

כלל חברה לביטוח בע"מ

דין וחשבון תקופתי לשנת 2017

22 במרס 2018

תוכן עניינים

חלק א' - תיאור עסקי התאגיד

מדיניות תגמול

חלק ב' - דוח הדירקטוריון

הצהרות מנהלים (SOX)

חלק ג' - דוחות כספיים

הצהרות האקטואר

חלק ד' - פרטים נוספים על התאגיד

חלק א

תאור עסקי התאגיד

כלל חברה לביטוח בע"מ חלק א' - תיאור עסקי התאגיד

<u>הערה לגבי אופן עריכת הדוחות</u>

החברה הינה מבטח, כהגדרתו בחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) התשמ"א-1981, ומחזיקה גם בכלל ביטוח אשראי בע"מ, שאף היא הינה מבטח ובחברות מנהלות הפעילות בתחום הפנסיה והגמל: כלל פנסיה וגמל בע"מ, ועתודות קרן פנסיה לשכירים ועצמאים בע"מ אשר מחזיקות אף הן ברשיון מבטח.

דוח זה ערוך בהתאם לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (פרטי דין וחשבון) התשנ"ח-1998 ובהתאם לחוזר הממונה על שוק ההון, ביטוח וחיסכון מיום 20 בינואר 2014 לעניין תיאור עסקי התאגיד בדוח התקופתי של חברות ביטוח כפי שעודכן ביום 1 בינואר 2018 ("חוזר הממונה").

במקרים בהם פרק זה בדוח התקופתי, כולל גם מידע צופה פני עתיד, כהגדרתו בחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968, הרי שהכוונה כי המידע הינו מידע בלתי וודאי לגבי העתיד, המבוסס על אינפורמציה הקיימת בחברה במועד פרסום הדוח וכולל הערכות של החברה או כוונות שלה נכון למועד פרסום הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות באופן מהותי מן התוצאות המוערכות או המשתמעות ממידע זה. במקרים מסוימים, ניתן לזהות קטעים המכילים מידע צופה פני עתיד על-ידי הופעת מילים כגון: "החברה מעריכה", "החברה סבורה", "בכוונת החברה" "צפוי/ה" וכדומה, אך ייתכן כי מידע זה יופיע גם בניסוחים אחרים. אלא אם נאמר אחרת, להערכת החברה, לכל אחת מהוראות הרגולציה שפורסמה בשנה האחרונה המתוארת בדוח זה, כשלעצמה, לא צפויות להיות השלכות מהותיות על תוצאותיה הכספיות של החברה.

פרק זה כולל תיאור כללי ותמציתי של מוצרי חיסכון ארוך טווח (פנסיה, ביטוח וגמל), כיסויים ביטוחיים וחוזי השקעה. התנאים המלאים והמחייבים הם התנאים המפורטים בכל פוליסה ו/או חוזה ביטוח ו/או תקנון, לפי העניין. התיאור הינו לצרכי דוח זה בלבד, הוא אינו מהווה ייעוץ ולא ישמש לצרכי פרשנות הפוליסות ו/או חוזי ביטוח ו/או תקנונים, לפי העניין.

יש לקרוא את הדוח התקופתי, על כל חלקיו, כמקשה אחת.

חלק I – פעילות החברה ותיאור התפתחות עסקי

1. מבוא 7
1.1. תיאור עסקי החברה לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017 7
1.2. מקרא 7
2. פעילות החברה ותיאור התפתחות עסקיה 11
2.1. תרשים החזקות 11
2.2. שנת התאגדות החברה וצורת ההתאגדות, בעלי השליטה בחברה ושינויים בשליטה 11
2.3. תיאור עסקי החברה וההתפתחות הכללית של עסקי החברה 12
2.4. שינויים מהותיים בסביבה המקרו כלכלית של החברה בשנת הדוח 13
2.5. שינויים מהותיים בעסקי החברה בשנת הדוח ועד למועד פרסום הדוח 13
3. תחומי פעילות 17
3.1. תחום חיסכון ארוך טווח 17
3.2. תחום ביטוח כללי 18
3.3. תחום ביטוח בריאות 18
4. השקעות בהון החברה ובמניותיה 19
4.1. השקעות בהון החברה שבוצעו בשנתיים האחרונות ועד למועד פרסום הדוח 19
5. חלוקת דיבידנדים 19

חלק II – תיאור ומידע על תחומי הפעילות של החברה

6. תחום פעילות א'- חיסכון ארוך טווח 20
6.1. מוצרים ושירותים 20
6.2. מגבלות, חקיקה, תקינה ואילוצים מיוחדים החלים על תחום הפעילות 46
6.3. תחרות 64
6.4. לקוחות 70
7. תחום פעילות ב'- ביטוח כללי 74
7.1. מוצרים ושירותים 74
7.2. תחרות 96
7.3. לקוחות 100
8. תחום פעילות ג'- ביטוח בריאות 107
8.1. מוצרים ושירותים 107
8.2. מגבלות, חקיקה, תקינה ואילוצים מיוחדים החלים על תחום הפעילות 118
8.3. תחרות 119
8.4 לקוחות 122

חלק III– מידע נוסף ברמת כלל החברה - עניינים הנוגעים לפעילות הקבוצה בכללותה

9. מידע נוסף ברמת התאגיד 126
9.1. סביבה כללית והשפעת גורמים חיצוניים על הפעילות 126
9.2. מגבלות ופיקוח על פעילות התאגיד 126
9.3. חסמי כניסה ויציאה 132
9.4. גורמי הצלחה קריטיים 134

.9.5	השקעות	135
.9.6	ביטוח משנה	143
.9.7	הון אנושי	152
.9.8	שיווק והפצה	161
.9.9	ספקים ונותני שירותים	172
.9.10	רכוש קבוע	172
.9.11	עונתיות	179
.9.12	נכסים לא מוחשיים	180
.9.13	דיון בגורמי סיכון	181
.9.14	הסכמים מהותיים והסכמי שיתוף פעולה	189
9.15	חזון הקבוצה, יעדים ואסטרטגיה עסקית	190
9.16	התפתחויות ושינויים מהותיים בסביבה המאקרו כלכלית בתקופת הדוח	192

חלק IV– משטר תאגידי

.10	משטר תאגידי	196
10.1	דירקטורים חיצוניים	196
10.2	מבקר פנים	196
10.3	רואה חשבון מבקר	198
10.4	אפקטיביות הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי	199
10.5	משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II	200

חלק I – פעילות החברה ותיאור התפתחות עסקיה

1. **מבוא**

1.1. **תיאור עסקי החברה לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017**

חלק א' זה כולל את תיאור עסקי החברה ליום 31 בדצמבר 2017, ואת התפתחות עסקיה, כפי שחלו בשנת 2017 ("**תקופת הדוח**"). הדוח נערך בהתאם לחוזר הממונה על שוק ההון, ביטוח וחיסכון במשרד האוצר מיום 20 בינואר 2014 בדבר תיאור עסקי התאגיד של חברות ביטוח כפי שעודכן ביום 1 בינואר 2018. ראה הערה בעניין זה בפתח הדוח (עמ' 4).

לעניין החזקה במניות של החברות הנזכרות בדוח זה, נתוני החזקות בחברה כלשהי כוללים גם את כל ההחזקות באותה חברה, שהינן באמצעות חברות בנות בבעלות מלאה של החברה המחזיקה.

אחוזי ההחזקה מוצגים במספרים מעוגלים לאחוז השלם הקרוב, אלא אם צויין אחרת.

מהותיות המידע הכלול בדוח תקופתי זה ובכלל זה תיאור עסקאות מהותיות, נבחנה מנקודת ראותה של החברה, כאשר בחלק מהמקרים הורחב התיאור בכדי ליתן תמונה מקיפה של הנושא המתואר.

1.2. **מקרא**

למען הנוחות, בדוח תקופתי זה תהיה לקיצורים הבאים המשמעות הרשומה לצידם:

1.2.1. כללי

אי די בי פתוח -	אי די בי חברה לפתוח בע"מ
בנק הפועלים -	בנק הפועלים בע"מ
בנק דיסקונט-	בנק דיסקונט לישראל בע"מ
דולר -	דולר ארצות הברית
הדוחות הכספיים -	הדוחות הכספיים של החברה ליום 31 בדצמבר 2017
הכלל הראשון-	הכלל הראשון בע"מ
הממונה -	המפקח/ת על הביטוח / הממונה על רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון
התאגיד או החברה -	כלל חברה לביטוח בע"מ
חוק הביטוח -	חוק הפיקוח על שירותים פיננסים (ביטוח), התשמ"א-1981
חוק החברות -	חוק החברות, התשנ"ט-1999
חוק הייעוץ הפנסיוני -	חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ייעוץ, שיווק ומערכת סליקה פנסיוניים), התשס"ה-2005
חוק חוזה הביטוח -	חוק חוזה הביטוח, התשמ"א-1981

חוק ניירות ערך -	חוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968
חוק קופות גמל -	חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל), התשס"ה-2005
חיסכון ארוך טווח-	ביטוח חיים, פנסיה, גמל והשתלמות
כלליב מימון -	כלליב מימון בע"מ
כלליב מערכות -	כלליב מערכות בע"מ
כלל ביטוח אשראי -	כלל ביטוח אשראי בע"מ
כלל בריאות -	כלל בריאות חברה לביטוח בע"מ (לשעבר "אריה חברה ישראלית לביטוח בע"מ" ("אריה")) (מוזגה לכלל ביטוח)
כלל גמל-	כלל גמל בע"מ (חברה מחוסלת, מוזגה לתוך מיטבית עתודות)
כלל החזקות-	כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ
כלל מימון-	כלל אשראי ומימון בע"מ
כלל פנסיה וגמל -	כלל פנסיה וגמל בע"מ (לשעבר "מיטבית-עתודות חברה לניהול קרנות פנסיה בע"מ" ("מיטבית עתודות"))
כנף -	כ.נ.ף. – כלל ניהול פיננסים בע"מ
משטר כושר פירעון חשבונאי-	כהגדרתו בחוזר ביטוח 2018-1-3
משטר כושר פירעון כלכלי-	הוראות חוזר ביטוח 2017-1-9.
עתודות הותיקה -	עתודות קרן פנסיה לשכירים ועצמאיים בע"מ (לשעבר שבח)
קבוצת אי די בי -	אי די בי פתוח וחברות בשליטתה
קבוצת כלל ביטוח או הקבוצה-	החברה וחברות בשליטתה במישרין ו/או בעקיפין
קבוצת כלל החזקות-	כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ וחברות בשליטתה במישרין ו/או בעקיפין
ש"ח -	שקל חדש
תקנות ההשקעה -	תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (כללי השקעה החלים על חברות מנהלות ומבטחים), התשע"ב-2012
תקנות קופות הגמל -	תקנות מס הכנסה (כללים לאישור וניהול קופות גמל), התשכ"ד-1964

1.2.2. מונחים

אג"ח מיועדות - אגרות חוב ממשלתיות צמודות למדד אשר המדינה מנפיקה לחברות הביטוח (מסוג "ח"ץ") ולקרנות הפנסיה (מסוג "מירון" ו-"ערד") בריבית ולתקופה קבועה מראש.

ביטוח מנהלים- שם מסחרי לתוכנית ביטוח חיים לעובדים שכירים, המאושרת כקופת ביטוח (משלמת לקיצבה או לא משלמת לקיצבה).

ביטוח פרט - ביטוח הנערך למבוטחים פרטיים, יחידים עימם מתקשרת חברת הביטוח על בסיס פרטני.

ביטוח תלוי תשואה / משתתף ברווחים - תוכנית ביטוח שלפיה תגמולי הביטוח שלהם זכאי המוטב תלויים בתשואה שמניבות השקעות מסוימות של המבטח.

ביטוח קולקטיב/ביטוח קבוצתי- ביטוח הנערך על ידי בעל פוליסה מסוים לקבוצת אנשים בעלי מאפיינים משותפים, כגון: עובדים אצל מעביד, עמיתי קופת גמל, או חברים בתאגיד.

גוף מוסדי - מבטח וחברה מנהלת.

דמי ביטוח/פרמיה - הסכום שמשלם המבוטח למבטח עבור חוזה הביטוח בתמורה להתחייבות המבטח לשלם בקרות מקרה ביטוח תגמולי ביטוח למוטב.

דמי גמולים - הסכום שמפקיד עמית בקרן פנסיה ו/או בקופת גמל.

דמים - סך כל הסכומים המתווספים לפרמיה נטו לכיסוי הוצאות המבטח.

חברה מנהלת - חברה המנהלת קרן פנסיה או קופת גמל.

חיתום - תהליך בדיקת הסיכון והחלטה האם לקבל את הסיכון לביטוח ובאילו תנאים/מחיר, וזאת בהתאם להנחיות החברה וניסיונה.

מרווח פיננסי - המרווח הפיננסי בפוליסות עם תשואה מובטחת, מבוסס על ההכנסות מהשקעות בפועל לשנת הדוח בניכוי מכפלה של שיעור התשואה המובטחת לשנה בעתודה הממוצעת לשנה בקרנות הביטוח השונות. המרווח הפיננסי בחוזים תלויי תשואה, הינו סך דמי הניהול הקבועים והמשתנים. המרווח הפיננסי אינו כולל הכנסות נוספות של החברה הנגבות כשיעור מהפרמיה (כגון דמי ניהול מהפקדות) והוא מחושב לפני ניכוי הוצאות לניהול ההשקעות.

עודף הכנסות על הוצאות - שיטת רישום חשבונאית המתייחסת לענפים בעלי "זנב תביעות ארוך", שבהם לא ניתן להכיר ברווח בשנים הסמוכות לשנת הביטוח. בענפים אלה נרשם, עד להכרה ברווח, "עודף הכנסות על הוצאות" בסעיף מאזני. גירעון נרשם עם היווצרו. (ראה ביאור 3(ד)2(ב)4.3 לדוחות הכספיים).

פרמיה נטו - דמי ביטוח בלא דמים.

צבירה - סך הסכומים הצבורים בקרן פנסיה ו/או קופת גמל ו/או בקופת ביטוח, הנזקפים לזכות עמיתיהם/מבוטחיהם.

שייר - חלק הביטוח שהמבטח הישיר משאיר אצלו ושאינו מכוסה בביטוח משנה.

תגמולי ביטוח - סכום שיש לשלמו על פי חוזה ביטוח בקרות מקרה ביטוח.

2. פעילות החברה ותיאור התפתחות עסקיה

2.1 תרשים החזקות

להלן תרשים מבנה ההחזקות העיקריות של קבוצת כלל החזקות[1] נכון ליום 6 במרס 2018:

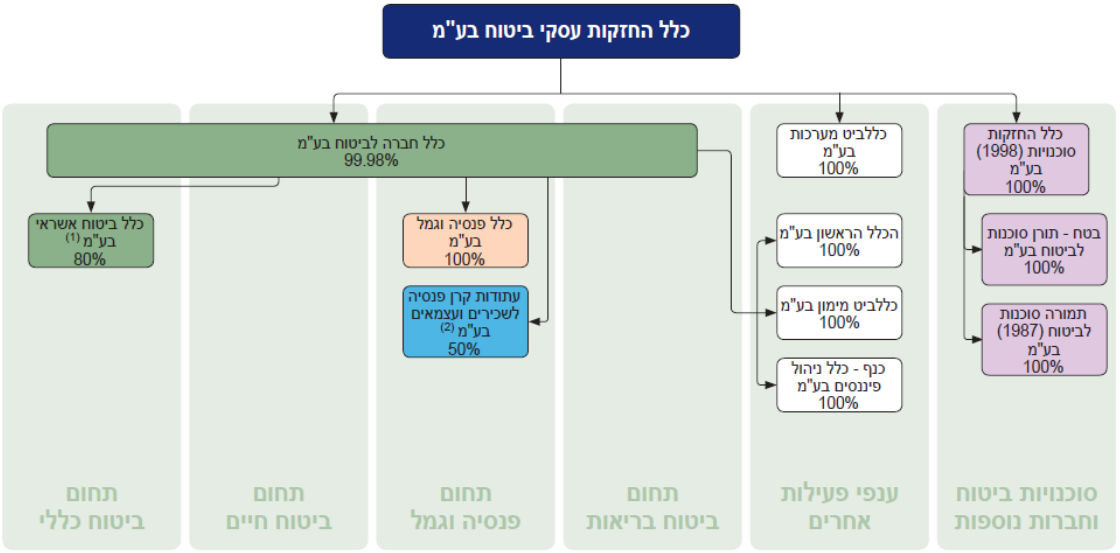

2.2 שנת התאגדות החברה וצורת ההתאגדות, בעלי השליטה בחברה ושינויים בשליטה

2.2.1 החברה התאגדה ונרשמה בישראל ביום 10 בספטמבר 1962. החברה הינה חברה בת בבעלות מלאה (99.98%) של כלל החזקות. מניות כלל החזקות רשומות למסחר בבורסה.

למיטב ידיעת החברה, בעלי מניותיה העיקריים של כלל החזקות, נכון ליום 1 במרס 2018[2] הינם אי די בי פתוח המחזיקה, למיטב ידיעת החברה, בעיקר באמצעות נאמן, כמפורט להלן, בכ- 39.79% ממניות כלל החזקות (וכ-39.39% בדילול מלא[3][4] ובנק הפועלים המחזיק, למיטב ידיעת החברה, בכ-9.47% ממניות כלל החזקות (וכ-9.38% בדילול מלא).

---

1 בחלק ד לדוח- פרטים נוספים אודות התאגיד, סעיף 3 מפורטות כל החברות המהותיות המוחזקות על ידי החברה וחברות בנות שלה. לא צוינו חברות שאינן פעילות.

(1) ביתרת המניות מחזיקה חברת Atradius Participation Holdings B.V., צד שלישי שאינו קשור לחברה.

(2) ביתרת המניות מחזיקה חברת ביטוח חקלאי אגודה שיתופית מרכזית בע"מ, צד שלישי שאינו קשור לחברה.

2 כל הנתונים מתייחסים לשיעור ההחזקה בהון בלבד ולא בהצבעה.

3 "בדילול מלא" – אחוז האחזקה בדילול מלא נערך ליום 1 במרס 2018 ("**מועד החישוב**") בהנחה תאורטית של מימוש כל האופציות שמוקצות על שם עובדים מתוכנית 2013 של כלל החזקות, (נכון למועד החישוב 777,329 כתבי אופציה) כל האופציות שמוקצות על שם עובדים לפי תוכנית 2015 של כלל החזקות (נכון למועד החישוב 311,889 כתבי אופציה) כשמחיר מניית כלל החזקות בבורסה יגיע למחיר שבו, על פי תנאי תוכנית האופציות, מתבצע מימוש אוטומטי ובכפוף להתאמות, הכל כמפורט בתוכנית 2013, תוכנית 2015 ובהסכמי ההקצאה לניצעים.

2.2.2. בהתאם לדרישת הממונה, העבירה אי די בי פתוח ביום 21 באוגוסט 2013, כ- 51% מהון המניות המונפק ומזכויות ההצבעה של כלל החזקות המוחזקות על-ידי אי די בי פתוח (להלן: "**אמצעי השליטה**"), למר משה טרי, שמכהן כנאמן עבור אי די בי פתוח לצורך הפעלת הסמכויות הנתונות לה מכוח אמצעי השליטה בהתאם להוראות כתב נאמנות. במקביל נמסר למר טרי ייפוי כח בלתי חוזר (שעודכן ונחתם ביום 6 בינואר 2015) ביחס למניות השליטה וזאת לצורך הפעלת הסמכויות הנתונות מכוח מניות השליטה. לפרטים נוספים ראה ביאור 1(ב)(1) לדוחות הכספיים.

2.2.3. בהתאם למכתב הממונה מיום 30 בדצמבר 2014, היה על אי די בי פתוח לגבש מתווה למכירת השליטה בכלל החזקות עד ליוני 2015, כאשר המועד הסופי לחתימת הסכם למכירת השליטה היה עד ליום 31 בדצמבר 2015, וככל שהיה נחתם הסכם עד המועד כאמור, התקופה לקבלת האישורים הנדרשים והשלמת העסקה היתה עד ליום 30 ביוני 2016. בהתאם למכתב, שיעור ההחזקה המינימלי לצורך שליטה בכלל החזקות נכון למועד זה עומד על 30% מסך אמצעי השליטה. ביום 7 בינואר 2016, הודיעה אי די בי פתוח כי הממונה הודיעה לה כי בהתאם למכתב מיום 30 בדצמבר 2014, ומכיוון שאי די בי פתוח לא עמדה במועדים האמורים בו, חל למעשה אירוע מפסיק כמשמעותו במכתב הממונה, וכפועל יוצא החל מיום 7 בינואר 2016, יהיו אי די בי פתוח והנאמן מחויבים לפעול למכירת מניות השליטה בכלל החזקות בקצב שלא יפחת מ- 5% בכל 4 חודשים. נכון למועד זה נמכרו על ידי אי די בי פתוח 15% ממניות השליטה בעסקאות החלף.

לפרטים נוספים אודות הליך מכירת השליטה בכלל החזקות ומכירת מניות השליטה, לרבות אודות הליכים משפטיים שמתנהלים בעניין, ראה ביאורים 1(ב)(2) ו-1(ב)(3) לדוחות הכספיים.

2.3. **<u>תיאור עסקי החברה וההתפתחות הכללית של עסקי החברה</u>**

החברה פעילה בתחומי הביטוח, הפנסיה והגמל ונכון לשנת הדוח מהווה אחת מקבוצות הביטוח הגדולות בישראל. בשנת הדוח פעילות הקבוצה התמקדה בעיקרה בשלושה תחומי פעילות (ראה תרשים בסעיף 2.1 לעיל): חיסכון ארוך טווח, ביטוח כללי וביטוח בריאות.

הפעילות הביטוחית

הפעילות בתחום הביטוח בקבוצה מתבצעת ככלל בישראל. הפעילות הביטוחית מתבצעת על ידי החברה, למעט עסקי ביטוח אשראי, שמבוצעים באמצעות כלל ביטוח אשראי.

החברה, החלה לפעול בישראל בשנת 1962 כחברת ביטוח ממשלתית תחת השם יובל חברת הביטוח לישראל בע"מ (להלן: "**יובל**").

בשנת 1978, נרכשה יובל על ידי כלל (ישראל) בע"מ, ושמה שונה לכלל חברה לביטוח בע"מ. לאורך השנים רכשה ומיזגה לתוכה החברה חברות ביטוח וביניהן: אררט חברה לביטוח בע"מ, עילית חברה לביטוח בע"מ, איתן חברה לביטוח בע"מ ואריה חברה ישראלית לביטוח בע"מ וכן רכשה תיקי ביטוח בישראל. בשנת 1992 רכשה החברה חלק מתיק הביטוח של חברת הביטוח "הסנה", ואת תיק הביטוח של חברת הביטוח "צור שמיר". בהמשך, מוזגו לחברה חברות ביטוח שנרכשו על ידה כאמור וביניהן: אררט, עילית, איתן ואריה. הרכישות והמיזוגים האמורים, תרמו להפיכתה של החברה לאחת מחברות הביטוח הגדולות בישראל.

---

[4] יצוין כי אי די בי פתוח שיעבדה כ-4.98% (כ-4.92% בדילול מלא) ממניות כלל החזקות לטובת מחזיקי אגרות החוב (סדרה יא') שהנפיקה אי די בי פתוח. לפרטים בדבר פניה לבג"צ שהגישה אי.די.בי פתוח בנושא, ראה ביאור 1(ב)(3)(ב) לדוחות הכספיים.

בשנת 1998 רכשה החברה את החברה הישראלית לביטוח אשראי בע"מ, אשר שמה שונה לכלל ביטוח אשראי בע"מ. לפרטים נוספים אודות הסכם בעלי המניות בכלל ביטוח אשראי ראה סעיף 9.14.2 להלן.

החל משנת 2006 רוכזה פעילות ביטוח בריאות וסיעוד בקבוצה בכלל בריאות. במרס 2013 הושלם מיזוגה של כלל בריאות עם ולתוך החברה, באופן שכל נכסיה והתחייבויותיה של כלל בריאות הועברו לחברה, וכלל בריאות חוסלה ללא פירוק.

פנסיה וגמל

בתחום החיסכון ארוך הטווח, בענפי הפנסיה והגמל, פועלת הקבוצה באמצעות כלל פנסיה וגמל וכן מחזיקה בחברה מנהלת של קרן פנסיה ותיקה, המנהלת קרן פנסיה ותיקה מאוזנת אקטוארית, באמצעות עתודות הותיקה, המוחזקת על ידי החברה וביטוח חקלאי אגודה שיתופית מרכזית בע"מ בחלקים שווים.

התפתחותה של כלל פנסיה וגמל מתוארת להלן:

בשנת 2004, רכשה החברה את מיטבית חברה לניהול קרנות פנסיה בע"מ (להלן: "**מיטבית**"), חברה לניהול קרנות פנסיה חדשות ובשנת 2006 מיזגה לתוכה את עתודות קרן פנסיה (1996) בע"מ, ושינתה את שמה למיטבית-עתודות.

בשנת 2007 נרכשו על ידי הקבוצה קופות גמל של בנק דיסקונט וקופות גמל של בנק הפועלים שהוחזקו בחלקן בבעלות משותפת עם קגמ (קרן הגמלאות המרכזית של עובדי ההסתדרות בע"מ).

בשנת 2010 מוזגה פעילותה של כלל גמל לתוך מיטבית עתודות ששמה שונה בעקבות המיזוג לכלל פנסיה וגמל. כלל פנסיה וגמל הפכה בעקבות המיזוג לחברה המנהלת קופות גמל לקיצבה וקופות גמל לחיסכון, וכן קופות גמל הוניות ביחס לכספים שהופקדו בהן עד שנת 2008, קרנות השתלמות, קופות מרכזיות לפיצויים ולדמי מחלה, קופת גמל להשקעה, וכן קופת גמל מרכזית להשתתפות בפנסיה תקציבית.

לעניין עתודות הותיקה - בשנת 2007 הועבר ניהול עתודות הותיקה מ- ש.ב.ח. ניהול קופת פנסיה בע"מ (אשר החברה רכשה 50% מההחזקות בה בשנת 2005) לעתודות הותיקה. עתודות הותיקה מוחזקת כיום על ידי החברה וביטוח חקלאי אגודה שיתופית מרכזית בע"מ בחלקים שווים. עתודות הותיקה קיבלה בשנת הדוח שירותי ניהול השקעות מכנף.

2.4. <u>שינויים מהותיים בסביבה המקרו כלכלית של החברה בשנת הדוח</u>

לפרטים בדבר שינויים מהותיים בסביבה המקרו כלכלית של החברה בשנת הדוח, ראה חלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון, סעיף 2.1.

2.5. <u>שינויים מהותיים בעסקי החברה בשנת הדוח ועד למועד פרסום הדוח</u>

להלן תיאור שינויים מהותיים שחלו בעסקי החברה במהלך שנת הדוח ועד למועד פרסום הדוח, לפי תחומי פעילות:

2.5.1. <u>כללי</u>

2.5.1.1 **שינויים צפויים בשליטה בכלל החזקות**

לפרטים אודות שינויים צפויים בשליטה בכלל החזקות ראה סעיף 2.2 לעיל וביאור 1 לדוחות הכספיים.

2.5.1.2. **דירוג**

לפרטים אודות דירוג החברה וכללביט מימון ראה ביאור 25(ד) לדוחות הכספיים. לפרטים בדבר השלכות אפשריות של הורדת הדירוג של החברה וכללביט מימון על מוניטין הקבוצה ראה סעיף 9.13(ג)(7) להלן.

2.5.1.3. **סביבת ריבית נמוכה**

לפרטים אודות חיזוק עתודות הביטוח בסביבת ריבית נמוכה והשפעתה על שיעורי ההיוון בביטוח חיים ראה ביאור 37(ה1)(ד)(1)(ב) לדוחות הכספיים.

2.5.1.4. **משטר הון**

לפרטים בדבר הוראות משטר כושר פירעון כלכלי אשר נכנסו לתוקף ביום 30 ביוני 2017, ראה ביאור 16(ה) לדוחות הכספיים וחלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון, סעיף 3.2.2.

2.5.2. <u>הון אנושי ומבנה ארגוני</u>

2.5.2.1. **הסכם קיבוצי**

ביום 4 ביולי 2017 נחתם הסכם קיבוצי חדש ("**ההסכם**") בין החברה, החברות הבנות של החברה: כלל פנסיה וגמל, כלל ביטוח אשראי וכנף וחברות הבת של כלל החזקות, כללביט מערכות וכלל מימון (להלן: "**החברות**") לבין הסתדרות העובדים הכללית החדשה וועד העובדים בקבוצת כלל החזקות. ההסכם מאריך את ההסכם הקיבוצי הראשון שנחתם בקבוצה (ביום 2 בינואר 2014) לתקופה של 4 שנים, מיום 1 לינואר 2017 ועד ליום 31 לדצמבר 2020, בכפוף לשינויים שסוכמו לרבות תוכנית פרישה מרצון. לפרטים נוספים, ראה סעיף 9.7.3 להלן, ביאור 24(ד) לדוחות הכספיים וחלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון סעיף 3.1(ו).

ביום 13 בנובמבר 2017 הודיעה ההסתדרות כי הינה ארגון העובדים היציג של עובדי הכלל הראשון. בעקבות ההודעה האמורה מנהלים הצדדים משא ומתן לחתימת נספח להסכם הקיבוצי בהתאם לחוק הסכמים קיבוציים, התשי"ז-1957. לפרטים נוספים ראה סעיף 9.7.3 להלן.

ביום 26 לפברואר 2018, חתמו אי די בי פתוח, הסתדרות העובדים הכללית החדשה וועד העובדים בקבוצת כלל החזקות על הסכם ("**ההסכם**"), שעל פיו ישולם מענק לעובדי קבוצת כלל החזקות, וזאת בהתקיימות אחד מהמקרים הבאים: (א) ייחתם ויושלם ביצועו (באופן בלתי חוזר) של הסכם למכירת השליטה בכלל החזקות על ידי אי די בי פתוח, על דרך מכירת מלוא החזקותיה הנוכחיות של אי די בי פתוח (כ- 39.8% בהון המונפק) בכלל החזקות, כמקשה אחת; או (ב) יינתן למר אדוארדו אלשטיין, בעל השליטה באי די בי פתוח, על ידי הממונה, היתר שליטה קבוע ובלתי מותנה ביחס לכל החזקותיה הנוכחיות של אי די בי פתוח בכלל החזקות, כאשר אי די בי פתוח מחזיקה בכל החזקותיה הנוכחיות בכלל החזקות ("**היתר השליטה**"). ההסכם יפקע במועד בו יפחת שיעור החזקותיה של אי די בי פתוח בכלל החזקות משיעור החזקותיה הנוכחיות בכלל החזקות כאמור (כ- 39.8%).

בהתאם להסכם, המענק ישולם על ידי אי די בי פתוח או על ידי כלל החזקות (ככל שתשלום המענק יאושר על ידי האורגנים והמוסדות המוסמכים בכלל החזקות). על פי תנאי ההסכם, גובה התשלום שבו תישא אי די בי פתוח בקשר עם תשלום המענק לא יעלה, בכל מקרה, על 80 מיליוני ש"ח (בתוספת סכום מיסי מעסיק, ככל שיחולו, על סכום זה) (וככל שסכום המענק ישולם על ידי כלל החזקות, גובה התשלום לא יעלה על סכום של 120 מיליוני ש"ח, בתוספת סכום מיסי מעסיק החל על סכום זה).

ביום 26 בפברואר 2018 דיווחה אי די בי פתוח כי דירקטוריון אי די בי פתוח אישר את ההסכם. אין וודאות בהתקיימות איזה מהתנאים לתשלום המענק, כפי שפורטו להסכם וכמצויין לעיל.

החברה וכלל החזקות אינן צד להסכם האמור ובשלב זה החברה אינה יכולה להעריך את השפעותיו עליה ואלה תלויות, בין היתר, בהתקיימות התנאים המתלים לביצוע ההסכם, ובהשלכות שיכול ויהיו לכך על הקבוצה ועל יחסי העבודה בה.

2.5.2.2. **שינויים בהנהלת החברה**

ביום 7 במרס 2018 הודיע מר איזי כהן, המכהן כמנכ"ל החברה וכלל החזקות מיום 1 בנובמבר 2012 על כוונתו לסיים את כהונתו כמנכ"ל החברה וכלל החזקות. כהונתו צפיה להסתיים במהלך חודש יוני 2018. הדירקטוריון החליט ביום 11 במרס 2018 על מינויה של ועדה לאיתור והמלצה על מנכ"ל חדש לחברה ולכלל החזקות, בראשות יו"ר הדירקטוריון דני נוה בה חברים דירקטורים בחברה ובכלל החזקות ("**ועדת האיתור**"). ועדת האיתור תקבע את סדרי עבודתה ואת הקריטריונים לבחירת המועמדים לכהונה כמנכ"ל, תראיין מועמדים לכהונה, תבחן את התאמתם ותגיש את המלצותיה לדירקטוריון.

ביום 1 בינואר 2017 פוצלה חטיבת חיסכון ארוך טווח, באופן שניהול החטיבה המשותף פוצל, ומר ירון שמאי מונה למנהל חטיבת ביטוח חיים ומר אבי רוזנבאום מונה למנהל חטיבת פנסיה וגמל.

באוקטובר 2017 הודיע משה ארנסט, מנהל חטיבת המטה על כוונתו לסיים את תפקידו בחברה, מועד סיום עבודתו יחול במהלך שנת 2018 במועד שיתואם בין החברה למר ארנסט.

ביום 1 בינואר 2018 הוקם מערך הלקוחות של החברה, ומר דניאל כהן, מנהל חטיבת הבריאות מונה בנוסף לתפקידו כמנהל חטיבת הבריאות גם למנהל מערך הלקוחות.

בינואר 2018, הודיע מר בני גורביץ מנכ"ל כללביט מערכות ומנהל מערכות המידע על רצונו לסיים את תפקידו בקבוצת כלל החזקות. מר גורביץ צפוי לסיים את תפקידו ביום 1 במאי 2018, במקומו מונה מר עדי קפלן אשר יחל לכהן באותו מועד.

2.5.2.3. **שינויים במבנה הארגוני**

<u>חטיבת חיסכון ארוך טווח</u>

כמפורט בביאור 41(ה)(1) בדוחות הכספיים, החל מיום 1 מינואר 2017 פיצלה החברה את חטיבת חיסכון ארוך טווח לשתיים: חטיבה לביטוח חיים וחטיבה לפנסיה וגמל, וזאת לצורך מתן מיקוד עסקי נפרד לכל אחד מהתחומים, לאור השינויים הרגולטוריים המהותיים שהתחוללו בשנים האחרונות.

<u>מערך לקוחות</u>

החל מחודש ינואר 2018 הוקם מערך לקוחות, אשר מרכז תחת קורת גג אחת את הפעילות הישירה שקיימת בקבוצה מול הלקוחות עבור החטיבות העסקיות: ביטוח כללי, בריאות, ביטוח חיים ופנסיה וגמל.

2.5.3. <u>רפורמות רגולטוריות</u>

בשנים האחרונות, בכלל ובשנת הדוח, בפרט, קודמו ומקודמות רפורמות רגולטוריות משמעותיות, בתחומי הביטוח והחיסכון השונים, בעיקר כאלו המכוונות להפחתה ישירה או עקיפה של דמי ביטוח ודמי ניהול, תוך עשיית שימוש שונה בכלים הרגולטורים. ראוי לציין, בין היתר, את קביעת קרן פנסיה ברירת מחדל על ידי הממונה כאמצעי להורדת דמי ניהול, התערבות בתנאי ותעריפי מוצר אבדן כושר עבודה, שינוי מהותי בתעריפי ביטוח חובה ושינוי התנאים והתעריפים במוצרי הבריאות, תוך הפחתה בפועל של תקרת התעריפים המאושרים וביחס לחלק מהכיסויים מבלי שנקבע מראש אופן העדכון של התעריף, במהלך תקופת הביטוח. ההתערבות הרגולטורית יוצרת שינויים במבנה ההתקשרות ויחסי הגומלין שבין גופים מוסדיים, סוכנים, מעסיקים ולקוחות, באופן שיכול וישליך על היכולת של גוף מוסדי לקשור בין הכנסותיו להוצאותיו, להשית עליו הוצאות תפעוליות משמעותיות ולפגוע ברווחיותו. ישומן של חלק מן הרפורמות החל במהלך תקופת הדוח, וחלקן עתיד להיות מיושם בעתיד ו/או נמצא בשלבים שונים של הליכי הסדרה או דיון. בשלב זה, לא ניתן להעריך את מלוא השפעתם של הצעדים הנקטים על שוק הביטוח והפנסיה בישראל. מכלול השינויים המיושמים והמוצעים, ההתערבות בתעריפים ובדמי הניהול, בהליכי המכירה, העומס התפעולי הנגרם מקצב, היקף ומורכבות השינויים הרגולטורים, והצורך לבצע התאמות במערכות המיכון ותהליכי

עבודה, משליכים על המודל העסקי של הענף, משפיעים ועתידים להמשיך ולהשפיע בשנים הקרובות על שוק הביטוח בישראל ועל רווחיותו ובין היתר על שווי העסקים החדשים (**VNB**) שיימכרו, הערך הגלום בגין עסקי החברה, ועל יחס כושר הפירעון בהתאם למשטר כושר הפירעון הכלכלי שהוחל בשנת הדוח. לפרטים נוספים ראה חלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון, סעיף 3.2.2.

המידע בכל הקשור להשלכות השינויים הרגולטורים הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. השינויים והשלכותיהם בפועל עשויים להיות שונים מאלה שנחזו וזאת בין היתר נוכח אי הודאות הן ביחס להתרחשותם, והן ביחס להשלכותיהם המלאות, אשר תלויות, בין היתר, בהתנהגות הגורמים המתחרים, הגורמים המפיצים, המבוטחים וכן בהשפעות הגומלין שבין הרפורמות השונות.

2.5.4. תחום חיסכון ארוך טווח

2.5.4.1. רפורמות בתחום

בשנים האחרונות מקדמת הממונה רפורמות ברגולציה בתחום החיסכון ארוך הטווח. לפרטים בדבר הרפורמות האמורות, ראה סעיף 6.2 להלן. במסגרת זו, המשיכה או החלה או נערכה החברה ליישום בשנת הדוח של רפורמות משמעותיות ובין היתר, פרויקט טיוב נתוני העמיתים והמבוטחים (בהתאם להוראות חוזר טיוב נתוני זכויות עמיתים בגופים מוסדיים); פעילות המסלקה והממשק התפעולי בין המעסיקים לבין הגופים המוסדיים בכל הנוגע להפקדות בקופות גמל (בהתאם להוראות תקנות הפיקוח על שרותים פיננסיים (קופות גמל) (תשלומים לקופות גמל) התשע"ד – 2014); להגדלת הפקדות למוצרים הפנסיוניים בעקבות שינויים רגולטוריים; איחוד חשבונות לא פעילים בפנסיה; הקמת קרנות פנסיה ברירת מחדל והיערכות להליכי בחירת קרן הפנסיה שתשמש כקרן פנסיית ברירת מחדל על ידי המעסיק; שינויים במבנה התגמול של הסוכנים בעקבות תיקוני חקיקה שעניינם תשלום עמלות בלא זיקה לדמי הניהול הנגבים מהלקוחות ואי תשלום עמלה לבעל רישיון עבור מוצר פנסיוני בגינו לא בוצע הליך שיווק פנסיוני וכן השקת פוליסות אובדן כושר עבודה בהתאם לחוזר "קווים מנחים לעניין תוכנית לביטוח מפני אובדן כושר עבודה". לפרטים ראה סעיפים 6.1.3, 6.2.1 עד 6.2.6 להלן וכן סעיף 9.8.3.1 להלן.

2.5.4.2. שדרוג מערכות מיכון חיסכון ארוך טווח

בתקופת הדוח, ובמסגרת אסטרטגיית החברה בשנים האחרונות לשדרוג מערכות חיסכון ארוך טווח, אישרו דירקטוריון החברה ודירקטוריון כלל החזקות החלטה עקרונית להמשיך ולהרחיב את הליך שדרוג מערכות המיכון, בתחום ביטוח החיים בחברה, וזאת בהמשך להתאמות ושיפורים משמעותיים שנערכו בשנים האחרונות לצורך שדרוג וטיפול במערכות הליבה בביטוח חיים, במסגרת פרויקט "מפת הדרכים". במסגרת זו הוחלט לבצע בדיקת היתכנות להסבת מערכת ALIS לתוך מערכת בריאנט המשמשת את תחום ביטוחי הבריאות, תוך ביצוע ההתאמות הנדרשות. יובהר כי אישור שדרוג המערכות בפועל כפוף לדיון ולאישור בדירקטוריונים האמורים ו/או לבדיקת ההיתכנות אשר אין וודאות כי יתקבלו. הליך שדרוג המערכות כאמור כרוך בהשקעה מהותית אשר מתפרסת על מספר שנים, וזאת בהמשך להשקעות המהותיות שביצעה כבר החברה בתחום מיכון מערכות חיסכון ארוך טווח בשנים האחרונות.

2.5.4.3. החלפת מתפעל בקופות הגמל

בחודש ינואר 2017 עברו לתפעול בנק לאומי לישראל ולאומי שירותי שוק ההון בע"מ (להלן ביחד: "**הבנק**"), קופות הגמל וקרן ההשתלמות אשר תופעלו על ידי בנק הפועלים ודב סיני (למעט קופת הגמל "בר" אשר עברה לתפעול בנק לאומי ברבעון הראשון של שנת 2018). לפרטים נוספים ראה ביאור 41(ב)(3) לדוחות הכספיים.

2.5.5. תחום ביטוח כללי

2.5.5.1. **רפורמות בתחום ביטוח רכב**

בשנת הדוח קידמה הממונה מספר רפורמות משמעותיות בתחום ביטוח כללי. בענף ביטוח רכב חובה המשיכה הממונה לקדם רפורמה לעדכון תעריפי ביטוח רכב חובה שהשפעתה החלה בשנת 2016 והמשיכה גם בשנת 2017. לפרטים נוספים ראה סעיף 7.1.1.1ג(1) להלן. בשנת הדוח נכנס לתוקף תיקון לחוזר המאוחד בעניין אופן ישוב וטיפול בתביעות נזקי מים, בתת ענף ביטוח דירות. לפרטים נוספים ראה סעיף 7.1.1.4(א) להלן.

לצד זאת נכנסו לתוקפם שינויים רגולטורים בעניין שיעור ריבית ההיוון של גמלאות הביטוח הלאומי אשר עתידים להשפיע על גובה סכומי הביטוח שיהיה על חברות הביטוח לשלם לביטוח לאומי במסגרת תביעות שיבוב שמגיש המוסד לביטוח לאומי למבטחים, במסגרת ענפי חובה וחבויות ולהגדילם. לעניין השפעה אפשרית של שינויים אלה על תחומי הביטוח ראה סעיפים 7.1.1.1ד(1) ו- 7.1.1.1ד(2) להלן.

כמו כן, בשנת הדוח פורסמו הוראות רגולציה שונות שיש בהן כדי להשפיע על אופן ישוב תביעות רכב רכוש ובהן טיוטת חוזר ביטוח בעניין "תיקון הוראות החוזר המאוחד - הוראות בענף רכב רכוש", וכן טיוטות תקנות לעניין שמאות רכב והשפעה אסורה על שיקול דעת שמאי רכב. לפירוט נוסף ראה סעיפים 7.1.1.2(ב3)(3) ו- (4) להלן.

2.5.6. תחום ביטוח בריאות

2.5.6.1. **רפורמות בתחום**

בשנת הדוח נכנסה לתוקפה רפורמה רגולטורית בתחום ביטוח נסיעות לחו"ל שמשפיעה על מבנה המוצרים הביטוחיים בתחום. כמו כן, בשנת הדוח נכנסו לתוקפן הוראות רגולטוריות הקובעות מתכונת חדשה לגבי ביטוחים סיעודיים קבוצתיים (שאינם לחברי קופ"ח) ונמנע המשך חידושם של ביטוחים אלו במתכונת הקודמת. בשנת הדוח המשיכה הממונה בקידום רפורמות בתחום ביטוח בריאות הכוללות הגברת שימוש באמצעיים דיגיטליים לצורך העברת מידע למבוטחים במטרה להנגיש להם את המידע אודות מוצרי הביטוח שלהם. בנוסף, צפויים שינויים רגולטורים נוספים אשר נכון למועד הדוח טרם פורסמו כנוסח סופי, שעיקרם נוגע לישוב תביעות בתחום ביטוח סיעודי. לפרטים נוספים ראה סעיפים 8.1.2(1)(ב), 8.1.2(2) ו-8.2 ולהלן.

2.5.7. שינויי רגולציה נוספים בתחומי הפעילות של החברה

לשינויי רגולציה מהותיים נוספים שהשפיעו על עסקי החברה בשנת הדוח ראה בתחומי הפעילות ובסעיף 9.2 להלן.

3. **תחומי פעילות**

לקבוצה שלושה תחומי פעילות מהותיים, כמפורט להלן:

3.1. **תחום חיסכון ארוך טווח**

תחום זה כולל את פעילות הקבוצה בענף ביטוח חיים, ענף קרנות פנסיה וענף קופות גמל וקרנות השתלמות.

נושא הביטחון הפנסיוני בישראל מורכב משלושה רבדים מרכזיים: **רובד חובה המנוהל בידי המדינה** - הביטוח הלאומי; **רובד חובה המנוהל בידי גופים מוסדיים –** החל משנת 2008, במסגרת פנסיית חובה לשכירים בגין תגמולים ופיצויים המופקדים אצל גופים מוסדיים; **ורובד רשות –** חיסכון פנסיוני מעבר לרובד החובה, המנוהל בידי גופים מוסדיים וכן אפיקי חיסכון פרט.

מוצרי התחום מספקים בעיקר פתרונות חיסכון לתקופת הפרישה ("**החיסכון**"). בנוסף, ברוב המוצרים בתחום משולבים או שניתן לשלב בהם, כיסויים ביטוחיים של סיכונים שונים, כגון: ביטוח למקרי מוות, נכות, אובדן כושר עבודה ומחלות קשות ("**הסיכון**" או "**הריסק**"). (ראה סעיף 6 להלן).

הפעילות בענף ביטוח חיים התבצעה בשנת הדוח באמצעות החברה. הפעילות בענפי הפנסיה והגמל התבצעה בשנת הדוח באמצעות החזקותיה של החברה בחברות הבאות:

כלל פנסיה וגמל- חברה בת בבעלות מלאה של החברה (100%) הפועלת, בין היתר, כחברה מנהלת של קופות גמל לקיצבה (לשעבר קופות גמל משלמות לקיצבה)- קרנות פנסיה חדשות (מקיפה וכללית) ושל קופות גמל לחיסכון (לשעבר קופות גמל שאינן משלמות לקיצבה), קופות גמל הוניות ביחס לכספים שהופקדו בהן עד שנת 2008, קרנות השתלמות, קופות מרכזיות לפיצויים ולדמי מחלה, קופת גמל להשקעה וכן קופת גמל מרכזית להשתתפות בפנסיה תקציבית.

עתודות הותיקה- חברה בת של החברה בבעלות של 50% המנהלת קרן פנסיה ותיקה מאוזנת (קרן הפנסיה עתודות).

3.2. **<u>תחום ביטוח כללי</u>**

תחום זה כולל את פעילות החברה בענפי ביטוח כללי וכן בענף ביטוח תאונות אישיות (עד שנה), הנרשמים בעסקי ביטוח כללי. (ראה סעיף 7 להלן).

הביטוח הכללי נחלק לענפי ביטוח רכוש, ענפי ביטוח חבויות, ביטוח תאונה, מחלה ונכות וענפים אחרים, הכוללים ביטוחים מסוגים שונים.

ביטוחי רכוש- במסגרתם מוענק כיסוי בגין אובדן או נזק פיזי שנגרם לרכוש המבוטח, כתוצאה מהתממשות הסיכונים הרשומים בפוליסה, במתכונת של "סיכונים ספציפיים" המנויים בפוליסה או במתכונת של "כל הסיכונים" (כיסוי מפני כל אובדן או נזק תאונתי פתאומי ובלתי צפוי מראש, למעט אובדן או נזק שהוחרג במפורש).

ביטוחי חבויות- במסגרתם מוענק כיסוי בגין חבותו הכספית על פי דין של המבוטח, כלפי צד שלישי שאינו המבוטח עד לגבול האחריות הרשום בפוליסה.

ביטוחי תאונה, מחלות ונכות- במסגרתם מוענק למבוטח פיצוי בגין נזק גוף שנגרם לאדם - מוות או נכות קבועה, מלאה או חלקית, כתוצאה מתאונה ו/או נזק של אובדן כושר זמני לעבודה כתוצאה מתאונה או מחלה, וכן שיפוי בגין הוצאות רפואיות עקב כך. פעילות הביטוח בענף זה כוללת ביטוח תאונות אישיות לזמן קצר.

הפעילות בחברה בתחום זה, כוללת את ענף ביטוח רכב חובה, ענף ביטוח רכב רכוש, ענפי ביטוח חבויות וענפי ביטוח רכוש אחר ואחרים.

פעילות ביטוח אשראי וסיכוני סחר חוץ שהינה חלק מ"ענפי ביטוח רכוש אחר ואחרים" התבצעה בשנת הדוח באמצעות כלל ביטוח אשראי, חברה בת בשליטתה (80%) של החברה.

3.3. **<u>תחום ביטוח בריאות</u>**

תחום זה כולל את פעילות החברה בביטוח בריאות, בענף מחלות ואשפוז (הכולל: מחלות ואשפוז, ביטוח נסיעות לחו"ל) ובענף סיעוד (ראה סעיף 8 להלן). בתחום זה קיימות תוכניות ביטוח המיועדות למבוטחים פרטיים ותוכניות ביטוח המיועדות לקולקטיבים.

מרבית פעילות החברה בתחום זה מרוכזת בחטיבת הבריאות של החברה. כיסויי בריאות נוספים (ריידרים) נמכרו בשנת הדוח במסגרת חטיבת החיים ונכללו בתחום חיסכון ארוך טווח – ראה סעיף 6 להלן, וכן כפוליסות תאונות אישיות קצרות טווח במסגרת תחום הביטוח הכללי – ראה סעיף 7 להלן.

יובהר, כי במסגרת הדוח ניתן מידע נוסף ביחס לענפי משנה מסוימים ו/או מוצרים מסוימים בתוך תחומי הפעילות וזאת בהתאם לדרישת הממונה.

תיאור תחומי הפעילות להלן יעשה בנפרד, למעט בעניינים הנוגעים לכלל תחומי הפעילות של הקבוצה אשר יתוארו יחדיו, במסגרת סעיף 9 להלן.

4. **השקעות בהון החברה ועסקאות במניותיה**

4.1. **השקעות בהון החברה שבוצעו בשנתיים האחרונות ועד למועד פרסום הדוח**

בשנתיים האחרונות ועד למועד פרסום הדוח לא בוצעו השקעות בהון החברה.

5. **חלוקת דיבידנדים**

בשנתיים האחרונות ועד למועד פרסום הדוח החברה לא חילקה דיבידנדים.

לפרטים בדבר מגבלות על חלוקת דיבידנד מכוח דרישות ההון הרגולטוריות החלות על חברות בקבוצה ומכח הוראות הממונה ואופן עמידת החברות בהן, ראה ביאור 16(ד) עד 16(ו) לדוחות הכספיים.

לפרטים בדבר מכתב הממונה למנהלי חברות הביטוח מחודש אוקטובר 2017 בעניין חלוקת דיבידנד, ראה ביאור 16(ה)(4) לדוחות הכספיים.

לפרטים בדבר מגבלות חיצוניות על יכולת החברה לחלק דיבידנד ודרישות הון עצמי, וכן מדיניות החברה בעניין, ולפרטים בדבר מגבלות מכוח היתר שליטה לאחזקת אמצעי שליטה ולשליטה בחברה ובחברות הבנות שלה, וכן לפרטים בדבר סטטוס היתר השליטה בכלל החזקות נכון למועד הדוח, ראה ביאורים 16(ד) ו-16(ה) לדוחות הכספיים.

חלק II- תיאור ומידע על תחומי הפעילות של החברה

6. תחום חיסכון ארוך טווח

ביום 1 לינואר 2017 בוצע שינוי ארגוני במסגרתו פוצלה חטיבת חיסכון ארוך טווח לשתי חטיבות: חטיבת ביטוח חיים וחטיבת פנסיה וגמל. החברה רואה בפעילות ביטוח החיים, הפנסיה והגמל כמשתייכות כולן לתחום פעילות חיסכון ארוך טווח, לאור הדמיון במאפיינים העסקיים של פעילויות אלו.

6.1 מוצרים ושירותים

6.1.1 תיאור ענפי תחום הפעילות והכיסויים הביטוחיים

מוצרי התחום מספקים בעיקר פתרונות לתקופת הפרישה לשכירים ולעצמאיים, פתרונות השקעה פרטית וכיסויים למקרה מוות, נכות ולמקרה של אובדן הכנסה בעקבות אובדן כושר עבודה.

מוצרי ביטוח חיים

מוצרי ביטוח חיים מהווים התחייבות חוזית בין המבטח למבוטח וכוללים תוכניות ביטוח שמאפשרות צבירת חיסכון, לטווחי זמן שונים ותוכניות ביטוח ו/או שילובים בתוכניות ביטוח הכוללים כיסויים ביטוחיים למוות, אובדן כושר עבודה נכות ואריכות חיים (זקנה).

מבוטח המגיע לתום תקופת הביטוח, זכאי לתגמולי הביטוח (הסכומים שנצברו ברכיב החיסכון בפוליסה), על פי תנאי הפוליסה. את הסכומים הללו יכול המבוטח, בכפוף להוראות ההסדר התחיקתי, לקבל בסכום חד-פעמי ("**תשלום הוני**"), בתשלומים לשיעורין לכל ימי חייו ("**קיצבה**") או בשילוב של השניים. בחלק ממוצרי הקיצבה נהנה המבוטח ממקדם קיצבה מוגן מפני התארכות תוחלת חיים, שנקבע במועד רכישת הפוליסה או במועד התחלת תשלום הקיצבה למבוטח, או כזה שניתן לרכישה עם הגיע המבוטח לגיל 60 לפחות.

קרנות פנסיה

קרנות פנסיה מהוות קרן לביטוח הדדי ופועלות על פי תקנון, אשר יכול להשתנות מעת לעת. עמית בקרן הפנסיה, זכאי לקבל ממועד הפרישה תשלומי קיצבה לכל ימי חייו, המבוססים על מקדמי קיצבה שאינם מובטחי תוחלת חיים, והקיצבה יכולה להשתנות מעת לעת בהתאם לאיזון האקטוארי של הקרן.

קרנות פנסיה ותיקות נסגרו בשנת 1995 לעמיתים חדשים ואלה יכולים להצטרף לקרנות הפנסיה החדשות שהוקמו בשנה זו. קיימים שני סוגי קרנות פנסיה חדשות: (א) קרנות פנסיה מקיפות המאפשרות חיסכון פנסיוני למטרת קיצבת זקנה וכן כיסויים ביטוחיים למוות ונכות. קרנות הפנסיה המקיפות נהנות, באופן חלקי, מאג"ח מיועדות וניתן לבצע בהן הפקדות עד לתקרה הקבועה בדין (ראה פירוט בסעיף 6.1.1.1 להלן) ו- (ב) קרנות פנסיה כלליות (משלימות) שאינן נהנות מאג"ח מיועדות ולא קיימת בהן תקרת הפקדה. קרנות הפנסיה הכלליות מאפשרות חיסכון פנסיוני למטרת קיצבת זקנה וניתן לאפשר במסגרתן גם רכישת כיסויים ביטוחיים למוות ונכות.

קופות גמל

קופות גמל מעניקות פתרונות חיסכון הן לטווח הארוך (כגון: קופות גמל לתגמולים ולפיצויים לשכירים) והן לטווח הבינוני (קרנות השתלמות), ללא כיסויים ביטוחיים הנרכשים ישירות מהחברה המנהלת. עמית זכאי למשוך את הסכומים שנצברו לזכותו בקופות הגמל, למעט קרנות השתלמות, בסכום חד פעמי או כקיצבה, בהתאם לתקופה בה הפקיד אותם. כספים שנצברו לזכות עמית בקרנות השתלמות נמשכים בתשלום חד פעמי. לפרטים נוספים ראה סעיף 6.1.1.1 להלן.

בהתאם ל**חוק הפיקוח על שירותים פיננסים (קופות גמל) (תיקון מס 15), התשע"ה-2015** (להלן: "**תיקון 15 לחוק קופות גמל**"), החל מחודש נובמבר 2016, הוקמו קופות גמל להשקעה, שתכליתן לאפשר אפיק חיסכון הוני לכספי פרט, במסגרתו נכלל תמריץ למשיכת הכספים שיצברו בו כקיצבה בתקופת הפרישה. לפרטים נוספים בדבר קופות גמל וקופות גמל להשקעה ראה סעיף 6.2.1 להלן.

ענף קופות הגמל כולל גם קופות גמל מרכזיות, בהן העמית הינו המעסיק, כאשר הכספים שהופקדו בהן נועדו לצורך הבטחת זכויות עובדיו הזכאים לכך[5]. החל משנת 2011 לא ניתן עוד להפקיד כספים לקופות גמל מרכזיות לפיצויים, אולם ניתן לנייד כספים מקופה מרכזית לפיצויים אחת לקופה מרכזית לפיצויים אחרת או למשוך כספים בכפוף להוראות הדין. להוראות שעניינן הגבלות על ניהול קופות גמל מרכזיות, אשר התקבלו בשנת הדוח, ראה להלן.

בהמשך לרפורמת המוצרים לפיה החל משנת 2011 לא ניתן עוד להפקיד כספים לקופות גמל מרכזיות לפיצויים, בחודש יוני 2017 פרסמה רשות המיסים חוזר מס הכנסה בעניין "יתרות צבורות בקופה מרכזית לפיצויים" (להלן: "**חוזר יתרות בקופה מרכזית**"), אשר מחליף חוזר מחודש דצמבר 2016 באותו ענין, שעניינו הוראות לענין חישוב "עודף בקופה המרכזית", השימוש בו והעברתו למעסיק, למטרת מימון הפקדות שוטפות לרכיב הפיצויים בקופות גמל אישיות של כלל עובדי המעסיק. בחודש מרס 2018 פורסם עדכון לחוזר האמור במסגרתו נדחו עד ליום 31 במרס 2019 הוראות החוזר לעניין השימוש בעודף בקופה מרכזית.
כן קובע החוזר הוראות מיסוי למעסיקים בעלי קופות מרכזיות שאין להם עובדים והוראות לעניין הסדרת הבעלות בקופות מרכזיות לפיצויים במקרים בהם קיים פער בין הבעלים של הקופה המרכזית ובין המעסיק של העובדים שעבורם מופקדים הסכומים.
בחודש אוקטובר 2017 פרסמה הממונה תיקון לחוזר העברת כספים בין קופות גמל וכן חוזר בעניין העברת כספים מקופת גמל מרכזית לפיצויים, הקובעים הוראות משלימות, שנועדו לאפשר העברת כספים כאמור, מקופות מרכזיות לפיצויים לרכיב הפיצויים בקופות גמל אישיות של עובדי המעסיק בעל הקופה המרכזית.

להערכת החברה, הוראות חוזר יתרות בקופה מרכזית צפויות להביא למשיכות משמעותיות מקופות מרכזיות לפיצויים יחד עם הקלת אפשרות פירוק קופות מרכזיות לאישיות ע"ש העובדים תוך הגברת התחרות על ניוד קופות מרכזיות בין הגופים עובר לפירוקן לקופות אישיות. לפרטים בדבר היקף נכסים מנוהלים בקופות גמל מרכזיות שבניהול הקבוצה ראה סעיף 6.1.2.2 להלן.

הערכת החברה בקשר עם השלכות חוזר יתרות בקופה מרכזית הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות וזאת, בין היתר, בשל חוסר הוודאות באשר להתנהגות המעסיקים במשק.

6.1.1.1. **להלן יפורטו הבחנות עיקריות בין המוצרים המרכזיים כיום[6]:**

	ביטוח חיים	קרנות פנסיה חדשות מקיפות	קופות גמל
סוג התקשרות	**התחייבות חוזית** בין המבטח למבוטח. ההתחייבות אינה ניתנת לשינוי, אלא בהתאם להוראות הפוליסה והדין.	העמית הינו חבר בקופה או בקרן, ואלה פועלות ומנוהלות על ידי החברות המנהלות, על פי הוראות **התקנונים שלהן.** התקנונים עשויים להשתנות מעת לעת, וככלל זכויות וחובות העמית נקבעות בהתאם לתקנון הקופה או הקרן התקף במועד הזכאות.	

[5] קופות הגמל המרכזיות הן, בעיקרן, קופות גמל מרכזיות לפיצויים.

[6] בקופות גמל ובקרנות פנסיה קיימת הפרדה מלאה בין נכסי החברה המנהלת והתחייבויותיה לבין נכסי העמיתים הצבורים בקופות הגמל ובקרנות הפנסיה ונכסי העמיתים אינם נכללים בדוחותיה הכספיים של החברה המנהלת.

	ביטוח חיים	קרנות פנסיה חדשות מקיפות	קופות גמל
כיסוי ביטוחי[7]	הכיסוי הביטוחי ניתן להתאמה לצרכי הלקוח.	הכיסוי הביטוחי מובנה בהוראות התקנון וניתן להתאמה במסגרת האפשרויות הקבועות בו ובנוסף ניתן לרכוש כיסוי ביטוחי משלים ממבטח.	בבסיסן אינן כוללות כיסוי ביטוחי, אך מאפשרות רכישת כיסוי ביטוחי ממבטח.[8]
מקדם קיצבה[9]	בכל הפוליסות הקיצבתיות הכוללות מקדם קיצבה, מקדם הקיצבה מוגן מפני השתנות תוחלת חיים. החל משנת 2013 לא ניתן עוד למכור פוליסות עם מקדמי קיצבה מובטחים, למעט למבוטחים בני 60 ומעלה.[10]	מקדם הקיצבה אינו מוגן מפני השתנות תוחלת חיים. הקיצבה יכולה להשתנות מעת לעת בהתאם לאיזון האקטוארי של הקרן.	בבסיסן אין בהן מקדם.[11]
ביטוח הדדי	אין	קרן ביטוח הדדי. זכויות העמיתים מושפעות, בין היתר, מנתונים דמוגרפיים של כלל עמיתי הקרן, כגון: מצב בריאות ותוחלת חיים. ההנחות האקטואריות נבחנות מעת לעת ומשפיעות על זכויות כלל העמיתים ומקבלי הקיצבאות בקרן הפנסיה, ואלה עשויות להשתנות בהתאם.	אין
אג"ח מיועדות[12]	בפוליסות מבטיחות תשואה שהונפקו עד סוף שנת 1990 בלבד, ראה פירוט בסעיף 6.1.1.2 להלן.	אג"ח מיועדות בשיעור של 30% מסך הנכסים בקרן, המשוייכות בשיעורים שונים למקבלי קיצבה ולעמיתים בגיליאים שונים, ראה פירוט בסעיף 6.1.1.2 להלן.	אין[13]
דמי ניהול[14]	שיעור מהצבירה ומההפקדות[15],	שיעור מהצבירה ומההפקדות, ראה	שיעור מהצבירה ומההפקדות[16],

---

7 במסגרת תקנות הפיקוח על השירותים הפיננסיים (קופות גמל) (כיסויים ביטוחיים בקופות גמל), התשע"ב– 2012 ניתן כיום לרכוש אצל מבטח, במסגרת ומתוך ההפרשות הפנסיונית, כיסוי ביטוחי לביטוח לסיכוני מוות, אריכות חיים לבני למעלה מ-60, סיכוני נכות וכן כיסוי ביטוחי לשחרור מתשלום פרמיות במקרה של נכות, לעמיתי קרנות הפנסיה, קופות הגמל והביטוח.

8 חברה מנהלת רשאית לשווק לעמיתים פעילים בקופות גמל שבניהולה ביטוחים (כמפורט בהערת שוליים 7 לעיל), לאחר שניתן לה רישיון סוכן תאגיד ביטוח. נכון למועד הדוח כלל פנסיה וגמל איננה מחזיקה ברישיון סוכן תאגיד ביטוח ואיננה משווקת לעמיתים פעילים בקופות גמל שבניהולה כיסויים ביטוחיים כאמור.

9 בקרנות פנסיה חדשות ובפוליסות קיצבתיות בביטוח חיים, בעת משיכת כספים על ידי העמית באופן קיצבתי, מומר סכום החיסכון לקיצבה חודשית באמצעות חלוקה במקדם המגלם את תוחלת החיים (להלן: "**מקדם הקיצבה**"). בקרנות הפנסיה ובפוליסות קיצבתיות בביטוח חיים בהן לא קיים מקדם קיצבה מובטח תוחלת חיים נקבע מקדם הקיצבה סמוך למועד תחילת קבלת הקיצבה.

10 ככלל, החל משנת 2013 ניתן לרכוש פוליסות קיצבתיות עם מקדמי קיצבה המבטיחים תוחלת חיים רק מגיל 60 (ראה סעיף 6.2.4א להלן). החל מדצמבר 2015 ניתן לשווק פוליסות קיצבתיות משולבות בחיסכון תלויות תשואה הכוללות מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים למבוטחים שגילם מתחת ל- 60, המבקשים לנייד את הפוליסות האמורות, ובלבד שרכשו החל משנת 1991 ועד ליום 31 בדצמבר 2013 פוליסות הכוללות מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים. לפירוט ביחס לחוזר שיווק פוליסות ביטוח חיים הכוללות מקדמי קיצבה המגלמים הבטחת תוחלת חיים ראה סעיף 6.2.4א להלן.

11 לפרטים בדבר הוראות תיקון 13 לחוק קופות גמל, בדבר ביטול ההבחנה בין קופת גמל משלמת לקיצבה לקופת גמל לא משלמת לקיצבה וכן בדבר האפשרות לבצע משיכה קיצבתית גם מקופת גמל לחיסכון באמצעות שילוב של משיכה תקופתית (אנונה) ורכישת כיסוי ביטוחי לאריכות ימים, ראה פירוט בסעיף 6.1.1.3 להלן.

12 לפרטים בדבר תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (זקיפת תשואה בקרן פנסיה חדשה מקיפה), התשע"ו-2016 בקשר עם היקף הקצאת איגרות החוב המיועדות לעמיתי קרנות הפנסיה בגילאים שונים ראה סעיף 6.1.1.2 להלן.

13 למעט למספר מצומצם של קופות גמל מבטיחות תשואה המגובות בפקדונות חשכ"ל.

	ביטוח חיים	קרנות פנסיה חדשות מקיפות	קופות גמל
	ראה פירוט בביאור 29 לדוחות הכספיים.	פירוט בסעיף 6.1.2.2 להלן.	ראה פירוט בסעיף 6.1.2.2 להלן.
נהנים	מוטבים המוגדרים על ידי המבוטח על פי שיקול דעתו.	על פי הקבוע בתקנון - לרוב שארים.	מוטבים המוגדרים על ידי העמית לפי שיקול דעתו.
מגבלה רגולטורית לגובה ההפקדה[17]	ללא הגבלה.	עד 20.5% מפעמיים השכר הממוצע במשק.	ללא הגבלה.

לתיאור מוצרי התחום ראה סעיף 6.1.2 להלן.

במסגרת **חוק הפיקוח על שירותים פיננסים (קופות גמל) (תיקון מס 13), התשע"ה-2015** (להלן: "**תיקון 13 לחוק קופות הגמל**") שונו, בין היתר, המונחים המתארים את מוצרי החיסכון הפנסיוני השונים, באופן שבוטלו ההגדרות "קופת גמל משלמת לקיצבה" ו"קופת גמל לא משלמת לקיצבה", ונקבע כי אלו יקראו "קופת גמל לקיצבה" ו"קופת גמל לחיסכון", בהתאמה[18].

6.1.1.2. **מוצרי החיסכון הפנסיוניים נבדלים זה מזה גם באופן השקעת כספי החיסכון**

חלק מכספי החיסכון מושקעים בשוק החופשי ואילו חלקם מגובים באג"ח מיועדות, בהתאם לחקיקה, כמפורט להלן:

- **ביטוח חיים**

בפוליסות שנמכרו עד סוף שנת 1990, התשואה למבוטח בפוליסות ביטוח חיים עם מרכיב חיסכון נקבעה כשיעור מובטח ("**פוליסות מבטיחות תשואה**"). השיעור המובטח השתנה בהתאם לסוג הפוליסה ולמועד הנפקתה. ההתחייבות לשיעור התשואה המובטח, מגובה ברובה באגרות חוב מיועדות. יתרת הנכסים מושקעת בהתאם לתקנות ההשקעה ("**הנכסים החופשיים**").

נכון ליום 31 בדצמבר 2017 מהווה אחזקת אגרות החוב המיועדות, כ- 77% מסך הנכסים העומדים כנגד ההתחייבויות בגין פוליסות מבטיחות תשואה. הקבוצה פדתה במהלך השנים, בהתאם לאישור משרד האוצר, חלק מאגרות החוב המיועדות במטרה להשיג תשואות עודפות. כספים אלה הועברו להשקעות אחרות. הקבוצה אינה יכולה לרכוש מחדש אגרות חוב מיועדות בגין חלק העתודות שנפדה על ידה וכתוצאה מכך החשיפה של הקבוצה במסגרת ההשקעות החופשיות גדלה. בהתאם למנגנון ההתחשבנות שנקבע מול משרד האוצר, אחזקת אגרות חוב מיועדות

---

14 האמור לא כולל דמי ניהול והוצאות מסוגים שונים הנגבים במוצרים לעיל או בחלק מהם כדוגמא בגין הוצאות ניהול השקעות, גורם פוליסה או גורם גביה וכו'.

15 בפוליסות מסורתיות וכן בפוליסות מסוג "עדיף" (מיטב) אין דמי ניהול כשיעור מההפקדות.

16 בקרנות השתלמות ובקופות מרכזיות אין דמי ניהול כשיעור מהפקדה.

17 לא כולל התייחסות למגבלות על פי תנאי המוצרים. כמו כן, בכל המוצרים הפנסיוניים קיימת הטבת מס עד לתקרה הקבועה בפקודת מס הכנסה. לפרטים בדבר תיקון תקנה 19 לתקנות מס הכנסה (כללים לאישור ולניהול קופות גמל), התשכ"ד – 1964, בדבר הגבלת התקרה לפעמיים וחצי השכר הממוצע במשק ובדבר קביעת תקרה להפקדות מעסיק בגין רכיב פיצויי פיטורין עד לגובה שלוש פעמים השכר הממוצע במשק ראה סעיף 6.2.2 להלן.

18 ביחס לכספים בפוליסות ביטוח הוניות שהופקדו לפני שנת 2008 – אלו יכונו קופות ביטוח הוניות. ביחס לכספים שהופקדו בקופות גמל לפני שנת 2008- אלו יכונו קופות גמל לתגמולים.

תפחת על פני תקופת חיי הפוליסות מבטיחות התשואה, אולם לא תפחת מעבר לשיעור של 50% מסך הנכסים העומדים כנגד ההתחייבויות בגין פוליסות מבטיחות תשואה.

פוליסות שהונפקו מראשית שנות ה-90, הינן בעיקרן פוליסות תלויות תשואה ובהן כספי החיסכון מושקעים על ידי חברות הביטוח בהשקעות חופשיות, בעיקר בשוק ההון, כאשר התשואה, בניכוי הוצאות, נזקפת לזכות המבוטח בהתאם לתוצאות תיק ההשקעות ובניכוי דמי ניהול כמפורט להלן.

לנתוני יתרת עתודות הביטוח לגבי תוכניות הביטוח מסוג משתתף ברווחים ומבטיח תשואה, ראה ביאור 20 לדוחות הכספיים.

- **קופות גמל**

מאז אמצע שנות ה-80 לקופות הגמל לא הונפקו אגרות חוב מיועדות[19] והנכסים מושקעים בהשקעות בהתאם למגבלות הקבועות בתקנות ההשקעה.

לעניין אופן השקעת הנכסים החופשיים, ראה סעיף 9.5 להלן.

- **קרנות פנסיה**

נכון להיום, קרנות הפנסיה הוותיקות והחדשות המקיפות נהנות מהבטחת תשואה על חלק מנכסי הקרן המגובים באג"ח מיועדות, עד לשיעור מקסימלי של 30% מסך הנכסים. בכל עת בה שיעור אגרות החוב המיועדות ירד מתחת ל-30% מסך נכסי הקרן, יהיו הקרנות רשאיות לרכוש אגרות חוב מיועדות, הנושאות ריבית ריאלית בשיעור שנתי של 4.86%. ואולם, שיעור אגרות חוב מיועדות ביחס לעמיתים בקרנות הפנסיה החדשות, שקודם ל-1 בינואר 2004 כבר היו זכאים לפנסיה, יעמוד על 70% מסך הנכסים. לפרטים בדבר **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (זקיפת תשואה בקרן פנסיה חדשה מקיפה), התשע"ו- 2016**, בקשר עם היקף הקצאת איגרות החוב המיועדות לעמיתי קרנות הפנסיה בגילאים שונים ראה סעיף 6.1.1.2 זה להלן.

בנוסף, מדינת ישראל מעניקה "פיצוי" לקרנות הפנסיה הותיקות המאוזנות בגין צמצום הנפקת אגרות החוב המיועדות, שבוצע לאורך השנים, וזאת באמצעות הבטחת ההפרש שבין הריבית על אגרות החוב הישנות (5.57%) לבין 4% (1.57%) בגין הנכסים שאינם אגרות חוב מיועדות ומושקעים בשוק החופשי, וכן באמצעות הבטחת ההפרש שבין הריבית על אגרות החוב הישנות מסוג "מירון" (5.57%) לבין הריבית על אגרות החוב החדשות מסוג "ערד" (4.86%) וזאת בגין חלק הנכסים המושקעים באגרות חוב מיועדות חדשות[20].

כמו כן, בחודש מאי 2003 הודיע משרד האוצר כי תועמד כרית ביטחון לקרנות הוותיקות שבהסדר על מנת להגן על עמיתי וגמלאי הקרנות שבהסדר מפני תנודתיות בתשואות. בחודש יולי 2012 אישר משרד האוצר את החלת כרית הביטחון גם על הקרנות הוותיקות שאינן בהסדר, ובהן עתודות הוותיקה. בחודש ינואר 2017 תוקן חוק הביטוח באופן שמעגן את העמדת כרית הבטחון האמורה.

---

19 למעט למספר מצומצם של קופות גמל מבטיחות תשואה.

20 האמור נכון לגבי אוכלוסיית עמיתי הקרן הוותיקה שהצטרפו לקרן עד ליום 31 בדצמבר 1994. לאוכלוסיית עמיתי דור הביניים שהצטרפו לקרן הוותיקה בין הימים 1 בינואר 1995 לבין ה-29 במרס 1995 ניתן פיצוי בשיעור מופחת במנגנון דומה.

<u>תקנות זקיפת תשואה בקרן פנסיה חדשה מקיפה</u>

בהמשך לפרסום דוח הצוות להגברת הוודאות בחיסכון הפנסיוני שכלל, בין היתר, המלצות לשינוי בהקצאת אג"ח מיועדות לקרנות הפנסיה, באופן המגדיל את היקף הקצאת אג"ח מיועדות לפנסיונרים, בשל רמת הוודאות הגבוהה לה הם נזקקים בעת קבלת קיצבה, ולחוסכים מבוגרים הקרובים לגיל פרישה וכן המלצה להפחתה בהדרגה של היקף ההקצאה של אג"ח מיועדות לחוסכים צעירים, בשל אופק ההשקעה הארוך הצפוי להם, פורסמו בחודש מרס 2017 **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (זקיפת תשואה בקרן פנסיה חדשה מקיפה), התשע"ו- 2016** (להלן: "**תקנות תשואת אגרות חוב מיועדות**"). התקנות כאמור כוללות הוראות לעניין אופן זקיפת תשואה לעמיתים ופנסיונרים בקרן פנסיה חדשה מקיפה ("**תשואת אגרות חוב מיועדות**"). בשונה מהמצב שנהג עד ליום כניסתן לתוקף של התקנות, בחודש יולי 2017, לפיו זקיפת תשואת אגרות חוב מיועדות נעשתה באופן אחיד לכלל העמיתים ומקבלי הקיצבאות בקרן, התקנות קובעות כי חברה מנהלת תזקוף תשואת אגרות חוב מיועדות לעמיתי קרן פנסיה חדשה מקיפה שבניהולה, כמפורט להלן:

(א) מקבלי קיצבה - זקיפת תשואת אגרות חוב מיועדות למקבלי קיצבה תיעשה לפי היחס שבין 60% מסך נכסי מקבלי הקיצבה ובין סך נכסי הקרן שהושקעו באגרות חוב מיועדות.

(ב) עמיתים בגיל 50 ומעלה - זקיפת תשואת אגרות חוב מיועדות תעשה לפי היחס שבין 30% מסך היתרות הצבורות בקרן לעמיתים בקבוצה זו ובין סך נכסי הקרן שהושקעו באגרות חוב מיועדות.

(ג) עמיתים אחרים - זקיפת תשואת אגרות חוב מיועדות תעשה לפי יתרת התשואה בקרן הנובעת מהשקעה באגרות חוב מיועדות לאחר שנזקפה התשואה לשתי הקבוצות הקודמות כאמור לעיל.

תקנות תשואת אגרות חוב מיועדות, קובעת הוראת שעה לפיה, עד לסוף שנת 2023, זקיפת תשואת אגרות חוב מיועדות הן לעמיתים בגיל 50 ומעלה והן לעמיתים אחרים תהיה כמפורט בסעיף (ג) לעיל, דהיינו, לאחר שתחילה נזקפה תשואת אגרות החוב המיועדות, כאמור לעיל, לקבוצת מקבלי הקיצבה. כן נקבע כי הממונה יהיה רשאי להגדיל את שיעור זקיפת תשואת אגרות חוב מיועדות למקבלי קיצבה בקרן, אם מצא כי שיעור זקיפת התשואה המובטחת באגרות החוב לעמיתים בגיל 50 ומעלה ולעמיתים אחרים, עולה על מחצית האחוז בהשוואה לקרן אחרת וכי הפער האמור עלול להפר את האיזון האקטוארי בקרן. בהמשך לכך, בחודש יוני 2017 פורסם חוזר שעניינו קביעת כללים לאופן בו יבחן ויעדכן הממונה את שיעור זקיפת תשואת אגרות חוב מיועדות למקבלי קיצבה בקרנות, בנסיבות כאמור.

יצויין כי בתקנות תשואת אגרות חוב מיועדות, אין כדי לשנות את שיעור אגרות החוב שרשאית חברה מנהלת של קרן פנסיה חדשה מקיפה לרכוש והוא ימשיך לעמוד על 30% מסך נכסי הקרן[21].

בחודש דצמבר 2017 דחה בג"צ עתירה שהוגשה על ידי פורום החוסכים לפנסיה בישראל ואיגוד בתי השקעות, אליה הצטרפו חברות הביטוח כנגד שר האוצר ואחרים, לפיה הנפקת אג"ח מיועדות לקרנות הפנסיה החדשות בלבד מהווה אפליה שלא כדין של עמיתי קופות הגמל והמבוטחים בביטוח חיים לעומת החוסכים בקרנות הפנסיה החדשות.

כניסתן לתוקף של תקנות תשואת אגרות חוב מיועדות, והקצאת אגרות החוב המיועדות בהתאם לקבוצות גיל, עשויה לייצר שונות באופן הקצאת אגרות חוב מיועדות בין עמיתים המשתייכים לאותה קבוצת גיל בקרנות הפנסיה השונות,

---

[21] לא יחול שינוי אף בשיעור איגרות חוב מיועדות ביחס לעמיתים בקרנות הפנסיה החדשות, שקודם ל-1 בינואר 2004 כבר היו זכאים לפנסיה, ואשר עומד על 70% מסך הנכסים.

עשויה ליצור העדפה לקרנות הפנסיה על פני מוצרים פנסיונים אחרים החל בשלב הסמוך לגיל הפרישה ואף לייצר העדפה להצטרפות או ניוד לקרנות פנסיה מסוימות, בהתאם לתמהיל גילאי העמיתים בקרן. מגמה זו יכולה להתגבר במיוחד בסמוך לגיל הפרישה ונוכח ההשפעה המשולבת של הוראות אלה ביחד עם ההוראות בדבר הנחת תשואה במקדמי המרה לקיצבה בקרנות הפנסיה החדשות, כמפורט בסעיף 6.2.4ב להלן, והוראות חוזר הנחה בדמי ניהול למקבל קיצבה. מנגד יכולה מגמה זו להתמתן בשל העובדה שקליטת עמיתים בגיל פרישה יכולה לייצר העדפה שלילית להצטרפות עמיתים צעירים לקרנות אשר שיעור הנכסים המשוייכים למקבלי קיצבה בהן גבוה, ביחס לקרנות פנסיה אחרות, כמפורט לעיל.

כמו כן, שינוי בהקצאת אג"ח מיועדות בהתאם לאמור לעיל, יכול להביא ליתרון תחרותי ביחס לכספים המיועדים לתשלום קיצבאות סמוך לגילאי פרישה ולאחריה במוצר הפנסיה, ביחס למוצרים פנסיוניים אחרים, להגביר את התחרות בין מוצר הפנסיה למוצרים אחרים ובין מוצרי הפנסיה לבין עצמם ולהשפיע בהתאמה גם על דמי הניהול שיגבו.

הערכת החברה בקשר עם תקנות זקיפת תשואה בקרן פנסיה חדשה מקיפה הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות והן תלויות בין היתר בהתפתחות תנאי התחרות בשוק, בהתנהגות הגורמים המתחרים ובהשפעות הגומלין שבין תקנות תשואת אגרות חוב מיועדות להוראות רגולטוריות אחרות, לרבות בדבר איחוד חשבונות לא פעילים בפנסיה, הקמת קרנות ברירת מחדל וטיוטת תקנות הניוד (ככל שתאושר) בדבר אפשרות ניוד מקבלי קיצבאות זקנה, וכן בהתנהגות הגורמים המתחרים, הגורמים המפיצים ובחירות העמיתים והמבוטחים.

6.1.1.3. **משיכת כספים במישרין מקופת גמל לחיסכון - שינוי במוצרי החיסכון הפנסיוני - תיקון מספר 13**

במסגרת תיקון מספר 13 נקבעה אפשרות למשיכה במישרין של כספים מקופת גמל לחיסכון וזאת באמצעות שילוב של אנונה (משיכת הסכום הצבור בתשלומים מגיל 60) ובתוספת כיסוי ביטוחי לאריכות ימים שירכש מחברת ביטוח, וזאת בשונה מן המצב הקודם, לפיו על מנת לבצע משיכה של כספים המיועדים לקיצבה מקופת גמל לחיסכון יש להעביר את הכספים לקופת גמל לקיצבה. למועד פרסום הדוחות, טרם פורסמו הוראות סופיות לעניין משיכה במישרין של כספים מקופת גמל לחיסכון, וקופות גמל לחיסכון טרם החלו לשלם קיצבה במישרין.

כניסתן לתוקף של ההוראות בעניין משיכה מקופת גמל לחיסכון, תאפשר שימור כספים בקופות הגמל לחיסכון לתקופות ארוכות יותר, והן עשויות להרחיב את סל המוצרים הפנסיוניים הקיימים בשוק ולהביא לגידול במכירות של קופות גמל אלו. מאידך, אפשרות לתשלום קיצבה כאמור, צפויה להגדיל את מספר השחקנים הפעילים בתחום ולהביא להגברת התחרות והניוד, וזאת גם ביחס לגופים מתחרים, כגון חלק מבתי ההשקעות, אשר בניגוד לקבוצה, לא ניהלו מוצרים משלימים המאפשרים משיכת קיצבה (קרנות פנסיה וקופות ביטוח).

המידע בכל הקשור להשלכות עתידיות אפשריות של ההוראות בעניין משיכה מקופת גמל לחיסכון הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח, היישום בפועל עשוי להיות שונה מזה שנחזה, בין היתר לאור נוסחה הסופי של טיוטת החוזר המשלימה בנושא, התנהגות הגופים המוסדיים המתחרים, השפעות צולבות לשינויים רגולטוריים נוספים, לרבות תקנות זקיפת תשואה בקרן פנסיה חדשה, והוראות חוזר בעניין דמי ניהול למקבלי קיצבה, טעמי העמיתים והמבוטחים והתנהגותם.

6.1.2. <u>פירוט עיקר המוצרים והשירותים הנכללים בתחום הפעילות</u>

להלן תיאור של המוצרים והשירותים אשר נוהלו על ידי החברה בשנת הדוח.

6.1.2.1. **ענף ביטוח חיים**

(א) כללי

הקבוצה משווקת ביטוח לעצמאים ולשכירים וכן ביטוח פרט וביטוחים קבוצתיים, כמפורט להלן.

- **פוליסות פרט ופוליסות לשכירים ועצמאים**

הפוליסות משלבות, בדרך כלל, חיסכון וכיסויים ביטוחיים כגון ריסק ואובדן כושר עבודה. חלק מפוליסות הביטוח המיועדות לשכירים ולעצמאיים, מאושרות כקופות גמל, נהנות מהטבות מס ומהוות חלק מהביטחון הסוציאלי של השכיר או העצמאי. פוליסות פרט, לעומתן, הכוללות חיסכון, אינן מאושרות כקופת גמל, אך נהנות מהטבות מס בגין כיסוי ביטוחי למקרה מוות ו/או אובדן כושר עבודה, הנרכש במסגרת הפוליסות, ובתנאים מסויימים גם בגין רכיב התשואה שנצברה בגין החיסכון.

- **ביטוח קבוצתי**

הסכם הביטוח הקבוצתי מיועד להעניק כיסוי ביטוחי למקרה מוות או אובדן כושר עבודה, ללא מרכיב חיסכון, לקבוצות המונות למעלה מ-50 מבוטחים שיש ביניהם זיקה משותפת. ההסכם כפוף לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (ביטוח חיים קבוצתי), התשנ"ג - 1993 ("**תקנות ביטוח חיים קבוצתי**") או לתקנות הפיקוח על שירותים פיננסים (ביטוח) (ביטוח אובדן כושר עבודה קבוצתי), התשס"ז-2006 ("**תקנות אובדן כושר עבודה קבוצתי**"), לפי העניין, וכן לחוזרי הממונה. הסכם ביטוח חיים קבוצתי מיועד להעניק כיסוי ביטוחי למקרה מוות, שניתן להוסיף לו ביטוח מפני סיכוני תאונה, מחלה ונכות, ואילו הסכם ביטוח אובדן כושר עבודה קבוצתי מיועד להעניק כיסוי ביטוחי למקרה מחלה או תאונה, שבעקבותיו איבד המבוטח בפוליסה את כושר עבודתו.

סכום הביטוח בביטוח חיים קבוצתי שווה, בדרך כלל, לכל חברי הקבוצה, או שהוא נקבע על פי גיל, משכורת או לפי קריטריון אובייקטיבי אחר, או שילוב שלהם. סכום הביטוח בביטוח אובדן כושר עבודה קבוצתי, נקבע, בין היתר, על פי משכורתם של המבוטחים.

בהתאם להסדר התחיקתי ו/או בהתאם לתנאי הפוליסה הקבוצתית, מבוטח שתוקף הפוליסה הקבוצתית פקע לגביו, רשאי, בתנאים ובמקרים שנקבעו מראש, לרכוש פוליסה אישית על שמו ללא צורך בהליך מוקדם של חיתום רפואי, בדמי ביטוח שיהיו נהוגים במועד המעבר לגבי כלל המבוטחים אצל המבטח בפוליסת פרט דומה. פוליסות ביטוח חיים קבוצתי ופוליסות אובדן כושר עבודה קבוצתי משווקות בעיקר לקבוצות עובדים.

החברה מנהלת פוליסות קבוצתיות על פני שנים ארוכות. החברה פעלה גם במהלך שנת הדוח לטיוב נתוני המבוטחים בקולקטיבים וכן פעלה לשינוי פרמיות בקולקטיבים מסוימים ולהפסקת התקשרות עם קולקטיבים אחרים משיקולי רווחיות. לפרטים נוספים ראה ביאור 40(א4)(2) לדוחות הכספיים.

(ב) פירוט תוכניות ביטוח עיקריות בתחום ביטוח החיים

בתיק הביטוח של הקבוצה קיים מגוון של תוכניות ביטוח, בהתאם לסוגי המוצרים שנמכרו לאורך השנים, להלן פירוט המוצרים העיקריים:

- **<u>ביטוח מסוג מסורתי</u>**

  - **פוליסה מסוג מסורתי מעורב** הינה פוליסה הכוללת שני מרכיבים, חיסכון וריסק. הפרמיה נגזרת מסכום הביטוח, מגיל המבוטח, מתקופת הביטוח וכדומה, ואינה ניתנת להפרדה וייחוס למרכיבי הפוליסה. סכום הביטוח משולם כסכום חד פעמי בתום תקופת הביטוח (בדרך כלל בגיל 65), או במקרה מוות לפני תום תקופת הביטוח, ולמעט סכומים שהופקדו לאחר ינואר 2008, אשר משולמים כקיצבה.

  - **פוליסה מסוג מסורתי "גמלא"** הינה פוליסה שרוב הפרמיה שלה מיועדת לתשלום גמלה שתשולם במועד הפרישה מהעבודה. סכום הגמלה שתשולם וסכומי הפרמיה נקבעים במועד הוצאת הפוליסה.

  - **פוליסה מסוג מסורתי חיסכון** הינה פוליסה שכל הפרמיה שהצטברה בגינה משולמת כחיסכון. ערך הפדיון נקבע במועד הוצאת הפוליסה ונגזר מהפרמיה.

  בפוליסות מסוג מסורתי לא ניתן להגדיל את סכום ההפקדות בפוליסה, לרבות בגין גידול בשכר מעל לשיעור עלית המדד, ובמקרים אלו יש לערוך פוליסה נוספת שתשקף את הגידול בסכום ההפקדה או השכר, לפי העניין.

  פוליסות מסוג מסורתי היו המוצרים היחידים שנמכרו עד שנת 1982 כביטוחי פרט, תגמולים לעצמאיים ומנהלים. פוליסות מסוג מעורב וגמלא המשיכו להיות משווקות כביטוח מנהלים עד יוני 2001 וכביטוח פרט וכתגמולים לעצמאים עד סוף 2003, בנוסף למוצרים אחרים שנמכרו במקביל.

- **<u>ביטוח מסוג עדיף (מיטב, מיטבית)</u>**

  הפוליסה שווקה בענף ביטוח חיים בין השנים 1983 ועד סוף 2003.

  המאפיינים העיקריים של מוצר זה הם:

  - הפוליסה מחולקת לשני מרכיבים – לאחר ניכוי הוצאות בסכום קבוע, אחוז מסוים מהפרמיה נצבר כחיסכון ויתרת הפרמיה מיועדת לרכישת כיסוי ביטוחי למקרה מוות ולהוצאות תפעול ושיווק ("**מרכיב הריסק**"). עד סוף שנות ה-90, שיעור הפרמיה שיועד לחיסכון בפוליסות אלה במקור היה לרוב 72%. מתחילת שנות ה-2000, השיעור שיועד לחיסכון במקור היה לרוב 80% ומעלה. לאורך השנים, חלו שינויים בתמהיל הרכיבים כאמור בחלק מהפוליסות.

  - ביחס להפקדות שבוצעו עד שנת 2000, רשאי המבוטח לבחור בסמוך למועד קבלת הקיצבה, האם לקבל את החיסכון שנצבר כתשלום הוני או כגמלה, על בסיס מקדם קיצבה שנקבע בפוליסה במועד רכישתה. ביחס להפקדות שבוצעו החל משנת 2000, על המבוטח היה לבחור, במועד הרכישה, בין הפקדה ל: (א) פוליסה הונית או נספח הון שצורף לפוליסה קיצבתית - במסגרתם ניתן היה לייעד את החיסכון שנצבר לאפיק הוני ללא אפשרות המרה לתשלום גמלה; ו- (ב) פוליסה קיצבתית - במסגרתה ניתן היה להמיר את החיסכון שנצבר לתשלום גמלה על בסיס מקדם קיצבה מובטח תוחלת חיים, שנקבע במועד רכישת הפוליסה.

  - בפוליסה ששווקה עד לשנת 2000, בפני מבוטח שמגיע לגיל פרישה עומדים לבחירה מספר מסלולים אפשריים לקבלת קיצבה. בכל המסלולים, קיצבה תשולם על בסיס מקדמי קיצבה מובטחים. החל משנת 2001, המבוטח זכאי לתשלום קיצבה על בסיס מקדם קיצבה מובטח תוחלת חיים, למשך כל ימי חייו במסלול אחד בלבד כאשר במקרה מותו, בטרם שולמו למבוטח מספר מינימלי של 240 תשלומי קיצבה חודשיים, ישולמו יתרת הקיצבאות למוטבים; בנוסף, למבוטח קיימת האפשרות לבחור מסלולים נוספים, בתנאים שונים, לגביהם מקדם הקיצבה המובטח תוחלת חיים נקבע במועד קבלת הקיצבה, בהתאם לתנאי הפוליסה.

  הפוליסה שווקה כביטוח פרט, כביטוח תגמולים לעצמאים וכביטוח מנהלים.

- **<u>ביטוח מסוג פרופיל</u>**

  - החל משנת 1999 משווקת הקבוצה קו מוצרים בשם המסחרי "פרופיל" לסוגיו, אשר שונה מהמוצרים ששווקו עד אותה עת, בין היתר: (א) בהפרדה בין רכיבי החיסכון, הסיכון והוצאות/דמי ניהול; (ב) באפשרות להתאים את הכיסויים הביטוחיים בהתאם לבחירת המבוטח; (ג) באפשרות לניהול החיסכון באמצעות מספר מסלולי השקעה עם תשואה יומית (במקום חודשית); (ד) במבנה דמי הניהול, שאינם משתנים בהתאם לתשואה; (ה) באפשרות לייעד את החיסכון שנצבר לאפיק הוני ו/או לאפיק קיצבתי באותה פוליסה (לאחר שנת 2008 ניתן לייעד את החיסכון לאפיק קיצבתי בלבד).

    בין מסלולי ה"פרופיל" שנמכרו בין השנים 2004 עד ל-2008 בפוליסות פרט ובין השנים 2004 עד ל-2009 בביטוחי מנהלים ותגמולים לעצמאיים, ניתן היה לרכוש מסלול מבטיח תשואה צמוד מדד לתקופה של 10 שנים ממועד ההצטרפות למסלול השקעה, על פי שיעור ריבית שנקבע בעת הצטרפות המבוטח למסלול. כנגד פוליסות אלה נדרש המבטח להחזיק בהון נוסף, בשיעור 2%, וכן בשיעור מהסיכון הגלום בנכסים העומדים כנגד ההתחייבויות בפוליסות אשר הצטמצם לאור הגעת פוליסות אלה לסיום תקופת הבטחת התשואה הכלולה בהן (לפרטים לגבי יתרת ההתחייבות בגין פוליסות אלו ראה ביאור 20א לדוחות הכספיים). כיום החברה אינה משווקת עוד פוליסות הכוללות מסלול מבטיח תשואה למצטרפים חדשים.

    החל משנת 2004 החברה שיווקה מספר סוגים של פוליסות פרופיל. פוליסות אלו נבדלו זו מזו, בין היתר, במבנה דמי הניהול ובשיעורם וכן במקדמי הקיצבה.

  - בשנת 2013 התאימה החברה את פוליסת ביטוח המנהלים והפוליסה לעצמאים מסוג ה"פרופיל" ששווקו על ידה לשינויים בדמי הניהול, בהתאם לתקנות דמי הניהול, כמפורט בסעיף 6.1.2.3 להלן. כמו כן, לאור רפורמת המקדמים, הוגבלה, החל מחודש ינואר 2013, האפשרות למכור תוכניות ביטוח חיים חדשות הכוללות מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים, למבוטחים שטרם מלאו להם 60, כמפורט בסעיף 6.2.4א להלן.[22] במסגרת חוזר ניוד מקדמי קיצבה מובטחים נקבעו הוראות המאפשרות לשווק, לנייד ולשמר פוליסות ביטוח חיים משולבות בחיסכון תלויות תשואה הכוללות מקדמי קיצבה מובטחים, כמפורט בסעיף 6.2.4א להלן.

    לפרטים בדבר מוצרים חדשים ראה סעיף 6.1.3 להלן.

    במסגרת פוליסות הפרופיל האמורות מסלול ברירת מחדל הוא תשלום קיצבה על בסיס מקדם קיצבה מובטח תוחלת חיים, למשך כל ימי חייו ובמקרה מותו, בטרם שולמו למבוטח מספר מינימלי של תשלומי קיצבה חודשיים מובטחים (240 תשלומים), ישולמו יתרת הקיצבאות למוטבים. כמו כן, קיימים מסלולים חלופיים לקבלת קיצבה, לבחירת המבוטח. מסלולי הקיצבה ומקדמי הקיצבה בפוליסות אלו נקבעים במועד הפרישה, למעט ביחס למבוטחים שרכשו את הפוליסה לאחר גיל 60 ובחרו בתוכנית ביטוח הכוללת מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים.

  - במהלך השנים שווקו פוליסות מסוג פרופיל מנהלים, עצמאים ופרט, חלקן עם כיסויים ביטוחיים וחלקן ללא כיסויים ביטוחיים, חלקן עם מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים וחלקן ללא מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת

---

[22] ביחס לשנת 2013 פרסם הממונה היתר שיווק במסגרתו התיר שיווק של חוזי ביטוח חיים הכוללים מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים גם למבוטחים מסויימים למשך שנה בתנאים שנקבעו על ידו.

חיים. ככלל, החל משנת 2009 בוטלה האפשרות בפוליסות פרופיל פרט ששווקו ממועד זה, להמיר את החיסכון הנצבר לקיצבה וסכום החיסכון משולם כסכום חד פעמי בלבד.

פוליסות מסורתיות ופוליסות עדיף שכללו מרכיב חיסכון שנמכרו עד סוף שנת 1990, הינן פוליסות מבטיחות תשואה, שחלק מהתחייבויות החברה למבוטחים בהן מגובות באגרות חוב מיועדות. פוליסות הכוללות מרכיב חיסכון, שנמכרו משנת 1991 הינן ככלל, פוליסות תלויות תשואה.

לעניין פירוט דמי הניהול הנגבים בפוליסות ביטוח חיים העיקריות, ראה ביאור 29 לדוחות הכספיים.

- **<u>מוצרים המקנים כיסוי ביטוחי "ריסק"</u>**

מוצרי הריסק (ביטוח למקרה מוות ו/או נכות ו/או אובדן כושר עבודה ו/או מחלות קשות) נמכרים או נמכרו בעבר, כפוליסות עצמאיות ו/או כנספחים/תוספות לפוליסות "מסורתית", "עדיף" או "פרופיל" לסוגיו.

כיסויי הריסק העיקריים הם:

- **ביטוח ריסק טהור – פרט-** ביטוח חיים למקרה מוות ללא מרכיב חיסכון. התוכנית מבטיחה למוטבים סכום ביטוח קבוע מראש, אם המבוטח נפטר במהלך תקופת הביטוח. תגמולי הביטוח משולמים למוטבים כפיצוי חד-פעמי או כסכום חודשי לתקופה הקבועה בפוליסה. במקרה של תוכנית ריסק המיועדת לכיסוי חוב יתרת הלוואת משכנתא, סכום הביטוח מתעדכן ותגמולי הביטוח משולמים למוטב הבלתי חוזר והיתרה, ככל שקיימת, למוטבים. חלק מביטוחי הריסק מאפשרים למבוטח לרכוש ביטוח חיים למקרה מוות ללא צורך בהליך מוקדם של חיתום רפואי, כאשר במקרה זה הכיסוי הביטוחי בשלוש השנים הראשונות לתקופת הביטוח הינו בגין מוות כתוצאה מתאונה בלבד ובתקופה שלאחר מכן, בגין מוות מכל סיבה שהיא.

- **ביטוח אובדן כושר עבודה**- תוכנית ביטוח המשלבת פיצוי חודשי בשיעור שאינו עולה בדרך כלל על 75% מהשכר של המבוטח, וזאת בכפוף למגבלות חיתום מסוימות במקרה של עליית שכר. תגמולי הביטוח משולמים בתשלומים חודשיים, החל מתום תקופת ההמתנה, וכל עוד המבוטח אינו כשיר לעבודה, אך לא יאוחר מתום תקופת הביטוח. בנוסף לתשלומים החודשיים שמשולמים למבוטח, המבוטח משוחרר, ככלל, מתשלום הפרמיות, והן משולמות על ידי חברת הביטוח, כל עוד המבוטח אינו כשיר לעבודה, אך לא יאוחר מתום תקופת הביטוח ("**שיחרור**"). לפרטים בדבר חוזר "קווים מנחים לעניין תוכנית לביטוח מפני אובדן כושר עבודה", הקובע מבנה אחיד ומודולרי לתוכנית לביטוח אובדן כושר עבודה, ראה סעיף 6.1.3 להלן.

- **הרחבה לעצמאים בביטוח אובדן כושר עבודה-** תוכנית המרחיבה את התשלום החודשי לעצמאי מעבר לפיצוי החודשי לו הוא זכאי במסגרת תוכניות ביטוח אובדן כושר עבודה הסטנדרטיות, בדרך של פיצוי בגין הוצאות שנגרמו לו בתקופת אובדן כושר עבודה לתקופה שלא עולה על 6 או 12 חודשים, על פי בחירת המבוטח בעת רכישת התוכנית.

- **ביטוח מחלות קשות-** לעניין מכירת ביטוח מחלות קשות ראה סעיף 8.1.2(ג1) להלן.

- **ביטוח מוות מתאונה-** תוכנית ביטוח המבטיחה תשלום סכום חד-פעמי במקרה של מוות שנגרם כתוצאה מתאונה.

- **ביטוח נכות מתאונה-** תוכנית ביטוח המבטיחה תשלום סכום חד-פעמי במקרה של נכות שנגרמה כתוצאה מתאונה.

- **משלים פנסיית נכות-** ביטוח לאובדן כושר עבודה לעמית בקרן הפנסיה, אשר נועד להרחיב את הכיסוי הביטוחי הניתן במסגרת תקנון קרן הפנסיה למקרים בהם לא קיימת זכאות לתשלום קיצבת נכות בהתאם לתקנון קרן הפנסיה, כגון מקרה של אובדן כושר עבודה עיסוקי או בגין תקופת אכשרה הקבועה בתקנון קרן

הפנסיה. לפרטים בדבר כיסוי משלים לקרן הפנסיה לפי חוזר "קווים מנחים לעניין תוכנית לביטוח מפני אובדן כושר עבודה", והבהרה שפורסמה בעניין ראה סעיף 6.1.3 להלן.

6.1.2.2. **ענפי קרנות פנסיה וקופות גמל**

קרנות פנסיה וקופות גמל מנוהלות על ידי החברות המנהלות על פי הוראות תקנונים. התקנונים הינם דינמיים ועשויים להשתנות מעת לעת באישור הממונה. הודעה על עיקרי השינויים נמסרת לעמיתים. ככלל, זכויות העמית נקבעות בהתאם לתקנון הקופה או הקרן התקף במועד הזכאות.

בשנת הדוח לא בוצעו מיזוגים של קופות גמל ומסלולי השקעה בקופות הגמל. נכון למועד הדוח, קופות הגמל ומסלולי ההשקעה המנוהלים על ידי כלל פנסיה וגמל הינם:

שם הקופה	מסלולי השקעה		מספר אישור מס הכנסה	סוג הקופה
כלל תמר	מודל השקעות תלוי גיל[23]	מסלול לבני 50 ומטה	9651	קופת גמל אישית לתגמולים ופיצויים וקופת גמל לחיסכון
		מסלול לבני 50 עד 60	9652	
		מסלול לבני 60 ומעלה	9653	
	אג"ח עד 25% מניות		253	
	אג"ח צמוד מדד		124	
	שקלים		592	
	מניות		127	
	שקלי טווח קצר		128	
	אג"ח		117	
	הלכה		1533	
בר קרן גמולים	בר א' - מבטיח תשואה		539	קופת גמל מבטיחת תשואה
	בר ג'		263	קופת גמל אישית לתגמולים ופיצויים
כלל השתלמות	כללי		456	קרן השתלמות
	שקלי טווח קצר		1351	
	אג"ח צמוד מדד		1348	
	מניות		1350	
	אג"ח		2115	
	הלכה		1534	
כלל גמל לעתיד	כללי		7988	קופת גמל להשקעה

[23] מסלולי השקעה חדשים שנפתחו ביום 1 בינואר 2016 בהתאם לחוזר "מסלולי השקעה בקופת גמל".

שם הקופה	מסלולי השקעה	מספר אישור מס הכנסה	סוג הקופה
	אג"ח	7989	
	אג"ח ממשלתי	7990	
	מניות	7991	
	אג"ח עד 15% מניות	7992	
	שקלי טווח קצר	7993	
	הלכה	7994	
קופה כללית לפיצויים		239	קופה מרכזית לפיצויים
הדס		684	
כלל פיצויים למעסיק		241	
כלל ברזל - קופה מרכזית לפיצויים		152	
כלל גמל מרכזית לפיצויים		443	
אלמוג פיצויים		219	
כלל גמל מרכזית מסלולית		614	
קופת גמל מרכזית לדמי מחלה		892	קופה מרכזית לדמי מחלה
כלל תקציבית		1284	קופה מרכזית להשתתפות בפנסיה תקציבית

להלן פירוט נתוני הנכסים המנוהלים, דמי גמולים, צבירה נטו, שיעור דמי ניהול מנכסים ושיעור דמי ניהול מהפקדות של קרנות הפנסיה וקופות הגמל ששווקו על ידי חברות הקבוצה בשנת 2017:

		נכסים מנוהלים ליום 31 בדצמבר 2017 (אלפי ש"ח)	דמי גמולים בשנת 2017 (אלפי ש"ח)	צבירה נטו בשנת 2017 (אלפי ש"ח)	שיעור דמי ניהול ממוצע מנכסים לשנת 2017	שיעור דמי ניהול ממוצע מהפקדות לשנת 2017
קרן הפנסיה עתודות הותיקה		10,084	233,259	(52,399)	0.29%	3.32%
קרנות פנסיה חדשות	כלל פנסיה	50,178,494	5,454,538	3,157,107	0.24%	2.52%
	כלל פנסיה משלימה	1,486,009	247,747	194,924	0.48%	0%
קופות גמל לתגמולים ופיצויים		23,070,937	394,488	(2,079,758)	0.53%	0.16%
קופות גמל להשקעה		101,810	102,536	99,216	0.57%	-
קרנות השתלמות		7,510,248	1,103,161	(184,131)	0.71%	-

אחר[24]	2,936,741	1,439	(509,957)	0.59%	-
סה"כ	**85,294,323**	**7,537,168**	**625,002**		

* צבירה נטו – הפקדות בתוספת העברות נכנסות בניכוי פדיונות והעברות יוצאות.

להלן פירוט נתוני הנכסים המנוהלים, דמי גמולים, צבירה נטו, שיעור דמי ניהול מנכסים ושיעור דמי ניהול מהפקדות של קרנות הפנסיה וקופות הגמל ששווקו על ידי חברות הקבוצה בשנת 2016:

		נכסים מנוהלים ליום 31 בדצמבר 2016 (אלפי ש"ח)	דמי גמולים בשנת 2016 (אלפי ש"ח)	צבירה נטו בשנת 2016 (אלפי ש"ח)	שיעור דמי ניהול ממוצע מנכסים לשנת 2016	שיעור דמי ניהול ממוצע מהפקדות לשנת 2016
קרן הפנסיה עתודות הותיקה		9,330,327	241,656	316,912	0.29%	3.57%
קרנות פנסיה חדשות	כלל פנסיה	43,423,171	5,162,497	4,291,259	0.26%	2.79%
	כלל פנסיה משלימה	1,194,678	232,721	209,876	0.44%	-
קופות גמל לתגמולים ופיצויים		23,642,290	513,214	(1,099,799)	0.57%	0.3%
קרנות השתלמות		7,226,954	1,099,972	298,978	0.75%	-
אחר[25]		3,263,660	3,670	(405,723)	0.58%	-
סך הכל		**88,081,080**	**7,253,730**	**4,581,455**		

* צבירה נטו – הפקדות בתוספת העברות נכנסות בניכוי פדיונות והעברות יוצאות.

להלן פירוט נתוני הנכסים המנוהלים, דמי גמולים, צבירה נטו, שיעור דמי ניהול מנכסים ושיעור דמי ניהול מהפקדות של קרנות הפנסיה וקופות הגמל ששווקו על ידי חברות הקבוצה בשנת 2015:

	נכסים מנוהלים ליום 31 בדצמבר 2015 (אלפי ש"ח)	דמי גמולים בשנת 2015 (אלפי ש"ח)	צבירה נטו בשנת 2015 (אלפי ש"ח)	שיעור דמי ניהול ממוצע מנכסים לשנת 2015	שיעור דמי ניהול ממוצע מהפקדות לשנת 2015
קרן הפנסיה עתודות הותיקה	9,013,415	248,442	910,153	0.31%	3.58%

24 כולל: קופות גמל מרכזיות לפיצויים, קופת גמל מרכזית להשתתפות בפנסיה תקציבית וקופת גמל לדמי מחלה.

25 כולל: קופות גמל מרכזיות לפיצויים, קופת גמל מרכזית להשתתפות בפנסיה תקציבית וקופת גמל לדמי מחלה.

קרנות פנסיה חדשות	כלל פנסיה	38,173,062	4,684,120	3,887,113	0.26%	3.22%
	כלל פנסיה משלימה	973,700	188,376	174,174	0.54%	-
קופות גמל לתגמולים ופיצויים		24,342,699	389,080	(1,509,017)	0.64%	0.31%
קרנות השתלמות		6,863,053	1,090,700	355,758	0.83%	-
אחר[26]		3,638,658	3,709	(726,265)	0.65%	-
סך הכל		**83,004,587**	**6,604,427**	**4,020,618**	**-**	**-**

* צבירה נטו – הפקדות בתוספת העברות נכנסות בניכוי פדיונות והעברות יוצאות.

.6.1.2.3 **דמי ניהול והוצאות במוצרים השונים**

1) להלן טבלאות המתארות את שיעורי דמי הניהול המירביים השנתיים במוצרים העיקרים השונים[27] בהתאם להסדר התחיקתי, **לרבות תקנות הפיקוח על שירותים פיננסים (קופות גמל) (דמי ניהול), התשע"ב -2012** (להלן: **"תקנות דמי ניהול"**):

<u>ביטוח חיים</u>

מוצר פנסיוני	דמי ניהול שנתיים מקסימליים
תוכניות ביטוח חיים תלויות תשואה ששווקו עד סוף שנת 2003 מסוג "מסורתי" ו"עדיף"[28]	דמי ניהול קבועים עד 0.6% מהצבירה + דמי ניהול משתנים עד 15% מהתשואה הריאלית שהושגה בניכוי דמי הניהול הקבועים. במקרה של הפסד, חברת הביטוח אינה זכאית לדמי הניהול המשתנים וזאת עד לכיסוי ההפסד המצטבר הקבוע בפוליסות.[29]
תוכניות ביטוח חיים תלויות תשואה ששווקו מ- 1 בינואר 2004 עד סוף שנת 2012 בקופות המוכרות כקופות ביטוח	2% מהצבירה +0% מההפקדות או שיעור נמוך יותר מהצבירה ושיעור גבוה יותר מההפקדות (על פי תמהיל מאושר- כאשר דמי הניהול מההפקדות בין 0% ל-13%).
תוכניות ביטוח חיים תלויות תשואה המשווקות החל מאוגוסט 2007 עד סוף שנת 2012, שאינן מוכרות כקופת ביטוח	
תוכניות ביטוח חיים תלויות תשואה המשווקות החל מינואר 2013	עד 1.05% מהצבירה (תוכניות ששווקו בשנת 2013 עד 1.1% מהצבירה) +עד 4% מההפקדות.
מקבלי קיצבה	עד 0.6% מהצבירה.

---

[26] כולל: קופות גמל מרכזיות לפיצויים, קופת גמל מרכזית להשתתפות בפנסיה תקציבית וקופת גמל לדמי מחלה.

[27] האמור לא כולל דמי ניהול והוצאות מסוגים שונים הנגבים בחלק מפוליסות ביטוח החיים כדוגמא בגין ניהול תיק השקעות, גורם פוליסה או גורם גביה וכו'.

[28] פוליסות "פרופיל" שנמכרו עד שנת 2003 כללו מנגנון תמחור שונה.

[29] ראה ביאור 3(יד)3(א) לדוחות הכספיים.

הכנסות החברה בפוליסות מבטיחות תשואה נובעות מהמרווח הפיננסי, ככל שנוצר, בין התשואה המובטחת באגרות החוב המיועדות והרווחים מההשקעות על הנכסים החופשיים לבין ההתחייבויות כלפי המבוטחים.

קרנות פנסיה

מוצר פנסיוני	דמי ניהול שנתיים החל משנת 2014
קרן ותיקה מאוזנת	על פי היתרים ספציפיים שניתנו על ידי הממונה
קרן פנסיה חדשה מקיפה	עד 0.5% מהצבירה+עד 6% מההפקדות
קרן פנסיה חדשה כללית (משלימה)	עד 1.05% מהצבירה +עד 4% מההפקדות
מקבלי קיצבה בקרן פנסיה מקיפה	עד 0.5% מתוך סך הנכסים העומדים כנגד התחייבויות הקרן לכלל מקבלי הקיצבה[30]
מקבלי קיצבה בקרן פנסיה כללית	עד 0.6% מתוך סך הנכסים העומדים כנגד התחייבויות הקרן לכלל מקבלי הקיצבה[31]

קופות גמל[32]

מוצר פנסיוני	דמי ניהול שנתיים החל משנת 2014
קופת גמל אישית לתגמולים ופיצויים וקופת גמל לחיסכון	עד 1.05% מהצבירה +עד 4% מההפקדות
קופת גמל מרכזית	עד 2% מהצבירה (ללא דמי ניהול מההפקדות)
קרנות השתלמות	עד 2% מהצבירה (ללא דמי ניהול מההפקדות)

כן נקבעו הסדרים משלימים נוספים, לרבות כמפורט להלן:

- ביחס למבוטחים ועמיתים שהינם מנותקי קשר – רשאים הגופים המוסדיים לגבות דמי ניהול בשיעור של עד 0.3% מהצבירה, או השיעור שנגבה בפוליסה או בחשבון העמית, לפי העניין, במועד שבו נותק הקשר, לפי הנמוך[33].

- דמי הניהול השנתיים המינימליים בחשבונות קופת גמל, שאינה קופת ביטוח, אליה בוצעו הפקדות שקדמו לשנת המס 2008, עומדים על הגבוה מבין: (א) שיעור מהיתרה הצבורה בחשבונו של העמית כמפורט בטבלאות שלעיל, או (ב) סכום שלא יעלה על 6 ש"ח לחודש (צמוד למדד), בכל חשבונות העמית. להוראות חוזר משיכת כספים מחשבונות קטנים בקופת גמל, אשר צפויות להביא להפחתה בהכנסות החברה מדמי ניהול, ראה סעיף 6.2.6 להלן.

בפועל, בחלק מהמקרים גובים הגופים המוסדיים בקבוצה דמי ניהול נמוכים מהתקרות המפורטות לעיל, בהתאם להסכמים פרטניים. בשנים האחרונות פורסמו הוראות שהסדירו מתן הנחות, לרבות הוראות בדבר תקופה מינימלית

---

30 למעט נכסים העומדים כנגד התחייבויות הקרן למי שהיה זכאי לקבל קיצבה או קיצבת נכות לפני ה-1 בינואר 2004.

31 לגבי נכסים העומדים כנגד התחייבויות הקרן לכלל מקבלי הקיצבה אשר החלו לקבל קיצבה לפני יום ה-1 בינואר 2013 בשיעור שלא יעלה על 2% לשנה.

32 למעט קופות גמל מבטיחות תשואה, שדמי הניהול בהן נקבעים על פי האמור בתקנון.

33 ביחס לעמית שאותר שאינו עמית שנפטר- רשאי הגוף המוסדי לגבות, באופן רטרואקטיבי, דמי ניהול נוספים, באופן שדמי הניהול שיגבו בגין התקופה שחלה החל משנה ממועד ניתוק הקשר ועד איתור העמית יהיו בשיעור של עד 0.5% מהיתרה הצבורה בחשבון העמית (במקום 0.3%).

למתן הנחות וכן הוראות לפיהן הנחות למקבלי קיצבה תהנה למשך כל תקופת תשלום הקיצבה (לרבות ביחס לשאריו).

בחודש יוני 2014 פורסם חוזר מתן הנחה בדמי ניהול בשל מקבלי קיצבה בקרן פנסיה חדשה (להלן: "**חוזר הנחה בדמי ניהול למקבל קיצבה**"), במסגרתו נקבע, בין היתר, כי הנחה שניתנה בדמי ניהול לעמית המקבל קיצבה תינתן למשך כל תקופת תשלום הקיצבה וכן נקבע שהנחה בדמי ניהול שניתנה למקבל קצבת זקנה תחול גם על שאיריו, ככל שישנם.

בחודש ספטמבר 2017 פורסם **תיקון לחוזר דמי ניהול במכשירי החיסכון הפנסיוני** המסדיר את אופן מתן ההנחות בדמי ניהול במוצרי החיסכון הפנסיוני. במסגרת התיקון האמור, צומצמה יכולתו של הגוף המוסדי להעלות את דמי הניהול לעמית, בין היתר, באמצעות הארכת התקופה המינימלית למתן הנחה בדמי הניהול משנתיים לחמש שנים; וכן צומצמו החריגים המאפשרים לגוף מוסדי להעלות את דמי הניהול לעמית במהלך התקופה המינימלית האמורה. כמו כן הורחבו חובות היידוע של הגופים המוסדיים אודות שיעור דמי הניהול. ככלל, הוראות התיקון יחולו על הנחות בדמי ניהול שינתנו מחודש אפריל 2018.

כניסתו לתוקף של התיקון לחוזר דמי ניהול יכול ותשפיע על מתן הנחות בדמי ניהול בקופות הגמל ובקרנות פנסיה וכפועל יוצא על שיעור דמי הניהול הנגבים, צירוף לקוחות ושימורם.

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של התיקון לחוזר דמי ניהול הינו מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של החברה והתוצאה בפועל יכולה להיות שונה באופן מהותי מזו שנחזתה, בין היתר לאור אי הודאות ביחס להשפעתו על החלטות הגופים המוסדיים בקבוצה אשר תלויות בין היתר בהתנהגות הגורמים המתחרים, הגורמים המפיצים, המעסיקים והלקוחות.

לפרטים בדבר דמי הניהול שגבו חברות הקבוצה במוצרים השונים בשנים 2015 עד 2017 ראה סעיף 6.1.2.2 לעיל וכן ביאור 29 לדוחות הכספיים.

2) <u>הוצאות בקשר עם ניהול השקעות</u>

תקנות הפיקוח על שירותים פיננסים (קופות גמל) (הוצאות ישירות בשל ביצוע עסקאות), התשס"ח-2008, קובעות את סוגי ההוצאות בהן ניתן לחייב את העמיתים ומחילות מגבלה מצטברת כמותית שנתית בשיעור של 0.25% מהנכסים, על סכום ההוצאות שניתן לחייב את העמיתים, בגין חלק מסעיפי ההוצאות הנכללים בתקנות ההוצאות. לפרטים בדבר טיוטת תיקון לתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (הוצאות ישירות כנגד ביצוע עסקאות), התשע"ח- 2017 אשר פרסם משרד האוצר בחודש דצמבר 2017, ראה סעיף 9.5.5.3 להלן.

סכום ההוצאות הנגבה מהעמיתים מהווה רכיב נוסף בהשפעה על התשואה ללקוח במוצרי החיסכון השונים ומהווה אף רכיב השוואתי נוסף בין הגופים המתחרים, וכפועל יוצא משפיע על התחרות בענף.

6.1.3. <u>מוצרים חדשים</u>

- **כללי:**

בשנת הדוח לא שיווקו חברות הקבוצה מוצרים מהותיים חדשים בתחום זה, למעט כמפורט להלן:

- **שינויים בפוליסות הביטוח בשנת הדוח:**

- במסגרת חוזר מסלולי השקעה בקופות גמל מחודש פברואר 2015 ותיקוניו בחודשים ספטמבר 2015 ואוגוסט 2016, נקבעו הוראות לעניין מסלולי השקעה ברירת מחדל המותאמים לגיל (לפרטים ראה סעיף 6.2.5 להלן).

- החברה ביצעה התאמות בהתאם לחוזר מסלולי השקעה בקופות גמל ובין היתר פתחה מסלולי השקעה תלויי גיל ומסלולים מתמחים ועדכנה את מדיניות ההשקעה. בחודש ינואר 2017 נכנסו לתוקף שינויים בפוליסות משתתפות ברווחים מסוג מסורתיות ועדיף, שנערכו במסגרת ההתאמות לחוזר מסלולי השקעה האמור. לאחר שנת הדוח התקבלה בחברה החלטה להוסיף מסלול השקעות עבור מקבלי קיצבאות זקנה, לבחירת מקבלי הקיצבה.

- בחודש ספטמבר 2016 פורסם **חוזר "קווים מנחים לעניין תוכנית לביטוח מפני אובדן כושר עבודה"** (להלן: "**חוזר קווים מנחים**"), הקובע מבנה אחיד ומודולרי לתוכנית לביטוח אובדן כושר עבודה. בהתאם לחוזר קווים מנחים, מבנה התוכנית כולל כיסוי בסיסי לאובדן כושר עבודה (להלן: "**הכיסוי הבסיסי**"), אליו ניתן לצרף נספחים המאפשרים הרחבת הכיסוי הבסיסי, בהתאם לבחירת המבוטח. בחוזר קווים מנחים מפורטים תנאים שניתן ולא ניתן לכלול במסגרת הכיסוי הבסיסי וכן תנאים שניתן להוסיף במסגרת הנספחים.

במסגרת חוזר קווים מנחים הורחב הכיסוי הביטוחי וצומצמו החריגים אותם ניתן לכלול במסגרת הכיסוי הבסיסי, בהשוואה למצב שהיה נהוג בעבר וכן נקבעו הוראות נוספות שניתן לכלול במסגרת הכיסוי הבסיסי הנוגעות, בין היתר, להגדרת מקרה הביטוח, היקף הכיסוי הבסיסי, תגמולי הביטוח וקיזוז כספים המתקבלים ממקורות תשלום אחרים מתגמולי הביטוח. החוזר חל על כל התוכניות לביטוח אובדן כושר עבודה, אישיות וקבוצתיות, וכן על חידוש פוליסות ביטוח אובדן כושר עבודה קבוצתיות. חוזר קווים מנחים נכנס לתוקף החל מחודש אוגוסט 2017.

החל מחודש ספטמבר 2017, הותר לחברה לבצע הארכות לתקופת ביטוח של פוליסות ביטוח קבוצתיות למקרה אובדן כושר עבודה ששווקו טרם למועד כניסת החוזר לתוקף, וזאת בשל סיום הפוליסה הקבוצתית טרם אישור פוליסה קבוצתית המותאמת לחוזר קווים מנחים, וכן הותר שיווק פוליסת אובדן כושר עבודה המשך אישית למבוטחים הזכאים להמשכיות (שהיו מבוטחים קודם לכן בפוליסה קבוצתית).

בתקופה שמחודש אוגוסט 2017 ועד לחודש נובמבר 2017 החברה לא שיווקה תוכניות ביטוח לאובדן כושר עבודה בהתאם לחוזר קווים מנחים, למעט פוליסות המשכיות אישיות למי שהיו מבוטחים קודם לכן בפוליסה קבוצתית. בתקופה שבה חל איסור על שיווק פוליסות אובדן כושר עבודה במתכונתן הקודמת, פחת משמעותית גם שיווקן של תוכניות ביטוח החיים (חיסכון וסיכון למקרה מוות במסגרת ביטוחי מנהלים) בהשוואה לחודשים שקדמו להפסקת המכירה, וזאת נוכח היותו של מוצר אובדן כושר עבודה, מוצר משלים להן, ואולם בראיה השנתית לא היתה להפסקת השיווק השפעה שלילית על מכירות החברה, בהשוואה לשנים קודמות.

בחודש נובמבר 2017 החלה החברה לשווק תוכנית ביטוח לאובדן כושר עבודה כאמור במסגרת ביטוחי מנהלים. בכוונת החברה לפעול על מנת להשלים את התאמת כל מוצרי אובדן כושר העבודה להוראות חוזר קווים מנחים במהלך שנת 2018, בכפוף לאישור הממונה.

בהמשך לחוזר קווים מנחים, פורסם בחודש דצמבר 2017 **מכתב הממונה למנהלי הגופים המוסדיים** במסגרתו הובהר, כי חל איסור לשווק פוליסת אובדן כושר עבודה בגין חלק השכר החופף לרובד השכר בגינו קיים לעמית כיסוי בקרן הפנסיה. לגבי רובד השכר החופף כאמור, ניתן לשווק לעמית כיסוי ביטוחי משלים מעבר לכיסוי הנכות הקיים לעמית בקרן הפנסיה (להלן: "**מטריה לקרן פנסיה**"). בהמשך, בחודש פברואר 2018 פורסמה טיוטת תיקון לחוזר קווים מנחים במסגרתה מוצע לקבוע הוראות משלימות לגבי היקף הכיסוי שיכלל במסגרת מטריה לקרן פנסיה וההרחבות אותן ניתן להציע במסגרתה. בהתאם לטיוטה, ההוראות לעניין מטריה לקרן פנסיה לא יחולו על עמיתים בקרנות פנסיה ותיקות.

בנוסף, בחודש פברואר 2018 פורסמה טיוטת חוזר שיווק תוכניות לביטוח מפני אובדן כושר עבודה במסגרתה מוצע לקבוע, כי על גוף מוסדי, בעל רשיון או סוכן ביטוח לברר טרם מכירת תוכנית ביטוח לאובדן כושר עבודה, באמצעות המסלקה, האם קיים למועמד לביטוח, כיסוי אובדן כושר עבודה. עוד מוצע כי שיווק כיסוי לאובדן כושר עבודה יבוצע רק למבוטח שקיימת לו הכנסה שאינה מכוסה בכיסוי אובדן כושר עבודה

קיים. כן נקבעו הוראות בדבר המידע שיש ליתן למועמד לביטוח בקשר עם הרחבת כיסוי לאובדן כושר עבודה להגדרת עיסוק ספציפי.

בשלב זה, לאור העובדה כי מדובר במוצרים שהושקו במהלך שנת הדוח ושהינם מוצרים ארוכי טווח, לא ניתן לאמוד את השלכות חוזר קווים מנחים, וההוראות הנוספות המוצעות בעניין זה, המפורטות לעיל, ככל שיהפכו להוראות מחייבות. השפעה זו עשויה להתברר לאורך זמן והיא תושפע בין היתר, מהיקף הכיסוי הביטוחי שהורחב במוצר אובדן כושר עבודה החדש, בהשוואה למוצר שקדם לו ומאופן תמחורו, כפי שיתבררו לאורך זמן, מהשפעת ההוראות בעניין כיסוי המטריה לקרן פנסיה, ביחס לכיסוי המורחב לאובדן כושר עבודה שיכלו עמיתי קרנות הפנסיה לרכוש קודם לכן ולתמחורו, ובהתאם להשפעת מכלול השינויים האמורים, לאורך זמן, על הוצאות יישוב התביעות, על כמות המצטרפים למוצרים אלה, לרבות בדרך של ביטול מוצרים קודמים והחלפתם, ועל רווחיותם בהתחשב, בין היתר, בביטוח המשנה שהורחב לצורך גידור סיכונים אלה, וזאת בין היתר, נוכח השפעת מוצר זה על יחס ההון הכלכלי של החברה.

- בעקבות חוזר בעניין עקרונות לניסוח תוכניות ביטוח וכן בעקבות עמדת ממונה בעניין עקרונות לניסוח תוכניות ביטוח פעלה החברה, גם בשנת הדוח, לתקן ולהתאים את מוצריה לחוזר ולהוראות נייר העמדה האמורים. עיקר פעולת החברה להתאמת המוצרים כאמור הסתיימה במהלך שנת 2016, אולם נמשכה בשנת הדוח, נוכח תיקון לחוזר הוראות לניסוח תוכניות ביטוח מחודש מרס 2017.

<u>שינויים בתקנוני קרנות הפנסיה בשנת הדוח:</u>

(א) קרן פנסיה מקיפה- "כלל פנסיה"

כלל פנסיה וגמל פועלת מעת לעת, בכפוף לאישור הממונה, לתיקון תקנון קרן הפנסיה המקיפה וזאת, בין היתר, נוכח שינויים רגולטורים והצורך בביצוע התאמות תפעוליות.

בשנת הדוח לא נערכו תיקונים בתקנון הקרן המקיפה.

לאחר שנת הדוח, בחודש ינואר 2018 נכנס לתוקף תיקון לתקנון במסגרתו נוספו בקרן "מסלול השקעה בסיסי למקבלי קיצבה" ו- "מסלול השקעה הלכה למקבלי קיצבה", המיועדים למקבלי קיצבאות החל מיום 1 בינואר 2018, וזאת בהתאם להוראות חוזר "הוראות ניהול קרן פנסיה חדשה". לפרטים ראה סעיף 6.2.4ב להלן.

לפרטים בדבר התקנון התקני בקרן המקיפה אשר עתיד להיכנס לתוקף בחודש יוני 2018, ראה סעיף 6.1.1.2 להלן.

(ב) קרן פנסיה כללית- "כלל פנסיה משלימה"

כלל פנסיה וגמל פועלת מעת לעת, בכפוף לאישור הממונה, לתיקון תקנון קרן הפנסיה המשלימה וזאת, בין היתר, נוכח שינויים רגולטורים והצורך בביצוע התאמות תפעוליות.

בחודש פברואר 2017, אושר תיקון לתקנון הקרן המשלימה, במסגרתו ניתנה לנשים, במסגרת כל אחד ממסלולי הביטוח שבקרן, האפשרות לבחור את גיל הזכאות לפנסיית זקנה, 64 או 67.

לאחר שנת הדוח, בחודש ינואר 2018 נכנס לתוקף תיקון לתקנון במסגרתו נוסף בקרן "מסלול השקעה בסיסי למקבלי קיצבה", המיועד למקבלי קיצבאות החל מיום 1 בינואר 2018, וזאת בהתאם להוראות חוזר "הוראות ניהול קרן פנסיה כללית". לפרטים ראה סעיף 6.2.4ב להלן.

(ג) קרן פנסיה ותיקה - עתודות קרן פנסיה לשכירים ועצמאיים ("עתודות הותיקה")

בשנת הדוח לא נערכו תיקונים בתקנון עתודות הותיקה.

שינויים בתקנוני קופות הגמל בשנת הדוח:

בשנת הדוח לא נערכו תיקונים בתקנוני קופות הגמל.

לאחר שנת הדוח, בחודש פברואר 2018, אושר תיקון לתקנון קופות הגמל "כלל תמר" במסגרתו שונתה מדיניות ההשקעה התקנונית של מסלול ההשקעה הכללי למסלול מתמחה משולב "אג"ח עד 25% מניות".

6.1.4. השווקים העיקריים, מגמות ושינויים בביקוש ובהיצע

נושא הביטחון הסוציאלי בישראל מורכב מרובד חובה המנוהל בידי המדינה והחל משנת 2008 גם מרובד חובה נוסף המנוהל באמצעות גופים מוסדיים, במסגרת צו פנסיית חובה, המתייחס לכלל השכירים במשק ומחייב מעסיקים להפקיד עבור עובדיהם כספים בגין מרכיב תגמולים ופיצויים, בשיעורים הקבועים בצו פנסיית חובה, וזאת במסגרת הסדר פנסיה מקיפה, אשר נקבע כהסדר ברירת המחדל, או במסגרת קופת ביטוח לקיצבה הכוללת כיסויים למקרה מוות ונכות.

במסגרת צו הרחבה להגדלת שיעורי הפקדות פנסיוניות (לפרטים ראה סעיף 6.2.2 להלן) נקבע כי החל מחודש יולי 2016 חוייבו המעסיקים להפקיד עבור עובדיהם כספים בגין מרכיב תגמולים ופיצויים על השכר הקובע של עובדיהם, כהגדרתו בהסכם של העובד ולא פחות מהשכר המחוייב לפי צו פנסיית חובה.

לפרטים בדבר קביעת פנסיה חובה לעצמאיים בחוק, במסגרתה הוטלה על עצמאים חובה לשלם תשלומים לקופת גמל לקיצבה בהתאם לגובה הכנסתם ראה סעיף 6.2.2 להלן.

בנוסף, קיימות הפקדות לרובד רשות, הנובעות מהפרשות עובד ומעביד שהינן בגדר הסדר מיטיב וכן מהפקדות של עמיתים עצמאיים מעבר לחובה בחוק. רובד הרשות האמור, כולל הפקדות בשיעור או בסכום העולים על המתחייב בדין וכן הפקדות לאפיקי חיסכון שחלקם אינם נהנים מהטבות מס או נהנים מהטבות מס מופחתות.

6.1.4.1. **ענף ביטוח חיים**

מגמות בביקוש ובהיצע: בשנת הדוח, הייתה הפנסיה למוצר הפנסיוני העיקרי ששווק על ידי הגופים המוסדיים לכלל הציבור, וזאת בהמשך למגמה הנמשכת בשנים האחרונות, של עידוד רגולטורי של הפקדות למוצרי הפנסיה, כדוגמת גיבוי חלקי של אגרות חוב מיועדות להבטחת התשואה עד לשיעור של 30%,[34] קביעת הפנסיה כמוצר ברירת מחדל במסגרת צו פנסיית חובה, שינויים רגולטוריים נוספים, לרבות רפורמת המקדמים שצמצמה את ההבדלים בין מוצרי הפנסיה למוצרי הביטוח לעניין מקדמי קיצבה וזאת על אף היתרונות שנותרו למוצרי הביטוח. לפירוט נוסף ראה סעיף 6.1.1.2 לעיל וסעיפים 6.2.2 ו- 6.2.4 להלן.

בעקבות רפורמת המקדמים, בוטלה בשנת 2013 האפשרות לרכוש פוליסות ביטוח עם מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים, למעט ללקוחות בני 60 ומעלה. כפועל יוצא, אף בשנת הדוח הנוכחית היקף המכירות החדשות של פוליסות ביטוח חיים היה נמוך ביחס להיקף רכישת מוצרי הפנסיה וזאת בהשוואה לתקופה שלפני רפורמת המקדמים. עם זאת, בשנת הדוח חל גידול ניכר בהיקף ההצטרפות למוצרי ביטוח חיים משולבי חיסכון בהשוואה לשנים שלאחר

---

[34] לפרטים בדבר **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (זקיפת תשואה בקרן פנסיה חדשה מקיפה), התשע"ו- 2016** בקשר עם היקף הקצאת איגרות החוב המיועדות לעמיתי קרנות הפנסיה בגילאים שונים ראה סעיף 6.1.1.2 לעיל.

יישום הרפורמה. בנוסף, בשנת הדוח חל גידול בביקוש של מוצרי הריסק, בעיקר ביחס למוצרי ריסק שנמכרים אגב חיסכון פנסיוני.

- **היקף הפעילות:** בהתאם לפרסומי הממונה, הנכסים בענף ביטוח חיים בשוק הביטוח הישראלי ליום 31 בדצמבר 2017 הסתכמו בכ-369.6 מיליארדי ש"ח, מתוכם 299 מיליארדי ש"ח נכסים בתיק ביטוח חיים החדש (הפוליסות תלויות התשואה), לעומת כ- 332.7 מיליארדי ש"ח ליום 31 בדצמבר 2016, מתוכם 263.1 מיליארדי ש"ח נכסים בתיק ביטוח חיים החדש, דהיינו גידול של כ- 11.1% בסך הנכסים וגידול של כ- 13.6% בנכסי הפוליסות תלויות התשואה.

נכון ליום 31 בדצמבר 2017, הנכסים בתיק ביטוח חיים המנוהלים על ידי החברה הסתכמו בכ- 77.8 מיליארדי ש"ח, מתוכם כ-60 מיליארדי ש"ח נכסים בתיק ביטוח חיים החדש (הפוליסות תלויות התשואה), לעומת כ- 72.7 מיליארדי ש"ח נכון ליום 31 בדצמבר 2016, מתוכם כ- 54.9 מיליארדי ש"ח נכסים בתיק ביטוח חיים החדש. דהיינו גידול של כ- 7.0% בסך הנכסים וגידול של כ- 5.5% בנכסי תיק ביטוח חיים החדש.

הגידול בנכסים בתיק ביטוח החיים החדש, הינו פועל יוצא, בין היתר, של תשואות על הנכסים המנוהלים ושל הפקדות מבוטחים לפוליסות ששווקו בעיקר לפני שנת הדוח.

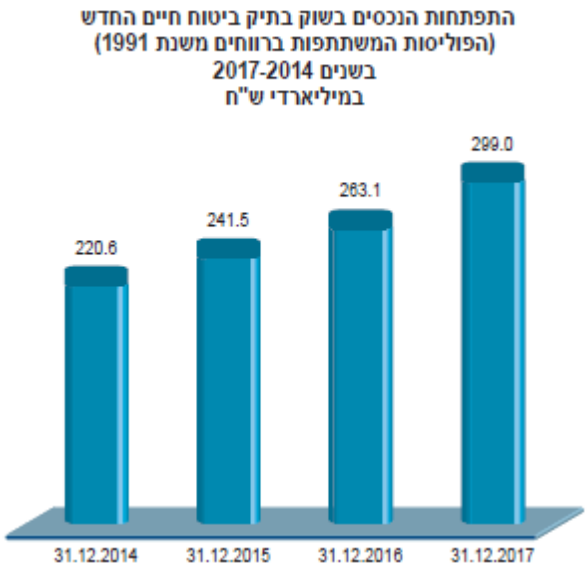

- **רווחיות:** בהתאם לפרסומי הממונה, סך הרווח הכולל לפני מס מעסקי ביטוח חיים בשוק ביטוחי החיים בתשעת החודשים הראשונים של שנת הדוח הסתכם בכ- 1,206.8 מיליוני ש"ח לעומת הפסד של כ-873.1 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

הרווחיות בביטוח חיים מבוססת בין היתר על התוצאה המצרפית של המרכיבים הבאים לאורך חיי הפוליסה: המרווח הפיננסי בתיק ביטוח חיים מבטיח תשואה, דמי הניהול הנגבים מהצבירה ו/או מרווחי ההשקעה ו/או מההפקדות בפוליסות תלויות תשואה, הפער בין הפרמיה הנגבית לכיסוי סיכונים ביטוחיים והוצאות לבין עלותם בפועל, קנסות פדיון, אורך חיי הפוליסה, רווחי השקעה, שינויים בעקום הריבית חסרת הסיכון, עמלות והוצאות אחרות, לרבות כתוצאה מרגולציה.

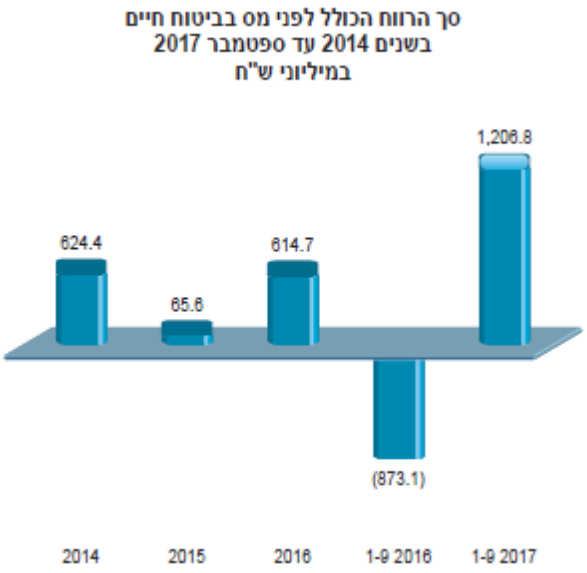

התוצאות המצטברות של חברות הביטוח בשוק הביטוח הישראלי בענף ביטוח חיים בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2017 הושפעו בעיקר מעלייה בהכנסות מהשקעות עקב עלייה בתשואות במרבית אפיקי ההשקעה בשוק ההון וכן מהשפעת סביבת הריבית הנמוכה על ההתחייבויות למבוטחים בחלק מפוליסות ביטוח חיים. בעקבות התשואות הגבוהות בשוק ההון והשפעת מדד המחירים לצרכן, נגבו בשנת הדוח דמי ניהול משתנים בפוליסות תלויות תשואה מסוג עדיף ובפוליסות מסורתיות. סך דמי הניהול (משתנים וקבועים) אשר ניגבו בשוק בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2017 הסתכמו בכ- 2,648 מיליוני ש"ח בהשוואה לסך של כ- 1,748 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

שינויים משמעותיים בסביבת הריבית שחלו ברבעון הרביעי של שנת 2017, השפיעו באופן משמעותי על התוצאות המצטברות של החברה בענף ביטוח חיים בתקופה זו ביחס לתשעת החודשים הראשונים של שנת 2017. לפרטים נוספים בדבר רווחיות ענף ביטוח חיים ברבעון הרביעי של שנת 2017, ראה חלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון, סעיף 3.1.1.1

שוק ביטוחי החיים בתשעת החודשים הראשונים של שנת הדוח, אופיין בעלייה מסוימת בשיעור הפדיונות. לפרטים בדבר שיעור הפדיונות של פוליסות ביטוח החיים בקבוצה בשנת הדוח ראה חלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון, סעיף 3.1.1.1.

מבנה הפוליסות שמשווקות החל משנת 2004 הביא לכך שהמרווח במוצרים אלו, נמוך יותר מאשר במוצרים ששווקו בשנים שקדמו להן. לעניין דמי הניהול בפוליסות חדשות שנמכרו החל משנת 2013 וביטול מקדמי הקיצבה, ראה סעיף 6.2.4א להלן.

התחייבויות בגין קיצבאות המשולמות לכל החיים בגין פוליסות בתוקף, שטרם נמשכו בגינן קיצבאות, מחושבות, בין היתר, בהתאם לתוחלת החיים הצפויה ובהתאם להסתברות למשיכת הקיצבה בפוליסות תקפות. בשנים האחרונות, זיהתה החברה עלייה בשיעור המימוש של קבלת קיצבאות, על פני משיכת כספי החיסכון בסכום הוני, וזאת בנוסף ובמקביל לעלייה הקיימת בשנים האחרונות בתוחלת החיים. בשנת הדוח לא חל שינוי מהותי בשיעור מימוש קבלת הקיצבאות. לפירוט בדבר דמי הניהול במוצרים השונים, ראה סעיף 6.1.2.3 לעיל.

למידע כספי של החברה בענף ביטוח חיים ראה גם ביאור 20 לדוחות הכספיים.

- **לקוחות:** בשנת הדוח לא חלו שינויים מהותיים בתמהיל הלקוחות בענף. לפרטים נוספים ראה סעיף 6.4.1 להלן.

6.1.4.2. **ענף קרנות פנסיה**

- **מגמות בביקוש ובהיצע:** כאמור, לאורך השנים עודדה המדינה את החיסכון הפנסיוני באפיק הקיצבתי באמצעות מעבר ממוצרי הון לקיצבה ("**רפורמת המוצרים**"). בשנים האחרונות הדבר בא לידי ביטוי במסגרת רפורמת המוצרים, אשר ביטלה את אפשרות ההפקדה למסלול ההוני. העובדה שחלק מהשקעות קרנות הפנסיה מגובות באגרות חוב מיועדות, צו פנסיית חובה, במסגרתו נקבע כי ברירת המחדל, כל עוד לא בחר המבוטח אחרת היא הצטרפות לקרן הפנסיה, רפורמת המקדמים במסגרתה הוגבלה האפשרות של מבטחים למכור תוכניות ביטוח חיים חדשות הכוללות מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים, כמו גם הקמת קרנות ברירת מחדל והגדלת זקיפת תשואת אגרות חוב מיועדות למקבלי קיצבה בקרנות הפנסיה, יוצרים נטיה אצל לקוחות, במהלך השנים האחרונות, למוצר הקיצבתי הנרכש במסגרת קרן הפנסיה, על אף יתרונות מסויימים שקיימים למוצרי הביטוח על פני הפנסיה. בשנת הדוח המשיכה המגמה של העדפת מוצרי הפנסיה על פני מוצרי הביטוח והגמל ומוצרי הפנסיה המשיכו להיות המוצר הפנסיוני המוביל המשווק בשוק. עם זאת, כאמור, בשנת הדוח ובעיקר לקראת סוף שנת הדוח, ניכר גידול בהיקף ההצטרפות למוצרי ביטוח חיים משולבי חיסכון.

- **היקף הפעילות:** בהתאם לפרסומי הממונה, הסתכם היקף הנכסים הצבורים בקרנות הפנסיה החדשות והכלליות בשוק הפנסיה ביום 31 בדצמבר 2017 בכ- 303.5 מיליארדי ש"ח, בהשוואה לכ- 254.6 מיליארדי ש"ח בתקופה המקבילה; דהיינו גידול של כ- 19.2%. הגידול בהיקף הנכסים הצבורים נבע בעיקר מהתשואות על הנכסים המנוהלים, הגידול במספר העמיתים והגידול בהפקדות כתוצאה מצו הרחבה להגדלת שיעורי הפקדות פנסיוניות (לעניין זה ראה סעיף 6.2.2 להלן) וכן מהגברת מכירות מוצרי הפנסיה. חלקן של קרנות הפנסיה המקיפות והכלליות בקבוצה מסך שוק קרנות הפנסיה המקיפות והכלליות, נכון ליום 31 בדצמבר 2017, היה כ- 17% בדומה ל- 17.5% בתקופה המקבילה. הצבירה נטו בשוק קרנות הפנסיה המקיפות והכלליות בגין הפקדות במהלך שנת הדוח הסתכמה בכ- 29.1 מיליארדי ש"ח לעומת 26.8 מיליארדי ש"ח בתקופה המקבילה.

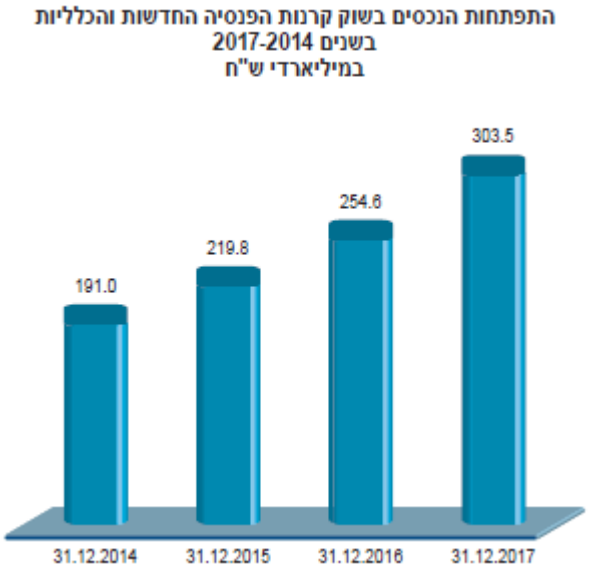

- **רווחיות:** הרווחיות בקרנות הפנסיה מבוססת, בין היתר, על הפער שבין דמי הניהול שהחברות המנהלות גובות לבין שיעור ההוצאות בפועל. דמי הניהול וההוצאות מושפעים מכמות העמיתים, היקף הנכסים הצבורים וסכומי ההפקדות ודמי הניהול מושפעים אף מהתשואות בשוק ההון.

התחרות הערה בשוק הפנסיה, שגדלה בעקבות הרגולציה, מתבטאת בהנחות מדמי ניהול לעמיתים. לפרטים בדבר הוראות בקשר עם הגברת התחרות בשוק החיסכון הפנסיוני והשלכותיה ראה סעיף 6.2.3 להלן. לפרטים בדבר היקף הנכסים, הצבירה ודמי הניהול הממוצעים, ראה סעיף 6.1.2.2 לעיל.

למידע כספי של החברה בענף קרנות פנסיה ראה ביאור 20 לדוחות הכספיים.

התיקונים בחוק קופות גמל בדבר איחוד חשבונות לא פעילים, וחוזר קופת ברירת מחדל (ראה סעיפים 6.2.3(א) ו-6.2.3(ד) להלן), הובילו להפחתה משמעותית ברווחיות ענף הפנסיה, ויכול ויביאו להפחתה נוספת בשנת 2018.

- **לקוחות:** בשנת הדוח לא חלו שינויים מהותיים בתמהיל הלקוחות בענף. לפרטים נוספים ראה סעיף 6.4.3 להלן.

- בענף קרנות הפנסיה הוותיקות לא חל שינוי בביקוש וההיצע לאור העובדה שמדובר בקרנות סגורות להצטרפות עמיתים חדשים.

6.1.4.3. **ענף קופות גמל**

- **מגמות בביקוש ובהיצע:** הביקוש למוצרי הגמל, שהינם בעיקרם מוצרי חיסכון בלבד, התמקד בעיקר בניוד צבירות קיימות בין הגופים המוסדיים השונים, תוך תחרות על דמי הניהול והתשואות. עם זאת, הקמת קופות הגמל להשקעה בסוף שנת 2016 ובראשית שנת 2017 הובילה לכניסת כספים חדשים לענף, לפרטים נוספים ראה סעיף 6.2.1 להלן.

- **היקף הפעילות:** בהתאם לפרסומי הממונה, סך כל הנכסים בקופות הגמל בשוק קופות הגמל הסתכם ביום 31 בדצמבר 2017 בכ- 447.5 מיליארדי ש"ח, בהשוואה לכ- 401.5 מיליארדי ש"ח ליום 31 בדצמבר 2016, גידול של כ-11.5%. גידול זה נובע מהעליות בשווקי ההון בשנת הדוח בתוספת צבירה חיובית נטו של כ- 20.1 מיליארדי ש"ח אשר הביאו לגידול של כ- 46 מיליארדי ש"ח בנכסי קופות הגמל בשוק.

נכון ליום 31 בדצמבר 2017 היקף נכסי קופות הגמל המנוהלים בקבוצה מהווים כ- 7.5% מסך הנכסים בשוק קופות הגמל בהשוואה לכ- 8.5% נכון ליום 31 בדצמבר 2016.

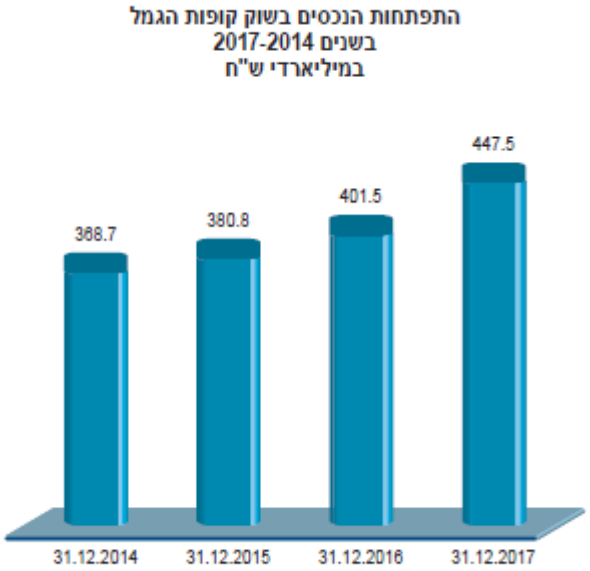

- בשנת הדוח נמשכה המגמה של מעבר עמיתים וצבירות בין קופות הגמל. להערכת הקבוצה, מגמה זו נובעת מתחרות בין הקופות על תשואות, מתחרות על דמי ניהול, ומהגברת השקיפות בענף.

למידע כספי של החברה בענף קופות גמל ראה סעיף 6.1.2.2 לעיל.

- **רווחיות:** הרווחיות בקופות הגמל מבוססת, בין היתר, על הפער שבין דמי הניהול שהחברות המנהלות גובות לבין שיעור ההוצאות בפועל. דמי הניהול מושפעים מהתחרות בשוק, מהיקף הנכסים הצבורים והתשואות בנכסים המנוהלים, כמו גם משינויים רגולטורים. בשנת הדוח חלה המשך ירידה בדמי הניהול שהובילה להפחתת מוניטין בכלל פנסיה וגמל.

- **לקוחות:** בשנת הדוח לא חלו שינויים מהותיים בתמהיל הלקוחות בענף. לפרטים נוספים ראה סעיף 6.4.4 להלן.

6.1.5. <u>שינויים מהותיים הצפויים בחלקה של החברה בשווקים העיקריים ביחס למוצרים ולשירותים העיקריים והתמהיל שלהם, בהתחשב בין היתר, בביקושים ובוותק של המוצרים הקיימים</u>

להערכת הקבוצה, פוליסות ביטוח חיים, קרנות פנסיה וקופות גמל עשויים להיות מוצרים תחליפיים זה לזה, לאור היותם מוצרי חיסכון ארוך טווח, המזכים בהטבות מס, ואשר ניתן לשלב בהם כיסויים ביטוחיים. בעקבות שינויים רגולטורים שחלו בשנים האחרונות, גברה האחידות בין המוצרים השונים, המתבטאת בין היתר, במבנה דמי הניהול, ביכולת למכור כיסויים ביטוחיים לעמיתים ובהיעדר מקדמי קיצבה מובטחים. להערכת הקבוצה, מוצר הפנסיה ימשיך להיות המוצר המוביל בשוק בין היתר, לאור צו פנסיית חובה, חוק פנסיית חובה לעצמאים, ההוראות בקשר עם קרנות ברירת מחדל וקיומן של אג"ח מיועדות. מנגד, השפעתם של שינויים רגולטורים שונים שיישומם נמצא בראשיתו, טעמי הלקוחות והגורמים המפיצים, יכול שיביאו לחיזוק מוצרים תחליפים או חלק מהם.

בשנת הדוח הקבוצה הינה הקבוצה השלישית בגודלה בשוק הפנסיוני ובעלת יתרון יחסי, לאור העובדה שהיא משווקת את כל מגוון המוצרים בתחום.

לחברה לא ידוע על שינויים מהותיים צפויים בחלקה הכולל בשווקים מעבר לאמור לעיל ולהלן, ואולם נוכח שינויים רגולטורים עתידיים, או שמצויים בראשיתם, ונוכח התחרות העזה בתחום, שבאה לידי ביטוי בין היתר בתחרות על

דמי ניהול ותשואות המשפיעים על היקפי השימור והמכירות החדשות של המוצרים הפנסיוניים השונים, קיימת אי ודאות אשר יכול שתשפיע גם על חלקה של החברה בשוק בייחוד ביחס לקרנות הפנסיה.

6.1.5.1. **ענף ביטוח חיים –**

בהתאם לפרסומי הממונה, בשנת הדוח היתה הקבוצה השניה בגודלה בענף ביטוח החיים, בהתאם להיקף נכסים מנוהלים, כהגדרתם על ידי הממונה. החל משנת 2013 ועד וכולל שנת 2015 לא ניתן היה לנייד פוליסות ביטוח הכוללות מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים ותלויות תשואה שנמכרו קודם ליוני 2001 וכן פוליסות ביטוח הכוללות מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים שנמכרו מיוני 2001 ועד 2013 ומבוטחיהן טרם הגיעו לגיל 60, תוך שמירה על המקדמים שהיו גלומים בהן. בעקבות פרסום חוזר ניוד מקדמי קיצבה מובטחים, החל מסוף שנת 2015 ניתן לנייד פוליסות אלו תוך שמירה על המקדמים הגלומים בהם, ואולם בשנת 2016 ובשנת הדוח לא היו להוראות אלה השפעה על הגופים המוסדיים בקבוצה ולא נפתחה תחרות ביחס לפוליסות אלו. לאור השינויים האמורים בהוראות ביחס לניוד פוליסות ביטוח חיים, וכן ביחס לפוליסות ביטוח חיים אחרות, לא ניתן לצפות את היקף שימורן של פוליסות ביטוח חיים בעתיד, שתלוי, בין היתר, בהתנהגות הגופים המוסדיים המתחרים, בטעמי המבוטחים והעמיתים ובהתנהגות הגורמים המפיצים ובהוראות הרגולציה כפי שיהיו במועד הרלוונטי.

כמו כן, לעובדה שלפוליסות הביטוח הקיצבתיות, שנמכרו בעבר והכוללות מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים, יש יתרון יחסי על פני קרנות הפנסיה ביחס לתקופה שלאחר גיל הפרישה, מאחר ואינן כפופות להוראות תקנוניות ואין בהן מנגנון איזון אקטוארי ומנגד לשינויים בהקצאת אג"ח מיועדות למקבלי קיצבה או לעמיתים בגילאים הסמוכים לפרישה בקרנות הפנסיה, ככל שיחולו, תיתכן השפעה על חלקו של ענף הביטוח בשוק החיסכון הפנסיוני.

בנוסף, הקמת מוצר חיסכון נוסף, "קופת גמל להשקעה" כמפורט בסעיף 6.2.1 להלן, הפחיתה את מכירות כל מוצרי חיסכון פרט, ומוצרי חיסכון פרט של החברה בפרט.

טיוטת תיקון תקנות העברת כספים, באופן שיביא לביטול המגבלה הקיימת היום על ניוד כספים של מי שהחל לקבל קיצבת זקנה, ככל שתאושר (לפרטים ראה סעיף 6.2.3(ב) להלן), יכול ותביא לתחרות בעתיד ביחס לפוליסות ביטוח החיים בתקופה שלאחר קבלת הקיצבה. בשלב זה לא ניתן לצפות את היקף ההשפעה של התיקון כאמור, אם וככל שיאושר.

6.1.5.2. **ענף קרנות הפנסיה –**

בשנת הדוח, היתה הקבוצה הרביעית בגודלה בענף קרנות הפנסיה, בהתאם להיקף נכסים מנוהלים, כהגדרתם על ידי הממונה. להערכת החברה, בשנים הבאות ימשיכו מוצרי הפנסיה להיות מוצרים מובילים בשוק החיסכון הפנסיוני. החברה מעריכה כי חלקה של כלל פנסיה וגמל בענף הפנסיה יושפע, בין היתר, משיעור דמי הניהול שיגבו, התשואות, השירות, מהתחרות בין הגופים המוסדיים, מהתנהגות הגורמים המפיצים, מטעמי המבוטחים והעמיתים וכן מהוראות הרגולציה הרלבנטיות.

חלקה של החברה בענף הפנסיה מושפע וצפוי להיות מושפע באופן ניכר מהקמתה של קרן ברירת מחדל וזאת נוכח שיעור דמי הניהול הנגבים במסגרתה והשפעתם הישירה והעקיפה על התחרות בשוק, ולרבות השפעת תיקון חוזר קופת ברירת מחדל בעניין קיצור תקופת המעבר לקבלת עמיתים לפי הסדרי ברירת מחדל קיימים בדמי ניהול מקסימלים, כמפורט בסעיף 6.2.3(א) להלן; ממעבר כספים מקרנות לא פעילות לחשבונות פעילים, בהתאם להוראות תיקון 13 לחוק קופות גמל; מההוראות שפורסמו בעניין הבהרה לגבי הליך שיווק פנסיוני, שעניינה אי תשלום עמלה לבעל הרישיון עבור מוצר פנסיוני בגינו לא בוצע הליך שיווק פנסיוני, כמפורט בסעיף 9.8.3.1 להלן; וכן מהשפעת שינויים בהקצאות של אג"ח מיועדות על קבוצות הגיל, בין קרנות הפנסיה השונות. לפרטים ראה סעיף 6.1.1.2 לעיל.

6.1.5.3. **ענף הגמל –**

בשנת הדוח הייתה הקבוצה החמישית בגודלה בענף קופות הגמל, בהתאם להיקף נכסים מנוהלים, כהגדרתם על ידי הממונה. חלקה של החברה בענף קופות הגמל יושפע, בין היתר, מהתחרות בין הגופים המוסדיים, אשר תושפע מתשואות קופות הגמל, מגובה דמי הניהול, ומהשירות שיינתן לעמיתים.

קרנות ההשתלמות שונות מיתר מוצרי החיסכון הפנסיוני כיוון שהן מקנות אפשרות לחיסכון לטווח בינוני, המזכה בהטבות מס. חלקה של החברה בענף קרנות ההשתלמות יושפע, בין היתר, מהתחרות בין הגופים המוסדיים, אשר תושפע מתשואות קרנות ההשתלמות, מגוון מסלולי ההשקעה, דמי הניהול, ומהשירות שיינתן לעמיתים.

חלקה של החברה בענף קופות הגמל, יכול שיושפע ביחס לקרנות ההשתלמות וקופות גמל לקיצבה, אף מהוראות חוזר קופת ברירת מחדל. לפרטים ראה סעיף 6.2.3(א) להלן, וכן מההוראות בדבר אפשרות למשיכה במישרין של כספים מקופת גמל לחיסכון באמצעות שילוב של אנונה בתוספת כיסוי ביטוחי לאריכות ימים שירכש מחברת ביטוח. לפרטים ראה סעיף 6.1.1.3 לעיל.

המידע בכל הקשור לשינויים עתידיים בחלקה של החברה בשווקים, במוצרים הפנסיונים השונים, הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. השינויים והשלכותיהם בפועל עשויים להיות שונים מאלה שנחזו וזאת נוכח השינויים הרגולטוריים הרבים שמצויים בראשית יישומם ו/או שטרם יושמו; שינויים רגולטורים עתידים, ככל שיהיו ואשר יכול ויהיה בהם להשפיע על חלקה של החברה בשווקים השונים; התחרות בשוק; התנהגות הגופים המוסדיים המתחרים והגופים המפיצים; וכן טעמי הלקוחות.

6.2. **<u>מגבלות, חקיקה, תקינה ואילוצים מיוחדים החלים על תחום הפעילות</u>**

הפעילות בתחום זה כפופה להוראות הדין החלות על מבטחים, על קרנות פנסיה ועל קופות גמל הפועלות בתחום - לרבות חוק הביטוח, חוק קופות גמל, חוק הייעוץ הפנסיוני ותקנות קופות הגמל - וכן בכפוף ובהתאם להוראות הממונה, כפי שהן מתפרסמות מעת לעת. קודם לחקיקתו של חוק קופות גמל, קופות גמל וקרנות הפנסיה אושרו והתנהלו בהתאם לתקנות קופות גמל, אשר עדין מסדירות נושאים מסוימים אשר לא הוסדרו בחוק קופות גמל ובתקנות על פיו.

קופות גמל וקרנות פנסיה מנוהלות על ידי חברות מנהלות, קופות ביטוח מנוהלות על ידי חברות ביטוח.

הפעילות בתחום זה טעונה רישוי, בהתאם לחוק הביטוח ולחוק קופות גמל, ומפוקחת על ידי רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון. מבטח וחברות מנהלות של קרנות הפנסיה וקופות הגמל בקבוצה מחויבים לקבל רישיון מהממונה. חברה מנהלת של קופת גמל המנהלת קרן פנסיה נדרשת לקבל רישיון מבטח לפי חוק הביטוח, ורואים את רישיון המבטח כאמור כרישיון חברה מנהלת לגבי כל קופות הגמל שבניהולה. חברה מנהלת שניתן לה רישיון מבטח כאמור, רשאית כיום לנהל את כל סוגי קופות הגמל, למעט קופות ביטוח. חברה מנהלת אחת יכולה לנהל גם קרן פנסיה חדשה מקיפה אחת (הזכאית לאג"ח מיועדות), קרן פנסיה חדשה כללית (שאינה זכאית לאג"ח מיועדות) וכן קרן פנסיה ותיקה וקופות גמל.

במסגרת חוק הריכוזיות נקבע כי מי שיש לו היתר שליטה בחברה מנהלת אשר רשאית לנהל קרן פנסיה או קופות גמל וקרנות השתלמות, לא ינתן לו היתר נוסף לשלוט בחברה מנהלת, אלא לפי כללים שקבע הממונה. בחודש ינואר 2016 פורסם חוזר המפרט כללים למתן היתר שליטה בחברה מנהלת של קרן פנסיה או בחברה מנהלת של קופת גמל, למי שכבר מחזיק בהיתר שליטה בחברה מנהלת כאמור. בהתאם לחוזר, מי שיש לו היתר שליטה בחברה מנהלת, רשאי לקבל היתר שליטה בחברה מנהלת נוספת, מבלי שיידרש למזג את שתי החברות, במידה ואחת מבין החברות המנהלות היא חברה המנהלת קרן ותיקה או קופות גמל ענפיות בלבד. בהתאם, החברה אינה נדרשת למזג את החברות המנהלות בהן היא מחזיקה.

חברה מנהלת רשאית לעסוק גם בעיסוק אחר הנוגע למוצר פנסיוני שאישר הממונה ובכפוף לתנאים שאישר ובלבד שהעיסוק מוסדר לפי הוראות חוק קופות גמל, חוק הביטוח או חוק היעוץ הפנסיוני. בנוסף, כל קופת גמל המנוהלת על ידי חברה מנהלת מחויבת באישור לניהול קופת גמל המתחדש מדי שנה.

במסגרת חוק קופות גמל מותנית השליטה בחברה מנהלת ואחזקת אמצעי השליטה בה בקבלת היתר. בנוסף, במסגרת חוק הביטוח נקבע כי אדם לא יחזיק יותר מ – 5% מסוג מסויים של אמצעי שליטה במבטח, אלא על פי היתר שנתן הממונה. עוד נקבע, כי לא ינתן לאדם היתר לשליטה במבטח, אם לאחר מתן ההיתר תהיה לאותו אדם החזקה העולה על שיעור של 15% מסך נכסי החיסכון ארוך הטווח, כהגדרתם בחוק הביטוח. חוק הביטוח מתיר החזקה מהותית בתחום החיסכון לטווח ארוך, אם מקורה של החזקה מהותית זו בשינויים הנובעים מהפעילות השוטפת.

לפי מיטב ידיעת החברה, בהתאם לשקלול המידע המתפרסם באתר הממונה, היקף ההחזקות של קבוצת אי די בי[35] בתחום החיסכון לטווח ארוך נכון ליום 31 בדצמבר 2017, הוא כ – 13.8%.

למגבלות שהוטלו על אי.די.בי. מכח חוק הריכוזיות בקשר עם מינוי דירקטורים משותפים בכלל החזקות ובגופים המוסדיים בקבוצה וכן בקשר עם יכולתה להחזיק בשליטה בחברה או להחזיק באמצעי שליטה בה, וזאת החל מחודש דצמבר 2019 ראה סעיף 9.2.3 להלן וביאור 1(ב)(4) לדוחות הכספיים.

לחברה רישיון מבטח. לעניין היתר השליטה בגופים המוסדיים בקבוצה ראה ביאורים 1(ב)(2) ו- 16(ה)(5) לדוחות הכספיים. לכלל פנסיה וגמל ולעתודות הותיקה רישיון מבטח בענף ביטוח פנסיה בהתאם לחוק הביטוח ולכלל פנסיה וגמל אישורים לניהול קופות הגמל המנוהלות על ידה.

לדרישות ההון העצמי המינימלי הנדרש מהגופים המוסדיים בקבוצה ראה ביאור 16(ה) לדוחות הכספיים. להתחייבות בעלי המניות בכלל החזקות ובעלי המניות בכלל פנסיה וגמל בקשר עם דרישות ההון העצמי, השלמתו ותקפותן ראה ביאורים 16(ה)(5) ו- 16(ה)(7) לדוחות הכספיים.

תחום הפעילות מאופיין בהסדרה רגולטורית משמעותית, ענפה ותכופה, הן ביחס למוצרים שנמכרו בעבר ועדיין בתוקף היום והן ביחס למוצרים שימכרו בעתיד, שמטרתה בין היתר, הגברת השקיפות, התחרות ושכלול השוק.

במהלך השנים בוצעו רפורמות משמעותיות בתחום אשר השפיעו על מבנה תחום הפעילות.

להלן יפורטו שינויים מהותיים שחלו בהוראות הרגולטוריות בתחום הפעילות בשנים האחרונות:

6.2.1. <u>קופות גמל להשקעה</u>

בחודש יוני 2016 פורסם תיקון מס' 15 לחוק קופות גמל, שעניינו, הקמת מוצר חיסכון נוסף - "קופת גמל להשקעה", שתכליתו לאפשר אפיק חיסכון הוני לכספי פרט, במסגרתו נכלל תמריץ למשיכת הכספים שיצברו בו כקיצבה בתקופת הפרישה. קופת גמל להשקעה מאפשרת למפקיד למשוך כספים שיופקדו בה בכל עת, ללא הטבות מס בהפקדה, תוך תשלום מס רווחי הון בלבד בעת משיכת הכספים. כספים שיופקדו בקופת גמל להשקעה (בין בהפקדה שוטפת ובין

[35] למען הזהירות, החזקות הקבוצה נספרות ביחד עם החזקות של כור תדיראן גמל בע"מ, חברה מנהלת המחזיקה בקופת גמל ענפית מקבוצת אי.די.בי.

בהפקדה חד פעמית) וימשכו כקיצבה בתקופת הפרישה (בהתאם לכללי קיצבה מוכרת), יהיו פטורים ממס רווחי הון וממס הכנסה. העמית אינו נדרש לקבל את ההחלטה בדבר אופן משיכת הכספים ומועדה בעת ההצטרפות לקופת גמל להשקעה. כן נקבע כי סך כל התשלומים שעמית יהיה רשאי להפקיד בכלל חשבונותיו בקופת גמל להשקעה לא יעלה על 70,000 ש"ח בשנה. בחודש אוקטובר 2016 פורסם תקנון תקני (אחיד) לקופת גמל להשקעה.

חיסכון ארוך טווח לילד

בחודש נובמבר 2015 פורסם **תיקון לחוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], תשנ"ה-1995**, במסגרתו נקבע כי המוסד לביטוח הלאומי יעביר, בעד כל ילד שמשולמת בעדו קיצבת ילדים, סכום בסך של 50 ש"ח לחודש, לטובת חיסכון ארוך טווח של הילד, כאשר ההורה יהיה זכאי להורות למוסד להעביר סכום נוסף מתוך קיצבת הילדים לטובת חיסכון כאמור (אשר בהמשך נקבע כי יעמוד אף הוא על 50 ש"ח).

בחודש ספטמבר 2016 פורסמו **תקנות הביטוח הלאומי (חיסכון ארוך טווח לילד), התשע"ו-2016**, במסגרתן נקבע כי המוסד לביטוח לאומי יפקיד את סכום חיסכון ארוך הטווח של הילד, כאמור לעיל, בקופת גמל להשקעה על שם הילד (להלן: "**קופת חיסכון לכל ילד**") או בחשבון נאמנות בבנק, מתוך רשימת קופות ובנקים אשר עמן תתקשר המדינה. כן נקבע כי אם לא בחר ההורה, קופת גמל או בנק לצורך הפקדת סכום החיסכון החודשי של ילדו, יופקד סכום החיסכון החודשי, כברירת מחדל, בקופת גמל שתיבחר בדרך של סבב קבוע בין כל קופות הגמל ברשימה האמורה או חשבון בנק (לילד שגילו 15 שנה לפחות ביום 1 בינואר 2017). בהתאם לתקנות, ניתן יהיה לנייד את הכספים שיופקדו בקופות "חיסכון לכל ילד" לקופות גמל אחרות עימן תתקשר המדינה. בחודש נובמבר 2016 פורסם תקנון תקני (אחיד) לקופת גמל להשקעה לחיסכון ארוך טווח לילד. כלל פנסיה וגמל לא ניגשה להליך בחירת חברות מנהלות שינהלו את קופות הגמל לחיסכון לכל ילד, שנערך על ידי משרד האוצר.

קופות הגמל להשקעה מהוות, החל מהשקתן בסוף שנת 2016, תחליף לאפיקי השקעה חלופיים (כדוגמת פיקדונות בנקאיים, ניהול תיקי ניירות ערך, קרנות נאמנות ופוליסות חיסכון פרט המנוהלות על ידי חברות ביטוח, לרבות על ידי החברה), ואפשר כי הקמתן תגדיל את ההפקדות לקופות גמל מסוג זה על חשבון אפיקים אחרים. כמו כן, אפשר כי קופות הגמל להשקעה יהוו חלופה לבעלי שכר גבוה כחלף הפקדה לתוכנית פנסיונית בגין השכר העולה על תקרת ההפקדה המוכרת. בנוסף, הקמת קופות גמל להשקעה (כמו גם הקמת קופות חיסכון לכל ילד), הובילה לכניסתם של גורמים נוספים לשוק קופות הגמל, וכפועל יוצא הדבר יכול ויביא להגברת התחרות בשוק ולהשפעה על גובה דמי הניהול הנגבים במוצרים תחליפים.

בחודש ינואר 2017, השיקה כלל פנסיה וגמל קופת גמל להשקעה בשם "כלל גמל לעתיד". נתח השוק של החברה בצבירות בקופת גמל להשקעה בשנת הדוח היה בהיקף לא מהותי. להיקף הנכסים המנוהלים בקופת "כלל גמל לעתיד" ראה סעיף 6.1.2.2 לעיל.

המידע בכל הקשור להשלכות עתידיות אפשריות של הקמת קופות הגמל להשקעה הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. היישום בפועל עשוי להיות שונה מזה שנחזה והוא תלוי במידה רבה במשתנים כגון, שינויים בשוק ההון ובשערי הריבית, שינויים בדמי הניהול במוצרי חיסכון ארוך טווח, התנהגות גורמים מתחרים, לרבות בתי השקעות ובנקים, התנהגות הגורמים המפיצים, וטעמי העמיתים ובחירותיהם.

6.2.2. שינויים בהפקדות הפנסיוניות

רובד חובה - הפקדות פנסיוניות

פנסיית חובה - הסכם קיבוצי כללי (הסכם מסגרת) לביטוח פנסיוני מקיף במשק וצו ההרחבה ("**צו פנסיה חובה**")

החל משנת 2008 מוטלת מכוח צו פנסיית חובה חובת עריכת ביטוח פנסיוני מקיף בגין כלל השכירים במשק. בהתאם לצו פנסיית חובה השכר המבוטח הינו השכר בפועל אך לא יותר מהשכר הממוצע במשק. השיעורים מהשכר שיש לבטח עלו באופן הדרגתי ועומדים כיום על 17.5%.

צו הרחבה להגדלת שיעורי הפקדות פנסיוניות

במסגרת **תיקונים מס' 12 ומס' 16 לחוק קופות גמל**, שנכנסו לתוקף במהלך שנת 2016, נקבעו בין היתר הוראות בדבר איסור על מעסיק להתנות את שיעורי ההפקדות משכר העובד אותו הוא נדרש להפקיד לקופת הגמל (לרבות השיעור מהשכר שמשולם לרכישת אובדן כושר עבודה מכספי המעסיק) בהפקדה לקופה מסוימת או לקופה מסוג מסוים. עם זאת, יישום הוראות צו ההרחבה להגדלת שיעורי הפקדות פנסיוניות (ראה להלן), לא ייחשב התניית מעסיק כאמור.

בחודש מאי 2016 חתם שר הכלכלה על צו הרחבה המחיל על כלל העובדים והמעסיקים במשק את עיקר הוראות ההסכם הקיבוצי הכללי, אשר נחתם בחודש פברואר 2016 ותוקן בחודש אפריל 2016, בין נשיאות הארגונים העסקיים ובין הסתדרות העובדים הכללית החדשה, במסגרתו הוסכם כי שיעור ההפקדות של המעסיק יהיה אחיד לכל המוצרים הפנסיוניים וכן הוסכם על הגדלת שיעורי ההפקדות המינימליות לכלל העובדים והמעסיקים במשק, באופן מדורג, כך שהחל מיום 1 בינואר 2017 עמדו על שיעור של 6% לרכיב תגמולי העובד, 6.5% לרכיב תגמולי המעסיק ו- 6% לרכיב הפיצויים (להלן ולעיל: "**צו הרחבה להגדלת שיעורי הפקדות פנסיוניות**"). כן נקבע כי תשלום המעסיק כאמור יכלול רכישת כיסוי אובדן כושר עבודה לעובד, אולם בכל מקרה הפרשות המעסיק לחלק התגמולים לא יפחתו מ- 5% מהשכר הקובע, וסך עלויות המעסיק בגין חלק התגמולים וכיסוי אובדן כושר עבודה לא יעלו על 7.5% מהשכר הקובע. "השכר הקובע" משמעו השכר בגינו יבוצעו הפקדות בהתאם להסכם העובד, ולא פחות מהשכר המבוטח לפי צו ההרחבה לפנסיית חובה.

תיקון תקנה 19 לתקנות מס הכנסה (כללים לאישור ולניהול קופות גמל), התשכ"ד – 1964

בחודש פברואר 2018 פורסם ברשומות **תיקון לתקנות מס הכנסה (כללים לאישור ולניהול קופות גמל), התשכ"ד – 1964**, במסגרתו תוקנה תקנה 19, באופן שמסיר את ההגבלה המחייבת להעביר את כל ההפקדות בגין רכיב התגמולים שמעבר ל- 5% לאותו מבטח וזאת על מנת לאפשר לעמית לבחור קופת גמל אחרת להעברת הגידול בהפקדות (להלן: "**תיקון תקנה 19**").

תיקון פקודת מס הכנסה

בחודש נובמבר 2015 אושר תיקון לפקודת מס הכנסה ("**תיקון לפקודת מס הכנסה**"), ולפיו: (1) הופחתה תקרת המס אשר ממנה הפקדות המעסיק לחיסכון פנסיוני עבור העובד פטורות ממס, מארבע פעמים השכר הממוצע במשק לפעמיים וחצי השכר הממוצע במשק; וכן (2) הניכוי המותר בשל הוצאה לרכישת ביטוח אובדן כושר עבודה הוקטן אף הוא באופן שיחול רק על רכישת ביטוח בעד הכנסה בגובה פעמיים וחצי השכר הממוצע במשק במקום ארבע פעמים השכר הממוצע במשק כפי שהיה נהוג ערב התיקון.

שינויים ביחס לכספי הפיצויים

בחוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנות התקציב 2017 ו- 2018), התשע"ז-2016 (להלן: "**חוק ההתייעלות הכלכלית**") נכלל תיקון לפקודת מס הכנסה, באופן שרק הפקדות מעסיק בגין רכיב פיצויי פיטורין עד לתקרה בגובה 32,000 ש"ח (המתעדכנת בהתאם לעליית השכר הממוצע במשק) לא יוכרו כהכנסה

חייבת בעת ההפקדה (להלן: "**התקרה**"); על הפקדות מעסיק בגין רכיב פיצויי פיטורין מעל לתקרה יחולו כללי המשיכה החלים על כספי הפיצויים, כלומר, אם ימשכו שלא כקיצבה - יחויבו במס רווחי הון בלבד, ואם ימשכו כקיצבה - יהיו פטורים ממס; מענק הון עקב פרישה, בסכום הקבוע בחוק, לא ימוסה במועד עזיבת העבודה, אם נשאר בקופת גמל לקיצבה.

<u>פנסיית חובה לעצמאים</u>

בחוק ההתייעלות הכלכלית, אשר אושר בחודש דצמבר 2016, נכללו הוראות שעיקרן הטלת חובה על עצמאים לשלם תשלומים לקופת גמל לקיצבה, בשיעורים שנקבעו, בהתאם לגובה הכנסתם (להלן: "**חוק פנסיית חובה לעצמאים**"). בהתאם לחוק, החל משנת 2017 חלה חובת ההפקדה על עצמאים שהכנסתם עולה על מחצית השכר הממוצע במשק ולא חלה על הכנסה שמעבר לשכר הממוצע במשק. כן כולל חוק פנסיית חובה לעצמאים הוראות שעניינן מתן אפשרות למשיכת חלק מהסכום הצבור לזכות העצמאי, בעת היותו מובטל, בהתאם לתנאים ומועדים שיקבעו בתקנות. בהמשך לכך, בחודש מרס 2018 פורסם מסמך אסדרה מוצעת, אשר צפויה להביא לידי ביטוי עתידי בטיוטת תקנות שתפורסם, לעניין המועדים והתנאים שבשלם זכאי עמית- עצמאי במצב אבטלה למשוך כספים מקופת גמל שלא בדרך של קיצבה.

צו פנסיית חובה הביא לגידול בהפקדות עמיתים לקרנות הפנסיה וחוק פנסיית חובה לעצמאים הביא לגידול בהפרשות עצמאים לקרנות הפנסיה, לרבות כתוצאה מגידול במספר העמיתים וכפועל יוצא הביא לגידול בדמי הניהול הנגבים על ידי החברה המנהלת. מאידך, היקף השכר בגינו מחויבים בהפרשה סוציאלית, הינו נמוך יחסית, וההפקדות כאמור, מלוות במקביל בגידול בהוצאות התפעול. כמו כן השפעתו החיובית של צו פנסיית חובה ביחד עם חוק פנסיית חובה לעצמאיים, התמתנה נוכח ההוראות לעניין איחוד חשבונות לא פעילים בקרנות פנסיה (לרבות ניוד אגב הצטרפות) והקמת קרנות ברירת מחדל. הפחתת התקרה להפקדות בגין רכיב הפיצויים, אשר אם ימשכו כקיצבה תהיינה פטורות ממס, בהתאם להוראות חוק ההתייעלות הכלכלית, לא הביאו לשינוי מהותי בהפקדות למוצרים הפנסיוניים. אף הורדת התקרות לפטור ממס בהתאם לתיקון לפקודת מס הכנסה, יכולה להביא בעתיד לקיטון בהפקדות לחיסכון פנסיוני על ידי בעלי שכר העולה על התקרה, אם כי בשנת הדוח לא ניכר קיטון משמעותי בהפקדות כאמור. כניסתו לתוקף של צו ההרחבה להגדלת שיעורי הפקדות פנסיוניות ותיקון 16 לחוק קופות גמל הביאו לגידול בהפקדות למוצרים הפנסיוניים במשק, לרבות למוצרים המנוהלים על ידי החברה, וכתוצאה לגידול מואץ בהיקף הנכסים המנוהלים, דבר שהגדיל את הכנסות החברה מדמי ניהול מחד ומאידך הגדיל את עלויות התפעול בגין פוליסות חדשות שנפתחו עבור חלק הגידול בהפקדות בפרמיה נמוכה. גידול זה יכול שיתמתן בעתיד נוכח השפעות תיקון תקנה 19, שעיקרו האפשרות של החוסך לפצל את ההפקדות בגין רכיב התגמולים ליותר מגוף מוסדי אחד.

המידע בכל הקשור להשלכות אפשריות של חוק פנסיית חובה לעצמאים, צו הרחבה להגדלת שיעורי הפקדות הפנסיוניות וחוק ההתייעלות הכלכלית, הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. היישום בפועל עשוי להיות שונה באופן מהותי מזה שנחזה והוא תלוי במידה רבה, בין היתר, בגורמים הבאים: התנהגות הגורמים המפיצים, התנהגות הגופים המוסדיים המתחרים, טעמי העמיתים והמבוטחים, ההוראות בעניין הגברת התחרות, השלכות תיקון תקנה 19 וכן השפעות הגומלין עם ההוראות בדבר קופת ברירת מחדל וההוראות לעניין איחוד חשבונות לא פעילים בקרנות פנסיה.

6.2.3. <u>הגברת התחרות בשוק החיסכון הפנסיוני ומניעת ניגודי עניינים</u>

בהמשך לרפורמות קודמות וביניהן רפורמת הניוד, אשר הרחיבה את אפשרות ניוד כספי החיסכון בין המוצרים הפנסיוניים השונים ("**רפורמת הניוד**"), ובמטרה להגביר את שיכלול השוק, את התחרות והשקיפות, לשפר את טיב המוצרים המוצעים ואת מחירם, לאפשר לחוסכים הפנסיוניים להתאים טוב יותר את המוצרים לצרכיהם ולפשט את תהליך קבלת החלטותיהם פורסמו במהלך השנים האחרונות, בין היתר, הוראות ותקנות, כדלקמן:

א. קרן פנסיה ברירת מחדל

בחודש יולי 2016, פורסם תיקון ל**חוזר בעניין "הוראות לעניין בחירת קופת גמל"**, שמטרתו לקבוע הוראות לעניין בחירת קופת גמל לעובד שלא בחר קופת גמל על אף שניתנה לו הזדמנות לעשות כן וכן הוראות לעניין התנאים הנדרשים מקופת גמל כאמור (להלן: "**חוזר קופת ברירת מחדל**"). במסגרת החוזר נקבע כי חברה מנהלת של קופת גמל לא תאפשר הפקדת תשלומים של מעסיק בשל עובד שלא מילא טופס הצטרפות ולא תאפשר צירוף של עובד כאמור לקופת גמל, אלא בהתקיים אחד משני אלה:

(1) קופת הגמל היא אחת משתי קרנות פנסיה, שכל אחת מהן תהווה קרן ברירת מחדל נבחרת שתיבחר ע"י הממונה בהליך תחרותי (להלן: "**קרן ברירת מחדל נבחרת**") על פי תנאים וקריטריונים שיקבעו על ידה, לרבות בקשר עם דמי הניהול המירביים שיגבו בה, ושיעור זה יהיה בתוקף ל- 10 שנים לפחות ממועד הצטרפות העמית לקופה. בבחירת קרנות הפנסיה תינתן העדפה לקרנות פנסיה שנתח השוק שלהן קטן מ- 5%.

(2) קופת גמל היא קופת גמל לקיצבה או קרן השתלמות שתבחר באמצעות הליך תחרותי שיערוך המעסיק (להלן: "**קופת ברירת מחדל מעסיק**"), בו תתאפשר לכל חברה מנהלת הזדמנות שווה להשתתף בהליך, ואשר הקריטריונים בו הינם מדד שירות, תשואות ודמי ניהול. קופת ברירת המחדל תיבחר לתקופה שלא תעלה על 5 שנים. בנוסף, חברה מנהלת שהיא או צד קשור לה נותן שירותים למעסיק ו/או משווקים לעובדי המעסיק כיסויים ביטוחיים משלימים, תוכל לשמש מנהלת של קופת ברירת מחדל רק אם הציעה את שיעור דמי הניהול הנמוך ביותר (להלן: "**מגבלות צד קשור**"). בחוזר קופת ברירת מחדל נקבע שהסכם ברירת מחדל שהינו בתוקף למועד פרסום החוזר יוותר בתוקף עד תום תקופת ההסכם או עד ליום 31 למרס 2019, לפי המוקדם. בחודש דצמבר 2017 פורסם תיקון לחוזר קופת ברירת מחדל, במסגרתו נקבע כי הסכם ברירת מחדל שהיה בתוקף למועד פרסום החוזר, אשר שיעור דמי הניהול שנקבעו בו עומדים על השיעור המקסימלי של דמי הניהול הקבוע בדין, יוותר בתוקף עד תום תקופת ההסכם או עד ליום 31 למרס 2018, לפי המוקדם (במקום עד חודש מרס 2019) (להלן: " **תיקון חוזר קופת ברירת מחדל**"). במהלך שנת הדוח, החברה הפסיקה קבלת עמיתים חדשים שנגבים מהם דמי ניהול בשיעור מקסימלי כאשר הסכמי ברירת המחדל אינם בידה.

בחודש אוגוסט 2016 נבחרו שתי קרנות פנסיה לשמש קרנות ברירת מחדל נבחרות, ודמי הניהול שיגבו על ידן הינם בשיעור של 1.31% מההפקדות ו- 0.01% מהצבירה בקרן אחת, ובשיעור של 1.49% מההפקדות ו- 0.001% מהצבירה בקרן האחרת.

ב. הפחתת מגבלות על העברות ומשיכות כספים בין קופות גמל

בחודש יולי 2016 פורסם חוזר "**העברת כספים בין קופות הגמל - תיקון**", אשר מתקן את החוזר הקיים בעניין זה, במטרה לפשט את הליך העברת הכספים בין קופות גמל ולקצר את לוחות הזמנים להשלמתו. תחילתו של החוזר ביום 1 בינואר 2017.

בחודש אוגוסט 2016 פורסמה **טיוטת תקנות הפיקוח על שירותים פיננסים (קופות גמל) (העברת כספים בין קופות גמל) (תיקון), התשע"ו-2016** (להלן: "**טיוטת תיקון תקנות העברת כספים**"), במסגרתה מוצע לתקן את תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (העברת כספים בין קופות גמל), התשס"ח-2008. עיקרי התיקונים המוצעים הינם ביטול המגבלה הקיימת היום על ניוד כספים של מי שהחל לקבל קיצבת זקנה; ביטול המגבלה הקיימת היום, האוסרת על העברת כספים של עמיתים שיש להם יתרות חוב לקופת הגמל בשל הלוואה שניתנה לעמית; מתן אפשרות לניוד כספים מקופת גמל להשקעה לקופת גמל להשקעה אחרת; קיצור התקופות להעברת כספים בין קופות גמל; איסור על האפשרות הקיימת כיום לבטל העברת הכספים לאחר שהועברה בקשה מפורטת חתומה ומלאה לקופה המקבלת.

בחודש מרס 2017 פורסמה **טיוטת חוזר משיכת כספים מקופת גמל** (להלן: "**טיוטת חוזר משיכת כספים**"), אשר כוללת הוראות שמטרתן ליצור אחידות בין קופות הגמל השונות בהליך משיכת כספים שלא בדרך של קיצבה. הטיוטה

קובעת הוראות לעניין הליך הטיפול בבקשה, ובכלל זה לעניין הטפסים והמסמכים שניתן לדרוש מהעמית במסגרת בקשה למשיכת כספים, הדרכים להגשת הבקשה, הדרכים לזיהוי ואימות פרטי העמית והמידע שעל גוף מוסדי להציג באתר האינטרנט שלו לעניין זה. כן כוללת הטיוטה קיצור משמעותי של המועדים לטיפול בבקשות משיכה כאמור.

ג. הסרת חסמים תפעוליים

במהלך השנים נקטה הממונה שורה של צעדים שמטרתם להסיר חסמים תפעוליים ולסייע בקבלת מידעים, יצירת שקיפות והסרת חסמי המעבר בין המוצרים השונים.

(1) העברת מידעים בתחום החיסכון הפנסיוני והמסלקה הפנסיונית

במטרה לשכלל את שוק החיסכון הפנסיוני, להגביר את השקיפות ולהסדיר את העברת המידע בין הגורמים הפעילים בשוק החיסכון הפנסיוני, הוקמה מסלקה פנסיונית מרכזית (להלן: **"המסלקה הפנסיונית"**).

החל מחודש דצמבר 2013 חלה חובה על כל בעלי הרישיון לפנות למסלקה הפנסיונית טרום יעוץ לשם קבלת מידע על מבוטחים ועמיתים ביחס למוצרים הפנסיונים שבבעלותם (והחל מחודש ינואר 2016 בעל הרשיון רשאי לקבל מידע כאמור באמצעות המסלקה בלבד). כמו כן, חובת העברת יפוי כח לקבלת מידע ביחס למבוטח מכלל הגופים, הינה באמצעות המסלקה הפנסיונית בלבד, ובמקביל התאפשרה העברה לבעל רישיון של נתונים אודות הלקוחות והמוצרים הפנסיוניים שבבעלותם מאת הגופים המוסדיים באמצעות ממשק אחזקות.[36] החל מחודש יוני 2014 חוסכים פרטיים יכולים לבצע פעולות באמצעות המסלקה הפנסיונית. החל מחודש אפריל 2017 חלה על בעלי הרשיון חובה לבצע העברת בקשות לביצוע פעולות (שהוגדרו) באמצעות המסלקה הפנסיונית, וזאת אלא אם הם פועלים באמצעות מערכת ייעודית של הגוף המוסדי. לשם יישום ההוראות האמורות, נכנס לתוקף בהדרגה, חוזר הקובע מבנה אחיד להעברת מידע ונתונים בשוק החיסכון הפנסיוני, שישמש את הגורמים השונים בשוק.

בהתאם לעדכון לחוזר מבנה אחיד מחודש דצמבר 2017, החל מחודש מאי 2019 ניוד כספים בין הגופים המוסדיים והמוצרים השונים וכן בקשות לניוד כספים יבוצעו במסגרת המסלקה הפנסיונית בלבד, באמצעות ממשק ניוד, המסדיר את הליכי ניוד כספים בין הגופים המוסדיים והמוצרים השונים.

בנוסף נכנסו לתוקף במסגרת חוזר מבנה אחיד, הקובע מבנה של רשומה אחודה שנועדה לשמש את הגופים המוסדיים, בעלי הרישיון וצרכני מידע נוספים בתחום החיסכון הפנסיוני במסגרת הפעולות העסקיות השונות המתבצעות ביניהם (להלן: **"חוזר מבנה אחיד"**), ממשק אחזקות, ממשק אירועים[37]וממשק יתרות פיצויים, במסגרתם מועברות בקשות. כמו כן, בהתאם לטיוטת עדכון ממשק אירועים, ככל שתתקבל, צפויה באפריל 2018 להתרחב תחולת ממשק פיצויים גם על מבוטחים ועמיתים שיוכלו לקבל מידע בדבר יתרות פיצויים באמצעות בעל רשיון.

בחודש דצמבר 2017 פורסם חוזר טיפול בפניות איכות מידע, הקובע הוראות בדבר אופן הטיפול וסיום הטיפול בפניות בנוגע לאיכות המידע המתקבלות מהמסלקה הפנסיונית - פניות שעניינן עדכניות, מהימנות או שלמות המידע

---

36 ממשק אחזקות קובע את הנתונים אודות הלקוח והמוצרים הפנסיוניים שבבעלותו, שעל גוף מוסדי להעביר לבעל רשיון.

37 ממשק אירועים הינו ממשק המבטא את כל הבקשות המגיעות לחברה מהמסלקה, בין אם מדובר בבקשות של המבוטח עצמו ובין אם בקשות באמצעות בעל רשיון. הממשק כולל את פרטי המידע שעל בעלי רישיון להעביר לגופים המוסדיים, במטרה לאפשר בעתיד קליטה והפקה של מוצרים פנסיוניים באופן ממוכן, וכן את פרטי המידע שיועברו לצורך ביצוע שינויים במוצרים פנסיוניים שבידי לקוחות או בנתונים הרלוונטיים לניהול מוצרים פנסיוניים עבור לקוחות.

שהועבר מגוף מוסדי באמצעות המסלקה או בנוגע לאי השלמת ביצוע פעולה במסגרת המסלקה. בין היתר, קובע החוזר לוחות זמנים למענה לפניות איכות מידע, הוראות בדבר איתור ליקויים מערכתיים והפקת לקחים והוראות בדבר הקמת ממשק ייעודי להעברת פניות איכות מידע באמצעות המסלקה. הוראות חוזר טיפול בפניות איכות מידע ייכנסו לתוקף בהדרגה החל מחודש ספטמבר 2018.

בחודש מרס 2018 פורסם חוזר שעניינו קביעת חובת שימוש במסלקה לעניין העברת מידע בין גופים מוסדיים לשם איתור כספים הרשומים על שם עמית לא מפקיד במסגרת איחוד חשבונות בעת הצטרפות לקרן פנסיה.

הגופים המוסדיים בקבוצה נערכו ומוסיפים להיערך תפעולית לצורך עמידה בהסדרים שנקבעו בחוזר והיערכות מתאימה תידרש מבעלי הרישיון העוסקים בתחום.

(2) ממשק מעסיקים ותקנות התשלומים

בהמשך לחוזר מבנה אחיד, פורסמו בחודש אוגוסט 2014 **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (תשלומים לקופות גמל) התשע"ד – 2014** (להלן: "**תקנות התשלומים**"), המסדירות את הממשק התפעולי בין המעסיקים לבין הגופים המוסדיים בכל הנוגע להפקדות בקופות גמל (להלן: "**ממשק מעסיקים**"). התקנות קובעות כללים ביחס לאופן ומועד ביצוע תשלומי מעסיקים למוצרים פנסיוניים עבור עובדיהם. הגוף המוסדי נדרש לשלוח למעסיק היזון חוזר אודות ההפקדות לקופה במועדים שנקבעו בתקנות. תחולת ההוראות בעניין ממשק מעסיקים הוחלה באופן הדרגתי על מעסיקים, ולמועד פרסום הדוח חלה על מעסיקים של 20 עובדים ומעלה. תקנות התשלומים חלות גם ביחס למעסיקים המעסיקים עד 5 עובדים, אך קובעות, כי בהתקיים הכללים המפורטים בהן רשאי המעסיק שלא לדווח במסגרת ממשק מעסיקים.

בחודש נובמבר 2017 פורסם חוזר בעניין אופן הפקדת תשלומים לקופת גמל (להלן: "**חוזר אופן הפקדת תשלומים**"), אליה הועברו ההוראות שהיו קבועות בתקנות התשלומים[38], במסגרתו תוקנו הוראות תקנות התשלומים, בין היתר, ביחס לחובת הדיווח החלה על מעסיקים; ביטול אפשרות קבלת כספים באמצעות המחאות; חובת דיווח למעסיק בדרך של הקמת "חשבון אישי למעסיק" באתר האינטרנט של החברה והסדרת הפרטים שיש לכלול בתוכו; חובת משלוח דיווחים והודעות למבוטחים ולמעסיקים במקרים ובמועדים שצוינו בחוזר; וכן הוראה בדבר דחיית תחולת ההוראות בעניין ממשק מעסיקים ביחס למעסיקים של בין 5 ל- 20 עובדים לחודש פברואר 2019.

ד. איחוד חשבונות לא פעילים בקרנות פנסיה

תיקון 13 לחוק קופות גמל כלל, בין היתר, הוראה לפיה בעת הצטרפות עמית לקרן פנסיה חדשה וכל עוד לא ביקש העמית אחרת, יועברו כספי החיסכון העומדים לרשותו בחשבונות לא פעילים בקרנות פנסיה חדשות אחרות, לקרן הפנסיה החדשה אליה הוא מבקש להצטרף, וזאת תוך שמירה על רצף ביטוחי, ומתוך מטרה ליצור חיסכון בדמי ניהול ולשפר את שליטת העמית על ניהול כספי החיסכון שלו. כן קבע התיקון מנגנון לאיחוד כספים כאמור, וזאת ביחס למלאי הקיים של הכספים שנוהלו בחשבונות לא פעילים (להלן: "**מלאי לא פעילים**"), אשר יושם במספר פעימות שהתבצעו במהלך שנת הדוח, בהתאם להוראת שעה לעניין זה מחודש יוני 2016.

בהמשך לאמור, פורסמו הסדרים משלימים במסגרת חוזר מחודש ספטמבר 2016, בעניין הצטרפות לקרן פנסיה או לקופת גמל, המסדיר, בין היתר, איחוד חשבונות בגין עמיתים שיצטרפו לאחר הטיפול במלאי לא פעילים.

---

[38] למעט תקנה 11 לתקנות התשלומים, שעניינה קביעת ריבית בשל איחור בהפקדת כספים ע"י מעסיק, שנשארה בסמכות שר האוצר.

בחודש ספטמבר 2017 פורסם **חוזר "איחוד חשבונות קיימים בקרנות פנסיה חדשות - הוראת שעה - יישום נוסף"** הקובע הוראות ליישום נוסף של איחוד חשבונות לא פעילים, בדומה להוראות היישום שנקבעו בחוזר ביחס למלאי לא פעילים, בפעימה נוספת שעתידה להתבצע עד סוף חודש מרס 2018, וזאת ביחס למלאי לא פעילים שהתווסף בחודשים אוקטובר-נובמבר 2017.

ההוראות בעניין איחוד חשבונות לא פעילים בקרנות פנסיה, ממשיכות וימשיכו להשפיע, בכל הנוגע לניוד צבירות של עמיתים המצטרפים לקרנות פנסיה, ואשר כפועל יוצא מהצטרפותם יועברו כספי החיסכון העומדים לרשותם מחשבונות לא פעילים בקרנות פנסיה חדשות אחרות.

ה. ניתוק הקשר שבין מפיצים, מעסיקים ולקוחות ומניעת ניגודי עניינים

הממונה פועלת לצמצם את פערי המידע שבין המפיצים ללקוחות (עובדים ומעסיקים), וכן במטרה לשפר את רמת התפעול, באופן שיסייע בהסרת חסמים תפעוליים לאיתור מוצרים, מעבר בין מוצרים ויגביר את השקיפות והתחרות. כמו כן, פועלת הממונה לצמצום ניגודי העניינים שבין המעסיק לעובדיו בכל הקשור לבחירת ההסדר הפנסיוני ובחירת הסוכן, לפיכך נקבעו בשנים האחרונות ההוראות הבאות:

(1) מניעת ניגודי עניינים בין המעסיק לעובדיו:

במסגרת תיקון מס' 12 לחוק קופות גמל, שנכנס לתוקף החל משכר פברואר 2016, נקבעו בין היתר הוראות בדבר איסור על מעסיק להתנות את שיעורי ההפקדות משכר העובד אותו הוא נדרש להפקיד לקופת הגמל (לרבות השיעור מהשכר שמשולם לרכישת אובדן כושר עבודה מכספי המעסיק) בהפקדה לקופה מסוימת או לקופה מסוג מסוים. לפרטים בדבר הוראות המסייגות את יישום הוראות תיקון מס' 12 לחוק קופות גמל כאמור, ראה סעיף 6.2.2 לעיל. כן נקבעה זכותו של העובד לבחור בכל עת בעל רישיון לשם קבלת שירותי שיווק פנסיוני, ייעוץ פנסיוני או ביצוע פעולות במוצר פנסיוני.

(2) מתן שירותי תפעול למעסיק ושירותי שיווק לעובדיו בידי בעל רשיון:

בחודש נובמבר 2015 אושר תיקון לחוק הייעוץ פנסיוני, במסגרתו נקבעו, בין היתר, הוראות ולפיהן האפשרות של משווק פנסיוני לתת במקביל שירותי תפעול למעסיק, ושירותי שיווק לעובדיו, הותנתה בגביה חודשית מהמעסיק של דמי סליקה בגין שירותי התפעול, בעבור כל עובד, שלא יפחתו מסכום או שיעור שנקבעו ("**דמי הסליקה**") וכן בכך שעמלת ההפצה שתשולם לבעל הרישיון תפחת בגובה דמי הסליקה, ודמי הניהול שמשלם העמית יפחתו גם הם בהתאם, וזאת בתוקף מחודש ינואר 2016. כן כפופה האפשרות למתן שירותים כאמור לכך שהמעסיק יבחר קופת ברירת מחדל לעובדים שלא בחרו קופה באופן אקטיבי. בהמשך לתיקון האמור, בחודש יולי 2017 פורסם תיקון לחוזר "כללים לתפעול מוצר פנסיוני" הכולל הוראות בדבר אופן הדיווח לגוף מוסדי על דמי סליקה ששולמו לסוכן ביטוח פנסיוני, ביצוע הפחתות בדמי הניהול על ידי הגוף המוסדי, הצגת המידע לעובד וכן הוראות מעבר לישום ההסדר האמור ביחס לחודשים ינואר 2016 עד יוני 2017.

לפרטים בדבר נייר עמדת הממונה בעניין חובות בעל רשיון, מחודש אפריל 2017, ראה סעיף 9.8.3.1 להלן.

(3) הסדרי עמלות עבור מוצרי הביטוח ומוצרי החיסכון הפנסיוני

לעניין **טיוטת תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (עמלות הפצה), התשע"ז - 2016** (להלן: "**טיוטת תקנות עמלות הפצה**"), בקשר עם **תיקון תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (עמלות הפצה), התשס"ו-2006**; לעניין **עמדת ממונה ותיקון לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (תיקון מס' 20),** שעניינם הפרדת העמלות מדמי הניהול; לעניין **עמדה רוחבית של הממונה בנוגע לחובות בעל רישיון**; וכן לעניין **ההבהרה בעניין הליך שיווק פנסיוני**, שעניינה אי תשלום עמלה לבעל הרישיון עבור מוצר פנסיוני בגינו לא בוצע הליך שיווק פנסיוני, ראה סעיף 9.8.3.1 להלן.

ו. האחדת מוצרים ושקיפות

במהלך השנים נקטה הממונה שורה של צעדים במטרה לעודד תחרות ולמקד אותה בדמי ניהול, תשואות ושירות.

(1) תקנון אחיד לפנסיה וגמל

במסגרת **תיקון 12 לחוק קופות הגמל** הוקנתה לממונה סמכות ליתן הוראות בדבר זכויות וחובות של עמיתים בקופת גמל, אשר יקבעו בתקנון לכלל קופות הגמל בשוק. בהקשר זה פורסם בחודש יולי 2015 נוסח תקנון תקני לקופת גמל לא משלמת לקיצבה (כיום קופת גמל לחיסכון), קופת גמל לתגמולים וקופת גמל אישית לפיצויים, בחודש ספטמבר 2016 פורסם נוסח תקנון תקני לקופת גמל להשקעה (אשר תוקן בחודש דצמבר 2016), ובחודש ספטמבר 2016 פורסם חוזר שעניינו הוראות לעניין זכויות וחובות עמיתים בתקנון קרן פנסיה חדשה מקיפה (אשר תוקן בחודש ינואר 2018), במסגרתו נקבע כי חברה מנהלת תקבע את נוסח תקנון קרן הפנסיה המקיפה שבניהולה בהתאם לנוסח אחיד שצורף כנספח לחוזר, אלא אם קיבלה את אישור הממונה לחרוג מנוסח זה.

בחודש ינואר 2016 נכנס לתוקפו נוסח חדש של תקנון קופת הגמל "כלל תמר" ובחודש נובמבר 2016 אישרה הממונה נוסח תקנון של קופת גמל להשקעה "כלל גמל לעתיד", בהתאם לנוסח התקנונים התקניים כאמור.

בהתאם לעדכון מחודש ינואר 2018, תקנון קרן הפנסיה "כלל פנסיה", בנוסח התקנון האחיד, צפוי להיכנס לתוקף בחודש יוני 2018.

(2) קווים מנחים אובדן כושר עבודה

לפרטים בדבר חוזר קווים מנחים לעניין תוכנית לביטוח מפני אובדן כושר עבודה, הקובע מבנה אחיד ומודולרי לתוכנית לביטוח אובדן כושר עבודה, ראה סעיף 6.1.3 לעיל.

(3) ממשק לאיתור מוצרי ביטוח ואחזור מידע אישי

במהלך שנת הדוח נכנס לתוקף חוזר "ממשק לאיתור מוצרי ביטוח" וחוזר "אחזור מידע אישי". מטרת חוזרים אלה לאפשר ממשק אינטרנטי נגיש ופשוט למבוטחים לצורך איתור מוצרי הביטוח שלהם אצל כל חברות הביטוח וכן קבלת מידע לגבי מוצרי ביטוח אלה באתרי האינטרנט של חברות הביטוח.

ז. כניסתם לתוקף של ההסדרים במסגרת שינויי הרגולציה שעניינם הגברת התחרות בתחום החיסכון הפנסיוני משפיעה ועשויה להשפיע על פעילות הקבוצה במספר תחומים, כמפורט להלן:

- **שינויים ברווחיות –** בשנת הדוח, היו לשינויי הרגולציה השונים שעניינם הגברת התחרות, השפעה על היקף הנכסים המנוהלים ועל הכנסות החברה מדמי ניהול בגין כל מוצרי חיסכון ארוך טווח בקבוצה. לפרטים נוספים ראה חלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון, סעיף 3.1.1 וכן ביאור 29 לדוחות הכספיים.

  ההכנסות העתידיות מדמי הניהול ומפרמיות במוצרי חיסכון ארוך טווח תלויות, בין היתר, בהתנהגות המבוטחים והעמיתים, בהתנהגות שוק ההון ובהשפעות האפשריות של שינויים בהוראות הרגולטוריות, לרבות מדיניות אישור התעריפים של הממונה והפחתתם ביחס למוצרים השונים, כפי שבאה לידי ביטוי בשנת הדוח ביחס למוצר אובדן כושר עבודה. כך למשל, יישום השינויים המפורטים להלן הביאו ו/או עתידים להביא, במישרין או בעקיפין, להפחתת הכנסות החברה מדמי ניהול ולפגיעה ברווחיות: הקמת קרנות ברירת מחדל בהתאם להוראות חוזר קופת ברירת מחדל; איחוד חשבונות לא פעילים בקרנות פנסיה, לרבות העברת יתרה לא פעילה; חוזר ניוד אגב הצטרפות; וההוראות בקשר עם תקנונים ומוצרי ביטוח אחידים (כמפורט להלן). ההוראות הבאות (וביחס לטיוטות, ככל שיפורסמו כנוסח מחייב) יכול ויביאו להמשך מגמת הפגיעה ברווחיות: הוראות חוזר ניוד מקדמי קיצבה מובטחים; חוזר בעניין איסור התניות בהסדרים פנסיוניים; ההבהרה בעניין הליך שיווק פנסיוני בעת שיווק למוצר פנסיוני; טיוטת תיקון תקנות העברת כספים ביחס למקבלי קיצבה; טיוטת תיקון תקנות הפצה (לפרטים ראה סעיף

9.8.3.1 להלן). מנגד, להוראות הבאות היתה השפעה ממתנת במידה מסוימת את המגמה האמורה: הקמת קופות גמל להשקעה וחוק פנסיית חובה לעצמאיים. לפירוט בדבר שיעור דמי הניהול הממוצעים מפרמיה ומצבירה שנגבו בשנת הדוח והיקף הנכסים המנוהלים ראה סעיף 6.1.2.2 לעיל וביאור 20 לדוחות הכספיים.

כניסתו לתוקף של צו ההרחבה להגדלת שיעורי הפקדות פנסיוניות ותיקון 16 לחוק קופות גמל הביאו לגידול בהפקדות למוצרים הפנסיוניים במשק, לרבות למוצרים המנוהלים על ידי החברה, ולגידול מואץ בהיקף הנכסים המנוהלים, דבר שהגדיל את הכנסות החברה מדמי ניהול מחד, ומאידך הגדיל את עלויות התפעול בפוליסות וזאת כתוצאה מהפקת פוליסות בפרמיה נמוכה. השפעה זו יכול ותתמתן נוכח תיקון תקנה 19 לתקנות קופות גמל, אשר פורסם כנוסח מחייב בחודש פברואר 2018 ואשר צפוי להגביר אף הוא את התחרות במוצרי חיסכון ארוך טווח (ראה סעיף 6.2.2 לעיל)

להשלכות אפשריות של טיוטת תיקון תקנות עמלות הפצה, ראה סעיף 9.8.3.1 להלן.

- **תחרות -** הגברת השקיפות, הסרת חסמים תפעוליים המעכבים תהליכי העברת כספים בין הגופים המוסדיים, כדוגמת הקמת המסלקה הפנסיונית, כמו גם המשך מגמת ההאחדה של מוצרי חיסכון ארוך טווח, אשר באה לידי ביטוי בקביעת תקנון אחיד לקרנות הפנסיה ולקופות הגמל וקביעת קווים מנחים למוצר אובדן כושר עבודה, האחדת שיטת גביית דמי ניהול במוצרים השונים, הביאו לשכלול התחרות בתחום ולהגברתה, תוך מיקוד התחרות בדמי הניהול, בתשואות, בשירות ובתפעול, ובהתאמה יכול וישפיעו על היקף הניוד בין המוצרים הפנסיונים השונים, על היקף המכירות החדשות, על שימור התיק הקיים ועל רווחיותו, לרבות בכל הנוגע לחישוב הערך הגלום בו. ההוראות בדבר ביטול המקדמים המובטחים, ובדבר מתן האפשרות למכירת כיסויים ביטוחים ולמשיכת אנונה וקיצבה לעמיתי קופות הגמל, יכול ויגבירו את המגמות כאמור.

  - הקמת **קרנות ברירת מחדל** והיתרונות התחרותיים שמוקנים לקרנות ברירת מחדל נבחרות, הינם בעלי השפעה רוחבית מהותית על שוק קרנות הפנסיה. הוראות חוזר קופת ברירת מחדל, לרבות בקשר עם קביעת דמי הניהול כקריטריון מרכזי, הביאו לירידה בדמי הניהול הממוצעים הנגבים בקופות גמל לקיצבה ובקרנות ההשתלמות בשוק, לשינוי במודל העסקי של חברות מנהלות, לפגיעה ברווחיותן, ובהתאמה יכול ויביאו לשינוי בנתחי השוק של המתחרים הקיימים. לשינויים אלו היתה בשנת הדוח השפעה גם על כלל פנסיה וגמל. לפרטים בדבר דמי הניהול הממוצעים הנגבים על ידי כלל פנסיה וגמל ראה סעיף 6.1.2.2 לעיל, לפרטים בדבר ניוד מקרנות הפנסיה של החברה ולפרטים על שינויים בנתחי השוק של החברה ראה סעיף 6.3.1 להלן. להערכת החברה, ההוראות בעניין הקמת קרנות ברירת מחדל, יכול וישפיעו על פעילות סוכני הביטוח ועל מעורבותם בשוק הרלבנטי באופן שעלול להקשות על הליך השיווק הפנסיוני לעמית ומתן השירות לו, יחייבו את המעסיקים למצוא פתרונות חלופיים להסדרי ברירת מחדל, וישפיעו בהתאמה על החברות המנהלות. להערכת החברה, צפוי כי ההבהרה בעניין הליך שיווק פנסיוני תעצים מגמה זו. מגבלות צד קשור, לפיהן חברה מנהלת, שהיא או צד קשור לה, נותן שירותי סליקת כספים למעסיק ו/או מעמיד שירותי בקרה למעסיק על הפקדת כספים ו/או משווק לעובדי המעסיק כיסויים ביטוחיים משלימים, תוכל לשמש מנהלת של קופת ברירת מחדל רק אם הציעה את שיעור דמי הניהול הנמוך ביותר, יכול ותשפיע על תנאי התחרות של כלל פנסיה וגמל במסגרת מכרזי מעסיקים. בחירת קרנות שנתח השוק שלהן קטן מ- 5% כקרנות ברירת מחדל צפויה להביא לשינוי נתחי השוק של קרנות הפנסיה.

    תיקון חוזר קופת ברירת מחדל, אשר צמצם את תקופת המעבר ביחס להסדרי ברירת מחדל בדמי ניהול מקסימליים, צפוי להביא, החל מחודש מרס 2018, לירידה משמעותית בכמות הסדרי ברירת המחדל של המעסיקים הקיימים בכלל פנסיה וגמל ובהתאם להקדים ולהאיץ את ההשלכות האמורות לעיל, בכל הקשור למעסיקים אשר התקשרו בהסדרי ברירת מחדל, קודם למועד כניסת חוזר ברירת מחדל לתוקף.

  - **חוזר מחשבון דמי ניהול וחוזר דיווח תעריפים**, המצויים באתר רשות שוק ההון, ומטרתם לאפשר למבוטחים להשוות בין שיעורי דמי הניהול המוצעים למצטרפים חדשים למוצרי החיסכון הפנסיוני השונים והתעריפים המוצעים למצטרפים לביטוח חיים למקרי מוות, הביאו להגברת השקיפות ויכול שיביאו בעתיד להגברת התחרות בין הגופים המוסדיים בתחום.

- **איחוד חשבונות לא פעילים בפנסיה -** למועד הדוח הסתיים הליך ניוד הכספים ממרבית החשבונות הלא פעילים לחשבונות פעילים בקרנות פנסיה. הניוד האמור הביא להפחתה נטו של הנכסים המנוהלים על ידי קרנות הפנסיה של כלל פנסיה וגמל, בהיקף שאינו מהותי ביחס לסך נכסי הקרנות, ובמקביל הביא לגידול בכספים המנוהלים בחשבונות פעילים המנוהלים על ידה. כמו כן, השיעור הממוצע של דמי הניהול של כספים שהתקבלו בקרנות הפנסיה של כלל פנסיה וגמל אגב איחוד החשבונות כאמור, היה נמוך משמעותית בהשוואה לכספים שנוידו ממנה. הליך איחוד החשבונות הלא פעילים הביא לגידול בהוצאות התפעול לטווח הקצר ומאידך צפוי להביא לקיטון בהוצאות התפעוליות בגין חשבונות לא פעילים בטווח הארוך. ההוראות בעניין איחוד חשבונות לא פעילים בפנסיה, צפויות להמשיך ולהשפיע בעתיד, ככל שהדבר נוגע לניוד צבירות של עמיתים המצטרפים לקרנות פנסיה, ואשר כפועל יוצא מהצטרפותם יועברו כספי החיסכון העומדים לרשותם מחשבונות לא פעילים בקרנות פנסיה חדשות אחרות.

השילוב של ההוראות בדבר איחוד חשבונות לא פעילים בפנסיה ביחס לעמיתים שיצטרפו לקרנות פנסיה בעתיד, ביחד עם הוראות לעניין הקמת קרן ברירת מחדל יכול ויביאו לגידול משמעותי בהיקף הנכסים של קרן ברירת המחדל ושל קרנות צומחות, על חשבון הגופים האחרים הקיימים בשוק, ולהשפיע על נתחי השוק ושיעור דמי הניהול הנגבים.

- **הוראות חוזר הנחה בדמי ניהול למקבל קיצבה**, בשילוב עם ההוראות בדבר הנחת תשואה במקדמי המרה לקיצבה בקרנות הפנסיה החדשות יכול וישפיעו על תנאי התחרות בשוק קרנות הפנסיה גם ביחס לשלב שלאחר קבלת הקיצבה. כמו כן, ככל שינתנו בעתיד הנחות בשיעור דמי הניהול למקבלי קיצבה בקרן הפנסיה, בשילוב ההתחייבות למתן הנחות למשך כל תקופת חיי העמית ושאריו, הדבר עלול להיות בעל השפעה מהותית על גובה דמי הניהול שתגבה כלל פנסיה וגמל מעמיתים מקבלי קיצבה ומשאריהם ועל הרווחיות. נכון למועד פרסום הדוח כלל פנסיה וגמל אינה מעניקה הנחות למקבלי קיצבת זקנה.

- להערכת החברה, כניסתו לתוקף של התיקון **לחוזר העברת כספים בין קופות הגמל ושל טיוטת תיקון תקנות העברת כספים**, ככל שיתקבל כנוסח מחייב, תביא להסרת חסמי מעבר קיימים בשוק להעברת כספים בגין קופות הגמל ובמיוחד בשלב שלאחר קבלת הקיצבה. בהתאם עלולה טיוטת תיקון תקנות העברת כספים, ככל שתאושר, להביא להקטנת דמי הניהול הנגבים מקיצבאות זקנה, גידול בהוצאות הטיפול השוטפות ושינויים בהרכב הדמוגרפי של מקבלי הקיצבאות ולהשפיע על הרזרבות המנוהלות בגין פוליסות אלה, להביא לפגיעה בהון הכלכלי ולהביא להפחתה משמעותית של הרווחיות. עם זאת, בשלב זה ובטרם ידוע אופן ביצוע הניוד האמור ביחס למקבלי קיצבה, ולאור תקדימיות וראשוניות ההסדר המוצע, אין ביכולת החברה להעריך את מלוא השלכותיו, אשר יכולות להיות מהותיות.

בנוסף, כניסתם לתוקף של ההסדרים האמורים מקשה על הגופים המוסדיים לבצע פעילות שימור ויכול כי תהיה בעלת השלכה על גובה דמי הניהול, על פרק הזמן הממוצע שבו עמיתים או מבוטחים יהיו לקוחות החברה ועל ייקור העלויות, לרבות עלויות התפעול, שיעורי העמלות המשולמות לסוכנים ויכולת השימור של החברה. בהתאם, לתיקונים לעיל, ככל שיתקבלו, יכולה להיות השפעה מהותית על פעילות הקבוצה בתחום ו/או על תוצאותיה בעתיד והיא עתידה להוסיף על הכספים הפנסיונים הניתנים להעברה בין הגופים המוסדיים ולהגביר את התחרות בתחום.

- **טיוטת חוזר משיכת כספים**, ככל שתהפוך למחייבת, צפויה לפשט, לייעל ולקצר את הליך משיכת הכספים עבור העמיתים, באופן שעשוי להקשות על הגופים המוסדיים לבצע פעילות שימור, החברה אינה יכולה להעריך את מלוא ההשלכות התפעוליות של יישום טיוטת החוזר, ככל שתהפוך למחייבת.

- **חוזר ניוד מקדמי קיצבה מובטחים** (לעניין זה ראה סעיף 6.2.4א להלן) עשוי להגדיל את התחרות לגבי פוליסות תלויות תשואה הניתנות לניוד בהתאם לחוזר ובמיוחד לגבי הפוליסות שנמכרו החל מיוני 2001. עם זאת, למועד דוח זה, למיטב ידיעת החברה, לא היתה לחוזר האמור השפעה על השוק ו/או על פעילות החברה.

- **האפשרות למשיכת כספים ישירות מקופת גמל לחיסכון** (שהיתה קופת גמל לא משלמת לקיצבה) ואף בדרך של אנונה, עשויה ליתן אפשרות לשימור כספים בקופות הגמל לחיסכון המנוהלות על ידי כלל פנסיה וגמל, לתקופות ארוכות, וכן עשויה להרחיב את סל המוצרים הפנסיוניים הקיימים בשוק ולהביא לגידול במכירות מוצרי החיסכון הפנסיוני המשווקים על ידי כלל פנסיה וגמל. מאידך, האפשרות כאמור צפויה להגדיל את מספר השחקנים הפעילים בתחום תשלום הקיצבאות ולהביא להגברת הניוד והתחרות בתחום, לרבות ביחס למוצרים אחרים המשווקים על ידי הקבוצה. עם זאת, למועד דוח זה, לא היתה לאמור השפעה על פעילות החברה, נוכח היעדר הסדרים רגולטורים משלימים.

- **הקמת קופות גמל להשקעה** מהווה הזדמנות לגידול בצבירת הכספים בפנסיה ובגמל. עם זאת, בשנת הדוח, הפקדות לקופות גמל להשקעה בקופת הגמל להשקעה המנוהלת על ידי כלל פנסיה וגמל היו בהיקפים שאינם מהותיים. הקמת קופות גמל להשקעה היתה בין הסיבות שהביאו בשנת הדוח לצמצום בהפקדות למוצרי הפרט המשווקים על ידי החברה.

- **חיזוק מעמד העובד והפחתת תלות בסוכנים –**

- **קביעת התנאים בהם רשאי משווק פנסיוני לתת במקביל שירותי תפעול למעסיק ושירותי שיווק לעובדיו**, השפיעו על התקשרויות ועל הפעילות של סוכנים ובמיוחד סוכנויות הסדר, לרבות סוכנות הסדר בבעלות קבוצת כלל החזקות, אשר חלק גדול של פעילותן מתבסס על התקשרות באמצעות המעסיק ביחס לעובדיו, תוך חיזוק מעמדם של גורמים מתפעלים. כמו כן, ההוראה המחייבת גביית תשלום מאת המעסיק ביחס לשירותי התפעול שישולמו על ידו הביאה להגברת התחרות על מתן שירותים למעסיקים בין הסוכנים לבין גורמים מתפעלים אחרים. התנאי לפיו מתן השירותים של הסוכן במקביל למעסיק ולעובדיו, כפוף לכך שהמעסיק יבחר קופת ברירת מחדל לעובדים שלא בחרו קופה באופן אקטיבי, בשילוב עם הוראות חוזר קופת ברירת מחדל (ראה סעיף 6.2.3(א) לעיל), צפוי להביא להגברה נוספת בתחרות ביחס לדמי הניהול שיוצעו לעובדים כאמור.

  לפרטים בעניין הסדרים רגולטורים נוספים אשר השפיעו על מעמד הסוכן ראה פרק שיווק והפצה, סעיף 9.8.3.1 להלן.

  להשלכות הוראות הדין שעניינן הגברת התחרות בתחום חיסכון ארוך טווח ביחס לעמלות הסוכנים ראה סעיף 9.8.3.1 להלן.

- **הערכות תפעולית, העברת מידעים בתחום החיסכון הפנסיוני, המסלקה ותקנות התשלומים –**

- במהלך שנת הדוח המשיכה המסלקה להגדיל את פעילותה ביחס להעברת מידע. המסלקה מסייעת ומייעלת את הליכי סליקת הכספים, מסירה חסמים תפעוליים ומקלה על מעבר כספים בין גופים מוסדיים מתחרים ועל איתורם של כספים אלה וכן צפויה להקל על הצטרפות עמיתים וגביה, ולפיכך להביא בטווח הארוך להתייעלות ולהגברת התחרות ולהפחתת התלות בגורמים משווקים. הגופים המוסדיים בקבוצה נערכו תפעולית ופעלו ליישום ההסדרים אשר נקבעו לצורך הפעלת המסלקה, לרבות בקשר עם תקנות התשלומים.

  להערכת החברה, בטווח הארוך הוראות **תקנות התשלומים,** שהוחלפו בחוזר **אופן הפקדת תשלומים** והשימוש בממשק מעסיקים והסדרת הליך הטיפול בכספים יהיו בעלי השלכות חיוביות, בין היתר בשיפור המידע שקיים בגופים המוסדיים באשר להפקדות כספים המבוצעות אליהם, ובהתאם הם צפויים לייעל בטווח הארוך את הליך שיוך הכספים למבוטחים ולעמיתים ולהפחית את התלות בגורמים משווקים. עם זאת, בטווח הקצר, כפי שבא לידי ביטוי בשוק ובגופים המוסדיים בקבוצה, הדבר הביא לאיחור בפיזורי חלק מההפקדות, במיוחד נוכח אי התאמות בין דיווחי המעסיק לנתוני הפוליסה והציף אי התאמות פרטניות אשר בשלב זה לא ניתן לצפות את השלכותיהם המצטברות, ביחס לתקופות הרלבנטיות. תהליך הטמעת הטיפול בנושא במערכות החברה הביא בשנת הדוח לשיפור בהיקף הכספים הפנסיוניים שהתקבלו בחברה ממעסיקים ושויכו במערכות לעמיתים ולמבוטחים, בהשוואה לתקופה קודמת, ואולם הגופים המוסדיים בקבוצה עדין מצויים

בעיצומו של תהליך הטמעה וטיפול של הסוגיות העולות אגב יישום חוזר אופן הפקדת תשלומים. הטמעת תקנות התשלומים הביאו אף לעיכובים אפשריים זמניים בדיווחים לעמיתים, לצורך ביצירת קשר ישיר מול מעסיקים וגורמים מתפעלים ולהגדלת הוצאות התפעול והמיכון. החברה פועלת לצמצום הפערים האמורים, לרבות באמצעות שיפורים במערכות המיכון ובתהליכי העבודה. עם זאת, כניסתה לתוקף של ההוראה בדבר חובת הדיווח ברמת מבוטח, ככל שתיכנס לתוקף, במסגרת ממשק המעסיקים (בשונה מדיווח ברמת כל מוצר פנסיוני) צפויה להוסיף קושי תפעולי בשיוך ההפקדות למוצרים הפנסיוניים השונים של המבוטחים והעמיתים. לפרטים נוספים בקשר עם השלכות הטמעת ממשק מעסיקים והוראות תקנות התשלומים ראה ביאור 40(א4)(2) לדוחות הכספיים. יצויין כי בהתאם לחוק הגנת השכר, התשי"ח-1958, רואים סכום שמעביד חייב לקופת גמל, כהגדרתה בחוק זה, לעניין זכויות העובד או חליפו כלפי קופת הגמל, כאילו שולם במועדו, אלא אם קבע בית הדין האזורי לעבודה שהפיגור בגביית החוב חל שלא עקב רשלנותה או חל עקב נסיבות אחרות המצדיקות את קופת הגמל, ובכפוף לזכות השיפוי הקיימת לקופה מהמעסיק, בהתאם להוראות החוק. בנוסף, בהתאם לתקנות התשלומים, קופת הגמל תקבל מאת מעביד אשר לא העביר תשלומים לקופת הגמל במועד, ריבית פיגורים. קיימים קשיים בפרשנות הוראות הדין ויישומן, אשר מתעצמים נוכח הוראות תקנות התשלומים. אחריות החברה לגביית חובות מעסיקים לקופות כאמור, יוצרת חשיפה לחברה במקרה שנפלו ליקויים בהליך הגבייה.

המידע בכל הקשור להשלכות אפשריות של הוראות הדין שעניינן הגברת התחרות בתחום החיסכון הפנסיוני, לרבות בקשר עם רווחיות החברה, הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח ולאור העובדה שלא כל ההסדרים התקבלו וחלק מההסדרים מצויים בראשית דרכם, היישום בפועל עשוי להיות שונה באופן מהותי מזה שנחזה. השלכות הוראות הדין כאמור תלויות במידה רבה בגורמים הבאים: אי הבהירות הקיימת באשר לאופן יישום חלק מהוראות הדין וכן הצעדים שינקטו על ידי החברות בקבוצה, לרבות לעניין התמודדות עם ההוראות השונות שתכליתן הגברת התחרות בשוק ושיכול ויביאו לשינויים בנתחי השוק ובהכנסות הגופים המוסדיים בקבוצה; יחסיהם עם הגורמים המפיצים, הסוכנים, הבנקים שטרם החלו לייעץ ביחס למוצרי ביטוח ועם מבטחי משנה; התנהגות הגופים המוסדיים המתחרים בעקבות הרפורמות השונות; טעמי העמיתים והמבוטחים והתנהגותם ביחס למוצרים שברשותם; התנהגות המעסיקים וגורמים מתפעלים מטעמם; השלכות רפורמות אחרות בתחום והשפעתם המשולבת עם ההוראות שעניינן הגברת התחרות; וכן במורכבות ההערכות התפעולית ביחס להוראות השונות.

6.2.4. <u>רפורמת המקדמים</u>

תוכניות ביטוח חיים אשר שווקו עד לסוף שנת 2012 על ידי חברות הביטוח[39], כוללות מקדמי המרה לקיצבה המגלמים הבטחה לתוחלת חיים, שנקבעים מראש בעת רכישת הביטוח ואינם ניתנים לשינוי גם כשתוחלת החיים מתארכת מעבר לנצפה ביום הרכישה (להלן: **"כיסוי ביטוחי לאריכות ימים"** או **"מקדמי קיצבה מובטחים"**). מחקר שביצע הממונה הראה כי לא ניתן לחזות את תוחלת החיים וכי השיפור העתידי בתוחלת החיים וגורמים נוספים פוגעים ביכולת של חברות הביטוח להתמודד עם הסיכון הגלום בכיסוי הביטוחי הנובע מאריכות חיים ועלולים לפגוע ביכולתן של חברות הביטוח לעמוד בטווח הארוך בהתחייבות לתשלום קיצבאות (להלן: **"המחקר"**). בעקבות ממצאי המחקר, נקט הממונה באמצעים כמפורט להלן:

[39] לפרטים בדבר היתר השיווק שפרסם הממונה בשנת 2013, ראה הערת שוליים 22 לעיל.

א. <u>ביטול מקדמי הקיצבה בפוליסות ביטוח חיים החל משנת 2013</u>

בנובמבר 2012 פרסם הממונה **חוזר מקדמי קיצבה המגלמים הבטחת תוחלת חיים** ("**חוזר מקדמי קיצבה**"), במסגרתו קבע הממונה הוראות הקובעות כי החל מיום 1 בינואר 2013, ניתן למכור תוכניות ביטוח חיים חדשות הכוללות מקדמי קיצבה מובטחים רק למבוטחים שמלאו להם לפחות 60 שנים במועד המכירה ובכפוף למגבלות המפורטות בחוזר מקדמי קיצבה.

בשנת הדוח שווקו פוליסות ביטוח חיים עם מקדמי קיצבה לבני 60 ומעלה בהיקף לא מהותי.

בהמשך לחוזר מקדמי קיצבה, בחודש דצמבר 2015 פורסם **חוזר שיווק פוליסות ביטוח חיים הכוללות מקדמי קיצבה המגלמים הבטחת תוחלת חיים** ("**חוזר ניוד מקדמי קיצבה מובטחים**"), במסגרתו נקבעו הוראות המאפשרות לשווק, לנייד ולשמר פוליסות ביטוח חיים משולבות בחיסכון תלויות תשואה הכוללות מקדמי קיצבה מובטחים, שנרכשו משנת 1991 עד ליום 31 בדצמבר 2013, ללא קשר לגיל המבוטח, תוך שמירת מקדמי הקיצבה שהובטחו בפוליסה המקורית, וזאת באמצעות נספח לכיסוי ביטוחי לאריכות ימים, אשר יתומחר בנפרד בהתאם להוראות שנקבעו בחוזר ניוד מקדמי קיצבה מובטחים.

בראשיתו חוזר מקדמי קיצבה, הביא לשינוי בתמהיל סל המוצרים הפנסיוניים שנמכרו על ידי הגופים המוסדיים בקבוצה, באופן שהקטין משמעותית, את שיווק מוצרי הביטוח הפנסיוני על חשבון גידול בשיווק מוצרי הפנסיה. בשנת הדוח נמשך שיעור גבוה של שימור פוליסות ביטוח חיים שנמכרו בעבר והן בעלות מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים והיקף המשיכות מפוליסות ביטוח בעלות מקדמי קיצבה מובטחים נותר נמוך.

בשנת הדוח לא היתה לחוזר ניוד מקדמי קיצבה מובטחים השפעה על מוצרי החברה. מתן האפשרות לנייד פוליסות כאמור, ככל שתתממש, עתידה להגביר את התחרות ביחס למוצרים אלה ויכול שתשפיע על רווחיות החברה ועל דרישות ההון שלה, בין היתר, עקב שחיקה אפשרית בדמי הניהול הקיימים כיום בפוליסות כאמור, שינוי בהיקף תיק ביטוח החיים המנוהל על ידי החברה, וגידול בהוצאות התפעוליות של החברה. בנוסף תיתכן השפעה שלילית על שווי התיק בתוקף ובהתאם על ההון הכלכלי של החברה. החלטות החברה ביחס למכירת פוליסות עם מקדמי קיצבה מובטחים ו/או שימורן כפי שיתקבלו מעת לעת בהתחשב בתנאי השוק המשתנים עתידות בנוסף להשפיע על העתודות המנוהלות על ידה.

להערכת החברה, השלכות חוזר מקדמי קיצבה ביחד עם חוזר ניוד מקדמי קיצבה מובטחים, עדיין אינן סופיות והן תלויות, בין היתר, בהתנהגות המבוטחים, הגורמים המתחרים, והגורמים המפיצים בכל הקשור לניוד ורכישת מוצרים פנסיונים; מבנה השוק וערוצי ההפצה; מדיניות השימור של החברה, דרישות ההון, וההשפעה המשולבת של הרפורמה האמורה ביחד עם רפורמות אחרות בתחום החיסכון הפנסיוני.

המידע בכל הקשור להשלכות אפשריות של רפורמת המקדמים הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. החברה אינה יכולה להעריך את ההשפעה הכוללת של השינויים המוצעים על דוחותיה הכספיים, ועל פעילותה והיישום בפועל עשוי להיות שונה באופן מהותי מזה שנחזה וזאת מהטעמים המפורטים לעיל.

ב. <u>מכתב הממונה בנושא הנחת תשואה במקדמי המרה לקיצבה בקרנות הפנסיה החדשות ובפוליסות ביטוחי חיים ("מכתב הממונה") וחוזר הוראות לניהול קרן חדשה</u>

בהמשך למכתב הממונה מחודש אוגוסט 2013 למנהלי הגופים המוסדיים בעניין הנחות תשואה במקדמי המרה לקיצבה בקרנות הפנסיה החדשות ובפוליסות ביטוחי חיים שמטרתו, בהתייחס לקרנות הפנסיה, הינה להתמודד עם הסבסוד הצולב ושחיקת החיסכון של כלל העמיתים, הנגרם בעת פרישת עמית לפנסיה והנובע מכך שהנחת התשואה על השקעות חופשיות הגלומה בחישוב מקדמי ההמרה לפנסיה מבוססת על ריבית ריאלית בשיעור של 4%, בעוד שהריבית בפועל לפיה מחושב המאזן האקטוארי של הקרן נמוכה יותר, פורסמו בחודש מאי 2017 תיקונים לחוזר הוראות ניהול קרן חדשה, לחוזר הוראות לניהול קרן חדשה כללית ולחוזר הוראות דיווח כספי לקרנות פנסיה חדשות. במסגרת התיקונים האמורים שונה, בין היתר, מנגנון חישוב ועדכון הקיצבאות

המשולמות מקרן פנסיה חדשה, כך שהקיצבאות יעודכנו, לרבות בהתאם לסטיות בין התשואה שתושג בפועל על ההשקעות החופשיות ובין שיעור של 3.36%, ובכך למעשה יצומצם הגרעון שנוצר בסמוך למועד פרישתו של העמית על כלל העמיתים, כפועל יוצא מכך שהפער שהיה קיים בין הנחת התשואה שצפויה היתה הקרן להשיג על הכספים העומדים כנגד ההתחייבויות לפנסיונרים ובין הריביות אשר שימשו בפועל לצורך חישוב שווי ההתחייבויות לפנסיונרים במאזן האקטוארי, הושתו על כלל העמיתים בקרן.

לאור שינוי מנגנון חישוב ועדכון הקיצבאות כאמור, התאימה החברה את מדיניות ההשקעה למקבלי הקיצבאות.

להשפעות נוספות על אופן זקיפת תשואה לעמיתים ופנסיונרים, המשליכות, בין היתר, על קיצבאות המשולמות מקרן הפנסיה, ראה סעיף 6.1.1.2 לעיל בדבר זקיפת תשואה בקרן פנסיה חדשה מקיפה.

להערכת החברה, התיקונים האמורים יכול ויביאו להגברת התחרות בשוק ואף להפחתת דמי ניהול גם ביחס לעמיתים הנמצאים בסמוך לשלב הפרישה אשר תבוא לידי ביטוי בניודים בין קרנות הפנסיה לבין עצמן וכן עשויים להביא לגידול בהעברות כספים לקרנות הפנסיה ממוצרים פנסיונים אחרים. כמו כן, ליישום מנגנון עדכון הקיצבאות המוצע יכול ויהיו השלכות תפעוליות ומיכוניות, וזאת לאור השפעות יישום המנגנון האמור על האפשרות למתן הנחות למקבלי קיצבה, בהתאם להוראות חוזר הנחה בדמי ניהול למקבל קיצבה.

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של החוזרים האמורים הינו מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של כלל פנסיה וגמל והתוצאה בפועל יכול ותהיה שונה באופן מהותי מזו שנחזתה וזאת בין היתר לאור התשואות שיושגו בפועל על ידי כלל פנסיה וגמל ועל ידי הגופים המתחרים, התנהגות הגופים המתחרים וטעמי העמיתים ובחירתם.

6.2.5. <u>רפורמת מסלולי השקעה</u>

בחודש פברואר 2015 פורסם חוזר מסלולי השקעה בקופות גמל בעניין התאמת מסלול החיסכון למאפייני העמית (להלן: "**חוזר מסלולי השקעה**"), אשר קבע כללים להקמת מסלולי ברירת מחדל המותאמים לגיל העמיתים ולמקבלי קיצבאות בקופות גמל, שאינן קרנות השתלמות[40] וניהול מספר מוגבל של מסלולי השקעה מתמחים, בתנאים הקבועים בחוזר. החל מחודש ינואר 2016, מצורף עמית חדש, לאחד ממסלולי ברירת המחדל המתאימים לגילו או למסלול למקבלי קיצבה, לפי העניין, אלא אם ביקש אחרת. מבוטחים שהחלו לקבל קיצבה וכן מבוטחים אשר נמצאים בתביעה לאובדן כושר עבודה לתקופה העולה על 24 חודשים, מצורפים למסלול השקעה למקבלי קיצבה. עמיתים אחרים רשאים להצטרף למסלול ברירת מחדל[41]. מסלולים שאינם מסלולים מתמחים, מסלולי ברירת מחדל או מסלולים למקבלי קיצבה נסגרו להצטרפות עמיתים חדשים.

בחודש ינואר 2017 נפתח מודל השקעות תלוי גיל למבוטחים בפוליסות מנהלים או תגמולים לעצמאיים משתתפות ברווחים אשר שווקו בשנים 1992 עד 2003 (כולל). בפוליסות אלו רשאי מבוטח לבחור לעבור למודל השקעות תלוי גיל. מבוטח כאמור אשר נמצא בתביעה לאובדן כושר עבודה לתקופה העולה על 24 חודשים או מבוטח שהחל לקבל קיצבה ממועד זה מצורף למסלול השקעה למקבלי קיצבה במודל השקעות תלוי גיל.

---

40 החוזר חל על כל קופות הגמל, למעט קופות מסוימות שהוחרגו וביניהן קופת גמל מרכזית, קרן ותיקה, קופת גמל לדמי מחלה, קופת גמל בניהול אישי, קופת גמל לחופשה, קופת גמל למטרה אחרת, קופת ביטוח מבטיחת תשואה ששווקה לפני שנת 1992, וכן פוליסות ביטוח חיים שאינן קופות ביטוח.

41 לגבי פוליסות ביטוח שהן קופות ביטוח ששווקו לפני שנת 2004, החל מחודש ינואר 2017.

הגופים המוסדיים בקבוצה התאימו את מסלולי ההשקעה הקיימים בקופות גמל להוראות חוזר מסלולי השקעה.

להחלת חוזר מסלולי השקעה היתה ועשויה להיות השפעה נוספת על תחום החיסכון הפנסיוני בכללותו, בין היתר, בכל הנוגע ליכולת השוואת תשואות בין מתחרים, לנוכח פערי תשואות בין מסלולים המנוהלים בחברות שונות ובינם לבין המסלולים הכלליים, שינבעו משונות בין בחירות הגופים המוסדיים ביחס לאופן ניהול ההשקעות במסגרת המסלולים תלויי הגיל והמסלול למקבלי קיצבאות, לרבות בקשר ליעוד המסלול הכללי שיכול להיות שונה, בין הגופים המוסדיים. כמו כן, בחירת המבוטחים במסלולי השקעה, בעיקר ביחס למבוטחים להם קופות ביטוח ששווקו לפני שנת 2004, אשר דמי הניהול בהם משתנים בהתאם לתשואת ההשקעות, יכול ותביא לשינוי בהכנסות החברה מדמי ניהול, וזאת לאור פער אפשרי בתשואות בין המסלולים שיבחרו למסלול ממנו יועברו הכספים, והשפעת התשואה על הצבירה, ממנה נגזרים דמי הניהול הקבועים.

המידע בכל הקשור להשלכות חוזר מסלולי השקעה הינו מידע צופה פני עתיד. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות וזאת, בין היתר, לאור טעמי המבוטחים, התנהגות הגופים המתחרים, התשואות שיושגו במסלולים השונים ואופן הצגתם.

6.2.6. <u>אחרים</u>

- **טיוב נתוני זכויות עמיתים**

בהמשך להוראות חוזר טיוב נתוני זכויות העמיתים בגופים מוסדיים שפורסם בחודש נובמבר 2012 בעניין טיוב נתוני זכויות עמיתים (חוזר גופים מוסדיים 13-9-2014), ("**החוזר**"), אשר מחייב את הגוף המוסדי לטייב את הנתונים המקנים זכויות לעמיתים כדי להבטיח שרישום זכויות העמיתים במערכות המידע, יהיה מהימן, שלם, זמין וניתן לאחזור ככל הניתן, הגופים המוסדיים בקבוצה ביצעו לאחר פרסום החוזר, בשנת 2013, סקר פערים ביחס לעמיתים ומבוטחים שמנהלים פוליסות ו/או חשבונות בגופים המוסדיים בקבוצה והם פעלו גם בשנת הדוח להשלמת הליך מקיף של טיוב נתונים במערכות בתחום החיסכון ארוך הטווח. ככלל, נכון למועד פרסום הדוח הושלמו משימות טיוב היתרות הצבורות של המבוטחים, החברה זקפה סכומים שהופרשו בעבר בדוחותיה הכספיים לזכויות מבוטחים ועדכנה אותם בדבר השינוי בזכויותיהם. הגופים המוסדיים בקבוצה ביצעו בדוחותיהם הכספיים הפרשות בהתאם לצורך ועל פי הערכותיהם ואולם הם ממשיכים בפעולות לטיוב נתוני עמיתים ומבוטחים, לרבות בהתייחס לפערים נוספים המתגלים מעת לעת ובשלב זה, הם אינם יכולים להעריך את היקפן, עלויותיהן, ומלוא השלכותיהן של הפעולות האמורות, בין היתר לאור מורכבות המוצרים, היותם מוצרים ארוכי טווח ונוכח ריבוי מערכות המיכון בתחום ומגבלותיהן.

לעניין התקשרות החברה עם ספק שירותי מיקור חוץ לצורך התאמת מערכות המיכון של החברה לביצוע פעולות טיוב ממוכנות במערכות ולקליטה במערכות המיכון של תוצרי פעולות טיוב שאינן ממוכנות, ראה ביאור 41(ד)(2) לדוחות הכספיים.

- **איסור הלבנת הון**

בחודש מאי 2017, פורסם **צו איסור הלבנת הון (חובות זיהוי, דיווח וניהול רישומים של מבטחים, סוכני ביטוח וחברות מנהלות למניעת הלבנת הון ומימון טרור), התשע"ז-2017** (להלן: " **צו איסור הלבנת הון**") אשר נכנס לתוקף בחודש מרס 2018. הצו מאחד תחת מסגרת אחת הנוגעת לגופים מוסדיים, את צו איסור הלבנת הון (חובות זיהוי דיווח וניהול רישומים של מבטח וסוכן ביטוח), התשס"ב-2001 ואת צו איסור הלבנת הון (חובות זיהוי, דיווח וניהול רישומים של קופת גמל וחברה המנהלת קופת גמל), התשס"ב-2001. השינויים העיקריים בו, ביחס לצווים הישנים, הינם הרחבת תחולת הצו ביחס לקרן חדשה כללית, קופת גמל להשקעה וקופת גמל לחיסכון, וכן ביחס לקופת גמל לקיצבה במקרים מסוימים; ביחס להפחתת רף הצבירות, הפקדות ומשיכות המצריכות ביצוע פעולות על פי טיוטת הצו; וקביעת חובת עריכת הליך הכרת לקוח בעת התקשרות בחוזה ביטוח חיים או בפתיחת קופת גמל. בחודש מרס 2018 פורסמה טיוטת חוזר שעיקרה דחיית תחולת החובה לעריכת הליך הכרת לקוח ביחס ללקוחות שצורפו למוצר פנסיוני אגב יעוץ פנסיוני שנעשה על ידי גוף בנקאי.

כמו כן, בחודש דצמבר 2016 פורסמה **הצעת חוק איסור הלבנת הון (תיקון מס' 19), התשע"ז-2016** (להלן: "**תיקון 19 לחוק איסור הלבנת הון**"), הכולל שינויים ביחס לנוסח החוק הקיים, בין היתר, בנוגע להרחבת רשימת המקרים הנכללים בהוראות החוק וכן קביעת הוראות לעניין העברת מידע בין הרשות לאיסור הלבנת הון והפיקוח על הביטוח וסמכויותיהם, לשם ביצוע תפקידיהם על פי החוק.

בחודש פברואר 2018 פורסם **חוזר ניהול סיכוני הלבנת הון ומימון טרור בגופים מוסדיים** (להלן: "**חוזר ניהול סיכוני הלבנת הון**"), אשר מרחיב ומטיל על הגופים המוסדיים חובות נוספות שאינן כלולות בצו איסור הלבנת הון, ושעיקרו קביעת הוראות בדבר ביצוע תהליכים סדורים לזיהוי והערכת סיכוני הלבנת הון ומימון טרור ונקיטת אמצעים לניהולם והפחתתם בהתאם לעוצמתם, לרבות הוראות בדבר אימוץ מדיניות ניהול סיכוני הלבנת הון ומימון טרור שתאושר על ידי הדירקטוריון; גיבוש מסמך הערכת סיכונים בו יזוהו ויוערכו סיכוני הלבנת הון ומימון טרור בגוף המוסדי; יישום אמצעים להפחתת הסיכון להלבנת הון ומימון טרור; ותפקידי האחראי למילוי חובות איסור הלבנת הון ומניעת טרור בגוף מוסדי.

להערכת החברה, לצו איסור הלבנת הון, לתיקון 19 לחוק איסור הלבנת הון ולחוזר ניהול סיכוני הלבנת הון יכול ותהיינה השלכות מסויימות על הליך המכירה של מוצרי הביטוח וקופות גמל, הן במסגרת ערוצי המכירה הישירים והן באמצעות הסוכנים וזאת, בין היתר, לאור דרישות הצו והשפעתן על הליכי המכירה, הן לאור הצורך לבצע הליך של הכרת הלקוח קודם להליך המכירה והן לאור הפרשנות שתינתן לחובות האמורות, ביחס לחברות הביטוח, לחברות המנהלות, לסוכני הביטוח וליחסי הגומלין שביניהם.

המידע בכל הנוגע להוראות האמורות בקשר עם איסור הלבנת הון הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. היישום בפועל עשוי להיות שונה באופן מהותי מזה שנחזה והוא תלוי בין היתר בהערכות התפעולית ליישום ההוראות כאמור, ובפרשנות שתינתן להוראות החלות על פיהם בעתיד על ידי הגורמים המוסמכים, בהתנהגות הלקוחות, סוכני הביטוח והחברות המתחרות.

- **הוראות בדבר תוכניות ביטוח אגב הלוואה לדיור**

בחודש אפריל 2017 פורסמה **טיוטת חוזר בעניין הוראות בדבר תוכניות ביטוח אגב הלוואה לדיור** (להלן: "**טיוטת חוזר ביטוח אגב משכנתא**"), שמטרתה לקבוע תנאים שיכללו בפוליסת ביטוח חיים ייעודית למשכנתא (להלן: "**פוליסת ביטוח חיים למשכנתא**"). הוראות טיוטת חוזר ביטוח אגב משכנתא נועדו להבטיח, בין היתר, עדכון שוטף של סכום הביטוח בפוליסת ביטוח חיים למשכנתא באופן שיותאם ליתרת הלוואת המשכנתא עבורה נרכשה הפוליסה כבטוחה, וזאת לאורך תקופת ההלוואה, ובאמצעות ממשק דיווח ממוחשב שיוקם בין חברות הביטוח לבין כל אחד מהבנקים למשכנתאות.
במסגרת טיוטת חוזר ביטוח אגב משכנתא נקבעו הוראות לעניין הסכמות נדרשות מחברות הביטוח בעת הגדלת סכום ההלוואה או הארכת תקופתה, ובדבר חובת יידוע של המבוטח על פער בין היקף ההלוואה להיקף הכיסוי הביטוחי בגינה.
לטיוטת חוזר ביטוח אגב משכנתא, ככל שתהפוך למחייבת, צפויות השלכות מיכוניות ותפעוליות נרחבות ביחס למכירה ולניהול של פוליסות ביטוחי חיים למשכנתא.

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של טיוטת חוזר ביטוח אגב משכנתא הינו מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של החברה והתוצאה בפועל עשויה להיות שונה באופן מהותי מזו שנחזתה, בין היתר לאור נוסחה הסופי של הטיוטה, מורכבות ההערכות התפעולית וההסדרים שיתגבשו מול הבנקים ומול הגורמים המפיצים.

- **משיכת כספים מחשבונות קטנים בקופת גמל**

בהמשך לתיקון לחוק קופות הגמל מחודש אוגוסט 2015 ולהוראות משלימות שעניינן מתן אפשרות לעמיתים בעלי חשבונות עם יתרת צבירה בקופת גמל לתגמולים בסכום שאינו עולה על 8,000 ש"ח, למשוך כספים מקופות הגמל בפטור ממס, בחודש מרס 2018 פורסם **תיקון לחוזר "משיכת כספים מחשבונות קטנים בקופת גמל"**, במסגרתו

נקבע כי חברות מנהלות יחויבו לשלוח לעמיתים בעלי חשבון קטן עם יתרה צבורה הגבוהה מ-50 ש"ח ונמוכה מ-1,350 ש"ח (ולמעט חשבון של עמית שהקשר עמו נותק) המחאה בדואר וכן נקבעו הוראות לעניין מתן הודעות לעמיתים בנושא, וזאת, לפי החוזר, נוכח ההיענות הנמוכה של הציבור למשוך את כספו מחשבונות קטנים ולאור העובדה שמשמעות גביית דמי ניהול מינימאליים הינה איפוס היתרות בחשבונות הקטנים במשך הזמן.

התיקון האמור צפוי להביא לירידת הכנסות החברה מדמי ניהול. להשפעות האמור על שווי המוניטין של כלל פנסיה וגמל בספרי החברה ראה ביאור 6(ב)(1) לדוחות הכספיים.

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של התיקון לחוזר משיכת כספים מחשבונות קטנים בקופת גמל הינו מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של החברה והתוצאה בפועל יכולה להיות שונה באופן מהותי מזו שנחזתה, בין היתר לאור התנהגות העמיתים.

לעניין תמצית הוראות דין סופיות נוספות שפורסמו בשנת הדוח ולאחריה, וכן תמצית טיוטות הוראות דין שפורסמו, החלות על תחום הפעילות, מעבר להוראות הדין אשר פורטו בפרק זה לעיל, ראה בנוסף, סעיף 9.2 להלן.

6.3. **<u>תחרות</u>**

6.3.1. <u>תנאי התחרות בתחום הפעילות ושמות המתחרים המשמעותיים בתחום</u>

תחום זה מתאפיין בתחרות עזה בין כלל הגופים המוסדיים.

מוצרי ביטוח חיים, פנסיה וגמל, הם מוצרים תחליפיים, עם דגשים מסוימים בכל אחד מהם, ולפיכך קיימת תחרות ביניהם. לאור שורה של רפורמות בתחום שצמצמו את השוני בין המוצרים ונתנו עדיפות למוצרי קיצבה, ביטול המקדמים המובטחים בקופות הביטוח, עלותם הנמוכה יחסית של הכיסויים הביטוחיים בקרן הפנסיה, דמי הניהול הנגבים והבטחת התשואה על חלק מהנכסים בקרנות הפנסיה, הפכו קרנות הפנסיה למוצר העיקרי ששווק על ידי הגופים המוסדים לכלל הציבור. לעניין מגמות בביקוש ובהיצע בשנת הדוח, ראה סעיף 6.1.4 לעיל.

מוצרי הביטוח שאינם נהנים מהטבות מס כמו פוליסות פרט או כספי חיסכון פנסיוני שהפכו לנזילים, הינם מוצרים מתחרים גם מול מוצרי השקעה אחרים אשר משווקים גם על ידי גורמים פיננסים שאינם גופים מפוקחים על ידי הממונה, בעיקר בנקים, מנהלי תיקים וקרנות נאמנות.

אף קופות הגמל להשקעה, אשר שיווקן החל בשלהי שנת 2016 ושיווקן צפוי להתגבר בשנים הבאות, מהוות תחליף למסלולי השקעה חלופיים, כדוגמת פיקדונות בנקאיים, ניהול תיקי ניירות ערך וכן לפוליסות חיסכון פרט המנוהלות על ידי חברות ביטוח. לפרטים נוספים בדבר קופות הגמל להשקעה ראה סעיף 6.2.1 לעיל.

התחרות בתחום מתרכזת בתשואות, לרבות קיומה או היעדרה של תשואה מובטחת, בגובה דמי הניהול, בכיסויים הביטוחיים, בקיומם או היעדרם של מקדמי קיצבה מובטחים, ברמת השירות ובפתרונות ביטוחיים משלימים. בשנת הדוח התגברה התחרות בתחום, בין היתר, כתוצאה מהשפעתם המשולבת של השינויים הרגולטוריים הנזכרים לעיל ולהלן והגברת השקיפות וכן מהנחות בדמי ניהול, מהקמתן של קרנות פנסיה ברירת מחדל, הגברת מגמת התחליפיות בין המוצרים מאותו סוג של הגופים המוסדיים השונים והניוד בין ביטוח החיים לפנסיה ומכלול התנאים שנקבעים בעסקאות משמעותיות בשוק החיסכון הפנסיוני.

בהתאם לפרסומי הממונה, נכון ליום 31 בדצמבר 2017 הקבוצה הינה השנייה בגודלה בענף ביטוח חיים, הרביעית בגודלה בענף קרנות פנסיה, והחמישית בגודלה בענף קופות גמל ובסך הכל הקבוצה הינה השלישית בגודלה בשוק הפנסיוני, בהתאם להיקף נכסים מנוהלים, כהגדרתם על ידי הממונה. יצויין כי בשנתיים האחרונות ניכרת מגמה של עידוד ומתן העדפה לכניסה ולחיזוק של השחקנים הקטנים בשוק, אשר בלטה במיוחד בבחירת קרנות ברירת מחדל וכן בקופות גמל להשקעה מסוג חיסכון ארוך טווח לילד.

התחרות במוצרי הריסק ואובדני כושר עבודה, הינה בין חברות הביטוח השונות, ומתמקדת בתעריפים, וזאת בין היתר בעקבות הדמיון הרב בתנאי המוצרים (לעניין זה ראה, בין היתר, הוראות חוזר קווים מנחים, בסעיף 6.1.3 לעיל). להסרת חסמים תחרותיים בכניסה לשוק בכל הנוגע לדרישת הון עצמי, ראה סעיף 9.3.1.2 להלן.

הרגולציה בשנים האחרונות הביאה לעידוד התחרות והרפורמות והוראות רגולטוריות שונות בתחום השפיעו ומשפיעות על תנאי התחרות בתחום. בין היתר, השפיעו על התחרות, ההוראות הבאות:

- **פנסיית חובה** (לפרטים ראה סעיף 6.2.2 לעיל).
- **חוזר קופת ברירת מחדל והקמת קרנות ברירת מחדל** (לפרטים בדבר החוזר והשלכותיו ראה סעיף 6.2.3(א) לעיל).
- **רפורמת המוצרים ומגמת האחדה בין המוצרים השונים -** (לפרטים והשלכות ראה סעיף 6.1.4.2 לעיל).
- **הוראות בעניין איחוד חשבונות לא פעילים** (לפרטים ראה סעיף 6.2.3ד לעיל).
- **הקמת קופות גמל להשקעה** (לפרטים והשלכות ראה סעיף 6.2.1 לעיל).
- **המסלקה ורפורמת הניוד -** ככלל, רפורמת הניוד משפיעה על התחרות בענף. התחרות באה לידי ביטוי, בין היתר, בדמי הניהול, בתשואות ובשירות. להערכת החברה, רפורמת הניוד אשר הביאה להסרת החסמים הרגולטורים ולהסדרת נוהלי העברת הכספים חושפת חלק מהמוצרים הפנסיונים להעברה בין הגופים המוסדיים, ולפיכך מגבירה את התחרות בתחום וזאת גם ביחס למוצרי הקבוצה. המסלקה מקלה על הליכי הניוד ולפיכך מגבירה את התחרות בתחום. לפרטים נוספים ראה חלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון, סעיף 3.1.1.

להלן מידע אודות העברת כספים מהחברה ואליה בענפי חיסכון ארוך טווח בשנים 2015 עד 2017

2017

באלפי ש"ח	פעילות החברה			סך הכל
	ביטוח חיים	קופות גמל	פנסיה	
העברות לחברה מגופים אחרים				
העברות מחברות ביטוח אחרות	9,626	41,463	49,626	100,715
העברות מקרנות פנסיה	21,379	25,742	1,645,592	1,692,713
העברות מקופות גמל	7,767	698,573	30,773	737,113
סה"כ העברות לחברה	**38,772**	**765,778**	**1,725,991**	**2,530,541**
העברות מהחברה לגופים אחרים				
העברות לחברות ביטוח אחרות	168,489	93,232	159,869	421,590
העברות לקרנות פנסיה	118,478	13,106	2,672,695	2,804,279
העברות לקופות גמל	271,015	3,077,022	62,139	3,410,175
סה"כ העברות מהחברה	**557,982**	**3,183,360**	**2,894,703**	**6,636,044**
העברות, נטו	**(519,209)**	**(2,417,582)**	**(1,168,712)**	**(4,105,503)**

2016

באלפי ש"ח	פעילות החברה			סך הכל
	ביטוח חיים	קופות גמל	פנסיה	
העברות לחברה מגופים אחרים				
העברות מחברות ביטוח	7,242	37,077	41,260	85,579

אחרות				
העברות מקרנות פנסיה	7,633	11,177	875,912	894,722
העברות מקופות גמל	7,589	1,025,698	18,533	1,051,820
סה"כ העברות לחברה	**22,464**	**1,073,952**	**935,705**	**2,032,121**
העברות מהחברה לגופים אחרים				
העברות לחברות ביטוח אחרות	89,297	64,406	65,874	219,577
העברות לקרנות פנסיה	120,052	24,009	789,736	933,797
העברות לקופות גמל	161,558	1,826,781	11,112	1,999,451
סה"כ העברות מהחברה	**370,907**	**1,915,196**	**866,722**	**3,152,825**
העברות, נטו	**(348,443)**	**(841,244)**	**68,983**	**(1,120,704)**

2015

באלפי ש"ח	**פעילות החברה**			**סך הכל**
	ביטוח חיים	**קופות גמל**	**פנסיה**	
העברות לחברה מגופים אחרים				
העברות מחברות ביטוח אחרות	8,052	42,593	26,478	77,123
העברות מקרנות פנסיה	2,634	2,259	672,314	677,207
העברות מקופות גמל	7,063	553,893	56,509	617,465
סה"כ העברות לחברה	**17,749**	**598,745**	**755,301**	**1,371,795**
העברות מהחברה לגופים אחרים				
העברות לחברות ביטוח אחרות	45,403	46,430	13,480	105,313
העברות לקרנות פנסיה	88,139	31,926	690,187	810,252
העברות לקופות גמל	179,786	1,996,616	15,375	2,191,777
סה"כ העברות מהחברה	**313,328**	**2,074,972**	**719,042**	**3,107,342**
העברות, נטו	**(295,579)**	**(1,476,227)**	**36,259**	**(1,735,547)**

העברות כספים מהחברה ואליה מושפעות מגורמים שונים וביניהם שינויים רגולטוריים משמעותיים מן השנים האחרונות, כגון חוזר קופת ברירת מחדל אשר הוביל להקמת קרנות ברירת מחדל וההוראות בעניין איחוד חשבונות לא פעילים בפנסיה. לפרטים נוספים ראה סעיפים 6.2.3(א) ו-6.2.3(ד) בהתאמה. שינויים אלו השפיעו בעיקר על ענף הפנסיה ועל קרנות ההשתלמות. כן מושפעות העברות כאמור, בעיקר בענף קופות הגמל, מפערים בתשואות המושגות על ידי הגופים השונים. לפרטים בדבר ירידת ערך מוניטין של כלל פנסיה וגמל בספרי החברה ראה ביאור 6(ב)(1) לדוחות הכספיים.

- **פרסום מדדים השוואתיים-** הממונה מפרסמת באתר האוצר נתונים השוואתיים ביחס לתשואות ומדדי הסיכון של קופות הגמל, קרנות הפנסיה וקופות הביטוח, מידעים אודות הרכב נכסי ההשקעה וההוצאות המנוכות מנכסי עמיתים בגין ביצוע השקעות וכן מידע סטטיסטי אודות אופן יישוב תביעות ומשך זמן הטיפול בבקשות משיכה, ניוד, מעבר בין מסלולים וקבלת קיצבה וכן בדבר נתונים השוואתיים בקשר עם מדד השירות.

- הוראות **חוזר צירוף לביטוח-** (לפרטים ראה סעיף 9.2.7 להלן).

- הוראות **חוזר מחשבון דמי ניהול וחוזר דיווח תעריפים וכן מחשבון תעריפים בביטוח חיים** – המפורסמים באתר רשות שוק ההון, ומטרתם לאפשר למבוטחים להשוות בין שיעורי דמי הניהול המוצעים למצטרפים חדשים למוצרי החיסכון הפנסיוני השונים והתעריפים המוצעים למצטרפים לביטוח חיים למקרי מוות, הביאו להגברת השקיפות ויכול שיביאו בעתיד להגברת התחרות בין הגופים המוסדיים בתחום.

המידע האמור בדבר השינויים בתחרות בתחום הינו מידע צופה פני עתיד כהגדרתו בחוק ניירות ערך. מידע זה נסמך על הערכות הקבוצה במועד פרסום הדוח. השינויים בפועל עשויים להיות שונים באופן מהותי מאלו שנחזו כאמור, כתוצאה מגורמים שונים, שהעיקריים שבהם הינם שינויי רגולציה, שינויים בתנאי השוק, התנהגות המתחרים ובחירות העמיתים, המבוטחים והגורמים המפיצים.

1) <u>ענף ביטוח חיים</u>

כ-94.0% משוק ביטוח החיים במונחי פרמיות שהורווחו ברוטו נשלט על ידי חמש חברות הביטוח הגדולות (כלל ביטוח, מגדל, הראל, מנורה והפניקס). להערכת הקבוצה, מתחרה החברה בעיקר מול מבטחים אלו, מול קרנות פנסיה ומול קופות גמל המספקות מוצרים חלופיים. כן מתחרה החברה בתחום ביטוחי פרט.

התפלגות שיעור הפרמיות בין קבוצות וחברות הביטוח
בישראל בענף ביטוח חיים ליום 30.9.17

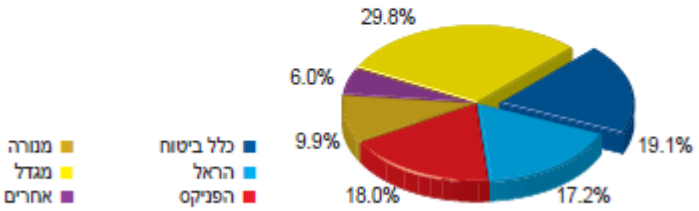

התפלגות שיעור הפרמיות בין קבוצות וחברות הביטוח
בישראל בענף ביטוח חיים ליום 30.9.16

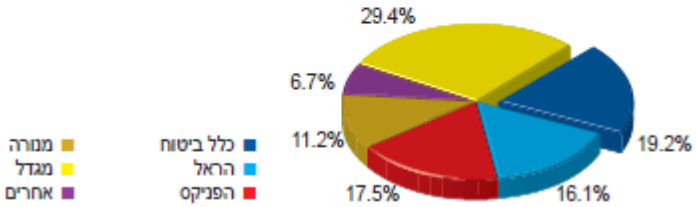

* היקף הפרמיות בענף ביטוח חיים משקף את דמי הביטוח המשולמים בגין כל הפוליסות שבתוקף שנמכרו לאורך השנים, והשינויים בהן אינם מעידים בהכרח על השינוי בביקוש ובהיצע בשנת הדוח.

2) <u>ענף קרנות פנסיה</u>

להערכת הקבוצה, חברות הקבוצה מתחרות בעיקר בקרנות הפנסיה החדשות הגדולות, מבטחים (מנורה) ומקפת (מגדל), וכן בקבוצת הראל.

התפלגות שיעור הנכסים בקרנות הפנסיה החדשות
בין קבוצות וחברות הביטוח בישראל ליום 31.12.17

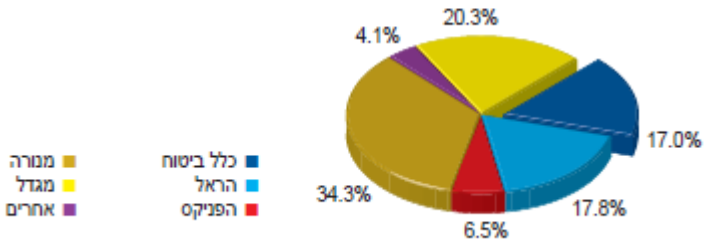

התפלגות שיעור הנכסים בקרנות הפנסיה החדשות
בין קבוצות וחברות הביטוח בישראל ליום 31.12.16

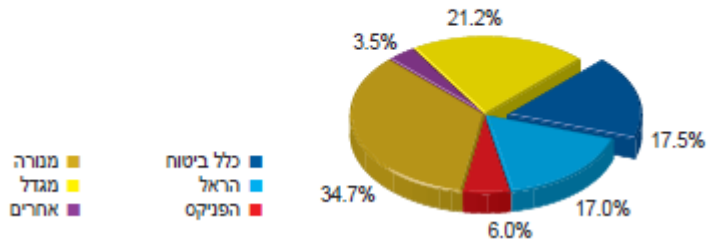

3) <u>ענף קופות גמל</u>

נכון לשנת הדוח, התחרות בענף היא בעיקר עם קופות גמל לחיסכון אחרות. להערכת הקבוצה, המתחרים העיקריים שלה הם פסגות, דש –מיטב, אלטשולר שחם, הראל, הפניקס, מנורה ומגדל.

התפלגות שיעור נכסי קופות הגמל
בין גופים פרטיים וקבוצות ביטוח בישראל ליום 31.12.17

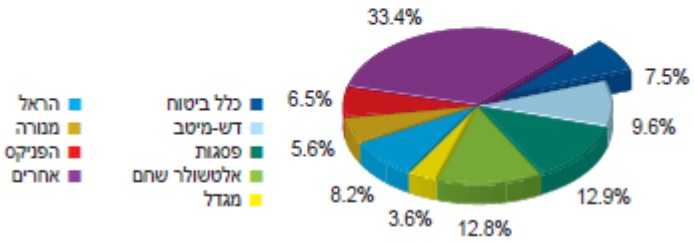

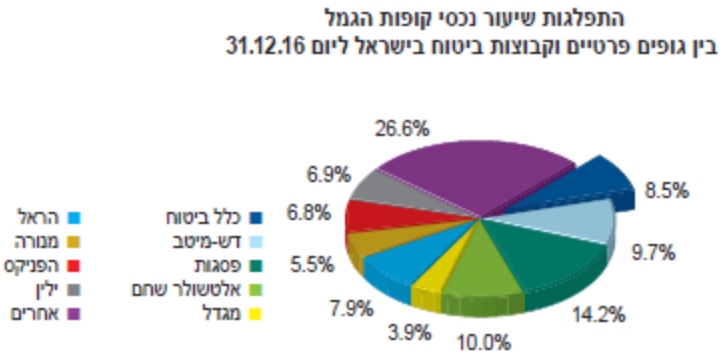

לפרטים נוספים בקשר עם שינויים בנתח השוק של הקבוצה בענפי חיסכון ארוך טווח ראה חלק ב לדוח, דוח הדירקטוריון, סעיף 2.2.1 ו-2.2.2.

6.3.2. <u>שיטות להתמודדות עם התחרות והגורמים המשפיעים על מעמדה התחרותי של החברה</u>

ההתמודדות עם התחרות, בתחום פעילות זה, מתרחשת במספר מישורים:

- סינרגיה בין חברות הקבוצה – מתן פתרונות אינטגרטיביים ללקוחות בכל אפיקי החיסכון ארוך הטווח.
- שימוש בשינויים רגולטוריים, לרבות רפורמת הניוד, רפורמת המוצרים, פנסיית חובה ורפורמת המקדמים לגבי לקוחות בני 60 ומעלה, קופות גמל להשקעה, וזאת על מנת להיחשף למגזרי לקוחות פוטנציאליים חדשים, ולצרפם כלקוחות.
- התייעלות תפעולית– באמצעות שיפור שיטות העבודה ושיפור מערכות המיכון. לעניין שיפור מערכות המיכון והדיגיטציה ראה סעיפים 9.10.3.2 ו-9.10.3.3 להלן.
- שימור לקוחות בתיק הקיים ושיפור השירות ללקוח – על ידי הפעלת יחידות ייעודיות לטיפול בנושא, הקמת מוקדי שירות יעודיים וביניהם מוקדי תביעות ומוקדי מעסיקים תוך הצגת מגוון האפשרויות הקיימות בקבוצה בפני הלקוחות.
- הרחבת מאגר הלקוחות, הן באמצעות הרחבת ערוצי ההפצה, לרבות באופן ישיר והן על ידי הגדלת היקף המכירות, סוגי המוצרים והיקף הכיסוי הביטוחי, ללקוחות קיימים.
- מערך השקעות מקצועי ומיומן הפועל להשגת תשואות מירביות למבוטחים ולעמיתים, תוך ניהול סיכונים מושכל.
- הרחבת מערכי ההפצה והשיווק, הישירים ובאמצעות סוכנים, באמצעות עריכת מבצעי קידום מכירות, שיפור השירות לסוכן וגיוס סוכנים חדשים.
- עבודה מול מערך הייעוץ הפנסיוני בבנקים.
- מיתוג ומיצוב הקבוצה.
- פיתוח מוצרים והתאמת המוצרים לצרכי הלקוחות ולתנאי השוק המשתנים, תחת המגבלות הרגולטוריות.

<u>הגורמים המרכזיים המשפיעים על מעמדה התחרותי של החברה הם:</u>

- ניסיון רב-שנים בתחום ביטוח החיים והחיסכון לטווח ארוך.
- המוניטין של הקבוצה בתחום.
- קשר ארוך-טווח עם סוכנים שמשווקים את מוצרי הקבוצה.
- מערך הפצה ישיר.
- מגוון המוצרים הפנסיונים הנמכרים תחת קורת גג אחת.
- חוסן פיננסי.
- התשואות המושגות על כספי החיסכון, בהשוואה לתשואות הגורמים המתחרים.
- השירות הניתן על ידי החברה ללקוחות ולסוכנים ואופן יישוב התביעות.
- שקיפות ומחיר – כחלק ממדיניות הממונה בשנים האחרונות קודמו רפורמות משמעותיות שענינן הפחתת תעריפים, שקיפות והגברת התחרות. רפורמות אלה, משפיעות ועתידות להמשיך ולהשפיע בשנים הקרובות על תחום חיסכון ארוך טווח ועל רווחיותו. לפרטים נוספים ראה סעיף 2.5.3 לעיל.
- חסמים תחרותיים - לעניין הסרת חסמי כניסה לשוק, ראה סעיף 9.3.1.2 להלן.

6.4. **<u>לקוחות</u>**

סוגי הלקוחות העיקריים בתחום החיסכון ארוך הטווח הם: מעסיקים, עמיתים, מבוטחים פרטיים, עצמאים וקולקטיבים.

בתחום זה אין לחברה תלות בלקוח בודד או במספר מצומצם של לקוחות. לחברה אין לקוח בודד שהכנסות החברה ממנו מהוות 10% או יותר מסך הכנסות החברה בדוחות המאוחדים.

הקבוצה משווקת, מעת לעת ובמהלך העסקים הרגיל, לחברות מקבוצת אי די בי (הן כבעל פוליסה בביטוחים קולקטיבים, הן כעמית בקופות גמל מרכזיות והן כמעסיק המפקיד לחיסכון פנסיוני עבור עובדיו) מוצרי חיסכון ארוך טווח. סך הכנסות הקבוצה בתחום החיסכון ארוך הטווח מחברות הנמנות על קבוצת אי די בי, מפרמיות ומדמי גמולים במהלך העסקים הרגיל, אינו עולה על 5% מכלל הכנסות החברה בתחום בשנת 2017. למען הזהירות, למרות העובדה שקבוצת אי די בי מונה מספר רב של חברות, ההתייחסות לכל החברות בקבוצת אי די בי לעניין זה נעשתה במקובץ כאל גורם אחד.[42]

---

[42] ביחס לשנת הדוח כללה הבחינה גם את מר משה טרי, שמכהן כנאמן עבור אי די בי פתוח לצורך הפעלת הסמכויות הנתונות לה מכוח אמצעי השליטה.

6.4.1. התפלגות לקוחות החברה בענף ביטוח חיים לפי פרמיות לשנים 2017 ו- 2016

סוג הלקוח	2017		2016	
	פרמיות ברוטו (באלפי ש"ח)	שיעור מסך ההכנסות	פרמיות ברוטו (באלפי ש"ח)	שיעור מסך ההכנסות
עמיתים ושכירים	4,109,823	74%	3,620,608	72%
מבוטחים פרטיים ועצמאים	1,334,622	24%	1,274,846	26%
קולקטיבים	90,058	2%	103,159	2%
סה"כ	**5,534,503**	**100%**	**4,998,613**	**100%**

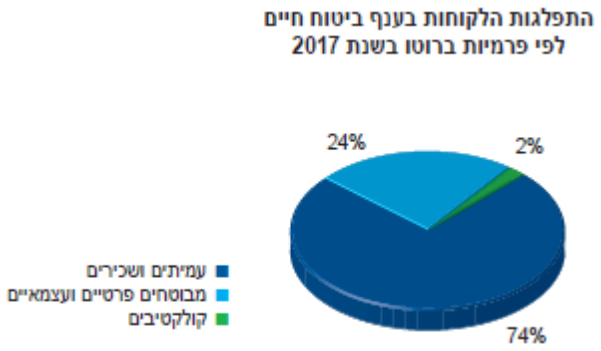

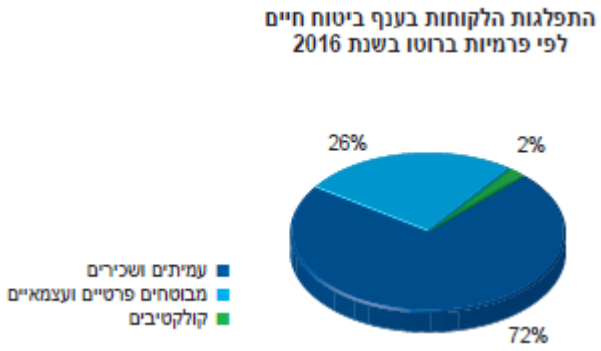

6.4.2. פדיונות בענף ביטוח חיים

בענף ביטוח חיים, שיעור הפדיונות מהעתודה הממוצעת בשנת הדוח היה 2.1% לעומת 2.2% בשנת 2016.

6.4.3. התפלגות לקוחות החברה בענף קרנות פנסיה לפי דמי גמולים לשנים 2017 ו-2016

סוג הלקוח	2017		2016	
	דמי גמולים (באלפי ש"ח)	שיעור מסך ההכנסות	דמי גמולים[43] (באלפי ש"ח)	שיעור מסך ההכנסות
עמיתים שכירים	5,449,412	96%	5,137,923	95%
מבוטחים פרטיים ועצמאיים	252,873	4%	257,295	5%
סה"כ	**5,702,285**	**100%**	**5,395,218**	**100%**

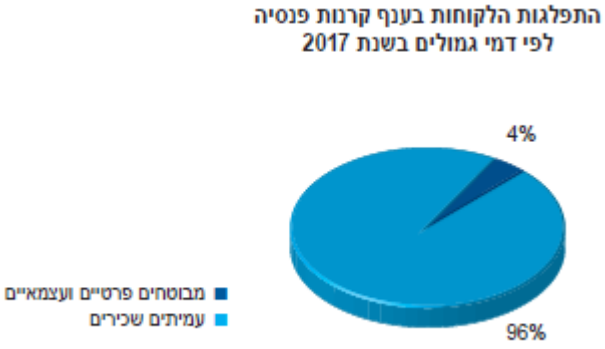

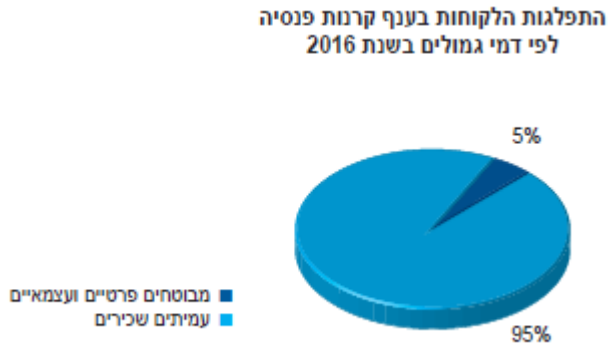

[43] נתוני 2016 הוצגו מחדש.

6.4.4. התפלגות לקוחות החברה בענף קופות גמל לפי דמי גמולים לשנים 2017 ו-2016

שנת 2017

סוג הלקוח	דמי גמולים קופות גמל (באלפי ש"ח)	דמי גמולים קופות מרכזיות (באלפי ש"ח)	דמי גמולים/ הפקדות קרנות השתלמות (באלפי ש"ח)	קופות גמל להשקעה (באלפי ש"ח)	סה"כ דמי גמולים (באלפי ש"ח)	שיעור מסך דמי הגמולים (באלפי ש"ח)
עמיתים שכירים	283,579	1,439	992,712	-	1,277,731	80%
מבוטחים פרטיים ועצמאיים	110,909	-	110,449	102,535	323,893	20%
סה"כ	**394,488**	**1,439**	**1,103,161**	**102,535**	**1,601,624**	**100%**

שנת 2016

סוג הלקוח	דמי גמולים קופות גמל (באלפי ש"ח)	דמי גמולים קופות מרכזיות (באלפי ש"ח)	דמי גמולים/ הפקדות קרנות השתלמות (באלפי ש"ח)	סה"כ דמי גמולים (באלפי ש"ח)	שיעור מסך דמי הגמולים (באלפי ש"ח)
עמיתים שכירים	379,396	3,670	969,846	1,352,913	84%
מבוטחים פרטיים ועצמאיים	133,818	-	130,126	263,943	16%
סה"כ	**513,214**	**3,670**	**1,099,972**	**1,616,856**	**100%**

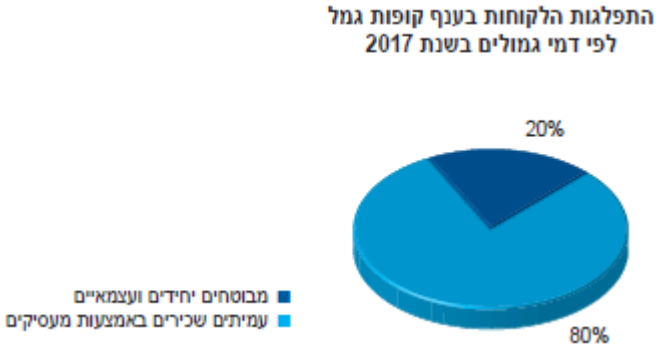

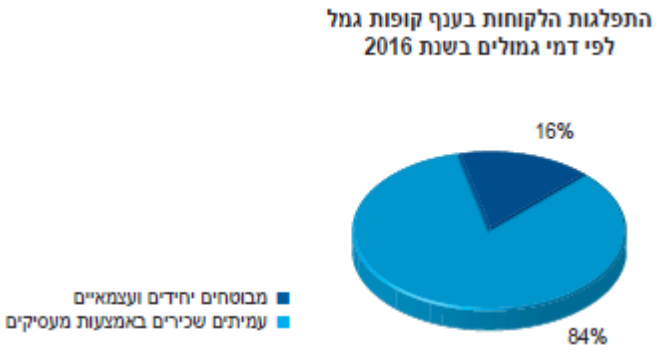

7. **<u>תחום ביטוח כללי</u>**

7.1. **<u>מוצרים ושירותים</u>**

7.1.1. <u>תיאור ענפי הביטוח והכיסויים הביטוחיים שנכללים בתחום</u>

תחום זה כולל את פעילות הקבוצה בענפי הביטוח הכללי. נהוג לחלק את תחום הביטוח הכללי ל-2 קטגוריות עיקריות: (א) ביטוחי רכוש ו-(ב) ביטוחי חבויות.

הפעילות בביטוחי רכוש נחשבת כבעלת "זנב תביעות קצר" מאחר שמשך תקופת ההתיישנות הינו שלוש שנים בלבד מקרות מקרה הביטוח ומאחר שתביעות אלו מוגשות, במרבית המקרים, במהלך תקופת הביטוח. מנגד, ביטוחי חובה וחבויות נחשבים כבעלי "זנב תביעות ארוך" מאחר שמשך תקופת ההתיישנות הינו שבע שנים מקרות מקרה הביטוח, וכן כיוון שהתביעה הביטוחית אינה מתיישנת כל עוד לא התיישנה תביעת הצד השלישי כנגד המבוטח וכן בשל פרק הזמן הארוך שחולף בין מועד היווצרות העילה כנגד המבוטח לבין מועד הגילוי ו/או לבין מועד הגשת התביעה (בין היתר לאור תקופת ההתיישנות כאמור לעיל) ו/או בשל פרק הזמן הדרוש לבירור התביעה. בהתאם לתיקון לחוק חוזה הביטוח מחודש מרס 2014 תקופת ההתיישנות של תביעה לתגמולי ביטוח במקרה של נכות שנגרמה למבוטח ממחלה או מתאונה, תימנה מיום שקמה למבוטח זכות לתבוע תגמולי ביטוח לפי תנאי חוזה הביטוח. לפיכך, פוליסות תאונות אישיות הכוללות כיסוי נכות מתאונה עשויות להיחשב אף הן כבעלות "זנב תביעות ארוך".

להלן יסקרו הענפים העיקריים הנכללים בתחום הביטוח הכללי:

7.1.1.1. **ענף ביטוח רכב חובה**

א. <u>כללי</u>

במסגרת ענף זה מוענק כיסוי ביטוחי, לבעל הרכב וכן לנוהג ברכב, מפני כל חבות שהם עשויים לחוב בה לפי חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה-1975 ("**חוק הפלת"ד**") ומפני כל חבות אחרת בשל נזק גוף שנגרם לאדם על ידי או עקב השימוש ברכב המנועי, וכן ניתן כיסוי לבעל הרכב והנוהג בו בהיתר ממנו, מפני נזק גוף שנגרם להם בתאונת דרכים. ככלל, תנאי הכיסוי הינם אחידים ומוסדרים בהתאם לנוסח הפוליסה התקנית שנקבעה בתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (תנאי חוזה לביטוח חובה של רכב מנועי) התש"ע – 2010. עריכת הביטוח הינה חובה ומהווה תנאי לשימוש ברכב מנועי בהתאם לפקודת ביטוח רכב מנועי, התש"ל-1970 ("**הפקודה**").

ב. <u>הסדרים מיוחדים בענף ביטוח רכב חובה</u>

בענף ביטוח רכב חובה מתקיימים מספר הסדרים המשפיעים על תעריף הביטוח, כמפורט להלן:

(1) <u>הסדר הביטוח השיורי (הסדר במסגרת ה"פול")</u>

הואיל ומחד ביטוח רכב חובה הינו חובה חוקית, ומאידך חברות הביטוח אינן מחויבות לבטח את כל המבקשים לרכוש ביטוח כאמור, נוסד מכוח תקנות ביטוח רכב מנועי (הסדר ביטוח שיורי ומנגנון לקביעת התעריף), התשס"א-2001, הסדר הביטוח השיורי, במסגרתו מבוטחים המשתמשים ברכב מנועי שלא השיגו כיסוי ביטוחי באופן ישיר אצל חברות הביטוח המסחריות (כגון: נהגים בעלי עבר ביטוחי המעיד על סיכון גבוה, נהגים עם עבר של שלילות רישיון, כלי רכב עתירי סיכון כגון אופנועים, טרקטורונים ו/או כלי רכב נוספים שנדחו על ידי חברות הביטוח). הסדר הביטוח השיורי מתבסס על ביטוח משותף של כל חברות הביטוח הפועלות בענף ביטוח רכב חובה, במסגרתו מחויבות החברות האמורות להשתתף בהסדר הביטוח השיורי ונושאות יחד בהפסדיו או ברווחיו, על פי חלקן בסה"כ פרמיות ביטוח רכב חובה ("**נתח שוק חובה**"). חלקה

של הקבוצה בהסדר הביטוח השיורי עמד נכון לשנת חיתום 2017 על שיעור של כ- 9.2%[44] בהשוואה לשיעור של כ-8.9% בשנת החיתום 2016. לעניין השפעת הסדר הביטוח השיורי על התוצאות הכספיות של החברה ראה חלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון סעיף 3.1.2.

חברות הביטוח מממנות את חלקן בהסדר הביטוח השיורי באמצעות העמסת עלות הביטוח השיורי על יתר המבוטחים בביטוחי רכב חובה בחברת הביטוח, שלא במסגרת הביטוח השיורי. בהתאם להסדר התחיקתי, מרכיב ההעמסה אותו רשאיות חברות הביטוח המשתתפות בהסדר הביטוח השיורי לגבות לצורך מימון העלות לביטוח השיורי, הינו בשיעור שלא יעלה על טווח שנע בין 5.5% ל - 6.5% מעלות הסיכון הטהור של ביטוחי החובה של המבטח שלא במסגרת הביטוח השיורי, בהתאם לקביעת הממונה. בהמשך, בחודש פברואר 2017 הוגשה הצעת חוק פרטית במסגרתה מוצע לקבוע כי מרכיב ההעמסה הצפוי למימון העלות לביטוח אופנועים יעמוד על שיעור של 11% מעלות הסיכון (להלן: "**הצעת החוק לשינוי מרכיב העמסה לאופנועים**").

בחודש ינואר 2018, התקיים דיון בבג"צ 9609/16 שהוגש על ידי ה"פול" נגד הממונה, בעניין תעריף ה"פול" המאושר לאופנועים, ובמסגרת הדיון הודיע ב"כ הממונה כי בסמוך לפני הדיון הועלתה הצעת החוק לשינוי מרכיב העמסה לאופנועים לדיון בפני ועדת השרים לחקיקה וזכתה לתמיכת הממשלה, ובהתאם צפויה להיות מקודמת. בהתאם קבע בית המשפט לבקשת ב"כ הממונה כי יגיש הודעת עדכון בדבר קידום הליכי החקיקה עד חודש אפריל 2018. בחודש ינואר 2018 בסמוך לאחר הדיון בועדת שרים לענייני חקיקה בעניין הצעת החוק לשינוי מרכיב העמסה, עברה הצעת החוק בקריאה טרומית ובחודש מרס 2018 במסגרת דיון בוועדת הרפורמות בכנסת החליטה הוועדה לאשר לקריאה ראשונה את הצעת החוק עם שינוי כך שמרכיב ההעמסה יעמוד על 8.5% (ולא 11% כפי שהוצע בתחילה).

לפרטים נוספים בעניין "עלות הסיכון הטהור" ראה ס"ק 7.1.1.1(ג)(3) להלן.

בשלב מקדמי זה, בטרם פורסם הנוסח הסופי של הצעת החוק לשינוי מרכיב העמסה לאופנועים, לא ניתן לצפות את השפעתה על הרווחיות והיא תלויה בין היתר בנוסח המחייב של החקיקה כפי וככל שיפורסם, באופן עדכון תעריפי ה"פול", ככל שיעודכנו, בתעריף ביטוח רכב החובה של החברה, כפי שיאושר על ידי הממונה ובהתנהגות הגורמים המתחרים והלקוחות.

(2) <u>קרנית - הקרן לפיצוי נפגעי תאונות דרכים</u>

הקרן לפיצוי נפגעי תאונות דרכים – קרנית ("**קרנית**"), הינה תאגיד שהוקם על פי חוק הפלת"ד, לצורך תשלום פיצויים לזכאים על פי חוק הפלת"ד שאין באפשרותם לתבוע פיצויים מחברת ביטוח, בשל אחד מן המקרים הבאים: (1) פגיעה על ידי רכב שלא היה לו כיסוי ביטוחי; (2) מבטח שאינו ידוע (כגון פגיעת "פגע וברח"); (3) מבטח שנמצא בהליכי פירוק או שמונה לו מנהל מורשה.

מימון הקרן נעשה באמצעות העמסת שיעור של 1% מהפרמיה נטו[45] על המבוטחים בפוליסות ביטוח רכב חובה. סכום זה מועבר על ידי חברות הביטוח לקרנית.

---

[44] השיעור הנקוב הינו שיעור זמני המתבסס על נתוני ספטמבר 2017, כפי שפרסם ה"פול".

(3) <u>אחריות למתן שירותים רפואיים-</u>

בהתאם לתיקון חקיקה משנת 2009 במסגרתו הועברה האחריות הביטוחית למתן שירותים רפואיים הנכללים בסל השירותים הקבוע בתוספת השניה לחוק ביטוח בריאות ממלכתי, התשנ"ד – 1994 (להלן: "**חוק ביטוח בריאות ממלכתי**") ובצו התרופות לפי סעיף 8(ז) לחוק ביטוח בריאות ממלכתי, בשל נזקי גוף לנפגעי תאונות דרכים, מהמבטחים לקופות החולים, גובות חברות הביטוח, 9.4% מדמי הביטוח לצורך מימון עלות אספקת השירותים לנפגעי תאונות דרכים (להלן: "**סכום ההשתתפות**"). המבטחים ממשיכים להיות אחראים לגבי יתר השירותים הרפואיים שאינם נכללים בתוספת השנייה לחוק ביטוח בריאות ממלכתי ובצו התרופות. האמור אינו חל על אוכלוסיות מסוימות, בין היתר, חיילים ונפגעי תאונות עבודה אשר האחריות הביטוחית לכיסוי הוצאות טיפול רפואי עבורם במקרה של תאונת דרכים, נותרה של המבטחים. את סכום ההשתתפות מעבירה החברה לקרנית אשר מעבירה אותו למוסד לביטוח לאומי אשר מעבירו לקופות החולים.

ג. <u>תעריפים והפיקוח עליהם, מאגר המידע הסטטיסטי ומאגר המידע לאיתור הונאות ביטוח בענף רכב חובה</u>

(1) <u>רפורמת תעריפי ביטוח רכב חובה - דמי ביטוח (נטו) מקסימלים ומשתנים לקביעת תעריף בענף רכב חובה</u>

חברות הביטוח קובעות את דמי הביטוח תוך שימוש במשתנים שאושרו על ידי הממונה כמשתנים שבהם יהיה מבטח רשאי להשתמש לצורך קביעת התעריף (להלן: "**המשתנים**"). המשתנים נועדו להתאים את פרמיית הביטוח לסיכון המבוטח. עד לחודש אפריל 2016, כמפורט להלן, דמי הביטוח בענף ביטוח רכב חובה לכלי רכב שאינו אופנוע לא יכלו לחרוג מהשיעור המקסימאלי שהיה 90% מדמי הביטוח נטו עבור אותו מבוטח במסגרת תעריפי הביטוח השיורי ("תעריפי הפול") המתפרסמים מעת לעת על ידי הממונה (להלן: "**מגבלת התעריף**").

בחודש ינואר 2016 פרסמה הממונה תיקון להוראות החוזר המאוחד בענף ביטוח רכב חובה, שתחולתו מחודש מרס 2016 (להלן: "**תיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2016**"). במסגרת תיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2016, עודכנו דמי הביטוח השיורי לכלי רכב פרטיים ומסחריים הנמכרים על-ידי התאגיד המנהל של הסדר הביטוח השיורי ("**הפול**") באופן המפחית את עלות ביטוח החובה הנמכר על ידי ה"פול" וכן עושה שימוש במשתנים נוספים שקודם לכן לא נעשה בהם שימוש על ידי ה"פול". במסגרת תיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2016 בוצעו, בין היתר, השינויים הבאים: בוטלה האפשרות לקביעת דמי ביטוח נטו ייחודיים לקולקטיבים החל מחודש ינואר 2017; בוטל מנגנון הצמדה אוטומטית למדד של דמי הביטוח על פי התעריף המאושר של חברת הביטוח; והורחבה האפשרות להחזר דמי ביטוח ללקוחות בתום תקופת הביטוח, המשמשת כתמריץ בגין העדר תביעות במהלך תקופת הביטוח (להבדיל מהמצב טרם התיקון אשר אפשר זאת ביחס לציי רכב בלבד). כמו כן, במסגרת תיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2016 בוטלה מגבלת התעריף, באופן זמני, עד לסוף שנת 2016.

בעקבות עתירה שהוגשה על-ידי איגוד חברות הביטוח וה"פול" לבג"צ בעניין זה, פורסם בחודש אוגוסט 2016 תיקון נוסף להוראות החוזר המאוחד בענף ביטוח רכב חובה אשר מבטל את מגבלת התעריף באופן קבוע.

---

[45] פרמיה (דמי ביטוח) נטו- פרמיה המגלמת את עלות הסיכון ללא העמסות חיצוניות כגון הוצאות ועמלות.

בחודש ספטמבר 2016 פרסמה הממונה תיקון נוסף להוראות החוזר המאוחד בענף ביטוח רכב חובה במסגרתו עודכנו דמי הביטוח השיורי לכלי רכב פרטיים, וזאת החל מינואר 2017 (להלן: "**תיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2017**").

כתוצאה מרפורמת תעריפי רכב חובה, נדרשה החברה על ידי הממונה, להגיש לאישורה תעריפי ביטוח חובה מעודכנים המגלמים, בניטרול השלכות ועדת וינוגרד והתיקון לתקנות ההיוון (לפירוט ראה בסעיף 7.1.1.1(ד)(2) להלן), הפחתה משמעותית בתעריף ביטוח החובה.

רפורמת תעריפי רכב חובה הביאה, בנטרול ההשפעה המקזזת של השלכות ועדת וינוגרד והתיקון לתקנות ההיוון (לפירוט ראה סעיף 7.1.1.1(ד)(2) להלן), להפחתה משמעותית של תעריפי ה"פול" לרכבים פרטיים בשנים 2016 ו- 2017 ביחס לשנים קודמות, ושל תעריפי חברות נוספות בשוק, לרבות החברה ביחס לתעריף הממוצע וכן ביחס לחלק מן המבוטחים וזאת חרף השינוי לרעה בתוצאות החיתומיות בביטוח רכב חובה בשוק, בהשוואה לעבר.

רפורמת תעריפי רכב חובה בכללותה, צפויה להביא לפגיעה משמעותית ברווחיות, ואולם בשלב זה לא ניתן עדין להעריך את מלוא השפעתה, בין היתר לאור העובדה כי מדובר בענף המאופין בזנב תביעות ארוך וכן לאור חוסר הוודאות באשר להשפעה העתידית של השלכות ועדת וינוגרד והתיקון לתקנות ההיוון, כמפורט בסעיף 7.1.1.1(ד)(2) להלן.

הערכת החברה בקשר עם רפורמת תעריפי רכב חובה: תיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2016 ותיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2017, הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות וזאת, בין היתר, בהתאם למדיניות הממונה בעת אישור תעריפים, התעריפים שיקבעו עבור "הפול" בביטוחי החובה, התנהגות המתחרים והלקוחות, התוצאות החיתומיות כפי שיתבררו בעתיד, והשפעת תקנות ההיוון.

(2) <u>שיעור דמים מקסימלי</u>

החוזר המאוחד קובע הסדרים לקביעת דמי ביטוח בענף רכב חובה שרשאי מבטח לגבות ואופן הגשתם לאישור הממונה. בהתאם לפרק ביטוח כללי בחוזר המאוחד, מרכיב פרמיית הסיכון שבתעריף ביטוח רכב חובה (דמי הביטוח נטו) הינו אחיד לכל המבוטחים בעלי אותם מאפיינים, אצל המבטח. המבטח רשאי לגבות בנוסף דמים בשיעור של עד 16.25% מפרמיית הסיכון, שנועדו לכיסוי הוצאות המינהל של המבטח, עמלת סוכנים ורווח. המבטח רשאי לתת הנחות ביחס למרכיב הדמים בלבד, למעט לציי רכב, שאז רשאי המבטח לתת הנחה אף מדמי הביטוח נטו (דמי הביטוח למעט הדמים). לעניין זה – צי רכב מונה לפחות 40 כלי רכב שכולם בבעלות אחת ומבוטחים אצל אותו מבטח.

(3) <u>מאגרי מידע</u>

מאגר מידע סטטיסטי-

בענף ביטוח רכב חובה פועל מאגר מידע סטטיסטי המשמש להערכת עלות הסיכונים בענף ביטוח רכב חובה, ואשר הוקם מכוח **תקנות ביטוח רכב מנועי (הסדר ביטוח שיורי ומנגנון לקביעת התעריף), תשס"א-2001** המסדירות את אופן פעולתו ואת נושא העברת מידע למפעיל המאגר, וכן מסדירות את אופן הפעולה של מאגר הונאות הביטוח (ראה סעיף זה להלן), ואת יחסי הגומלין שבין המאגרים לבין המבטחים.

מאגר המידע הסטטיסטי והמאגר לטיפול בהונאות ביטוח מנוהלים על ידי צד שלישי בלתי קשור לחברה ולחברות הביטוח ("**מפעיל המאגר**").

מפעיל המאגר מוסמך על-פי דין לאסוף מידע בענף הביטוח, ולקבוע על בסיסו את עלות הסיכון הטהור ("**תעריף הסיכון**"). חברות הביטוח מחויבות להעביר למפעיל המאגר אחת לרבעון, נתונים הנוגעים לפרטי

הרכב והנהג בכל פוליסות רכב חובה שהונפקו על ידן וכן פרטים אודות התביעות ששולמו במהלך הרבעון ותביעות תלויות הפתוחות בחברה. תעריף הסיכון אינו מחייב את חברות הביטוח במישרין ואולם תעריף "הפול" נקבע על ידי הממונה בהתייחס אליו ובנוסף הוא מהווה מדד רלבנטי, מבחינת הממונה, לאישור התעריף של חברות הביטוח. לעניין הרפורמה בביטוח רכב חובה בהתאם לתיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2016 ותיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2017, ראה סעיף 7.1.1.1(ג)(1) לעיל.

מאגר מידע לטיפול בהונאות ביטוח-

בענף ביטוח רכב חובה פועל מאגר מידע לטיפול בהונאות ביטוח, בהתאם **לתקנות ביטוח רכב מנועי (הקמה וניהול של מאגרי מידע), תשס"ד-2004**. המאגר, המרכז מידעים מכל חברות הביטוח, משמש לצורך זיהוי חשדות למקרי הונאה בתביעות רכב חובה וכן למניעת הונאות ביטוח בתהליך החיתום בפוליסות רכב-חובה. מימון עלות הפעלת המאגר מוטל על כל חברות הביטוח, בהתאם לכללים שנקבעו על ידי הממונה. בהתאם להוראות החוזר המאוחד, ככלל לא תופק תעודת ביטוח רכב חובה עבור כלי רכב פרטי או מסחרי עד 3.5 טון או אופנוע, מבלי שבוצע אימות בשאילתה מקוונת במאגר בעת תהליך החיתום.

ד. <u>ביטוח לאומי</u>

(1) <u>זכות שיבוב של המוסד לביטוח לאומי</u>

בהתאם **לחוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], תשנ"ה- 1995** (להלן: "**חוק הביטוח הלאומי**"), במקרה בו שילם הביטוח הלאומי לזכאי גמלה, בעילה המהווה עילה גם לחייב צד שלישי לשלם פיצויים לאותו זכאי, לפי פקודת הנזיקין, או לפי חוק הפלת"ד, רשאי המוסד לביטוח לאומי לתבוע מאותו צד שלישי פיצוי על הגמלה ששילם או שהוא עתיד לשלם (הצד השלישי יכונה להלן: "**המבטח**" או "**הצד השלישי**"). הצד השלישי רשאי לנכות מהפיצוי את הגמלאות המשתלמות ו/או שעתידות להשתלם מאת הביטוח הלאומי.

בהמשך לתיקוני חקיקה מהשנים 2013 ו-2015 לחוק הביטוח הלאומי, נקבע הסדר המחייב את הצד השלישי שניכה או רשאי היה לנכות סכום כלשהו מהפיצויים שהוא חייב לשלם לזכאי בגין תשלומים שהמוסד לביטוח לאומי רשאי לתבוע ממנו, לדווח לביטוח לאומי על סכומים כאמור. עוד נקבע בתיקונים כי ככל שלא תקויים החובה במועד, תחל להימנות תקופת ההתיישנות בגין תביעת שיבוב של המוסד לביטוח לאומי, מיום קבלת הדיווח או מהיום בו נודע למוסד לביטוח לאומי על ההליכים בין הזכאי למבטח, לפי המוקדם, ובכל מקרה תקופת ההתיישנות לא תעבור את השנה ה- 15 מיום קרות המקרה שחייב את המוסד לביטוח לאומי לשלם את הגמלה. כמו כן, אושר לתקן את חוק הביטוח הלאומי באופן המקנה לממונה סמכות להטיל עיצום כספי על מבטח שהפר את חובת הדיווח למוסד לביטוח לאומי.

להערכת החברה, ההסדר התחיקתי בקשר עם תביעות המסולקות על ידה, לרבות בדרך של פסק דין, פשרה או תשלום אחר ואשר בגינן יש למוסד לביטוח לאומי עילת שיבוב, השפיע והביא לגידול בתביעות שיבוב מאת המוסד לביטוח הלאומי ביחס לתביעות בענף ביטוח רכב חובה ובענפי חבויות, שיושבו על ידי החברה בעבר וזאת בהשוואה למצב שקדם לתיקון ההסדר התחיקתי והוא אף צפוי להשפיע על תשלומים עתידיים למוסד לביטוח לאומי בגין תביעות אלה ואף בגין תביעות שייושבו בעתיד, ולהגדילם. ההערכה כאמור ביחס לעתיד אינה ודאית ותלויה בין היתר בהתפתחות תביעות השיבוב בפועל בהיקף הפניות שיתקבלו מאת הביטוח הלאומי, בהיקף הניכויים שינוכו בפועל על ידי החברה מתגמולי הביטוח ו/או שהיא תהיה זכאית לנכות ובמתאם שיווצר בינם לבין תביעות השיבוב, והכל בהתאם לנסיבות העובדתיות ולטענות המשפטיות, כפי שיתבררו בכל תביעה לגופה. החברה ביצעה הפרשה בדוחותיה הכספיים בהתאם למידע המצוי בידיה במועד פרסום הדוח.

בחודש מרס 2018 פורסם פסק דין של בית המשפט העליון אשר דן בניכוי שמבצע הצד השלישי (לרבות מבטח) לניזוק, בגין פיצוי שהניזוק עתיד לקבל מאת הביטוח הלאומי, וזאת בהתייחס למקרה שבו תוחלת החיים הצפויה של הניזוק ארוכה יותר מאשר תוחלת החיים המגולמת בלוחות התמותה הקבועים בתקנות

הביטוח הלאומי (היוון) התשל"ח 1978 (להלן בהתאמה: "**תקנות ההיוון**" ו- "**פסק הדין**"). בהתאם לפסק הדין, במקרה כאמור הצד השלישי רשאי לבצע את הניכוי מהפיצוי לניזוק לפי תקנות ההיוון בלבד.

בשלב ראשוני זה, החברה לומדת את פסק הדין ואינה יכולה להעריך את השפעתו.

בחודש ינואר 2018 פורסמה במסגרת **תזכיר חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנת 2019), התשע"ח - 2018** (להלן: "**תזכיר חוק ההתייעלות הכלכלית**" או "**התזכיר**") הצעה לשינוי מנגנון ההתחשבנות בין המוסד לביטוח הלאומי לבין חברות הביטוח בנוגע לזכות השיבוב של המוסד לביטוח לאומי מחברות הביטוח בתביעות מכוח פוליסות רכב חובה. במסגרת ההצעה מוצע לבטל את מנגנון הסדר השיבוב הפרטני הקיים, על פיו מבוצעת התחשבנות נפרדת בגין כל תביעה, ותחתיו לקבוע כי מבטח יעביר למוסד לביטוח לאומי, מידי שנה, סכום קבוע שנתי לצורך כיסוי חבותו עבור כל תביעות השיבוב מכוח פוליסות רכב חובה (להלן: "**הסדר השיבוב החדש**" ו- "**הסכום הקובע**"). עוד מוצע כי מבטח יידרש להעביר את הסכום הקובע, מידי שנה, בהתאם לחלוקה שתיקבע לגבי אותה שנה לפיצוי וכי שר האוצר ייקבע בתקנות הוראות לעניין אופן קביעת הסכום הקובע. הסכום הקובע יקבע, בין היתר, בהתבסס על התקבולים להם זכאי המוסד לביטוח לאומי בגין תאונות דרכים שאירעו בשנים 2010 ו- 2011 בתוספת עדכונים שונים הקבועים במסגרת תזכיר חוק ההתייעלות הכלכלית, ובין היתר עדכונים לעניין ריביות ההיוון. לוחות האקטוארים המפורסמים על ידי המוסד לביטוח לאומי, הסיכון הביטוחי בענף רכב חובה, שיעור הגידול בסך דמי הביטוח שנגבו בענף רכב חובה וגידולים ריאליים בסכומי הגמלאות שמשלם המוסד לביטוח לאומי לפי חוק הביטוח הלאומי. כן כולל התזכיר הוראות לאופן שבו יעודכן הסכום הקובע; אופן חלוקת הסכום הקובע בין חברות הביטוח השונות והמועד שבו ישלמו חברות הביטוח את הסכום הקובע למוסד. בהתאם לתזכיר, מוצע כי הסדר השיבוב החדש יחול על תאונות דרכים שיתרחשו החל מינואר 2019. ביחס לתאונות דרכים שהתרחשו בין ינואר 2014 ועד דצמבר 2018 ואשר עד לחודש ינואר 2019, לא הוגשה לגביהן תביעה או דרישה מצד המוסד לביטוח לאומי, יקבע שר האוצר בתקנות סכום חד פעמי כולל שישלמו חברות הביטוח למוסד לביטוח לאומי בגין התביעות או הדרישות כאמור (להלן: **"הסכום החד פעמי"**), וכן יקבע הוראות לעניין אופן פריסתו וחלוקתו בין חברות הביטוח. לעניין תאונות דרכים שאירעו לפני דצמבר 2018 ואשר לגביהן הוגשה תביעה או דרישה על ידי המוסד לביטוח לאומי עד סוף דצמבר 2018 ימשיך לחול הסדר השיבוב הקיים, אלא אם כן יסכימו המוסד לביטוח לאומי וחברת הביטוח על תשלום סכום כולל לכיסוי הדרישות או התביעות הללו.

בחודש פברואר 2018, במסגרת דיון בוועדת העבודה, הרווחה והבריאות בנושא, הוחלט כי בתוך 30 יום מפרסום החוק המחייב, יתקין שר האוצר תקנות שיובאו לאישור הועדה, הכוללות את הסכום הקובע ואת הסכום החד פעמי.

בשלב מקדמי זה, בטרם הובהר לחברות הביטוח אופן חישוב הסכום הקובע, בטרם הובהר אופן השימוש בבסיס הנתונים עליו הסתמכו משרד האוצר והמוסד לביטוח לאומי לצורך קביעת הסכום הקובע, בטרם ניתנה האפשרות לחברות הביטוח לבדוק את אופן החישוב והשימוש במשתנים השונים שהביאו להצעת הסכום הקובע על ידי משרד האוצר והמוסד לביטוח לאומי, לא ניתן להעריך את ההשפעה של הסדר השיבוב החדש, והיא תלויה, בין היתר, בנוסח המחייב של חוק ההתייעלות הכלכלית, בהסדר השיבוב החדש, בסכום שייקבע כסכום הקובע, בסכום שיקבע כסכום החד פעמי, במידע שיימסר לחברות הביטוח לצורך בחינה איכותית של אופן קביעת הסכום הקובע המוצע שנקבע בהצעה לפי חישוב משרד האוצר והמוסד לביטוח לאומי, במנגנון שיקבע לעניין חלוקת הסכום הקובע בין חברות הביטוח ובהשפעתה של התייעלות תפעולית אפשרית כפועל יוצא ממנגנון זה.

(2) <u>שיעור הריבית לצורך היוון קיצבאות הביטוח הלאומי</u>

בחודש יוני 2014, מונתה ועדה בין משרדית בראשות השופט (בדימוס) ד"ר אליהו וינוגרד לבחינת תיקון טבלאות תוחלת חיים ושיעור הריבית המשמשת לצורך היוון גמלאות על פי **תקנות הביטוח הלאומי (היוון) התשל"ח- 1978** ("**תקנות ההיוון**" ו-"**וועדת וינוגרד**"). בחודש יוני 2016 פורסם תיקון לתקנות ההיוון (להלן: "**התיקון**") הכולל, בין היתר, עדכון של לוחות התמותה ושל שיעורי ההיוון לצורך חישוב הקיצבאות האמורות.

תקנות ההיוון מסדירות, בין היתר, את ריבית ההיוון המשמשת לחישוב תביעות שיבוב אותן מגיש הביטוח הלאומי כלפי צדדים שלישים, בהתאם לזכות המוקנית לו על פי חוק הביטוח הלאומי במקרים בהם האירוע משמש עילה לחיוב הצד שלישי לפי פקודת הנזיקין או לפי חוק הפלת"ד.

בהתאם לתיקון, יעמוד שיעור הריבית לצורך היוון קיצבה שנתית על 2% במקום 3% שהיו קבועים בתקנות ההיוון ערב תיקונן. כמו כן, קובע התיקון כי לוחות התמותה ושיעורי היוון הקיצבאות יעודכנו שוב ב-1 בינואר 2020 ואחת לארבע שנים שלאחר מועד זה.

התיקון לתקנות ההיוון, נכנס לתוקף בחודש אוקטובר 2017 ומתקופה זו הגדיל מהותית את סכום תביעת השיבוב הממוצע שעל חברות הביטוח לשלם לביטוח לאומי במסגרת תביעות שיבוב שמגיש המוסד לביטוח לאומי למבטחים, במסגרת ענפי חובה וחבויות ("**היוון תביעות שיבוב**"). גידול בסכום תביעת שיבוב לביטוח הלאומי, יכול להתאזן בעתיד אם וככל שהניכוי מתגמולי הביטוח המשולמים למבוטחים יגדל בהתאמה והדבר תלוי בהשפעתו העקיפה של התיקון. כמו כן יתכן כי התיקון ישפיע בעקיפין על פסיקות בתי המשפט בעניין שיעור ריבית ההיוון שבהתאם לו יש לחשב פיצויים בגין הפסדים עתידיים גם שלא במסגרת תביעות שיבוב של המוסד לביטוח לאומי, בביטוחי חובה וחבויות ("**היוון תשלומי נזקים עתידיים**"). עניין זה תלוי ועומד להכרעה בבית המשפט העליון במסגרת תיק פרטני המתנהל כנגד "הפול". בחודש ינואר 2018 הוגשה עמדת היועץ המשפטי לממשלה בתיק ה"פול" בבית המשפט העליון (להלן: **עמדת היועץ המשפטי לממשלה**"), במסגרתה עדכן היועץ המשפטי לממשלה את בית המשפט העליון כי הוחלט על הקמת ועדה בינמשרדית לבחינת סוגיית ריבית ההיוון בפיצוי הנזיקי על כל השלכותיה, אשר תגיש מסקנותיה בתוך שלושה חודשים, תוך בחינת האופן שבו תעוגן ההסדרה עליה יומלץ (להלן: "**הועדה הבינמשרדית לבחינת ריבית ההיוון**"). בהתאם, ביקש היועץ המשפטי לממשלה מבית המשפט העליון לדחות את הדיון בתיק ה"פול" בבית המשפט העליון עד לאחר הגשת מסקנות הועדה והגשת עמדה מעודכנת של היועץ המשפטי לממשלה. בחודש פברואר 2018 בית המשפט העליון נעתר לבקשת היועץ המשפטי לממשלה ועיכב את הדיון למשך שלושה חודשים מתוך הנחה ותקווה כי הוועדה תסיים עבודתה בפרק הזמן האמור.

החברה אמדה את ההשפעה האפשרית הכוללת בגין האמור לעיל, תוך מתן משקל לאי הודאות ביחס לעצם ההשפעה ולאופן התרחשותה, אם בכלל, ובהתאם לכך הגדילה את ההתחייבויות הביטוחיות. לפירוט נוסף ראה חלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון סעיף 3.1.2.

עם זאת, בשלב זה, בטרם הובהר היקף השפעת התיקון והמלצות ועדת וינוגרד, אם בכלל, על היוון תשלומי נזקים עתידיים, בטרם הגישה הועדה הבינמשרדית לבחינת ריבית ההיוון את מסקנותיה, בטרם הגיש היועץ המשפטי לממשלה עמדה עדכנית בתיק ה"פול" בבית המשפט העליון ובטרם הכריע בית המשפט בסוגיית ריבית ההיוון בפיצוי נזיקי, לא ניתן לצפות את ההשפעה על ההתחייבויות הביטוחיות והיא תלויה בין היתר במסקנות הועדה הבינמשרדית לבחינת ריבית ההיוון, בעמדה העדכנית שתוגש על ידי היועץ המשפטי לממשלה בתיק ה"פול" בבית המשפט העליון ובפסיקה שתתגבש בעניין היוון תשלומי נזקים עתידיים.

לאור האמור, הערכת החברה בקשר עם ריבית היוון קיצבאות ביטוח לאומי, הינה בחלקה בגדר מידע צופה פני עתיד, המבוססת על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח ואשר לאור הנסיבות המפורטות לעיל, אין ודאות כי תתקיים.

ה. <u>מתווה סליקה קל-כבד</u>

בהתאם לחוק הפלת"ד, על כל מבטח לפצות את הנוסעים שנסעו בכלי הרכב המבוטח על ידו. עוד קובע חוק הפלת"ד, כי כלפי מי שנפגע בתאונה מחוץ לכלי הרכב המבוטחים, בתאונת דרכים שבה היו מעורבים מספר כלי רכב, תהא למבטחים השונים אחריות (ללא הוכחת אשם) ביחד ולחוד, ובינם לבין עצמם ישאו המבטחים בנטל החיוב בחלקים שווים. בהתאם לחוק הפלת"ד ו**לצו הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים (הסדרים לחלוקת נטל הפיצויים בין המבטחים), התשס"א-2001,** נקבעו לכלל הנ"ל חריגים, שעניינם בתאונות בין כלי הרכב השונים במידה משמעותית זה מזה קרי אופנוע ורכב אחר, או רכב קל ורכב כבד. במקרים אלה קובעים צווי החצייה את

"תשלומי האיזון" של המבטחים, היינו - השיפוי לו זכאים המבטחים זה מזה בגין תאונות אלה ומטרתם לאזן את נטל התשלום בין המבטחים, מקום בו הסיכון של כלי הרכב המעורבים לגרום היזק בתאונות דרכים, אינם מאוזנים באופן מובהק. איגוד חברות הביטוח מפעיל מערכת סליקה שנועדה, בין היתר, להעביר תשלומים באופן ממוכן בין מבטחי רכב בביטוח רכב חובה, במקום שבו מקדמי הסיכון של כלי הרכב המעורבים בתאונת דרכים אינם מאוזנים באופן מובהק. למנהל המתווה הסמכות לכהן כבורר מקום בו תתעוררנה מחלוקות בין המבטחים באשר למעורבות כלי רכב מבוטח בתאונה. להסדר ניתן פטור בתנאים מאישור הסדר כובל על ידי הממונה על הגבלים עסקיים עד אוגוסט 2020, התנאים כוללים, בין היתר, הגבלת פעילות המערכת למטרה האמורה בלבד, הפעלת המערכת על ידי גוף עצמאי שאינו קשור למבטחים, איסור העברת מידע עסקי בין הצדדים להסכם ומתן אפשרות לכל מבטח להצטרף למערכת.

בחודש יוני 2017 פרסם משרד האוצר **טיוטת צו פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (חלוקת נטל הפיצויים בין מבטחים), התשע"ז-2017** (להלן: "**טיוטת תיקון צו החצייה**"), במסגרתה מוצע לקבוע הוראת שעה לתקופה שמיום 2 ביולי 2017 ועד 31 בדצמבר 2019, במסגרתה יתוקן סעיף 3 לחוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה-1975, כך שבמידה ואירעה תאונה שבה היו מעורבים אופנוע אחד או יותר ורכב אחר אחד או יותר שאינו אופנוע, ישלמו המבטחים של הרכב האחר למבטחים של האופנוע 95% (במקום 75% כקבוע כיום), מהפיצויים על נזקי גוף שהמבטחים של האופנוע חייבים בתשלומם עקב התאונה.

בשלב זה לא ניתן לצפות את השפעת טיוטת תיקון צו החצייה, ככל שתפורסם כנוסח מחייב, והדבר תלוי, בין היתר, בתעריפי ביטוח חובה שיקבעו בשוק, לרבות תעריפי הביטוח השיורי ביחס לאופנועים, לשינוי במרכיב ההעמסה ככל שיהיה (ראה סעיף 7.1.1.1ב(1) לעיל) וכן בהיקף האופנועים שיבוטחו בביטוח חובה והיקף התביעות בהן יהיו מעורבים.

7.1.1.2. ענף ביטוח רכב רכוש

א. <u>כללי</u>

ענף ביטוח רכב רכוש כולל את פעילות הקבוצה בביטוח לכיסוי אובדן או נזק של כלי רכב מבוטחים ונזקים הנגרמים לרכוש של צד שלישי על ידי כלי הרכב המבוטחים.

ענף ביטוח רכב רכוש מתחלק לשתי קטגוריות עיקריות:

א) ביטוח לכלי רכב פרטי וכלי רכב מסחרי שמשקלו עד 3.5 טון, אשר פוליסת הביטוח בעבורם כפופה לתנאי הפוליסה התקנית כפי שנקבעו בתקנות שהותקנו בנושא (להלן: **"הפוליסה התקנית – רכב רכוש" ו- "תקנות רכב רכוש"**, בהתאמה).

ב) ביטוח לכלי רכב שאינו נמנה על הקטגוריה הראשונה (כגון: משאיות, אופנועים, אוטובוסים, מלגזות וטרקטורונים), אשר פוליסת הביטוח בעבורם אינה כפופה לתנאי הפוליסה התקנית – רכב רכוש.

הפוליסה התקנית – רכב רכוש, קובעת נוסח ותנאים מינימאליים לביטוח רכוש לרכב, אשר המבטח רשאי לשנותם רק אם השינוי הוא לטובת המבוטח. לפוליסה התקנית ניתן להוסיף הרחבות להיקף הכיסוי, באישור הממונה.

תעריף דמי הביטוח בגין ביטוח רכב רכוש הוא בדרך כלל דיפרנציאלי ונקבע, בין היתר, בהתחשב במאפייני הרכב (בעיקר דגם הרכב המבוטח ושנת ייצורו) ובמאפייני הנוהגים בו (בעיקר גיל הנהג העיקרי, נהגים המורשים לנהוג ברכב, תקופת הרישיון וניסיון התביעות של בעל הפוליסה).

ב. <u>הסדרים מיוחדים ביישוב תביעות רכב רכוש-</u>

ב1. <u>הסדר השמאים</u>

במטרה לייעל ולקצר הליכי יישוב תביעות רכב רכוש, ובהתאם להוראות שנקבעו בחוזר המאוחד, מפרסמות חברות הביטוח רשימות שמאים[46] ("**רשימת שמאי החוץ**"), לבחירת המבוטח. בהתאם להוראות החוזר המאוחד, הצעת תיקון או שומה של שמאי שנבחר על ידי המבוטח מתוך רשימת שמאי החוץ (להלן: "**שמאי חוץ**"), מהווה הצעת התיקון או השומה הקובעת והיא מחייבת את הצדדים בכפוף לזכות המבטח והמבוטח להעלות בפני שמאי החוץ הערות בעניינים טכניים. כמו כן, באפשרות המבטח והמבוטח לערער על השומה בהתאם להסדר הקבוע בחוזר השמאים.

ב2. <u>מוסכי הסדר</u>

במטרה לייעל, לקצר ולהוזיל עלויות יישוב תביעות רכב רכוש התקשרה החברה עם "מוסכי הסדר" לתיקון רכבי מבוטחים שנגרם להם נזק חלקי (שאינו אובדן גמור). מוסך הסדר הינו מוסך שהתקשר עם החברה בחוזה למתן שירותים כ- "מוסך הסדר" בתמורה להנחות הניתנות למבטח (במחירי החלפים ו/או במחיר שעת העבודה) ו/או תוך התחייבות לעשות שימוש בחלפים שמעמיד לרשותו המבטח ואשר ניתן להשיגם בעלות מוזלת לעומת "מחיר הספר" בשוק (להלן: "**מוסך הסדר**"). החברה מאפשרת למבוטחיה לבחור את המוסך שבו יבוצע תיקון הרכב אולם מציעה למבוטחיה הטבות שונות כגון הנחת השתתפות עצמית ו/או העמדת רכב חלופי לתקופת התיקון, על מנת לתמרץ את המבוטחים לתקן את רכבם באחד ממוסכי ההסדר עמם התקשרה החברה. במהלך שנת 2016 הוסיפה החברה מסלול ביטוח לפוליסת המקיף, בשם "נבחרת המוסכים", המציע למבוטחים במועד ההתקשרות, להתחייב כי בקרות מקרה ביטוח תיקון הרכב יבוצע במוסך הנמנה על רשימת נבחרת המוסכים המפורסמת באתר האינטרנט של החברה וכנגד זאת יהנה המבוטח מהנחה בפרמיה והטבות נוספות בקרות מקרה הביטוח. בחודש ינואר 2017 לאחר שעתירה שהוגשה לבג"צ בנושא נמחקה מטעמים דיונים, הגיש איגוד המוסכים בישראל יחד עם לה"ב – לשכת ארגוני העצמאיים והעסקים בישראל, עתירה מנהלית ובקשה לצו ביניים, כנגד הממונה, יו"ר ועדת הכלכלה – ח"כ איתן כבל וכנגד החברה, התוקפת את האישור שניתן לחברה על-ידי הממונה לשיווק מסלול ביטוח זה. בחודש מאי 2017 לאחר שבמסגרת הדיון בעתירה שקלו ב"כ העותרים את הערות בית המשפט, חזרו בהם ב"כ העותרים מן העתירה והיא נמחקה.

ב3. <u>רפורמה מוצעת בעניין מוסכי ההסדר והסדר השמאים:</u>

(1) מכתב משותף של משרד התחבורה ומשרד האוצר בעניין מוסכי הסדר והסדר השמאים ו**טיוטת תקנות רישוי שירותים לרכב (שמאות רכב), התשע"ו – 2016**-

בהמשך לדיונים שהתקיימו בין משרד האוצר ומשרד התחבורה (להלן יחד: "**המשרדים**") על רקע ההליכים לחקיקת חוק רישוי שירותים ומקצועות בענף הרכב (להלן: "**חוק רישוי שירותי רכב**"), נשלח בחודש יוני 2016 מכתב משותף של משרד התחבורה ומשרד האוצר הממונן אל יו"ר ועדת הכלכלה, ובו מפורטים העקרונות שבכוונת המשרדים ליישם וביניהם: ביטול רשימות שמאי החוץ של החברות, והחלפתן במאגר שמאים ארצי,

---

[46] שמאי החוץ הינו מי שאינו שמאי בית. שמאי בית הם מי שעלולים להימצא בניגוד עניינים בשל קשר מיוחד עם המבטח כגון במקרה של: שמאי שהוא עובד של קבוצת הביטוח; שמאי שלמעלה מ-30% מסך כל הכנסותיו משמאות ועסקים אחרים עם מבטחים הם מקבוצת הביטוח; חברת שמאות אשר קבוצת הביטוח מחזיקה בלמעלה מ-5% מאמצעי השליטה בה.

אשר יכלול את כל השמאים בעלי הרשיון, למעט "שמאי בית" מטעם חברת הביטוח; קביעת הוראה לפיה לא יבוצע תיקון ברכב בטרם אישור חברת הביטוח לדוח השמאי או למינוי שמאי מטעמה; ביטול רשימות מוסכי ההסדר הקיימות והרחבת רשימות מוסכי ההסדר לכל המוסכים העומדים בדרישות שייקבעו על-ידי המשרדים; חברות הביטוח יידרשו לפרסם תנאים להכרה כמוסך הסדר ויאפשרו לכל מוסך העומד בתנאים אלה להתקשר עמן כמוסך הסדר (להלן: "**מסמך העקרונות**"); עוד מפורט במסמך העקרונות כי המשרדים סיכמו כי ההוראות ותיקוני התקנות בנושאים המפורטים לעיל ייעשו בהתייעצות ובשיתוף פעולה ביניהם, וכן כי יוקם צוות מקצועי פנים ממשלתי הכולל נציגים מטעם המשרדים (להלן: "**הצוות המשותף**") שייבחן את יישום עקרונות לעיל, וכן יבחן נושאים נוספים ובהם הטלת פיקוח על מחירי החלפים העיקריים המשמשים בתיקוני רכב בעקבות תאונות והשלכותיו על התנאים להתקשרות עם מוסכי הסדר; תמחור הפרמיה והבידול בהשתתפות העצמית בין מבוטחים המטפלים ברכבם במוסך הסדר לבין מבוטחים המטפלים ברכבם במוסך שאינו בהסדר; וכן נושאים נוספים אשר יקדמו את התחרות ויתרמו להגברת המקצועיות תוך הגנה על הלקוחות.

(2) בחודש אוגוסט 2016 פורסמה **טיוטת תקנות רישוי שירותים לרכב (שמאות רכב), התשע"ו – 2016** (להלן בסעיף זה: "**טיוטת תקנות רישוי שירותים לרכב - שמאות**"), המסדירה את פעילות השמאים ומתייחסת בין היתר, לאופן תמחור שעת עבודת המוסך על ידי השמאי, לעיתוי ביצוע השמאות (לפני תיקון הרכב), ולהשפעה אסורה על שיקול דעת שמאי הרכב על ידי צדדים מעוניינים.

(3) בחודש פברואר 2018 אושרו בוועדת הכלכלה **תקנות רישוי שירותים ומקצועות בענף הרכב (השפעה אסורה על שיקול דעת של שמאי רכב), התשע"ז–2017** (להלן: "**תקנות השפעה אסורה על שיקול דעת שמאי רכב**"), המתייחסות להגדרת השפעה אסורה על שמאי מצד בעל רישיון (מוסך), כהגדרתו בחוק. מטרת התקנות לקבוע מהי השפעה אסורה על שיקול דעת של שמאי רכב ובאילו מקרים מדובר בבקשה מותרת לשינוי שומת רכב.

(4) בחודש אוגוסט 2017 פרסמה הממונה **טיוטת חוזר ביטוח בעניין "תיקון הוראות החוזר המאוחד - הוראות בענף רכב רכוש"** (להלן: "**טיוטת חוזר מוסכים ושמאים**") המסדירה את אופן יישוב תביעות ביטוח בענף רכב רכוש, לעניין התקשרות עם שמאים ועם מוסכים.

ביחס למוסכי ההסדר (מוסכים שהתקשרו ישירות עם המבטח בהסכמים לתיקון רכבי מבוטחים), הטיוטה כוללת, בין היתר, הוראות בדבר ביטול רשימות מוסכי ההסדר הקיימות והרחבת רשימות מוסכי ההסדר לכל המוסכים שיהיו מעוניינים בכך ואשר יתחייבו לעמוד בעקרונות הסכם שייחתם בינם לבין חברת הביטוח ויפוקח על ידי הממונה (להלן: "**מוסכים מוסכמים**"); הגבלת הבידול בהשתתפות העצמית בין מבוטחים המטפלים ברכבם במוסך מוסכם לבין מבוטחים המטפלים ברכבם במוסך שאינו מוסכם; הגבלת תמחור עלות שעת עבודה למוסך מוסכם כך שמחיר שעת עבודה לא יעלה על המחיר הממוצע של שעת עבודה שגבה המוסך בפועל בתקופת 30 הימים שקדמו לתיקון הרכב. בהתאם להוראות הטיוטה המוסך המוסכם יעניק לחברת הביטוח הנחה בגובה של לפחות 10% עד 20% מחשבונית התיקון ולחילופין יתחייב כי מחיר חלקי חילוף שיספק לא יעלה על מחיר החלף שנרכש על ידי חברת הביטוח ועשוי להיות מסופק על ידה, בהתאם להסכמה בין חברת הביטוח למוסך. עוד נקבע כי מוסך מוסכם לא יחל בתיקון הרכב, אלא לאחר אישור חברת הביטוח ובעל הרכב.

ביחס לשמאים נקבע, בין היתר, כי במקרה של בחירת שמאי מתוך מאגר שמאים שמציעה חברת הביטוח (שמאי שהחלטתו מחייבת את חברת הביטוח, בכפוף להליך ערעור מוגבל שנקבע), תחויב חברת הביטוח לעשות שימוש במאגר שמאים אשר יהיה פתוח לכל השמאים שיעמדו בקריטריונים שנקבעו בטיוטה. בחירת השמאי מתוך המאגר תבוצע על ידי המבוטח מתוך רשימה של שלושה שמאים שתבחר באופן אקראי (להלן: "**מנגנון שמאי מאגר**"). כן נקבע, כי במידה והתובע יחליט לפנות לשמאי שלא בדרך של מנגנון שמאי מאגר, חברת הביטוח תהיה רשאית להתנות בחירה כאמור, בבדיקת הרכב טרום תיקונו. איגוד חברות הביטוח מנהל דיונים עם הממונה בנושא.

בשלב ראשוני זה החברה אינה יכולה לצפות את השפעותיהן הכוללות של **טיוטת חוזר מוסכים ושמאים, טיוטת תקנות רישוי שירותים לרכב – שמאות, ותקנות השפעה אסורה על שיקול דעת שמאי רכב**, וזאת, בין היתר, נוכח העובדה כי עיקר ההוראות מצוי בהליכי הסדרה שטרם הושלמו או מצוי בשלב מוקדם של ישום/ או שטרם החל ביישומן, ולאור העובדה כי מכלול ההסדרים המוצעים, יכול להשפיע בכיוונים מנוגדים על עצמאות שיקול הדעת של הגורמים המעורבים בהליך ישוב התביעה בענף רכב רכוש וכפועל יוצא על עלויות יישוב התביעה.

ג. <u>זכאות למידע וגילוי בענף רכב רכוש</u>

ג.1. מאגר רכב רכוש

החל מדצמבר 2013 פועל מאגר מידע שהקימו איגוד חברות הביטוח ומרכז הסליקה של חברות ביטוח בע"מ ("**חברת הסליקה**") שעיקרו רישום היסטוריית תאונות של כלי רכב (להלן: "**מאגר רכב רכוש**"). המידע זמין הן לציבור רוכשי רכבים משומשים והן למבטחים שבחרו להצטרף למאגר ומטרתו איתור מידע ושקיפות בנוגע לתאונות שאירעו לכלי רכב משומשים בתקופה שקדמה לרכישתם.

איגוד חברות הביטוח וחברת הסליקה קיבלו פטור מאישור הסדר כובל מאת הממונה על ההגבלים העסקיים בתוקף עד לחודש פברואר שנת 2021.

נכון למועד פרסום הדוח, מאגר רכב רכוש כולל מידע מכל חברות הביטוח המבטחות בפוליסות רכב רכוש בישראל, לרבות החברה. כל מבטח יכול להצטרף להסדר (קרי, למסור נתונים למאגר ולהגיש שאילתות) או לצאת מההסדר אחת לשנה בהודעה מוקדמת של 90 יום.

נכון למועד פרסום הדוח החברה עושה שימוש בנתוני מאגר רכב רכוש במסגרת יישוב תביעות וחיתום, לפי צרכיה. האפשרות לעשות שימוש בנתוני המאגר, מצמצמת את פערי המידע בשוק.

ג.2. דוח תביעות רכב רכוש

בחודש פברואר 2018 פורסמה טיוטה לתיקון חוזר ממשק אינטרנטי לאיתור מוצרי ביטוח "הר הביטוח" במסגרתה מוצע לקבוע כי חברות הביטוח ידרשו לדווח ל"הר הביטוח" גם אודות מספר מקרי ביטוח שבגינם הוגשה תביעת ביטוח רכב רכוש על ידי המבוטח או צד שלישי, זאת במטרה לייצר דוח תביעות מרכז באמצעות "הר הביטוח" ולהקל על מבוטחים אשר נדרשים על ידי חברות הביטוח, לצרכי חיתום, להציג אישור בדבר מספר תביעות כאמור, טרם הצטרפות לביטוח (להלן: "**טיוטה להוספת נתוני דוח תביעות רכב רכוש להר הביטוח**").

להערכת החברה, הטיוטה להוספת נתוני דוח תביעות רכב רכוש ל"הר הביטוח" צפויה במידה ותהפוך לחוזר מחייב להגביר את מהימנות הנתונים, לצמצם הונאות בהצגת נתוני תביעות, להקל בהליכי הצטרפות לביטוח וכפועל יוצא להגביר את התחרות.

המידע בכל הקשור לטיוטה להוספת נתוני דוח תביעות רכב רכוש לממשק "הר הביטוח" הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של החברה, נכון למועד פרסום הדוח. היישום בפועל עלול להיות שונה באופן מהותי מזה שנחזה. בשלב זה, בטרם פורסם הנוסח המחייב של התיקון לחוזר לא ניתן להעריך ולצפות את ההשלכות במלואן והן תלויות בין היתר בנוסח הסופי של החוזר, בהתנהגות המתחרים והלקוחות בשוק.

7.1.1.3. **ענף ביטוח חבויות**

בפוליסות ביטוח חבויות נהוג לבטח על פי אחד משני בסיסי כיסוי:

- **כיסוי לפי "בסיס מועד האירוע" (Occurrence basis)** – בפוליסות אלה, הכיסוי ניתן לאירועים אשר קרו בתוך תקופת הביטוח כאשר התביעה יכולה להיות מוגשת אף לאחר תום תקופת הביטוח, בכפוף להתיישנות.
- **כיסוי לפי "בסיס מועד הגשת התביעה" (Claims made basis)** - בפוליסות אלה הכיסוי ניתן על בסיס מועד הגשת התביעה, כלומר לתביעות אשר הוגשו לראשונה כנגד המבוטח במהלך תקופת הביטוח, אף אם העילה כנגד המבוטח נוצרה לפני מועד תחילת הביטוח, ובלבד שנוצרה לאחר תאריך מסוים שנקבע בפוליסה.

<u>תתי ענפי הביטוח העיקריים בענף ביטוח חבויות הינם:</u>

- ביטוח אחריות כלפי צד שלישי (ביטוח צד ג');
- ביטוח אחריות המוצר;
- ביטוח אחריות מקצועית;
- ביטוח חבות מעבידים;
- ביטוח אחריות נושאי משרה (D&O).

לתיאור מאפייני הפוליסות ראה סעיף 7.1.2(ג) להלן.

- **תיקון חוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], תשנ"ה-1995**

לעניין תיקונים לחוק הביטוח הלאומי מהשנים 2013 ו- 2015 ראה סעיף 7.1.1.1(ד) לעיל.

- **שיעור הריבית המשמש להיוון קיצבאות ביטוח לאומי**

לעניין שיעור הריבית המשמש לצורך היוון קיצבאות ביטוח לאומי, ראה סעיף 7.1.1.1(ד)(2) לעיל.

- **טיוטת חוזר אישור קיום ביטוח –**

בחודש פברואר 2018 פרסמה הממונה טיוטת חוזר בעניין אישור קיום ביטוח (להלן: "**טיוטת חוזר אישור קיום ביטוח**") שמטרתה לקבוע הוראות להסדרת התנהלות חברות ביטוח בהנפקת אישור בדבר קיום ביטוח והכתבת נוסח מחייב למתן אישורים כאמור. בטיוטת החוזר נקבע בין היתר כי חברת ביטוח לא תנפיק אישור או התחייבות הנוגעים לפוליסה אלא בהתאם להוראות החוזר ובהתאם לנוסח אישור המצורף כנספח לחוזר. עוד נקבע כי חברת ביטוח או סוכן ביטוח לא ישנו את נוסח הנספח וכי אישור ביטוח לא יסתור את הקבוע בפוליסת הביטוח ולא יכלול הוראות שאינן תואמות להוראות הפוליסה.

להערכת החברה, טיוטת חוזר אישור קיום ביטוח, ככל שתאושר כנוסח מחייב עשויה לייעל ולשפר את מערך תפעול הנפקת אישורי קיום ביטוח בחברה ולהביא לאחידות וודאות בכל הקשור להיקף הכיסוי הביטוחי בהתאם לתנאי הפוליסה.

הערכת החברה בקשר עם הוראות טיוטת חוזר אישור קיום ביטוח, הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על מידע המצוי בידי הקבוצה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות והדבר תלוי בין היתר בנוסח הסופי של חוזר אישור קיום ביטוח.

7.1.1.4. **ענף ביטוח רכוש אחר ואחרים-**

- לפירוט בדבר טיוטת חוזר אישור קיום ביטוח ראה סעיף 7.1.1.3 לעיל.

<u>ענף זה כולל מספר תתי ענפים כמפורט להלן:</u>

א. <u>תת ענף ביטוח דירות</u>

- תת ענף זה כולל ביטוח דירות, תכולה ומבנה, בתוכניות שונות, אשר העיקרית שבהן הינה תוכנית ביטוח מקיף לדירות. תת ענף זה כולל כיסוי לדירת המבוטח כנגד אובדן או נזק פיזי שנגרמו למבנה הדירה או לתכולתה

כתוצאה מסיכונים נמנים המפורטים בפוליסה. פוליסה זו כפופה לתנאים מינימאליים אשר נקבעו במסגרת **התוספת לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי חוזה לביטוח דירות ותכולתן) התשמ"ו – 1986** (להלן: "**הפוליסה התקנית לביטוח דירה**"). את תנאי הפוליסה התקנית לביטוח דירה ניתן לשנות רק לטובת המבוטח וניתן להוסיף לה הרחבות לגבי הרכוש והסיכונים המבוטחים, היקף הכיסוי וכן ביטוחי חבויות הקשורים לדירת המגורים (כגון ביטוח צד ג'). הביטוח מיועד לדירות מגורים במגזר הפרטי.

- בחודש ינואר 2015 פרסמה הממונה **תיקון לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח** (**תנאי חוזה לביטוח דירות ותכולתן) (תיקון), התשע"ה – 2015** ("**התיקון לתקנות**"). במסגרת התיקון לתקנות תוקן נוסח הפוליסה התקנית לביטוח דירה החל מיום 27 ליולי 2015, בין היתר, באופן שמרחיב או משנה את הכיסויים הקיימים בפוליסה, חלקם כיסויי חובה וחלקם כיסויים אופציונליים לבחירת המבוטח.

- בחודש ספטמבר 2017 נכנס לתוקף תיקון לחוזר המאוחד שעניינו הוראות בתחום נזקי מים בביטוח דירה (להלן: "**התיקון לחוזר המאוחד בעניין נזקי מים**"), במסגרתו נקבע, בין היתר, כי טרם כריתת חוזה ביטוח, במקרים בהם חברת הביטוח בחרה בחלופה של מתן פיצוי למבוטח באמצעות תיקון הדירה, עליה לאפשר למבוטח לבחור בין תיקון על ידי כל שרברב שייבחר על ידי המבוטח, לבין תיקון הנזק באמצעות שרברב מתוך רשימת השרברבים שבהסדר (להלן: "**שרברב רשימה**" ו- "**רשימת השרברבים שבהסדר**"); חברת הביטוח נדרשת להרכיב את רשימת השרברבים שבהסדר בהתאם למספר המבוטחים ואזור גאוגרפי; מבטח נדרש לפרסם ציון מסכם לכל שרברב רשימה, בהתאם לציונים שניתנו לו על-ידי המבוטחים; המבטח יהיה אחראי, בין היתר, על איכות התיקון והשירות שיינתנו למבוטח על ידי שרברב רשימה, על זמינות השירות וסיום התיקון בזמן סביר; התשלום לשרברב רשימה יבוצע באופן ישיר על ידי המבטח בעבור כל תיקון שביצע; ונאסרה האפשרות לכלול מגבלה בנוגע לסכום תביעה ממוצעת בהסכם ההתקשרות בין השרברב שבהסדר לבין חברת הביטוח. החברה נערכה לכניסת התיקון לחוזר המאוחד בעניין נזקי מים לתוקף, לרבות בדרך של התקשרות בהסכמי שירותים והן בדרך של עדכון תעריפי הפוליסה לעניין נזקי מים.

להערכת החברה, בשלב זה, לתיקון הפוליסה התקנית לביטוח דירה לכשעצמו לא היתה השפעה מהותית על החברה, בין היתר, לנוכח אופן ההערכות ליישום התיקון, וכן נוכח שילובם של גורמים נוספים המשפיעים על התוצאות העסקיות כגון, בין היתר, טיוב פלחים הפסדיים מתיק הביטוח וקביעת מבנה תעריף חדש. עם זאת, התיקון לחוזר בעניין נזקי מים צפוי יכול ויביא לשינוי משמעותי באופן יישוב תביעות נזקי מים בתת ענף ביטוח דירות במקרים של בחירת המבוטח בחלופה של מתן פיצוי באמצעות תיקון הדירה על-ידי שרברב רשימה, וזאת בין היתר נוכח העברת האחריות לישוב תביעות נזקי מים מספק השירותים למבטח, ונוכח גידול צפוי בעלויות התפעול ובעלויות יישוב התביעה.

הערכת החברה בקשר עם התיקון לפוליסה התקנית לביטוח דירה והתיקון לחוזר המאוחד בעניין נזקי מים, הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על מידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות וזאת נוכח ראשוניות שלבי היישום, כתוצאה מהתנהגות נותני השירות, הגורמים המתחרים, המפיצים והלקוחות, כתלות באופן התפתחות עלויות יישוב התביעות בפועל ומחירי הפוליסה שיקבעו בשוק.

ב. <u>תת ענף ביטוח רכוש אחר</u>

תת ענף זה כולל פוליסות המיועדות בעיקר למגזר העסקי ומכסות אובדן או נזק פיזי ישיר לרכוש של המבוטח או לרכוש שלמבוטח זיקה אליו, כתוצאה מסיכונים שעלולים להיגרם לרכוש המבוטח כגון: אש, ברק וסיכונים שונים נוספים. ניתן לרכוש בנוסף כיסוי לנזק תוצאתי הנובע מהנזק הפיזי הישיר ("**פוליסת אובדן רווחים**"). במסגרת תת ענף זה נמכרות אף פוליסות ביטוח ציוד הנדסי ועבודות בנייה (עבודות קבלניות והקמה), ביטוח מטענים בהובלה יבשתית בינלאומית (ימית ואווירית), ביטוח כלי שיט, ביטוח נזקי טרור וביטוחים שונים אחרים. לתיאור מאפייני המוצרים ראה סעיף 7.1.2(ד) להלן.

ג. <u>תת ענף ערבויות-</u>

תת ענף זה כולל פוליסות ערבות על פי **חוק המכר (דירות) (הבטחת השקעות של רוכשי דירות), התשל"ה-1974** ("**חוק המכר**"), המונפקות על ידי החברה, שמהותן הינה התחייבות לשיפוי מוטב בגין הפרת התחייבות הנערב ו/או המבוטח כלפיו. פוליסות לפי חוק המכר, מיועדות להבטחת השקעתם של רוכשי יחידות דיור שבנייתן טרם הושלמה, למקרה שמוכר הדירה לא יוכל להעביר לקונה בעלות או זכות אחרת בדירה כמוסכם בחוזה המכר בשל התקיימות אחת העילות המנויות בחוק המכר. נוסח הפוליסות לפי חוק המכר המשווקות על ידי החברה מותאם, בשינויים המחויבים, להוראות שפורסמו בעניין במסגרת תקנות שהותקנו מכוח חוק המכר.

החברה מעמידה הלוואות לליווי בנייה למגורים לצד ערבויות מכר וזאת בשיתוף עם בנקים או באופן עצמאי. בעבר הנפיקה החברה גם ערבויות ביצוע וטיב ואולם החל משנת 2014 לא הונפקו ערבויות חדשות מסוג זה, אלא במקרים חריגים.

ד. <u>תת ענף ביטוח תאונה, מחלה ונכות –</u>

תת ענף זה כולל **פוליסות ביטוח תאונות אישיות** אשר הינן פוליסות לתקופת ביטוח קצובה של עד 12 חודשים, המעניקות פיצוי בקרות מוות ו/או נכות (מלאה או חלקית) כתוצאה מתאונה ו/או אובדן כושר עבודה מתאונה על פי היקף הכיסוי הנבחר, והרחבות נוספות המתבקשות.

פוליסות אלה נמכרות כביטוחי פרט וכביטוחים קבוצתיים.

בחודש פברואר 2018 פורסם **חוזר לתיקון הוראות החוזר המאוחד לגבי גילוי ודיווח למבוטח בביטוח בריאות** (להלן: **חוזר גילוי ודיווח בביטוח בריאות**"). הוראות חוזר זה חלות בין היתר על ביטוח תאונות אישיות עד שנה שאינו ביטוח שנערך לקבוצת מבוטחים עקב השתתפותם באירוע חד פעמי המשותף לחברי הקבוצה או עקב השתתפותם בפעילות מסוימת.

החברה לומדת את השלכותיו של חוזר גילוי ודיווח בביטוח בריאות לרבות לעניין השלכותיו התפעוליות והאפשרות של מיקוד מכירות ביטוחי תאונות אישיות לתקופה קצרה, בפוליסות ביטוח לארועים חד פעמיים או לפעילות מסוימת.

לפירוט נוסף בדבר חוזר גילוי ודיווח בביטוח בריאות ראה סעיף 8.2 להלן.

7.1.1.5. **ענף ביטוח אשראי וסיכוני סחר חוץ**

ענף זה כולל פוליסות לביטוחי סיכוני אשראי בשוק המקומי וסיכוני סחר חוץ בחו"ל, המשווקות על ידי כלל ביטוח אשראי, ומעניקות למבוטחים - חברות המוכרות באשראי בישראל ובחו"ל, כיסוי לסיכונים מסחריים, כנגד חדלות פירעון ואי פירעון מתמשך על ידי הקונה מהחברה המבוטחת בישראל ובחו"ל, וכן כיסוי לסיכונים פוליטיים בחו"ל בלבד. סיכונים פוליטיים כוללים מורטוריום כללי שהוכרז על ידי המדינה ממנה אמור להתבצע תשלום התמורה למבוטח ("**מדינת היבוא**"), איסור יבוא על ידי מדינת היבוא או ביטול רישיון יבוא המונעים ביצוע ההסכם בין החברה המבוטחת ללקוח שלה, אירוע מדיני או קושי כלכלי במדינת היבוא המונעים העברת התמורה ואי תשלום התמורה על ידי לקוח ציבורי במדינת היבוא (היינו – הממשלה או רשות מקומית כלשהי או גוף המפוקח על ידי מי מהן).

היקפי הכיסוי נקבעים בתהליך החיתום, ומצוינים בתנאי הפוליסות. ככלל, הפוליסות בענף זה הינן לשנה ומתחדשות בדרך כלל באופן אוטומטי והכיסוי בגינן הינו לטווח קצר (עד שנה).

הפעילות בענף ביטוח אשראי וסיכוני סחר חוץ מבוצעת באמצעות כלל ביטוח אשראי. כלל ביטוח אשראי היא חברה בשליטת החברה, המחזיקה 80% ממניותיה, כאשר 20% מהמניות הנוספות מוחזקות על ידי Atradius Participation Holdings B.V ("**קבוצת Atradius**"). בין בעלי המניות בכלל ביטוח אשראי קיים הסכם המסדיר את שיתוף הפעולה העסקי של הקבוצה עם קבוצת Atradius כשותף אסטרטגי, ומאפשר לכלל ביטוח אשראי לבטח

עסקאות אשראי במדינות רבות (ההסכם בין בעלי המניות לרבות תיקוניו, ייקרא להלן: "**הסכם בעלי המניות**"). לפרטים בדבר הסכם בעלי המניות אשר עתיד להסתיים בשנת 2018 ראה סעיף 9.14.2 להלן.

7.1.2. פירוט עיקר המוצרים והשירותים הנכללים בתחום הפעילות

להלן תיאור עיקרי הכיסויים:

א. ענף ביטוח רכב חובה

המוצר הינו ביטוח שחובה על בעל רכב לרכוש בגין נזקי גוף בלבד שייגרמו לנוהג ברכב המבוטח או לנוסעים בו או להולכי רגל שנפגעו כתוצאה מפגיעת הרכב המבוטח.

קיימים מספר מאפיינים ייחודיים לענף פעילות זה, ובין היתר:

אחידות המוצר: היקף האחריות והיקף הכיסוי לנזקי גוף תואמים את הוראות הפוליסה התקנית – רכב חובה אשר קובעת נוסחים סטנדרטיים מחייבים. לכיסויים אלה ניתן להוסיף הרחבות, באישור הממונה.

עקרון האחריות המוחלטת (No Fault): בהתאם להוראות חוק הפלת"ד, האחריות של הנוהג ברכב, בעל הרכב או המחזיק בו היא אחריות מוחלטת ומלאה ואין צורך בהוכחת אשם.

ייחוד עילה: מי שנפגע בתאונת דרכים וחוק הפלת"ד מקנה לו עילת תביעה, חייב לתבוע את זכותו על פי חוק הפלת"ד בלבד ואינו זכאי לתבוע את נזקו לפי חוק אחר. מי שאין לו עילת תביעה לפי חוק זה יכול לתבוע את המזיק בנזיקין. ככלל, מבטח של הרכב המעורב, מחויב בכיסוי הנפגעים ברכב המבוטח ואינו רשאי לחזור ולשובב ממזיק שגרם או תרם או החמיר את הנזק, את הפיצויים ששילם המבטח לנפגע.

דרכי פיצוי מיוחדות: חוק הפלת"ד ובהתאם פוליסת ביטוח החובה אינם נוקבים בסכום ביטוח, והפיצוי בשל נזק גוף מחושב בהתאם לחוק הפלת"ד ולתקנות שהותקנו על פיו. אלה קובעים, בין היתר, בניגוד לפקודת הנזיקין, את תקרת הפיצוי למרכיבי נזק שאינו נזק ממוני וכן מגבילים את הפסדי ההשתכרות שניתן לתבוע עד פי שלושה מהשכר הממוצע במשק. למעט שני ראשי נזק אלו, הכיסוי אינו מוגבל בסכום.

ב. ענף ביטוח רכב רכוש

ביטוח רכב רכוש הינו ביטוח המכסה נזק רכוש שנגרם לרכב, כמפורט בפוליסה. ביטוח רכוש לרכב פרטי ומסחרי שמשקלו עד 3.5 טון, מעניק כיסויים ביטוחיים בהתאם לתנאי הפוליסה התקנית – רכב רכוש. לפוליסה התקנית ברכב רכוש ראה סעיף 7.1.1.2א לעיל.

רכבים שאינם כלי רכב פרטי ומסחרי עד 3.5 טון אינם כפופים לתנאי הפוליסה התקנית. מבוטח שבבעלותו 40 כלי רכב פרטיים ומסחריים עד 3.5 טון לפחות, המבוטחים אצל מבטח אחד, רשאי, בשלב הצעת הביטוח בהודעה מפורשת שתתועד אצל המבטח, לוותר על תחולת הפוליסה התקנית כולה או חלקים ממנה.

ביטוח רכב רכוש מעניק סל של כיסויים ביטוחיים, כגון: גניבה, אש, התנגשות מקרית, התהפכות ותאונה מכל סוג שהוא, מעשה זדון, נזקי טבע וחבות המבוטח בשל נזק שייגרם לרכוש צד שלישי כתוצאה משימוש ברכב בתקופת הביטוח ("**ביטוח צד ג'**"). בשלב הצעת הביטוח, רשאי המבוטח לבחור כיסוי באחת מארבע חלופות: (1) ביטוח מקיף; (2) ביטוח מקיף ללא כיסוי גניבה; (3) ביטוח מקיף ללא כיסוי מפני תאונות; ו- (4) ביטוח צד ג' בלבד.

החברה מציעה כתבי שירות (התחייבויות של המבטח על פי הפוליסה שניתנות באמצעות צד שלישי) כתוספת לפוליסה, המקנים זכות לקבל שירותים שונים, כגון: שירותי גרירה ו/או שירות רכב חליפי ו/או שירות לתיקון שמשות.

לעניין טיוטת חוזר בעניין הנהגת כתבי שירות ואופן שיווקים ראה סעיף 9.2.10 להלן.

ג. <u>ענף ביטוח חבויות-</u>

חבות כלפי צד שלישי: ביטוח זה נועד לכסות חבות – בדרך כלל חבות הנובעת מפקודת הנזיקין - של המבוטח, כלפי צדדים שלישיים (במקרה של מבוטח המעסיק עובדים, הביטוח אינו מכסה חבות כלפי עובדי המבוטח), בשל אירוע תאונתי שבעטיו נגרם נזק גוף ו/או רכוש, לרבות נזק תוצאתי הנובע מכך, ואשר התרחש במהלך תקופת הביטוח (פוליסה על בסיס מועד האירוע - **Occurrence Basis**).

ביטוח אחריות כלפי צד שלישי נמכר כמוצר עצמאי או ככיסוי נוסף במסגרת פוליסות ביטוח אחרות, כגון: פוליסות לביטוח בתי עסק, פוליסות לביטוח דירות ופוליסות לביטוח עבודות קבלניות.

דמי הביטוח בפוליסות מסוג זה נקבעים כפונקציה של מספר משתנים, כגון: סוג הפעילות של המבוטח, סוג הבניה של מבנה העסק, היקף הפעילות, מספר עובדים, הימצאותם של חומרים מסוכנים בשימוש העסק, מספר האתרים בהם המבוטח מקיים את פעילותו, עסקים סמוכים אליו, מצב התחזוקה הכולל של העסק, גבולות האחריות המבוקשים על ידי המבוטח, ההשתתפות העצמית והיסטוריית התביעות של המבוטח.

חבות מעבידים: ביטוח זה נועד לכסות את חבות המבוטח כלפי עובדיו בשל נזק גוף בלבד, אשר נגרם לעובד תוך כדי ועקב עבודתו אצל המבוטח, בשל רשלנות המבוטח, במשך תקופת הביטוח, כתוצאה מתאונה ו/או מחלה (פוליסה על בסיס מועד האירוע - **Occurrence Basis**). החבות המכוסה על פי פוליסה זו היא מכוח פקודת הנזיקין. פוליסות רחבות יותר מכסות את חבות המעביד המבוטח כלפי עובדיו גם מכח חוק אחריות למוצרים פגומים.

ביטוח חבות מעבידים הינו מוצר משלים לפיצויים המשולמים לאדם שנפגע על ידי המוסד לביטוח לאומי בשל תאונת עבודה או מחלת מקצוע, אשר סוגם בחוק מוגבל ושיעורם קצוב. פוליסה זו מכסה את החשיפה העודפת מעבר לכיסויי הביטוח הלאומי ולא יותר מתקרת האחריות הרשומה בפוליסה.

פוליסת חבות מעבידים יכולה להירכש כמוצר עצמאי או להיות משולבת, ככיסוי נוסף, במסגרת פוליסות אחרות, כגון: פוליסות לביטוח בתי עסק, פוליסות לביטוח דירה ופוליסות לביטוח קבלנים.

דמי הביטוח בפוליסות מסוג זה נקבעים כפונקציה של מספר משתנים, כגון: מספר העובדים המועסקים, שכר העבודה השנתי שמשלם המעביד, רמת הסיכון של העסק על-פי עיסוקו וניסיון התביעות שלו. כמו כן, מושפעים דמי הביטוח מהקפדה על נוהלי הבטיחות שמקיים המעביד בעסק, ממצב התחזוקה הכולל של העסק וממידת חשיפתו לחומרים מסוכנים.

אחריות המוצר: ביטוח זה נועד לכסות את חבות המבוטח בגין נזק לגוף ו/או לרכוש של צד שלישי, לרבות נזק תוצאתי הנובע מהם, שנגרם על ידי מוצר פגום שהמבוטח ייצר, ייבא או סיפק, לאחר שהמוצר יצא מחזקתו של המבוטח ושתביעה בגינו הוגשה לראשונה במהלך תקופת הביטוח והאירוע הביטוחי עצמו התרחש לאחר התאריך הרטרואקטיבי שנקבע בפוליסה (פוליסה על בסיס מועד הגשת התביעה – **Claims Made Basis**).

הפוליסה נשענת על שתי הוראות דין: חוק האחריות למוצרים פגומים, תש"ם - 1980, המחיל על היצרן (כהגדרתו בחוק, הכוללת למשל, גם יבואן ו/או ספק) אחריות בגין נזקי גוף בלבד (וקובע רשימה סגורה של הגנות ליצרן); וכן פקודת הנזיקין, המחילה על היצרן אחריות נזיקית בגין נזקי גוף ורכוש.

דמי הביטוח בפוליסות מסוג זה נקבעים כפונקציה של מספר משתנים, כגון: סוג הפעילות של המבוטח וסוג המוצרים המיוצרים, מיובאים, או מסופקים על ידו, היקף הפעילות (בהתאם למחזור המכירות של העסק), גבולות האחריות המבוקשים, סכום ההשתתפות העצמית, תקופת כיסוי תביעות שדווחו לראשונה בתוך תקופת הביטוח, אך מתייחסות למועד קצוב שקדם לה, היסטוריית התביעות והיקף הכיסוי הטריטוריאלי (בישראל או גם בגין יצוא למדינות זרות).

אחריות מקצועית: ביטוח זה נועד לכסות את חבות המבוטח בגין נזק לגוף ו/או לרכוש של צד שלישי ו/או נזק כספי לצד שלישי שנגרם כתוצאה מהפרת חובה מקצועית בתום לב, אשר מקורה במעשה או במחדל המהווים רשלנות, טעות או השמטה של המבוטח במסגרת מקצועו של המבוטח בגינו ניתן הכיסוי בפוליסה ואשר תביעה בגינו הוגשה לראשונה במהלך תקופת הביטוח והאירוע הביטוחי עצמו התרחש לאחר התאריך הרטרואקטיבי שנקבע בפוליסה (פוליסה על בסיס מועד הגשת התביעה - **Claims Made Basis**). הכיסוי בפוליסה אינו מוגבל לאירועים תאונתיים.

דמי הביטוח בפוליסות מסוג זה נקבעים כפונקציה של מספר משתנים, כגון: תחום העיסוק, היקף הפעילות, תקופת כיסוי תביעות שדווחו לראשונה בתוך תקופת הביטוח, אך מתייחסות למועד קצוב שקדם לה, גבולות האחריות המבוקשים, סכום ההשתתפות העצמית, מחזור הכנסות, מספר עובדים, ותק במקצוע, היסטוריית תביעות, תחום טריטוריאלי ושיפוט.

אחריות נושאי משרה: ביטוח זה נועד לכסות את חבותם החוקית של דירקטורים ונושאי משרה אחרים **(Directors & Officers)**, בגין נזק כספי שנגרם עקב מעשה או מחדל שעשו או נמנעו מלעשות, בתום לב או מחמת רשלנות, בכפוף לחריגים בפוליסה, בתוקף היותם נושאי משרה בחברה ואשר תביעה בגינם הוגשה לראשונה במהלך תקופת הביטוח והאירוע הביטוחי עצמו התרחש לאחר התאריך הרטרואקטיבי שנקבע בפוליסה (פוליסה על בסיס מועד הגשת התביעה - **Claims Made Basis**).

החבות המכוסה על פי פוליסה זו היא מכוח חוק החברות והוראות חוק נוספות, המטילות חבות אישית על נושאי משרה, לרבות הפרת חובת זהירות והפרת חובת אמונים בתום לב, אותן ניתן לבטח בהתאם לדין.

חברת הביטוח תשלם תגמולי ביטוח למבוטח (נושא המשרה) או תשפה את בעלת הפוליסה (בדרך כלל החברה הרוכשת את הכיסוי עבור נושאי המשרה המכהנים בה), בגין תשלום ששילמה לנושא המשרה, והיתה רשאית לעשות כן על פי חוק.

דמי הביטוח בפוליסות מסוג זה נקבעים כפונקציה של מספר משתנים, כגון: תחום העיסוק, הרכב בעלי המניות, חשיפה טריטוריאלית, חוסן פיננסי, חשיפה למסחר בבורסות, גבולות אחריות, סכום ההשתתפות העצמית, תקופת הכיסוי לתביעות שדווחו לראשונה בתוך תקופת הביטוח אך מתייחסות למועד קצוב שקדם לה, היסטוריית התביעות ותנאי הסכמי ביטוח המשנה.

ד. <u>ענף ביטוח רכוש אחר ואחרים-</u>

<u>תת ענף ביטוח דירות –</u>

ביטוח מקיף לדירות- תת ענף זה כולל כיסוי לדירת המבוטח בהתאם לתנאים מינימאליים אשר נקבעו במסגרת התוספת **לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי חוזה לביטוח דירות ותכולתן) התשמ"ו – 1986** ("**הפוליסה התקנית לביטוח דירה**") וניתן לשנותה רק לטובת המבוטח, ולהוסיף לה הרחבות. הביטוח מיועד לדירות מגורים במגזר הפרטי וכולל בין היתר פוליסות לביטוח דירה למבוטחים שנטלו הלוואות מגובות במשכנתא שחלקן נמכר באמצעות סוכנויות בנקים למשכנתאות ובמקרים כאמור הפרמיה שלהן מוגבלת על ידי הממונה.

הקבוצה מציעה מספר תוכניות לביטוח דירה, הנבדלות זו מזו בהיקף הכיסוי ובגובה הפרמיה. הפרמיה הינה לרוב דיפרנציאלית ונגזרת בעיקר מהיקף הכיסוי המבוקש, מסכומי הביטוח ומרמת הסיכון.

<u>תת ענף ביטוח רכוש אחר –</u>

פוליסות ביטוח אש מעניקות כיסוי ביטוחי מפני אובדן או נזק פיזי הנגרם על ידי אש וברק, למבנים, למכונות, לציוד ולמלאי שבבעלות המבוטח או שלמבוטח זיקה אליהם.

הפוליסה הרווחת היא פוליסה לביטוח **בתי עסק - "אש מורחב"** שהינה פוליסה על בסיס סיכונים הנמנים בה - המכסה, סיכונים שעלולים להיגרם לרכוש המבוטח, כגון: אש וברק, התפוצצות, התנגשות, שביתות, נזק בזדון, פריצה ושוד. כן מכסה הפוליסה נזקי טבע, לרבות רעידת אדמה, אם כיסוי לסיכונים אלה נרכש. ביטוח "אש מורחב" נועד להעניק כיסוי לשיקומו של העסק תוך מתן שיפוי בגין הנזק הפיזי. נזקי אש, לרבות נזקי טבע ורעידת אדמה, מתאפיינים בשכיחות נמוכה אך בחומרה גבוהה, לעומת נזקי פריצה המתאפיינים בשכיחות גבוהה ובחומרה נמוכה.

ניתן לרכוש כתוספת לפוליסת ביטוח "אש מורחב" גם כיסוי ביטוחי ל**"אובדן תוצאתי"** (אובדן רווחים) שהינו תוצאה של הנזק הפיזי שנגרם לרכוש המבוטח. הפרמיה לכיסוי "אובדן תוצאתי" נקבעת, בדרך כלל, כשיעור מסכום הביטוח שנקבע בפוליסה, לפי סוג הפעילות של העסק המבוטח, היקף הכיסוי המוענק לו ותקופת השיפוי המבוקשת.

ניתן להרחיב את הכיסוי **"אש מורחב"** לכיסוי **"משלים כל הסיכונים"** (המכסה כל סיכון למעט הסיכונים המוחרגים בפוליסה). על פי רוב, כרוכה ההרחבה בתשלום תוספת פרמיה והינה בסכום מוגבל. בנוסף, קיימת גם פוליסה על בסיס **"כל הסיכונים לתעשייה"**, שנמכרת במקרים מיוחדים לעסקים ספציפיים, במסגרתה מכוסים נזקים תאונתיים לרכוש המבוטח, למעט הנזקים המוחרגים במסגרת הפוליסה.

במרבית המקרים הפוליסות בביטוחי רכוש אחר מונפקות לפרק זמן של שנה.

<u>תת ענף ערבויות –</u>

פוליסות לפי חוק המכר - פוליסות המיועדות להבטחת השקעתם של רוכשי יחידות דיור לפי חוק המכר ונשענות על הוראותיו. פוליסות אלו מונפקות בדרך כלל כנגד בטוחות, כגון: קרקע הפרויקט, חשבון הבנק של הפרויקט, ערבויות והסכמים. לרוב, תקופת הביטוח בפוליסות אלו ארוכה (עד לפקיעת הפוליסה על פי אחת החלופות לפי חוק המכר וביטול הכיסוי על פיה עשויות לחלוף מספר שנים). הסיכון בפוליסות אלו הולך ופוחת עם התקדמות הבניה ועד למסירת החזקה בנכס. ההכרה בהכנסה בגין פוליסות אלו נדחית על פני 3 שנים.

<u>תת ענף ביטוח תאונה, מחלה ונכות –</u>

ביטוח תאונות אישיות - מעניק כיסוי למבוטח במקרה של מוות מתאונה, ו/או נכות קבועה (מלאה או חלקית) מתאונה ו/או אי כושר זמני לעבודה כתוצאה מתאונה או מחלה. ראה סעיף 7.1.1.4ד לעיל.

פוליסת תאונות אישיות נמכרת כפוליסת פרט וכן כפוליסה קבוצתית, בשינויים מסוימים. עד לחודש אוגוסט 2016 ביטחה החברה עיריות, מועצות מקומיות ומוסדות חינוך בפוליסת תאונות אישיות תלמידים המעניקה כיסוי תאונות אישיות לתלמידים. החברה חדלה לשווק ולבטח פוליסות תאונות אישיות תלמידים החל מספטמבר 2016.

ההתחייבויות בפוליסות תאונות אישיות לתלמידים הינן בעלות זנב תביעות ארוך במיוחד, כיוון שתקופת ההתיישנות לגבי קטינים מתחילה להימנות לכל המוקדם עם הגיעם לגיל 18. לפרטים נוספים לעניין השפעה של פוליסת תאונות אישיות תלמידים ראה חלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון סעיפים 3.1 ו-3.1.2.

ה. <u>ענף ביטוח אשראי וסיכוני סחר חוץ –</u>

הפוליסה מיועדת לחברות המוכרות באשראי, הן בארץ והן בחו"ל לעסקים אחרים (B2B). הביטוח הוא בגין חובות הנובעים ממכירת סחורות ו/או מתן שירותים באשראי. ככלל, הביטוח ניתן בגין כל או מרבית החייבים של המבוטח, כאשר בגין כל חייב נקבעת תקרת אשראי מסוימת, וכן נקבעת תקרת כיסוי כוללת לפוליסה. הכיסוי הביטוחי אותו משווקת כלל ביטוח אשראי הינו בעיקר לטווח קצר (עד שנה) וכולל כיסוי לסיכונים מסחריים כנגד חדלות פירעון (פשיטת רגל, כינוס נכסים או מתן צו פירוק) ואי פירעון מתמשך (כאשר החייב ממשיך לפעול במהלך העסקים הרגיל אך אינו פורע את חובותיו, למעט במקרה של סכסוך מסחרי), סיכונים פוליטיים (בביטוח סיכוני סחר חוץ בלבד, בדרך כלל ככיסוי נלווה), ביטוח הזמנות (תוספת לפוליסה במקרה של יצור הזמנות

מיוחדות ללקוח) וטיפול משפטי ושרותי גבייה ברחבי העולם בקרות מקרה ביטוח (ככלל כשירות נלווה לכיסוי הביטוחי הניתן במסגרת הפוליסה). הפוליסה מספקת יציבות למבוטח על ידי צמצום החובות האבודים ויציבות בתזרים המזומנים תוך ניהול סיכוני האשראי של לקוחות המבוטח וטיפול בחובות קשי גבייה.

בנוסף, בהתבסס על פוליסת הביטוח של החברה יכול המבוטח לקבל שירותי פקטורינג מבנקים או מחברות פיננסיות אחרות, ואף לפנות לגורם הממן את המבוטח (בנק, חברת פקטורינג או כל גוף אחר) לשם הגדלת מסגרת האשראי של המבוטח, והכל באמצעות קביעת הגורם הממן כמוטב לקבלת תגמולי ביטוח על פי הפוליסה.

בענף סיכוני סחר חוץ יש לשמור עתודת עודף הכנסות על הוצאות למשך שנתיים.

7.1.3. <u>השווקים העיקריים, מגמות ושינויים בביקוש ובהיצע –</u>

שוק הביטוח הכללי הראה עליה מתונה בהיקפי הפרמיות בשנת הדוח עם שמירה על יציבות בתמהיל המוצרים בתחום.

בהתאם לפרסומי הממונה, ליום 30 בספטמבר 2017, הסתכמו הפרמיות ברוטו בתחום הביטוח הכללי בישראל בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2017 בכ- 16.9 מיליארדי ש"ח, לעומת כ- 16.3 מיליארדי ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד, קרי גידול של כ- 4%, לעומת גידול של כ- 6% בשנת 2016 בהשוואה לתקופה המקבילה בשנת 2015. עיקר הגידול מגיע בענף רכב רכוש כתוצאה מגידול בכמות כלי הרכב בארץ וכן מגידול בפרמיה ממוצעת. להרחבה בעניין זה בקשר עם החברה, ראה חלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון, סעיף 3.1.2.

להלן התפלגות הפרמיות ברוטו בשוק הביטוח הכללי בישראל לפי ענפי ביטוח כללי המתוארים בתחום זה (למעט ענף מחלות ואשפוז לזמן קצר שמתואר בתחום ביטוח בריאות (סעיף 8 להלן) אשר קיימת שונות בין החברות לעניין הכללתו בתחום הבריאות או בתחום הביטוח הכללי) בחודשים ינואר עד ספטמבר בשנים 2016 ו-2017:

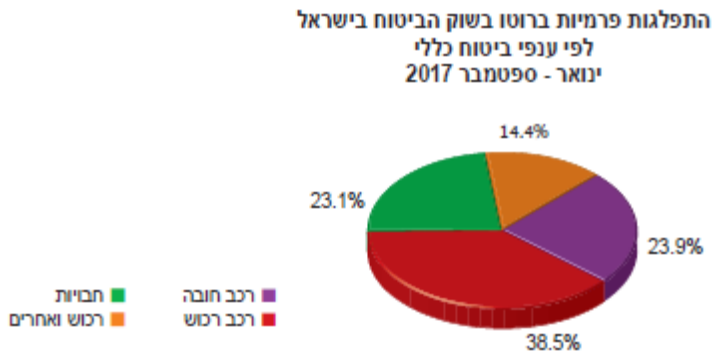

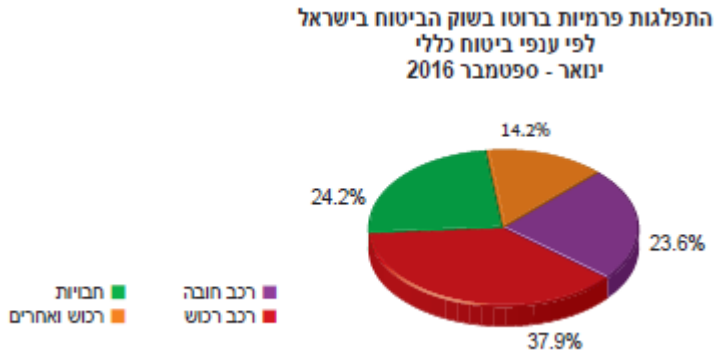

בהתאם לפרסומי הממונה, ליום 30 בספטמבר 2017, הסתכם הרווח בתחום הביטוח הכללי בישראל בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2017 בכ- 1.08 מיליארד ש"ח, לעומת הפסד של כ- 0.03 מיליארד ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. השינויים ברווחיות הושפעו בעיקר מהפרשה שבוצעה אשתקד בגין השלכות ועדת וינוגרד והתיקון לתקנות ההיוון. כמו כן, חל גידול ברווח מהשקעות, ושיפור ברווחיות החיתומית בענף רכב רכוש. לפרטים נוספים אודות התפתחות הרווח בתחום הביטוח הכללי בחברה, ראה חלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון, סעיף 3.1.2.

א. <u>ענף ביטוח רכב חובה-</u>

מרבית חברות הביטוח בישראל פועלות בענף זה המאופיין ככלל במוצר אחיד ובתחרות מחירים משמעותית. לפרטים בדבר רפורמת תעריפי ביטוח רכב חובה והשפעתה על התעריפים ועל תנאי התחרות בשוק, ראה סעיף 7.1.1.1(ג)(1) לעיל. הביקוש בתחום זה, הינו תוצאה של כמות כלי הרכב אשר הולכת וגדלה מדי שנה, לאור העובדה כי מדובר בביטוח חובה ומתנאי התחרות בתחום.

בשנים האחרונות הוגברה השקיפות בענף זה בין היתר באמצעות האפשרות לערוך השוואת תעריפים באתר האינטרנט של רשות שוק ההון ביטוח וחיסכון, אשר הביאה לגידול בתחרות בענף ולהוזלת מחירים (כמפורט בסעיף 7.2.1 להלן).

מעבר לתמחור המושפע משיקולי התחרות, הרווחיות בענף זה עשויה להיות מושפעת, בין היתר, משינויים בכמות תאונות הדרכים וחומרת הפציעות מהן, משינויים בהיקף תביעות שיבוב ומשינויים בחקיקה ובפסיקה הנוגעים לענף. לפרטים נוספים בדבר תיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2016 ותיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2017, ראה פירוט בסעיף 7.1.1.1(ג)(1) לעיל.

הרווחיות המושגת מושפעת מהתוצאות החיתומיות ומהתעריפים, כמו גם תוצאות ההשקעות, המושפעות משינויים בשוק ההון, משינויים בשיעורי הריבית ובשיעורי האינפלציה. שינויים בשיעור הריבית ובאינפלציה כאמור, משפיעים במיוחד על הרווחיות בביטוחי חבויות ובכללם ביטוח רכב חובה, וזאת לאור העובדה שענפים אלו מתאפיינים ברמת עתודות גבוהה יחסית הנובעת ממרווח זמן ניכר בין מועד קבלת הפרמיות עד להשלמת הטיפול בתביעות. לפרטים נוספים בעניין רפורמת תעריפי ביטוח רכב חובה, השפעת מסקנות ועדת וינוגרד והתיקון לתקנות ההיוון, ראה סעיפים 7.1.1.1(ג)(1) ו-7.1.1.1(ד)(2) לעיל. לפרטים נוספים בעניין הסדר השיבוב של הביטוח הלאומי ראה סעיף 7.1.1.1(ד)(1) לעיל.

ב. <u>ענף ביטוח רכב רכוש</u>

- מרבית חברות הביטוח בישראל פועלות בענף זה המאופיין ככלל במוצר אחיד ביחס לרכב פרטי ומסחרי עד 3.5 טון ובתחרות מחירים משמעותית. הגידול בתחום זה, הינו תוצאה של כמות כלי הרכב אשר הולכת וגדלה מדי שנה.

- הרווחיות בענף זה עשויה להיות מושפעת, בין היתר, משינויים שונים ברכיבים, כגון: כמות גניבות הרכב ותאונות הדרכים, שינוי במחירי חלפים ובעלות התיקון, שינויי תקינה ושינויי רגולציה, שינוי במחירי כלי רכב חדשים, מחיר שעת עבודה במוסכים ונזקים עקב פגעי טבע. לפרטים נוספים ראה סעיף 7.1.1.2ב לעיל.

- בשנים האחרונות פועלת היחידה המשטרתית למניעת גניבות רכב ("**אתגר**") אשר נועדה להגביר את המלחמה בגניבות הרכב. בשנת 2017 40% מפעילות היחידה מומנה על ידי גורמים חיצוניים הכוללים את איגוד חברות הביטוח, באמצעות המבטחים, וחברות ההשכרה והליסינג, ו- 60% מפעילות היחידה מומנה על ידי המדינה. פעילותה של יחידת "אתגר" תורמת לירידה במספר גניבות הרכב. בנוסף, שיעור גניבות הרכב מושפע גם מהמצב הפוליטי וממגבלות רגולטוריות לעניין שימוש בחלפים, שנועדו לנטרל את התמריץ לגניבות רכב. על פי דוח אתגר לשנת 2017, ירד מספר גניבות הרכב ברמה ארצית בשנת 2017 בשיעור של כ- 19.12% בהשוואה לשנת 2016.

לפרטים בדבר שינויי רגולציה צפויים בענף ביטוח רכב רכוש שעשויים להשפיע על הרווחיות בענף זה ראה סעיף 7.1.1.2ב לעיל.

ג. <u>ענף ביטוח חבויות</u>

מרבית חברות הביטוח בישראל פועלות בענף זה המאופיין במוצרים בעלי מאפיינים דומים ובתחרות מחירים משמעותית. הביקוש בענף זה, הינו תוצאה, בין היתר, של המצב המשפטי, לרבות הלכות שנקבעות בקשר עם פרשנות הוראות הדין לנזקי גוף ורכוש לצדדים שלישים המכוסים במסגרת הפוליסות.

הרווחיות בענפי חבויות עשויה להיות מושפעת מהתחרות בענף, משינויים רגולטוריים, מטיב החיתום ומרמת הוודאות המשפטית הקיימת. לפרטים נוספים בעניין תיקוני החקיקה המסדירים את זכות השיבוב של המוסד לביטוח לאומי והשפעת מסקנות ועדת וינוגרד והתיקון לתקנות ההיוון, ראה סעיפים 7.1.1.1(ד)(1) ו-7.1.1.1(ד)(2) לעיל.

לפרטים בדבר השפעת ההכנסות מהשקעות על הרווחיות בענף זה, ראה סעיף קטן א לעיל "ענף ביטוח רכב חובה", שהינו בעל מאפיינים דומים בהקשר זה.

ד. <u>ענפי ביטוח רכוש אחר ואחרים-</u>

הביקוש לענפי הרכוש ורווחיותם עשוי להיות מושפע, בין היתר, משיעור פריצות, שריפות ונזקי מים לדירות ובתי עסק וכן מנזקים עקב פגעי טבע.

הביקוש לענפים אלה יכול להיות מושפע מהתחרות בתחום.

ביטוחי ערבויות נמכרים על ידי חברות ביטוח וערבויות חוק מכר מונפקות גם באמצעות בנקים. הביקוש לביטוחים אלה, מושפע, בין היתר מהתפתחות ענף הבניה ומן החלופות הנבחנות על ידי הקבלנים והוא עשוי להיות מושפע, בין השאר, מהמצב הכלכלי, הפוליטי והביטחוני בארץ ובחו"ל, ממצב שוק ההון וטיב החיתום, לרבות הערכת סיכוני הענף בו פועל הנערב וקביעת יכולת ההחזר של הנערב.

ה. <u>ענף ביטוח אשראי וסיכוני סחר חוץ-</u>

הביקוש והרווחיות בענף ביטוח אשראי וסיכוני סחר חוץ עשויים להיות מושפעים, בין השאר, מהמצב הכלכלי, הפוליטי והביטחוני בארץ ובחו"ל, ממצב שוק ההון, מרמת סיכון הענף בו פועל החייב וממצב התחרות בשוק ביטוח האשראי בישראל.

ו. <u>תת ענף ביטוח תאונות אישיות</u>

הביקוש לתת ענף זה יכול להיות מושפע מהתחרות בתחום. בנוסף, לביטוחים מסוג תאונות אישיות יכולים להיות תחליפים באמצעות רכישת מוצרים שונים בביטוח חיים ובריאות הנותנים כיסוי לתקופה ארוכה. לפרטים בדבר ביטוח תאונות אישיות תלמידים ראה סעיף 7.1.2ד לעיל.

7.1.4. <u>שינויים מהותיים הצפויים בחלקה של החברה בשווקים העיקריים ביחס למוצרים ולשירותים העיקריים והתמהיל שלהם, בהתחשב בין היתר, בביקושים ובוותק של המוצרים הקיימים.</u>

בהתאם לפרסומי הממונה, הקבוצה הינה הקבוצה החמישית בגודלה בתחום הביטוח הכללי.

להערכת החברה, חלקה של החברה בשווקים יושפע, בין היתר, מגידול עסקי עתידי, אשר יבוצע תוך התחשבות ברווחיות חיתומית במיוחד בעסקי הפרט וזאת, לאחר הליך הטיוב העסקי של מספר שנים, אשר נתן דגש להעדפת שיקולי רווחיות על נתח שוק. כן יושפע חלקה של החברה בשווקים מהתחרות הערה בתחום, אשר תמשיך להתמקד בגובה דמי הביטוח ובמתן השירותים למבוטחים ויתכן אף מכניסה של מתחרים חדשים שיפעלו באופן דיגיטלי. תחרות זו, צפוי כי תתגבר בענף רכב חובה לאור תיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2017 אשר יכול וישפיע על חלקה של החברה בשוק ביטוח חובה. לפירוט בעניין זה ובעניין מחשבון ביטוח רכב חובה, ראה סעיף 7.1.1.1(ג)(1) לעיל וסעיף 7.2.1

להלן. כמו כן, יכול והתחרות תתגבר גם בענף ביטוח רכב רכוש לנוכח הפרסום הצפוי של מחשבון תעריפי ביטוח רכב רכוש אשר יציג מידע השוואתי גם בקשר עם תעריפי ביטוח רכב רכוש באתר האינטרנט של רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון. שינויים בהסדרים מול ספקים (מוסכים ושמאים) בעקבות טיוטת חוזר מוסכים ושמאים, יכולים להשפיע על נתחי השוק בפוליסות הרכב. לפירוט בעניין זה ראה סעיף 7.1.1.2ב לעיל. בתת ענף ביטוח דירה, חלקה של החברה בשווקים, יכול ויושפע במידה מסוימת מהוראות החוזר המאוחד בעניין נזקי מים ומהשפעתו על התחרות בין המבטחים ובין היתר, כפועל יוצא של מדדי שביעות רצון הלקוחות. לפרטים נוספים בדבר השפעת התחרות והטיוב העסקי ראה סעיף 7.2 להלן.

הערכות החברה הינן בגדר מידע צופה פני עתיד המבוססות על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות והן תלויות, בין היתר, בתנאי התחרות בתחום, באופן היישום של הוראות רגולטוריות וביניהן חוזר ביטוח רכב חובה 2017, חוזר בעניין התיקון לחוזר המאוחד בעניין נזקי מים, והטיוטה הצפויה לחוזר מוסכי הסדר ובחירת שמאי, בהתנהגות הגורמים המתחרים ובעלי הרישיון, ובהשפעה על התעריפים.

7.1.5. מוצרים חדשים

בשנת הדוח לא שווקו על ידי הקבוצה מוצרים מהותיים חדשים בתחום זה. עם זאת, בעקבות חוזר בעניין עקרונות לניסוח תוכניות ביטוח וכן בעקבות עמדת ממונה בעניין עקרונות לניסוח תוכניות ביטוח, פעלה החברה, גם בשנת הדוח, לתקן ולהתאים את מוצריה לחוזר ולהוראות נייר העמדה האמורים.

7.2. **תחרות**

7.2.1. גורמים מעודדי תחרות

להערכת החברה התחרות בענף תמשיך ותתגבר גם בשנים הקרובות וזאת הן כפועל יוצא מהשפעתן העתידית של רפורמות רגולטוריות יחודיות לתחום, כמפורט להלן, והן כתוצאה מהוראות רגולטוריות רוחביות.

שקיפות ומחיר –

- כחלק ממדיניות הממונה בשנים האחרונות קודמו רפורמות משמעותיות שעניינן הפחתת תעריפים, שקיפות והגברת התחרות. רפורמות אלה, משפיעות ועתידות להמשיך ולהשפיע בשנים הקרובות על תחום ביטוח כללי ועל רווחיותו. לפרטים נוספים ראה סעיף 2.5.3 לעיל, ולפרטים בעניין תיקון לחוזר ביטוח רכב חובה 2017, ראה סעיף 7.1.1.1(ג)(1) לעיל.

- **מחשבונים-** חלק משמעותי מהתחרות בתחום מתמקד בתחרות ביחס לגובה דמי הביטוח. באתר האינטרנט של רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון מפורסם מחשבון ביטוח רכב חובה, המציג את תעריפי הביטוח של כל החברות, הנקבעים בהתאם למשתנים הרלבנטיים (של כל חברה) לביטוח הרכב לגביו מבוצעת השאילתה במחשבון ("**מחשבון רכב חובה**"). מחשבון רכב חובה מאפשר למעוניינים להשוות תעריפי ביטוח החובה לרכב בין החברות. כמו כן, באתר האינטרנט האמור, מפורסם מחשבון תעריפי ביטוח דירה ("**מחשבון דירה**"). מחשבון דירה מיועד להציג תעריפי ביטוח השוואתיים של מבטחים, בהתאם לכיסויים הניתנים בפוליסה התקנית לביטוח דירה ותכולתה. בנוסף, בחודש דצמבר 2015 פורסמה **טיוטה לעניין הקמת תשתית דיווח לממונה על תעריפי ביטוח רכב רכוש**, במסגרתה מוצע לפתח מחשבון תעריפי ביטוח רכב רכוש אשר יאפשר למי שמבקש לרכוש ביטוח רכב רכוש להשוות בין מוצרי הביטוח של החברות השונות, בדומה למחשבון רכב חובה. בהתאם לטיוטת מכתב לעניין הקמת תשתית דיווח, הדיווח של חברות הביטוח על תעריפי ביטוח רכב רכוש לצורך הצגתם במחשבון רכב רכוש ייעשה ישירות (**On-Line**) ובזמן אמת. בהתאם לטיוטת המכתב לעניין הקמת תשתיות דיווח, מחשבון רכב חובה, צפוי להשתלב בעתיד במחשבון רכב רכוש. טיוטת המכתב לעניין הקמת תשתית דיווח מפרטת את המשתנים שישמשו בתמחור הפרמיה.

להערכת החברה, פרסום מחשבון רכב רכוש עשוי להגביר את התחרות בענף רכב רכוש וכפועל יוצא להשפיע על גובה הפרמיות והרווחיות בענף זה ויכול אף להשפיע בעקיפין על התחרות בענף רכב חובה. עם זאת, בשלב זה, לא ניתן לצפות את השפעתו הכוללת של המחשבון, והיא תלויה בין היתר, באופן בו המחשבון ייתן ביטוי לאבחנות בין המבוטחים השונים, בהתאם למאפיינים הייחודיים של כל מבוטח ומבוטח, וכן תלויה בהתנהגות המתחרים והלקוחות בשוק.

פרסום המחשבונים כאמור לעיל, תורם להגברת התחרות בענף, והיא תלויה בין היתר, בהתנהגות המתחרים, הסוכנים והלקוחות בשוק.

הערכת החברה בקשר עם מחשבון רכב רכוש, כמפורט לעיל, הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על מידע המצוי בידי הקבוצה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות וזאת בין היתר לאור הנוסח הסופי כפי שיתפרסם, המאפיינים שיעמדו בבסיס ההשוואה ובהתנהגות המבטחים והגורמים המפיצים.

- במהלך שנת הדוח נכנס לתוקף **חוזר "ממשק לאיתור מוצרי ביטוח" וחוזר "אחזור מידע אישי"**. מטרת חוזרים אלה לאפשר ממשק אינטרנטי נגיש ופשוט למבוטחים לצורך איתור מוצרי הביטוח שלהם אצל כל חברות הביטוח וכן קבלת מידע לגבי מוצרי ביטוח אלה באתרי האינטרנט של חברות הביטוח. כמו כן, הוראות חוזר בעניין חידוש חוזה ביטוח שפורסם בחודש ספטמבר 2014, הקובע כי על מבטח למסור לבעל פוליסה 30 ימים לפני תום תקופת הביטוח הודעה בדבר מועד תום תקופת הביטוח במסגרתה יפורטו בין היתר פרמיית הביטוח וגובה ההשתתפות העצמית בפוליסה שהסתיימה עשויות אף הן להשפיע על הליכי שימור וחידוש הפוליסה ולהגביר את התחרות בתחום.
- לפרטים נוספים בעניין חוזר צירוף לביטוח ראה סעיף 9.2.7 להלן.

שירות ויישוב תביעות –

להערכת החברה בשנת הדוח ובשנים הבאות, התחרות בתחום תמשיך ותתרחב ותתייחס גם למרכיבים נוספים מעבר לנושא המחיר, כגון נושא השירות ואופן ישוב התביעות. נתונים אלה, מהווים כלי מדידה נוסף, בידי המבוטח, לבחירת המוצר הביטוחי. הממונה מפרסמת באתר האינטרנט של רשות שוק ההון ביטוח וחיסכון נתונים השוואתיים אודות אופן יישוב התביעות על ידי חברות הביטוח וכן נתונים השוואתיים אודות מדדים לבחינת השירות המסופק על ידי חברות הביטוח למבוטחים.

הסרת חסמים תחרותיים –

לעניין הסרת חסמי כניסה לשוק, ראה סעיף 9.3.1.2 להלן.

להערכת החברה לגורמים מעודדי התחרות הנזכרים לעיל, היתה בשנת הדוח השפעה על פעילות החברה בענפי הביטוח הכללי ואולם החברה אינה יכולה להעריך את השפעתם של גורמים אלה, בפני עצמם, וזאת לאור שילובם עם גורמים אחרים וביניהם תהליכי טיוב עסקי בהם נקטה החברה, היותם של חלק מהתביעות בעלות "זנב ארוך", תחרות מחירים והתנהגות השחקנים המתחרים בשוק, הגורמים המפיצים והלקוחות.

הערכת החברה בקשר עם גורמי התחרות, כמפורט לעיל, הינה בחלקה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על מידע המצוי בידי הקבוצה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות וזאת מהטעמים שפורטו לעיל.

7.2.2. <u>תנאי התחרות בתחום הפעילות</u>

מרבית חברות הביטוח בישראל פעילות בתחום זה.

סך הפרמיות ברוטו בתחום הביטוח הכללי בקבוצה הסתכמו, נכון ליום 30 בספטמבר 2017, בכ- 1,797 מיליוני ש"ח והיוו, בהתאם לנתוני הדוחות הכספיים של חברות הביטוח ליום 30 בספטמבר 2017 המפורסמים באתר האינטרנט של רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון, כ- 10.6% מפעילות תחום הביטוח הכללי. בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2016 הסתכמו הפרמיות ברוטו בביטוח הכללי בקבוצה בכ- 1,717 מיליוני ש"ח והיוו גם כן כ-10.6% מפעילות תחום הביטוח הכללי.

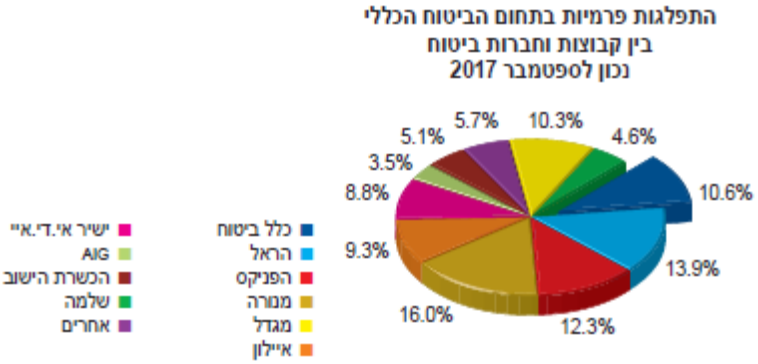

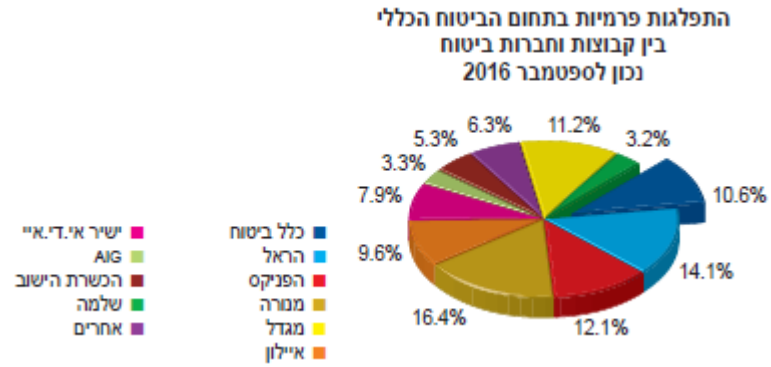

א. ענפי פרט

מרבית חברות הביטוח ה"מסורתיות" מוכרות את מרבית מוצרי התחום בענפי ביטוחי פרט (ביטוח רכב חובה, ביטוח רכב רכוש וביטוחי דירות), ובנוסף גם חברות לביטוח ישיר, המהוות נכון לסוף ספטמבר 2017 כ- 16.1% משוק הביטוח הכללי בענפי פרט. השוק בענפי ביטוח פרט מתאפיין בתחרות משמעותית.

בנוסף, במסגרת התיקונים לשנים 2016 ו-2017 לחוזר ביטוח רכב חובה הוגברו תנאי התחרות, בין היתר, בשל הפחתת המחיר והגדלת מספר המאפיינים הייחודיים של הרכב ו/או המבוטח, המהווים בסיס לתמחור. לפרטים נוספים, ראה ההתייחסות בסעיף 7.1.1.1(ג)(1) לעיל.

במהלך שנת הדוח, לאחר הליך הטיוב העסקי של החברה שבוצע בשנים קודמות אשר נתן דגש להעדפת שיקולי רווחיות על נתח שוק, החלה החברה לפעול לגידול ממוקד בנתח השוק, במיוחד בעסקי הפרט תוך שמירה על רווחיות חיתומית.

התחרות בענפי הפעילות מתגברת ככל שהדבר נוגע לענפים בהם קימת אחידות בין המוצרים ולפיכך, ישנה רגישות יתרה לתעריף במוצרים אלו, המושפעת אף מהידע ההשוואתי המצוי באתר האינטרנט של רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון. ככלל, בשנים האחרונות מודעותם של הצרכנים לקיומה של התחרות גדלה. לעניין זה ראה סעיף 7.2.1 לעיל.

ב. ענפים עסקיים

חלק מחברות הביטוח מוכרות את מוצרי הענפים העסקיים. התחרות בענפי חבויות ורכוש מושפעת מהתחרות הכללית הקיימת בביטוחים עסקיים. מכירת ביטוחים אלה מחייבת התמחות ולעיתים שיתוף של מבטחי משנה בסיכון הספציפי.

התחרות בעסקים גדולים מושפעת, בין היתר, מעריכת מכרזי ביטוח על ידי הלקוחות וממעורבותם של יועצים, וכן מקיבולת ביטוחי המשנה של החברה אל מול החברות המתחרות.

לעניין ניתוח התוצאות העסקיות של החברה בתחומי הפרט, והביטוחים העסקיים ראה חלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון, סעיף 3.1.2.

7.2.3. <u>המתחרים המשמעותיים בתחום</u>

קיימת תחרות ערה בין כל חברות הביטוח הפועלות בתחום זה. להערכת הקבוצה, המתחרים המשמעותיים של הקבוצה בתחום זה הן קבוצות הביטוח הגדולות: הראל, מגדל, הפניקס ומנורה, שמחזיקות ביחד עם הקבוצה בכ- 63.1% מנתח השוק בביטוח כללי נכון ליום 30 בספטמבר 2017 וזאת בהתאם לנתונים המפורסמים באתר האינטרנט של רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון, כאשר הקבוצה לבדה מחזיקה בכ- 10.6% מנתח השוק האמור.

בענפים מסוימים בתחום הביטוח הכללי בישראל קיימים מתחרים משמעותיים באותו ענף, כך למשל בענף ביטוח דירה ובענף ביטוח רכב רכוש וחובה מתחרות על כיסו של הצרכן גם חברות לביטוח ישיר (לפרטים בדבר היקף נתח השוק של החברות לביטוח ישיר ראה סעיף 7.2.2א לעיל), בענף ביטוח אשראי וסיכוני סחר חוץ המתחרה העיקרית של כלל ביטוח אשראי הינה בסס"ח - החברה הישראלית לביטוח אשראי בע"מ, כמו כן מתחרים נוספים הינם חברת **Coface** שהחלה לפעול בשנת 2015 בישראל ומספר חברות ביטוח אשראי זרות המבטחות חברות ישראליות בתחום ביטוח האשראי ומבצעות את פעילות המכירות באמצעות ברוקרים.

7.2.4. <u>שיטות התמודדות עם התחרות והגורמים המשפיעים על מעמדה התחרותי של החברה</u>

החברה מתמודדת עם התחרות בתחום במספר מישורים:

שיפור שיטות התמחור, החיתום וניהול הסיכונים – ניתוח נתונים באמצעות מודלים אקטוארים, ניתוח מידע עסקי שוטף והתבססות על מסד נתונים רחב, הנותנים תמונה המאפשרת להגיב לשינויים בשוק, לרבות באמצעות תעריפים דיפרנציאליים ושיפור תהליכי החיתום.

שיפור השירות ללקוח ולסוכן – בין היתר באמצעות מתן אפשרות לקבל תעודת ביטוח רכב חובה משולמת באמצעות כרטיס אשראי המופקת במשרדי הסוכן, הסדרי מימון ופריסת תשלום פרמיית ביטוח רכב חובה וסילוק תביעות באופן מהיר יחסית, שימוש במערכת תביעות SAP, הפעלת מערכות להפקת פוליסות במשרד הסוכן, שיפור טכנולוגי בממשקים אל מול הסוכן (כדוגמת מערכת להדפסה ודיוור ישיר של פוליסות, טאבלט לסוכן המאפשר קבלת תמונת לקוח מלאה וזמינה ומערכת פתיחת תביעות).

שיפורים תפעוליים – לצורך עמידה בהוראות הרגולציה החדשות החברה פיתחה כלים מיכוניים על מנת להקל על הסוכן בפעולות הנדרשות ממנו. כמו כן, החברה פעלה לשיפור שיטות עבודה, שיפור הסכמים עם נותני שירותים, העברת מרבית שירותי מיקור חוץ בתחום סיקור עסקים לביצוע עצמי, מעבר חלקי לדיוור באמצעים דיגיטלים למבוטחים וכדומה.

מוצרים – יצירת מוצרים ייחודיים בהתאמה לפלחי שוק ו/או אוכלוסיות מסוימות וכן הרחבה של פוליסות קיימות והתאמתן לצורכי הלקוחות.

שיווק - קידום מכירות לסוכנים באמצעות עלונים, פרסומים בעיתונות מקצועית, מבצעים ממוקדים, ביקורים יזומים של גורמים מקצועיים מטעם החברה במשרדי סוכן, כנסים מקצועיים, הדרכות מקצועיות ופרסום קטלוג מוצרים. במהלך שנת הדוח, החברה פיתחה וגיוונה את כלי המכירה, ובמסגרת זאת, העניקה הטבות למבוטחים, בהתבסס על ניתוח נתוני הלקוחות והקשר שלהם לחברה, במטרה להרחיב את סל המוצרים הנרכשים על ידי הלקוח. כמו כן בתקופה שלאחר תקופת הדוח הוקם בקבוצה מערך לקוחות אשר ריכז את הפעילות הישירה של הקבוצה, לרבות בתחום הביטוח הכללי. בנוסף, החברה מפעילה פלטפורמה דיגיטלית לשיווק מוצר רכב חובה ורכב רכוש. כמו כן החברה משווקת מסלול ייחודי בפוליסת המקיף, בשם "נבחרת המוסכים" (לפירוט ראה סעיף 7.1.1.2(ב2) לעיל).

להערכת החברה, בין הגורמים המשפיעים לטובה על מעמדה בתחום ניתן למנות את: היציבות והחוסן הפיננסי של הקבוצה המשמעותיים במיוחד בביטוחים בעלי זנב תביעות ארוך, התמחות מקצועית, היכולת להציע מגוון פתרונות רחב ולהתאים את המוצר ללקוח, מערכות מתקדמות להפקת פוליסות בענפי הפרט, קיום קשר טוב עם מבטחי המשנה, לרבות הסכמי ביטוח משנה המאפשרים לחברה גמישות בקבלת עסקים שונים, שיפור באיכות השירות, ונאמנות הלקוחות והסוכנים. יחד עם זאת, חיתום סלקטיבי ובקרה קפדנית, תוך ניפוי לקוחות הפסדיים, נוגסים בפלח השוק של הקבוצה בתחום.

7.3. **<u>לקוחות</u> –**

7.3.1. <u>כללי</u>

הלקוחות בתחום הביטוח הכללי הם מבוטחים פרטיים ועסקיים: ענפי ביטוח רכב רכוש, ביטוח רכב חובה ותת ענף ביטוח דירות מאופיינים בעיקר במבוטחים פרטיים. ענף ביטוח חבויות וענפי ביטוח רכוש אחר ואחרים (למעט דירות), ביטוח אשראי וסיכוני סחר חוץ, ערבויות ופוליסות חוק מכר (שבהן רוכש הדירה הוא המוטב והקבלן הוא המבוטח) מאופיינים בעיקר במבוטחים עסקיים.

בחלק מענפי הביטוח בתחום, שהינם ענפי ביטוח פרט, מרכיב מהותי של המכירות מתבצע לקולקטיבים, כגון: תת ענף ביטוח תאונות אישיות, ענף ביטוח רכב חובה וענף ביטוח רכב רכוש.

בנוסף, בענפי ביטוח רכב חובה ורכב רכוש קיימים לקוחות שהינם חברות בעלות ציי רכב, לרבות חברות העוסקות בהשכרת רכב/חברות ליסינג.

סוגי הלקוחות של הקבוצה בענף ביטוח חבויות נחלקים בהתאם לסוג הביטוח: ביטוח אחריות כלפי צד שלישי וביטוח אחריות מעבידים מיועדים גם למגזר הפרטי (משקי בית ובתים משותפים) וגם למגזר העסקי (בתי עסק, תאגידים, רשויות מקומיות וגופים מוסדיים אחרים). ביטוח נושאי משרה, ביטוח אחריות מקצועית וביטוח אחריות מוצר מיועדים למגזר העסקי בלבד.

<u>התפלגות פרמיות ברוטו (באלפי ש"ח) לפי סוגי לקוחות בענפים השונים בתחום ביטוח כללי לשנים 2016 ו-2017</u>

א. <u>ענף ביטוח רכב חובה</u>

סוג לקוח	2017		2016	
	פרמיות באלפי ש"ח	שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח	שיעור מסך ההכנסות
מבוטחים פרטיים (שאינם צי או קולקטיב)	366,867	78%	319,964	73%
צי – קולקטיב	105,680	22%	118,342	27%

סה"כ	**472,547**	**100%**	**438,306**	**100%**

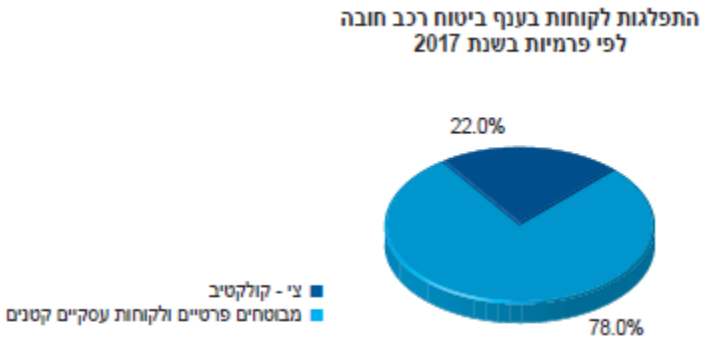

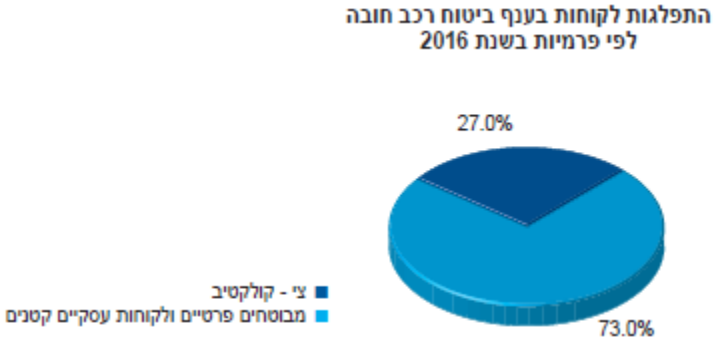

ב. <u>ענף ביטוח רכב רכוש</u>

סוג לקוח	2017		2016[47]	
	פרמיות באלפי ש"ח	שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח	שיעור מסך ההכנסות
מבוטחים פרטיים (שאינם צי או קולקטיב)	588,958	81%	503,631	79%
צי – קולקטיב	137,882	19%	130,877	21%
סה"כ	**726,840**	**100%**	**634,508**	**100%**

[47] נתוני 2016 הוצגו מחדש.

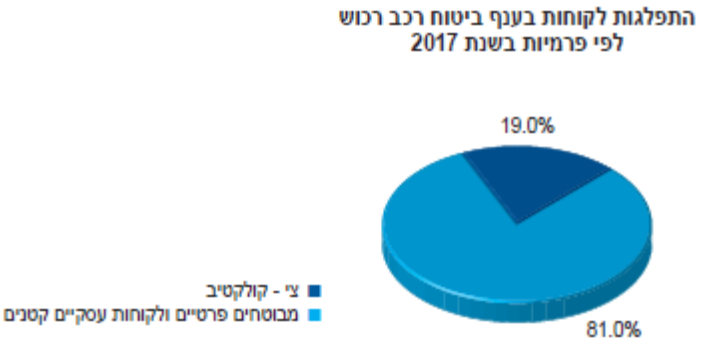

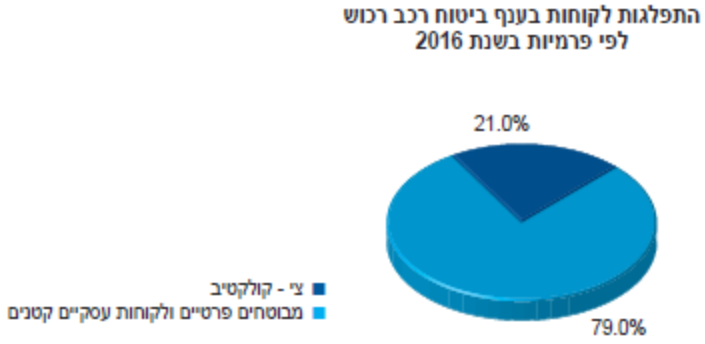

ג. <u>ענף ביטוח חבויות</u>

סוג לקוח	2017		2016	
	פרמיות באלפי ש"ח	שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח	שיעור מסך ההכנסות
מבוטחים פרטיים ולקוחות עסקיים קטנים	168,590	52%	168,505	54%
לקוחות עסקיים גדולים ומפעלים גדולים	155,245	48%	141,754	46%
סה"כ	**323,835**	**100%**	**310,259**	**100%**

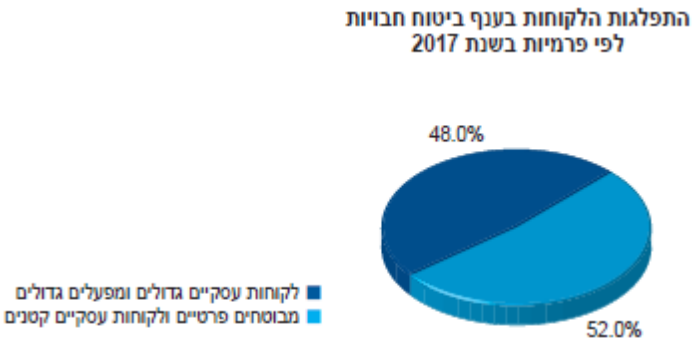

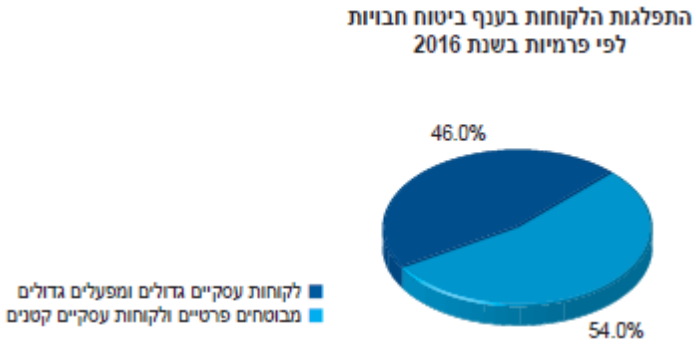

ד. <u>ענף ביטוח רכוש אחר ואחרים</u>

סוג לקוח	2017		2016[48]	
	פרמיות באלפי ש"ח	שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח	שיעור מסך ההכנסות
מבוטחים פרטיים ולקוחות עסקיים קטנים	366,856	55%	407,575	55%
לקוחות עסקיים גדולים ומפעלים גדולים	297,193	45%	335,005	45%
סה"כ	**664,049**	**100%**	**742,580**	**100%**

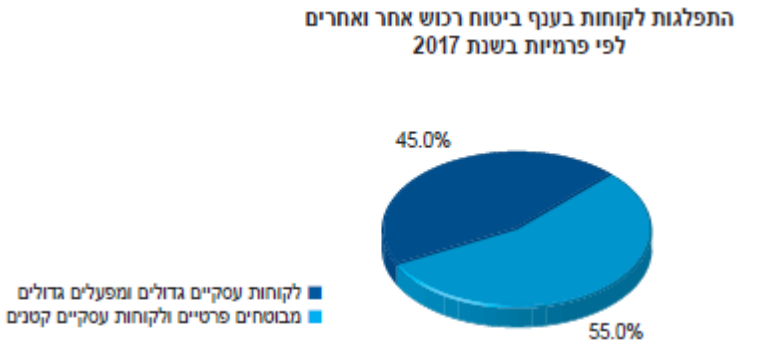

[48] נתוני 2016 הוצגו מחדש.

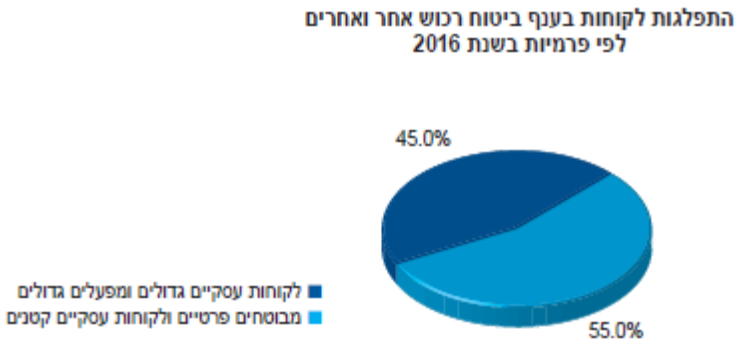

ה. <u>ענף ביטוח אשראי</u>

סוג לקוח	2017		2016	
	פרמיות באלפי ש"ח	שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח	שיעור מסך ההכנסות
מבוטחים עסקיים	110,188	100%	107,027	100%
סה"כ	**110,188**	**100%**	**107,027**	**100%**

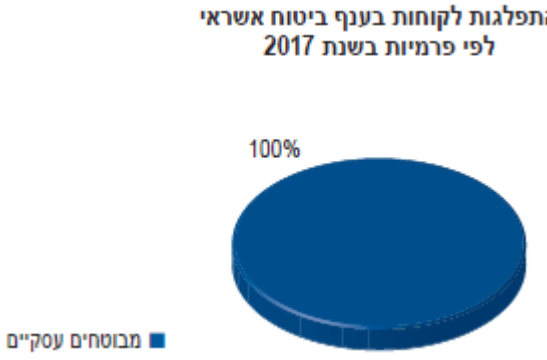

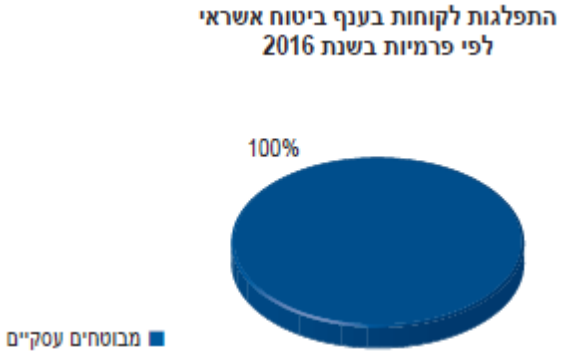

7.3.2. <u>תלות בלקוחות בתחום, שיעורי חידושים וותק</u>

- בתחום הביטוח הכללי אין לקבוצה תלות בלקוח בודד או במספר מצומצם של לקוחות.
- לקבוצה אין לקוח בודד שההכנסות ממנו בתחום מהוות 10% או יותר מסך הכנסות החברה בדוחות המאוחדים.
- הקבוצה מבטחת, מעת לעת ובמהלך העסקים הרגיל, חברות מקבוצת אי די בי. סך הכנסות הקבוצה בתחום הביטוח הכללי מחברות הנמנות על קבוצת אי די בי, מפרמיות במהלך העסקים הרגיל, אינו עולה על 5% מכלל הכנסות החברה בתחום בשנת 2017. למען הזהירות, למרות העובדה שקבוצת אי די בי מונה מספר רב של חברות, ההתייחסות לכל החברות בקבוצת אי די בי לעניין זה נעשתה במקובץ כאל גורם אחד.[49]
- שיעור המבוטחים הפרטיים שרכשו ביטוח רכב חובה יחד עם ביטוח רכב רכוש במהלך שנת 2017 מסך כל הלקוחות שרכשו ביטוח רכב חובה בקבוצה, עומד על כ- 68%. שיעור המבוטחים הפרטיים שרכשו ביטוח רכב חובה יחד עם ביטוח רכב רכוש במהלך שנת 2017 מסך כל הלקוחות שרכשו ביטוח רכב רכוש בקבוצה, עומד על כ- 85%.
- להלן נתונים בדבר שיעור החידושים (לקוחות שחידשו פוליסה שתקופת הביטוח בה הסתיימה) בענפי ביטוח רכב חובה, ביטוח רכב רכוש ותת ענף ביטוח דירות בשנים 2017, 2016 ו-2015 מסך דמי הביטוח בגין הפוליסות שמועד סיומן חל בשנת 2017, 2016 ו- 2015 בהתאמה אשר מושפעים, בין היתר, מהליכי טיוב עסקי שבוצעו על ידי החברה בשנים האחרונות: [50]

ענף	שיעור החידושים מסך דמי הביטוח בגין הפוליסות שמועד סיומן חל בשנת 2017	שיעור החידושים מסך דמי הביטוח בגין הפוליסות שמועד סיומן חל בשנת 2016	שיעור החידושים מסך דמי הביטוח בגין הפוליסות שמועד סיומן חל בשנת 2015
ביטוח רכב חובה	**69.0%**	63.8%	59.5%
ביטוח רכב רכוש	**73.9%**	68.4%	62.4%
ביטוח דירות	**83.3%**	79.2%	83.2%

- להלן נתונים בדבר פרמיות (באלפי ש"ח) ששולמו על ידי לקוחות בשנת הדוח, לפי מספר שנות ותק בחברה (לפי מועד רכישת הפוליסה וחידושה) **בענף ביטוח רכב חובה:**[51]

מספר שנות ביטוח (שנות ותק)	פרמיות באלפי ש"ח			שיעור מסך ההכנסות		
	2017	2016	2015	2017	2016	2015
שנת ביטוח ראשונה (ללא ותק)	206,078	168,748	155,977	43.61%	38.50%	34.30%

[49] ביחס לשנת הדוח כללה הבחינה גם את מר משה טרי, שמכהן כנאמן עבור אי די בי פתוח לצורך הפעלת הסמכויות הנתונות לה מכוח אמצעי השליטה.

[50] נתוני 2015 ו- 2016 הוצגו מחדש.

[51] לפרטים בדבר פרמיות שנגבו על ידי החברה בתחום ביטוח כללי בשנת הדוח, ראה ביאור 5 לדוחות הכספיים.

שנת ביטוח שניה (שנת ותק אחת)	90,540	84,023	102,427	19.16%	19.17%	22.53%
שנת ביטוח שלישית (שתי שנות ותק)	53,114	61,275	65,805	11.24%	13.98%	14.47%
למעלה משלוש שנות ותק	122,815	124,260	130,495	25.99%	28.35%	28.70%
סה"כ	**472,547**	**438,306**	**454,704**	**100.00%**	**100.00%**	**100.00%**

- להלן נתונים בדבר פרמיות (באלפי ש"ח) ששולמו על ידי לקוחות בשנת הדוח, לפי מספר שנות ותק בחברה (לפי מועד רכישת הפוליסה וחידושה) **בענף ביטוח רכב רכוש:**

	פרמיות באלפי ש"ח			**שיעור מסך ההכנסות**		
מספר שנות ביטוח (שנות ותק)	**2017**	**2016**[52]	**2015**	**2017**	**2016**	**2015**
שנת ביטוח ראשונה (ללא ותק)	289,064	225,568	205,352	39.77%	35.55%	32.13%
שנת ביטוח שניה (שנת ותק אחת)	149,220	120,239	143,483	20.53%	18.95%	22.45%
שנת ביטוח שלישית (שתי שנות ותק)	79,226	89,339	84,119	10.90%	14.08%	13.16%
למעלה משלוש שנות ותק	209,330	199,362	206,143	28.80%	31.42%	32.26%
סה"כ	**726,840**	**634,508**	**639,097**	**100.00%**	**100.00%**	**100.00%**

- להלן נתונים בדבר פרמיות (באלפי ש"ח) ששולמו על ידי לקוחות בשנת הדוח, לפי מספר שנות ותק בחברה (לפי מועד רכישת הפוליסה וחידושה) **בתת ענף ביטוח דירות**:

	פרמיות באלפי ש"ח			**שיעור מסך ההכנסות**		
מספר שנות ביטוח (שנות ותק)	**2017**	**2016**[53]	**2015**	**2017**	**2016**	**2015**
שנת ביטוח ראשונה (ללא ותק)	38,693	34,835	37,952	14.27%	11.98%	12.01%
שנת ביטוח שניה (שנת ותק אחת)	27,603	31,229	44,732	10.18%	10.74%	14.16%
שנת ביטוח שלישית (שתי שנות ותק)	24,838	35,766	27,508	9.16%	12.30%	8.71%
למעלה משלוש שנות ותק	180,018	188,947	205,752	66.39%	64.98%	65.12%
סה"כ	**271,152**	**290,777**	**315,944**	**100.00%**	**100.00%**	**100.00%**

* נתוני החידושים ללקוחות אינם כוללים נתוני פוליסות שנמכרו באמצעות בנקים למשכנתאות (תיקים ישנים) שנכנסו ל- Run Off החל משנת 2005.

[52] נתוני 2016 הוצגו מחדש.

[53] נתוני 2016 הוצגו מחדש.

8. **<u>תחום ביטוח בריאות</u>**

8.1 **<u>מוצרים ושירותים</u>**

8.1.1 <u>תיאור ענפי הביטוח והכיסויים הביטוחיים שנכללים בתחום</u>

1) ענף מחלות ואשפוז

בארץ קיימים מספר רבדים המעניקים כיסוי בגין מחלות ואישפוז: סל הבריאות הבסיסי המוענק לאזרחי המדינה מכוח חוק ביטוח בריאות ממלכתי ("**הסל הבסיסי**"); שירותים נוספים המוענקים על ידי קופות החולים בהתאם להוראות חוק ביטוח בריאות ממלכתי (להלן: **"השירותים הנוספים"** או **"שירותי הבריאות הנוספים"** או **"תוכניות השב"ן"**); וביטוחים הנמכרים על ידי חברות הביטוח.

הקבוצה מציעה למבוטחיה מגוון של כיסויים ביטוחיים בענף מחלות ואשפוז, הכוללים פיצוי או שיפוי למבוטח בגין הוצאות רפואיות במקרים של פגיעה בבריאותו כתוצאה ממחלה או מתאונה. חלק ממוצרים אלו תחליפים, משלימים ומרחיבים את הכיסויים והשירותים הניתנים בסל הבסיסי ו/או את השירותים הנוספים.

ענף מחלות ואשפוז כולל ענפי משנה אלו:

- ביטוח מחלות ואשפוז.
- ביטוח נסיעות לחו"ל.
- ביטוח זרים השוהים בישראל.
- ביטוח תאונות אישיות.
- ביטוח שיניים.
- ביטוח ישראלים השוהים בחו"ל.

2) ענף סיעוד

ביטוח סיעודי מספק פתרונות למצב בו מוגדר המבוטח כסיעודי כהגדרת מקרה הביטוח בפוליסה, דהיינו כמי שאינו יכול לעשות בעצמו חלק מפעולות היום-יום ועל כן נזקק לעזרה או להשגחה. מבוטח שהוא תשוש נפש נחשב אף הוא לסיעודי.

אדם סיעודי השוהה בביתו, והעומד בקריטריונים מסויימים (הכוללים, בין היתר, קריטריונים בריאותיים וכלכליים), עשוי להיות זכאי לקבל שירותים מהמוסד לביטוח לאומי, ובכלל זה שעות טיפול בביתו, והכל בהתאם להוראות חוק המוסד לביטוח לאומי [נוסח משולב], התשנ"ה-1995.

כמו כן, משרד הבריאות משתתף בעזרה למימון שהות במוסד סיעודי מבין המוסדות הסיעודיים המוכרים על ידו לצורך עניין זה, למי שהוא סיעודי הנזקק לעזרה במימון שהות כאמור.

במסגרת ענף סיעוד נמכרים כיסויים ביטוחיים המשולמים, בנוסף לתשלומים או לשירותים שניתנים על ידי המדינה כמפורט לעיל, וזאת כביטוחי פרט וכביטוחים קבוצתיים, אשר במסגרתם, בקרות אירוע ביטוחי, מתחייבת חברת הביטוח להשתתף במימון אשפוז סיעודי או לפצות את המבוטח. הפוליסות מעניקות תגמולי ביטוח לתקופה קצובה או לכל החיים.

8.1.2. פירוט עיקר המוצרים והשירותים הנכללים בתחום הפעילות

להלן תיאור עיקרי הכיסויים:

1) ענף מחלות ואשפוז

בענף מחלות ואשפוז משווקת החברה ביטוחי פרט וביטוחים קבוצתיים.

1)א. ביטוחי פרט

פוליסות ביטוח בריאות פרטיות שנמכרו עד סוף חודש ינואר 2016 הינן, בדרך כלל, לתקופה בלתי קצובה כאשר, למעט במקרים הקבועים בהסדר התחיקתי ובפוליסות, רק המבוטחים רשאים להודיע על סיומן.

בהתאם להנחיות הממונה, ביטוחי הפרט בבריאות (למעט אובדן כושר עבודה, ביטוח סיעודי, נח"ל, שיניים, עובדים ושוהים זרים) שנמכרים מחודש פברואר 2016 מתחדשים מאליהם לכלל המבוטחים אחת לשנתיים ובכפוף לאישור הממונה יכולה חברת הביטוח לעדכן את התעריפים והתנאים בכל פוליסות ביטוח בריאות פרט, וזאת עד למועד העדכון הבא של התעריף ו/או התנאים (להלן: "**מועד השינוי**"). על חברת הביטוח להודיע לכל המבוטחים על השינוי כחודשיים לפני המועד, אולם במידה וחלה עלייה בדמי הביטוח החודשיים בתקופת הביטוח הבאה, של למעלה מ-10 ש"ח או מ- 20% מדמי הביטוח, לפי הגבוה מבניהם, ביחס לדמי הביטוח החודשיים ששילם המבוטח ערב מועד השינוי, או אם נעשתה הפחתה בהיקף הכיסוי הביטוחי, כתחליף להעלאת דמי הביטוח כאמור, לא ניתן להמשיך את הביטוח בלי קבלת הסכמתו המפורשת של המבוטח (להלן: "**הרפורמה בעניין תמחור פוליסות**"). בהתאם ל**תיקון לחוזר "עריכת תוכנית לביטוח בריאות פרט**" שפורסם בחודש מרס 2018 נקבע כי ההודעות האמורות ייעשו באמצעות דואר אלקטרוני ומסרונים לטלפון נייד, וזאת כחלק ממדיניות הממונה לעודד שימוש באמצעים דיגיטליים בממשקים שבין מבטח למבוטח.

קיים קושי להעריך את השפעת הרפורמה בעניין תמחור פוליסות לטווח הארוך, ואולם בטווח הקצר, בשנת הדוח, עדכון הפוליסות בהתאם לרפורמה האמורה, הביא להפחתת התעריפים בחברה בכיסויים חופפים. כמו כן, החברה מעריכה כי עדכון תנאי הפוליסה מדי תקופה יכול וישפיע על יכולת השימור של המבוטחים ועלול להגדיל את שיעורי ביטולי הפוליסות, במיוחד בקרב מבוטחים בריאים.

המידע בכל הקשור להשלכות עתידיות אפשריות של הרפורמה בעניין תמחור פוליסות הינו בגדר מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. היישום בפועל עשוי להיות שונה מזה שנחזה והוא תלוי במכלול של גורמים, לרבות האופן בו יעודכנו הפוליסות, ככל שצריך ו/או ניתן יהיה לעדכנן, לאורך השנים וההוצאות התפעוליות הכרוכות בכך, וכן תלוי בהתנהגותם של החברות המתחרות, הגורמים המפיצים ובטעמי המבוטחים לאורך זמן, בהשפעה המשולבת של הרפורמה בעניין תמחור פוליסות ביחד עם חוזר אי תלות ותקנות הפוליסה האחידה, כהגדרתם להלן, וכן בהשפעה המשולבת של מכירות סינרגטיות.

כמו כן, בהתאם להנחיות הממונה, החל מחודש פברואר 2016 על חברת ביטוח המשווקת פוליסות פרט בענף מחלות ואשפוז ובענף תאונות אישיות לאפשר למועמד לביטוח לרכוש תוכנית בסיס ללא תלות ברכישה של תוכנית נוספת אחרת או תוכנית בסיס אחרת אלא אם התיר זאת הממונה מראש ובכתב. כן נקבע כי על חברת ביטוח לאפשר למועמד לביטוח לרכוש את כל אחד מהכיסויים הבאים כתוכניות בסיס: ניתוחים, השתלות, תרופות ומחלות קשות. חברת ביטוח לא יכולה להתנות הנחה בתוכנית מסוימת ברכישה או באחזקתה של תוכנית אחרת ועליה לקבל את הסכמת המבוטח בנפרד לרכישת או ביטול כל אחת מהתוכניות.

1)ב. ביטוחי קולקטיב

פוליסות ביטוח בריאות קולקטיביות הינן בדרך כלל לתקופה של מספר שנים, כאשר בחלק מהפוליסות יש זכאות למבוטחים לרכוש בתום תקופת הביטוח הקולקטיבי, פוליסת פרט ללא חיתום ("**ברות ביטוח**").

תקנות הפיקוח על שירותים פיננסים (ביטוח) (ביטוח בריאות קבוצתי), התשס"ט-2009 מסדירות את הביטוחים הקבוצתיים וקובעות, בין היתר, כי חידוש ביטוח קבוצתי ברצף, יעשה רק בתנאי שלא בוטלו אחד או יותר מפרקי הכיסויים הבסיסיים, כהגדרתם בתקנות, שהיו קיימים בפוליסה טרם חידושה. עוד נקבע, כי לא ניתן לבצע במהלך הביטוח או במועד חידוש הביטוח הקבוצתי העלאה של דמי הביטוח בשיעור או בסכום הגבוה מזה הקבוע בתיקון לתקנות אלא על פי הסכמתו המפורשת של המבוטח.

1)ג. <u>כיסויים ביטוחיים בענף מחלות ואשפוז</u>

להלן תיאור של מהות הכיסויים הביטוחיים במוצרים העיקריים הנמכרים על ידי הקבוצה בענף מחלות ואשפוז:

א. ביטוח מחלות ואשפוז

- במסגרת ענף מחלות ואשפוז מציעות חברות הביטוח כיסויים הנחלקים לשלושה סוגים:
  - **ביטוח תחליפי -** כיסוי ביטוחי המהווה תחליף לשירותים הניתנים בסל הבסיסי ו/או לשירותים הנוספים.
  - **ביטוח מוסף -** כיסוי לשירותים שבמועד מכירתם אינם נכללים בסל הבסיסי ולא במסגרת השירותים הנוספים.
  - **ביטוח מרחיב -** כיסוי המרחיב כיסוי הניתן על ידי הסל הבסיסי ו/או השירותים הנוספים.
- הכיסויים הביטוחיים הבסיסיים הקיימים בענף משנה זה הינם:
  - **ביטוח ניתוחים, השתלות וטיפולים מיוחדים -** מקנה למבוטח כיסוי בגין שירותי רפואה פרטיים. במסגרת זו ניתנת למבוטח הזכות לבחור את מועד קבלת השירות הרפואי, זהות הרופא המטפל והמוסד הרפואי. הכיסוי הביטוחי האמור מעניק כיסוי בגין הוצאות רפואיות, בין היתר, בקשר עם ניתוח, השתלות ו/או טיפולים מיוחדים בחו"ל.

החל מחודש פברואר 2016 משווקות כל חברות הביטוח בישראל פוליסה הכוללת כיסוי ביטוחי אחיד לניתוחים, מחליפי ניתוח והתייעצויות עם רופא מומחה אגב ניתוח או אגב טיפול מחליף ניתוח, הכל בישראל, שהיקפה ותנאיה נקבעו **בתקנות הפיקוח על שירותים פיננסים (ביטוח) (תנאים בחוזה ביטוח לניתוחים וטיפולים מחליפי ניתוח בישראל), התשע"ה-2015** (להלן: **"פוליסת ניתוחים אחידה"** ו- **"תקנות הפוליסה האחידה"**, בהתאמה).

בהתאם **לחוק התוכנית הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום המדיניות הכלכלית לשנות התקציב 2015 ו-2016), התשע"ה-2015** (להלן: **"חוק ההסדרים 2015"**) החל בחודש יולי 2016 פוליסת הניתוחים האחידה המשווקת על ידי כל חברות הביטוח בישראל כוללת כיסוי לניתוח שיבוצע רק באמצעות ספק שירות שיש לו הסדר עם המבטח לביצוע ההליך (להלן: **"ספק שירות בהסדר"**). עוד נקבע במסגרת חוק ההסדרים 2015, באופן אחיד לגבי חברות ביטוח וקופות חולים, כי חברת ביטוח תשלם לפי הפוליסה האחידה לניתוחים, בשל ניתוח, לרופא או למוסד הרפואי שבו בוצע הניתוח לפי הסדר ניתוח בלבד ולא תשלם למטופל החזר כספי או תשלום בשל הניתוח.

ההוראות האמורות לא יחולו על חברת ביטוח שנתח השוק שלה נמוך משיעור שהורתה לגביו הממונה על הביטוח אם ראתה כי הדבר נדרש לשם הבטחת התחרות, ושקבלה אישור מהממונה על כך, ובלבד ששיעור נתח שוק כאמור לא יעלה על 10% (להלן: **"מבטחים עם נתח שוק נמוך"**).

קיומה של פוליסת ניתוחים אחידה אצל חברות הביטוח אשר מאפשרת מתן שירות למבוטחים באמצעות ספקים שלהם הסכם עם חברת הביטוח בלבד, מיקדו את התחרות במחיר, בשירות (לרבות היצע הרופאים שיקבעו במסגרת ההסדר) ובאופן יישוב התביעות. תמחור הפוליסה, לאור היקף הכיסויים הניתן במסגרתה, יכול וישפיע על אפשרות שימור המבוטחים בפוליסות שנמכרו קודם לכניסתן לתוקף של תקנות הפוליסה

האחידה ובהתאמה על תמהיל המבוטחים בפוליסות אלה. בשלב זה אין לאמור השפעה מהותית ואולם ובהתחשב בעובדה כי מדובר בהסדרים לטווח ארוך לא ניתן להעריך את מידת ההשפעה האמורה.

בחודש פברואר 2016 עתרה הסתדרות הרופאים בישראל לבג"צ כנגד פרק הבריאות בחוק ההסדרים. העתירה הוגשה נגד הכנסת, הממשלה, משרד הבריאות ושר הבריאות, משרד האוצר ושר האוצר וכן כנגד חברות הביטוח ובתי החולים שהוגדרו כ"משיבים פורמליים". במסגרת העתירה נטען כי פרק הבריאות בחוק ההסדרים כולל שינויים מרחיקי לכת מבלי שקדמו להם דיונים מושכלים ומעמיקים, וכן כי הרפורמה האמורה אינה מתאימה להיכלל במסגרת של חוק ההסדרים. בין היתר נטען בעתירה ביחס להסדר ניתוח, כי מדובר בהגבלת נגישות המטופלים למגוון רופאים, אשר עולה כדי פגיעה בחוק יסוד כבוד האדם וחירותו שכן היא שוללת מהאזרח את האפשרות לבחור את הטיפול הרפואי המיטבי כראות עיניו. בחודש ספטמבר 2016 קבע בית המשפט כי לאור העובדה כי מדובר בהסדר חדש שהשלכות יישומו טרם התבררו, הטיפול בעתירה ידחה לחודש מרס 2017 והמועד האמור הוארך לחודש מרס 2018.

בחודש פברואר 2018 פורסם סיכום שימוע בוועדת המחירים בנושא דיווח על מחירים ורווחיות בניתוחים פרטיים (להלן: "**הועדה**") בעניין המלצת הוועדה לשרי הבריאות והאוצר להחיל פיקוח, ברמת דיווח, לפי פרק ז' (דיווח על מחירים ורווחיות) לחוק הפיקוח על מצרכים ושירותים, תשנ"ו-1996 על מחירי ניתוחים במימון פרטי, ועל רווחיות ומחירים של ניתוחים במימון פרטי (להלן: "**ההמלצה**"). חובת הדיווח תחול על קופות חולים וחברות הביטוח המספקות ביטוח רפואי ועל בתי חולים ומרפאות כירוגיות כספקי השירותים. הועדה קיימה שימוע אודות ההמלצה והחליטה להמליץ לשרים להחיל את חובת הדיווח החל מיום 1 במאי 2018 ולמשך שנתיים. ככל שההמלצה תתקבל, הדיווחים יכללו נתונים במתכונת שתקבע הועדה. הועדה תנתח את הממצאים מהנתונים האמורים ותשקול אם להמשיך ולפעול במתכונת הקיימת או לנקוט צעדים אחרים ככל שידרשו.

בשלב ראשוני זה, החברה אינה יכולה להעריך את השפעת ההמלצה וההחלטות שיתקבלו בעקבותיה.

- **ביטוח מחלות קשות -** כיסוי ביטוחי במסגרתו זכאי המבוטח, במקרה של גילוי מחלה קשה, לקבל פיצוי כספי בסכום חד פעמי.

- **ביטוח תרופות -** כיסוי ביטוחי בגין רכישת תרופות אשר אינן כלולות בסל הבריאות הממלכתי.

- בנוסף, קיימים כיסויים נוספים, כגון **שירותים אמבולטוריים**- שירותים המעניקים טיפול רפואי, בבית חולים או במרפאה, ללא צורך באשפוז.

הערכת החברה בקשר עם תקנות הפוליסה האחידה הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל בטווח הארוך, עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות והן תלויות בין היתר בהשפעת תמחור הפוליסה, בהתנהגות הגורמים המתחרים, לרבות מבטחים עם נתח שוק נמוך הזכאים להקלות, קופות החולים והמבוטחים, בהתנהגות הגורמים המפיצים, הלקוחות וכן בהשפעתם של הסדרים רגולטורים אחרים, לרבות הסדרים החלים על מוסדות רפואיים.

ב. ביטוח נסיעות לחו"ל

ביטוח נסיעות לחו"ל מורכב מסל של כיסויים ביטוחיים המיועדים למבוטחים במהלך שהותם בחו"ל, הכולל, בין היתר, כיסוי בגין הוצאות רפואיות, תאונות אישיות, קיצור נסיעה ומטען. תקופת הביטוח בפוליסת נסיעות לחו"ל נקובה בימים, בהתאם לתקופת שהיית המבוטח בחו"ל או למשך כל ימי הנסיעה שיחולו במהלך שנה קלנדרית אחת. פוליסות נסיעות לחו"ל נמכרות בעיקר על ידי מערך המכירות הישיר, המוכר בעיקר לחברי קולקטיבים של שלוש מקופות החולים, על פי הסכמים קצובים בזמן וכן על ידי סוכני ביטוח. הרווחיות בפוליסות נסיעות לחו"ל מושפעת גם משינויים בשער החליפין.

בחודש ספטמבר 2017 נכנס לתוקף תיקון הוראות החוזר המאוחד בעניין ביטוח נסיעות לחו"ל ונקבעו הוראות לניסוח תוכניות ביטוח נסיעות לחו"ל ואופן שיווקן (להלן: "**ההוראות**"), ועיקרן הקביעה כי מבנה התוכנית יכלול כיסוי בסיס שעיקרו ביטוח רפואי, שאיתו ניתן יהיה לרכוש הרחבות שונות (כגון ביטול נסיעה, קיצור נסיעה, הריון, ספורט חורף), הכל בהתאם להוראות שנקבעו.

במסגרת ההוראות צומצמו החריגים אותם ניתן לכלול במסגרת הפוליסה שניתן לבררם בתהליך המכירה, בהשוואה למצב שנהג לפני השינוי, לרבות ביטול האפשרות להחריג מקרה ביטוח של ביטול או קיצור נסיעה בעקבות מותו או אשפוזו של המבוטח הנובע ממצב רפואי קודם, וכן נקבעו הוראות נוספות לפיהן גבולות האחריות בתוכנית יותאמו לעלות הצפויה למבוטח בקרות מקרה הביטוח בין היתר בהתאם למדינת היעד, הוראות הנוגעות להליך כריתת חוזה ביטוח באמצעות האינטרנט, להארכת תקופת הביטוח לאחר כריתת החוזה וכן הוראות הנוגעות לתיעוד ובקרה על ידי מבטח או סוכן ביטוח. החברה החלה לשווק פוליסות נסיעות לחו"ל התואמות את הוראות החוזר המאוחד החל מחודש ספטמבר 2017.

הרחבת היקף הכיסוי הניתן במסגרת ההוראות וצמצום החריגים הביא למגמה של העלאת תעריפים בפוליסות שהותאמו להוראות. צמצום החריגים אותם ניתן לכלול במסגרת הפוליסה שניתן לבררם בתהליך המכירה, כמו גם מכירה נפרדת של פרקי הכיסוי הביא להכבדה על תהליך המכירה ולרכישה סלקטיבית של כיסויים. בשלב ראשוני זה של יישום ההוראות לא ניתן לצפות את השלכתן במלואה ולטווח הארוך והיא תלויה בין היתר, בניסיון התביעות, בבחירות העמיתים ובהתנהגות הגורמים המתחרים.

ג. ביטוח תאונות אישיות

ענף משנה זה כולל פוליסות פרט המקנות זכאות לפיצוי בהתקיים מקרה ביטוח, כגון שברים, כוויות נכות ומוות כתוצאה מתאונה.

לפרטים בדבר **חוזר בעניין "תיקון הוראות החוזר המאוחד – שער 6 חלק 2, 3 ו- 4 – גילוי ודיווח למבוטח בביטוח בריאות"** (להלן: "**חוזר גילוי ודיווח**"), הקובע, בין היתר, הוראת שעה על פיה ישלחו למבוטחים מסרונים חודשיים המדווחים להם אודות התשלום החודשי לחברת הביטוח עבור פוליסת תאונות אישיות, ראה סעיף 8.2 להלן.

לעניין הכרעה בעניין שיווק פוליסות תאונות אישיות ראה ביאור 40(ד)(1) לדוחות הכספיים.

2) ענף סיעוד

בענף סיעוד משווקת החברה פוליסות במסגרתן, בקרות אירוע ביטוחי, מתחייבת החברה להשתתף במימון שהות במוסד סיעודי או לפצות את המבוטח בסכום קבוע מראש. הפוליסות מעניקות תגמולי ביטוח לתקופה קצובה או לכל החיים.

בהתאם להוראות הממונה בעניין, כפי שבאות לידי ביטוי במסגרת **חוזר "עריכת תוכנית לביטוח סיעודי"** ("**חוזר הסיעוד**") מקרה ביטוח הנובע ממצב של אי יכולת לבצע לפחות 3 מתוך 6 פעולות המוגדרות בחוזר (לקום ולשכב, להתלבש ולהתפשט, להתרחץ, לאכול ולשתות, לשלוט על סוגרים ולניידות) יזכה את המבוטח בלא פחות מ-50% מתגמול הביטוח החודשי, ומקרה ביטוח הנובע ממצב של "תשישות נפש" (כמוגדר בחוזר), יזכה את המבוטח ב-100% מתגמול הביטוח החודשי. תגמולי הביטוח משולמים החל מתום תקופת ההמתנה לכל ימי חייו של המבוטח או לתקופה של מספר שנים כפי שהוגדרה בפוליסה, וכל עוד המבוטח נמצא במצב סיעודי. תקופת ההמתנה עשויה להיות מספר חודשים בודדים או מספר שנים, בהתאם למוצר שאותו רכש המבוטח.

בשנים האחרונות גברה התערבות הממונה והלחץ הציבורי, בכל הקשור ליישוב תביעות סיעוד ולאופן פרשנות הפוליסה. כהמשך, בחודש אפריל 2017 פורסמה **טיוטת "תיקון הוראות החוזר המאוחד – שער 6 חלק 3 פרק 5 – ביטוח סיעודי"** (להלן: "**טיוטת החוזר**" או "**טיוטת חוזר יישוב תביעות סיעוד**"). טיוטת החוזר כוללת הוראות ליישוב תביעות בביטוח סיעודי שמטרתן להבטיח הליך יישוב תביעות מהיר, ככל הניתן, הוגן, המצריך טרחה מינימלית מצד המבוטח.

במסגרת טיוטת החוזר מוצע לקבוע, בין היתר, הוראות בדבר סדר הפעולות ולוחות הזמנים שיחולו על המבטח בעת הליך יישוב תביעה, הטלת החובה על המבטח למנות נציג אישי מטעמו שיהיה איש הקשר אל מול המבוטח, וכן קביעת מגבלות באשר למקרים בהם ניתן לבצע חקירות וביחס לאופן ביצוען.

כן נקבעו בטיוטת החוזר המקרים בהם מותר למבטח להפנות את המבוטח לביצוע הערכת תפקוד ונקבע כי במידה וקיימת ברשות חברת ביטוח הערכת תפקוד שבוצעה על ידי המוסד לביטוח לאומי או חברת ביטוח אחרת, היא תחשב, אלא אם התקיימו התנאים המפורטים בטיוטה, כמידע מספק לעניין תיאור ביצוע הפעולות המפורטות בה. ספק הערכות התפקוד יבחר על ידי המבטח באופן אקראי ומחזורי מתוך רשימת הספקים איתם התקשר המבטח. המבטח יחויב ליצור מאגר של ספקים אשר יבצעו את הערכות התפקוד בהתאם לכללים המפורטים בטיוטה. נקבעו הכללים בהתקיימם יש לאפשר לספק מעריך להיכלל ברשימת הספקים, והכללים להוצאת ספק מעריך מהרשימה. ערעור של חברת הביטוח על תוצאות הערכת התפקוד יעשה באמצעות ספק מכריע ורק על בסיס מידע הסותר את תוצאות הערכת התפקוד שבוצעה ושלא היה בידיה קודם לכן.

בהתאם לטיוטה, מועד התחילה הינו תשעה חודשים מיום פרסום נוסח סופי של החוזר למעט הוראות מסוימות שביחס אליהן יקבע מועד תחילה מאוחר יותר.

להליכים המתוארים, להוראות ולמגבלות המוצעות במסגרת טיוטת חוזר יישוב תביעות סיעוד, במידה ויהפכו לנוסח סופי ומחייב, צפוי כי תהיה השפעה על הליך יישוב התביעות בכללותו, הן מבחינה תפעולית והן בכל הנוגע לאופן יישוב התביעה והכלים שיעמדו בידי המבטח על מנת לברר את חבותו וכפועל יוצא יכול ויגדילו את עלויות ישוב התביעה. בשלב ראשוני זה, החברה אינה יכולה להעריך את מלוא ההשפעה של ההוראות האמורות. לפרטים נוספים ראה סעיף 9.13(ב)(1) להלן וכן חלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון, סעיף 3.1.3.

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של טיוטת חוזר יישוב תביעות סיעוד כמתואר לעיל, הינו בגדר מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של החברה והתוצאה בפועל עשויה להיות שונה באופן מהותי מזו שנחזתה, וזאת, בין היתר, בשל ראשוניות הטיוטה שפורסמה, בשל חוסר הודאות אשר לנוסח הסופי של טיוטת החוזר ככל שיפורסם ואשר לאופן היישום בפועל, והשלכותיה על הליך יישוב תביעות סיעוד, לרבות ביחס לתביעות על פי פוליסות ששווקו בעבר.

לפרטים נוספים בקשר עם עמדת הממונה בעניין בדיקה מחודשת של זכאות, ראה סעיף 9.2.9 להלן.

- **ביטוחי סיעוד פרט**

ביטוחי פרט בענף סיעוד הינם ביטוחים הנרכשים באופן פרטי על ידי המבוטחים. תקופת הביטוח בפוליסות כאמור הינה לכל החיים, כאשר תקופת הזכאות המרבית לקבלת תגמולי ביטוח הינה בהתאם לסוג הפוליסה שרכש המבוטח (משנים בודדות ועד לכל החיים). קיימות פוליסות לביטוח סיעודי משלים לביטוח סיעודי שרכש מבוטח (בדרך כלל, באמצעות קופת חולים או ביטוח קבוצתי), המעניקות תגמולי ביטוח, רק בתום תקופת המתנה שאורכה 36 או 60 חודשים.

קיימות פוליסות סיעוד בפרמיה קבועה המקנות למבוטח זכות, במקרה בו הוא מפסיק לשלם את הפרמיה מכל סיבה שהיא, בתנאים מסוימים, לצבור לזכותו ערכי סילוק, אשר מאפשרים לו לקבל תגמולי ביטוח מופחתים במקרה תביעה, והכל בהתאם לגילו, לתקופה שבה שילם את דמי הביטוח ולסכום דמי הביטוח ששולם על ידו. כאשר ערכי הסילוק נמוכים מסכום מסויים שנקבע על ידי הממונה, מקבל המבוטח, במקום ערכי סילוק, סכום חד פעמי. בנוסף, עד לשנת 2013 נמכרו גם פוליסות סיעוד פרט בפרמיה משתנה, ללא ערכי סילוק. בהתאם להוראות הממונה, החל משנת 2013, ניתן למכור בנוסף לפוליסות בפרמיה קבועה, רק פוליסות בפרמיה צמודה למדד הגדלה בשיעור של עד 4% לשנה ואשר מחירה מתקבע לא יאוחר מגיל 65 ("**פרמיה בשיעור משתנה מוגבל**").

בשנת הדוח פוליסות הסיעוד ששיווקה החברה היו בעיקרן בפרמיה קבועה וחלקן בפרמיה בשיעור משתנה מוגבל.

עד לשנת 2007, שיווקה החברה גם פוליסות ביטוח סיעודי עם פרמיה קבועה, אשר להן מנגנון הצמדה לתשואת תיק ההשקעות באופן שתשואה חיובית מעבר לתשואת מינימום שנקבעה בפוליסה מגדילה את גובה הגמלה החודשית לה זכאי המבוטח בעת קרות מקרה הביטוח. תשואה נמוכה מתשואת מינימום שנקבעה בפוליסה מזכה את החברה

בהגדלת פרמיית הביטוח, כך שסכום הגמלה החודשית לה זכאי המבוטח בעת קרות מקרה הביטוח לא יפגע. משנת 2007, לא נמכרות עוד על ידי הקבוצה פוליסות סיעוד עם מנגנון זה.

- **ביטוחי סיעוד קבוצתיים**

הסכמי ביטוח קבוצתי בענף סיעוד כוללים, לרוב, כיסויים ביטוחיים דומים לכיסויים בהסכמי ביטוח הפרט, אולם ככלל הינם לתקופה קצובה. ביטוח סיעודי קבוצתי כפוף לחוזרי הממונה בעניין, ובין היתר חלה חובה של מבטח לאפשר למבוטח, אשר הכיסוי הביטוחי שלו מכוח הפוליסה הקבוצתית הסתיים, במקרים מוגדרים, רצף ביטוחי באמצעות מתן אפשרות מעבר לפוליסת פרט לכל החיים ("**פוליסת ההמשך**") וזאת ללא חיתום מחדש וללא תקופת אכשרה. סכום הביטוח ותקופת תשלום תגמולי הביטוח יהיו על פי הקבוע למבוטח בפוליסה לביטוח הסיעודי הקבוצתי שברשותו.

בהתאם להנחיות הממונה, פוליסות קבוצתיות שנמכרו או חודשו מיום 1 בינואר 2013, יהיו למשך כל חיי המבוטח (בניגוד למצב הקודם לפיו תקופת הביטוח בפוליסות קבוצתיות הינה לתקופה קצובה), ותמחור הפרמיה לא יתבסס על סבסוד בין קבוצות גיל שונות (כאשר מספר שנות הגיל בכל קבוצת גיל לא יעלה על חמש שנים), ובין המינים. עם זאת, נקבע במסגרת ההנחיות האמורות כי מבטח יהיה רשאי לחדש חוזים קיימים להנהגת תוכנית לביטוח סיעודי קבוצתי במתכונתם הקודמת, ובלבד שיסתיימו עד ליום 31 בדצמבר 2013. מועד זה נדחה מספר פעמים על ידי הממונה, לאחרונה עד ליום 31 בדצמבר 2017, ולא הוארך עוד מעבר למועד האמור.

בחודש ספטמבר 2017 נכנסו לתוקפן הוראות הממונה הקובעות הוראות פרטניות ביחס לביטוחי סיעוד קבוצתיים (להלן: "**הוראות ביטוח סיעוד קבוצתי**"). בהתאם להוראות ביטוח סיעוד קבוצתי, עיקר מאפייני הסכמי הביטוח הקבוצתי שיכרתו ממועד זה, יהיו כדלקמן: תקופת הביטוח לא תפחת מ-5 שנים ולא תעלה על 8 שנים; סוג הפרמיה שניתן יהיה לגבות ממבוטח בביטוח סיעוד קבוצתי הינו פרמיה קבועה או פרמיה מוגדלת (משתנה עד 4% בשנה ורק עד גיל 65); מבוטח בביטוח סיעוד קבוצתי יצבור ערכי סילוק מגיל 40 אשר יקבעו לפי גיל ההצטרפות לראשונה של המבוטח לביטוח כאשר בעת חידוש אצל מבטח אחר יועברו הרזרבות בין המבטחים; בעת חידוש פוליסה לביטוח סיעוד קבוצתי יינתן למבוטח רצף ביטוחי ללא בחינה מחודשת של מצב רפואי קודם וללא תקופת אכשרה נוספת; בעת מימוש זכות המשכיות של מבוטח אשר גילו 40 ומעלה, לפוליסת סיעוד במתכונת פרטית, הפרמיה של פוליסת ההמשך לא תהיה גבוהה מהפרמיה שנדרש אותו מבוטח לשלם בגין הביטוח הסיעודי הקבוצתי טרם המעבר לפוליסת ההמשך וזאת, בכפוף להוראות המעבר שנקבעו למשך 10 השנים הראשונות, למשך כל תקופת הביטוח, ובשונה מהמצב שנהג לפני כניסתן לתוקף של ההוראות האמורות על פיו הפרמיות במקרה של מימוש זכות המשכיות כאמור היו כנהוג במועד המעבר, אצל המבטח, למבוטחים בפוליסת פרט דומה. לגבי מבוטח שגילו נמוך מגיל 40 או גבוה מגיל 70, רשאי המבטח לגבות בגין פוליסת ההמשך פרמיה שלא תהיה גבוהה מהפרמיה הנוהגת למצטרפים חדשים בפוליסת פרט דומה אצל המבטח.

יישום הוראות ביטוח סיעוד קבוצתי מביא להאחדה במאפיינים מהותיים, בין מוצר סיעוד פרט לבין מוצר סיעוד קבוצתי, וזאת בין היתר לאור החובה לצבור למבוטח מגיל 40 ערכי סילוק ולהבטיח למבוטחים, בעת מעבר מפוליסה קבוצתית לפוליסה פרטית שתשווק על ידי המבטח באותו מועד, את גובה הפרמיה שנדרש לשלם בגין הביטוח הקבוצתי במועד סיומו, וזאת למשך כל תקופת הביטוח ובתנאים שנקבעו במסגרת ההוראות האמורות והדבר יכול להשפיע על עצם הנכונות לבטח מבוטחים בביטוח סיעודי קבוצתי ו/או על תנאי ההתקשרות עמם.

בחודש אוקטובר 2017 שלחה הממונה מכתב הממוען לבעלי פוליסות לביטוח סיעודי קבוצתי ולמנהלי חברות הביטוח, ממנו עולה כי החל משנת 2018 ימכרו פוליסות ביטוח סיעוד קבוצתיות (למעט למבוטחים שהינם חברי קופות החולים) בהתאם להוראות לביטוח סיעוד קבוצתי שנכנסו לתוקף בחודש ספטמבר 2017 בלבד וכן כלל המכתב התייחסות להתנהגות הצדדים בקשר עם הארכת הביטוחים הקבוצתיים הקיימים בהתאם להוראות האמורות.

נכון למועד פרסום הדוח, החברה אינה מתקשרת בהסכמים לביטוח סיעודי קבוצתי במתכונת שנקבעה ואולם בשנת הדוח, לדבר לא היה השפעה מהותית על החברה, בעיקר לאור כך שבשנים שקדמו לפרסום טיוטת ההוראות פעלה החברה, לצמצום פעילותה במסגרת ביטוח סיעוד קבוצתי (למעט ביחס לביטוחי סיעוד קבוצתיים לחברי קופות החולים).

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של הוראות ביטוח סיעוד קבוצתי הינו מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של החברה והתוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות, בין היתר לאור ההשפעה על החלטות החברה אשר תלויות בין היתר בהתפתחות תנאי השוק, התנהגות הגורמים המתחרים, וההסדרים שיתגבשו מול בעלי הפוליסות הקבוצתיות.

בחודש יולי 2016 נכנסו לתוקף **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (ביטוח סיעודי קבוצתי לחברי קופות חולים), התשע"ו-2015 וחוזר ביטוח סיעודי קבוצתי לחברי קופות חולים** (להלן: "**ההוראות**"). ההוראות קובעות, בין היתר, תנאים אחידים לביטוחים הסיעודיים הקבוצתיים של קופות החולים, כללים לניהול קרן מבוטחים, שמקורה בדמי ביטוח המשולמים עבור מבוטחים, ואשר תשמש לכיסוי ביטוחי במקרה של מעבר מבוטחים בין קופות חולים, ואשר ביחס אליה נקבע כי במשך תקופת הביטוח, קרן המבוטחים רשאית לשאת בשיעור שלא יעלה על 80% מהפער שבין ערך התביעות בפועל של הביטוח לבין ערך התביעות הצפוי, בהתאם להסכם בין הקופה למבטח. עוד נקבע כי החזר ההוצאות שאותו יכולה קופת החולים לקבל מהמבטח יחושב בהתאם לכמות המצטרפים והעוזבים את הקופה ולא יעלה על 5% מדמי הביטוח שנגבו בפועל (בהשוואה למצב שקדם לפרסום ההוראות ואשר בהתאם לו ניתן היה להחזיר סכומים ששילמה הקופה בשל הפוליסה בסכום שלא יעלה על שיעור של 5% מסך כל דמי הביטוח שנגבו מן המבוטחים).

בהתאם להוראות, הממונה רשאית לאשר לאותו מבטח לבטח שתי קופות רק במקרה בו הוא מבטח, בסה"כ, פחות מ-50% מכלל המבוטחים בפוליסות של קופות החולים. בהתאם להוראות, חברת ביטוח תבחר בהליך תחרותי שיערך על ידי קופת חולים ותתקשר בהסכם לתקופה שלא תעלה על 8 שנים. נכון למועד פרסום הדוח, החברה מבטחת בביטוח סיעוד קבוצתי את חברי קופות החולים מכבי ולאומית, וככלל נושאת במלוא הסיכון הביטוחי בגינו, בגין חלק הסיכון שלא הועבר לביטוח משנה.

במסגרת תיקון להוראות מחודש ינואר 2018 ניתנה סמכות מפורשת לממונה להאריך את תקופת ההתקשרות לצורך עריכת הביטוח הסיעודי לחברי קופת חולים, בין חברת ביטוח לקופת חולים, מעבר ל- 8 שנים, ונדחתה כניסתה לתוקף של ההוראה בדבר חובתה של חברת ביטוח בנשיאת סיכון בתוכנית לביטוח סיעודי קבוצתי לחברי קופת חולים ליום 1 בינואר 2019.

בנוסף, ההוראות מסדירות מעבר של מבוטחים בין קופות, וכן מסדירות את הכיסוי למי שהיו מבוטחים בפוליסות סיעוד קולקטיביות (שנערכו שלא במסגרת קופות החולים), אשר הסתיימו לאחר יום 1 בינואר 2011, ולא חודשו אצל מבטח כלשהו, והם הגיעו לגיל 60 ומעלה במועד תחילת התקנות או במועד תום תקופת הביטוח בפוליסה כאמור, לפי המאוחר מביניהם (להלן: "**מבוטחים זכאים**"). המבוטחים הזכאים יהיו זכאים להצטרף לביטוח הסיעודי של קופת החולים בה הם רשומים, בתעריפים הנהוגים בקופת החולים עבור קבוצת הגיל אליה הם משתייכים, בלא הליך חיתומי, וזאת בתוך 120 ימים ממועד תחילת התקנות או ממועד סיום הפוליסה הקולקטיבית, לפי המאוחר. עוד נקבעה חובת הודעה של המבטח שביטח את המבוטחים הזכאים ביחס לזכויות האמורות.

במסגרת תיקון להוראות שפורסם בחודש פברואר 2018 שופרו תנאי הזכאות של מבוטחים זכאים להצטרף לביטוח הסיעודי של קופת חולים בה הם רשומים בין היתר בכך שתוקן גילו של מבוטח זכאי מ- 60 ל- 55 ובכך שהורחבה אוכלוסיית המבוטחים הזכאים וכן הוארך המועד שעד אליו רשאי מבוטח זכאי להצטרף לביטוח הסיעודי הקבוצתי הנערך לחברי קופת חולים ללא בחינה של מצבו הרפואי עד לסוף חודש יולי 2018.

במסגרת תיקון להוראות שפורסם בחודש יולי 2017 שופר הכיסוי הביטוחי הניתן במסגרת פוליסת הסיעוד האחידה לחברי קופות החולים (להלן: " **תיקון הוראות**" ו- "**הפוליסה האחידה**"). תיקון ההוראות מאפשר לחיילים, כולל משרתי הקבע, את המשך הרצף הביטוחי גם בתקופת שירותם הצבאי. כמו כן, מרחיב התיקון את הכיסוי הביטוחי לעניין הרחבת הגדרת מקרה הביטוח, במקרה של מגבלת ניידות של המבוטח.

החברה נערכה ליישום ההוראות בדבר ביטוחים סיעודיים קבוצתיים לקופות חולים ועדכנה את הפוליסות הרלבנטיות בהתאם להוראות האמורות.

פוליסת הביטוח הקבוצתית לעמיתי קופות חולים מכבי ולאומית צפויות להסתיים בחודש דצמבר 2018 ו- מרס 2019, בהתאמה. לפרטים נוספים בעניין הסכם מכבי ראה להלן.

הסכם מכבי

בעקבות זכייתה של החברה (בסעיף זה: "**המבטחת**") במכרז לבחירת מבטחי ביטוח סיעודי לחברי מכבי מגן ועמיתי מכבי שירותי בריאות, נכנסה לתוקף, ביום 1 ביולי 2008 (בסעיף זה: "**המועד הקובע**") פוליסת ביטוח סיעודי קבוצתי לחברי מכבי שירותי בריאות (בסעיף זה: "**הפוליסה**"). המבוטחים על פי הפוליסה הינם חברי מכבי מגן שערב המועד הקובע היו כלולים בתוכנית לכיסוי סיעודי שהופעלה על ידי מכבי מגן ("**קרן הסיעוד**"), ואשר הועברו לפוליסה בהתאם לרובד בו היו מבוטחים. כן מבוטחים על פי הפוליסה חברי מכבי שירותי בריאות, שערב המועד הקובע לא היו חברים במכבי מגן ולא נכללו בקרן הסיעוד ואשר ביקשו להצטרף לכיסוי על פי הפוליסה מהמועד הקובע ואילך ובקשתם אושרה על ידי המבטחת. תקופת ההסכם שנחתם עם מכבי בעקבות זכיית המבטחת במכרז (בסעיף זה: "**ההסכם**") הייתה ל- 5 שנים (בסעיף זה: "**תקופת ההסכם המקורית**") שהסתיימו ביום 30 ביוני 2013, והוארכו מספר פעמים עד לחודש דצמבר 2018.

בנוסף, במסגרת ההתקשרות עם מכבי, הועברו לניהולה של המבטחת במועד הקובע נכסים בסכום של כ- 687 מיליוני ש"ח (בסעיף זה: "**הקרן**"), שהוחזקו במהלך תקופת ההסכם המקורית בהתאם להוראות הקבועות בהסכם במטרה להחזירם עם תום תקופת ההסכם בערך שגדל במהלך תקופת ההסכם. נכסי הקרן מנוהלים על ידי החברה במסלול ייעודי נפרד ובחשבונות נפרדים מיתר הנכסים המנוהלים על ידה והיא פועלת בהם כפי שהיא פועלת בהתאם להוראות ההסדר התחיקתי לגבי ביטוחים תלויי תשואה. נכון לסוף שנת הדוח, ערכה של הקרן הינו 2,997 מיליוני ש"ח.

במסגרת הארכת תקופת הפוליסה נקבע כי במידה ויופעל סעיף ההמשכיות בפוליסה, אשר מעגן את זכות המבוטחים לרכוש פוליסת המשך פרטית ללא חיתום רפואי במקרה בו הפוליסה הקבוצתית לא תחודש או תחודש בתנאים נחותים, עתידה הקרן לשאת בעלות ההמשכיות בהתאם למנגנון שנקבע על ידי הצדדים. כמו כן, בהתאם להסכם התחייבה החברה, לשפות את מכבי בגין כל נזק, ו/או הוצאה כספית שיגרמו למכבי ו/או למכבי מגן בגין, בין היתר, הפרת הפוליסה ו/או בגין הפרת ההסכם על ידי החברה, וכן בגין כל תביעה או דרישה שתופנה כנגד מכבי ו/או מכבי מגן בקשר עם הפוליסה ו/או בקשר עם חבות המבטחת על פי ההסכם ו/או הפוליסה. במסגרת ההסכם בין הצדדים נקבע כי מכבי תהא רשאית לסיים את ההתקשרות אם יתקיים ביחס למבטחת אירוע אחד מרשימה של אירועים כגון: פירוק, כינוס נכסים, הגעה להסדר עם נושים, חוסר יכולת לשלם חובות במועד, או השפעה מהותית לרעה על פרמטרים שונים הקשורים במצבה הפיננסי של המבטחת. עוד נקבע בהסכם כי במקרה בו יבוטל ההסכם כמפורט לעיל, ישולם למכבי פיצוי מוסכם בשיעור של 10% מסך הפרמיות השנתיות של המבוטחים במסגרת הפוליסה. להבטחת התחייבויותיה של המבטחת מכוח ההסכם, העמידה המבטחת ערבות בנקאית בגובה של 50 מיליוני ש"ח צמוד למדד 5/2008 אשר פורסם ב-15 ביוני 2008. היקף הפרמיות השנתי מהעסקה בשנת הדוח הינו כ- 630 מיליוני ש"ח. ההסכם קובע מנגנונים להתאמת פרמיה במקרה שבו ישתנו התקנות במהלך תקופת הביטוח. לעניין הוראות הממונה בדבר ביטוחים סיעודיים קבוצתיים לחברי קופות חולים והשלכותיהן, ראה לעיל.

ביום 21 במרס 2017 התקשרה החברה עם מכבי בהסכם להארכת פוליסת הסיעוד הקבוצתית לחברי מכבי לתקופה של שנה וחצי נוספת, החל מיום 1 ביולי 2017 ועד ליום 31 בדצמבר 2018 ("**תקופת ההארכה הנוספת**"). בתקופת ההארכה הנוספת ימשיכו לחול בעיקרן הוראות הפוליסה כפי שעודכנו החל מיום 1 ביולי 2016 ונקבעה תוספת תשלום של החברה לקרן המבוטחים, שתמומן בחלקה מתוספת בדמי הביטוח. החברה תמשיך לנהל את קרן המבוטחים ותיתן למכבי בנוסף שירותים עבור תפעול החברים הסיעודיים שהיו במכבי מגן עוד קודם לחתימת ההסכם המקורי ונשארו במכבי מגן וזאת לפי תקנון מכבי מגן.

8.1.3. השווקים העיקריים, מגמות ושינויים בביקוש ובהיצע

1) ענף מחלות ואשפוז

בשנים האחרונות, ענף מחלות ואשפוז הינו ענף מתפתח, בין השאר, בשל העובדות הבאות: פער בין היקף שירותי הבריאות שהמדינה מעניקה במסגרת סל הבריאות הבסיסי לבין הצורך של האזרחים בשירותי בריאות משופרים; שיפורים טכנולוגיים בתחום הרפואה; עלייה בתוחלת החיים ושיפור באיכות החיים אשר דורשים משאבים רפואיים יקרים, כגון: תרופות וטיפולים רפואיים מתקדמים; שירותי השב"ן, הנתונים לשינויים, אשר אינם בהכרח נותנים מענה מספק בנושאים שונים כגון: השתלות ותרופות; ועלייה במודעות הצרכנית בתחום הבריאות, לרבות לשירות זמין ועל פי בחירה, לשירותים רפואיים שאינם כלולים בסל הבריאות הבסיסי ובשירותים הנוספים של קופות החולים.

כמו כן, לאור החלטת החברה להתמקד בפעילויות הליבה שלה בענף זה, ככלל, החברה אינה משווקת עוד ביטוחים בענפי ביטוח לזרים השוהים בישראל, פוליסות ביטוח שיניים ופוליסות ביטוח בריאות לישראלים השוהים בחו"ל.

בהתאם לפרסומי הממונה ליום 30 בספטמבר 2017, היקף השוק במונחי פרמיות ברוטו בענף מחלות ואשפוז בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2017, הסתכם בכ- 5.8 מיליארדי ש"ח, לעומת כ- 5.4 מיליארדי ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הפרמיות בענף מחלות ואשפוז לתשעת החודשים הראשונים של שנת 2017 היוו כ13.6% מסך הפרמיות בכל שוק הביטוח בישראל לעומת כ- 13.9% בתקופה המקבילה אשתקד.

בחודשים ינואר עד ספטמבר 2017 חלה עלייה של כ- 7.9% בסך היקף השוק במונחי פרמיות ברוטו של ביטוחי מחלות ואשפוז בשוק הביטוח בישראל בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד, וזאת לעומת עלייה של כ- 12.9% בסך היקף הפרמיות האמורות בשנת 2016 בהשוואה לשנת 2015.

בשנים האחרונות קיימת מגמת עלייה במכירת ביטוחי מחלות ואשפוז, בין השאר, כתוצאה מהמודעות הציבורית, ומהסיבות שפורטו בסעיף 8.1.2(1) לעיל.

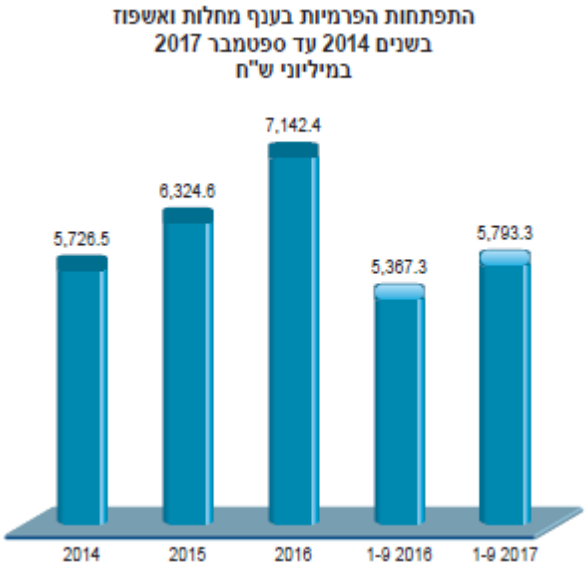

היקף הפרמיות בענף ביטוח מחלות ואשפוז משקף את דמי הביטוח המשולמים בגין כל הפוליסות שבתוקף שנמכרו לאורך השנים, והשינויים בהם אינם מעידים בהכרח על השינוי בביקוש ובהיצע בשנת הדוח.

לעניין השלכות אפשריות של מכירת פוליסת ניתוחים אחידה על ידי כל חברות הביטוח והנחיות הממונה לעניין אופן מכירת פוליסות בריאות מחודש פברואר 2016 לרבות לעניין תקופת ביטוח שמתחדשת מאליה מידי שנתיים, ראה סעיפים 8.1.2(א1) ו-8.1.2(ג1) לעיל.

2) ענף סיעוד

ענף הסיעוד הינו ענף מתפתח, בין השאר, לאור העלייה בתוחלת החיים, לרבות כתוצאה משיפורים טכנולוגיים בתחום הרפואה, ומאחר ואין לו מוצרים תחליפיים בשוק. בשנים האחרונות חל קיטון במכירת ביטוחי סיעוד פרט על ידי החברה (הכולל מכירת פוליסות סיעוד פרט במסגרת מימוש זכות המשכיות של מבוטחים בקולקטיבים של סיעוד שהסתיימו), וזאת, בין היתר, בשל החלטתה להקטין חשיפה לתחום זה, החשוף לסיכונים משמעותיים, לרבות חשיפה לשינויים רגולטוריים, אוירה ציבורית מבקרת והליכי יישוב תביעה מורכבים.

בהתאם לפרסומי הממונה ליום 30 בספטמבר 2017, היקף השוק במונחי פרמיות ברוטו בענף הסיעוד בשוק בתשעת החודשים הראשונים של 2017, הסתכם בכ- 2.9 מיליארדי ש"ח לעומת כ-2.6 מיליארדי ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הפרמיות בענף סיעוד לתשעת החודשים הראשונים של שנת 2017 היוו כ- 6.7% מסך הפרמיות בשוק הביטוח בישראל לעומת כ- 6.8% בתקופה המקבילה אשתקד.

בחודשים ינואר עד ספטמבר 2017 חלה עלייה של כ- 8.4% בהיקף הפרמיות ברוטו בביטוחי הסיעוד בשוק הביטוח בישראל בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד, לעומת עלייה של כ- 4.0% בהיקף הפרמיות בביטוחי הסיעוד בשוק הביטוח בישראל בשנת 2016 בהשוואה לשנת 2015.

היקף הפרמיות בענף ביטוח סיעוד משקף את דמי הביטוח המשולמים בגין כל הפוליסות שבתוקף שנמכרו לאורך השנים, והשינויים בהן אינם מעידים בהכרח על השינוי בביקוש ובהיצע בשנת הדוח.

חלק מענפי התחום מתאפיינים בצבירת רזרבות ניכרות לתקופות ארוכות, ולכן הרווחיות בתחום מושפעת, בין היתר, מהכנסות מהשקעות העומדות כנגד ההתחייבויות הביטוחיות.

8.1.4. שינויים מהותיים הצפויים בחלקה של החברה בשווקים העיקריים ביחס למוצרים ולשירותים העיקריים והתמהיל שלהם, בהתחשב בין היתר, בביקושים ובוותק של המוצרים הקיימים

בהתאם לפרסומי הממונה המתייחסים לנתוני תשעת החודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2017, הקבוצה הינה הקבוצה השלישית בגודלה בתחום הבריאות: הרביעית בגודלה בענף מחלות ואשפוז והשנייה בגודלה בענף הסיעוד.

שוק ביטוחי הבריאות הינו שוק מתפתח, והחברה הינה שחקן מרכזי בשוק זה. עם זאת, לאור העובדה שהשוק עובר הסדרה רגולטורית מקיפה בשנים האחרונות, ולאור שינויים רגולטוריים מהעת האחרונה, שינויים עתידיים אפשריים, בין היתר בקשר לרגולציה החלה על קופות החולים וההתפתחות של השינויים האמורים בשנים הקרובות, לא ניתן בשלב זה לצפות את אופן השפעתם של השינויים על התחום בכלל ועל חלקה של החברה בפרט בעתיד.

לעניין ביטוחי סיעוד – לאור הוראות הממונה בעניין ביטוחים סיעודיים קבוצתיים לחברי קופות חולים והיותם של ההסכמים עמן קצובים בזמן כמפורט בסעיף 8.1.2(2) לעיל, יתכנו שינויים בשוק הביטוחים הקולקטיביים לחברי קופות חולים והשחקנים המתחרים בו וכפועל יוצא בנתחי השוק של החברות המבטחות את קופות החולים.

לעניין עידוד רגולטורי להגברת התחרות בתחום ביטוח מחלות ואשפוז, ראה חובת מכירת פוליסות בנוסח אחיד בהתאם לתקנות הפוליסה האחידה, כמפורט בסעיף 8.1.2(1ג) לעיל, קיומו של מחשבון השוואת ביטוחי בריאות באתר הממונה על שוק ההון הביטוח והחיסכון ופרסום נתונים סטטיסטיים ביחס לאופן שירות ויישוב התביעות כמפורט בסעיף 8.3.1 להלן. לעניין עידוד רגולטורי למבטחים בעלי נתח שוק קטן, ראה תיקונים לחוק ההסדרים 2015, כמפורט בסעיף 8.1.2(1ג) לעיל. לעניין הגברת שימוש באמצעיים דיגיטליים לצורך העברת מידע למבוטחים במטרה להנגיש להם את המידע אודות מוצרי הביטוח שלהם לרבות עדכון מבוטחים באמצעות מסרון בדבר סיום הנחה ועליית מחיר ביטוח ועדכון שוטף של מבוטחים בפוליסות תאונות אישיות במסגרת הוראת שעה, ראה חוזר גילוי ודיווח בסעיף 8.2 להלן. לעניין שינויים רגולטורים נוספים אשר נועדו להשפיע על תמחור הפוליסות ועל גמישות בבחירתן וביטולן, ראה הוראות הממונה המתוארות בסעיף 8.1.2(1א) לעיל.

לעניין טיוטת הוראות הממונה בעניין מכירת מוצרי ביטוח, לרבות בתחום הבריאות, באמצעות נציגי מכירות שאינם סוכני ביטוח ושאינם עובדי חברת הביטוח, ראה סעיף 9.8.2 להלן.

הערכת החברה הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוססת על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות והן תלויות בין היתר, בהשפעותיהם ארוכות הטווח של השינויים הרגולטורים האמורים, בתוצאות העסקיות של החברה, בהתנהגות המתחרים, הגורמים המפיצים וטעמי המבוטחים.

8.1.5. מוצרים חדשים

לא היו שינויים מהותיים במוצרים בשנת הדוח.

בעקבות נייר העמדה בעניין עקרונות לניסוח תוכניות ביטוח, אשר פורסם בחודש אוגוסט 2015 על ידי הממונה וחוזר הוראות לניסוח תוכניות ביטוח אשר פורסם בחודש אוגוסט 2015, במסגרתם פורטו עקרונות שמטרתם להנחות את המבטח בעת ניסוח תוכנית ביטוח, כך שלא תכלול תנאים מקפחים ותהיה פשוטה וברורה, פעלה החברה גם בשנת הדוח, לתקן את מוצריה בהתאם להוראות הרגולטוריות הרלבנטיות.

8.2. **מגבלות, חקיקה, תקינה ואילוצים מיוחדים החלים על תחום הפעילות**

הפעילות בתחום זה כפופה להוראות הדין החלות על מבטחים הפועלים בתחום, וכן להוראות הממונה כפי שהן מתפרסמות מעת לעת. הממונה מפרסמת מעת לעת חוזרים המתייחסים לכיסויים הביטוחיים שיכללו בפוליסות בתחום.

הפעילות בתחום זה טעונה רישוי בהתאם לחוק הביטוח ומפוקחת על ידי אגף שוק ההון, ביטוח וחיסכון במשרד האוצר.

לעניין הוראות רגולציה נוספות או טיוטות של הוראות רגולציה, שפורסמו בתחום הפעילות:

בחודש פברואר 2018 פורסם חוזר גילוי ודיווח הקובע את המתכונת שבה יישלחו דיווחי מידע למועמדים לביטוח ולמבוטחים, תוך שימת דגש על הנגשת המידע למבוטח, לרבות באמצעים דיגיטליים.

חוזר גילוי ודיווח קובע, בין היתר, הוראות בדבר אפשרות המבוטח לבחור את האופן שבו יקבל את מסמך גילוי נאות, דף פרטי ביטוח ואת הדוח השנתי ולשנות את בחירתו (להלן: "**מסמכי הדיווח**"); חברת ביטוח תשלח למבוטח ראשי דוח מרכז עבור כל בני המשפחה, וכן, בנפרד, דוח אישי לכל מבוטח בגיר (למעט במשלוח באמצעות הדואר למבוטח שהוא בן זוג של המבוטח הראשי ושניהם בעלי כתובת מגורים אחת). החוזר מטיל על הגוף המוסדי חובת וידוא של קבלת מסמכי הדיווח על ידי המבוטח, ככל שהתקבלה הודעה כי לא הגיעו למבוטח; מטיל חובה לשלוח הודעה במסרון לפני משלוח מסמכי הדיווח, וכן במקרה של סיום תקופת הנחה ועליית דמי ביטוח חודשיים בסכום העולה על עשרים שקלים לחודש.

עוד קובע החוזר הוראת שעה למשך שנתיים לפיה חברת ביטוח תשלח למבוטחים מסרונים המדווחים להם אודות התשלום החודשי לחברת הביטוח עבור פוליסת תאונות אישיות.

מועד התחילה הינו 2 בספטמבר 2018 וזאת ביחס לדיווח השנתי בגין שנת 2018. על אף האמור חברת ביטוח יכולה לפנות לממונה לשם קבלת אישור לשליחת הדיווחים בהתאם להוראות החוזר ביחס לדיווח בגין שנת 2017.

ככלל, תחולת החוזר הינה על ביטוחי בריאות, למעט ביטוח תאונות אישיות קבוצתי או שאינו קבוצתי שנערך לקבוצת מבוטחים עקב השתתפותם באירוע חד פעמי המשותף לחברי הקבוצה או עקב השתתפותם בפעילות מסוימת, ושנעשה לתקופה קצרה משנה. לפירוט בדבר השפעת החוזר על פוליסות עד שנה ראה סעיף 7.1.1.4(ד) לעיל.

להוראות במסגרת חוזר גילוי ודיווח צפוי כי תהיה השפעות תפעוליות ועסקיות, ואלה יכולות להשפיע בכיוונים מנוגדים, וכן עלולה להיות השפעה בהיבט שימורן של פוליסות תאונות אישיות, ואולם בשלב ראשוני זה, החברה אינה יכולה להעריך מה תהיה ההשפעה הכוללת של ההוראות האמורות אשר יכול ותהיה מהותית, לרבות ביחס למכירות עתידיות.

הערכת החברה בקשר עם חוזר גילוי ודיווח הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוססת על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות והן תלויות בין היתר בהתנהגות המבוטחים.

לעניין תמצית הוראות דין סופיות נוספות שפורסמו בשנת הדוח ולאחריה, וכן תמצית טיוטות הוראות דין שפורסמו, החלות על תחום הפעילות, מעבר להוראות הדין אשר פורטו בפרק זה לעיל, ראה בנוסף, סעיף 9.2 להלן.

8.3. **<u>תחרות</u>**

8.3.1. <u>תנאי התחרות בתחום ושמות המתחרים בתחום</u>

להערכת הקבוצה, המתחרים העיקריים בתחום מתחלקים לשתי קבוצות עיקריות:

- חברות הביטוח, שמרביתן פועלות בתחום.
- תחליפים קיימים לחלק מהכיסויים בענף מחלות ואשפוז במסגרת השירותים הנוספים של קופות החולים.

התחרות בין חברות הביטוח בתחום מתמקדת במידת ההתאמה לצרכי המבוטח ולרצונו, בשירות, ביישוב תביעות ובתעריפים.

כחלק ממדיניות הממונה בשנים האחרונות קודמו רפורמות משמעותיות שענינן הפחתת תעריפים, שקיפות והגברת התחרות. רפורמות אלה, משפיעות ועתידות להמשיך ולהשפיע בשנים הקרובות על תחום ביטוח בריאות ועל רווחיותו. לפרטים נוספים ראה סעיף 2.5.3 לעיל.

סך הפרמיות ברוטו בענף מחלות ואשפוז בקבוצה הסתכמו, בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2017, בכ- 650 מיליוני ש"ח והיוו, בהתאם לנתוני הממונה, כ- 11.2% מהפעילות בענף זה בשוק הביטוח בישראל. בתקופה המקבילה אשתקד הסתכמו סך הפרמיות ברוטו בכ- 611 מיליוני ש"ח והיוו כ-11.4% מהפעילות בענף זה בשוק הביטוח בישראל.

להערכת הקבוצה המתחרים המשמעותיים בתחום הינם קבוצת הראל, קבוצת הפניקס וקבוצת מגדל.

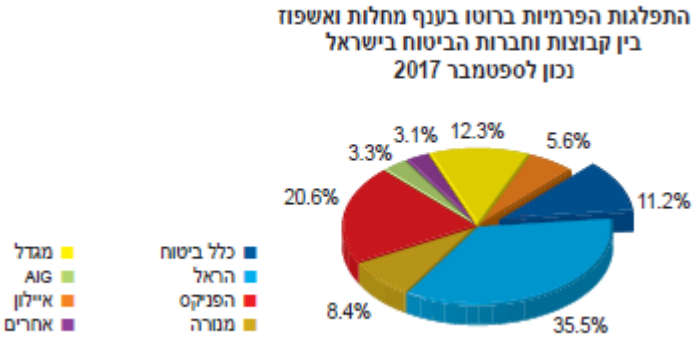

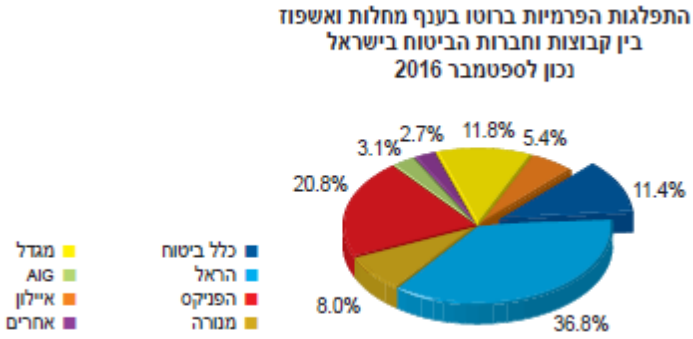

סך הפרמיות ברוטו בענף סיעוד בקבוצה הסתכמו, בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2017, בכ- 768 מיליוני ש"ח והיוו, בהתאם לנתוני הממונה המפורסמים באתר האינטרנט של אגף שוק ההון ביטוח וחיסכון, כ- 26.9% מהפעילות בענף זה בשוק הביטוח בישראל. בתקופה המקבילה בשנת 2016 הסתכמו סך הפרמיות ברוטו בכ- 743 מיליוני ש"ח והיוו כ- 28.2% מהפעילות בענף זה בשוק הביטוח בישראל. הקיטון בנתח השוק נובע הן מקיטון במכירות סיעוד פרט בחברה והן מטיוב העסק הקיים, בעיקר בעסקי קולקטיב.

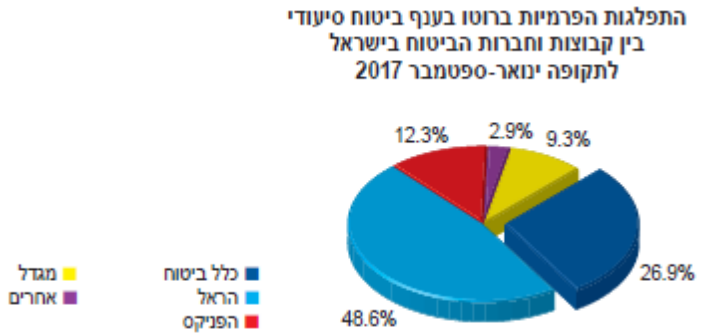

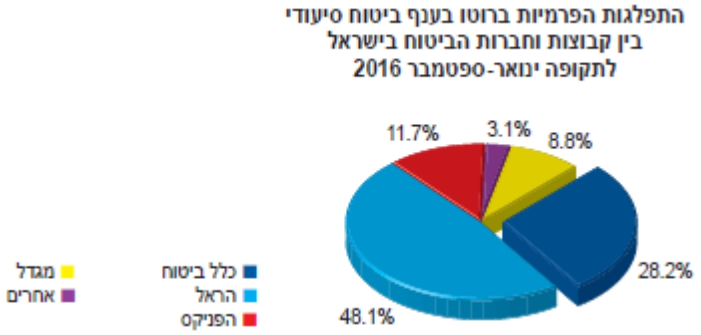

להערכת החברה התחרות בתחום הבריאות תתגבר בשנים הקרובות וזאת הן כפועל יוצא מהשפעתן העתידית המשולבת של רפורמות רגולטוריות ייחודיות לתחום כמפורט לעיל, והן כתוצאה מהוראות רגולטוריות רוחביות וביניהן הוראות חוזר **"איסוף מידע סטטיסטי לגבי יישוב תביעות ואופן טיפול בבקשות למשיכה והעברת כספים"**, בעקבותיו פורסמו באתר האינטרנט של אגף שוק ההון ביטוח וחיסכון נתונים השוואתיים בדבר מדד השירות של חברות הביטוח.

כמו כן, במטרה להגביר את שכלול השוק, את התחרות והשקיפות וכן לסייע למבוטח לבחור את הביטוח המתאים עבורו, מפורסם באתר הרשות מחשבון השוואת ביטוחי בריאות שמטרתו לאפשר השוואה של עיקרי הכיסויים הנמכרים במסגרת ביטוחי בריאות (השתלות, תרופות וניתוחים), בין כל חברות הביטוח המשווקות כיסויים אלו. מטרת המחשבון היא להגביר את התחרות בשוק ולאפשר למבוטחים להשוות בין שיעורי התעריפים המוצעים למצטרפים חדשים לביטוחי בריאות כאמור. במהלך שנת הדוח נכנס לתוקף **חוזר "ממשק לאיתור מוצרי ביטוח"** ו**חוזר "אחזור מידע אישי"**. מטרת חוזרים אלה לאפשר ממשק אינטרנטי נגיש ופשוט למבוטחים לצורך איתור מוצרי הביטוח שלהם אצל כל חברות הביטוח וכן קבלת מידע לגבי מוצרי ביטוח אלה באתרי האינטרנט של חברות הביטוח.

עוד הורחבו המידעים הנמסרים למבוטחים, לרבות במהלך תקופת הביטוח בנוגע למחיר הביטוח, במסגרת חוזר גילוי ודיווח (לפרטים נוספים ראה סעיף 8.2 לעיל). הרפורמות הרגולטוריות האמורות, לרבות פרסום המידע כאמור ו/או חלקים ממנו, יכול וישפיעו על התחרות בתחום, ויהוו כלי מדידה נוסף בבחירת המוצר הביטוחי על ידי המבוטח.

בנוסף, הוראות חוזר צירוף לביטוח משנת 2015 והתיקונים לו (לרבות טיוטת תיקון מחודש ינואר 2018, כמפורט בסעיף 9.2.7 להלן), הקובעות עקרונות להסדרת התנהלות חברות ביטוח וסוכני ביטוח בעת צירוף מועמד לביטוח לתוכנית ביטוח, צפויים להשפיע על הליכי חידוש הפוליסה ולהגביר את התחרות בתחום.

בחודש ינואר 2018 פורסם במסגרת הודעה בעיתונות כי רשות שוק ההגבלים העסקיים והממונה החלו בבדיקה משותפת של שוק ביטוחי הבריאות הפרטיים שמטרתה לבחון את תנאי התחרות בתחום. החברה אינה יכולה לצפות את מסקנות הבחינה כאמור ואת השלכותיה.

החברה אינה יכולה להעריך, בשלב זה, את השפעת ההוראות האמורות על נתח השוק של החברה בתחום, ובמיוחד לטווח הארוך.

8.3.2. שיטות להתמודדות עם התחרות

התמודדות הקבוצה עם התחרות, בתחום פעילות זה, נעשית במספר מישורים:

- פיתוח פתרונות עדכניים וחדשניים הנותנים מענה איכותי לצרכי המבוטחים.
- תמחור נכון של המוצרים בהתחשב בכל הגורמים המשפיעים כגון: עמלות הפצה ומכירה, עלויות תפעול, שרידות הפוליסות ועלות הסיכון.
- קיומו של מידע איכותי לגבי ניסיון העבר המהווה בסיס לניהול הסיכונים.
- חוזי ביטוח משנה ופיזור הסיכונים בשיתוף עם מבטחי משנה באופן המאפשר מציאת פתרונות המתאימים לסוגי הצרכנים השונים.
- מתן שירות מהיר, יעיל, מקצועי, הוגן ואיכותי, הן לסוכנים בהיבט של התפעול והן למבוטחים בהיבט של טיפול בתביעות ושירות.
- יכולת התאמה לתנאי השוק המשתנים ולחוסר ודאות הנובע משינויי רגולציה צפויים, אשר נוגעת, בין היתר, להיבטי תפעול, התאמת מוצרים ורווחיות.

הגורמים המרכזיים המשפיעים על מעמדה התחרותי של החברה הם:

- ניסיון רב-שנים בתחום ביטוח הבריאות;
- המוניטין של הקבוצה בתחום;
- קשר ארוך טווח עם סוכנים שמשווקים את מוצרי הקבוצה;
- מערך הפצה ישיר;
- מגוון מוצרי הבריאות הנמכרים תחת קורת גג אחת;
- השירות הניתן על ידי החברה ללקוחות ולסוכנים ואופן יישוב התביעות.
- חסמים תחרותיים - לעניין הסרת חסמי כניסה לשוק, ראה סעיף 9.3.1.2 להלן.

8.4. **לקוחות**

סוגי הלקוחות העיקרים בתחום הינם קולקטיבים ומבוטחים פרטיים.

להלן התפלגות הפרמיות ברוטו (באלפי ש"ח) לפי סוגי לקוחות בתחום ביטוח בריאות לפי ענפים לשנים 2016 ו-2017:

מחלות ואשפוז[54]

באלפי ש"ח	פרמיות ברוטו לשנת 2017	שיעור מסך פרמיות ברוטו לשנת 2017	פרמיות ברוטו לשנת 2016	שיעור מסך פרמיות ברוטו לשנת 2016
קולקטיבים*	215,768	24.8%	241,330	29.8%
מבוטחים פרטיים	655,049	75.2%	569,306	70.2%
סה"כ	**870,817**	**100%**	**810,636**	**100%**

* כולל מכירות של ביטוחי נסיעות לחו"ל אצל קופות החולים.

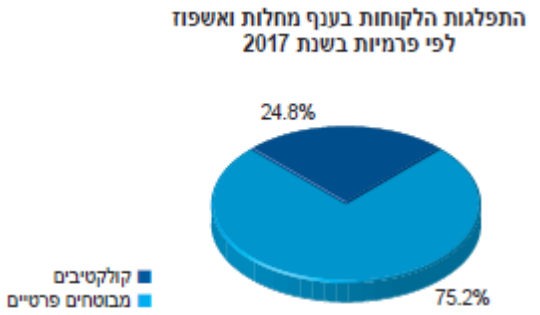

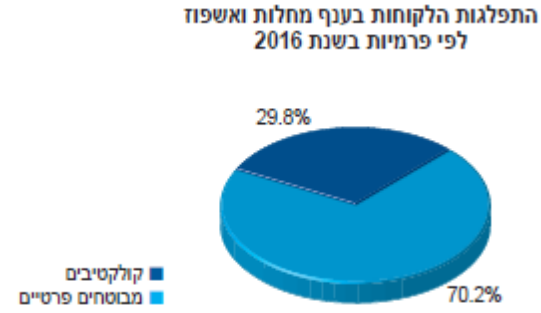

54 היקף הפרמיות בענף ביטוח מחלות ואשפוז משקף את דמי הביטוח המשולמים בגין כל הפוליסות שבתוקף שנמכרו לאורך השנים, והשינויים בהן אינם מעידים בהכרח על השינוי בשנת הדוח.

סיעוד[55]

באלפי ש"ח	פרמיות ברוטו לשנת 2017	שיעור מסך פרמיות ברוטו לשנת 2017	פרמיות ברוטו לשנת 2016	שיעור מסך פרמיות ברוטו לשנת 2016
קולקטיבים[56]	801,855	76.6%	752,455	76.1%
מבוטחים פרטיים	244,456	23.4%	235,789	23.9%
סה"כ	**1,046,311**	**100.0%**	**988,244**	**100.0%**

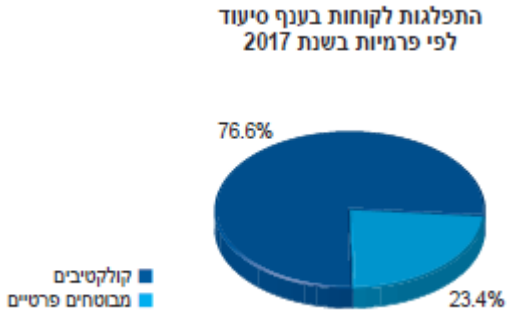

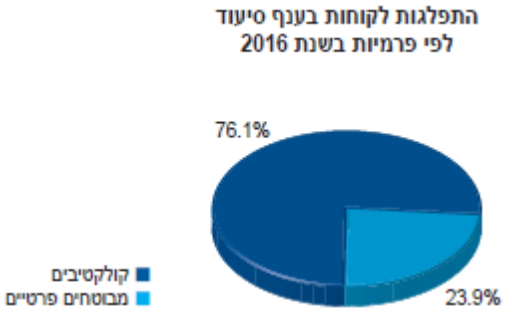

שיעור הביטולים (לרבות: ביטול פוליסה, הקטנה או אי חידוש) לשנה מהפוליסות בתוקף לראשית השנה, במונחי פרמיות, בענף מחלות ואשפוז פרט לטווח ארוך (ענף משנה מחלות ואשפוז בלבד), עמד על כ-9.4% בשנת הדוח לעומת כ- 8.2% בשנת 2016.[57]

---

55 היקף הפרמיות בענף ביטוח סיעוד משקף את דמי הביטוח המשולמים בגין כל הפוליסות שבתוקף שנמכרו לאורך השנים, והשינויים בהן אינם מעידים בהכרח על השינוי בשנת הדוח.

56 כולל מבוטחי קופות החולים.

שיעור הביטולים (לרבות: סילוק, ביטול פוליסה, הקטנה או אי חידוש) לשנה מהפוליסות בתוקף לראשית השנה, במונחי פרמיות, בענף סיעוד פרט עמד בשנת הדוח על כ-3.1% לעומת כ-3.4% בשנת 2016.[58]

אין לקבוצה תלות בלקוח בודד או במספר מצומצם של לקוחות בתחום ביטוח בריאות.

לקבוצה אין לקוח בודד שההכנסות ממנו בתחום מהוות 10% או יותר מסך הכנסות הקבוצה בדוחות המאוחדים.

החברה מבטחת, מעת לעת ובמהלך העסקים הרגיל, חברות מקבוצת אי די בי (המהוות בעל פוליסה בביטוחים קולקטיבים) בפוליסות בתחום. סך הכנסות החברה בתחום ביטוח בריאות מחברות הנמנות על קבוצת אי די בי מפרמיות במהלך העסקים הרגיל, אינו עולה על 5% מכלל הכנסות החברה בתחום בשנת 2017. למען הזהירות, למרות העובדה שקבוצת אי די בי מונה מספר רב של חברות, ההתייחסות לכל החברות בקבוצת אי די בי לעניין זה נעשתה במקובץ כאל גורם אחד.[59]

שיעור דמי הביטוח של קולקטיב סיעוד מכבי עמד בשנת הדוח על כ-60.2% מסך הפרמיות בתחום הסיעוד, המהווה סך של כ-629.9 מיליוני ש"ח. יודגש כי ההסכם עם מכבי שירותי בריאות הינו לתקופה קצובה (ראה סעיף 8.1.2(2) לעיל).

---

57 בהתאם להוראות חוזר הממונה, שיעור הביטולים מחושב על ידי חלוקת סכום הפרמיה שחויבה בחודש האחרון של השנה בסכום הפרמיה שחויבה בחודש האחרון של השנה הקודמת. החישוב מתייחס רק לפוליסות שהתחילו לפני השנה השוטפת ובנטרול עליית תעריפים.

58 ראה הערת שוליים 57 לעיל.

59 ביחס לשנת הדוח כללה הבחינה גם את מר משה טרי, שמכהן כנאמן עבור אי די בי פתוח לצורך הפעלת הסמכויות הנתונות לה מכוח אמצעי השליטה.

חלק III: מידע נוסף ברמת התאגיד -

עניינים הנוגעים לפעילות הקבוצה בכללותה

9. **מידע נוסף ברמת התאגיד**

9.1. **סביבה כללית והשפעת גורמים חיצוניים על הפעילות**

לפירוט בדבר תיאור מגמות, אירועים והתפתחויות בסביבה המקרו כלכלית של הקבוצה שיש להם או צפויה להיות להם השפעה על הקבוצה, ראה התייחסות ספציפית בתחומי הפעילות השונים, וכן חלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון סעיף 2.1.

9.2. **מגבלות ופיקוח על פעילות התאגיד**

פעילות הקבוצה בתחומים השונים כפופה להוראות הדין הכללי וכן להוראות דין החלות על כל תחום פעילות, כפי שתואר לעיל.

לצד הדינים הכלליים, כפופה פעילות הביטוח והחיסכון הפנסיוני בישראל לדינים ייחודיים החלים על הענף כגון: חוק הביטוח, חוק חוזה הביטוח, חוק קופות הגמל, חוק הייעוץ הפנסיוני והתקנות שהוצאו על פיהם וכן לפסיקות עקרוניות של בתי המשפט המשפיעות על פעילות הביטוח והחיסכון הפנסיוני בישראל, לרבות לעניין פרשנותם של חוקים ותקנות כאמור.

כן כפופה פעילות הביטוח והחיסכון הפנסיוני בישראל לפיקוח רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון והממונה היא המוסמכת לקבוע הוראות וכללים מנחים.

החברות בקבוצה מפוקחות על ידי רשויות פיקוח שונות ביניהן הממונה, אשר מפקחת על פעילות הגופים המוסדיים וסוכנויות הביטוח בקבוצה. בנוסף, כלל החזקות וכללביט מימון שהינה תאגיד מדווח הנשלט על ידי החברה, מפוקחות על ידי רשות ניירות ערך. החברות בקבוצה חשופות, מעת לעת, להליכי אכיפה מנהליים ולהטלת קנסות, לפרטים נוספים ראה ביאור 40(ד) לדוחות הכספיים. כן חשופות החברות בקבוצה לתובענות יצוגיות בעניינים שונים הנובעות מהוראות דין שהגופים המוסדיים כפופים אליהן, בין שנכללות בפרק זה ובין שנכללות בפרקים נוספים בדוח תיאור עסקי התאגיד. לעניין תובענות ייצוגיות שהוגשו כנגד הגופים המוסדיים בקבוצה ראה ביאור 40(א) לדוחות הכספיים.

במסגרת תוכנית האכיפה, מבצעת החברה, החל משנת 2012 באופן הדרגתי ובתחומים השונים, סקרי פערי ציות במסגרתם מתגלים ליקויים אשר החברה פועלת להסדרתם, במסגרת מתווי פעולה הנקבעים על ידה.

להלן תמצית הוראות הדין והחוזרים הסופיים שפורסמו בשנת הדוח ולאחריה, וכן תמצית טיוטות שפורסמו על ידי הממונה, החלות על פעילות החברות בקבוצה ואשר הינן מהותיות לפעילותן, בנוסף לדינים שפורטו במסגרת תיאור תחומי הפעילות וסעיפים נוספים לעיל ולהלן. לפירוט בקשר עם מגבלות רגולטוריות החלות על הגופים המוסדיים בקבוצה, בקשר עם דרישות ההון העצמי והשליטה בכלל החזקות, ולפרטים בדבר הכרעות רוחביות של הממונה, ראה ביאורים 16(ה)ו-(ו) ו כן ביאור 40(ד) לדוחות הכספיים.

9.2.1. הוראות לעניין דרישות הון וחלוקת דיבידנדים

- **הוראות משטר כושר פירעון כלכלי**

לפרטים בדבר ההוראות הסופיות ליישום משטר כושר פירעון כלכלי חדש לחברות ביטוח מבוסס Solvency II , ראה ביאור 16(ה)(3) לדוחות הכספיים.

בחודש דצמבר 2017 פורסם **חוזר "מבנה הגילוי הנדרש בדוח תקופתי ובאתר האינטרנט של חברות ביטוח בנושא משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II"**. החוזר קובע את מבנה הגילוי אודות תוצאות חישוב יחס כושר פירעון כלכלי במסגרת דוח בעניין זה. הדוח יפורסם באתר האינטרנט של חברות הביטוח החל מהחישוב בגין חודש דצמבר 2017 וכן יצורף לדוח התקופתי החל מהחישוב על בסיס נתוני דצמבר 2019. עוד קובע החוזר את מבנה הגילוי במסגרת הדוחות הכספיים ודוח הדירקטוריון. בחוזר נקבעו הוראות בדבר קיצור לוחות הזמנים לחישוב יחס כושר פירעון כלכלי, לפיהן החל מהחישוב על נתוני דצמבר 2018 ינתן גילוי על תוצאות החישוב במסגרת הדוח הכספי העוקב למועד החישוב, וכן נקבע כי תוצאות החישוב תהינה מבוקרות או סקורות, בהתאם לעניין, החל מהחישוב על נתוני דצמבר 2018.

בחודש מרס 2018 פורסמה "**עמדת ממונה הגדרת הון מוכר והון נדרש במכשירי הון מורכב**". העמדה כוללת פרשנות לעניין מונחים המופיעים במכשירי הון מורכב שהנפיקה כלליט מימון בעבר, לשם עמידה בהון העצמי הנדרש, וזאת לאור כניסתו לתוקף של משטר כושר פירעון כלכלי. עמדת הממונה היא כי לאחר ביטול תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (הון עצמי מינימלי הנדרש ממבטח), התשנ"ח-1998 ולגבי חברות ביטוח שקיבלו את אישור הממונה בדבר ביצוע ביקורת על יישום הוראות משטר כושר פירעון כלכלי, הפרשנות הראויה למונחים המפורטים להלן, לעניין נסיבות משהות, תהיה: המונח "הון עצמי" יפורש בהתאם להגדרתו בהנחיות ליישום משטר כושר פירעון כלכלי והמונח "הון נדרש" יפורש בהתאם להגדרת סף הון מינימאלי (MCR) בהוראות משטר כושר פירעון כלכלי, בגבולו העליון (45% מ-SCR), כאשר הוא מחושב ללא הוראות הפריסה וללא התאמת תרחיש מניות. כמו כן, לפי נייר העמדה, עד לקבלת אישור הממונה בדבר ביצוע ביקורת על יישום הוראות משטר כושר פירעון כלכלי – יפורשו המונחים בהתאם להוראות חוזר "הוראות בדבר הון עצמי לכושר פירעון של מבטח", המעגנות, ככל הניתן, את ההסדרים הקיימים בתקנות ההון הנוגעים לעניין הון עצמי נדרש לכושר פירעון.

- **דרישות הון עצמי**

לפרטים בדבר **טיוטת תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (הון עצמי מזערי הנדרש לקבלת רישיון מבטח), התשע"ז – 2017**, וכן **חוזר שעניינו "הון עצמי נדרש לכושר פירעון"**, ראה סעיף 9.3.1.2 להלן וביאור 16(ה) לדוחות הכספיים.

- **מכתב מאת הממונה בדבר חלוקת דיבידנד על ידי חברות ביטוח**

לפרטים בדבר מכתב מאת הממונה בדבר חלוקת דיבידנד על ידי חברות ביטוח, שעניינו מגבלות על חלוקת דיבידנד, כתלות ביחס כושר הפירעון, ראה ביאור 16(ה)(4) לדוחות הכספיים.

9.2.2. <u>דיווחים לממונה</u>

בחודש דצמבר 2017 פורסם תיקון להוראות החוזר המאוחד לעניין דיווחים לממונה - קובץ דיווח EV (דוח בדבר הערך הגלום), שעיקרו ביטול חובת הדיווח לממונה ולציבור בדבר הערך הגלום בעסקי ביטוח (חיים ובריאות) והחלת דרישת דיווח לממונה (אך לא לציבור) בדבר הערך הגלום בעסקי פנסיה (קרן פנסיה חדשה בלבד), שיחושב לנתוני 31 בדצמבר של כל שנה.

9.2.3. <u>החוק לקידום התחרות ולצמצום הריכוזיות, התשע"ד – 2013 ("**חוק הריכוזיות**")</u>

בחודש דצמבר 2013 פורסם חוק הריכוזיות. חוק הריכוזיות מבקש להפחית את רמת הריכוזיות במשק הישראלי באמצעות מספר מהלכים מרכזיים שיכנסו לתוקף באופן הדרגתי בשנים הקרובות, הכוללים בין היתר: הטלת מגבלות על התאגדות במבנה פירמידאלי (שליטה של תאגיד מדווח בתאגיד מדווח אחד או יותר) והחלת כללי ממשל תאגידי מוגברים על חברות פירמידאליות; הפרדה בין החזקה בפעילות ריאלית משמעותית ופעילות פיננסית משמעותית, כהגדרתם בחוק; וקביעת מנגנון של "מבטח ללא שולט", קביעת הוראות לעניין מינוי, כהונה והפסקת כהונה של דירקטורים במבטח כאמור.

להלן התייחסות להוראות עיקריות מחוק הריכוזיות אשר, יכול ויש בהן בכדי להשליך על הקבוצה:

- <u>מגבלות על שליטה בתאגידים מדווחים במבנה החזקות פירמידלי</u>- הוראות חוק הריכוזיות מטילות מגבלות על שליטה ב"חברות שכבה", קרי בחברות שהן תאגיד מדווח (כהגדרת המונח בחוק החברות) באמצעות מבנה פירמידאלי. למועד זה, אי די בי פתוח, נחשבת כ"חברת שכבה ראשונה", כלל החזקות נחשבת כ"חברת שכבה שנייה" וכללביט מימון – תאגיד מדווח הנשלט על ידי החברה, נחשבת כ"חברת שכבה אחרת (שלישית)", כהגדרת מונחים אלו בחוק הריכוזיות.

- <u>איסור שליטה ומגבלות על החזקה צולבת של תאגיד ריאלי משמעותי וגוף פיננסי משמעותי –</u>

- למועד הדוח, בהתאם לרשימה שפורסמה על ידי הועדה לצמצום הריכוזיות, כלל החזקות נחשבת לגורם ריכוזי, ומכח היותה נשלטת על ידי אי די בי פתוח שהינה תאגיד ריאלי משמעותי, נחשבת גם כלל החזקות לתאגיד ריאלי משמעותי. החברה, כלל גמל ועתודות הותיקה נחשבות אף הן לגורמים ריכוזיים, וכן לגוף פיננסי משמעותי. לפיכך, בהתאם להוראות המעבר שנקבעו בחוק הריכוזיות, החל מחודש דצמבר 2019, המשך שליטה של אי די בי פתוח בתאגידים ריאליים עשוי להשפיע על יכולתה של אי די בי פתוח להחזיק בשליטה בכלל החזקות או להחזיק יותר מ-10% מסוג מסוים של אמצעי השליטה בכלל החזקות (או יותר מ-5% מסוג מסוים של אמצעי השליטה בכלל החזקות במקרה בו תיחשב למבטח בלא שולט). כמו כן, בשל היותה של אי די בי פתוח תאגיד ריאלי משמעותי, הדבר משפיע על יכולתה למנות דירקטורים משותפים בכלל החזקות ובגופים המוסדיים בקבוצה וכן משפיע על יכולתה להחזיק בשליטה בחברה או להחזיק באמצעי שליטה בה, וזאת החל מחודש דצמבר 2019. כמו כן, ככל שכללביט מימון תיוותר חברת שכבה אחרת, תהיה החברה מחויבת להעביר את מניותיה בכללביט מימון לכלל החזקות או לצד שלישי או למזג את החברה לתוך כלל החזקות ואת כללביט מימון לחברה עד המועדים האמורים בחוק הריכוזיות. החברה וכלל החזקות פועלות ליישום הוראות חוק הריכוזיות, וזאת בין היתר בהתחשב בהוראות הממונה בקשר עם מינוי הנאמן לאחזקת אמצעי שליטה בכלל החזקות המוחזקים בידי אי די בי פתוח ומכתבי הממונה בהקשר זה, והכל כמפורט בביאור 1 לדוחות הכספיים.
- בהתאם להוראות חוק הריכוזיות, החזקות גוף מוסדי בסוג מסוים של אמצעי שליטה בתאגיד ריאלי משמעותי לא יעלו על 10%. על אף האמור קובעות הוראות המעבר של החוק כי גוף מוסדי אשר ערב יום הפרסום החזיק כדין אמצעי שליטה בתאגיד ריאלי משמעותי בשיעור העולה על הקבוע בחוק יהיה רשאי להמשיך ולהחזיק באותם אמצעי שליטה כאמור עד ליום 10 בדצמבר 2019. להערכת החברה, ולאור המגבלות הקימות על פעילות הגופים המוסדיים בקבוצה מכח תקנות ההשקעה, אין להוראה זו השלכה מהותית על פעילות ההשקעה של הגופים המוסדיים בקבוצה.
- בהתאם להוראות חוק הריכוזיות, בעל היתר לשלוט בחברה מנהלת של קופות גמל וכן בעל היתר לשלוט במבטח המנהל גם קופת גמל (שאינה קופת גמל לקיצבה) - לא יקבל היתר נוסף לשלוט בחברה מנהלת של קופות גמל, אלא לפי כללים שקבעה הממונה. בחודש ינואר 2016 פורסם חוזר המפרט כללים למתן היתר שליטה בחברה מנהלת של קרן פנסיה או בחברה מנהלת של קופת גמל, למי שכבר מחזיק בהיתר שליטה בחברה מנהלת כאמור. החוזר מחריג את הצורך בקבלת היתר שליטה בחברה המנהלת רק קרנות ותיקות או בחברה המנהלת רק קופות גמל ענפיות. בהתאם, החברה אינה נדרשת למזג את החברות המנהלות בהן היא מחזיקה.

9.2.4. <u>הצעת חוק ההגבלים העסקיים</u>

בחודש פברואר 2018, אושרה בוועדת השרים לענייני חקיקה, הצעת חוק ההגבלים העסקיים (חיזוק האכיפה והגברת הנטל הרגולטורי), התשע"ח-2018, במסגרתה מוצע, בין היתר:

להעלות את סכום תנאי הסף להגשת בקשת מיזוג לאישור ממונה, שעניינו מחזור המכירות המשותף של צדדים המבקשים להתמזג, מ-150 מ' ש"ח ל-360 מ' ש"ח; להוסיף להגדרת "בעל מונופולין" את מי שמחזיק בכוח שוק

משמעותי ביחס לאספקת או רכישת נכסים או שירותים; להסיר את המגבלה על הסכום המירבי שניתן להטיל כעיצום על תאגיד מעבר לשיעור המקסימלי של עיצום כאחוז ממחזור המכירות של התאגיד.

בשלב ראשוני זה החברה לומדת את הצעת החוק, ואינה יכולה להעריך את השפעתה על פעילותה העסקית, ככל שתאושר כנוסח מחייב.

9.2.5. <u>טיוטת עדכון להוראות החוזר המאוחד- דירקטוריון גוף מוסדי</u>

ביום 4 במרס 2018 פרסמה הממונה טיוטת עדכון להוראות החוזר המאוחד שעניינו דירקטוריון גוף מוסדי הקובעת הוראות לעניין כשירות חברי הדירקטוריון וועדותיו, הרכבם, תפקידם, סמכויותיהם ואופן התנהלותם, המחליף את הוראות תקנות הפיקוח על שירותים פיננסים (ביטוח) (דירקטוריון וועדותיו) התשס"ז -2007 וחוזרים נוספים. הטיוטה כוללת הסדרה מקיפה של כללים ועקרונות לגבי אופן עבודת הדירקטוריון ובין היתר, קובעת הטיוטה כי בעל השליטה לא יוכל לכהן כיו"ר הדירקטוריון וכי יו"ר הדירקטוריון יוכל לכהן לתקופה של עד 9 שנים, כאשר לגבי יו"ר מכהן, מנין השנים יחל ממועד פרסום החוזר. טיוטת החוזר קובעת כי הדירקטוריון יקבע את ההרכב הרצוי שלו, שבהעדר אישור הממונה לא יעלה על 10 חברים, כאשר שליש מהדירקטורים יהיו בלתי תלויים שתקופת כהונתם לא תעלה על 6 שנים, וכן קובעת הוראות לעניין הרכב הדירקטוריון, כשירות הדירקטורים והמומחיות הנדרשת מהם. בהתאם לטיוטה, מינוי דירקטורים יבוצע באמצעות ועדת איתור של הדירקטוריון שרוב חבריה בלתי תלויים והיו"ר לא יהיה חבר בה. כן מוצע כי לא יתקיימו ישיבות דירקטוריון משותפות לגוף מוסדי, ולחברת אם של גוף מוסדי ונקבעו מגבלות לעניין כהונה של דירקטורים בגופים מוסדיים באותה קבוצה, לרבות איסור על כהונת דירקטור בגוף המוסדי ובתאגיד השולט בו, שאינו גוף מוסדי.

בהתאם לטיוטת החוזר, מוצע לקבוע הוראות מעבר לפיהן דירקטור בלתי תלוי המכהן כדין בגוף מוסדי, יהיה רשאי להמשיך בתפקידו עד מועד חידוש הכהונה הבא. ככל שכהונתו תחודש, בכפוף לעמידתו בהוראות הדין העדכניות, יוכל לכהן ברצף עד תום תשע שנים ממועד מינויו לראשונה. דירקטור שאינו בלתי תלוי, ואינו עומד בהוראות הדין העדכניות, יוכל להמשיך ולכהן בתפקידו עד תום שמונה עשר חודשים ממועד פרסום החוזר.

לטיוטת החוזר, ככל שתפורסם כנוסח סופי, צפוי כי יהיו השלכות על הרכב הדירקטוריון של הגופים המוסדיים בקבוצה, לרבות החברה ועל סדרי עבודתם, אולם בשלב מקדמי זה, לא ניתן להעריך את ההשלכות עליה ועל יתר הגופים המוסדיים בקבוצה.

9.2.6. <u>מוסד ליישוב סכסוכים</u>

בינואר 2018 פורסמה **טיוטת חוק התוכנית הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום המדיניות הכלכלית לשנת התקציב 2019), התשע"ח-2018 – בוררות בביטוח** (**"הטיוטה"**), לפיה מוצע להקים, במסגרת רשות שוק ההון ביטוח וחיסכון, מוסד שיברר תביעות של מבוטחים, מוטבים וצדדים שלישיים, המבקשים לממש את זכויותיהם לפי תנאי פוליסת ביטוח או לפי הוראות הדין הרלוונטיות, כלפי גופים מפוקחים, וזאת לאחר שתביעתם נדחתה, כולה או חלקה, על ידי הגוף המפוקח או שלא נענתה על ידו כלל (ובלבד שאין מדובר בתביעה שעילתה חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים או בפוליסת ביטוח לפי פקודת ביטוח רכב מנועי, שלא החל דיון בתביעה בפני בית משפט או בורר, שלא ניתנה הכרעה על ידי הממונה, שהתביעה אינה מעלה שאלה משפטית חשובה או חדשה או שאלה עובדתית מורכבת אשר לדעת המברר יש לדון בה בפני בית משפט ושהתובע לא הגיש יותר משלוש תביעות באותה שנה למוסד). בטיוטה נקבעו, בין היתר, תנאי הכשירות למבררים במסגרת המוסד האמור, הוראות לעניין אופן מינוי המבררים, ייחוד העיסוק ותקופת כהונתם. כמו כן כוללת הטיוטה הוראות לעניין דרך בירור תביעות במסגרת המוסד, שלפיהן בירור התביעות ייעשה בדרך שתיראה למברר ואין המברר קשור להוראות בדין המהותי, בסדרי הדין או בדיני הראיות; בירור התביעה ייעשה ככלל על סמך מסמכי התביעה ותגובת הגוף המפוקח בכתב, אלא אם כן סבר המברר כי נדרש בירור נוסף בנוכחות הצדדים; החלטת המברר תהיה מנומקת ובכתב; המברר רשאי לפסוק פיצוי בגין נזק שנגרם לתובע בשל התנהלות לא סבירה של המבטח; ניתן לערער על החלטת המברר לבית המשפט המחוזי רק בעילות הבאות: החלטה שלא בסמכות/חריגה מסמכות, העדר זכות טיעון, החלטה המנוגדת לתקנת הציבור, טעות משפטית יסודית בתביעה שהתבררה לפי הדין המהותי, עילה לפיה בית משפט היה מבטל פסק דין סופי, ככל שהמברר לא נענה לבקשת

המערער לדון בתביעה על פי הדין המהותי – קיים שוני בלתי סביר בין ההחלטה לבין ההחלטה שהייתה מתקבלת על פי הדין המהותי. לבית המשפט הדן בערעור כאמור יהיו נתונות הסמכויות של בית משפט הדן לראשונה בתביעה אם סבר כי בהעדר סמכות כאמור לא ניתן יהיה לדון בערעור.

הטיוטה לא נכללה בהצעת החוק שעלתה לקריאה ראשונה בכנסת בחודש פברואר 2018.

בשלב ראשוני זה החברה אינה יכולה להעריך את מלוא השפעות הטיוטה שתתקבל בנוסח מחייב ואלה יכול שתהינה מהותיות ותבאנה מחד לייעול הליכי התביעה ומאידך לגידול כולל בעלויות יישוב תביעות.

המידע בכל הקשור לטיוטת החוק הינו מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות הקבוצה נכון למועד פרסום הדוח. ההשלכות בפועל עשויות להיות שונות באופן מהותי מאלו שנחזו וזאת לאור ראשוניות הטיוטה שפורסמה ובשל חוסר הוודאות באשר לאופן היישום בפועל של הוראות הטיוטה אם וכלל שיתקבלו והשלכותיה על הליכי יישוב תביעות.

9.2.7. <u>חוזר הצטרפות לתוכניות ביטוח</u>

בחודש ינואר 2018 פורסמה **טיוטת תיקון לחוזר צירוף לביטוח** במסגרתו קבעה הממונה הוראות להסדרת התנהלות חברות ביטוח וסוכני ביטוח בעת צירוף מועמד לביטוח לתוכנית ביטוח. במסגרת הטיוטה כאמור מוצע להרחיב את הליך התאמת הביטוח הקבוע בחוזר צירוף לביטוח, ולקבוע כי במסגרת הליך כאמור תבוצע בדיקת מוצרי הביטוח הקיימים ברשותו של הלקוח, וזאת על ידי שאילתה באתר "הר הביטוח", המאפשרת קבלת מידע על ביטוחים נוספים של המבוטח, גם בחברות אחרות ועל מנת למנוע מצב שבו מוצעים למבוטח מוצרים דומים למוצרים הקיימים ברשותו ואינם נדרשים לו. למעט לעניין שיווק יזום על ידי המבטח, החובה לבצע בירור צרכים ב"הר הביטוח" לא תחול במקרה שבו סרב המועמד לביטוח למסור הרשאה כאמור וכן סרב למסור מידע בדבר מוצרי הביטוח הקיימים ברשותו. עוד מוצע לחייב את סוכן הביטוח להעביר את פרטי הקשר עם המבוטח לחברת הביטוח וזאת על מנת לאפשר לחברת הביטוח לקיים חובותיה בעניין עדכון המבוטח. בנוסף, מוצע לאסור על חברות הביטוח לצרף מועמד לביטוח לפוליסה המכסה מקרה ביטוח דומה למקרה ביטוח המכוסה בפוליסה הקיימת ברשותו, זאת על מנת למנוע מקרה של כפל ביטוח שהמועמד אינו מודע אליו, למעט מספר חריגים שנקבעו למקרה זה.

להערכת החברה, טיוטת תיקון חוזר צירוף לביטוח יכול ותהפוך את הליכי המכירה למורכבים ובמיוחד בהליך של שיווק יזום על ידי המבטח ובמכירות טלפוניות וכן להגביר את התחרות בתחום ולהשפיע על הליכי שימור וחידוש הפוליסה.

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של טיוטת חוזר צירוף לביטוח הינו מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של החברה והתוצאה בפועל עשויה להיות שונה באופן מהותי מזו שנחזתה וזאת בין היתר, נוכח אי הודאות ביחס לנוסח הסופי של התיקון לחוזר, התנהגות המתחרים, הסוכנים והלקוחות.

9.2.8. <u>ביטול פוליסות ביטוח</u>

בחודש פברואר 2017 פורסם **חוזר ביטול פוליסת ביטוח**, הקובע הוראה אחידה בדבר חובת חברות הביטוח לאפשר למבוטח לבטל את פוליסות הביטוח שברשותו בדרכים שונות, וקובע הוראות בדבר הפעולות הנדרשות לצורך הביטול. בין היתר, קובע החוזר כי בכל מקרה שבו מבוטח מבקש לבטל פוליסת ביטוח על החברה לפרט בפניו את כל הפוליסות שיש ברשותו בחברה. החוזר נכנס לתוקף בחודש יולי 2017.

החוזר עשוי להביא להגדלה בהיקף הבקשות לביטול פוליסות ביטוח.

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של חוזר ביטול פוליסת ביטוח הינו מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של החברה והתוצאה בפועל יתכן ותהה שונה באופן מהותי מזו שנחזתה וזאת בין היתר, בשל ראשוניות ההסדר והשפעתו על התנהגות המבוטחים.

9.2.9. נספח לחוזר בירור ויישוב תביעות וטיפול בפניות ציבור

בחודש ספטמבר 2016 נכנסו לתוקף עיקר הוראות נספח לחוזר בירור ויישוב תביעות וטיפול בפניות ציבור (להלן: "**הנספח**" ו- "**חוזר יישוב תביעות**", בהתאמה). הנספח, המהווה חלק בלתי נפרד מחוזר יישוב תביעות, כולל הוראות פרטניות לעניין יישוב תביעות, שיש לנהוג על פיהן בעת יישוב תביעות.

בחודש מרס 2017 פורסם תיקון לנספח, לרבות הוראות לפיהן במסגרת אישור קבלת מסמכי תביעה לתגמולי ביטוח, על המבטח לפרט למבוטח את הפוליסות הנוספות שבהן הוא מבוטח אצלו, והוראות בדבר חובת המבטח לפעול להשגת מידע רלבנטי ליישוב התביעה, אם מהמידע המצוי ברשותו עולה כי קיים מידע נוסף נדרש לישוב התביעה כאמור. כן נקבע כי גוף מוסדי לא ישפיע, במישרין או בעקיפין, על שיקול דעתו המקצועי של רופא או אח מטעמו.

כמו כן, בחודש פברואר 2017 פורסמה עמדת ממונה - **הבהרה בעניין בדיקה מחודשת של זכאות**, שעיקרה הקביעה כי על חברת ביטוח שאישרה תביעה לתגמולי ביטוח עיתיים לתקופה קצרה מתקופת הזכאות המירבית בפוליסה ליזום בדיקה מחודשת של זכאות התובע לתגמולי הביטוח קודם לתום תקופת הכיסוי שאושרה (להלן: "**נייר העמדה בעניין בדיקה מחודשת**"). לפרטים נוספים בדבר התיקון לנספח לחוזר יישוב תביעות ולעניין עמדת הממונה –הבהרה בעניין בדיקה מחודשת של זכאות, ראה ביאורים 40(א4)(2) ו- 40(ד)(3) לדוחות הכספיים.

בשנת הדוח לא היו להוראות האמורות השפעה מהותית על החברה. עם זאת, בטווח הארוך יכול ולתיקון המתואר לחוזר ישוב תביעות תהיה השפעה על הליך יישוב התביעות בכללותו, הן מבחינה תפעולית והן בכל הנוגע ליישוב התביעה, וזאת בין היתר לאור הגברת החובות החלות על חברת הביטוח ביחס לאיסוף המידע, ביחס למענה למבוטחים, וביחס להתמודדות עם התביעות והשפעתן על אופן יישוב התביעה ביחס לאוכלוסיה הרלבנטית, הן באופן ספציפי והן באופן מערכתי. בשלב ראשוני זה, החברה אינה יכולה להעריך את מלוא ההשפעה של התיקונים האמורים.

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של התיקונים המתוארים לעיל, הינו בגדר מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של החברה והתוצאה בפועל יכולה להיות שונה באופן מהותי מזו שנחזתה, וזאת בשל ראשוניות התיקונים שפורסמו, ובשל חוסר הודאות אשר לאופן היישום בפועל, והשלכותיהם על הליך יישוב התביעה, ביחס למבטחים ולמבוטחים, ולעלויות המצטברות.

לפרטים בקשר עם תיקון הוראות החוזר המאוחד בעניין יישוב תביעות סיעוד, ראה סעיף 8.1.2(2) לעיל.

9.2.10. חוזר הנהגת כתבי שירות ואופן שיווקם

בחודש ינואר 2018 פורסמה טיוטה לתיקון חוזר כתבי שירות, אשר קבע הוראות וכללים להנהגת כתבי שירות ולאופן שיווקם, במסגרתה מוצע לקבוע כי יראו אי מתן אפשרות לרכוש פוליסת ביטוח ללא כתבי שירות ו/או ביטול הנחה בפוליסה הנרכשת ללא כתבי שירות, כתניה אסורה. עוד מוצע לקבוע כי עמלות סוכני ביטוח בגין מכירת פוליסת ביטוח לא יושפעו ממכירת כתבי השירות המשווקים על ידי חברת הביטוח. כמו כן, מוצע לחייב את סוכן הביטוח, המשווק למבוטח כתב שירות חיצוני (שנמכר על ידי גורם שאינו המבטח), להציג בפני המבוטח את כתב השירות המשווק על ידי חברת הביטוח ממנה נרכשה פוליסת הביטוח ואת ההבדלים שבין כתבי השירות לרבות לעניין תנאי השירות והמחיר. טיוטת התיקון האמורה מחליפה טיוטת עמדת ממונה מחודש אוגוסט 2017 בעניין ממצאי בדיקה בנושא הנהגת כתבי שירות ואופן שיווקם.

9.2.11. חוק חוזה הביטוח

בחודש נובמבר 2016 אושר תיקון לחוק חוזה ביטוח, אשר מגדיל את שיעור הריבית המיוחדת שבית משפט מוסמך לפסוק אם חברת ביטוח לא שילמה את תגמולי הביטוח שלא היו שנויים במחלוקת בתום לב, עד לפי 20 מהריבית הקבועה בחוק פסיקת ריבית, לעומת פי 3 מהריבית כאמור, טרם התיקון ("**ריבית מיוחדת**"). בנוסף, מרחיב התיקון האמור את סוגי הביטוחים אשר ביחס אליהם חייב בית המשפט לחייב בריבית מיוחדת, במקרים כאמור, גם לביטוח מפני מחלות ואשפוז (הכולל ביטוח סיעודי) וביטוח רכב חובה.

בחודש אפריל 2017 אושר תיקון נוסף לחוק, לפיו הריבית המיוחדת ביחס לביטוח סיעודי תהיה בשיעור שלא יפחת מפי 10, אלא אם כן יקבע בימ"ש שיעור נמוך יותר, מטעמים שירשמו.

התיקונים האמורים לחוק חוזה ביטוח, יכול ויביאו לגידול בעלויות יישוב התביעה.

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של התיקונים האמורים לחוק חוזה ביטוח הינו מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של החברה והתוצאה בפועל יכולה להיות שונה באופן מהותי מזו שנחזתה, בין היתר לאור אי הודאות ביחס לאופן בו יושם התיקון על ידי בתי המשפט.

9.2.12. חוזר שירות ללקוחות גופים מוסדיים

בחודש פברואר 2018 פורסמה **טיוטת תיקון לחוזר שירות ללקוחות גופים מוסדיים**, שמטרתה לשפר את טיב השירות הניתן ללקוחות גופים מוסדיים. הטיוטה קובעת, בין היתר, הוראות לעניין פרטים שיש חובה לכלול בהודעות גוף מוסדי ללקוחות (ובפרט הודעות בדבר חיובים כספיים); איסור על גוף מוסדי להעביר מידע אודות לקוח לצד שלישי ללא קבלת אישור הלקוח; דרישה למתן מענה טלפוני אנושי ללקוחות תוך 3 דקות ובאמצעות נציג הדובר את שפת הלקוח (לכל הפחות: עברית, ערבית או רוסית); חיוב גוף מוסדי להשיב ללקוח באמצעי התקשורת בו פנה אליו הלקוח, אלא אם הלקוח ביקש אחרת; דרישה לתיעוד שיחות טלפוניות עם לקוחות והצעה ללקוח לקבל את תיעוד השיחה.

החברה לומדת את הוראות הטיוטה.

9.2.13. דיגיטציה

לפרטים בדבר יישום של הוראות שונות בעניין חובות גופים מוסדיים בקשר עם דיגיטציה, ראה סעיף 9.10.3.3 להלן.

9.3. **חסמי כניסה ויציאה**

9.3.1. להלן פירוט מחסומי הכניסה העיקריים של תחומי הפעילות השונים של החברה:

9.3.1.1. **חובת רישוי ודרישה להיתר**

(א) העיסוק בביטוח טעון רישוי, בהתאם לחוק הביטוח ולחוק קופות גמל, ומפוקח על ידי רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון במשרד האוצר. המבטחים וחברות מנהלות של קרנות הפנסיה וקופות הגמל בקבוצה מחויבים בקבלת רישיון מהממונה.

חברה מנהלת של קופת גמל משלמת לקיצבה נדרשת גם היא לקבל רישיון מבטח לפי חוק הביטוח, ויראו את רישיון המבטח כאמור כרישיון חברה מנהלת לגבי כל קופות הגמל שבניהולה. במסגרת רפורמת המוצרים נקבע כי חברה מנהלת שניתן לה רישיון מבטח כאמור, רשאית כיום לנהל את כל סוגי קופות הגמל (משלמת ולא משלמת), אך למעט קופות ביטוח. חברה מנהלת אחת יכולה לנהל גם קרן פנסיה חדשה מקיפה אחת הזכאית לאג"ח מיועדות, קרן פנסיה כללית חדשה שאינה זכאית לאג"ח מיועדות וכן קרן פנסיה ותיקה וקופות גמל. במסגרת חוק הריכוזיות נקבע כי מי שיש לו היתר שליטה בחברה מנהלת אשר רשאית לנהל קרן פנסיה או קופות גמל שאינן משלמות לקיצבה וקרנות השתלמות, לא ינתן לו היתר נוסף לשלוט בחברה מנהלת, אלא לפי כללים שקבע הממונה. עיסוקה של חברה מנהלת בעיסוק אחר יתכן ביחס למוצר פנסיוני שאישר הממונה ובכפוף לתנאים שאישר ובלבד שהעיסוק מוסדר לפי הוראות חוק קופות הגמל, חוק הביטוח או חוק היעוץ הפנסיוני. בנוסף, כל קופת גמל המנוהלת על ידי חברה מנהלת מחויבת באישור לניהול קופת גמל המתחדש מדי שנה. לעניין הוראות חוק הריכוזיות וחוזר בדבר כללים למתן היתר שליטה בחברה מנהלת ראה סעיפים 6.2 ו- 9.2.3 לעיל.

לכלל פנסיה וגמל ולעתודות הותיקה רישיון מבטח בענף קרנות פנסיה בהתאם לחוק הביטוח וכן אישורים לניהול קופות הגמל המנוהלות על ידן.

(ב) החזקה של יותר מחמישה אחוזים מסוג מסוים של אמצעי שליטה בגוף מוסדי מותנית בקבלת היתר להחזקת אמצעי שליטה מאת הממונה, ושליטה בגוף מוסדי מחייבת גם היא היתר מאת הממונה, בין היתר, בהתאם להוראות מסמך מדיניות שליטה בגוף מוסדי מחודש דצמבר 2014 שפורסמו על ידה. ראה לעניין זה, ביאור 1(ב)(2) לדוחות הכספיים. בעקבות העברת מניות השליטה בכלל החזקות לידי הנאמן והסדר החוב באי די בי חברה לאחזקות בע"מ, מוסדרת השליטה בכלל החזקות בהתאם למכתבי הממונה, כמפורט בביאורים1(ב)(1) ו- 1(ב)(2) לדוחות הכספיים. סטטוס היתרי השליטה בכלל החזקות ואופן הסדרתם יכולים להשפיע מעת לעת על היכולת לבצע שינויים בהיתרים רגולטורים נדרשים.

(ג) לעניין מגבלות שליטה והחזקה שנקבעו מכח חוק הריכוזיות, בין היתר לעניין הפרדה בין החזקה בפעילות ריאלית משמעותית ופעילות פיננסית משמעותית והטלת מגבלות על החזקה ביותר ממבטח אחד או חברה מנהלת אחת, ראה סעיף 9.2.3 לעיל.

9.3.1.2. **דרישות הון עצמי**

לשם עיסוק בפעילות ביטוחית נדרשות חברות בקבוצת החברה לעמוד בדרישות הון. לפרטים בדבר דרישות ההון הרגולטוריות החלות על חברות בקבוצה ואופן עמידת החברות בהן, ראה ביאורים 16(ה) ו- 16(ו) לדוחות הכספיים. לעדכון בדבר סטטוס התחייבות בעלי המניות בכלל פנסיה וגמל ובכלל ביטוח אשראי לשמור על ההון העצמי ולהשלימו ראה ביאורים 16(ה)(6) ו- 16(ה)(7) לדוחות הכספיים.

בחודש יולי 2017 פורסמה **טיוטת תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (הון עצמי מזערי הנדרש לקבלת רישיון מבטח), התשע"ז – 2017**, שעיקרה ביטול תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (הון עצמי מינימלי הנדרש ממבטח), התשנ"ח-1998 הקיימות כיום, והסדרת ההון העצמי המזערי הנדרש לקבלת רישיון חברת ביטוח. על פי הטיוטה, מוצע לקבוע הון ראשוני מזערי נדרש לקבלת רישיון בענפים המאופיינים בתקופת ביטוח ומשך תביעות ארוכים (ביטוחי חיים, בריאות ארוך טווח וחבויות) בסכום של 15 מ' ש"ח (לעומת 52 מ' ש"ח הקבוע כיום) והון ראשוני מזערי לקבלת רישיון בענפים המאופיינים בתקופת ביטוח ומשך תביעות קצרים (ביטוח כללי וביטוח בריאות קצר טווח) בסכום של 10 מ' ש"ח (לעומת סכום של 59 מ' ש"ח כיום).

ככל שטיוטת התקנות תפורסם כנוסח מחייב, היא צפויה להגביר את התחרותיות בשוק הביטוח בשל הפחתת דרישת ההון לצורך קבלת רישיון חברת ביטוח. החברה אינה יכולה לצפות את ההשלכות המלאות של הטיוטה האמורה.

9.3.1.3. **גודל מינימלי**

על מנת לכסות את עלויות התפעול הקבועות הגבוהות, הכרוכות בניהול נכסים פיננסיים, על החברה להחזיק בהיקף מספק של פוליסות ונכסים מנוהלים.

9.3.1.4. **חסמים נוספים**

(א) היכולת לרכוש הגנות נאותות ממבטחי משנה.

(ב) תשתית ארגונית, מיכונית ותפעולית בהתחשב במורכבות המוצרים ותפעולם ובשינויים הרגולטוריים.

(ג) מערך הפצה רחב ומיומן.

(ד) בתחום ביטוח כללי, חברה הפעילה בענפי ביטוח אשראי וסיכוני סחר חוץ נדרשת לעסוק בענף זה בלבד.

(ה) בשנים האחרונות נקטה הממונה במספר פעולות במטרה להקל על חסמי הכניסה בתחום. לפרטים נוספים, ראה סעיף 6.2.3(א) לעיל, לעניין קרן פנסיה ברירת מחדל וסעיף 8.1.2(ג1) לעיל לעניין חוק ההסדרים 2015, לעניין דרישות הון מינמליות ראה סעיף 9.3.1.2 לעיל.

9.3.2. להלן פירוט מחסומי היציאה העיקריים של תחומי הפעילות השונים של החברה:

9.3.2.1. בענף ביטוח חיים, בחלק מהמוצרים בענף ביטוח כללי, בענף הסיעוד ובחלק ממוצרי ענף מחלות ואשפוז, הפסקת פעילות בפוליסות בעלות זנב תביעות ארוך עשויה להימשך שנים רבות, עד ליישוב כל התביעות בגין פוליסות שנמכרו בתקופה שלפני הפסקת הפעילות ועד מימוש כל זכויות המבוטחים ו/או העמיתים הקיימים (run off) או עד למכירת הפעילות.

9.3.2.2. לממונה נתונה הסמכות להורות למבטח המבקש לפרק או לחסל את עסקי הביטוח שלו, לפעול בדרך מסוימת בחיסול עסקיו וכן הסמכות לפנות לבית המשפט בבקשה כי הפירוק יעשה בידי בית המשפט או תחת פיקוחו.

9.4. **<u>גורמי הצלחה קריטיים</u>**

<u>גורמי הצלחה המשותפים לכל תחומי הפעילות בקבוצה</u>

להערכת הקבוצה, גורמי ההצלחה הקריטיים המשותפים לכל תחומי פעילות הקבוצה הינם:

- תמהיל תיק המבוטחים, שימור התיק וגיוס מבוטחים ועמיתים חדשים, תוך שמירה על רווחיות;
- יכולת הסתגלות לתנאי השוק המשתנים, לשינויים ברגולציה, לתנאי התחרות ולהפחתה ברווחיות, לרבות בדרך של שינויים במוצרים, בשירות, בשיווק, בתמחור, בגובה דמי הניהול וביכולת התאמת מערכות המיכון ותהליכי מיכון ותפעול;
- איכות ומקצועיות החיתום ויישוב התביעות, לרבות תביעות רוחביות;
- איכות השירות, לרבות לעניין ישוב תביעות ואפשרות לתת ברמת הקבוצה, פתרונות משולבים לכל צורכי הלקוח תוך יצירת סינרגיה בין חברות הקבוצה;
- יכולת הפיתוח והיישום של כלים דיגיטליים מתקדמים במכירה ובשירות;
- יעילות התפעול ואיכות המחשוב והמיכון;
- הכנסות מהשקעות, תשואות התיקים המנוהלים, ומצב שוק ההון ותנאי הריבית;
- יכולת ניהול ההון, בתחומי הפעילות השונים והערכות לחיזוקו;
- יכולת אקטוארית לתמיכה במדיניות עסקית, לביצוע תמחור איכותי ועדכני ולחישוב איכותי של העתודות הנדרשות;
- שימור ופיתוח המשאב האנושי האיכותי;
- היכולת לפתח ולשמר את ערוצי ההפצה, לרבות בדרך של גיוס ושימור סוכנים איכותיים ברמת עמלות סבירה ופיתוח של זרוע המכירות העצמאית;
- איכות הסכמי ביטוח המשנה ויציבות מערכת היחסים עם מבטחי המשנה לאורך שנים;

- איכות ניהול הסיכונים, השליטה והבקרה הפנימית.

9.5. **<u>השקעות</u>**

9.5.1. <u>הנכסים המנוהלים בקבוצה</u>

להלן פירוט של סוגי הנכסים המנוהלים על ידי הגופים המוסדיים בקבוצה:

א. נכסי נוסטרו של הגופים המוסדיים בקבוצה (החברה, כלל פנסיה וגמל, עתודות הותיקה וכלל ביטוח אשראי) - (א) נכסים כנגד ההון העצמי והתחייבויות אחרות; (ב) נכסים כנגד התחייבויות בביטוח כללי; (ג) נכסים כנגד התחייבויות בביטוח חיים שאינן תלויות תשואה ו- (ד) נכסים כנגד התחייבויות שאינן תלויות תשואה בביטוח סיעוד, בריאות ואובדן כושר עבודה.

החברה וכלל ביטוח אשראי נושאות בסיכונים הנובעים מנכסי הנוסטרו. יחד עם זאת, חלק מההתחייבויות בביטוח חיים בגין פוליסות מבטיחות תשואה, מגובות באגרות חוב מיועדות, ראה סעיף 6.1.1.2 לעיל.

ב. נכסי התחייבויות תלויות תשואה של החברה – נכסים כנגד התחייבויות בביטוח חיים ובביטוח סיעוד ואובדן כושר עבודה בגין פוליסות תלויות תשואה לסוגיהן. התוצאות העסקיות בקשר עם נכסים אלו נכללות במסגרת חישוב ההתחייבויות לבעלי פוליסות אלו. ככלל, חישוב זכויות המבוטחים מבוצע נטו בניכוי דמי ניהול והוצאות בהתאם להוראות הפוליסה. לפרטים בדבר הכנסות החברה מדמי ניהול, ראה ביאור 29 לדוחות הכספיים.

נכסי הנוסטרו וההתחייבויות תלויות התשואה של החברה וכלל ביטוח אשראי המנוהלים על ידי הקבוצה, רשומים במאזני חברות הביטוח.

ג. קופות גמל וקרנות פנסיה - נכסי קרנות הפנסיה וקופות הגמל שבניהול החברות המנהלות בקבוצה (כלל פנסיה וגמל ועתודות הותיקה) - נכסי עמיתי קרנות הפנסיה וקופות הגמל מנוהלים בנאמנות על ידי חברות מנהלות. התשואות נטו, בניכוי דמי ניהול והוצאות, בקשר עם נכסי קרנות הפנסיה וקופות הגמל נזקפות לעמיתים. נכסי קרנות הפנסיה וקופות הגמל אינם רשומים במאזני החברות המנהלות, למעט נכסי קופת הגמל בר קרן גמולים בע"מ שלה מסלול מבטיח תשואה ("**בר א**") שהחברה מחויבת בו כלפי העמיתים להבטחת תשואה, ראה ביאור 9(ג) לדוחות הכספיים. חלק מנכסי העמיתים בקרן הפנסיה המקיפה המנוהלת על ידי כלל פנסיה וגמל ועתודות הותיקה מגובים באגרות חוב מיועדות. ראה לעניין זה סעיף 6.1.1.2 לעיל.

לפירוט בדבר התפלגות הנכסים המנוהלים בכל אחד מהגופים המוסדיים בקבוצה ראה סעיף 9.5.6.1 להלן.

ד. נכסים המנוהלים בקבוצה הכוללים הבטחת תשואה או ערבות לגובה ההפקדות הנומינליות

בחלק ממוצרי החיסכון של הקבוצה קיימת התחייבות להבטחת תשואה. להלן פרטים בדבר ההתחייבויות המהותיות של חברות הקבוצה להבטחת תשואה כאמור:

- בפוליסות שנמכרו עד סוף שנת 1990, התשואה למבוטח בפוליסות ביטוח חיים עם מרכיב חיסכון נקבעה בשיעור מובטח ("**פוליסות מבטיחות תשואה**"). השיעור השתנה בהתאם לסוג הפוליסה ולמועד הנפקתה. ההתחייבות לשיעור התשואה מגובה ברובה באגרות חוב מיועדות, יתרת הנכסים מושקעים בהתאם למגבלות הקבועות בתקנות ההשקעה.
- בחלק הארי של פוליסות החיסכון שנמכרו על ידי החברה החל משנת 1991, התשואה נזקפת לזכות המבוטח בהתאם לתוצאות תיקי ההשקעות, בניכוי דמי ניהול והוצאות ("**פוליסות תלויות תשואה**"). עם זאת, בחלק מזערי מהפוליסות הובטחה תשואה בשיעור מובטח למבוטחים ללא גיבוי של אג"ח מיועדות לתקופה של 10 שנים ממועד ההצטרפות.

- במסגרת רכישת קופת הגמל בר א', קיבלה על עצמה החברה התחייבות לתשואה שנתית מינימלית מובטחת, מידי שנה, לגבי כלל הנכסים המושקעים בבר א' (תשואה ריאלית נטו בשיעור של 5.5% בהתאם לקבוע בתקנון הקופה). התחייבות זו מגובה בהתחייבות החשב הכללי לתשואה מובטחת ריאלית בשיעור של 5.95% לשנה על 89% מהנכסים, כאשר יתר הנכסים מושקעים בהתאם לתקנות ההשקעה.

- בנוסף, בחלק מהקופות המנוהלות על ידי כלל פנסיה וגמל, נתנו החברה ו/או כלל פנסיה וגמל ערבות, ביחס לעמיתים שהצטרפו לקופות עד למועדים מסוימים וביחס להפקדות שהופקדו על ידי אותם עמיתים עד למועדים מסוימים, כמפורט בתקנוני הקופות, לכך שהסכום אשר ישולם לעמיתים, לא יפחת מסכום ההפקדות ששולמו על ידי אותם עמיתים או בעבורם, הכל בכפוף לתנאים הקבועים בתקנוני הקופות האמורות. לאורך השנים, הערבויות האמורות הופסקו ביחס לכספים שהופקדו, ממועד מסוים ואילך. תשואות שליליות מהותיות עלולות להביא לחיוב בתשלום מכוח הערבות. בהתחשב בתשואות המצטברות בקופות האמורות, בפרט ממועד הפסקת הערבות, החשיפה לתשלום כאמור מוערכת כנמוכה.

הערכת החברה ביחס לערבויות האמורות הינו מידע צופה פני עתיד, המבוסס על המידע המצוי בידי החברה וכלל פנסיה וגמל במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מהתוצאות המוערכות והן תלויות בין היתר בהתפתחות תנאי השוק, צבירות העמיתים והתשואה שתושג.

מרבית הנכסים המוחזקים כנגד התחייבות מבטיחת תשואה מנוהלים במסגרת הנוסטרו.

9.5.2. סך הנכסים המנוהלים עבור הנוסטרו ועבור עמיתים/מבוטחים על ידי הגופים המוסדיים בקבוצה נכון ליום 31 בדצמבר 2017 (מיליוני ש"ח):

גוף מוסדי	נוסטרו	כספים תלויי תשואה
החברה	32,313	63,630****
כלל ביטוח אשראי	279	-
כלל פנסיה וגמל - קרנות פנסיה*	167	51,666
כלל פנסיה וגמל - קופות גמל*		33,619**
עתודות הותיקה***	24	10,084
סה"כ	**32,783**	**158,999**

* נתוני ההון העצמי של החברות המנהלות של קופות הגמל וקרנות הפנסיה האמורות מבוקרים.

** לרבות קופת גמל בבעלות החברה ולרבות קופות גמל מבטיחת תשואה.

*** הנתונים הינם ביחס לסך כל נכסי הקרן ואינם מבוקרים.

**** כולל כספים המנוהלים עבור קופות חולים לאומית וקופת חולים מכבי שירותי בריאות במסגרת קרן המבוטחים, כאמור בסעיף 8.1.2(2) לעיל, שהינם בסכום של 3,244 מיליוני ש"ח, נכון למועד פרסום הדוח.

9.5.3. ניהול ההשקעות של הגופים המוסדיים

א. חברות ניהול השקעות

פעילות ההשקעות של הגופים המוסדיים בקבוצה, מבוצעת בעיקרה באמצעות כנף - כלל ניהול פיננסים בע"מ ("**כנף**") שהינה חברה בת של החברה. כנף מנהלת את כספי הנוסטרו של חברות הביטוח והחברות המנהלות בקבוצה וכן מנהלת את השקעות נכסי ההתחייבויות תלויות התשואה ונכסי עמיתי קרנות הפנסיה וקופות הגמל בקבוצה.

לכנף צוותי השקעות נפרדים (ייעודיים) לניהול כספי נוסטרו ולניהול כספי עמיתים, הנעזרים ביחידות הסמך השונות בקבוצה: מחקר, אסטרטגיה, אשראי פרטי ותשתיות, נכסים אלטרנטיביים, השקעות פרטיות, נדל"ן, גזברות, מידל אופיס, משפטית, בקרה וחשבות השקעות.

בנוסף, חלק מפעילות ההשקעות בחו"ל מתבצעת בעזרת יועצי ומנהלי השקעות חיצוניים.

ב. מדיניות ניהול השקעות

כספי הגופים המוסדיים בקבוצה מנוהלים בכפוף להוראות תקנות ההשקעה והוראות הממונה, לפי העניין, בהתאם למדיניות השקעות כללית הנקבעת על ידי דירקטוריון המבטח ו/או החברה המנהלת, ועל פי הנחיות ופיקוח של ועדות השקעה נפרדות ועצמאיות בהתאם לחברות ולסוגי הכספים המנוהלים. דירקטוריון החברה מאשר מדיניות השקעות כללית לתיקים המנוהלים. במסגרת זו מאשר הדירקטוריון מסגרות חשיפה לאפיקי ההשקעה השונים, בכל אחד מהתיקים המנוהלים וכן את מדרג הסמכויות לאישור השקעות שונות. במסגרת מדיניות ההשקעות הכללית מנחה הדירקטוריון את וועדות ההשקעה לקבוע מדיניות השקעה ספציפית בהתאם למדיניות ההשקעה הכללית שקובע הדירקטוריון, לכל אחד מהגופים המוסדיים ומסלולי ההשקעה השונים, זאת - בהתחשב, בין היתר, במגבלות החלות על המסלול על פי דין ו/או על פי תנאי הפוליסה ו/או תקנוני קופות הגמל, ובהתחשב במאפייני המסלול הספציפיים ובכללם: התפתחות צפויה של תיק הנכסים, תזרים ומח"מ ההתחייבויות הצפוי, סיכוני פדיון מוקדם ועוד. וועדות ההשקעה קובעות את מדיניות ההשקעות המפורטת כאמור לעיל לכל קופה ומסלול בנפרד.

כחלק ממדיניות ההשקעות, מאשרים הדירקטוריון וועדות ההשקעה גם מדיניות אשראי לצורך ניהול נכסי האשראי של התיקים המנוהלים. במסגרת מדיניות האשראי נקבעים תהליכי עבודה, מדרג סמכויות ומדיניות חשיפות תיק האשראי, בהתייחס, בין היתר, למגבלות חשיפה מקסימאלית ללווה בודד, לקבוצת לווים, לענף מסוים וכדומה.

מדיניות ההשקעות של התיקים המנוהלים נבחנת באופן שוטף במסגרת דיוני ועדות ההשקעה. כמו כן, יחידות המידל אופיס, בקרה וניהול הסיכונים מפקחות באופן שוטף על פעילות ההשקעות, תוך שימת דגש על היקפי פעילות, שיעורי החשיפה בכל סוג של אפיק השקעה, עמידה במגבלות מדיניות ההשקעות והאשראי והוראות הדין.

תיקי הנוסטרו מנוהלים באופן שיאפשר עמידה בהתחייבויות החברה וזאת תוך שימת לב, בין היתר, למח"מ ההתחייבויות, לבסיס ההצמדה, למטבע, לכללי הדיווח החשבונאי ולעיתוי תזרימי מזומנים בטווח קצר. מדיניות ההשקעות מתבססת על בחינת ההתאמה וניהול הסיכון הכולל אל מול ההון ועודפי ההון של החברה.

תיקי העמיתים מנוהלים, בין היתר, משיקולים ארוכי טווח, במטרה להשיא תשואה מקסימלית לעמיתים, תוך התחשבות ברמות הסיכון של נכסי ההשקעה השונים ובשיקולי נזילות התיקים.

בתקופת הדוח המשיכה החברה בפיתוח תיק ההשקעות הלא סחירות שלה כגון נדל"ן, הלוואות פרטיות, אקוויטי וחוב לתשתיות, בארץ ובחו"ל ועוד.

לפירוט בדבר התפלגות הנכסים המנוהלים בכל אחד מהגופים המוסדיים בקבוצה ליום 31 בדצמבר 2017 ראה סעיף 9.5.6.1 להלן.

בהתאם להוראות הממונה, הגופים המוסדיים בקבוצה מפרסמים את הצהרתם על מדיניות ההשקעות של כספי העמיתים והמבוטחים באתר האינטרנט שלהם.

הצהרה בדבר מדיניות ההשקעות הספציפית לשנת 2017 ולשנת 2018 פורסמה בחודשים ינואר 2017 וינואר 2018, בהתאמה, באתר האינטרנט של החברה, בכתובת:

https://www.clalbit.co.il/clalins/channelsdonation/Pages/default.aspx.

ג. ועדות השקעה, ועדת משנה לאשראי וועדת אשראי פנימית

<u>ועדות השקעה</u> - בהתאם לחוק הביטוח, לחברה שתי ועדות השקעה: ועדת השקעות להשקעת כספים לכיסוי התחייבויות תלויות תשואה וועדת השקעות להשקעת ההון העצמי והתחייבויות אחרות של המבטח ולהשקעת כספים לכיסוי ההתחייבויות הביטוחיות שאינן התחייבויות תלויות תשואה ("**נוסטרו**"). לכלל ביטוח אשראי ועדת השקעות נוסטרו נפרדת.

לכל אחת מהחברות המנהלות בקבוצה (כלל פנסיה וגמל ועתודות הותיקה), ועדת השקעות לניהול כספי עמיתים וועדת השקעות נוסטרו.

ועדות ההשקעה קובעות, כל אחת בנפרד ובאופן עצמאי, מדיניות השקעה במסגרת מדיניות ההשקעה הכוללת שאושרה על ידי הדירקטוריון, מאשרות עסקאות לפי מדרג הסמכויות שקבע הדירקטוריון וכן ממלאות תפקידים נוספים בהתאם להוראות הדין. במסגרת זו וועדות ההשקעה מתוות את האסטרטגיה ומדיניות ההשקעה הספציפית בתיקי הנכסים. בנוסף, וועדות השקעה מפקחות אחר ביצוע המדיניות ומתאימות את מבנה התיק לתנאי השוק במסגרת מדיניות ההשקעות.

יישום הנחיות ועדות ההשקעה וביצוע ההשקעות בפועל, מתבצע בנפרד ובמובחן על ידי מנהלי ההשקעות הרלוונטיים.

נכון למועד פרסום הדוח, ועדת ההשקעות של החברה בתיקי הנוסטרו מורכבת מחברי דירקטוריון בחברה ומנכ"ל החברה, ומתכנסת לפחות אחת לחודש. ועדות ההשקעה בתיקי העמיתים מונות רוב של חברים חיצוניים והן מתכנסות בתדירות של אחת לשבועיים לפחות.

בנוסף, בהתאם להוראות הדין לא ימונה ולא יכהן כחבר ועדת השקעות עמיתים מי שתפקידיו או עיסוקיו האחרים יוצרים או עלולים ליצור ניגוד עניינים או שיש בהם כדי לפגוע ביכולתו לכהן כחבר כאמור וביחס לנח"צ בוועדת השקעות, מי שהוא קרוב של בעל השליטה, וכן מי שיש לו, לקרובו, לשותפו, למעבידו, למי שהוא כפוף לו במישרין או בעקיפין או לתאגיד שהוא בעל השליטה בו, במועד המינוי או בשנתיים שקדמו למועד המינוי, זיקה לחברה, לבעל השליטה בחברה או לקרוב של בעל השליטה, במועד המינוי, או לתאגיד אחר ("זיקה" - כמשמעותה בסעיף 240(ב) לחוק החברות).

<u>ועדות השקעה עמיתים</u> - בחודש ספטמבר 2017 פורסמה **טיוטת תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (ועדת השקעות), התשע"ז-2017.** הטיוטה כוללת מספר שינויים בכל הקשור להרכב, מינוי, כשירות ודרכי העבודה של ועדות השקעה לכספי עמיתים, לעומת הדין הקיים כיום וביניהן דרישה כי כל החברים יהיו נציגים חיצוניים; שונו חלק מתנאי הסף לכשירות למינוי כחבר ועדת השקעות; נקבעו הוראות שנועדו להבטיח אי תלות של חבר ועדת השקעות; נקבעו כללים לאיסור כהונה צולבת בגוף מוסדי ובגוף פיננסי; נקבע כי תוקם ועדת איתור שתמליץ לדירקטוריון על מועמדים לתפקיד חבר ועדת השקעות; נקבע שתקופת המינוי של חבר ועדת השקעות תהיה ל-6 שנים ולא ניתן לשוב ולמנותו וכן נקבעו הוראות הנוגעות לדרכי העבודה של ועדת ההשקעות.

<u>ועדת השקעות נוסטרו</u> - בחודש פברואר 2018 פורסמה **טיוטת חוזר ועדת השקעות שאינן תלויות תשואה**. טיוטת החוזר מסדירה היבטים שונים בדרכי עבודת ועדת השקעות נוסטרו לרבות בנושאים הבאים: מספר החברים; תנאי הסף לכשירות; תפקידי הוועדה ודרכי עבודתה.

<u>ועדת משנה לאשראי</u> – בהתאם להוראות הממונה, מינו ועדות ההשקעה, באישור הדירקטוריונים של הגופים המוסדיים בקבוצה, ועדת משנה לאשראי משותפת לגופים המוסדיים בקבוצה ("**ועדת משנה לאשראי**").

ועדת המשנה לאשראי מורכבת מחברים שהינם בעלי מומחיות וניסיון מוכחים בתחום האשראי. ועדת המשנה לאשראי כוללת נציגים חיצוניים בלבד.

תפקידיה של ועדת המשנה לאשראי הם לפקח על יישום מדיניות הדירקטוריון וועדות ההשקעות לעניין העמדת אשראי, לאשר העמדת אשראי בהתאם למדרג הסמכויות, ולקבל החלטות על אופן הטיפול בחובות בעייתיים, בהתאם למדרג הסמכויות.

<u>ועדת אשראי פנימית</u> - בהתאם להוראות הממונה, הגופים המוסדיים בקבוצה מינו ועדת אשראי פנימית המורכבת ממנהלים בכנף, אשר תפקידיה הם: לאשר העמדת הלוואה פרטית מנכסי הנוסטרו, מתן המלצה על העמדת הלוואה פרטית וטיפול בה ואישור תיקונים שאינם מהותיים בהלוואות פרטיות, הכל בהתאם למדרג הסמכויות.

9.5.4. <u>מגבלות, חקיקה, תקינה, חוזרים ואילוצים מיוחדים החלים על ניהול השקעות גופים מוסדיים</u>

ניהול ההשקעות של גופים מוסדיים כפוף להוראות הדין החלות על מבטחים ועל קרנות הפנסיה וקופות גמל לרבות הוראות הממונה, כפי שהן מתפרסמות מעת לעת.

במסגרת זו, פעילות ההשקעה כפופה בעיקר **לתקנות ההשקעה**, **לפרק 4 לחוזר המאוחד - ניהול נכסי השקעה** ("**החוזר המאוחד**") וכן **להוראות חוזר כללי השקעה החלים על גופים מוסדיים** (בסעיף זה: "**חוזר כללי השקעה**"). תקנות ההשקעה, החוזר המאוחד וכן חוזר כללי השקעה מסדירים את עיקר מסגרת הוראות הדין החלה על השקעות גוף מוסדי.

9.5.4.1. **תקנות ההשקעה, החוזר המאוחד וכללי ההשקעה (בס"ק זה: "הוראות הדין") –**

הוראות הדין קובעות את המסגרת הרגולטורית החלה על השקעות גוף מוסדי, ומתייחסות, בין השאר, לנושאים הבאים: **א.** מגבלות לחשיפה לתאגיד בודד וקבוצת תאגידים, חשיפה מצטברת לחמשת התאגידים הגדולים ביותר וחמשת קבוצות התאגידים הגדולות ביותר, כהגדרתן בתקנות; **ב.** השקעה בחו"ל במדינות שדירוג האשראי שלהן הוא (BBB-) ומעלה או חברות ב- OECD; **ג.** הגבלת החזקה באמצעי שליטה של תאגיד עד ל – 20%, למעט שותפויות ותאגידי נדל"ן לגביהן הותר להגיע לשיעור החזקה של 49% במגבלות מסוימות ובהיקף מצטבר מקסימלי שנקבע בדין; **ד.** מגבלה כמותית להשקעה בזכויות מקרקעין מתוך סך נכסי הגוף המוסדי – עד 15%; **ה.** מגבלה לגבי שיעור ההחזקה בסדרת אג"ח סחיר לעד 25% מכל סדרה; **ו**. הגדרת צדדים קשורים לגוף המוסדי והטלת מגבלות על השקעות בגופים כאמור; **ז.** מגבלה על העמדת הלוואות שאינן מדורגות; **ח.** בנוסטרו - דרישה לקביעת כללים לניהול הנכסים כנגד ההתחייבויות לרבות לעניין מידת התאמת מח"מ נכסי ההשקעה, שיעור הנזילות ותנאי ההצמדה למאפייני ההתחייבויות; **ט.** קביעת כללים לתיקון חריגות אקטיביות ופסיביות מהוראות תקנות ההשקעה, דיווחים וסנקציות.

9.5.4.2. **מגבלות על החזקה-**

בהתאם לדינים שונים, נמנות החזקות הקבוצה בתאגידים שונים - הן החזקות בנוסטרו והן החזקות עבור אחרים (כגון: כספי פוליסות תלויות תשואה, קופות גמל וקרנות פנסיה) - ביחד עם החזקות בעלי השליטה בקבוצת כלל החזקות[60], במישרין ו/או בעקיפין באותם תאגידים (להלן: "**ההחזקה המצרפית**"). בשל מגבלות החזקה הקיימות בדין לגבי תאגידים בענפי פעילות מסוימים (כגון: תאגידים בנקאיים, מבטחים, חברות תקשורת) ו/או ביחס להחזקות בתאגידים שהינם צדדים קשורים של קבוצת כלל החזקות, ההחזקה המצרפית האמורה עלולה להיות מוגבלת וקבוצת

[60] לעניין סטטוס השליטה בחברה ראה ביאור מספר 1 לדוח הכספי.

כלל החזקות עלולה להיות מנועה לעיתים מלהגדיל החזקות בניירות ערך של תאגידים כאמור, ולעיתים אף להידרש למכור החזקות קיימות, לרבות מהחזקות קבוצת כלל החזקות עבור אחרים.

בנוסף בהתאם להוראות **החוק לקידום התחרות ולצמצום הריכוזיות, התשע"ד-2013**, החזקות גוף מוסדי בסוג מסוים של אמצעי שליטה בתאגיד ריאלי משמעותי לא יעלו על 10%. על אף האמור קובעות הוראות המעבר של החוק כי גוף מוסדי אשר ערב יום הפרסום החזיק כדין אמצעי שליטה בתאגיד ריאלי משמעותי בשיעור העולה על הקבוע בחוק יהיה רשאי להמשיך ולהחזיק באותם אמצעי שליטה כאמור עד ליום 10 בדצמבר 2019. להערכת החברה, ולאור המגבלות הקימות על פעילות הגופים המוסדיים בקבוצה מכח תקנות ההשקעה, אין להוראה זו השלכה מהותית על פעילות ההשקעה של הגופים המוסדיים בקבוצה.

9.5.5. <u>להלן פירוט הוראות הדין הסופיות המהותיות שפורסמו בשנת הדוח ולאחריה, וכן תמצית טיוטות מהותיות שפורסמו על ידי הממונה, החלות על גופיים מוסדיים בקשר עם ניהול השקעותיהם:</u>

9.5.5.1. **חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ח- 2018**

בחודש מרס 2018 אושר בכנסת **חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ח- 2018** ("**החוק**") שמטרתו להסדיר מחדש את דיני חדלות הפירעון והליכי שיקום והבראה. הוראות החוק מחליפות שורה של הוראות דין אשר הסדירו עד כה את דיני חדלות הפירעון. החוק מסדיר, בין השאר, את הנושאים הבאים: (1) הגדרת חדלות הפירעון של תאגיד; (2) אפשרויות הכניסה להליכי שיקום ו/או פירוק של תאגיד; (3) חלוקת התמורות בין הנושים השונים; (4) הגבלת כוחם של בעלי שעבוד צף כך שיוכלו להיפרע רק מ-75% מהנכסים הכפופים לשעבוד הצף, כך שהנושים שאינם מובטחים יזכו לפירעון גדול יותר של החוב כלפיהם; (5) ביטול חלק מהחובות בדין קדימה; (6) קביעת חובת זהירות מיוחדת לדירקטורים ומנכ"לים במצב שבו החברה מצויה במצב כלכלי של חדלות פירעון אבל עוד לא הוכרזה ככזו מן הבחינה המשפטית.

יכול שיהיו לחוק השלכות בכל הנוגע להלוואות הניתנות על ידי גופים מוסדיים בקבוצה ובעיקר הלוואות המובטחות בשעבודים, וזאת, בין היתר, נוכח פגיעה בזכויותיהם של נושים מובטחים לטובת נושים שאינם מובטחים במסגרת הוראות התזכיר.

הערכת החברה בקשר עם השלכות התזכיר הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות וזאת, בין היתר, לאור ההחלטות שיתקבלו בגופים המוסדיים בקבוצה אשר למתן אשראי.

9.5.5.2. **טיוטת תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (רכישה ומכירה של ניירות ערך)**

בחודש יולי 2017 אישרה וועדת הכספים של הכנסת **תיקון לתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (רכישה ומכירה של ניירות ערך) תשס"ט-2009,** אשר כולל מספר תיקונים באשר לעקרונות ולאופן עריכת ההליך התחרותי שיש לערוך אחת לשלוש שנים בין הברוקרים בהם משתמשים הגופים המוסדיים לרכישה ומכירה של ניירות ערך עבור כספי העמיתים. בנוסף נקבע בתיקון כי יש צורך לבצע הליך תחרותי, אחת לחמש שנים, בין ארבעה משתתפים לפחות, לקבלת שירותי החזקת ניירות ערך (למעט באמצעות גלובל קסטודיאן) וכן נקבע איסור לקביעת עמלת קסטודיאן בעד פעולה בודדת של סליקת ניירות ערך כשיעור מהיקף הפעולה.

החברה פעלה בשנת הדוח לביצוע הליך תחרותי לשירותי החזקת ניירות ערך בהתאם להוראות התקנות.

9.5.5.3. **טיוטת תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (הוצאות ישירות בשל ביצוע עסקאות), התשע"ח-2017 (להלן: "תקנות ההוצאות")**

בחודש דצמבר 2017 פרסם משרד האוצר **טיוטת תיקון לתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (הוצאות ישירות בשל ביצוע עסקאות), התשע"ח-2017** ("**התקנות**"). התקנות מסדירות את סוגי ההוצאות הישירות אותן יהיה רשאי הגוף המוסדי לגבות מחשבונות העמיתים, נוסף על דמי הניהול שנגבים מהם, ותחת אילו מגבלות. טיוטת התיקון כוללת את התיקונים העיקריים הבאים: (א) הפיכת הוראת השעה שנקבעה בתקנות, אשר תוקפה פג

בסוף שנת 2017, להוראת קבע (להלן: "**הוראת השעה**"). בהוראת השעה, שאמורה להפוך להוראת קבע עם תחולה רטרואקטיבית החל מיום 1 בינואר 2018, נקבע כי ניתן לגבות מחשבונות העמיתים הוצאות בשיעור של עד 0.25% מסך כל השווי המשוערך של נכסי הקופה הרלבנטית, בעיקר בגין עמלות ניהול חיצוני (עמלות המשולמות למנהלים חיצוניים כמו מנהלי קרנות השקעה וקרנות נאמנות); (ב) כמו כן, במסגרת התיקון בוטלה האפשרות לחייב העמיתים בדמי ניהול בשיעור של 0.1% בגין השקעה במספר תעודות סל על מדדים בארץ; וכן (ג) בוטלה, האפשרות לחייב העמיתים בהוצאות בגין העמדת משכנתאות המשולמות לצד קשור.

נכון למועד פרסום הדוח טרם פורסמו התקנות והן נמצאות בהליכי חקיקה. אי אישור התקנות כאמור לעיל או אישורן במתכונת שונה מהמתכונת המוצעת יכול ויגרום להשפעה מהותית, החל מינואר 2018, בכל הנוגע להוראת השעה שפקעה.

הערכת החברה בקשר עם השלכות התקנות הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות וזאת, בין היתר, לאור הנוסח הסופי של התקנות, אם וככל שיפורסמו.

9.5.5.4. **קול קורא מתן סיוע ממשלתי להגברת התחרות בשוק אשראי קמעונאי**

בחודש אפריל 2017 פרסם משרד האוצר קול קורא וטיוטת עקרונות להערות הציבור בעניין מתן סיוע ממשלתי להגברת התחרות בשוק האשראי הקמעונאי. על פי המסמך, יתאפשר לבעל שליטה בגוף מוסדי להקים חברת אשראי, אשר תוכל להעמיד הלוואות לעסקים קטנים ולמשקי בית, בתנאים שפורטו בטיוטה.

בשלב ראשוני זה, ונוכח הראשוניות של ההסדר המוצע לא ניתן להעריך את משמעותן והיתכנותן של ההשלכות האפשריות על הקבוצה.

9.5.6. <u>השקעות מנוהלות</u>

להשפעת ההכנסות מהשקעות על רווחי החברה ראה חלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון סעיף 3.1.4.

9.5.6.1. **<u>התפלגות הנכסים המנוהלים בחברה ליום 31 בדצמבר 2017</u>**:

	נוסטרו- נכסים המוחזקים כנגד התחייבויות בביטוח כללי, בריאות והון עצמי[61]	נכסים המוחזקים כנגד התחייבויות ביטוחיות תלויות תשואה	נוסטרו - נכסים המוחזקים כנגד התחייבויות בביטוח חיים ובריאות (סיעוד ומחלות קשות)
מזומנים ושווי מזומנים	5.14%	7.09%	2.82%
אג"ח ממשלתיות סחירות	19.44%	23.51%	5.22%
אג"ח קונצרניות סחירות	9.61%	14.65%	5.08%
מניות וני"ע סחירים אחרים	15.12%	35.46%	5.15%
אג"ח מיועדות(*)	0.00%	0.00%	61.33%
פיקדונות והלוואות	31.28%	6.54%	9.10%

61 לא כולל סיעוד ומחלות קשות.

	נוסטרו- נכסים המוחזקים כנגד התחייבויות בביטוח כללי, בריאות והון עצמי[61]	נכסים המוחזקים כנגד התחייבויות ביטוחיות תלויות תשואה	נוסטרו - נכסים המוחזקים כנגד התחייבויות בביטוח חיים ובריאות (סיעוד ומחלות קשות)
אחרים	19.40%	12.74%	11.30%
סה"כ נכסים	**100.00%**	**100.00%**	**100.00%**

* אג"ח מיועדות אשר הונפקו עד תאריך 1 בדצמבר 2003 נושאות ריבית מובטחת של 5.05% בתוספת מדד המחירים לצרכן ואג"ח אשר הונפקו החל מתאריך 1 בינואר 2004 נושאות ריבית מובטחת של 4.86% בתוספת מדד המחירים לצרכן.

התפלגות הנכסים המנוהלים בכלל ביטוח אשראי ליום 31 בדצמבר 2017:

	נוסטרו- נכסים המוחזקים כנגד התחייבויות בביטוח כללי והון עצמי	נכסים המוחזקים כנגד התחייבויות ביטוחיות תלויות תשואה	נוסטרו - נכסים המוחזקים כנגד התחייבויות בביטוח חיים
מזומנים ושווי מזומנים	6.82%	-	-
אג"ח ממשלתיות סחירות	51.06%	-	-
אג"ח קונצרניות סחירות	26.97%	-	-
מניות וני"ע סחירים אחרים	7.16%	-	-
פיקדונות והלוואות	4.38%	-	-
אחרים	3.61%	-	
סה"כ נכסים	**100.00%**	-	-

התפלגות נכסי קרנות הפנסיה המנוהלות על ידי החברות המנהלות (כלל פנסיה וגמל ועתודות הותיקה) בקבוצה ליום 31 בדצמבר 2017:

	מיטבית- עתודות קרן חדשה	מיטבית- עתודות קרן משלימה	עתודות הותיקה
מזומנים ושווי מזומנים	5.61%	3.96%	2.82%
אג"ח ממשלתיות סחירות	6.86%	32.39%	12.26%
אג"ח קונצרניות סחירות	9.82%	20.85%	13.07%
מניות וני"ע סחירים אחרים	32.73%	34.83%	14.38%
אג"ח מיועדות[*]	29.79%	0.00%	37.64%
פיקדונות והלוואות	5.78%	4.20%	8.07%
אחרים	9.42%	3.77%	11.76%
סה"כ נכסים	**100.00%**	**100.00%**	**100.00%**

* אג"ח מיועדות מסוג "מירון" נושאות ריבית מובטחת של 5.57% בתוספת מדד המחירים לצרכן.

התפלגות נכסי קופות הגמל המנוהלות על ידי כלל פנסיה וגמל ליום 31 בדצמבר 2017 לפי חלוקה לסוגי קופות:

	קופת גמל לתגמולים ולפיצויים	קרנות השתלמות	קופות גמל מרכזיות
מזומנים ושווי מזומנים	7.25%	10.07%	7.85%
אג"ח ממשלתיות סחירות	25.14%	25.71%	32.68%

	קופת גמל לתגמולים ולפיצויים	קרנות השתלמות	קופות גמל מרכזיות
אג"ח קונצרניות סחירות	13.57%	14.01%	18.51%
מניות וני"ע סחירים אחרים	27.10%	32.25%	27.73%
פיקדונות והלוואות	17.59%	9.74%	5.07%
השקעות אחרות	9.35%	8.22%	8.16%
סה"כ נכסים	**100.00%**	**100.00%**	**100.00%**

9.5.7. <u>השקעות בחברות מוחזקות</u>

לחברה לא היו השקעות מהותיות בחברות מוחזקות ו/או שותפויות ו/או מיזמים שאינן חברות בנות בשנת הדוח.

9.6. **<u>ביטוח משנה</u>**

ביטוח משנה הינו אמצעי בו נוקטת חברת ביטוח לשם גידור סיכוניה והגנה על ההון. באמצעות ביטוח המשנה חולקת חברת הביטוח את סיכוניה עם חברות ביטוח נוספות, מצמצמת את חשיפתה ומאפשרת הרחבת היקף ההתחייבויות הביטוחיות אותן היא יכולה לקחת על עצמה.

ההגנות הנרכשות במסגרת ביטוח המשנה הינן כנגד שני סוגים עיקריים של סיכונים – סיכון למקרה נזק בודד ו/או סיכון לאירוע (שיכול לכלול מספר נזקים). אירוע קטסטרופה יכול להשפיע על מספר גדול של סיכונים מצטברים המבוטחים על ידי הקבוצה, ועניינו בדרך כלל נזקי טבע, כגון: רעידת אדמה, אש, ברד, שטפון וכדומה.

סוגי חוזי ביטוח המשנה העיקריים הינם:

1. **TREATY –** הסכם עם מבטח משנה, בו מתחייב מבטח המשנה להשתתף בסיכונים, בדרך כלל, בענף מסוים.
2. **ביטוח פקולטטיבי** – הסכם עם מבטח משנה לגבי עסקים ספציפיים (לרוב אצל לקוחות עסקיים גדולים) אשר בהם גבולות האחריות חורגים מגבולות ה- TREATY, או שמסיבות אחרות אין אפשרות לערוך אותו במסגרת זו.

ההסכמים האמורים יכולים להיות עם מבטח משנה אחד או עם מספר מבטחי משנה.

בנוסף, ניתן לחלק את חוזי ביטוח המשנה לפי אופן החלוקה בסיכונים:

1. **ביטוח משנה יחסי –** השתתפות מבטח המשנה בסיכון מוגדרת מראש בהתאם לחלקו היחסי בפרמיה והוא משתתף באותו שיעור שנטל על עצמו בתשלום הנזק. קיימים שני סוגים עיקריים של ביטוח משנה יחסי:

- **חוזה מסוג "מיכסה" (QUOTA SHARE) -** הסכם ביטוח משנה יחסי, לפיו מסכימים מבטחי המשנה לקבל שיעור קבוע של כל הביטוחים מסוג מסוים שהמבטחים הישירים קיבלו עליהם. מבטח המשנה מקבל חלק יחסי מהפרמיה שמקבל המבטח הישיר ומתחלק בכל הנזקים וההוצאות באותו יחס והכל עד לסכום שנקבע.
- **חוזה מסוג "עודפים" (SURPLUS) -** הסכם ביטוח משנה יחסי, שבו המבטח הישיר נושא בסכום קבוע (ידה) אותו הוא קובע (שייר) ומבטח המשנה נושא במכפלות של הידה עד לקיבולת מוסכמת. אחוז ההשתתפות של החברה נקבע על פי יחס השייר מסכום הביטוח ובהתאם לכך הפרמיה והתביעות מתחלקות בין החברה למבטח המשנה.

בגין הסכם ביטוח משנה יחסי (Treaty או פקולטטיבי) מתקבלת עמלה ממבטחי המשנה בשיעור מוסכם מהפרמיה למבטחי משנה.

2. **ביטוח משנה לא יחסי מסוג "הפסד יתר" (XOL - EXCESS OF LOSS) -** הסכם ביטוח משנה לא יחסי, לפיו מבטח המשנה לוקח על עצמו את הרובד שעליו הוסכם מראש ומשתתף בתשלום הנזק רק אם הנזק הגיע לרובד

בו הוא משתתף. בחוזים מסוג זה החלוקה בסיכון אינה יחסית והשתתפות מבטח המשנה מותנית בגובה הנזק עד לתקרה שנקבעה, ככל שנקבעה.

ביטוח הקטסטרופה של החברה הינו חוזה ביטוח משנה לא יחסי, אשר החברה רוכשת על מנת להגן על השייר שלה (בנוסף לכיסוי הקיים בביטוחי המשנה היחסיים), וזאת על בסיס הערכה של הנזק הצפוי בשייר בהסתברות נתונה, לו החברה עלולה להיות חשופה כתוצאה מאירוע קטסטרופה.

בגין הסכמי ביטוח משנה לא יחסי, בדרך כלל לא מתקבלת עמלה ממבטחי משנה, למעט בביטוחים פקולטטיבים מסוג **XOL - EXCESS OF LOSS** .

9.6.1. <u>מדיניות ביטוח המשנה</u>

על פי חוזר הממונה בנושא "ניהול החשיפה למבטחי משנה" מיום 7 בדצמבר 2003, לפחות אחת לשנה ידון הדירקטוריון ויקבע את מדיניות החשיפה ואת הערכות המבטח לניהול החשיפה ולבקרה עליה, למבטח משנה בודד ולקבוצת מבטחי משנה בעלי זיקה כלכלית (להלן ביחד – "**מבטחי משנה**"). על הדירקטוריון לקיים את הדיון, לאחר שעמד על איכות הכלים הקיימים במבטח לניהול ולבקרה על החשיפה כלפי מבטחי המשנה.

מדיניות החשיפה למבטחי משנה תכלול, בין היתר, מדיניות ניהול החשיפה מול מבטחי משנה בענפים - חיים, כללי ובריאות, וכן הגדרת מסגרת חשיפה מרבית למבטחי המשנה, על-פי פרמטרים שיקבע הדירקטוריון. פרמטר כאמור אפשר שיהיה פרמטר איכותי, דוגמת דירוגו הבינלאומי של מבטח המשנה.

הדירקטוריון יפקח על יישום המדיניות שקבע ויטפל באירועים חריגים.

הדירקטוריונים של הגופים המוסדיים בקבוצה מאשרים אחת לשנה מדיניות ביטוח משנה בהתאם לתחומי הפעילות של הקבוצה, על בסיס המלצות שגובשו על ידי הנהלת כל גוף מוסדי/חטיבה והמלצות אגף ניהול סיכונים. במסגרת זו נקבעת מדי שנה מדיניות השיירים לענפים השונים וכן נבחנים הסדרי ביטוח המשנה לסוגיהם. לעניין החשיפה למבטחי משנה, מדיניות חברות הביטוח בקבוצה להתקשרויות חדשות כוללת דרישות סף לבחירת מבטחי משנה המתייחסות בין השאר לדירוגם הפיננסי ולפרמטרים איכותיים נוספים, לרבות ביחס לניסיון העבר, כאשר בענפי ביטוח בהם החשיפה למבטחי משנה היא ארוכת טווח, נדרש דירוג פיננסי מינימלי גבוה יותר. כמו כן, כוללת המדיניות מסגרת חשיפה מרבית הקובעת מהו השיעור המקסימלי של החשיפה למבטח משנה בודד ו/או לקבוצת דירוג של מבטחי משנה, מהון החברה. בנוסף, קובעת המדיניות מגבלות לחשיפה פוטנציאלית למבטח משנה ולקבוצת מבטחי משנה, באירוע רעידת אדמה לפי MPL.[62] המדיניות קובעת מנגנוני ניהול ובקרה של חשיפה למבטחי המשנה, לרבות דיווחים לדירקטוריונים של הגופים המוסדיים הרלבנטיים, אודות העמידה במגבלות האמורות.

בעסקי הביטוח הכללי, חוזי ביטוחי המשנה של הקבוצה בענפי הביטוח השונים, נערכים בדרך כלל על בסיס שנתי עם מבטחי משנה שונים. חלקו היחסי של כל מבטח משנה בכל אחד מענפי הביטוח יכול להשתנות משנה לשנה ומענף לענף, וזאת על פי המדיניות העסקית של הקבוצה ואופי העסקים שאותם היא מבקשת לבטח.

לעומת זאת **בעסקי ביטוח החיים ועסקי ביטוח הבריאות** המכסים סיכוני ריסק מוות, אובדן כושר עבודה, נכות, מחלות קשות, סיעוד והוצאות רפואיות והמאופיינים בפוליסות ארוכות טווח, ההתקשרות עם מבטחי המשנה נעשית לכל אורך חיי הפוליסות שנמכרו בתקופת הסכם ביטוח המשנה, להוציא התקשרות לסיכון קטסטרופה הנערכת על בסיס שנתי.

---

[62] הנזק הצפוי ביותר בהסתברות שנקבעה, המחושב לפי מודלים.

בשנת הדוח לא ביצעה הקבוצה עסקאות ביטוח משנה חריגות.

לגורמי הסיכון הנובעים מהתקשרויות עם מבטחי משנה ראה סעיף 9.13(ב)(4) להלן.

9.6.2. ביטוח משנה בתחום ביטוח כללי

9.6.2.1. **סוגי הסדרי ביטוח המשנה העיקריים בתחום**

בענפי חבויות כגון: חבות מעבידים, אחריות מקצועית, חבות מוצר וצד ג', קיימת הגנה לחשיפה באמצעות חוזי ביטוח משנה לא-יחסי להגנה בפני תביעות גדולות.

בענף ביטוח רכב חובה החברה מגינה על החשיפה באמצעות חוזי ביטוח משנה יחסי ולא יחסי.

ככלל, חשיפת החברה בענפי רכוש ואובדן רווחים ובפעילות הערבויות (לרבות ערבויות מכר וביצוע), מוגנת באמצעות חוזי ביטוח משנה יחסיים. בענפי הרכוש ואובדן רווחים נרכש בנוסף חוזה ביטוח משנה לא יחסי לכיסוי קטסטרופה (משותף לכל ענפי הרכוש), המעניק הגנה על חלקה של החברה בשייר העצמי של נזקים עקב אירוע קטסטרופה (לרבות רעידת אדמה), ראה סעיף 9.6.7 להלן.

בביטוחים מסוימים נרכש ביטוח משנה ספציפי (פקולטטיבי), במקום או בנוסף לכיסוי באמצעות ה- **TREATY**, תוך שמירה על עמידה במדיניות השיירים שקבעה החברה.

חלק מהותי מפעילותה של כלל ביטוח אשראי מוגן בביטוח משנה יחסי. כמו כן, רוכשת כלל ביטוח אשראי ביטוח משנה לא יחסי לכיסוי מפני כשל של קבוצת חייבים.

9.6.2.2. **מבנה העמלות בתחום ביטוח כללי**

לא מתקבלות עמלות ממבטחי משנה בביטוחים לא-יחסיים, למעט בביטוחי משנה פקולטטיבי על בסיס **Excess of Loss**.

בביטוחים יחסיים מתקבלות עמלות ממבטחי משנה. עמלות אלה מחושבות בעיקרן לפי שיעור מסוים מהפרמיה למבטחי משנה. קיימים שני סוגים עיקריים של עמלות: עמלות קבועות בשיעור קבוע מהפרמיות (**flat**) או עמלות מדורגות לפי רווחיות התיק (**Sliding Scale**). בנוסף, בהסכמים בודדים קיימת גם עמלת רווחים (**Profit Commission**) המבוססת על שיעור רווחיות מבטח המשנה בחוזה הספציפי.

מבטחי משנה שחלקם בפרמיה בתחום מהווה יותר מ-10% מסך פרמיית ביטוח המשנה בתחום בשנים 2016 ו-2017

שם מבטח המשנה	דירוג S&P נכון למועד פירסום הדוח	פרמיה שנרשמה לטובת מבטח המשנה (באלפי ש"ח) לשנת 2016	שיעור מסה"כ פרמיה למבטחי משנה לתחום הפעילות לשנת 2016	פרמיה שנרשמה לטובת מבטח המשנה (באלפי ש"ח) לשנת 2017	שיעור מסה"כ פרמיה למבטחי משנה לתחום הפעילות לשנת 2017
Swiss Re	AA-	93,482	14.5%	78,969	9.2%
Munich Re	AA-	63,897	9.9%	165,355	19.2%

9.6.2.3. **שינויים בהסדרי ביטוח המשנה בתחום ביטוח כללי**

במהלך שנת הדוח הוסיפה החברה כיסוי יחסי בענף רכב חובה לכיסוי הלא יחסי שהיה קיים גם בשנים קודמות.

9.6.3. ביטוח משנה בתחום חיסכון ארוך טווח

9.6.3.1. **סוגי חוזי ביטוח המשנה העיקריים בתחום חיסכון ארוך טווח**

א. חוזים יחסיים מסוגים שונים המגנים על חשיפת החברה ברוב העסקים בענף ביטוח חיים.

ב. חוזה לא יחסי מסוג Excess of Loss המגן על חברות הקבוצה מפני אירועי קטסטרופה בהתייחס לכיסויי מוות, אובדן כושר עבודה ונכות.

9.6.3.2. **תיאור הסכמי העמלות בתחום ביטוח חיים**

בגין הסכם מסוג ביטוח משנה יחסי, משלמים מבטחי המשנה לחברה עמלה בשיעור מהפרמיה שהועברה למבטח המשנה בשנה הראשונה לאחר מכירת המוצרים בתחום.

בנוסף לעמלות ביטוח משנה המשולמות מהפרמיה כאמור, משלמים מבטחי המשנה, בביטוח חיים, לחברה עמלת רווחים המחושבת כחלק יחסי מהרווח מעסקי הביטוח המבוטחים בביטוח המשנה.

מבטחי משנה שחלקם בפרמיה בתחום מהווה יותר מ-10% מסך פרמיית ביטוח המשנה בתחום בשנים 2016 ו-2017

שם מבטח המשנה	דירוג S&P נכון למועד פרסום הדוח	פרמיה שנרשמה לטובת מבטח המשנה לשנת 2016 (באלפי ש"ח)	שיעור מסה"כ פרמיה למבטחי משנה לתחום פעילות בשנת 2016	פרמיה שנרשמה לטובת מבטח המשנה לשנת 2017 (באלפי ש"ח)	שיעור מסה"כ פרמיה למבטחי משנה לתחום פעילות בשנת 2017
Swiss Re	AA-	79,778	47.4%	80,066	47.6%
Munich Re	AA-	59,007	35.0%	59,503	35.4%
Gen Re	AA+	22,428	13.3%	22,157	13.2%

9.6.3.3. **שינויים בהסדרי ביטוח משנה בתחום ביטוח חיים**

במהלך שנת הדוח לא חלו שינויים מהותיים בהסדרי ביטוח המשנה בתחום חיסכון ארוך טווח.

9.6.4. ביטוח משנה בתחום ביטוח בריאות

9.6.4.1. **סוגי חוזי ביטוח המשנה העיקריים בתחום ביטוח בריאות**

ענף מחלות ואשפוז

חלק מחשיפת החברה בפוליסות בריאות שנמכרו עד 31 לדצמבר 2004, ובהתייחס לכיסויים מסוימים, כגון השתלות, גם בפוליסות שנמכרו עד 2008, מוגנת באמצעות חוזי ביטוח משנה יחסי מסוג מכסה.

החשיפה בכיסויי מחלות קשות ובכיסויי תרופות, מכוסה בהסכמי ביטוח משנה יחסיים מסוג מכסה. בנוסף, קיימת לחברה הגנה לצבר נזקים, בחוזה לא יחסי, ביחס לפוליסות תאונות אישיות ולפוליסות נסיעות לחו"ל במסגרת כיסוי קטסטרופה. היקף ההגנה שנרכש מבוסס על מחקרים פנימיים שעורכת החברה.

ענף סיעוד

בגין מוצרי ביטוח סיעוד, קיים ביטוח משנה יחסי מסוג חוזה מכסה לפוליסות פרט שנמכרו עד לחודש יולי 2004 והחל מחודש יוני 2014 מועד בו חידשה החברה את ביטוח המשנה בהתחשב בהשפעת מוצרי הסיעוד על יחס כושר הפירעון הכלכלי שלה.

לפוליסות שנמכרו החל מחודש יולי 2004 ועד חודש מאי 2014 לא היה ביטוח משנה, למעט הסכמים לביטוח משנה יחסי מסוג מכסה שנרכשו בקשר עם עסקת מכבי ועודם בתוקף (ראה סעיף 8.1.2(2) לעיל) ובקשר עם עסקה לביטוח חברי קופת חולים לאומית, אשר בגינה נרכש ביטוח משנה לתקופה שעד חודש יוני 2014 והחל מחודש יולי 2016.

בנוסף, קיימת לחברה הגנה לצבר נזקים בפוליסות סיעוד, במסגרת כיסוי קטסטרופה.

9.6.4.2. **תיאור מבנה העמלות בתחום ביטוח בריאות**

בחלק מחוזי ביטוח המשנה קיימת עמלה שמשלמים מבטחי המשנה לקבוצה עבור מוצרי ביטוח הבריאות לסוגיהם, המבוטחים בביטוח משנה יחסי, שמחושבת כשיעור מהפרמיה שהועברה למבטח המשנה. במרבית המקרים עמלה זו משולמת רק בשנה הראשונה לאחר המכירה.

בנוסף לעמלות ביטוח משנה המשולמות מהפרמיה כאמור, בחלק מחוזי ביטוח המשנה משלמים מבטחי המשנה לחברה, בגין ביטוחי המשנה האמורים, עמלת רווחים המחושבת כשיעור מהרווח מעסקי הביטוח המבוטחים בביטוח המשנה (**Profit commissions**).

בחוזי ביטוח משנה לא יחסי (Excess of Loss) לא מתקבלת עמלה ממבטחי המשנה.

<u>מבטחי משנה שחלקם בפרמיה בתחום מהווה יותר מ-10% מסך פרמיית ביטוח המשנה בתחום בשנים 2016 ו-2017</u>

שם מבטח המשנה	דירוג S&P נכון למועד פרסום הדוח	פרמיה שנרשמה לטובת מבטח המשנה לשנת 2016 (באלפי ש"ח)	שיעור מסה"כ פרמיה למבטחי משנה לתחום פעילות בשנת 2016	פרמיה שנרשמה לטובת מבטח המשנה לשנת 2017 (באלפי ש"ח)	שיעור מסה"כ פרמיה למבטחי משנה לתחום פעילות בשנת 2017
Partner Re Sa	A+	85,518	40.3%	88,583	33.8%
Scor	AA-	86,282	40.6%	129,987	49.6%

9.6.4.3. **שינויים בהסדרי ביטוח משנה בתחום ביטוח בריאות**

במהלך שנת הדוח לא חלו שינויים מהותיים בהסדרי ביטוח המשנה בתחום ביטוח בריאות.

9.6.5. <u>מגבלות ותקרות כיסוי</u>

9.6.5.1. **מגבלות או תקרות כיסוי בתחום ביטוח כללי**

ברוב חוזי ביטוח המשנה היחסיים בענפי הרכוש הגבילו מבטחי המשנה את היקף הכיסוי המצטבר לאירועים שנקבעו, ובפרט לרעידת אדמה. אצל מרבית מבטחי המשנה בחוזי הרכוש המגבלה לאירוע רעידת אדמה הינה בין 4% ל-5% מחלקם היחסי בסכום הביטוח ובהתייחס למגבלת החשיפה הכוללת שנקבעה בחוזים. לפרטים נוספים ראה סעיף 9.6.7 להלן.

בחוזים מסוג Excess of Loss, לא הגיעה החברה לתקרות שנקבעו בתקופות המדווחות ואין לה תביעות תלויות בהיקף המתקרב למגבלות שנקבעו.

9.6.5.2. **מגבלות או תקרות כיסוי בתחום חיסכון ארוך טווח**

אין מגבלות או תקרות כיסוי מהותיות לגבי השתתפות של מבטח המשנה בתביעות בחוזים יחסיים מסוג מכסה (Quota Share), למעט: מגבלות על סכום הביטוח למקרה בהסכמי ביטוח משנה בגין מוצרי ביטוח מחלות קשות ומגבלות על סכום הביטוח למקרה מוות בהסכמי ביטוח משנה בגין "ביטוח לכל אחד".

יצויין, כי נכון למועד כתיבת הדוח, במקרים בהם נקבעו תקרות כיסוי בהסכמי ביטוח המשנה, ככלל החברה אינה מכסה סכומים החורגים מתקרת הכיסוי ללא כיסוי פקולטטיבי.

בחוזה המגן על שייר הקבוצה מפני אירועי קטסטרופה בתחום חיסכון ארוך טווח קיימת תקרת כיסוי, ונזקים מעל תקרה זו חוזרים לאחריות החברה.

9.6.5.3. **מגבלות או תקרות כיסוי בתחום ביטוח בריאות**

בחלק מחוזי ביטוח המשנה היחסיים מסוג מכסה בענף סיעוד ומחלות קשות, קיימת תקרת כיסוי לגבי השתתפות של מבטח המשנה בתביעות בסכום מצטבר למבוטח. יצויין כי ככלל, הפוליסות המונפקות על ידי החברה הינן במסגרת תקרות הכיסוי האמורות.

9.6.5.4. **מגבלות מכוח חוקים ו/או אמנות**

מזה מספר שנים מנסים מבטחי המשנה לכלול בהסכמי ביטוח המשנה סעיף המכפיף את חובותיהם בחוזה למגבלות חוקיות מכוח חוקים ו/או אמנות מדינתיים ו/או בינלאומיים שונים כפי שיהיו מעת לעת, כדוגמת סנקציות על איראן, הימנעות ממימון טרור וכד' (להלן: "**סעיף סנקציות**").

החברה הבהירה למבטחי המשנה כי היא מתנגדת להכללת סעיף סנקציות בחוזי ביטוח המשנה באופן המפחית ממחויבותם לתשלום בענפים שבהם אינה יכולה לכלול סעיף מקביל אל מול המבוטחים. נכון למועד כתיבת הדוח, אין בחוזים עם מבטחי המשנה סעיף סנקציות כאמור בענפים שבהם החברה אינה יכולה לכלול כיסוי מקביל מול מבוטחים. עם זאת, מבטחי המשנה שבים ומבהירים כי עשויה להיווצר מניעה לתשלום כתוצאה ממגבלות חוקיות כאמור.

9.6.6. <u>שינויים מהותיים בהסדרי ביטוח המשנה המתייחסים לתקופה שמעבר לתאריך הדוח</u>

לא חלו שינויים מהותיים בהסדרי ביטוח המשנה בתקופה שלאחר תאריך הדוח.

יצויין, כי מעת לעת החברה עורכת התאמות בפרטי הסדרי ביטוח, לרבות לעניין גובה העמלות, גבולות הכיסוי וסכומי השייר, בהתבסס על ניתוח תוצאות העבר והערכת הסיכון.

9.6.7. <u>חשיפת מבטחי המשנה לרעידת אדמה בישראל</u>

אירוע הקטסטרופה המרכזי אליו חשופה החברה הינו רעידת אדמה בישראל והחשיפה העיקרית לסיכון זה הינה בגין ענפי הרכוש שהינם חלק מביטוח כללי.

ליום 31 בדצמבר 2017 סכומי ביטוחי הרכוש בישראל, הכוללים כיסוי רעידת אדמה מסתכמים בסך של כ- 387 מיליארדי ש"ח (ברוטו). החברה מבוטחת בגין ביטוחי הרכוש האמורים בביטוח משנה יחסי מסוג מכסה או מסוג עודפים. בחלק מחוזי ביטוח המשנה היחסי קיימת תקרת כיסוי לאירוע בודד (ראה לעיל).

בגין אירוע קטסטרופה רכשה החברה לענפי הרכוש, מעבר לכיסוי במסגרת הסכמי ביטוח משנה יחסיים (חוזי ו/או פקולטטיבי) בגין השייר המצטבר, ביטוח משנה מסוג "הפסד יתר" בסכום מוגדר לחשיפה אשר תנבע מהאירוע כאמור, וזאת בהתבסס על אומדן החברה בדבר הנזק הצפוי להתרחש עקב קטסטרופה בהסתברות מסוימת.

רכישת ביטוחי המשנה בגין אירוע קטסטרופה, מבוססת על הערכות של הסיכון על בסיס נתונים מפורטים ועדכניים של חשיפות החברה באמצעות תוכנות בינלאומיות ייעודיות, המבוססות על מודלים כמותיים להערכת סיכוני

קטסטרופה. על פי בדיקה זו, שבוצעה לאחרונה בשנת 2016, היקף הכיסוי שרכשה החברה מגן עליה מפני אירועים שההסתברות להתרחשותם מוערכת על פי חלק מהמודלים כנמוכה מ-1 ל- 250 שנה ואף כנמוכה מ-1 ל-1000 שנה על פי חלק מהמודלים.

על בסיס הניתוח האמור, מבססת החברה את רכישת ההגנה מפני קטסטרופה, על שיעור נזק צפוי (MPL) של 1.5% מסכום הביטוח הכללי בביטוחי דירות, ושל 2.5% מסכום הביטוח הכללי בביטוחים עסקיים. לשנת הדוח, רכשה החברה הגנה על השייר המצטבר מפני קטסטרופה בשיעור MPL משוקלל של כ- 2.2% מסכום הביטוח הכללי בביטוחי דירות ורכוש.

כתוצאה ממערך ביטוחי המשנה האמורים, באירוע קטסטרופה בישראל, שיגרום נזק ברוטו לרכוש מבוטח בחברה בסך ברוטו של עד כ- 8 מיליארדי ש"ח (שהינו הנזק הצפוי בהתאם להערכה המתוארת לעיל), יהיה סכום הנזק המירבי בו תישא החברה בשייר (בכלל זה עלות רכישת כינון) בסך של כ- 53.5 מיליוני ש"ח. במידה וסכום הנזק יהיה גבוה מהסכום האמור, תישא החברה בחלק מהנזקים העולים על הסכום האמור, בהתאם לחוזי המכסה והעודפים הרלבנטיים.

יצויין כי החברה רכשה גם ביטוח משנה לקטסטרופה בגין **ביטוחי חיים ובריאות**, כאשר רעידת אדמה בישראל עשויה להיות אירוע שיפעיל גם ביטוח משנה זה. היקף הכיסוי שנרכש בגין מוצרים אלה מבוסס על מחקרים פנימיים שביצעה החברה להשפעת תרחישים שונים, בהם רעידת אדמה בישראל, על ההתחייבויות הביטוחיות המכסות אירועי מוות, אובדן כושר עבודה, נכות, סיעוד, תאונות אישיות ונסיעות לחו"ל. יצויין כי, החשיפה לסיכון רעידת אדמה בישראל המוערכת בגין ביטוחים אלה הינה בהיקפים נמוכים מהותית ביחס לחשיפה בגין ביטוחים בענפי הרכוש אליה מתייחסים הנתונים בסעיף זה ובביאור 37(ה2) לדוחות הכספיים.

מבטחי המשנה של החברה המשתתפים בחשיפה, בביטוח כללי, לאירוע רעידת אדמה בישראל מדורגים על פי הטבלה המפורטת להלן:

חשיפת מבטחי משנה לרעידת אדמה (באלפי ש"ח) לשנת 2017:

קבוצת דירוג מרכזת דירוג S&P נכון למועד פרסום הדוח	תחזית חשיפה לרעידת אדמה בלתי יחסי	תחזית חשיפה לרעידת אדמה יחסי	תחזית חשיפה לרעידת אדמה	שיעור מסה"כ
A- ומעלה	1,386,800	6,904,363	8,291,163	99.99%
BBB- עד BBB+	0	0	0	0.00%
נמוך מ- BBB- או לא מדורג	0	567	567	0.01%
סה"כ	**1,386,800**	**6,904,930**	**8,291,730**	**100.0%**

מבטחי המשנה אשר החשיפה שלהם לסיכון רעידת אדמה עולה על 10% מסך החשיפה לרעידת אדמה (באלפי ש"ח) לשנת 2017:

שם מבטח המשנה	קבוצת דירוג מרכזת דירוג S&P נכון למועד פרסום הדוח	תחזית חשיפה לרעידת אדמה בלתי יחסי	תחזית חשיפה לרעידת אדמה יחסי	תחזית חשיפה לרעידת אדמה	שיעור מסה"כ
Swiss Re	AA-	268,693	1,122,259	1,390,952	16.8%
Munich Re	AA-	268,693	644,016	912,709	11.0%

חשיפת מבטחי משנה לרעידת אדמה (באלפי ש"ח) לשנת 2016:

קבוצת דירוג מרכזת דירוג S&P נכון למועד פרסום הדוח	תחזית חשיפה לרעידת אדמה בלתי יחסי	תחזית חשיפה לרעידת אדמה יחסי	תחזית חשיפה לרעידת אדמה	שיעור מסה"כ
A- ומעלה	2,094,468	6,961,303	9,055,771	99.5%
BBB- עד BBB+	20,282	22,524	42,806	0.5%
נמוך מ- BBB- או לא מדורג	0	0	0	0.0%
סה"כ	**2,114,750**	**6,983,827**	**9,098,577**	**100.0%**

מבטחי המשנה אשר החשיפה שלהם לסיכון רעידת אדמה עולה על 10% מסך החשיפה לרעידת אדמה (באלפי ש"ח) לשנת 2016:

שם מבטח המשנה	קבוצת דירוג מרכזת דירוג S&P נכון למועד פרסום הדוח	תחזית חשיפה לרעידת אדמה בלתי יחסי	תחזית חשיפה לרעידת אדמה יחסי	תחזית חשיפה לרעידת אדמה	שיעור מסה"כ
Swiss Re	-AA	515,086	1,202,193	1,717,279	18.9%
Munich Re	-AA	405,648	682,671	1,088,319	12.0%

* הסכומים בטבלאות שלעיל כוללים חשיפה בסכומים נמוכים בגין ביטוח עסקים בחו"ל ("**עסקים נכנסים**") המבוטחים ע"י החברה.

ריכוז תוצאות ביטוח המשנה בביטוח כללי לשנים 2015 עד 2017[63]:

פרמיית ביטוח משנה בשנת 2017 (באלפי ש"ח)	ענף ביטוח רכב חובה	ענף ביטוח רכוש רכב	ענף ביטוח רכוש אחר ואחרים	ענף ביטוח חבויות	סה"כ
רעידת אדמה וסיכוני טבע	-	539	199,816	-	200,355
ביטוח משנה יחסי	207,576	-	303,891	37,937	549,404
ביטוח משנה לא יחסי	12,694	1,878	22,728	74,420	111,720
סה"כ פרמיה	**220,270**	**2,417**	**526,435**	**112,357**	**861,479**
תוצאות ביטוח משנה	(60,588)	2,325	37,139	(66,546)	(87,670)

[63] תוצאת רווח והפסד של ביטוח המשנה בלבד לפי תחומי פעילות בביטוח כללי כולל ביטוח אשראי, כפי שמשתקף בדיווחי החברה לממונה.

פרמיית ביטוח משנה בשנת 2016 (באלפי ש"ח)	ענף ביטוח רכב חובה	ענף ביטוח רכב רכוש	ענף ביטוח רכוש אחר ואחרים	ענף ביטוח חבויות	סה"כ
רעידת אדמה וסיכוני טבע	-	443	208,839	-	209,282
ביטוח משנה יחסי	-	-	292,914	35,578	328,492
ביטוח משנה לא יחסי	15,572	2,313	28,264	61,714	107,863
סה"כ פרמיה	**15,572**	**2,756**	**530,017**	**97,292**	**645,637**
תוצאות ביטוח משנה	(18,042)	3,248	282,331	(97,643)	169,894

פרמיית ביטוח משנה בשנת 2015 (באלפי ש"ח)	ענף ביטוח רכב חובה	ענף ביטוח רכב רכוש	ענף ביטוח רכוש אחר ואחרים	ענף ביטוח חבויות	סה"כ
רעידת אדמה וסיכוני טבע	-	1,080	204,343	-	205,423
ביטוח משנה יחסי	-	(1)	317,126	40,630	357,755
ביטוח משנה לא יחסי	17,389	3,367	23,107	58,109	101,972
סה"כ פרמיה	**17,389**	**4,446**	**544,576**	**98,739**	**665,150**
תוצאות ביטוח משנה	16,654	(3,856)	47,681	70,525	131,004

הסברים לתוצאות ביטוח המשנה בביטוח כללי:

- **ענף ביטוח רכב חובה –** במהלך שנת הדוח רכשה החברה כיסוי יחסי לענף שלא היה קיים בשנים הקודמות, ראה סעיף 9.6.2.3 לעיל. ההרעה בריווחיות מבטחי משנה משקפת את ההרעה בהתפתחות התביעות בענף וכן נובעת גם מהגדלת ההתחייבויות הביטוחיות כתוצאה מההשפעה הצפויה של ועדת וינוגרד והתיקון לתקנות ההיוון. לפרטים ראה סעיף 7.1.1.1(ד)(2) לעיל.
- **ענף ביטוח רכוש אחר ואחרים –** הירידה ברווחיות בשנת הדוח נובעת בעיקרה מהתפתחות שלילית של מספר תביעות גדולות וכן מקיטון בפרמיה המורווחת שנובע מתהליך טיוב התיק.
- **ענף ביטוח חבויות –** הירידה בהפסד נובעת מהפרשה נמוכה מאשתקד בגין ההתחייבויות הביטוחיות של החברה כתוצאה מהשפעה צפויה של ועדת וינוגרד והתיקון לתקנות ההיוון. לפרטים ראה סעיף 7.1.1.1(ד)(2) לעיל.

9.7. **<u>הון אנושי</u>**

9.7.1. <u>תרשים המבנה הארגוני של הקבוצה</u>

התרשים להלן, מבטא את הזיקה הפונקציונלית-ארגונית, נכון למועד דוח זה, של בעלי התפקידים השונים, אשר אינה בהכרח זהה לזיקה המשפטית.[64]

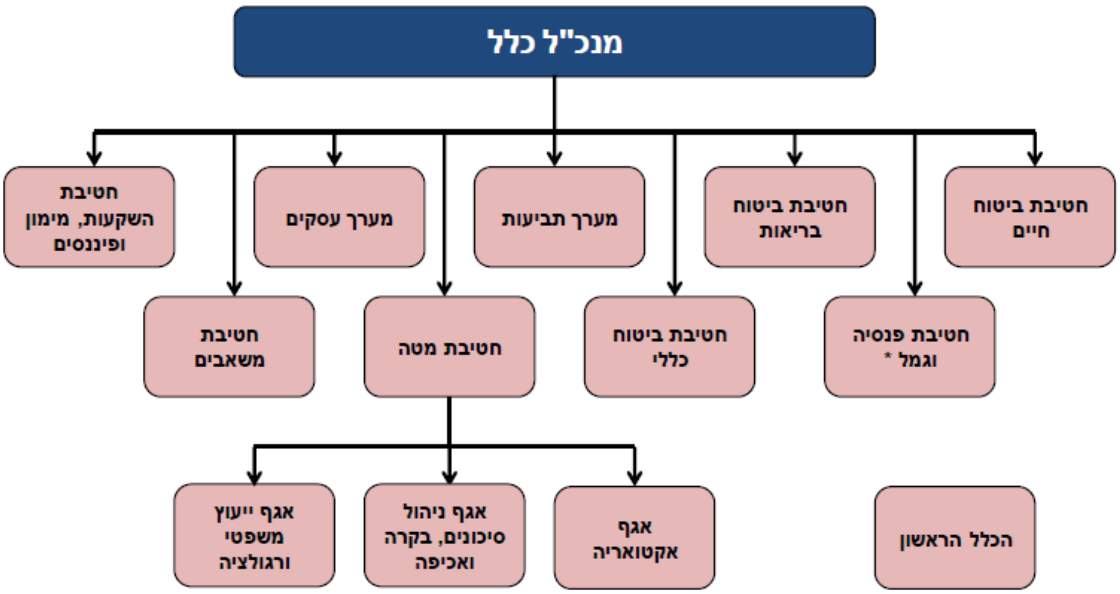

* פעילות החטיבה מבוצעת בעיקרה בחברת כלל פנסיה וגמל.

המבנה הארגוני של הקבוצה מתבסס על פעילות באמצעות תשעה מערכים/חטיבות שמנהליהם, יחד עם מנהלי אגפי מערכות מידע, ניהול סיכונים, יעוץ משפטי, אקטואריה, שיווק, אסטרטגיה ודוברות, מהווים את הנהלת החברה:

א. שלושה גופי ביצוע: (1) מערך עסקים, שמרכז את פעילות המכירות והתפעול מול סוכני הקבוצה; (2) חטיבת השקעות, מימון ופיננסים, שמרכזת את פעילות ההשקעות, הכספים ומתן האשראי בקבוצה; (3) מערך תביעות, שמרכז את הטיפול בתביעות מבוטחים ועמיתים בכל ענפי הביטוח והפנסיה. לאחר מועד הדוח, ביום ה-1 בינואר 2018 הוקם מערך לקוחות, המרכז את כל הפעילות הישירה שקיימת בקבוצה מול הלקוחות עבור החטיבות העסקיות (לרבות היחידות שהיו כפופות לחטיבות ופעילות הכלל הראשון).

ב. ארבע חטיבות עסקיות: (1) חטיבת פנסיה וגמל; (2) חטיבת ביטוח חיים; (3) חטיבה לביטוח כללי; ו- (4) חטיבה לביטוח בריאות; שהינן חטיבות מקצועיות, המנחות את גופי הביצוע בתחומן. תחת חטיבת פנסיה וגמל והחטיבה

---

64 יצויין כי בכפיפות לחטיבת המטה פועלת גם כללביט מערכות- חברה בת בבעלות כלל החזקות אשר נותנת שירותי מערכות מידע לחברות הקבוצה.

לביטוח בריאות רוכזו בשנת הדוח גם היחידות העוסקות במכירות ישירות של מוצרי הקבוצה. יחידות אלו עברו לאחר שנת הדוח למערך הלקוחות.

ג. שלושה גופי מטה: (1) חטיבת משאבים, המרכזת את ניהול משאבי האנוש, השכר, הלוגיסטיקה, השירות (לרבות מוקדי השירות ללקוחות קצה) ופניות הציבור בקבוצה; (2) חטיבת המטה הכוללת את האגפים הבאים: אקטואריה, ייעוץ משפטי ורגולציה וניהול סיכונים בקרה ואכיפה. פעילות תחום ניהול סיכונים בקרה ואכיפה הינה חוצת חברה ומבוצעת גם באמצעות מחלקות בקרה יחידתיות שמוגדרות כאחראיות על ניהול הסיכונים התפעוליים וביצוע בקרות של תהליכים מרכזיים שהוגדרו כבעלי חשיפה בארגון; (3) אגף שיווק, אסטרטגיה ודוברות. בנוסף לאמור, בכפיפות לחטיבת המטה פועלת גם כללביט מערכות, חברה בבעלות כלל החזקות, אשר נותנת שירותי מערכות מידע לחברות הקבוצה.

ד. אגף הביקורת הפנימית, הכפוף ליו"ר הדירקטוריון.

המבנה הארגוני נועד, בין היתר, לחזק את מוטת השליטה של המנכ"ל כך שיאפשר פיקוח נאות; להגדיל את הרווחיות בעקבות ייעול וריכוז פעילויות הליבה של הקבוצה תחת "קורת גג אחת"; לשפר הן את השירות לסוכנים באמצעות מערך העסקים אשר מרכז את כל פונקציות המכירות באמצעות סוכנים, את פעילות התפעול ואת מרבית פעילות הגביה, והן את השירות ללקוחות הקצה באמצעות איחוד מוקד הלקוחות, מחלקת ארגון ושיטות, והיחידה לפניות הציבור תחת תחום השירות בחטיבת משאבים; לרכז את ביצוע הפעילות הישירה ללקוחות תחת מערך הלקוחות שהוקם; לייעל את ניהול התביעות בקבוצה באמצעות מערך תביעות חוצה ארגון, הנפרד מפעילות החיתום ומהחטיבות המקצועיות; לייעל את עבודת המטה וכן למקד את פעילויות החטיבות העסקיות בהתוויית מדיניות הביטוח של הקבוצה ובפיתוח מוצרים.

בחודש ינואר 2017, פוצלה חטיבת חיסכון ארוך טווח לשתי חטיבות: חטיבת פנסיה וגמל וחטיבת ביטוח חיים.

9.7.2. <u>מצבת עובדי הקבוצה</u>

להלן נתונים בדבר מצבת עובדי הקבוצה ליום 31 בדצמבר 2017 ו- 2016 בהתאם למבנה הארגוני:

יחידות	מס' עובדים 31.12.2017	מס' עובדים 31.12.2016
מטה וגופי שירות מרכזיים [1]	[2] 659	[2] 595
חטיבת הבריאות [3]	[4] 460	[4] 428
חטיבת פנסיה וגמל [5]	[6] 171	[7,6] 212
חטיבת ביטוח חיים [5]	[7] 104	
חטיבת ביטוח כללי	125	136
מערך התביעות	415	420
מערך העסקים	[8] 1,078	[8] 1,048
חטיבת השקעות מימון ופיננסים [9]	433	423
סה"כ [10]	**3,445**	**3,262**

1- בעיקרם עובדי חטיבת המטה (ללא כללביט מערכות), חטיבת משאבים ואגף ביקורת פנים.

2- בשנת הדוח חל גידול של כ-68 עובדים במוקד שירות הלקוחות כתוצאה מהקמת מוקד חדש בבאר שבע והרחבת השירות בדסק מעסיקים (הפעילות בדסק מעסיקים עברה למערך העסקים בינואר 2018).

3- כולל פעילות המכירה הישירה באמצעות הכלל הראשון (אשר עברה, לאחר מועד הדוח, למערך הלקוחות).

4- הגידול נובע בעיקרו מגידול של כ-31 עובדים במצבת עובדי מוקדי המכירות (לרבות הכלל הראשון), בשל גידול בפעילויות המכירה של מוצרי הקבוצה.

5- חטיבת חיסכון ארוך טווח פוצלה בינואר 2017 לשתי חטיבות: חטיבת פנסיה וגמל וחטיבת ביטוח חיים. הגידול בכח אדם נבע בין היתר כתוצאה מחיזוק המטות המקצועיים.

6- הגידול נובע בעיקרו ממעבר של 24 עובדים מכללביט מערכות לחטיבת פנסיה וגמל.

7- הגידול נובע בעיקרו ממעבר של 40 עובדים מכללביט מערכות לחטיבת ביטוח חיים.

8- הגידול נובע בעיקרו מקליטת עובדים חדשים למערך הגבייה.

9- כולל אגף כספים, אגף חשבונאות ראשית, כנף, כלל משכנתאות וכלל ביטוח אשראי

10- מתוכם כ- 64 וכ- 17 עובדי ספק בשנים 2017 ו-2016, בהתאמה.

* ההסברים המובאים לעיל בדבר השינויים במצבה, מתייחסים לעיקר השינויים במצבה כפי שאירעו בשנת הדוח.

עיקר הגידול במצבת כח האדם בשנת הדוח נובע מהקמת דסק לטיפול במעסיקים על פי תקנות התשלומים, מחיזוק מערכי הגביה והתפעול במערך העסקים ומחיזוק המטות המקצועיים בחטיבות חיים ופנסיה וגמל.

מתוך מצבת העובדים הנזכרת לעיל, ההנהלה הבכירה של החברה (בעיקר מנהלי החטיבות והמערכים) מונה 16 מנהלים ובנוסף את מנכ"ל החברה (המכהן גם כמנכ"ל כלל החזקות) והמבקר הפנימי של הקבוצה.

החטיבות/המערכים מנוהלים על ידי נושאי משרה בדרגת משנה למנכ"ל. בנוסף, בכל אחת מהחברות והגופים המוסדיים בקבוצה מנהלים ונושאי משרה האחראים לפעילותם.

ביום 7 במרס 2018 הודיע מר איזי כהן, המכהן כמנכ"ל החברה וכלל החזקות, על כוונתו לסיים את כהונתו כמנכ"ל החברה וכלל החזקות. לפרטים ראה סעיף 2.5.2.2 לעיל.

לפרטים בדבר נושאי משרה בחברה, ראה חלק ד לדוח – פרטים נוספים אודות התאגיד, סעיף 13.

לפרטים בדבר חילופי נושאי משרה לאחר שנת הדוח, ראה סעיף 2.5.2.2 לעיל.

לחברה אין תלות מהותית בעובד מסוים.

9.7.3. <u>הטבות וטיבם של הסכמי העסקה</u>

סוגי ההסכמים ואופן התגמול-

ביום 2 בינואר 2014 חתמו החברה והחברות הבנות שלה, כלל פנסיה וגמל וכלל ביטוח אשראי וכן החברות הבנות של כלל החזקות, כללביט מערכות וכלל מימון על הסכם קיבוצי בינן לבין הסתדרות העובדים הכללית החדשה ("**ההסתדרות**") וועד העובדים בקבוצת כלל החזקות. ביום 22 בדצמבר 2015 תוקן ההסכם הקיבוצי באופן שהחיל את הוראותיו גם על חלק מעובדי כנף (ההסכם לרבות התוספת להסכם ייקראו להלן ביחד: "**ההסכם הקיבוצי הראשון**"). ההסכם הקיבוצי הראשון חל על מרבית עובדי החברות האמורות, למעט עובדים בתפקידים ספציפיים שהוגדרו בהסכם ומנהלים בדרג שהוגדר בהסכם. ביום 4 ביולי 2017, לאחר שביתה של כשבועיים ימים, נחתם הסכם קיבוצי חדש בין החברה, כלל פנסיה וגמל, כלל ביטוח אשראי, כללביט מערכות, כלל מימון וכנף ("**החברות**") לבין ההסתדרות וועד העובדים בקבוצת כלל החזקות ("**ההסכם הקיבוצי החדש**"), אשר מאריך את ההסכם הקיבוצי הראשון לתקופה של 4 שנים, מיום 1 לינואר 2017 ועד ליום 31 לדצמבר 2020, בכפוף לשינויים שבוצעו, כמפורט להלן:

1. תשלום תוספות שכר לעובדים, בחודש יולי בכל שנה במהלך תקופת ההסכם, בשיעור ממוצע של 3% משכר הבסיס של העובדים הזכאים להעלאת שכר. בנוסף, ככל שהרווח השנתי הממוצע של כלל החזקות בכל שנות ההסכם יהיה גבוה מ- 342 מיליוני ש"ח – יוקצה בחודש אפריל 2021 תקציב נוסף לתוספות שכר בשיעור מכסימלי של 4% (תוספת של עד 1% לשנה). ככלל, מחצית מסך תקציב תוספות השכר תשולם כתוספת אחידה ומחציתו תשולם כתוספת דיפרנציאלית לפי החלטת מנהלים.

2. מדי שנה, כתלות בעמידה בתנאי רווח שנתי מינימלי בסכום של 210 מיליוני ש"ח, ישולם לעובדים תשלום מיוחד שעלותו הכוללת תהיה בשיעור שבין 1.4% מעלות השכר השנתית של העובדים שההסכם הקיבוצי חל עליהם, והוא יגדל עד לשיעור מכסימלי של 3% מעלות השכר השנתית האמורה, ככל שהרווח השנתי של החברה, יגיע לסך 400 מיליוני ש"ח ומעלה.

3. בנוסף, במקרה בו הרווח השנתי של כלל החזקות יהיה בין 300 מיליוני ש"ח ל - 400 מיליוני ש"ח, ישולם לעובדים תשלום נוסף, ללא הפרשות סוציאליות, וזאת בשיעור משתנה שבין 0.5% ל-1%, בהתאם לתוצאות, מעלות השכר השנתית של העובדים שההסכם הקיבוצי חל עליהם ("**התשלום הנוסף**"), אשר יוענק לחלק מן העובדים הזכאים לתשלום הנוסף בדרך של הקצאת אופציות (ראה סעיף 9.7.6 להלן). וועד העובדים הסכים לוותר על קבלת התשלום הנוסף בדרך של הקצאת אופציות בגין שנת 2017, לפיכך ישולם התשלום הנוסף במזומן.

4. הוסכם על הגדלת השתתפות בגין ארוחות, השתתפות בתשלום קייטנות, תקציב רווחה מוגדל בהשוואה להסכם הקיבוצי הראשון, מענק וותק, מענק התמדה והצטיינות לעובדים שהצטרפו לחברה לאחר נובמבר 2012 והגדלת הפקדות מעסיק לתגמולים.

5. שכר המינימום לעובדים חודשיים בחברות שהן צד להסכם הועלה ל – 6,000 ש"ח, כן הועלה שכר המינימום לעובדים ותיקים (עובדים העובדים בחברות אלו בין 10 ל- 30 שנה) לסכומים שבין 7,000 ש"ח ל- 8,500 ש"ח, כן הועלה שכרם של עובדי המוקדים.

6. תקופת הניסיון לעובדים חדשים הוארכה ל- 36 חודשים וכן סוכם על שינויים בהליכי שיפור ביצועים, קודם לפיטורים.

7. כמו כן, הוצעה לעובדים מגיל 60 ומעלה תוכנית פרישה מרצון, במסגרתה פרשו 90 עובדים, אשר קיבלו מענקי פרישה מוגדלים. לפרטים נוספים בדבר הסכם פרישה מרצון, ראה חלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון, סעיף 3.1(ו).

8. בהסכם החדש נקבע כי יישמר שקט תעשייתי בכל תקופת ההסכם, לרבות לעניין דרישה להענקת תמורה לעובדים בגין מכירת מניות כלל החזקות על ידי בעל השליטה בכלל החזקות ו/או בגין שינוי שליטה בכלל החזקות. ההסכם החדש מהווה מיצוי טענות ותביעות של כל תביעות הצדדים לתקופת תוקפו של ההסכם, לרבות בגין מכירת מניות כלל החזקות כאמור.

לפרטים נוספים אודות ההסכם הקיבוצי החדש ראה ביאור 24(ד) לדוחות הכספיים.

ביום 26 לפברואר 2018, חתמו אי די בי פתוח, הסתדרות העובדים הכללית החדשה וועד העובדים בקבוצת כלל החזקות על הסכם שעל פיו ישולם מענק לעובדי הקבוצה במקרה של מכירת השליטה בכלל החזקות או מתן היתר שליטה בכלל החזקות, בתנאים שהוגדרו בהסכם. החברה וכלל החזקות אינן צד להסכם האמור ולא היו מעורבות בהכנתו. לפרטים נוספים ראה ביאור 41(ח) לדוחות הכספיים.

עובדים שההסכם הקיבוצי החדש אינו חל עליהם (כ- 579 עובדים), לרבות ההנהלה הבכירה, מועסקים על פי הסכמי עבודה אישיים, המגדירים את תנאי העסקתם, לרבות משכורת בסיס, תנאים סוציאליים ותנאים נלווים.

ביום 13 בנובמבר 2017 הודיעה ההסתדרות כי הינה ארגון העובדים היציג של עובדי הכלל הראשון. בעקבות ההודעה האמורה החלו הצדדים בניהול משא ומתן לחתימת נספח להסכם קיבוצי של הקבוצה בהתאם לחוק הסכמים קיבוציים, התשי"ז-1957. הצדדים מצויים בשלבים מתקדמים של גיבוש מתווה עקרוני לנספח כאמור, אולם טרם סוכמו הסכמות סופיות (ואין וודאות כי הסכמות כאמור אכן יסוכמו ו/או כי יאושרו על ידי הגורמים המוסמכים). ככל שהמתווה העקרוני יהפוך להסכם מחייב לא צפויה להיות לו השפעה מהותית על תוצאותיה הכספיות של החברה.

הפרשות בגין סיום יחסי עובד מעביד-

לגבי העובדים שההסכם הקיבוצי החדש חל עליהם –חל הסדר לפי סעיף 14 לחוק פיצויי פיטורים, התשכ"ג-1963, ביחס לכל תקופת עבודתם.

לפרטים נוספים אודות הפרשות בגין סיום יחסי עובד מעביד לעובדי הקבוצה, ראה ביאור 24 לדוחות הכספיים.

תנאים והטבות נוספים-

החברות בקבוצה נוהגות להעניק מעת לעת הסדרים לרכישת מוצרי ביטוח ושירותים לעובדיהן, הכוללים, בין היתר, ביטוח אלמנטרי, מוצרים פנסיונים וביטוח בריאות וחיים.

בחברה קיימת פוליסת ביטוח בריאות קבוצתית, לעובדים אשר בחרו להצטרף בתשלום לביטוח זה.

הקבוצה מאפשרת לעובדים, לקבל הלוואות עפ"י נהלים פנימיים מוגדרים ובהתאם להוראות הדין, בהתחשב, בין היתר, בותק של העובד ובגובה משכורתו.

לתנאי העסקתם (לרבות תגמולים) של חמשת בעלי התגמולים הגבוהים ביותר מבין נושאי המשרה הבכירה בחברה (לרבות יו"ר ומנכ"ל החברה), ושלושת בעלי התגמולים הגבוהים ביותר מבין נושאי המשרה הבכירה בחברה בשנת הדוח ולשכר ששולם לדירקטורים בחברה, ראה חלק ד לדוח - פרטים נוספים אודות התאגיד, סעיף 8.

ביום 19 במרס 2018 פורסם צו הרחבה בדבר קיצור שבוע העבודה במשק, לפיו יקוצר שבוע העבודה במשק בשעה אחת, כך שיעמוד על 42 שעות שבועיות, בלא הפחתה בשכר. תחילתו של הצו ביום 1 באפריל 2018. החברה לומדת את הוראות הצו ונערכת ליישומו.

9.7.4. <u>השקעת התאגיד בהשתלמויות והדרכה</u>

כחלק מאסטרטגיה כוללת לפיתוח ההון האנושי כנכס מרכזי בקבוצה, הקבוצה השקיעה בשנת 2017, משאבים רבים בפעילויות למידה והדרכה מקצועיות ופיתוח מיומנויות מנהלים בארגון. גם בשנה זו התמקדה הקבוצה בשיפור איכות השירות ומיומנויות השירות ללקוחות החברה ולסוכניה, בשיפור מקצועיות וידע ביטוחי בכל תחומי הביטוח, אכיפה וציות, במיסוד ויישום תהליכי הטמעה למערכות המידע אשר תומכות בליבה העסקית ובשיפור מיומנויות ניהול דרג הביניים.

הדרכות אלה נועדו, בין היתר, להתאים את תפקוד עובדי ומנהלי הקבוצה לשינויים ולהתפתחות במשק, לסטנדרט שירות מתקדם ולדרישות הרגולציה.

בשנת 2017 המשיכה להתקיים פעילות הדרכה חוצת חברה לטובת הטמעת פיתוחים טכנולוגיים וכלים דיגיטליים.

9.7.5. <u>מדיניות שכר ותגמול בכירים</u>

החל מספטמבר 2013, כלל החזקות נדרשת לאשר, אחת לשלוש שנים לפחות, מדיניות תגמול לנושאי משרה בהתאם ל**חוק החברות (תיקון מס' 20), התשע"ג-2012.** בנוסף, על החברה ויתר הגופים המוסדיים בקבוצה חל

חוזר הממונה בעניין מדיניות תגמול בגופים מוסדיים מחודש אפריל 2014, כפי שתוקן בחודש אוקטובר 2015 ("**חוזר התגמול**").

מדיניות התגמול של החברה נועדה לסייע בהשגת מטרות החברה ותוכניות העבודה שלה בראייה ארוכת טווח, ובין היתר במטרה לגייס ולשמר מנהלים בכירים ואיכותיים ברמה גבוהה, בעלי ידע מקצועי ספציפי והתמחות יחודיים, בעלי יכולת להוביל את החברה להצלחה עסקית ולהתמודד עם האתגרים העומדים בפניה, להעסיק נושאי משרה בעלי מוטיבציה, להשיג רמה גבוהה של ביצועים עסקיים מבלי ליטול סיכונים בלתי סבירים, וליצור איזון ראוי בין מרכיבי התגמול השונים, הקבועים מול המשתנים, קצרי הטווח למול ארוכי הטווח ותגמול במזומן (כולל תנאים נלווים) למול תגמול הוני. מדיניות התגמול קובעת כללים, קריטריונים ואמות מידה שלפיהם ייקבעו תנאי כהונתם והעסקתם של נושאי המשרה בחברה, תוך התאמה למאפיינים הספציפיים של הפעילות עליה אחראי נושא המשרה הרלבנטי, לניסיונו, הכשרתו וביצוע התפקיד על ידו והכל בהתאם למגבלות החוקיות המפורטות לעיל ולהלן.

א. חוזר התגמול ומדיניות התגמול בגופים המוסדיים

במסגרת חוזר התגמול נקבע, בין היתר, כי יקבע יחס הולם בין מרכיב התגמול הקבוע ומרכיב התגמול המשתנה, כך שככלל, שיעורו של הרכיב המשתנה השנתי לא יעלה על 100% מהרכיב הקבוע השנתי, בכפוף לחריגים שיקבעו (הנוגעים לאירוע עסקי חד פעמי שאינו חוזר על עצמו כל שנה ושאינו חל על קבוצה רחבה של בעלי תפקיד מרכזי) לפיהם ניתן יהיה לקבוע כי שיעורו של הרכיב המשתנה השנתי לא יעלה על 200% מהרכיב הקבוע, זאת למעט ביחס למנכ"ל. בנוסף נקבע, כי כל תשלום של רכיב משתנה יהיה כפוף להסדרי דחיה, כך שלפחות 50% מהרכיב המשתנה ידחה וייפרס בשיטת הקו הישר על פני תקופה שלא תפחת משלוש שנים. במסגרת החוזר נקבעו הסדרים שונים בקשר עם הענקה של מניות או מכשירים מבוססי מניות, בקשר עם מענקי פרישה ונושאים נוספים. החוזר נכנס לתוקף ביולי 2014 (להלן: **"מועד התחולה"**), וקבע הוראות מעבר להתאמת הסכמי תגמול שאושרו עוד טרם מועד פרסום טיוטת החוזר (25 בדצמבר 2013) ולאחר מועד זה.

בחודש אוקטובר 2015 פורסם תיקון לחוזר התגמול במסגרתו נקבעו הוראות משלימות לחוזר התגמול, הקובעות, בין היתר, מגבלות לעניין שכר דירקטורים שאינם דירקטורים חיצוניים, איסור על תשלום רכיב משתנה לדירקטורים והוראות לעניין אופן קביעת התגמול של יו"ר הדירקטוריון. בנוסף, הוראות התיקון קובעות כי גוף מוסדי לא ישא בעלויות העסקתו של עובד בשל כהונתו בתאגיד אחר ויוודא כי עובד לא יקבל תגמול בשל כהונתו בגוף המוסדי מגורם אחר וכן מרחיבות את הנסיבות להשבת תגמול משתנה שניתן לבעל תפקיד מרכזי. בתיקון נקבעה הוראת מעבר לפיה הסכמים שאושרו עד למועד פרסומו, יותאמו להוראות התיקון לחוזר עד ליום 31 בדצמבר 2017.[65] לעניין התאמת הסכמים, ראה סעיף ד' להלן.

ב. חוק תגמול בכירים

באפריל 2016 פורסם **חוק תגמול נושאי משרה בתאגידים פיננסיים (אישור מיוחד ואי-התרת הוצאה לצורכי מס בשל תגמול חריג), התשע"ו- 2016** (להלן: "**חוק תגמול בכירים**"), שמטרתו להגביל ולהפחית את שכר נושאי המשרה הבכירים בגופים פיננסיים.

---

65 הוראות המעבר הוחלו ביחס לבעלי תפקיד מרכזי אשר בהתאם לתנאי העסקה שלהם היתה להם ציפיה סבירה להמשיך ליהנות מתנאי העסקה הקיימים לרבות לענין שיעור המענק השנתי ואופן תשלומו. יצויין כי ביחס לבעלי תפקיד מרכזי שחל שינוי בתנאי העסקתם, הוחלה הוראת המעבר על פי חוזר התגמול רק לגבי תנאי העסקה כפי שהיו קודם לשינוי. החל ממועד פרסום התיקון לחוזר התגמול וביחס לבעלי תפקיד מרכזי שיחול שינוי מהותי בתנאי העסקתם החל ממועד זה, יוחלו הוראות התיקון לחוזר התגמול, ממועד השינוי האמור.

החוק קובע מנגנון תאגידי לאישור התקשרות למתן תגמול לעובד בתאגיד פיננסי (גוף פיננסי או תאגיד הנשלט או שולט בגוף הפיננסי) שההוצאה החזויה בשלו, כפי שחושבה למועד האישור בהתאם לכללי החשבונאות המקובלים, צפויה לעלות על 2.5 מיליוני ש"ח, וכן קובע כי לא תאושר התקשרות כאמור אלא אם כן היחס שבין ההוצאה החזויה בשל התגמול האמור לבין ההוצאה החזויה בשל התגמול הנמוך ביותר ששילם התאגיד לעובד התאגיד (לרבות עובד קבלן), במישרין או בעקיפין, בשנה שקדמה למועד ההתקשרות, קטן מ- 35 ("**מגבלת היחס**").

על פי המנגנון הקבוע בחוק, תנאי העסקתו של עובד כאמור יובאו לאישור ועדת התגמול (או ביקורת) והדירקטוריון ברוב מיוחד של דירקטורים חיצוניים והאסיפה הכללית של אותה חברה, ובחברה ציבורית אף בקרב רוב מיוחד של בעלי מניות המיעוט באסיפה הכללית. כמו כן, עלות שכרו של עובד בתאגיד פיננסי שתעלה על 2.5 מיליוני ש"ח, לא תותר בניכוי לצרכי מס לחברה. העלות האמורה הינה בניכוי הוצאה חשבונאית שנרשמה בשל הענקת מניות או זכות לקבלת מניות ובניכוי "עודף עלות שכר" (הפער שבין עלות השכר לבין 2.5 מיליוני ש"ח, אם עלות השכר עולה על 2.5 מיליוני ש"ח).

בהתאם להוראות המעבר, בתום שישה חודשים מיום פרסום החוק, קרי מיום 12 באוקטובר 2016, חלות הוראותיו על התקשרויות שאושרו לפני פרסום החוק. התקשרויות כאמור שלא אושרו בהתאם לחוק שכר בכירים אינן תקפות.

ג. מדיניות התגמול הנוכחית

ביום 30 ביוני 2014 אישר דירקטוריון החברה מדיניות תגמול, בהתאם להוראות חוזר הממונה מחודש אפריל 2014 בנושא "מדיניות תגמול בגופים המוסדיים". יצויין כי מדיניות התגמול של כלל החזקות, אשר אושרה לראשונה בספטמבר 2013 אושרה גם על ידי ועדת הביקורת והדירקטוריון של החברה. עם אישור מדיניות התגמול בחברה בשנת 2014, אישר דירקטוריון החברה, כי ביחס לנושאי משרה שהינם נושאי משרה משותפים לחברה ולכלל החזקות, תנהג החברה לפי המחמיר מבין שני מסמכי המדיניות האמורים.

ביום 7 בנובמבר 2016, אישרו דירקטוריון החברה ודירקטוריון כלל החזקות, בהמשך להמלצת ועדת התגמול, מדיניות תגמול, וזאת בהתאם להוראות חוזר התגמול, התיקון לו, תיקון 20 לחוק החברות וחוק שכר בכירים. מדיניות התגמול אושרה על ידי אסיפת בעלי המניות של כלל החזקות בדצמבר 2016. מדיניות זו החליפה את מדיניות התגמול של כלל החזקות ואת מדיניות התגמול של הגופים המוסדיים בקבוצה, לרבות החברה, שהיו בתוקף עד לאותו מועד כאמור לעיל.

במסגרת מדיניות התגמול העדכנית, אוחדו עקרונות מדיניות התגמול של כלל החזקות עם מדיניות התגמול של הגופים המוסדיים בקבוצה, לרבות החברה, ועודכנו הוראות שונות, לרבות בנושאים הבאים: קביעת מגבלת תגמול לפי הוראות שכר בכירים והפרשנות שניתנה לו, תגמול דירקטורים (לרבות יו"ר הדירקטוריון) בתגמול קבוע בלבד, איזון בין רכיב משתנה לרכיב קבוע, תנאי הסף לתשלום תגמול משתנה, תנאי הסף לשחרור תגמול משתנה שתשלומו נדחה, תשלום רכיב משתנה שאינו מותנה בתנאי סף, תנאים להשבת המענק המשתנה, הוראות בדבר מתן פטור, שיפוי וביטוח.

יצויין כי ביחס להוראות מסוימות שנדרשות מכוח חוזר התגמול, נקבעו במדיניות התגמול של כלל החזקות עקרונות בלבד, והוראות אלו מוסדרות במדיניות התגמול של הגופים המוסדיים בקבוצה, לרבות החברה, כפי שתהיה בתוקף מעת לעת.

יצויין כי ועדת התגמול, הדירקטוריון ואסיפת בעלי המניות, אישרו, במועד אישור המדיניות העדכנית, עדכון מקל לתנאי שחרור של רכיב משתנה המשולם במזומן, ביחס לחלקים מהמענק המשתנה שנפרסו בעבר, אך טרם שולמו, לנושאי משרה לרבות מנכ"ל החברה (ולמעט יו"ר הדירקטוריון).

למען הסר ספק, אין במדיניות התגמול כדי לפגוע בזכויות שנצברו בגין תקופות קודמות למועד אישורה וכן כי בכפוף להוראות המעבר שנקבעו בחוזר התגמול ובתיקון לחוזר התגמול, וכל עוד הן חלות, אין במדיניות התגמול כדי לפגוע בהתקשרויות ו/או בזכויות אחרות של העובדים בקשר עם כהונתם והעסקתם בחברה.

לפרטים אודות הבדלים עיקריים בין מדיניות התגמול הקודמת של החברה ומדיניות התגמול העדכנית, ראה דוח מיידי לזימון האסיפה שפרסמה כלל החזקות ביום 8 בנובמבר 2016 (אסמכתא:2016-01-074181).

מדיניות התגמול של החברה הקודמת והנוכחית פורסמו באתר האינטרנט של החברה ומצורפות כנספח לחלק זה של הדוח התקופתי.

לקישור לאתר האינטרנט של החברה, בו מופיעים מסמכי המדיניות, ראה:
il/clalins/reward_policy/Pages/default.aspx.https://www.clalbit.co

נושאי המשרה בחברה זכאים לכתבי פטור, שיפוי וביטוח נושאי משרה. לפרטים ראה חלק ד- פרטים נוספים אודות התאגיד סעיף 18(ד).

ד. התאמת הסכמים קיימים למדיניות התגמול

החברה פעלה ופועלת להתאמת הסכמי התגמול בחברה למדיניות התגמול הנוכחית ולהוראות חוזר התגמול, בכפוף להוראות המעבר הרלבנטיות ולמדיניות התגמול. בהתאם, הסכמי העסקה קודמים בין החברה ובין נושאי משרה שלה הותאמו ויותאמו על פי הוראות הדין הרלבנטיות, לרבות כמפורט להלן:

ביום 9 באוקטובר 2016, בעקבות כניסתו לתוקף של חוק תגמול בכירים, הודיעה החברה למנכ"ל החברה ולנושאי משרה נוספים בה (שהינם כפופים למנכ"ל) כי החל ממועד כניסתו לתוקף של חוק תגמול בכירים, ביום 12 באוקטובר 2016, מופחת התגמול לו הם זכאים באופן שיתאם להוראות חוק תגמול בכירים.

ביום 26 במאי 2016 אישרה האסיפה הכללית של החברה הסכם חדש עם יו"ר הדירקטוריון התואם את מדיניות התגמול של החברה (ראה ביאור 38(ב)(4) לדוחות הכספיים).

ביחס למנכ"ל – הודיע דירקטוריון החברה למנכ"ל כי עד לתום תקופת ההסכם הקצוב עמו, קרי אוקטובר 2017, תנאי התגמול שלו יותאמו להוראות חוק תגמול בכירים באופן שבו החל מיום 12 לאוקטובר 2016, ישולם לו תגמול קבוע בלבד, שיוגבל באופן על פיו לא יהיה זכאי לתגמול שההוצאה השנתית החזויה בשלו בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים, תעלה על 2.5 מיליוני ש"ח בתוספת הפרשה לפיצויים ותגמולים על פי דין. הובהר כי לא יהיה בשינוי התנאים כאמור כדי לפגוע בזכויות שנצברו קודם למועד זה. ביום 7 בנובמבר 2016 הודיע מנכ"ל החברה ליו"ר הדירקטוריון כי קיבל את מכתב החברה, תוך שמירה על זכויותיו על פי הדין וההסכם.

ביום 29 ביולי 2017, הודיע המנכ"ל ליו"ר הדירקטוריון, מר דני נוה, על החלטתו בדבר נכונותו להאריך את כהונתו כמנכ"ל החברה בשנתיים נוספות. ביום 23 באוקטובר 2017 אישרה האסיפה הכללית של החברה ושל כלל החזקות, בהמשך לאישור ועדת התגמול והדירקטוריון, את הארכת כהונתו של מנכ"ל החברה וההתקשרות עימו בהסכם העסקה חדש וזאת החל מיום 1 בנובמבר 2017 לתקופה קצובה של שנתיים, קרי עד ליום 31 באוקטובר 2019, עם אפשרות להארכה מצד החברה (ובכפוף להסכמת המנכ"ל) באותם תנאים, בשנה נוספת, בהודעה של 3 חודשים מראש ("**תנאי ההסכם החדש**").

לתנאי העסקתו של מנכ"ל החברה, ראה ביאור 38(ב)(5) לדוחות הכספיים.

ביום 7 במרס 2018 הודיע מר איזי כהן, המכהן כמנכ"ל החברה וכלל החזקות על כוונתו לסיים את כהונתו כמנכ"ל החברה וכלל החזקות. לפרטים ראה סעיף 2.5.2.2 לעיל.

כן יצויין כי בקבוצה קיימים בעלי תפקידים רבים, שאינם נחשבים בעלי תפקיד מרכזי, כהגדרתם בחוזר התגמול, אשר המענק השנתי שלהם הינו תוצאה של עמידתם במדדי תגמול אישיים, אשר נקבעים מראש מדי שנה.

ה. השלכות

כניסתם לתוקף של חוזר התגמול והתיקון לו, חוק שכר בכירים ומדיניות התגמול המעודכנת של כלל החזקות ושל הגופים המוסדיים בקבוצה, לרבות החברה, כפי שעודכנה בגינם, השפיעו על מבנה התגמול של נושאי משרה ומנהלים בקבוצה. שכרם של מנכ"ל החברה ויו"ר הדירקטוריון הפך לשכר קבוע בלבד. כמו כן, בתקופה שחלפה מאז כניסת חוק שכר בכירים לתוקף לא בוצעה הקצאה של אופציות לבעלי תפקיד מרכזי בחברה. לאמור לא היתה השפעה מיידית מהותית על פעילות החברה ואולם בטווח הארוך לא ניתן להעריך את ההשלכות האפשריות על שוק העבודה במגזר הפיננסי.

9.7.6. <u>תוכניות תגמול הוני לעובדים</u>

- ביום 11 במרס 2007 אימץ דירקטוריון כלל החזקות תוכנית תגמול לעובדים ונושאי משרה לשנת 2007 (להלן: "**תוכנית 2007**") לפיה תהא כלל החזקות רשאית להעניק לעובדים ונושאי משרה בקבוצת כלל החזקות עד 2,000,000 כתבי אופציה לרכישת מניות רגילות בנות 1 ש"ח ערך נקוב כל אחת של כלל החזקות.

  נכון למועד פרסום הדוח, פקעו כל כתבי האופציה שהוקצו מתוכנית 2007. לפרטים נוספים בדבר תוכנית 2007, ראה ביאורים 39(א)(1), 39(ב) ו-39(ג) לדוחות הכספיים. ביום 22 ביוני 2015 החליט דירקטוריון כלל החזקות שלא להקצות לעובדים, בהתאם לתוכנית האמורה, את כל האופציות הלא רשומות המוחזקות במאגר האופציות (470,000 כתבי אופציה) ולמוחקם ממרשם ניירות הערך של כלל החזקות. בהתאם הסתיימה תוכנית 2007.

- בהתאם להסכם העסקתו של מר איזי כהן, מנכ"ל החברה המכהן, אישרו דירקטוריון החברה ודירקטוריון כלל החזקות ביום 6 בדצמבר 2012 הקצאה של 600,000 כתבי אופציה לרכישת מניות רגילות בנות 1 ש"ח ערך נקוב כל אחת של כלל החזקות למנכ"ל החברה. נכון למועד פרסום הדוח כל כתבי האופציה הבשילו ומומשו על ידי המנכ"ל.

  לפרטים נוספים בדבר תוכנית התגמול של המנכ"ל ראה ביאור 38(ב)(5) לדוחות הכספיים.

- ביום 6 בדצמבר 2012 אימץ דירקטוריון כלל החזקות תוכנית תגמול לעובדים ונושאי משרה לשנת 2013 (להלן: "**תוכנית 2013**") לפיה תהא כלל החזקות רשאית להעניק לעובדים ונושאי משרה בקבוצת כלל החזקות עד 2,400,000 כתבי אופציה לרכישת מניות רגילות בנות 1 ש"ח ערך נקוב כל אחת של כלל החזקות.

  נכון למועד פרסום הדוח, סך כתבי האופציה שהוקצו לפי תוכנית 2013 (לעובדים ספציפיים, כולל היו"ר ולמעט המנכ"ל), הינו 2,575,000. 777,329 כתבי אופציה מוחזקים ע"י הנאמן עבור עובדים ספציפיים ו- 217,000 כתבי אופציה מוחזקים במאגר כתבי האופציות ועשויים להיות מיועדים בעתיד לעובדים ספציפיים, כ- 596,999 כתבי אופציה פקעו ולא ניתן להקצותם עוד וכ - 1,607,668 כתבי אופציה מומשו למניות כלל החזקות.

  נכון ליום 31 בדצמבר 2017, כ- 767,334 כתבי אופציה ניתנים למימוש.

  ביום 17 בדצמבר 2015 החליט דירקטוריון כלל החזקות שלא להקצות לעובדים, בהתאם לתוכנית 2013, 35,000 אופציות לא רשומות המוחזקות במאגר האופציות ולמוחקם ממרשם ניירות הערך של כלל החזקות. לפרטים נוספים ראה ביאורים 39(א)(2), 39(ב) ו-39(ג) לדוחות הכספיים.

- בהתאם להסכם העסקתו של מר דני נוה, יו"ר הדירקטוריון של החברה, אישרו דירקטוריון החברה ודירקטוריון כלל החזקות ביום 5 ביוני 2013 הקצאה של 175,000 כתבי אופציה לרכישת מניות רגילות בנות 1 ש"ח ערך נקוב כל אחת של כלל החזקות ליו"ר דירקטוריון החברה. נכון למועד פרסום הדוח, פקעה המנה הראשונה של כתבי האופציות מבלי שמומשה על ידי היו"ר. לפרטים נוספים בדבר תוכנית התגמול של היו"ר ראה ביאור 38(ב)(4) לדוחות הכספיים.

- ביום 24 במרס 2015 אימץ דירקטוריון כלל החזקות תוכנית תגמול לעובדים ונושאי משרה מותנית ביצועים לשנת 2015 (להלן: "**תוכנית 2015**") לפיה תהא כלל החזקות רשאית להעניק לעובדים ונושאי משרה בקבוצה כתבי אופציה לרכישת מניות רגילות בנות 1 ש"ח ערך נקוב כל אחת של כלל החזקות.

ביום 22 ביוני 2015 החליט דירקטוריון כלל החזקות לאמץ מספר תיקונים לתוכנית וכן לפרסם מתאר המתייחס להקצאת עד 435,000 כתבי אופציה אשר יוצעו מכוחו, בהתאם לתוכנית מותנית ביצועים, לעובדים ולנושאי משרה של כלל החזקות ו/או חברות בשליטתה. כל כתבי האופציה לפי המתאר האמור הוקצו.

- ביום 17 בדצמבר 2015 החליט דירקטוריון כלל החזקות, לפרסם מתאר נוסף המתייחס להקצאת עד 35,000 אופציות אשר יוצעו מכוחו, בהתאם לתוכנית מותנית ביצועים, לנושאי משרה בכלל החזקות ו/או בחברות בשליטתה. כתבי האופציה לפי המתאר האמור הוקצו.

- נכון למועד פרסום הדוח, סך כתבי האופציה שהוקצו לפי תוכנית 2015 (לעובדים ספציפיים) הינו 470,000 כתבי אופציה. 311,889 כתבי אופציה מוחזקים ע"י הנאמן עבור עובדים ספציפיים ו- 156,667 במאגר כתבי האופציות ועשויים להיות מיועדים בעתיד לעובדים ספציפיים, כ - 1,444 כתבי אופציה מומשו למניות כלל החזקות.

נכון ליום 31 בדצמבר 2017, כ-52,227 כתבי אופציה ניתנים למימוש.

לפרטים נוספים בדבר תוכנית 2015, ראה ביאורים 39(א)(3), 39(ב) ו-39(ג) לדוחות הכספיים.

9.8. **<u>שיווק והפצה</u>**

להלן המבנה הארגוני, של מערכי השיווק וההפצה בקבוצה, בשנת הדוח:

- <u>מערך עסקים</u>- המערך מרכז את כל פעילות הקבוצה בתחום חיסכון ארוך טווח ובתחום הבריאות מול סוכני הביטוח בתחומי המכירה, השירות והתפעול, מתוך מטרה לרכז ביחידה אחת את מכלול הקשרים מול סוכן הביטוח והפעילות הקשורה בו.

במסגרת זו פועלת החברה באמצעות שלושה מרחבים: מרחב חיפה והצפון, מרחב מרכז ומרחב ירושלים והדרום.

פעילות מערך העסקים כוללת, מעבר לפעילות השיווק וההפצה, גם פעילות תפעול, שימור של תחומי חיסכון ארוך טווח וביטוח בריאות וכן פעילות גבייה.

- <u>פעילות ישירה</u> - פעילות המכירות הישירות של הקבוצה מבוצעת באמצעות סוכנויות בשליטת כלל החזקות, באמצעות הכלל הראשון ובמסגרת חטיבת פנסיה וגמל - מול מעסיקים אשר ככלל אינם פועלים מול הקבוצה באמצעות סוכן ביטוח.

- לאחר מועד הדוח, ביום 1 בינואר 2018 הוקם בחברה מערך לקוחות, שמטרתו לרכז את כל פעילות המכירות הישירות מול לקוחות ומעסיקים ללקוחות אשר ככלל אינם פועלים עם הקבוצה באמצעות סוכני ביטוח, וזאת עבור החטיבות העסקיות: ביטוח כללי, ביטוח בריאות, ביטוח חיים פנסיה וגמל, לרבות פעילות הכלל הראשון. המערך הוקם במטרה להעצים את פעילות המכירות הישירות, בין היתר לאור הסביבה הרגולטורית המשתנה.

9.8.1. <u>הכלל הראשון</u>

הכלל הראשון, הינו תאגיד עזר של החברה, בבעלותה המלאה (100%), אשר מרכז את פעילות המכירה הישירה של החברה ופועל מכוח היתר שהתקבל מאת הממונה. הכלל הראשון פועל למכירת ביטוח באמצעות אנשי מכירות טלפוניים (טלמרקטינג) ואנשי מכירות הפועלים בשטח, ועסק בשנת הדוח בעיקר במכירה של ביטוחי חיים (ריסק) וביטוחי בריאות וסיעוד, ללקוחות אשר ככלל אינם פועלים עם הקבוצה באמצעות סוכני ביטוח. לפרטים בדבר מעבר הכלל הראשון למערך הלקוחות לאחר מועד הדוח, ראה סעיף 9.8 לעיל.

9.8.2. <u>סוכנויות בשליטת קבוצת כלל החזקות</u>

כלל החזקות סוכנויות (1998) בע"מ ("**כלל סוכנויות**"), הינה חברה בת בבעלותה המלאה של כלל החזקות. כלל סוכנויות מרכזת את ההחזקה בסוכנויות הביטוח שבקבוצת כלל החזקות, שהינן בשליטת כלל סוכנויות ("**סוכנויות הקבוצה**").

סוכנויות הקבוצה פועלות בתיווך בעסקי ביטוח בכל תחומי הפעילות ובביצוע עסקאות במוצרים פנסיוניים, ולחלק מהן התמחויות בענפי ביטוח ספציפיים בהם מתמקד עיסוקם.

פעילות סוכנויות הקבוצה מרוכזת בשתי סוכנויות: תמורה סוכנות לביטוח (1987) בע"מ ("**תמורה**") הפועלת בענפי חיסכון ארוך טווח ובריאות, ובטח – תורן סוכנות לביטוח בע"מ ("**בטח**") שעיקר עיסוקה בביטוח כללי.

בשנת הדוח הושלמה עסקה למכירת מניות בטח בטרנס בטח סוכנות לביטוח ימי (1991) בע"מ לצד שלישי.

בחודש מרס 2017 פורסמה **טיוטת חוזר "מעורבות תומך מכירה בהליך שיווק ומכירה של מוצר ביטוח"** (להלן: "**הטיוטה**"), שמטרתה הסדרת הפעלת גורמים, שאינם בעלי רישיון תיווך, ומבצעים פעולות אגב מכירת מוצר ביטוח עבור מבטח או סוכן ביטוח. הטיוטה מרחיבה את החובות החלות על מבטח או סוכן ביטוח המעסיקים תומכי מכירה, לרבות: חובת קבלת אישור יזום של הלקוח לצירוף לביטוח (בנוסף לאישור בשיחת המכירה); מתן אפשרות ללקוח לבטל הצטרפות לפוליסה שנמכרה באמצעות תומך מכירה, ולקבלת הפרמיה ששולמה, במשך 6 חודשים ממועד הצירוף; האזנה לכל שיחות השיווק בהן בוצעה מכירה על ידי סוכן ותיקון הליך המכירה מול הלקוח במקרה בו נפל פגם בשיחה; איסור מתן תגמול לתומכי מכירה הנגזר מהפרמיות הנמכרות או ממאפייני הפוליסות הנמכרות. הטיוטה אינה חלה על מכירות בענף ביטוח פנסיוני ובענף ביטוח כללי (למעט פוליסות הנמכרות אגב משכנתה), על ביטוחים קבוצתיים ועל שיחות מכירה שיוזם הלקוח. טיוטת החוזר מחייבת את חברות הביטוח שלא לקבל בקשות צירוף שנעשו על ידי תומכי מכירה ללא קבלת ההקלטה של שיחת המכירה.

ככל שטיוטת החוזר תהפוך למחייבת, היא צפויה להקשות על הליך ביצוע מכירות טלפוניות, הן מכירות ישירות של החברה והן מכירות באמצעות סוכנים, לחשוף את החברה לדרישות להחזר פרמיה בגין מכירות עתידיות שיבוצעו ולמשך תקופה של ששה חודשים ממועד ביצוע המכירה, ולהטיל על הגופים המוסדיים בקבוצה נטל תפעולי, ואולם בשלב זה לא ניתן להעריך את השפעתה על הליך המכירה ועל היקף המכירות של החברה.

הערכת החברה בקשר עם השלכות טיוטת החוזר האמור הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות הנחזות, והן תלויות בין היתר, בנוסחו הסופי של החוזר, ובהתנהגות הגורמים המפיצים.

9.8.3. <u>דרכי השיווק וההפצה ומבנה העמלות בתחומים השונים:</u>

9.8.3.1. **חיסכון ארוך טווח**

<u>דרכי השיווק וההפצה בתחום חיסכון ארוך טווח</u>

הפצת מוצרי התחום מבוצעת על ידי סוכני ביטוח, לרבות על ידי סוכנויות הקבוצה וכן באמצעות יועצים פנסיוניים בבנקים ובאופן ישיר.

א. מכירה באמצעות סוכנים וסוכנויות

- בשנת הדוח נמשכה המגמה של שיווק משולב (ביטוח חיים, פנסיה וגמל) באמצעות סוכני ביטוח, לרבות שיווק באמצעות "מנהלי הסדרים", כולל תמורה, שהינן סוכנויות ביטוח גדולות אשר נותנות בנוסף שירותי סליקה

למעסיקים, בקשר עם פיצול ההפרשות הפנסיוניות לגופים המוסדיים ולמוצרים השונים. סוכני הביטוח מקבלים שירותים שונים לתמיכה בפעילותם השוטפת מאת הגופים המוסדיים בקבוצה.

- שינויים בתחום חיסכון ארוך טווח יכול וישפיעו גם על פעילות הסוכנים ומנהלי ההסדרים בשנים הקרובות, בין היתר, כתוצאה מהמפורט להלן: **(1)** שילוב בין התחרות העזה בשווקים ביחד עם רפורמות שונות שהתרחשו ומתרחשות לאורך השנים בתחום ואשר כתוצאה מהן חלה ירידה הדרגתית בדמי הניהול. לעניין רפורמות שצפויות להשפיע על דמי הניהול שגובים הגופים המוסדיים בקבוצה ראה סעיף 6.2.3(ז) לעיל; **(2)** עידוד רגולטורי למוצרי הפנסיה (לעניין מגמות בביקוש ובהיצע בשנת הדוח, ראה סעיף 6.1.4 לעיל); **(3)** שינוי בהסדרי התגמול המשולמים לסוכנים מאת הגופים המוסדיים, לרבות הרפורמה לניתוק הזיקה בין עמלת ההפצה לדמי הניהול (לעניין תיקון חוק הפיקוח בעניין חישוב עמלת הפצה מדמי ניהול ולעניין עמדת ממונה בנוגע לתשלום גוף מוסדי לבעל רישיון ראה סעיף 9.8.3.1 זה להלן, ולתביעה ייצוגית ראה ביאור 40(א2)(11) לדוחות הכספיים); **(4)** הסדרת התקשרות בין סוכנים למעסיקים במספר היבטים, לרבות: **(א)** הסדרת האפשרות של מי שעוסק בשיווק פנסיוני או גוף קשור בו לתת שירותי תפעול למעסיק שעבור עובדיו הוא נותן שיווק פנסיוני, בדרך של חיוב המעסיק בתשלום דמי תפעול ראה סעיף 6.2.3(ה)(2) לעיל, וכן האפשרות למעסיק לקבל שירותי תפעול באמצעות צד ג' שאינו בעל רישיון, ו; **(ב)** עמדת ממונה בעניין חובות בעל רישיון, ראה סעיף 9.8.3.1 זה להלן; **(5)** התרחבות פעילות המסלקה הפנסיונית וממשק המעסיקים, לרבות סליקת כספים ומתן היזון חוזר עשויה להקל, בטווח הארוך, על פעילותם של סוכנים בין היתר בקשר עם מתן שירות, מכירת מוצרים נוספים וביצוע ניודים, ועל פעילותם של גורמים מתפעלים, ולצמצם את כוחם של מנהלי ההסדרים, שייחודם, בין היתר, במערכות מיכון פנסיוניות המאפשרות סליקה ופיצול כספים וניהול הסדרים פנסיוניים מול מגוון מבטחים, ולגרום כפועל יוצא לירידה בצורך של המעסיקים לקבל שירותים מאת מנהלי הסדרים. מאידך, ככל שימונו יותר סוכנים בגין עובדי מעסיק מסויים, יתכן שנחיצותו של מנהל ההסדר, תגבר, בהיותו גורם מרכז הנותן שירות למעסיק (לעניין התרחבות פעילות המסלקה ראה סעיף 6.2.3(ג)(1) לעיל).

- בחודש יולי 2017 נכנס לתוקפו **חוזר מסמך הנמקה** אשר מחליף חוזר ישן בעניין זה משנת 2009, ואשר מחייב את בעל הרישיון להעביר ללקוח מסמך הנמקה בעת מתן המלצה בעניין החיסכון הפנסיוני שלו. החוזר נועד לקבוע מבנה אחיד למסמך הנמקה וכן לאפשר את מיכון המידע והעברתו באמצעות המסלקה הפנסיונית. החוזר מרחיב את חובת ביצוע הליך הנמקה לשורה של פעולות, גם בשלב שלאחר ההצטרפות למוצר הפנסיוני. היקף החובה, נקבע בהתאם לסוג הפעולה. החוזר כולל חובת גילוי במקרים שבהם המוצר המומלץ ללקוח משתתף במבצע עמלות לסוכן לקידום מכירות מצד הגוף המוסדי.

  הוראות החוזר בעניין מסמך ההנמקה מרחיבות את הדרישות החלות בנושא, גם בשלב שלאחר ההצטרפות למוצר הפנסיוני ובהתאמה יש בהן כדי להכביד על הליכי השיווק והמכירה ועל מתן השירות ללקוחות, להרחיב את אחריות הגורמים המייעצים, המשווקים והמפיצים ביחס לפעולות לגביהן נדרש מילוי מסמך הנמקה כאמור, ואף להגביר את העומס התפעולי בחברה בקשר עם ביצוע פעולות לגביהן נדרש מסמך הנמקה.

- בחודש נובמבר 2017 פורסמה טיוטת חוזר "**שירות סוכנים ויועצים ללקוחות**" (להלן: "**טיוטת חוזר שירות סוכנים**"). במסגרת הטיוטה מוצע לקבוע כי בעל רישיון יקבע אמנת שירות שתתייחס לזכויות לקוחותיו בקשר עם קבלת השירות ממנו, לרבות זמני מענה לפניות של לקוחות, שיהיו תוך זמן סביר ממועד פניית הלקוחות, וכן קביעת חובה לעריכת פגישת שירות בתדירות של לפחות אחת לשנה בקשר למוצר פנסיוני. בנוסף, מוצע לקבוע כי סוכן ביטוח פנסיוני הגובה מלקוח שכר או החזר הוצאות יפרסם באתר האינטרנט שלו, ובכל פרסום מטעמו, מחירון לעניין עלויות השירותים המוצעים על ידו וכן יחתום על הסכם בכתב בינו לבין הלקוח ובו פירוט של הסכומים שבהם יחויב הלקוח, דרך חישובם ואופן גבייתם.

  החברה לומדת את השלכות טיוטת חוזר שירות סוכנים, לרבות בקשר עם השלכתו האפשרית ביחס לגופים המוסדיים ובקשר עם החובות שיוחלו על סוכנויות הביטוח שבבעלות קבוצת כלל החזקות.

- נכון למועד פרסום הדוח, הקבוצה פועלת בתחום באמצעות כ- 2,090 סוכני ביטוח.[66] מרבית הסוכנים מתקשרים גם עם חברות ביטוח אחרות ואין לחברות הקבוצה סוכן ביטוח שהיקף פעילותו בתחום זה עולה על 10% מהיקף פעילות הקבוצה בתחום.

- כ- 12.3% מסך הפרמיות בענף ביטוח חיים שנגבו על ידי החברה בשנת הדוח, מקורן בפעילות סוכנויות הקבוצה, לעומת כ- 11.9% בשנת 2016.

ב. מכירה באמצעות יועצים פנסיונים

- בשנת הדוח המשיכו מרבית הבנקים להפיץ קופות גמל וקרנות פנסיה. כלל פנסיה וגמל קשורה בהסכמי הפצה עם מרביתם. נכון למועד פרסום הדוח, הבנקים טרם החלו לייעץ לגבי מוצרי ביטוח.

- נכון למועד פרסום הדוח, קיימת פעילות ייעוץ משמעותית של מוצרי גמל באמצעות הבנקים, אולם בכל הקשור להפצת קרנות פנסיה פעילות הבנקים אינה מהותית.

ג. מכירה ישירה

- חלק ממוצרי התחום משווקים במכירה ישירה ללקוחות על ידי עובדי הקבוצה בעלי רישיון משווק פנסיוני, או על ידי סוכנויות הקבוצה.

- עובדי הקבוצה העוסקים במכירה ישירה בתחום (מנהלי קשרי לקוחות), עוסקים בעיקר במכירות של מוצרים פנסיוניים ומתמקדים בשיווק הסדרים פנסיונים בארגונים, אשר ככלל, אינם מלווים בסוכנים מטעמם. כמו כן, כולל ערוץ המכירה הישירה יחידה, העוסקת בקשר עם המערכת הבנקאית בתחום הייעוץ הפנסיוני, בעיקר ביחס למוצרי גמל. בנוסף, במהלך שנת הדוח, התמקדה הכלל הראשון במכירות טלפוניות של מוצרי ריסק.

- התקשרויות למכירת מוצרי התחום לשכירים במסגרת מקומות העבודה נחתמות ברובן מול המעסיק, ארגון מעסיקים או ארגון עובדים ו/או איגוד מקצועי וזאת בכפוף להוראות ההסדר התחיקתי לעניין אופן ההצטרפות של הלקוחות. ההתקשרות למכירת מוצרי התחום לעמיתים עצמאיים מבוצעת באופן פרטני.

- הקבוצה מפעילה מוקד שירות לקוחות המעניק תמיכה ישירה ללקוחות וכן יחידה לשימור לקוחות.

- הקבוצה פועלת גם מול יועצים חיצוניים המגוייסים על ידי חברות וגופים ציבוריים, לצורך פרסום מכרזים וניהול משא ומתן לעניין בחירת המבטח הפנסיוני וקביעת תנאי ההסדר הפנסיוני של עובדיהם.

- לעניין הקמת חטיבת הלקוחות, ראה סעיף 9.8 לעיל.

---

[66] כולל סוכנים שביצעו מכירות בשנת 2017 בסכום העולה על 10,000 ש"ח.

ד. בנקים למשכנתאות- ריסק

- החברה התקשרה בהסכמים למתן שירותי ביטוח אגב משכנתא עם חלק מהבנקים למשכנתאות שבשליטתם סוכנויות כאמור לעיל. בשנת הדוח המשיכה הקבוצה לשווק פוליסות ריסק לרוכשי משכנתאות, על ידי סוכנויות ביטוח שבבעלות בנקים כמו גם באמצעות סוכני ביטוח, וכן לשווק פוליסות כאמור, ללווי משכנתאות מכלל משכנתאות.

<u>מבנה העמלות בתחום חיסכון ארוך טווח</u>

א. סוכני ביטוח

להלן פירוט מבנה העמלות המשולם לסוכנים בשנת הדוח:

- **ענף ביטוח חיים**

העמלות המשולמות לסוכנים בענף ביטוח חיים בגין פוליסות שנמכרו עד לשנת 2004, הן כדלקמן:

- **עמלת נפרעים:** עמלה בשיעור קבוע או משתנה, מהפרמיה הנפרעת, המשולמת לתקופה מוגבלת, באופן שוטף.
- **דמי גבייה:** עמלה בשיעור קבוע מתוך הפרמיה הנפרעת, המשולמת לאורך כל חיי הפוליסה כדמי טיפול.
- **עמלות מיוחדות- עמלות היקף:** עם מכירת הפוליסה או בגינה, יכול וישולם תשלום חד-פעמי בכסף ו/או בשווה כסף, בהתאם להסכמים פרטניים עם הסוכנים, התלויים בדרך כלל בתפוקה החדשה בגין השנה הראשונה למכירת הפוליסה.

החל משנת 2004 מבנה העמלות בענף ביטוח חיים הינו כמפורט להלן:

- **עמלת נפרעים:** עמלה המשולמת ככלל, בגין מכירת מוצרי ריסק ופוליסות פרופיל מסוימות שנמכרו בעבר, בשיעור קבוע או משתנה מהפרמיה הנפרעת, המשולמת לתקופה מוגבלת, באופן שוטף. במוצרי ריסק, לאחר תקופה של 15 שנה, שיעור העמלה קטן משמעותית.
- **עמלות מדמי ניהול מהפקדות:** עמלה המשולמת בגין רכיב החיסכון בפוליסה, לאורך כל חיי הפוליסה, בשיעור הנגזר מדמי הניהול הנגבים מהפרמיה ובהתאם לסוג המוצר.
- **עמלות מדמי ניהול מצבירה:** עמלה הנגזרת מדמי הניהול אשר נגבים מיתרת החיסכון בפוליסה. ככלל החברה הפסיקה תשלום עמלות מדמי ניהול מצבירה בגין פוליסות שנמכרו במהלך שנת 2013 ואילך במרבית המוצרים.
- **עמלות מצבירה:** בגין מוצרי פרופיל מסוימים ששווקו בעבר משולמת עמלה מצבירה.
- **עמלות מיוחדות: עמלות היקף -** עמלות המשולמות באופן חד פעמי, בגין תפוקה חדשה בשנה הראשונה לחיי הפוליסות, בכסף ו/או בשווה כסף, ששיעורם או סכומם נקבע בהתאם להסכמים פרטניים עם הסוכנים ולעיתים כנגד עמידה ביעדי מכירות וכן **עמלות ניהול** - עמלות הנגזרות מהפרמיה ומשולמות, בגין תפוקה חדשה, בשנים הראשונות לחיי הפוליסה, כאמור לעיל.

בעקבות תיקון החוק בעניין חישוב עמלת הפצה שנכנס לתוקפו בחודש אפריל 2017 (ראה סעיף 9.8.3.1 זה להלן) פעלו הגופים המוסדיים בקבוצה להתאמת מודל התגמול לסוכנים לשינוי החקיקה. בגין מוצרים שנמכרים מהמועד האמור לא משולמת עמלה שיש בה זיקה לדמי הניהול הנגבים מאת הלקוח (בגין מוצרי פרט משולמת עמלה מצבירה במקום עמלה הנגזרת מדמי הניהול ובגין מוצרי פרופיל שכירים ועצמאים משולמת עמלת נפרעים, במקום עמלה מדמי ניהול מהפקדות וכן משולמות בגין המוצרים האמורים עמלות היקף ללא זיקה לדמי ניהול.

במהלך שנת הדוח המשיכה החברה לפעול לגבית חובות מסוכנים בגין תשלומים ששולמו מראש עבור פוליסות שבוטלו. לפרטים נוספים ראה ביאור 11 לדוחות הכספיים.

בביטוחים קולקטיביים נקבעת עמלת הסוכן במשא ומתן עם הסוכן לגבי כל עסקה בנפרד בהתאם לדין. שיעור העמלה שישלם מבטח לסוכן ביטוח בשל פוליסה לביטוח חיים קבוצתי לא יעלה על 5% מדמי הביטוח ברוטו.

שיעורי העמלות לצדדים שלישיים בענף ביטוח חיים[67]

שיעור העמלות הממוצע בשנת הדוח, מסך דמי הביטוח בענף ביטוח חיים במוצרים השונים, המיוחסים לסוכנים עומד על כ- 9.95% כולל עמלות שמשולמות עבור ביטוחים קבוצתיים, לעומת כ- 11.02% בשנת 2016.

השיעור הממוצע של עמלה מפרמיה משונתת חדשה, בענף ביטוח חיים במוצרים השונים, בשנת הדוח עומד על כ- 30.5% לעומת כ- 35.9% בשנת 2016.

- **ענף קרנות פנסיה**

  - **עמלות שוטפות מדמי גמולים -** כלל פנסיה וגמל משלמת עמלות לסוכני ביטוח בגין מכירת מוצרי פנסיה. בקרן הפנסיה המקיפה, עמלות אלה משולמות בדרך כלל כשיעור מדמי הגמולים, על פי הסכם פרטני בין הסוכן לחברה עם זיקה לגובה דמי ניהול הנגבים מאת הלקוח. בגין מוצרי פנסיה המשווקים מחודש אפריל 2017 משולמת עמלה ללא קשר לדמי ניהול הנגבים מאת הלקוח (לעניין רפורמה בעניין זה ראה סעיף 9.8.3.1 זה להלן).

  - לעניין תשלום עמלות מיוחדות בגין הפקדות חדשות ראשונות משונתות של דמי גמולים לקרן הפנסיה המקיפה, ראה תיאור עמלות מיוחדות בענף ביטוח חיים, לעיל.

שיעורי העמלות לצדדים שלישיים בענף קרנות הפנסיה[68], [69]

בשנת 2017 שיעור העמלות ששולמו לסוכני הביטוח בגין מוצרי הפנסיה הינו 2.3% מתוך סך דמי הגמולים המיוחסים לסוכנים בקרנות הפנסיה לעומת 2.6% בשנת 2016.

ענף קופות הגמל

  - **עמלות מדמי ניהול מצבירה -** בגין מוצרי גמל ששווקו עד שנת הדוח, העמלות בגין מכירת מוצרי הגמל משולמות לסוכני הביטוח בדרך כלל כשיעור מדמי ניהול מצבירה של העמיתים.

  - **עמלות מצבירה -** בגין מוצרי גמל המשווקים משנת הדוח משולמת עמלה כשיעור מצבירה ללא קשר לדמי ניהול הנגבים מאת הלקוח (לעניין רפורמה בעניין זה ראה סעיף 9.8.3.1 זה להלן).

---

67 בשנת הדוח, השיעור הושפע בין היתר מרפורמת הפרדת עמלות מדמי ניהול, כמפורט בסעיף 9.8.3.1 להלן.

68 לא כולל תשלום לבעל רישיון לפי תקנות ההפצה.

69 ראה הערת שוליים 67 לעיל.

- לעניין תשלום **עמלות מיוחדות** בגין הפקדות חדשות ראשונות (לרבות הפקדות חד פעמיות, הנובעות מהעברת יתרות צבורות) של דמי גמולים לקופות הגמל המנוהלות על ידי כלל פנסיה וגמל, ראה תיאור עמלות מיוחדות בענף ביטוח חיים, לעיל.

שיעורי העמלות לצדדים שלישיים בענף קופות הגמל[70]

בשנת 2017, שיעור העמלות ששולמו לסוכני הביטוח בגין מוצרי הגמל הינו 0.4% מתוך סך נכסי הגמל המיוחסים לסוכנים במוצרי הגמל לעומת 0.36% בשנת 2016.

- **להלן תיאור הוראות רגולטוריות שפורסמו בשנת הדוח ובשנה שקדמה לה ואשר עשויות להשפיע על תשלום העמלות למשווקים פנסיונים, לסוכנים ולמנהלי ההסדרים בתחום חיסכון ארוך טווח:**

- בחודש אפריל 2017 נכנס לתוקפו **תיקון לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (תיקון מס' 20), התשע"ז-2017**, במסגרתו נקבע שאין לחשב עמלת הפצה בזיקה לשיעור דמי הניהול הנגבים מהעמית ("**תיקון החוק בעניין חישוב עמלת הפצה**"). קדמה לתיקון עמדה רוחבית שפורסמה על ידי הממונה בנוגע לתשלום גוף מוסדי לבעל רישיון וכן הבהרה שניתנה על ידה באותו עניין.

בחודש פברואר 2017 פרסמה הממונה נייר התייעצות לציבור במסגרתו פורטו מספר עקרונות לדוגמה אשר יכולים לשמש בפני עצמם, או יחד עם עקרונות נוספים, כבסיס למודל תגמול לבעל רישיון המקיים את התנאי כשלפיו עמלת ההפצה אינה מחושבת בזיקה לדמי הניהול ("**נייר ההתייעצות**"). נייר ההתייעצות כולל את העקרונות הבאים: (א) עמלה המשולמת לבעל הרישיון ישירות על ידי הלקוח כסכום חד פעמי או כתשלום קבוע מחשבונו הפרטי; (ב) העמלה נקבעת בין בעל הרישיון ללקוח ומשולמת מתוך דמי הניהול שגובה הגוף המוסדי; (ג) עמלה המשולמת לבעל הרישיון על ידי גוף מוסדי כשיעור קבוע מסך הצבירה ושיעור קבוע מסך ההפקדות, ובשיעור אחיד מכל הגופים המוסדיים והיא נמוכה מהשיעור המרבי הקבוע **בתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (דמי ניהול), תשע"ב-2012** אך ללא קשר לגובהם של דמי הניהול; (ד) עדכון העמלה לבעל רישיון לגבי לקוחות שצירף, יהיה בהפחתת העמלה בלבד, לגבי עמלות עתידיות בלבד, לפחות שלוש שנים לאחר הצירוף למוצר הפנסיוני על פי בחינת כלל העסקאות שנעשו בהתאם להסכם בתקופה הנבחנת, ולפי קריטריונים אשר אינם מבוססים על דמי הניהול הממוצעים.

במהלך שנת הדוח פעלו הגופים המוסדיים בקבוצה להתאמת מודל התגמול לסוכנים לתיקון החוק בעניין חישוב עמלת הפצה.

בחברה ובכלל פנסיה וגמל נערכו ליישום המודל החדש בהתאם לתיקון לחוק בעניין חישוב עמלת הפצה במהלך שנת הדוח והן פועלות על פיו. בשנת הדוח לא היו ליישום המודל האמור השלכות מהותיות על הקבוצה והם הביאו לקיטון בעמלות בטווח הקצר ואולם בשלב זה לא ניתן להעריך את השלכות תיקון החוק בעניין חישוב עמלת הפצה במלואן והן צפויות להתברר לאורך זמן ותלויות בין היתר בהסדרים שיקבעו עם הגורמים המפיצים, בהסדרי דמי הניהול שיקבעו עם הלקוחות על פני זמן, בהתנהגות המתחרים, הגורמים המפיצים והלקוחות, וביכולת לקשור בין הכנסות להוצאות לאורך זמן.

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של נייר העמדה והתיקון לחוק בעניין חישוב עמלת הפצה הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של החברה וכלל פנסיה וגמל נכון למועד פרסום

---

[70] ראה הערת שוליים 68 לעיל.

הדוח. ההשלכות בפועל עשויות להיות שונות מהותית מההשלכות המוערכות והן תלויות במידה רבה במשתנים המפורטים לעיל.

- בחודש אפריל 2017 פרסמה הממונה עמדה רוחבית בנוגע לחובות בעל רישיון ("**נייר העמדה**"). בהתאם לנייר העמדה נקבע, בין היתר, כי מצב שבו מעסיק נמצא בשותפות עסקית עם בעל רישיון, ועובדיו של המעסיק הנם לקוחות של בעל הרישיון, מעמיד את בעל הרישיון בניגוד עניינים כלפי הלקוחות, המתבטא בהפחתת האינטרס של בעל הרישיון לתת תנאים מיטביים ללקוחותיו. בהתאם לנייר העמדה, בעל הרישיון מחויב לגלות לעובד כי הוא מצוי בניגוד עניינים ולקבל ממנו הסכמה, מראש ובכתב, טרם ביצוע העסקה במוצר הפנסיוני שלו. כמו כן, לעמדת הממונה, העדפת עניינו של מעסיק על פני טובת עובדיו ביחס לבחירת מוצרים פנסיוניים וקבלת תנאים מיטביים בהם, אינה עולה בקנה אחד עם חובת האמון שחב בעל רישיון ללקוחותיו.

- בחודש פברואר 2018 פרסמה הממונה **הבהרה לעניין הליך שיווק פנסיוני בעת צירוף עמיתים למוצר פנסיוני בכלל, ולצירוף עמיתים במסגרת מוצר ברירת מחדל בפרט** (להלן: "**ההבהרה בעניין הליך שיווק פנסיוני**"), שעיקרה ההוראה כי סוכן ביטוח המבצע עסקה במוצר פנסיוני עבור לקוח (לרבות צירוף למוצר פנסיוני) מחויב בביצוע הליך שיווק פנסיוני כפי שנקבע בהוראות החוק וכי גוף מוסדי רשאי לשלם עמלת הפצה רק במקרה שבו ביצע סוכן ביטוח פנסיוני 'עסקה' כחלק מהליך של שיווק פנסיוני. ככל שלא מבוצע הליך שיווק פנסיוני, גוף מוסדי אינו רשאי לשלם עמלת הפצה. הממונה ציינה כי בהתחשב בין השאר בהיקפה של הפרקטיקה הקיימת אין בכוונתה להפעיל את סמכויות האכיפה הנתונות לה ביחס לעמלת הפצה ששולמה לסוכן לפני פרסום ההבהרה בשל ביצוע עסקה ללא שיווק פנסיוני.

בחודש מרס 2018 הודיעה הממונה להתאחדות חברות לביטוח חיים בע"מ כי לאור פניות שהתקבלו אצלה בנוגע להיערכות הנדרשת ליישומה של ההבהרה בענין הליך שיווק פנסיוני, הממונה לא תראה כהפרה מצב שבו חברה מנהלת תשלם עמלת הפצה לסוכן ביטוח פנסיוני עד ליום 30 בספטמבר 2018 (להלן: "**תקופת היערכות**"), וזאת בשל עסקה ללא הליך שיווק פנסיוני שבוצעה לפני פרסום ההבהרה האמורה, ובלבד שלגבי מי שלא יבוצע לו הליך שיווק פנסיוני עד תום תקופת ההיערכות תפעל החברה להחזרת עמלת ההפצה ששולמה בתקופת ההיערכות.

החברה פועלת ליישום הוראות ההבהרה בעניין הליך שיווק פנסיוני, אשר צפויה להשליך על התקשרויות של הגופים המוסדיים והמעסיקים עם סוכני הביטוח והתשלומים להם, בעיקר בתחום הפנסיה הכולל פרקטיקה של צירוף לקוחות רבים ביחד למוצר פנסיוני (מוצר ברירת מחדל), לרבות ביחס לעמיתים שצורפו בדרך זו בעבר, וביחד עם ההוראות בעניין חוזר קופת ברירת מחדל והתיקון לחוזר ברירת מחדל, יכולה להשפיע הן על שימור הלקוחות והן על צירוף עתידי למוצרים הפנסיוניים של הגופים המוסדיים בקבוצה. בשלב ראשוני זה, לא ניתן להעריך את מלוא השפעותיה של ההבהרה, אשר יכול ויהיו מהותיות, והן תלויות בין היתר ביחסים המסחריים עם הגורמים המשווקים, בהתנהגות הגורמים המתחרים המעסיקים והלקוחות ובהשפעה המשולבת של הוראות ההבהרה ביחד עם הוראות נוספות, לרבות ההוראות בעניין חוזר קופת ברירת מחדל וההוראות בעניין איחוד חשבונות לא פעילים בקרנות פנסיה (ראה סעיפים 6.2.3(א) ו- 6.2.3(ד) לעיל).

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של ההבהרה בעניין הליך שיווק פנסיוני הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הגופים המוסדיים בקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. ההשלכות בפועל עשויות להיות שונות מהותית מההשלכות המוערכות, נוכח ראשוניותו של ההסדר והגורמים המפורטים לעיל.

ב. תשלום ליועצים פנסיונים

- שיעור עמלת ההפצה המשולמת ליועצים פנסיונים נקבע **בתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (עמלות הפצה), התשס"ו-2006** ("**תקנות ההפצה**") אשר קובעות כי יועץ פנסיוני, וביחס לקרנות השתלמות אף יועץ השקעות, רשאי לקבל מגוף מוסדי עמלת הפצה בגין הפצת קופות גמל, קרנות פנסיה וקרנות השתלמות הנובעות מהפקדות לקופת הגמל, בשיעור שנתי של 0.25% מסך הסכומים העומדים לזכות

הלקוח בקופת הגמל, למעט לגבי כספים צבורים שנובעים מהפקדות שבוצעו עד ליום 31 בדצמבר 2005 לקופות גמל שהוגדרו בתקנות האמורות, שאז שיעור העמלה אותה רשאי לקבל היועץ מגוף מוסדי יהיה 0.1% במקום 0.25% והכל בתנאי שהיועץ הפנסיוני יהנה מתגמול אחיד מכל יצרני המוצרים.

בחודש נובמבר 2016 פורסמה **טיוטת תיקון תקנות ההפצה**, במסגרתה מוצע לקבוע כי יועץ פנסיוני יהיה רשאי לקבל עמלת הפצה גם בגין הפצת ביטוחי מנהלים ובגין הפצת קופות גמל להשקעה. כן קובעת טיוטת תיקון תקנות ההפצה כי תגמול בעל רישיון יהיה בדרך של תשלום כספי בלבד ולא בדרך של הטבות אחרות.

בחודש מרס 2017 פורסמה טיוטה שנייה ל**תיקון תקנות ההפצה**, במסגרתה מוצע לאפשר ליועץ פנסיוני לחתום על הסכמי הפצה עם חברה מנהלת בתנאים שונים לגבי חמש קבוצות מוצר שונות (קופת גמל לקיצבה וקופת גמל לחיסכון; קופת גמל לתגמולים; קופת גמל אישית לפיצויים; קרן השתלמות; וקופת גמל להשקעה).

ככל שהוראות טיוטת תיקון תקנות ההפצה יתקבלו ויהפכו לנוסח מחייב, תמנע האפשרות לתגמל את בעלי הרישיון המשווקים במוצרים הפנסיוניים בהטבות שאינן כספיות כגון נסיעות לחו"ל.

כמו כן, ככל שטיוטת תיקון תקנות ההפצה בנוסחה הנוכחי תהפוך לסופית, היא עשויה מחד להביא לפתיחת ערוץ שיווקי נוסף למוצרי הביטוח וקופות גמל להשקעה, ומאידך היא עלולה לגרום לשינוי בהיקף הוצאות הרכישה של היצרנים ולהשפיע על שיעור הרווחיות של המוצרים, לרבות מוצרים שנמכרו בעבר, מאחר ומבנה עמלות ההפצה אשר ישולמו ליועצים פנסיונים (בעיקר בבנקים) ביחס לכל קבוצת מוצר, אינו מפריד בין מוצרים שנמכרו בעבר למוצרים חדשים. כפועל יוצא, צפויה השפעה על הרווחיות, במקרים בהם מדובר במוצר ביטוח ששווק קודם לכן על ידי סוכן ביטוח, וזאת לאור מבנה העמלות ששולמו לסוכני הביטוח, המתבסס על תשלום מוגדל של עמלות בשנים הראשונות לחיי הפוליסה ותשלום מופחת בשנים המאוחרות ולאור ההסכמים מול סוכני הביטוח ביחס לתיקים המטופלים על ידם. כמו כן, הטיוטה אינה מביאה בחשבון ביחס למוצרי ביטוח שנמכרו בעבר, את שיעור דמי הניהול שהמבוטח משלם בפועל לגוף המוסדי, כפי שנקבעו עמו בהסכם.

המידע בכל הקשור לטיוטת תיקון תקנות ההפצה הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הגופים המוסדיים בקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. ההשלכות בפועל עשויות להיות שונות מהותית מההשלכות המוערכות והן תלויות במידה רבה בנוסח הסופי של התקנות כפי שיפורסם.

9.8.3.2. **ביטוח כללי**

<u>דרכי השיווק וההפצה בתחום ביטוח כללי</u>

הקבוצה משווקת את מוצריה בתחום ביטוח כללי הן באמצעות סוכני ביטוח, לרבות סוכנויות הקבוצה, והן ישירות.

א. סוכני ביטוח

סוכני הביטוח הם ערוץ ההפצה המרכזי בתחום ללקוח הסופי, קרי המבוטח. סוכן הביטוח מתקשר בדרך כלל עם מספר חברות ביטוח. נכון למועד פרסום הדוח, פועלת הקבוצה בתחום הביטוח הכללי באמצעות כ- 1,446 סוכני ביטוח פעילים.[71]

[71] כולל סוכנים שביצעו מכירות בשנת 2017 בסכום העולה על 50,000 ש"ח.

אין לקבוצה סוכן ביטוח שהיקף פעילותו בתחום זה עולה על 10% מהיקף הפעילות של הקבוצה בתחום ביטוח כללי.

שיעור המכירות באמצעות סוכני ביטוח בתחום זה מסך המכירות בתחום ביטוח כללי בשנת הדוח הינו כ – 91.0% לעומת כ – 91.5% בשנת 2016.

מתוך סך דמי הביטוח בתחום הביטוח הכללי בישראל, כ-3.69% מקורם בפעילות סוכנויות הקבוצה, לעומת כ-4.68% בשנת 2016.

ב. מכירות ישירות

חלק ממוצרי התחום משווקים במכירה ישירה, ללא תיווך של סוכני ביטוח. הפעילות הישירה, הינה בעיקרה מול לקוחות עסקיים גדולים. בין היתר, משווקת החברה ישירות פוליסות ביטוח רכב חובה ורכב רכוש, פוליסות ערבויות וכן פוליסות ביטוח אשראי וסיכוני סחר חוץ, באמצעות כלל ביטוח אשראי. עם הקמת מערך הלקוחות, כאמור בסעיף 9.8 לעיל, החלה הכלל הראשון גם במכירה ישירה של פוליסות ביטוח רכב, בעיקר באמצעות פלטפורמה דיגיטלית, ללקוחות אשר ככלל אינם פועלים מול הקבוצה באמצעות סוכנים.

שיעור המכירות הישירות בתחום זה מסך המכירות בתחום ביטוח כללי בשנת 2017 הינו כ- 9.0% לעומת כ- 8.5% בשנת 2016.

ג. בנקים למשכנתאות

החברה התקשרה בהסכמים למתן שירותי ביטוח אגב משכנתא עם חלק מהבנקים למשכנתאות שבשליטתם סוכנויות כאמור לעיל.

<u>מבנה העמלות בתחום ביטוח כללי-</u>

א. מבנה העמלות

עבור תיווך בעסקי ביטוח, משלמת החברה לסוכני הביטוח עמלות, בכסף ו/או בשווה כסף. גובה העמלה נקבע בעיקר כשיעור מהפרמיה נטו (ללא דמים) ובחלקו מותנה בהיקף המכירות, הפעילות ו/או הרווחיות של הסוכן.

ככלל, בביטוחים קולקטיביים נקבעת עמלת הסוכן במשא ומתן עם הסוכן לגבי כל עסקה בנפרד.

בגין חלק מהעמלות האמורות משולמות, מעת לעת, מקדמות לסוכנים.

ב. שיעור עמלות ממוצע

שיעור העמלות הממוצע מסך דמי הביטוח ברוטו בתחום ביטוח כללי[72] בשנת הדוח, עומד על כ- 14.8% לעומת 14.5% בשנת 2016.

[72] לא כולל עמלות אשר שולמו על ידי כלל ביטוח אשראי או דמי ביטוח אשר נגבו על ידה.

ביטוח בריאות

<u>דרכי השיווק וההפצה בתחום ביטוח בריאות</u>

הפצת מוצרי התחום מבוצעת הן על ידי סוכני וסוכנויות ביטוח, לרבות סוכנויות הקבוצה, והן באופן ישיר.

א. הפצה באמצעות סוכנים וסוכנויות

בשנת הדוח עיקר השיווק של ביטוחי בריאות פרט על ידי החברה נעשה באמצעות סוכני ביטוח.

כמו כן קיימים שיתופי פעולה של החברה עם סוכנים נבחרים במסגרתם עובדי החברה מוכרים ללקוחות הסוכן בשמו ובהרשאתו מוצרי בריאות של החברה.

נכון למועד פרסום הדוח, פועלת הקבוצה בתחום ביטוח הבריאות באמצעות כ- 852 סוכני ביטוח[73]. מרבית הסוכנים התקשרו גם עם חברות ביטוח נוספות.

אין לקבוצה סוכן ביטוח שהיקף פעילותו בתחום זה עולה על 10% מהיקף הפעילות של הקבוצה בתחום ביטוח בריאות.

מתוך סך הפרמיות בתחום ביטוח בריאות, שנגבו בשנת הדוח על ידי החברה, כ-3.8% מקורם בפעילות סוכנויות הקבוצה, לעומת 3.6% בשנת 2016.

ב. הפצה ישירה

חלק ממוצרי התחום משווקים במכירה ישירה ללקוחות ולמעסיקים.

הפצת מוצרי התחום נעשית גם באמצעות הכלל הראשון וכן באמצעות שיתופי פעולה של החברה עם סוכנים נבחרים במסגרתם עובדי החברה מוכרים ללקוחות הסוכן בשמו ובהרשאתו מוצרי בריאות של החברה.

לעניין הקמת מערך הלקוחות ראה סעיף 9.8 לעיל.

<u>מבנה העמלות בתחום ביטוח בריאות</u>

בביטוחי פרט ארוכי טווח משולמות בדרך כלל העמלות כדלהלן:

עמלה שוטפת - עמלה הנגזרת מהפרמיה ומשולמת לאורך כל חיי הפוליסה באופן שוטף.

לעניין תשלום **עמלות מיוחדות** בגין פרמיה חדשה משונתת בביטוח בריאות, ראה תיאור עמלות מיוחדות בענף ביטוח חיים לעיל. בגין חלק מהעמלות שולמו מקדמות לסוכנים.

שיעור העמלות הממוצע בשנת הדוח, מסך הפרמיות ברוטו במוצרים השונים בתחום, עומד על כ- 29% בדומה לשנת 2016.

---

[73] כולל סוכנים שביצעו מכירות בשנת 2017 בסכום העולה על 10,000 ש"ח.

בביטוחים קולקטיביים נקבעת עמלת הסוכן במשא ומתן עם הסוכן לגבי כל עסקה בנפרד.

9.8.4. תלות בערוצי הפצה

לחברה תלות בערוץ ההפצה הישירה ובערוץ ההפצה באמצעות סוכנים ומנהלי הסדר. עם זאת, לחברה אין תלות בגורם הפצה מסוים (משווק או סוכן כלשהו) בכל אחד מערוצי הפצה אלה.

9.9. **ספקים ונותני שירותים**

חברות הקבוצה רוכשות מוצרים ושירותים ממספר רב של ספקים ונותני שירותים.

לקבוצה אין ספק עיקרי ואין ספק שהקבוצה תלויה בו, למעט סאפיינס טכנולוגיות (1982) בע"מ ("**סאפיינס**"), עמה התקשרה כלל פנסיה וגמל בהסכם לרכישת מערכת לניהול זכויות עמיתים בקרנות הפנסיה ולמתן שירותי פיתוח ותחזוקה למערכת. בשנת הדוח, שילמה הקבוצה לסאפיינס סך של כ-33 מיליוני ש"ח בגין שירותי הפיתוח והתחזוקה האמורים וזאת לעומת סך שך כ-32 מיליוני ש"ח בשנת 2016. (לפרטים נוספים ראה סעיף 9.10.3.1 להלן וכן ביאור 41(ד)(1) לדוחות הכספיים). עם זאת, מטבע הדברים, במסגרת עבודת הספקים בקבוצה, במקרים מסוימים, צוברים הספקים ידע ייחודי או שנותנים שירותים אשר לעיתים יוצרים לקבוצה תלות בהם לזמן קצר, וזאת בין היתר, בשל הצורך בהקמת הפרויקטים ו/או ביצוע שירותים בטווח זמנים הקבוע מכוח דרישות רגולטוריות. לפרטים בדבר ספקים כאמור אשר עימם התקשרה החברה, ראה ביאור 41(ד)(2) לדוחות הכספיים. לספקים כאמור עימם התקשרה כלל פנסיה וגמל, ראה ביאור 41(ב) לדוחות הכספיים.

9.10. **רכוש קבוע**

להלן נתונים בדבר הרכוש הקבוע של הקבוצה הכולל בעיקר, מבנים בשכירות ובבעלות, כלי רכב, ריהוט, ציוד משרדי וציוד מחשוב.

9.10.1. נתוני מבנים בשכירות ובבעלות לשימוש עצמי במ"ר לשנים 2016 ו- 2017

		נכון ליום 31.12.17		נכון ליום 31.12.16	
חברה/יחידה	מיקום	שטח בבעלות (מ"ר)	שטח בשכירות (מ"ר) [4]	שטח בבעלות (מ"ר)	שטח בשכירות (מ"ר) [4]
החברה	תל אביב[1]	-	34,280	-	34,052
	פ"ת [2]	-	2,460	-	2,769
	חיפה[3]	2,862	-	2,862	-
	ירושלים	-	1,593	-	1,403
	באר שבע	-	1,739	-	829
	הרצליה[2]	-	250	-	250
כלל ביטוח אשראי	תל אביב	-	897	-	897
כלל פנסיה וגמל	תל אביב	-	5,226	-	4,861
	פ"ת	-	937	-	897
	ירושלים	-	73	-	73
	ב"ש		735	-	735
הכלל הראשון	פ"ת	-	3,143	-	2,877
כלל US	ניו יורק	-	93	-	93

סה"כ	**2,862**	**51,426**	**2,862**	**49,736**

* ללא שטחי חניונים.

1- כולל שטחים של כנף וכלל משכנתאות.

2- כולל אתרי גיבוי למערכות מחשוב של הקבוצה. 3 אתרים (2 אתרים בארץ ואתר אחד ביוון בשטח לא מהותי).

3- 78 מ"ר מושכרים לכלל פנסיה וגמל.

4- ללא נכסים שפונו במהלך 2014 שלחברה עדין קיימת מחויבות לדמי השכירות בגינם.

ביחס למבנים המוחזקים בשכירות, תקופות השכירות שונות ממבנה למבנה, כאשר תקופת השכירות המאוחרת ביותר היא עד לשנת 2030 ביחס למשרדי קבוצת כלל החזקות בקרית עתידים. בחלק מהסכמי השכירות קיימת לקבוצה אופציה להארכת תקופת השכירות.

החברה פועלת לאכלוס שטחים שנשכרו על ידה ואינם מאוכלסים, על ידי השכרתם לשוכר משנה או המחאת זכות השכירות לשוכר חלופי. כפועל יוצא מהאמור לעיל, החברה צפויה לשלם דמי שכירות אותם עליה לשלם על פי הסכמי השכירות בשטחים שלא הושכרו על ידה בשכירות משנה וכן בגין ההפרש, ככל שנוצר, בין דמי השכירות אותם עליה לשלם על פי הסכמי השכירות לבין דמי השכירות שמשולמים על ידי שוכרים חלופיים. נכון ליום 31 בדצמבר 2017 לחברה קיימת מחויבות לתשלום דמי שכירות עבור נכסים שפונו על ידה בהיקף של כ- 10,935 מ"ר, מתוכם הושכרו בשכירות משנה 6,889 מ"ר. לפרטים נוספים בקשר עם תשלומי השכירות שמשולמים על ידי החברה ואשר משולמים לה ראה ביאור 42 לדוחות הכספיים.

<u>נתוני מבנים שהינם חלק מתיק ההשקעות נוסטרו של החברה במ"ר לשנים 2017 ו- 2016</u>*

מיקום	יעוד	נכון ליום 31.12.17	נכון ליום 31.12.16
אזור גוש דן	משרדים	37,371	37,333
צפון	מסחר	3,108	3,108
גרמניה	משרדים	-	5,954
אזור השרון	משרדים	19,086	18,271
חיפה	משרדים	3,096	3,096
אנגליה וסקוטלנד	משרדים	12,547	12,569
ירושלים	משרדים ומסחר	6,219	6,110
ארה"ב	משרדים, מסחר ומולטי פמילי	53,097	53,213
סה"כ		**134,524**	**139,654**

* בנוסף, קיימות החזקות בנכסים אלו ו/או אחרים מכספים המנוהלים עבור אחרים (עמיתים ו/או מבוטחים) בקבוצה, ראה ביאור 10 לדוחות הכספיים.

9.10.2. <u>שיפורים במושכר, ריהוט וציוד משרדי</u>

ככלל, השיפורים במושכר, הריהוט והציוד המשרדי שבשימוש באתרים המרכזיים וביחידות הקצה הינם בבעלות הקבוצה.

9.10.3. ציוד מחשוב וציוד היקפי

9.10.3.1. **מערכות מחשוב בקבוצה בישראל**

מערכות המידע של הקבוצה חיוניות לניהול עסקיה והקבוצה רואה בחלקן נכס אסטרטגי. בבעלות חברות הקבוצה מגוון רחב של ציוד מחשוב, הכולל שרתים, תשתית וציוד תקשורת, מסופים וציוד היקפי אחר. כמו-כן לחברה מגוון רחב של זכויות בעלות ו/או שימוש בתוכנות שונות לרבות תוכנות בפיתוח עצמי.

לצורך פעילויותיה השונות משתמשת הקבוצה במערכות מחשוב המשמשות אותה בין היתר לניהול כספים (לרבות כספי החיסכון של לקוחות הקבוצה), לניהול לקוחות וזכויותיהם, וכן מערכות תפעול (Back office) מערכות ארגוניות ומערכות תומכות החלטה.

הפעילות בתחום המחשוב נעשית באמצעות כללביט מערכות שהינה חברה בת בבעלותה המלאה של כלל החזקות. חברת כללביט מערכות אחראית על מתן שירותי המיכון לחברות הקבוצה ולמועד הדוח אינה מספקת שירותים לחברות מחוץ לקבוצת כלל החזקות. כללביט מתקשרת עם ספקים חיצוניים לביצוע חלק מהשירותים.

לקבוצה אתר גיבוי שמטרתו לאפשר המשך פעילות של מערכות המחשוב החיוניות של הקבוצה בעיתות חירום, כמו כן, קיים אתר שלישי בחו"ל המשמש לגיבוי נתונים בלבד.

מערכות הליבה של הקבוצה:

להלן פירוט מערכות הליבה העיקריות המשמשות את הקבוצה לצורך ניהול פעילותה העסקית בתחומי הפעילות השונים:

- **פנסיה וגמל-** תפעול הפעילות העסקית בענף הפנסיה מבוצע החל מחודש ינואר 2015 באמצעות מערכת ניסן, שנרכשה מחברת סאפיינס. בתת ענף הפנסיה הותיקה פועלת עתודות הותיקה באמצעות מתפעל חיצוני, ונסמכת על מערכותיו. בענף הגמל הפעילות מבוצעת באמצעות מתפעלים חיצוניים, כמפורט בביאור 41(ב) לדוחות הכספיים.

- **ביטוח חיים-** עיקר הפעילות העסקית בביטוח חיים מנוהלת באמצעות מערכת MSS ומערכת ה-ALIS אשר אליהן מקושרות, בין היתר, מערכות לניהול קופה, גביה ותשלומים. בשנת הדוח התקבלה החלטה לבצע בדיקת היתכנות להסבת מערכת ALIS לתוך מערכת בריאנט המשמשת את תחום ביטוחי הבריאות, תוך ביצוע ההתאמות הנדרשות.

- **ביטוח כללי-** עיקר הפעילות העסקית לרבות הפקת ופיתוח מוצרים מבוצעת באמצעות מערכת הפקה TOGO ועוד מספר מערכות בפיתוח עצמי. מערך התביעות בביטוח הכללי מתנהל באמצעות מערכת לניהול תביעות ביטוחיות של חברת SAP אשר עברה התאמות לצרכי הקבוצה. פעילות ביטוח האשראי מבוצעת באמצעות מערכת "חותם", שהנה מערכת בפיתוח עצמי של הקבוצה.

- **ביטוח בריאות-** פעילותה העסקית של החברה מבוצעת באמצעות מערכת בפיתוח עצמי (בריאנט) המשמשת לצורך ניהול מוצריה, מבוטחיה וספקיה.

- **השקעות –** המערכת התפעולית (Back Office) מתבססת על מערכת של חברת דנאל, ומשמשת לריכוז ושיערוך נכסי ההשקעות של הקבוצה. בנוסף, קיימת מערכת בפיתוח עצמי, מערכת המטרו, המשמשת לתכנון, רישום ומעקב של הוראות המסחר ופיצול הוראות המסחר בין החשבונות השונים ומאפשרת בקרה מונעת לזיהוי חריגה מתקנות ומגבלות השקעה.

מערכות נלוות:

- **מערכות תומכות עסקי ביטוח-** מערכות הליבה הביטוחיות והעסקיות נתמכות על ידי מערכות שונות ומגוונות הכוללות, בין היתר, מערכות לניהול סוכני הקבוצה, מערכת לניהול מסמכים, מערכת לניהול לקוחות CRM מבוססת SAP, מערכת ניהול מבטחי וביטוחי המשנה ומערכות לניהול סיכונים ואקטואריה.

- **מערכות תומכות בפעילות המטה-** לקבוצה מגוון מערכות התומכות בפעילות המטה. חלק מן המערכות מבוססות על מערכת ה-SAP ובכלל זה מערכות לניהול משאבי אנוש, ניהול פיננסי ותקציבים וניהול הכספים והרכש.

- **דיגיטל –** החברה מספקת שירותי מידע דיגיטליים ללקוחותיה באתר האינטרנט של החברה וכן מעמידה לטובת הסוכנים פתרונות דיגיטליים עבור מכירה, מידע וביצוע פעולות. במהלך שנת 2017 החברה השקיעה בתשתיות דיגיטציה שבעיקרן הרחבת המידעים והשירותים לסוכן וכן הרחבת מידעים ויכולת ביצוע פעולות ללקוחות החברה באמצעות אתר לקוחות חדש שפותח על תשתיות דיגיטל מודרניות, אשר השקתו התבצעה בפברואר 2018**.** אתר הלקוחות החדש מאפשר ביצוע On- line של מגוון רחב של פעולות תפעוליות, לרבות הגשת תביעות, וכן מאפשר מכירה של מגוון רחב של מוצרי ביטוח וחיסכון של קבוצת כלל. במהלך שנת 2018 החברה מתכננת להמשיך ולהשקיע בתשתיות דיגיטציה, בהרחבת מידעים ושירותים לסוכן ובהנגשת מידעים ואפשרות לביצוע פעולות ללקוחות החברה. לפרטים בעניין חוזרים והוראות רגולטוריות שפורסמו בשנת הדוח בנושא דיגיטציה של גופים מוסדיים ראה סעיף 9.10.3.3 להלן.

- **התקשרויות עם ספקים**

כללביט מערכות מפעילה ספקי תוכנה וחומרה (לרבות לעניין שירותי תחזוקה), שקשורים בהסכמים עם חברות הקבוצה. ההתקשרויות עם ספקים אלו הנן בעלות אופי משתנה: התקשרות במחיר קבוע לפרויקט, התקשרות המבוססת על שעות עבודה בפועל וכן התקשרויות מבוססות על מחיר ליחידה, או שילובים של אלו.

לפרטים אודות ההתקשרות עם ספיאנס ראה ביאור 41(ד)(1) לדוחות הכספיים.

לפרטים אודות התקשרות עם צד ג' בהסכם לביצוע חלקים מרכזיים ממפת הדרכים (Road Map) המיכונית בתחום ביטוח חיים ובכלל זה שדרוג ועיבוי מערכות הליבה בתחום זה, ראה להלן וכן ביאור 41(ד)(2) לדוחות הכספיים**.**

9.10.3.2. **השקעות הקבוצה במערכות המיחשוב**

הקבוצה פועלת לפיתוח ושדרוג מערכות המחשוב, מעת לעת, לפי צרכי החברות בקבוצה. להלן יתוארו הפעולות המהותיות שנעשו במערכות המחשוב של הקבוצה, לפי תחומי פעילות. הפעולות המתוארות מתייחסות לשנת הדוח, וחלקן אף צפוי להמשיך לאחר שנת הדוח:

מערכות ביטוח כללי-

במהלך שנת הדוח, המשיכה הקבוצה בביצוע שיפורים ושינויים במערכות החטיבה.

מערכות פנסיה וגמל-

פנסיה– במהלך שנת הדוח בוצעו התאמות ושיפורים נוספים במערכת "ניסן", מערכת לניהול זכויות עמיתים, כהמשך להתאמות לצרכי הקבוצה שבוצעו בה לפני שנת הדוח וכן לצורך עמידה בהוראות רגולטוריות. לפרטים נוספים ראה ביאור 41(ד)(1) לדוחות הכספיים.

גמל – בענף הגמל קבלה הקבוצה בשנת הדוח שירותי תפעול (הכוללים אף את מיכון הפעילות) מצדדים שלישיים, אשר העיקרי מביניהם הוא בנק לאומי. ברבעון הראשון של שנת 2018 הושלם המעבר של תפעול כל קופות הגמל בקבוצה לבנק לאומי. לעניין זה ראה ביאור 41(ב) לדוחות הכספיים.

בנוסף, בעקבות רפורמת הפרדת עמלות מדמי ניהול (לפרטים ראה סעיף 9.8.3.1 לעיל) ביצעה החברה התאמות נדרשות במערכות ניהול עמלות המשמשות את מוצרי הפנסיה והגמל. כמו כן בוצעו התאמות במערכות ניהול גביה לשם התאמתן להוראות תקנות התשלומים – לפרטים נוספים ראה סעיף 6.2.3(ג)(2) לעיל.

מערכות ביטוח חיים-

בתחום ביטוח חיים, החברה פועלת באמצעות שתי מערכות ליבה עיקריות מדור טכנולוגי קודם, שפותחו לפני שנים רבות. הכפילות הפונקציונאלית של מערכות אלו מייקרת את עלויות התפעול והתחזוקה בתחום זה ומכבידה על התאמת המערכות למכלול צרכי החברה ובכלל זה בכל הקשור לממשקי מידע חיצוניים ורגולטורים שהדרישות לגביהם הורחבו בשנים האחרונות. לעניין דרישות אלה ראה סעיף 6.2.3(ג) לעיל. בשנים האחרונות החברה פעלה והיא עודנה פועלת לעיבוי מערכות הליבה של ענף ביטוח חיים ושיפורן באופן שייעל את מערכות הליבה הקיימות וכן נוקטת בפעולות בקרה ותפעול משלימות, במטרה להבטיח את נאותות התהליכים הנתמכים.

בשנת 2014 גיבשה החברה "מפת דרכים" מפורטת למשימות שיבוצעו במסגרת עיבוי מערכות הליבה בשנים הקרובות. במסגרת "מפת הדרכים" פועלת החברה במטרה לשפר באופן משמעותי את יכולתה לשרת את לקוחותיה בניהול זכויותיהם וביכולת לשקף זכויות אלו בזמינות גבוהה ובמהימנות, לרבות באמצעות השלמת חישובי זכויות בתוך מערכות הליבה, במקביל לטיוב הנתונים ומיכון החישובים והתהליכים (לרבות כחלק מפרויקט הטיוב), הוספת בקרות מובנות, ובמטרה להפחית הסתמכות על תהליכים משלימים ובקרות מפצות. לנוכח מורכבות מערכות המיכון, והרבדים הרבים שיושמו בהן לאורך השנים, ביצוע "מפת הדרכים" הינו הליך סבוך ומאתגר הדורש ידע רב ומומחיות והיקף המשימות המטופלות במסגרתו מתרחב ככל שהפרוייקט מתקדם. לצורך הוצאתה לפועל של "מפת הדרכים", התקשרה החברה עם ספק חיצוני, כאמור בביאור 41(ד)(2) לדוחות הכספיים. החברה נמצאת בשלבים מתקדמים לקראת סיומו של פרויקט "מפת הדרכים", ופועלת להשלים בחודשים הקרובים את מלוא הפרויקט, לרבות מיכון חישובים בתהליכי ליבה עיקריים מסוימים. פרויקט "מפת הדרכים" שיפר את ביצועי המערכות ובהתאם את היכולת התפעולית של הגורמים המשתמשים. לפרטים נוספים אודות פרויקט טיוב הנתונים ראה סעיף 6.2.6 לעיל וביאור 40(א4)(2) לדוחות הכספיים.

נוכח מורכבות המערכות האמורות, מגבלותיהן וכפילותן, החברה מבצעת בחינה מקיפה של המהלכים ארוכי הטווח הנדרשים ליישום בעתיד, לצורך שיפור יכולותיה המיכוניות בכל הקשור לניהול זכויות עמיתים. במסגרת זאת, החליטה החברה לאחרונה, לבצע בדיקת היתכנות להסבת מערכת ALIS לתוך מערכת בריאנט וזאת לצורך צמצום הכפילויות וביצוע הסבה למערכת מיכון חדישה. כמו כן הוחלט להקים "מחסן נתונים" (DWH) מעודכן לתחום ביטוח חיים.

בין החברה לממונה מתקיימים דיונים בקשר עם התקדמות החברה בנושא מערכות המיכון בתחום חיסכון ארוך טווח, במסגרתם הוצגה לממונה מפת הדרכים ומוצגת באופן שוטף התקדמות החברה בקשר עם יישומה.

מתוך הכרה בחשיבותן של מערכות מיכון יעילות ועדכניות, תיעדפה החברה נושא זה ובשנים האחרונות השקיעה החברה מאות מיליוני שקלים, לצורך שדרוג ושיפור מערכות המיכון בתחום ביטוח החיים, ובכלל זאת מערכות ניהול הגביה (בהתאמה להוראות תקנות התשלומים – ראה סעיף 6.2.3(ג)(2) לעיל). לפרטים נוספים ראה ביאור 6 לדוחות הכספיים.

בעקבות רפורמת הפרדת עמלות מדמי ניהול (לפרטים ראה סעיף 9.8.3.1 לעיל) ביצעה החברה התאמות נדרשות במערכות ניהול עמלות המשמשות את ביטוח חיים.

מערכות הבריאות-

במהלך שנת הדוח, המשיכה הקבוצה בביצוע שיפורים ושינויים במערכות החטיבה, בכלל זאת הקמת פלטפורמת "בריאנט אקספרס", המשמשת לצורך הפקה ישירה של פוליסות ע"י סוכני הקבוצה, הקמת מערכת לניהול ביטוחי המשנה המתבססת על תשתית בריאנט וביצוע התאמות במערכת בהלימה להוראות הרגולטוריות הרלוונטיות.

מערכות חטיבת ההשקעות ופיננסים-

במהלך שנת הדוח, המשיכה הקבוצה בביצוע שיפורים ושינויים במערכות החטיבה, לרבות הטמעת מערכת סלי השקעות.

9.10.3.3. **השקעות בתשתיות**

הקבוצה משקיעה בתשתיות מחשוב, במתקני המחשב המשמשים אותה וביחידות הקצה, ופועלת על בסיס תשתית וירטואלית, הן עבור שרתים, והן ביחס לעמדות המחשוב האישיות של חלק מעובדיה. באמצעות תשתיות אלו מיישמת הקבוצה יכולות התאוששות מאסון (DR), כולל ברמת טלפוניה, אשר מאפשרות מעבר בין האתר הראשי לאתר הגיבוי ובחזרה. להערכת הקבוצה, מערכות המחשוב הקיימות שלה משרתות את צרכי הקבוצה לתקופה הקרובה. בשנים האחרונות חלה הרחבה משמעותית בהחלת הוראות רגולטוריות על הפעילות של הגופים המוסדיים בקבוצה (בין היתר כמפורט לעיל), היוצרות שינויים מהותיים ורפורמות משמעותיות ותדירות בפעילות הביטוח בכלל ובתחום החיסכון לטווח ארוך בפרט. הקבוצה מציה בתהליך מתמשך להתאמת מערכות המחשוב שלה להוראות הרגולציה ולשינויים ולרפורמות החלים בהן, לשדרוג מערכות המחשב התומכות בפעילותה למערכות מתקדמות וכן להבטחת תאימות בין מערכות המחשוב לבין תנאי המוצרים שמציעה הקבוצה (כגון: פוליסות ביטוח ותקנוני קרנות פנסיה וקופות גמל).

להערכת הקבוצה, תהליך התאמת מערכות המחשוב להוראות הרגולציה ושדרוג מערכות המחשב התומכות בפעילות, כך שיבטיחו תמיכה במכלול מוצרי הקבוצה בתחום חיסכון ארוך טווח, יימשך בשנים הקרובות ויהיה כרוך בעלויות מהותיות ובהיערכות תפעולית של הגופים המוסדיים בקבוצה. צרכי הפיתוח נגזרים הן מצרכי הפעילות העסקית והן מהוראות הרגולציה.

לפרטים בדבר הוצאות המיכון בקבוצה ראה ביאור 34 לדוחות הכספיים. לפרטים בדבר היקף רכישות ופיתוח עצמי והפחתה של תוכנות מחשב ומחשבים, ראה ביאורים 6(א) ו- 8(א) לדוחות הכספיים.

חזון דיגיטלי, חוזרים והוראות בתחום המיחשוב והדיגיטציה

בהמשך למסמך "חזון דיגיטלי" של רשות שוק ההון ביטוח וחיסכון משנת 2016, המפרט את חזון הרשות בנושא הדיגיטציה, וליעדים האסטרטגיים של החברה בנושא זה, פעלה החברה בשנת הדוח לחיזוק הערוצים הדיגיטליים, להגברת השקיפות וזמינות המידעים ללקוחות בהלימה לדרישות הרגולטוריות הרלוונטיות, תוך שהיא פועלת לשיפור איכות השירות הניתן ללקוחות וחווית הלקוח ומתוך מטרה להביא להגברת השימוש בערוצים אלו לצורך ביצוע פעולות וקבלת מידע .

הקבוצה שמה לה כיעד את המשך קידום החדשנות הדיגיטלית בדגש על מתן מידע, ביצוע פעולות באופן עצמאי בערוצי הדיגיטל של החברה (סוכנים, לקוחות, מעסיקים) ומכירות. הקבוצה סבורה כי השקעות במיכון ובדיגיטציה יביאו, בטווח הארוך, להתייעלות ויענו על צרכי הלקוחות.

לפרטים בעניין הקמת אתר אינטרנט חדש ראה סעיף 9.10.3.1 לעיל.

בהמשך, ובהתאם לחוזרים שפורסמו על ידי הרשות במגמה להגביר את שקיפות המידע למבוטחים ולשפר את השירות הניתן ללקוחות, הכל באמצעים דיגיטליים, השלימה החברה בשנת הדוח או שהיא פועלת להשלמה של יישום

הוראות רגולטוריות שענינן בפעילות הדיגיטלית ולרבות ההוראות הבאות: **חוזר "ניהול סיכוני סייבר בגופים מוסדיים"**, העברת נתונים לממשק לאיתור מוצרי ביטוח של מבוטח בכל חברות הביטוח -"הר הביטוח"[74], יישום הוראות **חוזר "אחזור מידע אישי"**- המאפשר ללקוחות נגישות למידעים האישיים בחשבונם המקוון באתרי האינטרנט של הגופים המוסדיים (הן מידע בדבר מוצרי הביטוח והחיסכון והן מידע בדבר תביעות), יישום הוראות **חוזר "ביטול פוליסת ביטוח"**, המאפשר, בין היתר, ביטול פוליסת ביטוח באמצעים דיגיטליים והוראות **התיקון לחוזר "דוח שנתי ודוח רבעוני לעמיתים ולמבוטחים בגוף מוסדי"**, שעניינו הוראות המחייבות את הגופים המוסדיים לשלוח את הדוח השנתי באמצעים דיגיטליים, ככל שיש בידם פרטים למשלוח כאמור, למעט אם יבקש הלקוח אחרת.

בנוסף בחודש ינואר 2017, פורסמו הוראות בעניין "**שילוב כלים דיגיטליים בשירות ללקוחות חברות הביטוח**" ו"**שילוב כלים דיגיטליים בשירות ללקוחות גופים מוסדיים – חיסכון פנסיוני**", שנועדו לקדם שילוב של כלים דיגיטליים על מנת לשפר את איכות השירות ללקוחות בשוק הביטוח והחיסכון. במסגרת ההוראות נקבעו פרמטרים שונים בהם צריכים לעמוד ערוצי השירות הדיגיטליים של גופים מוסדיים, וביניהם מתן אפשרות בחירה ללקוח מבין מגוון ערוצים אנושיים ודיגיטליים, מתן אפשרות לבצע היקף משמעותי של פעולות ליבה וקבלת מידעים, אמינות, אבטחה, עדכניות ונגישות. פרמטרים אלה ימדדו על ידי הרשות במסגרת מדידת השירות שניתן על ידי הגופים המוסדיים ללקוחותיהם. לפרטים נוספים ראה סעיף 9.2.12 לעיל.

להערכת החברה שילוב כלים דיגיטלים בפעילות החברה צפוי לשפר את הנגשת המידע והשירותים ללקוחות ולשפר את חווית הלקוח, להגביר את התחרות ובטווח הארוך אף להביא להתייעלות תפעולית.

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של ההוראות האמורות לעיל הינו מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של החברה והתוצאה בפועל יכולה להיות שונה באופן מהותי מזו שנחזתה, בין היתר לאור אי הודאות ביחס להתנהגות העמיתים והמבוטחים ביחס למוצרים שברשותם וביחס להתנהגות הגופים המוסדיים לעניין היקף השילוב של כלים דיגיטליים במסגרת השירותים הניתנים על ידם.

9.10.3.4. **ניהול סיכוני סייבר בחברה**

- החברה פועלת ליישם מדיניות הגנת סייבר שאושרה על ידי דירקטוריון החברה.
- הגנות הסייבר המיושמות ע"י החברה מכוונות בהתאם לניתוח הסיכונים הרלוונטיים לחברה, וכוללות: בדיקות בתהליכי גיוס עובדים והתקשרות עם ספקים; הגברת מודעות עובדים; שמירה על ביטחון פיזי; הגנת רשת; הגנת מערכות ואפליקציות; תהליכי מידור הרשאות והפרדת תפקידים וכלי ניטור ובקרה.
- בכל הנוגע לקבלת שירותי מיקור חוץ מהותי, החברה מקיימת תהליך ניהול סיכונים מובנה, תוך התחייבות הספק לעמוד בדרישות אבטחת מידע שנקבעו על ידי החברה, וכמו כן, מבצעת החברה, מעת לעת, ביקורות אבטחת מידע אצל הספקים האמורים.
- החברה מבצעת מעת לעת בדיקות של עמידות מערך האבטחה, תוך הסתייעות בגופים המתמחים בביצוע מבדקי חדירה וסקרי אבטחה.

לפרטים נוספים בדבר חשיפת הקבוצה לסיכוני סייבר, ראה סעיף 9.13(ג)(6) להלן.

---

[74] בחודש פברואר 2018 פורסמה טיוטת תיקון לחוזר "הר הביטוח", אשר, ככל שתתקבל כלשונה, תרחיב את המידעים המועברים לממשק, לרבות ביחס לביטוחים סיעודיים קבוצתיים וביחס לתביעות רכב רכוש – לפרטים נוספים ראה סעיף 2ג7.1.1.2 לעיל.

9.11. עונתיות

9.11.1. חיסכון ארוך טווח

ככלל, ההכנסות מפרמיות בביטוח חיים וההכנסות מדמי ניהול מקרנות פנסיה וקופות גמל אינן מתאפיינות בעונתיות וכן לא קיימת עונתיות לעניין תביעות.

עם זאת, עקב עיתוי סיום שנת המס, מתקיימת עונתיות מסוימת בהפקדות של פרמיות/דמי גמולים למוצרי חיסכון פנסיוני בחודש דצמבר, מאחר שבחודש זה קיים גידול בהפקדות, על ידי שכירים ועצמאיים המפקידים באופן יזום שלא במסגרת שכרם, וזאת במטרה למצות את הטבות המס, וכן על ידי מעסיקים המשלימים חובות בגין שנת המס או מפקידים הפקדות חד פעמיות, בדרך כלל בגין חוב ותק פיצויים. בנוסף, קיימים חודשים מסוימים, המשתנים משנה לשנה, שבהם היקף הפרמיות/דמי הגמולים עשוי להיות גבוה יותר, וזאת בעיקר, לאור תשלומים חד פעמיים אשר משולמים על ידי המעסיקים לעובדים ואשר בגינם מופרשים דמי גמולים.

להלן התפלגות הפרמיות ברוטו ודמי הגמולים בחטיבת חיסכון ארוך טווח בשנתיים האחרונות לפי רבעונים (באלפי ש"ח):

2017	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	סה"כ
פרמיות ודמי גמולים באלפי ש"ח	3,277.9	3,253.2	3,230.2	3,310.4	13,071.7

2016	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	סה"כ
פרמיות ודמי גמולים באלפי ש"ח	2,861.4	2,895.7	3,077.5	3,417.7	12,252.3

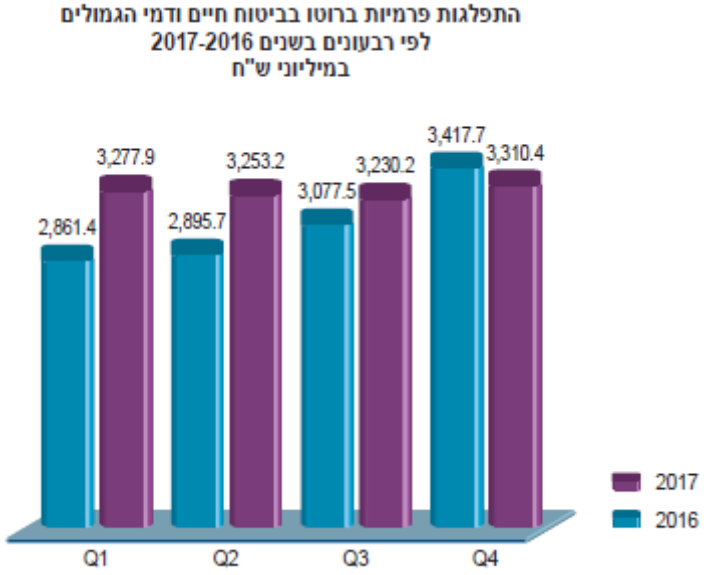

9.11.2. ביטוח כללי

ככלל, ההכנסות מפרמיות בתחום ביטוח כללי אינן מתאפיינות בעונתיות מובהקת. עם זאת, הפרמיות ברבעון הראשון של השנה גבוהות מהפרמיות ברבעונים האחרים וזאת בעיקר בגלל חידוש הסכמי הביטוח של מבוטחים עסקיים ושל

ציי רכב גדולים בתחילת השנה הקלנדרית המייצגים עונתיות מסוימת. השפעתה של עונתיות זו על הרווח המדווח מנוטרלת באמצעות ההפרשה לפרמיה שטרם הורווחה.

במרכיבי ההוצאות האחרים, כגון תביעות, ובמרכיבי ההכנסות האחרים, כגון הכנסות מהשקעות, לא ניכרת עונתיות מובהקת. עם זאת, ראוי לציין כי בעונות החורף ניכרת לעיתים עלייה בתביעות ברבעון הראשון או ברבעון הרביעי של השנה או בשניהם, בעיקר בענפי הרכוש, וכתוצאה מכך לקיטון ברווח המדווח לתקופה.

להלן התפלגות הפרמיות ברוטו בחטיבת ביטוח כללי בשנתיים האחרונות לפי רבעונים (באלפי ש"ח):

2017	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	סה"כ
פרמיות באלפי ש"ח	698,197	554,591	544,041	502,134	2,298,963
2016	**רבעון ראשון**	**רבעון שני**	**רבעון שלישי**	**רבעון רביעי**	**סה"כ**
פרמיות באלפי ש"ח	669,103	538,511	509,100	515,966	2,232,680

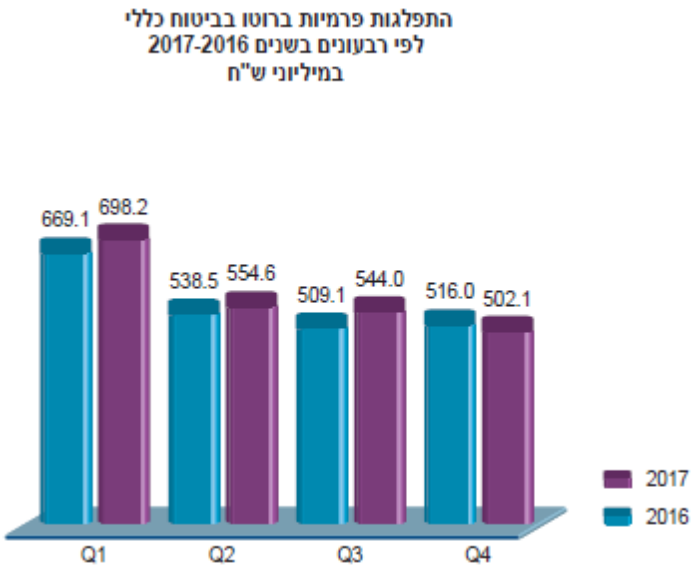

.9.11.3 תחומי פעילות אחרים

ההכנסות מפרמיות בתחום ביטוח בריאות אינן מתאפיינות בעונתיות מובהקת.

.9.12 **נכסים לא מוחשיים**

.9.12.1 קניין רוחני

השם "כלל" רשום כסימן מסחר על שם אי די בי פתוח. הקבוצה משתמשת לצורך פעילותה בשמות החברות בקבוצה ובלוגו שלהן שרובם אינם רשומים כסימני מסחר.

חברות הקבוצה משתמשות לצורכי פעילותן בתוכנות בבעלות חברות הקבוצה ו/או שנרכשו רשיונות לשימוש בהן, לפרטים נוספים ראה סעיף 9.10.3.1 לעיל.

הקבוצה מפתחת באמצעות עובדיה ובאמצעות ספקים תוכנות לשימוש עצמי, שיש לה בהן זכויות יוצרים.

לקבוצה דומיינים באינטרנט.

לפרטים נוספים בדבר נכסים לא מוחשיים ראה ביאור 6 לדוחות הכספיים.

9.12.2. מאגרי מידע

לחברות הקבוצה מאגרי מידע, הכוללים, בין היתר, נתוני לקוחות, סוכנים, ספקי שירותים, המשמשים, בין היתר, לפעילות שיווקית תוך שימוש בתוכנות מתקדמות (**CRM**), המאפשרות פילוח נתונים בחתכים מגוונים. האסטרטגיה השיווקית של החברה מבוססת על מאגרי המידע החיוניים לניהול עסקי הקבוצה.

הקבוצה פועלת באופן שוטף לרישום מאגרי המידע שברשותה בישראל במרשמי רשם מאגרי המידע בהתאם להוראות הדין. חלק ממאגרי המידע מצויים בתהליכי רישום ו/או בתהליכי בחינה והערכות לצורך רישום.

9.13. **דיון בגורמי סיכון**

סעיף זה, הדן בגורמי סיכון ביחס לקבוצה, כולל גם מידע צופה פני עתיד. מידע צופה פני עתיד הינו מידע בלתי וודאי לגבי העתיד, המבוסס על אינפורמציה הקיימת בקבוצה במועד הדוח וכולל הערכות של הקבוצה או כוונות שלה נכון למועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות באופן מהותי מן התוצאות המוערכות או המשתמעות ממידע זה, בין היתר עקב שינוי בסביבה העסקית ו/או בגורמי הסיכון, לרבות גורמי סיכון עתידיים.

על גופים מוסדיים מוטלת החובה למנות מנהל סיכונים. לתיאור תפקידיה של מנהלת הסיכונים בקבוצה וכן פרטים בדבר מדיניות ניהול הסיכונים ובדבר הליכי ושיטות ניהול הסיכונים בקבוצה, לרבות תיאור תהליכי העבודה ואופן זיהוי הסיכונים והבקרות הקיימות בחברות הקבוצה ראה ביאור 37 לדוחות הכספיים.

להלן מוצגים גורמי הסיכון בטבלה על פי חלוקה לסיכוני מקרו, סיכונים ענפיים וסיכונים מיוחדים לקבוצה וכן פירוט אודות גורמי הסיכון.

גורמי סיכון	מידת השפעת גורם הסיכון על הקבוצה		
	השפעה גדולה	השפעה בינונית	השפעה קטנה
א. סיכוני מקרו			
האטה כלכלית בישראל	X		
סיכון שוק כולל	X		
סיכוני שוק ספציפיים:			
סיכון ריבית	X		
סיכון מרווח אשראי		X	
סיכון אינפלציה		X	
סיכון שערי חליפין		X	
סיכון מחירי מניות	X		
סיכון מחירי נכסים אחרים		X	
האטה כלכלית בינלאומית וירידת שערים בשוקי הון	X		

סיכוני אשראי	X		
ב. סיכונים ענפיים			
סיכונים ביטוחיים	X		
שימור התיק	X		
סיכוני קטסטרופה:			
רעידת אדמה בישראל		X	
טרור ו/או מלחמה בישראל		X	
יציבות מבטחי משנה		X	
סיכונים אסטרטגיים:			
שינויי חקיקה ורגולציה	X		
סיכוני תחרות	X		
סיכונים משפטיים	X		
ג. סיכונים ברמת הקבוצה			
עמידה בדרישות רגולטוריות	X		
סיכון נזילות			X
סיכונים הקשורים לתמחור והערכת ההתחייבויות הביטוחיות		X	
סיכונים תפעוליים	X		
סיכוני מערכות מידע	X		
סיכוני סייבר		X	
סיכון מוניטין	X		
התקשרויות עם ספקים חיצוניים		X	

ההשפעה של גורמי הסיכון לעיל מבוססת על שיקול דעת הנהלת הקבוצה על בסיס המידע הקיים במועד ההערכה, מתייחסת לכל סיכון בפני עצמו ומביאה בחשבון את ההסתברות להתממשות הסיכון ואת תוצאתו הפוטנציאלית. הערכת מידת ההשפעה של גורמי הסיכון מתייחסת להשלכות הישירות על הקבוצה ואינה מביאה בחשבון השפעות עקיפות.

א. <u>סיכונים מקרו כלכליים</u>

(1) <u>האטה כלכלית בישראל</u>

הקבוצה חשופה באופן מהותי למצב המשק הישראלי, והאטה במשק הישראלי עלולה להשפיע על היקף עסקיה של הקבוצה, בפרט בתחום החיסכון ארוך הטווח, ובכלל זה: היקף החיסכון של הציבור עלול לקטון, יתכנו פיגורים בהפקדות, גידול במשיכות, עלייה במספר המפוטרים והמובטלים וכן הפחתות שכר עלולים להביא לעלייה בשיעור הביטולים ולקיטון בפרמיה ודמי גמולים שיגבו על ידי הגופים המוסדיים בקבוצה וכן לגידול בהיקף התביעות. כמו כן, כתוצאה מהאטה כאמור עלול לגדול הסיכון הכרוך בחשיפתה של הקבוצה לגופים בישראל באמצעות השקעותיה (ראה סיכוני אשראי וסיכוני שוק להלן). האטה כזו יכולה להיות תוצאה של גורמים כלכליים מקומיים ו/או בינלאומיים ו/או של התפתחויות פוליטיות או ביטחוניות באזור.

(2) <u>סיכון שוק כולל</u>

מחירי נכסים ותשואות בשוקי ההון בארץ ובעולם משפיעים במידה רבה מאד על תוצאותיה העסקיות של הקבוצה. תיק ההשקעות העצמיות של הקבוצה ("**נוסטרו**"), וכן תיקי הנכסים של העמיתים והמבוטחים בפוליסות תלויות תשואה, קופות גמל וקרנות פנסיה ("**תיקים המנוהלים עבור אחרים**") מושקעים בנכסים שונים, בארץ ובחו"ל, וערכם נתון לתנודתיות הנובעת, בין היתר, משינויים בשיעורי ריבית, בשיעור האינפלציה, בשערי חליפין של מט"ח, במחירי

מניות ונכסים אחרים ובמרווחי האשראי בשוק. הקבוצה חשופה להפסדים בגין שינויים בגורמי סיכון אלה הן במישרין, באמצעות השפעתם על ערך הנכסים בתיקי הנוסטרו של הקבוצה, והן בעקיפין, באמצעות השפעת התשואות המושגות בתיקים המנוהלים עבור אחרים על דמי הניהול. התממשות סיכוני שוק ותנאי שוק המאופיינים בשיעורי תשואה נמוכים עלולים לגרום לאי השגת התשואה על פיה תומחרו המוצרים וחושבו ההתחייבויות הביטוחיות וכתוצאה מכך לפגיעה בתוצאותיה העסקיות של הקבוצה. הרגישות לסיכון זה גבוהה במיוחד במקרים של הבטחת תשואה למבוטחים/עמיתים. לפרטים בדבר ההתחייבויות העיקריות בהן קיימת הבטחה כזו ראה סעיף 9.5.1(ד) לעיל.

הקבוצה חשופה לסיכון שוק כולל גם כתוצאה מהשפעה על רווחי הקבוצה של תיקים המנוהלים עבור אחרים. במסגרת פעילות הקבוצה בניהול כספים אלו, גובות חברות הקבוצה דמי ניהול קבועים מהצבירה אשר היקפם עלול להיפגע כאשר היקף הנכסים המנוהלים קטן, כתוצאה מתשואות שליליות ו/או ירידה בהיקף ההפקדות ו/או פידיונות ו/או ניודים.

בהתאם להוראות הדין בחלק מהפוליסות תלויות התשואה שנמכרו בשנים 1991 עד 2003 (להלן: "**תיק המשתתף**") החברה גובה בנוסף לדמי הניהול הקבועים גם דמי ניהול משתנים, המחושבים כשיעור מהתשואה הריאלית של תיק ההשקעות, לאחר ניכוי דמי הניהול הקבועים והוצאות ישירות בשל ביצוע עסקאות (להלן בסעיף זה: "**התוספת**"). התוספת מחושבת מדי שנה על בסיס שנתי בערכים חיוביים או שליליים. בהתאם להוראות הדין, המבטח יגבה רק תוספת חיובית, ואולם בחישוב כל תוספת חיובית תנוכה תוספת שלילית שנצברה בתקופות קודמות. התוספת כאמור, משפיעה על רווחיותה של הקבוצה. לפרטים בדבר ההשפעה הכמותית של החשיפה לסיכון שוק הנובעת מניהול כספים כאמור ליום 31 בדצמבר 2017, ראה ביאור 37(ג) לדוחות הכספיים. מכיוון שחישוב דמי הניהול המשתנים, בתוך שנה קלנדארית נתונה, נערך על בסיס מצטבר, במהלך השנה גובים או מחזירים דמי ניהול למבוטחים, בהתאם לתשואה שנזקפה ברבעון, וכתוצאה מכך עלולה להיגרם תנודתיות רבה בהכנסות מדמי ניהול בין רבעונים.

(3) <u>סיכוני שוק ספציפיים</u>

בין הנכסים בתיקי הנוסטרו לבין ההתחייבויות העומדות מולם לא קיימת התאמה מלאה מבחינת תזרים המזומנים, בסיס ההצמדה ומטבע, וכן לא קיימת סימטריה מלאה בטיפול החשבונאי בהתחייבויות ובנכסים. בשל כך, חשופים ההון הכלכלי, ההון החשבונאי והרווח הנקי של הקבוצה לשינויים בגורמי סיכון, שהעיקריים בהם מפורטים להלן. הדוחות הכספיים של הקבוצה נערכים בהתאם לכללים חשבונאיים. דרישות ההון החלות על החברה בהתאם למשטר כושר פירעון כלכלי, מבוססות על עקרונות כלכליים, ובמקביל, עד לעריכת ביקורת מלאה על חישוב דרישת ההון הכלכלית, חלות על החברה גם הוראות משטר כושר פירעון חשבונאי. הרכב תיק שהינו אופטימלי מבחינה כלכלית אינו בהכרח אופטימלי מבחינה חשבונאית, ולהיפך. יצויין כי סוגי הסיכונים שיפורטו להלן קיימים אף בתיקים המנוהלים עבור אחרים בעוצמה ובכיוון שאינם בהכרח זהים לאלה המתוארים לגבי תיקי הנוסטרו.

- <u>סיכון ריבית</u> – מבחינה כלכלית, חשיפתה העיקרית של הקבוצה היא לירידת ריבית וזאת מאחר שמח"מ ההתחייבויות שלה ארוך משמעותית ממח"מ הנכסים. במשטר כושר פירעון כלכלי ירידת ריבית עשויה להביא לפגיעה ביחס כושר הפירעון. בסביבת הריבית הנוכחית, הקבוצה חשופה גם מבחינה חשבונאית להפסדים בתרחישים מסויימים של ירידת ריבית, וזאת, בעיקר עקב השפעת שינויים כאלה על חישוב העתודות, בין היתר בהתייחס לשיעורי ההיוון המשמשים בבחינת נאותות העתודה LAT, חישוב פקטור K ובחישוב עתודות לגמלא, בהיקף העשוי לעלות על רווחי ההון שיווצרו באותו תרחיש בגין נכסים רגישים לריבית (ראה ביאור 37(ה1) לדוחות הכספיים). עם זאת, הקבוצה עלולה להיות חשופה גם לתרחישים מסויימים של עלייה בשיעורי הריבית, בשל המח"מ הארוך יחסית של הנכסים, בהתחשב באופי ארוך הטווח של מרבית ההתחייבויות, וזאת מכיוון שבהתאם לשיטה החשבונאית הנהוגה כיום, בתרחישים מסויימים של שינוי בשיעורי הריבית, אין בהכרח התאמה מלאה בין השינוי בריבית השוק לבין ריבית ההיוון המשמשת להיוון התחייבויות הביטוח השונות. יצויין כי בראיה ארוכת טווח, הקבוצה חשופה אף לרמה מתמשכת של שיעורי ריבית נמוכים, בדגש על הריבית הצמודה, העשויה להקשות על השגת תשואה מובטחת במוצרים מבטיחי תשואה ועל השגת התשואה לפיה תומחרו מוצרי ביטוח אחרים, ואף להביא לבחינה מחודשת של ההערכות האקטואריות של התחייבויותיה הביטוחיות של הקבוצה (לעניין שיעור הריבית המשמש בחישוב ההתחייבויות הביטוחיות ראה ביאור 37(ה1) לדוחות הכספיים).

- סיכון מרווח אשראי – הקבוצה חשופה לסיכון להפסד כתוצאה מהשפעת שינויים במרווחי האשראי בשוק על ערכם של נכסי חוב סחירים וכן כתוצאה מהשפעה מסויימת על חישוב חלק מהעתודות הביטוחיות.

- סיכון אינפלציה – לקבוצה חשיפה לעלייה בשיעור האינפלציה מכיוון שמרבית ההתחייבויות הביטוחיות של הקבוצה מותאמות מדי רבעון לשיעור האינפלציה, ואילו הנכסים העומדים מולן אינם בהכרח צמודים למדד. בנוסף, חלק מהחוב הפיננסי של הקבוצה צמוד למדד, ועלייה בשיעור האינפלציה תגרום לגידול בהוצאות המימון של הקבוצה. כמו כן, מכיוון שגביית דמי ניהול משתנים בתיק המשתתף תלויה בתשואה הריאלית שהושגה, עשויה עלייה בשיעור האינפלציה לגרום לפגיעה בהכנסות הקבוצה מדמי ניהול.

- סיכון שערי חליפין – לקבוצה חשיפה לשינויים בשער חליפין של מט"ח, בעיקר בגין תיק ההשקעות בחו"ל, שאינו מגודר באופן מלא מפני שינויים בשערי החליפין.

- סיכון מחירי מניות – הקבוצה חשופה לשינויים במחירי מניות סחירות המאופיינים בתנודתיות פוטנציאלית גבוהה, הן בתיק הנוסטרו והן בתיקים המנוהלים עבור אחרים. לנוכח היקף החשיפה של תיק המשתתף למניות, התנודתיות במחירי המניות עשויה להשפיע באופן מהותי על היקף דמי הניהול המשתנים שתגבה החברה.

- סיכון מחירי נכסים אחרים – חלק מנכסי הקבוצה ומהנכסים המנוהלים עבור אחרים מושקע בהשקעות אלטרנטיביות, הכוללות השקעות בנדל"ן וקרנות נדל"ן, בקרנות השקעה, מניות לא סחירות ובמכשירי השקעה נוספים. נכסים אלה חשופים לשינויים בשווים, העשויים לנבוע בין השאר משינויים בשווקי ההון בארץ ובעולם, שינויים במחירי סחורות ונדל"ן ומסיכונים עסקיים ספציפיים. בשל אופיין של השקעות אלה, זמן התגובה לשינויים בערכן עשוי להיות ארוך וגורם זה עשוי להגביר את עוצמת סיכון המחיר.

למבחני רגישות הנוגעים לסיכוני שוק ראה ביאור 37(ג)(2) לדוחות הכספיים.

(4) האטה כלכלית בינלאומית וירידות שערים בשוקי ההון

לקבוצה חשיפה לפגיעה בשווי השקעותיה בנכסים פיננסים בשוקי ההון הבינלאומיים וכן בנכסים אחרים בחו"ל. האטה כלכלית בינלאומית עלולה להשפיע גם על תוצאותיה של כלל ביטוח אשראי אשר מבטחת חובות של חייבים במדינות שונות אשר מושפעים ממצב הכלכלה באותן מדינות. בנוסף, יציבות מבטחי המשנה עימם מתקשרת הקבוצה עלולה להיפגע כתוצאה מירידות בשוקי ההון הבינלאומיים או מהאטה כלכלית במדינות בהן הם פועלים.

(5) סיכוני אשראי

הקבוצה חשופה לאפשרות של הפסד כספי כתוצאה מירידת איכות האשראי וחדלות פירעון של לווים וחייבים אחרים, הן באמצעות חשיפתה לנכסים פיננסיים, הן דרך תחומי פעילות ביטוחית של הקבוצה הכוללים פוליסות לפי חוק המכר וביטוחי אשראי והן כתוצאה מחשיפתה לחייבים אחרים בהם סוכנים, מעסיקים ומבוטחים. בגין החזקותיה בנכסי חוב, חשופה הקבוצה לירידה בשווי הנכסים כתוצאה מפגיעה באיתנות הפיננסית של החייב (לרבות הסדרי חוב) ו/או כתוצאה מעלייה במרווחי האשראי בשוק.

בנוסף, עלייה במקרי חדלות הפירעון של עסקים בישראל עלולה להשפיע גם על היקפי תביעות בענף ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה בו פועלת הקבוצה (ראה סעיף 7.1.2ג לעיל), על היקף חובות מעסיקים בגין אי העברת תשלומים לביטוח פנסיוני עבור עובדיהם, המחייבת את הגופים המוסדיים בקבוצה לנקיטת הליכי גביה, ועל הסיכונים הביטוחיים בפעילות כלל ביטוח אשראי (ראה להלן "**סיכונים ביטוחיים**").

במסגרת תיק הנכסים שלה, חשופה הקבוצה לענפי משק שונים שהעיקריים הם ענף הבנקאות והפיננסים (הכוללת גם חשיפה דרך פיקדונות), ענף התשתיות והאנרגיה וענף הנדל"ן בארץ. החשיפה לענף הבנקאות ולמגזר הפיננסי נובעת גם מכך שהקבוצה מחזיקה את עיקר נכסיה ונכסי לקוחותיה בחשבונות אצל בנקים, מוסדות פיננסים וברוקרים בארץ ובחו"ל, ומקבלת שירותי סליקה באמצעות בנקים. כמו כן, חשופה הקבוצה למבטחי משנה (ראה להלן: "יציבות מבטחי משנה"). למרות שהקבוצה פועלת להגברת הפיזור במידת האפשר, החשיפה לענף הבנקאות בישראל מאופיינת

בחשיפה למספר קטן יחסית של לווים בעלי דרוג גבוה, כתוצאה מהמבנה הריכוזי של הענף בארץ. הרעה באיתנות הפיננסית, אי עמידה בהתחייבויות אותם גורמים, או אירוע של חדלות פירעון במי מהגופים האמורים עלולים להשפיע באופן מהותי לרעה על תוצאותיה העסקיות של הקבוצה.

לפרטים נוספים בדבר סיכוני אשראי ראה ביאור 37(ו) לדוחות הכספיים.

ב. <u>סיכונים ענפיים</u>

(1) <u>סיכונים ביטוחיים</u>

בפעילות הביטוח חשופה הקבוצה בעיקר לסיכונים הקשורים לשינויים בגורמי הסיכון לעומת ההנחות האקטואריות ולסיכון לנזק בודד גדול או להצטברות נזקים בגין אירוע קטסטרופה.

המודלים האקטואריים באמצעותם מבצעות החברה וכלל ביטוח אשראי תמחור של מוצרים והערכה של העתודות הביטוחיות אותן הן מחזיקות, מתבססים, לרוב, על ההנחה שדפוסי ההתנהגות והתביעות בעבר מייצגים את מה שיקרה בעתיד. שינויים בגורמי הסיכון המשפיעים על שכיחות האירועים וחומרתם, לעומת ההערכות במודל האקטוארי, עלולים להשפיע באופן מהותי על התוצאות העסקיות של הקבוצה:

בעסקי הביטוח הכללי הסיכונים הביטוחיים העיקריים מקורם בפער בין הסיכון בעת התמחור ובעת הערכת ההתחייבויות הביטוחיות, לבין ההתרחשות בפועל. הפערים עשויים לנבוע משינויים מקריים בתוצאות עסקי הביטוח ומשינויים בעלות התביעה הממוצעת ו/או בשכיחות התביעות כתוצאה מגורמים שונים. בפרט, בענפי חבויות קיימת אי ודאות גדולה לגבי עלות התביעות, בין השאר עקב קיומם של פערי זמן בין מועד האירוע, מועד הגילוי ומועד התשלום (זנב תביעות ארוך).

בעסקי ביטוח האשראי הסיכונים הביטוחיים העיקריים הינם סיכוני אשראי, הנובעים מיכולת החייבים לעמוד בהתחייבויותיהם ותלויים גם במצב הכלכלה. ביטוח סיכוני סחר חוץ כרוך גם בסיכון פוליטי בחו"ל. כמו כן, אירועי קטסטרופה, כגון: מלחמה או שביתה, טומנים בחובם סיכוני אשראי בשל השפעתם על יכולת החייבים לעמוד בהתחייבויותיהם.

בעסקי ביטוח חיים ובעסקי ביטוח בריאות גורמי הסיכון העיקריים כוללים סיכונים דמוגרפים, כגון: שינויים בשיעורי התמותה, שינויים בתחלואה ובנכות והתפתחויות רפואיות, וכן סיכונים הנוגעים להתנהגות המבוטחים (למבחני רגישות להנחות אקטואריות ראה ביאור 37(ה1) לדוחות הכספיים). באופן ספציפי, בביטוח חיים, התארכות בתוחלת החיים ו/או עלייה בשיעור המבוטחים אשר ימשכו כקיצבה את הכספים שנצברו בקופות ביטוח המנוהלות על ידי הקבוצה, ואשר קיים בהן מקדם קיצבה מובטח תוחלת חיים, ו/או שינויים בבחירת מבוטחים לגבי מסלול קבלת הקיצבה מבין המסלולים הקיימים בפוליסות, יכולים להביא לצורך להגדיל את התחייבויותיה הביטוחיות, ובעיקר בקופות ביטוח שבהן נקבע מקדם הקיצבה על בסיס לוחות תמותה השונים מלוחות התמותה הידועים כיום או כפי שיהיו בעתיד. כמו כן, קיים סיכון כי רמת ההוצאות לאורך חיי התיק תהיה גבוהה מהמוערך, בין היתר כתוצאה משינוי התנהגות העמיתים או המבוטחים, היקף המימוש של האפשרות לנייד את הכספים הצבורים בקופה או בפוליסה ושינויים רגולטוריים. באופן ספציפי בענפי ביטוח בריאות וסיעוד ובכיסויים בגין אובדן כושר עבודה, הסיכון העיקרי הינו גידול בשיעורי התחלואה והנכות המשפיעים הן על מספר התביעות, הן על משכן והן על עלותן, גידול כזה עלול להיות מושפע גם משינויים בפרשנות מקרה הביטוח על ידי הרגולטור ו/או בתי המשפט. גורם סיכון נוסף הינו שיעור מימוש האופציה להמשכיות ללא חיתום בביטוחים קבוצתיים, כאשר קיים סיכון לעלייה בשיעור זה, תוך סיכון לניצול האופציה על ידי המבוטחים אשר הסיכון הביטוחי בגינם גדול יותר.

(2) <u>רמת שימור התיק</u>

רמת שימור התיק, התלויה בשיעורי הביטולים, ההקפאות והניודים, מהווה סיכון ביטוחי משמעותי בעסקי ביטוח חיים ובריאות, היות שהרווחיות בתחום זה מבוססת על מרווח בפרמיה וגביית דמי ניהול לאורך חיי הפוליסה (למבחני

רגישות להנחות ביטולים ראה ביאור 37(ה1)(ב)(4) לדוחות הכספיים). יצויין כי ביטול פוליסות גורר גם מחיקת הוצאות הרכישה הנדחות בגין אותן פוליסות.

(3) סיכוני קטסטרופה

הקבוצה חשופה לסיכון שאירוע בודד בעל השפעה רבה (קטסטרופה), כגון: רעידת אדמה, נזקי טבע, מלחמה, אירוע טרור או מגיפה יביא להצטברות נזקים בהיקף גבוה.

- **רעידת אדמה בישראל** - אירוע הקטסטרופה המהותי אליו חשופה הקבוצה הינו רעידת אדמה, בעיקר בגין חשיפותיה בביטוחי הרכוש וכן בביטוחי חיים ובריאות.
- **סיכוני מלחמה וטרור בישראל** - החברה חשופה לאירוע מסוג זה בעיקר בביטוחי חיים ובריאות.

החברה רוכשת הגנה חלקית כנגד הצטברות אירועים ביטוחיים הכוללת בין היתר הגנה כנגד רעידת אדמה, נזקי טבע, ונזקי מלחמה וטרור. היקף הכיסוי הנרכש מבוסס על הערכות מבוססות מודל ו/או מחקרים בדבר גודל הנזק הצפוי באירוע קטסטרופה, אשר אין וודאות באשר להתקיימות התחזיות על פיהם. במידה שהנזק בפועל יהיה גבוה יותר, הקבוצה תישא בנזק העודף, אשר עשוי להיות מהותי. לפרטים בדבר היקף ההגנה הנרכשת כנגד אירועי קטסטרופה ראה סעיף 9.6.7 לעיל.

(4) יציבות מבטחי משנה

החברה וכלל ביטוח אשראי מבטחות חלק מעסקיהן בביטוח משנה, שרובו נעשה באמצעות מבטחי משנה בחו"ל. עם זאת, ביטוח המשנה אינו משחרר את המבטחים הישירים מחובתם כלפי מבוטחיהם על פי פוליסות הביטוח. הקבוצה חשופה לסיכונים הנובעים מאי וודאות לגבי יכולתם של מבטחי משנה לשלם את חלקם בביטוח לחברות הקבוצה. למרות שהחשיפות של החברה וכלל ביטוח אשראי המגובות בביטוח משנה מפוזרות בין מבטחי משנה שונים, והחשיפות העיקריות שבהן הינן למבטחי משנה המדורגים בדירוגים בינלאומיים גבוהים, נפילה של אחד ממבטחי המשנה הגדולים עמם התקשרו החברה וכלל ביטוח אשראי יכולה להיות בעלת השפעה מהותית עליהן. לקבוצה חשיפה מהותית מאד במקרה של אירוע קטסטרופה מהותי בו זמנית עם נפילה של מבטח משנה גדול המבטח את החברה מפני אירוע כזה. עם זאת, ההסתברות להתממשות אירוע כזה מוערכת כנמוכה, עקב היות שני האירועים בעלי הסתברות נמוכה והמתאם ביניהם אינו גבוה. לפרטים בדבר חשיפה של חברות הקבוצה למבטחי משנה ראה ביאור 37(ו)(8) לדוחות הכספיים.

(5) סיכונים אסטרטגיים

הקבוצה חשופה לשינויים בסביבה בה היא פועלת העשויים להשפיע על עסקיה, ובפרט:

- שינויים בחקיקה וברגולציה - הקבוצה חשופה לשינויים בחקיקה וברגולציה הנוגעים לתחומי פעילותה אשר חלקם מהווה רפורמות משמעותיות. בפרט, חלק מהשינויים הרגולטוריים שבוצעו בשנים האחרונות, ואלו המוצעים, חלקם כטיוטות לא סופיות, עשויים להוות איום על רכיבים במודל העסקי של הענף. בנוסף, שינויים בחקיקה וברגולציה, ובכלל זה חוזרים, הכרעות עקרוניות, ניירות עמדה וכן הוראות אשר בסמכותו של הממונה להחיל בקשר עם שינוי של תנאי פוליסות, לרבות תעריפים, עשויים להשפיע על הקבוצה גם בהתייחס למוצרים שנמכרו בעבר, בכלל זה בדרך של ביטול מוצרים והחלפתם, בדרך של תחולה רטרואקטיבית והן עקב השפעתם על פרשנות ההסכמים שנכרתו בעבר. לשינויי רגולציה ידועים העשויים להשפיע על הקבוצה ראה, בין היתר, סעיפים 6.1.3, 6.2, 7.1.1.1ב(1), 7.1.1.1ג(1), 7.1.1.1ד(1), 7.1.1.1ד(2), 7.1.1.2(ב3), 7.1.1.2(ג2), 7.1.1.4א, 8.1.2(א1), 8.1.2(ג1), 8.1.2(2), 8.1.2(ב1ג), 8.2, 9.2, 9.8.3.1 ו-9.10.3.3 לעיל וכן ביאור 40(ד) לדוחות הכספיים.
- סיכוני תחרות - הקבוצה חשופה לרמת תחרות גבוהה בכל תחומי פעילותה. חיזוק התחרות מושפע גם מהשינויים ברגולציה המוזכרים לעיל, שינויים העלולים לפגוע ברווחיות הקבוצה הן בשל השפעתם הישירה על רווחיות

מוצרים ושירותים שהקבוצה עוסקת בהם והן בשל התייקרות עלויות התפעול, השיווק וההפצה והגברת התחרות בתחומי פעילותה של הקבוצה.

- סיכונים משפטיים - מורכבותה של פעילות הקבוצה והיקפה, ובפרט תוקפם הארוך של הסכמי הביטוח, יוצרים חשיפה מהותית לסיכונים משפטיים העלולים לנבוע מליקויים במסמכים משפטיים, לרבות פוליסות וחוזי ביטוח משנה, מליקויים תפעוליים ביישומם של הסכמים ומשינויים החלים על פני זמן בפרשנות או בקביעת אמות מידה של התנהגות, גם בהתייחס למוצרים שנמכרו לפני שנים ארוכות ואף בהחלה בדיעבד. סיכונים נוספים נובעים, בין היתר, מתקדימים משפטיים הנוגעים לתשלום תביעות ואשר יכולים להגדיל את סכומי התביעות שחברות הקבוצה תידרשנה לשלם, ומהנחיות והכרעות הממונה. כל אלה עלולים לחשוף את הקבוצה לתביעות מהותיות שאינן במהלך העסקים הרגיל, אשר יש בהן כדי להשפיע על פעילותן ו/או על תוצאותיהן הכספיות של החברות בקבוצה, או על הצורך להגדיל את ההתחייבויות הביטוחיות.

בפרט, לקבוצה חשיפה מהותית לתובענות ייצוגיות ונגזרות, הן כאלה שנפתח הליך משפטי בגינן, הן כאלה שהחשיפה הפוטנציאלית להגשת תובענה ייצוגית או נגזרת הובאה לידיעת חברות הקבוצה באמצעות גילוי עצמי ו/או באמצעות פניות של לקוחות או צדדים שלישיים בדרכים שונות, והן כאלה שלחברות הקבוצה אין לגביהן ידיעה כאמור. בשנים האחרונות קיימת מגמה של גידול הן במספר הבקשות לאישור תובענות ייצוגיות והן במספר התובענות אשר בתי המשפט מאשרים כייצוגיות, להערכת החברה הדבר מושפע, בין היתר, משינוי גישה כללית של בתי המשפט ביחס לתובענות יצוגיות בכלל ומהמאפיינים היחודיים שיש לתחום הביטוח, הפנסיה והגמל בפרט. (לעניין החשיפה לתובענות ייצוגיות ונגזרות ראה ביאורים 40(א) ו-40(ב) לדוחות הכספיים).

ג. <u>סיכונים ברמת הקבוצה</u>

להלן יפורטו סיכונים העשויים להתממש ברמת הקבוצה מבלי שיתממשו בו זמנית בכל או במרבית החברות הפועלות באותו ענף:

(1) <u>עמידה בדרישות רגולטוריות</u>

יכולתם של הגופים המוסדיים לפעול בתחומי פעילותם מותנה בהחזקה ברישיונות והיתרים הדרושים לפעילות בתחומים אלה, בכלל זה עמידה בדרישות הון רגולטוריות, לפרטים ראה סעיף 9.3.1.2 לעיל. בנוסף, פעילויות מהותיות בקבוצה כפופות לרגולציה פרטנית ומורכבת. פעילויות הביטוח והחיסכון ארוך הטווח כפופות להוראות רגולטוריות המשתנות מעת לעת בגין מוצרים שנמכרו על פני שנים רבות ואשר הינם בעלי תקופת כיסוי ביטוחי ו/או תקופת חיסכון ארוכות. אי עמידה בדרישות רגולטוריות, עלולה לגרור סנקציות, בין היתר, שלילת רישיונות והיתרים, קנסות כספיים כלפי הקבוצה, והוראות השבה, וזאת גם אגב ביקורות מטעם גורמים מפקחים או תלונות או תקלות שמתגלות, ויכולה אף להוות בסיס לתביעות נגדה. לפרטים נוספים ראה ביאור 40(ד) לדוחות הכספיים.

החברה כפופה למגבלות ולתנאים מתוקף היתרי השליטה לגופים המוסדיים שבשליטתה(ראה ביאור 16(ה) לדוחות הכספיים). הפרה של דרישה זו עלולה להביא להפעלת סנקציות כנגד החברה ובעלי השליטה בה.

(2) <u>סיכוני נזילות</u>

הקבוצה חשופה לסיכונים הנובעים מאי הוודאות לגבי המועד בו תידרשנה חברות הקבוצה לשלם התחייבויות פיננסיות, תביעות והטבות אחרות למבוטחים ולזכאים אחרים ביחס להיקף הכספים שיהיו זמינים לכך באותו מועד. צורך אפשרי לגיוס מקורות באופן בלתי צפוי ובזמן קצר עשוי לחייב מימוש נכסים משמעותי בתנאי לחץ ומכירתם במחירים הנמוכים ממחירי השוק. סיכון הנזילות אינו מוערך כמהותי בשל ההיקף הגבוה של נכסים נזילים בתיק הנוסטרו, ההיקף הגבוה של תזרימים נכנסים שוטפים מפרמיות, והעובדה שתשלום תביעות מותנה בהתקיים אירועים ביטוחיים. עם זאת, סיכון הנזילות עשוי להתעצם בעת התממשות אירוע קטסטרופה משמעותי.

(3) סיכונים הקשורים לתמחור והערכת ההתחייבויות הביטוחיות

הקבוצה חשופה בפעילותה הביטוחית ל**סיכון מודל** – הסיכון לבחירת מודל שגוי לתמחור ו/או להערכת ההתחייבויות הביטוחיות; ל**סיכון פרמטר** – הסיכון לשימוש בפרמטרים שגויים במודלים ול**סיכון חיתום** – הסיכון לשימוש בתמחור שגוי כתוצאה מליקויים בהליך החיתום.

(4) סיכונים תפעוליים

הקבוצה חשופה לסיכונים תפעוליים, דהיינו הסיכון להפסד כתוצאה מאי נאותות או כתוצאה מכשל של תהליכים פנימיים, אנשים ומערכות או כתוצאה מאירועים חיצוניים. חשיפת הקבוצה נובעת מתהליכים הכוללים, בין היתר, תהליכי רכש, שכר, השקעות, גביה, הפקת פוליסות, תפעול פוליסות ומוצרי חיסכון ארוך טווח לרבות ביצוע שינויים בהם וייחוס כספים לרכיבי המוצר ולרבדים השונים שלו, תהליכים הקשורים בפעילות מול סוכני ביטוח, מעסיקים, לשכות שכר, מסלקה פנסיונית, גופים מוסדיים, תשלום תביעות, פעולות ידניות, הזנת נתונים למערכות המידע, הפקת דיווחים, חישוב עתודות, התקשרויות עם גורמים בחו"ל, בהם ברוקרים זרים ומסלקות בחו"ל ועם מבטחי משנה והתקשרויות עם ספקי שירות. בין השאר חשופה הקבוצה לסיכונים תפעוליים גם בגין רשלנות של עובדיה, סוכניה ושל צדדים שלישיים הפועלים עבורה וכן בגין פעולות בזדון העלולות לגרור תביעות בהיקפים מהותיים כנגד הקבוצה ו/או נזקים בהיקפים מהותיים לקבוצה. בנוסף חשופה הקבוצה לפעולות הונאה ותרמית מצד לקוחותיה וגורמים נוספים מולם היא פועלת. חשיפות אלה לסיכונים תפעוליים נובעות בין היתר ממורכבותם של המוצרים והשירותים אותם משווקת הקבוצה ואשר שיווקה בעבר וממורכבות הרגולציה החלה על פעילותה, אשר מגדילים את הסיכוי להתעוררות מחלוקת עם לקוח לגבי הפרשנות או אופן היישום של הוראת דין או הסכם או לתקלה בתפעול המוצרים והשירותים. חשיפה זו מוגברת במוצרים ארוכי טווח ובפרט במוצרי ביטוח חיים לנוכח מורכבותם התפעולית הגבוהה של המוצרים ולנוכח היותם חשופים לשינויי רגולציה תכופים. בהקשר זה יצויין, כי פעולות שוטפות לטיוב נתוני זכויות עמיתים בתחום חיסכון ארוך טווח עשויות לגרום להשלכות תפעוליות ולהשלכות כספיות נוספות אשר אין באפשרותה של הקבוצה להעריכן במלואן (לפרטים ראה סעיף 6.2.6 לעיל). כמו כן, תהליך ההטמעה של הוראות הדין בעניין אופן הפקדת תשלומים לקופת גמל, הכולל ממשק עם גורמים רבים, הינו מורכב ביותר ומלווה בקשיים תפעוליים משמעותיים בטווח הקצר, אף שבטווח הארוך יותר הוא צפוי להפחית את הסיכונים התפעוליים הכרוכים בפעילות הרלבנטית (לפרטים ראה סעיף 6.2.3ג(2) לעיל). לנוכח היקף פעילותה של הקבוצה, המנהלת נכון ליום 31 בדצמבר 2017 נכסים בסך של כ-181 מיליארדי ש"ח, מתוכם כ-150 מיליארדי ש"ח הם נכסים המנוהלים עבור אחרים (ראה חלק ב לדוח – דוח הדירקטוריון סעיף 3.2.1), ועל אף הצעדים הננקטים על ידה לזיהוי הסיכונים ולקביעת בקרות הולמות, היקף חשיפתה לסיכונים תפעוליים מהסוג שפורט לעיל הינו מהותי.

(5) סיכוני מערכות מידע

חלק מהותי מפעילות הקבוצה נשען על מערכות מידע שונות. מערכות מידע תומכות בתהליכי הניהול ובכלל זה בחישוב זכויות לקוחות הקבוצה. היעדר תשתיות מספיקות ו/או ליקויים ו/או כשלים במערכות המידע הממוחשבות עלולים להסב נזק מהותי לפעילות הקבוצה. כאמור בסעיף 9.10.3.2 לעיל, מערכות המחשוב מצויות בתהליך מתמשך של התאמתן להוראות הרגולציה המשתנות תדיר והבטחת תאימות למוצרי הקבוצה. תקלה במערכות מידע ו/או מערכות מידע אשר אינן מותאמות להוראות הרגולציה ו/או העדרה של תאימות מלאה בין מערכות המחשוב לבין תנאי המוצרים או הפעולות המבוצעות, עלולים לחשוף את הקבוצה לאי עמידה בהוראות רגולטוריות, לטעויות בממשקי מידע וכן לטעויות בתפעול מוצרים המשווקים על ידי הקבוצה ואשר שווקו בעבר.

(6) סיכוני סייבר

הקבוצה חשופה לסיכוני סייבר, ובין היתר, לנזק כספי, להפרעה לפעילות התקינה והרציפה של תהליכי העבודה, לזמינות, שלמות וסודיות המידע שבידה ולפגיעה במוניטין, כתוצאה משימוש לא מורשה בנכסי המידע שלה ו/או כשלים במערך אבטחת המידע שלה ו/או פעולות של גורמים עוינים. לפרטים בדבר ניהול סיכוני סייבר בחברה ראה סעיף 9.10.3.4 לעיל.

(7) סיכון מוניטין

שמה הטוב של הקבוצה מהווה רכיב חיוני ביכולתה לפעול בכל תחומי פעילותה. לפיכך, הקבוצה חשופה לסיכון לפגיעה במצבה העסקי כתוצאה מפגיעה בדימוי הקבוצה ובשמה הטוב בעיני מבוטחים, עמיתים, גופים מוסדיים, משקיעים, בעלי חוב, שותפים עסקיים, גורמי פיקוח, סוכנים, גורמי הפצה, אמצעי תקשורת ואחרים, וזאת בין היתר מהלך רוח ציבורי, ומביקורת של מי מהגורמים האמורים ביחס לאופן התנהלותה, לרבות בקשר עם יישוב התביעות. בהקשר זה יצויין כי החברה וכן אגרות חוב שהונפקו על ידי כללביט מימון מדורגות על ידי חברות דירוג (ראה ביאור 25(ד) לדוחות הכספיים) והורדת דירוג של החברה ו/או של אגרות החוב אשר הונפקו על ידי כללביט מימון עלולה לפגוע באופן מהותי בפעילותה. בנוסף, שינוי השליטה בכלל החזקות, בעלת השליטה בחברה עלול לפגוע במוניטין הקבוצה, בזמינות מקורות מימון ובדירוג החברה. קיומם של סעיפי שינוי שליטה בהסכמים מסוימים של חברות בקבוצה עם צדדים שלישיים לרבות מבטחי משנה, עלול להצריך, בהתקיים נסיבות של שינוי שליטה כאמור, הידברות עם צדדים שלישיים אלה להמשכת תוקפם של ההסכמים.

(8) התקשרויות עם ספקים חיצוניים

במהלך פעילותה מתקשרת הקבוצה בהסכמים עם ספקים ונותני שירותים שונים, בהם תפעול קופות גמל, ניהול שכר, שמאים, מוסכים, ספקי שירותי שרברבות, ספקי שירותים רפואיים, ספקי שירותים משפטיים, ספקי שירותי מיחשוב, ועוד. הקבוצה חשופה לסיכון לפגיעה במוניטין וברווחיות כתוצאה מפגיעה באיכות השירותים שיסופקו לה או ללקוחותיה, במקרה שאיכות השירות הניתן ע"י ספקים אלו לא תהיה הולמת, וכן לסיכון הכרוך בקושי במציאת ספק חלופי במידת הצורך.

9.14. **הסכמים מהותיים והסכמי שיתוף פעולה**

9.14.1. להלן תיאור ההסכמים המהותיים אשר הקבוצה הינה צד להם או אשר נוגעים לה

- **הסכם להשכרת שטחים עם חברת עתידים- החברה לתעשיות עתירות מדע בע"מ-** ביום 12 במרס 2013, התקשרה כלל החזקות במזכר הבנות מחייב עם חברת עתידים- החברה לתעשיות עתירות מדע בע"מ, לפיו תשכור כלל החזקות, עבורה ועבור חברות קבוצת כלל החזקות שטחים, במגדל עתידים השוכן ברמת החייל, תל אביב.

- **הסכם קיבוצי עם ההסתדרות וועד העובדים בקבוצה -** ביום 4 ביולי 2017 נחתם הסכם קיבוצי חדש ("**ההסכם**") בין החברה וחברות הבת שלה, כלל פנסיה וגמל, כלל ביטוח אשראי וכנף (להלן: "**החברות**") וחברות הבת של כלל החזקות, כללביט מערכות וכלל מימון לבין הסתדרות העובדים הכללית החדשה וועד העובדים בקבוצת כלל החזקות, אשר האריך את ההסכם הקיבוצי הראשון שנחתם בקבוצה (ביום 2 בינואר 2014) לתקופה של 4 שנים, מיום 1 לינואר 2017 ועד ליום 31 לדצמבר 2020, בכפוף לשינויים שסוכמו. לפרטים נוספים אודות ההסכם וכן לפרטים בדבר המשא ומתן המתנהל בין הצדדים בעניין חתימת נספח להסכם בקשר עם עובדי הכלל הראשון, ראה סעיף 9.7.3 לעיל וכן ביאור 24(ד) לדוחות הכספיים.

- לפרטים בדבר הסכמי מיכון מערכות חיסכון ארוך טווח ראה ביאור 41(ד)(1) לדוחות הכספיים.

לפירוט בדבר הסכמים משמעותיים אשר אינם מהותיים שהקבוצה הינה צד להם או אשר נוגעים לקבוצה ראה ביאורים 41(ב) ו- 41(ד)(2) לדוחות הכספיים.

9.14.2. להלן תיאור הסכמי שיתוף הפעולה אשר החברה הינה צד להם או אשר נוגעים לה

- **הסכם שיתוף פעולה ובעלי מניות עם קבוצת הביטוח Atradius** - החברה התקשרה עם קבוצת **Atradius**, בעלת 20% ממניות כלל ביטוח אשראי, בהסכם המסדיר את שיתוף הפעולה העסקי עמה כשותף אסטרטגי ומעגן את יחסי הצדדים כבעלי מניות בכלל ביטוח אשראי (להלן: "**ההסכם**"). ביום 29 בדצמבר 2015 חתמו הצדדים

וכלל ביטוח אשראי על כתב תיקון להסכם והארכתו לשלוש שנים נוספות עד ליום 31 בדצמבר 2018. ההסכם מעגן את זכותה של כלל ביטוח אשראי לקבל מקבוצת **Atradius** סיוע מקצועי ומידע על חייבים ועל סיכוני אשראי בחו"ל (להלן: "**זכות לקבלת מידע**") ומסדיר את שיתוף הפעולה בין הצדדים. בנוסף, נקבע בהסכם, כי לקבוצת **Atradius** זכות להיות מבטח משנה מוביל של כלל ביטוח אשראי, בכפוף לעמידה בתנאי שוק ודירוג מינימאלי (להלן: "**זכות ביטוח המשנה**") וכן זכות למנות דירקטור בכלל ביטוח אשראי, שהינו בעל זכות וטו ביחס להחלטות מסוימות כקבוע בהסכם. כמו כן, בהתאם להסכם, לחברה זכות סירוב ראשונה כלפי קבוצת **Atradius** לרכישת מניותיה בכלל ביטוח אשראי, לקבוצת **Atradius** זכות להצטרף למכירת מניות כלל ביטוח אשראי על ידי החברה, בתנאים זהים לאלו של החברה ואילו החברה תהיה זכאית לצרף את קבוצת **Atradius** למכירת כל מניותיה בכלל ביטוח אשראי לצד ג', בתנאים שנקבעו בהסכם. ההסכם הינו לתקופה של 3 שנים ומתחדש אוטומטית מדי 3 שנים, אלא אם אחד הצדדים להסכם הודיע לצד השני, 6 חודשים לפני תום התקופה הרלבנטית, על רצונו לסיים את ההסכם, או במקרה של ביטול ההסכם על ידי אחד הצדדים כתוצאה מהפרה יסודית של הצד השני. במקרה של סיום ההסכם על ידי קבוצת **Atradius**, לחברה תהיה אופציה, לרכוש מקבוצת **Atradius** את מניותיה בכלל ביטוח אשראי במחיר המשקף שווי שוק. במקרה של סיום ההסכם על ידי החברה, החברה תהיה חייבת לרכוש וקבוצת **Atradius** תהיה חיבת למכור את מניותיה בכלל ביטוח אשראי במחיר המשקף שווי שוק. במקרה של הפרה יסודית של ההסכם על ידי החברה, לקבוצת **Atradius** תהיה האופציה למכור לחברה את מניותיה בכלל ביטוח אשראי במחיר המשקף שווי שוק. במקרה של הפרה יסודית של ההסכם על ידי קבוצת **Atradius** לחברה תהיה האופציה לרכוש מקבוצת **Atradius** את מניותיה בכלל ביטוח אשראי במחיר המשקף שווי שוק.

בנוסף, נקבע שאם כלל ביטוח אשראי תבטל את זכות ביטוח המשנה, אזי מבלי שהדבר ייחשב כהפרה יסודית של ההסכם, קבוצת **Atradius** תהיה זכאית לבחור באחת מבין שתי האופציות: (א) ביטול זכות לקבלת מידע, או (ב) ביטול ההסכם ובמקרה זה החברה תרכוש את מניות קבוצת **Atradius** בכלל ביטוח אשראי במחיר המשקף שווי שוק. כמו כן, נקבע שאם קבוצת **Atradius** תבטל את זכות קבלת המידע, אזי מבלי שהדבר ייחשב כהפרה יסודית של ההסכם, החברה תהיה זכאית לבחור באחת מבין שתי אופציות: ביטול זכות ביטוח המשנה, או (ב) ביטול ההסכם, ובמקרה זה החברה תרכוש את מניות קבוצת **Atradius** בכלל ביטוח אשראי במחיר המשקף שווי שוק.

9.15. **<u>חזון הקבוצה, יעדים ואסטרטגיה עסקית</u>**

<u>חזון הקבוצה</u> - להיות הקבוצה המובילה בשוק הביטוח והפנסיה בישראל, החותרת להעלאת שווי החברה והצפת ערך מקסימלי לבעלי המניות, תוך מתן דגש לגידול ברווחיות, שיפור השירות ללקוחות החברה, חדשנות בשירותים ומוצרים, מובילות טכנולוגית ודיגיטלית, שימור המשאב האנושי האיכותי וחתירה מתמדת למצוינות.

<u>אסטרטגיה עסקית</u> - הקבוצה מכינה מראש את תוכנית העבודה העסקית לשנה העוקבת, תוך שהיא נוהגת לבחון את תוכניותיה האסטרטגיות מעת לעת ולפי הצורך ולעדכן את יעדיה בהתאם להתפתחויות שחלות בסביבה העסקית, במפת התחרות, ברגולציה ובשוק ההון.

המידע בכל הקשור לתוכנית האסטרטגיה כמפורט להלן, הינו בגדר מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות, הכוונות והאסטרטגיה של הקבוצה, כמפורט להלן, אשר משקפות את מדיניותה וכוונותיה נכון למועד פרסום דוח זה, ומבוססות על הערכות נוכחיות של תחומי פעילותה ועל מצב הקבוצה נכון למועד פרסום הדוח ועשויות להשתנות, כולן או חלקן, מעת לעת. אין כל ודאות בדבר התממשות כוונות או אסטרטגיה זו של הקבוצה. ייתכן, כי היעדים המתוארים להלן לא יושגו בעתיד או כי הקבוצה תחליט שלא ליישם את האסטרטגיה האמורה, כולה או חלקה, וזאת, בין היתר, מהסיבות הבאות: שינויים בכדאיות הכלכלית, שינויים בסביבה העסקית, שינויים בתנאי התחרות בשוק ושינויים בשווקים עצמם, שינויים רגולטוריים, שינויים בשוק ההון בארץ ובעולם, וכן כתוצאה מגורמי הסיכון האחרים החלים על פעילות הקבוצה, כמפורט בסעיף <u>9.13</u> לעיל ובביאור 37 בדוחות הכספיים.

אסטרטגיה - הדרכים העיקריות ליישום החזון-

- המשך צמיחה והתרחבות עסקית בעסקי הליבה (ביטוח כללי, חיסכון ארוך טווח וביטוח בריאות) בענפי פרט, תוך מתן דגש על רווח חיתומי (**underwriting profit before market-share**) ותשואה על ההון;
- המשך חיזוק מבנה ההון של החברה והגדלת יחס ה-**Solvency** של החברה (על בסיס מלא) על ידי יצירת רווחיות ובחינת הפעילויות בארגון בראי תרומתן לרווח וליחסי הון בחברה במשטר **Solvency II** וכן המשך ניהול החוב תוך שמירה על הוצאות המימון;
- המשך הובלה בתשואות לעמיתים בכל תחומי החיסכון ארוך הטווח, תוך הרחבה ופיתוח פעילות השקעות פיננסיות;
- שימור לקוחות הקבוצה;
- שיפור צבירות נטו בענפי חיסכון ארוך טווח, תוך שימת דגש על הפחתת הניודים. המשך שיפור השירות ללקוחות ולסוכני החברה;
- הקמת מערך הלקוחות תוך שימור וחיזוק ערוץ ההפצה של הסוכנים;
- קידום החדשנות הדיגיטלית בדגש על מתן מידע ופעולות **self service**, קידום מכירה דיגיטלית והכל בערוצי הדיגיטל של החברה (סוכנים, לקוחות, מעסיקים);
- המשך השבחת מערכות המידע בחיסכון ארוך טווח (ביטוח חיים, פנסיה וגמל) תוך עמידה ביעדי הרגולציה
- בניית תשתית מידע של שימוש **BIG DATA** לצורך תמיכה עסקית;
- המשך מעקב צמוד אחר עמידה בדרישות הרגולציה, פעילות הבקרה וניהול הסיכונים;
- המשך שיפור שביעות הרצון של עובדי החברה, תוך שימור שירותי רווחה ברמה גבוהה, מתן הכשרות, השתלמויות והעשרת הידע המקצועי והניהולי של עובדי החברה ומנהליה.

הזדמנויות-

להלן פירוט ההזדמנויות העיקריות בסביבתה של החברה, בעזרתן יכולה החברה להשביח את רווחיותה ולזכות ביתרון תחרותי:

- הטמעה מוצלחת של שירותים דיגיטליים שתסייע במתן השירות ללקוחות, חיזוק הקשר עמם והתייעלות עתידית;
- חיזוק הקשר עם הלקוח, לרבות בדרך של הקמה של תשתיות איכותיות למכירה בערוצים ישירים;
- פעולות טיוב עסקיות ותפעוליות אשר בוצעו בשנים האחרונות, עשויות לאפשר מתן דגש לפעילויות פיתוח עסקי וצמיחה בשנים הבאות, תוך התחשבות בהיבטי חיזוק ההון;
- בסיס לקוחות רחב גדול ומגוון, אשר יכול לשמש תשתית לצמיחה עתידית;
- נאמנות עובדים וקשר עם גורמים מפיצים עשויים לתרום לשיפור שביעות הרצון ולצמיחה.

איומים:

לפירוט בדבר גורמים אשר היכולים להזיק ליכולתה של החברה להתחרות, לצמוח ולהשיא רווחים, ראה סעיף 9.13 לעיל.

9.16. **<u>התפתחויות ושינויים מהותיים בסביבה המאקרו כלכלית בתקופת הדוח</u>**

ההשפעה הכוללת של ההתפתחויות בשווקים, המפורטת להלן, על תוצאות הקבוצה בתקופת הדוח, באה לידי ביטוי בעליות הן בשווי נכסים פיננסיים המוחזקים כנגד ההון וההתחייבויות הביטוחיות וזאת בעיקר בשל העליות בשוקי המניות והאג"ח והן בעליות בשווי ההתחייבויות הביטוחיות בשל הירידה בשיעורי הריביות בהן נעשה שימוש לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות. לפרטים נוספים ראה ביאור 41(ט) בדוחות הכספיים.

פרמטר	השפעה על פעילות הקבוצה	נתונים לתקופה
התפתחות במשק ובתעסוקה בישראל	שיעורי הצמיחה וכן שיעורי ההשתתפות בכוח העבודה, שיעור האבטלה ורמות השכר משפיעים על היקף הפרמיות, בעיקר במגזר חיסכון ארוך טווח, ואף עשויה להיות להם השפעה על היקפי התביעות.	לפי אומדן הלמ"ס, המשק הישראלי צמח בשנת 2017 בכ-3% (1% לנפש), שיעור צמיחה הנמוך משיעור הצמיחה בשנת 2016. הצריכה הפרטית עלתה בשיעור של 3.3%, הצריכה הציבורית עלתה בשיעור של 3.2%, ההשקעות בנכסים קבועים עלו בשיעור של 2.8% והיצוא עלה בשיעור של 3.7%. בשנת 2017 העודף בחשבון השוטף ירד לשיעור של 3.0% מהתוצר. לפי הערכת חטיבת המחקר של בנק ישראל, בשנת 2018 צפוי התוצר המקומי הגולמי לצמוח בשיעור של 3.4% ובשנת 2019 הוא צפוי לצמוח בשיעור של 3.5%. האינפלציה בשנה הקרובה צפויה להסתכם בשיעור של 1.1%. הריבית המוניטרית צפויה להישאר ברמתה הנוכחית (0.1%) בשלושת הרבעונים הראשונים של השנה ולעלות לשיעור של 0.25% ברבעון האחרון.
		בשנת 2017 חל שיפור בשוק התעסוקה. על פי נתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס, בסיכום שנת 2017 שיעור הבלתי מועסקים מכוח העבודה בקרב בני 15 ומעלה הינו – 4.2% (לעומת 4.8% בשנת 2016), שיעור התעסוקה (אחוז המועסקים מכלל האוכלוסייה) בקרב בני 15 ומעלה הינו - 61.3% (לעומת 61.1% בשנת 2016), בקרב גילאי העבודה 25-64 אחוז הבלתי מועסקים מכוח העבודה הינו - 3.7% (לעומת 4.1% בשנת 2016) ושיעור התעסוקה בקרב בני 25-64 - 77.1% (לעומת 76.6% בשנת 2016).
נתוני האינפלציה	שיעור האינפלציה עשוי להשפיע על תוצאותיה העסקיות של החברה בעיקר דרך השפעתו על ההכנסות מהשקעות בגין הנכסים הצמודים למדד בתיק הנוסטרו, התאמת ההתחייבויות הביטוחיות וההתחייבויות הפיננסיות הצמודות למדד, שינוי בהוצאות המימון של החברה וסך דמי הניהול המשתנים שייגבו בפוליסות המשתתפות ברווחים, שהונפקו עד שנת 2004, בעקבות ההשפעה על התשואה הריאלית שתירשם	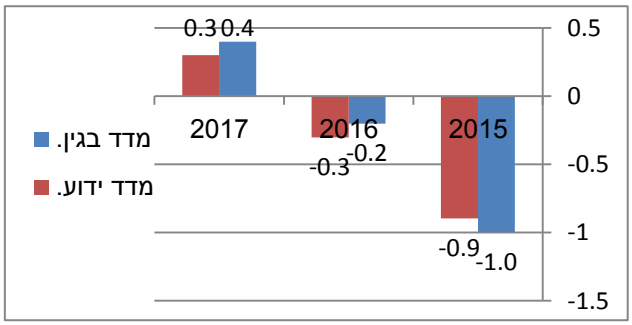 בסיכום שנתי, חלה ירידה קלה בציפיות האינפלציה הנגזרות משוק ההון בטווחים הארוכים וזאת בעיקר על רקע התחזקות השקל מול הדולר. לאחר תאריך המאזן פרסמה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה את מדד המחירים לחודש ינואר שירד בשיעור של כ-0.5% ולחודש פברואר שעלה בשיעור של כ-0.1%.

	בפוליסות אלו.	
שערי חליפין	שינויים בשערי חליפין יש בהם כדי להשפיע ישירות על נכסים בחו"ל בתיק הנוסטרו ובתיק העמיתים, וכן להשפיע על פרמיות ותביעות הצמודות למטבעות חוץ. בנוסף שינויים בשער החליפין יש בהם כדי להשפיע על גורמים אחרים בשוק.	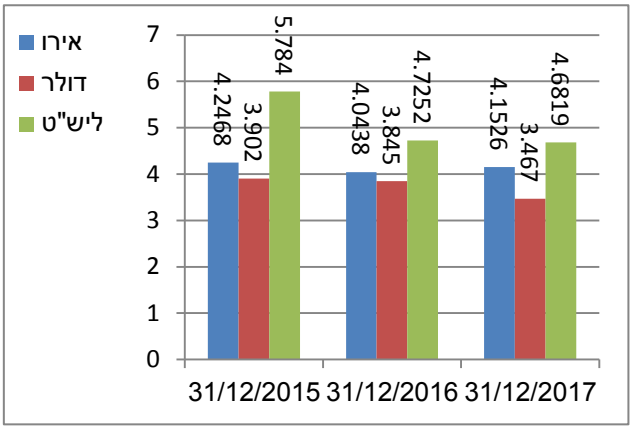 בנק ישראל המשיך את מעורבותו בשוק המט"ח, כאשר חלק מרכישות המט"ח בוצעו במסגרת התוכנית לקיזוז אפקט הגז הטבעי. יתרות מטבע החוץ בבנק ישראל נכון לסוף השנה עומדות על כ-113 מיליארדי דולר.
התפתחות שיעור הריבית והתשואות	ירידה בעקום הריבית ושינויים בתלילותו יש בהם כדי להביא בתנאים מסוימים להגדלת ההתחייבויות הביטוחיות של החברה בעקבות התאמת ריבית ההיוון המשמשת בחישוב עתודות מסוימות ובעקבות בחינת נאותות העתודות בביטוח חיים וסיעוד. מאידך, ירידה כזו עשויה להביא לרווחי הון בצד הנכסים. מנגד, עלייה בעקום הריבית ושינויים בתלילותו עשויים להוביל לתופעה הפוכה. ההשפעה המשולבת תלויה במבנה הנכסים וההתחייבויות ובמאפייני השינוי בעקום. ריבית נמוכה במשק עשויה להקשות על השגת התשואה המובטחת במוצרים מבטיחי תשואה בביטוח חיים ובריאות, על השגת ריבית ההיוון בענפי חובה, חבויות ותאונות אישיות בביטוח כללי, ועל השגת התשואה לפיה תומחרו מוצרי	במהלך השנה חלה ירידה נוספת בעקום הריבית חסרת הסיכון. לעניין נתוני ריבית חסרת סיכון הצמודה בישראל (בהתאם לאג"ח ממשלתיות צמודות מדד) לטווחים שונים ראה חלק ב לדוח- דוח הדירקטוריון,סעיף 3.1. בנק ישראל הותיר את הריבית ללא שינוי במהלך שנת 2017 ברמה של 0.1%.

	ביטוח אחרים ואף להביא לבחינה מחודשת של ההערכות האקטואריות של התחייבויותיה הביטוחיות של הקבוצה. לפרטים נוספים ראה ביאור 43(א) בדוחות הכספיים.	
התפתחויות בשוק ההון בישראל	לתשואות בשוק ההון וכן לתשואה על נכסים אחרים (כגון: נדל"ן, קרנות השקעה ונכסי חוב לא סחירים) השפעה על רווחיות הקבוצה הן במישרין בהשפעה על ההכנסות מהשקעות והן לאור העובדה שהכנסות מדמי ניהול בפוליסות תלויות תשואה, קרנות פנסיה וקופות גמל תלויות, בין היתר, בתשואה הריאלית שהושגה בקופה ו/או ביתרת הנכסים הצבורים.	**מדדי מניות** תקופת הדוח / Q4 באחוזים: 2017 / 2016 / 2017 / 2016 ת"א 35: **2.7** / (3.8) / **6.2** / 1.9 ת"א 90: **21.2** / 17.3 / **4.6** / 5.8 ת"א 125: **6.4** / (2.5) / **5.6** / 1.6 ת"א צמיחה: **4.5** / 24.7 / **(3.6)** / 2.4 **מדדי אג"ח** תקופת הדוח / Q4 באחוזים: 2017 / 2016 / 2017 / 2016 כללי: **4.7** / 2.1 / **1.3** / (0.6) תלבונד צמודות: **5.6** / 2.4 / **1.6** / (0.3 תלבונד שקלי: **7.5** / 2.4 / **1.5** / 0.5 ממשלתי צמוד מדד: **3.4** / 0.7 / **1.5** / (1.8) ממשלתי שקלי: **3.7** / 1.2 / **0.8** / (0.9)
שוקי המניות בעולם	במונחי מטבע מקומי: תקופת הדוח / 4Q במונחי ש"ח: תקופת הדוח / 4Q באחוזים: 2017 / 2016 / 2017 / 2016 / 2017 / 2016 / 2017 / 2016 דאו ג'ונס: 25.1 / 13.4 / 10.3 / 7.9 / 12.8 / 11.8 / 8.4 / 10.4 נאסד"ק: 28.2 / 7.5 / 6.3 / 1.3 / 15.6 / 5.9 / 4.4 / 3.7	

	ניקיי טוקיו	19.1	0.4	11.8	16.2	11.6	1.8	10.0	2.7
	קאק פריז	9.3	4.9	(0.3)	9.3	12.2	(0.2)	-0.4	5.2
	פוטסי לונדון	7.6	14.4	4.3	3.5	6.6	(6.5)	3.1	0.4
	דאקס פרנקפורט	12.5	6.9	0.7	9.2	15.5	1.8	0.6	5.1
	MSCI WORLD	20.3	5.3	5.3	1.5	8.5	3.8	3.5	3.8

התפתחויות במצב הכלכלי בעולם

הכלכלה העולמית רשמה שנה טובה מאוד ב-2017, עם צמיחה מסונכרנת והפתעות חיוביות בפרמטרים כלכליים במדינות ה-G7. הצמיחה העולמית הריאלית היתה 3.7% לעומת צפי ל-3.4%.

ארה"ב – התוצר האמריקאי צמח השנה ב-2.3%. הצפי הוא להאצה בצמיחה בשנה הבאה ל-2.5%, הודות לרפורמת המס שתהווה תמריץ כלכלי חשוב וכן התאוששות משמעותית במגזר הייצור האמריקאי, נוסף על החוזקה של הצמיחה הגלובאלית. הפד העלה את הריבית המוניטארית שלוש פעמים השנה לאור השיפור בנתונים הכלכליים. בנוסף, הכריז הפד במהלך 2017 על תוכנית לצמצום המאזן באמצעות הקטנת היקף השקעותיו מחדש בעקבות פדיון שוטף של האג"חים שבמאזנו.

אירופה – בשנת 2017 ניכרה צמיחה גבוהה בגוש האירו, שהסתכמה ב-2.4%. בנוסף לנתונים הכלכליים הטובים בגוש האירו, הוסרה אי וודאות רבה בזירה הפוליטית וניכר שינוי לטובה בנושא הרפורמות, דוגמת צרפת.
הבנק המרכזי הודיע על הארכת תוכנית ההרחבה הכמותית עד ספטמבר 2018. עם זאת, הודיע על צמצום הדרגתי של היקפה החל מינואר 2018 ועד ספטמבר 2018.

יפן – אמדן הצמיחה לשנת 2017 עומד על כ-1.8%. המשך כהונתו של ראש הממשלה שינזו אבה מביא עימו את המשך הרפורמות במדינה ויציבות שלטונית.

שווקים מתעוררים – סך הכלכלות המתעוררות צמחו השנה ב-5.5%, קצב הצמיחה הגבוה מאז 2011. השיפור בצמיחה הביא לעלייה בפער התוצר בין השווקים המתעוררים למדינות המפותחות לטובת השווקים המתעוררים. ניכרת התאוששות בפעילות הסחר, על רקע חזרתם של הביקושים מהמדינות המפותחות. הכלכלות החלשות יותר, ברזיל ורוסיה, התאוששו ממיתונים קשים שחוו. הודו נהנית מרפורמות מבניות נרחבות.

סין – בסיכום שנתי כלכלת סין צמחה מעל הצפי בשיעור של 6.9%.

חלק IV: משטר תאגידי

10. **משטר תאגידי**

10.1. **דירקטורים חיצוניים**

בפברואר 2017 סיים את כהונתו מר אורי אוסטרו שכיהן כדירקטור חיצוני בחברה, לאחר שלוש תקופות כהונה בקבוצה. במקומו מונו על ידי האסיפה הכללית כדירקטוריות חיצוניות ד"ר רחל אדטו ופרופ' אורלי שדה בן עמי, מתוך רשימת המועמדים המומלצת על ידי הוועדה למינוי דירקטורים בחברה, שמונתה על ידי הממונה, בראשות השופטת (בדימוס) שרה גדות ("**וועדת גדות**").

במאי 2017 סיים את כהונתו מר רון לונדון שכיהן כדירקטור חיצוני בחברה, לאחר שלוש תקופות כהונה בחברה. במקומו מונה על ידי האסיפה הכללית כדירקטור חיצוני מר גד ארבל, מתוך רשימת המועמדים המומלצת על ידי וועדת גדות.

לפרטים אודות אופן מינוי דירקטורים חיצוניים בחברה, ראה ביאור 1(ב)(1) לדוחות הכספיים.

לפרטים אודות הדירקטורים החיצוניים כאמור ראה חלק ד לדוח – פרטים נוספים על התאגיד, סעיף 12.

10.2. **מבקר פנים**

10.2.1. פרטי המבקר הפנימי

- שם: ערן שחף.
- תאריך תחילת כהונה: 1 באפריל 2014.
- המבקר הפנימי עומד בתנאים הקבועים בסעיף 3(א) לחוק הביקורת הפנימית, התשנ"ב-1992 (להלן: "**חוק הביקורת הפנימית**").
- המבקר הפנימי עומד בהוראות סעיף 146(ב) לחוק החברות ובהוראות סעיף 8 לחוק הביקורת הפנימית.
- למבקר הפנימי אין קשרים עסקיים עם החברה או עם גוף הקשור אליה.
- המבקר הפנימי הינו עובד החברה ומשמש מבקר פנימי בחברה, בכלל החזקות ובחברות נוספות בקבוצה.
- לעניין החזקת המבקר בניירות ערך של כלל החזקות, ראה סעיף 10.2.3 להלן.

10.2.2. היקף העסקה

המבקר הפנימי מועסק על ידי החברה במשרה מלאה. המבקר הפנימי היה אחראי בשנת הדוח גם על תחום הביקורת הפנימית בכלל החזקות ובחברות המוחזקות של החברה, למעט עתודות הוותיקה שלה מבקר פנימי נפרד אשר פעילותו אינה קשורה לפעילות אגף הביקורת הפנימית של הקבוצה. היקף הביקורת בחברות המוחזקות נגזר מהאופי הייחודי של פעילות כל חברה מוחזקת וכן מהיקף פעילותה ביחס להיקף פעילות הקבוצה.

להלן היקף שעות הביקורת הפנימית, שבוצעה לגבי פעילות החברה והחברות המוחזקות של החברה בתקופת הדוח:

שם החברה	שעות שהושקעו	מבקר פנימי נוסף	מיקור חוץ	סה"כ
החברה[75]	31,600		700	32,300
כלל ביטוח אשראי	1,050			1,050
כלל פנסיה וגמל	10,350		250	10,600
עתודות הותיקה		900		900
סה"כ:	**43,000**	**900**	**950**	**44,850**

היקף שעות הביקורת הכולל בקבוצה בשנת 2017 (כולל 900 שעות ביקורת של עתודות הוותיקה) היה בסך של כ-44,850 שעות, בדומה להיקף השעות הכולל בקבוצה בשנת 2016. לעתודות הוותיקה מבקר פנימי נוסף ונפרד אשר פעילותו אינה קשורה לפעילות אגף הביקורת הפנימית של הקבוצה.

10.2.3. <u>תגמול</u>

- המבקר הפנימי מועסק כעובד החברה, במעמד משנה למנכ"ל, במשרה מלאה, ומקבל שכר חודשי לרבות הטבות סוציאליות נלוות.
- למבקר הפנימי תוכנית תגמול אישית לעניין חלוקת בונוס שנתי, זאת כחלק ממדיניות התגמול הכללית שאומצה בחברה. תוכנית התגמול האישית של המבקר הפנימי מבוססת, בין השאר, על הרווח של החברה, יעדים מקצועיים, הקשורים לתוכנית העבודה של הביקורת הפנימית לרבות על פי הערכת ועדת הביקורת, ועל הערכת יו"ר דירקטוריון החברה את תפקוד המבקר הפנימי. היעדים מאושרים מידי שנה על ידי ועדת התגמול, ועדת הביקורת והדירקטוריון, וכך גם העמידה בהם. לפרטים נוספים, ראה נספח - מדיניות תגמול.

- סך התגמול של המבקר הפנימי בשנת 2017 הסתכם בכ- 1.85 מיליוני ש"ח.

- במהלך השנים 2013 ו-2014 הוענקו למבקר הפנימי 26,000 כתבי אופציה לא סחירים, הניתנים למימוש למניות רגילות של כלל החזקות, כחלק מתוכנית אופציות לשנת 2013 החלה על נושאי משרה ועובדים בחברות הקבוצה. נכון למועד זה, בידו 21,667 כתבי אופציה בעקבות פקיעתם של חלק מכתבי האופציה. לפרטים נוספים ראה ביאור 39(א)(2) לדוחות הכספיים.
- בימים 18 ו-22 במרס 2018, בחנו ועדת התגמול, ועדת הביקורת והדירקטוריון את התאמת התגמול שקיבל המבקר הפנימי של החברה בשנת 2017, כמפורט בסעיף זה לעיל, לתנאי מדיניות התגמול של החברה ומצאו כי התגמול תואם את תנאי מדיניות התגמול של החברה.

מדיניות התגמול של הגופים המוסדיים בקבוצה חלה על המבקר הפנימי. להוראות המעבר שנקבעו בחוזר התגמול ובתיקון לו, ראה סעיף 9.7.5 לעיל.

לאור האמור, להערכת הדירקטוריון, תנאי ההעסקה של המבקר הפנימי, הינם סבירים והוגנים ומשקפים את עמידתו של המבקר הפנימי ביעדים האישיים שלו ובתרומתו לחברה. הדירקטוריון מצא כי הרכיבים הקבועים

[75] הנתון כולל 100 שעות ביקורת שנערכו בכללביט מימון.

והמשתנים שניתנו למבקר הפנימי המפורטים בתקנה 21 לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים) תש"ל – 1970, תואמים את מדיניות התגמול של החברה ושל הגופים המוסדיים.

לאור התרשמות הדירקטוריון מיושרו האישי של המבקר הפנימי ומאיכות עבודתו, ולאור העובדה שהשכר הקבוע מהווה את המרכיב העיקרי של חבילת התגמול של המבקר הפנימי, מצא דירקטוריון החברה, כי אין חשש לניגוד עניינים בכך שלמבקר הפנימי הוענקו בעבר כתבי אופציה וכי כחלק מתוכנית התגמול שלו הוא עשוי לקבל מענק משתנה ואין בכך כדי להשפיע על עבודת הביקורת הפנימית.

לאור האמור, סבור דירקטוריון החברה כי אין בתגמול הניתן למבקר הפנימי כדי להשפיע על שיקול דעתו המקצועי.

10.3. **<u>רואה חשבון מבקר</u>**

10.3.1. <u>פרטים על משרדי רואי החשבון המבקרים</u>

- **קוסט פורר גבאי את קסירר -** תאריך תחילת כהונתו 1978. שם השותף האחראי: רו"ח יאיר קופל.
- **סומך חייקין -** תאריך תחילת כהונתו 1998. שם השותף האחראי: רו"ח אברהם פרוכטמן.

10.3.2. <u>תשלומים לרואי החשבון המבקרים</u>

אלפי ש"ח וללא מע"מ

	2017				2016			
	שירותי ביקורת ומס	**שירותים הקשורים לביקורת**	**שירותים אחרים**	**סה"כ**	**שירותי ביקורת ומס**	**שירותים הקשורים לביקורת**	**שירותים אחרים**	**סה"כ**
החברה וחברות שירות	3,013	590	1,765	5,368	3,246	350	1,186	4,782
כלל פנסיה וגמל	648	564	373	1,585	647	54	285	986
כלל ביטוח אשראי	237	-	-	237	237	-	-	237
סה"כ חברות	**3,898**	**1,154**	**2,138**	**7,190**	**4,130**	**404**	**1,471**	**6,005**

10.3.3. <u>שעות עבודה של רואי החשבון המבקרים</u>

	2017				2016			
	שירותי ביקורת ומס	**שירותים הקשורים לביקורת**	**שירותים אחרים**	**סה"כ**	**שירותי ביקורת ומס**	**שירותים הקשורים לביקורת**	**שירותים אחרים**	**סה"כ**
החברה וחברות שירות	15,343	1,808	6,084	23,235	16,828	816	3,855	21,499
כלל פנסיה וגמל	3,143	2,428	1,807	7,378	3,535	112	1,363	5,010
כלל ביטוח אשראי	1,304	-	-	1,304	1,215	-	-	1,215
סה"כ חברות	**19,790**	**4,236**	**7,891**	**31,917**	**21,578**	**928**	**5,218**	**27,724**

היקף שעות העבודה הכולל של רואי החשבון המבקרים בקבוצה בשנת 2017 היה בסך 31,917 שעות לעומת 27,724 בשנת 2016.

שכר הטרחה של רואי החשבון בגין שירותי ביקורת נקבע על ידי הדירקטוריון בהתאם להמלצת ועדת הביקורת. שכר הטרחה בגין שירותי ביקורת נקבע לאחר משא ומתן עם רואי החשבון המבקרים, במסגרתו נבחן היקף הביקורת ומורכבותה, תוך התייחסות לשכר רואה חשבון מבקר המקובל בענף. שכר הטרחה בגין שירותים שאינם קשורים לביקורת נקבע בעיקר בהתאם לסוג העבודה, היקף שעות העבודה והנושא המבוקר.

10.4. **<u>אפקטיביות הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי-</u>**

10.4.1. <u>הוראות הממונה לגבי הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי</u>

הממונה פרסמה בשנים האחרונות מספר חוזרים (להלן: "**חוזרי הממונה**") שנועדו ליישם את דרישות סעיף 302 וסעיף 404 של ה-SOX Act, בחברות ביטוח, בחברות המנהלות קרנות פנסיה וקופות גמל, בקרנות פנסיה ובקופות גמל (להלן: "**הגופים המוסדיים**").

בהתאם, כללו החברה והגופים המוסדיים המאוחדים את המידע בכפוף להוראות הדין והדיווח ובמועדים כפי שנקבעו בהוראות אלו.

10.4.2. <u>סעיף 302 וסעיף 404 של ה-SOX Act - אחריות ההנהלה לגבי הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי</u>

בהתאם לחוזרי הממונה המבוססים על סעיף 302 וסעיף 404 של ה-**SOX Act**, וכפי שפורט בדוחות הדירקטוריון הקודמים של החברה, החברה פעלה ופועלת באופן שוטף ליישום ההליך הנדרש בהתאם להוראות האמורות, שכולל בחינה של תהליכי העבודה והבקרות הפנימיות המבוצעות, וזאת על פי השלבים ובמסגרת המועדים שנקבעו בחוזרים. במסגרת זאת, אימצה החברה את מודל הבקרה הפנימי של **Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO)**, המהווה מסגרת מוגדרת ומוכרת המשמשת לצורך הערכת הבקרה הפנימית, כולל העדכון שבוצע במודל ומחויב החל מיום 15 בדצמבר 2014.

הנהלת החברה, בשיתוף המנכ"ל, משנה למנכ"ל, מנהלת חטיבת השקעות, מימון ופיננסים וסמנכ"ל בכיר חשבונאי ראשי של החברה ("**הנהלת החברה**"), העריכו לתום התקופה המכוסה בדוח זה את האפקטיביות של הבקרות והנהלים לגבי הגילוי של החברה. על בסיס הערכה זו, הנהלת החברה הסיקה כי לתום תקופה זו הבקרות והנהלים לגבי הגילוי של החברה הינן אפקטיביות על מנת לרשום, לעבד, לסכם ולדווח על המידע שהחברה נדרשת לגלות בדוח השנתי בהתאם להוראות הדין והוראות הדיווח שקבעה הממונה ובמועד שנקבע בהוראות אלו.

במהלך התקופה המכוסה המסתיימת ביום 31 בדצמבר 2017 לא אירע כל שינוי בבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי אשר השפיע באופן מהותי, או סביר שצפוי להשפיע באופן מהותי, על הבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי.

בשנה האחרונה נמשך תהליך בחינת תהליכי העבודה המרכזיים וכן נמשך תהליך של פיתוח, שדרוג ו/או החלפה של מספר מערכות מידע, בין היתר מתוך מגמה לשפר ולייעל את ביצוע התהליכים השונים ו/או את הבקרה הפנימית ו/או את השירות ללקוחות.

הצהרות המנהלים בדבר אפקטיביות הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי, בהתייחס לתהליכים הרלוונטיים, בהתאם לחוזרי הממונה מצורפות בדוח.

10.5. **<u>משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II -</u>**

החל מיום 30 ביוני 2017 חלות על החברה וכלל ביטוח אשראי הוראות משטר כושר פירעון כלכלי, המבוססות על הוראות הדירקטיבה האירופית **Solvency II**, ואשר קובעות את אופן חישוב ההון העצמי המוכר וההון הנדרש על בסיס כלכלי. בקבוצה קיימת תשתית ארגונית, עסקית ומיכונית לביצוע החישובים. בנוסף, הקבוצה נמצאת בתהליך של חיזוק תהליכי החישוב, הבקרות והיקף התיעוד, בין היתר באמצעות שדרוג המערכות המיכוניות התומכות. בשלב זה, החישובים אינם מבוקרים ואינם סקורים. בהתאם להנחיות הממונה, הקבוצה ביצעה בחינה של הפערים הדרושים לעמידה בביקורת, בסיוע רואי החשבון המבקרים שלה, ובכוונתה להשלים את הביקורת לראשונה בחישוב על נתוני דצמבר 2018.

כלל חברה לביטוח בע"מ

דני נוה
יו"ר דירקטוריון

איזי כהן
מנהל כללי

22 במרס 2018

* * *

מדיניות תגמול

תוכן עניינים

מדיניות תגמול - כלל חברה לביטוח בע"מ

1. **הגדרות**
2. **כללי**
3. **מטרות ושיקולים בקביעת מדיניות התגמול**
4. **מיפוי בעלי תפקיד מרכזי**
5. **מרכיבי התגמול**
   א. דירקטורים לרבות יו"ר דירקטוריון
   ב. נושאי משרה, בעלי תפקיד מרכזי ועובדים נוספים
6. **אופן קביעת התגמול - עקרונות וכללים**
7. **שכר בסיס**
8. **עלויות העסקת עובדים ובעלי תפקיד מרכזי**
9. **תגמול משתנה - מענקים**
10. **רכיב משתנה - תגמול הוני**
11. **מענק מיוחד**
12. **פריסת רכיב משתנה שנתי לבעל תפקיד מרכזי**
13. **השבת סכומים על בסיס נתונים שהתבררו כמוטעים**
14. **תנאים נלווים והטבות נוספות לעובדים (לרבות נושאי משרה)**
15. **הסדרי פרישה**
16. **הסדרים בסיום עבודה**
17. **עובדים במיקור חוץ**
18. **תנאי תגמול לעובדי חברה (שאינם בעלי תפקיד מרכזי)**
19. **הוראות כלליות, שיקול דעת, תוקף ואחריות**
20. **הוראות מעבר**

מדיניות תגמול - כלל חברה לביטוח בע"מ

1. הגדרות

למונחים המאוזכרים במדיניות תגמול זו תהא המשמעות המופיעה להלן לצידם:

"**בעל תפקיד מרכזי**" - כהגדרתו בסעיף 4.2 למדיניות תגמול זו.

"**דוחות כספיים**" - דוחות כספיים מאוחדים ומבוקרים שנתיים של כלל החזקות, המפורסמים לבעלי המניות של כלל החזקות.

"**החברה**" - כלל ביטוח וכלל החזקות, אלא אם נאמר אחרת.

"**העברת שליטה**" - משמעה עסקה לפיה הנאמן ו/או כל אחד אחר המחזיק במניות השליטה בכלל החזקות יעביר את השליטה בכלל החזקות, ו/או כלל החזקות תעביר את השליטה בכלל ביטוח, לצד ג'. האמור יכלול כל העברה של שליטה, כהגדרתה להלן, לרבות העברה על ידי נאמן ופעולה שבעקבותיה החברה תהפוך מחברה ללא בעל שליטה לחברה עם בעל שליטה, ולמעט העברת שליטה שבעקבותיה החברה תהיה חברה ללא בעל שליטה.

"**שליטה**" לעניין זה כמשמעותה בחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968.

"**הצמדה למדד**" - הצמדה לעליה במדד המחירים לצרכן, ביחס למדד הבסיס או למדד רלבנטי אחר, לפי הענין. אם בתקופה מסוימת תהיה ירידה במדד המחירים לצרכן, שיעור הירידה כאמור יופחת משיעור העלייה העתידי, ככל שתהיה עליה כאמור.

"**מדד הבסיס**" - המדד הידוע בגין חודש אוקטובר 2016, אלא אם כן נכתב במפורש אחרת.

"**חוזר התגמול**" - חוזר גופים מוסדיים מס' 2-9-2014 "מדיניות תגמול בגופים מוסדיים", מיום 10 באפריל 2014, כפי שתוקן ביום 7 באוקטובר 2015 במסגרת חוזר גופים מוסדיים 31-9-2015 ("**התיקון לחוזר התגמול**").

"**חוק החברות**" - חוק החברות, התשנ"ט-1999.

"**חוק תגמול בכירים**" - חוק תגמול לנושאי משרה בתאגידים פיננסיים (אישור מיוחד ואי התרת הוצאה לצורכי מס בשל תגמול חריג), התשע"ו-2016.

"**יחס כושר פירעון**" - היחס שבין ההון המוכר של החברה להון הנדרש ממנה לפי הוראות הדין החלות עליה. מובהר כי עם אימוצו של משטר סולבנסי 2, ככל שיאומץ, רשאי הדירקטוריון לקבוע כי לתקופה שתקבע, ימשיך היחס האמור להתבסס על משטר ההון הקיים בעת אימוץ מדיניות זו.

"**יחס כושר פירעון מינימלי**" - יחס כושר פירעון של 112% תחת משטר ההון הקיים או יחס כושר פירעון מינימלי אחר כפי שיוגדר על ידי דירקטוריון החברה מעת לעת לעניין מדיניות תגמול זו.

"**יום התחילה**" - מועד אישור מדיניות זו על ידי האורגנים המוסמכים בחברה.

"**כלל ביטוח**" - כלל חברה לביטוח בע"מ.

"**כלל החזקות**" - כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ.

"**מדיניות תגמול**" - כמשמעותה בחוזר התגמול, לרבות מדיניות תגמול בהתאם לסעיף 267א(א) לחוק החברות.

"**מענק פרישה**" - כל תגמול המשולם לנושא משרה, בסיום תקופת העסקה, מעבר לתגמולים בגין סיום העסקה שנקבעו לכלל העובדים המועסקים בחברה.

"**נאמן**" - נאמן למניות השליטה בחברה, שמונה על ידי המפקחת על הביטוח בחודש אוגוסט 2013.

"**נושא משרה**" - כהגדרתו בחוזר התגמול למעט דירקטור[1,2].

"**עובד**" - לרבות נושא משרה.

"**עלות שכר**" - כל תשלום בעד ההעסקה, לרבות הפרשות מעסיק, תשלום בעד פרישה, רכב והוצאות השימוש בו וכל הטבה או תשלום אחר.

"**קבוצת כלל**" או "**הקבוצה**" - החברות הנמנות על קבוצת כלל החזקות.

"**רווח**" - רווח כולל (לאחר מס) של כלל החזקות כפי שיוצג בדוחות הכספיים המאוחדים של כלל החזקות לתום השנה הרלוונטית (כולל רווח/הפסד חד-פעמי ולרבות ביצועים כספיים של חברות שיירכשו בעתיד על ידי כלל החזקות).

"**רכיב קבוע**" או "**רכיב משתנה**" - כהגדרתם בחוזר התגמול.

"**שכר בסיס חודשי**" - שכר חודשי (ברוטו) לא כולל רכיבי שכר משתנים (ככל שמשולמים) ורכיבי שכר נלווים כגון: מענקים שונים, רכב, טלפון, החזר הוצאות וכיוצא באלה, וזכויות סוציאליות והטבות נלוות לשכר (לרבות: הפרשות לביטוחי מנהלים ו/או קרנות פנסיה, קרנות השתלמות, ימי חופשה, דמי הבראה, ימי מחלה וכו').

"**תנאי כהונה והעסקה**" - כהגדרתם בחוק החברות.

---

1. לענין הגדרת נושא משרה בהתאם להוראות חוק החברות, יצוין כי החברה רואה כנושאי משרה בה, מנהלים, אשר כפופים במישרין למנכ"ל או מנהלים (אף אם אינם כפופים במישרין למנכ"ל), שקבע הדירקטוריון כי תפקידם הוא מסוג התפקידים אשר מקובל, על בסיס הנהוג בחברות כדוגמת החברה, כי יבוצע על ידי מי שכפוף למנכ"ל.
2. למען הזהירות, נקבעה זהות בין נושאי המשרה בחברה לבין נושאי המשרה בכלל החזקות.

"**תשואה על ההון**" - הרווח (הכולל) בשנת המענק מחולק בהון העצמי ליום 31.12 על פי הדוחות הכספיים השנתיים לשנה שקדמה לשנת המענק.

"**עובדי קבלן המועסקים אצל החברה**" - עובדים של קבלן כוח אדם שהחברה היא המעסיק בפועל שלהם, ועובדים של קבלן שירות המועסקים במתן שירות אצל החברה; לעניין זה,

"**קבלן כוח אדם**", "**קבלן שירות**", "**מעסיק בפועל**" - כהגדרתם בחוק העסקת עובדים על ידי קבלני כוח אדם, התשנ"ו-1996.

2. כללי

2.1 מסמך זה נועד להגדיר, לתאר ולפרט את מדיניות התגמול לנושאי המשרה, דירקטורים, בעלי תפקיד מרכזי ועובדים אחרים בחברה כפי שאושרה על ידי דירקטוריון החברה לאחר קבלת המלצת ועדת התגמול של החברה.

2.2 מדיניות התגמול נקבעה בהתאם להוראות תיקון 20 לחוק החברות ובהתחשב בחוזר התגמול[3].

2.3 מדיניות התגמול קובעת כללים, קריטריונים ואמות מידה שלפיהם ייקבעו תנאי כהונתם והעסקתם של נושאי המשרה, בעלי תפקיד מרכזי ועובדים אחרים בחברה, וכן אשר לשיקולים העומדים בבסיס קביעתם, תוך התאמה למאפיינים הספציפיים של הפעילות עליה אחראי העובד הרלבנטי, לניסיונו, הכשרתו וביצוע התפקיד על ידו.

2.4 מדיניות התגמול נערכה בהתחשב באופייה של כלל ביטוח, כגוף מוסדי המנהל כספי ציבור, ובשים לב לגודלה של כלל החזקות, אשר נכללת במדד תל-אביב 100.

2.5 ניסוח מדיניות התגמול בלשון זכר הינו מטעמי נוחות בלבד והיא מיועדת לנשים וגברים כאחד.

3. מטרות ושיקולים בקביעת מדיניות התגמול

מדיניות התגמול נועדה לסייע בהשגת מטרות החברה ותוכניות העבודה שלה בראייה ארוכת טווח תוך התחשבות בניהול הסיכונים שלה ובין היתר בהתחשב בשיקולים הבאים:

3.1 היקף נכסי הקבוצה ונכסי החיסכון המנוהלים על ידי הגופים המוסדיים בקבוצה, וכן אופי ומורכבות פעילותה.

3.2 מצבה הפיננסי של הקבוצה בכלל והחברה בפרט, לרבות, נזילות ויחס כושר פירעון, לרבות של הגופים המוסדיים בקבוצה.

3.3 הבטחת התאמתם של תמריצים לניהול מושכל של כספי חוסכים באמצעות הגופים המוסדיים בקבוצה, בהתייחס לתשואה וסיכון בטווח ארוך.

3.4 היבטים כלל ארגוניים, כגון פערי תגמול רצויים בין דרגים שונים.

3.5 היכולת לגייס ולשמר מנהלים ועובדים איכותיים ברמה גבוהה, בעלי ידע מקצועי ספציפי והתמחות ייחודיים, בעלי יכולת להוביל את החברה להצלחה עסקית ולהתמודד עם האתגרים העומדים בפניה.

3.6 היכולת לתמרץ מנהלים ועובדים להשגת רמה גבוהה של ביצועים עיסקיים, תוך נטילת סיכונים מושכלת וסבירה, וזאת בהתייחס לחברה, לגופים המוסדיים בקבוצה ובהתייחס לכספי חוסכים באמצעותן.

3.7 יצירת איזון ראוי בין מרכיבי תגמול שונים, מרכיבים קבועים מול משתנים, קצרי טווח מול ארוכי טווח ותגמול במזומן (כולל תנאים נלווים), למול תגמול במכשירים הוניים.

3.8 הלימה של תנאי התגמול את גודל החברה, הגופים המוסדיים ואופי פעילותן.

3.9 הוראות חוק תגמול בכירים.

בגיבוש מדיניות התגמול, נשקלו, בין היתר, רמות השכר ותנאי ההעסקה הנהוגים בחברה ובחברות דומות לה, תוך מתן דגש על הגברת התחרותיות של החברה בגיוס ובשימור כוח אדם איכותי בתפקידי ניהול בכירים בקבוצה וכן נלקחו בחשבון היבטים כלל ארגוניים, כגון פערי תגמול רצויים בין דרגים שונים ויושמו הוראות חוק תגמול בכירים.

החברה פועלת בהתאם להוראות חוק תגמול בכירים ועמדות הממונה על שוק ההון הרלבנטיות לתגמול בעלי תפקידים בגופים מוסדיים וכן תביא בחשבון, בבואה לקבוע את התגמול המרבי לבעל תפקיד מרכזי, אסדרות צפויות שעשויות להיות להן השלכה מהותית על מדיניות התגמול, שפורסמה טיוטה שלהן, לרבות תזכירי חוק.

3. ראה הערת שוליים 2 לעיל.

4. מיפוי בעלי תפקיד מרכזי

4.1 בהתאם לחוזר התגמול, החברה מיפתה את בעלי התפקיד המרכזי בחברה בהתאם להגדרות הרלוונטיות בחוזר התגמול.

4.2 בהתאם לכך, קבוצות בעלי התפקיד המרכזי של החברה הינם כמפורט להלן:

4.2.1 נושאי משרה כהגדרתם בחוזר התגמול.

4.2.2 מי שאינו נושא משרה, ומתקיים לגביו אחד מאלה:

4.2.2.1 סך התגמול שקיבל בגין כל אחת מהשנתיים שחלפו, עולה על 1.5 מיליון ש"ח.

4.2.2.2 הוא עוסק בניהול השקעות של החברה ושל כספי חוסכים באמצעותה.

4.2.3 כל מי שמועסק על ידי החברה, במישרין או בעקיפין, ולפעילותו עשויה להיות השפעה משמעותית על פרופיל הסיכון של החברה או של כספי חוסכים באמצעותה, בין אם מתקיימים יחסי עובד מעביד בינו לבין החברה ובין אם לאו, וכן מי שנכלל בקבוצה של עובדים, הכפופה לאותם הסדרי תגמול לפי מדיניות התגמול של החברה, ואשר הרכיב המשתנה בתגמולם עשוי, במצטבר, לחשוף את החברה או את כספי חוסכים באמצעותה לסיכון מהותי[4].

4.2.4 למען הסר ספק, האמור יחול בכפוף לחריגים שנקבעו בחוזר התגמול לענין הגדרת בעל תפקיד מרכזי. בהתאם, החברה רשאית שלא לכלול בקבוצת "בעלי תפקיד מרכזי" מי שאינו נושא משרה ומתקיים לגביו לפחות אחד מאלה: תגמולו ותנאי העסקתו מעוגנים במלואם רק בהסכם הקיבוצי או שהרכיב הקבוע בתגמולו אינו עולה על 0.5 מיליון ש"ח לשנה ותנאי ההעסקה שלו אינם כוללים רכיב משתנה, למעט רכיב משתנה הניתן למרבית עובדי החברה או שעל פי תנאי העסקתו, הרכיב המשתנה בתגמולו אינו עולה על שישית (1/6) מהרכיב הקבוע לשנה ותגמולו הכולל בכל אחת מהשנתיים שחלפו לא עלה על 0.5 מיליון ש"ח לשנה.

4.2.5 החברה תבחן מעת לעת את מיפוי בעלי התפקיד המרכזי, בהתאם לשינויים הרגולטוריים ו/או לשינויים במנגנוני התגמול ולכל הפחות אחת לשנה.

4.2.6 עובד שנכלל בקבוצת בעלי התפקיד המרכזי יעודכן על כך על ידי תחום משאבי האנוש.

5. מרכיבי התגמול

א. דירקטורים

5.1 **שכר דירקטורים (למעט יו"ר דירקטוריון) וחברי ועדות השקעה**

שכרם של דירקטורים חיצוניים, דירקטורים אחרים בחברה (למעט יו"ר הדירקטוריון) וחברי ועדות השקעה שאינם עובדי הקבוצה כפי שיכהנו מעת לעת, יהיה הגמול המרבי כפי שיקבע על פי תקנות החברות (כללים בדבר גמול והוצאות לדירקטור חיצוני), תש"ס-2000 (להלן: "**תקנות הגמול**"), כפי שיתעדכן מעת לעת ולפי הוראות חוזר גופים מוסדיים שמספרו 2009-9-4 (להלן: "**חוזר תגמול דח"צים**"). לעניין זה לא יובאו בחשבון מיומנויות כלשהן של דירקטור כלשהו. כמו כן, יהיו הדירקטורים האמורים זכאים להחזר הוצאות בהתאם לתקנות הגמול. דירקטורים וחברי ועדות השקעה כאמור לא יהיו זכאים לרכיב שכר משתנה בשל כהונתם בחברה[5].

ככל שמדובר בדירקטורים אשר בעל השליטה בחברה נושא בשכרם ובהעדר מניעה חוקית לכך, יכול וההתחשבנות בגין שכרם תבוצע, בהתאם לעקרונות האמורים ובמסגרת הסכם ניהול שבין כלל החזקות לבין בעל השליטה, כפי שיאושר מעת לעת, על ידי אסיפת בעלי המניות של כלל החזקות.

החברה יכול ותישא בהוצאות נוספות בגין דירקטורים וחברי ועדות השקעה המכהנים בחברה בתקופת כהונתם, כגון בגין השתלמויות, השתתפות באירועי חברה, חניה, הטבות במוצרי פרט של החברה להם זכאים עובדי החברה, שי לחג וכו'.

5.2 **יו"ר דירקטוריון**[6]

יו"ר דירקטוריון בגוף מוסדי בקבוצה לא יהיה זכאי לרכיב שכר משתנה בשל כהונתו כיו"ר[7].

תגמול יו"ר דירקטוריון בגוף מוסדי בקבוצה ייקבע ביחס לתגמול דח"צ כהגדרתו להלן, וכמפורט בסעיף זה להלן, ובהתאם להוראות תקנות הגמול וחוזר תגמול דח"צים (להלן: "**יחס הכפלה**"), באופן שהתגמול המירבי שישולם ליו"ר הדירקטוריון לא יעלה על התוצאה של הכפלת תגמול דח"צ ביחס ההכפלה.

במסגרת שיקוליה לקביעת יחס ההכפלה תתייחס ועדת התגמול לשיקולים שבסעיף 3 לעיל. יחס ההכפלה עבור משרה מלאה לא יעלה על 13 מתגמול דח"צ המחושב לענין זה על פי המספר המזערי של ישיבות דירקטוריון וועדותיו המחויב בחברה בשנה

4. בכפוף להוראות חוזר התגמול, בחינת היקף התחולה של מדיניות התגמול עשוי להשתנות מעת לעת. נכון למועד אישור מדיניות תגמול זו, נמצא כי המנהלים הבכירים האחראים על ערוצי מכירות יכללו במסגרת הגדרה זו.

5. מובהר כי האמור לא יחול ביחס לנושאי משרה בחברה שמכהנים בנוסף כדירקטורים בחברות הקבוצה, וזאת ביחס לתגמול המשולם להם מאת הגוף שבו אינם מכהנים כדירקטורים. בנוסף וככל שתפקידם כדירקטורים הינו משני לתפקידם כנושאי משרה, כהונתם כדירקטורים כאמור לא תשפיע על התגמול המשתנה שישולם להם מאת החברה.

6. לעניין תנאי העסקתו של יו"ר הדירקטוריון של החברה המכהן בתפקידו במועד אישור מדיניות תגמול זו, אשר אושר באסיפת בעלי המניות של כלל החזקות ביום 26 במאי 2016, לרבות לענין זכויות קימות שנצברו על פי הסכם קודם מיום 5 ליוני 2013 ("ההסכם הנוכחי"), ראו את דוח זימון האסיפה הכללית של כלל החזקות מיום 21 באפריל 2016 (אסמכתא 2016-01-054490).

7. למעט לענין זכויות קודמות שנצברו, ראה הערת שוליים מס' 6 לעיל.

("תגמול דח"צ"). במסגרת זו יינתן משקל גם לכהונתו של יו"ר הדירקטוריון בגופים נוספים בקבוצה ובמיוחד בכל הקשור לכהונה בחברות ציבוריות או בגופים מוסדיים בקבוצה.

ב. בעלי תפקיד מרכזי (לרבות נושאי משרה)

5.3 התגמול הכולל של בעל תפקיד מרכזי עשוי להיות מורכב מהרכיבים העיקריים הבאים (כולם או חלק מהם):

5.3.1 **שכר בסיס (רכיב קבוע)** - מרכיב תגמול זה נועד לתגמל את בעל התפקיד המרכזי עבור ביצוע תפקידו בחברה ועבור הזמן המושקע בביצוע מטלות התפקיד השוטפות באופן יומיומי. השכר מבטא את כישוריו של בעל התפקיד המרכזי (כגון: ניסיונו, הידע שהוא מביא לתפקיד, מומחיות בתחום העיסוק, השכלתו, הסמכות המקצועית וכו'), תוך התחשבות ברמת האחריות המוטלת עליו ודרישות התפקיד הנגזרות ממנו.

5.3.2 **תנאים נלווים** - מרכיב תגמול זה כולל תנאים סוציאליים המחויבים על פי דין ותנאים נלווים נוספים, כגון קרנות פנסיה, ביטוחי מנהלים, הפרשות לפיצויים, ביטוח אובדן כושר עבודה, ימי הבראה, חופשה, מחלה, הוצאות נסיעה, קרן השתלמות, העמדת רכב, סבסוד הוצאות הסעדה וכו'.

5.3.3 **תגמול משתנה המשולם במזומן (בונוס)** - מרכיב תגמול זה נקבע בהתאם לביצועים של בעל התפקיד המרכזי ותוצאות החברה, כמפורט בהרחבה להלן.

5.3.4 **תגמול משתנה הוני** - מרכיב תגמול זה נועד ליצור זהות אינטרסים בין כלל בעלי המניות של כלל החזקות לבין בעל התפקיד המרכזי באמצעות מחיר המניה. כמו כן נועד מרכיב זה לעודד ולחזק את הזדהותם של מקבלי תגמול זה עם החברה בכלל ובראיה ארוכת טווח בפרט. כמו כן, היות ותוכנית תגמול הוני הינה ארוכת טווח במהותה, היא מהווה גם תמריץ חיובי עבור מקבלה להמשיך לעבוד בחברה לאורך זמן ולסייע בהשגת יעדי החברה, תוכנית העבודה שלה ומדיניותה. בנוסף, היותה של התוכנית ארוכת טווח מחזקת את ההלימה בין מרכיב תמריץ זה לבין מדיניות ניהול הסיכונים בחברה.

5.4 מובהר כי מרכיבי התגמול המפורטים במדיניות תגמול זו מהווים רף עליון שביחס אליו תיקבענה תוכניות התגמול האישיות לבעלי תפקיד מרכזי. יודגש כי החברה אינה מחויבת להעניק כל המרכיבים המפורטים לעיל (למעט כמתחייב על פי חוק) ואינה מחויבת להעניק את השיעור המקסימאלי שנקבע בכל אחד מן המרכיבים. ככל שיוענק תגמול נמוך מהתגמול המתואר במדיניות תגמול זו, לרבות ביחס לבעל תפקיד בתפקיד דומה בקבוצה, הדבר לא יהווה חריגה מהוראות מדיניות תגמול זו.

5.5 התשלום לנושא משרה המעניק שירותים לחברה כקבלן עצמאי או באמצעות חברת ניהול (ככל שהדבר מותר בהתאם לחוזר התגמול), ישקף את עלות רכיבי התגמול (בתוספת מסים כדין) בהתאם למדיניות התגמול.

6. *אופן קביעת התגמול - עקרונות וכללים*

6.1 בעת בחינה ואישור של תנאי כהונה והעסקה של בעל תפקיד מרכזי תינתן התייחסות, בין היתר, לנושאים הבאים, ככל שהם רלבנטיים לו:

6.1.1 השכלתו, כישוריו, מומחיותו, ניסיונו המקצועי והישגיו[8].

6.1.2 תפקידו של בעל התפקיד המרכזי, תחומי אחריותו ותרומתו הצפויה להשגת יעדי החברה.

6.1.3 הסכמי שכר קודמים של בעל התפקיד המרכזי.

6.1.4 היחס שבין עלות השכר של בעל תפקיד מרכזי לבין עלות השכר של שאר עובדי החברה ושל עובדי הקבלן המועסקים אצל החברה, בפרט היחס לעלות השכר הממוצע ועלות השכר החציונית של שאר העובדים כאמור והשפעת הפערים על יחסי העבודה בחברה[9].

6.1.5 שוויו הכלכלי של התגמול הכולל, על כל מרכיביו, לרבות התייחסות לתוצאות העסקיות של החברה, וככל שהתגמול כולל יעדים ומדדים, בחינה של היעדים והמדדים, בין היתר, לאור מדיניות ניהול הסיכונים של החברה ועל מנת לוודא שאין במדיניות התגמול כדי ליצור תמריצים לנטילת סיכונים מעבר לכך.

6.1.6 איזון בין רכיב משתנה ככל שמשולם, לבין הרכיב הקבוע באופן שככלל, שיעורו של הרכיב המשתנה השנתי של בעל תפקיד מרכזי, בגין שנה מסוימת, לא יעלה על 100% מהרכיב הקבוע השנתי, בכפוף לסעיף 9.5.2 להלן.

בהתאם להוראות חוזר התגמול, הרכיב הקבוע יהווה חלק משמעותי מסך התגמול של בעל תפקיד מרכזי. בקביעת האיזון המתאים בין רכיב קבוע לרכיב משתנה יש להתחשב בניסיון בעל התפקיד, מומחיותו, כישוריו, בכירותו, אחריותו וביצועיו וכן בצורך לעודד התנהגות התומכת במסגרת ניהול הסיכונים, באיתנות הפיננסית ארוכת הטווח של החברה ובניהול זהיר של כספי החוסכים באמצעותה.

---

8. יצוין, כי ביחס לחלק מנושאי המשרה עליהם חלה מדיניות תגמול זו, כפופה החברה להוראות רגולטוריות ספציפיות המתנות את העסקת נושאי המשרה באישור הרגולטור (כגון: מנכ"ל, יו"ר דירקטוריון, דירקטור, יועץ משפטי, מנהל כספים, אקטואר, מנהל סיכונים, מנהל מערכות מידע ומבקר פנימי) וכן קובעות כישורים הנדרשים מבעלי תפקידים מסוימים, ולפיכך לגבי אותם נושאי משרה תתייחס החברה גם לאישורים ולקריטריונים שנקבעו באותן הוראות.

9. נכון למועד אישור המדיניות, ובהתאם להוראות המדיניות ביחס לעלות שכרם של המנכ"ל והיו"ר, היחס הוא כדלקמן: מנכ"ל ביחס ליתר העובדים בחברה למעט המנכ"ל - כ-18.48 חציון ו-13.44 ממוצע; יו"ר ביחס ליתר העובדים למעט יו"ר (מנורמל ל-100% משרה) - כ-11.97. חציון ו-16.48 ממוצע; בעלי התפקיד מרכזי (עלות ממוצעת, כולל מנכ"ל ויו"ר) ביחס ליתר העובדים שאינם בעלי תפקיד מרכזי - 8.90 חציון ו-6.83 ממוצע. הנתונים חושבו על בסיס עלות תגמול בפועל לחודשים אוקטובר 2015 - ספטמבר 2016 בהתאם להיקף משרתם של עובדי חברות הקבוצה (למעט עובדי סוכנויות הקבוצה, עובדים שעתיים ועובדי קבלן).
ועדת התגמול והדירקטוריון בחנו את היחס המפורט לעיל שבין תנאי הכהונה והעסקה של נושאי המשרה לשכר של שאר עובדי הקבוצה ושל עובדי הקבלן המועסקים אצל הקבוצה, ובפרט את היחס לשכר הממוצע ולשכר החציוני של עובדים כאמור, וסברו כי לא צפויה לפערים אלו השפעה מהותית על יחסי העבודה בחברה.

6.1.7 הוראות חוק תגמול בכירים, באופן שההוצאה החזויה בשלו (תגמול קבוע ומשתנה), לפי עלות השכר הכוללת לשנה (שכר קבוע ומשתנה) כפי שחושבה במועד האישור בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים, תהיה בהתאם לסעיף 2 לחוק תגמול בכירים[10] ולא תעלה על הגבוה מבין (1) שני מיליון וחצי שקלים (2.5 מש"ח) בשנה[11] ("**מגבלת הסכום**") (2) מכפלת ההוצאה בשל התגמול הנמוך ביותר, לפי עלות היקף משרה מלאה בשיעור של 100%, ששילמה החברה לעובד, במישרין או בעקיפין (לרבות לעובד קבלן המועסק ישירות ע"י החברה, או לעובד המועסק ע"י נותן שירות המועסק ע"י החברה), ב-35[12] (להלן ובהתאמה: "**השכר המינימלי**" או "**מגבלת השכר המינימלי**" ו-"**מגבלת התגמול**")[13]. יובהר כי בכפוף למגבלת התגמול, הדירקטוריון רשאי לאשר תגמול לנושא משרה גם אם בגין תגמול כאמור תישא החברה בעלות מס נוספת בגין "עלות הוצאה עודפת" קרי בשל העובדה שהוצאה כאמור לא תותר בניכוי לצרכי מס לחברה, בהתאם למנגנון הקבוע בחוק תגמול בכירים.

6.1.8 יובהר כי מגבלת השכר המינימלי יכול ותשתנה והיא תהיה צמודה לשיעור השינוי בשכר המינימלי, כאמור בחוק תגמול בכירים וכן במקרה בו יתברר כי רכיבים נוספים (מעבר להפרשה לתגמולים[14] והפרשה לפיצויים על פי דין) אינם נכללים ב במגבלת הסכום או מגבלת השכר המינימלי שנקבעה בחוק תגמול בכירים (לרבות תגמול בעד שעות נוספות), יעודכן התגמול, לאחר קבלת אישור ועדת התגמול והדירקטוריון, בשיעור מתאים כאמור.

7. שכר בסיס

7.1 **בעלי תפקיד מרכזי**

המשכורת החודשית של בעל תפקיד מרכזי, תיקבע בין השאר בהתייחס, לתפקיד אליו הוא מתמנה או בו הוא מכהן, הסמכות והאחריות הכרוכות בתפקיד, וכן בשים לב להשכלתו, כישוריו, מומחיותו, ניסיונו המקצועי, הישגיו והסכמים קודמים עם בעל התפקיד המרכזי (ככל שקיימים) ובלבד שבכל מקרה המשכורת החודשית לא תעלה על תקרת שכר הבסיס החודשי שנקבעה לנושאי המשרה כמפורט בסעיף 7.2 להלן וניתן יהיה להצמידה למדד.

7.2 **נושאי משרה -**

תקרת שכר הבסיס החודשי לנושאי משרה בחברה הינה כדלקמן:

7.2.1 **יו"ר דירקטוריון** - בסכום שלא יעלה על האמור בסעיף 5.2 לעיל.

7.2.2 **מנכ"ל** - בסכום שלא יעלה על האמור בסעיפים 6.1.7 ו-6.1.8 לעיל. נכון למועד זה שכרו הבסיסי החודשי של מנכ"ל החברה לא יעלה על סך של 195,000 ש"ח[15].

7.2.3 **יתר נושאי המשרה** - הרכיבים הקבועים בתגמול יהיו בפער מהותי מעלות התגמול הקבוע של המנכ"ל.

7.3 תקרת שכר הבסיס החודשי הנזכרת לעיל הינה בגין 100% משרה.

7.4 תקרת שכר הבסיס החודשי אינה כוללת רכיבים נלווים נוספים לשכר הבסיס המגולמים בשכר. ניתן יהיה להמיר רכיבי תגמול לשכר בסיס חודשי ובלבד שהמרה כאמור לא תגדיל את עלות ההעסקה.

7.5 תקרת שכר הבסיס החודשי תהיה צמודה למדד.

7.6 רמת השכר שתקבע, תבטא את כישוריו של נושא המשרה (לרבות, ניסיונו, הידע שהוא מביא עמו לתפקיד, מומחיות בתחום העיסוק, השכלתו וכו'), תוך התחשבות ברמת האחריות המוטלת עליו ודרישות התפקיד הנגזרות ממנו וניתן יהיה להצמידה למדד.

7.7 החברה תהיה רשאית לקבוע כי בשל היות נושאי המשרה בעלי תפקידי הנהלה או תפקידים הדורשים מידה מיוחדת של אמון אישי, כמשמעותם בחוק שעות עבודה ומנוחה, התשי"א-1951, לא יחול חוק זה על נושאי המשרה ואלה לא יהיו זכאים לתגמול עבור עבודה בשעות נוספות או בזמן המנוחה השבועית.

7.8 בנוסף למשכורת הבסיס ניתן יהיה לקבוע, ביחס לבעל תפקיד מרכזי שהוא גורם בקרה[16], זכאות לרכיב קבוע שנתי נוסף, שלא יעלה על שתי משכורות, שישולם בנוסף לשכר הבסיס החודשי ("הרכיב הנוסף"). לא תקום זכאות להפרשות סוציאליות בגין הרכיב הנוסף. הרכיב הנוסף לא ייכלל במסגרת תקרות השכר, כמפורט לעיל. במקרה בו בעל התפקיד המרכזי כאמור, יועסק בחלק משנה קלנדארית, הוא יהיה זכאי לחלק יחסי של הרכיב הנוסף בלבד.

10. מובהר כי לצורך חישוב סך התגמול כאמור לא יילקחו בחשבון תגמול שההוצאה בגינו אינה חזויה בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים.
11. לצורך חישוב סך התגמול כאמור לא ילקחו בחשבון הפרשה לתגמולים לרבות אובדן כושר עבודה והפרשה לפיצויים על פי דין.
12. בשנה שקדמה למועד ההתקשרות, בהתאם למנגנון שייקבע על ידי ועדת התגמול והדירקטוריון.
13. ההוצאה תחושב בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים, כמפורט בחוק תגמול בכירים, כפי שיהיו מעת לעת, וכפי שיאושר על ידי ועדת התגמול והדירקטוריון.
14. לרבות אובדן כושר עבודה.
15. ביחס למנכ"ל החברה המכהן בתפקידו נכון למועד אישורה של מדיניות תגמול זו יצוין כי החברה התקשרה עמו בהסכם העסקה לתקופה קצובה של 5 שנים שאושר על ידי האורגנים המוסמכים של החברה (ראה דו"ח מיידי של החברה מיום 5 בנובמבר 2012 אסמכתא 2012-01-271455), לעניין תחולת המדיניות על הסכמים קיימים ראו סעיף 20 (הוראות המעבר) למדיניות תגמול זו. בהתאם למכתב ששלחה החברה למנכ"ל ביום 9 באוקטובר 2016, הודיע דירקטוריון החברה למנכ"ל כי עד לתום תקופת ההסכם הקצוב עמו, תנאי התגמול שלו יותאמו להוראות חוק תגמול בכירים באופן שבו החל מיום 12 לאוקטובר 2016, ישולם לו תגמול קבוע בלבד, שיוגבל באופן על פיו לא יהיה זכאי לתגמול שההוצאה השנתית החזויה בשלו בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים, תעלה על 2.5 מש"ח בתוספת הפרשה לפיצויים ותגמולים לרבות אובדן כושר עבודה על פי דין. למען הסר ספק לא יהיה בשינוי התנאים כאמור כדי לפגוע בזכויות שנצברו קודם למועד זה. ביום 7 בנובמבר 2016 הודיע מנכ"ל החברה ליו"ר הדירקטוריון כי הוא מקבל את מכתב החברה, תוך שמירה על זכויותיו על פי הדין וההסכם.
16. גורם בקרה, כהגדרתו בחוזר התגמול.

8. עלויות העסקת עובדים ובעלי תפקיד מרכזי

8.1 גוף מוסדי בקבוצה לא ישא בעלויות העסקתו של עובד או בעל תפקיד מרכזי בו בשל כהונתו בתאגיד אחר, לרבות כהונה בתאגיד אחר שהוא חלק מהקבוצה וכל גוף מוסדי בקבוצה ישא בעלויות העסקת עובד או בעל תפקיד מרכזי בו, בהתאם להיקף המשרה, הסמכות והאחריות באותו גוף מוסדי ויכול שהדבר יבוצע באמצעות מודל התחשבנות שיקבע בין החברות בקבוצה, על פי אישורם של האורגנים המוסמכים. ככל שמדובר בנושא משרה או בעל תפקיד מרכזי או עובד בגוף מוסדי בקבוצה המכהן בנוסף כנושא משרה או בעל תפקיד או עובד, בגוף אחר בקבוצה, יכול ששכרו המלא ישולם על ידי אחד מן הגופים כאמור, בכפוף להתחשבנות שתבוצע בין הצדדים[17].

8.2 כל התגמולים לבעל תפקיד מרכזי בגוף מוסדי ישולמו לבעל התפקיד המרכזי ולא לגורם אחר לרבות חברה בשליטתו של בעל התפקיד המרכזי. אין באמור כדי לגרוע מהאפשרות, לפיה במקרה בו עובד נושא במספר תפקידים, ונושא בתפקיד בגופים נוספים בקבוצה מעבר לתפקידו בגוף המוסדי, ישולם שכרו מהגוף מוסדי, ותבוצע התחשבנות בין הגופים.

לענין זה: "**בעל תפקיד מרכזי**" - למעט דירקטור ולמעט חבר ועדת השקעות שאינם עובדי הקבוצה.

8.3 גוף מוסדי בקבוצה יפעל על מנת שעובד או בעל תפקיד מרכזי בו לא יקבל כל תגמול בשל כהונתו בגוף המוסדי מגורם אחר, ובכלל זה משולט בגוף המוסדי או ממחזיק מהותי בגוף מוסדי בלא שולט.

לעניין זה -

"**שולט**" - לרבות קרובו או תאגיד אחר שבשליטתו.

"**מחזיק מהותי**" - כהגדרתו בסעיף 41יד לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981, לרבות קרובו או תאגיד אחר בשליטתו.

9. תגמול משתנה - מענקים

9.1 **כללי**

מדיניות התגמול של החברה מבוססת, בין היתר, על ההנחה לפיה על התגמול הכולל של חלק מעובדי החברה ובעלי תפקיד מרכזי בה, להיות מושפע, מתוצאותיה העסקיות של החברה, המתבטאות, בין השאר, ברווחיות החברה, וכן מתרומתו האישית של כל עובד להשגתה והכל בהתחשב במגבלות הקבועות בחוק תגמול בכירים.

9.2 למען הסר ספק, מובהר כי בכפוף להוראות הדין, התגמול המשתנה אשר ישולם לעובד בהתאם למדיניות התגמול, ככל שישולם, אינו ולא ייחשב כחלק משכרו הרגיל של העובד, לכל דבר ועניין ולא יהווה בסיס לחישוב ו/או לזכאות ו/או לצבירה של זכות נלווית כלשהי, לרבות ובלי לגרוע מכלליות האמור, לא ישמש כרכיב הנכלל בתשלום חופשה, פיצויי פיטורים, הפרשות פנסיוניות וכו'.

9.3 **מתווה לקביעת רכיב משתנה אישי לבעלי תפקיד מרכזי**

9.3.1 לצורך תשלום רכיב משתנה אישי המשולם במזומן ובהתאם לעקרונות המפורטים להלן, תיקבע, מידי שנה, תוכנית יעדים ומדדים אישית לכל אחד מבעלי התפקיד המרכזי הזכאים לכך, אשר מבוססת על סדרה של יעדים ומדדים ברמת החברה, ברמת היחידה הארגונית וברמה האישית, הנגזרים בין היתר, מתוכנית העבודה של החברה, והכל עד לתקרה כפי שתקבע בתוכנית האישית השנתית האמורה (להלן: "**תוכנית תגמול אישית**" ו-"**יעדי תוכנית התגמול האישית**").

9.3.2 המדדים והיעדים שעליהם מבוסס הרכיב המשתנה לשנה מסוימת יקבעו באופן שנועד לעודד שיפור בתהליכים העסקיים ובהתנהלות העסקית של החברה, במטרה לעודד הגדלת רווחיות לאורך זמן ותוך התחשבות בניהול סיכונים.

9.3.3 תוכנית תגמול אישית הכוללת התייחסות לרכיב משתנה שנתי אישי לכל אחד מבעלי התפקיד המרכזי בחברה, תיערך על בסיס המתווה שלהלן ובכפוף לעקרונות הקבועים בו ותובא לידיעתו של כל בעל תפקיד מרכזי כאמור. תוכנית התגמול האישית יכול ותותאם בהתאם לעדכונים בתוכנית העבודה של החברה או בנסיבות אחרות רלבנטיות, לרבות במקרה של שינוי או קידום בתפקיד.

9.4 **מגבלות ותנאי סף לרכיב המשתנה**

תנאים מקדימים להענקת רכיב משתנה לבעלי תפקיד מרכזי בגין שנה מסוימת בתום השנה בגינה ניתן תגמול משתנה הינם:

א. יחס כושר פירעון שלא יפחת מיחס כושר פירעון מינימלי.

ב. השגת תשואה על ההון על ידי כלל החזקות בשיעור של לפחות 4% בשנה הקלנדארית ("**סף התשואה**"). ועדת התגמול והדירקטוריון רשאים לקבוע ביחס לשנה קלנדארית סף תשואה גבוה יותר בזיקה לתוכנית העבודה של החברה לאותה שנה.

ג. ביחס לרכיב משתנה הוני בלבד - הדירקטוריון רשאי לקבוע תנאי נוסף של העדר התקיימות נסיבות משהות בקשר עם כתבי ההתחייבות שהנפיקה כלליט מימון בע"מ ("**נסיבות משהות**").

17. מובהר כי אין בכהונתו של נושא משרה בגוף מוסדי, שאינו דירקטור, כדירקטור בחברה בת של הגוף המוסדי כדי לפגוע בחישוב הרכיב המשתנה של אותו נושא משרה.

(להלן: "**תנאי סף**").

והכל, למעט החלק ברכיב משתנה שנתי המשולם במזומן שהינו בשיקול דעת, כאמור בסעיף 9.5.6(ג) להלן, ומענק מיוחד אם וככל שיחולק כאמור בסעיף 11 להלן, שאינם מותנים בעמידה בתנאי סף וכפופים לאישור ועדת התגמול והדירקטוריון.

בכל מקום במסמך מדיניות זה בו ישנה התייחסות לתשואה על ההון או רווח, הכוונה היא לתשואה על ההון או לרווח שנרשם, בדוחותיה הכספיים של כלל החזקות, בגין אותה שנה, בהתבסס על כללי חשבונאות מקובלים, כאשר בחישובם נלקחו בחשבון סכומי הרכיב המשתנה שיחושב בגין אותה שנה על פי מדיניות תגמול זו. דהיינו, עמידת כלל החזקות בתשואה על ההון וברווח יבחנו לאחר הפחתה מהרווח הכולל של ההוצאה נטו ממס אשר תירשם בדוחות הכספיים בגין סכום הרכיב השנתי המשתנה שיחושב בגין אותה שנה ("**הפחתת ההוצאה**"). עם זאת, ככל שבגין הפחתת ההוצאה, כלל החזקות לא תעמוד בתנאי הסף לתשלום מענק משתנה הרלבנטיים לאותה שנה, יופחת התגמול המשתנה, במידה הנדרשת, כך שיביא את כלל החזקות לעמידה בתנאי הסף.

9.5 **קריטריונים לקביעת הרכיב המשתנה לבעל תפקיד מרכזי**

9.5.1 סכום הרכיב המשתנה הניתן לחלוקה לכל בעל תפקיד מרכזי יקבע מראש, ויותנה בביצועים כמפורט להלן, למעט תשלום קבוע, חודשי או שנתי, המוגבל לשנת עבודתו הראשונה של בעל התפקיד המרכזי, המוגבל לכדי סכום בגובה של שש משכורות.

9.5.2 עלות הרכיב המשתנה השנתי לבעל תפקיד מרכזי לא תעלה על עלות רכיבי התגמול הקבועים של בעל התפקיד המרכזי בגין אותה שנה. על אף האמור, ועדת התגמול והדירקטוריון מוסמכים לקבוע כי שיעורו של הרכיב המשתנה השנתי של בעל תפקיד מרכזי (למעט המנכ"ל) יעלה על 100% מהרכיב הקבוע השנתי ובלבד שלא יעלה על 200% מהרכיב הקבוע השנתי - וזאת, אם קבעו ועדת התגמול והדירקטוריון שקיימים תנאים חריגים המצדיקים זאת, הנוגעים לנסיבות מיוחדות חד פעמיות, שאינן חוזרות על עצמן כל שנה, ושאינם חלים על קבוצה רחבה של בעלי תפקיד מרכזי, ונרשמו נימוקים מיוחדים בעניין זה.

(להלן: "**תקרת הרכיב המשתנה השנתי**").

9.5.3 ככל שעלות הרכיב המשתנה השנתי חורגת מתקרת הרכיב המשתנה השנתי או שעלות השכר הכוללת חורגת ממגבלת התגמול, והיא כוללת גם תשלום שנזקף בגין מענק פרישה, ניתן יהיה לדחות את זקיפת מענק הפרישה או חלק ממנו ובמקרה זה, בכל מקרה בו נושא משרה יסיים את עבודתו בחברה, בטרם נזקף מלוא מענק הפרישה, יופחת מענק הפרישה ו/או חלק ממנו, בהתאמה.

9.5.4 העובד רשאי לוותר על רכיב משתנה הוני או במזומן ו/או על חלק ממנו, באופן בו רכיב זה, או חלקו, לא ייחשבו חלק משכרו לכל דבר ועניין ובפרט לעניין מגבלות על שכרו מכוח הוראות הדין.

9.5.5 לצורך קביעת יעדי תוכנית התגמול האישית, יקבע לכל בעל תפקיד מרכזי ערך מטרה, במונחים של אחוז מסוים מיעד הרווח, מהרווח בפועל או במונחי משכורות, וזאת בהתחשב בבכירות בעל התפקיד המרכזי ומידת השפעתו על התוצאות הכספיות של כלל החזקות, וכל זאת למקרה שבעל התפקיד המרכזי עמד ב-100% מיעדי תוכנית התגמול האישית להלן ובכפוף לתקרת הרכיב המשתנה השנתי ולתנאי הסף האמורים לעיל ("**ערך מטרה**"). יובהר כי ערך המטרה ביחס לנושאי המשרה בחברה ייקבע על ידי האורגנים המוסמכים בהתאם לדין.

בכפוף למגבלות ולתנאים המפורטים בסעיף 9.4 לעיל, לכל בעל תפקיד מרכזי, עבור כל רכיב בקטגוריות היעדים האישיים כמפורט בסעיף 9.5.6 להלן יקבע מקדם שישקף את אופן השגת כל אחד מיעדי התוכנית האישית שנקבעו לבעל תפקיד מרכזי. המקדם האמור ביחס לכל אחד מהרכיבים יכול שיהיה נמוך מ-1 (אם בעל תפקיד מרכזי השיג רק חלק מיעדי התוכנית האישית) ויכול שיהיה גבוה מ-1 (אם ביצועי בעל תפקיד מרכזי עלו בפועל על אלו שנקבעו לו כיעד), ובלבד שערכו של המקדם לא יעלה על 1.5.

חישוב ערכו של כל אחד מהמקדמים עבור כל אחד מרכיבי התוכנית האישית יבוצע באופן הבא: במקרה בו שיעור העמידה ביעד יהיה נמוך מ-70%, ערכו של המקדם יהיה שווה ל-0; במקרה בו שיעור העמידה ביעד מצוי בטווח שבין 70.01% ל-100% ערכו של המקדם ינוע בין 0.7 (עבור 70.01%) ל-1 (עבור 100%), כאשר בתוך הטווח האמור המקדם יחושב באופן ליניארי; במקרה בו שיעור העמידה ביעד מצוי בטווח שבין 100.01% ל-130% ערכו של המקדם יחושב בהתאם לשיעור העמידה ביעד (באחוזים) חלקי 100, כאשר מנה זו מוכפלת ב-150 ומחולקת ב-130 (לדוגמא: במקרה של שיעור עמידה ביעד של 120%, המקדם יהיה שווה ל-1.38). יובהר כי מקדם הנמוך מ-0.7 ביחס לרכיב מסוים מהרכיבים בקטגוריות היעדים האישיים, יחשב כאי עמידה באותו יעד ולא יקנה לנושא המשרה מענק משתנה בגין אותו רכיב.

הרכיב המשתנה השנתי המשולם במזומן יחושב עבור כל רכיב בנפרד, וסך סכומי מדדי הרכיב המשתנה השנתי המשולם במזומן, שיחושבו בגין כל הרכיבים, על פי המשקל היחסי שיקבע לכל רכיב, יהווה את הרכיב המשתנה השנתי המשולם במזומן המחושב לבעל תפקיד מרכזי הרלוונטי כמכפלה של ערך המטרה.

סך הרכיב המשתנה המשולם במזומן לא יעלה על 1 מיליון ש"ח. ועדת התגמול והדירקטוריון יהיו רשאים לקבוע תקרות נמוכות יותר לרכיב המשתנה המשולם במזומן, בהתאמה למידת עמידת בעל התפקיד המרכזי בתוכנית האישית שנקבעה לו, במסגרת האמור לעיל.

9.5.6 יעדי תוכנית התגמול האישית שיקבעו לכל בעל תפקיד מרכזי לצורך תשלום המענק המשולם במזומן יהיו מבוססים על יעדים כמותיים ו/או איכותיים (מדידים ושאינם מדידים), ויגזרו, בין השאר, מתוכנית העבודה האסטרטגית של הקבוצה ומתוכניות העבודה של היחידה הארגונית אליה משויך ו/או עליה ממונה בעל תפקיד מרכזי ויחולקו לקטגוריות מדידה כדלקמן, אשר לכל אחת מהן יינתן משקל יחסי, כמפורט להלן:

(א) יעדים רוחביים ברמת כלל החברה:

במסגרת יעדי תוכנית התגמול האישית ייכללו בין היתר, היעדים המפורטים להלן:

- יעד תשואה נכסי עמיתים במסגרתו יינתן ביטוי להישגי הקבוצה בניהול כספי העמיתים (בביטוח מנהלים, פנסיה וגמל) במדידה על פני תקופה שלא תפחת משלוש שנים בהשוואה ל-4 קבוצות הביטוח הגדולות האחרות (וביחס לגמל ביחס ל-4 קופות הגמל הגדולות ביותר, לפחות) ("**מדד תשואת עמיתים**")
- יעד בתחום ניהול סיכונים.

(ב) יעדים הקשורים לביצועי היחידה העסקית / יעדים אישיים ("יעדים אישיים"):

יעדים עסקיים, מקצועיים ואחרים ברמת היחידה הארגונית וביניהם מדדים פיננסים חשבונאיים, ובין היתר: מדד רווחיות כגון LR ו-VNB; ערך גלום; מדדי תשואת עמיתים ומדד תשואה ביחס לכספי הנוסטרו; מדד צמיחה; מדדי תפעול ושירות; מדד של השלמת אבני דרך בפרויקטים משמעותיים; יעדי מטרה בתחום ניהול סיכונים, לרבות ציות לנהלים פנימיים, טיפול בהמלצות ביקורת פנים, וליקויי SOX, וציות להוראות הדין; ומדד של התייעלות בעלויות והוצאות ויעדים הנגזרים מתוכנית העבודה שאושרה בדירקטוריון.

המשקל שיינתן ליעדים בקטגוריות (א) ו-(ב) יחדיו, יהיה 80% לפחות.

יצוין כי, ניתן לקבוע כי במקרים המתאימים בהתאם לאופי התפקיד, היעדים יכללו רק יעדים מקטגוריה (א).

כמו כן, יובהר כי ניתן לקבוע יעדים מבין אלו שנמנו כיעדים אישיים גם כיעדים רוחביים.

(ג) יעדים בשיקול דעת:

הערכת ביצועים על ידי מנכ"ל החברה או המנהל הישיר. ההערכה תתבסס על ההליך המובנה של הערכת הביצועים המתקיים בקבוצה, ותתייחס, בין השאר, לקריטריונים שאינם פיננסיים. הערכת מנכ"ל החברה או המנהל הישיר תתייחס, בין השאר, לתרומה ארוכת הטווח של בעל התפקיד המרכזי ולביצועיו ארוכי הטווח. בכל מקרה ביחס לנושא משרה יהיה מרכיב זה כפוף לאישור ועדת התגמול ודירקטוריון החברה. ביחס למבקר הפנימי, הערכת הביצועים תעשה על ידי הדירקטוריון לאחר קבלת המלצת ועדת הביקורת ויו"ר הדירקטוריון. המשקל שיינתן לקטגוריה זו הינו עד 20%.

יובהר, כי המשקל שיינתן לכל שלוש הקטגוריות האמורות יסתכם ל-100%.

פירוט היעדים בכל קטגורית מדידה וכן המשקל היחסי של כל אחת מקטגוריות המדידה יותאם לכל בעל תפקיד מרכזי, בהתאם לרמת הבכירות שלו ובהתאם ליחידה הארגונית אליה הוא משויך ו/או עליה הוא ממונה ויאושר, ביחס לנושאי המשרה, על ידי ועדת התגמול והדירקטוריון.

9.5.7 ביחס לבעל תפקיד מרכזי הנמנה על מי מהאוכלוסיות המפורטות בסעיף 9.5.13 להלן, ייכללו גם היעדים הרלבנטיים המפורטים בסעיף 9.5.13 להלן.

9.5.8 משקלם של יעדים שהינם כמיתים, פיננסיים, משתני שוק או משתנים חשבונאיים (בין אם הם רוחביים ברמת כלל החברה, כלל חברתיים או אישיים או ברמת היחידה) יהיה גבוה מ-50%. בכפוף להוראות הדין, האמור לא יחול ביחס לגורמי בקרה וליחידות התומכות ביחידות העסקיות.

9.5.9 היעדים יכללו גם יעד/ים אשר תקופת המדידה שלהם תהיה ארוכה משנה אחת (כאשר ניתן לתת משקלות שונים לכל אחת מהשנים), יעד/ים הכוללים השוואה לחברות רלוונטיות אחרות בענף, וכן יעדים המביאים לידי ביטוי קריטריונים של ניהול סיכונים.

9.5.10 תקופת המדידה של יעד הקשור בתוצאות ניהול ההשקעות של החברה או של כספי חוסכים באמצעותה לא תפחת משלוש שנים.

9.5.11 ביחס ליעדים ארוכי טווח - בעת קביעת התגמול של בעל תפקיד מרכזי המועסק תקופה קצרה מתקופת המדידה שנקבעה עבור יעד מסוים, תקופת המדידה עבור בעל תפקיד מרכזי זה תוכל להיות קצרה ביחס לתקופת המדידה שנקבעה לבעלי תפקיד מרכזי אחרים.

9.5.12 ועדת התגמול והדירקטוריון רשאים לקבוע את תנאי הרכיב המשתנה המשולם במזומן בגין כל שנה, לרבות בגין שנת 2016, בהתאם לאמור במדיניות תגמול זו.

9.5.13 **מתווה לקביעת בונוס שנתי אישי לאוכלוסיות מיוחדות (בעלי תפקיד מרכזי)**

9.5.13.1 **בעלי תפקיד מרכזי המועסקים בניהול השקעות בפועל** - בקביעת התגמול לבעל תפקיד מרכזי בתחום ניהול ההשקעות יילקחו בחשבון פרמטרים כגון עמידה ביעדי השקעה, תשואה מול סיכון ומדדי ייחוס רלבנטיים, ולגבי ניהול כספי חוסכים באמצעות החברה - גם התשואה של כספי החוסכים בהתחשב ברמת הסיכון שנלקחה ואופק הזמן למדידה.

תקופת המדידה של רכיב משתנה התלוי בתוצאות ההשקעות לא תפחת משלוש שנים. ואולם מובהר כי ביחס לבעלי תפקיד מרכזי המועסקים תקופה קצרה מתקופת המדידה שנקבעה, ניתן יהיה למדוד על פני תקופת זמן קצרה יותר.

9.5.13.2 **בעל תפקיד מרכזי בתחום השיווק, המכירה והתיווך מול לקוחות** - בקביעת התגמול תינתן התייחסות למדיניות ניהול הסיכונים של החברה באופן שמנגנון התגמול לא יעודד חוסר הוגנות כלפי לקוחות החברה.

9.5.13.3 **בעל תפקיד מרכזי בתחום הפיקוח והבקרה** - במסגרת אישור היעדים הנבחנים לצורך קביעת המענק השנתי לבעלי תפקיד מרכזי בתחום הפיקוח והבקרה - יתן האורגן המאשר את היעדים את דעתו לכך, שהיחס בין התגמול המשתנה לבין התגמול הקבוע של בעלי תפקיד מרכזי בתחום הבקרה, יטה לטובת התגמול הקבוע בהשוואה ליחס זה אצל בעלי תפקיד מרכזי אחרים בחברה וכי שיעורו של התגמול הקבוע יהיה בשיעור של 55% לפחות.

9.5.14 **הזכאות לרכיב משתנה בגין תקופת העסקה חלקית**

במקרה בו בעל תפקיד מרכזי יעבוד בחברה רק חלק מהשנה הקלנדארית הרלוונטית לחישוב הזכאות לרכיב משתנה, עקב סיום הסכם העסקה או פיטורים, יהיה בעל התפקיד המרכזי זכאי לחלק יחסי מהרכיב המשתנה בגין אותה שנה בהתאם לתקופת עבודתו בחברה בשנה כאמור מתוך השנה הקלנדארית הרלוונטית בכללותה (על בסיס חישוב יומי וכולל תקופת הודעה מוקדמת). במקרה בו בעל התפקיד המרכזי יעבוד רק חלק מהשנה הקלנדארית הרלוונטית לחישוב הזכאות לרכיב משתנה, עקב תחילת העסקה בחברה, החברה תהיה רשאית לשלם לו תגמול משתנה מלא, בגין אותה שנה ובלבד שעבד לפחות שישה (6) חודשים באותה שנה.

מנכ"ל החברה יהיה רשאי לאשר זכאות לרכיב משתנה בגין תקופת העסקה חלקית גם במקרה של התפטרות ובלבד שבמקרה שמדובר בנושא משרה, המלצתו של המנכ"ל תובא לאישור ועדת התגמול והדירקטוריון.

אין באמור לעיל, כדי לגרוע מיתר ההסדרים החלים על הרכיב המשתנה בהתאם למדיניות תגמול זו.

10. רכיב משתנה - תגמול הוני

10.1 הענקת תגמול הוני לעובדים בחברה נועדה לשתף אותם בתוצאות פעילותה של החברה ולהוות תמריץ חיובי להמשך מתן השירותים לחברה במסירות ומקצועיות לטווח ארוך.

בכפוף לאישור ועדת התגמול והדירקטוריון של החברה ושל כלל החזקות, החברה יכולה להציע לעובדים להשתתף בתוכנית להקצאת מניות חסומות ו/או מכשיר מבוסס מניות ו/או אופציות שניתנות למימוש למניות כלל החזקות (להלן: "**מכשיר הוני**"). במקרה של הענקת רכיב משתנה באמצעות אופציות, ועדת התגמול תנמק בהמלצתה את עדיפות מכשיר הוני זה על פני מניות. הדירקטוריון יהא רשאי לאפשר לבעל תפקיד מרכזי, לבחור בין תגמול משתנה המשולם במזומן לתגמול משתנה הוני, או לשילוב ביניהם, והכל כפי שיקבע על ידו.

10.2 בעת הענקת מכשיר הוני תקבע תקופת החזקה והבשלה מינימלית אשר ביחד לא תפחת משנתיים.

10.3 במקרה של הענקת רכיב משתנה באמצעות מכשיר הוני לבעלי תפקיד מרכזי, תיקבע הזכאות לתגמול משתנה הוני לבעלי תפקיד מרכזי על בסיס איזה מיעדי התגמול המפורטים בסעיף 9.5.6(א) לעיל ובמתכונת שתותאם למכשיר זה ויכול שיתווספו תנאים נוספים ("**יעדי הביצוע**")[18].

10.4 התוכנית תכלול בין היתר את הפרטים הבאים:

10.4.1. **מחיר מימוש** - ככל שיוענקו אופציות, מחיר המימוש שלהן במועד ההקצאה לכל כתב אופציה שיוקצה לא יפחת מממוצע מחיר הסגירה של מניית כלל החזקות ב-30 ימי המסחר האחרונים בבורסה לניירות ערך בתל אביב בע"מ עובר למועד אישור ההקצאה על ידי ועדת התגמול ובכל מקרה לא יפחת ממחיר הסגירה של מניית כלל החזקות ביום המסחר האחרון בבורסה לניירות ערך בתל אביב בע"מ עובר למועד האמור.

10.4.2. **תקרה להטבה במועד המימוש** - ההטבה תוגבל בתקרה שלא תעלה על 300% ממחיר המניה, כך שאופן מימוש הזכויות של בעל התפקיד המרכזי, במכשירים הוניים יוגבל לשיעור שלא יעלה על 300% ממחיר המניה, לעומת מחירה במועד הענקת המכשיר ההוני (במניות חסומות העמידה בתקרה להטבה תיבחן במועד בחינת העמידה ביעדי הביצוע).

10.4.3. **מועד הפקיעה של כתבי האופציה** - מועד זה לא יהיה מאוחר מחלוף ארבע שנים ממועד ההבשלה של המנה ההונית האחרונה שהוענקה לניצע.

10.4.4 **תנאי מימוש, פקיעה והאצה** של כתבי האופציה או של מניות חסומות במקרה של עזיבת החברה (עקב פיטורין, התפטרות ומקרי מוות או נכות חו"ח), ככל שיחולו.

18. מובהר כי ביחס לתגמול הוני שהוענק קודם לאישור מדיניות תגמול זו, ימשיכו לחול תנאי הביצוע הקבועים בתוכנית התגמול לשנת 2015 כמפורט בדיווח מיידי של כלל החזקות מיום 22 ביוני 2015 (אסמכתא 2015-01-054096).

10.4.5 **התגבשות הזכאות לרכיב ההוני** - הזכאות לתגמול ההוני והיקפו, יקבעו בסמוך לאחר פרסום הדוחות הכספיים השנתיים של כלל החזקות בגין השנה הרלבנטית. זכאות כאמור, תקבע בהתאם לעמידה ביעדי הביצוע שנקבעו כאמור.

10.4.6 **חלוקת ההקצאה למנות** - ההקצאה של התגמול ההוני יכול שתיעשה בדרך של הענקות שנתיות או בהקצאה מראש למספר שנים, כאשר השווי של התגמול ההוני ייקבע במועד ההענקה. לצורך קביעת יחס קבוע משתנה, כמפורט בסעיף 6.1.6 לעיל, חישוב שווי התגמול ההוני לשנה יבוצע באופן שהשווי של תגמול הוני שהוענק בגין שנה מסוימת, כפי שהוא במועד ההענקה, ייחס במלואו לשנה שבגינה ניתן וזאת בהתאם לממוצע שווי תגמול ההוני שניתן בגין אותה שנה ואולם במקרה בו תבוצע הקצאה מראש למספר שנים, בגין אותן שנים, תהא רשאית החברה, בכפוף להוראות כל דין, לחלק את השווי הכולל כפי שהוא במועד ההענקה באופן זהה לכל אחת מהשנים.

10.5 במקרה של עמידה ביעדי הביצוע שהקנו זכאות לקבלת רכיב ההוני, תותנה האפשרות למימוש המכשיר ההוני בתנאי סף לשחרור חלק נדחה שייקבעו מראש בהתאם לסעיף 12 למדיניות תגמול זו.

11. *מענק מיוחד*

11.1 הדירקטוריון וועדת התגמול יהיו רשאים להחליט מעת לעת על מתן מענק חד-פעמי, בין היתר, בגין מאמצים ניכרים מצד בעל התפקיד המרכזי, לרבות במסגרת ביצוע עסקה שאינה במהלך העסקים הרגיל של החברה. מענק מיוחד כאמור, ינתן בנסיבות מיוחדות (להלן: "**מענק מיוחד**").

11.2 מענק מיוחד כאמור לא יעלה על 3 משכורות בסיס למענק ובמקרים מיוחדים לא יעלה על 6 משכורות בסיס למענק. יובהר כי ככל שמתחייב על פי דין, במקרה שמענק כאמור ינתן בדיעבד, ללא שנקבעו יעדים מראש בגינו, הרי שמענק זה, יבוא במקום, כל או חלק, ברכיב משתנה שנתי המשולם במזומן שהינו בשיקול דעת, כאמור בסעיף 9.5.6(ג) לעיל.

11.3 ככל שישולם מענק מיוחד לבעל תפקיד מרכזי הוא נפרד ואינו קשור למתווה לקביעת רכיב משתנה אישי. המענק ישולם במזומן אולם יהיה כפוף להוראות לגבי היחס בין הרכיב המשתנה לרכיב הקבוע ולהסדרי התשלום שנקבעו לגביו, לרבות פריסה, החלות לגבי בעל תפקיד מרכזי בהתאם למדיניות תגמול זו.

12. *פריסת רכיב משתנה שנתי לבעל תפקיד מרכזי*

12.1 ככל שהרכיב המשתנה לבעל תפקיד מרכזי אינו עולה על 1/6 מהרכיב הקבוע ששולם באותה שנה, לא יחול מנגנון הפריסה והדחיה האמור בסעיף זה.

12.2 50% (וביחס למנכ"ל 45%) מהמענק המשתנה המשולם במזומן ו/או מהמענק המשתנה ההוני ישולם בתשלום אחד או יותר בסמוך לאחר מועד אישור הדוחות הכספיים של כלל החזקות בגין אותה שנה או במועד מאוחר יותר שייקבע (להלן: "**מועד התשלום ראשון**").

12.3 יתרת המענק המשתנה המשולם במזומן ו/או המענק המשתנה ההוני, (50% וביחס למנכ"ל 55%), תידחה ותיפרס לשלושה תשלומים שווים (בשיטת הקו הישר), על פני שלוש השנים העוקבות (להלן: "**תשלום נדחה**", "**שנות השיחרור**").

12.4 בחינת פריסת המרכיב המשתנה תחול על הרכיב המשתנה כמכלול באופן שפריסה של רכיב מסוים ברכיב המשתנה עשויה לבוא כנגד אי פריסה של רכיב אחר בתגמול המשתנה ובלבד שהתגמול המשתנה הכולל ייפרס כאמור לעיל.

12.5 התשלומים הנדחים במזומן יהיו צמודים למדד. לענין סעיף זה: "**מדד הבסיס**" - המדד הידוע במועד התשלום הראשון של הרכיב המשתנה השנתי. התשלומים הנדחים יכול ויישאו ריבית, בשיעור שיקבע על ידי הדירקטוריון.

12.6 כל רכיב תגמול משתנה נדחה ישולם לבעל תפקיד מרכזי או יהיה ניתן למימוש על ידו, לפי העניין, רק במקרה בו בשנת השיחרור הרלבנטית יתקיימו כל התנאים הבאים: א. יחס כושר פירעון לא יפחת מיחס כושר פירעון מינימלי כפי שהיה במועד התשלום הראשון של הרכיב המשתנה (להלן בסעיף זה: "**תנאי הון מינימלי**") ב. כלל החזקות תרשום רווח (להלן בסעיף זה: "**תנאי הרווח**") ג. ביחס לרכיב תגמול משתנה הוני בלבד - לא התקיימו נסיבות משהות.

(תנאי הון מינימלי, תנאי הרווח והעדר התקיימות נסיבות משהות, ככל שרלבנטי, להלן בסעיף זה: "**תנאי הסף לשיחרור**").

12.7 לא התקיים אחד מתנאי הסף לשיחרור בשנה מסוימת, ידחה מרכיב התגמול המשתנה שלא שוחרר וישולם בשנה שלאחר מכן ("**השנה העוקבת**") בכפוף להתקיימות כל תנאי הסף לשיחרור הרלבנטיים בשנה העוקבת. לא התקיימו תנאי הסף לשיחרור גם בשנה העוקבת, יאבד בעל התפקיד המרכזי את זכאותו לאותו מרכיב.

12.8 עוד יובהר, כי במקרה של סיום יחסי עובד-מעביד, לא יוקדמו תשלומים נדחים, להם זכאי בעל תפקיד מרכזי בגין השנים הקודמות והוראות סעיף זה יחולו עליהם ועל הרכיב המשתנה לו זכאי בעל תפקיד מרכזי בגין השנה שבמהלכה הסתיימו יחסי עובד-מעביד (אם וככל שיהיה זכאי). תשלום נדחה, אשר שולם לאחר סיום יחסי עובד-מעביד, אינו בגדר "מענק פרישה".

12.9 איסור גידור - החברה תפעל לכך שבעל תפקיד מרכזי יתחייב כי לא ייצור הסדרי גידור פרטיים, המבטלים את השפעת הרגישות לסיכון הגלומה ברכיב המשתנה בתגמולם.

12.10 ועדת התגמול והדירקטוריון רשאים להחיל את כללי השיחרור האמורים לעיל גם ביחס לחלקים מהמענק המשתנה שנפרסו בעבר אך טרם שולמו.

12.11 **ביטול או הפחתת רכיב משתנה שנתי לבעל תפקיד מרכזי על פי שיקול דעת**

במועד קבלת ההחלטה על התגבשות הזכאות לתגמול המשתנה השנתי, בנוסף לדרישה לעמידה בתנאי הסף, במקרים מיוחדים וחריגים ומנימוקים שיצוינו, הדירקטוריון, לאחר קבלת המלצת ועדת התגמול, יהיה רשאי להפחית מסכומי הרכיב המשתנה השנתי של בעל תפקיד מרכזי, ואף לבטלו כליל במקרים הבאים:

- לצורך שמירה על יציבות גוף מוסדי ועל איתנות הונו העצמי.
- במועד תשלום הרכיב המשתנה כלל ביטוח אינה עומדת ביחס כושר פירעון מינימלי.
- במקרה של תשואות שליליות בכספים המנוהלים על ידי החברה עבור עמיתים ומבוטחים, שהינן לפי שיקול דעת הדירקטוריון חריגות לרעה באופן משמעותי ביחס לשוק.

במידה שנערכה הפחתה במענקים עקב צרכי הקבוצה כאמור, יהא רשאי הדירקטוריון לנייד את המענקים שהופחתו לשנים הבאות, ויהא רשאי לקבוע כי תשלומם בשנים הבאות יהא כפוף לעמידה בתנאי הסף הרלבנטיים באותן שנים, כאמור בסעיף 9.4 לעיל.

13. השבת סכומים על בסיס נתונים שהתבררו כמוטעים

13.1 בעל תפקיד מרכזי יחזיר לחברה, סכומים ששולמו לו כרכיב משתנה, במסגרת תנאי כהונתו והעסקתו (להלן: "**השבה**"), וזאת בתנאים שייקבעו, ובהתקיימותן של נסיבות חריגות במיוחד.

13.2 בלי לגרוע מכל סעד העומד לחברה על פי דין, ועדת התגמול והדירקטוריון יקבעו תנאים ונסיבות לביצוע השבה, לרבות סכומי ההשבה או שיעורי ההשבה ההולמים סוגי נסיבות שונים, בהתאם ובכפוף לאמור בחוזר התגמול, כפי שיהיה מעת לעת, שיכללו, לכל הפחות, את אלה:

(א) שולמו לבעל תפקיד מרכזי סכומים, על בסיס נתונים שהתבררו כמוטעים והוצגו מחדש בדוחות הכספיים של החברה או של קופת גמל שבניהולה (ובלבד שלא מדובר בתיקון הנובע מתיקון ו/או עדכון שחל בהוראות התקינה החשבונאית) ולאור הצגתם מחדש של הנתונים היה אמור להיות משולם לבעל התפקיד המרכזי סכום נמוך מזה ששולם בפועל;

(ב) שולמו לבעל תפקיד מרכזי סכומים, בהתחשב ברמת סיכון שהתברר כי לא שיקפה באופן מהותי את החשיפה בפועל של החברה או של כספי חוסכים באמצעותה, ולאור רמת הסיכון היה אמור להיות משולם לו סכום נמוך מזה ששולם בפועל;

(ג) קביעה של ועדת תגמול כי בעל תפקיד מרכזי היה שותף להתנהגות שגרמה נזק חריג לחברה או לחוסכים באמצעותה, לרבות: הונאה או פעילות לא חוקית אחרת, הפרת חובת אמונים, הפרה מכוונת או התעלמות ברשלנות חמורה ממדיניות החברה, כלליה ונהליה.

לעניין זה, "**נזק חריג**" ובכלל זה, הוצאה כספית משמעותית בשל קנסות או עיצומים שהוטלו על החברה על ידי רשויות מוסמכות על פי דין, או על פי פסק דין, פסק בורר, הסדר פשרה וכדומה. לענין זה מובהר כי נזק לא יחשב כנזק חריג (למעט במקרים של הכרעה שיפוטית בהונאה או הפרת חובת אמונים), ככל שסכומו אינו עולה על 5% מההון העצמי של החברה במועד קרות הנזק החריג. לגבי נזק העולה על הסף האמור תבחן הגדרתו כנזק חריג בהתאם לנסיבות הענין.

הנזק החריג ייוחס לשנה בה בוצע המעשה בגינו נגרם הנזק ולפיכך יובהר כי תשלומו של הנזק החריג לא ייחשב כהוצאה בשנה השוטפת לענין חישוב המענק השוטף, והכל לפי קביעת ועדת התגמול.

13.3 לגבי בעל תפקיד מרכזי, שאינו מנכ"ל, שוועדת התגמול קבעה שלא הייתה לו השפעה מהותית על הנסיבות המפורטות בסעיפים 13.2(א)-(ב) לעיל, ניתן שלא לדרוש השבה וחלף זאת, לקזז את הסכומים כאמור מסכום רכיבים משתנים שישולמו לבעל התפקיד בעתיד, אם וככל שישולמו.

13.4 אם יתברר כי לא שולם, בחלקו או במלואו, רכיב מתנאי כהונה והעסקה לבעל התפקיד המרכזי על בסיס נתונים שהתבררו כמוטעים והוצגו מחדש בדוחות הכספיים של החברה או של כלל החזקות או של קופות הגמל (ובלבד שלא מדובר בתיקון הנובע מתיקון ו/או עדכון שחל בהוראות התקינה החשבונאית), או בהתחשב ברמת סיכון שהתברר כי לא שיקפה באופן מהותי את החשיפה בפועל של החברה או של כלל החזקות או של כספי חוסכים באמצעותה, ולאור הצגתם מחדש של הנתונים או של רמת הסיכון היה אמור להיות משולם לבעל התפקיד המרכזי סכום גבוה מזה ששולם בפועל, תזכה החברה את בעל התפקיד המרכזי בחלק התשלום החסר ותעמיד לזכותו כל זכות שהייתה עומדת לו אילו היה מחושבים תנאי הכהונה והעסקה מלכתחילה על בסיס הנתונים או רמת הסיכון כפי שהוצגו מחדש.

13.5 ועדת התגמול והדירקטוריון יקבעו אם התקיימו נסיבות חריגות להשבה כאמור לעיל ואת סכום ההשבה; ההחלטה בדבר קיומן של נסיבות חריגות וסכום ההשבה ייקבעו בשים לב, בין היתר, לנזק, לאחריות בעל התפקיד, סמכויותיו, מידת מעורבותו והצעדים שנקט למניעת הנזק.

13.6 ועדת התגמול והדירקטוריון יהיו רשאים לקבוע את מועדי ההשבה כך שיתבצעו תוך תקופה סבירה בהתחשב בגודל הסכום אותו נדרש להשיב.

13.7 החברה תנקוט באמצעים העומדים לרשותה, בנסיבות העניין, לרבות באמצעים משפטיים, להשבת סכומים הטעונים השבה לפי סעיף זה.

13.8 סכומים ששולמו לבעל תפקיד מרכזי יהיו ברי השבה למשך תקופה של חמש שנים ממועד הענקת הרכיב המשתנה, לרבות לגבי רכיבים נדחים (להלן: "**תקופת ההשבה**"). ואולם, תקופת ההשבה לגבי רכיב משתנה ששולם לנושא משרה כהגדרתו בחוק החברות, תוארך בשנתיים נוספות, אם במהלך תקופת ההשבה קבעו ועדת תגמול והדירקטוריון כי התקיימו נסיבות המחייבות השבה, כמפורט להלן:

13.8.1 החברה פתחה בהליך בירור פנימי לגבי כשל מהותי;

13.8.2 אם נודע לחברה שרשות מוסמכת, לרבות רשות מוסמכת מחוץ לישראל, פתחה בהליך בירור מנהלי או חקירה פלילית כנגד החברה או נושאי משרה בה;

13.8.3 רשות מוסמכת פתחה בהליך בירור כאמור בקשר עם הונאה או הפרת חובת אמונים של נושא משרה בחברה.

13.9 מובהר כי בעל תפקיד מרכזי לא יידרש להשיב לחברה סכומים העולים על התשלום שקיבל בפועל (נטו ממס).

13.10 **דיווח לממונה**

13.10.1 החברה תדווח לממונה, על התקיימות נסיבות להשבה לפי סעיף 13 זה בתוך 30 ימי עסקים ממועד הקביעה. לדיווח יצורף פרוטוקול ועדת תגמול.

13.10.2 החברה תדווח לממונה בתום כל שנה קלנדארית על אמצעים שננקטו על ידה להשבת סכומים ועל סכומים שהושבו, ככל שננקטו או הושבו, לפי העניין, היה והתקיימו לגבי בעלי תפקיד מרכזי בה נסיבות להשבה.

13.11 על אף האמור לעיל, כאשר סך התגמול המשתנה שהוענק לבעל תפקיד מרכזי בגין שנה קלנדארית אינו עולה על 1/6 מהרכיב הקבוע באותה שנה, אין חובה להפעיל על הרכיב המשתנה בגין אותה שנה את מנגנון ההשבה.

14. תנאים נלווים והטבות נוספות לעובדים (לרבות נושאי משרה)

14.1 מעבר לאמור במדיניות זו, התגמול לעובדים עשוי לכלול מרכיבים נוספים שהחברה נוהגת לעיתים להעניק לכלל עובדיה, או לחלק מהם, כגון: החזר הוצאות, חניה, שי לחגים, השתלמויות, הנחה ברכישת מוצרי החברה, נופשים וכו'.

14.2 החברה תהיה רשאית, ובמקרים הנדרשים על פי דין - חייבת, לאשר לעובדים, לפי העניין תנאים נלווים נוספים לשכר הבסיס, בין היתר, כמפורט להלן:

14.2.1 **הפרשות פנסיוניות וביטוח אובדן כושר עבודה** - החברה תהיה רשאית להפריש עבור העובד בגין מלוא שכרו, הפרשות למוצר פנסיוני שייבחר על ידי העובד בהתאם להוראות הדין. ביצוע הפרשות החברה לביטוח פנסיוני יותנה בניכוי מתאים של חלק העובד בהפרשות מתוך שכרו של העובד ויכול שיהיה על כל או חלק מרכיבי התגמול, כולל על רכיבים נלווים נוספים לשכר הבסיס הכלולים בשכר ו/או מגולמים בו. בנוסף, החברה רשאית לבטח את העובד בביטוח אובדן כושר עבודה. החברה רשאית להתיר לעובד להמיר את סכומי ההפרשה בגין תגמולים שמעבר לתקרת השכר המוכרת לצרכי מס על פי הדין, לתשלום שכר, באופן שעלות העסקתו לחברה לא תגדל.

14.2.2 **פיצויי פיטורין** - ביחס לבעל תפקיד מרכזי - החברה תהיה רשאית לשלם פיצוי פיטורין מלאים הן בפיטורין והן בהתפטרות.

14.2.3 **קרן השתלמות** - החברה רשאית להפריש לקרן השתלמות בהתאם לשיעורים המוכרים על פי הדין ותעביר סכומים אלו לקרן השתלמות על פי בחירתו של העובד על בסיס מלוא שכר הבסיס. העובד יהיה רשאי להמיר את סכומי ההפרשה שמעבר לתקרת השכר המוכרת לצרכי מס על פי הדין, לתשלום שכר, באופן שעלות העסקתו לחברה לא תגדל.

14.2.4 **רכב** - החברה רשאית להעמיד לרשות העובדים ולשימושם רכב כמקובל בחברה, אשר ישמש, בין היתר, לצורך מילוי תפקידם ויתכן שאף בתוספת גילום מלא. החברה תהיה רשאית לשאת בהוצאות הכרוכות בשימוש ובאחזקת הרכב והכל לפי הנהלים הנהוגים בחברה. החברה תהיה רשאית להעניק לעובד תשלום שווה ערך חלף האמור.

14.2.5 **תקשורת** - החברה רשאית להעמיד לרשות העובד טלפון נייד לשימושו האישי על פי בחירת החברה כמקובל בחברה (בגין מנכ"ל החברה ויו"ר הדירקטוריון תישא החברה בתוספת גילום מלא). כמו כן, החברה תהיה רשאית להעמיד לעובד אמצעי מיכון (מחשב נייד וכדומה) לצורכי עבודתו בהתאם לנהלי החברה.

14.2.6 **ארוחות / אש"ל** - החברה תהיה רשאית לאפשר לעובד לעשות שימוש בהסדר תשלום עבור ארוחות ואש"ל במהלך שעות העבודה וכן תהיה זכאית לאפשר החזר הוצאות, כפי שיקבע בנהלי החברה, מעת לעת.

14.2.7 **חופשה שנתית** - החברה תהיה רשאית להעניק לעובד חופשה שנתית בהיקף שלא יעלה על 25 יום בשנה ובכל מקרה לא פחות מהקבוע בדין. החברה תהיה רשאית לאפשר לעובד לצבור ולפדות ימי חופשה שנתית כפי שיקבע בנהלי החברה, מעת לעת[19].

14.2.8 **חופשת מחלה** - עובד יהיה זכאי להעדר מהעבודה בשל מחלה על פי הוראות חוק דמי מחלה. החברה תהיה רשאית לשלם לעובד תשלום מלא עבור ימים בהם נעדר מהעבודה עקב מחלה החל מיום ההיעדרות הראשון כפי שיקבע בנהלי החברה, מעת לעת. עובד יהיה זכאי לצבור ימי מחלה כפי שיקבע בנהלי החברה, אולם לא יהיה זכאי לפדיון ימי מחלה.

19. בחודש אוקטובר 2016 עדכנה החברה את הנוהל, באופן שיאפשר במקרים מיוחדים להאריך את תקופת החריגה הקיימת מהצבירה (צבירה של מכסה שנתית אחת לעובד ושתי מכסות לנושא משרה), ביחס לעובדים ולנושאי משרה, בחצי שנה. כאשר תקופת חריגה ארוכה יותר תוגבל בשנתיים ימים, והיא תעשה ביחס לעובדים, באישור מנכ"ל החברה, וביחס לנושאי משרה - באישור הדירקטוריון, ובמקביל אישרה למנכ"ל הארכה לניצול ימי החופשה שנצברו לו, ואשר בוצעה בגינם הפרשה חשבונאית, נכון לחודש ספטמבר 2016, וזאת עד תום תקופת ההסכם כאמור.

14.2.9 **דמי הבראה** - החברה תהיה רשאית לשלם לעובד דמי הבראה בסכום המקובל בחברה, אך לא פחות מהקבוע בדין.

14.2.10 החברה תהיה רשאית לשלם עבור העובדים דמי חבר לאגודות מקצועיות.

14.2.11 החברה תהיה רשאית לשלם עבור העובדים דמי מינוי לעיתונים ולספרות מקצועית.

14.2.12 החברה תהיה רשאית לשלם עבור השתלמויות, הצטרפות לנסיעת תמרוץ לסוכנים, בדיקות סקר ופעילות רווחה.

14.2.13 **פטור, שיפוי וביטוח לנושא משרה**

14.2.13.1 החברה תהיה רשאית להעניק כתבי שיפוי בנוסח שיוחלט על ידה, וביחס לנושאי משרה - בנוסח שאושר ו/או יאושר על ידי האסיפה הכללית של בעלי המניות של כלל החזקות. ככל שהחברה תבקש לערוך שינוי בכתבי השיפוי, מכל סיבה שהיא, יביאו החברה ו/או כלל החזקות, לפי העניין, את כתבי השיפוי המתוקנים לאישור בפני האורגנים המוסמכים בהתאם להוראות הדין.

14.2.13.2 בלי לגרוע מהאמור לעיל, החברה תהיה רשאית לרכוש לנושאי המשרה בקבוצה ביטוח אחריות נושאי משרה וזאת, בסכומי ביטוח שלא יעלו על 400 מיליון דולר ובתמורה לפרמיה שנתית שלא תעלה על 1 מיליון דולר.

14.2.13.3 החברה תהיה רשאית לרכוש ביטוח נושאי משרה מסוג Run Off במקרה של העברת שליטה בחברה ו/או בחברה בת.

14.2.13.4 החברה תהיה רשאית להעניק פטור מאחריות לנושאי המשרה בחברה, בכפוף לקבלת האישורים הנדרשים להענקת הפטור לפי הדין. פטור כאמור לא יחול על החלטה או עסקה שבה לבעל השליטה או לנושא משרה כלשהו בחברה (גם נושא משרה אחר מזה שעבורו מוענק כתב הפטור) יש בה עניין אישי.

15. *הסדרי פרישה*

מענק פרישה ביחס לנושאי משרה

15.1 מעבר לתשלום פיצויי פיטורים, ובכפוף לתנאי הזכאות הנקובים בסעיף 15.5.1 להלן, החברה תהיה רשאית להעניק לנושא משרה מענק פרישה חד-פעמי שווה ערך לגובה של עד 4 משכורות בסיס. משכורת בסיס למענק פרישה תכלול גם רכיבי שכר נלווים כגון: רכב, טלפון, החזר הוצאות, זכויות סוציאליות והטבות נלוות לשכר (לרבות: הפרשות לביטוחי מנהלים ו/או קרנות פנסיה, קרנות השתלמות, ימי חופשה, דמי הבראה, ימי מחלה וכו') (להלן: "**משכורת בסיס למענק פרישה**"). גובה מענק הפרישה האמור יקבע במועד חתימת הסכם העסקה עם נושא המשרה או לאחר מכן ובלבד שלא יקבע בסמוך למועד פרישתו. בנוסף, בעת סיום יחסי עובד-מעביד תהיה החברה רשאית, בהחלטת האורגנים המוסמכים, להגדיל לנושא המשרה את מענק הפרישה וזאת בגובה של עד 2 משכורות בסיס למענק פרישה, נוספות. כמו כן, לחברה שמור שיקול דעת מיוחד להגדלת מענק הפרישה במקרה שבו נושא המשרה עבד בחברה (לרבות בחברות קשורות) במשך תקופה העולה על 15 שנה וזאת בגובה של עד 2 משכורות בסיס למענק פרישה נוספות. לחלופין, במקום מענק הפרישה הנזכר לעיל, במקרים חריגים ויוצאי דופן, רשאית החברה לקבוע כי במקרה שבו נושא משרה עבד בחברה (לרבות בחברות קשורות) במשך תקופה העולה על 15 שנה, יהיה זכאי נושא המשרה לפיצויי פיטורין סטטוטוריים מוגדלים בגובה של עד 200% בכפוף לתנאים שיקבעו וזאת חלף כל מענק (הסתגלות או פרישה) כאמור בסעיף זה לעיל.

15.2 במסגרת השיקולים והקריטריונים שתשקול החברה באשר לקביעת ולהגדלת מענק הפרישה, כאמור לעיל, יילקחו בחשבון, בין היתר, נסיבות הפרישה, תקופת הכהונה, תפקידיו, כישוריו, ביצועי החברה בתקופת הכהונה ותרומתו של נושא המשרה להשגת יעדי החברה, להשאת רווחיה, ולניהול כספי החוסכים באמצעותה, התגמול השנתי שקיבל במהלך תקופת הכהונה, וכן המלצת מנכ"ל החברה.

15.3 מענק הפרישה יותנה בביצועים בפועל, יחשב כרכיב משתנה על כל המשתמע מכך וייפרס בהתאם לאמור במדיניות תגמול זו לענין מענק פרישה, כמפורט להלן. למען הסר ספק מובהר כי התאמות שיבוצעו בהפרשות למענק הפרישה במהלך שנות ההעסקה, לא ייבדקו לצורך קביעת יחס קבוע משתנה, כמפורט בסעיף 6.1.6 לעיל.

15.4 קביעת תנאי פרישה לנושאי משרה יהיו בכפוף לאישור הדירקטוריון, לאחר שקיבל את אישור ועדת התגמול.

15.5 תשלום תנאי פרישה משתנים כאמור אשר עולה על סך של שתי משכורות בסיס למענק, יהיה כפוף להסדרי דחיית תשלומים מעבר למועד עזיבת נושא המשרה, וכמו גם להפעלת מנגנוני התאמה לביצועים בדיעבד, כמפורט להלן:

15.5.1 הענקת תנאי פרישה משתנים תותנה בכך שהחברה לא רשמה הפסד מצטבר בתקופת הכהונה של נושא המשרה או בארבע השנים האחרונות לכהונתו כנושא משרה, לפי הקצרה מבין השתיים.

15.5.2 סכום בשיעור של 50% (חמישים אחוזים), וביחס למנכ"ל 55%, מתנאי הפרישה המשתנים להם יהיה זכאי נושא המשרה יידחה וייפרס באופן שווה על פני כל אחת משלוש השנים העוקבות למועד סיום העסקתו כאמור (להלן: "**מועד תשלום מנת מענק פרישה**") ויהיה צמוד לעליית המדד ויכול ויישא ריבית, בהתאם להחלטת הדירקטוריון (להלן: "**מנת מענק פרישה נדחה**").

15.5.3 ביצוע התשלום יותנה בקיומו, בשנת השיחרור הרלבנטית, של יחס כושר פירעון שלא יפחת מיחס כושר פירעון מינימלי כפי שהיה במועד אישור הדירקטוריון את תנאי הפרישה (בסעיף זה להלן: "**תנאי התשלום**").

15.5.4 ביצוע כל תשלום של מענק פרישה נדחה מותנה בכך שבשנת השיחרור יתקיימו תנאי התשלום. לא שולם תשלום כאמור בשנה מסוימת בשל אי התקיימות תנאי התשלום, הוא ידחה וישולם בשנה העוקבת שבה יתקיימו לראשונה תנאי התשלום ובכל מקרה הדחיה לא תתארך מעבר לחמש שנים מהשנה שבה אמור היה התשלום להשתלם מלכתחילה (שלאחריו

תפקע הזכאות לרכיב הנדחה כאמור). למען הסר ספק מובהר כי תגמול משתנה שישולם בתקופה שלאחר עזיבת עבודה, לא יידרש לעמוד ביחס קבוע משתנה, כמפורט בסעיף 6.1.6 לעיל.

15.6 אין בהוראות סעיף זה כדי לגרוע מזכויות קיימות או נצברות.

15.7 נושא משרה לא יהיה זכאי למענק פרישה במקרה שסיום יחסי העבודה נבע מהתפטרותו בתוך שנתיים מתחילת עבודתו (אך למעט אם ההתפטרות אירעה בתוך 12 חודשים ממועד העברת שליטה בחברה).

15.8 נושא משרה לא יהיה זכאי למענק הפרישה במקרה בו עזיבתו כרוכה בנסיבות המצדיקות שלילת פיצויי פיטורין על פי דין.

15.9 היקף המענק המפורט לעיל הוא ההיקף המקסימלי שיהיה בסמכות ועדת התגמול והדירקטוריון לקבוע בהתאם לעקרונות המפורטים לעיל.

16. הסדרים בסיום עבודה

16.1 **אי תחרות**

16.1.1 נושאי המשרה יתחייבו בכתב, במועד חתימתם על הסכם העסקה בחברה, להימנע מתחרות עם החברה, בתחום עסקיה, למשך תקופה של מספר חודשים (בין 3 ל-9 חודשים ממועד מתן ההודעה המוקדמת) כפי שייקבעו בהסכם העסקה.

16.1.2 בכפוף להוראות ההסדר התחיקתי, תשלום בגין תקופת התחייבות לאי תחרות לא ייחשב כמענק פרישה, ככל שנמנע מהעובד לעבוד בתקופה זו בחברות מתחרות בתחום עיסוקה של החברה.

16.2 **הודעה מוקדמת**

16.2.1 בעל תפקיד מרכזי יהיה זכאי לתקופת הודעה מוקדמת שלא תעלה על 6 חודשים במקרים מיוחדים וחריגים ומנימוקים שיצוינו לא תעלה על 9 חודשים. תקופת ההודעה המוקדמת לכל נושא משרה תקבע על ידי הדירקטוריון בהמלצת ועדת התגמול טרם חתימת הסכם העסקה עם נושא המשרה.

16.2.2 במהלך תקופת ההודעה המוקדמת יידרש בעל התפקיד המרכזי להמשיך ולמלא את תפקידו, אלא אם תחליט החברה (אם מדובר בנושא משרה-החלטת הדירקטוריון בהמלצת ועדת התגמול) לשחרר אותו ממחויבות זו, באופן מלא או חלקי, והוא יהיה זכאי להמשך כל תנאי הכהונה וההעסקה ללא שינוי.

17. עובדים במיקור חוץ

במסגרת הסכמי התקשרות של החברה עם ספקים לגבי "מיקור חוץ" (כהגדרתו בחוזר גופים מוסדיים מס' 2013-9-16 "מיקור חוץ בגופים מוסדיים" או חוזר אחר כפי שיהיה מעת לעת), יובטח כי מנגנון התגמול של עובדים המועסקים על ידי נותן שירות במיקור חוץ בשל עיסוקם בקשר להסכם ההתקשרות כאמור, שיש להם השפעה על פרופיל הסיכונים של החברה או על כספי חיסכון המנוהלים באמצעותה, יהיה עקבי עם עקרונות מדיניות תגמול זו ולא יכלול מנגנונים המעודדים נטילת סיכונים עודפים.

18. תנאי תגמול לעובדי חברה (שאינם בעלי תפקיד מרכזי)

18.1 מרבית העובדים בחברה מועסקים על פי הסכם קיבוצי כפי שנקבע מעת לעת (להלן: "**ההסכם הקיבוצי**"). אין באמור במדיניות זו כדי לגרוע מהוראות ההסכם הקיבוצי התקף, במועד אישור המדיניות ויחולו לגביה הוראות סעיף 20.2 להלן, ביחס להסכמים קיימים.

18.2 החברה תשלם לעובד את כל התנאים הנלווים הקבועים בחוק ובהתאם לתנאי העסקתו. למען הסר ספק, אין באמור לעיל כדי להטיל על עובדים, שאינם בעלי תפקיד מרכזי, מגבלות שהוטלו בהתאם לחוזר התגמול ביחס לנושאי משרה ו/או ביחס לבעלי תפקיד מרכזי.

18.3 עובדי החברה אשר אינם בעלי תפקיד מרכזי, יהיו כפופים להוראות המתייחסות אליהם בסעיפים 5.3, 5.4 ו-8 למדיניות זו, וכן יחולו ההוראות המפורטות להלן.

18.4 **שכר בסיס**: המשכורת החודשית של כל עובד, תקבע בין השאר בהתייחס, לתפקיד אליו העובד מתמנה או בו הוא מכהן, הסמכות והאחריות הכרוכות בתפקיד, וכן בשים לב להשכלתו, כישוריו, מומחיותו, ניסיונו המקצועי, הישגיו והסכמים קודמים עם העובד (ככל שקיימים) וניתן יהיה להצמידה למדד.

18.5 **תקציב המענק השנתי**

18.5.1 בכפוף לעמידה בתנאי הסף, דירקטוריון החברה יהיה רשאי, לאחר קבלת המלצת ההנהלה, לקבוע את תקציב המענקים הכולל השנתי (להלן: "**תקציב המענק השנתי**").

18.5.2 היקף המענק השנתי האישי לכל עובד בחברה ייקבע בהתאם לשיקול דעת הנהלת החברה, במונחים של מספר משכורות חודשיות או אחוז שכר או אחוז מיעד הרווח או מהרווח בפועל.

18.5.3 היקף המענק השנתי לכל עובד יהיה בשים לב לציון הערכה שנקבע לעובד בהתאם לעמידתו בפרמטרים שונים על פי מנגנון ההערכה הנהוג בחברה ויכול שיקח בחשבון את בכירותו בחברה.

18.5.4 במסגרת קביעת תשלום המענק השנתי לכל עובד, תלקח בחשבון הערכת העובד על ידי המנהל, עמידתו ביעדים שהוצבו לו וכן התנהלותו, לחיוב ולשלילה, בקשר עם הקפדה על מילוי הוראות דין ונהלים פנימיים של החברה ותיקון ליקויים שהתגלו בדוחות ביקורת פנים בתחום אחריותו.

18.6 **מתווה לקביעת רכיב משתנה שנתי**

18.6.1 ההחלטה על תשלום רכיב משתנה לעובדים שאינם בעלי תפקיד מרכזי בגין שנה מסוימת, מותנית בהתקיימות תנאי הסף כאמור בסעיף 9.4.1 לעיל וביחס לתגמול הוני - גם תנאי ביצוע. על אף האמור, בנסיבות מיוחדות שיפורטו בהחלטת הדירקטוריון, הנהלת החברה תהיה רשאית להעניק מענק שנתי לעובדים מסוימים, גם אם החברה לא עמדה בתנאי הסף (למעט תנאי הסף בהתייחס ליחס כושר פירעון מינימלי), וזאת בכפוף לאישור הדירקטוריון.

מובהר כי עובדים, הזכאים במסגרת שכרם החודשי, מלבד תשלום הרכיב הקבוע, גם לתשלום רכיב נוסף (כגון עמלות), בהתאם לשיעור עמידה ביעדים חודשיים או רבעוניים, כפי שנקבעו בתנאי העסקתם, לא יהיו כפופים לתנאי הסף, להסדרי הדחיה וליתר התנאים החלים על הרכיב המשתנה. בקביעת התגמול של עובדים אלה, ינתן ביטוי למפורט בסעיף 18.7 להלן, ככל שהדבר נדרש.

18.7 **מתווה לקביעת בונוס שנתי אישי לאוכלוסיות מיוחדות**

18.7.1 **עובד בתחום השיווק, המכירה והתיווך מול לקוחות** - בקביעת התגמול תינתן התייחסות למדיניות ניהול הסיכונים של החברה, באופן שמנגנון התגמול לא יעודד חוסר הוגנות כלפי לקוחות החברה.

18.7.2 **עובד בתחום הפיקוח והבקרה** - במסגרת אישור היעדים הנבחנים לצורך קביעת המענק השנתי יוודא האורגן המאשר את היעדים, כי תגמול עובדים אלה לא יושפע מביצועי גורמים שאת פעילותם הם בודקים או מבקרים, ומדידת הביצועים שלהם תתבסס על השגת יעדי היחידות שאליהן הם משתייכים.

19. הוראות כלליות, שיקול דעת, תוקף ואחריות

19.1 מדיניות התגמול תהיה בתוקף למשך 3 שנים ממועד אישורה[20] באורגנים המוסמכים של החברה ואחת לשלוש שנים לפחות תובא לאישור מחדש של האורגנים המוסמכים בחברה. בעת אישור מדיניות התגמול, יבחנו תנאי העסקה ביחס למקובל בקבוצות ההשוואה הרלבנטיות, באותה עת.

19.2 בלי לגרוע מהאמור בסעיף 19.1 לעיל, ועדת התגמול והדירקטוריון יבחנו, מעת לעת, ולפחות אחת לשנה, את יישומה של מדיניות התגמול וכן את הצורך בהתאמתה ועדכונה, אם חל שינוי מהותי בנסיבות שהיו קיימות בעת קביעתה או מטעמים אחרים. שינויים במדיניות התגמול, ככל שיהיו, יאושרו בהתאם להוראות הדין.

19.3 ביחס לכל שנה קלנדארית, האורגנים הרלוונטיים של החברה יהיו רשאים לסטות או לשנות את מדיניות התגמול במתכונתה הנוכחית, לפי שיקול דעתם, באופן שאינו מיטיב ביחס לתנאי התגמול הכולל של העובדים ונושאי המשרה. על אף האמור, יובהר כי, ועדת התגמול והדירקטוריון יהיו רשאים לשנות את מדיניות התגמול ביחס לנושאי המשרה ובלבד שהיקף השינוי השנתי הכולל ברכיבי התגמול לא יעלה על 10% ביחס לכל נושא משרה.

19.4 יצוין כי בהתאם להוראות הדין, לרבות חוק תגמול בכירים, החברה עשויה לשאת בעלויות נוספות בגין העסקתם של עובדים ונושאי משרה בה בהתאם לתנאי מדיניות זו.

19.5 יודגש, כי מסמך זה מהווה מסמך מדיניות וקווים מנחים ולפיכך אין בו כדי להקים כל זכות לעובדים ו/או לכל צד שלישי אחר, ובכלל כך לא תהיה למי מהם זכות לטעון כלפי החברה כי היא חייבת לפעול על פי מדיניות התגמול. ההוראות הקבועות בהסכמי העסקה, הסכמים קיבוציים ותוכניות התגמול האישיות שאושרו כדין גוברות על הוראות מדיניות התגמול.

19.6 יובהר כי יישום מדיניות תגמול זו יעשה בכפוף לכך שלא יהיה בכך משום הפרה של הוראות דין לרבות דיני העבודה בדגש על חוקי הגנת השכר, לרבות הכרעות של בית המשפט במקרים פרטניים או אישורים שניתנו על ידו.

19.7 מדיניות תגמול זו תגובה בנהלים אשר יכללו תיאור של הגורמים המעורבים בתהליך התכנון, האישור, והניטור של המדיניות ושל הסכמי התגמול.

20. הוראות מעבר

20.1 הוראות מדיניות תגמול זו יחולו על הסכמי תגמול שאושרו מיום התחילה ואילך, אלא אם כן נאמר אחרת.

20.2 הסכמי העסקה קודמים בין החברה ובין נושאי משרה שלה לא יבוטלו עם כניסתה לתוקף של מדיניות תגמול זו והם הותאמו ויותאמו בהתאם ובמועד המתחייב על פי הוראות הדין הרלבנטיות[21].

20. יובהר כי הוראות המדיניות הנובעות מחוק שכר בכירים יהיו בתוקף החל מיום 12 באוקטובר 2016.
21. בהתאם למכתב ששלחה החברה לנושאי המשרה בחברה בחודש אוקטובר 2016, בו הודיעה להם כי תנאי התגמול שלהם יותאמו להוראות חוק תגמול בכירים. למען הסר ספק, לא יהיה בשינוי התנאים כאמור כדי לפגוע בזכויות שנצברו קודם למועד זה. לענין מתן הודעה למנכ"ל, ראה הערת שוליים 15 לעיל.

20.3 בכפוף לאמור לעיל, למען הסר ספק, אין במדיניות התגמול כדי לפגוע בזכויות העובדים בקשר עם כהונתם והעסקתם בחברה, הקיימות ביום התחילה וכן בזכויות שנצברו ו/או נוצרו ו/או שיצברו בגין תקופות קודמות וזאת עד למועד התאמתם למדיניות או עד למועד הנדרש להתאמתן בהתאם להוראת הדין הרלבנטית כאמור (להלן: "**זכויות שנצברו**")[22].

20.4 יובהר כי זכויות שנצברו לא יילקחו בחשבון לצורך חישוב התקרות הקבועות במדיניות זו ביחס לתגמול גם אם מועד תשלומם בפועל מאוחר יותר ליום התחילה או למועד לכניסתה לתוקף של הוראת הדין, לרבות אופציות שהוענקו כאמור ושהתשלום בגינם הופרש.

20.5 יובהר כי אם וכאשר בהתאם לחוק תגמול בכירים, ההוצאה השנתית החזויה בגין תגמול של עובד תעלה על מגבלת התגמול, יופחת תגמול העובד בהתאם, באיזה מרכיבי התגמול שלו.

יובהר כי בגין שנת 2016 תבחן תקרת התגמול, באופן יחסי, לתקופה שהחל ממועד תחילת החוק, ורכיבי רכיבי תגמול משתנים שישולמו בגין שנה זו, ייוחסו בהתאם.

20.6 ככל שהוראות חוזר התגמול יתעדכנו בעתיד, ניתן יהיה להתאים את תנאי התגמול בהתאם, באישור ועדת התגמול והדירקטוריון.

20.7 מבלי לגרוע מן האמור בסעיף 19.6 לעיל, מובהר כי מי שיודיע על התפטרותו עד ליום 1 לינואר 2017, לא יאבד את זכאותו לקבל את מלוא הזכויות שהיו מגיעות לו, בגין סיום יחסי עובד מעביד, או סיום כהונה, אילו הסתיימו יחסים אלו, עד למועד תחילת חוק תגמול בכירים (12 לאוקטובר 2016).

22. מובהר כי אין בהוראות מדיניות התגמול כדי להחמיר מעבר להוראות המעבר הקבועות בחוזר התגמול ולתיקון לחוזר ולחוק תגמול בכירים, ואין בהן כדי לפגוע בזכויות שהוראות המעבר נועדו למנוע פגיעה בהן.

חלק ב

דוח הדירקטוריון

דוח הדירקטוריון על מצב ענייני התאגיד לתקופה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017 (להלן: "**דוח הדירקטוריון**") סוקר את השינויים העיקריים בפעילות כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "**החברה**") בשנת 2017 (להלן: "**תקופת הדוח**").

דוח הדירקטוריון נערך בהתאם לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (פרטי דין וחשבון), התשנ"ח-1998 ובהתאם לחוזר המפקח על שוק ההון, ביטוח וחסכון (להלן: "**המפקח**") מיום 20 בינואר 2014, בדבר "עדכון הוראות בדוח תקופתי של חברות הביטוח".

מגבלות ופיקוח על עסקי התאגיד

הקבוצה פועלת בתחומי הפעילות הבאים: חיסכון ארוך טווח, ביטוח כללי וביטוח בריאות. בנוסף, לקבוצה מגזרי פעילות אחרים, שאינם נכללים בתחומי הפעילות.

בשנים האחרונות, בכלל ובשנת הדוח, בפרט, קודמו ומקודמות רפורמות רגולטוריות משמעותיות, בתחומי הביטוח והחיסכון השונים, בעיקר כאלו המכוונות להפחתה ישירה או עקיפה של דמי ביטוח ודמי ניהול, תוך עשיית שימוש שונה בכלים הרגולטורים. ראוי לציין, בין היתר, את קביעת קרן פנסיה ברירת מחדל על ידי רשות שוק ההון והביטוח כאמצעי להורדת דמי ניהול, התערבות בתנאי ותעריפי מוצר אבדן כושר עבודה, שינוי מהותי בתעריפי ביטוח חובה ושינוי התנאים והתעריפים במוצרי הבריאות, תוך הפחתה בפועל של תקרת התעריפים המאושרים ומבלי שנקבע מראש אופן העדכון של התעריף, במהלך תקופת הביטוח.

ההתערבות הרגולטורית יוצרת שינויים במבנה ההתקשרות ויחסי הגומלין שבין גופים מוסדיים, סוכנים, מעסיקים ולקוחות, באופן שיכול וישליך על היכולת של גוף מוסדי לקשור בין הכנסותיו להוצאותיו, להשית עליו הוצאות תפעוליות משמעותיות ולפגוע ברווחיותו. יישומן של חלק מן הרפורמות החל במהלך תקופת הדוח ואף קודם לכן, וחלקן עתיד להיות מיושם בעתיד ו/או נמצא בשלבים שונים של הליכי הסדרה או דיון. בשלב זה, לא ניתן להעריך את מלוא השפעתם של הצעדים הננקטים על שוק הביטוח והפנסיה בישראל. מכלול השינויים המיושמים והמוצעים, ההתערבות בתעריפים ובדמי הניהול, בהליכי המכירה, העומס התפעולי הנגרם מקצב, היקף ומורכבות השינויים הרגולטורים, והצורך לבצע התאמות במערכות המיכון ותהליכי עבודה, משליכים על המודל העסקי של הענף, משפיעים ועתידים להמשיך ולהשפיע בשנים הקרובות על שוק הביטוח בישראל ועל רווחיותו ובין היתר על שווי העסקים החדשים (VNB) שיימכרו, הערך הגלום בגין עסקי החברה ועל יחס כושר הפירעון בהתאם למשטר כושר הפירעון הכלכלי שהוחל בשנת הדוח.

לעניין התפתחויות בחוקים, תקנות, חוזרים מהותיים שפורסמו בשנת הדוח, וכן לעניין טיוטות מהותיות של הנ"ל, שפורסמו על ידי הכנסת, הממשלה או המפקח, לפי העניין, ראה בתיאור עסקי התאגיד: בחלק "מגבלות, חקיקה, תקינה ואילוצים מיוחדים" עבור כל אחד מתחומי הפעילות; וכן בסעיף 9.2, בדבר מגבלות ופיקוח על פעילות התאגיד.

המידע בכל הקשור להשלכות השינויים הרגולטורים הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. השינויים והשלכותיהם בפועל עשויים להיות שונים מאלה שנחזו וזאת בין היתר נוכח אי הודאות הן ביחס להתרחשותם, והן ביחס להשלכותיהם המלאות, אשר תלויות, בין היתר, בהתנהגות הגורמים המתחרים, הגורמים המפיצים, המבוטחים וכן בהשפעות הגומלין שבין הרפורמות השונות.

תוכן עניינים

1. תיאור החברה **1**

2. תיאור הסביבה העיסקית **1**

2.1 התפתחויות ושינויים מהותיים בסביבה המאקרו כלכלית בתקופת הדוח 1

2.2 התפתחויות בשוק הביטוח בישראל 1

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד **3**

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (למידע בדבר מגזרי הפעילות, ראה ביאור 5 בדוחות הכספיים). 3

3.2 נתונים עיקריים מהדוחות המאוחדים על המצב הכספי 14

1. תיאור החברה

להלן פירוט בעלי מניותיה העיקריים של החברה, שמניותיה נסחרות בבורסה, ושיעורי אחזקותיהם בקירוב:

	ליום 31 בדצמבר 2017		בסמוך למועד פרסום הדוחות	
	אחזקה בזכויות ההצבעה	אחזקה בזכויות ההצבעה בדילול מלא [1]	אחזקה בזכויות ההצבעה	אחזקה בזכויות ההצבעה בדילול מלא [1]
בעל המניות	%			
אי די בי חברה לפתוח בע"מ	44.79	44.26	39.79	39.39
בנק הפועלים	9.47	9.36	9.47	9.37

יצוין כי אידיבי פתוח מחזיקה במניות החברה במישרין ובעקיפין, באמצעות נאמן שמונה להחזקה במניות השליטה בחברה.

לפרטים נוספים בדבר אחזקות אי די בי פתוח בחברה וחובתה של אי די בי פתוח למכור את מניות כלל החזקות ראה ביאור 1 בדוחות הכספיים.

2. תיאור הסביבה העיסקית

2.1 התפתחויות ושינויים מהותיים בסביבה המאקרו כלכלית בתקופת הדוח

לפרטים בדבר התפתחויות ושינויים מהותיים בסביבה המאקרו כלכלית בתקופת הדוח, ראה סעיף 9.16 בפרק תיאור עסקי התאגיד.

2.2 התפתחויות בשוק הביטוח בישראל

2.2.1 נכסים בחיסכון ארוך טווח

להלן נתוני נכסי ביטוח חיים משתתף ברווחים, קופות גמל אישיות ותגמולים, קרנות השתלמות וקופות מרכזיות לפיצויים בשוק חיסכון ארוך הטווח, בהתאם לפרסומי משרד האוצר:

	ליום 31 בדצמבר 2017			ליום 31 בדצמבר 2016		
			% החברה			% החברה
במיליוני ש"ח	חברה	שוק	מהשוק	חברה	שוק	מהשוק
שוק ביטוח חיים						
ביטוח חיים משתתף ברווחים - עד 31.12.2003	**38,862**	**168,320**	**23.1**	36,347	157,775	23.0
ביטוח חיים משתתף ברווחים - החל מ-1.1.2004	**21,140**	**130,647**	**16.2**	18,578	105,297	17.6
סך הכל נכסי ביטוח חיים משתתף ברווחים	**60,002**	**298,967**	**20.1**	**54,925**	**263,072**	**20.9**
נכסי פנסיה חדשה	**51,665**	**303,549**	**17.0**	**44,618**	**254,633**	**17.5**
קופות תגמולים ואישיות לפיצויים	**23,071**	**218,024**	**10.6**	23,634	200,671	11.8
קרנות השתלמות	**7,510**	**206,768**	**3.6**	7,227	183,576	3.9
קופות מרכזיות לפיצויים	**2,937**	**16,225**	**18.1**	3,264	16,761	19.5
קופת גמל להשקעה	**102**	**3,559**	**2.9**	-	483	-
קופת גמל להשקעה - חיסכון לכל ילד	**-**	**2,954**	**-**	-	-	-
סך הכל נכסי קופות גמל (*)	**33,620**	**447,529**	**7.5**	**34,124**	**401,491**	**8.5**
סך הכל נכסים בחיסכון ארוך טווח (*)	**145,286**	**1,050,045**	**13.8**	**133,667**	**919,196**	**14.5**

*) ללא קופות גמל למטרה אחרת. לפרטים בדבר ירידת ערך מוניטין בגין פעילות ניהול קופות הגמל ראה ביאור 6(ב)(1).

1. אחוז האחזקה בדילול מלא נערך בהנחה תאורטית של מימוש כל האופציות, לפרטים נוספים ראה ביאור 41 בדוחות הכספיים.

2. תיאור הסביבה העיסקית (המשך)

2.2 התפתחויות בשוק הביטוח בישראל (המשך)

2.2.2 **סך היקף הפרמיות בשוק הביטוח הישראלי**

במיליוני ש"ח	לתקופה של תשעה חודשים שהסתיימה ביום 30 בספטמבר						לתקופה של שלושה חודשים שהסתיימה ביום 30 בספטמבר						לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר
	2017			2016			2017			2016			2016
	חברה	שוק	% החברה מהשוק	חברה	שוק	% החברה מהשוק	חברה	שוק	% החברה מהשוק	חברה	שוק	% החברה מהשוק	% החברה מהשוק
ביטוח חיים	**4,188**	**21,963**	**19.1**	3,686	19,192	19.2	**1,328**	**7,345**	**18.1**	1,278	6,731	19.0	19.0
ביטוח כללי *)	**1,705**	**15,107**	**11.3**	1,755	14,293	12.3	**585**	**5,164**	**11.3**	579	4,521	12.8	12.1
ביטוח בריאות **)	**1,415**	**8,366**	**16.9**	1,352	7,723	17.5	**504**	**2,903**	**17.4**	496	2,728	18.2	17.3
סך הפרמיות שהורווחו ברוטו בשוק הביטוח בישראל ***)	**7,307**	**45,434**	**16.1**	6,793	41,207	16.5	**2,417**	**15,412**	**15.7**	2,353	13,980	16.8	16.3

*) כמצויין בסעיף 3.1.2. להלן, הקיטון בפרמיות בגין ביטוח כללי נובע בעיקר מאי חידוש עסקים הפסדיים, לרבות תאונות אישיות תלמידים, עסקי קולקטיב בענפי רכב חובה ורכוש ומנגד התמקדות בעסקי הפרט כחלק מאסטרטגיית החברה.

**) הקיטון בשיעור פרמיות החברה מסך השוק בביטוח בריאות נובע בעיקר מטיוב עסקי הקולקטיב והתמקדות בעסקי הפרט כחלק מאסטרטגיית החברה.

***) לאחר התאמות וקיזוזים.

2.2.2.1 **סך היקף דמי הגמולים בקרנות הפנסיה וקופות הגמל בשוק הישראלי בהתאם לפרסומי הממונה:**

במיליוני ש"ח	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר						לתקופה של שלושה חודשים שהסתיימה ביום 31 בדצמבר						
	2017			2016			2017			2016			
	חברה	שוק	% החברה מהשוק	חברה	שוק	% החברה מהשוק	חברה	שוק	% החברה מהשוק	חברה	שוק	% החברה מהשוק	
קרנות פנסיה חדשות	**5,702**	**36,486**	**15.6**	5,395	32,373	16.7	**1,465**	**9,753**	**15.0**	1,439	8,538	16.9	
קופות תגמולים ואישיות לפיצויים	**428**	**11,202**	**3.8**	507	9,759	5.2	**90**	**3,201**	**2.8**	127	2,937	4.3	
קרנות השתלמות	**1,124**	**23,081**	**4.9**	1,100	21,214	5.2	**333**	**6,699**	**5.0**	340	6,355	5.4	
קופות פיצויים	**1**	**93**	**1.5**	-	91	-	**1**	**19**	**3.5**	0	23	0.2	
קופת גמל להשקעה	**103**	**3,049**	**3.4**	-	487	-	**45**	**1,470**	**3.0**	-	487	-	
קופת גמל להשקעה - חיסכון לכל ילד	**-**	**2,833**	**-**	-	-	-	**-**	**458**	**-**	-	-	-	
סך קופות גמל *)	**1,656**	**40,258**	**4.1**	1,607	31,551	5.1	**468**	**11,847**	**3.9**	468	9,801	4.8	
סך דמי גמולים	**7,359**	**76,743**	**9.6**	7,002	63,924	11.0	**1,933**	**21,601**	**8.9**	1,906	18,340	10.4	

*) ללא קופות גמל למטרה אחרת.

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (למידע בדבר מגזרי הפעילות, ראה ביאור 5 בדוחות הכספיים).

שנת 2017

הפרמיות שהורווחו ברוטו בתקופת הדוח הסתכמו לסך של כ-9,730 מיליוני ש"ח, לעומת סך של כ-9,111 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. בביטוח חיים נרשם גידול בסך של כ-536 מיליוני ש"ח בעיקר מגידול במכירות חדשות של מוצרי פרט ומנהלים ומהגדלת הפקדות בהתאם לצו ההרחבה להגדלת שיעורי ההפרשות הפנסיוניות כמפורט בסעיף 6.2.2 בדוח תיאור עסקי התאגיד לשנת 2017. בנוסף, בביטוח בריאות נרשם גידול של כ-118 מיליוני ש"ח בעיקר כתוצאה מהגברת מכירות מוצרי פרט, מנגד בביטוח כללי נרשמה ירידה בסך של כ-36 מיליוני ש"ח בעיקר מאי חידוש עסקת תאונות אישיות תלמידים שקוזזה בחלקה בגין גידול במכירות מוצרי פרט.

הרווח הכולל לאחר מס לבעלי מניות החברה בתקופת הדוח הסתכם לסך של 356 מיליוני ש"ח, לעומת רווח כולל בסך של כ-112 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הרווח בתקופת הדוח ובתקופה המקבילה אשתקד כולל את ההשפעות המיוחדות כמפורט בטבלה להלן.

התשואה להון בתקופת הדוח עמדה על שיעור של 7.9%, לעומת שיעור של 2.7% בתקופה המקבילה אשתקד.

בנטרול ההשפעות המיוחדות, הסתכם הרווח הכולל בתקופת הדוח לסך של כ-647 מיליוני ש"ח לעומת רווח כולל בסך של כ-386 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הגידול ברווח בנטרול ההשפעות, נובע בעיקר מגידול בהכנסות מהשקעות ובגביית דמי הניהול המשתנים בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד.

בתקופת הדוח, הושגה תשואה ראלית ברוטו בפוליסות משתתפות ברווחים בשיעור של 8.50% לעומת שיעור תשואה של 2.95% בתקופה המקבילה אשתקד. עקב כך, בתקופת הדוח נגבו דמי ניהול משתנים בביטוח חיים בסך של כ-352 מיליוני ש"ח, לעומת גבייה בסך של כ-106 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

סך המרווח הפיננסי בביטוח חיים[2] הסתכם לסך של כ-1,016 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-686 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

רבעון 4 2017

הפרמיות שהורווחו ברוטו בתקופת של שלושה חודשים שהסתיימה בתאריך הדוח הסתכמו בסך של כ-2,423 מיליוני ש"ח, לעומת סך של כ-2,319 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. בביטוח חיים נרשם גידול בסך של כ-35 מיליוני ש"ח בעיקר מגידול במכירות חדשות של מוצרי פרט ומנהלים ומהגדלת הפקדות כאמור לעיל. בנוסף, בביטוח בריאות נרשם גידול של כ-55 מיליוני ש"ח בעיקר כתוצאה מהגברת מכירות מוצרי פרט, ובביטוח כללי נרשם גידול בסך של כ-14 מיליוני ש"ח.

הרווח הכולל לאחר מס לבעלי מניות החברה ברבעון הנוכחי הסתכם לסך של כ-182 מיליוני ש"ח, לעומת רווח כולל בסך של כ-477 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הקיטון ברווח ברבעון הנוכחי נבע בעיקר מההשפעות המיוחדות בתקופה המקבילה אשתקד כמפורט להלן.

בנטרול ההשפעות המיוחדות כאמור, הסתכם הרווח הכולל בתקופת הדוח לסך של כ-200 מיליוני ש"ח לעומת רווח כולל בסך של כ-169 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הגידול ברווח בנטרול ההשפעות, נובע בעיקר מגידול בהכנסות מהשקעות ובגביית דמי הניהול המשתנים בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד.

בתקופה של שלושה חודשים שהסתיימה בתאריך הדוח, הושגה תשואה ריאלית ברוטו בפוליסות משתתפות ברווחים בשיעור של 2.70 לעומת שיעור תשואה של 2.05% בתקופה המקבילה אשתקד. עקב כך, בתקופת הדוח נגבו דמי ניהול משתנים בביטוח חיים בסך של כ-112 מיליוני ש"ח, לעומת גבייה בסך של כ-86 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

סך המרווח הפיננסי בביטוח חיים הסתכם לסך של כ-313 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-263 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

התפתחויות לאחר תקופת הדוח:

לאחר תאריך הדיווח חלה ירידה בעקום הריבית חסרת הסיכון בטווח הארוך. בהמשך לאמור בביאור 37(ה)(ה1) ו-(ה2), ירידה בשיעורי הריבית עשויה לגרום לגידול בהתחייבויות הביטוח בביטוח כללי בענפים חובה, חבויות ותאונות אישיות, גידול בהתחייבויות ביטוח חיים וסיעוד בגין התחייבות להשלמה לעתודות לקיצבה ובהתחייבויות לגמלאות בתשלום בביטוח חיים וכן כחלק מבדיקת נאותות העתודה (LAT) ושינוי פקטור K.

בשלב זה, לא ניתן להעריך את ההשלכות של הירידה בעקום הריבית חסרת סיכון בתקופה זו על תוצאות הרבעון הראשון לשנת 2018, וזאת בין היתר, לנוכח אי הודאות ביחס להשפעת ההתפתחויות האמורות על הערכת ההתחייבויות הביטוחיות של כלל ביטוח, בהתייחס להשפעת הירידה בעקום הריבית על שווים ההוגן של נכסי חוב ובהתייחס להמשך ההתפתחויות בשווקים הפיננסים עד לסוף הרבעון הראשון לשנת 2018, ואין באמור כדי להוות כל הערכה לגבי תוצאותיה הכספיות הצפויות של החברה לרבעון הראשון לשנת 2018.

2. המרווח הפיננסי כולל רווחים (הפסדים) מהשקעות שנזקפו לרווח כולל אחר, אינו כולל הכנסות נוספות של החברה הנגבות כשיעור מהפרמיה והוא מחושב לפני ניכוי הוצאות לניהול ההשקעות. המרווח הפיננסי בפוליסות עם תשואה מובטחת מבוסס על ההכנסות מהשקעות בפועל לשנת הדוח בניכוי מכפלה של שיעור התשואה המובטחת לשנה כשהוא מוכפל בעתודה הממוצעת לשנה בקרנות הביטוח השונות. בחוזים תלויי תשואה, המרווח הפיננסי הינו סך דמי הניהול הקבועים והמשתנים על בסיס הקטנת הזקיפה לחיסכון במערכות החברה.

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (המשך)

השפעות המיוחדות שנכללו בתחומי הפעולות:

במיליוני ש"ח	סעיף	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2016	Q4 2017	Q4 2016
		בלתי מבוקר			
רווח (הפסד) כולל כפי שפורסם בדוח		**356**	112	**182**	477
בנטרול הפרשות מיוחדות					
השפעת סביבת הריבית הנמוכה:					
ביטוח חיים - סך השפעת סביבת הריבית הנמוכה לפני מס	א	**(259)**	(194)	**(9)**	311
ביטוח כללי					
יישום לראשונה של נוהג מיטבי	א	**-**	-	**-**	2
השפעת המלצות ועדת וינוגרד	ב	**(78)**	(141)	**18**	(16)
ביטוח סיעוד במגזר בריאות	א	**-**	-	**-**	180
סך הכל רווח (הפסד) לפני מס בגין סביבת הריבית הנמוכה		**(337)**	(335)	**9**	477
הפרשות מיוחדות נוספות בחיסכון ארוך טווח	ג	**(53)**	(101)	**-**	1
הפחתת מוניטין גמל	ד	**(108)**	(25)	**(27)**	(25)
עדכון שיעור היוון המשמש לחישוב ההתחייבויות עבור גמלאות בתשלום	ה	**88**	-	**-**	-
השפעות מיוחדות אחרות	ו	**(38)**	(24)	**-**	(7)
סך הכל רווח (הפסד) לפני מס בגין הפרשות מיוחדות		**(448)**	(485)	**(18)**	446
סך הכל רווח (הפסד) לאחר מס בגין הפרשות מיוחדות		**(291)**	(311)	**(12)**	286
השפעת עדכון שיעורי המס		**-**	37	**-**	24
רווח כולל לאחר מס בנטרול השפעת ההפרשות המיוחדות		**647**	386	**194**	167

סעיף		תקופת הדוח	רבעון
א	**השפעת סביבת הריבית:** אקטואר כלל ביטוח עדכן את שיעורי הריבית על הנכסים החופשיים המשמשים להיוון ההתחייבויות להשלמה לעתודות לקיצבה ולגמלאות בתשלום (2.79%-2.2% ב-31 דצמבר לעומת 2.79%-2.3% ב-30 בספטמבר ולעומת 3.28%-2.4% ביום 31 בדצמבר 2016), עדכן את שיעור פקטור ה-K עבור פוליסות משתתפות ברווחים (0.88% לעומת 0.92% בימים 30 בספטמבר 2017 ו-31 בדצמבר 2016) והתעדכנו תוצאות בדיקת נאותות העתודות (LAT).	העתודות גדלו בגין חוזי ביטוח חיים בסך של כ-259 מיליוני ש"ח (סך של כ-168 מיליוני ש"ח לאחר מס), לעומת הגדלת עתודות בביטוח חיים בסך של כ-194 מיליוני ש"ח (סך של כ-124 מיליוני ש"ח לאחר מס) בתקופה המקבילה אשתקד. יצוין, כי לכלל ביטוח יתרת הפרשה בגין בחינת נאותות העתודות LAT בביטוח חיים ליום 31 בדצמבר 2017 בסך של 220 מיליוני ש"ח.	העתודות גדלו בגין חוזי ביטוח חיים בסך של כ-9 מיליוני ש"ח (סך של כ-6 מיליוני ש"ח לאחר מס), לעומת שחרור עתודות, בביטוח חיים ובביטוח סיעוד במגזר בריאות בסך של כ-493 מיליוני ש"ח (סך של כ-316 מיליוני ש"ח לאחר מס) בתקופה המקבילה אשתקד
ב	**המלצות ועדת וינוגרד:** כמפורט בביאור 37(ה)(2)(4)(ז) בדוחות הכספיים השנתיים וכן בסעיף 7.1.1.1(ד)(2) בפרק תיאור עסקי התאגיד, במסגרת תיקון שיעור הריבית המשמש לצורך היוון קיצבה שנתית על פי המלצות ועדת וינוגרד, החברה אמדה את ההשפעה האפשרית הכוללת בגין המלצות ועדת וינוגרד, אשר נכנסו לתוקף החל מ-1 באוקטובר 2017 לרבות סכומים שיכול וכלל ביטוח תידרש לשלם בתביעות נכות ומוות אחרות, תוך מתן משקל לאי הוודאות ביחס לעצם ההשפעה ולאופן התרחשותה, אם בכלל.	החברה הגדילה את ההתחייבויות הביטוחיות, ליום 31 בדצמבר 2017 בענפי רכב חובה וחבויות בסך של כ-78 מיליוני ש"ח בשייר לפני מס (סך של כ-51 מיליוני ש"ח לאחר מס), זאת לעומת הגדלת ההתחייבויות הביטוחיות בגין המלצות ועדת וינוגרד בסך של כ-141 מיליוני ש"ח בשייר לפני מס בתקופה המקבילה אשתקד (סך של כ-90 מיליוני ש"ח לאחר מס). עיקר הגידול בתקופת הדוח נובע מירידה בתשואות מכשירי השקעה אשר שימשו לתחשיב האומדן. יצויין כי סך ההפרשה בגין המלצות ועדת וינוגרד מיום פירסומן ועד לתאריך הדוח הינה כ-219 מיליוני ש"ח.	החברה הקטינה את ההתחייבויות הביטוחיות, ליום 31 בדצמבר 2017 בענפי רכב חובה וחבויות בסך של כ-18 מיליוני ש"ח בשייר לפני מס (סך של כ-12 מיליוני ש"ח לאחר מס), זאת לעומת הגדלת ההתחייבויות הביטוחיות בגין המלצות ועדת וינוגרד בסך של כ-16 מיליוני ש"ח בשייר לפני מס בתקופה המקבילה אשתקד (סך של כ-10 מיליוני ש"ח לאחר מס).

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (המשך)

סעיף		תקופת הדוח	רבעון
ג	**הפרשות מיוחדות נוספות בחיסכון ארוך טווח:** כמפורט בביאור 40(א)(4א)(2) הקבוצה עדכנה את ההתחייבויות הביטוחיות בגין טיוב זכויות עמיתים	בסך של כ-53 מיליוני ש"ח (כ-34 מיליוני ש"ח לאחר מס) בביטוח חיים וזאת לעומת עדכון בסך של כ-58 מיליוני ש"ח לפני מס בביטוח חיים (כ-37 מיליוני ש"ח לאחר מס) בתקופה המקבילה אשתקד, ובסך של כ-7 מיליוני ש"ח לפני מס (כ-5 מיליוני ש"ח לאחר מס) בפנסיה וגמל בתקופה המקבילה אשתקד. כמו כן, ביצעה החברה בתקופה המקבילה אשתקד הפרשה בגין ביטול פיגורי חיובי פרמיה בגין פוליסות ביטוח חיים בסך של כ-36 מיליוני ש"ח לפני מס, ללא השפעה בתקופת הדוח.	
ד	**ירידת ערך מוניטין מגזר גמל:** כאמור בביאור 6(ב)(1) בדוחות הכספיים, שיעור דמי הניהול במגזר הגמל נמצא בירידה מתמשכת כפועל יוצא מתנאי התחרות בתחום, באופן אשר מכביד על כיסוי הוצאות החברה המנהלת. כמו כן, בתקופת הדוח החברה רשמה ניודים נטו שליליים.	בהתאם לכך, במהלך הרבעון השני והרביעי בחנה החברה את הצורך ברישום הפרשה לירידת ערך מוניטין המיוחס לפעילות ניהול קופות הגמל באמצעות הערכת שווי של מעריך שווי חיצוני. בהתאם להערכת השווי סכום הערך בספרים של פעילות הגמל ליום 30 ליוני 2017 וליום 31 לדצמבר 2017, היה גבוה משווי השימוש בסך של כ-81 מיליוני ש"ח וכ-27 מיליוני ש"ח, בהתאמה, ולפיכך, החברה הכירה בהפסד מירידת ערך המוניטין בתקופת הדוח וברבעון הנוכחי, לעומת ירידת ערך של כ-25 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד (כ-16 מיליוני ש"ח לאחר מס). יתרת המוניטין נכון לתאריך הדוח הינה 239 מיליוני ש"ח.	כאמור לעיל, במהלך הרבעון הרביעי בחנה החברה את הצורך ברישום הפרשה לירידת ערך מוניטין בעיקר לאור עדכון בדבר דמי ניהול מינימליים. ולפיכך הכירה החברה בהפסד מירידת ערך ברבעון הנוכחי בסך של כ-27 מיליוני ש"ח (כ-18 מיליוני ש"ח לאחר מס), לעומת ירידת ערך של כ-25 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה (כ-16 מיליוני ש"ח לאחר מס). לפרטים נוספים ראה ביאור 6(ב)(1).
ה	**שיעור היוון המשמש לחישוב ההתחייבויות עבור גמלאות בתשלום:** בתקופת הדוח מצאה כלל ביטוח כי נדרש תיקון לשיוך התחייבויותיה למבוטחים מקבלי הגמלה, לקרנות אג"ח חץ שונות הנושאות תשואה מובטחת. לפרטים נוספים ראה ביאור 37(ה)(ה1)(ב)(1)(ג) בדוחות הכספיים.	בתקופת הדוח עדכנה כלל ביטוח את שיעור ריבית ההיוון, המשמש להיוון התחייבויות בגין גמלאות בתשלום, בהתחשב בשיעור התשואה המוערכת על תמהיל הנכסים הצפוי בעתיד. כתוצאה מכך קטנו עתודות הביטוח וגדל הרווח לפני מס בסך של כ-88 מיליוני ש"ח (מזה כ-22 מיליוני ש"ח בגין הקטנת העתודה לבחינת נאותות העתודות LAT) ובהתאמה חל גידול ברווח לאחר מס בסך של כ-57 מיליוני ש"ח.	
ו	**השפעות מיוחדות אחרות:** תוכנית פרישה מרצון לעובדים	החברה רשמה הוצאה חד פעמית בסך של כ-23 מיליוני ש"ח. לפרטים נוספים ראה ביאור 24(ב) לדוחות הכספיים.	
	הפרשה בגין תביעות בגמל	בתקופת הדוח נרשמה הפרשה בגין תביעות בגמל בסך של כ-15 מיליוני ש"ח לפני מס.	
	עלויות החלפת כתבי התחייבויות	בתקופה המקבילה אשתקד, נוצרו עלויות החלפה בסך של כ-24 מיליוני ש"ח לפני מס, ללא השפעה בתקופת הדוח.	בתקופה המקבילה אשתקד, נוצרו עלויות החלפה בסך של כ-7 מיליוני ש"ח לפני מס (5 מיליוני ש"ח לאחר מס), ללא השפעה בתקופת הדוח.

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (המשך)

להלן פירוט רכיבים עיקריים ברווח הכולל:

במיליוני ש"ח	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			שיעור השינוי באחוזים ביחס לשנה מקבילה		לתקופה של שלושה חודשים שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		שיעור השינוי באחוזים ביחס לאשתקד
	2017	2016	2015	**2017**	2016	**2017**	2016	
חיסכון ארוך טווח								
פרמיות שהורווחו ברוטו בביטוח חיים	**5,535**	4,999	4,861	**11**	3	**1,347**	1,313	3
הכנסות מדמי ניהול בביטוח חיים	**760**	485	537	**57**	(10)	**219**	182	20
השפעת ירידת הריבית על העתודות בביטוח חיים	**(259)**	(194)	(265)	**34**	(27)	**(9)**	311	#
עדכון שיעור ההיוון המשמש לחישוב ההתחייבויות עבור גמלאות בתשלום	**88**	-	-	**#**	#	**-**	-	#
הפרשות מיוחדות בביטוח חיים	**(53)**	(94)	(26)	**(44)**	262	**-**	9	#
מרווח פיננסי כולל דמי ניהול	**1,016**	686	783	**48**	(12)	**313**	263	19
רווח (הפסד) לפני מס בביטוח חיים	**236**	(132)	60	**#**	#	**82**	448	(82)
סך הרווח (הפסד) הכולל לפני מס בביטוח חיים	**267**	(113)	(65)	**#**	74	**120**	476	(75)
הכנסות מדמי ניהול בפנסיה	**282**	277	270	**2**	3	**74**	72	3
רווח לפני מס בפנסיה	**7**	43	39	**(84)**	10	**3**	12	(75)
סך הרווח (הפסד) הכולל לפני מס בפנסיה	**11**	43	39	**(74)**	10	**5**	12	(58)
הכנסות מדמי ניהול בגמל	**183**	194	232	**(6)**	(16)	**45**	47	(4)
הפחתת מוניטין גמל	**(108)**	(25)	-	**332**	#	**(27)**	(25)	8
רווח לפני מס בגמל	**(102)**	8	71	**#**	(89)	**(28)**	(22)	27
סך הרווח (הפסד) הכולל לפני מס בגמל	**(102)**	8	71	**#**	(89)	**(28)**	(22)	27
סך הרווח (הפסד) לפני מס בחטיבת חיסכון ארוך טווח	**141**	(80)	170	**#**	#	**57**	438	(87)
סך הרווח (הפסד) הכולל לפני מס בחטיבת חיסכון ארוך טווח	**177**	(61)	44	**#**	#	**97**	467	(79)
מגזרי ביטוח כללי								
פרמיות שהורווחו ברוטו	**2,279**	2,315	2,522	**(2)**	(8)	**574**	560	3
פרמיות שהורווחו בשייר	**1,519**	1,653	1,815	**(8)**	(9)	**368**	400	(8)
השפעת ירידת הריבית על העתודות בביטוח כללי	**-**	-	-	**#**	#	**-**	2	#
הפרשה בגין ועדת וינוגרד	**(78)**	(141)	-	**(45)**	#	**18**	(15)	#
רווח לפני מס בחטיבת ביטוח כללי	**14**	16	334	**(12)**	(95)	**35**	(18)	#
רווח כולל לפני מס בחטיבת ביטוח כללי	**62**	(13)	268	**#**	#	**51**	(32)	#
ביטוח בריאות באמצעות חברה מאוחדת								
פרמיות שהורווחו ברוטו	**1,917**	1,799	1,674	**7**	7	**502**	1,799	(72)
פרמיות שהורווחו בשייר	**1,655**	1,586	1,487	**4**	7	**430**	388	11
השפעת ירידת הריבית על העתודות בביטוח בריאות	**-**	-	-	**#**	#	**-**	180	#
רווח (הפסד) לפני מס בחטיבת ביטוח בריאות	**129**	203	198	**(36)**	3	**58**	253	(77)
רווח (הפסד) כולל לפני מס בחטיבת ביטוח בריאות	**184**	216	178	**(15)**	21	**80**	255	(69)
סך כל הרווח (הפסד) לפני מס מתחומי הביטוח	**284**	139	702	**104**	(80)	**150**	673	(78)
סך כל הרווח הכולל לפני מס מתחומי הביטוח	**423**	142	490	**198**	(71)	**229**	690	(67)
הוצאות מימון	**124**	149	128	**(17)**	16	**31**	35	(11)
סך הכל רווח (הפסד) כולל אחר לפני מס אחר וסעיפים שאינם כלולים בתחומי הביטוח	**229**	96	64	**139**	50	**78**	29	169
סך כל הרווח לפני מס	**264**	71	740	**272**	(90)	**148**	653	(77)
סך כל רווח (הפסד) כולל לפני ממס	**528**	89	426	**491**	(79)	**276**	684	(60)
מיסים על הרווח הכולל	**166**	(26)	154	**#**	#	**(92)**	(205)	(55)
סך כל הרווח (ההפסד) הכולל לשנה, נטו ממס	**362**	116	272	**213**	(58)	**184**	477	(61)
רווח (הפסד) כולל לשנה המיוחס לבעלי המניות של החברה	**356**	112	269	**219**	(59)	**182**	477	(62)
הפסד כולל לשנה המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	**5**	3	3	**70**	23	**1**	-	#
תשואה להון במונחים שנתיים (באחוזים) (*)	**7.9**	2.5	6.1	**212**	(59)	**15.6**	47.2	(67)
רווח לאחר נטרול ההשפעות המיוחדות	**647**	386	452	**68**	(15)	**194**	167	16
תשואה להון במונחים שנתיים (באחוזים) לאחר נטרול ההשפעות המיוחדות (*)	**14.3**	8.8	10.3	**63**	(15)	**16.6**	16.5	1

*) התשואה להון מחושבת על פי הרווח לתקופה המיוחס לבעלי המניות של החברה מחולק בהון לתחילת התקופה המיוחס לבעלי המניות של החברה.

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (המשך)

3.1.1 חיסכון ארוך טווח

3.1.1.1 **פעילות ביטוח חיים**

ביטוח חיים	2017	2016	Q4 2017	Q4 2016	הערה
פרמיות שהורווחו ברוטו	**5,535**	4,999	**1,347**	1,312	הגידול בתקופת הדוח וברבעון הנוכחי נובע בעיקרו מגידול במכירות חדשות של מוצרי פרט ומנהלים.
רווח (הפסד) כולל	**267**	(113)	**120**	476	**תקופת הדוח:** הגידול הגידול ברווח בתקופת הדוח נובע בין היתר מהליך מקיף של טיוב נתונים במערכות בתחום החיסכון ארוך הטווח, בו עדכנה הקבוצה את ההתחייבויות הביטוחיות שלה בגין זכויות עמיתים בסך של כ-53 מיליוני ש"ח לפני מס בתקופת הדוח (כ-34 מיליוני ש"ח לאחר מס), לעומת עדכון בסך של כ-58 מיליוני ש"ח לפני מס (כ-37 מיליוני ש"ח לאחר מס) בתקופה המקבילה אשתקד וכן מהפרשה בגין ביטול פיגורי חיובי פרמיה בגין פוליסות ביטוח חיים בסך של כ-36 מיליוני ש"ח לפני מס אשתקד, ללא השפעה בתקופת הדוח (ראה סעיף ג לעיל). בנוסף, בתקופת הדוח עודכן שיעור ריבית ההיוון, המשמש להיוון התחייבויות בגין גמלאות בתשלום בסך של כ-88 מיליוני ש"ח ללא השפעה על התקופה המקבילה (ראה סעיף ה לעיל). מנגד, בתקופת הדוח נרשמו הפרשות בשל סביבת הריבית הנמוכה בסך של כ-259 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-194 בתקופה המקבילה אשתקד (ראה סעיף א לעיל). **רבעון נוכחי:** בוצע חיזוק עתודות ביטוח לאור ירידת עקום הריבית חסרת הסיכון הנמוכה בסך של כ-9 מיליוני ש"ח לעומת הקטנת עתודות בסך של כ-311 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.
רווח (הפסד) כולל בנטרול הפרשות מיוחדות	**491**	175	**129**	165	הושפע בעיקר מכך שבתקופת הדוח נרשם גידול בהכנסות מהשקעות בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד. בתקופת הדוח, הושגה תשואה ראלית ברוטו בפוליסות משתתפות ברווחים בשיעור של 8.50% לעומת שיעור חיובי של 2.95% בתקופה המקבילה אשתקד, כך שבתקופת הדוח נגבו דמי ניהול משתנים בסך של כ-352 מיליוני ש"ח לעומת גבייה בסך של כ-106 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. כמפורט בסעיף 3.1.1.2 להלן. סך המרווח הפיננסי בביטוח חיים הסתכם לסך של כ-1,016 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-686 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. **רבעון נוכחי:** סך המרווח הפיננסי בביטוח חיים הסתכם לסך של כ-313 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-263 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד כמפורט בסעיף 3.1.1.2. בתקופת הדוח, הושגה תשואה ראלית ברוטו בפוליסות משתתפות ברווחים בשיעור של 2.70% לעומת שיעור חיובי של 2.05% בתקופה המקבילה אשתקד, כך שבתקופת הדוח נגבו דמי ניהול משתנים בסך של כ-112 מיליוני ש"ח לעומת גבייה בסך של כ-86 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.
שיעור הפדיונות של פוליסות ביטוח החיים מעתודה ממוצעת במונחים שנתיים	**2.1%**	2.2%	**2.1%**	2.1%	
רווחי השקעה שנזקפו למבוטחים לאחר דמי ניהול	**3,303**	680	**1,140**	466	
דמי ניהול (קבועים ומשתנים)	**760**	485	**219**	183	

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (המשך)

3.1.1 חיסכון ארוך טווח (המשך)

3.1.1.1 **פעילות ביטוח חיים (המשך)**

להלן פרמטרים עיקריים לתקופת הדוח:

	31.12.17	30.09.17	30.06.17	31.03.17	31.12.16
שיעור ריבית חסרת סיכון ספוט					
5 שנים	**(0.3)**	**0.0**	0.1	0.1	0.0
10 שנים	**0.3**	**0.5**	0.8	0.8	0.6
20 שנים	**1.1**	**1.2**	1.5	1.4	1.3
25 שנים	**1.4**	**1.4**	1.7	1.6	1.5
שיעורי היוון בחישוב עתודה לגמלא נדחית ובתשלום	**2.20%-2.79%**	**2.30%-2.79%**	2.60%-3.28%	2.60%-3.28%	2.40%-3.28%
ערכי פקטור K משתתף	**0.88%**	**0.92%**	0.96%	0.96%	0.96%
ערכי פקטור K מבטיח תשואה	**0.00%**	**0.00%**	0.00%	0.00%	0.00%

להלן תיאור עיקרי התוצאות בביטוח חיים לפי סוגי מוצרים בהתאם לפרוט בבאור 20 [3] לדוחות הכספיים:

ביטוח חיים	**2017**	2016	הערה
פוליסות הכוללות מרכיב חיסכון			
שנמכרו עד ליום 31 בדצמבר 1990			
פרמיות שהורווחו ברוטו	**249**	261	הקיטון בפרמיות נבע בעיקר מסילוקים שוטפים.
רווח (הפסד) כולל	**130**	(43)	המעבר מהפסד לרווח בתקופת הדוח לעומת התקופה המקבילה אשתקד נבע בעיקר מקיטון בהשפעת סביבת הריבית הנמוכה אשר קוזז מקיטון במרווח הפיננסי. לפרטים נוספים ראה ביאור 37(ה)(ה1)(ד)(1).
שנמכרו מינואר 1991 ועד לדצמבר 2003			
פרמיות שהורווחו ברוטו	**1,655**	1,655	
רווח (הפסד) כולל	**231**	76	הגידול ברווח הכולל בתקופת הדוח לעומת התקופה המקבילה אשתקד נבע מגידול בדמי ניהול משתנים אשר הסתכמו לסך של כ-346 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-104 מיליוני ש"ח אשתקד בשל הגידול בתשואה הריאלית ברוטו לשיעור של 8.50% בתקופת הדוח לעומת שיעור של 2.95% אשתקד.
שנמכרו מינואר 2004			
מסוג תלוי תשואה			
פרמיות שהורווחו ברוטו	**2,917**	2,415	הגידול בפרמיות בפוליסות מסוג תלוי תשואה נובע בעיקר מגידול במכירות מוצרי פרט.
רווח (הפסד) כולל	**(165)**	(168)	
מסוג מבטיח תשואה			
פרמיות שהורווחו ברוטו	**9**	13	
רווח (הפסד) כולל	**2**	6	
פוליסות ללא מרכיב חיסכון			
כיסוי לסיכון הנמכר כפוליסה בודדת (פרט)			
פרמיות שהורווחו ברוטו	**614**	553	
רווח (הפסד) כולל	**46**	(1)	הגידול ברווח בתקופת הדוח לעומת התקופה המקבילה אשתקד, נבע בעיקר מביצוע הפרשה בגין ביטול פיגורי חיובי פרמיה בגין פוליסות ביטוח חיים בתקופה המקבילה אשתקד.
כיסוי לסיכון הנמכר כפוליסה קבוצתית			
פרמיות שהורווחו ברוטו	**90**	103	
רווח (הפסד) כולל	**22**	16	הגידול ברווח הכולל נבע בעיקר מקיטון בתביעות ביחס לתקופה מקבילה אשתקד.

3. כמצוין, בביאור 20 לדוחות הכספיים בתקופת הדוח בוצעו סיווגים בסכומי עתודות הביטוח בין דורות המוצרים ובאותו המוצר סיווגים בין סוגי החשיפה הביטוחית. לסיווגים שבוצעו אין השפעה על הרווח הכולל של החברה.

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (המשך)

3.1.1 חיסכון ארוך טווח (המשך)

3.1.1.2 נתונים בדבר הפרמיות שהורווחו, דמי הניהול ומרווח פיננסי:

מיליוני ש"ח	לשנת						Q4			
	2017	% מסה"כ	2016	% מסה"כ	2015	% מסה"כ	2017	% מסה"כ	2016	% מסה"כ
דמי ניהול משתנים	**352**	46%	106	22%	168	31%	**112**	51%	86	47%
דמי ניהול קבועים	**408**	54%	379	78%	369	69%	**108**	49%	96	53%
סך כל דמי ניהול	**760**	100%	485	100%	537	100%	**220**	100%	182	100%
סך הכל מרווח פיננסי ודמי ניהול	**1,016**		686		783		**313**		263	
פרמיות שוטפות	**5,226**	94%	4,817	96%	4,740	98%	**1,282**	95%	1,251	95%
פרמיות חד פעמיות	**309**	6%	182	4%	120	2%	**65**	5%	61	5%
סך הכל פרמיות שהורווחו ברוטו ללא חיסכון טהור	**5,535**	100%	4,999	100%	4,860	100%	**1,347**	100%	1,312	100%
פרמיות שוטפות	**82**	28%	111	24%	132	17%	**17**	22%	24	27%
פרמיות חד פעמיות	**209**	72%	358	76%	668	84%	**59**	78%	66	73%
סך הכל פרמיות בגין חיסכון טהור	**291**	100%	469	100%	800	100%	**77**	100%	90	100%
פרמיות שוטפות	**5,309**	91%	4,928	90%	4,872	86%	**1,299**	91%	1,275	91%
פרמיות חד פעמיות	**517**	9%	540	10%	788	14%	**125**	9%	127	9%
סך הכל פרמיות שהורווחו ברוטו	**5,826**	100%	5,469	100%	5,660	100%	**1,424**	100%	1,402	100%

פרטים בדבר שיעורי התשואות בפוליסות משתתפות ברווחים

	פוליסות שהוצאו בשנים 1992-2003 (קרן י')						פוליסות שהוצאו החל משנת 2004 (קרן י' החדשה)					
	לשנת			Q4			לשנת			Q4		
	2017	2016	2015	2017	2016	2015	2017	2016	2015	2017	2016	2015
תשואה ריאלית												
לפני תשלום דמי ניהול *)	**8.50**	2.95	4.33	**2.70**	2.05	2.57	**8.12**	2.46	3.49	**2.67**	1.70	2.44
אחרי תשלום דמי ניהול	**6.72**	2.01	3.19	**2.19**	1.62	2.07	**6.93**	1.32	2.45	**2.39**	1.42	2.16
תשואה נומינלית												
לפני תשלום דמי ניהול	**8.82**	2.64	3.40	**2.80**	1.74	1.85	**8.45**	2.15	2.56	**2.77**	1.39	1.73
אחרי תשלום דמי ניהול	**7.04**	1.70	2.26	**2.29**	1.31	1.36	**7.25**	1.01	1.53	**2.49**	1.11	1.45

*) לפרטים בדבר השינוי במדד המחירים לצרכן, ראה סעיף 9.16 לפרק תיאור עסקי התאגיד.

3.1.1.3 פעילות הגמל

פעילות הגמל	2017	2016	Q4 2017	Q4 2016	הערה
רווח (הפסד) כולל	**(102)**	8	**(28)**	(22)	**תקופת בדוח** - המעבר להפסד מרווח נובע בעיקר מהפרשה בגין תביעות יצוגיות בסך של כ-15 מיליוני ש"ח ומהפחתת מוניטין בסך של כ-108 מיליוני ש"ח לעומת הפחתה בסך של כ-25 מיליוני ש"ח והוצאה בגין טיוב נתוני זכויות עמיתים בסך של כ-5 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. (לפרטים נוספים ראה ביאור 6(ב)(1) לדוחות הכספיים). **רבעון נוכחי** - תוצאות הפעילות נובעות בעיקר מהפחתת מוניטין בסך של כ-27 מיליוני ש"ח בתקופת הדוח וכן הפחתת מוניטין בסך של כ-25 מיליוני ש"ח אשתקד, כאמור לעיל.
רווח (הפסד) כולל בנטרול הפרשות מיוחדות	**21**	38	**(1)**	3	**תקופת הדוח** - הקיטון ברווח בנטרול ההשפעות כאמור נובע בעיקר מקיטון בהכנסות מדמי ניהול כפועל יוצא מתנאי התחרות בתחום.

3.1.1.4 פעילות הפנסיה

פעילות הפנסיה	2017	2016	Q4 2017	Q4 2016	הערה
רווח (הפסד) כולל	**11**	43	**5**	12	**תקופת הדוח ורבעון נוכחי** - הקיטון ברווח נובע מגידול בהוצאות, בעיקר בהוצאות מיכון לרבות פחת לצורך עמידה בדרישות הרגולציה המתמשכות, וגידול בהוצאות לאור עדכונים במודל הקצאת עלויות הנהלה וכלליות בקבוצה כמפורט בבאור 41(ו) בדוחות הכספיים.

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (המשך)

3.1.2 ביטוח כללי

פרמיות ברוטו	2017	% מסה"כ	2016	% מסה"כ	Q4 2017	% מסה"כ	Q4 2016	% מסה"כ
רכב רכוש	**727**	32%	635	28%	**155**	**31%**	143	28%
רכב חובה	**473**	21%	438	20%	**95**	**19%**	93	18%
ענפי רכוש	**666**	29%	743	33%	**164**	**33%**	184	36%
ביטוח אשראי	**110**	5%	107	5%	**27**	**5%**	27	5%
ענפי חבויות	**324**	14%	310	14%	**62**	**12%**	69	13%
סה"כ	**2,299**	**100%**	**2,233**	100%	**502**	**100%**	**516**	100%

פרמיות בשייר	2017	% מסה"כ	2016	% מסה"כ	Q4 2017	% מסה"כ	Q4 2016	% מסה"כ
רכב רכוש	**724**	50%	632	40%	**154**	**51%**	143	41%
רכב חובה	**252**	18%	423	27%	**51**	**17%**	89	26%
ענפי רכוש	**194**	14%	265	17%	**40**	**13%**	54	16%
ביטוח אשראי	**56**	4%	54	3%	**14**	**4%**	14	4%
ענפי חבויות	**211**	15%	213	13%	**43**	**14%**	48	14%
סה"כ	**1,437**	**100%**	**1,587**	100%	**302**	**100%**	**348**	100%

רווח (הפסד) לפני מס	2017	2016	% השינוי	Q4 2017	Q4 2016	% השינוי
רכב רכוש	**23**	18	28	**3**	8	(63)
רכב חובה	**(19)**	88	#	**30**	5	500
ענפי רכוש	**7**	(47)	#	**(16)**	(41)	(61)
ביטוח אשראי	**35**	24	46	**10**	3	233
ענפי חבויות	**(32)**	(68)	(53)	**8**	7	14
סה"כ	**14**	16	(9)	**34**	(18)	#

רווח (הפסד) כולל לפני מס	2017	2016	% השינוי	Q4 2017	Q4 2016	% השינוי
רכב רכוש	**27**	16	69	**4**	7	(43)
רכב חובה	**1**	73	(99)	**37**	(2)	#
ענפי רכוש	**11**	(50)	#	**(14)**	(42)	(67)
ביטוח אשראי	**41**	24	71	**12**	2	500
ענפי חבויות	**(19)**	(77)	(75)	**13**	3	333
סה"כ	**62**	(13)	#	**52**	(34)	#

רווח (הפסד) כולל לפני מס ללא אומדן הפרשה בגין השלכות וינוגרד	2017	2016	% השינוי	Q4 2017	Q4 2016	% השינוי
רכב חובה	**46**	154	(70)	**23**	3	667
ענפי חבויות	**14**	(16)	#	**9**	14	(36)
סה"כ	**140**	128	9	**34**	(17)	#

	2017		2016		Q4 2017		Q4 2016	
LR	ברוטו	בשייר	ברוטו	בשייר	ברוטו	בשייר	ברוטו	בשייר
רכב רכוש	**70%**	**70%**	70%	70%	**73%**	**73%**	67%	68%
רכב חובה	**98%**	**93%**	59%	56%	**103%**	**98%**	86%	80%
ענפי רכוש	**70%**	**52%**	42%	71%	**92%**	**89%**	75%	116%
ביטוח אשראי	**23%**	**22%**	45%	46%	**10%**	**9%**	41%	65%
ענפי חבויות	**98%**	**77%**	106%	80%	**58%**	**84%**	102%	37%
סה"כ	**78%**	**72%**	62%	67%	**80%**	**79%**	77%	75%

CR	ברוטו	בשייר	ברוטו	בשייר	ברוטו	בשייר	ברוטו	בשייר
רכב רכוש	**98%**	**99%**	98%	99%	**102%**	**102%**	96%	97%
רכב חובה	**117%**	**111%**	78%	77%	**125%**	**119%**	108%	103%
ענפי רכוש	**104%**	**104%**	74%	118%	**126%**	**144%**	107%	165%
ביטוח אשראי	**48%**	**42%**	67%	59%	**40%**	**35%**	64%	80%
ענפי חבויות	**131%**	**120%**	139%	123%	**93%**	**128%**	136%	80%
סה"כ	**106%**	**103%**	90%	99%	**109%**	**112%**	106%	107%

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (המשך)

3.1.2 ביטוח כללי (המשך)

ביטוח כללי

סה"כ מגזר	2017	2016	Q4 2017	Q4 2016	הערה
פרמיות ברוטו	**2,299**	2,233	**502**	516	**תקופת הדוח**: לאחר ביצוע הליך טיוב עסקי, כחלק מאסטרטגית החברה, שהביא לצמצום בפרמיות בשנים האחרונות, נרשם גידול בפרמיות ברוטו בסך של כ-66 מיליוני ש"ח לעומת אשתקד בעיקר מגידול בעסקי פרט בענפי רכב חובה ורכוש. **רבעון נוכחי**: הקיטון בפרמיות ברבעון הנוכחי נובע בעיקרו מהפרשי עיתוי בשל פוליסות ארוכות טווח בענפי הרכוש.
רווח כולל	**62**	(13)	**52**	(33)	**תקופת הדוח**: בתקופת הדוח נרשמה הפרשה בגין השלכות אפשריות של תיקון לתקנות ההיוון לאור המלצת ועדת וינוגרד בסך של כ-78 מיליוני ש"ח לעומת הפרשה בסך של כ-141 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. **רבעון הנוכחי**: נרשם קיטון בהפרשה כאמור כתוצאה מעדכון אמדן ההשלכות בסך של כ-18 מיליוני ש"ח לעומת גידול בסך של כ-16 מיליוני ש"ח אשתקד. ברבעון הנוכחי חל גידול של כ-52 מיליוני ש"ח בהכנסות מהשקעות העודפות על ההכנסות הנדרשות לכיסוי הגידול בהתחייבויות הביטוחיות הנובעות מהיוון והצמדה ביחס לרבעון מקביל.
רווח כולל בנטרול הפרשת וינוגרד	**140**	128	**34**	(17)	**תקופת הדוח**: הגידול ברווח בנטרול ההפרשה כאמור, נובע בעיקרו מקיטון בהפסד בענף תאונות אישיות תלמידים ומעבר מהפסד לרווח בענפי רכוש וחבויות, וגידול ברווח בענף רכב רכוש, בזכות שיפור בתוצאות החיתומיות ביחס לתקופה מקבילה אשתקד עקב שיפור חיתומי בעסקי הפרט. לעומת זאת ברכב חובה חל קיטון ברווח ביחס לתקופה המקבילה כיוון שנצפית הרעה בתביעה הממוצעת שקיבלה ביטוי במודל האקטוארי, לעומת שיפור במודל האקטוארי ושחרור עתודות בהתאם אשתקד. **רבעון נוכחי**: הגידול ברווח בנטרול ההפרשה כאמור, נובע משיפור בתוצאות ענף רכב חובה כתוצאה מהכנסות מהשקעות העודפות על ההכנסות הנדרשות לכיסוי הגידול בהתחייבויות הביטוחיות הנובעות מהיוון והצמדה ומקיטון בהפסד בתאונות אישיות תלמידים לעומת התקופה המקבילה אשתקד.
LR בשייר בניטרול הפרשה בגין וינוגרד	**72%**	67%	**79%**	75%	**תקופת הדוח ורבעון נוכחי**: הגידול נובע מהרעה בתביעה הממוצעת בענף רכב חובה כמפורט לעיל שמקוזז בחלקו על ידי שיפור חיתומי בענפי רכוש וחבויות
CR בשייר בניטרול הפרשה בגין וינוגרד	**103%**	99%	**112%**	107%	
LR בשייר בנטרול ההפרשה בגין ועדת וינוגרד וללא ענף רכב חובה	**66%**	71%	**75%**	73%	**תקופת הדוח**: עיקר הקיטון נובע בשיפור חיתומי בענף רכוש ואחר **רבעון נוכחי**: הגידול נובע מהרעה חיתומית בענפי רכב רכוש וחבויות שמקוזז חלקית על ידי שיפור חיתומי בענף רכוש ואחר
CR בשייר בנטרול ההפרשה בגין וינוגרד וללא ענף רכב חובה	**101%**	107%	**111%**	108%	

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (המשך)

3.1.2 ביטוח כללי (המשך)

רכב רכוש	2017	2016	Q4 2017	Q4 2016	הערה
פרמיות ברוטו	**727**	635	**155**	143	הגידול בפרמיות ברוטו בתקופת הדוח וברבעון הנוכחי נובע בעיקר מגידול בעסקי הפרט כחלק מאסטרטגית החברה.
רווח כולל לפני מס	**27**	16	**4**	7	הגידול ברווח נובע בעיקרו משיפור חיתומי בעסקי הפרט וכתוצאה מטיוב עסקי כחלק מאסטרטגית החברה בשנים האחרונות, וכן מגידול בהכנסות מהשקעות.
LR בשייר	**70%**	70%	**73%**	68%	
CR בשייר	**99%**	99%	**102%**	97%	
רכב חובה					
פרמיות ברוטו	**473**	438	**95**	93	**תקופת הדוח**: הגידול בפרמיות ברוטו נובע בעיקר מגידול בעסקי הפרט כחלק מאסטרטגית החברה.
רווח (הפסד) כולל	**1**	73	**37**	(2)	**תקופת הדוח**: בתקופת הדוח נרשמה הפרשה בגין השלכות אפשריות של תיקון לתקנות ההיוון לאור המלצת ועדת וינוגרד בסך של כ-45 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-81 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. **רבעון הנוכחי**: נרשם קיטון בהפרשה בסך כ-14 מיליוני ש"ח לעומת גידול בהפרשה בסך - 5 מיליוני ש"ח ברבעון המקביל אשתקד.
רווח כולל בנטרול הפרשת וינוגרד	**46**	154	**23**	3	**תקופת הדוח**: הקיטון ברווח בניטרול ההפרשות כאמור, נובע מכך שנצפית הרעה בתביעה הממוצעת שקיבלה ביטוי במודל האקטוארי, לעומת שיפור במודל האקטוארי ושחרור עתודות בהתאם אשתקד. **רבעון נוכחי**: הגידול ברווח בנטרול ההפרשה כאמור, נובע משיפור בהכנסות מהשקעות העודפות על ההכנסות הנדרשות לכיסוי הגידול בהתחייבויות הביטוחיות הנובעות מהיוון והצמדה.
LR בשייר בניטרול הפרשה בגין וינוגרד	**93%**	56%	**98%**	80%	עיקר הגידול נובע מהרעה בתביעה הממוצעת כמפורט לעיל.
CR בשייר בניטרול הפרשה בגין וינוגרד	**111%**	77%	**119%**	103%	
ענפי רכוש ואחרים					
פרמיות ברוטו	**666**	743	**164**	184	הקיטון בפרמיות ברוטו בסך של כ-77 מיליוני ש"ח נובע בעיקרו מאי חידוש עסקת ענף תאונות אישיות תלמידים והפרשי עיתוי בשל פוליסות ארוכות טווח.
רווח (הפסד) כולל	**11**	(50)	**(14)**	(42)	**תקופת הדוח ורבעון נוכחי**: המעבר המעבר מהפסד לרווח בתקופת הדוח והקיטון בהפסד ברבעון הנוכחי נובעים בעיקר משיפור ברווחיות החיתומית בענפי מקיף דירות ואש ורכוש כתוצאה מטיוב עסקי ויציאה מעסקים הפסדיים שבוצעו בשנים קודמות ובנוסף מהפסד קטן יותר מאשתקד בענף תאונות אישיות תלמידים.
LR בשייר	**52%**	71%	**89%**	116%	**תקופת הדוח ורבעון נוכחי**: עיקר הקיטון נובע מטיוב עסקי שבוצע כאמור לעיל.
CR בשייר	**104%**	118%	**144%**	165%	
ביטוח אשראי					
פרמיות ברוטו	**110**	107	**27**	27	
רווח כולל	**41**	25	**12**	2	**תקופת הדוח ורבעון נוכחי**: הגידול ברווח נובע בעיקר מהתמתנות בקצב התביעות בתקופת הדוח ביחס לתקופה המקבילה אשתקד.
LR בשייר	**22%**	46%	**9%**	65%	**תקופת הדוח ורבעון נוכחי**: עיקר הקיטון נובע מהתמתנות בקצב התביעות כאמור לעיל.
CR בשייר	**42%**	59%	**35%**	80%	

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (המשך)

3.1.2 ביטוח כללי (המשך)

ענפי חבויות	2017	2016	Q4 2017	Q4 2016	הערה
פרמיות ברוטו	**324**	310	**62**	69	
רווח כולל	**(19)**	(77)	**13**	3	**תקופת הדוח**: בתקופת הדוח נרשמה הפרשה בגין השלכות אפשריות של תיקון לתקנות ההיוון לאור המלצת ועדת וינוגרד בסך של כ-33 מיליוני ש"ח לעומת הפרשה בסך של כ-61 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. **רבעון נוכחי**: ברבעון הנוכחי קטנה ההפרשה בגין המלצות ועדת וינוגרד בסך של כ-4 מיליוני ש"ח, זאת לעומת גידול בהפרשה בסך של כ-11 מיליוני ש"ח אשתקד.
רווח כולל בנטרול הפרשת וינוגרד	**14**	(16)	**9**	14	**תקופת הדוח**: המעבר מהפסד לרווח נובע משיפור חיתומי בתיק **רבעון נוכחי**: עיקר הקיטון נובע מהרעה חיתומית בתיק בקיזוז הכנסות מהשקעות עודפות על ההכנסות הנדרשות לכיסוי הגידול בהתחייבויות הביטוחיות.
LR בשייר	**77%**	80%	**84%**	37%	
CR בשייר	**120%**	123%	**128%**	80%	

3.1.3 ביטוח בריאות

	2017	2016	Q4 2017	Q4 2016	הערה
פרמיות שהורווחו ברוטו	**1,917**	1,799	**502**	447	הגידול בפרמיות נובע בעיקר מגידול בעסקי הפרט של החברה.
רווח (הפסד) כולל	**184**	216	**80**	255	**תקופת הדוח**: הקיטון ברווח לעומת התקופה המקבילה אשתקד נובע בעיקר מהתפתחות שלילית בתביעות בענף סיעוד ברבעון הראשון וכן מגידול העתודה כתוצאה מעדכון אומדנים, בעיקר בגין שינוי בשיעור הביטולים ותחלואה, ביחס לתקופה המקבילה אשתקד. **רבעון נוכחי**: הקיטון ברווח הכולל נובע בעיקר מבדיקת נאותות העתודות (LAT) בתקופה המקבילה אשתקד אשר הביאה לשחרור עתודה בסך של כ-180 מיליוני ש"ח (בגין פוליסות סיעוד שאינן תלויות תשואה בסך של כ-81 מיליוני ש"ח ובגין פוליסות סיעוד תלויות תשואה בסך של כ-99 מיליוני ש"ח), ללא השפעה ברבעון הנוכחי.
רווח כולל בנטרול LAT	**184**	216	**80**	75	

	2017	2016	הערה
ענף סיעוד - רווח כולל			
פרט	**44**	11	הגידול ברווח לעומת התקופה המקבילה אשתקד נובע בעיקר מגידול בהכנסות מהשקעות על ההכנסות הנדרשות לכיסוי הגידול בהתחייבויות הביטוחיות, אשר קוזז בחלקו בשל התפתחות שלילית בתביעות בתקופת הדוח.
קולקטיבים, לרבות קולקטיבי קופות חולים	**32**	91	הקיטון ברווח בתקופת הדוח לעומת התקופה המקבילה אשתקד נובע בעיקר מהתפתחות שלילית מהותית בתביעות בענף סיעוד במהלך השנה.
ענף מחלות ואשפוז - רווח כולל			
זמן ארוך	**94**	92	
זמן קצר	**14**	21	הירידה בתקופת הדוח נובעת בעיקר מהפסד מהשקעות עקב ירידה חדה בשער הדולר בשנת 2017, לעומת רווחים מהשקעות אשתקד.

פרטים בדבר רווחי ההשקעה שנזקפו למבוטחים בפוליסות ביטוח בריאות מסוג סיעוד משתתף ברווחים:

	פוליסות סיעוד משתתף ברווחים מסוג פרט וקולקטיב			
	לשנת		Q4	
במיליוני ש"ח	2017	2016	2017	2016
רווחי (הפסדי) ההשקעה שנזקפו למבוטחים	**282**	63	**101**	47

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (המשך)

3.1.4 אחר וסעיפים שאינם כלולים בתחומי הביטוח

	2017	2016	Q4 2017	Q4 2016	הערה
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	**193**	136	**56**	33	
הוצאות הנהלה וכלליות	**85**	54	**29**	14	בתקופת הדוח נרשמו הוצאות בין היתר בגין ההסכם הקיבוצי החדש, לפרטים נוספים ראה ביאור 24(ד) בדוחות הכספיים.
סך הכל רווח (הפסד) לפני מס	**107**	83	**33**	14	
סך הכל רווח (הפסד) כולל לפני מס	**229**	96	**78**	29	**תקופת הדוח ורבעון נוכחי**: הגידול ברווח הכולל נובע בעיקר מהכנסות מהשקעות בסך של כ-315 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-149 מיליוני ש"ח אשתקד בתקופת הדוח וסך של כ-101 מיליוני ש"ח ברבעון הנוכחי לעומת כ-48 מיליוני ש"ח ברבעון אשתקד.

3.1.5 הוצאות הנהלה וכלליות

בתקופת הדוח

הוצאות הנהלה וכלליות אחרות הסתכמו לסך של כ-856 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-761 מיליוני ש"ח אשתקד, עיקר הגידול נובע מגידול בהוצאות, בין היתר, בגין פרישה מוקדמת וכן מגידול בהוצאות שכר בהתאם להסכם הקיבוצי החדש ומהוצאות בונוס לעובדים, לעומת העדר בונוס אשתקד, בנוסף הגידול בתקופת הדוח נובע מגידול בהוצאות המיכון בין היתר בגין שיפורים והרחבות שהחברה מבצעת במערכות המיכון בתחום חיסכון ארוך טווח כמפורט בביאור 41(ד) בדוחות הכספיים ביחס לתקופה המקבילה אשתקד.

רבעון נוכחי

הוצאות הנהלה וכלליות אחרות הסתכמו ברבעון הנוכחי בסך של כ-236 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-198 מיליוני ש"ח אשתקד, עיקר הגידול, נובע מגידול בהוצאות המיכון ושכר כאמור לעיל.

3.1.6 הוצאות המימון בפעילות שאינה מוקצית למגזרים

הוצאות המימון של הקבוצה מושפעות בעיקר מהשינוי בשיעור מדד המחירים לצרכן הידוע, ראה סעיף 9.16 לפרק תיאור עסקי התאגיד, עלות החלפת כתבי התחייבות נדחים כמפורט להלן וכן מגיוסים ופירעונות של חוב בכלל החזקות ובכלל ביטוח.

בתקופת הדוח

הוצאות המימון הסתכמו בתקופת הדוח בסך של כ-124 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-149 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הקיטון בהוצאות המימון נובע בעיקר מעלות החלפת כתבי התחייבות נדחים בסך של כ-24 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד, ללא השפעה בתקופה הנוכחית.

רבעון נוכחי

הוצאות המימון הסתכמו בתקופה של שלושה חודשים שהסתיימה בתאריך הדוח בסך של כ-31 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-35 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

3.2 נתונים עיקריים מהדוחות המאוחדים על המצב הכספי

3.2.1 נכסים

במיליוני ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2017	ליום 31 בדצמבר 2016	שיעור השינוי %
השקעות פיננסיות אחרות [1]	**31,429**	30,287	4
נכסים מנוהלים עבור אחרים (שאינם נוסטרו) בקבוצה			
עבור חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	**64,310**	58,396	10
עבור עמיתי קופות גמל [1]	**33,620**	34,133	(2)
עבור עמיתי קרנות פנסיה [*]	**61,751**	53,948	14
סך הכל נכסים מנוהלים עבור אחרים	**159,681**	146,477	9
סך הכל נכסים מנוהלים	**191,110**	176,764	8
*) מתוך הסכום, סך הנכסים המנוהל על ידי עתודות הוותיקה	**10,086**	9,330	8

1. הדוחות הכספיים המאוחדים אינם כוללים את הנכסים המנוהלים בקופות הגמל (למעט בגין קופת גמל שכלל ביטוח קיבלה על עצמה התחייבות לתשואה שנתית מינימלית מובטחת) וקרנות הפנסיה. לפרטים נוספים, ראה ביאור 3(א)(2) בדוחות הכספיים.

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (המשך)

3.2.2 הון ודרישות הון

דירקטוריון כלל ביטוח טרם קבע את יעד יחס כושר הפירעון על בסיס הוראות משטר כושר פירעון כלכלי כאמור, קביעה המהווה תנאי מוקדם לחלוקת דיבידנד. לאמור עשויה להיות השפעה מהותית על יכולתה של החברה לחלק דיבידנד, שתלויה בעיקרה, בחלוקת דיבידנדים מכלל ביטוח לחברה.

לפרטים נוספים בדבר דרישות ההון שחלות על חברות בקבוצה, ולמגבלות בנושא דיבידנד ראה ביאור 16 בדוחות הכספיים:

א. דרישות הון לפי תקנות ההון [1]

במיליוני ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2017	2016	שיעור השינוי %
החברה			
סך הון ועודפי הון נדרשים	**4,777**	4,793	(0.3)
סך הון ראשוני	**4,870**	4,513	7.9
סך הון משני ושלישוני	**3,170**	3,009	5.3
סך הון מוכר	**8,040**	7,522	6.9
עודף	**3,263**	2,729	17.8
שיעור עודף מהון ועודפי הון נדרשים	**68.3%**	56.9%	17.1
שיעור הון משני ושלישוני מסך ההון המוכר	**39.4%**	40.0%	(1.4)

1. לפרטים בדבר דרישות הון על פי היתר שליטה בקשר עם ביטול ההיתר, ראה ביאור 16(ה)(5) בדוחות הכספיים.

ב. דרישות הון בהתאם להוראות ליישום משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס סולבנסי II

1. יחס כושר פירעון

במיליוני ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2016 בלתי מבוקר ובלתי סקור
ללא התחשבות בהוראות לתקופת הפריסה ובהתאמת תרחיש מניות:	
הון עצמי לעניין הון נדרש לכושר פירעון	8,866
הון נדרש לכושר פירעון	7,969
עודף (גירעון)	897
יחס כושר פירעון	111%
עמידה באבני דרך בהתחשב בהוראות לתקופת הפריסה ובהתאמת תרחיש מניות:	
הון עצמי לעניין הון נדרש לכושר פירעון	7,887
הון נדרש לכושר פירעון	4,418
עודף (גירעון)	3,469

2. סף ההון (MCR)

במיליוני ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2016 בלתי מבוקר ובלתי סקור
הון עצמי לעניין סף ההון	6,009
סף ההון (MCR)	1,655

1) דרישת ההון חלה על כלל ביטוח, לרבות איחוד של כלל ביטוח אשראי.
2) הנתונים לעיל לא בוקרו ולא נסקרו על ידי רואי החשבון המבקרים במסגרת ביקורת הדוח הכספי.
3) בהתאם להוראות בתקופת הפריסה, ההון הנדרש לכושר פירעון ליום 31 בדצמבר 2016 עומד על 60% מההון הנדרש לכושר פירעון המחושב בהתאם להתאמת תרחיש מניות. החברה צפויה לחשב את יחס הפירעון הכלכלי ליום 31 בדצמבר 2017 עד למועד פרסום הדוח הכספי בגין הרבעון השני של שנת 2018. לפרטים נוספים ראה ביאור 16(ה)(3).

הדירקטוריון מביע את הערכתו לעובדים, למנהלים ולסוכנים של חברות הקבוצה על תרומתם להישגי הקבוצה.

ד. נוה
יו"ר הדירקטוריון

א. כהן
מנהל כללי

תל אביב, 22 במרס 2018

הצהרות המנהלים
(SOX)

הצהרה (certification)

אני, איזי כהן, מצהיר כי:

1. סקרתי את הדוח השנתי של כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "**החברה**") לשנת 2017 (להלן: "**הדוח**").

2. בהתבסס על ידיעתי, הדוח איננו כולל כל מצג לא נכון של עובדה מהותית ולא חסר בו מצג של עובדה מהותית הנחוץ כדי שהמצגים שנכללו בו, לאור הנסיבות בהן נכללו אותם מצגים, לא יהיו מטעים בהתייחס לתקופה המכוסה בדוח.

3. בהתבסס על ידיעתי, הדוחות הכספיים ומידע כספי אחר הכלול בדוח משקפים באופן נאות, מכל הבחינות המהותיות, את המצב הכספי, תוצאות הפעולות, השינויים בהון העצמי ותזרימי המזומנים של החברה למועדים ולתקופות המכוסים בדוח.

4. אני ואחרים בחברה המצהירים הצהרה זו אחראים לקביעתם ולקיומם של בקרות ונהלים לגבי הגילוי ולבקרה הפנימית על דיווח כספי של החברה; וכן-

   א. קבענו בקרות ונהלים כאלה, או גרמנו לקביעתם תחת פיקוחנו של בקרות ונהלים כאלה, המיועדים להבטיח שמידע מהותי המתייחס לחברה, לרבות חברות מאוחדות שלה, מובא לידיעתנו על ידי אחרים בחברה ובאותן חברות, בפרט במהלך תקופת ההכנה של הדוח;

   ב. קבענו בקרה פנימית על דיווח כספי, או פיקחנו על קביעת בקרה פנימית על דיווח כספי, המיועדת לספק מידה סבירה של בטחון לגבי מהימנות הדיווח הכספי ולכך שהדוחות הכספיים ערוכים בהתאם לתקני דיווח בינלאומיים (IFRS) ולהוראות הממונה על שוק ההון;

   ג. הערכנו את האפקטיביות של הבקרות והנהלים לגבי הגילוי של החברה והצגנו את מסקנותינו לגבי האפקטיביות של הבקרות והנהלים לגבי הגילוי, לתום התקופה המכוסה בדוח בהתבסס על הערכתנו; וכן-

   ד. גילינו בדוח כל שינוי בבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי שאירע ברבעון הרביעי שהשפיע באופן מהותי, או סביר שצפוי להשפיע באופן מהותי, על הבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי; וכן-

5. אני ואחרים בחברה המצהירים הצהרה זו גילינו לרואה החשבון המבקר, לדירקטוריון ולוועדת המאזן של הדירקטוריון של החברה, בהתבסס על הערכתנו העדכנית ביותר לגבי הבקרה הפנימית על דיווח כספי:

   א. את כל הליקויים המשמעותיים והחולשות המהותיות בקביעתה או בהפעלתה של הבקרה הפנימית על דיווח כספי, אשר סביר שצפויים לפגוע ביכולתה של החברה לרשום, לעבד, לסכם ולדווח על מידע כספי; וכן-

   ב. כל תרמית, בין מהותית ובין שאינה מהותית, בה מעורבת ההנהלה או מעורבים עובדים אחרים שיש להם תפקיד משמעותי בבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי.

אין באמור לעיל כדי לגרוע מאחריותי או מאחריות כל אדם אחר, על פי כל דין.

22 במרס 2018

_____

איזי כהן
מנהל כללי

הצהרה (certification)

אני, ענת לוין, מצהירה כי:

1. סקרתי את הדוח השנתי של כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "**החברה**") לשנת 2017 (להלן: "**הדוח**").

2. בהתבסס על ידיעתי, הדוח איננו כולל כל מצג לא נכון של עובדה מהותית ולא חסר בו מצג של עובדה מהותית הנחוץ כדי שהמצגים שנכללו בו, לאור הנסיבות בהן נכללו אותם מצגים, לא יהיו מטעים בהתייחס לתקופה המכוסה בדוח.

3. בהתבסס על ידיעתי, הדוחות הכספיים ומידע כספי אחר הכלול בדוח משקפים באופן נאות, מכל הבחינות המהותיות, את המצב הכספי, תוצאות הפעולות, השינויים בהון העצמי ותזרימי המזומנים של החברה למועדים ולתקופות המכוסים בדוח.

4. אני ואחרים בחברה המצהירים הצהרה זו אחראים לקביעתם ולקיומם של בקרות ונהלים לגבי הגילוי ולבקרה הפנימית על דיווח כספי של החברה; וכן-

   א. קבענו בקרות ונהלים כאלה, או גרמנו לקביעתם תחת פיקוחנו של בקרות ונהלים כאלה, המיועדים להבטיח שמידע מהותי המתייחס לחברה, לרבות חברות מאוחדות שלה, מובא לידיעתנו על ידי אחרים בחברה ובאותן חברות, בפרט במהלך תקופת ההכנה של הדוח;

   ב. קבענו בקרה פנימית על דיווח כספי, או פיקחנו על קביעת בקרה פנימית על דיווח כספי, המיועדת לספק מידה סבירה של בטחון לגבי מהימנות הדיווח הכספי ולכך שהדוחות הכספיים ערוכים בהתאם לתקני דיווח בינלאומיים (IFRS) ולהוראות הממונה על שוק ההון;

   ג. הערכנו את האפקטיביות של הבקרות והנהלים לגבי הגילוי של החברה והצגנו את מסקנותינו לגבי האפקטיביות של הבקרות והנהלים לגבי הגילוי, לתום התקופה המכוסה בדוח בהתבסס על הערכתנו; וכן-

   ד. גילינו בדוח כל שינוי בבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי שאירע ברבעון הרביעי שהשפיע באופן מהותי, או סביר שצפוי להשפיע באופן מהותי, על הבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי; וכן-

5. אני ואחרים בחברה המצהירים הצהרה זו גילינו לרואה החשבון המבקר, לדירקטוריון ולועדת המאזן של הדירקטוריון של החברה, בהתבסס על הערכתנו העדכנית ביותר לגבי הבקרה הפנימית על דיווח כספי:

   א. את כל הליקויים המשמעותיים והחולשות המהותיות בקביעתה או בהפעלתה של הבקרה הפנימית על דיווח כספי, אשר סביר שצפויים לפגוע ביכולתה של החברה לרשום, לעבד, לסכם ולדווח על מידע כספי; וכן-

   ב. כל תרמית, בין מהותית ובין שאינה מהותית, בה מעורבת ההנהלה או מעורבים עובדים אחרים שיש להם תפקיד משמעותי בבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי.

אין באמור לעיל כדי לגרוע מאחריותי או מאחריות כל אדם אחר, על פי כל דין.

22 במרס 2018

ענת לוין
משנה למנכ"ל
מנהלת חטיבת השקעות, מימון ופיננסים

הצהרה (certification)

אני, טל כהן, מצהיר כי:

1. סקרתי את הדוח השנתי של כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "החברה") לשנת 2017 (להלן: "הדוח").

2. בהתבסס על ידיעתי, הדוח איננו כולל כל מצג לא נכון של עובדה מהותית ולא חסר בו מצג של עובדה מהותית הנחוץ כדי שהמצגים שנכללו בו, לאור הנסיבות בהן נכללו אותם מצגים, לא יהיו מטעים בהתייחס לתקופה המכוסה בדוח.

3. בהתבסס על ידיעתי, הדוחות הכספיים ומידע כספי אחר הכלול בדוח משקפים באופן נאות, מכל הבחינות המהותיות, את המצב הכספי, תוצאות הפעולות, השינויים בהון העצמי ותזרימי המזומנים של החברה למועדים ולתקופות המכוסים בדוח.

4. אני ואחרים בחברה המצהירים הצהרה זו אחראים לקביעתם ולקיומם של בקרות ונהלים לגבי הגילוי ולבקרה הפנימית על דיווח כספי של החברה; וכן-

   א. קבענו בקרות ונהלים כאלה, או גרמנו לקביעתם תחת פיקוחנו של בקרות ונהלים כאלה, המיועדים להבטיח שמידע מהותי המתייחס לחברה, לרבות חברות מאוחדות שלה, מובא לידיעתנו על ידי אחרים בחברה ובאותן חברות, בפרט במהלך תקופת ההכנה של הדוח;

   ב. קבענו בקרה פנימית על דיווח כספי, או פיקחנו על קביעת בקרה פנימית על דיווח כספי, המיועדת לספק מידה סבירה של בטחון לגבי מהימנות הדיווח הכספי ולכך שהדוחות הכספיים ערוכים בהתאם לתקני דיווח בינלאומיים (IFRS) ולהוראות הממונה על שוק ההון;

   ג. הערכנו את האפקטיביות של הבקרות והנהלים לגבי הגילוי של החברה והצגנו את מסקנותינו לגבי האפקטיביות של הבקרות והנהלים לגבי הגילוי, לתום התקופה המכוסה בדוח בהתבסס על הערכתנו; וכן-

   ד. גילינו בדוח כל שינוי בבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי שאירע ברבעון הרביעי שהשפיע באופן מהותי, או סביר שצפוי להשפיע באופן מהותי, על הבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי; וכן-

5. אני ואחרים בחברה המצהירים הצהרה זו גילינו לרואה החשבון המבקר, לדירקטוריון ולועדת המאזן של הדירקטוריון של החברה, בהתבסס על הערכתנו העדכנית ביותר לגבי הבקרה הפנימית על דיווח כספי:

   א. את כל הליקויים המשמעותיים והחולשות המהותיות בקביעתה או בהפעלתה של הבקרה הפנימית על דיווח כספי, אשר סביר שצפויים לפגוע ביכולתה של החברה לרשום, לעבד, לסכם ולדווח על מידע כספי; וכן-

   ב. כל תרמית, בין מהותית ובין שאינה מהותית, בה מעורבת ההנהלה או מעורבים עובדים אחרים שיש להם תפקיד משמעותי בבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי.

אין באמור לעיל כדי לגרוע מאחריותי או מאחריות כל אדם אחר, על פי כל דין.

22 במרס 2018

טל כהן
סמנכ"ל בכיר
מנהל אגף חשבונאות ראשית

דוח הדירקטוריון וההנהלה
בדבר הבקרה הפנימית על דיווח כספי

דוח הדירקטוריון וההנהלה בדבר הבקרה הפנימית על דיווח כספי

ההנהלה, בפיקוח הדירקטוריון, של כלל ביטוח בע"מ (להלן: "**החברה**") אחראית לקביעתה וקיומה של בקרה פנימית נאותה על דיווח כספי. מערכת הבקרה הפנימית של החברה תוכננה כדי לספק מידה סבירה של ביטחון לדירקטוריון ולהנהלה של החברה לגבי הכנה והצגה נאותה של דוחות כספיים המפורסמים בהתאם לתקני דיווח כספי בינלאומיים (IFRS) והוראות המפקח על הביטוח. ללא תלות בטיב רמת התכנון שלהן, לכל מערכות הבקרה הפנימית יש מגבלות מובנות. לפיכך גם אם נקבע כי מערכות אלו הינן אפקטיביות הן יכולות לספק מידה סבירה של בטחון בלבד בהתייחס לעריכה ולהצגה של דוח כספי.

ההנהלה בפיקוח הדירקטוריון מקיימת מערכת בקרות מקיפה המיועדת להבטיח כי עסקאות מבוצעות בהתאם להרשאות ההנהלה, הנכסים מוגנים, והרישומים החשבונאיים מהימנים. בנוסף, ההנהלה בפיקוח הדירקטוריון נוקטת צעדים כדי להבטיח שערוצי המידע והתקשורת אפקטיביים ומנטרים (monitor) ביצוע, לרבות ביצוע נהלי בקרה פנימית.

הנהלת החברה בפיקוח הדירקטוריון העריכה את אפקטיביות הבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי ליום 31 בדצמבר 2017, בהתבסס על קריטריונים שנקבעו במודל הבקרה הפנימית של ה- Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO). בהתבסס על הערכה זו, ההנהלה מאמינה (believes) כי ליום 31 בדצמבר 2017, הבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי הינה אפקטיבית.

22 במרס 2018

דני נווה יו"ר הדירקטוריון	איזי כהן מנהל כללי	ענת לוין משנה למנכ"ל מנהלת חטיבת השקעות, מימון ופיננסים	טל כהן סמנכ"ל בכיר מנהל אגף חשבונאות ראשית

חלק ג
דוחות כספיים

כלל חברה לביטוח בע"מ

דוחות כספיים מאוחדים ליום 31 בדצמבר 2017

תוכן העניינים

	עמוד
דוחות רואי החשבון המבקרים	3-1 - 3-2
דוחות על המצב הכספי מאוחדים	3-3 - 3-4
דוחות רווח והפסד מאוחדים	3-5
דוחות על הרווח הכולל מאוחדים	3-6
דוחות על השינויים בהון מאוחדים	3-7-3-9
דוחות על תזרימי המזומנים מאוחדים	3-10 - 3-12
ביאורים לדוחות הכספיים מאוחדים	3-14-3-246
נספחים לדוחות הכספיים	3-245-3-264

- - - - - - - - - - - - - -

סומך חייקין
מגדל המילניום KPMG
רחוב הארבעה 17, תא דואר 609
תל אביב 6100601
03 684 8000

קוסט פורר גבאי את קסירר
רח' מנחם בגין 144א',
תל-אביב, 6492102
טל. 972 3 623 2525+
פקס 972 3 562 2555+
ey.com

<u>דוח רואה החשבון המבקר לבעלי המניות של כלל חברה לביטוח בע"מ</u>

<u>בהתאם להוראות הממונה על שוק ההון, ביטוח וחסכון בדבר בקרה פנימית על דיווח כספי</u>

ביקרנו את הבקרה הפנימית על דיווח כספי של כלל חברה לביטוח בע"מ וחברות בנות שלה (להלן: "**החברה**") ליום 31 בדצמבר 2017 בהתבסס על קריטריונים שנקבעו במסגרת המשולבת של בקרה פנימית שפורסמה על ידי ה- Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (להלן - COSO). הדירקטוריון וההנהלה של החברה אחראים לקיום בקרה פנימית אפקטיבית על דיווח כספי ולהערכתם את האפקטיביות של בקרה פנימית על דיווח כספי, הנכללת בדוח הדירקטוריון וההנהלה בדבר הבקרה הפנימית על דיווח כספי המצורף. אחריותנו היא לחוות דעה על הבקרה הפנימית על דיווח כספי של החברה בהתבסס על ביקורתנו.

ערכנו את ביקורתנו בהתאם לתקני ה-Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB) בארה"ב בדבר ביקורת של בקרה פנימית על דיווח כספי, כפי שאומצו על ידי לשכת רואי חשבון בישראל. על פי תקנים אלה נדרש מאיתנו לתכנן את הביקורת ולבצעה במטרה להשיג מידה סבירה של ביטחון אם קיימה, מכל הבחינות המהותיות, בקרה פנימית אפקטיבית על דיווח כספי. ביקורתנו כללה השגת הבנה לגבי בקרה פנימית על דיווח כספי, הערכת הסיכון שקיימת חולשה מהותית, וכן בחינה והערכה של אפקטיביות התכנון והתפעול של בקרה פנימית בהתבסס על הסיכון שהוערך. ביקורתנו כללה גם ביצוע נהלים אחרים שחשבנו כנחוצים בהתאם לנסיבות. אנו סבורים שביקורתנו מספקת בסיס נאות לחוות דעתנו.

בקרה פנימית על דיווח כספי של חברה שהיא גוף מוסדי הינה תהליך המיועד לספק מידה סבירה של בטחון לגבי המהימנות של דיווח כספי וההכנה של דוחות כספיים למטרות חיצוניות בהתאם לתקני דיווח כספי בינלאומיים (IFRS), ובהתאם להנחיות הממונה על שוק ההון, ביטוח וחסכון במשרד האוצר ובהתאם לדרישות הגילוי שנקבעו על ידי הממונה על שוק ההון, ביטוח וחסכון בהתאם לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) התשמ"א-1981. בקרה פנימית על דיווח כספי של חברה שהיא גוף מוסדי כוללת את אותם מדיניות ונהלים אשר: (1) מתייחסים לניהול רשומות אשר, בפירוט סביר, משקפות במדויק ובאופן נאות את העסקאות וההעברות של נכסי החברה (לרבות הוצאתם מרשותה) (2) מספקים מידה סבירה של ביטחון שעסקאות נרשמות כנדרש כדי לאפשר הכנת דוחות כספיים בהתאם לתקני דיווח כספי בינלאומיים (IFRS), בהתאם להנחיות הממונה על שוק ההון, ביטוח וחסכון במשרד האוצר ובהתאם לדרישות הגילוי שנקבעו על ידי הממונה על שוק ההון, ביטוח וחסכון בהתאם לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) התשמ"א-1981 ושקבלת כספים והוצאת כספים של החברה נעשים רק בהתאם להרשאות הדירקטוריון וההנהלה של החברה; ו-(3) מספקים מידה סבירה של ביטחון לגבי מניעה או גילוי במועד של רכישה, שימוש או העברה (לרבות הוצאה מרשות) בלתי מורשים של נכסי החברה, שיכולה להיות להם השפעה מהותית על הדוחות הכספיים.

בשל מגבלותיה המובנות, בקרה פנימית על דיווח כספי עשויה שלא למנוע או לגלות הצגה מוטעית. כמו כן, הסקת מסקנות לגבי העתיד על בסיס הערכת אפקטיביות נוכחית כלשהי חשופה לסיכון שבקרות תהפוכנה לבלתי מתאימות בגלל שינויים בנסיבות או שמידת הקיום של המדיניות או הנהלים תשתנה לרעה.

לדעתנו, החברה קיימה, מכל הבחינות המהותיות, בקרה פנימית אפקטיבית על דיווח כספי ליום 31 בדצמבר 2017 בהתבסס על קריטריונים שנקבעו במסגרת המשולבת של בקרה פנימית שפורסמה על ידי COSO.

ביקרנו גם בהתאם לתקני ביקורת מקובלים בישראל, את הדוחות הכספיים המאוחדים של החברה לימים 31 בדצמבר 2017 ו-2016 ולכל אחת משלוש השנים שהסתיימו ביום 31 בדצמבר 2017 והדוח שלנו מיום 22 במרס, 2018, כלל חוות דעת בלתי מסויגת על אותם דוחות כספיים והפניית תשומת לב לאמור בביאור 40 לדוחות הכספיים המאוחדים בדבר חשיפה להתחייבויות תלויות.

תל-אביב, 22 במרס, 2018	סומך חייקין רואי חשבון	קוסט פורר גבאי את קסירר רואי חשבון
	מבקרים משותפים	

סומך חייקין
מגדל המילניום KPMG
רחוב הארבעה 17, תא דואר 609
תל אביב 6100601
03 684 8000

קוסט פורר גבאי את קסירר
רח' מנחם בגין 144א',
תל-אביב, 6492102
טל. 2525 623 3 972+
פקס 2555 562 3 972+
ey.com

<u>דוח רואה החשבון המבקר</u>

<u>לבעלי המניות של כלל חברה לביטוח בע"מ</u>

ביקרנו את הדוחות המאוחדים על המצב הכספי המצורפים של כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "**החברה**") לימים 31 בדצמבר 2017 ו-2016 ואת הדוחות המאוחדים על הרווח והפסד, הרווח הכולל, השינויים בהון ותזרימי המזומנים לכל אחת משלוש השנים בתקופה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017. דוחות כספיים אלה הינם באחריות הדירקטוריון וההנהלה של החברה. אחריותנו היא לחוות דעה על דוחות כספיים אלה בהתבסס על ביקורתנו.

לא ביקרנו את הדוחות הכספיים של חברות כלולות, המטופלות לפי שיטת השווי המאזני, אשר ההשקעה בהן הינה כ-63 מיליוני ש"ח וכ-15 מיליוני ש"ח לימים 31 בדצמבר, 2017 ו-2016 בהתאמה, וחלקה של החברה ברווחיהן הינו כ-4,659 אלפי ש"ח, כ-170 אלפי ש"ח וכ-316 אלפי ש"ח לשנים שהסתיימו בימים 31 בדצמבר, 2017, 2016 ו-2015, בהתאמה. הדוחות הכספיים של אותן חברות בוקרו על ידי רואי חשבון אחרים שדוחותיהם הומצאו לנו וחוות דעתנו, ככל שהיא מתייחסת לסכומים שנכללו בגין אותן חברות, מבוססת על דוחות רואי החשבון האחרים.

ערכנו את ביקורתנו בהתאם לתקני ביקורת מקובלים בישראל, לרבות תקנים שנקבעו בתקנות רואי חשבון (דרך פעולתו של רואה חשבון), התשל"ג-1973. על פי תקנים אלה, נדרש מאיתנו לתכנן את הביקורת ולבצעה במטרה להשיג מידה סבירה של ביטחון שאין בדוחות הכספיים הצגה מוטעית מהותית. ביקורת כוללת בדיקה מדגמית של ראיות התומכות בסכומים ובמידע שבדוחות הכספיים. ביקורת כוללת גם בחינה של כללי החשבונאות שיושמו ושל האומדנים המשמעותיים שנעשו על ידי הדירקטוריון וההנהלה של החברה וכן הערכת נאותות ההצגה בדוחות הכספיים בכללותה. אנו סבורים שביקורתנו ודוחות רואי החשבון האחרים מספקים בסיס נאות לחוות דעתנו.

לדעתנו, בהתבסס על ביקורתנו ועל הדוחות של רואי חשבון האחרים, הדוחות הכספיים המאוחדים הנ"ל משקפים באופן נאות מכל הבחינות המהותיות, את המצב הכספי של החברה והחברות המאוחדות שלה לימים 31 בדצמבר 2017 ו-2016 ואת תוצאות פעולותיהן, השינויים בהון ותזרימי המזומנים שלהן לכל אחת משלוש השנים בתקופה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017 בהתאם לתקני דיווח כספי בינלאומיים (IFRS), ובהתאם לדרישות הגילוי שנקבעו על ידי הממונה על שוק ההון, ביטוח וחסכון בהתאם לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981.

מבלי לסייג את חוות דעתנו הנ"ל, אנו מפנים את תשומת הלב לאמור בביאור 40 לדוחות הכספיים המאוחדים בדבר חשיפה להתחייבויות תלויות.

ביקרנו גם, בהתאם לתקני ה - PCAOB בארה"ב בדבר ביקורת של בקרה פנימית על דיווח כספי, כפי שאומצו על ידי לשכת רואי חשבון בישראל, את הבקרה הפנימית על דיווח כספי של החברה ליום 31 בדצמבר 2017 בהתבסס על קריטריונים שנקבעו במסגרת המשולבת של בקרה פנימית שפורסמה על ידי COSO והדוח שלנו מיום 22 במרס, 2018 כלל חוות דעת בלתי מסויגת על אפקטיביות הבקרה הפנימית על דיווח כספי של החברה.

תל-אביב, 22 במרס, 2018	סומך חייקין רואי חשבון מבקרים משותפים	קוסט פורר גבאי את קסירר רואי חשבון

דוחות על המצב הכספי מאוחדים ליום 31 בדצמבר

באלפי ש"ח	ביאור	2017	2016
נכסים			
נכסים בלתי מוחשיים	6	**1,345,994**	1,458,898
נכסי מיסים נדחים	23	**2,770**	4,159
הוצאות רכישה נדחות	7	**1,944,574**	1,923,364
רכוש קבוע	8	**217,774**	236,878
השקעות בחברות מוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני	9	**296,172**	269,158
נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה	10,13	**2,869,967**	2,742,180
נדל"ן להשקעה אחר	10	**1,212,109**	1,185,907
נכסי ביטוח משנה	17,18	**2,801,776**	2,228,039
נכסי מיסים שוטפים	23	**174,073**	132,281
חייבים ויתרות חובה	11	**495,712**	282,018
פרמיה לגבייה	12	**891,132**	864,020
השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה	13	**56,230,961**	52,194,494
השקעות פיננסיות אחרות:	14		
נכסי חוב סחירים		**5,504,742**	5,529,035
נכסי חוב שאינם סחירים		**21,832,691**	21,275,240
מניות		**1,367,797**	1,139,029
אחרות		**2,723,604**	2,343,481
סך כל ההשקעות הפיננסיות האחרות		**31,428,834**	30,286,785
מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה	15א'	**4,529,446**	2,953,235
מזומנים ושווי מזומנים אחרים	15ב'	**1,282,821**	1,240,053
סך כל הנכסים		**105,724,115**	98,001,469
סך כל הנכסים עבור חוזים תלויי תשואה		**64,310,320**	58,395,620

הביאורים המצורפים לדוחות הכספיים המאוחדים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

דוחות על המצב הכספי מאוחדים ליום 31 בדצמבר

באלפי ש"ח	ביאור	2017	2016
הון			
הון מניות		**146,094**	146,094
פרמיה על מניות		**671,325**	671,325
קרנות הון		**525,397**	359,428
עודפים		**3,526,952**	3,336,613
סך כל ההון המיוחס לבעלי המניות של החברה		**4,869,768**	4,513,460
זכויות שאינן מקנות שליטה		**43,646**	38,330
סך כל ההון		**4,913,414**	4,551,790
התחייבויות			
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה	17, 19, 20, 21, 22	**30,184,292**	29,768,979
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	18, 20, 21, 22	**63,354,347**	57,283,323
התחייבויות מיסים נדחים	23	**511,333**	423,293
התחייבות בשל הטבות לעובדים, נטו	24	**64,154**	56,439
זכאים ויתרות זכות	26	**3,278,969**	2,355,739
התחייבות מיסים שוטפים	23	**4,552**	-
התחייבויות פיננסיות	25	**3,413,054**	3,561,906
סך כל ההתחייבויות		**100,810,701**	93,449,679
סך כל ההון וההתחייבויות		**105,724,115**	98,001,469

הביאורים המצורפים לדוחות הכספיים המאוחדים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

תאריך אישור הדוחות הכספיים	דני נוה יו"ר דירקטוריון	איזי כהן מנהל כללי	ענת לוין משנה למנכ"ל מנהלת חטיבת השקעות, מימון ופיננסים	טל כהן סמנכ"ל בכיר מנהל אגף חשבונאות ראשית
22 במרס 2018				

דוחות רווח והפסד מאוחדים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר

באלפי ש"ח	ביאור	2017	2016	2015
פרמיות שהורווחו ברוטו		**9,729,799**	9,110,620	9,055,437
פרמיות שהורווחו על ידי מבטחי משנה		**1,190,281**	1,042,247	1,057,382
פרמיות שהורווחו בשייר	27	**8,539,518**	8,068,373	7,998,055
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	28	**6,229,923**	2,610,608	3,001,143
הכנסות מדמי ניהול	29	**1,226,483**	956,457	1,039,397
הכנסות מעמלות	30	**205,638**	176,137	185,507
הכנסות אחרות	31	**369**	72	353
סך כל ההכנסות		**16,201,931**	11,811,647	12,224,455
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, ברוטו		**14,009,681**	9,685,493	9,543,525
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח		**(1,103,954)**	(657,026)	(742,620)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	32	**12,905,727**	9,028,467	8,800,905
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	33	**1,923,834**	1,794,639	1,804,542
הוצאות הנהלה וכלליות	34	**855,718**	761,339	739,334
ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים		**121,629**	34,246	3,018
הוצאות אחרות	35	**23,193**	5,304	28,873
הוצאות מימון	36	**133,301**	157,659	133,789
סך כל ההוצאות		**15,963,402**	11,781,654	11,510,461
חלק בתוצאות חברות מוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני, נטו		**25,507**	41,272	26,451
רווח לפני מיסים על הכנסה		**264,036**	71,265	740,445
מיסים על הכנסה	23	**70,235**	(18,072)	272,427
רווח לתקופה		**193,801**	89,337	468,018
מיוחס ל-:				
בעלי המניות של החברה		**189,211**	86,157	464,864
זכויות שאינן מקנות שליטה		**4,590**	3,180	3,154
רווח לתקופה		**193,801**	89,337	468,018
רווח למניה המיוחס לבעלי המניות של החברה (בש"ח)		**1.6**	0.73	3.92
מספר המניות ששימשו לחישוב הרווח (הפסד) למניה (בש"ח)		**118,517**	118,517	118,517

הביאורים המצורפים לדוחות הכספיים המאוחדים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

דוחות על הרווח הכולל מאוחדים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר

באלפי ש"ח	ביאור	2017	2016	2015
רווח לתקופה		**193,801**	89,337	468,018
רווח כולל אחר:				
פריטי רווח כולל אחר שלאחר ההכרה לראשונה במסגרת הרווח הכולל הועברו או יועברו לרווח והפסד :				
הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילות חוץ שנזקפו לקרנות הון		**(31,982)**	(22,006)	(6,024)
הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילויות חוץ שנזקפו לרווח והפסד		**-**	(553)	-
שינוי, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה, שנזקף לקרנות הון		**521,911**	197,173	99,645
שינוי, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה, שהועבר לדוח רווח והפסד		**(245,190)**	(234,495)	(451,739)
הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועברו לדוח רווח והפסד		**14,277**	73,761	38,318
רווח כולל אחר לתקופה שהועבר או יועברו לרווח והפסד, לפני מיסים על הכנסה		**259,016**	13,880	(319,800)
מס (הטבת מס) בגין נכסים פיננסים זמינים למכירה		**99,492**	(3,271)	(118,904)
מס (הטבת מס) בגין רכיבים אחרים		**(7,169)**	(6,710)	(1,607)
מיסים בגין מרכיבים אחרים של רווח כולל שהועברו או יועברו לרווח והפסד		**92,323**	(9,981)	(120,511)
רווח כולל אחר לתקופה שלאחר ההכרה לראשונה במסגרת הרווח הכולל הועבר או יועבר לרווח והפסד, נטו ממס		**166,693**	23,861	(199,289)
פריטי רווח כולל אחר שלא יועברו לרווח והפסד :				
רווחים (הפסדים) אקטואריים מתוכנית הטבה מוגדרת		**1,868**	2,170	5,045
מיסים (הטבת מס) בגין מרכיבים אחרים של רווח כולל שלא יועברו לרווח והפסד	23(ד)	**738**	711	1,834
רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה שלא יועבר לרווח והפסד, נטו ממס		**1,130**	1,459	3,211
רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה		**167,823**	25,320	(196,078)
סך הכל רווח כולל לתקופה		**361,624**	114,657	271,940
מיוחס ל:				
בעלי המניות של החברה		**356,308**	111,528	269,400
זכויות שאינן מקנות שליטה		**5,316**	3,129	2,540
סך הכל רווח כולל לתקופה		**361,624**	114,657	271,940

הביאורים המצורפים לדוחות הכספיים המאוחדים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

דוחות על השינויים בהון מאוחדים

באלפי ש"ח	מיוחס לבעלי המניות של החברה								זכויות שאינן מקנות שליטה	סך כל הון
	הון מניות	פרמיה על מניות	קרן תרגום	קרן הון בגין נכסים זמינים למכירה	קרן הון	יתרת עודפים	סך הכל			
לשנה שנסתיימה 31 בדצמבר 2017										
יתרה ליום 1 בינואר 2017	146,094	671,325	384	329,530	29,514	3,336,613	4,513,460		38,330	4,551,790
רווח לתקופה	-	-	-	-	-	189,211	189,211		4,590	193,801
רכיבים של רווח (הפסד) כולל אחר										
הפרשי תרגום מטבע חוץ שנזקפו לקרנות הון	-	-	(31,982)	-	-	-	(31,982)		-	(31,982)
שינוי, נטו, בשווי ההוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שנזקף לקרנות הון	-	-	-	520,622	-	-	520,622		1,289	521,911
שינוי, נטו, בשווי ההוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד	-	-	-	(244,974)	-	-	(244,974)		(216)	(245,190)
רווח מירידת ערך של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד	-	-	-	14,250	-	-	14,250		27	14,277
רווחים אקטואריים מתוכנית הטבה מוגדרת	-	-	-	-	-	1,865	1,865		3	1,868
מיסים בגין מרכיבים אחרים של רווח כולל	-	-	7,169	(99,116)	-	(737)	(92,684)		(377)	(93,061)
רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה, נטו ממס	-	-	(24,813)	190,782	-	1,128	167,097		726	167,823
סך הכל רווח (הפסד) כולל לתקופה	-	-	(24,813)	190,782	-	190,339	356,308		5,316	361,624
יתרה ליום 31 בדצמבר 2017	146,094	671,325	(24,429)	520,312	29,514	3,526,952	4,869,768		43,646	4,913,414

הביאורים המצורפים לדוחות הכספיים המאוחדים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

דוחות על השינויים בהון מאוחדים (המשך)

באלפי ש"ח	מיוחס לבעלי המניות של החברה								זכויות שאינן מקנות שליטה	סך הכל הון
	הון מניות	פרמיה על מניות	קרן תרגום	קרן הון בגין נכסים זמינים למכירה	קרן הון	יתרת עודפים	סך הכל			
לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2016										
יתרה ליום 1 בינואר 2016	146,094	671,325	16,233	289,770	29,514	3,248,996	4,401,932		35,201	4,437,133
רווח לתקופה	-	-	-	-	-	86,157	86,157		3,180	89,337
רכיבים של רווח כולל אחר										
הפרשי תרגום מטבע חוץ שנזקפו לקרנות הון	-	-	(22,006)	-	-	-	(22,006)		-	(22,006)
הפרשי תרגום מטבע חוץ שנזקפו לרווח והפסד	-	-	(553)	-	-	-	(553)		-	(553)
שינוי, נטו, בשווי ההוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שנזקף לקרנות הון	-	-	-	197,175	-	-	197,175		(2)	197,173
שינוי, נטו, בשווי ההוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד	-	-	-	(234,361)	-	-	(234,361)		(134)	(234,495)
רווח מירידת ערך של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד	-	-	-	73,713	-	-	73,713		48	73,761
רווחים אקטואריים מתוכנית הטבה מוגדרת	-	-	-	-	-	2,172	2,172		(2)	2,170
מיסים בגין מרכיבים אחרים של רווח כולל	-	-	6,710	3,233	-	(712)	9,231		39	9,270
רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה, נטו ממס	-	-	(15,849)	39,760	-	1,460	25,371		(51)	25,320
סך הכל (הפסד) רווח כולל לתקופה	-	-	(15,849)	39,760	-	87,617	111,528		3,129	114,657
יתרה ליום 31 בדצמבר 2016	146,094	671,325	384	329,530	29,514	3,336,613	4,513,460		38,330	4,551,790

הביאורים המצורפים לדוחות הכספיים המאוחדים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

דוחות על השינויים בהון מאוחדים (המשך)

באלפי ש"ח	מיוחס לבעלי המניות של החברה								זכויות שאינן מקנות שליטה	סך הכל הון
	הון מניות	פרמיה על מניות	קרן תרגום	קרן הון בגין נכסים זמינים למכירה	קרן הון	יתרת עודפים	סך הכל			
לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2015										
יתרה ליום 1 בינואר 2015	146,094	671,325	20,650	484,002	29,514	2,795,728	4,147,313		34,320	4,181,633
רווח לתקופה	-	-	-	-	-	464,864	464,864		3,154	468,018
רכיבים של רווח כולל אחר										
הפרשי תרגום מטבע חוץ שנזקפו לקרנות הון	-	-	(6,024)	-	-	-	(6,024)		-	(6,024)
שינוי, נטו, בשווי ההוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שנזקף לקרנות הון	-	-	-	99,838	-	-	99,838		(193)	99,645
שינוי, נטו, בשווי ההוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד	-	-	-	(450,929)	-	-	(450,929)		(810)	(451,739)
הפסד (רווח) מירידת ערך של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד	-	-	-	38,318	-	-	38,318		-	38,318
רווח בגין הערכה מחדש של רכוש קבוע שסווג לנדל"ן להשקעה	-	-	-	-	-	-	-		-	-
רווחים (הפסדים) אקטואריים מתוכנית הטבה מוגדרת	-	-	-	-	-	5,019	5,019		26	5,045
מיסים בגין מרכיבים אחרים של רווח (הפסד) כולל	-	-	1,607	118,541	-	(1,834)	118,314		363	118,677
רווח כולל אחר לתקופה, נטו ממס	-	-	(4,417)	(194,232)	-	3,185	(195,464)		(614)	(196,078)
סך הכל רווח כולל לתקופה	-	-	(4,417)	(194,232)	-	468,049	269,400		2,540	271,940
השפעה מצטברת ליום 31 בדצמבר 2015 של ביטול רישום הצבירה ויישום לראשונה של הנוהג המיטבי בביטוח כללי (ראה ביאור 3(ד)(2)(ב)(5))	-	-	-	-	-	(14,905)	(14,905)		(1,659)	(16,564)
השקעות, חלוקות ועסקאות עם בעלי המניות, שנזקפו ישירות להון										
תשלומים מבוססי מניות	-	-	-	-	-	124	124		-	124
יתרה ליום 31 בדצמבר 2015	146,094	671,325	16,233	289,770	29,514	3,248,996	4,401,932		35,201	4,437,133

הביאורים המצורפים לדוחות הכספיים המאוחדים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

דוחות על תזרימי המזומנים מאוחדים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר

באלפי ש"ח	נספח	2017	2016	2015
תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת				
לפני מיסים על הכנסה	(א)	**2,271,566**	(598,573)	2,274,113
מס הכנסה שהתקבל (ששולם)		**(110,935)**	42,878	(220,464)
מזומנים נטו שנבעו מפעילות (ששימשו לפעילות) שוטפת		**2,160,631**	(555,695)	2,053,649
תזרימי מזומנים מפעילות השקעה				
תמורה ממימוש רכוש קבוע		**81**	462	1,958
תמורה ממימוש השקעות בחברות מוחזקות		**21,231**	5,902	22,754
השקעה בחברות מוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני		**(34,050)**	(31,102)	(3,798)
השקעה ברכוש קבוע		**(19,581)**	(24,158)	(52,549)
השקעה בנכסים בלתי מוחשיים		**(225,149)**	(234,190)	(256,012)
מזומנים נטו ששימשו לפעילות השקעה		**(257,468)**	(283,086)	(287,647)
תזרימי מזומנים מפעילות מימון				
תמורה מהנפקת כתבי התחייבות נדחים		**-**	541,207	700,728
פירעון כתבי התחייבויות נדחים		**(80,021)**	(444,196)	(325,446)
עלויות הנפקת והחלפת כתבי התחייבות נדחים		**-**	(4,733)	(5,695)
ריבית כתבי התחייבות נדחים ששולמה		**(120,101)**	(132,213)	(128,438)
מזומנים נטו שנבעו מפעילות (ששימשו לפעילות) מימון		**(200,122)**	(39,935)	241,149
השפעת התנודות בשער החליפין על יתרות המזומנים ושווי מזומנים		**(84,062)**	(21,444)	(31,568)
גידול (קיטון) נטו במזומנים ושווי מזומנים		**1,618,979**	(900,160)	1,975,583
מזומנים ושווי מזומנים לתחילת התקופה	(ב)	**4,193,288**	5,093,448	3,117,865
מזומנים ושווי מזומנים לסוף התקופה	(ג)	**5,812,267**	4,193,288	5,093,448

הביאורים המצורפים לדוחות הכספיים המאוחדים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

דוחות על תזרימי המזומנים מאוחדים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר (המשך)

באלפי ש"ח		2017	2016	2015
(א)	**תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת לפני מיסים על ההכנסה [1] [2]**			
	רווח לתקופה	**193,801**	89,337	468,018
	התאמות:			
	חלק החברה בתוצאות חברות מוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני, נטו	**(25,507)**	(41,272)	(26,451)
	דיבידנד שהתקבל מחברות כלולות	**-**	-	3,333
	שינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה	**415,313**	(25,254)	112,364
	שינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	**6,071,024**	2,929,027	3,437,295
	שינוי בהוצאות רכישה נדחות	**(21,210)**	(73,146)	(91,841)
	שינוי בנכסי ביטוח משנה	**(573,737)**	90,436	(112,879)
	פחת רכוש קבוע	**38,588**	39,969	39,762
	הפחתה של נכסים בלתי מוחשיים	**216,424**	196,334	180,009
	ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים	**121,629**	34,246	3,018
	רווח ממימוש רכוש קבוע	**16**	62	(208)
	ריבית והפרשי הצמדה שנצברו בגין כתבי התחייבות נדחים ואחרות	**208,735**	144,093	160,807
	שינוי בשווי הוגן נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה	**(34,308)**	53,133	(63,148)
	שינוי בשווי הוגן נדל"ן להשקעה אחר	**(35,858)**	22,253	(27,339)
	שינוי בעסקאות תשלום מבוסס מניות	**-**	-	124
	רווחים נטו מהשקעות פיננסיות עבור חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	**(3,577,596)**	(65,251)	(493)
	מיסים על הכנסה	**70,235**	(18,072)	272,427
	הפסדים (רווחים) נטו מהשקעות פיננסיות אחרות:			
	נכסי חוב סחירים	**44,413**	(17,700)	54,927
	נכסי חוב שאינם סחירים	**(12,915)**	8,938	(314,993)
	מניות	**(21,927)**	1,792	(230,257)
	אחרות	**(298,765)**	(63,015)	(129,364)
	השקעות פיננסיות ונדל"ן להשקעה עבור חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה:			
	רכישת נדל"ן להשקעה	**(93,479)**	(45,237)	(30,867)
	רכישות נטו של השקעות פיננסיות	**(177,694)**	(4,284,523)	(1,369,166)
	השקעות פיננסיות ונדל"ן להשקעה אחר:			
	רכישת נדל"ן להשקעה	**(26,447)**	(16,094)	(14,563)
	תמורה ממכירת נדל"ן להשקעה	**15,600**	-	169
	רכישות נטו של השקעות פיננסיות	**(359,751)**	261,984	(52,133)
	שינויים בסעיפים מאזניים אחרים:			
	חייבים ויתרות חובה	**(213,694)**	56,134	(37,719)
	פרמיות לגבייה	**(27,112)**	33,369	68,138
	זכאים ויתרות זכות	**381,750**	93,873	(25,055)
	התחייבויות בשל הטבות לעובדים, נטו	**9,583**	(3,989)	198
	סך הכל תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת לפני מיסים על הכנסה	**2,271,566**	(598,573)	2,274,113

1) תזרימי המזומנים מפעילות שוטפת כוללים תזרימי מזומנים בגין רכישות ומכירות נטו של השקעות פיננסיות ונדל"ן להשקעה הנובעים מהפעילות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה.
2) במסגרת תזרימי המזומנים מפעילות שוטפת נכללו תזרימי מזומנים בגין דיבידנד וריבית שהתקבלו, המפורטים בנספח ה.

הביאורים המצורפים לדוחות הכספיים המאוחדים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

דוחות על תזרימי המזומנים מאוחדים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר (המשך)

באלפי ש"ח		2017	2016	2015
(ב)	**מזומנים ושווי מזומנים לתחילת התקופה**			
	מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה	**2,953,235**	3,767,810	1,891,753
	מזומנים ושווי מזומנים אחרים	**1,240,053**	1,325,638	1,226,112
	יתרת מזומנים ושווי מזומנים לתחילת התקופה	**4,193,288**	5,093,448	3,117,865
(ג)	**מזומנים ושווי מזומנים לסוף התקופה**			
	מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה	**4,529,446**	2,953,235	3,767,810
	מזומנים ושווי מזומנים אחרים	**1,282,821**	1,240,053	1,325,638
	יתרת מזומנים ושווי מזומנים לסוף התקופה	**5,812,267**	4,193,288	5,093,448
(ד)	**פירוט סכומים הכלולים בפעילות השוטפת**			
	ריבית שהתקבלה	**2,171,212**	2,060,541	1,758,696
	דיבידנד שהתקבל	**411,963**	306,418	351,826
(ה)	**פעילות שאינה כרוכה בזרימת מזומנים**			
	השקעה בנכסים כנגד זכאים ויתרות זכות	**544,124**	-	6,237

הביאורים המצורפים לדוחות הכספיים המאוחדים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

עמוד

ביאור 1: כללי 14
ביאור 2: בסיס עריכת הדוחות הכספיים 22
ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית 26
ביאור 4: תקנים חדשים ופרשנויות שטרם אומצו 50
ביאור 5: דיווח מגזרי 54
ביאור 6: נכסים בלתי מוחשיים 60
ביאור 8: רכוש קבוע 63
ביאור 9: השקעות בחברות מוחזקות 64
ביאור 10: נדל"ן להשקעה לרבות עבור חוזים תלויי תשואה 68
ביאור 11: חייבים ויתרות חובה 71
ביאור 12: פרמיה לגבייה 72
ביאור 13: נכסים עבור חוזים תלויי תשואה 73
ביאור 14: השקעות פיננסיות אחרות 75
ביאור 15: מזומנים ושווי מזומנים 83
ביאור 16: הון וקרנות 84
ביאור 17: התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה 91
ביאור 18: התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה 91
ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי 92
ביאור 20: נתונים נוספים אודות מגזר חיסכון ארוך טווח 104
ביאור 21: נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח בריאות 109
ביאור 22: תנועה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים, חוזי השקעה וביטוח בריאות 111
ביאור 23: מיסים על הכנסה 112
ביאור 24: הטבות לעובדים 117
ביאור 25: התחייבויות פיננסיות 122
ביאור 27: פרמיות שהורווחו 131
ביאור 28: רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון 132
ביאור 29: הכנסות מדמי ניהול 133
ביאור 30: הכנסות מעמלות 134
ביאור 31: הכנסות אחרות 134
ביאור 32: תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר 134
ביאור 33: עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות 135
ביאור 34: הוצאות הנהלה וכלליות 135
ביאור 35: הוצאות אחרות 136
ביאור 36: הוצאות מימון 136
ביאור 37: ניהול סיכונים 137
ביאור 38: צדדים קשורים ובעלי עניין 176
ביאור 39: תשלום מבוסס מניות 189
ביאור 40 : התחייבויות תלויות ותביעות 194
ביאור 41: אירועים נוספים בתקופת הדוח ולאחריה 237
ביאור 42: חכירות 241
נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") לצורך חישוב דרישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח 242
נספח ב: מידע נוסף עבור השקעות פיננסיות אחרות 260

ביאור 1: כללי

א. הישות המדווחת

כלל ביטוח בע"מ (להלן: "**החברה**") הינה חברה תושבת ישראל, אשר התאגדה בישראל וכתובתה הרשמית היא רחוב ראול ולנברג 36, תל אביב. ניירות הערך של החברה רשומים למסחר בבורסה לניירות ערך בתל אביב-יפו.

תמצית הדוחות הכספיים המאוחדים ליום 31 בדצמבר 2017 (להלן: "**הדוחות הכספיים**"), כוללים את אלה של החברה ושל החברות הבנות שלה (להלן יחד: "**הקבוצה**"), וכן את זכויות הקבוצה בעסקאות משותפות ובחברות כלולות.

כ- 99.98% מהונה המונפק והנפרע של החברה מוחזק על ידי כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ (להלן: "כלל החזקות"), חברה אשר ניירות הערך שלה רשומים למסחר בבורסה לניירות ערך בתל אביב. כפי שנמסר לכלל החזקות כ-34.8% מהון המניות המונפק של החברה ומזכויות ההצבעה בה מוחזקים עבור אי די בי חברה לפתוח בע"מ (להלן: "**אי די בי פתוח**") באמצעות הנאמן, מר משה טרי, אשר מונה כנאמן למניות וזכויות ההצבעה האמורות (ראה סעיף 1(ב)(2) להלן). נוסף על ההחזקה באמצעות הנאמן, מחזיקה אי די בי פתוח במישרין כ-5% מההון המונפק של החברה, ובסך הכל כ-39.8% מההון המונפק של החברה[1](כ-39.4% בדילול מלא).

למיטב ידיעת החברה, נכון למועד פרסום הדוח, אי די בי פתוח הינה חברה פרטית בבעלות מלאה של Dolphin Netherlands B.V. ("**דולפין הולנד**"), חברה פרטית המאוגדת בהולנד שהינה תאגיד בשליטת מר אדוארדו אלשטיין. אי די בי פתוח הינה תאגיד מדווח שכן אגרות חוב שלה נסחרות בבורסה בתל אביב-יפו.

ב. התפתחויות בתקופת הדוח לגבי בעלי השליטה בכלל החזקות

1. <u>מינוי נאמן להחזקות בעלי השליטה במניות כלל החזקות והליך מינוי דירקטורים בקבוצה</u>

ביום 21 באוגוסט 2013, בהתאם לדרישת הממונה, מסרה אי די בי פתוח ייפוי כוח בלתי חוזר למר משה טרי (להלן: "**מר טרי**" או "**הנאמן**") שמונה על ידי הממונה, כנאמן לכ-51% מהון המניות המונפק ומזכויות ההצבעה של כלל החזקות , אשר הוחזקו במועד האמור על-ידי אי די בי פתוח (להלן: "**אמצעי השליטה**"), וכן העבירה את המניות לחשבון נאמנות, על שם הנאמן, וזאת לצורך הפעלת הסמכויות הנתונות מכוח אמצעי השליטה בהתאם להוראות כתב נאמנות ובמטרה לנתק את החברה והגופים המוסדיים בקבוצה מכל השפעה אפשרית של מאבקי השליטה בקבוצת אי די בי.

ביום 20 בפברואר 2017, העביר הנאמן לאי די בי פתוח מניות של החברה המהוות כ-1% מהון המניות המונפק ומזכויות ההצבעה בה, אשר שועבדו על ידה כמפורט בהערת שוליים[1] לעיל ובימים 3 במאי 2017, 31 באוגוסט 2017 ו-1 בינואר 2018 נמכרו מניות של כלל החזקות המהוות יחד כ-15% ממניות החברה, כמפורט בסעיף 3 להלן, כך שנכון למועד פרסום הדוח מוחזקים בידי אי די בי במישרין ובעקיפין בסך הכל כ-39.8% מההון המונפק של כלל החזקות[1] (כ-39.4% בדילול מלא).

לעניין מתווה הממונה למכירה של השליטה ושל החזקות אי די בי פתוח בכלל החזקות והסדרת היחסים בין אי די בי פתוח ובעלי השליטה בה לבין כלל החזקות, ראה להלן.

כתב הנאמנות שנחתם על ידי אי די בי פתוח, מסדיר את סמכויות הנאמן. בהתאם לכתב הנאמנות, הנאמן יפעיל את כל הסמכויות המוקנות לו מכוח אמצעי השליטה לטובת אי די בי פתוח ובהתאם להוראות הממונה, ככל שיינתנו לו מעת לעת, כדי להבטיח את ניהולם התקין של כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "**כלל ביטוח**"), כלל ביטוח אשראי בע"מ וכלל פנסיה וגמל בע"מ (להלן יחד: "**גופי כלל**") ואת השמירה על עניינם של המבוטחים והחוסכים, לרבות לעניין גיוס הון לטובת גופי כלל בכל דרך שיראה לנכון. העברת אמצעי השליטה לנאמן לא תפגע בזכות אי די בי פתוח לקבלת דיבידנדים מהחברה, ככל שיוחלט על חלוקתם. כמו כן, בכל מקרה של מכירה, העברה או שעבוד של אמצעי השליטה, יפעל הנאמן לפי הוראות אי די בי פתוח ובלבד שיתקבל לכך אישור מראש ובכתב של הממונה. הנאמנות תגיע אל קיצה במועד העברתם בפועל מידיו של הנאמן של כל אמצעי השליטה או בהינתן אישור של הממונה,בנוסף, הממונה הסדירה את פעילות הנאמן במכתבים והנחיות.

במהלך התקופה שמאז מינוי הנאמן, התקבלו בכלל החזקות הנחיות והבהרות מאת הממונה לעניין היחסים בין אי די בי פתוח ובעלי השליטה בה לבין כלל החזקות והגופים שבשליטתה, שעניינם איסור על אי די בי פתוח ובעלי השליטה בה לכוון את פעילותה של כלל החזקות, במסגרתם הובהרה עמדת הממונה ונקבעו כללים לעניין פגישות והעברת מידע בין כלל החזקות, הגופים המוסדיים וסוכני התאגיד שבשליטתה לבין אי די בי פתוח ובעלי השליטה בה, באופן שימנע מאי די בי פתוח ומבעלי השליטה בה לבצע פעולה, שיש בה במישרין ובעקיפין משום הכוונת עסקי החברה או נציגי הגופים המוסדיים או סוכני התאגיד שבבעלות כלל החזקות .

[1] ביום 22 במרס 2017, דיווחה אי די בי פתוח כי שיעבדה כ-4.99% (4.87% בדילול מלא, המהוות נכון למועד זה כ- 4.98% וכ- 4.92% בדילול מלא) ממניות החברה המוחזקות על ידי אי די בי פתוח לטובת הנאמן למחזיקי אגרות החוב (סדרה יא') של אי די בי פתוח. לפרטים אודות הנפקת אגרות החוב (סדרה יא') של אי די בי פתוח, ראו סעיף 3(ב) להלן.

ביאור 1: כללי (המשך)

ב. התפתחויות בתקופת הדוח לגבי בעלי השליטה בחברה (המשך)

1. <u>מינוי נאמן להחזקות בעלי השליטה במניות החברה והליך מינוי דירקטורים בקבוצה</u> (המשך)

הנחיות כאמור התקבלו גם לעניין היחסים שבין הנאמן לבין החברה וגופים שבשליטתה וכלל החזקות מתנהלת בהתאם להנחיות כאמור, להתדיינות ולהבהרות שניתנות בעניין, מעת לעת.

מינוי דירקטורים - במסגרת מכתב הממונה מיום 30 בדצמבר 2014 בעניין מתווה למכירת השליטה והחזקות אי די בי בחברה (ראה סעיף 1(ב)(3) להלן) (להלן: "**המתווה**"), הובהר, בין היתר, כי במהלך תקופת כהונת הנאמן, מינוי דירקטורים בכלל החזקות ובחברה, ייעשה על-ידי הוועדה למינוי דירקטורים במבטחים בלא שולט, כמשמעותה בחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א- 1981. ככל שלא ניתן יהיה למנות דירקטורים על-ידי הוועדה כאמור, אזי מינוי דירקטורים בחברות אלה ייעשה בידי וועדה אחרת שתמונה על-ידי שר האוצר או על-ידי הממונה, או בכל דרך אחרת עליה יורה הממונה.

בחודש מאי 2015 מינתה הממונה וועדה למינוי דירקטורים בקבוצת כלל, בהתאם לאמור לעיל (להלן: "**הוועדה**"). במהלך התקופה שמאז מינוי הנאמן התקבלו מהממונה הוראות שונות שעניינן מינוי דירקטורים בקבוצה, נכון למועד זה מינוי דירקטורים חדשים בכלל ביטוח ובחברה יבוצע מבין המועמדים שמומלצים על ידי הועדה.

ביום 1 באוקטובר 2017 הודיעה הממונה לחברה כי ככל שבכוונתה למנות מחדש באסיפה הכללית הקרובה דירקטור מכהן בכלל ביטוח (שאינו דירקטור חיצוני) עליה להגיש לממונה דיווח בדבר עמדת החברה בשאלת מינויים מחדש של הדירקטורים המכהנים לרבות קבלת הסכמתו של הדירקטור המכהן בדבר נכונותו לכהן כהונה נוספת, במידה ובכוונת החברה למנותו שוב, כמו כן הודיעה הממונה כי האמור לעיל יחול על החברה מעתה ואילך ביחס למינוי מחדש של דירקטורים מכהנים (שאינם דירקטורים חיצוניים) בחברה, וזאת באמצעות הודעה שתימסר לממונה לכל המאוחר 6 חודשים בטרם סיום כהונת הדירקטור.

בעקבות מינוי הועדה והמלצותיה, בוצעו מינויים של דירקטורים בחברה ושל דירקטורים חיצוניים בכלל ביטוח מעת לעת. במהלך שנת הדוח מונו 3 דירקטורים חיצוניים בכלל ביטוח, במקום שני דירקטורים חיצוניים שסיימו את תקופת כהונתם. בינואר 2018 מונה דירקטור נוסף בכלל ביטוח, במקום שני דירקטורים שסיימו את כהונתם.

2. <u>קביעת מתווה לאורך ציר זמן למכירה של השליטה ושל החזקות אי די בי פתוח בכלל החזקות, הסדרת היחסים בין אי די בי פתוח ובעלי השליטה בה לבין החברה והליכים משפטיים</u>

בהמשך לבקשת בעלי השליטה באי די בי פתוח (באותה עת) מחודש יוני 2014, לקבלת היתר שליטה בכלל החזקות ובגופים המוסדיים בשליטתה, ביום 30 בדצמבר 2014 נתקבל מכתב מהממונה הממונה למר אלשטיין, מר בן משה ולאי די בי פתוח, הכולל, בין היתר, מתווה לאורך ציר זמן למכירה של השליטה ושל החזקות אי די בי פתוח בכלל החזקות, כמפורט להלן, וכן הוראות ביחס להמשך כהונתו של הנאמן.

מכתב הממונה מפרט את מתווה המכירה וכולל את שיתופה של אי די בי פתוח והנאמן בהליך המכירה, ועיקריו הינם כדלקמן:

א. אי די בי פתוח תפעל למכירת השליטה בכלל החזקות, כך שלא תהיה עוד חלק משרשרת השליטה בכלל החזקות. בהתאם למסמך מדיניות השליטה נקבע כי שיעור ההחזקה המינימלי לצורך שליטה בכלל החזקות, למועד המכתב האמור, עומד על 30% מסך אמצעי השליטה.

מכירת השליטה כאמור תתבצע בתנאים ובמועדים שפורטו במכתב הממונה, וביניהם כי אי די בי פתוח תחתום על הסכם למכירת השליטה אל מול רוכש פוטנציאלי במחיר ובתנאים מסחריים שייראו לה, עד ולא יאוחר מיום 31 בדצמבר 2015 וכי במידה וייחתם הסכם כאמור, תינתן בידי הרוכש הפוטנציאלי אפשרות להשלים הליך קבלת היתר שליטה מאת הממונה, זאת עד ולא יאוחר מיום 30 ביוני 2016.

ב. במידה ולא התקיים תנאי מן התנאים המפורטים בסעיף (א) לעיל, במועדים הנקובים בו, או במידה ונמכרה השליטה לידי רוכש פוטנציאלי, ובידי אי די בי פתוח נותרו אמצעי שליטה (להלן: "**אירוע מפסיק**"), אזי בכל אחד ממקרים אלה תפעל אי די בי פתוח למכור את כל אמצעי השליטה בחברה שברשותה, למעט שיעור המותר על-פי דין להחזקה במבטח בלא היתר מהממונה, לרבות בדרך של מכירת אמצעי השליטה בבורסה או בעסקאות מחוץ לבורסה, וזאת בהתאם למתווה המפורט להלן ולא יאוחר מהמועדים הבאים:

ביאור 1: כללי (המשך)

ב. התפתחויות בתקופת הדוח לגבי בעלי השליטה בחברה (המשך)

2. קביעת מתווה לאורך ציר זמן למכירה של השליטה ושל החזקות אי די בי פתוח בחברה, הסדרת היחסים בין אי די בי פתוח ובעלי השליטה בה לבין החברה והליכים משפטיים

ב. (המשך)

1. במהלך תקופה בת ארבעה חודשים, שמניינה החל מקרות אירוע מפסיק, תמכור אי די בי פתוח לפחות 5% מאמצעי השליטה בחברה.
2. במהלך כל אחת מהתקופות העוקבות הנוספות, בנות ארבעה חודשים כל אחת, תמכור אי די בי פתוח בכל תקופה, לפחות 5% נוספים מאמצעי השליטה בחברה.
3. נמכרו במהלך תקופה נתונה כלשהי, בת ארבעה חודשים, יותר מ-5% מאמצעי השליטה בחברה, אזי במקרה כזה שיעור אמצעי השליטה שנמכרו מעבר למכסה האמורה, יקוזז מהשיעור הנדרש בתקופה העוקבת.

ג. היה ואי די בי פתוח לא תקיים את מחויבויותיה כקבוע בסעיף (ב) לעיל, אזי יהא הנאמן רשאי לפעול במתווה האמור במקומה, בהתאם לכל הסמכויות שהוקנו לו מכוח הוראות כתב הנאמנות שיופקד בידיו. התמורה בגין המכירה כאמור, תועבר לידי אי די בי פתוח. הוצאות ביצוע מכירת אמצעי השליטה יחולו באופן בלעדי על אי די בי פתוח.

ד. על אף האמור בסעיפים (א) ו- (ב) לעיל ככל שנמכרה השליטה לידי רוכש פוטנציאלי, אשר קיבל היתר שליטה מאת הממונה, ובידי אי די בי פתוח נותרו אמצעי שליטה בחברה בשיעור הדורש היתר החזקה לפי דין, תוכל אי די בי פתוח להגיש בקשה לקבלת היתר החזקה באמצעי השליטה שבידיה, ואולם אין באמור בסעיף זה בכדי להוות אישור מראש לקבלת היתר כאמור. לא קיבלה אי די בי פתוח היתר החזקה כאמור בתום שישה חודשים מיום שניתן היתר השליטה לרוכש הפוטנציאלי, ייחשב מועד זה כאירוע מפסיק ויחולו הוראות סעיפים (ב) ו- (ג) לעיל, בשינויים המחויבים.

ה. בסופו של כל רבעון, או על-פי דרישה מאת הממונה או מאת הנאמן, תמסור אי די בי פתוח לממונה או לנאמן, לפי העניין, דוח מצב לעניין ההתקדמות במתווה המכירה.

ו. עוד צויין במכתב כי על פניו, הממונה אינו רואה מניעה שאי די בי פתוח תמכור את השליטה גם לבעלי השליטה בה דאז, או למי מהם (לבדו, או בשיתוף עם צד שלישי אחר), ואולם במכתב הודגש כי כל בקשה לקבלת היתר שליטה, לרבות בקשה של אחד מבעלי השליטה באי די בי פתוח דאז, תיבחן, בין היתר, גם לאור הוראות החוק לקידום התחרות ולצמצום הריכוזיות, התשע"ד-2013 ("**חוק הריכוזיות**"), וכי אין באמור במכתב הממונה בכדי להוות אישור כי ניתן לבצע את המכירה כאמור בהתאם להוראות חוק הריכוזיות.

ז. במכתב הממונה הובהר כי אין אפשרות מעשית מבחינת הממונה לבחון מספר בקשות להיתרי שליטה בקבוצת כלל במקביל, וככל שיוגשו בעתיד בקשות המצריכות בחינה כאמור, הרי שלא תתבצע בחינה במקביל של בקשות אלה.

ח. כנדרש במכתב הממונה, אי די בי פתוח חתמה על כתב נאמנות מתוקן (בנוסח שצורף למכתב הממונה). כמו כן, הובהר במכתב כי כל עוד לא ניתנה על-ידי הממונה הוראה אחרת, ימשיכו לחול באופן בלתי חוזר ההוראות הבאות:

1. הנאמן ימשיך ויכהן בתפקידו כל עוד אי די בי פתוח מחזיקה בלא היתר אמצעי שליטה בחברה בשיעור הדורש היתר לפי דין, או לחילופין יורה הממונה בכתב על הפסקת כהונת הנאמן.
2. במהלך תקופת כהונת הנאמן, אי די בי פתוח ובעלי השליטה בה לא יפעילו את זכויות ההצבעה הצמודות לאמצעי השליטה בחברה ובחברות מקבוצת כלל שפורטו במכתב הממונה, לרבות כלל ביטוח ("חברות קבוצת כלל"), וכן יימנעו מכל פעולה שיש בה, במישרין או בעקיפין, משום הכוונת עסקי כלל החזקות או חברות קבוצת כלל, לרבות בדרך של כהונה כנושא משרה בכלל החזקות או בחברות קבוצת כלל.
3. עוד הובהר, כי במהלך תקופת כהונת הנאמן, מינוי דירקטורים בכלל החזקות ובחברות קבוצת כלל ייעשה על-פי המנגנונים כאמור בביאור 1(ב)(1) לעיל.

ט. בכפוף להתקיים התנאים והמגבלות האמורים בסעיפים (א) עד (ה) לעיל ובסעיף (ח) לעיל, וכן בכפוף לקבלת הסכמתה של אי די בי פתוח בכתב לכל התנאים המופעים במכתב האמור, הממונה לא יראה בהמשך ההחזקה באמצעי השליטה באי די בי פתוח ובחברות קבוצת כלל, כהחזקה הנוגדת את הוראות הדין.

ביאור 1: כללי (המשך)

ב. התפתחויות בתקופת הדוח לגבי בעלי השליטה בחברה (המשך)

2. קביעת מתווה לאורך ציר זמן למכירה של השליטה ושל החזקות אי די בי פתוח בחברה, הסדרת היחסים בין אי די בי פתוח ובעלי השליטה בה לבין החברה והליכים משפטיים (המשך)

ט. (המשך)

בהתאם לאמור, ביום 31 בדצמבר 2014 אישר דירקטוריון אי די בי פתוח את מתן הסכמת אי די בי פתוח לכל התנאים הכלולים במכתב הממונה ואת חתימת אי די בי פתוח על כתב נאמנות מתוקן המעגן את תנאי המכתב האמור. כתב נאמנות מתוקן נחתם על-ידי אי די בי פתוח והנאמן ביום 6 בינואר 2015.

ביום 7 בינואר 2016, לאחר שהליך מכירה שניהלה אי די בי בשנת 2015 לא צלח, הודיעה הממונה לאי די בי פתוח ולמר אדוארדו אלשטיין כי בהתאם למתווה הממונה מיום 30 בדצמבר 2014, ביום 7 בינואר 2016 חל למעשה "אירוע מפסיק" כמשמעותו במתווה כאמור, וכפועל יוצא החל מאותו מועד נדרשת אי די בי פתוח לפעול בהתאם להוראות המתווה (ראה סעיף 3(ב) לעיל, הדורש ככלל מכירת אמצעי שליטה בבורסה או בעסקאות מחוץ לבורסה בקצב של לפחות 5% בכל תקופה בת ארבעה חודשים) ובכפוף ללוחות הזמנים הקבועים בו.

כפי שנמסר לחברה, אי די בי פתוח סבורה כי בנסיבות השוק הנוכחיות אין לפעול למכירת החזקותיה בחברה על פי המתווה שעליו הורתה הממונה, וכי יש מקום לגבש מתווה חלופי שיאפשר לאי די בי פתוח למכור את מניותיה בחברה במסגרת עסקה למכירת גרעין שליטה, או כל מתווה אחר אשר ימנע את הפגיעה שעלולה להיגרם לאי די בי פתוח אם יושם מתווה הממונה. במקביל ממשיכה אי די בי פתוח לבחון אפשרות של מכירת גרעין השליטה בחברה, כמפורט להלן.

ביום 10 לפברואר 2016, הוגשה לבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו, כנגד החברה וכנגד חברי דירקטוריון של החברה (להלן: "**הנתבעים**"), תובענה ובקשה לאישור התובענה כייצוגית (להלן: "**התובענה**"), על ידי בעל מניות בחברה, המחזיק גם באגרות חוב של אי די בי פתוח. הטענה המרכזית הנטענת במסגרת התובענה היא, כי לאור העובדה ששווי הפעילות של החברה אינו מתבטא בשווי הבורסאי שלה, והוא אף גדול משמעותית מההון העצמי של החברה, ולאור חובתה של החברה ושל חברי הדירקטוריון שלה לפעול להשאת ערך לבעלי המניות של החברה, היה על החברה ועל חברי הדירקטוריון שלה לנסות למכור את נכסיה של החברה (שעיקרם הוא החזקתה בכלל ביטוח), לחברות ביטוח אחרות בישראל, בדרך של מכרז, כאשר כל נכס של החברה מוצע למכירה בנפרד. ביום 29 באוקטובר 2017 הודיע התובע הייצוגי לבית המשפט כי הוא חוזר בו מהתובענה בכפוף לכך שלא יוטלו עליו הוצאות, ובהתאם הגישו התובע והנתבעים בקשה מוסכמת לבית המשפט לדחיית התובענה, ללא צו להוצאות. ביום 30 באוקטובר 2017 נעתר בית המשפט לבקשת התובע בכפוף להגשת תצהיר על ידי התובע ובא כוחו לפיו לא קיבלו כל טובת הנאה מהנתבעים כנגד חזרתם מהבקשה.

ביום 13 ביולי 2016, לאחר תכתובות שבין אי די בי פתוח לבין הממונה והנאמן, בקשר עם המתווה, הגיש הנאמן לבית המשפט המחוזי בתל אביב – יפו בקשה דחופה למתן הוראות ("הבקשה"). בבקשה, התבקש בית המשפט: (1) להורות לנאמן למכור 5% ממניות החברה עד ליום 7 בספטמבר 2016, וזאת בהתאם למתווה; וכן (2) למנות ברוקר (שהינו בעל ניסיון בשוק ההון) לבצע את המכירה בדרך של מכרז מחוץ לבורסה, כך שהברוקר יודיע למשקיעים מוסדיים כי המניות האמורות עומדות למכירה, במחיר מינימום, בדרך של מכרז, לכל המרבה במחיר; או, לחילופין, לנקוט בכל פעולה הנדרשת לפי שיקול דעתו של בית המשפט, לצורך מימוש מכירת המניות כאמור, לרבות אך לא רק מכירת המניות במכירה במסגרת המסחר בבורסה.

ביום 5 באפריל 2017 ניתן פסק דינו של בית המשפט ("פסק הדין"), במסגרתו הורה בית המשפט לנאמן למכור 5% ממניות החברה שבהחזקתו ("המניות הנמכרות"), תוך 30 ימים.

במסגרת פסק-הדין, נקבע כי הנאמן כפוף בפעולותיו להוראותיה של הממונה ביחס למכירת מניות החברה, וכן כי שיקול הדעת שהפעילה הממונה כאשר הורתה לנאמן לפעול למכירת 5% ממניות כלל החזקות בהתאם למתווה, היה שיקול דעת סביר ומידתי. עוד נקבע כי מכירת המניות כאמור צריכה להיעשות על ידי הנאמן במחיר המיטבי אותו ניתן להשיג עבורן במועד המכירה (ובעניין זה, קיבל בית המשפט את עמדתו של הנאמן, לפיה הדרך המיטבית היא של מכירת המניות בדרך של מכרז). בנוסף, במסגרת פסק הדין, הובהר כי הוא מתייחס להוראה למכור 5% מהמניות כאמור, בלבד, כאשר לאחר מכירה זו, יהיה על הממונה להפעיל פעם נוספת את שיקול דעתה, 4 חודשים לאחר מכן (וגם אז, יהיה על הממונה להביא בחשבון את כל השיקולים הרלוונטיים, כפי שנמנו על ידי בית המשפט, ואת שינוי הנסיבות ככל שיהיה כזה).

ביאור 1: כללי (המשך)

ב. התפתחויות בתקופת הדוח לגבי בעלי השליטה בחברה (המשך)

2. קביעת מתווה לאורך ציר זמן למכירה של השליטה ושל החזקות אי די בי פתוח בחברה, הסדרת היחסים בין אי די בי פתוח ובעלי השליטה בה לבין החברה והליכים משפטיים (המשך)

ט. (המשך)

ביום 1 במאי 2017 הגישה אי די בי פתוח בקשה לבית המשפט, בהסכמת הנאמן (בקשר לאופן מכירת המניות, כפי שיפורט להלן), בנוגע לאופן מכירת המניות הנמכרות ("הבקשה"). במסגרת הבקשה, התבקש בית המשפט לאשר כי מכירת המניות הנמכרות תיעשה בדרך של "עסקת החלף" (וזאת חלף מכירה באמצעות מכרז, כפי שהורה בית המשפט בפסק הדין), שבמסגרתה המניות הנמכרות תימכרנה במכר מלא (ללא הסתייגויות ללא תנאים וללא אפשרות חזרה) על ידי אי די בי פתוח לצד שלישי בעסקה שתבוצע באמצעות מוסד בנקאי, בהתאם למחיר שנקבע בהסכמה בין אי די בי פתוח לבין הצד השלישי, וזאת עד ליום 4 במאי 2017. לבקשה צורפה עמדתה של הממונה, לפיה אין לה התנגדות לבקשה לביצועה של עסקת ההחלף האמורה.

בהתאם, ביום 3 במאי 2017, לאחר שהתקבל אישורו של בית המשפט לבקשה כאמור, ביום 31 באוגוסט 2017 וביום 1 בינואר 2018 (בהתאם להנחיות הממונה לנאמן להמשיך ולפעול במתווה במקומה של אי די בי פתוח למכירת 5% מאמצעי השליטה בכלל החזקות), מכרה אי די בי פתוח מניות החברה, המהוות יחדיו כ-15% ממניות החברה (5% בכל אחד מן המועדים) והתקשרה עם מוסד בנקאי בעסקת החלף (swap), לפיה בתום תקופה של עד 24 חודשים ממועד כל אחת מעסקאות המכירה תבוצע התחשבנות בין אי די בי פתוח לבין המוסד הבנקאי ביחס להפרש בין מחיר המכירה של המניות הנמכרות לצד השלישי הרלוונטי, לבין ערכן של המניות הנמכרות כפי שיהיו במועד ההתחשבנות (אשר ייקבע לפי המחיר בו ימכרו המניות הנמכרות באותו מועד על ידי הצד השלישי), כאשר אי די בי פתוח וצד קשור אליה יהיו מנועים מלרכוש את המניות הנמכרות.

ביום 18 במרס 2018, בהתאם להוראות המתווה, ולאחר שהממונה בחנה שוב את הצורך במכירה ואת השלכותיה הכלכליות, וכן בשים לב להוראות פסק הדין, הורתה הממונה לנאמן להמשיך ולפעול במתווה במקומה של אי די בי פתוח, בהתאם לכל הסמכויות שהוקנו לו מכוח המתווה, ולפעול למכירת 5% מאמצעי השליטה בכלל החזקות המוחזקים על ידו עד ליום 3 במאי 2018.

ביום 18 במאי 2017, הגישה אי די בי פתוח לבית המשפט העליון ערעור על פסק הדין ("**הערעור**"). במסגרת הערעור, בין היתר, ביקשה אי די בי פתוח כי ייקבע שלנאמן יש שיקול דעת (אותו הוא חייב להפעיל, תוך שהוא מביא בחשבון שיקולים שונים ובכללם את טובתה של אי די בי פתוח) האם ומתי למכור מנות של 5% ממניות החברה המוחזקות על ידו, וכי עליו להימנע ממכירת מניות החברה המוחזקות על ידו כאשר הנזק לאי די בי פתוח ממכירתן עולה על התועלת ועל תכלית הנאמנות (ובכלל זה, כל עוד קיים פער משמעותי בין שווי המניות כפי שהוא משתקף ונגזר מההון העצמי של כלל החזקות לבין מחירן על פי שערי הבורסה). בנוסף, ביקשה אי די בי פתוח כי ייקבע שממילא ובכל מקרה, לא ניתן היה לתת לנאמן פטור מראש מאחריות משפטית אם יטעה למכור את מניות החברה כל עוד קיים פער משמעותי בין שווי המניות כפי שהוא משתקף ונגזר מההון העצמי של כלל החזקות לבין מחירן על פי שערי הבורסה ובכך ישית נזק כבד על אי די בי פתוח, וקל וחומר כי לא היה ניתן לתת פטור כזה לנאמן כאשר הוא כלל אינו נדרש, בהתאם לפסק הדין, להפעיל שיקול דעת טרם ביצועה של מכירה כאמור.

3. הליכים למכירת השליטה בכלל החזקות

א. הליכים למכירת השליטה בכלל החזקות

בהמשך ובהתאם להחלטה שהתקבלה בדירקטוריון אי די בי פתוח ביום 3 ביולי 2016 דיווחה אי די בי פתוח כי התקשרה עם בנק להשקעות בינלאומי אשר ילווה אותה בהליך המכירה כאמור. במסגרת הליך המכירה יבחן בנק ההשקעות עסקאות פוטנציאליות למכירה כאמור, בין במסגרת הצעות מרוכשים פוטנציאליים שעלו בעבר, ובין בהצעות שתתקבלנה בעתיד, והכל בהתאם לתנאי ההתקשרות.

אי די בי פתוח ציינה בדוחותיה כי במסגרת זו קיבלה פניות מרוכשים פוטנציאליים עימם מצויה אי די בי פתוח בקשר.

ביום 27 ביולי 2017 דיווחה אי די בי פתוח כי קיבלה הצעה ראשונית ובלתי מחייבת מקבוצה בינלאומית, לרכישה אפשרית של מלוא אחזקותיה בהון המונפק של החברה, אשר הינן בבעלותה (50% מההון המונפק של החברה) ("ההצעה"). ההצעה הינה לביצוע עסקה בתמורה שתהיה מבוססת על שווי לחברה המשקף את ההון של החברה על פי דוחותיה הכספיים המבוקרים ליום 31 בדצמבר 2016, דהיינו – שווי של כ- 4.71 מיליארדי ש"ח (או בהתאם להון של החברה על פי דוחותיה הכספיים המבוקרים, ככל שיפורסמו לאחר הדוחות ליום 31 בדצמבר 2016 כאמור), בכפוף לביצוע הליך בדיקת נאותות ולחתימת הסכם, וכן לאישורים שיידרשו על פי דין.

ביאור 1: כללי (המשך)

ב. התפתחויות בתקופת הדוח לגבי בעלי השליטה בחברה (המשך)

3. <u>הליכים למכירת השליטה בחברה</u>

א. <u>הליכים למכירת השליטה בחברה</u> (המשך)

ביום 4 בספטמבר 2017, אישר דירקטוריון אי די בי פתוח את התקשרותה של אי די בי פתוח בהסכם עקרונות בלתי מחייב ("**מזכר ההבנות**") למכירת מלוא אחזקותיה של אי די בי פתוח בהון המונפק של החברה, אשר הינן בבעלותה של אי די בי פתוח (אשר ייצגו באותה עת כ-44.9% מההון המונפק של כלל החזקות) ("**המניות הנמכרות**"), לחברת Huabang Financial Holdings Limited, המאוגדת באיי קיימן ואשר ניירות הערך שלה רשומים למסחר בבורסה לניירות ערך בהונג-קונג ("**הקונה**").

בהתאם למזכר ההבנות, התמורה הכוללת בגין המניות הנמכרות תהיה מבוססת על שווי לכלל החזקות המשקף את סך ההון של החברה על פי דוחותיה הכספיים המאוחדים ליום 30 ביוני 2017 (דהיינו, סך של כ-4.88 מיליארדי ש"ח), כשהוא מוכפל בשיעור ההחזקה שתהוונה המניות הנמכרות מהונה המונפק של החברה במועד השלמת העסקה. התמורה הכוללת תותאם לסך ההון של החברה על פי דוחותיה הכספיים המאוחדים האחרונים שיפורסמו לפני מועד השלמת העסקה וכן תותאם לחלוקת דיבידנד או לאירועים הוניים אחרים, אם וככל שיחולו, קודם למועד השלמת העסקה, ככל שאירועים אלו לא ישתקפו בדוחות הכספיים המאוחדים האחרונים של כלל החזקות שיפורסמו לפני מועד השלמת העסקה.

ההתקשרות בעסקה כפופה לביצוע הליך בדיקת נאותות על ידי הקונה במשך תקופה של 60 ימים החל ממועד חתימת מזכר ההבנות אשר הארכתה כפופה להסכמת הצדדים ("**תקופת בדיקת הנאותות**"), להשלמת המו"מ בין הצדדים ולחתימה על הסכם מחייב עד לתום התקופה האמורה ולקיום התנאים המתלים להשלמת העסקה כמפורט להלן.

במסגרת מזכר ההבנות התחייבה אי די בי פתוח כי במהלך תקופת בדיקת הנאותות היא לא תתקשר ו/או תחתום על כל הסכם למכירת המניות הנמכרות (כולן או חלקן) לצד ג' (להלן: "**ההתחייבות לבלעדיות**").

השלמת העסקה כפופה להתקיימות מספר תנאים מתלים, הכוללים אישורים רגולטוריים הדרושים לביצוע העסקה, לרבות אישור הממונה וכן אישורי צדדים שלישיים (ככל הנדרש).

מזכר ההבנות אינו מחייב את הצדדים, מלבד ההתחייבות לבלעדיות למשך תקופה קצובה כמפורט לעיל והוראות מקובלות בדבר בדיקת נאותות וסודיות והדין החל.

בהמשך לאמור ביום 28 לפברואר 2018, דיווחה אי די בי כי הודיעה לקונה על פקיעתו של מזכר העקרונות וכי היא ממשיכה לפעול לאיתור רוכש לגרעין השליטה בחברה.

נכון למועד זה, אין כל וודאות כי המו"מ בין הצדדים על בסיס מזכר ההבנות יבשיל לכדי הסכם מחייב, ואף אם יחתמו הצדדים על הסכם מחייב אין כל ודאות כי העסקה האמורה תושלם.

ב. <u>שעבוד מניות כלל החזקות</u>

(1) ביום 22 במרס 2017, דיווחה אי די בי פתוח כי שיעבדה כ-4.99% (4.87% בדילול מלא, המהוות נכון למועד זה כ- 4.98% וכ- 4.92% בדילול מלא) ממניות כלל החזקות המוחזקות על ידי אי די בי פתוח לטובת הנאמן למחזיקי אגרות החוב (סדרה יא') של אי די בי פתוח.

(2) ביום 16 בפברואר 2017 הנפיקה אי די בי פתוח אגרות חוב (סדרה יג'), ושעבדה לטובת מחזיקי אגרות החוב האמורות את התמורות במזומן שתנבענה ממניות החברה המוחזקות בידי הנאמן למניות השליטה ("**מניות בסיס**") מספר מניות הבסיס העדכני הינו 19,351,290 (המהוות כ- 34.82% מההון המונפק והנפרע של החברה).

4. <u>חוק הריכוזיות</u>

כפי שנמסר לחברה על ידי אי די בי פתוח, בחודש אוגוסט 2014 החליט דירקטוריון אי די בי פתוח למנות וועדה מייעצת שתבחן חלופות שונות להתמודדות אי די בי פתוח עם השלכות חוק הריכוזיות ולעמידה במגבלות הקבועות בו ביחס לשליטה בחברות במבנה פירמידלי, מתוך כוונה לאפשר המשך שליטתן של אי די בי פתוח ו/או חברת השקעות דיסקונט בע"מ (להלן: "**דסק"ש**") ב"חברות שכבה אחרת" (המוחזקות כיום במישרין על-ידי דסק"ש) גם לאחר חודש דצמבר 2019.

ביאור 1: כללי (המשך)

ב. התפתחויות בתקופת הדוח לגבי בעלי השליטה בחברה (המשך)

4. <u>חוק הריכוזיות</u> (המשך)

ביום 22 בנובמבר 2017 דיווחה אי די בי פתוח על השלמתו של הסכם בין אי די בי פתוח לבין דולפין איי אל השקעות בע"מ ("**דולפין איי אל**"), חברה פרטית המאוגדת בישראל, בבעלותה המלאה של דולפין הולנד, בקשר עם ביצועה של עסקה ("**העסקה**") למכירת כל מניותיה של אי די בי פתוח בדסק"ש, לדולפין איי אל, והכל במסגרת החלופה המועדפת להתמודדותה של אי די בי עם דרישות חוק הריכוזיות ביחס לדרישה ל- 2017 (הוראת המעבר החלה על חברת שכבה שלישית או יותר השולטת בתאגידים מדווחים במועד הפרסום של חוק הריכוזיות ברשומות, ולפיה עליה לחדול מלשלוט בתאגידים מדווחים כאמור לכל המאוחר בחודש דצמבר 2017) וזאת בשים לב גם לדרישה ל-2019.

בהתאם להוראות המעבר שנקבעו בחוק הריכוזיות, לאחר המועד האמור, תאגיד ריאלי משמעותי או השולט בתאגיד כאמור לא ישלוט בגוף פיננסי משמעותי ולא יחזיק ביותר מ-10% מסוג מסוים של אמצעי שליטה בגוף כאמור ולא יחזיק ביותר מ-5% בגוף פיננסי משמעותי שאין בו בעל שליטה. לפיכך, המשך שליטה של דולפין הולנד, התאגיד השולט באי די בי פתוח, בתאגידים ריאליים עשויה להשפיע על יכולתה של אי די בי פתוח להחזיק בשליטה בחברה לאחר חודש דצמבר 2019 (וזאת מבלי לגרוע מהמגבלות על המשך שליטת אי די בי פתוח בחברה בהתאם להנחיות הממונה כאמור לעיל).

כמו כן, ככל שכללביט מימון בע"מ ("כללביט מימון") תיוותר חברת שכבה אחרת תהיה כלל ביטוח מחויבת להעביר את מניותיה בכללביט מימון לצד שלישי או למזג את כלל ביטוח לחברה ואת כללביט מימון לכלל ביטוח עד המועדים האמורים בחוק הריכוזיות.

בחודש מאי 2015 פורסמו ברשומות רשימת הגורמים הריכוזיים, רשימת התאגידים הריאליים המשמעותיים ורשימת הגופים הפיננסים המשמעותיים. בהתאם להוראות חוק הריכוזיות, ייחשבו כגורם ריכוזי, בין היתר, גוף פיננסי משמעותי, תאגיד ריאלי משמעותי, ומי שמשתייך לקבוצה עסקית (תאגיד, השולט בתאגיד ותאגיד בשליטת מי מהם) הכוללת גוף פיננסי משמעותי או תאגיד ריאלי משמעותי. בין היתר, החברה, כלל ביטוח, וגופים מוסדיים נוספים בקבוצה נכללו ברשימת הגורמים הריכוזיים ולמעט החברה נכללו גם ברשימת הגופים הפיננסים המשמעותיים. החברה נכללה ברשימת התאגידים הריאליים המשמעותיים.

ככל שכלל החזקות תמשיך להיחשב כתאגיד ריאלי משמעותי, הדבר עשוי להשפיע על יכולתה להחזיק בשליטה בחברה או להחזיק באמצעי שליטה בה, כאמור וזאת החל מחודש דצמבר 2019, וכן הדבר משפיע על היכולת למנות דירקטורים משותפים בשתי החברות.

5. <u>הסכם בין אי די בי פתוח לבנק הפועלים בע"מ -</u>

לעניין הסכם בין אי די בי פתוח לבנק הפועלים בע"מ (להלן: "**בנק הפועלים**") מחודש מרס 1999 ביחס לכלל החזקות ראו הערות למחזיק מס' 1 בדוח מצבת החזקות בעלי עניין ונושאי משרה בכירה בניירות ערך של התאגיד, שפרסמה החברה ביום 10 בינואר 2018 (אסמכתא: 2018-01-004218).

6. <u>השלכות</u>

למועד הדוח, אין ביכולתן של החברה וכלל החזקות להעריך את מלוא השפעת תוצאות האירועים האמורים עליהן, אשר עשויים להוביל לשינויים נוספים בהחזקה ובשליטה בכלל החזקות, ואף להביא למכירת מניות גרעין השליטה של כלל החזקות בבורסה (לרבות כתוצאה מיישום הוראת הממונה ביחס ליישום מנגנון מבטח ללא שולט בכלל החזקות) ואשר יכול וישליכו, בין היתר, על מוניטין כלל החזקות, החברה וחברות הקבוצה ודירוגן.

כמו כן, העברת מניות השליטה בכלל החזקות מידי הנאמן, יכול ותשפיע על סעיפים בהסכמים מסוימים של חברות בקבוצה עם צדדים שלישיים (לרבות מבטחי משנה) ועלול להצריך, בעקבות התקיימות נסיבות של שינוי שליטה כאמור, הידברות עם צדדים שלישיים אלה להמשכת תוקפם של ההסכמים.

להשלכות חוק הריכוזיות ראו סעיף קטן 4 לעיל.

ביאור 1: כללי (המשך)

ג. הגדרות - בדוחות כספיים אלה:

החברה	-	כלל חברה לביטוח בע"מ.
הקבוצה	-	החברה והחברות המאוחדות שלה.
חברות מאוחדות/חברות בנות	-	חברות, לרבות שותפות, שדוחותיהן מאוחדים באופן מלא, במישרין או בעקיפין, עם דוחות החברה.
חברות מוחזקות	-	חברות מאוחדות וחברות, לרבות שותפות או עסקה משותפת, שהשקעת החברה בהן כלולה, במישרין או בעקיפין, בדוחות הכספיים על בסיס השווי המאזני.
הסדרים משותפים	-	הסדרים בהם לקבוצה שליטה משותפת אשר הושגה על ידי הסכם חוזי הדורש הסכמה פה אחד לגבי הפעילויות שמשפיעות באופן משמעותי על התשואות של ההסדר. השקעה בהסדרים משותפים מסווגת כפעילויות משותפות או עסקאות משותפות בהתבסס על הזכויות והמחויבויות של הצדדים להסדר. עסקאות משותפות הינן כל ההסדרים המשותפים אשר מאוגדים כישות נפרדת ואשר לקבוצה ישנן זכויות בנכסים נטו של ההסדר המשותף.
חברות כלולות	-	חברות כלולות הינן ישויות בהן יש לקבוצה השפעה מהותית על המדיניות הכספית והתפעולית שלהן, אך לא הושגה בהן שליטה, ואשר השקעת החברה בהן כלולה בדוחות הכספיים המאוחדים של החברה על בסיס השווי המאזני.
בעלי עניין	-	כמשמעותם בפסקה (1) להגדרת בעל עניין בתאגיד בסעיף 1 לחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968.
צד קשור	-	כמשמעותו בתקן חשבונאות בינלאומי 24 (2009) בדבר צדדים קשורים.
חברות בקבוצת אי די בי	-	המונח "חברות בקבוצת אי די בי" בדוחות הכספיים מתייחס ל-אי די בי פתוח ולחברות המוחזקות שלה, שאינן החברה והחברות המוחזקות שלה.
הממונה	-	הממונה על שוק ההון, ביטוח וחיסכון.
חוק הפיקוח	-	חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981, על תיקוניו.
תקנות ההון	-	תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), (הון עצמי מינימלי הנדרש ממבטח), התשנ"ח-1998, על תיקונן.
תקנות כללי השקעה	-	תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (כללי השקעה החלים על גופים מוסדיים), התשע"ב-2012, והנחיות הממונה על פיו.
משטר כושר פירעון כלכלי	-	כהגדרתו בחוזר ביטוח 2017-1-9
תקנות חישוב עתודות	-	תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (חישוב עתודות בביטוח כללי), התשע"ג-2013.
חוזי ביטוח	-	חוזים לפיהם צד אחד (המבטח) לוקח סיכון ביטוחי משמעותי מצד אחר (בעל הפוליסה), על ידי הסכמה לפצות את בעל הפוליסה אם אירוע עתידי לא ודאי מוגדר (מקרה הביטוח) ישפיע באופן שלילי על בעל הפוליסה.
חוזי השקעה	-	פוליסות שאינן מהוות חוזי ביטוח.
חוזים תלויי תשואה/ פוליסות משתתפות ברווחי השקעות	-	חוזי ביטוח וחוזי השקעה בביטוח חיים וסיעוד בהם התחייבויות המבטח, בשל מרכיב החיסכון או הסיכון שבהן, צמודות ברובן לתשואת תיק ההשקעות (פוליסות משתתפות ברווחי השקעה), בנכסים עבור חוזים תלויי תשואה.
נכסים עבור חוזים תלויי תשואה	-	הנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות הנובעות מחוזים תלויי תשואה.
אג"ח ח"צ	-	אגרות חוב ממשלתיות צמודות למדד, אשר המדינה מנפיקה לחברות הביטוח, ואשר מגבות פוליסות מבטיחות תשואה.
התחייבויות בגין חוזי ביטוח	-	עתודות ביטוח ותביעות תלויות במגזרי חיסכון ארוך טווח, ביטוח כללי וביטוח בריאות.
נכסי ביטוח משנה	-	חלקם של מבטחי המשנה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח.
פרמיות	-	פרמיות לרבות דמים.
פרמיות שהורווחו	-	פרמיות המתייחסות לתקופת הדוח.

ביאור 2: בסיס עריכת הדוחות הכספיים

א. מתכונת העריכה של הדוחות הכספיים

הדוחות הכספיים הוכנו על ידי הקבוצה בהתאם לתקני דיווח כספי בינלאומיים (להלן: **"IFRS"**). **כמו כן דוחות כספיים אלה נערכו בהתאם לדרישות הגילוי כפי שנקבעו על ידי הממונה בהתאם לחוק הפיקוח.**

ב. מטבע פעילות ומטבע הצגה

הדוחות הכספיים מוצגים בש"ח, שהינו מטבע הפעילות של החברה, ומעוגלים לאלף הקרוב, למעט אם צויין אחרת. ש"ח הינו המטבע שמייצג את הסביבה הכלכלית העיקרית בה פועלת החברה.

להלן פרטים על שיעורי השינוי שחלו במדד המחירים לצרכן (להלן: "**מדד**"), בשערי החליפין היציגים של האירו, דולר ארה"ב (להלן: "**דולר**") והלירה סטרלינג:

באחוזים	מדד בגין	מדד ידוע	שער החליפין היציג של האירו	שער החליפין היציג של הדולר	שער החליפין היציג של הלירה סטרלינג
לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר					
2017	**0.4**	**0.3**	**2.7**	**(9.8)**	**(0.9)**
2016	(0.2)	(0.3)	(4.8)	(1.5)	(18.3)
2015	(1.0)	(0.9)	(10.1)	0.3	(4.6)

	שער החליפין היציג של האירו	שער החליפין היציג של הדולר	שער החליפין היציג של לירה סטרלינג
ליום 31 בדצמבר 2017	4.1526	3.4670	4.6819
ליום 31 בדצמבר 2016	4.0438	3.8450	4.7252
ליום 31 בדצמבר 2015	4.2468	3.9020	5.7840

ג. בסיס המדידה

הדוחות הכספיים הוכנו על בסיס העלות ההיסטורית למעט הנכסים וההתחייבויות העיקריים הבאים:

- התחייבויות ביטוחיות.
- מכשירים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד.
- מכשירים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה.
- נדל"ן להשקעה הנמדד לפי שווי הוגן.
- הפרשות.
- נכסי והתחייבויות מיסים נדחים.
- נכסים והתחייבויות בגין הטבות לעובדים.
- השקעות בחברות כלולות ובעסקאות משותפות.

לפרטים בדבר אופן מדידת הנכסים וההתחייבויות אלו, ראה ביאור 3 להלן, בדבר עיקרי המדיניות החשבונאית.

ד. תקופת המחזור התפעולי ומבנה הדיווח

תקופת המחזור התפעולי הרגיל של הקבוצה, הכוללת בעיקר מוסדות כספיים, אינה ניתנת לקביעה בבירור ובעיקרה עולה על שנה, במיוחד בהתייחס למגזר חיסכון ארוך טווח, לענפי סיעוד ובריאות לזמן ארוך במגזר בריאות, ולענפי ביטוח כללי בעלי זנב ארוך.

הדוחות על המצב הכספי המאוחדים, הכוללים בעיקרם את הנכסים וההתחייבויות של חברות ביטוח מאוחדות, הוצגו לפי סדר נזילות וללא הבחנה בין שוטף ללא שוטף. הצגה זו הינה גם בהתאם להנחיות הממונה, ומספקת מידע שהוא מהימן ורלוונטי יותר.

ביאור 2: בסיס עריכת הדוחות הכספיים (המשך)

ה. שימוש באומדנים ושיקול דעת

1. שיקול דעת בעל השפעה מהותית

בתהליך יישום עיקרי המדיניות החשבונאית של הקבוצה בנושאים הבאים הפעילה ההנהלה שיקול דעת, בעל השפעה מהותית על הדוחות הכספיים:

סיווג בין חוזי ביטוח לבין חוזי השקעה - חוזי ביטוח הינם חוזים בהם המבטח לוקח סיכון ביטוחי משמעותי מצד אחר. ההנהלה שוקלת לגבי כל חוזה וחוזה, או לגבי קבוצה של חוזים דומים, האם הם כרוכים בנטילת סיכון ביטוחי משמעותי ועל כן יש לסווגם כחוזי ביטוח או לחלופין כחוזי השקעה.

2. אומדנים קריטיים

בעריכת הדוחות הכספיים בהתאם ל-IFRS, ובהתאם לחוק הפיקוח והתקנות שהותקנו על פיו והנחיות הממונה, נדרשת הנהלת הקבוצה להשתמש בשיקול דעת, בהערכות, באומדנים ובהנחות אשר משפיעים על יישום המדיניות החשבונאית ועל הסכומים של נכסים והתחייבויות, הכנסות והוצאות. יובהר שהתוצאות בפועל עלולות להיות שונות מאומדנים אלה, בין היתר, עקב שינויים רגולטוריים שפורסמו או צפויים להתפרסם בתחומי הביטוח, הפנסיה והגמל ואשר קיימת אי וודאות באשר לאופן התממשותם והשלכותיהם.

בעת גיבושם של אומדנים חשבונאיים ואקטואריים, המשמשים בהכנת הדוחות הכספיים של הקבוצה, נדרשת הנהלת הקבוצה להניח הנחות באשר לנסיבות ואירועים הכרוכים באי וודאות משמעותית. בשיקול דעתה בקביעת האומדנים, מתבססת הנהלת הקבוצה על ניסיון העבר, עובדות שונות, גורמים חיצוניים ועל הנחות סבירות לרבות ציפיות לעתיד, ככל שניתנות להערכה, בהתאם לנסיבות המתאימות לכל אומדן.

האומדנים וההנחות שבבסיסם נסקרים באופן שוטף. שינויים באומדנים חשבונאיים מוכרים בתקופה שבה תוקנו האומדנים ובכל תקופה עתידית מושפעת.

להלן ההנחות העיקריות שנעשו בדוחות הכספיים בקשר לאי הודאות לתאריך המאזן ואומדנים קריטיים שחושבו על ידי הקבוצה ואשר שינוי מהותי בהם, בפרט נוכח השינויים הרגולטורים כאמור, עשויים להביא לתיאום מהותי לערכים בספרים של נכסים והתחייבויות בתקופות הדיווח העוקבות:

(א) התחייבויות בגין חוזי ביטוח - ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח ובדיקת נאותות התחייבויות אלו, מבוססות בעיקרן על שיטות הערכה אקטוארית ועל הנחות המפורטות בביאור 37(ה).

ההערכות האקטואריות וההנחות השונות נגזרות בעיקר מניסיון העבר ומבוססות, על כך שדפוס ההתנהגות והתביעות בעבר מייצג את מה שיקרה בעתיד. ההערכות האקטואריות וההנחות נבדקות לפחות אחת לשנה. השתנות בגורמי הסיכון, בשכיחות האירועים או בחומרתם, וכן שינוי במצב המשפטי עשויים להשפיע באופן מהותי על גובה ההתחייבויות בגין חוזי הביטוח. יצויין שלשינויים בקצב העלייה בתוחלת החיים, בשיעור המבוטחים הבוחרים במימוש האפשרות למשיכת הכספים בדרך של גמלא, לבחירת מסלולי הקיצבה השונים, שיעור התחלואה וכן לשיעור הביטולים עשויה להיות השלכה מהותית על הדוחות הכספיים.

לגבי שינויים בהנחות עיקריות ששימשו בחישוב ההתחייבויות הביטוחיות בביטוח חיים וביטוח בריאות, לרבות ההתחייבות להשלמה לעתודה לקיצבה, ראה ביאור 37(ה)(1ה)(ד). לגבי שינויים בחישוב ההתחייבויות הביטוחיות בביטוח כללי ראה ביאור 37(ה)(2ה).

לניתוחי רגישות של הסיכון הביטוחי, ראה ביאור 37(ה).

(ב) תביעות משפטיות שאינן במהלך עסקים רגיל - הערכות סיכויי התביעות המשפטיות שהוגשו כנגד חברות בקבוצה נסמכות על חוות דעת היועצים המשפטיים בהתייחס לתוצאה בסופם של ההליכים. חוות דעת אלה מתבססות על מיטב שיפוטם המקצועי, בהתחשב בשלב בו מצויים ההליכים, בהתחשב במידת הניסיון המשפטי שנצבר, ככל שנצבר, בנושאים השונים והן בהתבסס על האומדן של החברות הרלוונטיות בדבר הסכומים של הסדרי הפשרה, שהנהלות החברות המאוחדות צופות, שיותר סביר מאשר לא, שישולמו על ידן. יודגש כי תוצאות התביעות, אשר תקבענה בבתי המשפט, עלולות להיות שונות מההערכות האמורות. סכומי ההפרשות שבוצעו מבוססים על הערכת מידת הסיכון בכל אחת מהתביעות נכון למועד הסמוך למועד פרסום הדוח הכספי. לעניין זה יצויין כי אירועים המתרחשים במהלך ההתדיינות המשפטית עשויים לחייב ביצוע של הערכה מחודשת של סיכון זה.

ביאור 2: בסיס עריכת הדוחות הכספיים (המשך)

ה. שימוש באומדנים ושיקול דעת (המשך)

(2) אומדנים קריטיים (המשך)

(ב) (המשך)

יודגש כי בחוות דעת עורכי הדין ביחס לבקשות לאישור תובענות כייצוגיות, מתייחסת ההערכה של עורך הדין לסיכויי הבקשה לאישור התביעה כייצוגית ובחלק מהמקרים בלבד מתייחסת לסיכויי התביעה לגופה, אם תאושר כייצוגית. זאת, בין היתר, לאור השלב בו מצוי ההליך ומהסיבה שהיקפו ותוכנו של הדיון בתביעה לגופה, לאחר שתאושר כתובענה ייצוגית יושפע מהחלטת בית המשפט בדבר אישור הבקשה להכיר בתביעה כתובענה ייצוגית, אשר מתייחסת בדרך כלל, לעילות התביעה שאושרו ולכאלה שלא אושרו, לסעדים שאושרו ולכאלה שלא אושרו ועוד כיוצ"ב.

במידה ובירור תביעה (מובהר למען הסר ספק כי בירור תביעה אינו כולל הכרעה בבקשות להכרה בתובענות ייצוגיות ובבקשות ביניים אחרות) משפטית בערכאה מסוימת מוכרע כנגד חברות הקבוצה, תוכר או תעודכן הפרשה בדוחות הכספיים המתפרסמים לראשונה לאחר מועד ההכרעה, אף אם לדעת הנהלת הקבוצה, בהסתמך על חוות דעת יועציה המשפטיים, התוצאה בערעור לערכאה גבוהה יותר תהיה שונה וכי בסופם של ההליכים הקבוצה לא תחויב.

בנוסף לתביעות האמורות, חברות הקבוצה חשופות לטענות/תביעות משפטיות שטרם נטענו/הוגשו (unasserted claims), וזאת, בין היתר, בהתקיים ספק בפרשנות הסכם ו/או הוראת דין ו/או אופן יישומם. חשיפה זו מובאת לידיעת חברות הקבוצה במספר דרכים, ובין היתר: באמצעות פניות של לקוחות אל גורמים בקבוצה ובמיוחד אל הממונה על פניות הציבור בקבוצה, באמצעות תלונות של לקוחות ליחידה לפניות הציבור באגף לרשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון שבאוצר, ובאמצעות תביעות (שאינן ייצוגיות) המוגשות לבית המשפט. נושאים אלו מובאים לידיעת הנהלת הקבוצה אם וככל שהגורמים המטפלים מזהים כי הטענות עשויות להיות בעלות השלכות רחבות. בהערכת הסיכון הנובע מטענות/תביעות שטרם הוגשו מסתמכת הנהלת הקבוצה על הערכות פנימיות של הגורמים המטפלים ועל הערכותיה, המשקללות את הערכת הסיכוי להגשת תביעה ואת הסיכוי להצלחת התביעה, אם וככל שתוגש. ההערכה מבוססת על הניסיון שנצבר ביחס להגשת תביעות ועל הניתוח של הטענות לגופן. מטבע הדברים, עשויה התוצאה בפועל להיות שונה מההערכה שנעשתה בשלב שבו טרם הוגשה התביעה לאור השלב הראשוני שבו מצוי בירור הטענה המשפטית.

לפרטים נוספים, ראה ביאור 40(א)-(ד).

(ג) <u>ירידת ערך של נכסים לא פיננסיים, לרבות מוניטין</u> - אמידת שווי השימוש של הנכס או של היחידה מניבת המזומנים, לפי העניין, לצורך ביצוע בחינת ירידת ערך של נכסים לא פיננסיים או של מוניטין, מתבססת על ניסיון העבר ועל מיטב הערכת הנהלת הקבוצה לגבי התנאים הכלכליים שישררו במהלך יתרת אורך החיים השימושיים של הנכס או של היחידה מניבת המזומנים. שינוי באומדנים ששימשו באמידת הסכום בר ההשבה עשוי להביא לשינוי בהפסד מירידת ערך.

ראה מידע נוסף בביאורים 3(יא)(2) ו6(ב).

(ד) <u>אומדני שווי הוגן</u> – ראה סעיף 3 להלן.

(ה) <u>קביעת ברות ההשבה של הוצאות רכישה נדחות</u> - ברות ההשבה של הוצאות הרכישה הנדחות נבדקת לפחות אחת לשנה תוך שימוש בהנחות עבודה, לדוגמא עבור פוליסות ביטוח חיים וסיעוד, לגבי שיעורי ביטולים, תמותה ותחלואה ומשתנים נוספים כאמור בביאור 37(ה). אם הנחות אלו לא תמומשנה יתכן ויהיה צורך בהאצת ההפחתה או אף במחיקת הוצאות הרכישה הנדחות.

(ו) <u>נכסי מיסים נדחים</u> - נכסי מיסים נדחים מוכרים בגין הפסדים מועברים לצורכי מס והפרשים זמניים, שטרם נוצלו, במידה שצפוי שתהיה הכנסה חייבת עתידית שכנגדה ניתן יהיה לנצלם. נדרש שיקול דעת של ההנהלה על מנת לקבוע האם ניתן להכיר בנכס מיסים נדחים ואת סכום נכס המיסים הנדחים שניתן להכיר בו וזאת בהתבסס על קיום, עיתוי וסכום ההכנסה החייבת במס הצפויה ואסטרטגית תכנון המס. למידע נוסף ראה ביאור 23.

(ז) <u>ירידת ערך נכסים פיננסיים</u>

1. <u>נכסים פיננסיים בעלות מופחתת</u> - הפרשה לחובות מסופקים נכסי חוב שאינם סחירים לרבות בגין הלוואות וחייבים, לרבות מבטחי משנה, פרמיה לגבייה וחובות אחרים, נקבעת באופן ספציפי, וכן על בסיס הערכה קולקטיבית של קבוצות בעלות מאפייני סיכון אשראי דומים. ראה מידע נוסף בביאור 3(ו) ו-(יא)(1) ובביאור 37(ו)(א.2).

ביאור 2: בסיס עריכת הדוחות הכספיים (המשך)

ה. שימוש באומדנים ושיקול דעת (המשך)

(2) אומדנים קריטיים (המשך)

(ז) ירידת ערך נכסים פיננסיים (המשך)

2. נכסים פיננסיים זמינים למכירה - בכל מועד דיווח בוחנת הקבוצה האם קיימת ראיה אובייקטיבית לכך שערכו של הנכס נפגם וקיימת ירידת ערך לגביו. לצורך בחינת ירידת ערך כאמור מפעילה הקבוצה שיקול דעת לגבי סממנים המעידים על ראיה אובייקטיבית המתייחסים לשיעור הירידה בשווי ההוגן באחוזים וכן להימשכות תקופת הירידה בשווי ההוגן. ראה גם ביאור 3(יא)(1).

(3) קביעת שווי הוגן

לצורך הכנת הדוחות הכספיים, נדרשת הקבוצה לקבוע את השווי ההוגן של נכסים והתחייבויות פיננסיים ושאינם פיננסיים.

שווי הוגן הוא המחיר שהיה מתקבל במכירת נכס או המחיר שהיה משולם להעברת התחייבות בעסקה רגילה בין משתתפים בשוק במועד המדידה. מדידת שווי הוגן מבוססת על ההנחה כי העסקה מתרחשת בשוק העיקרי של הנכס או ההתחייבות, או בהיעדר שוק עיקרי, בשוק הכדאי ביותר (most advantageous). השווי ההוגן של נכס או התחייבות נמדד תוך שימוש בהנחות שמשתתפים בשוק ישתמשו בהן בעת תמחור הנכס או ההתחייבות, בהנחה שמשתתפים בשוק פועלים לטובת האינטרסים הכלכליים שלהם. מדידת שווי הוגן לנכס לא פיננסי מביאה בחשבון את היכולת של משתתף בשוק להפיק הטבות כלכליות באמצעות הנכס בשימוש המיטבי שלו או על ידי מכירתו למשתתף אחר בשוק שישתמש בנכס בשימוש המיטבי שלו.

הקבוצה משתמשת בטכניקות הערכה שהן מתאימות לנסיבות ושקיימים עבורן מספיק נתונים שניתנים להשגה כדי למדוד שווי הוגן, תוך מיקסום השימוש בנתונים רלוונטיים שניתנים לצפייה ומיזעור השימוש בנתונים שאינם ניתנים לצפייה.

ערכי השווי ההוגן נקבעו לצרכי מדידה ו/או גילוי על בסיס השיטות המתוארות להלן. מידע נוסף לגבי ההנחות ששימשו בקביעת ערכי השווי ההוגן נכלל בביאורים הבאים:

- ביאור 10 בדבר נדל"ן להשקעה, לרבות עבור חוזים תלויי תשואה
- ביאור 13 בדבר נכסים עבור חוזים תלויי תשואה
- ביאור 14 בדבר השקעות פיננסיות אחרות
- ביאור 25 בדבר התחייבויות פיננסיות
- ביאור 39 בדבר תשלום מבוסס מניות

היררכיית השווי ההוגן

בקביעת השווי ההוגן של נכס או של התחייבות, משתמשת הקבוצה בנתונים נצפים מהשוק ככל שניתן. מדידות שווי הוגן מחולקות לשלוש רמות במידרג השווי ההוגן בהתבסס על הנתונים ששימוש בהערכה, כדלקמן:

רמה 1 - שווי הוגן הנמדד על ידי שימוש במחירים מצוטטים (לא מתואמים) בשוק פעיל למכשירים זהים.
רמה 2 - שווי הוגן הנמדד על ידי שימוש בנתונים נצפים, במישרין או בעקיפין, שאינם כלולים ברמה 1 לעיל.
רמה 3 - שווי הוגן הנמדד על ידי שימוש בנתונים שאינם מבוססים על נתוני שוק נצפים.

הרמה בהיררכיית השווי ההוגן, שאליה משתייכת מדידת השווי ההוגן של המכשיר הפיננסי בשלמותה, נקבעת על בסיס הרמה הנמוכה ביותר של נתונים שהינם משמעותיים למדידת השווי ההוגן בשלמותה.

ו. סווג מחדש

בתקופת הדיווח בוצעו סיווגים לא מהותיים בביאור 10, בביאור 14(ב)(1), ביאור 28, ביאור 35 וביאור 38, וסיווגים נוספים לא מהותיים אחרים.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית

המדיניות החשבונאית המפורטת להלן יושמה בעקביות לכל התקופות המוצגות בדוחות כספיים מאוחדים אלה על ידי הקבוצה.

א. בסיס האיחוד

1. צירופי עסקים

הקבוצה מיישמת לגבי כל צירופי העסקים את שיטת הרכישה (Acquisition method).

מועד הרכישה הינו המועד בו הרוכשת משיגה שליטה על הנרכשת. שליטה מתקיימת כאשר הקבוצה חשופה, או בעלת זכויות, לתשואות משתנות ממעורבותה בנרכשת ויש לה את היכולת להשפיע על תשואות אלה באמצעות כוח ההשפעה שלה בנרכשת. בבחינת שליטה נלקחות בחשבון זכויות ממשיות המוחזקות על ידי הקבוצה ועל ידי אחרים.

הקבוצה מכירה במוניטין למועד הרכישה לפי השווי ההוגן של התמורה שהועברה לרבות סכומים שהוכרו בגין זכויות כלשהן שאינן מקנות שליטה בנרכשת וכן השווי ההוגן למועד הרכישה של זכות הונית בנרכשת שהוחזקה קודם לכן על ידי הקבוצה, בניכוי הסכום נטו שיוחס ברכישה לנכסים הניתנים לזיהוי שנרכשו ולהתחייבויות שניטלו.

הרוכשת מכירה במועד הרכישה בהתחייבות תלויה שניטלה בצירוף עסקים אם קיימת מחויבות בהווה שנובעת מאירועי העבר ושוויה ההוגן ניתן למדידה באופן מהימן.
במידה והקבוצה מבצעת רכישה במחיר הזדמנותי (כזאת הכוללת מוניטין שלילי), היא מכירה ברווח שנוצר כתוצאה מכך בדוח רווח והפסד במועד הרכישה.
כמו כן, מוניטין אינו מעודכן בגין ניצול הפסדים מועברים לצרכי מס שהיו קיימים במועד צירוף העסקים.

עלויות הקשורות לרכישה שהתהוו לרוכשת בגין צירוף עסקים, כגון: עמלות למתווכים, עמלות ייעוץ, עמלות משפטיות, הערכת שווי ועמלות אחרות בגין שירותים מקצועיים או שירותי ייעוץ, למעט אלו הקשורות בהנפקת מכשירי חוב או הון בקשר עם צירוף העסקים, מוכרות כהוצאות בתקופה שבה השירותים מתקבלים.

2. חברות בנות

חברות בנות הינן ישויות הנשלטות, במישרין או בעקיפין, על ידי החברה. הדוחות הכספיים של חברות בנות נכללים בדוחות הכספיים המאוחדים מיום השגת השליטה ועד ליום אובדן השליטה.

הדוחות הכספיים של קרנות הפנסיה, קופות הגמל (למעט קופת גמל בר א' קרן גמולים, שהחברה ערבה לתשואה מינימלית לעמיתיה, ראה ביאור 37(ד)(1), בניהולה של הקבוצה, לא אוחדו, מכיוון שהקבוצה אינה חשופה במישרין לתשואות משתנות בגינן ולפיכך אינה שולטת בישויות אלו.

בבחינת השליטה נלקחו בחשבון גם מערכת היחסים הכוללת בין הקבוצה לבין ישויות אלו והחשיפה של הקבוצה להשתנות של התשואות מזכויות אחרות שהיא מחזיקה. הערכה זו מתייחסת גם לחשיפה המירבית של הקבוצה להשתנות של התשואות, כגון בגין דמי הניהול וערבות הקבוצה להגנת תשואה של זכויות עמיתים בתוכניות תגמול.

המדיניות החשבונאית של חברות בנות שונתה ככל שהיה הצורך על מנת להתאימה למדיניות החשבונאית שאומצה על ידי הקבוצה.

3. זכויות שאינן מקנות שליטה

זכויות שאינן מקנות שליטה הן ההון העצמי בחברה בת שאינו ניתן לייחוס, במישרין או בעקיפין, לחברה.

מדידת זכויות שאינן מקנות שליטה במועד צירוף העסקים
זכויות שאינן מקנות שליטה, שהינן מכשירים המקנים זכות בעלות בהווה והמעניקים למחזיק בהן חלק בנכסים נטו במקרה של פירוק (לדוגמה: מניות רגילות), נמדדות במועד צירוף העסקים בשווי הוגן או לפי חלקן היחסי בנכסים והתחייבויות המזוהים של הנרכשת, על בסיס כל עסקה בנפרד.

הקצאת רווח או הפסד ורווח כולל אחר בין בעלי המניות
רווח או הפסד וכל רכיב של רווח כולל אחר מיוחסים לבעלים של החברה ולזכויות שאינן מקנות שליטה. סך הרווח או ההפסד והרווח או ההפסד הכולל האחר מיוחס לבעלים של החברה ולזכויות שאינן מקנות שליטה גם אם כתוצאה מכך יתרת הזכויות שאינן מקנות שליטה תהיה שלילית.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

א. בסיס האיחוד (המשך)

3. <u>זכויות שאינן מקנות שליטה (המשך)</u>

עסקאות עם זכויות שאינן מקנות שליטה, תוך שימור שליטה
עסקאות עם זכויות שאינן מקנות שליטה תוך שימור שליטה, מטופלות כעסקאות הוניות. החברה בחרה לזקוף כל הפרש בין התמורה ששולמה או התקבלה לבין השינוי בזכויות שאינן מקנות שליטה לקרן הון מעסקאות עם בעלי זכויות שאינן מקנות שליטה.

כמו כן, בעת שינויים בשיעור ההחזקה בחברה בת, תוך שימור שליטה, החברה מייחסת מחדש את הסכומים המצטברים שהוכרו ברווח כולל אחר בין בעלי המניות של החברה לבין הזכויות שאינן מקנות שליטה.

4. <u>אובדן שליטה</u>

בעת אובדן שליטה, הקבוצה גורעת את הנכסים ואת ההתחייבויות של החברה הבת, זכויות כלשהן שאינן מקנות שליטה ורכיבים אחרים של הון המיוחסים לחברה הבת. אם הקבוצה נותרת עם השקעה כלשהי בחברה הבת לשעבר אזי יתרת ההשקעה נמדדת לפי שוויה ההוגן במועד אובדן השליטה. ההפרש בין התמורה לבין שוויה ההוגן של יתרת ההשקעה שנותרה והיתרות שנגרעו מוכר ברווח והפסד בסעיף הכנסות או הוצאות אחרות. החל מאותו מועד, ההשקעה הנותרת מטופלת לפי שיטת השווי המאזני או כנכס פיננסי זמין למכירה, בהתאם למידת ההשפעה של הקבוצה בחברה המתייחסת.

הסכומים שהוכרו בהון דרך רווח כולל אחר בהתייחס לאותה חברה בת מסווגים מחדש לרווח או הפסד או לעודפים, באותו אופן שהיה נדרש אילו החברה הבת הייתה מממשת בעצמה את הנכסים או ההתחייבויות המתייחסים.

5. <u>השקעות בחברות כלולות ובעסקאות משותפות</u>

השקעות בחברות כלולות ובעסקאות משותפות מטופלות בהתאם לשיטת השווי המאזני (למעט כמפורט בביאור 3(ו)(6) להלן) ומוכרות לראשונה לפי עלות. עלות ההשקעה כוללת עלויות עסקה. הדוחות הכספיים המאוחדים כוללים את חלקה של הקבוצה ברווח או הפסד נטו, ברווח או הפסד כולל אחר ובנכסים נטו של חברות מוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני, לאחר התיאומים הנדרשים כדי להתאים את המדיניות החשבונאית לזו של הקבוצה מהיום בו מתקיימת ההשפעה המהותית או השליטה המשותפת ועד ליום שבו לא מתקיימת עוד ההשפעה המהותית או השליטה המשותפת.

הקבוצה מפסיקה ליישם את שיטת השווי המאזני החל מהמועד בו איבדה את ההשפעה המהותית בחברה הכלולה או את השליטה המשותפת בעסקה המשותפת או שעלתה לשליטה בחברה המוחזקת ומטפלת בהשקעה הנותרת כנכס פיננסי או חברה בת, לפי העניין.

במועד אובדן ההשפעה המהותית או השליטה המשותפת, הקבוצה מודדת בשווי הוגן השקעה כלשהי שנותרה לה בחברה הכלולה או בעסקה המשותפת לשעבר. החברה מכירה ברווח או הפסד במסגרת סעיף הכנסות או הוצאות אחרות בכל הפרש בין השווי ההוגן של השקעה כלשהי שנותרה ותמורה כלשהי ממימוש של חלק מההשקעה בחברה הכלולה או בעסקה המשותפת לבין הערך בספרים של ההשקעה במועד זה. הסכומים שהוכרו בקרנות הון דרך רווח כולל אחר בהתייחס לחברה המוחזקת המטופלת בשיטת השווי המאזני מסווגים מחדש לרווח והפסד או לעודפים, באותו אופן שהיה נדרש אילו החברה המוחזקת האמורה הייתה מממשת בעצמה את הנכסים או ההתחייבויות המתייחסים.

6. <u>עסקאות שבוטלו במסגרת עריכת הדוחות הכספיים המאוחדים</u>

יתרות הדדיות בקבוצה והכנסות והוצאות שטרם מומשו, הנובעות מעסקאות הדדיות בין חברות הקבוצה, בוטלו במסגרת עריכת הדוחות הכספיים המאוחדים. רווחים שטרם מומשו הנובעים מעסקאות עם חברות כלולות ועם עסקאות משותפות, בוטלו כנגד ההשקעה לפי זכויות הקבוצה בהשקעות אלו. הפסדים שטרם מומשו בוטלו באותו אופן לפיו בוטלו רווחים שטרם מומשו, כל עוד אין ראיה לירידת ערך.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

א. בסיס האיחוד (המשך)

7. רכישת חברת נכס

בעת רכישת חברת נכס, הקבוצה מפעילה שיקול דעת בבחינה האם מדובר ברכישת עסק או נכס, לצורך קביעת הטיפול החשבונאי בעסקה. בבחינה האם חברת נכס מהווה עסק, הקבוצה בוחנת, בין היתר, את מהות התהליכים הקיימים בחברת הנכס, לרבות היקף ומהות שירותי ניהול, אבטחה, ניקיון ותחזוקה הניתנים לשוכרים. עסקאות בהן החברה הנרכשת הינה עסק, העסקה מטופלת כצירוף עסקים כמפורט לעיל. לעומת זאת, עסקאות בהן החברה הנרכשת אינה עסק מטופלות כרכישת קבוצה של נכסים והתחייבויות. בעסקאות מסוג צירוף עסקים, עלות הרכישה, הכוללת עלויות עסקה, מוקצית באופן יחסי לנכסים ולהתחייבויות המזוהים שנרכשו, בהתבסס על שוויים ההוגן היחסי במועד הרכישה. במקרה האחרון, לא מוכר מוניטין וכן לא מוכרים מיסים נדחים בגין הפרשים זמניים הקיימים במועד הרכישה.

ב. מטבע חוץ

1. עסקאות במטבע חוץ

עסקאות במטבע חוץ מתורגמות למטבעות הפעילות הרלוונטיים של חברות הקבוצה לפי שערי החליפין שבתוקף בתאריכי העסקאות. נכסים והתחייבויות כספיים הנקובים במטבע חוץ במועד הדיווח, מתורגמים למטבע הפעילות לפי שערי החליפין שבתוקף לאותו יום. הפרשי שער בגין הפריטים הכספיים הינו ההפרש שבין העלות המופחתת במטבע הפעילות לתחילת השנה, כשהיא מתואמת לריבית האפקטיבית ולתשלומים במשך השנה לבין העלות המופחתת במטבע חוץ מתורגמת לפי שערי החליפין לסוף השנה.

נכסים והתחייבויות לא כספיים הנקובים במטבעות חוץ והנמדדים לפי שווי הוגן, מתורגמים למטבע הפעילות לפי שערי החליפין שבתוקף ביום בו נקבע השווי ההוגן. פריטים לא כספיים הנקובים במטבע חוץ והנמדדים לפי עלות היסטורית, מתורגמים לפי שערי החליפין שבתוקף למועד העסקה.

הפרשי שער הנובעים מתרגום למטבע הפעילות מוכרים, בדרך כלל, ברווח והפסד, פרט להפרשים , הנובעים מתרגום של נכסים פיננסיים הוניים לא כספיים המסווגים כזמינים למכירה ומוכרים ברווח כולל אחר (למעט במקרה של ירידת ערך ואז הפרשי התרגום שהוכרו ברווח כולל אחר מסווגים מחדש לרווח והפסד).

2. פעילות חוץ

מטבע פעילות שהוא המטבע המשקף באופן הטוב ביותר את הסביבה הכלכלית שבה פועלת חברה ואת עסקאותיה, נבחן בנפרד עבור כל חברה בקבוצה, לרבות חברה המוצגת בשיטת השווי המאזני, ולפי מטבע זה נמדדים מצבה הכספי ותוצאות פעולותיה. כאשר מטבע הפעילות של חברה בקבוצה שונה ממטבע הפעילות של החברה (כאמור בביאור 2(ב) לעיל), חברה זו מהווה פעילות חוץ שדוחותיה הכספיים מתורגמים לצורך הכללתם בדוחות הכספיים כדלקמן:

הנכסים וההתחייבויות של פעילויות חוץ, כולל מוניטין והתאמות לשווי הוגן שנוצרו ברכישה, מתורגמים לש"ח לפי שערי החליפין שבתוקף למועד הדיווח. ההכנסות וההוצאות של פעילויות החוץ, מתורגמים לש"ח לפי שערי חליפין ממוצעים, כאשר הם מהווים קירוב לשערים במועדי העסקאות.

הפרשי השער בגין התרגום מוכרים ברווח כולל אחר ומוצגים בהון בקרן תרגום.

כאשר פעילות חוץ הינה חברה בת שאינה בבעלות מלאה של הקבוצה, החלק היחסי של הפרשי השער בגין פעילות החוץ מוקצה לזכויות שאינן מקנות שליטה.

בעת מימוש של פעילות חוץ המביא לאובדן שליטה, השפעה מהותית או שליטה משותפת, הסכום המצטבר בקרן התרגום שנובע מפעילות החוץ מסווג מחדש לרווח והפסד כחלק מהרווח או ההפסד מהמימוש.

ככלל, הפרשי שער בגין הלוואות שנתקבלו או הועמדו לפעילויות חוץ, לרבות פעילויות חוץ שהינן חברות בנות, מוכרים ברווח והפסד בדוחות המאוחדים. כאשר סילוקן של הלוואות שנתקבלו או הועמדו לפעילויות חוץ אינו מתוכנן ואינו צפוי בעתיד הנראה לעין, רווחים והפסדים מהפרשי שער הנובעים מפריטים כספיים אלה נכללים כחלק מהשקעה בפעילות החוץ, נטו, מוכרים ברווח כולל אחר ומוצגים בהון כחלק מקרן תרגום.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ג. דיווח מגזרי

מגזר פעילות הינו רכיב של הקבוצה העונה על שלושת התנאים הבאים:

1. עוסק בפעילויות עסקיות שמהן הוא עשוי להניב הכנסות ובגינן עשויות להתהוות לו הוצאות, לרבות הכנסות והוצאות המתייחסות לעסקאות בין חברות הקבוצה.
2. תוצאותיו התפעוליות נסקרות באופן סדיר על ידי מקבל ההחלטות התפעוליות הראשי של הקבוצה, על מנת לקבל החלטות לגבי משאבים שיוקצו לו ועל מנת להעריך את ביצועיו.
3. קיים לגביו מידע כספי נפרד זמין.

לפירוט הדיווח הכספי לפי מגזרים, ראה ביאור 5.

ד. חוזי ביטוח, חוזי השקעה וחוזים לניהול נכסים

תקן דיווח כספי בינלאומי 4 (IFRS 4), בדבר חוזי ביטוח, מאפשר למבטח להמשיך במדיניות החשבונאית בה נקט טרם מועד המעבר ל-IFRS לגבי חוזי ביטוח שהוא מנפיק (לרבות עלויות רכישה קשורות ונכסים בלתי מוחשיים קשורים) וכן לגבי חוזי ביטוח משנה שהוא רוכש.

להלן עיקרי המדיניות החשבונאית של הקבוצה בקשר לחוזי ביטוח:

1. <u>חיסכון ארוך טווח וביטוח סיעוד במגזר ביטוח בריאות</u>

א. <u>הכרה בהכנסות</u> - ראה ביאור 3(יד).

ב. <u>התחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים וביטוח סיעוד במגזר ביטוח בריאות</u>

ההתחייבויות מחושבות בהתאם להוראות הממונה (תקנות וחוזרים), כללים חשבונאיים ושיטות אקטואריות מקובלות בישראל. ההתחייבויות נכללות על בסיס הערכה אקטוארית ומחושבות בהתאם לנתוני הכיסויים הרלוונטיים, כגון: גיל המבוטח, ותק הכיסויים, סוג הביטוח, סכום הביטוח וכו'. ההתחייבויות כוללות גם הפרשות לתביעות מתמשכות בתשלום ותביעות תלויות, ההוצאות הישירות והעקיפות הנובעות מהן, וכן הפרשות לתביעות שאירעו אך טרם דווחו (IBNR). חלקם של מבטחי המשנה בהתחייבויות נקבע על פי התנאים של החוזים הרלוונטיים.

ההתחייבויות וחלקם של מבטחי המשנה בהן נקבעות על-ידי האקטוארים הממונים בחברה, מר עופר ברנדט, MBA, F.I.A., F.IL.A.A, שהינו נושא משרה בחברה, ומר מרק ראבייב F.IL.A.A.

התחייבויות הצמודות למדד וההשקעות הצמודות למדד, המשמשות כיסוי להתחייבויות אלה, נכללו בדוחות הכספיים לפי המדד שפורסם לאחרונה לפני תום תקופת הדיווח, לרבות התחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים אשר לפי תנאיהם ההצמדה הינה חצי שנתית.

<u>התחייבויות להשלמה לעתודה לקיצבה</u>
התחייבויות לתשלום עתידי של קיצבה בחוזי ביטוח חיים מחושבות בהתאם להנחיות הממונה, תוך התחשבות בשיפור בתוחלת החיים וכן בשינוי שיעור מימוש הקיצבה בעת פרישה של המבוטחים, המצריכים מעקב אחר הלימות ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח החיים, המאפשרים קבלת קיצבה והשלמתן באופן ראוי. בהתאם לכך, הקבוצה מבצעת השלמה מיידית של ההתחייבויות, ככל שנדרש, בגין חוזי ביטוח, לגביהם הקיצבה בתשלום, למבוטח שהגיע לגיל הפרישה, וכן בגין קבוצת חוזי ביטוח שאינה ריווחית. לגבי חוזי ביטוח אחרים, מתבצעת השלמת ההתחייבות, בגין הכספים שנצברו בחוזי הביטוח עד לתום תקופת הדיווח, תוך הקבלה להכנסות הצפויות, לאורך תקופת חוזה הביטוח.

לפרטים נוספים, ראה ביאור 37(ה)(ה.1).

<u>תביעות תלויות ותביעות שאירעו אך טרם דווחו (IBNR)</u>
תביעות תלויות, בניכוי חלק מבטחי המשנה בהן, מחושבות באופן פרטני, בהתאם להערכת מומחים בחברה, על בסיס ההודעות בגין אירועי הביטוח וסכומי הביטוח, ונכללות במסגרת התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה. עבור תביעות שאירעו אך טרם דווחו (IBNR) מחושבת הפרשה על בסיס מודל סטטיסטי.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ד. חוזי ביטוח, חוזי השקעה וחוזים לניהול נכסים (המשך)

1. חיסכון ארוך טווח וביטוח סיעוד במגזר ביטוח בריאות (המשך)

ב. התחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים וביטוח סיעוד במגזר ביטוח בריאות (המשך)

עתודות לתביעות מתמשכות
ההפרשות לגמלאות בתשלום ולתביעות מתמשכות בתשלום בביטוח אובדן כושר עבודה ובביטוח סיעודי, ההוצאות הישירות והעקיפות הנובעות מהן, וכן הפרשות לתביעות שאירעו אך טרם דווחו (IBNR), מחושבות על ידי האקטוארים הממונים בחברה ונכללות במסגרת התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה.

ג. הוצאות רכישה נדחות (DAC)

(1) חוזי ביטוח חיים וסיעוד

DAC של חוזי ביטוח חיים וביטוח סיעוד הנמכרים החל מיום 1 בינואר 1999, כולל עמלות לסוכנים ומפקחי רכישה והוצאות אחרות, לרבות חלק מהוצאות הנהלה וכלליות, הקשורות לרכישת חוזי ביטוח חדשים. ה-DAC מופחת בשיעורים שנתיים שווים על פני תקופת חוזה הביטוח, אך לא יותר מ-15 שנה. ה-DAC המתייחס לחוזי ביטוח שבוטלו או סולקו, נמחק במועד הביטול או הסילוק. הוצאות רכישה נדחות בגין חוזי ביטוח שהופקו עד ליום 31 בדצמבר 1998 מחושבות על ידי אקטואר החברה, על בסיס שיטת "ניכוי הצילמר" לפי שיעורים מהפרמיה או מהסכום בסיכון, בהתאם לתוכניות הביטוח השונות.

האקטוארים בחברות הביטוח המאוחדות, בודקים מידי שנה את ברות השבת ה-DAC בהתאם להוראות הממונה. הבדיקה נערכת על מנת לוודא שחוזי הביטוח צפויים ליצור הכנסות עתידיות המכסות את הפחתת ה-DAC, ואת ההתחייבויות הביטוחיות, הוצאות התפעול ואת העמלות בגין אותם חוזי ביטוח. הבדיקה נערכה במקובץ ברמת כל מוצרי הפרט לכל שנות החיתום ביחד. ההנחות המשמשות לבדיקה זו, כוללות הנחות בגין ביטולים, הוצאות תפעול, תשואה מנכסים, תמותה ותחלואה, אשר נקבעות על ידי האקטוארים בחברה מידי שנה על פי בדיקות, ניסיון העבר ומחקרים רלוונטיים עדכניים.

(2) חוזים לניהול נכסים

הוצאות רכישה תוספתיות (כגון: עמלות לסוכנים ולמפקחי רכישה) המיוחסות במישרין לרכישת חוזים לניהול נכסים של קרנות פנסיה וקופות גמל, נרשמות כ-DAC אם ניתן לזהותן בנפרד, למדוד אותן באופן מהימן והשבתן באמצעות דמי ניהול צפויה. ה-DAC מופחת על פני התקופה המשוערת לקבלת הכנסות מדמי ניהול. האקטוארית הממונה של כלל פנסיה וגמל בע"מ בודקת מידי שנה את ברות השבת ה-DAC של ענף הפנסיה, על מנת לתקף את התקופה המשוערת לקבלת דמי הניהול בגין חוזי ניהול הנכסים של קרנות פנסיה לשם קביעת תקופת הפחתת ה-DAC שנוצר בגינן. ההנחות המשמשות לבדיקה זו כוללות בעיקרן הנחות בגין ביטולים, הוצאות תפעול, תשואה מנכסים, תמותה ותחלואה, המחושבת מדי שנה על-פי בדיקות, ניסיון העבר ומחקרים רלוונטיים עדכניים. ברות ההשבה של ה-DAC המתייחס לענף הגמל נבחנת במסגרת ברות ההשבה של מגזר הגמל בכללותו. בחינת ברות ההשבה מתבצעת על ידי מעריך חיצוני לפחות אחת לשנה ומבוססת על גישת היוון תחזית תזרים מזומנים הנובעת מפעילות.

ד. בדיקת נאותות ההתחייבויות (Liability Adequacy Test)

האקטוארים הממונים בחברה עורכים מידי תקופה בדיקה לגבי נאותות ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים וביטוח סיעוד (להלן: "**LAT**"). ה- LAT נועד לבדוק שסך ההתחייבויות מספיק לכסות את השווי המהוון של התזרים העתידי הצפוי מחוזי הביטוח: תביעות, עמלות והוצאות, בניכוי פרמיות ובהתחשב בעודף שווי הוגן על הערך בספרים של הנכסים המגבים. היוון התזרים נעשה בשיעור ריבית ריאלית חסר סיכון בתוספת שיעור מפרמיית אי נזילות בהתאם לסוג ההתחייבות. פרמיית אי הנזילות ליום 31 בדצמבר 2017 הינה בשיעור של 0.36% (ליום 31 בדצמבר 2016 0.51%) וחושבה בהתבסס על הנחיות הממונה לעניין זה.

במידה והבדיקה מעלה כי סכום ההתחייבות בספרים נמוך מהשווי המהוון של התזרים האמור בניכוי הפער בין ערך בספרים לשווי ההוגן של נכסי חוב הלא סחירים בתיק, נרשמת הפרשה מיוחדת בגין החוסר.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ד. חוזי ביטוח, חוזי השקעה וחוזים לניהול נכסים (המשך)

1. חיסכון ארוך טווח וביטוח סיעוד (המשך)

ד. בדיקת נאותות ההתחייבויות (Liability Adequacy Test) (המשך)

הבדיקה נעשית בנפרד עבור פוליסות פרט ובנפרד עבור פוליסות קולקטיב. בפוליסות פרט, הבדיקה נעשית ביחס לקבוצות של חוזי ביטוח (לרבות הנספחים שלהם) שהונפקו בתקופות שונות, לפי סוגי השתתפות ובנפרד ביחס לפוליסות ריסק יסודיות. בפוליסות קולקטיב, הבדיקה מתבצעת ברמת הקולקטיב הבודד ונעשית בהתאם לניסיון התביעות של הקולקטיב הבודד בפועל ובכפוף למהימנות הסטטיסטית של ניסיון זה. ההנחות המשמשות לבדיקות הנ"ל, הכוללות הנחות בגין ביטולים, הוצאות תפעול, תשואה מנכסים, תמותה ותחלואה, נקבעות על ידי האקטוארים הממונים בחברה על-פי בדיקות, ניסיון העבר ומחקרים רלוונטיים אחרים, לרבות מרווח עבור סטיות שליליות אפשריות (Margin for Adverse Deviations), והכל בהתאם לחוזר ביטוח בדבר "בדיקת נאותות העתודות". לפרטים נוספים ראה ביאור 37(ה)(ה1)(ד).

ה. חוזי השקעה

תקבולים בגין חוזי השקעה נזקפים ישירות לסעיף התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בדוח על המצב הכספי ולא נכללים בסעיף פרמיות שהורווחו בדוח רווח והפסד. החזר השקעה בגין פידיונות ותום תקופה בגין חוזים אלה נגרעים ישירות מסעיף ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ולא נזקפים לדוח רווח והפסד.

בדוח רווח והפסד נזקפים בגין חוזים אלה ההכנסות מההשקעות, דמי הניהול הנגבים מהמבוטחים, שינויים בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בגובה חלקם של המבוטחים בהכנסות מהשקעות (השתתפות ברווחים), הוצאות עמלות לסוכנים והוצאות הנהלה וכלליות.

ו. הפרשה בגין השתתפות ברווחים של המבוטחים בביטוח קולקטיבי

ההפרשה נכללת בסעיף זכאים ויתרות זכות בדוח על המצב הכספי והשינוי בהפרשה נזקף לסעיף פרמיות.

2. ביטוח כללי וביטוח בריאות למעט סיעוד

א. הכרה בהכנסה - ראה ביאור 3(יד).

ב. התחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי וביטוח בריאות למעט סיעוד

עתודות הביטוח והתביעות התלויות הכלולות בסעיף התחייבויות בגין חוזי ביטוח בדוח על המצב הכספי, וחלקם של מבטחי משנה בעתודה ובתביעות התלויות, הכלול בסעיף נכסי ביטוח משנה בדוח על המצב הכספי, חושבו בהתאם לתקנות חישוב עתודות, הנחיות הממונה ושיטות אקטואריות מקובלות לחישוב תביעות תלויות, המיושמות בהתאם לשיקול דעתם של האקטוארים בחברה. ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח חושבו בעיקרן על ידי האקטוארים הממונים בחברה.

סעיף התחייבויות בגין חוזי ביטוח מורכב כלהלן:

1. הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה (Unearned Premium Reserve). הפרשה זו משקפת את דמי הביטוח המתייחסים לתקופת ביטוח שלאחר תאריך הדיווח.

2. הפרשה לפרמיה בחסר (Premium Deficiency). הפרשה זו נרשמת, ככל שנדרשת, במידה והפרמיה שטרם הורווחה (בניכוי הוצאות הרכישה הנדחות, ראה סעיף ג' להלן) אינה מכסה את העלות הצפויה בגין חוזי הביטוח.

3. עתודות ביטוח בענפי ביטוח בריאות לזמן ארוך. הפרשה זו מחושבת על פי הערכות אקטואריות, כוללת במידת הצורך, הפרשה בגין הפסד צפוי בשייר (פרמיה בחסר) המחושבת על בסיס אומדן תזרים המזומנים הצפוי בגין החוזים בהתאם לנתוני הכיסויים הרלוונטיים, כגון: גיל המבוטח, ותק הכיסויים, סוג הביטוח, סכום הביטוח וכו'.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ד. חוזי ביטוח וחוזי השקעה (המשך)

2. ביטוח כללי וביטוח בריאות למעט סיעוד (המשך)

ב. התחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי וביטוח בריאות למעט סיעוד (המשך)

4. תביעות תלויות ועתודות, המחושבות לפי השיטות המפורטות להלן:

4.1 תביעות תלויות וחלקם של מבטחי המשנה בהן נכללו לפי הערכה אקטוארית, למעט לגבי הענפים המפורטים בסעיף 4.2 להלן. הפרשה להוצאות עקיפות ליישוב תביעות נכללת לפי הערכה אקטוארית. התחשיב האקטוארי בוצע על-ידי האקטואריים הממונים בחברה, מר יעקב מאוזר, M.A., F.I.A., F.IL.A.A ומר מרק ראבייב F.IL.A.A.

4.2 בענפי ביטוח מטענים בהובלה, כלי שייט, כלי טייס, ערבות חוק מכר, ערבויות פיננסיות, ביטוח אשראי, סיכוני סחר חוץ ועסקים נכנסים, בהם קבע האקטואר כי לא ניתן ליישם מודל אקטוארי עקב העדר מובהקות סטטיסטית, נכללו התביעות התלויות בהתבסס על הערכות מומחים חיצוניים ועובדי החברה שמטפלים בתביעות, דיווח חברות מוסרות בעסקים נכנסים, וכן בתוספת IBNR ועתודות ככל שנדרש.

4.3 עודף הכנסות על הוצאות – לגבי ענף סיכוני סחר חוץ, מחושב עודף הכנסות על הוצאות, על בסיס דוח שנתי מצטבר. יצוין שעד ליום 31 בדצמבר 2015 חושב גם בענפי חבויות, רכב חובה, כלי שיט, כלי טיס, ערבות חוק מכר וערבויות פיננסיות (ראה סעיף 5 להלן).

4.4 שיבובים ושרידים נלקחים בחשבון בבסיס הנתונים לפיו מחושבות ההערכות האקטואריות של התביעות התלויות.

4.5 להערכת החברה, התביעות התלויות הינן נאותות, וזאת בהתחשב בכך שהתביעות התלויות מחושבות בעיקרן על בסיס אקטוארי ויתרתן כוללת הפרשות מתאימות ל-IBNR, ככל שנדרש.

5. עתודה הנובעת לאור בדיקת נאותות ההתחייבויות (Liability Adequacy Test) בהתאם לעקרונות המפורטים בביאור 32(ה)(ה2)(4).

יצויין שבחודש ינואר 2013 פורסמו תקנות חישוב העתודות וחוזר, שעודכן בחודש ינואר 2015. בנוסף פורסמה בחודש ינואר 2015 עמדת הממונה, לעניין נוהג מיטבי לאקטוארים בבואם לחשב עתודות ביטוח בביטוח כללי לצורך הדוחות הכספיים (להלן ביחד: "**התיקון**").

התיקון ביטל את תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (דרכי חישוב הפרשות לתביעות עתידיות בביטוח כללי), התשמ"ה-1984, כאשר במקומן הותקנו התקנות החדשות. השינוי המרכזי שחל עם כניסת התיקון לתוקף הינו ביטול הצבירה בענפי רכב חובה וחבויות ויישום עמדת הממונה לעניין הנוהג המיטבי המהווה בדיקת נאותות ההתחייבויות.

כצעד משלים לתיקון עודכנו, בחודש אוקטובר 2015, הוראות המדידה, הכלולות בחוזר המאוחד, לגבי חלקם של מבטחי משנה בהוצאות רכישה נדחות ובפרמיה שטרם הורווחה.

התיקון טופל כשינוי מדיניות חשבונאית אשר יישומו למפרע אינו פרקטי ולפיכך השפעת השינוי נזקפה כהתאמה לעודפים ליום 31 בדצמבר 2015 ללא יישום למפרע.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ד. חוזי ביטוח, חוזי השקעה וחוזים לניהול נכסים (המשך)

2. ביטוח כללי וביטוח בריאות למעט סיעוד (המשך)

ג. הוצאות רכישה נדחות (**DAC**)

DAC ברוטו ומשנה, של ביטוח כללי וביטוח בריאות למעט סיעוד, חושבו בהתאם לתקנות חישוב עתודות והנחיות הממונה:

(1) DAC בביטוח כללי ובענפי ביטוח בריאות לזמן קצר, כוללות עמלות לסוכנים וחלק מהוצאות הנהלה וכלליות בקשר עם רכישת חוזי ביטוח, המתייחסות לפרמיות שטרם הורווחו, בשייר. ה-DAC מחושב לפי שיעורי ההוצאות בפועל או לפי שיעורים תקניים שנקבעו בתקנות חישוב העתודות והנחיות הממונה, כאחוז מהפרמיה שטרם הורווחה לכל ענף בנפרד, לפי הנמוך שבהם. חלק מבטחי המשנה ב-DAC מסווג לסעיף זכאים ויתרות זכות, לשינויים בחישוב חלק מבטחי המשנה ב-DAC, ראה סעיף ב' לעיל.

(2) DAC בענפי ביטוח בריאות לזמן ארוך כולל עמלות לסוכנים ומפקחי רכישה וחלק מהוצאות הנהלה וכלליות הקשורות לרכישת חוזי ביטוח חדשים. ה-DAC מופחת בשיעורים שווים על פני תקופת חוזה הביטוח, אך לא יותר משש שנים. ה-DAC המתייחס לחוזי ביטוח שבוטלו נמחק במועד הביטול.

בהתאם להוראות הממונה, אקטואר בחברה בודק מידי שנה את ברות השבת ה-DAC בענפי ביטוח בריאות לזמן ארוך. בחישוב זה נערכת בדיקה שחוזי הביטוח צפויים ליצור הכנסות עתידיות המכסות את ההתחייבויות הביטוחיות, את הפחתת ה-DAC, את הוצאות התפעול ואת העמלות, בגין אותם חוזי ביטוח. הבדיקה נערכת במקובץ לכל שנות החיתום. ההנחות המשמשות לבדיקה זו, כוללות הנחות בגין ביטולים, הוצאות תפעול, תשואה מנכסים, תמותה ותחלואה, ונקבעות מידי שנה על ידי האקטואר הממונה בחברה על פי בדיקות, ניסיון העבר ומחקרים רלוונטיים עדכניים.

ד. סעיפי תשלומים ושינוי בהתחייבויות

סעיפי תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח, ברוטו ושייר, בדוח רווח והפסד, כוללים, בין היתר, סילוקים ועלויות טיפול ישירות בגין תביעות ששולמו, הוצאות עקיפות ליישוב תביעות, וכן עדכון ההפרשה לתביעות התלויות, לעלויות הטיפול הישירות ולהוצאות העקיפות ליישוב תביעות, שנרשמה בשנים קודמות.

ה. הפרשה בגין השתתפות ברווחים של המבוטחים בביטוח קולקטיבי בענפי בריאות לזמן ארוך

ההפרשה נכללת בסעיף זכאים ויתרות זכות בדוח על המצב הכספי, והשינוי בהפרשה נזקף לסעיף פרמיות.

ו. המאגר הישראלי לביטוח רכב שליד איגוד חברות הביטוח בישראל ועסקים נכנסים אחרים

עסקים המתקבלים מהמאגר הישראלי לביטוח רכב חובה ("הפול") בע"מ (להלן: "**הפול**"), מחברות ביטוח אחרות (לרבות ביטוח משותף ועסקים נכנסים מחו"ל) ומסוכנויות חיתום, נכללים לפי חשבונות המתקבלים עד לתאריך הדיווח בתוספת הפרשות, לפי העניין, והכל בהתאם לשיעור ההשתתפות של כלל ביטוח.

ה. דוחות על תזרימי המזומנים

בדוחות על תזרימי מזומנים, החברה בחרה להציג ריבית שהתקבלה ודיבידנדים שהתקבלו במסגרת תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת. ריביות ששולמו ודיבידנדים ששולמו מוצגים במסגרת תזרימי מזומנים מפעילות מימון.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ו. מכשירים פיננסיים

1. **<u>נכסים פיננסיים שאינם נגזרים</u>**

נכסים פיננסיים שאינם נגזרים כוללים השקעות במניות ובמכשירי חוב, מזומנים ושווי מזומנים וחייבים אחרים.

הכרה לראשונה
הקבוצה מכירה לראשונה בהלוואות וחייבים ובפיקדונות במועד היווצרותם. יתר הנכסים הפיננסיים הנרכשים בדרך הרגילה, לרבות נכסים אשר יועדו לשווי הוגן דרך רווח והפסד, מוכרים לראשונה במועד קשירת העסקה בו הקבוצה הופכת לצד לתנאים החוזיים של המכשיר, משמע, במועד בו התחייבה הקבוצה לקנות או למכור את הנכס.

גריעה
נכסים פיננסיים נגרעים כאשר הזכויות החוזיות של הקבוצה לתזרימי המזומנים הנובעים מהנכס הפיננסי פוקעות, או כאשר הקבוצה מעבירה את הזכויות לקבל את תזרימי המזומנים הנובעים מהנכס הפיננסי בעסקה בה כל הסיכונים וההטבות מהבעלות על הנכס הפיננסי עוברים למעשה.

מכירות נכסים פיננסיים הנעשות בדרך הרגילה, מוכרות במועד קשירת העסקה, משמע, במועד בו התחייבה הקבוצה למכור את הנכס.

לעניין קיזוז נכסים פיננסיים והתחייבויות פיננסיות, ראה סעיף 5 להלן.

<u>סיווג נכסים פיננסים לקבוצות והטיפול החשבונאי בכל קבוצה</u>

הקבוצה מסווגת נכסים פיננסיים בקבוצות כלהלן:

נכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד
נכס פיננסי מסווג כנמדד בשווי הוגן דרך רווח והפסד, אם הוא מסווג כמוחזק למסחר, או אם יועד ככזה בעת ההכרה לראשונה. נכסים פיננסיים מיועדים לשווי הוגן דרך רווח והפסד, אם הקבוצה מנהלת השקעות מסוג זה ומקבלת החלטות קניה ומכירה בגינן בהתבסס על השווי ההוגן וזאת בהתאם לאופן שבו תיעדה הקבוצה את ניהול הסיכונים או אסטרטגיית ההשקעה, אם הייעוד נועד למנוע חוסר עקביות חשבונאית (an accounting mismatch), או אם מדובר במכשיר משולב הכולל נגזר משובץ (ראה סעיף 3 להלן). עלויות העסקה הניתנות לייחוס נזקפות לרווח והפסד עם התהוותן. נכסים פיננסיים אלה נמדדים בשווי הוגן והשינויים בהם נזקפים לסעיף רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון בדוח רווח והפסד.

הלוואות וחייבים
הלוואות וחייבים הינם נכסים פיננסיים שאינם נגזרים, בעלי תשלומים קבועים, או הניתנים לקביעה, שאינם נסחרים בשוק פעיל. נכסים אלו מוכרים לראשונה בשווי הוגן בתוספת עלויות עסקה הניתנות לייחוס. לאחר ההכרה לראשונה, הלוואות וחייבים נמדדים בעלות המופחתת לפי שיטת הריבית האפקטיבית, בניכוי הפסדים מירידת ערך (ראה ביאור 3(יא)(1)). רווחים והפסדים ממימוש השקעות מחושבים כהפרש בין תמורת המימוש נטו לבין העלות המופחתת ומוכרים בעת קרות אירוע המכירה.

הלוואות וחייבים כוללים מזומנים ושווי מזומנים והשקעות במכשירי חוב שאינם סחירים ושאינם נכללים בתיקי השקעות כנגד פוליסות משתתפות ברווחי השקעה (נוסטרו) לרבות אג"ח מיועדות (הסכמי ח"צ), פיקדונות בבנקים והלוואות ויתרות חובה לקבל.

מזומנים כוללים יתרות מזומנים, הניתנים לשימוש מיידי. שווי מזומנים כוללים השקעות לזמן קצר, אשר משך הזמן ממועד ההפקדה המקורי ועד למועד הפידיון הינו עד 3 חודשים, ברמת נזילות גבוהה אשר ניתנות להמרה בנקל לסכומים ידועים של מזומנים, אשר חשופות לסיכון בלתי משמעותי של שינויים בשווי ואשר אינן מוגבלות בשעבוד.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ו. מכשירים פיננסיים (המשך)

1. **נכסים פיננסיים שאינם נגזרים (המשך)**

הלוואות וחייבים (המשך)

נכסים פיננסיים זמינים למכירה
נכסים פיננסיים זמינים למכירה הינם נכסים פיננסיים שאינם נגזרים שיועדו כזמינים למכירה או שלא סווגו לאף אחת מהקבוצות האחרות. השקעות הקבוצה במניות וכן במכשירי חוב מסוימים, מסווגות כנכסים פיננסיים זמינים למכירה. במועד ההכרה לראשונה, נכסים פיננסיים זמינים למכירה מוכרים בשווי הוגן בתוספת כל עלויות העסקה הניתנות לייחוס. בתקופות עוקבות, נמדדות השקעות אלה בשווי הוגן, כאשר השינויים בהן, פרט להפסדים מירידת ערך ופרט לרווחים או הפסדים משינויים במדד ובשער החליפין ולצבירת הריבית האפקטיבית במכשירי חוב המסווגים כזמינים למכירה, נזקפים ישירות לרווח כולל אחר ומוצגים בקרן הון בגין נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה. דיבידנד המתקבל בגין נכסים פיננסים זמינים למכירה נזקף לדוח רווח והפסד. כאשר ההשקעה נגרעת, הרווחים או ההפסדים שנצברו בקרן הון בגין נכסים פיננסים זמינים למכירה מועברים לרווח והפסד.

נכסים פיננסיים זמינים למכירה כוללים: מכשירי חוב סחירים ללא נגזרים משובצים שנדרש להפרידם והשקעות במניות שאינן מסווגות כהשקעות מוחזקות למסחר ושאינן נכללות בתיקי השקעות כנגד פוליסות משתתפות ברווחי השקעה (נוסטרו).

2. **התחייבויות פיננסיות שאינן נגזרים**

התחייבויות פיננסיות שאינן נגזרים כוללות: התחייבויות לתאגידים בנקאיים ואחרים, אגרות חוב וכתבי התחייבות נדחים וזכאים אחרים.

הכרה לראשונה בהתחייבויות פיננסיות
הקבוצה מכירה לראשונה במכשירי חוב שהונפקו במועד היווצרותם. יתר ההתחייבויות הפיננסיות מוכרות לראשונה במועד קשירת העסקה בו הקבוצה הופכת לצד לתנאים החוזיים של המכשיר.

התחייבויות פיננסיות שאינן נגזרים מוכרות לראשונה בשווי הוגן בתוספת כל עלויות העסקה הניתנות לייחוס. עלויות עסקה המיוחסות באופן ישיר להנפקה צפויה של מכשיר אשר יסווג כהתחייבות פיננסית, מוכרות כנכס במסגרת סעיף הוצאות נדחות בדוח על המצב הכספי. עלויות עסקה אלו מנוכות מההתחייבות הפיננסית בעת ההכרה לראשונה בה, או מופחתות כהוצאות מימון בדוח רווח והפסד כאשר ההנפקה אינה צפויה עוד להתקיים.

לאחר ההכרה לראשונה, התחייבויות פיננסיות שאינן נגזרים נמדדות בעלות מופחתת בהתאם לשיטת הריבית האפקטיבית. הוצאות מימון נזקפות לדוח רווח והפסד לפי שיטת הריבית האפקטיבית.

גריעת התחייבויות פיננסיות
התחייבויות פיננסיות נגרעות כאשר מחויבות הקבוצה, כמפורט בהסכם, פוקעת או כאשר היא סולקה או בוטלה.

שינוי תנאים של מכשירי חוב
החלפת מכשירי חוב, בעלי תנאים שונים באופן מהותי, בין לווה לבין מלווה קיימים מטופלת כסילוק ההתחייבות הפיננסית המקורית והכרה בהתחייבות פיננסית חדשה בשווי הוגן. כמו כן, שינוי משמעותי בתנאים של התחייבות פיננסית קיימת או של חלק ממנה, מטופל כסילוק ההתחייבות הפיננסית המקורית והכרה בהתחייבות פיננסית חדשה.

במקרים כאמור כל ההפרש בין העלות המופחתת של ההתחייבות הפיננסית המקורית לבין השווי ההוגן של ההתחייבות הפיננסית החדשה מוכר ברווח והפסד בסעיף הוצאות מימון.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ו. מכשירים פיננסיים (המשך)

2. <u>התחייבויות פיננסיות שאינן נגזרים</u> (המשך)

שינוי תנאים של מכשירי חוב (המשך)
התנאים שונים באופן מהותי אם הערך הנוכחי המהוון של תזרימי המזומנים לפי התנאים החדשים, כולל עמלות כלשהן ששולמו, בניכוי עמלות כלשהן שהתקבלו ומהוון באמצעות שיעור הריבית האפקטיבי המקורי, הינו שונה לפחות בעשרה אחוזים מהערך הנוכחי המהוון של תזרימי המזומנים הנותרים של ההתחייבות הפיננסית המקורית.

בנוסף למבחן הכמותי כאמור, הקבוצה בחרה לבחון האם חלו שינויים גם בפרמטרים איכותיים שונים הגלומים במכשירי החוב המוחלפים. ככלל, החלפות של מכשירי חוב המביאות לשינוי מהותי בפרמטרים איכותיים נחשבות כהחלפות בעלות תנאים שונים באופן מהותי גם אם אינן מקיימות את המבחן הכמותי שבוצע לעיל.

במידה וההחלפה או השינוי אינם מהותיים, הם מטופלים כשינוי תנאי ההתחייבות המקורית ולא מוכר רווח או הפסד מההחלפה. עלויות או עמלות כלשהן שהתהוו מתאימות את הערך בספרים של ההתחייבות ומופחתות במשך התקופה שנותרה של ההתחייבות המתוקנת.

3. <u>מכשירים פיננסיים נגזרים</u>

הקבוצה מחזיקה מכשירים פיננסיים נגזרים כגון אופציות, חוזי אקדמה (Forward) בגין מטבע חוץ ועסקאות החלפה של שיעורי ריבית (IRS).

מכשירים פיננסיים נגזרים מוכרים לראשונה לפי השווי ההוגן ועלויות עסקה הניתנות לייחוס נזקפות לרווח והפסד בעת התהוותן. לאחר ההכרה לראשונה, המכשירים הפיננסיים הנגזרים נמדדים לפי השווי ההוגן. רווחים או הפסדים הנובעים משינויים בשווי ההוגן של מכשירים פיננסיים נגזרים נזקפים מיידית לדוח רווח והפסד לסעיף רווחים (הפסדים) מהשקעות נטו והכנסות מימון. מכשירים פיננסיים נגזרים מוכרים בדוח על המצב הכספי כנכסים כשהשווי ההוגן שלהם חיובי וכהתחייבויות כשהשווי ההוגן שלהם שלילי.

נגזרים משובצים במכשיר משולב נדרשים להימדד בשווי הוגן דרך רווח והפסד בנפרד מהחוזה המארח אם: (א) אין קשר הדוק בין המאפיינים הכלכליים והסיכונים של החוזה המארח ושל הנגזר המשובץ, (ב) מכשיר נפרד בעל אותם תנאים כשל הנגזר המשובץ היה עומד בהגדרת נגזר ו-(ג) המכשיר המשולב אינו נמדד בשווי הוגן דרך רווח והפסד.

נגזרים המשובצים בחוזה ביטוח אינם מופרדים כאשר הנגזר המשובץ הוא בעצמו חוזה ביטוח.

גידור כלכלי
חשבונאות גידור אינה מיושמת לגבי מכשירים נגזרים המשמשים לגידור כלכלי של נכסים והתחייבויות פיננסיים. השינויים בשווי ההוגן של נגזרים אלה נזקפים לרווח והפסד, כחלק מרווחים או הפסדים מהשקעות, נטו והכנסות מימון.

4. <u>נכסים והתחייבויות פיננסיים צמודי מדד שאינם נמדדים בשווי הוגן</u>

החברה בחרה לשערך נכסים והתחייבויות פיננסיים צמודי מדד, שאינם נמדדים בשווי הוגן, בכל תקופה בהתאם לשיעור השינוי במדד הידוע בפועל.

5. <u>קיזוז מכשירים פיננסיים</u>

נכס פיננסי והתחייבות פיננסית מקוזזים והסכומים מוצגים בנטו בדוח על המצב הכספי, כאשר לקבוצה קיימת באופן מיידי (currently) זכות משפטית שניתנת לאכיפה לקזז את הסכומים שהוכרו וכן כוונה לסלק את הנכס וההתחייבות על בסיס נטו או לממש את הנכס ולסלק את ההתחייבות בו-זמנית.

6. <u>הקבוצה קיבלה החלטות לייעוד נכסים פיננסיים כדלקמן:</u>

נכסים הכלולים בתיקי השקעה של פוליסות משתתפות ברווחי השקעות
נכסים אלו, הכוללים מכשירים פיננסיים סחירים ומכשירים פיננסיים לא סחירים (לרבות השקעות בחברות כלולות ובעסקאות משותפות), יועדו לקבוצת שווי הוגן דרך רווח והפסד, וזאת מהנימוקים הבאים: מדובר בתיקים מנוהלים, נפרדים ומזוהים, אשר הצגתם לפי שווי הוגן מקטינה באופן משמעותי חוסר עקביות חשבונאית של הצגת נכסים והתחייבויות לפי בסיסי מדידה שונים, כמו כן הניהול מתבצע לפי שווי הוגן וביצועי התיק נמדדים לפי שווי הוגן בהתאם לאסטרטגיית ניהול סיכונים מתועדת, והמידע לגבי המכשירים הפיננסיים מדווח להנהלה (ועדת ההשקעות הרלוונטית) באופן פנימי על בסיס שווי הוגן.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ו. מכשירים פיננסיים (המשך)

6. <u>הקבוצה קיבלה החלטות לייעוד נכסים פיננסיים כדלקמן</u>: (המשך)

נכסים פיננסיים הכוללים נגזרים משובצים שנדרש להפרידם
נכסים פיננסיים הכוללים נגזרים משובצים שנדרש להפרידם, יועדו לקבוצת שווי הוגן דרך רווח או הפסד.

7. <u>הון המניות</u>

מניות רגילות מסווגות כמכשיר הוני. עלויות תוספתיות המתייחסות ישירות להנפקת מניות רגילות ואופציות למניות בניכוי השפעת המס, מוצגות כהפחתה מהמכשיר ההוני המתייחס.

ז. רכוש קבוע

1. <u>הכרה ומדידה</u>

החברה בחרה למדוד פריטי רכוש קבוע לפי העלות בניכוי פחת שנצבר והפסדים מצטברים מירידת ערך (ראה ביאור 3(יא)(2)).

העלות כוללת יציאות הניתנות לייחוס במישרין לרכישת הנכס. עלות נכסים שהוקמו באופן עצמי כוללת את עלות החומרים ושכר עבודה ישיר, וכן כל עלות נוספת שניתן לייחס במישרין להבאת הנכס למיקום ולמצב הדרושים לכך שהוא יוכל לפעול באופן שהתכוונה ההנהלה. עלות תוכנה שנרכשה, המהווה חלק בלתי נפרד מתפעול הציוד הקשור, מוכרת כחלק מעלות ציוד זה.

כאשר לחלקי רכוש קבוע משמעותיים יש אורך חיים שונה, הם מטופלים כפריטים נפרדים (רכיבים משמעותיים) של הרכוש הקבוע.

רווח או הפסד מגריעת פריט רכוש קבוע נקבע לפי השוואת התמורה נטו מגריעת הנכס לערך בספרים, ומוכר נטו בסעיף הכנסות אחרות או הוצאות אחרות, לפי העניין, בדוח רווח והפסד.

2. <u>עלויות עוקבות</u>

עלות החלפת חלק מפריט רכוש קבוע ועלויות עוקבות אחרות מוכרות כחלק מהערך בספרים של רכוש קבוע אם צפוי כי ההטבה הכלכלית העתידית הגלומה בהן תזרום אל הקבוצה ואם העלות ניתנת למדידה באופן מהימן. הערך בספרים של חלק מפריט רכוש קבוע שהוחלף, נגרע. עלויות תחזוקה שוטפות נזקפות לרווח והפסד עם התהוותן.

3. <u>פחת</u>

פחת הוא הקצאה שיטתית של הסכום בר פחת של נכס על פני אורך חייו השימושיים. סכום בר פחת הוא העלות של הנכס, בניכוי ערך השייר שלו.

נכס מופחת כאשר הוא זמין לשימוש, דהיינו כאשר הוא הגיע למיקום ולמצב הדרושים על מנת שהוא יוכל לפעול באופן שהתכוונה ההנהלה.

פחת נזקף לדוח רווח והפסד (אלא אם נכלל בערך בספרים של נכס אחר) לפי שיטת הקו הישר על פני אומדן אורך החיים השימושי של כל חלק מפריטי הרכוש הקבוע, מאחר ושיטה זו משקפת את תבנית הצריכה החזויה של ההטבות הכלכליות העתידיות הגלומות בנכס בצורה הטובה ביותר. נכסים חכורים בחכירות מימוניות, לרבות קרקעות, מופחתים על פני התקופה הקצרה מבין תקופת החכירה ואורך החיים השימושיים של הנכסים, אלא אם צפוי באופן סביר שהקבוצה תקבל בעלות על הנכס בתום תקופת החכירה. קרקעות בבעלות אינן מופחתות. שיפורים במושכר מופחתים לפי שיטת הקו הישר על פני תקופת השכירות (לרבות תקופת האופציה להארכה שבידי הקבוצה שבכוונתה לממשה) או בהתאם לתקופת החיים המשוערת של הנכסים, לפי הקצר שבהם.

האומדנים בדבר שיטת הפחת, אורך החיים השימושי וערך השייר נבחנים מחדש לפחות בכל סוף שנת דיווח ומותאמים בעת הצורך ומטופלים כשינוי אומדן מכאן ולהבא.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ז. רכוש קבוע (המשך)

3. <u>פחת</u> (המשך)

שיעורי הפחת בהם נעשה שימוש בתקופה השוטפת ובתקופות ההשוואה הינו כדלקמן (באחוזים):

קרקעות בחכירה מימונית	2
בניינים	4
ריהוט וציוד משרדי	6-20
כלי רכב	15
מחשבים וציוד היקפי	20-33
שיפורים במושכר	4-10

4. <u>סיווג לסעיף נדל"ן להשקעה</u>

כאשר השימוש בנדל"ן הופך משימוש על ידי הבעלים לנדל"ן להשקעה, אשר נמדד לפי שווי הוגן, הנכס נמדד מחדש לפי שווי הוגן ומסווג כנדל"ן להשקעה. כל רווח שנוצר מהמדידה מחדש נזקף לרווח כולל אחר ומוצג בקרן שערוך בהון, אלא אם הרווח מבטל הפסד קודם מירידת ערך של הנדל"ן, ובמקרה זה הרווח נזקף תחילה לדוח רווח והפסד. כל הפסד נזקף ישירות לרווח והפסד.

ח. נכסים בלתי מוחשיים

1. <u>מוניטין</u>

מוניטין שנוצר כתוצאה מרכישה של חברות מאוחדות מוצג במסגרת נכסים בלתי מוחשיים. למידע בדבר מדידת המוניטין בעת ההכרה לראשונה ראה ביאור 3(א)(1).

בתקופות עוקבות מוניטין נמדד לפי עלות בניכוי הפסדים מירידת ערך שנצברו (ראה ביאור 3(יא)(2)).

2. <u>נכסים בלתי מוחשיים אחרים</u>

נכסים בלתי מוחשיים הנרכשים בנפרד נמדדים עם ההכרה לראשונה לפי העלות בתוספת עלויות רכישה ישירות. נכסים בלתי מוחשיים, הנרכשים במסגרת צירוף עסקים, נמדדים לפי השווי ההוגן במועד צירוף העסקים.

השווי ההוגן של נכסים בלתי מוחשיים, אשר נרכשו בצירוף עסקים, מבוסס על הערך המהוון של תזרימי המזומנים הצפויים לנבוע מהשימוש בנכסים וממכירתם. השיטה מחייבת קביעת שיעור היוון מתאים לסוג הנכס ולרמת הסיכון בגינו.

לאחר ההכרה לראשונה, נכסים בלתי מוחשיים נמדדים על-פי עלותם בניכוי הפחתה מצטברת ובניכוי הפסדים מירידת ערך שנצברו (ראה ביאור 3(יא)(2)).

נכסים בלתי מוחשיים בעלי אורך חיים שימושיים בלתי מוגדר, אינם מופחתים באופן שיטתי וכפופים לבחינת ירידת ערך מידי שנה וכן בכל עת שקיים סימן המצביע כי ייתכן שחלה ירידת ערך (ראה גם ביאור 3(יא)(2)). אורך החיים השימושיים של נכסים אלה נבחן מידי שנה כדי לקבוע אם הערכת אורך החיים כבלתי מוגדר עדיין תקפה. אם האירועים והנסיבות אינם תומכים עוד בהערכה כאמור, השינוי באורך החיים השימושיים מבלתי מוגדר למוגדר מטופל כשינוי באומדן חשבונאי מכאן ולהבא. באותו מועד נבחנת גם ירידת ערך והנכס מופחת באופן שיטתי על פני תקופת אורך החיים השימושיים שלו.

נכסים בלתי מוחשיים, בעלי אורך חיים שימושיים מוגדר, מופחתים על פני אורך החיים השימושיים שלהם על בסיס שיטת הקו הישר או על בסיס תזרים המזומנים הצפוי אשר שימש בסיס להערכה מהמועד שבו הנכסים זמינים לשימוש, מאחר ושיטות אלו משקפות את תבנית הצריכה החזויה של ההטבות הכלכליות העתידיות הגלומות בנכס בצורה הטובה ביותר. ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים נבחנת כאשר קיימים סימנים המצביעים על ירידת ערך (ראה גם ביאור 3(יא)(2)). תקופת ההפחתה ושיטת ההפחתה של נכס בלתי מוחשי בעל אורך חיים שימושיים מוגדר נבחנות לפחות בכל סוף שנה. שינויים באורך החיים השימושיים או בדפוס הצריכה הצפוי של ההטבות הכלכליות הצפויות לנבוע מהנכס מטופלים כשינוי אומדן חשבונאי באופן של מכאן ולהבא. הוצאות ההפחתה בגין נכסים בלתי מוחשיים בעלי אורך חיים שימושיים מוגדר נזקפות לדוח רווח והפסד (אלא אם נכלל בערך בספרים של נכס אחר).

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ח. נכסים בלתי מוחשיים (המשך)

2. נכסים בלתי מוחשיים אחרים (המשך)

תוכנה לרבות עלויות מחקר ופיתוח
נכסי הקבוצה כוללים מערכות מחשב המורכבות מחומרה ותוכנות. תוכנות המהוות חלק אינטגרלי מחומרה, אשר אינה יכולה לפעול ללא התוכנות המותקנות עליה, מסווגות כרכוש קבוע. לעומת זאת, רישיונות לתוכנות העומדות בפני עצמן ומוסיפות פונקציונליות נוספת לחומרה, מסווגים כנכסים בלתי מוחשיים.

יציאות הקשורות בפעילויות מחקר המבוצעות במטרה לרכוש ידע והבנה מדעיים או טכניים חדשים, נזקפות לרווח והפסד עם התהוותן.

פעילויות פיתוח קשורות בתוכנית לייצור מוצרים או תהליכים חדשים או לשיפור משמעותי של מוצרים או תהליכים קיימים. יציאות בגין פעילויות פיתוח תוכנה מוכרות כנכס בלתי מוחשי אך ורק אם: ניתן למדוד באופן מהימן את עלויות הפיתוח; המוצר או התהליך ישימים מבחינה טכנית ומסחרית; צפויה הטבה כלכלית עתידית מהמוצר ולקבוצה כוונה ומקורות מספיקים על מנת להשלים את הפיתוח ולהשתמש בנכס. העלויות שהוכרו כנכס בלתי מוחשי כוללות את עלות החומרים, שכר עבודה ישיר והוצאות תקורה שניתן ליחסן ישירות להכנת הנכס לשימושו המיועד. עלויות פיתוח תוכנה שהוכרו כנכס בלתי מוחשי נמדדות לפי עלות בניכוי הפחתות והפסדים מירידת ערך שנצברו (ראה ביאור 3(יא)(2)).

עלויות אחרות בגין פעילויות פיתוח תוכנה נזקפות לרווח והפסד עם התהוותן.

נכסים בלתי מוחשיים אשר נוצרים בקבוצה אינם מופחתים באופן שיטתי כל עוד הם אינם זמינים לשימוש, כלומר אינם במיקום ובמצב הנדרשים להם על מנת שיוכלו לפעול באופן שהתכוונה ההנהלה. לפיכך, נכסים בלתי מוחשיים אלו, כגון עלויות פיתוח, נבחנים לירידת ערך לפחות אחת לשנה, עד למועד בו הופכים להיות זמינים לשימוש.

עלויות עוקבות
עלויות עוקבות מוכרות כנכס בלתי מוחשי אך ורק כאשר הן מגדילות את ההטבה הכלכלית העתידית הגלומה בנכס בגינו הן הוצאו. יתר העלויות, לרבות עלויות הקשורות למוניטין או למותגים שפותחו באופן עצמי, נזקפות לדוח רווח והפסד עם התהוותן.

אורך החיים השימושי
אומדן אורך החיים השימושי לתקופה הנוכחית ולתקופות השוואתיות הינו (באחוזים):

דמי ניהול עתידיים מפעילות פנסיה	3
דמי ניהול עתידיים מפעילות גמל	5-14
תיקי לקוחות ומותג	7-10
הוצאות רכישת תיקי ביטוח	7
תוכנות מחשב	10-33

סיווג הפחתות והפסדים מירידות ערך
ההפחתה השוטפת בגין הנכסים הבלתי מוחשיים, לרבות הוצאות רכישת תיקי ביטוח חיים וכללי ולמעט תוכנות מחשב, נזקפת לדוח רווח והפסד לסעיף הוצאות אחרות.

הפחתת תוכנות מחשב נזקפת להוצאות רכישה ושיווק ואחרות, הוצאות עקיפות ליישוב תביעות או הוצאות הנהלה וכלליות, בהתאם ליעוד תוכנות המחשב הרלוונטיות.

הפסדים מירידת ערך נזקפים לסעיף ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים.

ט. נדל"ן להשקעה

נדל"ן להשקעה הוא נדל"ן (קרקע או מבנה, או חלק ממבנה, או שניהם) המוחזק על ידי הקבוצה, כבעלים או בחכירה מימונית, לצורך הפקת הכנסות שכירות ו/או לשם עליית ערך הונית, ושלא לצורך שימוש בהספקת שירותים או למטרות מנהלתיות.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ט. נדל"ן להשקעה (המשך)

נדל"ן להשקעה נמדד לראשונה לפי עלות, בתוספת יציאות שניתן לייחס במישרין לרכישת הנדל"ן להשקעה. עלות נדל"ן להשקעה בהקמה עצמית כוללת עלות חומרים ועבודה ישירה ועלויות אחרות שניתן לייחס במישרין להבאת הנכס למצב הדרוש לכך שיוכל לפעול באופן שהתכוונה ההנהלה.

בתקופות עוקבות, הנדל"ן להשקעה נמדד לפי לפי שווי הוגן, כשהשינויים בשווי ההוגן נזקפים לדוח רווח והפסד, בסעיף רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון. נדל"ן להשקעה בהקמה המיועד לשימוש עתידי כנדל"ן להשקעה נמדד אף הוא בשווי הוגן כאמור לעיל וזאת כאשר השווי ההוגן ניתן למדידה מהימנה. עם זאת, כשהשווי ההוגן אינו ניתן למדידה מהימנה, בשל אופי והיקף סיכוני הפרויקט, נמדד הנדל"ן על פי השווי ההוגן של הקרקע בתוספת עלות בתקופת ההקמה, בניכוי הפסדים מירידת ערך, במידה שקיימים, עד לסיום ההקמה או עד למועד שבו השווי ההוגן ניתן למדידה מהימנה, כמוקדם מביניהם.

העברת נכס מנדל"ן להשקעה לרכוש קבוע מתבצעת כאשר יש שינוי בשימוש, כגון התחלת שימוש בנכס על ידי הבעלים. העלות של הנכס המועבר מנדל"ן להשקעה לרכוש קבוע הוא השווי ההוגן במועד השינוי.

רווח או הפסד מגריעת נדל"ן להשקעה נקבע לפי השוואת התמורה מגריעת הנכס לערכו בספרים למועד הדיווח הכספי האחרון ומוכר בסעיף רווחים (הפסדים) מהשקעות נטו, והכנסות מימון, בדוח רווח והפסד. כאשר נדל"ן להשקעה שסווג בעבר כפריט רכוש קבוע נמכר, קרן ההערכה מחדש, הנכללת בהון בהתייחס לנדל"ן להשקעה, מועברת ישירות לעודפים.

י. חכירות

חכירות, לרבות חכירות של קרקעות ממינהל מקרקעי ישראל, או מצדדים שלישיים אחרים, בהן נושאת הקבוצה באופן מהותי בכל הסיכונים והתשואות מהנכס, מסווגות כחכירות מימוניות. בעת ההכרה לראשונה נמדדים הנכסים החכורים ומוכרת התחייבות בסכום השווה לנמוך מבין השווי ההוגן והערך הנוכחי של דמי החכירה המינימאליים העתידיים. תשלומים עתידים למימוש אופציה להארכת תקופת החכירה מול מנהל מקרקעי ישראל אינם מוכרים כחלק מהנכס וההתחייבות המתייחסת מאחר והם מהווים דמי חכירה מותנים, הנגזרים משוויה ההוגן של הקרקע במועדי החידוש העתידיים של הסכם החכירה.

לאחר ההכרה לראשונה, מטופל הנכס בהתאם למדיניות החשבונאית הנהוגה לגבי נכס זה. ההתחייבות בגין תשלומי החכירה מוצגת בערך נוכחי כאשר תשלומי החכירה מוקצים להוצאות מימון ופירעון של ההתחייבות בגין החכירה לפי שיטת הריבית האפקטיבית.

יתר החכירות מסווגות כחכירות תפעוליות, כאשר הנכסים החכורים אינם מוכרים בדוח על המצב הכספי של הקבוצה.
בחכירה של קרקע ומבנים, מרכיבי הקרקע והמבנים נבחנים בנפרד לצרכי סיווג החכירות, כאשר שיקול משמעותי בסיווג מרכיב הקרקע הינו העובדה כי קרקע בדרך כלל בעלת אורך חיים בלתי מוגדר.

תשלומי ותקבולי חכירה
תשלומים במסגרת חכירה תפעולית, למעט דמי חכירה מותנים, נזקפים לרווח והפסד לפי שיטת הקו הישר, לאורך תקופת החכירה.

כאשר החברה מחכירה נכס בחכירה תפעולית תקבולי החכירה מוכרים כהכנסה ברווח או הפסד בקו ישר על פני תקופת החכירה. תקבולי חכירה מותנים נזקפים לדוח רווח והפסד כהכנסה במועד שבו לחברה זכאות לקבלם.

קביעה האם הסדר מכיל חכירה
בתחילת ההסדר או בעת בחינתו מחדש, הקבוצה קובעת אם הסדר הוא חכירה או אם הוא מכיל חכירה. הסדר הוא חכירה או מכיל חכירה אם מתקיימים שני התנאים הבאים: קיום ההסדר תלוי בשימוש בנכס או בנכסים ספציפיים וכן ההסדר מכיל זכות לשימוש בנכס.

יא. ירידת ערך

1. <u>נכסים פיננסיים שאינם נגזרים</u>

הקבוצה בוחנת בכל מועד דיווח האם קיימת ראיה אובייקטיבית לירידת ערך בגין נכס פיננסי או קבוצה של הנכסים הפיננסיים הבאים:

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יא. ירידת ערך (המשך)

1. נכסים פיננסיים שאינם נגזרים (המשך)

נכסים פיננסיים בעלות מופחתת
כאשר קיימת ראייה אובייקטיבית לירידת ערך, מבוצעת בחינת הצורך בהכרה בהפסד מירידת ערך. עבור נכסים פיננסיים מהותיים, נבחן הצורך בירידת ערך על בסיס כל נכס בנפרד. עבור יתר הנכסים הפיננסיים נבחן הצורך בירידת ערך באופן קולקטיבי, לפי קבוצות בעלות מאפייני סיכוני אשראי דומים. ראיה אובייקטיבית לירידת ערך, לגבי נכסים הנכללים בקבוצות הלוואות וחייבים, קיימת, כאשר אירוע אחד או יותר השפיעו באופן שלילי על אומדן תזרימי המזומנים העתידיים מהנכס או קבוצת נכסים בעלי מאפייני סיכוני אשראי דומים (להלן: "**הנכס**") לאחר מועד ההכרה.

ראיות לירידת ערך כוללות סימנים לכך שלחייב קשיים פיננסיים, לרבות קשיי נזילות ואי יכולת לעמוד בתשלומי קרן או ריבית. סכום ההפסד הנזקף לדוח רווח והפסד נמדד כהפרש בין היתרה בדוחות הכספיים של הנכס לבין הערך הנוכחי של אומדן תזרימי המזומנים העתידיים (שאינם כוללים הפסדי אשראי עתידיים שטרם התהוו), המהוונים בהתאם לשיעור הריבית האפקטיבית המקורית של הנכס הפיננסי (שיעור הריבית האפקטיבית שחושב בעת ההכרה לראשונה). אם הנכס הפיננסי נושא ריבית משתנה, ההיוון נעשה בהתאם לשיעור הריבית האפקטיבית הנוכחית. היתרה בדוחות הכספיים של הנכס מוקטנת באמצעות רישום הפרשה. בתקופות עוקבות הפסד מירידת ערך מבוטל כאשר ניתן לייחס באופן אובייקטיבי את השבת ערכו של הנכס לאירוע שהתרחש לאחר ההכרה בהפסד. ביטול כאמור נזקף לרווח והפסד עד לגובה העלות המופחתת שהייתה צריכה להיות במועד ביטול ירידת הערך אילו לא הייתה מוכרת ירידת הערך.

נכסים פיננסיים זמינים למכירה
לגבי נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהם מכשירים הוניים, הראייה האובייקטיבית לירידת ערך כוללת ירידה משמעותית או מתמשכת בשווי ההוגן של הנכס מתחת לעלותו וכן בחינת שינויים בסביבה הטכנולוגית, הכלכלית או המשפטית או בסביבת השוק בה פועל המנפיק של המכשיר. הבחינה של ירידה משמעותית או מתמשכת, תלויה בנסיבות בכל תאריך דיווח כספי, כאשר במסגרת הבחינה מובאים בחשבון התנודתיות ההיסטורית בשווי ההוגן וכן משך הזמן בו השווי ההוגן של הנכס נמוך מעלותו המקורית. כמו כן, בהתאם למדיניות הקבוצה, ירידה בשווי ההוגן בשיעור של 20% ומעלה ביחס לעלות, נכון למועד הדוח הכספי, או כזו המתמשכת מעל תשעה חודשים (גם אם בשיעור נמוך יותר) מהווה ראייה אובייקטיבית לירידת ערך. כאשר קיימת ראיה אובייקטיבית לירידת ערך, ההפסד המצטבר שנזקף לקרן הון, הנמדד כהפרש בין עלות הרכישה (בניכוי הפסדים קודמים מירידת ערך) לבין השווי ההוגן, מועבר מקרן ההון ומוכר כהפסד מירידת ערך בדוח רווח והפסד. בתקופות עוקבות, כל ירידה נוספת בשווי ההוגן מוכרת כהפסד מירידת ערך; ביטול הפסד מירידת ערך אינו נזקף לרווח והפסד אלא נזקף לקרן הון כרווח כולל אחר.

לגבי נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהם מכשירי חוב, הראיה האובייקטיבית לירידת ערך קיימת כאשר אירוע אחד או יותר השפיעו באופן שלילי על אומדן תזרימי המזומנים העתידיים מהנכס לאחר מועד ההשקעה וניתן לאמוד את ההשפעה באופן מהימן. ראיות לירידת ערך כוללות סימנים לכך שלחייב קשיים פיננסיים, לרבות קשיי נזילות ואי יכולת לעמוד בתשלומי קרן או ריבית. כאשר קיימת ראיה אובייקטיבית לירידת ערך, ההפסד המצטבר שנזקף לקרן הון, הנמדד כהפרש בין עלות הרכישה (בניכוי תשלומי קרן, הפחתות לפי שיטת הריבית האפקטיבית והפסדים קודמים מירידת ערך) לבין השווי ההוגן, מועבר מקרן ההון ומוכר כהפסד מירידת ערך בדוח רווח והפסד. בתקופות עוקבות: כל ירידה נוספת בשווי ההוגן מוכרת כהפסד מירידת ערך; הפסד מירידת ערך מבוטל כאשר ניתן לייחס באופן אובייקטיבי את העלייה בשווי ההוגן לאירוע שהתרחש לאחר ההכרה בהפסד מירידת הערך ושנכלל בחישוב המקורי של ירידת ערך. ביטול, עקב עלייה בשווי ההוגן כאמור, נזקף לרווח והפסד עד לגובה העלות המופחתת שהייתה צריכה להיות במועד ביטול ירידת הערך אילו לא הייתה מוכרת ירידת הערך.

2. נכסים שאינם פיננסיים

עיתוי בחינת ירידת ערך
הערך בספרים של הנכסים הלא פיננסיים של הקבוצה, שאינם הוצאות רכישה נדחות, נדל"ן להשקעה, ונכסי מיסים נדחים, נבדק בכל מועד דיווח כדי לקבוע האם קיימים סימנים המצביעים על ירידת ערך. באם קיימים סימנים, כאמור, מחושב אומדן סכום בר ההשבה של הנכס. אחת לשנה בתאריך קבוע, עבור כל יחידה מניבת מזומנים הכוללת מוניטין, או נכסים בלתי מוחשיים בעלי אורך חיים בלתי מוגדר או שטרם זמינים לשימוש, מבצעת הקבוצה הערכה של הסכום בר ההשבה, או באופן תכוף יותר אם קיימים סימנים לירידת ערך.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יא. ירידת ערך (המשך)

2. נכסים שאינם פיננסיים (המשך)

קביעת יחידות מניבות מזומנים
למטרת בחינת ירידת ערך, הנכסים מקובצים יחד לקבוצת הנכסים הקטנה ביותר אשר מניבה תזרימי מזומנים משימוש מתמשך, אשר הינם בלתי תלויים בעיקרם בנכסים ובקבוצות אחרות (להלן: "**יחידה מניבת מזומנים**").

מדידת סכום בר השבה
הסכום בר ההשבה של נכס או של יחידה מניבת מזומנים הינו הגבוה מבין שווי שימוש לבין שווי הוגן, בניכוי עלויות מימוש. בקביעת שווי השימוש, מהוונת הקבוצה את תזרימי המזומנים העתידיים החזויים לפי שיעור היוון לפני מיסים, המשקף את הערכות משתתפי השוק לגבי ערך הזמן של הכסף והסיכונים הספציפיים המתייחסים לנכס או ליחידה מניבת המזומנים, בגינם לא הותאמו תזרימי המזומנים העתידיים הצפויים לנבוע מהנכס או מהיחידה מניבת המזומנים.

הקצאת מוניטין ליחידות מניבות מזומנים
יחידות מניבות מזומנים אליהן הוקצה מוניטין מקובצות כך שהרמה בה נבחנת ירידת ערך של מוניטין משקפת את הרמה הנמוכה ביותר בה המוניטין נתון למעקב למטרת דיווח פנימי, אך בכל מקרה אינה גדולה ממגזר פעילות (לפני קיבוץ מגזרים דומים, ראה ביאור 3(ג), לעניין הגדרת מגזר פעילות). במקרים בהם לא קיים מעקב על המוניטין לצרכי הנהלה פנימיים, המוניטין מוקצה למגזרי פעילות (לפני קיבוץ מגזרים דומים). מוניטין שנרכש במסגרת צירוף עסקים מוקצה ליחידות מניבות מזומנים, לרבות אלו הקיימות בקבוצה גם טרם צירוף העסקים, אשר צפויות להניב הטבות מהסינרגיה של הצירוף.

לצרכי בחינת ירידת ערך מוניטין, כאשר הזכויות שאינן מקנות שליטה נמדדו לראשונה לפי חלקן היחסי בנכסים נטו של הנרכשת, הקבוצה בחרה לגלם את ערכו בספרים של המוניטין בהתאם לשיעור שבו מחזיקה הקבוצה ביחידה מניבת מזומנים שאליה מוקצה המוניטין.

נכסי מטה
נכסי מטה אינם מפיקים תזרימי מזומנים נפרדים ומשרתים יותר מיחידה מניבת מזומנים אחת. חלק מנכסי המטה מוקצים ליחידות מניבות מזומנים על בסיס סביר ועקבי ונבחנים לירידת ערך כחלק מבחינת ירידת ערך בגין יחידות מניבות המזומנים להן הם מוקצים. נכסי מטה אחרים, אותם לא ניתן להקצות באופן סביר ועקבי ליחידות מניבות מזומנים מוקצים לקבוצת יחידות מניבות מזומנים במידה וקיימים סממנים לכך שחלה ירידת ערך בנכס השייך למטה החברה או כאשר קיימים סממנים לירידת ערך בקבוצת היחידות מניבות המזומנים. במקרה זה, נקבע סכום בר השבה של קבוצת היחידות מניבות המזומנים שאותן משרת נכס המטה.

הכרה בהפסד מירידת ערך
הפסדים מירידת ערך מוכרים כאשר הערך בספרים של נכס או של יחידה מניבת מזומנים עולה על הסכום בר ההשבה, ונזקפים לרווח והפסד. לגבי יחידות מניבות מזומנים הכוללות מוניטין, הפסד מירידת ערך מוכר כאשר הערך בספרים של היחידה מניבה מזומנים, לאחר גילום יתרת המוניטין, עולה על הסכום בר ההשבה שלה. הפסדים מירידת ערך שהוכרו לגבי יחידות מניבות מזומנים, מוקצים תחילה להפחתת הערך בספרים של מוניטין שיוחס ליחידות אלה ולאחר מכן להפחתת הערך בספרים של הנכסים האחרים ביחידה מניבת המזומנים, באופן יחסי.

הקצאת הפסד מירידת ערך לזכויות שאינן מקנות שליטה
החברה בחרה להקצות הפסד מירידת ערך בין הבעלים של החברה לזכויות שאינן מקנות שליטה לפי אותו בסיס שהרווח או ההפסד מוקצה.

ביטול הפסד מירידת ערך
הפסד מירידת ערך מוניטין אינו מבוטל. באשר לנכסים אחרים לגביהם הוכרו הפסדים מירידת ערך בתקופות קודמות, בכל מועד דיווח נבדק האם קיימים סימנים לכך שהפסדים אלו קטנו או שאינם קיימים עוד. הפסד מירידת ערך מבוטל אם חל שינוי באומדנים ששימשו לקביעת הסכום בר ההשבה, אך ורק במידה שהערך בספרים של הנכס, אחרי ביטול ההפסד מירידת הערך, אינו עולה על הערך בספרים בניכוי פחת או הפחתות, שהיה נקבע אלמלא הוכר הפסד מירידת ערך.

3. חברות כלולות והסדרים משותפים המטופלים בשיטת השווי המאזני

החברה קובעת, בכל מועד דיווח לאחר יישום שיטת השווי המאזני, אם קיימת ראייה אובייקטיבית לירידת ערך ואם יש צורך להכיר בהפסד בגין ירידת ערך של ההשקעה בחברות מוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני (להלן: "**ההשקעה**").

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יא. ירידת ערך (המשך)

3. חברות כלולות והסדרים משותפים המטופלים בשיטת השווי המאזני (המשך)

בחינת ירידת הערך נעשית בהתייחס להשקעה בכללותה, כולל המוניטין המיוחס לחברה המוחזקת המטופלת בשיטת השווי המאזני (להלן: "**החברה המוחזקת**"). במידה שקיימת ראיה אובייקטיבית כאמור, מוכר הפסד מירידת ערך, בסכום ההפרש בין הסכום בר ההשבה של ההשקעה לבין ערכה בדוחות הכספיים. סכום בר ההשבה הינו הגבוה מבין מחיר המכירה נטו ושווי שימוש המחושב בהתבסס על הערכת שווי של תזרימי המזומנים נטו שצפוי כי ינבעו מהחברה המוחזקת, כולל תזרימי המזומנים מהפעילויות של החברה המוחזקת והתמורה ממימושה הסופי של ההשקעה, או אומדת את הערך הנוכחי של אומדן תזרימי המזומנים העתידיים אשר חזוי כי ינבעו מדיבידנדים שיתקבלו ומהמימוש הסופי. הפסד כאמור מירידת ערך אינו מוקצה באופן ספציפי למוניטין הכלול בהשקעה ולפיכך בתקופות עוקבות הפסד ניתן לביטול עד מלוא סכומו אם ורק אם חלו שינויים באומדנים ששימשו בקביעת הסכום בר ההשבה של ההשקעה מהמועד בו הוכר לאחרונה ההפסד מירידת ערך. הערך בספרים של ההשקעה, לאחר ביטול ההפסד מירידת ערך, לא יעלה על הערך בספרים של ההשקעה שהיה נקבע לפי שיטת השווי המאזני אלמלא הוכר הפסד מירידת ערך.

4. פרמיות לגבייה

הפרשה לחובות מסופקים בגין פרמיות לגבייה שלדעת ההנהלה גבייתם מוטלת בספק, נקבעת באופן ספציפי על בסיס הערכות סיכון פרטניות, ובאופן קולקטיבי בהתבסס על ניסיון הגבייה בעבר באוכלוסיות בעלות מאפייני סיכוני אשראי דומים.

5. חובות מבטחי משנה

אי עמידה בהתחייבויות של מבטחי המשנה כלפי החברה אינה משחררת אותה מהתחייבויותיה כלפי המבוטחים על פי פוליסות הביטוח. מבטח משנה, אשר לא יעמוד בהתחייבויותיו על פי חוזי ביטוח המשנה, עלול לגרום לחברה הפסדים.

הפרשה לחובות מסופקים בגין חובות מבטחי משנה שגבייתם מוטלת בספק מבוצעות על בסיס הערכות סיכון פרטניות. בנוסף, בקביעת חלקם של מבטחי המשנה בתביעות התלויות ובעתודות הביטוח מתחשבות החברות המאוחדות, בין היתר, בהערכת אפשרות הגבייה ממבטחי המשנה. כאשר חלקם של מבטחי המשנה כאמור מחושב על בסיס אקטוארי, חלקם של מבטחי המשנה שבקשיים מחושב על ידי האקטואר בהתחשב בכלל גורמי הסיכון. כמו כן, מתחשבות החברות המאוחדות בעת עריכת ההפרשות, בין היתר, בנכונות מבטחי המשנה להגיע להסכמי "חתך" Cut off (ניתוק התקשרויות בדרך של פירעון סופי של החובות).

יב. הטבות לעובדים

1. הטבות לאחר סיום העסקה

בקבוצה קיימות מספר תוכניות הטבה לאחר סיום העסקה. התוכניות ממומנות בדרך כלל על ידי הפקדות לחברות ביטוח ולקרנות פנסיה, והן מסווגות כתוכניות הפקדה מוגדרת וכן כתוכניות הטבה מוגדרת.

א. תוכניות להפקדה מוגדרת

תוכנית להפקדה מוגדרת הינה תוכנית לאחר סיום העסקה שלפיה הקבוצה משלמת תשלומים קבועים לישות נפרדת מבלי שתהיה לה מחויבות משפטית או משתמעת לשלם תשלומים נוספים. מחויבויות הקבוצה להפקיד בתוכנית הפקדה מוגדרת נזקפות כהוצאה לרווח והפסד בתקופות שבמהלכן סיפקו העובדים שירותים קשורים.

ב. תוכניות להטבה מוגדרת

תוכנית להטבה מוגדרת הינה תוכנית הטבה לאחר סיום העסקה שאינה תוכנית להפקדה מוגדרת. מחויבות נטו של הקבוצה, המתייחסת לתוכנית הטבה מוגדרת בגין הטבות לאחר סיום העסקה, מחושבת לגבי כל תוכנית בנפרד על ידי אומדן הסכום העתידי של ההטבה שיגיע לעובד בתמורה לשירותיו, בתקופה השוטפת ובתקופות קודמות. הטבה זו מוצגת לפי ערך נוכחי בניכוי השווי ההוגן של נכסי התוכנית. הקבוצה קובעת את הריבית נטו על ההתחייבות (הנכס), נטו בגין הטבה מוגדרת על ידי הכפלת ההתחייבות (הנכס), נטו בגין הטבה מוגדרת בשיעור ההיוון ששימש למדידת המחויבות בגין הטבה מוגדרת, כפי ששניהם נקבעו בתחילת תקופת הדיווח השנתית. שיעור ההיוון נקבע בהתאם לתשואה במועד הדיווח על אגרות חוב קונצרניות באיכות גבוהה, שהמטבע שלהן הינו שקל, ושמועד פירעונן דומה לתנאי המחויבות של הקבוצה. החישובים נערכים על ידי אקטואר מוסמך לפי שיטת יחידת הזכאות החזויה.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יב. הטבות לעובדים (המשך)

1. הטבות לאחר סיום העסקה (המשך)

ב. תוכניות להטבה מוגדרת (המשך)

כאשר לפי תוצאות החישובים נוצר נכס לקבוצה, מוכר נכס עד לסכום נטו של הערך הנוכחי של הטבות כלכליות הזמינות בצורה של החזר מהתוכנית או הקטנה בהפקדות עתידיות לתוכנית. הטבה כלכלית בצורת החזרים או הקטנת הפקדות עתידיות תחשב זמינה כאשר ניתן לממשה במהלך חיי התוכנית או לאחר סילוק המחויבות. בחישוב זה יובאו בחשבון דרישות הפקדה מזערית, באם רלוונטיות לתוכנית.

מדידה מחדש של ההתחייבות (הנכס), נטו בגין הטבה מוגדרת כוללת רווחים והפסדים אקטואריים, תשואה על נכסי תוכנית (למעט ריבית), וכן שינוי כלשהו בהשפעה על תקרת הנכסים (ככל שרלוונטי, למעט ריבית). בהתאם לבחירת הקבוצה, מדידות מחדש נזקפות מיידית, דרך רווח כולל אחר ישירות לעודפים. עלויות ריבית בגין מחויבות להטבה מוגדרת, הכנסות ריבית בגין נכסי התוכנית וריבית בגין ההשפעה של תקרת הנכסים שנזקפו לרווח והפסד, מוצגות בסעיף הוצאות הנהלה וכלליות.

כאשר חל שיפור או צמצום בהטבות שמעניקה הקבוצה לעובדים, אותו חלק מההטבות המוגדלות המתייחס לשירותי עבר של העובדים או הרווח או הפסד מהצמצום מוכרים מיידית ברווח או הפסד כאשר מתרחש התיקון או הצמצום של התוכנית.

הקבוצה מכירה ברווח או הפסד מסילוק תוכנית להטבה מוגדרת כאשר הסילוק מתרחש. רווחים או הפסדים כאמור הינם ההפרש בין החלק המסולק מתוך הערך הנוכחי של המחויבות להטבה מוגדרת במועד הסילוק, לבין מחיר הסילוק, לרבות נכסי תוכנית שהועברו.

פוליסות ביטוח בגין סיום יחסי עובד-מעביד, שהונפקו על ידי החברה, אינן מהוות נכסי תוכנית ומוצגות כהקטנה של ההתחייבות בגין חוזי הביטוח.

2. הטבות אחרות לעובדים לטווח ארוך

המחויבות נטו של הקבוצה בגין הטבות לעובדים לטווח ארוך, שאינן מתייחסות לתוכניות הטבה לאחר סיום העסקה, היא בגין סכום ההטבה העתידית המגיעה לעובדים בגין שירותים שהוענקו בתקופה השוטפת ובתקופות קודמות. סכום הטבות אלו מהוון לערכו הנוכחי ומנוכה ממנו השווי ההוגן של נכסים המתייחסים למחויבות זו. שיעור ההיוון נקבע בהתאם לתשואה במועד הדיווח על אגרות חוב קונצרניות באיכות גבוהה שהמטבע שלהן הוא שקל, ושמועד הפירעון שלהן דומה לתנאי המחויבויות של הקבוצה. החישוב נעשה לפי שיטת יחידת הזכאות החזויה.
רווחים והפסדים אקטואריים נזקפים לרווח והפסד בתקופה בה הם נוצרו.

3. הטבות בגין פיטורין

הטבות בגין פיטורין מוכרות כהוצאה כאשר הקבוצה התחייבה באופן מובהק, ללא אפשרות ממשית לביטול, לפיטורי עובדים לפני הגיעם למועד הפרישה המקובל על פי תוכנית פורמאלית מפורטת, או לספק הטבות בגין פיטורין כתוצאה מהצעה שנעשתה בכדי לעודד פרישה מרצון. הטבות הניתנות לעובדים בפרישה מרצון נזקפות כאשר הקבוצה הציעה לעובדים תוכנית המעודדת פרישה מרצון, צפוי שההצעה תתקבל וניתן לאמוד באופן מהימן את מספר הנענים להצעה.

4. הטבות עובד לטווח קצר

הטבות לעובדים לזמן קצר הינן הטבות אשר חזויות להיות מסולקות במלואן לפני 12 חודש לאחר תום תקופת הדוח השנתית שבה העובדים מספקים את השירותים המתייחסים. מחויבויות בגין הטבות לעובדים לטווח קצר נמדדות על בסיס לא מהוון, וההוצאה נזקפת בעת שניתן השירות המתייחס, או, במקרה של היעדרויות שאינן נצברות (כמו חופשת לידה) - בעת ההיעדרות בפועל. הפרשה בגין הטבות לעובדים לטווח קצר בגין בונוס במזומן או בגין תוכנית השתתפות ברווחים, מוכרת בסכום הצפוי להיות משולם כאשר לקבוצה יש מחויבות נוכחית, משפטית או משתמעת, לשלם את הסכום האמור בגין שירות שניתן על ידי העובד בעבר וניתן לאמוד באופן מהימן את המחויבות.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יב. הטבות לעובדים (המשך)

5. עסקאות תשלומים מבוססי מניות

השווי ההוגן במועד ההענקה של מענקי תשלום מבוסס מניות לעובדים נזקף כהוצאת שכר ברווח והפסד במקביל לגידול בהון, על פני התקופה בה מושגת זכאות העובדים למכשירים ההוניים, היינו, התקופה שבה תנאי הביצוע ו/או השירות מתקיימים (להלן: "**תקופת ההבשלה**"). תקופת ההבשלה מסתיימת במועד שבו העובדים הרלוונטיים זכאים לגמול (להלן: "**מועד ההבשלה**"). בהתאם לבחירת מדיניות של הקבוצה הגידול בהון נזקף לסעיף העודפים.

ההוצאה המצטברת המוכרת בכל מועד דיווח בגין עסקאות המסולקות במכשירים הוניים עד למועד ההבשלה משקפת את מידת חלוף תקופת ההבשלה ואת האומדן הטוב ביותר של הקבוצה לגבי מספר המכשירים ההוניים שצפויים להבשיל בסופו של דבר. החיוב או הזיכוי בדוח רווח והפסד משקף את השינוי בהוצאה המצטברת שהוכרה לתחילת ולסוף התקופה המדווחת. הוצאה בגין הענקות שלא יבשילו בסופו של דבר אינה מוכרת.

יג. הפרשות

הפרשה מוכרת כאשר לקבוצה יש מחויבות נוכחית, משפטית או משתמעת, כתוצאה מאירוע שהתרחש בעבר, הניתנת לאמידה בצורה מהימנה, וכאשר יותר סביר מאשר לא (more likely than not) כי ידרש תזרים שלילי של הטבות כלכליות לסילוק המחויבות. החברה בחרה לקבוע את ההפרשות, כאשר השפעת ערך הזמן מהותית, על ידי היוון תזרימי המזומנים העתידיים בשיעור ריבית לפני מס, המשקף את הערכות השוק השוטפות לערך הזמן של הכסף ואת הסיכונים הספציפיים להתחייבות. הערך בספרים של ההפרשה מותאם בכל תקופה על מנת לשקף את חלוף הזמן.

הקבוצה מכירה בנכס שיפוי אם, וודאי למעשה (Virtually Certain) שהשיפוי יתקבל אם החברה תסלק את המחויבות. הסכום שמוכר בגין השיפוי אינו עולה על סכום ההפרשה.

תביעות משפטיות
תביעות משפטיות, שהינן בעלות מאפיינים ייחודיים, אינן מקובצות, כי אם נבחנות בנפרד. הפרשה בגין טענות/תביעות כאמור שטרם נטענו/הוגשו (unasserted claims) מוכרת בהתאם לסיכוי הכולל של הצלחת התביעה, אם תוגש, כנגד חברות הקבוצה (המבוסס על הסתברות הגשת התביעה והסתברות הצלחת התביעה).

חוזה מכביד
הפרשה לחוזים מכבידים מוכרת כאשר ההטבות הצפויות להתקבל מהחוזים על ידי הקבוצה נמוכות ביחס לעלויות הבלתי נמנעות כתוצאה מעמידה במחויבויותיה החוזיות. ההפרשה נמדדת על פי הנמוך מבין הערך הנוכחי של העלות החזויה לביטול החוזה והערך הנוכחי של העלות החזויה נטו להמשך קיום החוזה. בטרם מוכרת ההפרשה, מכירה הקבוצה בירידת ערך של הנכסים הקשורים לאותו חוזה, ככל שישנה.

יד. הכרה בהכנסות

1. פרמיות

א. מגזר חיסכון ארוך טווח ומגזר בריאות

פרמיות בענפי ביטוח חיים, סיעוד ובריאות לזמן ארוך, לרבות פרמיות חיסכון ולמעט תקבולים בגין חוזי השקעה, נרשמות כהכנסות בהגיע מועד גבייתן.

פרמיות בענף בריאות זמן קצר נרשמות כהכנסות על בסיס דוחות תפוקה חודשיים.

ביטולים נרשמים במועד קבלת ההודעה מבעל הפוליסה, או באופן יזום על ידי החברה עקב פיגורים בתשלום, בכפוף להוראות כל דין. השתתפות המבוטחים ברווחים מנוכה מהפרמיות.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יד. הכרה בהכנסות (המשך)

1. <u>פרמיות</u> (המשך)

ב. <u>מגזר ביטוח כללי</u>
פרמיות במגזר ביטוח כללי נרשמות כהכנסות על בסיס דוחות תפוקה חודשיים. דמי הביטוח מתייחסים בעיקרם לתקופת ביטוח של שנה. ההכנסות מפרמיה ברוטו ושינויים בפרמיה שטרם הורווחה בגינה נרשמים בסעיף פרמיות שהורווחו, ברוטו.

פרמיות בענף רכב חובה נרשמות בעת פירעון הפרמיה, הואיל והכיסוי הביטוחי מותנה בתשלום הפרמיה.

פרמיות מחוזי ביטוח שמועד תחילתם לאחר תום תקופת הדיווח, נרשמות כהכנסות מראש.

ההכנסות שנכללו בדוחות הכספיים הינן לאחר ביטולים שהתקבלו מבעלי פוליסות, ובניכוי ביטולים והפרשות עקב אי פירעון הפרמיות, בכפוף להוראות כל דין, ובניכוי השתתפות ברווחים על בסיס ההסכמים שבתוקף.

2. <u>רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון</u>

רווחים (הפסדים) מהשקעות נטו והכנסות מימון כוללים הכנסות ריבית והפרשי הצמדה בגין סכומים שהושקעו (לרבות נכסי חוב פיננסיים זמינים למכירה), הכנסות מדיבידנדים, רווחים (הפסדים) נטו ממכירת נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה, שינויים בשווי ההוגן נטו של נכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד, רווחים (הפסדים) נטו ממטבע חוץ בגין נכסים, שינויים בשווי ההוגן של נדל"ן להשקעה, רווח (הפסד) בגין גריעת נדל"ן להשקעה והכנסות מדמי שכירות נדל"ן להשקעה בניכוי הוצאות מתייחסות.

הכנסות ריבית והפחתות פרמיה או ניכיון מוכרות עם צבירתן, באמצעות שיטת הריבית האפקטיבית.

הכנסות מדיבידנדים אשר מוכרות במועד הזכאות לתשלום. באם מתקבל הדיבידנד בגין מניות סחירות, מכירה הקבוצה בהכנסות מדיבידנד ביום האקס.

הכנסות שכירות מנדל"ן להשקעה מוכרות ברווח והפסד לפי שיטת הקו הישר, על פני תקופת השכירות. תמריצי חכירה שהוענקו מוכרים כחלק בלתי נפרד מסך ההכנסה מדמי שכירות, על פני תקופת החכירה.

רווחים והפסדים מהפרשי שער ושינויים בשווי ההוגן של השקעות מדווחים בנטו.

3. <u>הכנסות מדמי ניהול</u>

א. <u>דמי ניהול בגין חוזי ביטוח תלויי תשואה</u>

דמי הניהול מחושבים בהתאם להנחיות הממונה, על בסיס התשואה וצבירת החיסכון של המבוטחים בתיק המשתתף ברווחים. דמי הניהול כוללים את המרכיבים דלקמן:
בגין חוזי ביטוח שנמכרים החל מיום 1 בינואר 2004 - דמי ניהול קבועים בלבד;
בגין חוזי ביטוח שנמכרו עד ליום 31 בדצמבר 2003 - דמי ניהול קבועים ומשתנים.

דמי הניהול הקבועים מחושבים בשיעורים קבועים מצבירת החיסכון ונרשמים על בסיס צבירה.

דמי הניהול המשתנים מחושבים כשיעור מהרווח הריאלי השנתי (מיום 1 בינואר ועד יום 31 בדצמבר), שנזקף לחוזה הביטוח בניכוי דמי הניהול הקבועים שנגבו מאותו חוזה ביטוח. ניתן לגבות רק דמי ניהול משתנים חיוביים ובניכוי סכומים שליליים שנצברו בשנים הקודמות. דמי הניהול המשתנים מחושבים ברמת הפוליסה הבודדת (ראה גם ביאור 29).

במהלך השנה נרשמים דמי הניהול המשתנים על בסיס צבירה בהתאם לתשואה החודשית הריאלית, ככל שהיא חיובית. בחודשים בהם התשואה הריאלית שלילית מוקטנים דמי הניהול המשתנים עד לגובה סך דמי הניהול המשתנים שנגבו במצטבר מתחילת השנה. תשואה שלילית שלא בוצעה בגינה הקטנה של דמי הניהול במהלך שנה שוטפת, תנוכה, לצורך חישוב דמי הניהול מתשואה חיובית בתקופות עוקבות.

ב. <u>דמי ניהול מקרנות פנסיה ומקופות גמל</u>

הכנסות מדמי ניהול קרנות פנסיה וקופות גמל נזקפות על בסיס יתרות הנכסים המנוהלים והתקבולים מהעמיתים על בסיס צבירה, בהתאם להנחיות הממונה.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יד. הכרה בהכנסות (המשך)

4. <u>הכנסות מעמלות</u>

א. <u>ביטוח חיים</u>
הכנסות מעמלות ביטוח חיים בסוכנויות הביטוח המאוחדות נזקפות על בסיס מועדי הזכאות לעמלות על פי ההסכמים עם חברות הביטוח, בניכוי הפרשות להחזרי עמלות עקב ביטולים צפויים של פוליסות ביטוח.

ב. <u>ביטוח כללי</u>
הכנסות מעמלות ביטוח כללי בסוכנויות הביטוח המאוחדות נזקפות בעת התהוותן.

ג. <u>ביטוח משנה</u>
הכנסות מעמלות מביטוח משנה בביטוח חיים, ביטוח בריאות וביטוח כללי, נזקפות בעת התהוותן.

טו. עלויות והוצאות הנהלה וכלליות

עלויות והוצאות הנהלה וכלליות מסווגות להוצאות עקיפות ליישוב תביעות (הנכללות בסעיף תשלומים ושינוי בהתחייבות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה), להוצאות הקשורות ברכישה (הנכללות בסעיף עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות) וליתרת הוצאות הנהלה וכלליות אחרות הנכללות בסעיף זה. הסיווג נערך בהתאם למודלים פנימיים של הקבוצה ובהתאם לזיהוי ההוצאות והעמסת תקורה.

טז. הוצאות מימון

הוצאות מימון כוללות הוצאות ריבית, הפרשי הצמדה, הפרשי שער על הלוואות שהתקבלו ועלויות אשראי אחרות, ריבית והפרשי שער על פיקדונות ויתרות מבטחי משנה ושינויים בגין ערך הזמן בהפרשות. רווחים והפסדים מהפרשי שער מדווחים בנטו.

עלויות האשראי שאינן מהוונות, נזקפות לדוח רווח והפסד לפי שיטת הריבית האפקטיבית.

יז. מיסים על הכנסה

מיסים על הכנסה כוללים מיסים שוטפים ונדחים. מיסים שוטפים ונדחים נזקפים לרווח והפסד אלא אם המס נובע מצירוף עסקים, או נזקפים ישירות להון או לרווח כולל אחר במידה ונובעים מפריטים אשר מוכרים ישירות בהון או ברווח כולל אחר, בהתאמה.

מיסים שוטפים
המס השוטף הינו סכום המס הצפוי להשתלם (או להתקבל) על ההכנסה החייבת במס לשנה, כשהוא מחושב לפי שיעורי המס החלים לפי החוקים שנחקקו או נחקקו למעשה למועד הדיווח, במס השוטף נכללו גם שינויים בתשלומי המס המתייחסים לשנים קודמות.

הקבוצה מקזזת נכסי והתחייבויות מיסים שוטפים במידה וקיימת זכות משפטית ניתנת לאכיפה לקיזוז נכסי והתחייבויות מיסים שוטפים וכן קיימת כוונה לסלק נכסי והתחייבויות מיסים שוטפים על בסיס נטו או שנכסי והתחייבויות המיסים השוטפים מיושבים בו זמנית.

עמדות מס לא וודאיות
התחייבות מס בגין עמדות מס לא וודאיות, לרבות הוצאות מס וריבית נוספות, מוכרת כאשר יותר צפוי מאשר לא כי הקבוצה תידרש למשאביה הכלכליים לסילוק המחויבות.

מיסים נדחים
ההכרה במיסים נדחים הינה בהתייחס להפרשים זמניים בין הערך בספרים של נכסים והתחייבויות לצורך דיווח כספי לבין ערכם לצרכי מיסים. הקבוצה לא מכירה במיסים נדחים לגבי ההפרשים הזמניים הבאים: ההכרה לראשונה במוניטין; ההכרה לראשונה בנכסים ובהתחייבויות בעסקה שאינה מהווה צירוף עסקים ושאינה משפיעה על הרווח החשבונאי ועל הרווח לצרכי מס; וכן הפרשים הנובעים מהשקעה בחברות מוחזקות, במידה והקבוצה שולטת במועד היפוך ההפרש וכן צפוי שהם לא יתהפכו בעתיד הנראה לעין, בין אם בדרך של מימוש השקעה ובין אם בדרך של חלוקת דיבידנדים בגין השקעה.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יז. מיסים על הכנסה (המשך)

מיסים נדחים
המדידה של מיסים נדחים משקפת את השלכות המס שינבעו מהאופן בו הקבוצה צופה, בתום תקופת הדיווח, להשיב או לסלק את הערך בספרים של נכסים והתחייבויות, לפי שיעור מס הצפוי לחול במועד ההיפוך. עבור נדל"ן להשקעה הנמדד תוך שימוש במודל השווי ההוגן, קיימת הנחה הניתנת להפרכה שהערך בספרים של הנדל"ן להשקעה ייושב באמצעות מכירה.

המיסים הנדחים נמדדים לפי שיעורי המס הצפויים לחול על ההפרשים הזמניים במועד בו ימומשו, בהתבסס על החוקים שנחקקו או שנחקקו למעשה למועד הדיווח. מיסים נדחים בגין חברות בנות הפועלות מחוץ לישראל חושבו לפי שיעורי המס הרלוונטיים בכל מדינה.

נכס מס נדחה מוכר בספרים בגין הפסדים מועברים ו/או הפרשים זמניים הניתנים לניכוי כאשר צפוי שבעתיד תהיה הכנסה חייבת, שכנגדה ניתן יהיה לנצל את ההפסדים המועברים ו/או ההפרשים הזמניים הניתנים לניכוי, או בהעדר הצפי לקיום הכנסה חייבת בעתיד, נכס מס נדחה מוכר רק עד גובה ההפרשים הזמניים החייבים במס. נכסי המיסים הנדחים נבדקים בכל תאריך דיווח, ובמידה ולא צפוי כי הטבות המס המתייחסות תתממשנה, הם מופחתים.

נכסי מיסים נדחים שלא הוכרו מוערכים מחדש בכל מועד דיווח ומוכרים במידה והשתנה הצפי כך שצפוי שבעתיד תהיה הכנסה חייבת שכנגדה יהיה ניתן לנצל אותם.

קיזוז נכסי והתחייבויות מיסים נדחים
החברה מקזזת נכסי והתחייבויות מיסים נדחים במידה וקיימת זכות משפטית ניתנת לאכיפה לקיזוז נכסי והתחייבויות מיסים שוטפים, והם מיוחסים לאותה הכנסה חייבת במס הממוסה על ידי אותה רשות מס באותה חברה נישומה, או בחברות שונות, אשר בכוונתן לממש נכסי מיסים נדחים ולסלק התחייבויות מיסים נדחים על בסיס נטו או שנכסי והתחייבויות המיסים הנדחים מיושבים בו זמנית.

עסקאות בין חברתיות
מס נדחה בגין עסקאות בין חברתיות בדוחות הכספיים המאוחדים נרשם לפי שיעור המס החל על החברה הרוכשת.

יח. רווח למניה

החברה מציגה נתוני רווח למניה בסיסי ומדולל לגבי הון המניות הרגילות שלה.

הרווח הבסיסי למניה מחושב על ידי חלוקת הרווח או ההפסד המיוחסים לבעלי המניות הרגילות של החברה במספר הממוצע המשוקלל של המניות הרגילות שהיו במחזור במשך השנה.

הרווח המדולל למניה נקבע על ידי התאמת הרווח או ההפסד, המתייחס לבעלי המניות הרגילות של החברה והתאמת הממוצע המשוקלל של המניות הרגילות שבמחזור ובגין ההשפעות של כל המניות הרגילות הפוטנציאליות המדללות (היינו, המקטינות רווח למניה או המגדילות הפסד למניה), לרבות אופציות למניות שהוענקו לעובדים.

שווי השוק הממוצע של מניות החברה, לצורך חישוב ההשפעה המדללת של כתבי האופציה למניות, התבסס על מחירי שוק מצוטטים לתקופה שבה היו כתבי האופציה במחזור.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יט. יישום לראשונה של תיקונים לתקינה הבינלאומית בחשבונאות

החל מיום 1 בינואר 2017 הקבוצה מיישמת את התיקונים לתקנים המתוארים להלן:

תיקון	דרישות הפרסום	תחילה והוראות מעבר	השלכות
תיקון ל- IAS 7, דוח על תזרימי מזומנים	בהתאם לתיקון, על הישות לספק גילויים שיאפשרו למשתמשי הדוחות הכספיים להעריך שינויים בהתחייבויות מפעילויות מימון, כולל הן שינויים הנובעים מתזרימי מזומנים והן שינויים שאינם במזומנים. גילויים אלה יינתנו בקשר לשינויים הבאים בהתחייבויות הנובעות מפעילויות מימון: שינויים כתוצאה מתזרימי מזומנים מפעילויות מימון; שינוים הנובעים מהשגת שליטה או מאיבוד שליטה על חברות בנות או עסקים אחרים; השפעת השינויים בשערי חליפין של מטבע חוץ; שינויים בשווי הוגן; וכן שינויים אחרים.	התיקון יושם באופן פרוספקטיבי.	דרישות הגילוי החדשות שולבו במסגרת ביאור 25, בדבר התחייבויות פיננסיות.

ביאור 4: תקנים חדשים ופרשנויות שטרם אומצו

תקן/פרשנות/תיקון	נושא	תחילה והוראות מעבר	השפעות עיקריות צפויות
(1) תקן דיווח כספי בינלאומי IFRS 9 (2014), מכשירים פיננסיים	IFRS 9 (2014) הינו גרסה סופית של התקן, הכוללת הוראות מעודכנות לסיווג ומדידה של מכשירים פיננסיים, וכן מודל חדש למדידת ירידת ערך של נכסים פיננסיים. הוראות אלו מתווספות לפרק בנושא חשבונאות גידור - כללי שפורסם בשנת 2013. **סיווג ומדידה** בהתאם לתקן, ישנן שלוש קטגוריות עיקריות למדידת נכסים פיננסיים: עלות מופחתת, שווי הוגן דרך רווח והפסד ושווי הוגן דרך רווח כולל אחר. בסיס הסיווג לגבי מכשירי חוב מתבסס על המודל העסקי של הישות לניהול נכסים פיננסיים ועל מאפייני תזרימי המזומנים החוזיים של הנכס הפיננסי. השקעה במכשירים הוניים תימדד בשווי הוגן דרך רווח והפסד (אלא אם החברה בחרה, בעת ההכרה הראשונית, להציג את השינויים בשווי ההוגן ברווח הכולל האחר). התקן דורש כי השינויים בשווי ההוגן של התחייבויות פיננסיות שיועדו לשווי הוגן דרך רווח והפסד המיוחסים לשינוי בסיכון האשראי העצמי יוכרו לרוב ברווח כולל אחר. **חשבונאות גידור - כללי** בהתאם לתקן, אסטרטגיות גידור נוספות אשר נעשה בהן שימוש לצורכי ניהול סיכונים עשויות להיות כשירות לחשבונאות גידור. התקן מחליף את מבחן ה- 125% - 80% הנוכחי לקביעת אפקטיביות הגידור, בדרישה לקשר כלכלי בין הפריט המגודר לבין המכשיר המגדר, מבלי לקבוע סף כמותי. בנוסף, התקן מציג מודלים חדשים המהווים חלופות לחשבונאות גידור בהתייחס לחשיפות אשראי ולחוזים מסוימים אשר אינם בתחולת התקן וקובע עקרונות חדשים לטיפול במכשירים מגדרים. כמו כן, התקן קובע דרישות גילוי חדשות. **ירידת ערך של נכסים פיננסיים** התקן כולל מודל חדש להכרה בהפסדי אשראי צפויים ('expected credit loss' model). עבור מרבית נכסי החוב הפיננסיים. המודל החדש מציג גישת מדידה דואלית של ירידת ערך: אם סיכון האשראי המיוחס לנכס הפיננסי לא עלה באופן משמעותי מאז ההכרה לראשונה, תירשם הפרשה להפסד בגובה הפסדי האשראי הצפויים בשל אירועי כשל אשר התרחשותם אפשרית במהלך שנים-עשר החודשים לאחר מועד הדיווח. אם סיכון האשראי עלה באופן משמעותי, במרבית המקרים ההפרשה לירידת ערך תגדל ותירשם בגובה הפסדי האשראי הצפויים על פני מלוא אורך החיים של הנכס הפיננסי. בחודש ספטמבר 2016 פורסם תיקון לתקן IFRS 4, התיקון מציג שתי הקלות אופציונליות לגבי היישום הצפוי של IFRS 9 על ידי מבטחים: א. דחיית מועד התחילה של IFRS 9 עד ליום ה-1 בינואר 2021 (או למועד מוקדם יותר אם מועד התחילה של התקן החדש הצפוי להתפרסם בקשר לחוזי ביטוח יהיה מוקדם יותר) עבור חברות אשר פעילותן השלטת הינה הנפקת חוזי ביטוח שבתחולת IFRS 4 ואשר טרם אימצו גרסה מוקדמת יותר של IFRS 9. בתקופת הדחייה, החברה תמשיך ליישם את הוראות IAS 39, מכשירים פיננסיים הכרה ומדידה. כמו כן, חברה המיישמת את אופציית הדחיה תידרש לכלול בדוחותיה הכספיים גילויים שונים. גילויים אלו כוללים בין היתר גילוי לשווי הוגן ולשינוי בשווי ההוגן של קבוצות שונות של נכסים פיננסיים בהתאם לאופן הסיווג תחת IFRS 9 וכן גילוי בדבר חשיפה לסיכוני אשראי. התאמת התוצאות ביישום של IFRS 9 בגין נכסים פיננסיים אשר מתייחסים לחוזי ביטוח והנמדדים לפי שווי הוגן דרך רווח והפסד בהתאם ל-IFRS 9.	התקן ייושם לתקופות שנתיות המתחילות ביום 1 בינואר 2018, עם אפשרות לאימוץ מוקדם. התקן ייושם, למפרע, למעט מספר הקלות. להערכת החברה היא עומדת בקריטריונים לעיל ובכוונתה לדחות את יישום IFRS 9 ליום 1 בינואר 2021.	הקבוצה בוחנת את השלכות התקן על הדוחות הכספיים. לא צפוי שינוי באופן מדידת ערכם של נכסים שכנגד התחייבויות תלויות תשואה. יתרת קרן ההון בגין נכסים פיננסיים הוניים זמינים למכירה תועבר לעודפים והשינויים בערכם של הנכסים הפיננסיים כאמור ייכללו אף הם במסגרת העודפים דרך דוח רווח והפסד ולא ירשמו על פי הכללים החלים על נכסים פיננסיים זמינים למכירה (ראה ביאור 3(ו)(1) לעיל). טרם הסתיימה בחינת החברה בדבר אופן מדידת אג"ח ח"צ (חיים צמוד) ופיקדונות באוצר, הנושאים תשואה מובטחת וכוללים מרווח מסוים מעל התשואה המובטחת בהתחייבויות למבוטחים / לעמיתים שכנגדן הם עומדים, ואת השלכת שינוי, ככל שיהיה, במדידת נכסים אלו על ערכן של ההתחייבויות האמורות.

ביאור 4: תקנים חדשים ופרשנויות שטרם אומצו (המשך)

תקן/פרשנות/תיקון	נושא	תחילה והוראות מעבר	השפעות עיקריות צפויות
(2) **תיקון ל- IFRS 9 , מכשירים פיננסיים: סיווג נכסים פיננסיים הכוללים אופציות לפירעון מוקדם**	התיקון מבהיר כי מכשירים פיננסיים עם מנגנון של פירעון מוקדם אשר עשוי להביא למצב בו מתקבל או משולם פיצוי סביר בגין הסיום המוקדם של החוזה, יכולים לעמוד בקריטריון ה- SPPI (תשלומי קרן וריבית בלבד) ולכן להימדד בעלות מופחתת או בשווי הוגן דרך רווח כולל אחר. במסגרת הבסיס למסקנות של התיקון הובהר כי פירעון מוקדם בתמורה לשווי ההוגן של המכשיר לא בהכרח יעמוד בקריטריון ה- SPPI	התיקון יישום לתקופות שנתיות המתחילות ביום 1 בינואר 2019, עם אפשרות ליישום מוקדם. קבוצה אשר תבחר ליישם את התיקון במקביל ליישום התקן ב- 1 בינואר 2018, תיישם לגבי התיקון הוראות מעבר הזהות לאלה של התקן עצמו. קבוצה אשר תבחר ליישם את התיקון אחרי היישום של התקן תיישם בנוסף להוראות המעבר של התקן את הוראות המעבר שמפורטות במסגרת התיקון.	הקבוצה בוחנת את השלכות התיקון על הדוחות הכספיים ללא כוונה ליישום מוקדם.
(3) **תקן דיווח כספי בינלאומי IFRS 17, חוזי ביטוח**	בחודש מאי 2017 פרסמה הוועדה לתקני חשבונאות בינלאומיים (IASB) את תקן דיווח כספי בינלאומי מספר 17 בדבר חוזי ביטוח (להלן - התקן החדש).התקן החדש קובע כללים להכרה, מדידה, הצגה וגילוי בקשר לחוזי ביטוח ומחליף את ההוראות הקיימות בנושא. התקן החדש צפוי לגרום לשינויים משמעותיים בדיווח הכספי של חברות ביטוח. בהתאם לתקן החדש יש למדוד את ההתחייבות הביטוחית כערך הנוכחי של תזרימי המזומנים הצפויים מחוזי הביטוח תוך התחשבות באי הוודאות הגלומה בתחזיות אלו (מרווח הסיכון). כמו כן, הרווח הגלום הצפוי בחוזי הביטוח הנגזר מהחישובים כאמור יוכר על פני תקופת הכיסוי, וההשפעה של שינויים בהנחות (למעט ריבית) תיפרס גם היא על פני תקופת הכיסוי. הפסד יוכר באופן מיידי אם קבוצת חוזי ביטוח אינה צפויה להיות רווחית, או הופכת למפסידה. לגבי חוזי ביטוח מסוימים (בדרך כלל חוזי ביטוח אלמנטרי עם כיסוי ביטוחי של עד שנה) ניתן ליישם מודל מדידה פשוט יותר שאינו שונה בהרבה מהמדידה המקובלת כיום.	התקן החדש יישום החל מיום 1 בינואר 2021. אימוץ מוקדם אפשרי, כל עוד IFRS 9 מכשירים פיננסים וכן IFRS 15 הכרה בהכנסה מחוזים עם לקוחות, מיושמים במקביל (ראה סעיף 2 להלן). התקן החדש יישום למפרע. אם יישום למפרע אינו מעשי ניתן לבחור באחת משתי הגישות הבאות: 1. גישת יישום למפרע חלקי. 2. גישת השווי ההוגן.	לאימוץ התקן צפוייה להיות השפעה מהותית על הדוחות הכספיים של חברות הביטוח, כמו כן, אימוץ התקן מחייב היערכות מיכונית משמעותית ולכן החברה אינה יכולה להעריך בשלב זה את מלוא המשמעויות של יישום התקן.

ביאור 4: תקנים חדשים ופרשנויות שטרם אומצו (המשך)

	תקן/פרשנות/תיקון	נושא	תחילה והוראות מעבר	השפעות עיקריות צפויות
(4)	**תקן דיווח כספי בינלאומי IFRS 15, הכנסה מחוזים עם לקוחות**	התקן מחליף את ההנחיות הקיימות כיום לעניין הכרה בהכנסות ומציג מודל חדש להכרה בהכנסה מחוזים עם לקוחות. התקן קובע שתי גישות להכרה בהכנסה: בנקודת זמן אחת או על פני זמן. המודל כולל חמישה שלבים לניתוח עסקאות על מנת לקבוע את עיתוי ההכרה בהכנסה ואת סכומה. התקן איננו חל הכרה בהכנסה מחוזי ביטוח אך חל על ההכנסות מעמלות בסוכנויות הביטוח ועל ההכנסות מדמי ניהול של החברות המנהלות. כמו כן, התקן קובע דרישות גילוי חדשות ונרחבות יותר מאלו הקיימות כיום.	התקן יושם לתקופות שנתיות המתחילות ביום 1 בינואר 2018, עם אפשרות ליישום מוקדם. התקן כולל חלופות שונות עבור יישום הוראות המעבר, כך שחברות יוכלו לבחור באחת מהחלופות הבאות בעת היישום לראשונה: יישום רטרוספקטיבי מלא; יישום רטרוספקטיבי מלא הכולל הקלות פרקטיות; או יישום התקן החל מיום היישום לראשונה תוך התאמת יתרת העודפים למועד זה בגין עסקאות שטרם הסתיימו.	ההשפעה על חברת הביטוח: אין השפעה של התיקון על חברות ביטוח. השפעה בחברות המנהלות קרנות פנסיה וגמל: החברה צופה כי ליישום התקן החדש לא תהיה השפעה מהותית על מועד הכרה בהכנסה מדמי ניהול ולא על עיתוי ההכרה בהוצאה בגין עלויות להשגת חוזים אלו בגין קרנות פנסיה וגמל.
(5)	**תקן דיווח IFRS 16 חכירות**	התקן עתיד להחליף את ההנחיות הקיימות כיום בנושא חכירות תחת התקינה הבינלאומית. עבור חוכרים, התקן החדש מבטל את הדרישה הקיימת לסיווג החכירה כתפעולית או כמימונית ומציג מודל אחד לטיפול החשבונאי בכל החכירות על גבי המאזן (למעט מספר חריגים), הדומה במהותו לטיפול החשבונאי בחכירות מימוניות כיום. לעומת זאת, הטיפול החשבונאי בספרי המחכירים צפוי להישאר דומה לטיפול החשבונאי כיום.	התקן יושם לתקופות שנתיות המתחילות ביום 1 בינואר 2019 או לאחריו. אימוץ מוקדם אפשרי, ובלבד שהחברה מיישמת באימוץ מוקדם גם את IFRS 15, הכנסות מחוזים עם לקוחות. התקן כולל חלופות שונות עבור הוראות המעבר, כך שחברות יוכלו לבחור באחת מהחלופות הבאות בעת היישום לראשונה: יישום רטרוספקטיבי מלא או יישום התקן החל ממועד היישום לראשונה תוך התאמת יתרת העודפים למועד זה (ללא הצגה מחדש של מספרי השוואה).	הקבוצה בוחנת את השלכות התיקון על הדוחות הכספיים.
(6)	**תיקון ל – IFRS 2, תשלום מבוסס מניות - סיווג ומדידה של עסקאות תשלום מבוסס מניות**	התיקון כולל התייחסות לנושאים הבאים: א. מדידת שווי הוגן של עסקאות תשלום מבוסס מניות המסולקות במזומן. ב. אופן הטיפול בשינויים של תשלום מבוסס מניות בגינם מענק התחייבותי הופך למענק הוני; וכן אופן הטיפול בהתחייבות חברה להחזיק בחלק מהמכשירים ההוניים המוצעים לעובד לצורך ניכוי מס במקור בגין המענק.	התיקון יושם באופן פרוספקטיבי לתקופות שנתיות המתחילות ביום 1 בינואר 2018, עם אפשרות ליישום מוקדם. יישום רטרוספקטיבי אפשרי רק במידה וקיים המידע הנדרש לכך.	להערכת הקבוצה, לאחר בחינת השלכות יישום התקן על הדוחות הכספיים. ליישומו לא צפויה השפעה מהותית על הדוחות הכספיים של החברה.

ביאור 4: תקנים חדשים ופרשנויות שטרם אומצו (המשך)

תקן/פרשנות/תיקון	נושא	תחילה והוראות מעבר	השפעות עיקריות צפויות
(7) **תיקונים ל -IAS 40 נדל"ן להשקעה - העברות של נדל"ן להשקעה**	התיקונים מבהירים ומספקים הנחיות יישום להוראות IAS 40 לגבי העברות של נדל"ן להשקעה או לנדל"ן להשקעה. עיקרי התיקונים הינם הקביעה כי רשימת האירועים המפורטת בתקן לגבי העברות נדל"ן להשקעה מהוות דוגמאות לראיות לשינוי בשימוש הנדל"ן ואינן מהוות רשימה סגורה. כמו כן, התיקונים מבהירים כי שינוי בכוונת ההנהלה, כשלעצמה, לא מספקת ראיה לשינוי בשימוש.	התיקונים יושמו למפרע החל מהדוחות הכספיים לתקופות שנתיות המתחילות ביום 1 בינואר 2018. אימוץ מוקדם אפשרי. התיקונים מאפשרים לבחור ביישום למפרע חלקי, שלפיו התיקונים יושמו לגבי העברות שהתרחשו החל מתקופת היישום לראשונה ואילך, ולא תידרש הצגה מחדש של מספרי ההשוואה. במקרה זה, תיאומים לערך בספרים של נכסים למועד היישום לראשונה של התיקונים יזקפו ישירות להון.	להערכת הקבוצה, לאחר בחינת השלכות יישום התיקונים על הדוחות הכספיים, ליישומם לא צפויה השפעה מהותית על הדוחות הכספיים של החברה.
(8) **פרשנות של הועדה לפרשנויות של דיווח כספי בינלאומי IFRIC 22, עסקאות במטבע חוץ ומקדמות במט"ח.**	הפרשנות קובעת כי מועד העסקה לצורך קביעת שער החליפין לרישום עסקה במטבע חוץ הכוללת מקדמות יהא המועד בו החברה מכירה לראשונה בנכס/התחייבות לא כספי בגין המקדמה. כאשר ישנם מספר תשלומים או תקבולים מראש, החברה תקבע מועד עסקה בגין כל תשלום/תקבול בנפרד.	התיקונים יושמו למפרע החל מהדוחות הכספיים לתקופות שנתיות המתחילות ביום 1 בינואר 2018. אימוץ מוקדם אפשרי. התיקונים מאפשרים לבחור ביישום למפרע חלקי, שלפיו התיקונים יושמו לגבי העברות שהתרחשו החל מתקופת היישום לראשונה ואילך, ולא תידרש הצגה מחדש של מספרי ההשוואה. במקרה זה, תיאומים לערך בספרים של נכסים למועד היישום לראשונה של התיקונים יזקפו ישירות להון.	להערכת הקבוצה, לאחר בחינת השלכות יישום התיקונים על הדוחות הכספיים, ליישומם לא צפויה השפעה מהותית על הדוחות הכספיים של החברה.

ביאור 5: דיווח מגזרי

א. כללי

הקבוצה פועלת במגזרי הפעילות הבאים:

1. חיסכון ארוך טווח

מגזר חיסכון ארוך טווח כולל ביטוח חיים, כיסויים נלווים (נספחים) וניהול קרנות פנסיה וקופות גמל. המגזר כולל חיסכון לטווח ארוך (במסגרת פוליסות ביטוח לסוגיהן, קרנות פנסיה וקופות גמל, לרבות קרנות השתלמות) וכן כיסויים ביטוחיים של סיכונים שונים כגון: מוות, נכות, אובדן כושר עבודה, ביטוחי בריאות הנמכרים כנספח לפוליסת ביטוח חיים ועוד. בהתאם להוראות הממונה מפורט מגזר חיסכון ארוך טווח לפי הענפים הבאים: גמל, פנסיה וביטוח חיים.

2. ביטוח בריאות

מגזר ביטוח בריאות כולל את פעילות הקבוצה בענפי ביטוח בריאות. המגזר כולל ביטוח סיעודי, ביטוח הוצאות רפואיות, ניתוחים, השתלות, תאונות אישיות (ענף בריאות לזמן ארוך), נסיעות לחו"ל, ביטוח שיניים, עובדים זרים ועוד.

3. ביטוח כללי

מגזר הביטוח הכללי כולל את ענפי החבויות והרכוש, ביטוחי אשראי, תאונות אישיות ואחרים.

בהתאם להוראות הממונה מפורט מגזר הביטוח הכללי לפי הענפים הבאים: רכב חובה, רכב רכוש, ענפי רכוש ואחרים וענפי חבויות אחרים, כדלקמן:

- **ענף רכב חובה**
ענף רכב חובה מתמקד בכיסוי אשר רכישתו על ידי בעל הרכב או הנוהג בו היא חובה על פי דין ואשר מעניק כיסוי לנזק גוף (לנהג הרכב, לנוסעים ברכב או להולכי רגל) כתוצאה משימוש ברכב מנועי.
- **ענף רכב רכוש**
ענף רכב רכוש מתמקד בכיסוי נזקי רכוש לרכב המבוטח ונזקי רכוש שהרכב המבוטח יגרום לצד שלישי.
- **ענפי רכוש ואחרים**
יתר ענפי הרכוש שאינם רכב וחבויות וכן ענפי ביטוח אחרים, כגון ערבויות ותאונות אישיות (ענף בריאות לזמן קצר).
- **ביטוח אשראי באמצעות חברה מאוחדת**
ענפי ביטוח אשראי וסיכוני סחר חוץ.
- **ענפי חבויות אחרים**
ענפי החבויות מיועדים לכיסוי של חבויות המבוטח בגין נזק שהוא יגרום לצד שלישי. ענפים אלו כוללים: אחריות כלפי צד ג', אחריות מעבידים, אחריות מקצועית ואחריות המוצר.

4. פעילות שאינה מוקצית למגזרים

פעילות זו כוללת את מטה הקבוצה שעיקרו ההון, ההתחייבויות שאינן בעסקי הביטוח והנכסים המוחזקים כנגדם בחברה, וכן את היתרות והתוצאות הנפרדות של החברה.

ב. מידע נוסף בדבר בסיס הדיווח המגזרי

1. המידע בדבר מגזרי הפעילות נקבע בהתבסס על המידע שנבחן על ידי מקבל ההחלטות התפעוליות הראשי לצורכי קבלת החלטות לגבי הקצאת משאבים והערכת ביצועים.

2. ביאור מגזרי פעילות כולל מספר מגזרים המהווים יחידות עסקיות אסטרטגיות של הקבוצה. יחידות עסקיות אלה כוללות מגוון מוצרים ומנוהלות בנפרד לצורך הקצאת משאבים והערכת ביצועים. המוצרים בבסיס כל מגזר דומים בעיקרם לעניין מהותם, אופן הפצתם, תמהיל הלקוחות, מהות הסביבה המפקחת וכן במאפיינים כלכליים ודמוגרפים ארוכי טווח הנגזרים מחשיפה בעלת מאפיינים דומים לסיכונים ביטוחיים. כמו כן, לתוצאות תיק ההשקעות המוחזקים כנגד ההתחייבויות הביטוחיות עשויה להיות השפעה ניכרת על הריווחיות.

3. תוצאות, נכסי והתחייבויות כל מגזר כוללים פריטים המיוחסים ישירות למגזר ופריטים אשר ניתן ליחסם על בסיס סביר.

כללי החשבונאות שיושמו בדיווח המגזרי תואמים את כללי החשבונאות המקובלים שאומצו לצורך העריכה וההצגה של הדוחות הכספיים המאוחדים של הקבוצה.

ביאור 5: דיווח מגזרי (המשך)

ג. דיווח על מגזרי הפעילות

א. דיווח על מגזרי הפעילות	גמל			פנסיה			ביטוח חיים [1]			סך הכל חיסכון ארוך טווח		
באלפי ש"ח	2017	2016	2015	2017	2016	2015	2017	2016	2015	2017	2016	2015
פרמיות שהורווחו ברוטו	-	-	-	-	-	-	**5,534,579**	4,998,993	4,860,632	**5,534,579**	4,998,993	4,860,632
פרמיות שהורווחו על ידי מבטחי משנה	-	-	-	-	-	-	**168,245**	168,386	163,571	**168,245**	168,386	163,571
פרמיות בשייר	-	-	-	-	-	-	**5,366,334**	4,830,607	4,697,061	**5,366,334**	4,830,607	4,697,061
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	**139,160**	125,670	112,571	**488**	10	(483)	**5,421,019**	2,134,693	2,350,605	**5,560,667**	2,260,373	2,462,693
הכנסות מדמי ניהול	**183,021**	194,052	232,186	**282,422**	276,851	269,791	**760,035**	484,697	536,524	**1,225,478**	955,600	1,038,501
הכנסות מעמלות	-	-	-	-	-	-	**43,050**	38,029	26,939	**43,050**	38,029	26,939
הכנסות אחרות	-	-	-	-	-	-	**-**	-	-	**-**	-	-
סך כל ההכנסות	**322,181**	319,722	344,757	**282,910**	276,861	269,308	**11,590,438**	7,488,026	7,611,129	**12,195,529**	8,084,609	8,225,194
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, ברוטו	**131,475**	118,063	104,878	-	-	-	**10,351,365**	6,729,656	6,710,204	**10,482,840**	6,847,719	6,815,082
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח	-	-	-	-	-	-	**(106,515)**	(109,637)	(147,652)	**(106,515)**	(109,637)	(147,652)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	**131,475**	118,063	104,878	-	-	-	**10,244,850**	6,620,019	**6,562,552** -	**10,376,325**	6,738,082	6,667,430
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	**58,644**	61,539	64,689	**109,622**	104,854	109,266	**721,188**	642,916	645,433	**889,454**	809,309	819,388
הוצאות הנהלה וכלליות	**106,569**	98,314	98,450	**165,492**	127,061	118,423	**373,426**	361,014	341,315	**645,487**	586,389	558,188
ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים	**108,000**	28,877	-	**-**	535	-	**10,593**	2,585	3,018	**118,593**	31,997	3,018
הוצאות אחרות	**19,156**	4,865	5,896	**-**	-	1,585	**483**	519	1,801	**19,639**	5,384	9,282
הוצאות מימון	**(1)**	1	2	**(1)**	(25)	376	**10,383**	3,818	1,562	**10,381**	3,794	1,940
סך כל ההוצאות	**423,843**	311,659	273,915	**275,113**	232,425	229,650	**11,360,923**	7,630,871	7,555,681	**12,059,879**	8,174,955	8,059,246
חלק בתוצאות חברות מוחזקות, נטו	**-**	-	-	**(1,184)**	(986)	(392)	**6,160**	11,099	4,167	**4,976**	10,113	3,775
רווח (הפסד) לפני מיסים על הכנסה	**(101,662)**	8,063	70,842	**6,613**	43,450	39,266	**235,675**	(131,746)	59,615	**140,626**	(80,233)	169,723
רווח (הפסד) כולל אחר לפני מיסים על הכנסה	**-**	-	-	**4,881**	37	(681)	**31,034**	19,069	(124,907)	**35,915**	19,106	(125,588)
סך כל הרווח (ההפסד) הכולל לפני מיסים על הכנסה	**(101,662)**	8,063	70,842	**11,494**	43,487	38,585	**266,709**	(112,677)	(65,292)	**176,541**	(61,127)	44,135
1) סך הפרמיות (כולל פרמיות בגין חוזי השקעה, אשר נזקפו ישירות לעתודה)							**5,825,561**	5,468,697	5,660,535	**5,825,561**	5,468,697	5,660,535

ביאור 5: דיווח מגזרי (המשך)

ג. דיווח על מגזרי הפעילות (המשך)

א. דיווח על מגזרי הפעילות (המשך)	בריאות			כללי			לא מוקצה למגזרים			התאמות וקיזוזים			סה"כ	
באלפי ש"ח	2017	2016	2015	2017	2016	2015	2017	2016	2015	2017	2016	2015	2017	2016	2015
פרמיות שהורווחו ברוטו	**1,917,218**	1,798,776	1,674,136	**2,279,434**	2,314,579	2,522,324	**-**	-	-	**(1,432)**	(1,728)	(1,655)	**9,729,799**	9,110,620	9,055,437
פרמיות שהורווחו על ידי מבטחי משנה	**262,060**	212,416	186,941	**759,976**	661,445	706,870	**-**	-	-	**-**	-	-	**1,190,281**	1,042,247	1,057,382
פרמיות בשייר	**1,655,158**	1,586,360	1,487,195	**1,519,458**	1,653,134	1,815,454	**-**	-	-	**(1,432)**	(1,728)	(1,655)	**8,539,518**	8,068,373	7,998,055
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	**359,955**	101,165	116,238	**116,924**	138,421	203,070	**192,389**	110,582	219,129	**(12)**	67	13	**6,229,923**	2,610,608	3,001,143
הכנסות מדמי ניהול	**-**	-	-	**-**	-	-	**-**	-	-	**1,005**	857	896	**1,226,483**	956,457	1,039,397
הכנסות מעמלות	**(7,647)**	4,461	18,425	**170,235**	133,647	140,143	**-**	-	-	**-**	-	-	**205,638**	176,137	185,507
הכנסות אחרות	**-**	-	-	**61**	72	85	**308**	-	265	**-**	-	3	**369**	72	353
סך כל ההכנסות	**2,007,466**	1,691,986	1,621,858	**1,806,678**	1,925,274	2,158,752	**192,697**	110,582	219,394	**(439)**	(804)	(743)	**16,201,931**	11,811,647	12,224,455
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, ברוטו	**1,654,538**	1,227,856	1,153,321	**1,874,324**	1,611,703	1,578,083	**-**	-	-	**(2,021)**	(1,785)	(2,961)	**14,009,681**	9,685,493	9,543,525
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח	**(293,904)**	(189,484)	(159,246)	**(703,535)**	(357,905)	(435,722)	**-**	-	-	**-**	-	-	**(1,103,954)**	(657,026)	(742,620)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	**1,360,634**	1,038,372	994,075	**1,170,789**	1,253,798	1,142,361	**-**	-	-	**(2,021)**	(1,785)	(2,961)	**12,905,727**	9,028,467	8,800,905
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	**449,263**	395,825	372,821	**584,804**	587,893	610,444	**-**	-	-	**313**	1,612	1,889	**1,923,834**	1,794,639	1,804,542
הוצאות הנהלה וכלליות	**66,646**	56,071	53,368	**60,146**	66,581	65,699	**85,169**	53,751	61,309	**(1,730)**	(1,453)	770	**855,718**	761,339	739,334
ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים	**-**	-	-	**-**	1,249	-	**3,036**	1,000	-	**-**	-	-	**121,629**	34,246	3,018
הוצאות אחרות	**-**	-	116	**-**	-	7,033	**2,929**	(228)	11,009	**625**	148	1,433	**23,193**	5,304	28,873
הוצאות מימון	**6,147**	5,263	4,382	**(7,290)**	(600)	(670)	**124,001**	149,207	128,135	**62**	(5)	2	**133,301**	157,659	133,789
סך כל ההוצאות	**1,882,690**	1,495,531	1,424,762	**1,808,449**	1,908,921	1,824,867	**215,135**	203,730	200,453	**(2,751)**	**(1,483)**	1,133	**15,963,402**	11,781,654	11,510,461
חלק בתוצאות חברות מוחזקות, נטו	**4,331**	6,163	843	**15,837**	-	-	**363**	24,996	21,833	**-**	-	-	**25,507**	41,272	26,451
רווח (הפסד) לפני מיסים על הכנסה	**129,107**	202,618	197,939	**14,066**	16,353	333,885	**(22,075)**	(68,152)	40,774	**2,312**	679	(1,876)	**264,036**	71,265	740,445
רווח (הפסד) כולל אחר לפני מיסים על הכנסה	**54,640**	13,473	(20,423)	**48,157**	(29,486)	(65,960)	**123,059**	12,903	(103,119)	**(887)**	54	335	**260,884**	16,050	(314,755)
סך כל הרווח (ההפסד) הכולל לפני מיסים על הכנסה	**183,747**	216,091	177,516	**62,223**	(13,133)	267,925	**100,984**	(55,249)	(62,345)	**1,425**	733	(1,541)	**524,920**	87,315	425,690

ביאור 5: דיווח מגזרי (המשך)

ד. נתונים נוספים לגבי ענפי ביטוח עיקריים הכלולים במגזר ביטוח כללי

באלפי ש"ח	ענפי חבויות					
	רכב חובה			ענפי חבויות אחרים [1]		
	2017	2016	2015	2017	2016	2015
פרמיות ברוטו	**472,546**	438,306	454,704	**323,847**	310,259	325,391
פרמיות ביטוח משנה	**220,271**	15,572	17,389	**112,356**	97,292	98,739
פרמיות בשייר	**252,275**	422,734	437,315	**211,491**	212,967	226,652
שינוי ביתרת פרמיה שטרם הורווחה, בשייר	**80,566**	27	40,123	**5,201**	4,299	4,585
פרמיות שהורווחו בשייר	**332,841**	422,761	477,438	**216,692**	217,266	231,237
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	**56,056**	69,798	99,809	**38,259**	42,827	59,170
הכנסות מעמלות	**29,790**	-	-	**12,245**	13,254	10,031
הכנסות אחרות	**-**	-	-	**-**	-	-
סך כל ההכנסות	**418,687**	492,559	577,247	**267,196**	273,347	300,438
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, ברוטו	**523,463**	352,883	230,109	**355,811**	426,299	160,623
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח	**(167,692)**	(33,614)	(735)	**(155,807)**	(191,478)	(23,215)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	**355,771**	319,269	229,374	**200,004**	234,821	137,408
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	**80,967**	75,411	76,018	**99,771**	98,896	95,789
הוצאות הנהלה וכלליות	**8,126**	9,813	9,257	**5,570**	6,946	6,624
ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים	**-**	-	-	**-**	143	-
הכנסות מימון	**419**	-	-	**(629)**	174	(70)
סך כל ההוצאות	**445,283**	404,493	314,649	**304,716**	340,980	239,751
חלק ברווחי (הפסדי) חברות כלולות, נטו	**7,602**	-	-	**5,068**	-	-
רווח (הפסד) לפני מיסים על הכנסה	**(18,994)**	88,066	262,598	**(32,452)**	(67,633)	60,687
רווח כולל אחר לפני מיסים על הכנסה	**20,265**	(14,730)	(31,857)	**13,786**	(9,031)	(18,841)
סך כל רווח (הפסד) כולל לפני מיסים על הכנסה	**1,271**	73,336	230,741	**(18,666)**	(76,664)	41,846
התחייבויות בגין חוזי ביטוח ליום 31 בדצמבר						
ברוטו	**2,345,355**	2,380,386	2,566,840	**2,538,361**	2,490,718	2,419,866
משנה	**356,485**	119,659	103,484	**1,085,830**	974,912	873,100
שייר	**1,988,870**	2,260,727	2,463,355	**1,452,531**	1,515,806	1,546,766

1) ענפי חבויות ואחרים כוללים בעיקר תוצאות מענפי ביטוח חבות צג שלישי וחבות מעבידים אשר הפעילות בגינם מהווה 66% מסך הפרמיות בענפים אלו (בשנת 2016 68% ובשנת 2015 66%)

ביאור 5: דיווח מגזרי (המשך)

ד. נתונים נוספים לגבי ענפי ביטוח עיקריים הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

באלפי ש"ח	ענפי רכוש									סך הכל ביטוח כללי		
	רכב רכוש			ביטוח אשראי			ענפי רכוש אחרים [1]					
	2017	2016	2015	2017	2016	2015	2017	2016	2015	2017	2016	2015
פרמיות ברוטו	**726,840**	634,508	639,097	**665,546**	742,580	872,976	110,188	107,027	103,121	**2,298,967**	2,232,680	2,395,289
פרמיות ביטוח משנה	**2,416**	2,756	4,446	**471,783**	477,295	495,004	54,653	52,722	49,572	**861,479**	645,637	665,150
פרמיות בשייר	**724,424**	631,752	634,651	**193,763**	265,285	377,972	55,535	54,305	53,549	**1,437,488**	1,587,043	1,730,139
שינוי ביתרת פרמיה שטרם הורווחה, בשייר	**(33,245)**	(7,631)	45,527	**29,397**	69,477	(4,817)	51	(81)	(103)	**81,970**	66,091	85,315
פרמיות שהורווחו בשייר	**691,179**	624,121	680,178	**223,160**	334,762	373,155	55,586	54,224	53,446	**1,519,458**	1,653,134	1,815,454
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	**11,250**	10,901	19,242	**11,434**	14,204	21,455	(75)	691	3,394	**116,924**	138,421	203,070
הכנסות מעמלות	**6**	26	(10)	**112,590**	103,756	113,756	15,604	16,611	16,366	**170,235**	133,647	140,143
הכנסות אחרות	**-**	-	-	**-**	-	-	61	72	85	**61**	72	85
סך כל ההכנסות	**702,435**	635,048	699,410	**347,184**	452,722	508,366	71,176	71,598	73,291	**1,806,678**	1,925,274	2,158,752
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, ברוטו	**487,288**	437,796	546,742	**482,028**	346,834	518,910	25,734	47,891	121,699	**1,874,324**	1,611,703	1,578,083
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח	**(94)**	582	(8,274)	**(366,283)**	(110,367)	(307,582)	(13,659)	(23,028)	(95,916)	**(703,535)**	(357,905)	(435,722)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	**487,194**	438,378	538,468	**115,745**	236,467	211,328	12,075	24,863	25,783	**1,170,789**	1,253,798	1,142,361
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	**181,150**	163,595	172,760	**213,277**	241,248	257,407	9,639	8,743	8,470	**584,804**	587,893	610,444
הוצאות הנהלה וכלליות	**12,498**	14,207	13,011	**16,631**	20,818	21,995	17,321	14,797	14,812	**60,146**	66,581	65,699
ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים	**-**	-	7,033	**-**	464	-	-	-	-	**-**	-	7,033
הוצאות אחרות	**-**	642	-	**-**	-	-	**-**	-	-	**-**	1,249	-
הכנסות מימון	**(210)**	(249)	(216)	**(3,635)**	728	593	(3,235)	(1,253)	(977)	**(7,290)**	(600)	(670)
סך כל ההוצאות	**680,632**	616,573	731,056	**342,018**	499,725	491,323	35,800	47,150	48,088	**1,808,449**	1,908,921	1,824,867
חלק ברווחי (הפסדי) חברות כלולות, נטו	**1,425**	-	-	**1,742**	-	-	-	-	-	**15,837**	-	-
רווח (הפסד) לפני מיסים על הכנסה	**23,228**	18,475	(31,646)	**6,908**	(47,003)	17,043	35,376	24,448	25,203	**14,066**	16,353	333,885
רווח כולל אחר לפני מיסים על הכנסה	**4,219**	(2,350)	(4,304)	**4,374**	(2,926)	(6,063)	5,513	(449)	(4,895)	**48,157**	(29,486)	(65,960)
סך כל רווח (הפסד) כולל לפני מיסים על הכנסה	**27,447**	16,125	(35,950)	**11,282**	(49,929)	10,980	40,889	23,999	20,308	**62,223**	(13,133)	267,925
התחייבויות בגין חוזי ביטוח ליום 31 בדצמבר												
ברוטו	**517,043**	483,164	505,939	**1,039,333**	1,037,179	1,270,097	80,605	97,897	144,868	**6,520,697**	6,489,344	6,907,609
משנה	**683**	894	8,323	**625,467**	489,129	666,086	42,747	53,462	99,764	**2,111,212**	1,638,056	1,750,757
שייר	**516,360**	482,270	497,616	**413,866**	548,050	604,011	37,858	44,435	45,104	**4,409,485**	4,851,288	5,156,852

1) ענפי רכוש ואחרים כוללים בעיקר תוצאות מענפי ביטוח רכוש עסקיים ודירות אשר הפעילות בגינם מהווה 74% מסך הפרמיות בענפים אלו (בשנת 2016 73% ובשנת 2015 65%)

ביאור 5: דיווח מגזרי (המשך)

ה. דווח על מגזרי הפעילות

באלפי ש"ח	חיסכון ארוך טווח		ביטוח בריאות		ביטוח כללי		לא מוקצה למזגרים		התאמות וקיזוזים		סך הכל	
	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016
נכסים:												
נכסים בלתי מוחשיים	**1,015,652**	1,125,900	**82,026**	82,983	**235,928**	240,058	**12,388**	9,957	**-**	-	**1,345,994**	1,458,898
הוצאות רכישה נדחות	**1,234,111**	1,246,505	**471,014**	439,371	**239,449**	237,488	**-**	-	**-**	-	**1,944,574**	1,923,364
השקעות בחברות כלולות ובחברה קשורה	**105,425**	99,819	**26,847**	19,012	**148,148**	-	**15,752**	150,327	**-**	-	**296,172**	269,158
נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה	**2,869,967**	2,742,180	**-**	-	**-**	-	**-**	-	**-**	-	**2,869,967**	2,742,180
נדל"ן להשקעה אחר	**991,046**	969,091	**53,352**	52,965	**167,711**	-	**-**	163,851	**-**	-	**1,212,109**	1,185,907
השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה	**48,643,929**	52,441,482	**3,789,479**	3,550,565	**-**	-	**-**	-	**-**	-	**56,230,961**	52,194,494
השקעות פיננסיות אחרות:												
נכסי חוב סחירים	**1,613,574**	1,513,211	**885,968**	923,937	**451,293**	524,271	**2,654,270**	2,467,253	**-**	-	**5,504,742**	5,529,035
נכסי חוב שאינם סחירים	**17,683,055**	17,986,492	**475,975**	458,136	**2,582,204**	2,942,169	**788,020**	191,880	**-**	-	**21,832,691**	21,275,240
מניות	**227,692**	295,827	**267,797**	196,959	**262,504**	117,552	**541,669**	596,826	**-**	-	**1,367,797**	1,139,029
אחרות	**1,079,996**	1,133,898	**430,118**	322,238	**386,241**	180,229	**773,347**	761,018	**-**	-	**2,723,604**	2,343,481
סך כל השקעות פיננסיות אחרות	**20,604,317**	20,929,428	**2,059,858**	1,901,270	**3,682,242**	3,764,221	**4,757,306**	4,016,977	**-**	-	**31,428,834**	30,286,785
מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה	**2,878,912**	4,290,418	**239,028**	74,323	**-**	-	**-**	-	**-**	-	**4,529,446**	2,953,235
מזומנים ושווי מזומנים אחרים	**566,018**	604,262	**139,068**	128,288	**186,161**	192,891	**353,330**	352,856	**-**	-	**1,282,821**	1,240,053
נכסי ביטוח משנה	**223,109**	227,169	**463,395**	366,874	**2,111,212**	1,638,056	**-**	-	**-**	-	**2,801,776**	2,228,039
פרמיות לגבייה	**257,018**	311,473	**122,186**	112,643	**457,473**	494,359	**-**	-	**-**	-	**891,132**	864,020
נכסים אחרים	**265,497**	401,684	**75,555**	31,396	**287,063**	242,442	**163,053**	140,294	**(37,026)**	(24,293)	**890,329**	655,336
סך כל הנכסים	**79,622,295**	85,422,117	**7,521,808**	6,759,690	**7,515,387**	6,809,515	**5,301,829**	4,834,262	**(37,026)**	(24,293)	**105,724,115**	98,001,469
סך כל הנכסים עבור חוזים תלויי תשואה	**54,754,343**	60,239,420	**4,070,900**	3,641,277	**-**	-	**-**	-	**-**	-	**64,310,320**	58,395,620
התחייבויות:												
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה	**21,385,685**	21,523,458	**2,140,712**	1,895,640	**6,520,697**	6,489,344	**-**	-	**(575)**	(1,690)	**30,184,292**	29,768,979
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	**53,759,791**	59,310,868	**4,055,916**	3,534,683	**-**	-	**-**	-	**(12,437)**	(11,151)	**63,354,347**	57,283,323
כתבי התחייבות נדחים	**-**	-	**-**	-	**-**	-	**-**	-	**-**	-	**-**	-
התחייבויות פיננסיות	**221,764**	137,442	**7,227**	9,146	**26,024**	15,663	**3,242,364**	3,315,333	**(3)**	-	**3,413,054**	3,561,906
התחייבויות אחרות	**1,142,726**	1,729,906	**605,468**	482,947	**850,235**	626,835	**705,585**	603,174	**(32,186)**	(20,211)	**3,859,008**	2,835,471
סך כל ההתחייבויות	**76,509,966**	82,701,674	**6,809,323**	5,922,416	**7,396,956**	7,131,842	**3,947,949**	3,918,507	**(45,201)**	(33,052)	**100,810,701**	93,449,679

ביאור 6: נכסים בלתי מוחשיים[2]

א. הרכב ותנועה

באלפי ש"ח	מוניטין	דמי ניהול עתידיים	מותג	הפרשים מקוריים המיוחסים לשווי תיקי ביטוח	תוכנות מחשב	סך הכל
עלות						
יתרה ליום 1 בינואר 2016	549,179	272,286	5,100	570,383	1,775,057	3,172,005
רכישות ופיתוח עצמי [1]	-	-	-	-	234,190	234,190
יתרה ליום 31 בדצמבר 2016	**549,179**	**272,286**	**5,100**	**570,383**	**2,009,247**	**3,406,195**
רכישות ופיתוח עצמי [1]	**-**	**-**	**-**	**-**	**225,149**	**225,149**
יתרה ליום 31 בדצמבר 2017	**549,179**	**272,286**	**5,100**	**570,383**	**2,234,396**	**3,631,344**
הפחתות						
יתרה ליום 1 בינואר 2016	40,021	230,703	4,355	569,198	872,440	1,716,717
הפחתה לשנה	-	4,355	510	519	190,950	196,334
הפסד מירידת ערך	24,600	-	-	-	9,646	34,246
יתרה ליום 31 בדצמבר 2016	**64,621**	**235,058**	**4,865**	**569,717**	**1,073,036**	**1,947,297**
הפחתה לשנה	**-**	**3,773**	**235**	**483**	**211,933**	**216,424**
הפסד מירידת ערך	**108,000** [3]	**-**	**-**	**-**	**13,629**	**121,629**
יתרה ליום 31 בדצמבר 2017	**172,621**	**238,831**	**5,100**	**570,200**	**1,298,598**	**2,285,350**
הערך בספרים, נטו						
יתרה ליום 1 בינואר 2016	509,158	41,583	745	1,185	902,617	1,455,288
יתרה ליום 31 בדצמבר 2016	484,558	37,228	235	666	936,211	1,458,898
יתרה ליום 31 בדצמבר 2017	**376,558**	**33,455**	**-**	**183**	**935,798**	**1,345,994**

1) תוספות בגין תוכנות מחשב כוללות תוספות בגין פיתוח עצמי בסכומים של כ-134,080 אלפי ש"ח וכ-138,940 אלפי ש"ח בשנים שהסתיימו בימים 31 בדצמבר 2017 ו-2016, בהתאמה.
2) לפרטים בדבר מדיניות סיווג הפחתות שוטפות והפסדים מירידות ערך ופירוט תקופות ההפחתה, ראה ביאור 3(ח).
3) ראה סעיף ב(1) להלן.

ביאור 6: נכסים בלתי מוחשיים (המשך)

ב. בדיקת ירידת ערך ופרטים נוספים

להלן פירוט ההרכב של הערך בספרים של הנכסים הבלתי מוחשיים, למעט תוכנות מחשב:

	הפרשים מקוריים המיוחסים לשווי תיקי ביטוח		דמי ניהול עתידיים ומותג		מוניטין	
באלפי ש"ח	2017	2016	2017	2016	2017	2016
פעילות גמל [1]	-	-	**33,455**	37,463	**239,411**	347,411
פעילות פנסיה - בגין מיטבית עתודות [2]	-	-	-	-	**134,700**	134,700
פעילות ביטוח כללי - כלל ביטוח אשראי	-	-	-	-	**2,447**	2,447
עודף עלות המיוחס לתיק ביטוח חיים	**183**	666	-	-	-	-
סך הכל	**183**	666	**33,455**	37,463	**376,558**	484,558

1. <u>פעילות ניהול קופות הגמל</u>

כאמור בביאור 41(ג), בדבר השלכות ההוראות הרגולטריות והגברת תנאי התחרות בתחום, שיעור דמי הניהול במגזר הגמל נמצאים בירידה מתמשכת כפועל יוצא מתנאי התחרות בתחום, באופן אשר מכביד על כיסוי הוצאות החברה המנהלת. כמו כן, בתקופת הדוח, קופות הגמל בניהולה של החברה המנהלת רשמו ניודים שליליים נטו עם מגמת התמתנות ברבעון הרביעי. בהתאם לכך, בחנה החברה את הצורך ברישום הפרשה לירידת ערך המוניטין המיוחס לפעילות ניהול קופות הגמל באמצעות הערכת שווי של מעריך שווי חיצוני בלתי תלוי המבוססת על גישת היוון תחזית תזרים המזומנים הנובע מהפעילות (שווי שימוש) המבוססת, בין היתר, על תחזית החברה לשיעור דמי הניהול, הנכסים המנוהלים, הוצאות המגזר ועל כניסתה לפעילות קופת הגמל להשקעה.

בהתאם להערכת השווי ליום 31 בדצמבר 2017, סכום הערך בספרים של פעילות הגמל היה גבוה משווי השימוש בסך של כ-27 מיליוני ש"ח ולפיכך, החברה הכירה בהפסד מירידת ערך המוניטין לפני מס בסכום האמור.

בהתאם להערכת השווי ליום 30 ביוני 2017, סכום הערך בספרים של פעילות הגמל היה גבוה משווי השימוש בסך של כ-81 מיליוני ש"ח ולפיכך, החברה הכירה בהפסד מירידת ערך המוניטין לפני מס בסכום האמור.

בהתאם להערכת השווי ליום 31 בדצמבר 2016, סכום הערך בספרים של פעילות הגמל היה גבוה משווי השימוש בסך של כ-24.6 מיליוני ש"ח ולפיכך, החברה הכירה בהפסד מירידת ערך המוניטין לפני מס בסכום האמור.

להלן מפורטות הנחות מפתח ופרמטרים עיקריים ששימשו בחישוב שווי בר ההשבה:

	ליום 31 בדצמבר 2017	ליום 30 ביוני 2017	ליום 31 בדצמבר 2016
מתודולוגיית ההערכה	DCF	DCF	DCF
שיעור ההיוון התפעולי WACC לפני מס	11.8%	12.0%	12.0%
שיעור צמיחה לטווח ארוך בענף למעט קופת גמל להשקעה	0%	0%	0%
שיעור צמיחה לטווח ארוך קופת גמל להשקעה	3.0%	3.0%	3.0%
מס שולי אפקטיבי	34.2%	34.2%-35.0%	34.2% -35.9%
דמי ניהול מינימאליים	צבירה מעל 1,350 ש"ח סך מינימאלי של 6 ש"ח בחודש בחשבונות עם	סך מינימאלי של 6 ש"ח בחודש	סך מינימאלי של 6 ש"ח בחודש
שיעור דמי ניהול ממוצע בקופת גמל לתגמולים תמר בטווח הארוך	0.57%	0.57%	0.61%
שיעור דמי ניהול ממוצע בקרן השתלמות בטווח הארוך	0.65%	0.67%	0.71%
שיעור דמי ניהול מקסימאליים מהצבירה	1.05%	1.05%	1.05%
מספר שנים בתחזית תזרים המזומנים	5	5	5

ביאור 6- נכסים בלתי מוחשיים (המשך)

ב. בדיקת ירידת ערך ופרטים נוספים (המשך)

2. פעילות ניהול קרנות הפנסיה -

לצורך עריכת הדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2017, ערכה החברה בחינה לירידת ערך המוניטין, המיוחס לפעילות קרנות הפנסיה, באמצעות הערכת שווי של מעריך שווי חיצוני בלתי תלוי. הבחינה התבססה על גישת היוון תחזית תזרים מזומנים (DCF). מעריך השווי מתבסס בעבודתו, בין היתר, על תחשיבי הערך הגלום (EV) לפעילות הפנסיה שערכה החברה. לצורך הערכת שווי השימוש נזקפה תשואה משוקללת על הנכסים בשיעור של כ- 5.1% ותזרימי המזומנים הוונו לערכם הנוכחי בשיעור של 11.3% לפני מס (9% לאחר מס). בהתבסס על הערכת השווי שהתקבלה, הסכום בר השבה שחושב הינו גבוה מהערך בספרים של פעילות הפנסיה ולפיכך לא חלה ירידת ערך מוניטין ליום 31 בדצמבר 2017.

לצורך עריכת הדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2016, ערכה הקבוצה בחינה לירידת ערך המוניטין המיוחס לפעילות ניהול קרנות הפנסיה. לצורך בחינה זו החברה התבססה על תחשיבי הערך הגלום (EV) לפעילות הפנסיה. תזרימי המזומנים, הוונו לפי עקום תשואת ריבית ריאלית חסרת סיכון. בנוסף נזקפה תשואה בשיעור של 4.86% בגין נכסי הקרן המושקעים באגרות חוב מיועדות ותשואה לפי עקום ריבית חסרת סיכון על יתרת הנכסים. כמו כן, נעשו ניתוחי רגישות, לרבות היוון התזרימים לפי ריבית היוון לאחר מס בשיעור של 7%. בהתבסס על מודל תזרים המזומנים שנערך, לרבות ניתוחי הרגישות שבוצעו, הסכום בר השבה שחושב הינו גבוה מהערך בספרים של פעילות הפנסיה ולפיכך לא חלה ירידת ערך מוניטין ליום 31 בדצמבר 2016.

ביאור 7: הוצאות רכישה נדחות

א. ההרכב

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר	
	2017	2016
ביטוח חיסכון ארוך טווח	**1,234,111**	1,246,505
ביטוח בריאות	**471,014**	439,371
ביטוח כללי *)	**239,449**	237,488
סך הכל	**1,944,574**	1,923,364

*) לפרטים נוספים ראה ביאור 19(א).

ב. התנועה בהוצאות רכישה נדחות במגזר חיסכון ארוך טווח ובמגזר בריאות

	חיסכון ארוך טווח			בריאות		
		פנסיה			מחלות	
באלפי ש"ח	ביטוח חיים	וגמל	סך הכל	סיעוד	ואשפוז	סך הכל
יתרה ליום 1 בינואר 2016	917,905	287,348	1,205,253	130,223	263,506	393,729
תוספות:						
עמלות רכישה	192,369	40,091	232,460	12,977	86,044	99,021
הוצאות רכישה אחרות	91,896	-	91,896	7,552	95,469	103,021
סך הכל תוספות	284,265	40,091	324,356	20,529	181,513	202,042
הפחתה שוטפת	(109,839)	(29,717)	(139,556)	(12,463)	(69,695)	(82,158)
הפחתה בגין ביטולים	(143,548)	-	(143,548)	(13,379)	(60,863)	(74,242)
יתרה ליום 31 בדצמבר 2016	948,783	297,722	1,246,505	124,910	314,461	439,371
תוספות:						
עמלות רכישה	**183,244**	**48,577**	**231,821**	**10,887**	**101,311**	**112,198**
הוצאות רכישה אחרות	**94,096**	**-**	**94,096**	**6,093**	**108,215**	**114,308**
סך הכל תוספות	**277,340**	**48,577**	**325,917**	**16,980**	**209,526**	**226,506**
הפחתה שוטפת	**(121,430)**	**(37,800)**	**(159,230)**	**(12,439)**	**(81,640)**	**(94,079)**
הפחתה בגין ביטולים	**(179,081)**	**-**	**(179,081)**	**(12,828)**	**(87,956)**	**(100,784)**
יתרה ליום 31 בדצמבר 2017	**925,612**	**308,499**	**1,234,111**	**116,623**	**354,391**	**471,014**

ביאור 8: רכוש קבוע

א. הרכב ותנועה[1]

באלפי ש"ח	קרקע ובנייני משרד	מחשבים ושרתים	כלי רכב	ריהוט וציוד משרדי	התקנות ושיפורים במושכר	סך הכל
עלות						
יתרה ליום 1 בינואר 2016	31,022	184,290	1,209	41,843	184,866	443,230
רכישות	-	12,413	818	2,629	8,298	24,158
גריעות	-	-	(1,117)	-	-	(1,117)
גריעת נכסים שהופחתו במלואם	-	(1,973)	-	-	-	(1,973)
יתרה ליום 31 בדצמבר 2016	**31,022**	**194,730**	**910**	**44,472**	**193,164**	**464,298**
רכישות	**-**	**4,481**	**25**	**3,457**	**11,618**	**19,581**
גריעות	**(283)**	**-**	**(53)**	**-**	**-**	**(336)**
יתרה ליום 31 בדצמבר 2017	**30,739**	**199,211**	**882**	**47,929**	**204,782**	**483,543**
פחת והפסדים מירידת ערך						
יתרה ליום 1 בינואר 2016	17,898	106,602	550	16,464	48,503	190,017
פחת לשנה	1,016	25,289	158	3,006	10,500	39,969
גריעות	-	-	(593)	-	-	(593)
גריעת נכסים שהופחתו במלואם	-	(1,973)	-	-	-	(1,973)
יתרה ליום 31 בדצמבר 2016	**18,914**	**129,918**	**115**	**19,470**	**59,003**	**227,420**
פחת לשנה	**1,005**	**22,863**	**131**	**3,300**	**11,289**	**38,588**
גריעות	**(220)**	**-**	**(19)**	**-**	**-**	**(239)**
יתרה ליום 31 בדצמבר 2017	**19,699**	**152,781**	**227**	**22,770**	**70,292**	**265,769**
הערך בספרים, נטו						
יתרה ליום 1 בינואר 2016	13,124	77,688	659	25,379	136,363	253,213
יתרה ליום 31 בדצמבר 2016	12,108	64,812	795	25,002	134,161	236,878
יתרה ליום 31 בדצמבר 2017	**11,040**	**46,430**	**655**	**25,159**	**134,490**	**217,774**

1) לפרטים בדבר תקופות ההפחתה, ראה ביאור 3(ז)(3).

ב. לפרטים נוספים באשר לרכוש קבוע חכור, ראה ביאור 42.

ביאור 9: השקעות בחברות מוחזקות

א. תמצית נתונים כספיים לגבי חברות כלולות ועסקאות משותפות

ליום 31 בדצמבר 2017

שם החברה	החזקות עד"ך[2]	עתודות - קרן פנסיה לשכירים ועצמאיים בע"מ	kingsaway 22 limited	Ibex London limited	South 1 Wacker Finance, L.L.C[3]	WC Edgewate Venture, L.L.C[3]	WC 75 Tresser, L.L.C[3]	DCE 1 APS	660 Columbus Ave. Investors, L.L.C[3]	Dominion Tower Holdings, LP	Credit Suisse Emerging Market Credit Opportunity Fund, L.P[1]	IDE Technologies[3]	סך הכל
		חברה מנהלת קרן											
	חברת	פנסיה	השקעה	השקעה	השקעה	השקעה	השקעה	השקעה	השקעה	השקעה		טכנולוגיות	
תחום פעילות	**החזקות**	**ותיקה**	**בנדל"ן**	**בנדל"ן**	**בנדל"ן**	**בנדל"ן**	**בנדל"ן**	**בנדל"ן**	**בנדל"ן**	**בנדל"ן**	**שוק ההון**	**מים**	
מדינת התאגדות	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ארה"ב	ארה"ב	ארה"ב	דנמרק	ארה"ב	ארה"ב	איי קיימן	ישראל	
מקום עיקרי של הפעילות העיסקית	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ארה"ב	ארה"ב	ארה"ב	דנמרק	ארה"ב	ארה"ב	איי קיימן	ישראל	
שיעור בעלות בהון (%)	**33.33**	**50.00**	**50.00**	**50.00**	**12.25**	**17.15**	**17.15**	**49.00**	**9.75**	**49.00**	**2.69**	**3.61**	
שיעור בהצבעה (%)	33.33	50.00	50.00	50.00	12.25	17.15	17.15	49.00	9.75	49.00	2.69	3.61	
סך הכל נכסים	47,349	34,272	62,254	86,468	8,212	193,694	480,797	-	246,316	308,099	322,284	2,619,374	
סך הכל התחייבויות	91	11,740	-	-	-	124,485	299,246	-	200,715	189,640	7,225	1,727,433	
סך הכל נכסים נטו (סך הכל נכסים בניכוי סך הכל התחייבויות)	47,258	22,532	62,254	86,468	8,212	69,209	181,551	-	45,601	118,459	315,059	891,941	
חלק הקבוצה בנכסים נטו (נכסים נטו *אחוז האחזקה)	15,753	11,312	31,126	43,234	1,007	11,869	31,135	-	4,449	58,043	8,475	32,199	
יתרת עודפי עלות והתאמות אחרות	-	33,855	-	-	-	-	-	-	-	-	(726)	14,441	
ערכה של החברה הכלולה בספרי הקבוצה	15,753	45,167	31,126	43,234	1,007	11,869	31,135	-	4,449	58,043	7,749	46,640	296,172
הכנסות	1,429	42,487	-	9,752	-	(3,866)	(3,178)	224	810	35,498	74,753	-	
סך רווח והפסד	1,088	1,271	-	9,752	-	(3,866)	(3,178)	224	810	35,498	71,413	-	
חלק הקבוצה ברווח והפסד של החברה המוחזקת	363	669	-	4,875	-	(658)	(545)	111	77	17,397	1,921	-	
הפחתת התאמות לשווי הוגן שנעשו במועד הרכישה	-	(1,880)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
התאמות אחרות	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(781)	3,931	
חלק הקבוצה ברווח (הפסד) של החברה המוחזקת שהוצג בספרים	363	(1,184)	-	4,875	-	(658)	(545)	111	77	17,397	1,140	3,931	25,507
הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין החברה המוחזקת	-	-	-	(304)	-	(1,394)	(3,353)	(324)	(352)	(4,938)	(814)	-	(11,479)
חלק הקבוצה ברווח הכולל של החברה המוחזקת שהוצג בספרים	363	(1,184)	-	4,571	-	(2,052)	(3,898)	(213)	(275)	12,459	326	3,931	10,097

1) נכון ליום 31 בדצמבר 2017, לחברה השפעה מהותית באמקו מאחר שיש לה הכוח לקחת חלק בהחלטות משמעותיות מסוימות של אמקו, כגון השקעה, באמצעות הנציג המשותף של קבוצת כלל ביטוח ושל כור תעשיות בע"מ, חברה בקבוצת אי די בי. לפרטים נוספים, ראה ביאור 38(ה)(2).

2) החברה קיבלה בשנים 2008-2009 שתי הלוואות מהחזקות עד"ך, על פי חלקה היחסי בהון המניות, אשר יתרתן נכון לתאריך הדיווח הינו בסך של כ-15.7 מיליוני ש"ח ואשר כלולות בסעיף זכאים ויתרות זכות. במהלך שנת 2017 פרעה החברה להחזקות עד"ך הלוואה בסך של כ-0.2 מיליוני ש"ח.

3) שיעור ההחזקה משקף את האחזקות הישירות של תיקי ההשקעות כנגד התחייבויות שאינן תלויי תשואה (להלן: "**נוסטרו**"). בנוסף לשיעורים אלו, החברה מחזיקה בהשקעות כנגד התחייבויות תלויי תשואה (להלן: "**עמיתים**") שיעורי החזקה נוספים. שיעור ההחזקה המשותפים בנוסטרו ובעמיתים מקנה לחברה השפעה מהותית.

ביאור 9: השקעות בחברות מוחזקות (המשך)

א. תמצית נתונים כספיים לגבי חברות כלולות ועסקאות משותפים (המשך)

ליום 31 בדצמבר 2016

שם החברה	החזקות עד"ך[2]	עתודות - קרן פנסיה לשכירים ועצמאיים בע"מ	kingsaway 22 limited	Ibex London limited	South 1 Wacker Finance, L.L.C[3]	WC Edgewate Venture, L.L.C[3]	WC 75 Tresser, L.L.C[3]	DCE 1 APS	660 Columbus Ave. Investors, L.L.C[3]	Dominion Tower Holdings, LP	Credit Suisse Emerging Market Credit Opportunity Fund, L.P[1]	סך הכל
תחום פעילות	חברת החזקות	חברה מנהלת קרן פנסיה ותיקה	השקעה בנדל"ן	השקעה בנדל"ן	השקעה בנדל"ן	השקעה בנדל"ן	השקעה בנדל"ן	השקעה בנדל"ן	השקעה בנדל"ן	השקעה בנדל"ן	שוק ההון	
מדינת התאגדות	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ארה"ב	ארה"ב	ארה"ב	דנמרק	ארה"ב	ארה"ב	איי קיימן	
מקום עיקרי של הפעילות העיסקית	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ארה"ב	ארה"ב	ארה"ב	דנמרק	ארה"ב	ארה"ב	איי קיימן	
שיעור בעלות בהון (%)	33.33	50.00	50.00	50.00	12.25	17.15	17.15	49.00	9.75	49.00	2.69	
שיעור בהצבעה (%)	33.33	50.00	50.00	50.00	12.25	17.15	17.15	49.00	9.75	49.00	2.69	
סך הכל נכסים	46,718	31,485	64,726	81,344	13,469	216,789	524,116	292,363	263,825	310,853	326,661	
סך הכל התחייבויות	548	10,885	-	-	-	131,251	316,843	249,600	215,415	210,591	4,469	
סך הכל נכסים נטו (סך הכל נכסים בניכוי סך הכל התחייבויות)	46,170	20,600	64,726	81,344	13,469	85,538	207,273	42,763	48,410	100,262	322,192	
חלק הקבוצה בנכסים נטו (נכסים נטו *אחוז האחזקה)	15,390	10,287	32,363	40,672	1,650	14,668	35,548	20,956	4,720	49,127	8,667	
יתרת עודפי עלות והתאמות אחרות	-	35,735	-	-	-	-	-	-	-	-	(625)	
ערכה של החברה הכלולה בספרי הקבוצה	15,390	46,022	32,363	40,672	1,650	14,668	35,548	20,956	4,720	49,127	8,042	269,158
הכנסות	1,368	42,102	-	4,200	17,584	2,484	16,974	34,929	11,199	23,445	142,558	
סך רווח והפסד	512	1,847	-	4,200	17,584	2,484	16,974	34,929	11,199	23,445	138,289	
חלק הקבוצה ברווח והפסד של החברה המוחזקת	170	894	-	2,101	2,154	426	2,911	17,116	1,088	11,488	3,720	
הפחתת התאמות לשווי הוגן שנעשו במועד הרכישה	-	(1,880)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
התאמות אחרות	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,084	
חלק הקבוצה ברווח (הפסד) של החברה המוחזקת שהוצג בספרים	170	(986)	-	2,101	2,154	426	2,911	17,116	1,088	11,488	4,804	42,068
הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין החברה המוחזקת	-	-	-	(8,204)	(553)	(195)	(460)	(95)	(60)	878	(118)	(8,807)
חלק הקבוצה ברווח הכולל של החברה המוחזקת שהוצג בספרים	170	(986)	-	(6,103)	1,601	231	2,451	17,021	1,028	12,366	4,686	32,465
מחוייבות להשקעת כספים בחברה המוחזקת באלפי דולר	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	593	-

1) נכון ליום 31 בדצמבר 2016, לחברה השפעה מהותית באמקו מאחר שיש לה הכוחלקחת חלק בהחלטות משמעותיות מסוימות של אמקו, כגון השקעה, באמצעות הנציג המשותף של קבוצת כלל ביטוח ושל כור תעשיות בע"מ, חברה בקבוצת אי די בי. לפרטים נוספים, ראה ביאור 38(ה)(2).

2) החברה קיבלה בשנים 2008-2009 שתי הלוואות מהחזקות עד"ך, על פי חלקה היחסי בהון המניות, אשר יתרתן נכון לתאריך הדיווח הינו בסך של כ-15.4 מיליוני ש"ח ואשר כלולות בסעיף זכאים ויתרות זכות. במהלך שנת 2016 פרעה החברה להחזקות עד"ך הלוואה בסך של כ-0.2 מיליוני ש"ח.

3) שיעור ההחזקה משקף את האחזקות הישירות של תיקי ההשקעות כנגד התחייבויות שאינן תלויי תשואה (להלן: "**נוסטרו**"). בנוסף לשיעורים אלו, החברה מחזיקה בהשקעות כנגד התחייבויות תלויי תשואה (להלן: "**עמיתים**") שיעורי החזקה נוספים. שיעור ההחזקה המשותפים בנוסטרו ובעמיתים מקנה לחברה השפעה מהותית..

ביאור 9: השקעות בחברות מוחזקות (המשך)

א. תמצית נתונים כספיים לגבי חברות כלולות ועסקאות משותפים (המשך)

ליום 31 בדצמבר 2015

שם החברה	החזקות עד"ך[2]	עתודות - קרן פנסיה לשכירים ועצמאיים בע"מ	kingsaway 22 limited	Ibex London limited	South 1 Wacker Finance, [3] L.L.C	WC Edgewate Venture, [3] L.L.C	WC 75 Tresser, [3] L.L.C	DCE 1 APS	660 Columbus Ave. Investors, [3] L.L.C	Credit Suisse Market Emerging Credit Opportunity Fund, L.P[1]	סך הכל
תחום פעילות	**חברת החזקות**	**חברה מנהלת קרן פנסיה ותיקה**	**השקעה בנדל"ן**	**השקעה בנדל"ן**	**השקעה בנדל"ן**	**השקעה בנדל"ן**	**השקעה בנדל"ן**	**השקעה בנדל"ן**	**השקעה בנדל"ן**	**שוק ההון**	
מדינת התאגדות	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ארה"ב	ארה"ב	ארה"ב	דנמרק	ארה"ב	איי קיימן	
מקום עיקרי של הפעילות העיסקית	ישראל	ישראל	ישראל	ישראל	ארה"ב	ארה"ב	ארה"ב	דנמרק	ארה"ב	איי קיימן	
שיעור בעלות בהון (%)	33.33	50.00	50.00	50.00	12.25	17.15	17.15	49.00	9.75	2.69	
שיעור בהצבעה (%)	33.33	50.00	50.00	50.00	12.25	17.15	17.15	49.00	9.75	2.69	
הכנסות	1,616	41,968	18,704	16,636	39,633	7,364	26,869	5,553	(9,076)	(43,201)	
סך רווח והפסד	947	2,976	18,704	16,636	39,633	7,364	26,869	5,553	(9,076)	(50,496)	
חלק הקבוצה ברווח והפסד של החברה המוחזקת	316	1,488	9,352	8,318	4,855	1,264	4,607	2,723	(885)	(1,358)	
הפחתת התאמות לשווי הוגן שנעשו במועד הרכישה	-	(1,880)	-	-	-	-	-	-	-	-	
התאמות אחרות	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(2,349)	
חלק הקבוצה ברווח (הפסד) של החברה המוחזקת שהוצג בספרים	316	(392)	9,352	8,318	4,855	1,264	4,607	2,723	(885)	(3,707)	26,451
הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין החברה המוחזקת	-	-	(1,383)	(1,932)	287	44	102	(66)	42	(14)	(2,920)
חלק הקבוצה ברווח הכולל של החברה המוחזקת שהוצג בספרים	316	(392)	7,969	6,386	5,142	1,308	4,709	2,657	(843)	(3,721)	23,531
מחוייבות להשקעת כספים בחברה המוחזקת באלפי דולר	-	-	-	-	-	-	-	-	-	626	

1) נכון ליום 31 בדצמבר 2015, לחברה השפעה מהותית באמקו מאחר שיש לה הכוחלקחת חלק בהחלטות משמעותיות מסוימות של אמקו, כגון השקעה, באמצעות הנציג המשותף של קבוצת כלל ביטוח ושל כור תעשיות בע"מ, חברה בקבוצת אי די בי. לפרטים נוספים, ראה ביאור 38(ה)(2).

2) החברה קיבלה בשנים 2008-2009 שתי הלוואות מהחזקות עד"ך, על פי חלקה היחסי בהון המניות, אשר יתרתן נכון לתאריך הדיווח הינו בסך של כ-15.2 מיליוני ש"ח ואשר כלולות בסעיף זכאים ויתרות זכות. במהלך שנת 2015 פרעה החברה להחזקות עד"ך הלוואה בסך של כ-3.3 מיליוני ש"ח וקיבלה דיבידנד באותו הסכום.

3) שיעור ההחזקה משקף את האחזקות הישירות של תיקי ההשקעות כנגד התחייבויות שאינן תלויי תשואה (להלן: "**נוסטרו**"). בנוסף לשיעורים אלו, החברה מחזיקה בהשקעות כנגד התחייבויות תלויי תשואה (להלן: "**עמיתים**") שיעורי החזקה נוספים. שיעור ההחזקה המשותפים בנוסטרו ובעמיתים מקנה לחברה השפעה מהותית.

ביאור 9: השקעות בחברות מוחזקות (המשך)

ב. פירוט השקעה בחברות מוחזקות

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2017	ליום 31 בדצמבר 2016
השקעה במניות:		
עלות	**247,697**	214,921
רווחים בלתי מחולקים שנצברו מיום הרכישה	**105,017**	97,901
הפסד כולל אחר	**(18,966)**	(7,973)
הפחתת עודפי עלות *)	**(37,571)**	(35,691)
סך הכל השקעה במניות **)	**296,172**	269,158

*) יתרת עודף העלות מיוחסת למקרקעין שבבעלות החברה הכלולה, שהופחת במלואו עקב מכירת המקרקעין האמורים.
**) הקבוצה אינה מחזיקה בניירות ערך הניתנים למימוש לזכויות בהון או לזכויות הצבעה בחברות כלולות. כמו כן ניירות ערך של החברות הכלולות אינם רשומים למסחר בבורסה.

ג. פרטים נוספים בדבר חברות בנות עיקריות אשר מוחזקות במישרין על-ידי החברה:

באחוזים	הערה	31 בדצמבר 2017 בהון המונפק וברווחים ובזכויות ההצבעה	31 בדצמבר 2016 בהון המונפק וברווחים ובזכויות הצבעה
חברות מאוחדות:			
כלל ביטוח אשראי בע"מ (להלן - כלל אשראי)		**80**	80
כלל פנסיה וגמל בע"מ (להלן – כלל פנסיה וגמל)	(1)	**100**	100
הכלל הראשון בע"מ (להלן - הכלל הראשון)		**100**	100
Inc (Clal(US		**100**	100
כ.א. נדל"ן בצרפת בע"מ		**100**	100
כלל שרותי ניהול בע"מ (לשעבר - כלל שירותי ניהול גמל ופנסיה בע"מ, להלן כלל ניהול)		**100**	100
כלליביט מימון בע"מ (להלן – כלליביט מימון)		**100**	100
כנף כלל ניהול פיננסים בע"מ		**100**	100
אררט אחזקות בע"מ		**100**	100
בר א' קרן גמולים בע"מ	(2)	**100**	100
נכסי כלל חברה לביטוח בע"מ		**100**	100
נכסי המגדל בע"מ		**100**	100
נכסי אררט בע"מ		**100**	100
איתן ביט בע"מ		**100**	100
limited row colmore 115		**99**	99

1) במסגרת רכישת קופת הגמל בר קרן גמולים בע"מ שלה מסלול מבטיח תשואה (להלן: "**בר א'**"), קיבלה על עצמה החברה התחייבות לתשואה שנתית מינימלית מובטחת, מידי שנה, לגבי כלל הנכסים המושקעים בבר א' (תשואה ריאלית נטו בשיעור של 5.5% בהתאם לקבוע בתקנון הקופה). התחייבות זו מגובה בהתחייבות החשב הכללי לתשואה מובטחת צמודה למדד בתוספת ריבית בשיעור של 5.95% לשנה על 89% מהנכסים, כאשר יתר הנכסים מושקעים בהשקעות חופשיות. לפרטים נוספים, ראה ביאור 3(א)(2).
2) בתקופת הדוח מוזגה אל תוך כלל פנסיה וגמל.

ביאור 10: נדל"ן להשקעה לרבות עבור חוזים תלויי תשואה

א. הרכב ותנועה

	נדל"ן להשקעה									
	חוזים תלויי תשואה									
	משרדים בישראל		מרכזים מסחריים בישראל[2]		משרדים בחו"ל		מגורים בחו"ל		סך הכל	
באלפי ש"ח	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016
יתרה ליום 1 בינואר	**1,496,959**	1,431,930*)	**558,501**	563,471*)	**508,669**	575,105	**178,051**	179,570	**2,742,180**	2,750,076
תוספות										
רכישות ותוספות נטו, לנכסים קיימים	**24,412**	30,722	**57,516**	-	**-**	-	**-**	-	**81,929**	30,722
עלויות והוצאות שהוונו	**7,938**	11,346	**3,612**	3,169	**-**	-	**-**	-	**11,550**	14,515
סך תוספות	**32,351**	42,068	**61,128**	3,169	**-**	-	**-**	-	**93,479**	45,237
הפרשי תרגום					**(28,101)**	(61,121)	**(17,433)**	(2,820)	**(45,534)**	(63,941)
שינויים בשווי הוגן בגין נדל"ן שטרם מומש[1]	**59,408**	22,961	**245**	(8,139)	**14,454**	(5,315)	**5,735**	1,301	**79,842**	10,808
שינויים בשווי הוגן	**59,408**	22,961	**245**	(8,139)	**(13,647)**	(66,436)	**(11,698)**	(1,519)	**34,308**	(53,133)
יתרה ליום 31 בדצמבר	**1,588,717**	1,496,959	**619,874**	558,501	**495,022**	508,669	**166,353**	178,051	**2,869,967**	2,742,180
פרטים בדבר שיעורי ההיוון ששימשו לצורך קביעת השווי ההוגן	6%-10%	6.5%-10%	6%-9%	6%-9%	4.75%-6.65%	4.75%-6.20%	6%	5%		

	אחר									
	משרדים בישראל		מרכזים מסחריים בישראל[2]		משרדים בחו"ל		מגורים בחו"ל		סך הכל	
באלפי ש"ח	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016
יתרה ליום 1 בינואר	**718,274**	697,234*)	**114,546**	115,387*)	**254,880**	294,768	**98,207**	98,430	**1,185,907**	1,205,819
תוספות										
רכישות ותוספות לנכסים קיימים	**10,462**	12,198	**12,200**	-	**-**	-	**-**	-	**22,663**	12,198
עלויות והוצאות שהוונו	**2,918**	3,165	**867**	731	**-**	-	**-**	-	**3,784**	3,896
סך תוספות	**13,380**	15,363	**13,067**	731	**-**	-	**-**	-	**26,447**	16,094
גריעות										
מימושים	**(15,600)**				**-**	-	**-**	-	**(15,600)**	-
סך גריעות	**(15,600)**	-	**-**	-	**-**	-	**-**	-	**(15,600)**	-
הפרשי תרגום	**-**	-	**-**	-	**(11,584)**	(36,788)	**(9,644)**	(1,436)	**(21,228)**	(38,224)
שינויים בשווי הוגן בגין נדל"ן שטרם מומש [1]	**27,065**	5,677	**(179)**	(1,572)	**6,645**	(3,100)	**3,053**	1,213	**36,583**	2,218
שינויים בשווי הוגן	**27,065**	5,677	**(179)**	(1,572)	**(4,939)**	(39,888)	**(6,591)**	(223)	**15,355**	(36,006)
יתרה ליום 31 בדצמבר	**743,119**	718,274	**127,434**	114,546	**249,941**	254,880	**91,616**	98,207	**1,212,109**	1,185,907
פרטים בדבר שיעורי ההיוון ששימשו לצורך קביעת השווי ההוגן	6%-10%	6.5%-10%	6%-9%	6%-9%	4.75%-6.65%	4.75%-6.20%	6%	5%		

*) סווג מחדש.
1) רווחים משינויים בשווי ההוגן מוכרים בסעיף רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון.
2) כולל מקדמה בגין נדל"ן להשקעה.

ביאור 10: נדל"ן להשקעה לרבות עבור חוזים תלויי תשואה (המשך)

ב. קביעת שווי הוגן

(1) <u>היררכיית שווי הוגן</u>

כל מדידות השווי ההוגן הינן ברמה 3 בהיררכיית השווי ההוגן. להגדרת הרמות השונות בהיררכיה, ראה ביאור 2(ה)(3) לעיל.

(2) <u>תהליכי הערכה המיושמים בקבוצה וטכניקות הערכה ששימשו לקביעת השווי ההוגן</u>

השווי ההוגן של נדל"ן להשקעה הינו אומדן הסכום שהיה מתקבל במכירת הנדל"ן להשקעה, בעסקה רגילה בין משתתפים בשוק במועד המדידה.

בהיעדר מחירים שוטפים בשוק פעיל, השווי ההוגן של נדל"ן להשקעה נקבע על בסיס הערכות שווי שבוצעו על ידי מעריכים חיצוניים, בלתי תלויים, בעלי כישורים מקצועיים מתאימים ובעלי ניסיון עדכני לגבי מיקום וסוג הנכס המוערך. הערכות השווי של הנדל"ן להשקעה מבוצעות בהתאם לשיטת הערכה המתאימה לסוג נכס כמפורט להלן. הערכות שווי חיצוניות מבוצעות בתקופות שונות עבור נכסים שונים בתיק הנדל"ן להשקעה. כל הערכות השווי מועברות לעיון הגורמים הרלוונטיים בחברה.

(3) <u>נתונים בדבר מדידות שווי הוגן של נדל"ן להשקעה</u>

סוג הנכס	טכניקות הערכה לקביעת השווי ההוגן	הנתונים המשמעותיים שאינם ניתנים לצפייה	יחסי הגומלין בין הנתונים המשמעותיים שאינם ניתנים לצפייה ומדידת השווי ההוגן
נכסים להשכרה למטרת מסחר/מגורים	השווי ההוגן נאמד תוך שימוש בטכניקת היוון הכנסות: מודל הערכת השווי מבוסס על הערך הנוכחי של אומדן ה- NOI הנובע מהנכס. הערכת שווי הנדל"ן מתבססת על תזרימי המזומנים השנתיים נטו, המהוונים בשיעור היוון המשקף את הסיכונים הספציפיים הגלומים בהם. כאשר קיימים בפועל הסכמי שכירות, אשר התשלומים בגינם שונים מדמי שכירות ראויים, מבוצעות התאמות בכדי לשקף את תשלומי השכירות בפועל בתקופת החוזה. הערכות השווי מתחשבות בסוג הדיירים הנמצאים בפועל בנכס המושכר או האחראיים למילוי התחייבויות השכירות או אלה העשויים להיות במושכר לאחר השכרת מושכר פנוי, לרבות הערכה כללית לגבי מהימנות האשראי שלהם; ויתרת אורך החיים הכלכלי של הנכס, באותם מקומות שבהם פרמטרים אלו רלוונטיים. הערכת השווי לוקחת בחשבון גם תזרימי מזומנים שליליים המתייחסים להיטלי השבחה, שיפוצים צפויים ודמי חכירה.	• שווי שוק של תשלומי שכירות. עתידיים בתום תקופת החוזה • שיעור היוון של תזרימי המזומנים (מ 4.75% עד 10%).	אומדן השווי ההוגן יגדל אם: • גידול ב NOI הנובע מהנכס. • שיעור ההיוון של תזרימי המזומנים יקטן.

ביאור 10: נדל"ן להשקעה לרבות עבור חוזים תלויי תשואה (המשך)

ב. קביעת שווי הוגן (המשך)

(4) <u>ניתוח רגישות</u>

שיעור ההיוון מהווה אומדן משמעותי בקביעת השווי ההוגן משום ששינוי בו ישפיע באופן מהותי על השווי ההוגן של הנדל"ן להשקעה. יחד עם זאת, יצויין כי שינוי בשווי ההוגן של הנדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה אינו משפיע על הרווח וההפסד של הקבוצה.

בניתוח רגישות להלן מוצגת ההשפעה של שינוי בשיעור ההיוון בשיעורים המפורטים:

<u>נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה</u>

באלפי ש"ח	גידול (קיטון) בשווי ההוגן ליום 31 בדצמבר	
	2017	2016
עלייה של 0.5%	**(155,424)**	(175,083)
ירידה של 0.5%	**180,213**	202,067

<u>נדל"ן להשקעה עבור חוזים שאינם תלויי תשואה</u>

באלפי ש"ח	גידול (קיטון) ברווח והפסד לפני מס לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר	
	2017	2016
עלייה של 0.5%	**(67,867)**	(75,591)
ירידה של 0.5%	**75,879**	85,752

ג. הסכומים שהוכרו בדוח רווח והפסד (למעט השינויים בשווי ההוגן)

באלפי ש"ח	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2017	2016	2015
הכנסות שכירות מנדל"ן להשקעה	**272,152**	251,336	263,256
הוצאות תפעוליות ישירות הנובעות מנדל"ן להשקעה שהפיק הכנסות שכירות במהלך התקופה	**(33,000)**	(23,519)	(23,015)
	239,152	227,817	240,241

ד. פרטים בדבר נדל"ן להשקעה בחכירה

חכירה מהוונת

קרקעות עליהן קיימים קניונים ואשר ערכן בספרים (לרבות המבנה) ליום 31 בדצמבר 2017 הוא 305,777 אלפי ש"ח (אשתקד 301,486 אלפי ש"ח) חכורות בחכירה מהוונת ממינהל מקרקעי ישראל עד לשנת 2022.

קרקעות עליהן קיימים בנייני משרדים ואשר ערכן בספרים (לרבות המבנה) ליום 31 בדצמבר 2017 הוא 775,422 אלפי ש"ח (אשתקד 760,154 אלפי ש"ח) חכורות בחכירה מהוונת ממינהל מקרקעי ישראל לשנים 2027 עד 2059.

ה. באשר להתקשרויות להחכרת נדל"ן להשקעה, ראה ביאור 42.

ו. יתרת ההתחייבות להשקעות נוספות של הקבוצה בנדל"ן להשקעה הסתכמו, ליום 31 בדצמבר 2017, בסך של כ-54 מיליוני ש"ח, מתוכם סך של כ-38 מיליוני ש"ח מכספי פוליסות משתתפות ברווחים . (וסך של כ-78 מיליוני ש"ח, מתוכם סך של כ-55 מיליוני ש"ח מכספי פוליסות משתתפות ברווחים, אשתקד).

ביאור 11: חייבים ויתרות חובה

א. ההרכב

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2017	2016
דמי ניהול לקבל מקופות גמל וקרנות פנסיה	**6,471**	19,310
לקוחות והכנסות לקבל	**104,897**	60,774
הוצאות מראש	**39,624**	20,050
מקדמות לספקים	**7,775**	8,094
בטחונות בגין ניירות ערך	**157,802**	86,284
מקדמות על חשבון עמלות לסוכני ביטוח	**28,283**	31,329
חברות ביטוח ותווכני ביטוח	**72,219**	44,274
שיבובים ושרידים	**30,608**	23,339
אחרים	**66,965**	16,651
סך הכל לפני הפרשה לחובות מסופקים	**514,644**	310,105
בניכוי הפרשה לחובות מסופקים בעיקר בגין מבטחי משנה (ראה ב' להלן)	**(18,932)**	(28,087)
סך הכל חייבים ויתרות חובה	**495,712**	282,018

לעניין חשיפת הקבוצה לסיכוני אשראי ולסיכוני שוק ראה ביאור 37.
לעניין חייבים ויתרות חובה המהווים צדדים קשורים ובעלי עניין ראה ביאור 38.

ב. להלן התנועה בהפרשה לחובות מסופקים

באלפי ש"ח	2017	2016
יתרה ליום 1 בינואר	**28,087**	32,871
תקבולים והכרה בחובות אבודים	**(5,544)**	(370)
שינוי בהפרשה בתקופה - נזקף לרווח והפסד	**(3,611)**	(4,414)
	18,932	28,087

ביאור 12: פרמיה לגבייה

א. ההרכב[1),2)]

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2017	2016
פרמיות לגבייה (*)	**938,301**	926,166
בניכוי הפרשה לחובות מסופקים	**(47,169)**	(62,146)
סך הכל פרמיות לגבייה	**891,132**	864,020
(*) כולל המחאות לגביה והוראות קבע	**359,472**	368,299

1) לעניין חשיפת הקבוצה לסיכוני אשראי ולסיכוני שוק, ראה ביאור 37.
2) לעניין פרמיה לגבייה מצדדים קשורים ובעלי עניין, ראה ביאור 38.

ב. להלן התנועה בהפרשה לחובות מסופקים בגין הפרמיה לגבייה

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2017	2016
יתרה ליום 1 בינואר	**(62,146)**	(19,811)
שינוי בהפרשה בתקופה - נזקף לרווח והפסד	**14,977**	(42,335)
יתרה ליום 31 בדצמבר	**(47,169)**	(62,146)

ג. גיול

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2017	2016
פרמיה לגבייה שערכה לא נפגם		
ללא פיגור	**495,277**	523,950
בפיגור *):		
מתחת ל- 90 ימים	**94,467**	88,308
בין 90 ל- 180 ימים	**95,490**	82,594
מעל 180 ימים	**172,139**	150,658
	362,096	321,560
סך הכל פרמיה לגבייה שערכה לא נפגם	**857,373**	845,510
פרמיה לגבייה שערכה נפגם	**33,759**	18,510
סך הכל פרמיה לגבייה	**891,132**	864,020

*) כולל סכום של 265,748 אלפי ש"ח (31 בדצמבר 2016: 245,608 אלפי ש"ח) חובות בפיגור במגזר ביטוח חיים. חובות אלה מגובים בעיקרם בערך הפידיון של הפוליסה.

ביאור 13: נכסים עבור חוזים תלויי תשואה

א. הרכב:

להלן פירוט הנכסים המוחזקים כנגד חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה, המוצגים בשווי הוגן דרך רווח והפסד[1]:

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2017	ליום 31 בדצמבר 2016
נדל"ן להשקעה	**2,869,967**	2,742,180
השקעות פיננסיות		
נכסי חוב סחירים	**24,285,740**	21,106,921
נכסי חוב שאינם סחירים	**6,534,433**	6,243,667
מניות	**9,518,961**	8,053,144
השקעות פיננסיות אחרות [2]	**15,891,827**	16,790,762
סך הכל השקעות פיננסיות	**56,230,961**	52,194,494
מזומנים ושווי מזומנים	**4,529,446**	2,953,235
אחר	**679,946**	505,711
סך כל הנכסים עבור חוזים תלויי תשואה	**64,310,320**	58,395,620

1) לעניין החשיפה בגין נכסים עבור חוזים תלויי תשואה, ראה ביאור 37(ז).
2) השקעות פיננסיות אחרות כוללות בעיקר השקעות בתעודות סל, תעודות השתתפות בקרנות נאמנות, קרנות השקעה, נגזרים, חוזים עתידיים, אופציות ומוצרים מובנים.

ב. שווי הוגן של נכסים פיננסים

(1) <u>היררכיית שווי הוגן של נכסים פיננסים הנמדדים בשווי הוגן</u>

הטבלה להלן מציגה את הנכסים הפיננסים הנמדדים בשווי הוגן על בסיס עתי, תוך שימוש בשיטת הערכה בהתאם לרמות השווי ההוגן. להגדרת הרמות בהיררכיה, ראה ביאור 2(ה)(3). לפרטים נוספים בדבר מדידות שווי הוגן ראה ביאור 14.

למידע בדבר שווי הוגן של נדל"ן להשקעה עבור נכסים תלויי תשואה, ראה ביאור 10 לעיל.

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2017			
	רמה 1	רמה 2	רמה 3	סה"כ
השקעות פיננסיות				
נכסי חוב סחירים	**21,688,665**	**2,597,075**	**-**	**24,285,740**
נכסי חוב שאינם סחירים	**-**	**6,395,982**	**138,451**	**6,534,433**
מניות	**8,958,782**	**-**	**560,179**	**9,518,961**
השקעות פיננסיות אחרות *)	**10,570,241**	**2,712,386**	**2,609,200**	**15,891,827**
סך הכל השקעות פיננסיות	**41,217,688**	**11,705,443**	**3,307,830**	**56,230,961**
*) מזה בגין נגזרים	**186,612**	**256,471**	**-**	**443,083**

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2016			
	רמה 1	רמה 2	רמה 3	סה"כ
השקעות פיננסיות				
נכסי חוב סחירים	19,389,166	1,717,755	-	21,106,921
נכסי חוב שאינם סחירים	-	6,061,999	181,668	6,243,667
מניות	7,932,601	-	120,543	8,053,144
השקעות פיננסיות אחרות *)	11,899,523	2,476,918	2,414,321	16,790,762
סך הכל השקעות פיננסיות	39,221,290	10,256,672	2,716,532	52,194,494
*) מזה בגין נגזרים	139,843	312,304	-	452,147

ביאור 13: נכסים עבור חוזים תלויי תשואה (המשך)

ב. שווי הוגן של נכסים פיננסים (המשך)

(2) התנועה בנכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן ברמה 3

	נכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד			
באלפי ש"ח	נכסי חוב שאינם סחירים	מניות	השקעות פיננסיות אחרות	סה"כ
יתרה ליום 1 בינואר 2017	**181,668**	**120,543**	**2,414,321**	**2,716,532**
סך הרווחים שהוכרו ברווח והפסד	**11,797**	**18,436**	**170,608**	**200,841**
רכישות	**1,721**	**462,794**	**688,302**	**1,152,817**
מכירות	**(868)**	**(36,789)**	**(653,237)**	**(690,894)**
פידיונות	**(45,286)**	**-**	**(4,662)**	**(49,948)**
דיבידנד וריבית שהתקבלו	**(10,581)**	**(4,805)**	**(6,132)**	**(21,518)**
יתרה ליום 31 בדצמבר 2017	**138,451**	**560,179**	**2,609,200**	**3,307,830**
סך הרווחים לתקופה שנכללו ברווח והפסד בגין נכסים פיננסים המוחזקים נכון ליום 31 בדצמבר 2017*)	**12,033**	**8,694**	**175,431**	**196,158**

	נכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד			
באלפי ש"ח	נכסי חוב שאינם סחירים	מניות	השקעות פיננסיות אחרות	סה"כ
יתרה ליום 1 בינואר 2016	220,562	162,726	2,332,173	2,715,461
סך הרווחים (ההפסדים) שהוכרו ברווח והפסד	931	(9,627)	166,407	157,711
רכישות	922	-	421,773	422,695
מכירות	-	(30,251)	(496,387)	(526,638)
פדיונות	(57,963)	-	-	(57,963)
דיבידנד וריבית שהתקבלו	(3,895)	(2,305)	(9,645)	(15,845)
העברות אל רמה 3**)	21,111	-	-	21,111
יתרה ליום 31 בדצמבר 2016	181,668	120,543	2,414,321	2,716,532
סך הרווחים (הפסדים) לתקופה שנכללו ברווח והפסד בגין נכסים פיננסים המוחזקים נכון ליום 31 בדצמבר 2016*)	3,672	(3,941)	166,571	166,302

*) בסעיף רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון.
**) בגין נכסי חוב אשר הופסק בגינם השימוש בציטוט והועברו לרמה 3 .

(3) לעניין אופן מדידת השווי ההוגן, ראה ביאור 14(ו)(3).

ביאור 14: השקעות פיננסיות אחרות

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2017			
	שווי הוגן דרך רווח והפסד	זמינים למכירה	הלוואות וחייבים	סה"כ
נכסי חוב סחירים [א]	**108,231**	**5,396,511**	**-**	**5,504,742**
נכסי חוב שאינם סחירים [ב]	**5,291**	**-**	**21,827,400**	**21,832,691**
מניות [ד]	**-**	**1,367,797**	**-**	**1,367,797**
אחרות [ה]	**224,447**	**2,499,157**	**-**	**2,723,604**
סך הכל	**337,969**	**9,263,465**	**21,827,400**	**31,428,834**

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2016			
	שווי הוגן דרך רווח והפסד	זמינים למכירה	הלוואות וחייבים	סה"כ
נכסי חוב סחירים [א]	49,640	5,479,395	-	5,529,035
נכסי חוב שאינם סחירים [ב]	8,290	-	21,266,950	21,275,240
מניות [ד]	-	1,139,029	-	1,139,029
אחרות [ה]	204,423	2,139,058	-	2,343,481
סך הכל	262,353	8,757,482	21,266,950	30,286,785

א. נכסי חוב סחירים

הרכב

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2017	2016
אגרות חוב ממשלתיות		
זמינות למכירה	**3,329,044**	3,374,599
נכסי חוב אחרים		
שאינם ניתנים להמרה		
מוצגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד		
שיועדו בעת ההכרה לראשונה	**108,231**	49,503
זמינים למכירה	**2,067,467**	2,104,796
סך הכל נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה	**2,175,698**	2,154,299
ניתנים להמרה		
מוצגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד		
שיועדו בעת ההכרה לראשונה	**-**	137
סך הכל נכסי חוב סחירים	**5,504,742**	5,529,035
ירידות ערך שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)	**-**	2,916

ביאור 14: השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ב. נכסי חוב שאינם סחירים

1. הרכב, שווי הוגן מול ערך בספרים ורמה בהיררכיית השווי ההוגן

	ליום 31 בדצמבר 2017					ליום 31 בדצמבר 2016				
		שווי הוגן					שווי הוגן			
באלפי ש"ח	ערך בספרים	סה"כ	רמה 2	רמה 3		ערך בספרים	סה"כ	רמה 2	רמה 3	
אגרות חוב ממשלתיות										
מטופלות כהלוואות וחייבים										
אג"ח מיועדות	**13,698,819**	**20,794,148**	**-**	**20,794,148**		13,212,370	19,665,159	-	19,665,159	
פיקדנות באוצר	**2,069,039**	**2,829,739**	**-**	**2,829,739**		2,116,745	2,826,227	-	2,826,227	
סך הכל אגרות חוב ממשלתיות	**15,767,858**	**23,623,887**	**-**	**23,623,887**		15,329,115	22,491,386	-	22,491,386	
נכסי חוב אחרים										
שאינם ניתנים להמרה										
מוצגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד:										
שיועדו בעת ההכרה לראשונה	**5,291**	**5,291**	**5,291**	**-**		8,290	8,290	8,290	-	
מוצגים כהלוואות וחייבים למעט פיקדנות בבנקים	**5,227,891**	**5,934,748**	**5,363,973**	**570,775** [1]		5,039,885	5,466,397	4,953,249 *)	513,148 *)	
פיקדנות בבנקים	**831,651**	**953,322**	**953,322**	**-**		897,950	1,011,406	1,011,406	-	
סך הכל נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה	**6,064,833**	**6,893,361**	**6,322,586**	**570,775**		5,946,125	6,486,093	5,972,945	513,148	
סך הכל נכסי חוב שאינם סחירים	**21,832,691**	**30,517,248**	**6,322,586**	**24,194,662**		21,275,240	28,977,479	5,972,945	23,004,534	
ירידות ערך שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)	**85,902**					103,167				

1) בתקופת הדוח, חושבו לראשונה שיעורי סילוק של תיק הלוואות לאור הניסיון שנצבר. דבר זה הביא לגידול בשווי ההוגן בסך של כ-96 מיליוני ש"ח, עיקרה של התוספת לשווי הודות לגידול בתיק ההלוואות והתמתנות שיעורי הסילוק לאורך שנת הדוח. לפרטים נוספים ראה גם ביאור 37(ה)(1ה)(ד)(4).

*) סווג מחדש.

ביאור 14: השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ב. נכסי חוב שאינם סחירים (המשך)

2. גיול השקעות בנכסי חוב פיננסים שאינם סחירים

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר	
	2017	2016
אגרות חוב ממשלתיות	**15,767,858**	15,329,115
נכסי חוב שערכם לא נפגם		
ללא פיגור	**6,021,642**	5,899,910
בפיגור*)		
מתחת ל- 90 ימים	**2,336**	2,625
בין 90 ל- 180 ימים	**1,115**	5,409
מעל 180 ימים	**3,775**	3,465
סך הכל נכסי חוב שערכם לא נפגם ספציפית ברוטו	**21,796,726**	21,240,524
הפרשה להפסד קולקטיבית	**(3,069)**	(6,720)
סך הכל נכסי חוב שערכם לא נפגם ספציפית, נטו	**21,793,657**	21,233,804
נכסי חוב שערכם נפגם		
נכסים שערכם נפגם, ברוטו	**121,867**	137,883
הפרשה להפסד	**(82,833)**	(96,447)
נכסי חוב שערכם נפגם, נטו	**39,034**	41,436
סך הכל נכסי חוב לא סחירים	**21,832,691**	21,275,240

*) בעיקר הלוואות על פוליסות שכנגדן קיימים ערכי פידיון מלאים ו/או משכנתאות.

יציין כי הסכומים שלעיל אינם מהווים את הסכום בפיגור בפועל אלא את יתרת החוב המעורבת בפיגור.

ג. פרטים בדבר ריבית והצמדה בגין נכסי חוב

באחוזים	ליום 31 בדצמבר	
	2017	2016
נכסי חוב סחירים		
בסיס הצמדה		
צמוד למדד המחירים לצרכן	**0.38**	0.99
שקלי	**1.74**	2.10
צמוד מט"ח	**4.90**	4.77
נכסי חוב שאינם סחירים		
בסיס הצמדה		
צמוד למדד המחירים לצרכן	**4.79**	4.74
שקלי	**1.73**	1.76
צמוד מט"ח	**4.32**	3.64

ד. מניות

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר	
	2017	2016
סחירות		
זמינות למכירה	**1,114,256**	1,062,027
סך הכל מניות סחירות	**1,114,256**	1,062,027
שאינן סחירות		
זמינות למכירה	**253,541**	77,002
סך הכל מניות שאינן סחירות	**253,541**	77,002
סך הכל מניות	**1,367,797**	1,139,029
ירידות ערך שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)	**144,854**	171,000

ביאור 14: השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ה. השקעות פיננסיות אחרות

1. הרכב

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2017	2016
סחירות		
מוצגות בשווי הוגן דרך רווח והפסד:		
שיועדו בעת ההכרה לראשונה	**139,636**	148,713
זמינות למכירה	**1,210,031**	883,599
מכשירים נגזרים 2)	**6,165**	1,673
סך הכל השקעות פיננסיות סחירות	**1,355,832**	1,033,985
שאינן סחירות		
מוצגות בשווי הוגן דרך רווח והפסד:		
שיועדו בעת ההכרה לראשונה	**18,859**	16,566
זמינות למכירה	**1,289,126**	1,255,459
מכשירים נגזרים 2)	**59,787**	37,471
סך הכל השקעות פיננסיות שאינן סחירות	**1,367,772**	1,309,496
סך הכל השקעות פיננסיות אחרות	**2,723,604**	2,343,481
ירידות ערך שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)	**72,627**	69,699

ההשקעות הפיננסיות האחרות כוללות בעיקר השקעות בתעודות סל, תעודות השתתפות בקרנות נאמנות, קרנות השקעה, נגזרים פיננסיים, חוזים עתידיים, אופציות ומוצרים מובנים.

2. מידע נוסף לגבי מכשירים נגזרים

להלן סכום החשיפה נטו לנכס הבסיס, המוצג במונחי דלתא של העסקאות במכשירים נגזרים שנעשו לתאריכי הדוחות הכספיים:

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2017	2016
מניות	**83,832**	15,741
מדד	**26,080**	496,173
מטבע זר	**(2,995,351)**	(672,040)

סכום החשיפה נטו לנכס הבסיס המוצג במונחי דלתא של העסקאות במכשירים נגזרים שנעשו לתאריכי הדוחות הכספיים אשר נכללים במסגרת ביאור 25 התחייבויות פיננסיות.

ביאור 14: השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ו. שווי הוגן

1. היררכיית שווי הוגן של נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן

הטבלה להלן מציגה את הנכסים הפיננסיים הנמדדים בשווי הוגן על בסיס עתי, תוך שימוש בשיטת הערכה בהתאם לרמת השווי ההוגן. לפרטים בדבר הרמות בהיררכיה, ראה ביאור 2(ה)(3) לעיל.

	ליום 31 בדצמבר 2017			
באלפי ש"ח	רמה 1	רמה 2	רמה 3	סה"כ
השקעות פיננסיות :				
נכסי חוב סחירים	**5,200,216**	**304,526**	**-**	**5,504,742**
נכסי חוב שאינם סחירים	**-**	**5,291**	**-**	**5,291**
מניות	**1,114,258**	**-**	**253,539**	**1,367,797**
השקעות פיננסיות אחרות *)	**1,329,861**	**87,137**	**1,306,606**	**2,723,604**
סך הכל השקעות פיננסיות	**7,644,335**	**396,954**	**1,560,145**	**9,601,434**
*) מזה בגין נגזרים	**6,165**	**58,743**	**1,044**	**65,952**

	ליום 31 בדצמבר 2016			
באלפי ש"ח	רמה 1	רמה 2	רמה 3	סה"כ
השקעות פיננסיות :				
נכסי חוב סחירים	5,244,651	284,384	-	5,529,035
נכסי חוב שאינם סחירים	-	8,290	-	8,290
מניות	1,062,027	-	77,002	1,139,029
השקעות פיננסיות אחרות *)	969,735	103,806	1,269,940	2,343,481
סך הכל השקעות פיננסיות	7,276,413	396,480	1,346,942	9,019,835
*) מזה בגין נגזרים	1,673	37,471	-	39,144

יאור 14: השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ו. שווי הוגן (המשך)

2. התנועה בנכסים הנמדדים בשווי הוגן ברמה 3

באלפי ש"ח	מניות	השקעות פיננסיות אחרות	סה"כ
יתרה ליום 1 בינואר 2017	**77,002**	**1,269,940**	**1,346,942**
סך הרווחים (הפסדים) שהוכרו :			
ברווח והפסד	**3,017**	**77,100**	**80,117**
ברווח כולל אחר	**(2,265)**	**(9,508)**	**(11,773)**
רכישות	**179,785**	**346,513**	**526,298**
מכירות	**(600)**	**(373,862)**	**(374,462)**
פדיונות	**-**	**(2,713)**	**(2,713)**
דיבידנד וריבית שהתקבלו	**(3,400)**	**(864)**	**(4,264)**
יתרה ליום 31 בדצמבר 2017	**253,539**	**1,306,606**	**1,560,145**
סך הרווחים לתקופה שנכללו ברווח והפסד בגין נכסים פיננסיים המוחזקים נכון ליום 31 בדצמבר 2017	**3,024**	**78,190**	**81,214**

באלפי ש"ח	מניות	השקעות פיננסיות אחרות	סה"כ
יתרה ליום 1 בינואר 2016	80,883	1,013,408	1,094,291
סך הרווחים (ההפסדים) שהוכרו			
ברווח והפסד	40	21,856	21,896
ברווח כולל אחר	(1,905)	72,142	70,237
רכישות	-	340,934	340,934
מכירות	-	(174,179)	(174,179)
דיבידנד וריבית שהתקבלו	(2,016)	(4,221)	(6,237)
יתרה ליום 31 בדצמבר 2016	77,002	1,269,940	1,346,942
סך הרווחים לתקופה שנכללו ברווח והפסד בגין נכסים פיננסיים המוחזקים נכון ליום 31 בדצמבר 2016	40	21,149	21,189

ביאור 14: השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ו. שווי הוגן (המשך)

3. טכניקות הערכת שווי הוגן ותהליכי הערכה המיושמים בחברה

א. <u>השקעות במניות ובמכשירי חוב</u>

השווי ההוגן של השקעות הנסחרות באופן פעיל בשווקים פיננסיים מוסדרים נקבע תוך התייחסות למחיר המכירה המצוטט שלהן (Quoted closing bid price) בסגירת המסחר, למועד המדידה.

לגבי השקעות הנסחרות בשוק מעבר לדלפק (OTC), הקבוצה מקבלת ציטוטי מחירים מחברות תמחור מוכרות (recognized pricing services).

בגין השקעות שלהן אין שוק פעיל, השווי ההוגן נקבע על ידי מעריכי שווי חיצוניים באמצעות שימוש בשיטות הערכה. שיטות אלו כוללות התבססות על עסקאות שבוצעו לאחרונה בתנאי שוק, התייחסות לשווי השוק הנוכחי של מכשיר אחר דומה במהותו, היוון תזרימי מזומנים או שיטות הערכה אחרות.

השווי ההוגן של נכסי חוב לא סחירים בישראל לרבות אגרות חוב, הלוואות ופיקדונות, מחושב לפי מודל המבוסס על הערך הנוכחי המתקבל מהיוון תזרימי המזומנים, על פי שיעור ריבית להיוון הנקבע על ידי חברה המספקת ציטוטים של שיעורי ריבית (ראה סעיף 4 (א)(1) להלן).

השווי ההוגן של נכסי חוב לא סחירים מחוץ לישראל מחושב לפי מודל המבוסס על הערך הנוכחי המתקבל מהיוון תזרימי מזומנים לפי שיעור ריבית להיוון המתקבל ממומחה (ראה סעיף 4 (א)(2) להלן).

השווי ההוגן של אג"ח ח"צ מחושב על-פי מח"מ אקטוארי ועל ידי היוון תזרימי מזומנים חזויים, בהתבסס על עקום ריבית חסרת סיכון.

הערכות השווי, המתודולוגיה והמגמות נסקרות ומאושרות ע"י מנהלי ההשקעות הרלוונטיים וחשבות השקעות.

השווי ההוגן של קרנות ההשקעה מתבסס על פי ערך נכסי נקי (NAV) אשר מדווח מהקרנות על פי רוב אחת לרבעון, דיווחי הקרן נסקרים ומאושרים ע"י מנהל ההשקעות בהתבסס על היכרותו את הקרן.

השווי ההוגן של מכשירים מורכבים נקבע על פי ציטוט.

ב. <u>נגזרים</u>

השווי ההוגן של חוזי אקדמה (Forward), וחוזים להחלפת מטבעות ("CCS" – Cross Currency Swap) וכתבי אופציה מבוסס על מחירם המצוטט (Quoted Price), באם זמין. בהעדר מחיר מצוטט כאמור, נאמד השווי ההוגן של חוזי אקדמה וחוזים מסוג CCS על בסיס היוון ההפרש בין מחיר ה-Forward הנקוב בחוזה לבין מחיר ה-Forward הנוכחי בגין יתרת התקופה של החוזה עד לפידיון, תוך שימוש בציטוטים של שיעורי ריבית מתאימים, ואילו עבור כתבי אופציה, השווי ההוגן נקבע בהתאם למודל בלק ושולס.

השווי ההוגן של חוזים להחלפת ריבית (Interest Rate Swap - IRS) מחושב בהתאם למודל כלכלי להיוון תזרימי מזומנים חזויים בהתאם לתנאי החוזה ומתבסס על ציטוטי מחירים המתקבלים מחברות תמחור מוכרות (recognized pricing services).

4. נתונים ששימשו בחישוב השווי ההוגן

א. <u>שיעורי הריבית ששימשו בקביעת השווי ההוגן</u>

1. שערי ההיוון לחישוב השווי ההוגן של נכסים חוב שאינם סחירים, הנקבע באמצעות היוון אומדן תזרימי המזומנים הצפויים בגינם, מתבססים בעיקרם על התשואות של אגרות חוב ממשלתיות והמרווחים של אגרות חוב קונצרניות כפי שנמדדו בבורסה לניירות ערך בתל אביב. ציטוטי המחירים ושיעורי הריבית ששימשו להיוון נקבעים על ידי חברה שזכתה במכרז, שפורסם על ידי משרד האוצר, להקמה ולתפעול של מאגר ציטוטי מחירים ושערי ריבית לגופים מוסדיים.

ביאור 14: השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ו. שווי הוגן (המשך)

4. נתונים ששימשו בחישוב השווי ההוגן (המשך)

א. שיעורי הריבית ששימשו בקביעת השווי ההוגן (המשך)

2. שערי ההיוון לחישוב השווי ההוגן של נכסים חוב שאינם סחירים בחו"ל, הנקבע באמצעות היוון אומדן תזרימי המזומנים הצפויים בגינם, מתבססים בעיקרם על תשואות של אגרות חוב קונצרניות כפי שנמדדו בזירות מסחר מחוץ לישראל.

3. שיעור הריבית עבור נכסי חוב שאינם סחירים בארץ לפי דירוג[1]:

שיעור הריבית עבור נכסי חוב שאינם סחירים - בארץ, לפי דירוג מקומי [1]:

באחוזים	ליום 31 בדצמבר	
	2017	2016
AA ומעלה	**0.3**	0.9
BBB עד A	**2.1**	2.5
נמוך מ BBB	**-**	17.0
לא מדורג	**3.3**	4.8

שיעור הריבית עבור נכסי חוב שאינם סחירים - בחו"ל, לפי דירוג בינלאומי [2]:

באחוזים	ליום 31 בדצמבר	
	2017	2016
A ומעלה	**-**	2.0
נמוך מ BBB	**-**	5.7
לא מדורג	**5.1**	5.4

1) המקורות לרמת הדירוג בישראל הינם מעלות, מידרוג ודירוג פנימי. נתוני חברת מידרוג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.

2) כל נכסי חוב המדורגים בחו"ל דורגו על ידי סוכנויות דירוג מוכרות בחו"ל. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.

ביאור 15: מזומנים ושווי מזומנים

א. מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה

1. הרכב

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2017	ליום 31 בדצמבר 2016
מזומנים ופיקדונות למשיכה מיידית	**3,241,402**	1,853,230
פיקדונות לזמן קצר	**1,288,044**	1,100,005
מזומנים ושווי מזומנים	**4,529,446**	2,953,235

2. פרטים נוספים

המזומנים בתאגידים הבנקאיים נושאים ליום הדיווח הכספי ריבית שוטפת המבוססת על שיעורי ריבית בגין הפקדות בנקאיות יומיות 0%-0.07% (ליום 31 בדצמבר 2016: 0%-0.07%).

פיקדונות אחרים בתאגידים בנקאיים הינם לתקופות של בין שבוע לשלושה חודשים. הפיקדונות נושאים ריבית בשיעור 0.05%-0.1% (ליום 31 בדצמבר 2016: 0%-0.1%).

ב. מזומנים ושווי מזומנים אחרים

1. הרכב

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2017	ליום 31 בדצמבר 2016
מזומנים ופיקדונות למשיכה מיידית	**1,247,451**	1,239,904
פיקדונות לזמן קצר	**35,370**	149
מזומנים ושווי מזומנים	**1,282,821**	1,240,053

2. פרטים נוספים

המזומנים בתאגידים הבנקאיים נושאים ליום הדיווח הכספי ריבית שוטפת המבוססת על שיעורי ריבית בגין הפקדות בנקאיות יומיות 0%-0.07% (ליום 31 בדצמבר 2016: 0%-0.07%).

פיקדונות אחרים בתאגידים בנקאיים הינם לתקופות של בין שבוע לשלושה חודשים. הפיקדונות נושאים ריבית בשיעור 0.05%-0.1% (ליום 31 בדצמבר 2016: 0%-0.1%).

ג. לפרטים נוספים בדבר חשיפת הקבוצה לסיכון שיעור ריבית, סיכון שוק ובדבר ניתוח רגישות, ראה ביאור 37(ג)(2)-(3).

ביאור 16: הון וקרנות

א. הון מניות מונפק ונפרע

באלפי מניות 1 ש"ח ע.נ.	מניות רגילות*)		
	ליום 31 בדצמבר		
	2017	2016	2015
	118,517	118,517	118,517

ב. הון רשום

באלפי מניות 1 ש"ח ע.נ.	מניות רגילות *)		
	ליום 31 בדצמבר		
	2017	2016	2015
	200,000	200,000	200,000

*) למחזיקים במניות הרגילות הזכות לקבלת דיבידנד כפי שיוכרז מפעם לפעם וזכות הצבעה באסיפות כלליות של החברה לפי קול אחד למניה, זכויות בפירוק החברה וזכות למינוי הדירקטורים בחברה.

ג. קרנות הון

1. קרן התרגום של פעילויות חוץ מורכבת בעיקר מהשפעות של מטבע הליש"ט והדולר.
2. קרנות הון אחרות כוללות קרן הון בגין עסקאות עם בעלי שליטה, קרן שיערוך רכוש קבוע וקרנות הון לא מהותיות אחרות.

ד. דיבידנדים

במהלך שלוש השנים האחרונות לא חולקו דיבידנדים.

דירקטוריון החברה מחליט על סכומי הדיבידנדים לבעלי המניות.

האפשרות לחלוקת דיבידנד כפופה לדרישות ההון החלות על החברה.
לפרטים בדבר כניסתו לתוקף של משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II, ראה סעיף (ה)(3)(א) להלן.
לפרטים בדבר מכתב הממונה לחברות הביטוח, בעניין חלוקת דיבידנד מחודש אוקטובר 2017, ראה סעיף (ה)(4) להלן.

ה. ניהול ודרישות הון

מדיניות החברה היא להחזיק בסיס הון איתן במטרה לשמר את יכולת החברה להמשיך את פעילותה כדי שתוכל להניב תשואה לבעלי מניותיה, וכן על מנת לתמוך בהתפתחות עסקית עתידית. הדירקטוריון מפקח על התשואה להון, אותה הקבוצה מגדירה כרווח (הפסד) כולל לתקופה המיוחס לבעלי המניות של החברה מחולק בהון המיוחס לבעלי המניות של החברה. הדירקטוריון מחליט על סכומי הדיבידנדים לבעלי המניות של החברה. דירקטוריון החברה קבע יעד הון בשיעור של 12% מעל ההון המינימלי הנדרש בהתאם לתקנות ההון (להלן: "**יעד ההון**"). מובהר כי אין מדובר בקביעת הון מחייב אלא בקביעת רמת הון שהחברה תשאף לשמור עליה ואין כל וודאות כי החברה תעמוד ביעד זה בכל נקודת זמן. נכון לתום תקופת הדיווח, החברה עמדה ביעד ההון.

על החברה חלה החל מחודש יולי 2017, הוראות משטר כושר פירעון כלכלי בו נקבעו הנחיות לחישוב ההון העצמי וההון הנדרש לכושר פירעון על בסיס כלכלי וזאת במקביל לדרישת ההון החשבונאית, בהתאם לתקנות ההון. לפרטים נוספים בדבר משטר כושר פירעון כלכלי, ראה סעיף 3(א) להלן.

בחודש מרס 2018 פורסם חוזר "הוראות בדבר הון עצמי לכושר פירעון של מבטח" (להלן: "**חוזר משטר כושר פירעון חשבונאי**"). חוזר משטר כושר פירעון חשבונאי בא במקום ההוראות בדבר ההון העצמי הנדרש הכלולות בתקנות ההון הקיימות, ומעגן, ככל הניתן, את ההסדרים הקיימים בתקנות ההון לעניין הון עצמי נדרש לכושר פירעון, מבלי שבוצעו בהם שינויים, למעט הוספת הסדרים המחויבים ליישום משטר כושר פירעון כלכלי. חוזר משטר כושר פירעון חשבונאי תחולנה על חברת ביטוח שאינה כפופה למשטר כושר פירעון כלכלי וכן על חברת ביטוח הכפופה למשטר כושר פירעון כלכלי עד קבלת אישור הממונה לביצוע ביקורת רואה חשבון על יישום משטר כושר פירעון כלכלי.

בהתאם למשטר כושר פירעון כלכלי, על פי החישוב שביצעה כלל ביטוח ליום 31 בדצמבר 2016, לכלל ביטוח עודף הון הן בהתחשב בהוראות המעבר בתקופת הפריסה והן ללא הוראות המעבר כמפורט בסעיף 3(ב) להלן.

ביאור 16: הון וקרנות (המשך)

ה. ניהול ודרישות הון (המשך)

(1) להלן נתונים בדבר דרישות הון על פי תקנות ההון והנחיות הממונה החלות על החברה וחברה מאוחדת, שהינה חברת ביטוח בישראל:

	2017		2016	
באלפי ש"ח	כלל ביטוח	כלל ביטוח אשראי	כלל ביטוח	כלל ביטוח אשראי
הון עצמי מינימלי:				
הסכום הנדרש על פי תקנות ההון המתוקנות [א]	**4,644,895**	**34,267**	4,665,703	34,113
הסכום הקיים המחושב על פי תקנות ההון:				
הון ראשוני בסיסי	**4,869,768**	**218,188**	4,513,460	191,614
הון משני נחות [ב]	**43,779**	**-**	65,355	-
הון משני מורכב	**3,014,095**	**-**	2,831,680	-
הון שלישוני	**111,938**	**-**	111,938	-
סך הכל הון משני ושלישוני	**3,169,812**	**-**	3,008,973	-
סך ההון הקיים המחושב על פי תקנות ההון [ג]	**8,039,580**	**218,188**	7,522,433	191,614
עודף	**3,394,685**	**183,921**	2,856,730	157,501
פעולות הוניות שאירעו לאחר תאריך הדיווח:				
הפחתת הון משני נחות	**-**	**-**	-	
עודף בהתחשב באירועים לאחר תאריך הדוח	**3,394,685**	**183,921**	2,856,730	157,501
סכום ההשקעות שיש חובה להעמידם כנגד עודפי הון בהתאם להוראות הממונה, או המוחזקות בפועל כנגד עודפי הון, ולפיכך מהווים עודפים שאינם ניתנים לחלוקה	**131,622**	**-**	127,298	
הפחתת הון נדרש בגין הפרש מקורי	**154,497**	**-**	194,568	
עתודה למס בשל רכישת קופות גמל	**70,903**	**-**	88,851	
עודף בהתחשב בפעולות שבוצעו לאחר תאריך הדיווח ולאחר ניכוי עודפים מרותקים	**3,179,469**	**183,921**	2,623,445	157,501
א) הסכום הנדרש כולל, דרישות הון בגין:				
פעילות בביטוח כללי/הון ראשוני נדרש	**507,722**	**29,791**	549,068	29,702
פעילות בביטוח סיעודי	**114,464**	**-**	110,751	-
סיכונים יוצאים מן הכלל בביטוח חיים	**425,963**	**-**	420,185	-
הוצאות רכישה נדחות בביטוח חיים ובביטוח מפני מחלות ואשפוז	**1,386,192**	**-**	1,376,282	-
דרישות בגין תוכניות מבטיחות תשואה	**2,133**	**-**	2,745	-
נכסים בלתי מוכרים כהגדרתם בתקנות ההון	**52,720**	**1**	66,125	174
השקעה בחברות ביטוח וחברות מנהלות מאוחדות (לרבות פעילות ניהול שנרכשה)	**631,895**	**-**	730,446	-
הפחתת הון נדרש בגין הפרש מקורי	**(154,497)**	**-**	(194,568)	-
הון נדרש בגין השקעות	**1,187,035**	**2,273**	1,092,117	2,097
סיכוני קטסטרופה בביטוח כללי	**106,750**	**-**	120,345	-
סיכונים תפעוליים	**292,391**	**2,202**	280,997	2,140
ערבויות	**92,127**	**-**	111,210	-
סך הכל ההון הנדרש	**4,644,895**	**34,267**	4,665,703	34,113

ב) הונפקו עד ליום 31 בדצמבר 2009.
ג) ראה סעיף 2(ב) להלן.

ביאור 16: הון וקרנות (המשך)

ה. ניהול ודרישות הון (המשך)

(2) פרטים נוספים בדבר משטר ההון על פי תקנות ההון והנחיות הממונה בחברות ביטוח בקבוצה

(א) הון מינימאלי

תקנות ההון קובעות את דרישת ההון המינימאלי על בסיס חשבונאי, החלה על חברות ביטוח ואת אופן חישובה. הפעילות בעסקי ביטוח מותנית בקיומו של הון מינימאלי נדרש. ההון הנדרש לשם פעילות ביטוחית כאמור, מורכב מרובד ראשון לפי הגבוה מבין הון ראשוני (רצפה) לבין הון הנגזר מהיקף הפעילות בביטוח כללי, לפי הגבוה מבין תחשיב המבוסס על פרמיות לבין תחשיב המבוסס על תביעות תלויות, וכן רכיבי דרישות הון נוספים, כמפורט בסעיף 1 לעיל. אי עמידה בתקנות ההון, תחייב את המבטח להגדיל את ההון העצמי עד לסכום האמור בתקנות ההון או להקטין את היקף עסקיו בהתאמה, לפי העניין, עד מועד פרסום הדוח, למעט בנסיבות חריגות שיאושרו על ידי הממונה, אז תדחה השלמת ההון.

(ב) דרישות ההון לפי תקנות ההון מבוססות על דוחות סולו של חברת ביטוח. לצורך חישוב ההון המוכר לפי תקנות ההון, ההשקעה של חברת ביטוח בחברת ביטוח או בחברה מנהלת נשלטת וכן בחברות מוחזקות אחרות תחושב על בסיס אקוויטי על פי שיעור ההחזקה המשורשר בהן.

(ג) דירקטוריון החברה קבע יעד הון בשיעור של 12% מעל ההון המינימלי הנדרש בהתאם לתקנות ההון (להלן: "**יעד ההון**"). יובהר כי אין מדובר בקביעת הון מחייב אלא בקביעת רמת הון שהחברה תשאף לשמור עליה ואין כל וודאות כי החברה תעמוד ביעד זה בכל נקודת זמן. נכון לתום תקופת הדיווח, החברה עמדה ביעד ההון.

(ד) הרכב ההון של מבטח

להלן עיקרי הגדרות הרכיבים והמכשירים הכלולים ברובדי ההון העצמי של חברות הביטוח המאוחדות, שיעורם ותנאיהם בהתאם לחוזר הממונה מחודש אוגוסט 2011 (להלן: "**החוזר**"):

1. הון ראשוני - כולל הון ראשוני בסיסי (בגובה רכיבים הכלולים בהון המיוחס לבעלי המניות של החברה). שיעורו הכולל של ההון הראשוני לא יפחת מ-60% מסך ההון העצמי של המבטח.

2. הון משני - כולל מכשירי הון משני מורכב (למעט תשלומי ריבית עיתיים צבורים), מכשירי הון משני נחות (כהגדרתו בחוזר) ורכיב או מכשיר אחר שאישר הממונה.

3. הון שלישוני - כולל מכשירי הון שלישוני מורכב (למעט תשלומי ריבית עיתיים צבורים) ורכיב או מכשיר אחר שאישר הממונה. שיעורו הכולל של ההון השלישוני לא יעלה על 15% מסך ההון העצמי של מבטח.

לשם הכללתו של מכשיר הון מורכב (ראשוני, משני או שלישוני) בהון העצמי, נדרש אישור הממונה.

יצויין כי החוזר כולל הוראות מעבר כדלהלן:

1. הון משני נחות, אשר הונפק עד ליום 31 בדצמבר 2009, יוכר עד למועד פירעונו הסופי בתנאים בהם הוכר עד למועד פרסום החוזר.

2. מכשירי הון ראשוני מורכב, משני מורכב ושלישוני מורכב, אשר הונפקו מיום 1 בינואר 2010 ואילך ואשר אושרו על ידי הממונה, יוכרו עד למועד פירעונם הסופי בתנאים בהם הונפקו ובהתאם למגבלות השיעורים החלים על הרבדים השונים.

לפרטים נוספים בדבר כתבי ההתחייבות הנדחים, ראה ביאור 25.

ביאור 16: הון וקרנות (המשך)

ה. ניהול ודרישות הון (המשך)

(3) משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II

(א) תחולת משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס והוראות בתקופת הפריסה

כאמור לעיל, החל מחודש יולי 2017, על החברה חלות הוראות משטר כושר פירעון כלכלי בו נקבעו הנחיות לחישוב ההון העצמי וההון הנדרש לכושר פירעון על בסיס כלכלי. בהוראות אלה נקבע כי דרישת ההון בגין תת רכיב סיכון מניות תגדל באופן הדרגתי במשך שבע שנים החל מיום התחילה וכן נקבע כי ההון הנדרש לכושר פירעון יגדל באופן הדרגתי משיעור של 60% מההון הנדרש לכושר פירעון על פי ההוראות, בשיעור של 5% מדי שנה, ועד לעמידה מלאה בחישוב על בסיס נתוני 31 בדצמבר 2024 (להלן ביחד: "**הוראות בתקופת הפריסה**").

בחודש דצמבר 2017 פורסם חוזר "מבנה הגילוי הנדרש בדוח התקופתי ובאתר האינטרנט של חברות ביטוח בנושא משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II" (להלן: "**חוזר הגילוי**"). על פי החוזר, הדיווח על יחס כושר הפירעון הכלכלי ליום 31 בדצמבר 2017 יבוצע בדוחות הכספיים של הרבעון השני של שנת 2018. בחוזר נקבעו, בין היתר, הוראות בדבר קיצור לוחות הזמנים לחישוב יחס כושר פירעון כלכלי, לפיהן החל מהחישוב על נתוני דצמבר 2018 יינתן גילוי על תוצאות החישוב במסגרת הדוח הכספי העוקב למועד החישוב, וכן נקבע כי תוצאות החישוב תהינה מבוקרות או סקורות, בהתאם לעניין, החל מהחישוב על נתוני דצמבר 2018, שיתפרסם במהלך שנת 2019.

(ב) יחס כושר פירעון כלכלי ליום 31 בדצמבר 2016

בחודש יולי 2017 פורסם חוזר "דיווח לממונה אודות תוצאות חישוב יחס כושר פירעון כלכלי" (להלן: "**חוזר הדיווח**") הקובע כי על חברות ביטוח לבצע חישוב של יחס כושר הפירעון הכלכלי ליום 31 בדצמבר 2016 בהתאם להוראות משטר כושר פירעון כלכלי ולהגיש את תוצאותיו לממונה בסמוך למועד פרסום הדוח הכספי לרבעון השני של שנת 2017. החברה ערכה חישוב של יחס כושר הפירעון הכלכלי בהתאם להוראות חוזר הדיווח, ותוצאות החישוב הוגשו לממונה.

על פי החישוב שביצעה החברה ליום 31 בדצמבר 2016, לחברה עודף הון הן בהתחשב בהוראות בתקופת הפריסה והן ללא ההוראות בתקופת הפריסה. לפרטים נוספים ראה סעיף 3.3.3 לדוח הדירקטוריון.

הנתונים לעיל לא בוקרו ולא נסקרו על ידי רואי החשבון המבקרים במסגרת ביקורת הדוח הכספי.

(ג) פרטים נוספים אודות משטר כושר פירעון כלכלי

הוראות משטר כושר פירעון כלכלי קובעות הנחיות לחישוב על בסיס כלכלי של ההון העצמי וההון הנדרש לכושר פירעון.

1. בהתאם להוראות משטר כושר פירעון כלכלי, המאזן הכלכלי נערך על בסיס הדוחות הכספיים הנפרדים של החברה, למעט חברות ביטוח בנות אשר נתוניהן מאוחדים עם נתוני חברת הביטוח. סעיפי המאזן מחושבים לפי שווי כלכלי, וככלל, אין הכרה בנכסים לא מוחשיים ועל פי ההנחיות לא נכלל הערך הכלכלי של פעילות הגמל והפנסיה שתחת חברת הביטוח. ההתחייבויות הביטוחיות מחושבות על בסיס הערכה מיטבית, של מכלול התזרימים העתידיים הצפויים מהעסקים הקיימים, ללא מרווחי שמרנות, ובתוספת מרווח סיכון (Risk Margin), המשקף את עלות ההון הכוללת שהיה מצופה שחברת ביטוח אחרת או מבטח משנה ידרשו, לצורך קבלת התחייבויות הביטוח של חברת ביטוח, המחושבות על בסיס הערכה מיטבית, כהגדרתה בהוראות משטר כושר פירעון כלכלי.

2. חישוב ההון הנדרש לכושר פירעון מבוסס על הערכת החשיפה של ההון העצמי הכלכלי לרכיבי סיכון אשר קבועים בהוראות משטר כושר פירעון כלכלי, אשר הינם סיכוני ביטוח חיים, סיכוני ביטוח בריאות, סיכוני ביטוח כללי, סיכוני שוק וסיכוני צד נגדי. רכיבי סיכון אלה כוללים תתי רכיבי סיכון בהתייחס לסיכונים ספציפיים אליהם חשופה חברת הביטוח. הערכת חשיפת ההון העצמי הכלכלי לכל תת רכיב סיכון מתבצעת על בסיס תרחיש שנקבע בהנחיות. קביעת ההון הנדרש לכושר פירעון מבוססת על סכימה של דרישות ההון בגין רכיבי הסיכון ותתי רכיבי הסיכון כאמור, בהתחשב במתאמים המיוחסים להם, ובניכוי התאמה לספיגת הפסדים בשל מס נדחה, כמפורט בהוראות משטר כושר פירעון כלכלי. בנוסף, כולל חישוב ההון הנדרש לכושר פירעון רכיבים של הון נדרש בגין סיכון תפעולי והון נדרש בגין חברות מנהלות.

ביאור 16: הון וקרנות (המשך)

ה. ניהול ודרישות הון (המשך)

(3) משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II (המשך)

(ג) פרטים נוספים אודות משטר כושר פירעון כלכלי (המשך)

יצויין כי חישוב יחס כושר הפירעון הכלכלי מבוסס על נתונים ומודלים העשויים להיות שונים מאלה בהם עושה החברה שימוש במסגרת הדיווח הכספי, ואשר מתבססים, בין היתר, על תחזיות והנחות הנשענות, בעיקרן על ניסיון העבר. בפרט, חישוב יחס כושר הפירעון הכלכלי, מבוסס, במידה רבה, על מודל חישוב הערך הגלום. הדוח על הערך הגלום מבוסס, בין השאר, על מחקרים פנימיים של החברה וכפוף להסתייגויות ולמגבלות האמורות במסגרתו. החישובים המבוצעים במסגרת חישוב ההון הכלכלי ודרישת ההון הכלכלית הינם בעלי רמת מורכבות גבוהה. בהתאם, גם הבקרה עליהם היא מורכבת. החברה נערכה תשתיתית לביצוע החישובים והיא ממשיכה בהיערכות להסדרת תהליכי החישוב הנדרשים ובכלל זה חיזוק אפקטיביות הבקרה עליהם. יצויין כי בהתאם לחוזר הדיווח, חברות הביטוח המאוחדות השלימו את עריכתו של דוח מיוחד של רואי החשבון המבקרים, אשר מתייחס לתהליכים ולבקרות שנועדו להבטיח את איכות ושלמות הנתונים ששימשו בחישוב, להיקף ולאיכות התיעוד וכן לפערים לצורך עמידה בביקורת מלאה.

יודגש כי לתוצאות המודלים המשמשים בחישוב יחס כושר פירעון רגישות גבוהה לתחזיות ולהנחות הכלולים בהם וכן לאופן יישומן של ההנחיות. כמו כן, התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מהתחזיות וההנחות אשר שימשו לחישוב יחס כושר הפירעון הכלכלי.

עוד יצויין, כי לחברה נמסר מאת רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון (להלן: "**הרשות**") כי תפעל למינוי של "צוות יישום" אשר ידון בסוגיות מסוימות בהוראות משטר כושר פירעון כלכלי ובצורך לבצע בו התאמות. בשלב זה החברה אינה יכולה להעריך אם בעקבות פעילותו של צוות היישום תפעל הרשות לביצוע שינויים כאמור ומה תהיה השפעתם של שינויים כאלה על יחס כושר הפירעון של החברה, אם וכאשר יתקבלו.

(ד) סף ההון ומדרג התערבות פיקוחי

הוראות משטר כושר פירעון כלכלי מגדירות, בנוסף להון נדרש לכושר פירעון (SCR) גם סף הון, MCR, אשר לא יפחת מ-25% מההון הנדרש לכושר פירעון בהתאם להוראות בתקופת הפריסה ולא יעלה על 45% ממנו. כמו כן, נקבע מדרג התערבות פיקוחי, לפיו חברה שלא תעמוד ביחס כושר פירעון נדרש או שקיים חשש ממשי לכך שיחס כושר הפירעון שלה יהיה נמוך מהנדרש, תגיש לממונה תוכנית להבטחת עמידתה ביחס כושר פירעון נדרש בתוך 6 חודשים ממועד הגשתה. אם חברת הביטוח לא עמדה בדרישות התוכנית, בהתאם לתנאים המפורטים בהוראות, ישקול הממונה התערבות פיקוחית בהתאם לסמכויותיו. בנוסף, חברה שלא תעמוד בסף ההון הנדרש (MCR), או שקיים חשש ממשי לכך שלא תעמוד בסף ההון הנדרש, תגיש לאישור הממונה תוכנית להבטחת עמידתה בסף ההון הנדרש בתוך שלושה חודשים ממועד הגשתה. אם חברת הביטוח לא עמדה בדרישות התוכנית, בהתאם לתנאים המפורטים בהוראות, ינקוט הממונה בצעדי פיקוח בהתאם לסמכויות המוקנות לו בחוק הפיקוח.

(ה) הרכב ההון הכלכלי המוכר

הוראות משטר כושר פירעון כלכלי קובעות הוראות לעניין הרכב ההון המוכר על בסיס כלכלי, לפיהן ההון העצמי יהיה סך ההון רובד 1 והון רובד 2, כהגדרתם בהוראות, כאשר מכשירי הון משני נחות, הון משני מורכב והון שלישוני אשר הונפקו לפני יום 30 ביוני 2017, יסווגו כהון רובד 2 ויוכרו בהתאם לתנאים בהם הוכרו ערב מועד זה. בנוסף, נקבע שההיקף המקסימלי של הון רובד 2 יעמוד על שיעור של 40% מההון הנדרש לכושר פירעון ועל שיעור של 50% מההון הנדרש לכושר פירעון במהלך תקופת הפריסה. בהתייחס לעמידה בסף ההון, נקבע שההיקף המקסימלי של הון רובד 2 יעמוד על שיעור של 20% מסף ההון.

ביאור 16: הון וקרנות (המשך)

ה. ניהול ודרישות הון (המשך)

(4) דיבידנד

מלבד הדרישות הכלליות וחוק החברות, חלוקת דיבידנד מעודפי ההון בחברת ביטוח כפופה גם לדרישות נזילות, עמידה בכללי תקנות ההשקעה והוראות נוספות שמפרסם הממונה מעת לעת. בחודש אוקטובר 2017 נשלח מהממונה מכתב למנהלי חברות הביטוח, לפיו חברת ביטוח רשאית לחלק דיבידנד אם, לאחר ביצוע החלוקה, למבטח יחס הון עצמי מוכר להון עצמי נדרש (להלן: "**יחס כושר פירעון**"):

א. בשיעור של 115% לפחות לפי תקנות ההון הקיימות, או הוראות שיבואו במקומן, וזאת עד למועד קבלת אישור הממונה בדבר ביצוע ביקורת רואה חשבון מבקר על יישום הוראות משטר כושר פירעון כלכלי;

ב. בשיעור של לפחות 100% לפי הוראות משטר כושר פירעון כלכלי, כשהוא מחושב ללא ההוראות בתקופת הפריסה, ובכפוף ליעד יחס כושר פירעון שקבע דירקטוריון החברה.

כמו כן, על חברת הביטוח למסור לממונה בתוך עשרים ימי עסקים ממועד החלוקה תחזית רווח שנתית של החברה לשנתיים העוקבות למועד חלוקת הדיבידנד; תוכנית שרות חוב מעודכנת של החברה שאושרה על ידי דירקטוריון החברה, וכן תוכנית שרות חוב מעודכנת של חברת האחזקות המחזיקה בחברה שאושרה על ידי דירקטוריון חברת האחזקות; תוכנית ניהול הון שאושרה על ידי דירקטוריון החברה; פרוטוקול הדיון בדירקטוריון החברה בו אושרה חלוקת הדיבידנד, בצרוף חומר הרקע לדיון.

דירקטוריון החברה טרם קבע את יעד יחס כושר הפירעון על בסיס הוראות משטר כושר פירעון כלכלי כאמור, קביעה המהווה תנאי מוקדם לחלוקת דיבידנד.

(5) <u>היתר שנתן הממונה לבעלי השליטה הקודמים ב-אי די בי אחזקות לאחזקת השליטה בכלל החזקות ובגופים מוסדיים מאוחדים</u> כפי שנמסר לחברה האם, ביום 8 במאי 2014 קיבלו ב"כ בעלי השליטה הקודמים באי די בי פתוח (קבוצות גנדן, מנור ולבנת) הודעה מהממונה כי בהמשך להסדר הנושים באי די בי אחזקות ומכיוון שחדלו לשלוט בגופים מוסדיים מהקבוצה, בוטלו היתרי השליטה שניתנו להם על-ידי הממונה לאחזקת השליטה בגופים מוסדיים כאמור, ובכלל זה, בין היתר, בכלל ביטוח, בכלל ביטוח אשראי ובכלל פנסיה וגמל ("**הגופים המוסדיים**") (להלן: "**ההיתר**"), שבהם התחייבה אי די בי אחזקות להשלים (או לפעול שחברות בשליטתה הישירה או העקיפה ישלימו) את ההון העצמי הנדרש מהמבטחים על פי תקנות ההון או כל תקנה או דין אחר שיבואו במקומן, כפוף לכך שתקרת ההתחייבות לא תעלה על 50% מההון הנדרש ממבטח וכן שההתחייבות תמומש רק כאשר ההון העצמי של המבטח יהיה שלילי, ובגובה סכום ההון השלילי, ובלבד שסכום ההשלמה לא יעלה על תקרת ההתחייבות כאמור. בנוסף, התחייבה אי די בי אחזקות במסגרת ההיתר, כי היא תשלים (או תפעל שחברות בשליטתה הישירה או העקיפה ישלימו) את ההון העצמי של כלל פנסיה וגמל לסכום הקבוע בתקנות קופות הגמל כפי שיהיו מעת לעת, או כל תקנה או דין אחר שיבואו במקומן ונקבע כי ההתחייבות האמורה (ביחס לגופים המוסדיים) תהיה תקפה כל עוד אי די בי אחזקות תהיה בעלת השליטה בגופים המוסדיים.

לחברה האם נמסר עוד כי בהיתר נקבעו תנאים ומגבלות ביחס לאחזקות ושעבודים בשרשרת השליטה בגופים המוסדיים בקבוצה ובעלי השליטה הקודמים נדרשו לשמור על דרישות הון של החברה האם, כל עוד קיימים שעבודים על אחזקותיהם באמצעי השליטה ב-אי די בי אחזקות, כך שההון העצמי של החברה האם לא יפחת בכל עת ממכפלת שיעור החזקתה של החברה בכלל ביטוח ב-140% מההון העצמי המינימלי שנדרש מכלל ביטוח, לפי תקנות ההון, ביום 30 בספטמבר 2005, כפי שהיו באותה עת, כשהוא צמוד למדד בגין חודש ספטמבר 2005. נכון לתום תקופת הדיווח ההון המינימלי הנדרש מהחברה האם, כמפורט לעיל, הסתכם בסך של כ-2.8 מיליארדי ש"ח. לתום תקופת הדיווח, לחברה האם הון עצמי גבוה יותר מדרישה זו. דרישת ההון נבחנת בפועל על-פי הדוחות הכספיים הסקורים או המבוקרים של החברה האם.

לאור ביטול היתר השליטה לבעלי השליטה הקודמים קיימת אי בהירות ביחס לתוקפן של דרישות הון שחלות על החברה האם מכוחו כאמור.

לפרטים בדבר ההחזקה והשליטה בחברה האם, ולפרטים בדבר ביטול היתר השליטה ראה ביאור 1.

לפרטים אודות מינויו של מר משה טרי כנאמן על עיקר החזקות אי די בי פתוח בחברה האם, אודות מכתבי הממונה מיום 27 בנובמבר 2013 ומיום 8 במאי 2014 בנושא השליטה בחברה האם, וכן אודות התחייבויות שניתנו לממונה בנוגע לשליטה בחברה האם על-ידי קבוצת אלשטיין-אקסטרה בקשר עם הסדר החוב באי די בי אחזקות, ראה ביאור 1(ב)(2) בדוחות.

ביאור 16: הון וקרנות (המשך)

ה. ניהול ודרישות הון (המשך)

(6) כלל ביטוח מחויבת להשלים את ההון העצמי הנדרש מכלל ביטוח אשראי על-פי תקנות ההון עד 50% מההון הנדרש, אם וכאשר ההון העצמי של כלל ביטוח אשראי יהיה שלילי. ההתחייבות תקפה כל עוד כלל ביטוח תהיה בעלת השליטה בכלל ביטוח אשראי.

(7) כלל ביטוח מחויבת להשלים בכל עת את ההון העצמי של כלל פנסיה וגמל, לסכום הקבוע בתקנות מס הכנסה (כללים לאישור ולניהול קופות גמל), התשכ"ד-1964. התחייבות זו תקפה כל עוד כלל ביטוח שולטת, במישרין או בעקיפין, בכלל פנסיה וגמל. לעניין דרישות ההון, ראה סעיף ו' להלן.

ו. דרישות הון בחברות המנהלות קרנות פנסיה וקופות גמל

בחודש פברואר 2012, פורסמו תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל)(הון עצמי מזערי הנדרש מחברה מנהלת של קופת גמל או קרן פנסיה), התשע"ב-2012 ותקנות מס הכנסה (כללים לאישור ולניהול קופות גמל)(תיקון מס' 2), התשע"ב-2012 (להלן: "**התקנות החדשות**") בהתאם לתקנות החדשות, הורחבו דרישת ההון מחברות מנהלות, והן כוללות דרישות הון בהתאם להיקף הנכסים המנוהלים ולהוצאות השנתיות, אך לא פחות מהון התחלתי בסך 10 מיליוני ש"ח כמו כן נקבעות דרישות נזילות.

חברה מנהלת תהיה רשאית לחלק דיבידנד רק אם הונה העצמי הוא לפחות בגובה ההון העצמי הנדרש ממנה לפי תקנות אלה. כמו כן, תידרש חברה מנהלת להעמיד הון נוסף בגין חברות מנהלות נשלטות.

נכון לתום תקופת הדיווח, לחברות המנהלות שבשליטת כלל ביטוח קיים עודף הון ביחס להון המינימלי הנדרש על פי תקנות ההון לחברות מנהלות.

ביאור 17: התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה[1]

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר					
	ברוטו		ביטוח משנה		שייר	
	2017	2016	2017	2016	2017	2016
ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח						
חוזי ביטוח	**19,189,014**	19,057,372	**(46,244)**	(43,476)	**19,142,770**	19,013,896
חוזי השקעה	**2,334,444**	2,328,313	**-**	-	**2,334,444**	2,328,313
	21,523,458	21,385,685	**(46,244)**	(43,476)	**21,477,214**	21,342,209
בניכוי סכומים המופקדים בחברה במסגרת תוכנית הטבה מוגדרת לעובדי הקבוצה [1]	**(575)**	(1,690)	**-**	-	**(575)**	(1,690)
סך הכל ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח	**21,522,883**	21,383,995	**(46,244)**	(43,476)	**21,476,639**	21,340,519
חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח בריאות (ביאור 21)	**2,140,712**	1,895,640	**(452,995)**	(359,348)	**1,687,717**	1,536,292
חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (ביאור 19)	**6,520,697**	6,489,344	**(2,111,212)**	(1,638,056)	**4,409,485**	4,851,288
סך הכל התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה	**30,184,292**	29,768,979	**(2,610,451)**	(2,040,880)	**27,573,841**	27,728,099

ביאור 18: התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה[1]

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר					
	ברוטו		ביטוח משנה		שייר	
	2017	2016	2017	2016	2017	2016
ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח						
חוזי ביטוח	**57,589,077**	51,732,309	**(180,925)**	(179,633)	**57,408,152**	51,552,676
חוזי השקעה	**1,721,791**	2,027,482			**1,721,791**	2,027,482
סך הכל חוזי ביטוח וחוזי השקעה	**59,310,868**	53,759,791	**(180,925)**	(179,633)	**59,129,943**	53,580,158
בניכוי סכומים המופקדים בחברה במסגרת תוכנית הטבה מוגדרת לעובדי הקבוצה [1]	**(12,437)**	(11,151)	**-**	-	**(12,437)**	(11,151)
סך הכל ביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח	**59,298,431**	53,748,640	**(180,925)**	(179,633)	**59,117,506**	53,569,007
חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח בריאות (ביאור 21)	**4,055,916**	3,534,683	**(10,400)**	(7,526)	**4,045,516**	3,527,157
סך הכל התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	**63,354,347**	57,283,323	**(191,325)**	(187,159)	**63,163,022**	57,096,164

1) בחוזי ביטוח תלויי תשואה, תגמולי הביטוח שלהם זכאי המוטב תלויים או צמודים לתשואה שמניבות השקעות מסוימות של החברה בניכוי דמי ניהול. חוזים אלה כוללים, בין היתר, תוכניות ביטוח המזכות/המחייבות את המבוטח בבונוס/מאלוס לפי תוצאות ההשקעות של תיק הפוליסות המשתתפות ברווחי השקעה של החברה. בחוזי ביטוח שאינם תלויי תשואה תגמולי הביטוח שלהם זכאי המבוטח אינם תלויים ברווח או ההפסד מההשקעות שביצעה החברה.

ההבחנה בין חוזים תלויי תשואה לבין חוזים שאינם תלויי תשואה נעשית ברמת הכיסוי הבודד, כך שישנן פוליסות ביטוח עם מספר כיסויים אשר חלקם תלויי תשואה וחלקם אינם תלויי תשואה.

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי

א. התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי לפי סוגים

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר					
	ברוטו		ביטוח משנה		שייר	
	2017	2016	2017	2016	2017	2016
ענפי רכב חובה וחבויות						
הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה	**360,431**	351,970	**161,310**	67,083	**199,121**	284,887
תביעות תלויות והפרשה לפרמיה בחסר	**4,523,285**	4,519,133	**1,281,005**	1,027,487	**3,242,280**	3,491,646
ענפי רכב חובה וחבויות	**4,883,716**	4,871,103	**1,442,315**	1,094,570	**3,441,401**	3,776,533
מתוך זה סך ההתחייבויות בגין ענף רכב חובה	**2,345,355**	2,380,386	**356,485**	119,659	**1,988,870**	2,260,727
ענפי רכוש ואחרים						
הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה	**639,958**	628,885	**240,419**	233,143	**399,539**	395,742
הפרשה לפרמיה בחסר	**13,223**	21,448	**-**	-	**13,223**	21,448
תביעות תלויות	**983,800**	967,908	**428,478**	310,343	**555,322**	657,565
סך ענפי רכוש ואחרים	**1,636,981**	1,618,241	**668,897**	543,486	**968,084**	1,074,755
סך הכל התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזרי ביטוח כללי	**6,520,697**	6,489,344	**2,111,212**	1,638,056	**4,409,485**	4,851,288
הוצאות רכישה נדחות						
ענפי רכב חובה וחבויות (ראה ג1 להלן)	**74,180**	74,998	**29,285**	8,734	**44,895**	66,264
ענפי רכוש ואחרים (ראה ג2 להלן)	**165,269**	162,490	**53,737**	52,810	**111,532**	109,680
סך הכול הוצאות רכישה נדחות	**239,449**	237,488	**83,022**	61,544	**156,427**	175,944
התחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי בניכוי הוצאות רכישה נדחות						
ענפי רכב חובה וחבויות	**4,809,536**	4,796,105	**1,413,030**	1,085,836	**3,396,506**	3,710,269
ענפי רכוש ואחרים	**1,471,712**	1,455,751	**615,160**	490,676	**856,552**	965,075
סך הכל התחייבויות בחוזי ביטוח כללי בניכוי הוצאות רכישה נדחות	**6,281,248**	6,251,856	**2,028,190**	1,576,512	**4,253,058**	4,675,344

ב. התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי לפי שיטות חישובן

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר					
	ברוטו		ביטוח משנה		שייר	
	2017	2016	2017	2016	2017	2016
הערכות אקטואריות						
מר יעקב מאוזר [1]	**5,400,402**	5,362,749	**1,647,077**	1,260,026	**3,753,325**	4,102,723
הפרשות על בסיס הערכות אחרות						
הערכת מחלקת תביעות בגין התביעות התלויות הידועות	**46,807**	70,486	**31,510**	46,030	**15,297**	24,456
תוספת לתביעות התלויות בגין תביעות שאירעו אך טרם דווחו (IBNR)	**19,967**	19,299	**13,477**	13,027	**6,490**	6,272
הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה	**1,000,389**	980,855	**401,729**	300,226	**598,660**	680,629
הערכות אחרות	**695**	455	**-**	-	**695**	455
עודף הכנסות על הוצאות (צבירה) בגין ביטוח סיכוני סחר חוץ	**52,437**	55,500	**17,419**	18,747	**35,018**	36,753
סך כל ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי בישראל	**6,520,697**	6,489,344	**2,111,212**	1,638,056	**4,409,485**	4,851,288

1) ראה הצהרות האקטואר הממונה בביטוח כללי בישראל, המצורפות בנספח לדוחות הכספיים. לא קיימת תוספת/גריעה בין הערכות האקטוארית לבין הסכום שנכלל בדוחות הכספיים.

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ג. תנועה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי, בניכוי הוצאות רכישה נדחות

1. ענפי רכב חובה וחבויות

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר					
	ברוטו		ביטוח משנה		שייר	
	2017	2016	2017	2016	2017	2016
יתרה לתחילת השנה	**4,796,105**	4,909,573	**1,085,836**	966,863	**3,710,269**	3,942,710
עלות התביעות המצטברת בגין שנת חיתום שוטפת	**633,889**	638,224	**270,156**	62,393	**363,733**	575,831
שינוי ביתרות לתחילת שנה כתוצאה מהצמדה למדד ורווח השקעתי לפי הנחת ההיוון הגלומה בהתחייבויות	**69,953**	44,437	**16,862**	9,126	**53,091**	35,311
השפעת הפרשה בגין וינוגרד *)	**106,720**	176,886	**28,927**	35,493	**77,793**	141,393
יתרת השינוי באומדן עלות התביעות המצטברת בגין שנות חיתום קודמות **)	**78,001**	(92,339)	**81,224**	109,267	**(3,223)**	(201,606)
סך השינוי בעלות התביעות המצטברת	**888,562**	767,208	**397,169**	216,279	**491,393**	550,929
תשלומים לישוב תביעות במהלך השנה:						
בגין שנת חיתום שוטפת	**(5,867)**	(3,631)	**(901)**	(2)	**(4,966)**	(3,629)
בגין שנות חיתום קודמות	**(869,264)**	(877,045)	**(69,074)**	(97,304)	**(800,190)**	(779,741)
סך תשלומים	**(875,131)**	(880,676)	**(69,975)**	(97,306)	**(805,156)**	(783,370)
יתרה לסוף השנה	**4,809,536**	4,796,105	**1,413,030**	1,085,836	**3,396,506**	3,710,269

1. יתרות הפתיחה והסגירה כוללות: תביעות תלויות, הפרשה לפרמיה בחסר, צבירה, (יתרות פתיחה בלבד), פרמיה שטרם הורווחה ובניכוי הוצאות רכישה נדחות.
2. עלות התביעות המצטברת (Ultimate) הינה: יתרת תביעות תלויות (ללא צבירה), הפרשה לפרמיה בחסר, פרמיה שטרם הורווחה בניכוי הוצאות רכישה נדחות בתוספת סך תשלומי התביעות כולל הוצאות ישירות ועקיפות לישוב תביעות.
3. התשלומים כוללים הוצאות עקיפות לישוב תביעות (הנהלה וכלליות הנרשמות בתביעות) בייחוס לשנות החיתום.

*) לפרטים נוספים ראה ביאור 37(ה)(2ה)(4)(ז).

**) שינוי באומדן עלות התביעות המצטברות בגין שנות חיתום קודמות נובע בין היתר מקיטון בעלות התביעות הפרטניות והשפעתו על המודל האקטוארי בניכוי גידול בהערכת התביעות (המושפע בין היתר משינוי בריבית ההיוון, ראה ביאור 37(ה)(2ה)(4)), ומשחרור בטווחי הסמך לשנים ישנות ככל שרמת אי הודאות קטנה.

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ג. תנועה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי, בניכוי הוצאות רכישה נדחות (המשך)

2. ענפי רכוש ואחרים

	ליום 31 בדצמבר					
	ברוטו		ביטוח משנה		שייר	
באלפי ש"ח	2017	2016	2017	2016	2017	2016
יתרה לתחילת השנה	**1,455,751**	1,746,800	**490,676**	723,429	**965,075**	1,023,371
עלות התביעות המצטברת בגין אירועים בשנת הדוח	**960,042**	894,729	**345,909**	222,802	**614,133**	671,927
שינוי בעלות התביעות המצטברות בגין אירועים שקדמו לשנת הדוח	**41,163**	(57,956)	**34,099**	(89,971)	**7,064**	32,015
סך השינוי בעלות התביעות המצטברת	**1,001,205**	836,773	**380,008**	132,831	**621,197**	703,942
תשלומים לישוב תביעות במהלך השנה:						
בגין אירועים של שנת הדוח	**(534,836)**	(506,204)	**(130,857)**	(101,420)	**(403,979)**	(404,784)
בגין אירועים שקדמו לשנת הדוח	**(450,742)**	(559,270)	**(131,041)**	(256,068)	**(319,701)**	(303,202)
סך תשלומים	**(985,578)**	(1,065,474)	**(261,898)**	(357,488)	**(723,680)**	(707,986)
שינוי בהפרשה לפרמיה שטרם הורווחה, נטו מהוצאות רכישה נדחות	**8,559**	(56,155)	**6,374**	(8,096)	**2,185**	(48,059)
שינוי בהפרשה לפרמיה בחסר	**(8,225)**	(6,193)	**-**	-	**(8,225)**	(6,193)
יתרה לסוף השנה	**1,471,712**	1,455,751	**615,160**	490,676	**856,552**	965,075

1. יתרות הפתיחה והסגירה כוללות: תביעות תלויות בתוספת הפרשה לפרמיה בחסר, פרמיה שטרם הורווחה ובניכוי הוצאות רכישה נדחות.
2. עלות התביעות המצטברת בגין אירועים בשנת הדוח כוללת את יתרת תביעות תלויות לסוף שנת הדוח בתוספת סך תשלומי התביעות בתקופת הדוח לרבות הוצאות ישירות ועקיפות לישוב תביעות.
3. תשלומים לישוב תביעות במהלך השנה כוללים תשלומים בגין אירועים שקדמו לשנת הדוח ובתוספת השינוי ביתרת תביעות תלויות בגין אירועים שקדמו לשנת הדוח.
4. התשלומים ליישוב תביעות כוללים הוצאות ישירות ועקיפות ליישובן (הנהלה וכלליות הנרשמות בתביעות) בייחוס לשנות הנזק.

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ד1. בדיקת התפתחות הערכת התחייבויות בגין חוזי ביטוח בניכוי הוצאות רכישה נדחות, ברוטו, בענפים רכב חובה וחבויות בישראל וענפים המוערכים על בסיס שנות חיתום באירופה

	ליום 31 בדצמבר 2017									
	שנת חיתום									
באלפי שקלים מותאמים למדד נובמבר 2017 [1]	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	סך הכל
תביעות ששולמו (מצטבר) בסוף השנה											
לאחר שנה ראשונה	13,050	13,003	6,210	20,987	5,222	4,335	4,269	2,185	3,642	**5,867**	
לאחר שנתיים	92,557	77,980	60,592	74,028	52,619	43,916	41,115	33,408	37,388		
לאחר שלוש שנים	191,850	182,349	154,490	168,010	154,497	138,097	131,433	117,176			
לאחר ארבע שנים	297,624	310,162	250,690	290,574	269,815	266,259	236,440				
לאחר חמש שנים	410,714	420,454	349,531	411,937	407,405	382,743					
לאחר שש שנים	524,994	515,345	443,578	521,904	554,616						
לאחר שבע שנים	613,432	611,821	545,195	646,245							
לאחר שמונה שנים	694,594	704,686	622,531								
לאחר תשע שנים	752,390	757,222									
לאחר עשר שנים	784,044										
אומדן תביעות מצטברות (כולל תשלומים לרבות צבירה) בסוף השנה											
לאחר שנה ראשונה 2)	966,277	1,008,694	942,401	899,175	937,916	874,155	775,451	662,017	640,139	**633,889**	
לאחר שנתיים	973,848	1,012,951	940,738	914,439	1,013,634	859,030	801,381	670,682	627,793		
לאחר שלוש שנים	993,432	1,035,555	959,775	981,410	1,025,278	855,539	791,886	636,885			
לאחר ארבע שנים	965,603	1,012,516	915,549	970,545	948,863	820,826	787,468				
לאחר חמש שנים	980,471	998,012	892,804	974,730	997,131	877,667					
לאחר שש שנים	961,268	992,229	847,625	1,067,524	1,074,103						
לאחר שבע שנים	945,005	948,312	852,333	1,193,244							
לאחר שמונה שנים	926,470	966,087	873,266								
לאחר תשע שנים	933,441	1,009,946									
לאחר עשר שנים	920,539										
עודף (חוסר) ביחס לשנה הראשונה שלא כוללת צבירה 3)	45,064	2,570	42,283	(222,699)	(125,240)	(56,841)	4,418	33,797	12,346	-	(264,302)
שיעור סטייה ביחס לשנה הראשונה שלא כוללת צבירה, באחוזים	4.67%	0.25%	4.62%	(22.9%)	(13.2%)	(6.9%)	0.558%	5.039%	1.929%		(3.4%)
אומדן עלות תביעות מצטברות, ליום 31 בדצמבר 2017	920,539	1,009,946	873,266	1,193,244	1,074,103	877,667	787,468	636,885	627,793	**633,889**	8,634,800
תשלומים מצטברים עד ליום 31 בדצמבר 2017	784,044	757,222	622,531	646,245	554,616	382,743	236,440	117,176	37,388	**5,867**	4,144,272
סך ההתחייבויות ליום 31 בדצמבר 2017	136,495	252,724	250,735	546,999	519,487	494,924	551,028	519,709	590,405	**628,020**	4,490,528
תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת חיתום 2007											319,008
סך הכל התחייבות בגין חוזי ביטוח בענפי רכב חובה וחבויות בניכוי הוצאות רכישה נדחות ליום 31 בדצמבר 2017											4,809,536

1) הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאינפלציה על מנת לאפשר בחינת ההתפתחות על בסיס ערכים ריאליים.
2) אומדן התביעות המצטברות בסוף השנה הראשונה כולל את העתודה לפרמיה שטרם הורווחה בניכוי הוצאות נדחות.
3) הפער בין הערכת התביעות המצטברות בשנה הראשונה שלא כוללת את הצבירה להערכת התביעות המצטברות נכון לתאריך הדוח.

הערה: רמת המובהקות של המודלים האקטוארים גדולה יותר כאשר בוחנים את התפתחות התביעות ברמת סך שנות החיתום. לכן נכון יותר לבחון את התפתחות הערכות החברה ברמת סך שנות החיתום ולא לכל שנת חיתום בנפרד.
שינוי באומדן עלות התביעות המצטברות בגין שנות חיתום קודמות נובע בין היתר מקיטון בעלות התביעות הפרטניות והשפעתו על המודל האקטוארי, שינויים רגולטורים כגון העברת האחריות הביטוחית למתן שירותים רפואיים בשל נזקי גוף לנפגעי תאונות דרכים, מחברות הביטוח לקופות החולים ומשחרור בטווחי הסמך לשנים ישנות ככל שרמת אי הודאות קטנה.

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ד2. בדיקת התפתחות הערכת התחייבויות בגין חוזי ביטוח בניכוי הוצאות רכישה נדחות, בשייר עצמי, בענפי ביטוח רכב חובה וחבויות

	ליום 31 בדצמבר 2017									
	שנת חיתום									
באלפי שקלים מותאמים למדד נובמבר 2017 [1]	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	סך הכל
תביעות ששולמו (מצטבר) בסוף השנה											
לאחר שנה ראשונה	13,030	12,943	6,210	6,859	5,138	4,324	4,269	2,180	3,640	**4,966**	
לאחר שנתיים	92,272	77,512	59,932	57,744	48,706	43,097	37,106	32,831	36,957		
לאחר שלוש שנים	191,136	165,511	150,360	148,453	141,431	130,061	121,547	112,236			
לאחר ארבע שנים	293,854	273,057	243,603	265,026	244,340	251,177	224,719				
לאחר חמש שנים	392,439	374,644	337,799	380,950	350,717	358,194					
לאחר שש שנים	494,868	463,421	430,400	482,278	485,156						
לאחר שבע שנים	581,272	556,660	529,009	595,054							
לאחר שמונה שנים	655,170	637,412	597,769								
לאחר תשע שנים	700,180	686,102									
לאחר עשר שנים	730,141										
אומדן תביעות מצטברות (כולל תשלומים לרבות צבירה) בסוף השנה											
לאחר שנה ראשונה [2]	834,795	849,662	801,901	754,424	795,207	747,596	670,859	578,165	577,557	**363,733**	
לאחר שנתיים	848,974	853,056	801,610	758,329	792,608	740,122	661,458	584,027	538,522		
לאחר שלוש שנים	867,505	870,885	821,007	785,322	801,777	745,039	656,784	552,637			
לאחר ארבע שנים	846,554	846,749	807,012	774,331	776,417	709,120	651,195				
לאחר חמש שנים	865,036	840,698	788,558	778,177	773,496	771,584					
לאחר שש שנים	859,400	842,681	760,520	794,295	858,860						
לאחר שבע שנים	846,886	820,932	763,944	839,901							
לאחר שמונה שנים	823,622	825,363	781,825								
לאחר תשע שנים	822,860	829,053									
לאחר עשר שנים	824,325										
עודף (חוסר) ביחס לשנה הראשונה שלא כוללת צבירה [3]	22,229	17,696	25,187	(65,570)	(82,443)	(62,464)	5,589	31,390	39,035		(69,351)
שיעור סטייה ביחס לשנה הראשונה שלא כוללת צבירה, באחוזים	2.63%	2.09%	3.12%	(8.5%)	(10.6%)	(8.8%)	0.851%	5.375%	6.759%		(1.05%)
אומדן עלות תביעות מצטברות, ליום 31 בדצמבר 2017	824,325	829,053	781,825	839,901	858,860	771,584	651,195	552,637	538,522	**363,733**	7,011,633
תשלומים מצטברים עד ליום 31 בדצמבר 2017	730,141	686,102	597,769	595,054	485,156	358,194	224,719	112,236	36,957	**4,966**	3,831,294
סך ההתחייבויות ליום 31 בדצמבר 2017	94,184	142,951	184,056	244,847	373,704	413,390	426,476	440,401	501,565	**358,765**	3,180,341
תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת חיתום 2007											216,165
סך הכל התחייבות בגין חוזי ביטוח בענפי רכב חובה וחבויות בניכוי הוצאות רכישה נדחות ליום 31 בדצמבר 2017											3,396,506

1) הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאינפלציה על מנת לאפשר בחינת ההתפתחות על בסיס ערכים ריאליים.
2) אומדן התביעות המצטברות בסוף השנה הראשונה כולל את העתודה לפרמיה שטרם הורווחה בניכוי הוצאות נדחות.
3) הפער בין הערכת התביעות המצטברות בשנה הראשונה שלא כוללת את הצבירה להערכת התביעות המצטברות נכון לתאריך הדוח.

הערה: רמת המובהקות של המודלים האקטואריים גדולה יותר כאשר בוחנים את התפתחות התביעות ברמת סך שנות החיתום. לכן נכון יותר לבחון את התפתחות הערכות החברה ברמת סך שנות החיתום ולא לכל שנת חיתום בנפרד.
שינוי באומדן עלות התביעות המצטברות בגין שנות חיתום קודמות נובע בין היתר מקיטון בעלות התביעות הפרטניות והשפעתו על המודל האקטוארי, שינויים רגולטורים כגון העברת האחריות הביטוחית למתן שירותים רפואיים בשל נזקי גוף לנפגעי תאונות דרכים, מחברות הביטוח לקופות החולים ומשחרור בטווחי הסמך לשנים ישנות ככל שרמת אי הוודאות קטנה.

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ד3. בדיקת התפתחות הערכת התחייבויות בגין חוזי ביטוח בניכוי הוצאות רכישה נדחות, ברוטו בענף רכב חובה

	ליום 31 בדצמבר 2017									
	שנת חיתום									
באלפי שקלים מותאמים למדד נובמבר 2017 [1])	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	סך הכל
תביעות ששולמו (מצטבר) בסוף השנה											
לאחר שנה ראשונה	10,662	10,473	3,764	3,723	2,866	3,241	1,650	1,459	1,492	**1,897**	
לאחר שנתיים	80,359	62,958	41,492	39,390	34,517	33,362	24,844	23,737	24,512		
לאחר שלוש שנים	158,332	130,825	105,483	108,180	106,798	91,466	84,718	84,390			
לאחר ארבע שנים	235,811	205,785	176,085	187,829	172,137	178,910	159,189				
לאחר חמש שנים	298,755	276,947	229,343	257,838		251,864					
לאחר שש שנים	372,377	335,801	281,670	324,782	336,306						
לאחר שבע שנים	439,852	399,465	351,761	405,371							
לאחר שמונה שנים	499,140	455,169	394,955								
לאחר תשע שנים	530,388	484,769									
לאחר עשר שנים	549,311										
אומדן תביעות מצטברות (כולל תשלומים לרבות צבירה) בסוף השנה											
לאחר שנה ראשונה 2)	630,961	613,931	549,999	517,839	524,520	512,926	471,527	396,822	398,854	**385,524**	
לאחר שנתיים	645,433	620,054	558,756	523,094	525,606	504,031	475,424	400,570	369,663		
לאחר שלוש שנים	659,013	633,627	571,502	534,856	538,214	511,994	458,166	392,644			
לאחר ארבע שנים	625,706	589,721	529,351	504,601	505,379	478,496	456,687				
לאחר חמש שנים	632,405	574,776	502,189	499,545	490,332	527,949					
לאחר שש שנים	627,067	567,727	463,374	509,347	568,199						
לאחר שבע שנים	626,363	544,858	464,602	543,638							
לאחר שמונה שנים	607,285	544,641	473,177								
לאחר תשע שנים	603,750	542,005									
לאחר עשר שנים	604,304										
עודף (חוסר) ביחס לשנה הראשונה שלא כוללת צבירה 3)	21,402	47,716	56,174	(39,037)	(62,820)	(49,453)	1,479	7,926	29,191		12,578
שיעור סטייה ביחס לשנה הראשונה שלא כוללת צבירה, באחוזים	3.42%	8.09%	10.61%	(7.7%)	(12.4%)	(10.3%)	0.32%	1.98%	7.32%		0.28%
עלות תביעות מצטברות, ליום 31 בדצמבר לפני השפעת השינויים בעתודות ביטוח בביטוח כללי 2017	604,304	542,005	473,177	543,638	568,199	527,949	456,687	392,644	369,663	**385,524**	4,863,790
השפעת שינויים בעתודות ביטוח בביטוח כללי											
אומדן עלות תביעות מצטברות, ליום 31 בדצמבר 2017	604,304	542,005	473,177	543,638	568,199	527,949	456,687	392,644	369,663	**385,524**	4,863,790
תשלומים מצטברים עד ליום 31 בדצמבר 2017	549,311	484,769	394,955	405,371	336,306	251,864	159,189	84,390	24,512	**1,897**	2,692,564
סך ההתחייבויות ליום 31 בדצמבר 2017	54,993	57,236	78,222	138,267	231,893	276,085	297,498	308,254	345,151	**383,627**	2,171,226
תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת חיתום 2007											148,660
סך הכל התחייבות בגין חוזי ביטוח בענף רכב חובה בניכוי הוצאות רכישה נדחות ליום 31 בדצמבר 2017											2,319,886

1) הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאינפלציה על מנת לאפשר בחינת ההתפתחות על בסיס ערכים ריאליים.
2) אומדן התביעות המצטברות בסוף השנה הראשונה כולל את העתודה לפרמיה שטרם הורווחה בניכוי הוצאות נדחות.
3) הפער בין הערכת התביעות המצטברות בשנה הראשונה שלא כוללת את הצבירה להערכת התביעות המצטברות נכון לתאריך הדוח.

הערה: רמת המובהקות של המודלים האקטואריים גדולה יותר כאשר בוחנים את התפתחות התביעות ברמת סך שנות החיתום. לכן נכון יותר לבחון את התפתחות הערכות החברה ברמת סך שנות החיתום ולא לכל שנת חיתום בנפרד.
שינוי באומדן עלות התביעות המצטברות בגין שנות חיתום קודמות נובע בין היתר מקיטון בעלות התביעות הפרטניות והשפעתו על המודל האקטוארי, שינויים רגולטורים כגון העברת האחריות הביטוחית למתן שירותים רפואיים בשל נזקי גוף לנפגעי תאונות דרכים, מחברות הביטוח לקופות החולים ומשחרור בטווחי הסמך לשנים ישנות ככל שרמת אי הודאות קטנה.

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ד4. בדיקת התפתחות הערכת התחייבויות בגין חוזי ביטוח בניכוי הוצאות רכישה נדחות, בשייר עצמי, בענף ביטוח רכב חובה

	ליום 31 בדצמבר 2017									
	שנת חיתום									
באלפי שקלים מותאמים למדד נובמבר 2017 [1]	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	סך הכל
תביעות ששולמו (מצטבר) בסוף השנה											
לאחר שנה ראשונה	10,662	10,473	3,764	3,723	2,866	3,241	1,650	1,459	1,492	**1,007**	
לאחר שנתיים	80,359	62,958	41,492	39,390	34,517	33,362	24,844	23,737	24,512		
לאחר שלוש שנים	158,332	130,825	105,483	108,180	106,798	91,466	84,718	84,390			
לאחר ארבע שנים	235,811	205,785	176,085	187,829	172,137	175,533	159,189				
לאחר חמש שנים	298,755	276,947	229,343	257,838	238,688	246,904					
לאחר שש שנים	371,061	334,479	281,670	323,844	334,840						
לאחר שבע שנים	436,403	395,462	351,761	403,324							
לאחר שמונה שנים	489,162	448,400	394,955								
לאחר תשע שנים	517,572	477,993									
לאחר עשר שנים	535,184										
אומדן תביעות מצטברות (כולל תשלומים לרבות צבירה) בסוף השנה											
לאחר שנה ראשונה [2]	622,533	603,610	540,303	507,220	512,289	500,080	459,732	388,358	390,423	**196,909**	
לאחר שנתיים	630,842	603,415	542,630	505,341	505,312	490,889	455,958	389,931	358,593		
לאחר שלוש שנים	644,749	617,401	555,614	517,431	517,904	501,181	446,728	364,878			
לאחר ארבע שנים	613,409	576,057	521,205	495,772	495,439	466,696	443,766				
לאחר חמש שנים	619,824	566,304	493,907	490,710	479,075	513,623					
לאחר שש שנים	614,769	561,425	462,215	488,770	538,321						
לאחר שבע שנים	607,925	538,377	458,997	522,703							
לאחר שמונה שנים	585,634	535,197	467,384								
לאחר תשע שנים	583,040	532,974									
לאחר עשר שנים	585,983										
עודף (חוסר) לאחר שחרור הצבירה [3]	27,426	43,083	53,821	(26,931)	(42,882)	(46,927)	2,962	25,053	31,830		67,435
שיעור סטייה לאחר שחרור הצבירה	4.47%	7.48%	10.33%	(5.4%)	(8.7%)	(10.1%)	0.66%	6.42%	8.15%		1.53%
אומדן עלות תביעות מצטברות, ליום 31 בדצמבר 2017	585,983	532,974	467,384	522,703	538,321	513,623	443,766	364,878	358,593	**196,909**	4,525,134
תשלומים מצטברים עד ליום 31 בדצמבר 2017	535,184	477,993	394,955	403,324	334,840	246,904	159,189	84,390	24,512	**1,007**	2,662,298
סך ההתחייבויות ליום 31 בדצמבר 2017	50,799	54,981	72,429	119,379	203,481	266,719	284,577	280,488	334,081	**195,902**	1,862,836
תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת חיתום 2007											120,162
סך הכל התחייבות בגין חוזי ביטוח בענף רכב חובה בניכוי הוצאות רכישה נדחות ליום 31 בדצמבר 2017											1,982,998

1) הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאינפלציה על מנת לאפשר בחינת ההתפתחות על בסיס ערכים ריאליים.

2) אומדן התביעות המצטברות בסוף השנה הראשונה כולל את העתודה לפרמיה שטרם הורווחה בניכוי הוצאות נדחות.

3) הפער בין הערכת התביעות המצטברות בשנה הראשונה שלא כוללת את הצבירה להערכת התביעות המצטברות נכון לתאריך הדוח.

הערה: רמת המובהקות של המודלים האקטואריים גדולה יותר כאשר בוחנים את התפתחות התביעות ברמת סך שנות החיתום. לכן נכון יותר לבחון את התפתחות הערכות החברה ברמת סך שנות החיתום ולא לכל שנת חיתום בנפרד. שינוי באומדן עלות התביעות המצטברות בגין שנות חיתום קודמות נובע בין היתר מקיטון בעלות התביעות הפרטניות והשפעתו על המודל האקטוארי, שינויים רגולטורים כגון העברת האחריות הביטוחית למתן שירותים רפואיים בשל נזקי גוף לנפגעי תאונות דרכים, מחברות הביטוח לקופות החולים ומשחרור בטווחי הסמך לשנים ישנות ככל שרמת אי הודאות קטנה.

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ד5. התפלגות הרווח בשייר של ענף רכב חובה (באלפי ש"ח)

שנת הדיווח	רווח (הפסד) בגין שנת חיתום שוטפת	רווח (הפסד) כולל בגין השנים הפתוחות	רווח כולל בגין שנת החיתום שהשתחררה בשנת הדוח	התאמות בגין שנות חיתום קודמות [1]	סך הכל רווח כולל שדווח	פעילות שלא נכללה בחישוב העתודות ולא הוקצתה לשנות החיתום *)
			שנת החיתום שהשתחררה			
2017	**36,198**	**-**	**-**	**(34,907)**	**1,271**	**-**
2016	(26,936)	-	-	100,272	73,336	-
2015*)		(3,316)	2012	35,523	198,534	230,741	6,853

*) נכלל ברווח (הפסד) כולל שדווח.

התאמות בגין שנות החיתום שהשתחררו בשנים הקודמות נובעות בעיקר מהשינוי בהכנסות מהשקעות ומשינויים בעלות התביעות לשנים קודמות. בפעילות שאינה נכללת בחישוב העתודות שהוקצתה לשנות החיתום נרשם ההפרש בין סך ההכנסות מהשקעות המשמשות לחישוב סכום עודף הכנסות על הוצאות ("**סכום הצבירה**") לבין סך ההכנסות מהשקעות שנזקפו לדוח רווח והפסד וכן מההפרש בין הוצאות הנהלה וכלליות המשמשות לחישוב סכום הצבירה בהתאם להוראת הממונה לבין הוצאות הנהלה וכלליות בפועל.

1) שנת החיתום שהשתחררה בשנות הדוח 2015 הינן 2012. ראה ביאור 3(ד)(2)(ב). לגבי שינויים בחישוב עתודות ביטוח בביטוח כללי החל מיום 31 בדצמבר 2015.

ד6. הרכב הרווח (הפסד) כולל בענף רכב חובה (באלפי ש"ח)

שנה	רווח (הפסד) כולל בגין שנת חיתום שוטפת	רווח (הפסד) כולל בגין שנות חיתום קודמות	רווח (הפסד) כולל בגין שנת חיתום שוטפת	רווח (הפסד) כולל בגין שנות חיתום קודמות
באלפי ש"ח	ברוטו		ברוטו	
2017	**76,355**	**(92,155)**	**36,198**	**(34,907)**
2016	(24,796)	94,817	(26,936)	100,272
2015		317,974		230,741

ד7. נתונים בדבר שנות חיתום 2010-2017 בענף רכב חובה (באלפי ש"ח)

שנת חיתום	שנות חיתום							
באלפי ש"ח	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
פרמיות ברוטו (כולל דמים)	**480,811**	443,367	450,846	541,154	568,481	572,910	560,332	585,292
רווח (הפסד) כולל בשייר לשנת חיתום מצטבר עד לתאריך הדוח	**36,198**	6,781	16,026	22,036	5,345	21,974	40,886	137,617
כולל יתרות עודף הכנסות על הוצאות בשייר נזקפו בשנת 2015, ישירות לעודפים בסך			313	8,734				
השפעת הכנסות מהשקעות מצטבר על הרווח הכולל המצטבר לשנת החיתום	**4,157**	19,289	27,308	37,102	61,077	87,033	99,598	116,871

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ד8. הרכב הרווח(הפסד)כולל בשייר בענף ביטוח סיכוני סחר חוץ (באלפי ש"ח)

שנת הדיווח	רווח (הפסד) כולל בגין השנים הפתוחות	רווח(הפסד) כולל בגין שנת החיתום שהשתחררה בשנת הדוח	התאמות בגין שנות החיתום שהשתחררו בשנים קודמות	שלא פעילות בחישוב נכללת העתודות	סה"כ רווח כולל שדווח
2017	**-**	**9,177**	**205**	**(343)**	**9,039**
2016	-	8,550	49	(85)	8,514
2015	-	11,406	64	72	11,542

ד9. התפלגות הרווח בשייר של ענפי ביטוח חבויות אחרות (באלפי ש"ח)

שנת הדיווח	רווח (הפסד) בגין שנת חיתום שוטפת	רווח (הפסד) כולל בגין השנים הפתוחות	רווח כולל בגין שנת החיתום שהשתחררה בשנת הדוח	שנת החיתום שהשתחררה	התאמות בגין שנות חיתום קודמות [1]	סך הכל רווח (הפסד) כולל שדווח	פעילות שלא נכללה בחישוב העתודות והוקצתה לשנות החיתום
2017	**(40,199)**		**-**		**21,533**	**(18,666)**	
2016	(58,545)				(18,119)	(76,664)	
2015*)		(27,828)	11,841	2012	57,833	41,846	(24,005)

*) נכלל ברווח (הפסד) כולל שדווח.

התאמות בגין שנות החיתום שהשתחררו בשנים הקודמות נובעות בעיקר מהשינוי בהכנסות מהשקעות ומשינויים בעלות התביעות לשנים קודמות.

בפעילות שאינה נכללת בחישוב העתודות שהוקצתה לשנות החיתום נרשם ההפרש בין סך ההכנסות מהשקעות המשמשות לחישוב סכום עודף הכנסות על הוצאות ("סכום הצבירה") לבין סך ההכנסות מהשקעות שנזקפו לדוח רווח והפסד וכן מההפרש בין הוצאות הנהלה וכלליות המשמשות לחישוב סכום הצבירה בהתאם להוראת הממונה לבין הוצאות הנהלה וכלליות בפועל.

1) שנת החיתום שהשתחררה בשנות הדוח 2015 הינן 2012. ראה ביאור 3(ד)(2)(ב). לגבי שינויים בחישוב עתודות ביטוח בביטוח כללי החל מיום 31 בדצמבר 2015.

ד10. הרכב הרווח (הפסד) כולל בענפי ביטוח חבויות אחרות (באלפי ש"ח)

שנה	רווח (הפסד) כולל בגין שנת חיתום שוטפת	רווח (הפסד) כולל בגין שנות חיתום קודמות	רווח (הפסד) כולל בגין שנת חיתום שוטפת	רווח (הפסד) כולל בגין שנות חיתום
באלפי ש"ח	ברוטו		ברוטו	
2017	**(5,969)**	**(24,801)**	**(40,199)**	**21,533**
2016	(16,737)	(90,344)	(58,545)	(18,119)
2015		203,350		41,846

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ד.11 נתונים בדבר שנות חיתום 2010-2017 בענף ביטוח חבויות אחרות (באלפי ש"ח)

	שנות חיתום							
שנת חיתום	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
פרמיות ביטוח ברוטו (כולל דמים)	**300,232**	305,176	308,714	365,435	380,171	455,212	401,373	412,701
הפסד כולל בשייר לשנת חיתום מצטבר עד לתאריך הדוח	**(40,199)**	(46,202)	(48,724)	(47,091)	(62,881)	(89,428)	(92,182)	(82,755)
כולל יתרות עודף הכנסות על הוצאות בשייר בנזקפו בשנת 2015, ישירות לעודפים בסך	**-**	-	223	1,380				
השפעת הכנסות מהשקעות מצטבר על הרווח הכולל המצטבר לשנת החיתום	**2,414**	9,355	13,074	15,696	29,945	48,915	53,631	61,267

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ה1. בדיקת התפתחות הערכת התביעות התלויות ברוטו בענפי רכוש ואחרים

ליום 31 בדצמבר 2017

באלפי שקלים מותאמים למדד נובמבר 2017 [1]	שנת נזק										סך הכל
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
תביעות ששולמו (מצטבר) בסוף השנה											
לאחר שנה ראשונה	716,968	722,420	648,946	767,302	677,453	839,007	557,491	595,077	473,976	**497,106**	
לאחר שנתיים	1,072,322	1,009,177	976,093	1,244,465	974,446	1,247,191	664,553	1,024,787	797,793		
לאחר שלוש שנים	1,143,761	1,063,820	1,025,628	1,311,039	1,021,822	1,285,421	725,465	1,082,321			
לאחר ארבע שנים	1,170,188	1,111,685	1,052,586	1,336,008	1,041,688	1,324,234	762,030				
לאחר חמש שנים	1,186,309	1,111,685	1,072,523	1,350,031	1,064,093	1,349,702					
לאחר שש שנים	1,196,137	1,124,442	1,082,015	1,366,145	1,076,282						
לאחר שבע שנים	1,202,233	1,130,468	1,073,501	1,375,119							
לאחר שמונה שנים	1,208,510	1,140,504	1,080,407								
לאחר תשע שנים	1,215,420	1,148,368									
לאחר עשר שנים	1,219,096										
תביעות מצטברות (כולל תשלומים)											
לאחר שנה ראשונה	1,276,745	1,267,832	1,189,214	1,402,320	1,143,659	1,384,499	954,338	1,146,436	863,665	**922,312**	
לאחר שנתיים	1,282,403	1,192,668	1,180,531	1,430,889	1,136,736	1,456,469	826,943	1,205,108	942,587		
לאחר שלוש שנים	1,252,700	1,162,124	1,143,135	1,403,996	1,144,353	1,432,983	837,127	1,200,278			
לאחר ארבע שנים	1,251,110	1,200,833	1,136,264	1,416,695	1,118,551	1,411,081	822,261				
לאחר חמש שנים	1,244,602	1,175,526	1,140,532	1,404,562	1,118,334	1,419,601					
לאחר שש שנים	1,220,198	1,172,610	1,097,637	1,400,743	1,119,389						
לאחר שבע שנים	1,234,285	1,169,151	1,103,059	1,407,906							
לאחר שמונה שנים	1,232,561	1,166,730	1,106,926								
לאחר תשע שנים	1,231,792	1,172,076									
לאחר עשר שנים	1,231,779										
אומדן עלויות מצטברות ליום 31 בדצמבר 2017	1,231,779	1,172,076	1,106,926	1,407,906	1,119,389	1,419,601	822,261	1,200,278	942,587	**922,312**	11,345,115
תשלומים מצטברים עד ליום 31 בדצמבר 2017	1,219,096	1,148,368	1,080,407	1,375,119	1,076,282	1,349,702	762,030	1,082,321	797,793	**497,106**	10,388,225
סך כל התביעות התלויות בענף ליום 31 בדצמבר 2017	12,683	23,708	26,519	32,787	43,107	69,899	60,231	117,958	144,793	**425,206**	956,890
תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת נזק 2007											26,910
סך הכל התביעות התלויות בענפי רכוש ואחרים ליום 31 בדצמבר 2017											983,800

1) הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאינפלציה בכדי לאפשר בחינת ההתפתחות על בסיס ערכים ריאליים.

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ה2. בדיקת התפתחות הערכת התביעות התלויות בשייר עצמי, בענפי רכוש ואחרים

ליום 31 בדצמבר 2017

		שנת נזק									
באלפי שקלים מותאמים למדד נובמבר 2017 [1]	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**סך הכל**
תביעות ששולמו (מצטבר) בסוף השנה											
לאחר שנה ראשונה	543,036	533,219	513,460	505,456	531,962	528,575	460,251	473,780	372,527	**366,249**	
לאחר שנתיים	754,926	717,692	688,719	706,179	739,225	731,337	479,273	687,623	585,934		
לאחר שלוש שנים	795,916	754,576	720,540	743,789	775,025	740,321	525,457	732,459			
לאחר ארבע שנים	815,416	797,990	742,047	767,823	788,579	761,101	555,194				
לאחר חמש שנים	829,940	790,077	760,689	782,075	805,666	783,486					
לאחר שש שנים	839,328	801,101	769,197	793,871	817,842						
לאחר שבע שנים	844,277	803,174	758,713	801,898							
לאחר שמונה שנים	850,753	813,455	765,559								
לאחר תשע שנים	856,626	820,389									
לאחר עשר שנים	858,414										
תביעות מצטברות (כולל תשלומים)											
לאחר שנה ראשונה	848,543	865,782	808,075	806,039	846,727	787,208	745,599	738,544	640,476	**576,407**	
לאחר שנתיים	859,978	829,561	799,372	827,736	842,385	849,054	585,731	798,966	651,745		
לאחר שלוש שנים	853,239	813,141	789,905	812,479	857,727	824,103	600,193	798,165			
לאחר ארבע שנים	861,678	846,325	798,535	830,017	841,662	819,365	598,821				
לאחר חמש שנים	864,767	825,363	809,130	820,805	852,240	831,209					
לאחר שש שנים	849,343	826,486	795,929	825,505	852,186						
לאחר שבע שנים	861,665	822,489	782,357	832,248							
לאחר שמונה שנים	863,749	830,026	786,287								
לאחר תשע שנים	865,099	837,344									
לאחר עשר שנים	867,435										
אומדן עלויות מצטברות ליום 31 בדצמבר 2017	867,435	837,344	786,287	832,248	852,186	831,209	598,821	798,165	651,745	**576,407**	7,631,848
תשלומים מצטברים עד ליום 31 בדצמבר 2017	858,414	820,389	765,559	801,898	817,842	783,486	555,194	732,459	585,934	**366,249**	7,087,423
סך כל התביעות התלויות בענף ליום 31 בדצמבר 2017	9,021	16,955	20,728	30,351	34,344	47,724	43,627	65,706	65,810	**210,158**	544,424
תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת נזק 2007											10,898
סך הכל התביעות התלויות בענפי רכוש ואחרים ליום 31 בדצמבר 2017											555,322

1) הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאינפלציה בכדי לאפשר בחינת ההתפתחות על בסיס ערכים ריאליים.

ביאור 20: נתונים נוספים אודות מגזר חיסכון ארוך טווח

א. פירוט ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה לפי חשיפות

נתונים ליום 31 בדצמבר 2017:

		פוליסות הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה				פוליסות ללא מרכיב חסכון		
				משנת 2004		סיכון הנמכר		
						כפוליסה בודדת		
	באלפי ש"ח	עד שנת 1990 [1]	עד שנת 2003	שאינו תלוי תשואה	תלוי תשואה	פרט	קבוצתי	סך הכל
1.	**לפי חשיפה ביטוחית**							
	התחייבויות בגין חוזי ביטוח							
	קיצבה ללא מקדמים מובטחים	-	-	-	521,371	-	-	521,371
	קיצבה עם מקדמים מובטחים							
	עד חודש מאי 2001	10,951,585	24,414,386	-	-	-	-	35,365,971
	מחודש יוני 2001	-	4,354,770	103,669	14,692,517	-	-	19,150,956
	קיצבה בתשלום	2,840,617	1,605,859	-	215,511	-	-	4,661,987
	הוני (ללא אופציה לקיצבה)	2,318,936	7,457,536	-	2,352,891	-	-	12,129,363
	עתודה משלימה לגמלאות [2]	1,786,456	802,892	-	10,601	-	-	2,599,949
	מרכיבי סיכון אחרים	168,207	711,499	4,022	553,390	605,932	305,443	2,348,493
	סך הכל בגין חוזי ביטוח	18,065,801	39,346,942	107,691	18,346,281	605,932	305,443	76,778,090
	התחייבויות בגין חוזי השקעה בביטוח חיים	-	-	2,622	1,721,791	-	-	1,724,413
	סך הכל בביטוח חיים	18,065,801	39,346,942	110,313	20,068,072	605,932	305,443	78,502,503
	התחייבות בגין חברות מנהלות של גמל שאוחדו [3]							2,331,823
	סך הכל							80,834,326
2.	**לפי חשיפה פיננסית**							
	שאינו תלוי תשואה	17,731,917	311,340	107,691	321,235	419,479	299,973	19,191,635
	תלוי תשואה	333,884	39,035,602	2,622	19,746,837	186,453	5,470	59,310,868
	סך הכל בביטוח חיים	18,065,801	39,346,942	110,313	20,068,072	605,932	305,443	78,502,503
	התחייבות מבטיחות תשואה בגין חברות מנהלות של גמל שאוחדו [3]							2,331,823
	סך הכל							80,834,326

1) המוצרים שהונפקו עד לשנת 1990 (לרבות הגדלות בגינם) היו בעיקרם מבטיחי תשואה והם מגובים בעיקרם באגרות חוב מיועדות.
2) בנוסף לעתודה משלימה לגמלאות הכלולה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח קיימת הפרשה בגובה 1,913 מיליוני ש"ח, אשר תיזקף לרווח והפסד לאורך חיי הפוליסה הנותרים עד גיל הפרישה. לפירוט נוסף ראה ביאור 37(ה)(1)(א)(4).
3) למידע בדבר החשיפה הפיננסית בגין קופת גמל בר א' קרן גמולים, שהחברה ערבה לתשואה מינימלית לעמיתיה, ראה ביאור 37(ד)(1)(ג).

ביאור 20: נתונים נוספים אודות מגזר חיסכון ארוך טווח (המשך)

א. פירוט ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה לפי חשיפות (המשך)

נתונים ליום 31 בדצמבר 2016:

		פוליסות הכוללות מרכיב חיסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה				פוליסות ללא מרכיב חיסכון סיכון הנמכר		
				משנת 2004		כפוליסה בודדת		
	באלפי ש"ח	עד שנת 1990 [1]	עד שנת 2003	שאינו תלוי תשואה	תלוי תשואה	פרט	קבוצתי	סך הכל
1.	**לפי חשיפה ביטוחית**							
	התחייבויות בגין חוזי ביטוח							
	קיצבה ללא מקדמים מובטחים	-	-	-	374,237	-	-	374,237
	קיצבה עם מקדמים מובטחים							
	עד חודש מאי 2001	11,043,795	22,538,088	-	-	-	-	33,581,883
	מחודש יוני 2001	-	3,813,195	131,275	12,253,292	-	-	16,197,762
	קיצבה בתשלום	2,413,506	1,241,894	-	158,193	-	-	3,813,593
	הוני (ללא אופציה לקיצבה)	2,627,318	7,358,205	2,443	2,420,195	-	-	12,408,161
	עתודה משלימה לגמלאות [2]	1,569,691	498,197		7,768	-	-	2,075,656
	מרכיבי סיכון אחרים	172,489	740,672	4,258	509,180	598,986	312,804	2,338,389
	סך הכל בגין חוזי ביטוח	17,826,799	36,190,251	137,976	15,722,865	598,986	312,804	70,789,681
	התחייבויות בגין חוזי השקעה בביטוח חיים	-	-	2,988	2,027,483	-	-	2,030,471
	סך הכל בביטוח חיים	17,826,799	36,190,251	140,964	17,750,348	598,986	312,804	72,820,152
	התחייבות בגין חברות מנהלות של גמל שאוחדו [3]							2,325,325
	סך הכל							75,145,477
2.	**לפי חשיפה פיננסית**							
	שאינו תלוי תשואה	17,500,157	353,734	138,002	326,367	429,296	312,804	19,060,360
	תלוי תשואה	326,642	35,836,517	2,962	17,423,981	169,690	-	53,759,792
	סך הכל בביטוח חיים	17,826,799	36,190,251	140,964	17,750,348	598,986	312,804	72,820,152
	התחייבות מבטיחות תשואה בגין חברות מנהלות של גמל שאוחדו [3]							2,325,325
	סך הכל							75,145,477

1) המוצרים שהונפקו עד לשנת 1990 (לרבות הגדלות בגינם) היו בעיקרם מבטיחי תשואה והם מגובים בעיקרם באגרות חוב מיועדות.
2) בנוסף לעתודה משלימה לגמלאות הכלולה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח קיימת הפרשה בגובה 1,798 מיליוני ש"ח, אשר תיזקף לרווח והפסד לאורך חיי הפוליסה הנותרים עד גיל הפרישה. לפירוט נוסף ראה ביאור 37(ה)(1)(א)(4).
3) למידע בדבר החשיפה הפיננסית בגין קופת גמל בר א' קרן גמולים, שהחברה ערבה לתשואה מינימלית לעמיתיה, ראה ביאור 37(ד)(1)(ג).

ביאור 20: נתונים נוספים אודות מגזר חיסכון ארוך טווח (המשך)

ב. פירוט התוצאות לפי סוגי פוליסות

נתונים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017:

באלפי ש"ח	פוליסות הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה					פוליסות ללא מרכיב חסכון	
			משנת 2004			סיכון הנמכר כפוליסה בודדת	
	עד שנת 1990 [1]	עד שנת 2003	שאינו תלוי תשואה	תלוי תשואה	פרט	קבוצתי	סך הכל
פרמיות ברוטו:							
מסורתי/מעורב	35,946	21,846	-	-	-	-	57,792
מרכיב החיסכון	176,162	1,394,666	9,244	2,575,968	-	-	4,156,040
אחר	36,945	238,417	151	340,829	614,269	90,060	1,320,671
סך הכל	249,053	1,654,929	9,395	2,916,797	614,269	90,060	5,534,503
תקבולים בגין חוזי השקעה שנזקפו ישירות לעתודות ביטוח [4]	-	-	-	290,982	-	-	290,982
מרווח פיננסי כולל דמי ניהול [3]	260,370	558,219	1,119	196,756	-	-	1,016,464
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו	1,130,016	4,898,629	10,239	3,843,002	282,345	72,686	10,236,916
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי השקעה [6]	-	-	22	114,427	-	-	114,449
רווח (הפסד) מעסקי ביטוח חיים	107,300	229,501	1,599	(167,245)	43,881	20,639	235,675
רווח כולל אחר מעסקי ביטוח חיים	22,459	1,904	736	1,885	2,311	1,739	31,034
סך כל הרווח (הפסד) הכולל מעסקי ביטוח חיים	129,759	231,405	2,335	(165,360)	46,192	22,378	266,709
רווח מפנסיה וגמל							(95,049)
רווח כולל אחר מפנסיה וגמל							4,881
סך כל הרווח הכולל מפנסיה וגמל							(90,168)
סך הכל הפסד מביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח							140,626
סך הכל הפסד כולל מביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח							176,541
פרמיה משונתת בגין חוזי ביטוח – עסק חדש [2]	35	1,347	-	459,617	80,125	-	541,124
פרמיה חד פעמית בגין חוזי ביטוח	156	2,627	-	305,583	-	-	308,366
פרמיה משונתת בגין חוזי השקעה – עסק חדש	-	-	-	25	-	-	25
פרמיה חד פעמית בגין חוזי השקעה	-	-	-	208,725	-	-	208,725
העברות לחברה בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה [5]	-	-	-	38,772	-	-	38,772
העברות מהחברה בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה [5]	32,372	225,279	-	300,331	-	-	557,982

1. המוצרים שהונפקו עד לשנת 1990 (לרבות הגדלות בגינם) היו בעיקרם מבטיחי תשואה והם מגובים בעיקרם באגרות חוב מיועדות.
2. הגדלות בפוליסות קיימות אינן נכללות במסגרת הפרמיה המשונתת בגין עסק חדש, אלא במסגרת תוצאות הפעילות של הפוליסה המקורית.
3. המרווח הפיננסי כולל רווחים (הפסדים) מהשקעות שנזקפו לרווח כולל אחר, אינו כולל הכנסות נוספות של החברה הנגבות כשיעור מהפרמיה והוא מחושב לפני ניכוי הוצאות לניהול ההשקעות. המרווח הפיננסי בפוליסות עם תשואה מובטחת מבוסס על ההכנסות מהשקעות בפועל לשנת הדוח בניכוי מכפלה של שיעור התשואה המובטחת לשנה כשהוא מוכפל בעתודה הממוצעת לשנה בקרנות הביטוח השונות. בחוזים תלויי תשואה, המרווח הפיננסי הינו סך דמי הניהול הקבועים והמשתנים על בסיס הקטנת הזקיפה לחיסכון במערכות החברה.
4. לא כולל פרמיות בגין חוזי השקעה בקופת גמל מאוחדת (בר א') בסך של 2,532 אלפי ש"ח.
5. לא כולל ניוד פנימי.
6. השורה "תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי השקעה" כוללת רק את סכום הרווחים מהשקעות בגין חוזי השקעה.

ביאור 20: נתונים נוספים אודות מגזר חיסכון ארוך טווח (המשך)

ב. פירוט התוצאות לפי סוגי פוליסות (המשך)

נתונים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2016:

	פוליסות הכוללות מרכיב חיסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה				פוליסות ללא מרכיב חיסכון	
			משנת 2004		סיכון הנמכר כפוליסה בודדת	
באלפי ש"ח	עד שנת 1990 [1]	עד שנת 2003	שאינו תלוי תשואה	תלוי תשואה	פרט	קבוצתי	סה"כ
פרמיות ברוטו:							
מסורתי/מעורב	32,496	24,037	-	-	-	-	56,533
מרכיב החיסכון	177,399	1,353,781	11,718	2,129,830	-	-	3,672,728
אחר	50,768	276,860	1,127	284,778	552,660	103,160	1,269,353
סך הכל	260,663	1,654,678	12,845	2,414,608	552,660	103,160	4,998,614
תקבולים בגין חוזי השקעה שנזקפו ישירות לעתודות ביטוח [4]	-	-	-	469,704	-	-	469,704
מרווח פיננסי כולל דמי ניהול [3]	202,321	302,883	1,281	179,196	-	-	685,681
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו	1,128,755	2,584,299	10,992	2,620,699	276,988	77,708	6,699,442
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי השקעה [6]	-	-	17	30,200	-	-	30,217
רווח (הפסד) מעסקי ביטוח חיים	(56,442)	74,279	5,919	(168,766)	(1,885)	15,149	(131,746)
רווח (הפסד) כולל אחר מעסקי ביטוח חיים	13,516	1,280	629	1,124	1,411	1,109	19,069
סך כל הרווח (הפסד) הכולל מעסקי ביטוח חיים	(42,926)	75,559	6,548	(167,642)	(474)	16,258	(112,677)
רווח (הפסד) מפנסיה וגמל							51,513
רווח (הפסד) כולל אחר מפנסיה וגמל							37
סך כל הרווח (הפסד) הכולל מפנסיה וגמל							51,550
סך הכל רווח (הפסד) מביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח							(80,233)
סך הכל רווח (הפסד) כולל מביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח							(61,127)
פרמיה משונתת בגין חוזי ביטוח – עסק חדש [2]	49	1,307	-	403,728	82,339	-	487,423
פרמיה חד פעמית בגין חוזי ביטוח	143	3,070	-	179,374	-	-	182,587
פרמיה משונתת בגין חוזי השקעה – עסק חדש	-	-	-	4,735	-	-	4,735
פרמיה חד פעמית בגין חוזי השקעה	-	-	-	358,370	-	-	358,370
העברות לחברה בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה [5]	-	-	-	22,464	-	-	22,464
העברות מהחברה בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה [5]	15,914	131,632	-	223,361	-	-	370,907

1. המוצרים שהונפקו עד לשנת 1990 (לרבות הגדלות בגינם) היו בעיקרם מבטיחי תשואה והם מגובים בעיקרם באגרות חוב מיועדות.
2. הגדלות בפוליסות קיימות אינן נכללות במסגרת הפרמיה המשונתת בגין עסק חדש, אלא במסגרת תוצאות הפעילות של הפוליסה המקורית.
3. המרווח הפיננסי כולל רווחים (הפסדים) מהשקעות שנזקפו לרווח כולל אחר, אינו כולל הכנסות נוספות של החברה הנגבות כשיעור מהפרמיה והוא מחושב לפני ניכוי הוצאות לניהול ההשקעות. המרווח הפיננסי בפוליסות עם תשואה מובטחת מבוסס על ההכנסות מהשקעות בפועל לשנת הדוח בניכוי מכפלה של שיעור התשואה המובטחת לשנה כשהוא מוכפל בעתודה הממוצעת לשנה בקרנות הביטוח השונות. בחוזים תלויי תשואה, המרווח הפיננסי הינו סך דמי הניהול הקבועים והמשתנים על בסיס הקטנת הזקיפה לחיסכון במערכות החברה.
4. לא כולל פרמיות בגין חוזי השקעה בקופת גמל מאוחדת (בר א') בסך של 2,657 אלפי ש"ח.
5. לא כולל ניוד פנימי.
6. השורה "תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי השקעה" כוללת רק את סכום הרווחים מהשקעות בגין חוזי השקעה.

ביאור 20: נתונים נוספים אודות מגזר חיסכון ארוך טווח (המשך)

ב. פירוט התוצאות לפי סוגי פוליסות (המשך)

נתונים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2015:

	פוליסות הכוללות מרכיב חיסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה				פוליסות ללא מרכיב חיסכון		
			משנת 2004		סיכון הנמכר כפוליסה בודדת		
באלפי ש"ח	עד שנת 1990 [1]	עד שנת 2003	שאינו תלוי תשואה	תלוי תשואה	פרט	קבוצתי	סה"כ
פרמיות ברוטו:							
מסורתי/מעורב	50,308	29,272	-	-	-	-	79,580
מרכיב החיסכון	182,354	1,328,578	15,907	1,920,986	-	-	3,447,825
אחר	48,589	299,998	3,313	275,526	558,492	147,060	1,332,978
סך הכל	281,251	1,657,848	19,220	2,196,512	558,492	147,060	4,860,383
תקבולים בגין חוזי השקעה שנזקפו ישירות לעתודות ביטוח [4]	-	-	-	799,903	-	-	799,903
מרווח פיננסי כולל דמי ניהול [3]	250,530	363,428	(874)	169,681	-	-	782,765
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו	1,096,277	2,871,090	19,105	2,355,548	174,780	163,183	6,679,984
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי השקעה [6]	-	-	17	30,200	-	-	30,217
רווח (הפסד) מעסקי ביטוח חיים	26,156	58,705	6,214	(153,595)	146,138	(24,003)	59,615
רווח (הפסד) כולל אחר מעסקי ביטוח חיים	(87,615)	(8,017)	(5,442)	(6,723)	(10,822)	(6,288)	(124,907)
סך כל הרווח (הפסד) הכולל מעסקי ביטוח חיים	(61,459)	50,688	772	(160,318)	135,316	(30,291)	(65,292)
רווח (הפסד) מפנסיה וגמל							110,108
רווח (הפסד) כולל אחר מפנסיה וגמל							(681)
סך כל הרווח (הפסד) הכולל מפנסיה וגמל							109,427
סך הכל רווח (הפסד) מביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח							169,723
סך הכל רווח (הפסד) כולל מביטוח חיים וחיסכון ארוך טווח							44,135
פרמיה משוננת בגין חוזי ביטוח – עסק חדש [2]	35	1,047	-	292,710	72,226	-	366,018
פרמיה חד פעמית בגין חוזי ביטוח	347	2,412	-	119,955	-	-	122,714
פרמיה משוננת בגין חוזי השקעה – עסק חדש	-	-	-	-	-	-	-
פרמיה חד פעמית בגין חוזי השקעה	-	-	-	668,298	-	-	668,298
העברות לחברה בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה [5]	-	-	-	17,749	-	-	17,749
העברות מהחברה בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה [5]	16,264	160,649	-	136,415	-	-	313,328

1. המוצרים שהונפקו עד לשנת 1990 (לרבות הגדלות בגינם) היו בעיקרם מבטיחי תשואה והם מגובים בעיקרם באגרות חוב מיועדות.
2. הגדלות בפוליסות קיימות אינן נכללות במסגרת הפרמיה המשוננת בגין עסק חדש, אלא במסגרת תוצאות הפעילות של הפוליסה המקורית.
3. המרווח הפיננסי כולל רווחים (הפסדים) מהשקעות שנזקפו לרווח כולל אחר, אינו כולל הכנסות נוספות של החברה הנגבות כשיעור מהפרמיה והוא מחושב לפני ניכוי הוצאות לניהול ההשקעות. המרווח הפיננסי בפוליסות עם תשואה מובטחת מבוסס על ההכנסות מהשקעות בפועל לשנת הדוח בניכוי מכפלה של שיעור התשואה המובטחת לשנה כשהוא מוכפל בעתודה הממוצעת לשנה בקרנות הביטוח השונות. בחוזים תלויי תשואה, המרווח הפיננסי הינו סך דמי הניהול הקבועים והמשתנים על בסיס הקטנת הזקיפה לחיסכון במערכות החברה.
4. לא כולל פרמיות בגין חוזי השקעה בקופת גמל מאוחדת (בר א') בסך של 3,551 אלפי ש"ח.
5. לא כולל ניוד פנימי.
6. השורה "תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי השקעה" כוללת רק את סכום הרווחים מהשקעות בגין חוזי השקעה.

ביאור 21: נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח בריאות

א. פירוט ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח

1. פירוט ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח לפי חשיפה פיננסית

ליום 31 בדצמבר 2017

	סיעודי		מחלות ואשפוז *)		
באלפי ש"ח	פרט	קבוצתי	ז"א	ז"ק	סך הכל
תלוי תשואה	**789,158**	**3,266,758**	**-**	**-**	**4,055,916**
אחר	**690,803**	**1,020,079**	**390,150**	**39,680**	**2,140,712**
סך הכל התחייבויות ביטוחיות	**1,479,961**	**4,286,837**	**390,150**	**39,680**	**6,196,628**

ליום 31 בדצמבר 2016

	סיעודי		מחלות ואשפוז *)		
באלפי ש"ח	פרט	קבוצתי	ז"א	ז"ק	סך הכל
תלוי תשואה	722,640	2,812,043	-	-	3,534,683
אחר	577,268	900,017	375,758	42,597	1,895,640
סך הכל התחייבויות ביטוחיות	1,299,908	3,712,060	375,758	42,597	5,430,323

*) ראה פירוט בסעיף א(3) להלן.

2. פירוט ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח לפי חשיפה ביטוחית

ליום 31 בדצמבר 2017

	סיעודי		מחלות ואשפוז		
באלפי ש"ח	פרט	קבוצתי	ז"א	ז"ק	סך הכל
עתודה לתביעות בתשלום	**109,490**	**808,368**	**6,267**	**-**	**924,125**
מרכיבי סיכון אחרים	**1,370,471**	**3,478,469**	**383,883**	**39,680**	**5,272,503**
סך הכל התחייבויות ביטוחיות	**1,479,961**	**4,286,837**	**390,150**	**39,680**	**6,196,628**

הכיסוי המהותי ביותר הכלול בביטוח מחלות ואשפוז לז"א הינו הוצאות רפואיות ולז"ק הינו נסיעות לחו"ל.

ליום 31 בדצמבר 2016

	סיעודי		מחלות ואשפוז		
באלפי ש"ח	פרט	קבוצתי	ז"א	ז"ק	סך הכל
עתודה לתביעות בתשלום	88,626	688,914	5,319	-	782,859
מרכיבי סיכון אחרים	1,211,282	3,023,146	370,439	42,597	4,647,464
סך הכל התחייבויות ביטוחיות	1,299,908	3,712,060	375,758	42,597	5,430,323

הכיסוי המהותי ביותר הכלול בביטוח מחלות ואשפוז לז"א הינו הוצאות רפואיות ולז"ק הינו נסיעות לחו"ל.

ביאור 21: נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח בריאות (המשך)

א. פירוט ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח (המשך)

3. להלן ההרכב ובסיס ההערכה בענף מחלות ואשפוז

	ליום 31 בדצמבר					
	ברוטו		ביטוח משנה		שייר	
באלפי ש"ח	2017	2016	2017	2016	2017	2016
הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה	**20,412**	20,503	-		**20,412**	20,503
עתודות ביטוח והפרשה לפרמיה בחסר	**230,870**	220,053	**10,095**	9,389	**220,775**	210,664
תביעות תלויות	**178,548**	177,799	**12,640**	11,531	**165,908**	166,268
סך הכל ענף מחלות ואשפוז *)	**429,830**	418,355	**22,735**	20,920	**407,095**	397,435
***) מזה - הערכות אקטוארית**	**409,418**	397,852	**22,735**	20,920	**386,683**	376,932
הפרשות על בסיס הערכות אחרות:						
הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה	**20,412**	20,503	**-**	-	**20,412**	20,503
סך הכל ענף מחלות ואשפוז	**429,830**	418,355	**22,735**	20,920	**407,095**	397,435

ב. פירוט התוצאות לפי סוגי פוליסות

נתונים ליום 31 בדצמבר 2017

	סיעודי		מחלות ואשפוז		
באלפי ש"ח	פרט	קבוצתי	ז"א	ז"ק	סך הכל
פרמיות ברוטו	**244,456**	**801,855**	**747,355** (1)	**123,462** (1)	**1,917,128**
רווח מעסקי ביטוח בריאות	**26,666**	**5,088**	**83,076**	**14,277**	**129,107**
רווח (הפסד) כולל אחר מעסקי ביטוח בריאות	**16,952**	**26,447**	**11,334**	**(93)**	**54,640**
סך כל הרווח הכולל מעסקי ביטוח בריאות	**43,618**	**31,535**	**94,410**	**14,184**	**183,747**
פרמיה פרט משונתת – חדשה	**18,439**		**147,744** (2)		**166,183**

1) מתוך זה פרמיות פרט בסך של 655,049 אלפי ש"ח ופרמיות קבוצתי בסך 215,768 אלפי ש"ח.
2) לא כולל בענפים: שיניים, עובדים זרים, נסיעות לחו"ל וישראלים בחו"ל.

נתונים ליום 31 בדצמבר 2016

	סיעודי		מחלות ואשפוז		
באלפי ש"ח	פרט	קבוצתי	ז"א	ז"ק	סך הכל
פרמיות ברוטו	235,789	752,455	668,887 (1)	141,749 (1)	1,798,880
רווח מעסקי ביטוח בריאות	7,214	83,632	91,157	20,615	202,618
רווח כולל אחר מעסקי ביטוח בריאות	4,277	7,543	1,331	322	13,473
סך כל הרווח הכולל מעסקי ביטוח בריאות	11,491	91,175	92,488	20,937	216,091
פרמיה פרט משונתת – חדשה	16,200	-	132,484 (2)	-	148,684

1) מתוך זה פרמיות פרט בסך של 569,306 אלפי ש"ח ופרמיות קבוצתי בסך 241,330 אלפי ש"ח.
2) לא כולל בענפים: שיניים, עובדים זרים, נסיעות לחו"ל וישראלים בחו"ל.

ביאור 21: נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח בריאות (המשך)

ב. פירוט התוצאות לפי סוגי פוליסות (המשך)

נתונים ליום 31 בדצמבר 2015

	סיעודי		מחלות ואשפוז		
באלפי ש"ח	פרט	קבוצתי	ז"א	ז"ק	סך הכל
פרמיות ברוטו	231,664	708,074	588,026 [1]	150,610 [1]	1,678,374
רווח מעסקי ביטוח בריאות	(6,785)	60,521	133,239	10,964	197,939
רווח (הפסד) כולל אחר מעסקי ביטוח בריאות	(1,910)	(4,090)	(11,508)	(2,915)	(20,423)
סך כל הרווח הכולל מעסקי ביטוח בריאות	(8,695)	56,431	121,731	8,049	177,516
פרמיה פרט משונתת – חדשה	16,356		115,550 [2]		131,906

1) מתוך זה פרמיות פרט בסך של 488,059 אלפי ש"ח ופרמיות קבוצתי בסך 250,577 אלפי ש"ח.
2) לא כולל בענפים: שיניים, עובדים זרים, נסיעות לחו"ל וישראלים בחו"ל.

ביאור 22: תנועה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים, חוזי השקעה וביטוח בריאות

	מגזר חסכון ארוך טווח			
באלפי ש"ח	חוזי ביטוח	חוזי השקעה	סך הכל	ביטוח בריאות
יתרה ליום 1 בינואר 2016	67,737,427	4,505,096	72,242,523	5,011,837
ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה [1]	2,076,723	155,465	2,232,188	89,980
גידול בגין פרמיות שנזקפו להתחייבויות [2]	3,899,732	472,295	4,372,027	365,705
קיטון בגין דמי ניהול מצבירה	(460,221)	(32,083)	(492,304)	-
קיטון בגין תביעות, פדיונות ותום תקופה	(2,795,144)	(744,978)	(3,540,122)	-
שינויים בגין שינוי בהנחות	50,913 **	-	50,913	(18,969) *
שינויים אחרים [3]	280,251	-	280,251	(18,230)
יתרה ליום 31 בדצמבר 2016	70,789,681	4,355,795	75,145,476	5,430,323
ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה [1]	**4,847,042**	**295,381**	**5,142,423**	**309,573**
גידול בגין פרמיות שנזקפו להתחייבויות [2]	**4,434,520**	**293,515**	**4,728,035**	**396,577**
קיטון בגין דמי ניהול מצבירה	**(739,075)**	**(28,497)**	**(767,572)**	**-**
קיטון בגין תביעות, פדיונות ותום תקופה	**(3,332,469)**	**(818,039)**	**(4,150,508)**	**-**
שינויים בגין שינוי בהנחות	**327,181 **)**	**-**	**327,181**	**14,731 *)**
שינויים אחרים [3]	**451,210**	**(41,919)**	**409,291**	**45,424**
יתרה ליום 31 בדצמבר 2017	**76,778,090**	**4,056,236**	**80,834,326**	**6,196,628**

*) נגזר מהניסיון שנצבר בדבר עלות ושכיחות התביעות והשפעתן על התוצאות הצפויות.
**) ראה ביאור 37(ה)(1ה)(א) סעיף ההנחות העיקריות המשמשות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות.

1) סעיף זה כולל ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה בגין היתרה לתחילת השנה, בתוספת ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה בגין הפרמיות לחיסכון בלבד שנרשמו בתקופת הדוח.
2) פרמיה זו כוללת את הפרמיה לחיסכון וחלק מהפרמיה במוצרים בעלי פרמיה קבועה בניכוי דמי ניהול הנגבים כשיעור מהפרמיה ואיננה כוללת את כל הפרמיה שנרשמה כהכנסה.
3) הסעיף כולל שינויים בעתודה בגין תביעות תלויות, רזרבה לתביעות עיתיות, IBNR, קיצבאות בתשלום וכדומה, על פי ההנחות שהיו בשימוש בסוף השנה הקודמת. בנוסף, הסעיף כולל גם את השפעת הריבית, הפרשי ההצמדה ורווחי ההשקעה שלא נכללו בסעיף "ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה", כגון: ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה על תשלומי תביעות ועל פרמיות שאינן לחיסכון.

ביאור 23: מיסים על הכנסה

א. חוקי המס החלים על חברות הקבוצה

1. כללי

החברה, חברת הביטוח המאוחדת, החברות לניהול קרנות פנסיה וקופות גמל, הינן "מוסד כספי" כהגדרתו בחוק מס ערך מוסף, התשל"ו-1975. המס החל על הכנסות של מוסדות כספיים מורכב ממס חברות וממס רווח.

על הכנסות יתר החברות המוחזקות בישראל, חל מס חברות.

2. הסדרי מס ייחודים לענף הביטוח

בין התאחדות חברות הביטוח לבין שלטונות המס קיים הסכם (להלן: "**הסכם המס**") המתחדש ומתעדכן מדי שנה, המסדיר סוגיות מס ייחודיות לענף עד וכולל שנת המס 2016. הסדרי המס מתייחסים בין היתר לנושאים הבאים:

א. הוצאות רכישה נדחות (DAC) - הוצאות ישירות של חברות ביטוח לרכישת חוזי ביטוח חיים, בגין שנות חיתום עד וכולל 2014, יותרו בניכוי לצורכי מס בחלקים שווים בפריסה על פני ארבע שנים ובגין שנות חיתום 2015 עד 2020 על פני עשר שנים. הוצאות רכישה של חוזי פנסיה וגמל (כהגדרתן בהסכם) בגין שנות חיתום 2015 עד וכולל 2020 יותרו בניכוי לצורכי מס בחלקים שווים בפריסה על פני 10 שנים או בהתאם לפריסתם בספרים, על פי בחירת החברה. לא תותר הקדמת הוצאה בגין חוזי פנסיה וגמל שבוטלו.
הוצאות רכישה נדחות בביטוח מפני מחלות ואשפוז מופחתות על פני תקופה של 6 שנים, בדומה לשיעור ההפחתה בספרים.

ב. ייחוס הוצאות להכנסות מועדפות – להכנסות המתקבלות בחברה החייבות בשיעורי מס מופחתים או הפטורות ממס (להלן: "**הכנסות מועדפות**") יתבצע ייחוס הוצאות שמשמעותו הפיכת חלק מההכנסות המועדפות להכנסות חייבות במס מלא, בהתאם לשיעור הייחוס. שיעור הייחוס שנקבע בהסכם תלוי במקור הכספים המניבים את ההכנסות המועדפות.

ג. אופן מיסוי הכנסות מנכסים המוחזקים כהשקעות חופפות להתחייבויות תלויות תשואה.

ד. הפרשה להוצאות עקיפות ליישוב תביעות –יבוצע תאום חלקי של ההפרשה להוצאות עקיפות ליישוב תביעות בתחום ביטוח כללי ובריאות, בגין כל שנת חיתום החל משנת 2013 עד שנת 2020, הסכום שתואם יוכר לצורכי מס במשך שלוש שנות המס הבאות.

ה. מיסוי ניירות ערך סחירים ונגזרים – הוסכם כי הכנסות ו/או הוצאות מניירות ערך ידווחו לצורכי מס על בסיס מימוש. למעט החריגים הבאים:
- הפרשי הצמדה, ריבית והפחתת ניכיון בגין אג"ח סחירים ידווחו על בסיס צבירה.
- ירידת ערך שנזקפה לרווח והפסד לא תחשב כהפסד לצרכי מס אלא על בסיס מימוש.
- הכנסות ו/או הוצאות בגין נגזרים על סוגיהם השונים ידווחו על בסיס צבירה.

ההפרשה למס והמיסים הנדחים בדוחות הכספיים לשנת 2017 חושבו בהתאם לעקרונות ההסכם האמור לעיל.

ב. שיעורי המס החלים על חברות הקבוצה

1. המס הסטטוטורי החל על מוסדות כספיים ובכללם החברה, המהווים את עיקר פעילות הקבוצה, מורכב ממס חברות וממס רווח.

ביאור 23: מיסים על הכנסה (המשך)

ב. שיעורי המס החלים על חברות הקבוצה (המשך)

2. <u>עדכון מס חברות</u>

בדצמבר 2016 אישרה מליאת הכנסת את חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנות התקציב 2017 ו- 2018) התשע"ז-2016 אשר פורסם ברשומות ביום 29 לדצמבר. במסגרת החוק שאושר יופחת מס החברות החל מיום 1 בינואר 2017 לשיעור של 24% (במקום 25%) והחל מיום 1 בינואר 2018 לשיעור של 23%.

השפעת הפחתת מס החברות, הביאה בשנת 2016 להקטנת יתרת התחייבויות מיסים נדחים בסך של כ-36 מיליוני ש"ח כנגד הקטנת הוצאות מיסים בסך של כ- 23 מיליוני ש"ח ובסך של כ-13 מיליוני ש"ח כנגד הגדלת הרווח הכולל האחר.

להלן שיעורי המס הסטטוטוריים החלים על מוסדות כספיים ובכללם החברה, בהתאם לאמור לעיל:

שנה	שיעור מס חברות	שיעור מס רווח אחוזים	שיעור מס כולל במוסדות כספיים
2015	26.50	17.75 [1]	37.58
2016	25.00	17.00	35.90
2017	24.00	17.00	35.04
2018 ואילך	23.00	17.00	34.19

1) שיעור שנתי משוקלל.

המיסים השוטפים לתקופות המדווחות מחושבים בהתאם לשיעורי המס המוצגים בטבלה לעיל.

ג. מרכיבי הוצאות (הכנסות) מיסים על הכנסה

באלפי ש"ח	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017	2016	2015
הוצאות (הכנסות) מיסים שוטפים			
בגין התקופה השוטפת	**102,976**	(8,230)	196,130
התאמות בגין שנים קודמות, נטו	**(10,608)**	(7,045)	6,426
	92,368	(15,275)	202,556
הוצאות (הכנסות) מיסים נדחים			
יצירה והיפוך של הפרשים זמניים	**(22,133)**	17,492	74,565
התאמה בגין שנים קודמות	**-**	1,617	-
התאמת יתרות המיסים הנדחים בעקבות שינוי בשיעורי המס	**-**	(21,906)	(4,694)
	(22,133)	(2,797)	69,871
סך הכל מיסים על הכנסה	**70,235**	(18,072)	272,427

ביאור 23: מיסים על הכנסה (המשך)

ד. 1. מיסים על הכנסה שהוכרו ישירות בהון

באלפי ש"ח	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2017	2016	2015
השפעת ביטול רישום הצבירה ויישום לראשונה של הנוהג המיטבי בביטוח כללי (ראה ביאור 3(ד)(5))	**-**	-	9,972

2. מרכיבי מיסים על הכנסה בגין מרכיב רווח כולל אחר

באלפי ש"ח	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2017	2016	2015
הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילויות חוץ	**(7,169)**	(6,710)	(1,607)
נכסים פיננסיים זמינים למכירה	**99,493**	(3,272)	(118,904)
רווחים אקטוארים מתוכנית הטבה מוגדרת	**737**	712	1,834
סך הטבת המס (הוצאת מס) בגין מרכיבי רווח כולל אחר	**93,061**	(9,270)	(118,677)

ה. התאמה בין המס התיאורטי על הרווח לפני מיסים על הכנסה לבין הוצאות המיסים

באלפי ש"ח	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2017	2016	2015
רווח לפני מיסים על ההכנסה	**264,036**	71,265	740,445
שיעורי המס הסטטוטוריים החלים על חברות ביטוח	**35.04%**	35.90%	37.58%
מס מחושב לפי שיעור המס העיקרי של החברה	**92,525**	25,582	278,256
תוספת (חסכון) בחבות המס בגין			
התאמה בגין שיעור מס נמוך יותר בחברות מוחזקות שאינן חברות ביטוח	**(363)**	(254)	(131)
נטרול מס מחושב בגין חלק החברה ברווחי חברות מוחזקות המטופלות לפי שיטת השווי המאזני	**(8,872)**	(12,085)	(7,155)
הפרשים במדידת נכסים והתחייבויות לצרכי מס ולצרכי הדוחות המותאמים	**5,436**	3,503	2,848
הפרש בגין שיעור המס המשמש לחישוב המיסים הנדחים	**(3,893)**	(475)	(3,631)
הכנסות משכר דירה פטורות מס רווח	**(2,988)**	(3,250)	(3,448)
הכנסות פטורות ממס	**(5,413)**	(7,376)	(5,905)
הוצאות לא מוכרות	**3,995**	1,946	6,520
הוצאות לא מוכרות בגין תשלום מבוסס מניות (ראה ביאור 39)	**565**	1,662	3,341
ניצול הפסדים והטבות משנים קודמות בגינם לא נרשמו מיסים נדחים	**(122)**	-	-
מיסים בגין שנים קודמות	**(10,608)**	(5,429)	6,426
עדכון יתרות מיסים נדחים בגין שינויים בשיעורי המס	**-**	(21,907)	(4,694)
סך הכל מיסים על הכנסה	**70,235**	(18,074)	272,427
שיעור מס אפקטיבי	**26.60%**	(25.36%)	36.79%

ביאור 23: מיסים על הכנסה (המשך)

ו. נכסי והתחייבויות מיסים נדחים

1. נכסי והתחייבויות מיסים נדחים שהוכרו

נכסי והתחייבויות מיסים נדחים מיוחסים לפריטים הבאים:

באלפי ש"ח	נכסים בלתי מוחשיים	רכוש קבוע	נדל"ן להשקעה	מכשירים פיננסיים	הוצאות רכישה נדחות בביטוח חיים	ניכויים והפסדים להעברה לצרכי מס	הטבות עובדים	חברות מוחזקות [1]	אחרים [2]	סך הכל
יתרת נכס (התחייבות) מס נדחה ליום 1 בינואר 2016	(163,174)	(4,519)	(58,807)	(45,961)	(237,533)	15,266	28,275	(3,369)	50,580	(419,242)
שינויים אשר נזקפו לרווח והפסד	4,409	(2,255)	7,513	(24,730)	47,443	14,277	(5,894)	(25)	(10,397)	30,342
שינויים אשר נזקפו לרווח כולל אחר	-	-	2,728	16,341	-	-	(59)	-	-	19,010
מיון מיסים שוטפים למיסים נדחים	11	204	(1,443)	312	3,343	(3,679)	(162)	-	(10,190)	(11,604)
השפעת שינוי שיעור המס	(16,046)	137	(6,345)	(9,791)	(14,960)	3,246	1,630	-	4,488	(37,641)
יתרת נכס (התחייבות) מס נדחה ליום 31 בדצמבר 2016	(174,800)	(6,433)	(56,354)	(63,829)	(201,706)	29,110	23,790	(3,394)	34,482	(419,135)
שינויים אשר נזקפו לרווח והפסד	**8,067**	**(2,196)**	**(5,871)**	**(7,193)**	**40,281**	**(25,854)**	**2,908**	**(52)**	**12,043**	**22,133**
שינויים אשר נזקפו לרווח כולל אחר	**-**	**-**	**4,716**	**(97,022)**	**-**	**-**	**(754)**	**-**	**-**	**(93,060)**
מיון מיסים שוטפים למיסים נדחים	**-**	**-**	**(1,455)**	**(21,359)**	**-**	**(2,725)**	**-**	**-**	**7,038**	**(18,501)**
יתרת נכס (התחייבות) מס נדחה ליום 31 בדצמבר 2017	**(166,733)**	**(8,629)**	**(58,964)**	**(189,403)**	**(161,426)**	**531**	**25,944**	**(3,446)**	**53,563**	**(508,563)**

1) לימים 31 בדצמבר 2016 ו-2017, לקבוצה יתרת התחייבויות למיסים נדחים בגין הפרש זמני הנובע מהשקעה בחברות מוחזקות אשר ההפרש הזמני בגינן צפוי להתהפך בעתיד הנראה לעין.
2) בעיקר נובע מהפרשה לחובות מסופקים.

ביאור 23: מיסים על הכנסה (המשך)

ו. נכסי והתחייבויות מיסים נדחים (המשך)

1. נכסי והתחייבויות מיסים נדחים שהוכרו (המשך)

המיסים הנדחים מוצגים בדוח על המצב הכספי כדלקמן:

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר	
	2017	2016
נכסי מיסים נדחים	2,770	4,159
התחייבות בגין מיסים נדחים	(511,333)	(423,293)
סך הכל	**(508,563)**	(419,134)

2. נכסי מיסים נדחים שלא הוכרו

נכסי מיסים נדחים שלא הוכרו הינם בגין הפריטים הבאים:

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר	
	2017	2016
הפסדים לצורך מס	**921**	918
הפסדי הון והפרש ריאלי מניירות ערך סחירים	**3,936**	3,949
סך הכל	**4,857**	4,867

לפי חוקי המס הקיימים בישראל, אין הגבלת זמן על ניצול הפסדים לצורכי מס ועל ניצול ההפרשים הזמניים הניתנים לניכוי. עם זאת נכסי מיסים נדחים לא הוכרו בגין פריטים אלה, כיוון שאין זה צפוי כי תהיה בעתיד הנראה לעין הכנסה חייבת, שכנגדה ניתן יהיה לנצל את הטבות המס.

ז. שומות מס

1. שומות מס סופיות:

א. דוחות המס של חברות הקבוצה עד וכולל שנת המס 2012 נחשבות כשומות סופיות בהתאם להוראות סעיף 145 לפקודת מס הכנסה.
ב. לכלל ביטוח שומות מס סופיות עד וכולל שנת המס 2013.
ג. לכלל פנסיה וגמל שומות מס סופיות עד וכולל שנת המס 2013.

ביאור 24: הטבות לעובדים

הטבות לעובדים כוללות הטבות לאחר סיום העסקה, הטבות בגין פיטורין, הטבות אחרות לטווח ארוך והטבות לטווח קצר וכן תשלומים מבוססי מניות.

לפרטים בדבר הטבות לאנשי מפתח ניהוליים, ראה ביאור 38.

לפרטים בדבר תשלומים מבוססי מניות, ראה ביאור 39.

באלפי ש"ח	פירוט	ליום 31 בדצמבר	
		2017	2016
ערך נוכחי של מחויבויות ממומנות		**58,334**	49,996
ערך נוכחי של מחויבויות בלתי ממומנות		**26,961**	32,340
סך ערך נוכחי של מחויבויות	א(2)	**85,295**	82,336
שווי הוגן של נכסי התוכניות	א(2)	**35,339**	30,730
ההשפעה של תקרת הנכסים	א(2)	**(416)**	(341)
התחייבות שהוכרה בגין תוכנית הטבה מוגדרת		**50,372**	51,947
התחייבות שהוכרה בגין הטבות אחרות לטווח ארוך	ג	**13,251**	4,264
התחייבות בגין הטבות לטווח קצר *)		**175,208**	122,969
סך הטבות לעובדים		**238,831**	179,180
מוצג בסעיפים הבאים			
חייבים ויתרות חובה		**1,144**	713
זכאים ויתרות זכות		**175,821**	123,454
התחייבויות בשל הטבות לעובדים לזמן ארוך		**64,154**	56,439

*) במסגרת ההתחייבויות בגין הטבות לטווח קצר נכללו התחייבויות בגין שכר, חופשה, תגמולים ומענקים שנתיים לעובדים.

למידע בדבר סכומים המופקדים בחברה במסגרת תוכנית הטבה מוגדרת לעובדי הקבוצה, ראה ביאורים 17 ו-18.

א. תוכניות הטבה לאחר סיום העסקה – תוכנית הטבה מוגדרת

לקבוצה תוכניות הטבה מוגדרות בגינן מופקדים סכומים בקופות גמל, בקרנות פנסיה, בפוליסות ביטוח מתאימות, ובפוליסות ביטוח שהונפקו על ידי החברה.

דיני העבודה וחוק פיצויי פיטורין, התשכ"ג-1963(להלן: "**חוק פיצויי פיטורין**"), בישראל מחייבים את הקבוצה לשלם פיצויים לעובד בעת פיטורין או פרישה. חישוב התחייבות הקבוצה בשל הטבות לעובדים מתבצע על פי הסכם העסקה בתוקף ומבוסס על משכורת העובד אשר, לדעת ההנהלה, יוצרת את הזכות לקבלת הפיצויים.

לפרטים בדבר הסכם קיבוצי ונספח להסכם, לרבות השלכותיו לנושא תשלום פיצויי פיטורים לעובדים, ראה סעיף ד' להלן.

1. הרכב נכסי התוכנית

נכסי התוכניות מורכבים כדלקמן:

באחוזים	ליום 31 בדצמבר	
	2017	2016
קופות מרכזיות לפיצויים	**5**	5
ביטוחי מנהלים	**33**	32
קופות גמל וקרנות פנסיה	**62**	63
	100	100

ביאור 24: הטבות לעובדים (המשך)

א. תוכניות הטבה לאחר סיום העסקה – תוכנית הטבה מוגדרת (המשך)

2. התנועה בהתחייבויות (נכסים), נטו בגין תוכניות הטבה מוגדרות ומרכיביהן

	מחויבות בגין תוכנית הטבה מוגדרת		שווי הוגן של נכסי תוכנית		סך ההתחייבות (הנכס), נטו שהוכרו בגין תוכנית הטבה מוגדרת	
באלפי ש"ח	2017	2016	2017	2016	2017	2016
יתרה ליום 1 בינואר	**82,336**	82,162	**30,389**	24,151	**51,947**	58,011
הוצאה/הכנסה שנזקפה לרווח והפסד *)						
עלות שירות שוטף	**10,178**	12,719	**-**	-	**10,178**	12,719
עלות שירותי עבר	**(4,589)**	(1,646)	**-**	-	**(4,589)**	(1,646)
עלויות/הכנסות ריבית	**3,424**	3,184	**1,132**	910	**2,292**	2,274
סך הכל הוצאה שנזקפה לרווח והפסד	**9,013**	14,257	**1,132**	910	**7,881**	13,347
הוכר ברווח כולל אחר:						
רווחים אקטואריים שנבעו משינויים בהנחות הדמוגרפיות	**22**	-	**-**	-	**22**	-
רווחים אקטואריים שנבעו משינויים בהנחות הפיננסיות [1]	**4,962**	(91)	**-**	-	**4,962**	(91)
הפסדים (רווחים) אקטואריים אחרים	**(6,027)**	(2,981)	**-**	-	**(6,027)**	(2,981)
התשואה בפועל בניכוי הכנסות ריבית	**-**	-	**825**	(902)	**(825)**	902
סך הכל הוכר ברווח כולל אחר	**(1,043)**	(3,072)	**825**	(902)	**(1,868)**	(2,170)
תנועות נוספות						
הטבות ששולמו	**(5,011)**	(11,011)	**(2,118)**	(4,131)	**(2,893)**	(6,880)
סכומים שהופקדו על ידי הקבוצה	**-**	-	**4,695**	10,361	**(4,695)**	(10,361)
סך הכל תנועות נוספות	**(5,011)**	(11,011)	**2,577**	6,230	**(7,588)**	(17,241)
יתרה ליום 31 בדצמבר	**85,295**	82,336	**34,923**	30,389	**50,372**	51,947

*) ההוצאות נכללות במסגרת הוצאות הנהלה וכלליות בדוח רווח והפסד, ראה ביאור 34.
1) כגון ריבית היוון.

ביאור 24: הטבות לעובדים (המשך)

א. תוכניות הטבה לאחר סיום העסקה – תוכניות הטבה מוגדרת (המשך)

3. הנחות אקטואריות וניתוח רגישות

ההנחות האקטואריות העיקריות לתום תקופת הדיווח (לפי ממוצע משוקלל):

באחוזים	2017	2016	2015
שיעור היוון ריאלי ממוצע ליום 31 בדצמבר	**1.82**	2.64	2.55
שיעור עליות שכר ריאליות עתידיות	**2.00-3.00**	2.00-3.00	2.00-3.00

שיעור התשואה ארוך הטווח הכולל הצפוי על נכסים מבוסס על תיק הנכסים בכללותו ולא על סכום התשואות של קבוצות נכסים נפרדות. התשואה מתבססת על תשואות היסטוריות, ללא התאמות.

ההנחות בדבר שיעור התמותה העתידי מבוססות על נתונים סטטיסטיים שפורסמו ועל לוחות תמותה מקובלים.

שינויים אפשריים באופן סביר בתאריך הדיווח לאחת מההנחות האקטואריות, בהנחה שיתר ההנחות נותרות ללא שינוי, משפיעים על המחויבות להטבה מוגדרת כדלקמן:

	ליום 31 בדצמבר 2017	
באלפי ש"ח	גידול באחוז אחד	קיטון באחוז אחד
שיעור עליות שכר עתידיות	10,046	(6,713)
שיעור היוון	(6,960)	10,507

4. השפעת התוכנית על תזרימי המזומנים העתידיים של הקבוצה

לפרטים בדבר הסכם קיבוצי ונספח להסכם, לרבות השלכותיו לנושא תשלום פיצויי פיטורים לעובדים, ראה סעיף ד' להלן.

אומדן החברה להפקדות הצפויות בשנת 2018 בתוכנית הטבה מוגדרת ממומנת לנכסי תוכנית הינן בסך 4,565 אלפי ש"ח.

אומדן הקבוצה לאורך חיי התוכנית (לפי ממוצע משוקלל) לסוף תקופת הדיווח הינו 8.7 שנים (לשנת 2017 11.3 שנים).

5. התשואה בפועל

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
באלפי ש"ח	2017	2016	2015
התשואה בפועל על נכסי התוכנית	**2,146**	159	676

ביאור 24: הטבות לעובדים (המשך)

ב. תוכניות הטבה לאחר סיום העסקה – תוכנית הפקדה מוגדרת

בקבוצה קיימות תוכניות הפקדה מוגדרת כדלקמן:

1. לגבי מרבית תשלומי הפיצויים, חלים תנאי סעיף 14 לחוק פיצויי פיטורין, התשכ"ג-1963, על-פיו הפקדותיה השוטפות של החברה בקרנות פנסיה ו/או בפוליסות בחברות ביטוח, פוטרות אותה מכל התחייבות נוספת לעובדים, בגינם הופקדו הסכומים כאמור לעיל בגין זה ראה גם סעיף ד' להלן.
2. הפקדות לתגמולים בישראל.

לפרטים בדבר הסכם קיבוצי ונספח להסכם, לרבות השלכותיו לנושא תשלום פיצויי פיטורים לעובדים, ראה סעיף ד' להלן.

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
באלפי ש"ח	2017	2016	2015
הסכום שהוכר כהוצאה בגין תוכניות להפקדה מוגדרת	**57,968**	54,942	51,784

ג. התחייבות בגין הטבות אחרות לטווח ארוך

	ליום 31 בדצמבר	
באלפי ש"ח	2017	2016
התחייבות בגין ימי מחלה	**4,657**	**4,264**
התחייבות בגין מענק התמדה	**2,334**	**-**
התחייבות בגין מענק ותק	**6,260**	**-**
סך הכל התחייבות שהוכרה בגין הטבות אחרות לטווח ארוך	**13,251**	**4,264**

ד. חתימה על הסכם קיבוצי ועל נספח להסכם בין חברות הקבוצה לבין ההסתדרות וועד העובדים בקבוצה

ביום 2 בינואר 2014 חתמו החברה וחברות הבנות של החברה, כלל פנסיה וגמל, כלל ביטוח אשראי בע"מ על הסכם קיבוצי בינן לבין הסתדרות העובדים הכללית החדשה ("ההסתדרות") וועד העובדים בקבוצה (להלן: "**הוועד**"). ביום 22 בדצמבר 2015 תוקן ההסכם הקיבוצי באופן שהחיל את הוראותיו גם על חלק מעובדי כ.נ.ף. - כלל ניהול פיננסים בע"מ (להלן "**כנף**") (חברה בת של החברה העוסקת בניהול השקעות) (ההסכם לרבות התוספת להסכם ייקראו להלן ביחד: "ההסכם הקיבוצי הראשון"). ההסכם הקיבוצי הראשון חל על כל עובדי החברות האמורות, למעט עובדים בתפקידים ספציפיים שהוגדרו בהסכם ומנהלים בדרג שהוגדר בהסכם. הסדר לפי סעיף 14 לחוק פיצויי פיטורים, התשכ"ג-1963, חל על כל העובדים שההסכם הקיבוצי החדש חל עליהם, ביחס לכל תקופת עבודתם. ההתחייבות בגין סיום העסקה סווגה כהתחייבות מסוג הפקדה מוגדרת, חלף סיווג כתוכנית הטבה מוגדרת כפי שהיה טרם החתימה על ההסכם. זאת, למעט רכיבים מסויימים שימשיכו להיות מסווגים כתוכנית הטבה מוגדרת וימדדו בהתאם.

ביום 20 ביולי 2017 נכנס לתוקפו הסכם קיבוצי חדש ("**ההסכם הקיבוצי החדש**") שנחתם בין החברה וחברות הבנות של החברה, כלל פנסיה וגמל, כלל ביטוח אשראי בע"מ וכנף (להלן: "**החברות**") לבין ההסתדרות וועד העובדים בקבוצה, אשר מאריך את ההסכם הקיבוצי הקודם לתקופה של 4 שנים, מיום 1 לינואר 2017 ועד ליום 31 לדצמבר 2020 ("תקופת ההסכם"), בכפוף לשינויים שבוצעו, כמפורט להלן.

עיקרי ההסכם והערכת השלכותיו הכספיות הינם כדלקמן:

1. בחודש יולי בכל שנה, במהלך תקופת ההסכם, תשולמנה תוספות שכר לעובדים, בשיעור ממוצע של 3% משכר הבסיס של העובדים הזכאים להעלאת שכר. ככלל, מחצית מסך תקציב תוספות השכר תשולם כתוספת אחידה ומחציתו תשולם כתוספת דיפרנציאלית לפי החלטת מנהלים.

יצויין בנוסף, כי ככל שהקבוצה תעמוד בתקופת ההסכם ברווח שנתי ממוצע הגבוה מ -342 מיליוני ש"ח תינתן בחודש אפריל 2021 תוספת שכר בהתאם לנוסחה שנקבעה בין הצדדים, ששיעורה המקסימלי הינו 4% מאותו מועד ואילך (תוספת של עד 1% לשנה).

ביאור 24: הטבות לעובדים (המשך)

ד. חתימה על הסכם קיבוצי ועל נספח להסכם בין חברות הקבוצה לבין ההסתדרות וועד העובדים בקבוצה (המשך)

2. מדי שנה, וככל שהרווח השנתי של החברה לא יפחת מ-210 מיליוני ש"ח, ישולם לעובדים תשלום שנתי מיוחד (ללא הפרשות סוציאליות), בשיעור של בין 1.4% מעלות השכר השנתית של העובדים שההסכם הקיבוצי חל עליהם (בגין רווח שנתי שלא יפחת מ-210 מיליוני ש"ח), עד לשיעור מכסימלי של 3% מעלות השכר השנתית האמורה (בגין רווח שנתי שלא יפחת מ-400 מיליוני ש"ח).

בנוסף, במקרה בו הרווח השנתי של החברה יהיה לפחות 300 מיליוני ש"ח, ישולם לעובדים תשלום נוסף (ללא הפרשות סוציאליות), בשיעור משתנה (בהתאם לתוצאות), של בין 0.5% (בגין רווח שנתי שלא יפחת מ-300 מיליוני ש"ח) ל- 1% (בגין רווח שנתי שלא יפחת מ-400 מיליוני ש"ח), מעלות השכר השנתית של העובדים שההסכם הקיבוצי חל עליהם. אשר יוענק לחלק מן העובדים הזכאים לתשלום הנוסף בדרך של הקצאת אופציות למניות החברה. במקרה של עמידה ביעדים בהתאם לתנאי ההסכם, לרבות לעניין כמות העובדים שיהיו זכאים לתשלום הנוסף בדרך של אופציות, תוקצינה לעובדים אופציות במחיר מימוש שיהווה את ממוצע מחיר הסגירה של מניית החברה ב-30 ימי המסחר שיקדמו למועד ההקצאה, בשווי כלכלי מקסימאלי המוערך בכ- 13 מיליוני ש"ח.

3. כמו כן, הוסכם על הגדלת השתתפות בגין ארוחות, השתתפות בתשלום קייטנות, תקציב רווחה מוגדל בהשוואה להסכם הקיבוצי הראשון, מענק וותק, מענק התמדה והצטיינות לעובדים שהצטרפו לחברה לאחר נובמבר 2012 והגדלת הפקדות מעסיק לתגמולים.

4. העלאת שכר המינימום לעובדים חודשיים בחברות ל- 6,000 ש"ח, העלאות שכר מינימום לעובדים ותיקים (עובדים העובדים בחברות בין 10 ל- 30 שנה) לסכומים שבין 7,000 ש"ח ל-8,500 ש"ח, והעלאת שכר עובדי המוקדים. עלות ההוצאה כאמור תיכלל בתוספות השכר בסעיף 1 לעיל. כן הוסכם על הארכת התקופה לקבלת הקביעות לעובדי חברה חדשים ועל שינויים בהליכי שיפור ביצועים, קודם לפיטורים.

5. ההסכם מהווה מיצוי טענות ותביעות של כל תביעות הצדדים לתקופת תוקפו של ההסכם, לרבות לעניין הדרישה להענקת תמורה לעובדים בגין מכירת מניות החברה על ידי בעל השליטה בחברה ו/או בגין שינוי שליטה בחברה, ככל שיהיו במהלך תקופת תוקפו של ההסכם. כן נקבע כי יישמר שקט תעשייתי בכל תקופת ההסכם, לרבות לעניין הדרישה להענקת תמורה לעובדים בגין מכירת המניות כאמור.

6. אומדן הגידול הממוצע בעלות הכוללת של הוצאות כוח אדם של החברה (לא כולל גידול המותנה בעמידה ביעדים כמפורט להלן) בכל שנה משנות ההסכם ביחס לשנה הקודמת הרלוונטית, הינו כ-20 מיליוני ש"ח.

7. אומדן העלות הממוצעת של הוצאות כוח אדם בכל שנה משנות ההסכם, בגין הרכיבים בהסכם המותנים בעמידת החברה ביעדי הרווח ובהנחה של עמידה ב- 100% מיעדי הרווח שיקבעו, הינו כ-18 מיליוני ש"ח.

8. מעבר לאמור בסעיפים 6 ו-7 לעיל, החברות רשמו הוצאה חד פעמית ברבעון השלישי לשנת 2017, בגין תוכנית פרישה מרצון שהוצעה לעובדים מגיל 60 ומעלה, בסך של כ-23 מיליוני ש"ח.

וועד העובדים הסכים לוותר על קבלת התשלום הנוסף בדרך של הקצאת אופציות, כאמור בסעיף 2 לעיל, בגין שנת 2017.

ההסכם מסדיר ומחליף גידולים ועלויות הוצאות כוח האדם, ושהיו ניתנות על ידי החברות לולא נחתם, בהתאם להסכם הקיבוצי הקודם במידה ותוקפו היה מוארך.

התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מהאמור בסעיף 7.

ביום 13 בנובמבר 2017 הודיעה ההסתדרות כי הינה ארגון העובדים היציג של עובדי הכלל הראשון בע"מ. בעקבות ההודעה האמורה החלו הצדדים בניהול משא ומתן לחתימת נספח להסכם קיבוצי של הקבוצה בהתאם לחוק הסכמים קיבוציים, התשי"ז-1957.

לפרטים בדבר הסכם שחתמו אי די בי פיתוח, הסתדרות העובדים הכללית החדשה וועד העובדים בחברה על הסכם ("**ההסכם**"), שעל פיו ישולם מענק לעובדי קבוצת החברה, וזאת בהתקיימות אחד מהמקרים כפי שפורטו, ראו ביאור 41(ח). החברה אינה צד להסכם האמור ולא העריכה את השפעותיו.

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות

א. התחייבויות פיננסיות

	ליום 31 בדצמבר			
	ערך בספרים		שווי הוגן *)	
באלפי ש"ח	2017	2016	2017	2016
התחייבויות פיננסיות המוצגות בעלות מופחתת				
אגרות חוב ב)	**3,130,426**	3,203,395	**3,534,690**	3,434,392
הלוואות מתאגידים בנקאיים ב)	**111,938**	111,938	**117,882**	112,867
סך התחייבויות המוצגות בעלות מופחתת *)	**3,242,364**	3,315,333	**3,652,572**	3,547,259
התחייבויות הנמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד:				
התחייבויות בשל מכשירים פיננסים נגזרים ומכירה בחסר				
חוזים עתידיים	**113,031**	183,008	**113,031**	183,008
עסקאות החלפת ריבית מט"ח (SWAP)	**56,495**	62,796	**56,495**	62,796
אופציות מעו"ף	**1,098**	66	**1,098**	66
אחר	**66**	703	**66**	703
סך התחייבויות בגין מכשירים פיננסים נגזרים ומכירה בחסר 1)	**170,690**	246,573	**170,690**	246,573
סך התחייבויות פיננסיות	**3,413,054**	3,561,906	**3,823,263**	3,793,832
*) מזה בגין כתבי התחייבויות נדחים המהווים הון קיים	**3,169,812**	3,214,247	**-**	-
1) מזה בגין התחייבויות תלויות תשואה	**116,449**	214,853	**116,449**	214,853

מידע נוסף בדבר החשיפה של הקבוצה לסיכוני ריבית, מטבע חוץ ונזילות, ניתן בביאור 37(ד).

*) לרבות קירוב לשווי הוגן, כאשר הפער אינו מהותי. למידע נוסף לעניין מדידת שווי הוגן, ראה סעיף ה' להלן.

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות (המשך)

ב. כתבי התחייבות נדחים – הרכב ליום 31 בדצמבר

	מידע נוסף	גורם מנפיק	סוג הון*)	תנאי הצמדה	סוג ריבית	שיעור ריבית שנתית		סחיר/לא סחיר	רמה בהיררכיה שווי הוגן**)	שיעור ריבית ששימש לחישוב שווי הוגן	סכום מקורי שהונפק	ערך בספרים		שווי הוגן	
						אפקטיבית	נקובה					2017	2016	2017	2016
						%				%		באלפי ש"ח			
הונפקו בחודש מרס, 2003	(1)	כלל ביטוח	משני נחות	צמוד מדד	קבועה	7.04	7.00	לא סחיר	2	1.95	200,000	**14,992**	29,881	**16,014**	32,782
תעודת התחייבות סדרה א'	(2)	כלליב מימון	משני נחות	צמוד מדד	קבועה	4.99	4.89	סחיר	1	-	400,000	**87,525**	109,031	**97,710**	122,577
הלוואה מבנק	(3)	כלל ביטוח	שלישוני מורכב	לא צמוד	משתנה	2.40	2.40	לא סחיר	2	1.48	111,938	**111,938**	111,938	**117,882**	112,867
תעודות התחייבות סדרה ב'	(4)	כלליב מימון	משני מורכב	צמוד מדד	קבועה	5.35	5.20	סחיר	1	-	100,000	**13,814**	27,531	**14,510**	29,373
תעודות התחייבות סדרה ג'	(5)	כלליב מימון	משני מורכב	צמוד מדד	קבועה	2.97-4.35	3.75	סחיר	1	-	774,701	**822,291**	818,850	**934,135**	921,352
תעודות התחייבות סדרה ו'	(5)	כלליב מימון	משני מורכב	לא צמוד	קבועה	4.39-6.68	5.70	סחיר	1	-	743,428	**-**	29,298	**-**	31,468
תעודות התחייבות סדרה ז'	(5)	כלליב מימון	משני מורכב	צמוד מדד	קבועה	2.39-2.45	2.32	סחיר	1	-	364,846	**361,335**	360,776	**393,778**	364,700
תעודות התחייבות סדרה ח'	(5)	כלליב מימון	משני מורכב	לא צמוד	קבועה	2.98-4.31	4.14	סחיר	1	-	469,388	**472,618**	473,215	**526,043**	499,664
תעודות התחייבות סדרה ט'	(5)	כלליב מימון	משני מורכב	צמוד מדד	קבועה	2.51-3.84	2.48	סחיר	1	-	423,486	**410,781**	409,375	**469,689**	427,509
תעודות התחייבות סדרה י'	(5)	כלליב מימון	משני מורכב	לא צמוד	קבועה	3.38-4.61	3.92	סחיר	1	-	959,854	**947,070**	945,438	**1,082,811**	1,004,967
												3,242,364	3,315,333	**3,652,572**	3,547,259

*) לעניין הכללת כתבי התחייבות נדחים בחישוב ההון המוכר ראה ביאור 16(ה).
**) להגדרת הרמות בהיררכיה, ראה ביאור 2(ה)(3).

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות (המשך)

ב. כתבי התחייבות נדחים (המשך)

1. כתבי ההתחייבות הונפקו בחודש מרס 2003 (להלן: "**כתבי התחייבות 2003**"). הקרן נפרעת בעשרה תשלומים שנתיים שווים החל מיום 31 בינואר 2009. הריבית משולמת מדי שנה החל מיום 31 בינואר 2004. ביום 31 בינואר 2018 נפרעה מלוא יתרת הקרן.

2. תעודות ההתחייבות (סדרה א') הונפקו, בחודש מאי 2006, הקרן נפרעת ב-11 תשלומים שנתיים שווים בכל אחת מהשנים 2011 עד 2021. הריבית משולמת ב-15 תשלומים שנתיים, ביום 1 ביוני של כל שנה קלנדרית החל משנת 2007 ועד למועד פירעונן הסופי בשנת 2021.

3. הלוואה מתאגיד בנקאי מחודש מרס 2015, בסך של כ- 112 מיליוני ש"ח, בריבית שנתית בשיעור של פריים + 0.8% (ובמקביל בוצעה עסקת החלפת הריבית המשתנה לריבית קבועה, לתקופה של 6 שנים, באופן שהריבית קובעה לריבית בשיעור של 3.48%). קרן כתב ההתחייבות תיפרע בתשלום חד פעמי, בחלוף 8 שנים ממועד הנפקת כתב ההתחייבות. הריבית נפרעת בפירעונות חצי שנתיים.

   א. תנאים נוספים של כתב ההתחייבות:

      1. הזכות לפידיון מוקדם

         א. המועד הראשון בו תהא כלל ביטוח רשאית לפרוע בפידיון מוקדם, מלא או חלקי, את כתב ההתחייבות הינו שנתיים לפני מועד פירעון הקרן.
         ב. לאחר המועד הראשון לפידיון מוקדם, קיימת זכות לפידיון מוקדם במועד כל תשלום ריבית.
         ג. ככל שכלל ביטוח לא תנצל את זכותה זו לפירעון מוקדם של תשלום הקרן, אזי החל מהמועד הקובע לפירעון מוקדם, יוגדל המרווח הנקוב בסעיף ב(3) לעיל ב-45 נקודות האחוז (המהווה לא יותר מ-30% ממרווח האשראי המקורי, כהגדרת המונח בחוזר הממונה, במועד חתימתו של כתב ההתחייבות), ויעמוד על פריים בתוספת 1.25% לשנה.
         ד. תנאי לפידיון מוקדם הוא אחד מאלה:
            1. במקביל תנפיק החברה מכשיר הון בעל איכות זהה או עדיפה;
            2. באישורו מראש של הממונה ובתנאים שיקבע.
            3. במידה שההון העצמי של החברה לאחר הפידיון המוקדם, יעלה על 120% מההון העצמי המינימאלי הנדרש ממנה על פי תקנות ההון.

      2. בהתקיים אחת מהנסיבות המשהות, המפורטות להלן, ידחה תשלום קרן של כתב ההתחייבות הנדחה:

         א. סכום ההון העצמי המוכר של כלל ביטוח ירד אל מתחת להון המינימאלי הנדרש ממנה, וזאת על פי הדוחות הכספיים האחרונים (שנתיים או רבעוניים) שקדמו למועד פירעון הקרן הרלוונטי, וכלל ביטוח לא ביצעה השלמת הון נכון למועד פרסום הדוח.
         ב. הממונה הורה על דחיית תשלום קרן אם ראה כי קיים חשש ממשי קרוב ליכולתה של כלל ביטוח לעמוד בהון העצמי המינימלי הנדרש ממנה (לפי תקנות ההון).
         ג. במקרה בו במועד פירעון הקרן של כתב ההתחייבות תתקיימנה נסיבות משהות, פירעון הקרן יידחה עד למועד בו יחדלו להתקיים הנסיבות המשהות, באישור דירקטוריון כלל ביטוח (ובלבד שנמסרה על כך הודעה לממונה שבעה ימי עסקים לפני פירעון התשלום שנדחה והממונה לא הודיע, בתוך התקופה האמורה, על התנגדותו), או עד לתקופה של שלוש שנים ממועד פירעון הקרן הקבוע במקור (להלן: "**תקופת דחיית הקרן המרבית**"), לפי המוקדם מביניהם (להלן: "**המועד החדש לפירעון הקרן**"). למען הסר ספק מובהר, כי תשלום קרן ישולם לכל המאוחר במועד החדש לפירעון קרן וזאת גם אם באותו מועד יתקיימו נסיבות משהות.
         ד. סכום קרן שנדחה כאמור לעיל, לא יצבור ריבית פיגורים, אלא יצבור ריבית החל ממועד הדחייה ועד למועד החדש לפירעון הקרן, בשיעור הריבית הנקובה או בשיעור הריבית המעודכנת בגין אי פידיון מוקדם של ההלוואה.

   ב. כתב ההתחייבות הוא בעל מעמד שווה לכתבי התחייבות נדחים ולרכיבים ומכשירים שיכללו בהון המשני ו/או השלישוני של כלל ביטוח (אולם מובהר כי ככל שיונפקו בעתיד מכשירי הון שלישוני מורכב שיהיו בעלי מעמד קודם להון משני של כלל ביטוח, אזי גם מעמדו של כתב ההתחייבות החדש יהיה קודם לאותם מכשירי הון משני כאמור); בעל מעמד קודם לרכיבים ומכשירים שיכללו בהון הראשוני של החברה; ובעל מעמד נדחה ליתר התחייבויותיה של כלל ביטוח כלפי נושיה.

4. תעודות ההתחייבות (סדרה ב') הונפקו בחודש יוני 2009, הקרן נפרעת בשלושה תשלומים שנתיים שווים בכל אחת מהשנים 2016 עד 2018. הריבית על תעודות ההתחייבות משולמת בתשעה תשלומים שנתיים, ביום 9 ביוני של כל שנה קלנדרית החל משנת 2010 ועד למועד פירעונן הסופי בשנת 2018.

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות (המשך)

ב. כתבי התחייבות נדחים (המשך)

5. א. תעודות התחייבות (סדרה ג') הונפקו בחודש יולי 2010, והסדרה הורחבה בחודשים יוני 2011 ודצמבר 2012 במסגרת הקצאות פרטיות ובמאי 2013 במסגרת החלפה. הקרן נפרעת בתשלום אחד ביום 1 באוגוסט 2024, בכפוף לזכות לפידיון מוקדם, כמפורט בסעיף ז(1) להלן. הריבית על תעודות ההתחייבות משולמת מידי שנה בשני תשלומים חצי שנתיים, בימים 1 בפברואר ו-1 באוגוסט של כל שנה קלנדרית בין השנים 2011 עד 2024.

ב. תעודות התחייבות (סדרה ו') הונפקו בחודש יולי 2010 והסדרה הורחבה בחודשים יוני 2011 ודצמבר 2012 במסגרת הקצאות פרטיות, הקרן נפרעת בתשלום אחד ביום 1 באוגוסט 2020, בכפוף לזכות לפידיון מוקדם, כמפורט בסעיף ז(1) להלן. הריבית על תעודות ההתחייבות משולמת מידי שנה בשני תשלומים חצי שנתיים, בימים 1 בפברואר ו-1 באוגוסט של כל שנה קלנדרית בין השנים 2011 עד 2020. בשנת 2017 החברה פדתה בפדיון מוקדם, את מלוא יתרת הסדרה.

ג. תעודות התחייבות (סדרה ז') הונפקו בחודש יולי 2014 והסדרה הורחבה בדצמבר 2016. הקרן נפרעת בתשלום אחד בדצמבר 2026, בכפוף לזכות לפידיון מוקדם, כמפורט בסעיף ז(1) להלן. הריבית על תעודות ההתחייבות משולמת מידי שנה בשני תשלומים חצי שנתיים, בימים 30 ביוני ו-31 בדצמבר של כל שנה קלנדרית בין השנים 2014 עד 2026.

ד. תעודות התחייבות (סדרה ח') הונפקו בחודש יולי 2014 והסדרה הורחבה בדצמבר 2016. הקרן נפרעת בתשלום אחד בדצמבר 2025, בכפוף לזכות לפידיון מוקדם, כמפורט בסעיף ז(1) להלן. הריבית על תעודות ההתחייבות משולמת מידי שנה בשני תשלומים חצי שנתיים, בימים 30 ביוני ו-31 בדצמבר של כל שנה קלנדרית בין השנים 2014 עד 2025.

ה. תעודות התחייבות (סדרה ט') הונפקו בחודש יולי 2015 והסדרה הורחבה בדצמבר 2016. הקרן נפרעת בתשלום אחד ביולי 2028, בכפוף לזכות לפידיון מוקדם, כמפורט בסעיף ז(1) להלן. הריבית על תעודות ההתחייבות משולמת מידי שנה בשני תשלומים חצי שנתיים, בימים 31 בינואר ו- 31 ביולי של כל שנה קלנדרית בין השנים 2016 עד 2028.

ו. תעודות התחייבות (סדרה י') הונפקו בחודש יולי 2015 והסדרה הורחבה באפריל 2016. הקרן נפרעת בתשלום אחד ביולי 2027, בכפוף לזכות לפידיון מוקדם, כמפורט בסעיף ז(1) להלן. הריבית על תעודות ההתחייבות משולמת מידי שנה בשני תשלומים חצי שנתיים, בימים 31 בינואר ו- 31 ביולי של כל שנה קלנדרית בין השנים 2016 עד 2027.

ז. <u>תנאים נוספים של תעודות ההתחייבות</u>

1. <u>הזכות לפידיון מוקדם</u>

א. כללביט מימון תהיה רשאית, ללא מתן זכות בחירה למחזיקים בתעודות ההתחייבות ו/או לנאמן, לפדות את תעודות ההתחייבות בפידיון מוקדם, מלא או חלקי, וזאת בהתקיים התנאים הבאים ואישור הממונה (במידה ונדרש):

המועד הראשון בו תהא כללביט מימון רשאית לפרוע בפידיון מוקדם, מלא או חלקי, את תעודות ההתחייבות (להלן, ביחס לכל סדרה: "**המועד הראשון לפידיון מוקדם**"):

סדרה ג' - ביום 1 באוגוסט 2021;
סדרה ז' - ביום 31 בדצמבר 2023;
סדרה ח' - ביום 31 בדצמבר 2022;
סדרה ט' - ביום 31 ביולי 2025;
סדרה י' - ביום 31 ביולי 2024;

לאחר המועד הראשון לפדיון מוקדם, קיימת זכות לפדיון מוקדם במועד כל תשלום ריבית, ביחס לכל תעודת התחייבות מהסדרה הרלוונטית.

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות (המשך)

ב. כתבי התחייבות נדחים (המשך)

5. (המשך)

ז. <u>תנאים נוספים של תעודות ההתחייבות</u> (המשך)

1. <u>הזכות לפידיון מוקדם (המשך)</u>

ב. ככל שלא תנוצל הזכות לפדיון מוקדם במועד הראשון לפדיון מוקדם, תשולם תוספת ריבית למחזיקי תעודות ההתחייבות הרלוונטיות על הריבית אותה נושאות תעודות ההתחייבות באותה עת, בגין יתרת התקופה (מהמועד הראשון לפדיון מוקדם שלא נוצל כאמור ועד למועד הפירעון בפועל), בשיעור של 50% ממרווח הסיכון המקורי שנקבע בהנפקה ביחס לתעודות ההתחייבות מהסדרה הרלוונטית.

מרווח הסיכון המקורי הינו כדלקמן:

סדרה ג' - 1.50%;
סדרה ז' - 1.35%;
סדרה ח' - 1.05%;
סדרה ט' - 1.83%;
סדרה י' - 1.76%;

ג. הסכום המינימאלי לביצוע פדיון מוקדם, לגבי כל אחת מסדרות תעודות ההתחייבות הינו 25,000,000 ש"ח ע.נ. תעודות ההתחייבות מהסדרה הרלוונטית.

ד. תנאי לפדיון מוקדם הוא:

(1) קבלת אישור מראש של הממונה ובתנאים שיקבע. ככלל, פדיון מוקדם יתאפשר במידה שההון העצמי של כלל ביטוח לאחר הפדיון המוקדם, יעלה על 120% מההון העצמי המינימאלי הנדרש ממנה על פי תקנות ההון. יודגש, כי הוראות הממונה עשויות להשתנות מעת לעת.

(2) ביחס לסדרות ז', ח', ט' ו-י' ניתן לבצע פדיון מוקדם גם אם במקביל תנפיק החברה מכשיר הון בעל איכות זהה או עדיפה;

2. <u>דחיית תשלומי קרן ו/או ריבית בהתקיים נסיבות משהות</u>

בהתקיים אחת מהנסיבות המשהות, המפורטות להלן, ידחו תשלום קרן ו/או תשלומי ריבית, לפי העניין, בגין תעודות ההתחייבות:

א. ביחס לדחיית תשלומי ריבית בלבד - היעדר רווחים ראויים לחלוקה של כלל ביטוח, כמשמעם בחוק החברות, וזאת על פי הדוחות הכספיים האחרונים (שנתיים או רבעוניים) שקדמו למועד פירעון הריבית הרלוונטי.

ביחס לדחיית תשלום קרן ו/או תשלומי ריבית:

ב. סכום ההון העצמי המוכר של כלל ביטוח ירד אל מתחת להון המינימאלי הנדרש ממנה על פי תקנות ההון, וזאת על פי הדוחות הכספיים האחרונים (שנתיים או רבעוניים) שקדמו למועד פירעון הריבית ו/או הקרן הרלוונטי וביחס לסדרות ז', ח', ט' ו-י' ככל שכלל ביטוח לא ביצעה השלמת הון נכון למועד פרסום הדוח (כהגדרת מונח זה בהנחיית הממונה בדבר "הרכב הון עצמי מוכר של מבטח מחודש אוגוסט 2011").

ג. דירקטוריון כלל ביטוח הורה על דחיית תשלום קרן ו/או ריבית, אם קבע כי יש חשש ממשי קרוב ליכולתה של כלל ביטוח לעמוד בהון המינימאלי הנדרש ממנה על פי תקנות ההון, ובלבד שהתקבל לכך אישור הממונה מראש.

ד. דירקטוריון כלל ביטוח הורה על דחיית תשלום קרן ו/או ריבית, אם קבע כי יש חשש ממשי קרוב ליכולתה של כלל ביטוח לפרוע במועדן התחייבויות שדרגת הקדימות שלהן גבוהה מזו של תעודות ההתחייבות, ובלבד שהתקבל לכך אישור הממונה מראש.

ה. הממונה הורה על דחיית תשלום קרן ו/או ריבית עקב פגיעה משמעותית בהון העצמי המוכר של כלל ביטוח או אם ראה חשש ממשי קרוב ליכולתה של כלל ביטוח לעמוד בהון המינימאלי הנדרש ממנה על פי תקנות ההון.

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות (המשך)

ב. כתבי התחייבות נדחים (המשך)

5. (המשך)

ז. <u>תנאים נוספים של תעודות ההתחייבות</u> (המשך)

2. <u>דחיית תשלומי קרן ו/או ריבית בהתקיים נסיבות משהות (המשך)</u>

ו. סכומי קרן ו/או ריבית שנדחו כאמור לעיל, יצברו הפרשי הצמדה, ככל שהקרן המקורית הינה צמודה, החל ממועד הדחייה ועד ליום התשלום בפועל לפי המדד הידוע במועד התשלום בפועל, וכן ריבית החל ממועד הדחייה ועד למועד התשלום בפועל:

1. ביחס לסדרות ז', ח', ט' ו-י' - בשיעור הריבית הנקובה בתנאי תעודות ההתחייבות במועד הדחייה.
2. ביחס לסדרה ג' בשיעור הריבית הנקובה בתנאי תעודת ההתחייבות במועד הדחייה, בתוספת של 50% ממרווח הסיכון המקורי שנקבע בהנפקה, או ריבית השוק (כהגדרתה בסעיף 3.1.9.3 לתשקיף המדף המתוקן אשר פורסם בימים 12 ו-13 ביולי 2010), לפי השיעור שהסך הנובע ממנו הינו גבוה יותר.

3. <u>עמדת ממונה "הגדרת הון מוכר והון נדרש במכשירי הון מורכב"</u>

לאור כניסתו לתוקף של משטר כושר פירעון כלכלי ופרסום חוזר משטר כושר פירעון חשבונאי (ראה ביאור 16(ה) לעיל), בחודש מרס 2018 פרסמה רשות שוק ההון, עמדה לפיה הפרשנות הראויה למונחים "הון נדרש" ו"הון מוכר", הקיימים במכשירי הון מורכב שהונפקו על ידי חברות הביטוח, לעניין נסיבות משהות, תהיה כדלקמן:
א. לגבי חברות ביטוח שלא קבלו את אישור הממונה בדבר ביצוע ביקורת על יישום משטר כושר פירעון כלכלי, המונחים "הון עצמי" ו"הון עצמי נדרש לכושר פירעון" יפורשו בהתאם להוראות חוזר משטר כושר פירעון חשבונאי;
ב. לגבי חברות ביטוח שקיבלו את אישור הממונה בדבר ביצוע ביקורת על יישום משטר כושר פירעון כלכלי, המונח "הון נדרש" (לרבות מונחים דומים) יפורש בהתאם להגדרת המונח "סף הון מינימאלי (MCR)" בגבולו העליון (45% מ-SCR), כשהוא מחושב ללא ההוראות בתקופת הפריסה וללא התאמת תרחיש מניות, והמונח "הון עצמי" (לרבות מונחים דומים) יפורש בהתאם להגדרת המונח "הון עצמי" במשטר כושר פירעון כלכלי.
בהתאם להנחיות הרגולציה על חברות הביטוח לבצע ביקורת על דוח יחס כושר פירעון כלכלי החל מהדוח בגין נתוני 31 לדצמבר 2018, במהלך שנת 2019.
לאור האמור, ההוראות הרלוונטיות באגרות החוב שהונפקו על ידי החברה עד למועד כניסתו לתוקף של משטר כושר פירעון כלכלי, יפורשו בהתאם לנייר העמדה האמור.

ח. בהתאם לתיקון להסכם בין כללביט מימון לבין כלל ביטוח מיום 17 במרס 2014 (להלן: "**תיקון ההסכם**"), סדר הקדימויות של התחייבויות כלל ביטוח ישונה כדלקמן:

1. הפיקדונות שיופקדו בכלל ביטוח מתמורת הנפקות של כתבי התחייבות שיונפקו לאחר מועד תיקון ההסכם, ואשר יחשבו כהון שלישוני מורכב של כלל ביטוח, והתחייבותה של כלל ביטוח למלא אחר תנאיהם של תעודות ההתחייבות האמורות, יהיו בעלי מעמד כדלהלן:

- בעלי מעמד שווה לכתבי התחייבות נדחים שהונפקו על ידי כלל ביטוח ו/או כללביט מימון עד למועד תיקון ההסכם.
- בעלי מעמד שווה לרכיבים ומכשירים שיכללו בהון השלישוני של כלל ביטוח אשר יונפקו על ידי כלל ביטוח ו/או כללביט מימון.
- בעלי מעמד שווה או קודם לרכיבים ומכשירים שיכללו בהון המשני של כלל ביטוח אשר יונפקו על ידי כלל ביטוח ו/או כללביט מימון החל ממועד תיקון ההסכם, הכל כפי שיקבע בתנאי הנפקת כתבי ההתחייבות האמורים (שיוכרו כהון שלישוני מורכב).
- בעלי מעמד קודם לרכיבים ומכשירים שיכללו בהון הראשוני של כלל ביטוח אשר יונפקו על ידי כלל ביטוח ו/או כללביט מימון.
- בעלי מעמד נדחה ליתר התחייבויותיה של כלל ביטוח כלפי נושיה.

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות (המשך)

ב. כתבי התחייבות נדחים (המשך)

5. (המשך)

ח. בהתאם לתיקון להסכם בין כללביט מימון לבין כלל ביטוח מיום 17 במרס 2014 (להלן: "**תיקון ההסכם**"), סדר הקדימויות של התחייבויות כלל ביטוח ישונה כדלקמן: (המשך)

2. הפיקדונות שיופקדו בכלל ביטוח מתמורת הנפקות של כתבי התחייבות שיונפקו לאחר מועד תיקון ההסכם, ואשר יחשבו כהון משני מורכב של כלל ביטוח, והתחייבותה של כלל ביטוח למלא אחר תנאיהם של תעודות ההתחייבות האמורות, יהיו בעלי מעמד כדלהלן:

- בעלי מעמד שווה לכתבי התחייבות נדחים שהונפקו על ידי כלל ביטוח ו/או כללביט מימון עד למועד תיקון ההסכם.
- בעלי מעמד שווה לרכיבים ומכשירים שיכללו בהון המשני של כלל ביטוח אשר יונפקו על ידי כלל ביטוח ו/או כללביט מימון.
- בעלי מעמד שווה או נחות לרכיבים ומכשירים שיכללו בהון השלישוני של כלל ביטוח אשר יונפקו על ידי כלל ביטוח ו/או כללביט מימון החל ממועד תיקון ההסכם, הכל כפי שייקבע בתנאי הנפקת כתבי ההתחייבות האמורים (שיוכרו כהון משני מורכב).
- בעלי מעמד קודם לרכיבים ומכשירים שיכללו בהון הראשוני של כלל ביטוח אשר יונפקו על ידי כלל ביטוח ו/או כללביט מימון.
- בעלי מעמד נדחה ליתר התחייבויותיה של כלל ביטוח כלפי נושיה.

מובהר כי דרגת קדימות שנקבעה בכתב התחייבות כלשהו לא תהא ניתנת לשינוי בהנפקת כתב התחייבות מאוחר לו.

6. יתרת כתבי ההתחייבות הנה בניכוי הוצאות הנפקה בסך של 14 מיליוני ש"ח המופחתים לפי שיטת הריבית האפקטיבית.

7. מועדי פירעון

להלן מועדי הפירעון החוזיים של כתבי ההתחייבות הנדחים*):

באלפי ש"ח	31 בדצמבר 2017	2016
שנה ראשונה	**46,513**	75,900
שנה שניה	**17,539**	46,492
שנה שלישית	**17,381**	17,635
שנה רביעית	**955,783**	17,488
שנה חמישית ואילך	**2,205,148**	3,157,818
	3,242,364	3,315,333

*) בהנחת פידיון מוקדם, ראה סעיף ב(5)(ז)(1) לעיל.

8. תנועה בהתחייבויות הנובעות מפעילויות מימון

	אגרות חוב	הלוואות	סה"כ כתבי התחייבות	ריבית לשלם בגין כתבי התחייבות נדחים	סה"כ
יתרה ליום 1 בינואר 2017	**3,203,395**	**111,938**	**3,315,333**	**40,246**	**3,355,579**
שינויים כתוצאה מתזרימי מזומנים מפעילויות מימון			**-**		
פירעון הלוואות	**(80,023)**	**-**	**(80,023)**	**-**	**(80,023)**
ריביות ששולמו	**-**	**-**	**-**	**(120,165)**	**(120,165)**
סך הכל מזומנים שנבעו מפעילויות מימון	**(80,023)**	**-**	**(80,023)**	**(120,165)**	**(200,188)**
השפעת השינויים במדד	2,927	**-**	**2,927**	**-**	2,927
שינויים אחרים	4,127	**-**	**4,127**	117,537	121,664
יתרה ליום 31 בדצמבר 2017	**3,130,426**	**111,938**	**3,242,364**	**37,618**	**3,279,982**

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות (המשך)

ג. תשקיף מדף

ביום 21 באפריל 2015 פרסמה החברה תשקיף מדף על בסיס הדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2014. בחודש אפריל 2017 התקבל אישור רשות ניירות ערך להארכת תוקף תשקיף המדף של החברה ב-12 חודשים עד לאפריל 2018.

ד. דירוג

להלן פרטים בדבר דירוגי החברה וחברות הקבוצה וכן כתבי התחייבות שהונפקו על ידן, נכון למועד פרסום הדוח ושינויים במהלך תקופת הדוח:

חברה מדרגת	שם החברה	דירוג		תחזית	תאריך עדכון אחרון	תאריך אשרור אחרון
מעלות	החברה	(IFSR)[1]	(AA+)	יציבה	דצמ-14	אוק-17 [2]
		דירוג חוב כתבי התחייבות נדחים	(AA)	יציבה		
		דירוג חוב (הון משני מורכב)	(AA-)	יציבה		
מדרוג	החברה	(IFSR)[1]	Aa1(hyb)	יציבה	יול-14	אוק-17 [3]
		דירוג חוב- כתבי התחייבות הון משני נחות	Aa2(hyb)	יציבה		
		דירוג חוב- כתבי התחייבות הון משני מורכב	Aa3(hyb)	יציבה		

1) דירוג איתנות פיננסית של מבטח.
2) במהלך שנת 2016 וכן בחודש אוקטובר 2017, הותירה מעלות את הדירוגים המוצגים בטבלה לעיל.
3) במהלך שנת 2016 וכן בחודש אוקטובר 2017, הותירה מידרוג את הדירוגים המוצגים בטבלה לעיל.

ה. שווי הוגן של התחייבויות בשל מכשירים פיננסים נגזרים ומכירה בחסר

1) <u>מדידת שווי הוגן</u>

השווי ההוגן של התחייבויות פיננסיות נקבע תוך התייחסות למחיר הרכישה המצוטט שלהן (Quoted closing asking price) בסגירת המסחר, למועד הדיווח. במידה ולא קיים מחיר מצוטט, השווי ההוגן נמדד באמצעות טכניקת הערכה הכוללת את שיטת היוון תזרימי המזומנים העתידיים בגין מרכיב הקרן והריבית, המהוונים על פי שיעורי ריבית שוק של התחייבויות דומות למועד החישוב, אשר נקבעים על ידי חברה המספקת ציטוטים של שיעורי ריבית (לפרטים נוספים, ראה ביאור 14(ו)).

2) <u>היררכיית שווי הוגן</u>

הטבלה להלן מציגה את ההתחייבויות הפיננסיות בחלוקה לרמות בהיררכיית השווי ההוגן. לפרטים בדבר הרמות בהיררכיה, ראה ביאור 2(ה)(3) לעיל.

	ליום 31 בדצמבר 2017		
באלפי ש"ח	רמה 1	רמה 2	סה"כ
נגזרים ומכירה בחסר	**1,164**	**169,526**	**170,690**

	ליום 31 בדצמבר 2016		
באלפי ש"ח	רמה 1	רמה 2	סה"כ
נגזרים ומכירה בחסר	768	245,805	246,573

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות (המשך)

ו. מידע נוסף לגבי נגזרים

להלן סכום החשיפה נטו לנכס הבסיס, המוצג במונחי דלתא של העסקאות במכשירים נגזרים, שנעשו לתאריכי הדוחות הכספיים, של חברות הקבוצה שהינן חברות ביטוח בישראל:

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר	
	2017	2016
מניות	**32,328**	3,369
מדד	**1,612,055**	806,539
מטבע זר	**9,012**	(1,941,666)
ריבית קבועה	**120,919**	123,423

ביאור 26: זכאים ויתרות זכות

א. הרכב

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר	
	2017	2016
עובדים והתחייבויות אחרות בשל שכר ומשכורת	**175,821**	123,454
הוצאות לשלם	**146,036**	135,626
הפרשות בגין תביעות משפטיות [1]	**39,031**	25,794
ספקים ונותני שירותים	**18,568**	26,475
מוסדות ורשויות ממשלתיות	**7,772**	6,278
חברות כלולות	**30,946**	25,465
חלקם של מבטחי משנה בהוצאות רכישה נדחות	**83,022**	61,544
חברות ביטוח ותווכני ביטוח		
פיקדונות של מבטחי משנה	**862,419**	671,139
חשבונות אחרים	**156,686**	121,501
סך הכל חברות הביטוח	**1,019,105**	792,640
סוכני ביטוח	**413,118**	416,382
מבוטחים ועמיתים	**555,078**	533,960
הפרשה להשתתפות מבוטחים ברווחים	**45,626**	42,593
ריבית לשלם בגין כתבי התחייבויות נדחים	**37,618**	40,249
פרמיה מראש	**68,610**	87,719
בטוחות בגין חוזים עתידיים לא סחירים	**56,998**	26,108
זכאים בגין רכישת מניות לא סחירות	**544,124**	-
זכאים אחרים	**37,496**	11,452
סך הכל זכאים ויתרות זכות	**3,278,969**	2,355,739

1) התנועה הפרשות בגין תביעות משפטיות

באלפי ש"ח	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר	
	2017	2016
יתרה ליום 1 בינואר	**25,794**	25,172
הפרשות שמומשו במהלך השנה	**(2,864)**	(3,879)
הפרשות שנוצרו במהלך השנה	**16,101**	4,501
יתרה ליום 31 בדצמבר	**39,031**	25,794

למידע בדבר החשיפה בגין סיכון מטבע והצמדה, ראה ביאור 37(ג)(4).
בדבר זכאים ויתרות זכות המהווים צדדים קשורים, ראה ביאור 38(ג).

ביאור 27: פרמיות שהורווחו

באלפי ש"ח	לשנה שהסתיימה 31 בדצמבר 2017		
	ברוטו	ביטוח משנה**)	שייר
פרמיות בביטוח חיים	5,534,503	168,245	5,366,258
פרמיות בביטוח בריאות	1,917,128	262,060	1,655,068
פרמיות בביטוח כללי	2,298,967	861,479	1,437,488
סך הכל פרמיות	**9,750,598**	**1,291,784**	**8,458,814**
שינוי ביתרת הפרמיה שטרם הורווחה ושינויים אחרים *)	(20,799)	(101,503)	80,704
סך הכל פרמיות שהורווחו	**9,729,799**	**1,190,281**	**8,539,518**

באלפי ש"ח	לשנה שהסתיימה 31 בדצמבר 2016		
	ברוטו	ביטוח משנה	שייר
פרמיות בביטוח חיים	4,998,614	168,386	4,830,228
פרמיות בביטוח בריאות	1,798,880	212,416	1,586,464
פרמיות בביטוח כללי	2,232,680	645,637	1,587,043
סך הכל פרמיות	9,030,174	1,026,439	8,003,735
שינוי ביתרת הפרמיה שטרם הורווחה ושינויים אחרים *)	80,446	15,808	64,638
סך הכל פרמיות שהורווחו	9,110,620	1,042,247	8,068,373

באלפי ש"ח	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2015		
	ברוטו	ביטוח משנה	שייר
פרמיות בביטוח חיים	4,860,383	163,571	4,696,812
פרמיות בביטוח בריאות	1,678,374	186,941	1,491,433
פרמיות בביטוח כללי	2,395,289	665,150	1,730,139
סך הכל פרמיות	8,934,046	1,015,662	7,918,384
שינוי ביתרת הפרמיה שטרם הורווחה ושינויים אחרים *)	121,391	41,720	79,671
סך הכל פרמיות שהורווחו	9,055,437	1,057,382	7,998,055

*) בדבר השינויים בפרמיה שטרם הורווחה בביטוח כללי, ראה ביאור 19.

בנוסף קיימים שינויים הנובעים מניכוי בגין סכומים המופקדים בחברה במסגרת תוכנית להטבה מוגדרת לעובדי הקבוצה.

**) בתקופת הדוח חתמה החברה על חוזה ביטוח משנה יחסי חדש לענף רכב חובה לשנת חיתום 2017 ללא השפעה על שנות חיתום ישנות. ליישום החוזה האמור לא הייתה השפעה מהותית

ביאור 28: רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון

באלפי ש"ח	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2017	2016	2015
רווחים (הפסדים) מנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות תלויות תשואה			
נדל"ן להשקעה	**198,179**	106,240	225,367
השקעות פיננסיות			
נכסי חוב סחירים	**928,205**	260,519	111,096
נכסי חוב שאינם סחירים	**312,905**	107,773	211,731
מניות	**1,060,307**	(11,451)	495,935
אחר	**2,267,035**	884,962	466,795
מזומנים ושווי מזומנים	**(63,639)**	(10,163)	(6,370)
אחר	**(52,932)**	(22,413)	(52,538)
סך הכל רווחים מנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות תלויות תשואה, נטו	**4,650,060**	1,315,467	1,452,016
רווחים (הפסדים) מנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות שאינן תלויות תשואה, הון ואחרים			
הכנסות מנדל"ן להשקעה			
שערוך נדל"ן להשקעה	**36,583**	2,218	31,018
הכנסות שוטפות בגין נדל"ן להשקעה	**69,363**	41,632	71,254
סך הכל הכנסות מנדל"ן להשקעה	**105,946**	43,850	102,272
רווחים (הפסדים) מהשקעות פיננסיות, למעט ריבית, הפרשי הצמדה, הפרשי שער ודיבידנד בגין			
נכסים זמינים למכירה [א]	**175,683**	133,161	382,367
נכסים המוצגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד [ב]	**172,859**	58,915	33,058
נכסים המוצגים כהלוואות וחייבים [ג]	**(6,046)**	(*5,139)	14,256
סך הכל	**342,496**	197,215	429,681
הכנסות ריבית [1] והפרשי הצמדה מנכסים פיננסים שאינם בשווי הוגן דרך רווח והפסד	**1,135,283**	(*1,026,995	962,842
הכנסות ריבית והפרשי הצמדה מנכסים פיננסים בשווי הוגן דרך רווח והפסד	**1,848**	(4,128)	10,559
הפסד מהפרשי שער בגין השקעות שאינן נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד ומנכסים אחרים [2]	**(47,627)**	(15,524)	(8,264)
הכנסות מדיבידנד	**41,917**	46,733	52,037
סך הכל רווחים (הפסדים) מהשקעות נטו והכנסות מימון	**6,229,923**	2,610,608	3,001,143
1) בהכנסות הנ"ל כלולה ריבית בגין נכסים פיננסים אשר אינם נמדדים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד שערכם נפגם	**4,553**	712	1,829

2) לעניין הפרשי שער בגין התחייבויות פיננסיות, ראה ביאור 36.

*) סווג מחדש.

ביאור 28: רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון (המשך)

א. רווחים נטו מהשקעות בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה

באלפי ש"ח	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2017	2016	2015
רווחים נטו מניירות ערך שמומשו	**245,190**	234,495	451,739
ירידות ערך נטו שנזקפו לרווח והפסד	**(69,507)**	(101,334)	(69,372)
סך הכל רווחים מהשקעות בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה	**175,683**	133,161	382,367

ב. רווחים (הפסדים) מהשקעות בגין נכסים המוצגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד

באלפי ש"ח	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2017	2016	2015
שינויים בשווי ההוגן נטו, לרבות רווח ממימוש בגין נכסים שיועדו בעת ההכרה הראשונית	**(1,920)**	(16,046)	(21,285)
בגין נכסים מוחזקים למסחר	**174,779**	74,961	54,343
סך הכל רווחים מהשקעות בגין נכסים המוצגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד	**172,859**	58,915	33,058

ג. רווחים (הפסדים) מהשקעות בגין נכסים המוצגים כהלוואות וחייבים

באלפי ש"ח	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2017	2016	2015
רווחים נטו ממימוש נכסים המוצגים כהלוואות וחייבים	**(6,389)**	(*4,072	27,353
ביטול ירידות ערך (ירידות ערך) נטו שנזקפו לרווח והפסד	**343**	1,067	(13,097)
סך הכל רווחים (הפסדים) מהשקעות בגין נכסים המוצגים כהלוואות ויתרות חובה	**(6,046)**	5,139	14,256

*) סווג מחדש.

ביאור 29: הכנסות מדמי ניהול

באלפי ש"ח	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2017	2016	2015
דמי ניהול בענפי הפנסיה והגמל	**466,448**	471,760	502,873
דמי ניהול משתנים בגין חוזי ביטוח חיים *)	**351,977**	106,048	167,566
דמי ניהול קבועים בגין חוזי ביטוח חיים **)	**387,098**	354,173	343,035
דמי ניהול בגין חוזי השקעה	**20,960**	24,476	25,923
סך הכל הכנסות מדמי ניהול	**1,226,483**	956,457	1,039,397

*) לפרטים בדבר ירידה מתמשכת בדמי הניהול בענפי הפנסיה והגמל כפועל יוצא מתנאי התחרות בתחום, ובהתאם לכך, הפרשה לירידת ערך מוניטין הגמל שרשמה החברה ראה ביאור 6(ב)(1).

**) לפרטים בדבר אופן חישוב דמי הניהול המשתנים, ראה ביאור 3(יד)(3)(א).

ביאור 30: הכנסות מעמלות

באלפי ש"ח	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2017	2016	2015
עמלת ביטוח משנה, בניכוי שינוי בהוצאות רכישה נדחות בגין ביטוח משנה	**205,638**	176,137	185,507

ביאור 31: הכנסות אחרות

באלפי ש"ח	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2017	2016	2015
רווח הון ממכירת נכסים	**308**	-	268
אחרות	**61**	72	85
סך הכל	**369**	72	353

ביאור 32: תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר

באלפי ש"ח	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2017	2016	2015
סך כל התשלומים והשינוי בהתחייבויות בשייר, בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בחיסכון ארוך טווח			
בגין חוזי ביטוח חיים			
תביעות ששולמו ותלויות:			
מקרי מוות, נכות ואחרים	**718,376**	750,843	710,610
בניכוי ביטוח משנה	**(101,320)**	(111,943)	(104,785)
סך הכל תביעות ששולמו ותלויות	**617,056**	638,900	605,825
פוליסות שנפדו	**2,131,360**	1,855,707	1,756,939
פוליסות שמועדן תם	**323,369**	306,698	194,030
גמלאות	**331,866**	268,396	221,826
הוצאות לישוב תביעות	**16,369**	22,089	22,275
סך כל התביעות	**3,420,020**	3,091,790	2,800,895
גידול (קיטון) בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים (למעט שינוי בתלויות) בשייר	**7,507,455**	3,496,227	3,737,061
גידול בהתחייבויות בגין חוזי השקעה ביטוח חיים בשל מרכיב התשואה	**(684,646)**	30,217	21,635
גידול בהתחייבויות בגין חוזה לניהול קופת גמל מבטיחת תשואה	**131,475**	118,063	104,878
סך כל התשלומים והשינוי בהתחייבויות בשייר, בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בחיסכון ארוך טווח	**10,374,304**	6,736,297	6,664,469
סך כל התשלומים והשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי			
ברוטו	**1,874,324**	1,611,703	1,578,083
ביטוח משנה	**(703,535)**	(357,905)	(435,722)
בשייר	**1,170,789**	1,253,798	1,142,361
סך כל התשלומים והשינוי בהתחייבות בגין חוזי ביטוח בריאות			
ברוטו	**1,654,538**	1,227,856	1,153,321
ביטוח משנה	**(293,904)**	(189,484)	(159,246)
בשייר	**1,360,634**	1,038,372	994,075
סך כל התשלומים והשינוי בהתחייבות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	**12,905,727**	9,028,467	8,800,905

ביאור 33: עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות

באלפי ש"ח	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2017	2016	2015
הוצ' רכישה:			
עמלות רכישה	**665,562**	640,734	681,759
הוצאות רכישה אחרות	**473,578**	459,663	443,396
שינוי בהוצאות רכישה נדחות	**(21,210)**	(73,146)	(91,841)
סך הכל הוצאות רכישה	**1,117,930**	1,027,251	1,033,314
עמלות שוטפות אחרות	**692,826**	677,939	672,149
הוצאות שיווק אחרות	**113,078**	89,449	99,079
סך הכל עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	**1,923,834**	1,794,639	1,804,542

ביאור 34: הוצאות הנהלה וכלליות

באלפי ש"ח	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2017	2016	2015
שכר עבודה ונלוות [2]	**853,429**	735,944	766,189
פחת והפחתות [3]	**250,521**	230,919	213,366
אחזקת משרדים ותקשורת	**112,199**	119,118	105,561
שיווק ופרסום	**12,771**	15,766	20,544
ייעוץ משפטי ומקצועי	**28,840**	27,621	24,997
הוצאות תפעול קופות גמל בבנקים [4]	**14,602**	14,070	18,833
אחרות [5]	**306,963**	295,268	262,196
סך הכל [1])	**1,579,325**	1,438,706	1,411,686
בניכוי:			
סכומים שסווגו בסעיף שינוי בהתחייבויות ותשלומים בגין חוזי ביטוח	**136,951**	128,255	129,877
סכומים שסווגו בסעיף עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	**586,656**	549,112	542,475
הוצאות הנהלה וכלליות	**855,718**	761,339	739,334
1) הוצאות הנהלה וכלליות כוללות הוצאות בגין מיכון בסך	**419,116**	396,966	345,989

2. לפרטים נוספים בדבר, הוצאות שכר עבודה ונלוות כוללות תשלום מבוסס מניות, ראה ביאור 39, לפרטים נוספים בדבר הפרשות בגין הטבות לעובדים, לרבות מענקי עמידה ביעדים והשלכות הסכם קיבוצי ראה ביאור 24(ד).
3. בשנת 2015, הוצאות הפחת כוללות פחת בגין מערכת ניסן שעלתה לאוויר בחודש ינואר 2015, לפרטים נוספים ראה ביאור41(ד).
4. לפרטים בדבר החלפת מתפעל בתקופת הדוח ראה ביאור41(ב).
5. עיקר הסכום נובע מהוצאות מיכון שאינן פחת והפחתות.

ביאור 35: הוצאות אחרות

באלפי ש"ח	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2017	2016	2015
הפחתת נכסים לא מוחשיים (ביאור 6)	**4,491**	5,384	6,405
הפרשה לתביעות ועיצומים כספיים**)	**15,451**	272	11,205
חוזה מכביד *)	**3,103**	(507)	10,061
אחרות**)	**148**	155	1,202
סך הכל הוצאות אחרות	**23,193**	5,304	28,873

*) כתוצאה ממעבר הקבוצה לבניין עתידים בשנת 2014, חברות הקבוצה פינו את עיקר השטחים השכורים באזור מרכז תל אביב. חלק מהשטחים הושכרו בשכירות משנה או הומחתה זכות השכירות בגינן לשוכר חלופי. כפועל יוצא מהאמור לעיל, חברות הקבוצה ימשיכו לשלם דמי שכירות בגין הפרש, ככל שיווצר, בין דמי השכירות אותם נדרש לשלם על פי הסכמי השכירות לבין דמי השכירות שישולמו על ידי השוכרים החלופים.

**) סווג מחדש.

ביאור 36: הוצאות מימון

באלפי ש"ח	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2017	2016	2015
הוצאות ריבית והפרשי הצמדה בגין כתבי התחייבות נדחים [1]	**123,539**	148,722	127,536
הוצאות ריבית למבטחי משנה	**18,477**	10,693	8,794
הפרשי שער, נטו בגין התחייבויות [2] [3]	**(8,686)**	(2,063)	(2,805)
עמלות והוצאות מימון אחרות	**(29)**	307	264
סך הכל הוצאות מימון	**133,301**	157,659	133,789

1. היתרה בשנת 2016 כוללת עלות פירעונות מוקדמים בסך של כ-24 מיליוני ש"ח, וסך של כ-10 מיליוני ש"ח בשנת 2015.
2. נובע בעיקר מהפרשי שער חליפין למבטחי משנה.
3. לעניין הפרשי שער בגין השקעות פיננסיות, ראה ביאור 28.

ביאור 37: ניהול סיכונים

כללי

פעילויות הקבוצה חושפות אותה לסיכונים העיקריים הבאים: סיכוני שוק, סיכוני נזילות, סיכונים ביטוחיים, סיכוני אשראי וסיכונים תפעוליים.

בביאור זה ניתן מידע בדבר החשיפה של הקבוצה לסיכונים אלה, מטרות הקבוצה, מדיניות ותהליכים לגבי מדידה וניהול של הסיכון. גילוי כמותי נוסף נכלל לאורך כל הדוחות הכספיים.

א. תיאור הליכי ושיטות ניהול, מדידת ובקרת הסיכונים

בקבוצה מתכנסים באופן תקופתי פורומים מקצועיים בראשות המנכ"ל ובמסגרתם נדונים, בין השאר, גם היבטי סיכון בתחומי הפעילות של הקבוצה.

2א מדיניות ניהול הסיכונים של הקבוצה, אשר אושרה על ידי הדירקטוריונים, מכוונת להבטיח חשיפה מבוקרת לסיכונים להם חשופה הקבוצה, תוך עמידה בדרישות הרגולטוריות ושמירה על יעדיה העסקיים ועל איתנותה הפיננסית של הקבוצה.

ניהול הסיכונים בקבוצה מבוסס על שלושה "קווי הגנה":

- הגורמים העסקיים האחראים לזיהוי, הערכה, ניטור, הפחתה ודיווח על הסיכונים המובנים במוצרים, בפעילויות, בתהליכים ובמערכות הנתונות לאחריותם ולבקרתם. אחריות זו כוללת, בין השאר, הגדרת תהליכים, נהלים פנימיים וקבלת החלטות. הגורמים העסקיים נעזרים ביחידות תומכות, ביניהן אקטואריה, חשבונאות ראשית, רגולציה ויעוץ משפטי, ביטוח משנה ומערכות מידע.

- אגף ניהול סיכונים, בקרה ואכיפה משלים את פעילות ניהול הסיכונים של הגורמים העסקיים ואחראי על גיבוש מסגרת העבודה לניהול הסיכונים בקבוצה, על פיתוח כלים ושיטות להערכת הסיכונים וכן להערכת הסיכון הכולל אליו היא חשופה. אגף ניהול סיכונים עוסק באופן בלתי תלוי בגיבוש המלצות להנהלה ולדירקטוריון בדבר רמת הסיכון הכוללת והלימות ההון, בניתוח ודיווח על רמת החשיפה לסיכונים, באישור מוצרים, בניתוח התקשרויות עסקיות משמעותיות מהיבט הסיכון וביישום הוראות הממונה בדבר ניהול סיכונים. כחלק חשוב מתפקידו, אגף ניהול סיכונים מאתגר את זיהוי והערכת הסיכונים של הגורמים העסקיים ואת הפעולות הננקטות על ידם לטיפול בסיכון ומסייע בחיזוק יכולות הגורמים העסקיים לזיהוי והערכת סיכונים, לניהולם ובקרתם. אגף ניהול סיכונים פועל בשיתוף פעולה עם אגף אקטואריה, חשבונאות ראשית וענף SOX המהווים גם הם חלק מקו ההגנה השני.

- הביקורת הפנימית אשר מבקרת באופן בלתי תלוי ומאתגרת את התהליכים הפנימיים, הבקרות והמערכות המשמשים בין היתר, לניהול הסיכונים ועוקבת אחר תיקון הליקויים שזוהו על ידה.

הקבוצה פועלת ליישום מסגרת של ניהול סיכונים כולל (Enterprise Risk Management), במטרה ליצור מודעות לסיכון בכל פעילויותיה, ליצור יכולת להערכת הסיכונים השונים, להטמיע את מדידת הסיכונים בתהליכים העסקיים ולהתאים את החשיפה הכוללת ליכולת הקבוצה לשאת בסיכונים לאורך זמן. במסגרת זו ננקטות פעולות לבניית תשתית מיכונית ותהליכית לטיפול בסיכונים אליהם חשופה הקבוצה, מבוצע זיהוי, מיפוי, הערכה וכימות של סיכונים פיננסיים וביטוחיים מהותיים לזכויותיהם של העמיתים והמבוטחים ולחוסנם של הגופים המוסדיים בקבוצה, וכן מבוצעת הערכה של הבקרות על סיכונים אלה, לרוחב פעילויות הקבוצה, תוך שיפור מתמיד ביכולת הכימות של הסיכונים השונים.

במסגרת יישום הוראות משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס על Solvency II (ראה ביאור 16(ה)(2)(ג)), הקבוצה מעריכה את ההון הכלכלי הנדרש לפעילותה, בהתאם להוראות אלה. כחלק מניהול הסיכונים, הקבוצה פועלת לבקרה והערכה של פעילויות עסקיות משמעותיות גם בהיבטי ההון ולשילוב שיקולי הון כלכלי בתהליכי קבלת החלטות.

החברה בוחנת את הלימות ההון שלה אל מול הסיכון הכולל, גם בהתייחס להשפעת השינויים בגורמי הסיכון על הלימות ההון החשבונאית, הנקבעת בהתאם לתקנות ההון. בחינה זו מבוצעת על בסיס תרחישים לגורמי סיכון והערכות בדבר המתאמים ביניהם, ומספקת לחברה אינדיקציה לגבי הלימות ההון ביחס לסיכונים. דירקטוריון החברה קבע על בסיס ניתוחים אלה את הון היעד שלה (לפרטים נוספים, ראה ביאור 16(ה)).

הדירקטוריונים בקבוצה קבעו מדיניות בדבר החשיפה לסיכונים, דרכי המדידה שלהם, המגבלות לסיכונים השונים ודרכי הבקרה והדיווח על סיכונים אלו ועוקבים אחר עמידה במגבלות שנקבעו באמצעות הדיווחים המוגשים להם. דירקטוריון החברה מינה ועדת ניהול סיכונים וטכנולוגית המידע להעמקת הפיקוח על נושאים אלה. הבקרה והפיקוח השוטפים אחר ניהול ההשקעות נעשים על ידי ועדות השקעה נפרדות לכספי נוסטרו, לכספים המנוהלים בקרנות הפנסיה וקופות הגמל ולפוליסות תלויות תשואה.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

א. תיאור הליכי ושיטות ניהול, מדידת ובקרת הסיכונים (המשך)

להלן יפורטו תהליכים ושיטות למדידה וניהול של קטגוריות הסיכונים השונות:

<u>סיכוני שוק ונזילות</u>

סיכוני השוק בתיקים המנוהלים בקבוצה מנוהלים על ידי כנף, חברת ההשקעות של הקבוצה, תחת פיקוח של ועדות השקעה.

הקבוצה פועלת בהשקעותיה בכפוף להוראות הדין ולמדיניות ההשקעות, מדיניות האשראי ומדיניות ניהול הסיכונים שקבעו הדירקטוריונים ובכלל זה בכפוף למגבלות שנקבעו על ידם.

הסיכונים הפיננסיים ממותנים באמצעות שמירה על פיזור בין אפיקי השקעה, ענפים, מנפיקים ובין נכסים בארץ לנכסים בחו"ל, בחינה וניתוח של איתנות הגופים אליהם נחשפת הקבוצה ויכולת הפירעון שלהם טרם ביצוע ההשקעה ובמהלך חיי ההשקעה, בחינת פרופיל הנכסים ביחס לפרופיל ההתחייבויות מולן הם עומדים, בכלל זה בהתייחס להיבטי נזילות ועמידה במגבלות החשיפה לסיכוני אשראי וסיכוני שוק, הנקבעות על ידי הדירקטוריונים וועדות ההשקעה מעת לעת.

ועדות ההשקעה והדירקטוריונים עוקבים אחר חשיפה לאפיקי השקעה שונים ותוצאות תרחישים, מבחני רגישות ומדדי סיכון נוספים, על מנת לוודא שהחשיפות לסיכוני שוק תואמות את תיאבון הסיכון של הקבוצה. חישוב מדדי הסיכון וניתוחם מבוצע על ידי אגף ניהול סיכונים תוך שימוש במערכת ייעודית. מידע בדבר מדדי הסיכון והחשיפות אל מול המגבלות שנקבעו מוצג בפני ועדות ההשקעה והדירקטוריונים באופן שוטף ותומך את תהליכי קבלת ההחלטות וניהול ההשקעות.

ניתוחים תקופתיים אלה מהווים כלי בקרה עיקרי על סיכוני השוק של תיקי הנכסים של הקבוצה. במקביל נערכות בקרות שוטפות ביחידת בקרת השקעות של כנף, המנהלת את ההשקעות, בהתייחס לעמידה בתקנות ההשקעה ובמדיניות ההשקעות והאשראי של תיקי ההשקעות השונים.

לפירוט בדבר החשיפה לסיכוני שוק, ראה סעיף ג' להלן. לפירוט בדבר החשיפה לסיכוני נזילות, ראה סעיף ד' להלן.

<u>סיכונים ביטוחיים</u>

הסיכונים הביטוחיים מנוהלים, בכפוף למדיניות ניהול הסיכונים שאישר הדירקטוריון, על ידי המנהלים העסקיים של תחומי הביטוח השונים, בין השאר באמצעות קביעת הנחיות לחיתום וקבלת עסקים ומדרגי סמכויות וכן באמצעות העברת סיכונים למבטחי משנה במסגרת חוזים, או באמצעות ביטוחים פקולטטיביים, על-פי מדיניות השיירים שאושרה על ידי הדירקטוריון.

הסיכונים הביטוחיים ממותנים על ידי פיזור של חוזי הביטוח ושימוש בביטוח משנה ומוקטנים גם על ידי בחירה ויישום של אסטרטגיות חיתום ויצירת פיזור לפי ענפים, אזורים גיאוגרפים, סוגי הסיכון, גובה הכיסוי וכו'.

במסגרת תהליך פיתוח מוצרים חדשים וכן טרם התקשרות בעסקאות משמעותיות מבוצעים זיהוי ובחינה מקיפה של הסיכונים הכרוכים במוצר או בעסקה ונקבעות הדרכים לניהולם ולבקרה עליהם. כאשר מתעורר חשש כי קיימת הרעה בתוצאות החיתומיות, שמקורה אינו בתנודות אקראיות, נערכות בדיקות מעמיקות, בין השאר, להערכת הסיכון הגלום, ובמידת הצורך מותאמת הערכת ההתחייבויות הביטוחיות ונבחנת מדיניות החיתום.

כמו כן, בכדי להקטין את החשיפה לסיכונים, הקבוצה מיישמת מדיניות בדיקת תביעות קפדנית, בחינה שוטפת של תהליכי הטיפול בתביעות ומבצעת חקירות לאיתור הונאות. בנוסף, הקבוצה נוקטת במדיניות ניהול אקטיבי שוטף של התביעות, על מנת להקטין את החשיפה להתפתחויות בלתי צפויות העשויות להשפיע עליה לרעה.

הקבוצה נוקטת במדיניות של הגבלת החשיפה לקטסטרופות על ידי קביעת סכומי כיסוי מרביים בחוזים מסוימים וכן על ידי רכישת כיסויי ביטוח משנה מתאימים. אחת ממטרות מדיניות החיתום ומדיניות ביטוח המשנה הינה להגביל את החשיפה לקטסטרופות להפסד מרבי מוערך שנקבע מראש, בהתייחס להסתברות נתונה, על בסיס מודלים ו/או מחקרים ובהתאם לטעמי הסיכון של הקבוצה כפי שנקבעו על ידי הדירקטוריון.

ההערכה הכמותית הכוללת של החשיפה לסיכונים ביטוחיים מבוצעת על בסיס הוראות משטר כושר פירעון כלכלי אשר כוללת בחינת תרחישי קיצון לקטגוריות סיכון שונות ובחינת הסיכון הכולל בהתחשב במתאמים ביניהם. הקבוצה פועלת לביצוע הערכות פנימיות, על בסיס אותה מתודולוגיה ובהסתמך על פרמטרים שונים בהתאם לצורך.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

א. תיאור הליכי ושיטות ניהול, מדידת ובקרת הסיכונים (המשך)

להלן יפורטו תהליכים ושיטות למדידה וניהול של קטגוריות הסיכונים השונות: (המשך)

<u>סיכונים ביטוחיים</u> (המשך)

אגף אקטואריה מבצע מחקרים, ניתוחי חשיפות ובדיקות תקופתיות של גורמי סיכון, כגון: בדיקות רווחיות לענפי פעילות, למוצרים ספציפיים ולעסקי קולקטיב, מחקרי תמותה, תחלואה, עתודות חסר וחשיפה לרעידת אדמה. ניתוחים אלה משמשים הן כבסיס להערכת הסיכונים, תוך שימוש במדדים סטטיסטיים ומבחני רגישות, בשיתוף עם אגף ניהול סיכונים, והן כחלק ממערך הבקרה על הפעילות הביטוחית, האגף משתמש במערכת ממוכנת לחישוב ההערכה המיטבית של ההתחייבויות הביטוחיות (Best Estimate) בביטוח חיים, ביטוח בריאות ופנסיה, לניתוח רווחיות ולביצוע מבחני רגישות לגורמי הסיכון העיקריים בתחומים אלה. במסגרת זו נבחנת גם הרווחיות של עסקים חדשים שנמכרו במהלך השנה.

הערכת חשיפת החברה בעסקי ביטוח הרכוש לסיכון רעידת אדמה בישראל, שהינו אירוע הקטסטרופה העיקרי אליו היא חשופה, מתבצעת באמצעות מודלים בינלאומיים והחברה רוכשת הגנה לסיכון זה בהתבסס על הערכה זו. הערכת החשיפה לסיכוני קטסטרופה אחרים נעשית בעיקר על ידי מחקרים פנימיים.

הערכות הסיכונים מובאות תקופתית בפני ההנהלות והדירקטוריונים של המבטחים בקבוצה.

לפרטים נוספים בדבר הסיכונים הביטוחיים ראה סעיף ה' להלן.

<u>סיכוני אשראי</u>

בהתייחס לסיכוני אשראי בנכסי ההשקעה, הקבוצה פועלת בתחומי האשראי השונים באמצעות יחידות מתמחות. הדירקטוריונים וועדות ההשקעה של הגופים המוסדיים בקבוצה קבעו מדיניות אשראי מפורטת אשר קובעת הנחיות ומגבלות בהתייחס לסוגי אשראי, דירוגי אשראי, חשיפה לענפי משק, חשיפה גיאוגרפית, חשיפה לקבוצות לווים וללווים בודדים, לתיקים השונים המנוהלים על-פי מאפייניהם והרגולציה החלה עליהם. פעילות זו נתמכת בתשתית נוהלית, ארגונית ומיכונית להערכה של סיכוני האשראי, לבקרת הפעילות, לאיתור מוקדם של חובות בעייתיים ולטיפול בהם. בגופים המוסדיים נקבע מדרג סמכויות לאישור אשראי, וכן קיימים דיווחים שוטפים להנהלה הבכירה, לוועדות ההשקעה, לועדת האשראי ולדירקטוריונים לגבי חשיפות אשראי בתיקים.

תהליכי העבודה כוללים, בין השאר, בדיקות וניתוחים בעת מתן אשראי ובקרה שוטפת אחר הרכב ואיכות חשיפות האשראי, בכלל זה באמצעות מערכות ממוכנות העוקבות אחר החשיפות, בחיתוכים שונים ואל מול מגבלות שנקבעו, ברמת התיק הבודד, ברמת החברות השונות בקבוצה וברמת קבוצת כלל ביטוח. טרם התקשרות בעסקאות משמעותיות, נערך הליך זיהוי ובחינה מקיף של הסיכונים, בין היתר בהשתתפות אגף ניהול סיכונים.

בהערכת סיכוני אשראי בעסקאות מסויימות הקבוצה עושה שימוש גם במודל דירוג פנימי אשר פותח על ידה ואושר על ידי הממונה.

עסקאות אשראי בהיקף העולה על סף שנקבע מובאות לדיון ואישור מוקדם של ועדת האשראי ו/או ועדת ההשקעות הרלוונטית, לפי העניין, וזאת בהתאם למדרג הסמכויות שנקבע לאישור עסקאות אשראי.

הקבוצה מקיימת הליך שוטף לאיתור חובות רגישים ובעייתיים, הנבחן גם על ידי אגף ניהול סיכונים. בקבוצה מתכנס מרכז חובות בעייתים, הכולל צוות בעלי תפקידים רלבנטיים, אחראי על ביצוע תהליך שוטף של הערכת מצב החוב לגופים המוסדיים בקבוצה.

מחלקת בקרת השקעות בכנף מבצעת מעקב אחר חשיפות האשראי בגין ההשקעות שמבוצעות בכנף בתיקים השונים ועמידתם במדיניות האשראי שנקבעה לתיקים אלה. המעקב מבוסס על נתוני החשיפה הפרטנית לכל לווה, בכלל זה, נתוני השייכות לקבוצת לווים, הדירוג והסיווג הענפי. יחידת הבקרה בכנף מבצעת בקרות תפעוליות על פעילות האשראי כחלק מפעילותו של מערך הבקרה הארגוני.

מעבר למגבלות שנקבעו בהתייחס לסיכוני אשראי בפעילות ההשקעות, דירקטוריון הקבוצה קבע מגבלות בהתייחס לחשיפה הכוללת לצדדים נגדיים בכלל פעילויות הקבוצה. אגף ניהול סיכונים בוחן את האגרגציה של החשיפות השונות לצדדים נגדיים הנובעות מכלל פעילויות הקבוצה, בסיוע מערכות ממוכנות המאפשרות לעקוב אחר החשיפות ברמת תיקים בודדים, ברמת החברות השונות וברמת הקבוצה, בחיתוכים שונים ובוחן את העמידה במגבלות שנקבעו. על בסיס המידע מבוצעים באגף ניהול סיכונים הערכה וניתוח של החשיפה לצדדים נגדיים, בהתייחס לנתונים כמותיים של החשיפה, כגון: התפלגות התיק לפי ענפים ודירוגים ומדדי ריכוזיות העוקבים אחר שינויים ברמת הסיכון בתיק.

לפירוט בדבר החשיפה לסיכוני אשראי ובכלל זאת, מדיניות החשיפה למבטחי משנה, ראה סעיף ו' להלן.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

א. תיאור הליכי ושיטות ניהול, מדידת ובקרת הסיכונים (המשך)

להלן יפורטו תהליכים ושיטות למדידה וניהול של קטגוריות הסיכונים השונות: (המשך)

<u>סיכונים תפעוליים</u>

ניהול הסיכונים התפעוליים והבקרה מתבצע כחלק משגרת העבודה הארגונית, באחריות המנהלים העסקיים ובתמיכה מקצועית של אגף ניהול סיכונים. המערך הארגוני לניהול הסיכונים התפעוליים והבקרה כולל את הגורמים הבאים:

- מנהלי סיכונים תפעוליים ובקרה ביחידות העיסקיות ועובדים הכפופים להם (להלן: "**בקרים**").
- מנהל תחום סיכונים תפעוליים ובקרה באגף ניהול סיכונים ועובדיו.
- "גורמי ההסדרה" הכוללים גורמים יעודיים המתמחים בקטגוריות ספציפיות של סיכונים תפעוליים, בהם הממונה על האכיפה, ענף SOX, ענף הגנת הסייבר והמשכיות עסקית, והממונה על פניות הציבור.

בנוסף, הביקורת הפנימית מבצעת ביקורות בתחומי פעילות שונים, שגם במסגרתן מזוהים סיכונים תפעוליים ומוערכות החשיפה ויעילות הבקרות.

הבקרים כפופים למנהלי היחידות העסקיות. במסגרת תפקידם הם מזהים חשיפות תפעוליות ביחידותיהם ופועלים להפחתתן תוך טיפול בתקינות התהליכים בהתייחס למכלול היבטים, בכללם מניעת מעילות והונאות, ציות לרגולציה ונהלים, עמידה במדיניות ונאותות הדיווח הכספי. הבקרים מוכוונים מקצועית באופן מטריציוני על ידי מנהל תחום סיכונים תפעוליים ובקרה באגף ניהול סיכונים, אשר במסגרת תפקידו אחראי על הנחיה מקצועית של הבקרים, תיאום בין גורמי ההסדרה ובין הבקרים, ניטור הממצאים, ריכוז תמונת החשיפות הכוללת ודיווח עליה.

הערכה כמותית של החשיפה לסיכונים תפעוליים מבוצעת גם במסגרת חישוב יחס כושר הפירעון בהתאם להוראות משטר כושר פירעון כלכלי.

מדיניות ניהול הסיכונים שקבעו הדירקטוריונים בקבוצה מתייחסת גם לניהול הסיכונים התפעוליים. בנוסף, נקבעה מדיניות ספציפית לקטגוריות שונות של סיכונים תפעוליים, בהן מניעת מעילות והונאות, סיכוני סייבר, המשכיות עסקית, מיקור חוץ וציות, וזאת גם בהתייחס לדרישות הרגולציה בנושאים אלה.

<u>הבקרה על הסיכונים</u>

הקבוצה רואה בבקרה אפקטיבית רכיב חשוב במערך ניהול הסיכונים.

כמתואר בהרחבה לעיל, הקבוצה מפעילה מערך בקרה ארגוני. מערך זה אחראי על ביצוע בקרה על מכלול היבטים בפעילות הקבוצה, בכלל זה בקרה על הסיכונים לסוגיהם.

כמו כן פעילותם הבלתי תלויה של אגף ניהול סיכונים, אגף אקטואריה, אגף חשבונאות ראשית וענף SOX מספקת רובד בקרה נוסף על הסיכונים.

בפרט, אגף ניהול סיכונים מבקר את החשיפה הכוללת לסיכונים בפעילות הקבוצה ומבצע בקרות על הסיכונים הפיננסיים והביטוחיים, בכלל זה בקרה על עמידה במגבלות לסיכוני שוק בפעילות הנוסטרו של הקבוצה , במגבלות החשיפה למבטחי משנה, ובמגבלות החשיפה לצדדים נגדיים שנקבעו במסגרת מדיניות ניהול הסיכונים ומעקב אחר הסיכונים בתיקי עמיתים. בנוסף, אגף ניהול סיכונים מבצע הערכה של איכות זיהוי והערכת הסיכונים בהתייחס לעסקאות מסויימות אשר מבוצעות בכנף.

בנוסף, המבקר הפנימי של החברה עורך ביקורות תקופתיות, בין השאר, בהתבסס על סקרי סיכונים.

ב. דרישות חוקיות מגופים מוסדיים

על גופים מוסדיים מוטלת חובה חוקית למנות מנהל סיכונים שתפקידיו העיקריים הינם:

- לוודא קיומם של תהליכים איכותיים לזיהוי סיכונים ביטוחיים ופיננסיים מהותיים הגלומים בנכסים המוחזקים כנגד חסכונות עמיתים ומבוטחים ובנכסים אחרים של חברת הביטוח והגלומים בהתחייבויות חברת הביטוח או קרן פנסיה, לפי העניין, אשר עשויים להשפיע באופן מהותי על זכויות העמיתים והמבוטחים ועל חוסנו הפיננסי של הגוף המוסדי.
- כימות החשיפה והערכת ההשפעה הפוטנציאלית של הסיכונים המהותיים שזוהו לפי כלים ואמות מידה שיוגדרו על ידי המבטח, והערכת אופן ניהולם של הסיכונים שזוהו.
- דיווח תקופתי למנהל הכללי, לדירקטוריון, לוועדות ההשקעה ולוועדת האשראי בדבר הסיכונים.
- מתן התייחסות לסיכונים הגלומים במוצרים חדשים, שינויי תקנון, כניסה לתחום השקעות חדש ובעת התקשרות בעסקה שעל פי קביעת הדירקטוריון יש לה פוטנציאל להשפעה משמעותית על התוצאות העסקיות של הגוף המוסדי או על כספי לקוחותיו.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ב. דרישות חוקיות מגופים מוסדיים (המשך)

הקבוצה מינתה מנהלת סיכונים אשר פועלת, בין השאר, ליישום הדרישות הרגולטוריות בתחום זה.

דרישות רגולטוריות שונות לעניין ניהול הסיכונים חלות על הגופים המוסדיים בקבוצה והעיקריות שבהן:
- הוראות החוזר המאוחד לעניין מינוי מנהל סיכונים, סמכויותיו, תפקידיו ודרכי עבודתו.
- דרישה לקביעת מדיניות חשיפה לסיכונים, תקרות חשיפה, נהלים וכלים למדידה ולבקרת הסיכונים.
- הוראות לעניין ניהול סיכוני האשראי, הערכתם והבקרה עליהם.
- הוראות לעניין ניהול החשיפה למבטחי משנה.
- הוראות לעניין הטיפול בקטגוריות ספציפיות של סיכונים תפעוליים: מעילות והונאות, סיכוני סייבר, מיקור חוץ, ציות, מניעת הלבנת הון ובקרה על דיווח כספי (SOX).

בנוסף, על החברה חלות הוראות משטר כושר פירעון כלכלי (לפרטים נוספים, ראה ביאור 16(ה)(3)(ג).

לעניין דרישות חוקיות ומדיניות ניהול ההון, ראה ביאור 16(ה)-(ו).

ג. סיכוני שוק

סיכון שוק הוא הסיכון שהשווי המדווח, השווי ההוגן או תזרימי המזומנים העתידיים של נכסים פיננסיים, התחייבויות פיננסיות או התחייבויות ביטוחיות ישתנו כתוצאה משינויים במחירי שוק. סיכוני שוק כוללים, בין היתר, סיכונים הנובעים משינויים בשיעורי הריבית, בשערי מניות, במדד ובמטבע חוץ.

1. <u>חוזים תלויי תשואה</u>

התחייבויות תלויות תשואה הינן התחייבויות בגין חוזים בהם תגמולי הביטוח, שלהם זכאי המוטב, תלויים בתשואה שמניבות השקעות מסוימות של החברה, בניכוי דמי ניהול, כמפורט להלן:

א. לגבי פוליסות שהונפקו עד שנת 2004, דמי ניהול קבועים וכן דמי ניהול משתנים בשיעור 15% מהתשואה הריאלית לאחר ניכוי דמי הניהול הקבועים.

ב. בפוליסות שהונפקו משנת 2004 ואילך – דמי ניהול קבועים.

ככלל, בגין מוצרים אלו לא קיימת לחברה חשיפה ישירה לסיכוני שוק דרך השפעתם על השווי ההוגן של ההשקעות. עם זאת, לחברה חשיפה עקיפה לסיכוני שוק דרך השפעתם הפוטנציאלית על דמי הניהול המשתנים בהתאם לתנודתיות בתשואה הנזקפת למבוטחים, וזאת רק לגבי פוליסות תלויות תשואה שהוצאו עד שנת 2004, ועל ההיקף הכולל של ההתחייבות ממנה נגזרים דמי הניהול הקבועים של החברה לגבי כלל המוצרים תלויי התשואה. כמו כן, בתנאים מסויימים, עלולה להיווצר לחברה חשיפה לשינויים בריביות ובמרווחים המשפיעים על שיעורי היוון בהם עושה החברה שימוש בחישוב ההתחייבויות, בכלל זה ההשפעה על פקטור ה-K ועל ההתחייבויות לגמלא נדחית (לפרטים ראה ביאור 37(ה)). בנוסף, בגין מוצרים אלו לחברה חשיפה עקיפה לשינויים במדד המחירים לצרכן אשר ישפיעו על התשואה הריאלית שהושגה, ובהתאם על דמי הניהול המשתנים שייגבו.

לאור האמור, מבחני הרגישות ומועדי הפירעון של ההתחייבויות, המפורטים בסעיפים הבאים, אינם כוללים חוזים תלויי תשואה, מלבד באמצעות השפעת הריבית על פקטור ה-K וההתחייבויות לגמלה נדחית בגין חוזים אלה.

היקף ההתחייבויות במסגרת חוזים תלויי תשואה בגין פוליסות שהונפקו עד שנת 2004, ליום 31 בדצמבר 2016 הינו כ-36 מיליארדי ש"ח (אשתקד כ-35 מיליארדי ש"ח), כל שינוי של 1% בהיקף הצבירה משפיע על דמי הניהול הקבועים בסך של כ-2 מיליוני ש"ח. כל שינוי של 1% בתשואה הריאלית בתיק זה משפיע על דמי הניהול המשתנים בסך של כ-48 מיליוני ש"ח.

לפרטים על דמי הניהול שנגבו בתקופת הדוח, ראה ביאורים 20 ו-29.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ג. סיכוני שוק (המשך)

2. <u>מבחני רגישות הנוגעים לסיכוני שוק</u>

להלן ניתוח רגישות ביחס להשפעת השינוי במשתנים, המפורטים להלן, על הרווח לתקופה ועל הרווח הכולל.

ניתוח הרגישות הינו ביחס לנכסים הפיננסיים, ההתחייבויות הפיננסיות וההתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי ההשקעה בגין משתנה הסיכון הרלבנטי נכון לכל מועד דיווח, ובהנחה שכל שאר המשתנים האחרים קבועים. כך, למשל, השינוי בריבית הינו בהנחה, שכל הפרמטרים האחרים לא השתנו. ניתוח הרגישות אינו כולל כאמור את השפעתם של חוזים תלויי תשואה, כמו כן, ובפרט אינו מביא בחשבון השפעות עקיפות לנכסים בגין התחייבויות תלויות תשואה, באמצעות השפעתן על דמי הניהול שייגבו. הונח שהשינויים האמורים אינם משקפים ירידת ערך של נכסים המוצגים בעלות מופחתת או של נכסים פיננסיים זמינים למכירה ולפיכך, בניתוח הרגישות לא נכללו בגין נכסים אלו הפסדים מירידת ערך. ניתוח הרגישות, מביא לידי ביטוי השפעות ישירות בלבד ללא השפעות משניות.

יצויין גם כי הרגישויות אינן בהכרח ליניאריות, כך ששינויים גדולים או קטנים יותר ביחס לשינויים שמתוארים להלן אינם בהכרח אקסטרפולציה פשוטה של השפעת אותם שינויים.

ליום 31 בדצמבר 2017

באלפי ש"ח	שיעורי הריבית [1]		השקעות במכשירים הוניים [2]		שיעור השינוי במדד המחירים לצרכן		שיעור השינוי בשע"ח של מטבע חוץ [3] [6]	
	+1%	-1%	+10%	-10%	+1%	-1%	+10%	-10%
רווח (הפסד) [5]	339,864	(1,373,535)	24,533	(14,902)	(15,270)	14,028	(114,853)	114,853
רווח כולל (הון עצמי) [4] [5]	112,672	(1,110,002)	274,974	(265,343)	(15,270)	14,028	73,262	(73,262)

ליום 31 בדצמבר 2016

באלפי ש"ח	שיעורי הריבית [1]		השקעות במכשירים הוניים [2])		שיעור השינוי במדד המחירים לצרכן		שיעור השינוי בשע"ח של מטבע חוץ [3],[6]	
	+1%	-1%	+10%	-10%	+1%	-1%	+10%	-10%
רווח והפסד [5]	245,229	(1,188,203)	12,672	(6,488)	(19,390)	19,390	(76,840)	76,840
רווח כולל (הון עצמי) [4]، [5]	40,752	(956,764)	221,358	(215,174)	(19,390)	19,390	59,653	(59,653)

1) ניתוח הרגישות ביחס לשינוי בריבית הינו גם ביחס למכשירים בריבית קבועה וגם ביחס למכשירים בריבית משתנה. ביחס למכשירים בריבית קבועה, החשיפה הינה ביחס לערך הפנקסני של המכשיר. ביחס למכשירים בריבית משתנה, החשיפה הינה ביחס לתזרים המזומנים מהמכשיר הפיננסי.
ניתוחי הרגישות מבוססים על הערך בספרים ולא על שווי כלכלי. על כן במבחני הרגישות לא הובאו בחשבון, מתוך הנכסים וההתחייבויות בעלי סיכון ריבית ישיר ובריבית קבועה, נכסי החוב שאינם סחירים, המסווגים כהלוואות וחייבים (בסך כ-22 מיליארדי ש"ח), מזומנים ושווי מזומנים, נכסי ביטוח משנה, התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה למעט האמור להלן, התחייבויות פיננסיות ופיקדונות ויתרות ביטוח משנה. וכן שיעור הנכסים שהופעל עליהם ניתוח הרגישות לריבית עמד על כ-16% מסך הנכסים עבור חוזים שאינן תלוי תשואה. שיעור ההתחייבויות שהופעל עליהם ניתוח הרגישות מתוך סך ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח שאינן תלויי תשואה עמד על כ-0.3%.
ניתוח הרגישות כולל השפעה על ההתחייבויות הביטוחיות וזאת לאור, סביבת הריבית הנמוכה בה פועלת החברה בשנים האחרונות, אשר משפיעה על גובה ההתחייבויות הביטוחיות.
לפרטים נוספים בדבר חיזוק עתודות הביטוח לאור סביבת הריבית הנמוכה והשפעתה על שיעורי ההיוון בביטוח חיים בשנת הדוח ראה סעיף (ה)(ה1)(ד) להלן.

2) השקעות במכשירים, שאין להם תזרים קבוע, או שלחילופין, לחברה אין מידע ביחס לתזרים זה (בהתאם להגדרות ב- IFRS 7 אינן כוללות השקעות במוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני.

3) מטבע זר עיקרי הנו דולר, כמפורט בפירוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לבסיסי הצמדה בסעיף 4 להלן.

4) ניתוחי הרגישות ביחס לרווח הכולל מביאים לידי ביטוי גם את ההשפעה על הרווח לתקופה.

5) ניתוחי הרגישות בוצעו ביחס לרווח לתקופה לאחר מס וכן ביחס לרווח הכולל לאחר מס.

6) מבחני הרגישות למטבע חוץ, המוצגים לעיל, כוללים רגישות בגין פריטים לא כספיים הנקובים במטבע חוץ, בסך של כ-2,879 מיליוני ש"ח, בגין עלייה של 10% בשערי החליפין של מטבע חוץ נכלל רווח של כ-39 מיליוני ש"ח ורווח כולל של כ-187 מיליוני ש"ח (2016: כ-40 מיליוני ש"ח וכ-147 מיליוני ש"ח בהתאמה) המטבע העיקרי במכשירים אלו הינו דולר.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ג. סיכוני שוק (המשך)

3. סיכון ריבית ישיר

סיכון ריבית ישיר הינו הסיכון ששינוי בריבית השוק יגרום לשינוי בשווי ההוגן או בתזרים המזומנים הנובע מנכס או התחייבות. סיכון זה מתייחס לנכסים שהסליקה שלהם נעשית במזומן. תוספת המילה "ישיר" מבליטה את העובדה ששינוי הריבית יכול להשפיע גם על סוגי נכסים אחרים אבל לא באופן ישיר, כדוגמת השפעת שינוי הריבית על שערי המניות. יודגש כי שינויים בשווי ההוגן אינם מקבלים בהכרח ביטוי בערך הספרים של המכשירים הפיננסיים, ראה ביאור 3(ו).

להלן יוצג פירוט הנכסים וההתחייבויות לפי החשיפה לסיכון ריבית:

	ליום 31 בדצמבר 2017		
באלפי ש"ח	שאינו תלוי תשואה	תלוי תשואה	סך הכל
נכסים עם סיכון ריבית ישיר			
נכסי חוב סחירים	5,504,742	24,285,740	29,790,482
נכסי חוב שאינם סחירים:			
אג"ח חץ ופיקדונות באוצר	15,767,858	-	15,767,858
אחר	6,064,833	6,534,433	12,599,266
השקעות פיננסיות אחרות	409,592	5,662,889	6,072,481
מזומנים ושווי מזומנים	1,282,821	4,529,446	5,812,267
נכסי ביטוח משנה	2,610,451	191,325	2,801,776
סך הכל נכסים עם סיכון ריבית ישיר	31,640,297	41,203,833	72,844,130
נכסים ללא סיכון ריבית ישיר *)	9,773,498	23,106,487	32,879,985
סך הכל נכסים	41,413,795	64,310,320	105,724,115
התחייבויות עם סיכון ריבית ישיר			
התחייבויות פיננסיות	3,296,605	116,449	3,413,054
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה	30,184,292	63,354,347	93,538,639
אחרים	728,082	171,228	899,310
סך הכל התחייבויות עם סיכון ריבית ישיר	34,208,979	63,642,024	97,851,003
התחייבויות ללא סיכון ריבית ישיר *)	2,706,409	253,289	2,959,698
הון	4,913,414	-	4,913,414
סך הכל הון והתחייבויות	41,828,802	63,895,313	105,724,115
סך הכל נכסים בניכוי התחייבויות	4,498,407	415,007	4,913,414
סיכון חוץ מאזני	734,010	767,839	1,501,849

*) נכסים והתחייבויות ללא סיכון ריבית ישיר – כוללים מניות, רכוש קבוע ונדל"ן להשקעה, הוצאות רכישה נדחות ונכסים בלתי מוחשיים וכן קבוצות מאזניות של נכסים פיננסיים (חייבים ויתרות חובה, פרמיה לגביה ויתרות שוטפות של חברות ביטוח) שמשך החיים הממוצע (מח"מ) שלהם עד חצי שנה ולפיכך סיכון הריבית בגינם נמוך יחסית.

הערות:

1) בביטוח חיים שאינו תלוי תשואה - עיקרו של תיק ביטוח החיים הינו בגין פוליסות מבטיחות תשואה, המגובות בעיקרן באגרות חוב מיועדות (ח"ץ), המונפקות על ידי בנק ישראל לכל אורך תקופת הפוליסה. לפיכך, קיים לחברה כיסוי פיננסי חופף על עיקר ההתחייבויות, מבחינת ריבית והצמדה למשך חיי הפוליסות. לימים 31 בדצמבר 2017 ו-2016 כיסו אגרות החוב המיועדות כ-77% וכ-75% בהתאמה, מכלל ההתחייבויות הביטוחיות בביטוח חיים בתוכניות אלו.

2) בגין יתר השקעות כלל ביטוח, במסגרת עסקי ביטוח חיים ובריאות, קיימת חשיפה לשערי ריבית שישררו בעת מיחזור ההשקעות, אשר משך החיים שלהן עשוי להיות נמוך מאורך החיים הממוצע של ההתחייבויות הביטוחיות. בגין מוצרים אלה לרבות בגין תביעות מתמשכות בתשלום, בביטוח סיעודי ובביטוח אי-כושר עבודה, מבוסס חישוב ההתחייבות הביטוחית על שיעור הריבית התעריפית שבפוליסה, זאת בכפוף לבחינת ריבית ההיוון בחלק מהעתודות לגמלה ולבדיקת נאותות העתודה (LAT) המחושבת על בסיס עקום ריבית חסרת סיכון. לפרטים נוספים בדבר שיעורי ריבית ההיוון של התחייבויות ביטוחיות, ראה סעיף (ה)(ה1)(ד) ו-(ה)(ה4)(2)(א) להלן.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ג. סיכוני שוק (המשך)

3. סיכון ריבית ישיר (המשך)

	ליום 31 בדצמבר 2016		
באלפי ש"ח	שאינו תלוי תשואה	תלוי תשואה	סך הכל
נכסים עם סיכון ריבית ישיר			
נכסי חוב סחירים	5,529,035	21,106,921	26,635,956
נכסי חוב שאינם סחירים:			
אג"ח חץ ופיקדנות באוצר	15,329,115	-	15,329,115
אחר	5,946,125	6,243,667	12,189,792
השקעות פיננסיות אחרות	366,947	4,130,784	4,497,731
מזומנים ושווי מזומנים	1,240,053	2,953,235	4,193,288
נכסי ביטוח משנה	2,040,880	187,159	2,228,039
סך הכל נכסים עם סיכון ריבית ישיר	30,452,155	34,621,766	65,073,921
נכסים ללא סיכון ריבית ישיר *)	9,153,694	23,773,854	32,927,548
סך הכל נכסים	39,605,849	58,395,620	98,001,469
התחייבויות עם סיכון ריבית ישיר			
התחייבויות פיננסיות	3,347,053	214,853	3,561,906
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה	29,768,979	57,283,323	87,052,302
אחרים	699,784	-	699,784
סך הכל התחייבויות עם סיכון ריבית ישיר	33,815,816	57,498,176	91,313,992
התחייבויות ללא סיכון ריבית ישיר *)	1,887,160	248,527	2,135,687
הון	4,551,790	-	4,551,790
סך הכל הון והתחייבויות	40,254,766	57,746,703	98,001,469
סך הכל נכסים בניכוי התחייבויות	3,902,873	648,917	4,551,790
סיכון חוץ מאזני	623,037	936,992	1,560,029

*) נכסים והתחייבויות ללא סיכון ריבית ישיר - כוללים מניות, רכוש קבוע ונדל"ן להשקעה, הוצאות רכישה נדחות ונכסים בלתי מוחשיים וכן קבוצות מאזניות של נכסים פיננסיים (חייבים ויתרות חובה, פרמיה לגבייה ויתרות שוטפות של חברות ביטוח) שמשך החיים הממוצע (מח"מ) שלהם עד חצי שנה ולפיכך סיכון הריבית בגינם נמוך יחסית.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ג. סיכוני שוק (המשך)

4. פירוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לבסיסי הצמדה

	ליום 31 בדצמבר 2017						
	מטבע ישראלי		בדולר או בהצמדה אליו	במטבע חוץ אחר או בהצמדה אליו	פריטים לא כספיים אחרים	התחייבויות בגין חוזים תלויי תשואה	סה"כ
באלפי ש"ח	לא צמוד	צמוד מדד					
נכסים בלתי מוחשיים	-	-	-	-	1,345,994	-	1,345,994
נכסי מיסים נדחים	-	-	-	-	2,770	-	2,770
הוצאות רכישה נדחות	-	-	-	-	1,939,452	5,122	1,944,574
רכוש קבוע	-	-	-	-	217,774	-	217,774
השקעות בחברות כלולות	-	-	-	-	296,172	-	296,172
נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה	-	-	-	-	-	2,869,967	2,869,967
נדל"ן להשקעה אחר	-	-	-	-	1,212,109	-	1,212,109
נכסי ביטוח משנה	9,075	2,596,830	2,875	1,671	-	191,325	2,801,776
נכסי מיסים שוטפים	-	174,073	-	-	-	-	174,073
חייבים ויתרות חובה	146,667	67,890	2,649	736	50,124	227,646	495,712
פרמיות לגביה	10,420	523,417	101,073	369	-	255,853	891,132
השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה	-	-	-	-	-	56,230,961	56,230,961
השקעות פיננסיות אחרות:							
נכסי חוב סחירים	348,330	4,751,626	369,548	35,238	-	-	5,504,742
נכסי חוב שאינם סחירים	1,038,362	20,458,709	203,983	131,637	-	-	21,832,691
מניות	-	-	-	-	1,367,797	-	1,367,797
אחרות	59,381	20,360	242,169	80,678	2,321,016	-	2,723,604
סך כל השקעות פיננסיות אחרות	1,446,073	25,230,695	815,700	247,553	3,688,813	-	31,428,834
מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה	-	-	-	-	-	4,529,446	4,529,446
מזומנים ושווי מזומנים אחרים	1,032,414	-	224,171	26,236	-	-	1,282,821
סך כל הנכסים	2,644,649	28,592,905	1,146,468	276,565	8,753,208	64,310,320	105,724,115

1) ראה ביאור 37(ז) להלן.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ג. סיכוני שוק (המשך)

4. פירוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לבסיסי הצמדה (המשך)

	ליום 31 בדצמבר 2017						
	מטבע ישראלי		בדולר או בהצמדה	במטבע חוץ אחר או בהצמדה	פריטים לא כספיים	התחייבויות בגין חוזים תלויי	
באלפי ש"ח	לא צמוד	צמוד מדד	אליו	אליו	אחרים	תשואה	סה"כ
סך כל ההון	-	-	-	-	4,913,414	-	4,913,414
התחייבויות							
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה	30,178	30,112,350	37,542	4,222	-	-	30,184,292
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	-	-	-	-	-	63,354,347	63,354,347
התחייבויות מיסים נדחים	-	-	-	-	511,333	-	511,333
התחייבויות בשל הטבות לעובדים, נטו	64,154	-	-	-	-	-	64,154
זכאים ויתרות זכות	1,315,600	1,351,268	133,366	5,533	48,685	424,517	3,278,969
התחייבויות מיסים שוטפים	-	4,552	-	-	-	-	4,552
התחייבויות פיננסיות	1,576,975	1,710,738	-	8,892	-	116,449	3,413,054
סך כל ההתחייבויות	2,986,907	33,178,908	170,908	18,647	560,018	63,895,313	100,810,701
סך כל הון והתחייבויות	2,986,907	33,178,908	170,908	18,647	5,473,432	63,895,313	105,724,115
סך הכל חשיפה מאזנית	(342,258)	(4,586,003)	975,560	257,918	3,279,776	415,007	-
חשיפה לנכסי בסיס באמצעות מכשירים נגזרים במונחי דלתא	1,232,044	1,638,135	(2,479,321)	(507,018)	116,160	-	-
סך הכל חשיפה	889,786	(2,947,868)	(1,503,761)	(249,100)	3,395,936	415,007	-

1) ראה ביאור 37(ז) להלן.

עיקר חוזי הביטוח המונפקים על ידי החברה וחברות הביטוח המאוחדות נקובים בשקלים, וחשיפתן לשינויים בשערי החליפין אינה מהותית. במקום בו קיימת חשיפה לשערי חליפין היא נובעת בעיקרה מחשיפה לדולר.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ג. סיכוני שוק (המשך)

4. פירוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לבסיסי הצמדה (המשך)

	ליום 31 בדצמבר 2016						
	מטבע ישראלי		בדולר או בהצמדה אליו	במטבע חוץ אחר או בהצמדה אליו	פריטים לא כספיים אחרים	התחייבויות בגין חוזים תלויי תשואה	סה"כ
באלפי ש"ח	לא צמוד	צמוד מדד					
נכסים בלתי מוחשיים	-	-	-	-	1,458,898	-	1,458,898
נכסי מיסים נדחים	-	-	-	-	4,159	-	4,159
הוצאות רכישה נדחות	-	-	-	-	1,917,680	5,684	1,923,364
רכוש קבוע	-	-	-	-	236,878	-	236,878
השקעות בחברות כלולות	-	-	-	-	269,158	-	269,158
נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה	-	-	-	-	-	2,742,180	2,742,180
נדל"ן להשקעה אחר	-	-	-	-	1,185,907	-	1,185,907
נכסי ביטוח משנה	3,884	2,031,427	3,898	1,671	-	187,159	2,228,039
נכסי מיסים שוטפים	-	132,281	-	-	-	-	132,281
חייבים ויתרות חובה	124,402	16,886	16,478	859	20,121	103,272	282,018
פרמיות לגביה	60,987	471,537	121,623	277	-	209,596	864,020
השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה	-	-	-	-	-	52,194,494	52,194,494
השקעות פיננסיות אחרות:							
נכסי חוב סחירים	628,682	4,552,099	339,715	8,539	-	-	5,529,035
נכסי חוב שאינם סחירים	853,799	20,001,975	208,722	210,744	-	-	21,275,240
מניות	-	-	-	-	1,139,029	-	1,139,029
אחרות	5,187	14,463	207,447	139,827	1,976,557	-	2,343,481
סך כל השקעות פיננסיות אחרות	1,487,668	24,568,537	755,884	359,110	3,115,586	-	30,286,785
מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה	-	-	-	-	-	2,953,235	2,953,235
מזומנים ושווי מזומנים אחרים	1,023,266	-	123,210	93,577	-	-	1,240,053
סך כל הנכסים	2,700,207	27,220,668	1,021,093	455,494	8,208,387	58,395,620	98,001,469

1) ראה ביאור 37(ז) להלן.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ג. סיכוני שוק (המשך)

4. פירוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לבסיסי הצמדה (המשך)

	ליום 31 בדצמבר 2016						
	מטבע ישראלי		בדולר או בהצמדה	במטבע חוץ אחר או בהצמדה	פריטים לא כספיים	התחייבויות בגין חוזים תלויי	
באלפי ש"ח	לא צמוד	צמוד מדד	אליו	אליו	אחרים	תשואה	סה"כ
סך כל ההון	-	-	-	-	4,551,790	-	4,551,790
התחייבויות							
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה	24,399	29,699,295	42,782	2,503	-	-	29,768,979
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	-	-	-	-	-	57,283,323	57,283,323
התחייבות מיסים נדחים	-	-	-	-	423,293	-	423,293
התחייבויות בשל הטבות לעובדים, נטו	56,439	-	-	-	-	-	56,439
זכאים ויתרות זכות	997,658	895,915	136,030	9,143	68,466	248,527	2,355,739
התחייבויות פיננסיות	1,587,421	1,755,443	3,777	412	-	214,853	3,561,906
סך כל ההתחייבויות	2,665,917	32,350,653	182,589	12,058	491,759	57,746,703	93,449,679
סך כל הון והתחייבויות	2,665,917	32,350,653	182,589	12,058	5,043,549	57,746,703	98,001,469
סך הכל חשיפה מאזנית	34,290	(5,129,985)	838,504	443,436	3,164,838	648,917	-
חשיפה לנכסי בסיס באמצעות מכשירים נגזרים במונחי דלתא	1,291,884	1,302,712	(1,952,871)	(660,835)	19,110	-	-
סך הכל חשיפה	1,326,174	(3,827,273)	(1,114,367)	(217,399)	3,183,948	648,917	-

1) ראה ביאור 37(ז) להלן.

עיקר חוזי הביטוח המונפקים על ידי החברה וחברות הביטוח המאוחדות נקובים בשקלים, וחשיפתן לשינויים בשערי החליפין אינה מהותית. במקום בו קיימת חשיפה לשערי חליפין היא נובעת בעיקרה מחשיפה לדולר.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ג. סיכוני שוק (המשך)

5. פירוט החשיפה לענפי משק בגין מכשירים הוניים

	ליום 31 בדצמבר 2017					
באלפי ש"ח	נסחרות במדד ת"א 125	נסחרות במדדי מניות היתר	לא סחיר	בחו"ל	סך הכל	מסה"כ %
תעשייה	**77,478**	**-**	**3,173**	**-**	**80,651**	**6%**
בינוי ונדל"ן ותשתיות	**212,614**	**18,292**	**-**	**202,863**	**433,769**	**31%**
חשמל ומים	**140,441**	**-**	**321**	**32,176**	**172,938**	**13%**
מסחר	**26,615**	**29,223**	**-**	**-**	**55,838**	**4%**
מלונאות ותיירות	**-**	**-**	**-**	**10,333**	**10,333**	**1%**
תקשורת ושרותי מחשב	**74,096**	**10,450**	**-**	**50,966**	**135,512**	**10%**
בנקים	**165,093**	**2,148**	**737**	**9,354**	**177,332**	**13%**
שירותים פיננסיים	**87,187**	**7,051**	**-**	**12,875**	**107,113**	**8%**
שירותים עסקיים אחרים	**-**	**-**	**74,767**	**10,999**	**85,766**	**6%**
מזון	**28,569**	**-**	**-**	**-**	**28,569**	**2%**
תרופות ושרותים רפואיים	**38,804**	**-**	**-**	**41,172**	**79,976**	**6%**
סך הכל	**850,897**	**67,164**	**78,998**	**370,738**	**1,367,797**	**100%**

	ליום 31 בדצמבר 2016					
באלפי ש"ח	נסחרות במדד ת"א 125	נסחרות במדדי מניות היתר	לא סחיר	בחו"ל	סך הכל	מסה"כ %
תעשיה	50,919	31,552	-	11,477	93,948	8%
בינוי ונדל"ן	133,491	13,110	-	12,069	158,670	14%
חשמל ומים	155,962	-	-	7,131	163,093	15%
מסחר	38,804	26,714	-	6,068	71,586	6%
מלונאות ותיירות	-	-	-	1,921	1,921	-
תקשורת ושרותי מחשב	88,954	16,673	-	25,284	130,911	12%
בנקים	169,972	-	-	93	170,065	15%
שירותים פיננסיים	81,928	181	-	-	82,109	7%
שירותים עסקיים אחרים	-	6,655	76,995	10,831	94,481	8%
מזון	23,225	9,501	-	3,946	36,672	3%
תרופות ושרותים רפואיים	98,899	1,092	-	35,582	135,573	12%
סך הכל	842,154	105,478	76,995	114,402	1,139,029	100%

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ד. סיכוני נזילות

1. כללי

הקבוצה חשופה לסיכונים, הנובעים מאי הוודאות לגבי המועד בו תידרש החברה לשלם תביעות והטבות אחרות למבוטחים, ביחס להיקף הכספים שיהיו זמינים לכך באותו מועד. יצויין כי צורך אפשרי לגיוס מקורות באופן בלתי צפוי ובזמן קצר עשוי לחייב מימוש נכסים משמעותי באופן מהיר ומכירתם במחירים שלא בהכרח ישקפו את שווי השוק שלהם.

חלק ניכר מהתחייבויותיה הביטוחיות של החברה במגזר חיסכון ארוך טווח ומגזר בריאות אינו חשוף לסיכון הנזילות בגלל אופיים של חוזי הביטוח השונים כמתואר להלן:

א. חוזים תלויי תשואה - על פי תנאי החוזים, זכאים בעליהם לקבל את שווי ההשקעות האמורות בלבד. לפיכך, אם ערך ההשקעות ירד מכל סיבה שהיא, תהיה במקביל ירידה זהה בגובה התחייבויות החברה. סך ההתחייבויות במסגרת חוזים אלה לימים 31 בדצמבר 2017 ו-2016 הסתכמו בכ-63.3 מיליארדי ש"ח וכ-57.3 מיליארדי ש"ח, בהתאמה.

ב. כ-77% מההתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה בענף ביטוח חיים שהונפקו עד שנת 1990 מגובים באגרות חוב מיועדות (ח"ץ), המונפקות על ידי בנק ישראל. החברה זכאית לממש אגרות חוב אלו בעת שנדרש פידיון הפוליסות האמורות. היקף אגרות חוב ח"ץ לימים 31 בדצמבר 2017 ו-2016 הסתכם בסך של כ-13.7 מיליארדי ש"ח וכ-13.2 מיליארדי ש"ח, בהתאמה.

ג. בגין כ-89% מההתחייבויות לעמיתי קופת הגמל בר א' קרן גמולים בע"מ (להלן: "**בר א'**") מבטיחת התשואה, ישנם פיקדונות בחשב הכללי, אשר בר א' זכאית למשוך בעת שנדרש פידיון כספי עמיתים. היקף פיקדונות אלו לימים 31 בדצמבר 2017 ו-2016, הסתכם בסך של כ-2.1 מיליארדי ש"ח.

סיכון הנזילות הפוטנציאלי של הקבוצה נובע, איפוא, בעיקר מיתרת הנכסים של הקבוצה העומדים כנגד ההתחייבויות שאינן תלויות תשואה ושאינן מגובות באגרות חוב מיועדות (ח"ץ) או פיקדונות בחשב הכללי. סכום נכסים אלו הסתכם בסך של כ-20.7 מיליארדי ש"ח (אשתקד כ-19.7 מיליארדי ש"ח) ומהווה כ-20% (אשתקד כ-20%) מסך הנכסים בדוח על המצב הכספי.

מתוך הנכסים שאינם כנגד התחייבויות תלויות תשואה, סך של כ-9.3 מיליארדי ש"ח (אשתקד כ-8.9 מיליארדי ש"ח) הינם נכסים סחירים ויתרות מזומנים ושווי מזומנים.

יצויין כי, על פי תקנות כללי השקעה, על חברות הביטוח המאוחדות להחזיק בנכסים נזילים כנגד ההתחייבויות שאינן נובעות מעסקי ביטוח בסכום שלא יפחת מ-30% מחלק ההון העצמי המינימלי הנדרש מהן. לעניין זה, נכסים נזילים, כהגדרתם בתקנות כללי השקעה, כוללים, בין היתר, אג"ח ממשלתיות, מזומנים ושווי מזומנים, אג"ח קונצרניות ופיקדונות בדירוג גבוה ולטווח קצר, מניות הכלולות במדדים מרכזיים, תעודות סל וקרנות נאמנות.

הגופים המוסדיים בישראל מנהלים את נכסיהם והתחייבויותיהם בהתאם לדרישות חוק הפיקוח על תקנותיו בקשר לכך.

2. מועדי פירעון משוערים של סכומי התחייבויות

הטבלאות להלן מרכזות את מועדי הפירעון המשוערים של סכומי ההתחייבויות הביטוחיות והפיננסיות הבלתי מהוונות של החברה. היות ומדובר בסכומים בלתי מהוונים הרי שאין התאמה בינם לבין יתרות ההתחייבויות הביטוחיות והפיננסיות בדוח על המצב הכספי.

א. מועדי הפירעון המשוערים של ההתחייבויות במגזר חיסכון ארוך טווח ובמגזר בריאות נכללו בטבלאות כדלקמן:

<u>כספי חיסכון</u> – על בסיס מועדי פירעון חוזיים, דהיינו גיל הפרישה, ללא הנחות ביטולים, בהנחה שכל החיסכון יימשך כהוני ולא כקיצבה.

<u>גמלאות בתשלום, אובדן כושר עבודה בתשלום וסיעודי בתשלום</u> – על בסיס אומדן אקטוארי.

<u>תביעות תלויות ועתודות הסיכון</u> – מדווח תחת העמודה "ללא מועד פירעון מוגדר".

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ד. סיכוני נזילות (המשך)

2. מועדי פירעון משוערים של סכומי התחייבויות (המשך)

ב. ההתחייבויות בביטוח כללי, לעניין ביאור זה כוללות גם עודף הכנסות על הוצאות, ראה ביאור 3(ד)(2)(ב)(4.3), הפרשה לסטיות בלתי צפויות, עתודה לפרמיה שלא הורווחה והינן בניכוי הוצאות רכישה נדחות.

מועדי הפירעון המשוערים של ההתחייבויות האמורות לעיל נכללו בטבלאות כדלקמן:

התחייבויות בענפים סטטיסטיים, המוערכים על ידי אקטואר - מדווחות בעמודות על בסיס אומדן אקטוארי, המקצה לסך ההתחייבויות הבלתי מהוונות מועד משוער על פי ניסיון תשלומי התביעות בעבר.

התחייבויות ביטוחיות בענפי חבויות, שאינם סטטיסטיים, ועודפי הכנסות על הוצאות - מדווחים בעמודה של ללא מועד פירעון מוגדר.

התחייבויות ביטוחיות בענפי רכוש ואחרים, שאינם סטטיסטיים או שהאקטואר לא חותם על הערכתם מדווחות בעמודה של זמן פירעון עד 3 שנים.

ההתחייבויות חשופות לסיכון רזרבה, המפורט בסעיף ה' להלן. המודלים האקטואריים מבוססים על כך שדפוס ההתנהגות והתביעות בעבר מייצג את העתיד לקרות. אומדן התזרים חשוף לסיכון מודל ולסיכון הפרמטר הכולל את הסיכון שהסכום שישולם עבור סילוק ההתחייבויות הביטוחיות של החברה, או שמועד סילוק ההתחייבויות הביטוחיות, יהיה שונה מזה הצפוי.

ג. מועדי הפירעון של התחייבויות פיננסיות והתחייבויות בגין חוזי השקעה נכללו על בסיס מועדי הפירעון החוזיים. בחוזים בהן הצד שכנגד רשאי לבחור את עיתוי התשלום, ההתחייבות נכללת על בסיס של המועד המוקדם ביותר שבו החברה יכולה להידרש לשלם את ההתחייבות.

מועדי הפירעון של התחייבויות בגין חוזי השקעה בבר א' חושבו על בסיס שיעור נטישה ושיעור פידיונות ממוצע.

ההתחייבויות במגזר חיסכון ארוך טווח ומגזר בריאות*)

באלפי ש"ח	עד שנה**)	מעל שנה ועד 5 שנים	מעל 5 שנים ועד 10 שנים	מעל 10 שנים ועד 15 שנים	מעל 15 שנים	ללא מועד פירעון מוגדר	סך הכל
ליום 31 בדצמבר 2017	**3,611,361**	**5,760,036**	**4,197,563**	**2,460,884**	**4,501,267**	**1,766,012**	**22,297,123**
ליום 31 בדצמבר 2016	3,166,879	5,775,173	4,147,938	2,395,204	2,875,471	1,865,000	20,225,665

*) לא כולל התחייבויות בגין חוזים תלויי תשואה.
**) התחייבויות עד שנה כוללות סך 515,243 אלפי ש"ח (ליום 31 בדצמבר 2016 – 468,481 אלפי ש"ח), העומדים לפירעון לפי דרישה. התחייבויות אלו סווגו כעומדות לפירעון עד שנה, למרות שמועדי פירעונן בפועל עשויים להיות בשנים מאוחרות יותר.

התחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי

באלפי ש"ח	עד 3 שנים	מעל 3 שנים ועד 5 שנים	מעל 5 שנים	ללא מועד פירעון מוגדר	סך הכל
ליום 31 בדצמבר 2017	**3,349,917**	**858,994**	**940,891**	**1,161,303**	**6,311,106**
ליום 31 בדצמבר 2016	3,356,813	921,277	1,029,721	1,108,772	6,416,583

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ד. סיכוני נזילות (המשך)

2. מועדי פירעון משוערים של סכומי התחייבויות (המשך)

התחייבויות פיננסיות והתחייבויות בגין חוזי השקעה

באלפי ש"ח	ערך בספרים	עד שנה	מעל שנה ועד 5 שנים	מעל 5 שנים ועד 10 שנים	מעל 10 שנים ועד 15 שנים	מעל 15 שנים	ללא מועד פירעון מוגדר	סך הכל
ליום 31 בדצמבר 2017								
התחייבויות בגין חוזי השקעה	**1,707,619**	**137,613**	**465,838**	**445,792**	**330,816**	**324,938**	**2,622**	**1,707,619**
התחייבויות בגין חוזי השקעה תלויי תשואה	**1,721,791**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**1,721,791**	**1,721,791**
זכאים ויתרות זכות	**3,230,284**	**3,230,284**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**3,230,284**
התחייבויות פיננסיות	**3,242,364**	**166,500**	**1,227,481**	**2,524,791**	**-**	**-**	**-**	**3,918,772**
סך הכל	**9,902,058**	**3,534,397**	**1,693,319**	**2,970,583**	**330,816**	**324,938**	**1,724,413**	**10,578,466**
ליום 31 בדצמבר 2016								
התחייבויות בגין חוזי השקעה	2,328,379	153,064	516,212	476,345	339,335	840,435	2,988	2,328,379
התחייבויות בגין חוזי השקעה תלויי תשואה	2,027,483	-	-	-	-	-	2,027,483	2,027,483
זכאים ויתרות זכות	2,533,846	2,533,846	-	-	-	-	-	2,533,846
התחייבויות פיננסיות	3,315,333	226,980	661,516	2,144,422	1,441,971	-	-	4,474,889
סך הכל	10,205,041	2,913,890	1,177,728	2,620,767	1,781,306	840,435	2,030,471	11,364,597

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח

סיכוני ביטוח כוללים, בין היתר:

סיכוני חיתום: הסיכון לשימוש בתמחיר שגוי כתוצאה מליקויים בתהליך החיתום ומהפער בין הסיכון בעת התמחור וקביעת הפרמיה, לבין ההתרחשות בפועל, כך שהפרמיות הנגבות אינן מספיקות לכיסוי תביעות עתידיות והוצאות. הפערים עשויים לנבוע משינויים מקריים בתוצאות העסקיות ומשינויים בעלות התביעה הממוצעת ו/או בשכיחות התביעות כתוצאה מגורמים שונים.

סיכוני רזרבה: הסיכון להערכה לא נכונה של ההתחייבויות הביטוחיות אשר עלולה לגרום לכך שהרזרבות האקטואריות אינן מספיקות לכיסוי כל ההתחייבויות והתביעות. המודלים האקטואריים על פיהם, בין היתר, החברה מעריכה את התחייבויותיה הביטוחיות, מתבססים, לרוב, על ההנחה שדפוסי ההתנהגות והתביעות בעבר מייצג את העתיד לקרות. חשיפת החברה מורכבת מהסיכונים הבאים:

סיכון מודל - הסיכון לבחירת מודל שגוי לתמחור ו/או להערכת ההתחייבויות הביטוחיות;

סיכון פרמטר - הסיכון לשימוש בפרמטרים שגויים העלולים לגרום, בין היתר, לכך שהסכום, שישולם עבור סילוק ההתחייבויות הביטוחיות של החברה, או שמועד סילוק ההתחייבויות הביטוחיות, יהיה שונה מזה הצפוי.

<u>סיכון פרמטר</u> - הסיכון לשימוש בפרמטרים שגויים העלולים לגרום, בין היתר, לכך שהסכום, שישולם עבור סילוק ההתחייבויות הביטוחיות, או שמועד סילוק ההתחייבויות הביטוחיות, יהיה שונה מזה הצפוי.

גודל ההפסד המרבי הצפוי בעסקי ביטוח כללי, כתוצאה מהחשיפה לנזק בודד גדול או הצטברות נזקים בגין אירוע גדול במיוחד בהסתברות נזק מרבי (MPL) של כ-1.5% בענפי דירות וכ-2.5% בענפי רכוש אחר הינה כ-8,025 מיליוני ש"ח ברוטו וכ-53 מיליוני ש"ח בשייר עצמי, נכון ליום 31 בדצמבר 2017.

לעניין נתונים בדבר מוצרי הביטוח השונים אשר בגינם נוצרת למבטח חשיפה לסיכון ביטוחי, ראה פירוט ההתחייבויות הביטוחיות לפי סיכוני ביטוח בביאורים 5, 19, 20(א) ו-21.

ה1. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח חיים ובריאות

כללי

להלן תיאור מוצרי הביטוח השונים וההנחות המשמשות לחישוב ההתחייבויות בגינם בהתאם לסוג המוצר.

באופן כללי, בהתאם להוראות הממונה, ההתחייבויות הביטוחיות מחושבות על ידי אקטואר, על-פי שיטות אקטואריות מקובלות בישראל ובאופן עקבי לשנה קודמת. ההתחייבויות מחושבות בהתאם לנתוני הכיסויים הרלוונטיים, כגון: גיל ומין המבוטח, תקופת הביטוח, מועד תחילת הביטוח, סוג הביטוח, פרמיה תקופתית וסכום הביטוח.

א. השיטות האקטואריות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות

1. <u>תוכניות ביטוח מסוג "עדיף" ומסוג "מסלולי השקעה"</u>

בתוכניות ביטוח מסוג "עדיף" ומסוג "מסלולי השקעה" קיים מרכיב חיסכון מזוהה. העתודה הבסיסית והעיקרית היא בגובה החיסכון שנצבר בתוספת תשואה בהתאם לתנאי הפוליסה כדלקמן:

- קרן צמודה לתשואת תיק השקעות (חוזים תלויי תשואה).
- קרן צמודה למדד בתוספת ריבית קבועה מובטחת או מזוכה בתשואה מובטחת כנגד נכסים מותאמים (חוזים מבטיחי תשואה).

בגין מרכיבים ביטוחיים, המצורפים לפוליסות אלו (אי כושר עבודה, מקרה מוות, סיעודי וכו'), מחושבת ההתחייבות הביטוחית בנפרד כאמור להלן.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

ה1. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח חיים ובריאות (המשך)

א. השיטות האקטואריות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות (המשך)

2. <u>עבור פוליסות מסוג מסלולי השקעה וכן עבור פוליסות של גמלא מיידית (הגיל השלישי), בהן הקרן צמודה למדד בתוספת ריבית קבועה מובטחת</u>, מחשבת החברה עתודה נוספת (Mismatch Reserve) בגין אי-התאמה, אם קיימת, בין תזרים ההתחייבויות ובין תזרים הנכסים המגבים אותן. בחישוב זה מבצעת החברה השוואה בין השווי המהוון של תזרים ההתחייבות לבין השווי המהוון של תזרים הנכסים, תחת תסריטי עקומת ריבית להיוון שונים מבוססי עקום ריבית חסר סיכון. העתודה המוחזקת הינה הסכום המקסימלי של תוצאות התסריטים השונים, ככל ששווי ההתחייבויות גבוה משווי הנכסים.

3. <u>תוכניות ביטוח מסוג "מסורתי" עם פרמיה קבועה</u>

קיימות תוכניות ביטוח מסוג "מסורתי" עם פרמיה קבועה, כגון: תוכנית ביטוח "מעורב" וכדומה, המשלבת מרכיב של סכום חיסכון, במקרה שהמבוטח נשאר בחיים בתום תקופת התוכנית, עם מרכיב ביטוחי של סיכון מוות במשך תקופת התוכנית, כמו גם תוכניות סיכון טהור (בעיקר אי-כושר עבודה וסיעוד) עם פרמיה קבועה.

בגין מוצרים אלה מחושבת ההתחייבות הביטוחית לכל כיסוי כהיוון של תזרים המזומנים בגין התביעות הצפויות, כולל תשלום בתום התקופה, בניכוי הפרמיות העתידיות הצפויות. חישוב זה מבוסס על ההנחות לפיהן תומחרו המוצרים ו/או על הנחות שהופקו מניסיון התביעות, כולל שיעורי הריבית (להלן: "**הריבית התעריפית**"), לוח התמותה או התחלואה. החישוב נעשה בשיטה הידועה בשם " Net Premium Reserve", אשר אינה כוללת בזרם התקבולים הצפוי את המרכיב שהועמס בתעריף הפרמיות לכיסוי העמלות וההוצאות, ומנגד אינה מנכה את ההוצאות והעמלות הצפויות.

בגין תוכניות ביטוח מסוג "מסורתי" תלויי תשואה, נכללת בעתודה גם הפרשה בגובה יתרת הבונוס המצטבר בפועל. הבונוס משקף את הפער בין התשואה בפועל בניכוי דמי ניהול לבין הריבית התעריפית.

4. <u>התחייבויות לגמלאות בתשלום ולהשלמה לעתודה לקיצבה</u>:

התחייבויות לגמלאות בתשלום מחושבות בהתאם לתוחלת החיים הצפויה, על בסיס לוחות תמותה, אשר נבנו בהסתמך על הלוחות אשר פורסמו בחודש מרס 2013, בחוזר הממונה, בנושא חישוב עתודות לתשלום קיצבה בפוליסות ביטוח חיים (להלן: "**חוזר העתודות לקיצבה**").

התחייבויות להשלמה לעתודה לקיצבה מחושבות עבור פוליסות שבתוקף (משולמות ומסולקות), המאפשרות תשלומי קיצבה לכל החיים, ואשר טרם הגיעו לשלב מימוש הקיצבה או שמבוטחיהן הגיעו לגיל פרישה אך טרם החלו לקבל קיצבה בפועל ("הפוליסות"). התחייבויות להשלמה לעתודה לקיצבה מחושבות בהתאם להסתברות למשיכת הקיצבה (מימוש הזכאות לקיצבה), בהתאם לצפי מסלולי הקיצבה שיבחרו המבוטחים ובהתאם לתוחלת החיים הצפויה על בסיס לוחות תמותה, שפורסמו בחוזר העתודות לקיצבה.

ככל שההסתברות למשיכת הקיצבה גבוהה יותר, ההתחייבויות הנדרשות להשלמה לעתודה לקיצבה גבוהות יותר. שינויים בגובה ההתחייבויות עשויים לנבוע גם משינויים בתמהיל בחירת מסלולי הקיצבה. כמו כן, ככל שהפער בין לוחות התמותה המעודכנים במסגרת חוזר העתודות לקיצבה (המצביעים על התארכות תוחלת החיים) לבין לוחות התמותה שעל בסיסן תומחרו מקדמי הקיצבה המובטחים בפוליסות גדול יותר ההתחייבות לגמלאות בתשלום והתחייבות להשלמה לעתודה לקיצבה גבוהות יותר.

ההפרשה להשלמה לעתודה לקיצבה נעשית בצורה הדרגתית בגין הכספים שנצברו בפוליסות עד לתום תקופת הדיווח, בהתחשב ברווחים הצפויים מהפוליסות עד הגיע המבוטחים למועד הפרישה. כלומר, בהינתן רווחיות עתידית קיימת מספקת בפוליסות, ההפרשה להשלמה לעתודה לקיצבה מתבצעת על פני השנים בהקבלה להכרה ברווחים מדמי ניהול או המרווח הפיננסי בגין הפוליסות. באופן דומה תחושב הפרשה הדרגתית גם עבור פרמיות שתתקבלנה בעתיד במסגרת הפוליסות, וזאת ממועד קבלת הפרמיות.

ההפרשה ההדרגתית נעשית על ידי שימוש בפקטור K, הנגזר משיעור ההכנסות העתידיות הצפויות מדמי ניהול או מהמרווח הפיננסי, הנובעים מההשקעות המוחזקות כנגד עתודת הביטוח בשל הפוליסה או מתשלומי פרמיה עבור הפוליסה (להלן: "**פקטור K**"). פקטור K מובא בחשבון בחישוב צבירת ההשלמה לעתודה לתשלום קיצבה. ככל שפקטור K גבוה יותר, ההתחייבות להשלמת עתודה לקיצבה שתוכר בדוח הכספי תהיה נמוכה יותר והסכום שידחה וירשם בעתיד יהיה גבוה יותר.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

ה1. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח חיים ובריאות (המשך)

א. השיטות האקטואריות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות (המשך)

4. <u>התחייבויות לגמלאות בתשלום ולהשלמה לעתודה לקיצבה</u>: (המשך)

בחוזר העתודות לקיצבה עודכנו לוחות התמותה על בסיס האומדנים המעודכנים של תוחלת החיים והשיפורים העתידיים בה וכן עודכנה הדרישה לאופן קביעת ערכי פקטור K. במסגרת חוזר זה נדרשת החברה לקבוע, על פי שיקול דעתו המקצועי של האקטואר, שני ערכי K: האחד בגין התחייבויות בשל מרכיב חיסכון תלוי תשואה, והשני בגין התחייבויות בשל מרכיב חיסכון מבטיח תשואה. בהתאם לחוזר, קביעת ערכי ה-K תעשה באופן זהיר, ועל בסיס בחינה של פוליסות שנמכרו לפני ה-1 ביוני 2001. הניתוח יבוצע על בסיס הנחות פיננסיות שמרניות, באופן שמעיד על כך שדמי הניהול או המרווח הפיננסי הנובעים מהשקעות המוחזקות כנגד העתודה לתשלום קיצבה בשל הפוליסה ותשלומי הפרמיות עבור הפוליסה, עשויים להפיק הכנסות עתידיות שיספיקו לכיסוי כל ההוצאות הקשורות לפוליסה עד לגיל הפרישה הצפוי וכן לכיסוי הוצאות השלמת הצבירה. ערך ה-K, שיבחר יהיה זה שיביא לפריסה נאותה של העתודה לתשלום קיצבה כאמור.

במהלך השנה, נצפתה ירידה בעקום ריבית חסר הסיכון. לאור זאת, עדכנה החברה, לרבות גם בגין שינויים אחרים בהנחות, את ערכי ה-K באופן הבא: עבור פוליסות מבטיחות תשואה, השאירה החברה את פקטור K ב- 0.0% כפי שהיה אשתקד. עבור פוליסות משתתפות ברווחים, הקטינה החברה את פקטור- K מ- 0.96% אשתקד ל- 0.88% השנה.

מעת לעת עורכת החברה מחקרים בהם היא בוחנת את שיעור המבוטחים הצפויים לממש את זכאותם לקבל קיצבה, את תמהיל מסלולי הקיצבאות שבוחרים המבוטחים הפורשים לקבל, אשר בהתאם להם נקבע משך הזמן שבו תשולם הקיצבה וכן פרמטרים אחרים המשפיעים על גובה ההתחייבות להשלמה לעתודה לקיצבה. שיעורי המימוש ומסלולי הקיצבאות מותאמים לתוכניות הביטוח וסוגי החיסכון השונים.

אומדן העלות הכוללת של העלייה בתוחלת החיים עשוי להשתנות עקב מספר גורמים, הכוללים, בין היתר, שינויים בתוחלת החיים ובשיעור המבוטחים המממשים את זכאותם לקיצבה, שינוי בטעם המבוטחים בבחירת מסלולי הקיצבה בעת הפרישה, גידול בצבירות החיסכון של המבוטחים עקב תשלומי פרמיות עתידיות ו/או גידול בהכנסות מהשקעות וכן שינויים בהנחות שיעורי ריבית ההיוון והנחות אחרות.

לפרטים נוספים בדבר השפעת העדכונים ראה סעיף ד(2) להלן.

לפרטים נוספים בדבר סכום ההפרשה והעלות הכוללת, ראה ביאור 20(א).

בדבר שיעור ריבית היוון ההתחייבויות להשלמה לעתודות לקיצבה ראה סעיף ב(1) להלן.

5. <u>תוכניות ביטוח חיים אחרות כוללות מוצרי סיכון טהור בפרמיה קבועה</u> (אובדן כושר עבודה, מקרה מוות, סיעודי וכו'), הנמכרות כפוליסות עצמאיות או שהן מצורפות לפוליסות עם תוכנית יסודית מסוג "עדיף", "מסלולי השקעה" או "מסורתי". בגין תוכניות אלו מחושבת התחייבות אקטוארית. החישוב נעשה בשיטת "Net Premium Reserve". לשאר התוכניות מחושבת הרזרבה בגובה ה-IBNR (תביעות אשר אירעו אך טרם דווחו).

6. <u>תוכניות ביטוחי הוצאות רפואיות, מחלות קשות ותאונות אישיות</u> –

תוכניות ביטוח הוצאות רפואיות כוללות בעיקר כיסויים לניתוחים בארץ ולהשתלות וטיפולים מיוחדים בחו"ל- בחירת מנתח פרטי בבתי חולים פרטיים, תרופות שאינן בסל וכיסויים אמבולטוריים נוספים.

ענף מחלות ואישפוז כולל את הכיסויים הביטוחיים הבסיסיים כדלקמן:

- כיסוי ביטוחי המקנה למבוטח זכות למימון שירותי רפואה פרטיים. במסגרת זו ניתנת למבוטח הזכות לבחור את מועד קבלת השירות הרפואי, זהות הרופא המטפל והמוסד הרפואי. הכיסוי הביטוחי האמור מעניק החזר בגין הוצאות רפואיות או פיצוי, בין היתר, בקשר עם ניתוח, השתלות ו/או טיפולים מיוחדים בחו"ל ועוד.
- כיסוי ביטוחי למקרה של גילוי מחלה קשה, במסגרתו זכאי המבוטח לקבל פיצוי בסכום שנקבע בעת הצטרפותו לביטוח.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

ה1. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח חיים ובריאות (המשך)

א. השיטות האקטואריות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות (המשך)

6. תוכניות ביטוחי הוצאות רפואיות, מחלות קשות ותאונות אישיות – (המשך)

- כיסוי ביטוחי בגין רכישת תרופות אשר אינן כלולות בסל הבריאות הממלכתי.
- בנוסף, ניתן לרכוש כיסויים נוספים, כנספח לפוליסה או כפרק בפוליסה הבסיסית, כגון שירותים אמבולטוריים (שירותים רפואיים שלא בעת אישפוז, לרבות התייעצות עם רופא מומחה, בדיקות, וטיפולים פיזיותראפיים).

ענף תאונות אישיות נמכר בחברה כפוליסה עצמאית או נספח לפוליסות בריאות מענף מחלות ואישפוז. הכיסויים הביטוחיים כוללים:

- מוות מתאונה
- נכות מתאונה או אובדן/פגיעה בתפקוד
- שברים עקב תאונה
- כוויות כתוצאה מתאונה
- פיצוי יומי עקב אישפוז כתוצאה מתאונה
- פיצוי בגין מצב סיעודי כתוצאה מתאונה

בגין תוכניות אלו הנמכרות כפוליסות פרט, מחושבת עתודה בשיטת "Gross Premium Reserve", אשר כוללת את זרם התקבולים הצפוי הכולל את כל מרכיבי הפרמיות ומנכה את עלות ההתחייבות, ההוצאות והעמלות הצפויות וצפי תשלומי ביטוח המשנה (אם קיים הסדר משנה לכיסוי). הנחות החישוב לגבי פרמטרים הקשורים להנחות תחלואה, הנחות דמוגרפיות והנחות כלכליות נעשו על בסיס מחמיר לעומת בסיס התמחור, כמקובל לחישוב רזרבות.

ענף נסיעות לחו"ל מורכב מסל של כיסויים ביטוחיים המיועדים למבוטחים בקשר עם שהותם בחו"ל, הכולל, בין היתר, כיסוי בגין מחלות, תאונות אישיות, קיצור נסיעה, איתור, חילוץ ומטען. תקופת הביטוח בפוליסת נסיעות לחו"ל נקובה בימים, בהתאם לתקופת שהיית המבוטח בחו"ל, או למשך כל ימי הנסיעה שיחולו במהלך שנה קלנדרית אחת.

בענף נסיעות לחו"ל התביעות התלויות מחושבות על בסיס דווח מחלקת התביעות של החברה והערכה אקטוארית על בסיס ניסיון מצטבר בתיק.

התביעות התלויות מחושבות על בסיס דווח מחלקת התביעות וכן מודל סטטיסטי של תשלומי התביעות על בסיס ניסיון עבר. החישוב בוצע על בסיס שיטות המשולשים (Bornhuetter-Ferguson, Chain Ladder) לסכומי תביעות משולמות, ותלויות ולכמות התביעות לפי חודשי נזק, כולל היוון וטווח סמך לענף תאונות אישיות תלמידים.

7. בגין תביעות מתמשכות בתשלום, בביטוח סיעודי ובביטוח אובדן כושר עבודה, מחושבת התחייבות ביטוחית בהתאם למשך תקופת התשלום הצפויה, כשהיא מהוונת לפי שיעור הריבית התעריפית שבמוצר.

8. ההתחייבות הביטוחית בגין ביטוח קבוצתי מורכבת מהתחייבות בגין פרמיה שטרם הורווחה, עתודה לתביעות מתמשכות, תביעות תלויות, עתודה להמשכיות והפרשה להפסדים עתידיים, ככל שנדרשת. בנוסף, מחושבת הפרשה להשתתפות ברווחים המוצגת בסעיף זכאים ככל שרלוונטי.

9. ההתחייבות בגין תביעות תלויות בביטוח חיים כוללת בעיקר הפרשות לתביעות תלויות עבור מקרי מוות ונכות.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

ה1. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח חיים ובריאות (המשך)

ב. ההנחות העיקריות המשמשות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות

1. שיעור ההיוון

א. בגין תוכניות ביטוח ומוצרי סיכון טהור עם פרמיה קבועה, הריבית המשמשת להיוון הינה, כדלקמן:

בתוכניות ביטוח, מסוג "מעורב" (מסורתי) ו"עדיף", שאינן תלויות תשואה המגובות בעיקרן באגרות חוב מיועדות, ריבית תעריפית ריאלית בשיעורים של בין 3.5% ל-4.8%;

בגין מוצרים תלויי תשואה, שהונפקו בשנים 1991 ואילך, ריבית תעריפית ריאלית בשיעור 2.5%. בהתאם לתנאי הפוליסה שינויים בריבית יזקפו למבוטחים;

בגין מוצרי סיעוד ובריאות פרט לטווח ארוך שאינם תלויי תשואה, ריבית תעריפית ריאלית בשיעור 2.5%.

ב. בגין בתוכניות ביטוח מסוג "מסלולי השקעה" מבטיחות תשואה בקרנות ללא אגרות חוב מיועדות (הנמכרות החל משנת 2004), שיעורי ריבית ההיוון הינם בין 2.7% ל-3%.

ג. בגין התחייבויות עבור גמלאות בתשלום והשלמה לעתודה לקיצבה מבטיחי תשואה, שיעור ההיוון מחושב לכל קרן בנפרד ע"י שקלול תשואת השוק המוערכת על תמהיל הנכסים החופשיים (2.2% - 2.79%, אשתקד 2.4% - 3.28%) וריבית האג"ח ח"ץ ברוטו לקרן. השקלול מתבצע על בסיס משקל הנכסים החופשיים ומשקל אג"ח הח"ץ בקרן המגבים עתודות אלה. בנוסף, ישנה התייחסות בקביעת ריבית ההיוון גם לריבית חסרת הסיכון למח"מ המתאים להתחייבות.

בגין התחייבויות עבור גמלאות בתשלום והשלמה לעתודה לקיצבה משתתף ברווחים, בהתאם לתשואת השוק המוערכת על תמהיל הנכסים לרבות בגין מסלולי ההשקעות בהם הכספים מיועדים להיות מושקעים.

החברה עשויה להחליט על שינוי שיעור ההיוון כתוצאה משינויים בשיעור הריבית חסרת סיכון ו/או בשיעור התשואה המוערכת בתיק הנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות הביטוח. בדבר השפעות עדכון שיעורי הריבית המשמשים להיוון ההתחייבויות להשלמה לעתודות לקיצבה ולגמלאות בתשלום ראה סעיף (ד)(1) ו-(2) להלן.

2. שיעורי תמותה ותחלואה

א. שיעורי התמותה, ששימשו לחישוב התחייבויות ביטוחיות בגין תמותה של מבוטחים לפני הגיעם לגיל פרישה (כלומר, לא כולל תמותה של מבוטחים מקבלי קיצבאות זקנה ומקבלי פיצוי חודשי בגין אי כושר עבודה או סיעוד), זהים, בדרך כלל, לשיעורים אשר שימשו לקביעת התעריף, המאושר על ידי הממונה.

ב. ההתחייבות לקיצבאות המשולמות לכל החיים מחושבת בהתאם ללוחות תמותה, אשר פורסמו על ידי אקטואר האוצר בחוזר הממונה.

עלייה בהנחה של שיעור התמותה, עקב עלייה בשיעור התמותה בפועל לרמה העולה על ההנחה הקיימת, תביא לגידול בהתחייבויות ביטוחיות בגין תמותה של מבוטחים לפני הגיעם לגיל פרישה ולקיטון ההתחייבות לקיצבאות המשולמות לכל החיים.

יצויין כי, בעשורים האחרונים קיימת מגמה הפוכה של הגדלת תוחלת החיים וקיטון בשיעור התמותה. הנחת התמותה המשמשת לחישוב ההתחייבות לקיצבה מביאה בחשבון הנחה בגין גידול עתידי בתוחלת החיים.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

ה1. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח חיים ובריאות (המשך)

ב. ההנחות העיקריות המשמשות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות (המשך)

2. שיעורי תמותה ותחלואה (המשך)

ג. שיעורי התחלואה מתייחסים לשכיחות של מקרי תביעה בגין תחלואה ממחלות קשות, אובדן כושר עבודה, סיעוד, ניתוחים ואשפוז, נכות מתאונה וכיוצ"ב. שיעורים אלה נקבעו על בסיס ניסיון החברה או מחקרים של מבטחי משנה. בענפי סיעוד ואובדן כושר עבודה תקופת תשלום הקיצבאות שבה משתמשת החברה לחישוב ההתחייבויות נקבעת בהתאם לניסיון החברה או מחקרים של מבטחי משנה.

ככל שההנחה לגבי שיעור התחלואה ו/או תקופת תשלום הקיצבאות תעלה, כך תגדל ההתחייבות הביטוחית בגין תחלואה ממחלות קשות, אובדן כושר עבודה, סיעוד, ניתוחים ואשפוז, נכות מתאונה.

3. שיעורי לקיחת קיצבה

חוזי ביטוח חיים, הכוללים מרכיב חיסכון, התנהלו, בגין כספים שהופקדו עד שנת 2008, בשני מסלולים: מסלול הוני או מסלול קצבתי עם מקדם מובטח להמרה לקיצבה, הניתנת גם היא למכירה בין מסלולים שונים (כגון: כל החיים, זוגי, הבטחה ל-10 שנים). בחלק מהחוזים המבוטח רשאי לבחור את המסלול במועד הפרישה. היות וסכום ההתחייבות הביטוחית שונה בכל אחד משני מסלולים אלו, מוטל על החברה לקבוע את שיעור הפוליסות בהן יבחרו המבוטחים במסלול הקיצבה לרבות מסלול הקיצבה שיבחר. שיעור זה נקבע על פי הנחיות הפיקוח תוך התאמה לניסיון החברה. החל משנת 2008, הפקדות חדשות בכל התוכניות הן לקיצבה.

בדבר השפעת שינוי בהנחות לגבי שיעור לקיחת הקיצבה בתקופה מקבילה אשתקד, ראה סעיף 4 לשיטות האקטואריות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות, לעיל.

4. שיעורי ביטולים

שיעור הביטולים משפיע על ההתחייבויות הביטוחיות, בגין חלק מביטוחי הבריאות וכן על קיצבאות המשולמות לכל החיים בתקופה שלפני התחלת התשלומים. ביטולי חוזי ביטוח יכולים לנבוע מביטול פוליסות היזום על ידי החברה עקב הפסקת תשלומי הפרמיות או פידיונות פוליסות לבקשת בעליהן. ההנחות לגבי שיעורי הביטולים מבוססות על ניסיון החברה וכן על סוג המוצר, משך החיים של המוצר ומגמות המכירה.

בתקופה הדוח עדכנה החברה את אומדן שיעורי הביטולים המשפיעים על קיצבאות המשולמות לכל החיים בתקופה שלפני התחלת התשלומים בהתבסס על מחקרי החברה. לפרטים נוספים ראה סעיף 4 לשיטות האקטואריות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות, לעיל.

5. שיעורי המשכיות

ישנם ביטוחי חיים, בריאות וביטוחים סיעודיים קבוצתיים, בהם זכאים המבוטחים להמשיך ולהיות מבוטחים באותם תנאים גם אם החוזה הקולקטיבי לא יחודש. בגין אופציה זו של המבוטחים קיימת לחברה התחייבות, המבוססת על הנחות לגבי שיעורי ההמשכיות של הביטוחים הקולקטיביים ושיעורי ההמשכיות של החוזים עם המבוטחים לאחר סיום החוזה הקולקטיבי. ראה סעיף ה1(8), בדבר השיטות האקטואריות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות לעיל.

ככל שההסתברות שהחוזה הקולקטיבי לא יחודש גבוהה יותר (ולכן שיעור המשכיות גבוה יותר), כך גדלה ההתחייבות הביטוחית עקב המשך ביטוח בתנאים קודמים, ללא התאמת החיתום לשינוי במצבו הבריאותי של המבוטח.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

ה1. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח חיים ובריאות (המשך)

ג. ניתוחי רגישות בביטוח חיים ובריאות

ליום 31 בדצמבר 2017

	שיעור הביטולים (פידיונות, סילוקים והקטנות)		שיעור תחלואה		שיעור תמותה		שיעור לקיחת גמלא*)	
באלפי ש"ח	+10%	-10%	+10%	-10%	+10%	-10%	+5%	-5%
רווח (הפסד)	**12,733**	**(14,923)**	**(210,737)**	**53,988**	**407,792**	**(528,314)**	**(84,290)**	**84,290**

*) לסכום העתודה המשלימה לגמלאות, ראה ביאור 20(א).

ליום 31 בדצמבר 2016

	שיעור הביטולים (פידיונות, סילוקים והקטנות)		שיעור תחלואה		שיעור תמותה		שיעור לקיחת גמלא*)	
באלפי ש"ח	+10%	-10%	+10%	-10%	+10%	-10%	+5%	-5%
רווח (הפסד)	24,539	(36,239)	(184,075)	48,649	352,974	(448,885)	(66,522)	66,522

*) לסכום העתודה המשלימה לגמלאות, ראה ביאור 20(א).

ד. שינויים באומדנים ובהנחות עיקריות ששימשו בחישוב ההתחייבויות הביטוחיות

1. חיזוק עתודות הביטוח לאור סביבת הריבית הנמוכה והשפעתה על שיעורי ההיוון בביטוח חיים והוראות הממונה לעניין בדיקת נאותות ההתחייבויות (LAT).

א. הוראות הממונה לעניין בדיקת נאותות ההתחייבויות (LAT)

בחודש אוגוסט 2015 פורסם חוזר ביטוח שעניינו אופן חישוב בדיקת נאותות העתודות (LAT) בביטוח חיים ובריאות ("חוזר ה-LAT"). החוזר מתייחס להנחיות מדידה ולבחירת הנחות מסויימות.

החוזר חל על הדוחות הכספיים ליום 30 ביוני 2015 ואילך. כתוצאה מיישום חוזר זה הוגדלה העתודה לנאותות העתודות בביטוח חיים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2015, בסך של כ-130 מיליוני ש"ח.

ב. חיזוק עתודות הביטוח לאור סביבת הריבית הנמוכה

בהמשך לאמור בסעיף (ה)(ה1)(ב)(1) לעיל, שיעורי ההיוון המשמשים לחישוב ההתחייבויות להשלמה לעתודות לקיצבה ולגמלאות בתשלום בתשלום בתשלום

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

ה1. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח חיים וסיעוד (המשך)

ד. שינויים באומדנים ובהנחות עיקריות ששימשו בחישוב ההתחייבויות הביטוחיות (המשך)

2. <u>שיעור היוון המשמש לחישוב ההתחייבויות עבור גמלאות בתשלום</u>

הקצאת אג"ח מיועדות נושאות ריבית מובטחת, המונפקות על ידי מדינת ישראל בגין התחייבות כלל ביטוח למבוטחים בעלי פוליסות ביטוח חיים מבטיחות תשואה ("המבוטחים"), מבוצעת על בסיס דיווחי החברה, המוערכים על בסיס חישוב ההתחייבויות האמורות. בתקופת הדוח מצאה כלל ביטוח כי נדרש תיקון לשיוך התחייבויותיה למבוטחים מקבלי הגמלה, לקרנות אג"ח חץ שונות הנושאות תשואה מובטחת ובהתאם פנתה לרשות שוק ההון לצורך ביצוע הקצאה בפועל של אג"ח חץ מהסדרות הרלבנטיות, בהתאם לתיקון האמור. הקצאת אגרות חוב בהתאם לשיוך מחדש כאמור, אשר להערכת החברה צפוי כי תתרחש, צפויה להקנות לכלל ביטוח בעתיד זכות לקבלת ריבית גבוהה יותר, בגין ההתחייבויות למבוטחים מקבלי גמלה. כפועל יוצא, בתקופת הדוח עדכנה כלל ביטוח את שיעור ריבית ההיוון, המשמש להיוון התחייבויות בגין גמלאות בתשלום, בהתחשב בשיעור התשואה המוערכת על תמהיל הנכסים הצפוי בעתיד (אשר כפוף להקצאה בפועל של אגרות חוב ח"ץ). כתוצאה מכך, בשנת 2017, קטנו עתודות הביטוח וגדל הרווח לפני מס בסך של כ-88 מיליוני ש"ח (מזה כ-22 מיליוני ש"ח בגין הקטנת העתודה לבחינת נאותות העתודות LAT) ובהתאמה חל גידול ברווח לאחר מס בסך של כ-57 מיליוני ש"ח.

3. <u>שינוי במחקרי ביטולים על התחייבויות להשלמה לעתודה לקיצבה</u>

<u>להשלמה לעתודה לקיצבה</u> - בתקופת הדוח חלו שינויים אשר הביאו להגדלת ההתחייבויות בסך של כ-67 מש"ח בעיקר לאור מחקר החברה על שיעורי הביטולים המשפיעים על קיצבאות המשולמות לכל החיים בתקופה שלפני התחלת התשלומים, לעומת גידול בסך של כ-20 מיליוני ש"ח בתקופה מקבילה אשתקד לאור עדכון הנחות לגבי שיעור לקיחת הקיצבה.

4. <u>שינויים באומדנים אחרים המשפיעים על בדיקת נאותות ההתחייבויות</u> (LAT)

כתוצאה משינוי באומדן השווי ההוגן של תיק הלוואות, (ראה ביאור 14(ב)(1)) קטנה העתודה וגדל הרווח לשנה בסך של כ-81 מיליוני ש"ח לפני מס ובהתאמה חל גידול ברווח לאחר מס בסך של כ-52 מיליוני ש"ח. יצויין שההשפעה בסעיף 1 לעיל הינה לרבות שינוי זה.

ה2. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח כללי

1. תיאור תמציתי של ענפי הביטוח העיקריים בהם פועלת הקבוצה

הקבוצה כותבת חוזי ביטוח כללי בעיקר בענפי רכב חובה, חבויות, רכב רכוש וביטוח רכוש.

פוליסת ביטוח רכב חובה מכסה את בעל הפוליסה והנוהג מפני כל חבות שהם עשויים לחוב לפי חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, תשל"ה-1975, בשל נזק גוף שנגרם כתוצאה משימוש ברכב מנועי לנהג ברכב, לנוסעים ברכב, או להולכי רגל שנפגעו על ידי הרכב. תביעות ברכב חובה מתאפיינות ב"זנב ארוך" (LONG TAIL), דהיינו, לעיתים חולף זמן רב ממועד קרות האירוע ועד מועד הסילוק הסופי של התביעה.

ביטוחי חבויות מיועדים לכיסוי חבותו של מבוטח בגין נזק שהוא עלול לגרום לצד שלישי. סוגי הביטוח העיקריים הינם: ביטוח אחריות כלפי צד ג', ביטוח אחריות מעבידים, ביטוח חבויות אחרים, כגון: אחריות מקצועית, חבות מוצר ואחריות דירקטורים ונושאי משרה. עיתוי הגשת תביעות וסילוקן מושפע ממספר גורמים, כגון: סוג הכיסוי, תנאי הפוליסה וחקיקה ותקדימים משפטיים. בדרך כלל, תביעות בתחום החבויות מתאפיינות ב"זנב ארוך" (LONG TAIL), דהיינו, לעיתים חולף זמן רב ממועד קרות האירוע ועד מועד הסילוק הסופי של התביעה.

פוליסות לביטוח נזקי רכב רכוש ולנזקי רכב רכוש צד ג' מעניקות למבוטח כיסוי לנזק רכוש. הכיסוי בדרך כלל מוגבל לשווי הרכב שניזוק ו/או לגבול האחריות לצד ג' בפוליסה. התעריף לביטוח רכב רכוש מחייב אישור, כמו גם אישור הפוליסה בכללותה, על ידי הממונה והינו תעריף סטטיסטי ובחלקו דיפרנציאלי (שאינו אחיד לכלל המבוטחים ומותאם לסיכון). התעריף האמור מבוסס על מספר פרמטרים, הן אלה הקשורים לרכב המבוטח בפוליסה (כגון סוג הרכב, שנת ייצור, וכיו"ב) והן אלה הקשורים לאפיוני המבוטח (גיל הנהג, ניסיון תביעות וכו').

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

ה2. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח כללי (המשך)

1. תיאור תמציתי של ענפי הביטוח העיקריים בהם פועלת הקבוצה (המשך)

תהליך החיתום מתבצע בחלקו באמצעות התעריף עצמו ובחלקו באמצעות מערכת נהלים, שנועדו לבדוק את ניסיון התביעות של המבוטח, הכוללים הצגת אישור העדר תביעות ממבטח קודם במשך שלוש שנים אחרונות, הצגת אישור מיגון עדכני וכו', ומשולבים באופן ממוכן בתהליך ההפקה של הפוליסות. במרבית המקרים, הפוליסות בביטוחי רכב רכוש מונפקות לפרק זמן של שנה. כמו כן, במרבית המקרים, תביעות בגין פוליסות אלו מתבררות בסמוך למועד קרות מקרה הביטוח ומתאפיינות ב"זנב קצר" (SHORT TAIL).

ביטוחי רכוש מיועדים להעניק למבוטח כיסוי כנגד נזק פיזי לרכושו ואובדן רווחים עקב הנזק לרכושו. הסיכונים העיקריים המכוסים בפוליסות רכוש הינם סיכוני אש, התפוצצות, פריצה, רעידת אדמה ונזקי טבע. ביטוחי הרכוש כוללים לעיתים כיסוי לנזקי אובדן רווחים עקב הנזק הפיזי שנגרם לרכוש. ביטוחי רכוש מהווים נדבך חשוב בביטוחי דירות, ביטוחי בתי עסק, ביטוחים הנדסיים, מטענים בהובלה (ימית, יבשתית, אווירית) וכו'. במרבית המקרים, תביעות בגין פוליסות אלו מתבררות בסמוך למועד קרות מקרה הביטוח ומתאפיינות ב"זנב קצר" (SHORT TAIL).

2. עקרונות חישוב ההערכה האקטוארית בביטוח כללי

<u>כללי</u>

א. ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי כוללות את המרכיבים העיקריים הבאים: הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה; פרמיה בחסר; תביעות תלויות; ועודף הכנסות על הוצאות והכל בתלות בענף הרלוונטי. ההפרשה לפרמיה שטרם הורווחה ועודף הכנסות על הוצאות מחושבים בדרך שאינה תלויה בהנחות כלשהן ולכן בפני עצמם אינם חשופים לסיכון רזרבה. לעניין האופן בו מחושבות הפרשות אלה ראה ביאור 3(ד)(2).

ב. בהתאם להוראות הממונה, התביעות התלויות מחושבות על ידי אקטואר, על-פי שיטות אקטואריות מקובלות, באופן עקבי לשנה הקודמת. בחירת השיטה האקטוארית המתאימה לכל ענף ביטוח ולכל שנת אירוע/חיתום, נקבעת על סמך שיקול דעת, לפי מידת ההתאמה של השיטה לענף ולעיתים נעשה שילוב בין השיטות השונות. ההערכות מתבססות בעיקרן על ניסיון העבר של התפתחות תשלומי התביעות ו/או התפתחות סכום התשלומים וההערכות הפרטניות. ההערכות כוללות הנחות בדבר עלות התביעה הממוצעת, עלויות הטיפול בתביעות ושכיחות התביעות. הנחות נוספות יכולות להתייחס לשינויים בשיעורי הריבית, בשערי חליפין ובעיתוי ביצוע התשלומים. תשלומי התביעות כוללים הוצאות ישירות ועקיפות ליישוב תביעות, בניכוי שיבובים והשתתפויות עצמיות.

ג. השימוש בשיטות אקטואריות, המבוססות על התפתחות התביעות, מתאים בעיקר כאשר קיים מידע יציב ומספק בתשלומי התביעות ו/או בהערכות הפרטניות כדי להעריך את סך עלות התביעות הצפויה. כאשר המידע הקיים בניסיון התביעות בפועל אינו מספק, משתמש האקטואר, לעיתים, בחישוב המשקלל בין אומדן ידוע (בחברה ו/או בענף), כגון Loss Ratio, לבין התפתחות התביעות בפועל. משקל גדול יותר ניתן להערכה המבוססת על ניסיון ככל שהזמן עובר ומצטבר מידע נוסף על התביעות.

ד. כמו כן, נכללות הערכות איכותיות ושיקול דעת באשר למידה שמגמות העבר לא ימשכו בעתיד. לדוגמה: עקב אירוע חד פעמי, שינויים פנימיים, כגון: שינוי בתמהיל התיק, במדיניות החיתום ונוהלי הטיפול בתביעות וכן בגין השפעת גורמים חיצוניים, כגון: פסיקה משפטית, חקיקה וכו'. כאשר שינויים, כאמור לעיל, לא באו לידי ביטוי באופן מלא בניסיון העבר, האקטואר מעדכן את המודלים ו/או מבצע הפרשות ספציפיות על סמך הערכות סטטיסטיות ו/או משפטיות, לפי העניין.

ה. במספר תביעות גדולות בעלות אופי לא סטטיסטי, העתודה נקבעת (בברוטו ובשייר) על סמך חוות דעת מומחי החברה, ובהתאם להמלצות יועציהם המשפטיים.

ו. חלקם של מבטחי המשנה בתביעות התלויות נאמד בהתחשב בסוג ההסכם (יחסי/בלתי יחסי), ניסיון התביעות בפועל והפרמיה שהועברה למבטחי משנה.

ז. הערכת התביעות התלויות עבור חלק החברה בפול, בעסקים נכנסים ובביטוחים משותפים המתקבלים מחברות ביטוח אחרות (מבטחים מובילים ["Leader"]), התבססה על חישוב שבוצע על ידי הפול או על ידי המבטחים המובילים או על ידי תחשיב נפרד בחברה.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

ה2. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח כללי (המשך)

3. פירוט השיטות האקטואריות בענפי הביטוח העיקריים בביטוח כללי

לצורך הערכת התביעות התלויות נעשה שימוש במודלים האקטוארים המפורטים להלן, בשילוב ההנחות השונות:

א. Chain ladder - שיטה זו מתבססת על התפתחות התביעות ההיסטוריות (התפתחות התשלומים ו/או התפתחות סכום התשלומים והערכות התביעות הפרטניות, התפתחות כמות התביעות ועוד), כדי להעריך את ההתפתחות הצפויה לתביעות הקיימות והעתידיות. השימוש בשיטה זו מתאים בעיקר לאחר תקופה מספיקה מאירוע או חיתום הפוליסה, כאשר קיים מידע מספיק מתביעות שאירעו בעבר, על מנת להעריך את סך כל התביעות הצפויות.

ב. Bornhuetter-Ferguson - שיטה זו משלבת בין אומדן מוקדם (אפריורי), הידוע בחברות הביטוח המאוחדות או בענף, ואומדן נוסף, המבוסס על התביעות עצמן. האומדן המוקדם משתמש בפרמיות ושיעור הנזקים להערכת סך כל התביעות. האומדן השני משתמש בניסיון התביעות בפועל, על סמך שיטות אחרות (כגון: Chain ladder). הערכת התביעות המשולבת משקללת את שני האומדנים, כאשר ניתן משקל גדול יותר להערכה המבוססת על ניסיון התביעות ככל שהזמן עובר, ומצטבר מידע נוסף על התביעות. השימוש בשיטה זו מתאים בעיקר במקרים בהם אין מספיק מידע מהתביעות או כאשר מדובר בעסק חדש או כזה ללא מידע היסטורי מספיק.

ג. הממוצעים - לעיתים, בדומה לשיטת Bornhuetter-Ferguson, כאשר ניסיון התביעות בתקופות האחרונות אינו מספיק, ישנו שימוש בשיטת ממוצעים היסטוריים. בשיטה זו נקבעת עלות התביעות על סמך עלות התביעה לפוליסה בשנים מוקדמות וכמות הפוליסות בשנים המאוחרות. בדומה, עלות התביעות מחושבת על סמך תחזית כמות תביעות (שיטת Chain ladder) והתביעה הממוצעת ההיסטורית.

ד. אחר - עבור תביעות מסוג מחלות מקצוע בביטוח חבות מעבידים, שהינן תביעות על בסיס נזק מתמשך, מחושבת הפרשה על בסיס עלות עתידית צפויה. בתביעות מסוג זה אין תאריך מסוים בו העובד נפגע והתגבשות הנזק הינה כתוצאה מחשיפה ארוכה לגורמי הסיכון. תביעות מסוג זה מאופיינות בפרק זמן ארוך מאוד מתחילת החשיפה לגורמי הסיכון (חשיפת המבטח) עד לדיווח על התביעה (תביעות זנב ארוך). התנהגות זו של קצב דיווח התביעות וחשיפת המבטח לנזקים מתמשכים, מחייבת הפרשה לכל שנת חשיפה בפוליסת חבות מעבידים, גם אם לא דווחו תביעות כלל או שהפוליסה פגה לפני שנים רבות.

בענפים רכב רכוש, מקיף דירות ותאונות אישיות בוצע מודל התפתחות של תשלומים ותלויות ברוטו ובתקופות שאינן בשלות נעשה שימוש בשיטת הממוצעים והן בשיטת Bornhuetter-Ferguson. המודל מחושב ברמת התביעות ברוטו. הערכת חלקם של מבטחי המשנה, ככל שרלוונטי, נעשה על פי הערכת התביעות הפרטניות בתוספת IBNR, על פי שיעור ה-IBNR שנקבע במודל האקטוארי ברוטו.

בענפים רכב חובה וחבויות בוצעו מודלים חצי שנתיים של התפתחות תשלומים והתפתחות תשלומים ותלויות. לתקופות שאינן בשלות נעשה שימוש בשיטת Bornhuetter-Ferguson, ו/או בשיטת Expected Loss Ratio. בענפי החבויות מודל התפתחות התביעות מבוסס על תביעות נטו מביטוח משנה פקולטטיבי. הערכת חלקם של מבטחי המשנה בחוזה הבלתי יחסי נעשה על פי הערכת התביעות התלויות הפרטניות לשנים ישנות ולשנים האחרונות לפי שיעור Loss Ratio.

בענפים אובדן רכוש והנדסי בוצע מודל התפתחות שנתי לפי תשלומים ותלויות.

בענפים בהם לא בוצעה הערכה אקטוארית, ביטוח מטענים בהובלה כלי שיט וכלי טיס, ענף ערבויות, ענפי סיכוני אשראי ועסקים נכנסים, נכללו התביעות התלויות לפי הערכת מומחים כמפורט בביאור 3(ד)(2)(ב) בסעיף 4.2.

בענף ביטוח השקעות של רוכשי דירות, בהתאם לתקנות חישוב עתודות ובהתאם לבחינה שערכה החברה באמצעות מומחה בלתי תלוי, מחושבת עתודת עודף הכנסות על הוצאות במצטבר למשך 3 שנים.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

ה2. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח כללי (המשך)

4. ההנחות העיקריות שנלקחו לצורך ההערכה האקטוארית

א. העתודות לתביעות התלויות בענפי רכב חובה, חבויות ותאונות אישיות מהוונות לפי שיעור ריבית שנתי ריאלי שאותו קובע האקטואר הממונה. כחלק מהליך עריכת הדוחות הכספיים, האקטואר בודק מדי רבעון את שיעור ההיוון ביחס לאינדיקטורים הכוללים:

- תשואה הגלומה בתיק הנכסים העומד כנגד ההתחייבויות הביטוחיות, לאחר הפחתה בגין כשלי אשראי צפויים;
- תשואת השוק – המשתקף בעקום "תשואת פיקדונות" בהתאם למח"מ ולדירוג ההשקעות בתיק.

אינדיקאטורים אלה נבחנים גם בשילוב עם בחינת הערכות מאקרו כלכליות בהתייחס להתפתחויות ארוכות הטווח בסביבת הריבית וזאת בהתייחס למח"מ של ההתחייבויות הרלבנטיות

החברה עשויה להחליט על שינוי שיעור ההיוון במסגרת הבחינה הכוללת של נאותות התחייבויות הביטוחיות, כתוצאה משינויים מהותיים ומתמשכים בשיעור הריבית חסרת סיכון ו/או בשיעור התשואה הגלומה בתיק הנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות בביטוח כללי ו/או שינויים בתשואת השוק.

בשנים 2017 ו-2016 לא חל שינוי בשיעור ריבית ההיוון והינו עומד על 1.30%. בשנת 2015 עודכן שיעור הריבית משיעור שנתי ריאלי של 1.25% לשיעור שנתי ריאלי של 1.30% ללא השפעה מהותית.

ההפחתה בגין ההיוון בשייר בכלל ביטוח, במועד עדכון המודל האקטוארי , הינה כ-129 מיליוני ש"ח בשנת הדוח (אשתקד כ-159 מיליוני ש"ח).

ב. בענפי רכב חובה, חבויות ותאונות אישיות תלמידים נכללה תוספת בגין מרווח לסיכון (סטיית תקן) בבסיס העתודה.

סכום התוספת בשייר בכלל ביטוח, במועד עדכון המודלים האקטוארים השונים הינה כ-220 מיליוני ש"ח (אשתקד כ-246 מיליוני ש"ח).

ג. בניתוח התפתחות התשלומים מוסיפה כלל ביטוח, על פי הצורך, זנב תביעות. בניתוח התפתחות סכום התשלומים והתביעות התלויות הפרטניות, שיקול הדעת האקטוארי בעיקרו אינו מאפשר IBNR שלילי ברמת כל שנת חיתום.

ד. ראה גם ביאור 19(ג).

ה. יישום עמדת הממונה בקשר לנוהג המיטבי לחישוב עתודות ביטוח בביטוח כללי (להלן: "**הנוהג**") אשר מהווה בסיס לקביעה סכום מינימאלי לעתודות הנדרשות.

הנוהג כולל, בין היתר, את הקביעות הבאות:

1. שימוש ב"זהירות" משמעה, כי לגבי עתודה שחושבה על ידי אקטואר, "עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח" פרושה כי קיים סיכוי סביר למדי ("fairly likely") כי ההתחייבות הביטוחית שנקבעה תספיק לכיסוי התחייבויות המבטח. לגבי תביעות תלויות בענפי חובה וחבויות הבחינה של "סיכוי סביר למדי" תכוון לאומדן הסתברות של 75% לפחות.

יחד עם זאת, ככל שישנן מגבלות בניתוח הסטטיסטי, יפעיל האקטואר שיקול דעת ולדוגמא יתייחס:
א. לסיכון רנדומאלי (סיכון של סטייה רנדומאלית מתוצאות המודל האקטוארי).
ב. לסיכון סיסטמי (סיכונים שלא כלולים בתוך המודל, לדוגמא סיכון של שימוש במודל לא נכון או פרמטרים שגויים, או שינויים חיצוניים שלא באים לידי ביטוי במודל).
ריבית ההיוון המתאימה לבחינת הזהירות היא על פי עקום ריביות חסר סיכון המותאם לאופיין הבלתי נזיל של ההתחייבויות. כמו כן בבחינה זו יש להתחשב באופן שיערוך הנכסים בדוחות הכספיים העומדים כנגד ההתחייבויות.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

ה2. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח כללי (המשך)

4. ההנחות העיקריות שנלקחו לצורך ההערכה האקטוארית (המשך)

ה. (המשך)

1. (המשך)

2. בחירת שיעור להיוון תזרים ההתחייבויות.

3. קיבוץ - לצורך עקרון הזהירות בענפים שאינם מקובצים (כהגדרתם בחוזר – ענפים סטטיסטיים), יש להתייחס לכל ענף בנפרד, אך ניתן לקבץ את כל שנות החיתום (או נזק) בענף. בענפים מקובצים (שאינם סטטיסטיים), ניתן להתייחס לכולם כמקשה אחת. כמו כן, ניתן להתייחס להעדר מתאם מלא בין ענפים שונים לצורך הפחתת המרווח הכולל.

4. קביעת גובה התחייבויות ביטוחיות בגין פוליסות שנמכרו בפרקי זמן הסמוכים ליום המאזן ולסיכונים שטרם חלפו.

יצויין כי בהתאם לחוזר ה-LAT, יישום עקרון הזהירות כאמור לעיל מהווה חישוב מספק לעניין בדיקת נאותות העתודות בביטוח כללי.

ו. ריבית היוון קצבאות ביטוח לאומי

בחודש יוני 2014, מונתה ועדה בין משרדית בראשות השופט (בדימוס) ד"ר אליהו וינוגרד לבחינת תיקון טבלאות תוחלת חיים ושיעור הריבית המשמשת לצורך היוון גמלאות על פי תקנות הביטוח הלאומי (היוון) התשל"ח 1978 (להלן: "**תקנות ההיוון**" ו-"**הוועדה**"). בחודש יוני 2016 פורסם תיקון לתקנות (להלן: "**התיקון**") הכולל, בין היתר, עדכון של לוחות התמותה ושל שיעורי ההיוון לצורך חישוב הקצבאות האמורות.

תקנות ההיוון מסדירות, בין היתר, את ריבית ההיוון המשמשת לחישוב תביעות שיבוב אותן מגיש הביטוח הלאומי כלפי צדדים שלישים, בהתאם לזכות המוקנית לו על פי חוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב), התשנ"ה-1995 (להלן: "**החוק**") במקרים בהם האירוע משמש עילה לחיוב הצד שלישי לפי פקודת הנזיקין או לפי חוק הפלת"ד.

בהתאם לתיקון, יעמוד שיעור הריבית לצורך היוון קיצבה שנתית על 2% במקום 3% שהיו קבועים בתקנות ההיוון ערב תיקונן. כמו כן, קובע התיקון כי לוחות התמותה ושיעורי היוון הקצבאות יעודכנו שוב ב-1 בינואר 2020 ואחת לארבע שנים שלאחר מועד זה.

התיקון לתקנות ההיוון, נכנס לתוקף בחודש אוקטובר 2017.

החברה אמדה את ההשפעה האפשרית הכוללת בגין האמור, לרבות סכומים שיכול וחברות הביטוח ידרשו לשלם בתביעות נכות ומוות אחרות, תוך מתן משקל לאי הודאות ביחס לעצם ההשפעה ולאופן התרחשותה, אם בכלל, ובהתאם לכך הגדילה את ההתחייבויות הביטוחיות, בשנת 2017, בענפי רכב חובה וחבויות בסך של כ-78 מיליוני ש"ח בשייר לפני מס (אשתקד סך שלכ-141 מיליוני ש"ח) וסך של כ-51 מיליוני ש"ח לאחר מס (אשתקד סך של כ-90 מיליוני ש"ח). אומדן ההשפעה על ההתחייבויות הביטוח, שקלל תרחיש של השפעה מלאה של המלצות ועדת וינוגרד על שיעורי ההיוון שייקבעו בבית המשפט ותרחיש לפיו שיעורי ההיוון שייקבעו בבית המשפט ישקפו תשואות של מכשירי השקעה רלבנטיים בעלי סיכון נמוך, זאת בהתבסס על חוות דעת משפטית.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ו. סיכוני אשראי

1. חלוקת נכסי חוב על פי מיקומם

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2017		
	סחירים *)	שאינם סחירים	סה"כ
בארץ	5,170,826	21,682,330	26,853,156
בחו"ל	333,916	150,361	484,277
סך הכל נכסי חוב	**5,504,742**	**21,832,691**	**27,337,433**

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2016		
	סחירים *)	שאינם סחירים	סה"כ
בארץ	5,217,884	21,029,132	26,247,016
בחו"ל	311,151	246,108	557,259
סך הכל נכסי חוב	5,529,035	21,275,240	26,804,275

*) לפרטים נוספים בדבר נכסי חוב סחירים, ראה ביאור 14(א).

ראה גם סעיף 2 להלן, בדבר פירוט הנכסים בחלוקה לדירוגים להלן.

יצויין כי הנתונים לעיל אינם בגין נכסי חוב עבור חוזים תלויי תשואה. לפרטים בדבר השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה, ראה סעיף ז להלן.

2. פירוט נכסים בחלוקה לדירוגים

א.1. נכסי חוב

באלפי ש"ח	דירוג מקומי *) ליום 31 בדצמבר 2017				
	AA ומעלה	A עד BBB	נמוך מ-BBB	לא מדורג	סה"כ
נכסי חוב בארץ					
נכסי חוב סחירים					
אגרות חוב ממשלתיות	3,306,459	-	-	-	3,306,459
אגרות חוב קונצרניות	1,567,359	265,374	-	31,634	1,864,367
סך הכל נכסי חוב סחירים בארץ	4,873,818	265,374	-	31,634	5,170,826
נכסי חוב שאינם סחירים					
אגרות חוב ממשלתיות	15,767,858	-	-	-	15,767,858
אגרות חוב קונצרניות	619,645	93,910	-	36,898	750,453
פיקדונות בבנקים ובמוסדות פיננסיים	830,594	1,057	-	-	831,651
נכסי חוב אחרים לפי בטחונות					
משכנתאות	-	-	-	2,531,731	2,531,731
הלוואות על פוליסות	-	-	-	21,710	21,710
הלוואות בשעבוד נדל"ן	-	127,491	-	36,071	163,562
מובטחות בערבות בנקאית	117,460	-	-	-	117,460
הלוואות בשעבוד מניות	56,828	994	-	23,257	81,079
המקנות שליטה	604,297	524,122	1,815	258,315	1,388,549
בטחונות אחרים	28,277	-	-	-	28,277
לא מובטחים					
סך הכל נכסי חוב שאינם סחירים בארץ	18,024,959	747,574	1,815	2,907,982	21,682,330
סך הכל נכסי חוב בארץ	22,898,777	1,012,948	1,815	2,939,616	26,853,156
מזה- נכסי חוב בדירוג פנימי	-	213,237	-	-	213,237

*) המקורות לרמת הדירוג בישראל הינם מעלות, מידרוג ודירוג פנימי. נתוני מידרוג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ו. סיכוני אשראי (המשך)

2. פירוט נכסים בחלוקה לדירוגים (המשך)

א.1. נכסי חוב (המשך)

	דירוג בינלאומי *)				
	ליום 31 בדצמבר 2017				
באלפי ש"ח	A ומעלה	BBB	BBB- נמוך מ	לא מדורג	סה"כ
נכסי חוב בחו"ל					
נכסי חוב סחירים					
אגרות חוב ממשלתיות	22,585	-	-	-	22,585
אגרות חוב קונצרניות	-	241,839	69,492	-	311,331
סך הכל נכסי חוב סחירים בחו"ל	22,585	241,839	69,492	-	333,916
נכסי חוב שאינם סחירים					
הלוואות בשעבוד נדל"ן	-	-	-	124,711	124,711
נכסי חוב אחרים	-	-	-	25,650	25,650
סך הכל נכסי חוב שאינם סחירים בחו"ל	-	-	-	150,361	150,361
סך הכל נכסי חוב בחו"ל	22,585	241,839	69,492	150,361	484,277

*) כל נכסי חוב המדורגים בחו"ל דורגו על ידי סוכנויות דירוג מוכרות בחו"ל. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.

	דירוג מקומי *)				
	ליום 31 בדצמבר 2016				
באלפי ש"ח	AA ומעלה	A עד BBB	נמוך מ- BBB	לא מדורג	סה"כ
נכסי חוב בארץ					
נכסי חוב סחירים					
אגרות חוב ממשלתיות	3,349,625	-	-	-	3,349,625
אגרות חוב קונצרניות	1,567,136	267,245	24,329	9,549	1,868,259
סך הכל נכסי חוב סחירים בארץ	4,916,761	267,245	24,329	9,549	5,217,884
נכסי חוב שאינם סחירים					
אגרות חוב ממשלתיות	15,329,115	-	-	-	15,329,115
אגרות חוב קונצרניות	588,400	116,146	29,912	8,525	742,983
פיקדונות בבנקים ובמוסדות פיננסיים	896,588	1,362	-	-	897,950
נכסי חוב אחרים לפי בטחונות					
משכנתאות	-	-	-	2,371,211	2,371,211
הלוואות על פוליסות	-	-	-	31,592	31,592
הלוואות בשעבוד נדל"ן	-	203,206	-	30,395	233,601
מובטחות בערבות בנקאית	126,437	-	-	-	126,437
הלוואות בשעבוד מניות המקנות שליטה	27,466	32,696	-	57,560	117,722
בטחונות אחרים	454,886	638,831	2,162	50,877	1,146,756
לא מובטחים	28,658	3,060	-	47	31,765
סך הכל נכסי חוב שאינם סחירים בארץ	17,451,550	995,301	32,074	2,550,207	21,029,132
סך הכל נכסי חוב בארץ	22,368,311	1,262,546	56,403	2,559,756	26,247,016
מזה- נכסי חוב בדירוג פנימי	-	306,377	-	-	306,377

*) המקורות לרמת הדירוג בישראל הינם מעלות, מידרוג ודירוג פנימי. נתוני מידרוג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ו. סיכוני אשראי (המשך)

2. פירוט נכסים בחלוקה לדירוגים (המשך)

א.1. נכסי חוב (המשך)

	דירוג בינלאומי *)				
	ליום 31 בדצמבר 2016				
באלפי ש"ח	A ומעלה	BBB	נמוך מ-BBB	לא מדורג	סה"כ
נכסי חוב בחו"ל					
נכסי חוב סחירים					
אגרות חוב ממשלתיות	24,974	-	-	-	24,974
אגרות חוב קונצרניות	2,971	237,510	45,696	-	286,177
סך הכל נכסי חוב סחירים בחו"ל	27,945	237,510	45,696	-	311,151
נכסי חוב שאינם סחירים					
הלוואות בשעבוד נדל"ן	32,893	-	16,346	196,869	246,108
סך הכל נכסי חוב שאינם סחירים בחו"ל	32,893	-	16,346	196,869	246,108
סך הכל נכסי חוב בחו"ל **)	60,838	237,510	62,042	196,869	557,259

*) כל נכסי חוב המדורגים בחו"ל דורגו על ידי סוכנויות דירוג מוכרות בחו"ל. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.

**) לקבוצה אין ערבויות פיננסיות שניתנו בארץ שלא מטופלות כחוזי ביטוח.

א.2. סיכוני אשראי בגין נכסים אחרים (בארץ)

	דירוג מקומי *)			
	ליום 31 בדצמבר 2017			
באלפי ש"ח	AA ומעלה	A עד BBB	לא מדורג	סה"כ
חייבים ויתרות חובה, למעט יתרות מבטחי משנה	**32,419**	**3,363**	**186,067**	**221,849**
נכסי מיסים נדחים	**-**	**-**	**2,770**	**2,770**
השקעות פיננסיות אחרות	**58,268**	**-**	**28,539**	**86,807**
מזומנים ושווי מזומנים	**1,247,117**	**34,215**	**-**	**1,281,332**
סך הכל	**1,337,804**	**37,578**	**217,376**	**1,592,758**

	דירוג מקומי *)			
	ליום 31 בדצמבר 2016			
באלפי ש"ח	AA ומעלה	A עד BBB	לא מדורג	סה"כ
חייבים ויתרות חובה, למעט יתרות מבטחי משנה	9,112	-	149,063	158,175
נכסי מיסים נדחים	-	-	4,159	4,159
השקעות פיננסיות אחרות	17,215	-	14,689	31,904
מזומנים ושווי מזומנים	1,192,930	45,657	-	1,238,587
סך הכל	1,219,257	45,657	167,911	1,432,825

*) המקורות לרמת הדירוג בישראל הינם מעלות, מידרוג ודירוג פנימי. נתוני מידרוג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ו. סיכוני אשראי (המשך)

2. פירוט נכסים בחלוקה לדירוגים (המשך)

א.3. סיכוני אשראי בגין מכשירים חוץ מאזניים (בארץ) **)

	דירוג מקומי *)			
	ליום 31 בדצמבר 2017			
באלפי ש"ח	AA ומעלה	A עד BBB	לא מדורג	סה"כ
מסגרות אשראי בלתי מנוצלות	8,234	48,897	636,020	693,151

	דירוג מקומי *)			
	ליום 31 בדצמבר 2016			
באלפי ש"ח	AA ומעלה	A עד BBB	לא מדורג	סה"כ
מסגרות אשראי בלתי מנוצלות	74,962	32,736	480,690	588,388

*) המקורות לרמת הדירוג בישראל הינם מעלות, מידרוג ודירוג פנימי. נתוני מידרוג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.

א.4. סיכוני אשראי בגין נכסים אחרים (בחו"ל)

	דירוג בינלאומי *)				
	ליום 31 בדצמבר 2017				
באלפי ש"ח	A ומעלה	BBB	נמוך מ-BBB	לא מדורג	סה"כ
חייבים ויתרות חובה, למעט יתרות מבטחי משנה	4,509	4,713	-	36,995	46,217
השקעות פיננסיות אחרות	142,671	8	64,857	115,249	322,785
מזומנים ושווי מזומנים	640	-	-	849	1,489
סך הכל	147,820	4,721	64,857	153,093	370,491

	דירוג בינלאומי *)				
	ליום 31 בדצמבר 2016				
באלפי ש"ח	A ומעלה	BBB	נמוך מ-BBB	לא מדורג	סה"כ
חייבים ויתרות חובה, למעט יתרות מבטחי משנה	19,913	379	-	279	20,571
השקעות פיננסיות אחרות	169,679	2,030	67,169	96,165	335,043
מזומנים ושווי מזומנים	524	-	-	942	1,466
סך הכל	190,116	2,409	67,169	97,386	357,080

*) כל נכסי חוב המדורגים בחו"ל דורגו על ידי סוכנויות דירוג מוכרות בחו"ל כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.

א.5. סיכוני אשראי בגין מכשירים חוץ מאזניים (בחו"ל) **)

	דירוג מקומי (*)				
	ליום 31 בדצמבר 2017				
באלפי ש"ח	AA ומעלה	A עד BBB	נמוך מ-BBB	לא מדורג	סה"כ
מסגרות אשראי בלתי מנוצלות	-	-	-	40,859	40,859

	דירוג בינלאומי *)				
	ליום 31 בדצמבר 2016				
באלפי ש"ח	AA ומעלה	A עד BBB	נמוך מ- BBB	לא מדורג	סך הכל
מסגרות אשראי בלתי מנוצלות	-	-	-	34,649	34,649

*) כל נכסי חוב המדורגים בחו"ל דורגו על ידי סוכנויות דירוג מוכרות בחו"ל כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.
**) לקבוצה אין ערבויות פיננסיות שניתנו בחו"ל ואשר לא מטופלות כחוזי ביטוח.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ו. סיכוני אשראי (המשך)

3. מידע נוסף בדבר דירוג נכסי חוב

א. דירוג פנימי מבוסס על מודל שגיבשה החברה. החברה מבצעת תקופתית תיקוף למודל הפנימי אל מול דירוגי חברות דירוג חיצוניות ומודלים אחרים לדירוג אשראי. בדיקות אלו הראו מתאם טוב של הדירוג הפנימי לאמות המידה החיצוניות. כמו כן, בוצעה בקרה על המודל על ידי גורמים חיצוניים אשר אישרה את יכולת ההסתמכות על מודל הדירוג הפנימי.

ב. קיים שוני בסולמות דירוג בין נכסי חוב בארץ לבין נכסי חוב בחו"ל. יצויין, כי בהתאם לחוזר שוק ההון 2008-6-1, חברות הדירוג שקיבלו אישור מהממונה לפעול כחברה מדרגת בהתאם לחוזר שוק ההון 2004/1, פרסמו סולם המרה בין הדירוג המקומי לבין סולם הדירוג הבינלאומי.

4. מידע בדבר סיכוני אשראי בביאור זה אינו כולל את הנכסים עבור חוזים תלויי תשואה המוצגים בסעף ז' להלן.

5. לעניין יתרות פרמיה לגבייה, ראה ביאור 12.

6. לגבי גיול השקעות בנכסי חוב פיננסיים לא סחירים, ראה ביאור 14(ב)(2).

7. פירוט החשיפה לענפי משק עבור השקעות בנכסי חוב פיננסים סחירים ושאינם סחירים

	ליום 31 בדצמבר 2017		
באלפי ש"ח	סכום	% מסה"כ	סיכון חוץ מאזני
ענף משק			
תעשיה	**94,755**	**-**	**-**
בינוי נדל"ן ותשתיות	**1,736,648**	**6%**	**312,257**
חשמל ומים	**1,191,865**	**4%**	**86,126**
מסחר	**2,160**	**-**	**-**
תקשורת ושרותי מחשב	**87,775**	**-**	**-**
בנקים	**1,830,152**	**7%**	**-**
שירותים פיננסיים	**213,678**	**1%**	**-**
שירותים עסקיים אחרים	**85,938**	**-**	**-**
שירותים ציבוריים	**318,757**	**1%**	**-**
אנשים פרטיים	**2,678,803**	**11%**	**335,627**
אג"ח מדינה	**19,096,902**	**70%**	**-**
סך הכל	**27,337,433**	**100%**	**734,010**

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ו. סיכוני אשראי (המשך)

7. פירוט החשיפה לענפי משק עבור השקעות בנכסי חוב פיננסים סחירים ושאינם סחירים (המשך)

	ליום 31 בדצמבר 2016		
באלפי ש"ח	סכום	% מסה"כ	סיכון חוץ מאזני
ענף משק			
תעשיה	85,436	-	-
בינוי נדל"ן ותשתיות	1,776,904	7%	94,155
חשמל ומים	1,020,051	4%	109,607
מסחר	24,917	-	-
תקשורת ושרותי מחשב	36,141	-	-
בנקים	2,109,001	8%	-
שירותים פיננסיים	210,464	1%	-
שירותים עסקיים אחרים	104,409	-	-
שירותים ציבוריים	194,259	1%	-
אנשים פרטיים	2,538,979	9%	419,275
אג"ח מדינה	18,703,714	70%	-
סך הכל	26,804,275	100%	623,037

8. ביטוח משנה

א. מדיניות החברה בניהול סיכוני אשראי בקשר עם מבטחי משנה

הקבוצה מבטחת חלק מעסקיה בביטוח משנה, שרובו נעשה באמצעות מבטחי משנה בחו"ל. עם זאת, ביטוח המשנה אינו משחרר את חברות הביטוח המאוחדות מחובתן כלפי מבוטחיהן על פי פוליסות הביטוח.

הקבוצה חשופה לסיכונים הנובעים מאי וודאות לגבי יכולת מבטחי המשנה לשלם את חלקם בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח (נכסי ביטוח המשנה) ואת חובותיהם בגין תביעות ששולמו. חשיפה זו מנוהלת על ידי מעקב שוטף אחר מצבו של מבטח המשנה בשוק העולמי וכן אחר קיום התחייבויותיו הכספיות.

בהתאם להנחיית הממונה קובעים הדירקטוריונים של חברות הביטוח המאוחדות, אחת לשנה, מסגרות חשיפה מרביות למבטחי משנה ספציפיים ולקבוצות של מבטחי משנה, עימם התקשרה ו/או תתקשר הקבוצה, המבוססות על דירוגם הבינלאומי. חשיפות אלו מנוהלות על ידי הערכה פרטנית של מבטחי המשנה שהחשיפה אליהם הינה משמעותית וניטור אינדיקציות לרמת הסיכון בהתייחס לכלל מבטחי המשנה עימם מתקשרת הקבוצה. אגף ניהול סיכונים, מבצע מעקב רבעוני אחר החשיפות למבטחי משנה, המדווחות אליו, עוקב אחר מצבם הפיננסי של מבטחי המשנה הגדולים בהסתמך על מידע מגוון, כולל משווקי ההון הבינלאומיים וכן עורך בקרת אשראי על אנליזות שבוצעו ביחס למבטחי משנה ספציפיים. אגף ניהול סיכונים מדווח לדירקטוריונים מדי רבעון על החשיפה אל מול המגבלות שנקבעו.

כמו כן, חשיפות חברות אלו מפוזרות בין מבטחי משנה שונים, והעיקריות שבהן הינן למבטחי משנה המדורגים בדירוגים בינלאומיים גבוהים.

כתוצאה מיישום המדיניות המתוארת לעיל, ריכוזיות החשיפה למבטח משנה בודד אינה גבוהה, אם כי החברה עשויה להיות חשופה לריכוז סיכון אשראי למבטח משנה בודד באירוע קטסטרופה.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ו. סיכוני אשראי (המשך)

8. ביטוח משנה (המשך)

ב. מידע בדבר חשיפה לסיכוני אשראי של מבטחי משנה

ליום 31 בדצמבר 2017	סך פרמיות למבטחי משנה לשנת 2017	יתרות בחובה (זכות) נטו	נכסי ביטוח משנה בניכוי חלקם של מבטחי המשנה בהוצאות רכישה נדחות						סכום כתבי אשראי שנתקבלו ממבטחי משנה	חובות בפיגור	
באלפי ש"ח			בביטוח חיים	בביטוח בריאות	בביטוח רכוש	בביטוחי חבויות	סך הכל נכסי ביטוח משנה	פיקדונות מבטחי משנה		בין חצי שנה לשנה	מעל שנה
קבוצת דירוג											
AA											
Munich Re	237,048	(53,403)	88,333	16,343	55,293	117,112	277,081	151,097	-	-	-
SCOR	206,357	11,233	-	219,732	27,836	52,136	299,704	246,550	-	-	-
Swiss Re	183,868	(17,203)	105,704	17,875	112,396	107,961	343,936	105,141	53,152	-	-
אחרים	171,749	(19,454)	30,977	11,050	84,638	379,248	505,913	71,637	5,787	242	26
סך הכל	799,022	(78,827)	225,014	265,000	280,163	656,457	1,426,634	574,425	58,939	242	26
A											
Lloyd's	69,694	(12,831)	-	252	47,754	162,012	210,018	65	-	-	-
אחרים	421,575	9,029	1,608	198,143	285,680	570,104	1,055,535	287,929	23,083	596	632
סך הכל	491,269	(3,802)	1,608	198,395	333,434	732,116	1,265,553	287,994	23,083	596	632
BBB	-	19	-	-	53	63	116	-	-	-	19
נמוך מ- BBB – או לא מדורג	1,493	(1,116)	547	-	427	25,477	26,451	-	-	20	167
סך הכל	1,291,784	(83,726)	227,169	463,395	614,077	1,414,113	2,718,754	862,419	82,022	858	844

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ו. סיכוני אשראי (המשך)

8. ביטוח משנה (המשך)

ב. מידע בדבר חשיפה לסיכוני אשראי של מבטחי משנה (המשך)

ליום 31 בדצמבר 2016	סך פרמיות למבטחי משנה לשנת 2016	יתרות בחובה (זכות) נטו	נכסי ביטוח משנה בניכוי חלקם של מבטחי המשנה בהוצאות רכישה נדחות					סכום כתבי אשראי שנתקבלו ממבטחי משנה	חובות בפיגור	
באלפי ש"ח			בביטוח חיים	בביטוח בריאות	בביטוח רכוש	בביטוחי חבויות	סך הכל נכסי ביטוח משנה	פיקדונות מבטחי משנה	סך הכל חשיפה	בין חצי שנה לשנה	מעל שנה
קבוצת דירוג											
AA											
Swiss Re	193,087	(20,405)	108,508	17,415	75,460	112,996	314,379	101,917	133,110	58,947	-	-
Munich Re	134,821	(33,320)	85,916	16,663	52,794	54,392	209,765	104,422	72,023	-	-	-
SCOR	128,101	(1,976)	-	152,072	24,033	2,508	178,613	163,155	13,482	-	-	-
אחרים	105,226	(17,537)	26,453	8,251	72,644	250,598	357,946	41,249	292,742	6,418	14	28
סך הכל	561,235	(73,238)	220,877	194,401	224,931	420,494	1,060,703	410,743	511,357	65,365	14	28
A												
Lloyd's	63,866	(15,942)	-	284	28,858	117,902	147,044	153	130,949	-	-	-
AIG	14,189	(3,101)	-	-	6,651	135,972	142,623	-	139,522	-	-	-
אחרים	383,142	(425)	1,848	172,189	228,921	382,396	785,354	259,510	499,820	25,599	2,754	611
סך הכל	461,197	(19,468)	1,848	172,473	264,430	636,270	1,075,021	259,663	770,291	25,599	2,754	611
BBB- BBB+	1,936	22	-	-	905	415	1,320	733	609	-	-	39
נמוך מ- BBB – או לא מדורג	2,071	(1,412)	384	-	410	28,657	29,451	-	28,039	-	44	122
סך הכל	1,026,439	(94,096)	223,109	366,874	490,676	1,085,836	2,166,495	671,139	1,310,296	90,964	2,812	800

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ו. סיכוני אשראי (המשך)

8. ביטוח משנה (המשך)

ב. מידע בדבר חשיפה לסיכוני אשראי של מבטחי משנה (המשך)

1) סך הכל החשיפה למבטחי המשנה הינה: סך כל נכסי ביטוח משנה (חלקם של מבטחי המשנה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח בניכוי הוצאות רכישה נדחות משנה), בניכוי הפיקדונות ובניכוי סכום כתבי האשראי שהתקבלו ממבטחי המשנה כערבות להתחייבויותיהם ובתוספת (בניכוי) היתרות השוטפות בחובה (בזכות) נטו.

2) לאחר הפחתת הפרשה לחובות מסופקים בסך של כ-6,251 (אשתקד: 14,758) אלפי ש"ח. היתרות אינן כוללות יתרות של חברות ביטוח בגין ביטוח משותף.

3) סך כל ההפרשות לחובות מסופקים, בתוספת (הקטנת) חלקם של מבטחי משנה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח, הסתכם בסך של כ-7,548 (אשתקד: 16,567) אלפי ש"ח המהווים 0.4% (אשתקד 1.3%) מסך החשיפה.

4) הדירוג נקבע בעיקרו לפי חברת הדירוג S&P, במקרים בהם לא ניתן דירוג על ידי S&P, הדירוג נקבע על ידי חברת דירוג אחרת והומר לפי מפתח שנקבע בתקנות דרכי ההשקעה.

5) סך כל החשיפה של מבטחי המשנה לאירוע רעידת אדמה בישראל (כולל עסקים נכנסים של מבוטחים ישראליים בחו"ל), בהסתברות נזק של 1.5% (MPL) בענפי דירות ומשכנתאות ו-2.5% (MPL) בענפים אחרים הינה כ-8,292 (אשתקד: 9,099) מיליוני ש"ח, ממנה חלקו של מבטח המשנה המשמעותי ביותר בחשיפה זו הינו כ-16.8% (אשתקד: 18.9%).

6) לא קיימים מבטחי משנה נוספים על אלו אשר פורטו לעיל, אשר החשיפה בגינם עולה על 10% מהחשיפה הכוללת של מבטחי משנה או שהפרמיה בגינם עולה על 10% מסך הפרמיות לביטוח משנה לשנת 2017.

7) בקבוצה הלא מדורגת נכללות יתרות בגין תביעות תלויות באמצעות ברוקרים עד וכולל שנת 2003, אשר החשיפה בגינם הסתכמה בכ-25(אשתקד: 93) אלפי ש"ח.

8) הנתונים כוללים יתרות של חברות בישראל, שנכללו בהתאם לטבלת המרה לדירוג כאמור בסעיף 4 לעיל, בסך של כ-(192) (אשתקד (163)) אלפי ש"ח.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ז. מידע בדבר השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה

1. פירוט הרכב ההשקעות לפי בסיסי הצמדה

	ליום 31 בדצמבר 2017				
באלפי ש"ח	לא צמוד	צמוד למדד	במטבע חוץ או בהצמדה אליו *)	פריטים לא פיננסים ואחרים	סה"כ
מזומנים ושווי מזומנים	3,832,381	-	697,065	-	4,529,446
נכסים סחירים	9,173,547	13,004,775	7,242,959	16,866,447	46,287,728
נכסים בלתי סחירים	1,308,625	4,700,461	839,652	3,094,495	9,943,233
סך הכל הנכסים	**14,314,553**	**17,705,236**	**8,779,676**	**19,960,942**	**60,760,407**

	ליום 31 בדצמבר 2016				
באלפי ש"ח	לא צמוד	צמוד למדד	במטבע חוץ או בהצמדה אליו *)	פריטים לא פיננסים ואחרים	סה"כ
מזומנים ושווי מזומנים	2,549,669	-	403,566	-	2,953,235
נכסים סחירים	9,133,363	10,271,273	5,308,461	18,407,487	43,120,584
נכסים בלתי סחירים	399,968	4,789,086	1,422,139	2,462,717	9,073,910
סך הכל הנכסים	12,083,000	15,060,359	7,134,166	20,870,204	55,147,729

*) מטבע חוץ עיקרי הינו דולר.

2. סיכון אשראי עבור נכסים בארץ

ליום 31 בדצמבר 2017

	דירוג מקומי *)				
באלפי ש"ח	AA ומעלה	A עד BBB	נמוך מ- BBB	לא מדורג	סה"כ **)
נכסי חוב בארץ					
אגרות חוב ממשלתיות	**14,728,323**	**-**	**-**	**-**	**14,728,323**
נכסי חוב אחרים – סחירים	**5,141,306**	**1,488,224**	**40,898**	**46,073**	**6,716,501**
נכסי חוב אחרים – בלתי סחירים	**3,754,735**	**1,565,989**	**193**	**839,077**	**6,159,994**
סך הכל נכסי חוב בארץ	**23,624,364**	**3,054,213**	**41,091**	**885,150**	**27,604,818**
מזה – נכסי חוב בדירוג פנימי	**-**	**366,865**	**-**	**-**	**366,865**

ליום 31 בדצמבר 2016

	דירוג מקומי *)				
באלפי ש"ח	AA ומעלה	A עד BBB	נמוך מ- BBB	לא מדורג	סה"כ **)
נכסי חוב בארץ					
אגרות חוב ממשלתיות	12,934,275	-	-	-	12,934,275
נכסי חוב אחרים – סחירים	5,288,738	832,095	79,840	15,234	6,215,907
נכסי חוב אחרים – בלתי סחירים	3,251,988	1,934,126	79,666	257,753	5,523,533
סך הכל נכסי חוב בארץ	21,475,001	2,766,221	159,506	272,987	24,673,715
מזה – נכסי חוב בדירוג פנימי	-	508,710	-	-	508,710

*) המקורות לרמת הדירוג בישראל הינם מעלות, מידרוג ודירוג פנימי. נתוני מידרוג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.

**) הערך בספרים מהווה קירוב לסיכון האשראי המרבי. לפיכך, טור סך הכל מייצג סיכון אשראי מרבי.

ביאור 37: ניהול סיכונים (המשך)

ז. מידע בדבר השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה (המשך)

3. סיכון אשראי עבור נכסים בחו"ל

ליום 31 בדצמבר 2017	דירוג בינלאומי *)				
באלפי ש"ח	A ומעלה	BBB	נמוך מ-BBB	לא מדורג	סה"כ **)
סך הכל נכסי חוב בחו"ל	321,997	1,821,686	711,110	360,562	3,215,355

ליום 31 בדצמבר 2016	דירוג בינלאומי *)				
באלפי ש"ח	A ומעלה	BBB	נמוך מ-BBB	לא מדורג	סה"כ **)
סך הכל נכסי חוב בחו"ל	504,002	1,112,086	625,498	435,287	2,676,873

*) כל נכסי חוב המדורגים בחו"ל דורגו על ידי סוכניות דירוג מוכרות מחו"ל. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.

**) הערך בספרים מהווה קירוב לסיכון האשראי המרבי. לפיכך, טור סך הכל מייצג סיכון אשראי מרבי.

ח. סיכונים גיאוגרפים

	ליום 31 בדצמבר 2017									
באלפי ש"ח	אגרות חוב ממשלתיות	אגרות חוב קונצרניות	מניות	תעודות סל	קרנות נאמנות	נדל"ן להשקעה	השקעות אחרות	סה"כ חשיפה מאזנית	נגזרים במונחי דלתא	סה"כ
ישראל	19,096,902	2,687,848	1,103,887	106,398	-	870,553	7,211,839	31,077,427	116,160	31,193,587
ארה"ב	-	153,530	240,703	461,660	99,321	186,805	939,538	2,081,557	-	2,081,557
בריטניה	-	11,271	10,333	-	1,746	154,751	798,828	976,929	-	976,929
גרמניה	-	-	-	-	-	-	430,520	430,520	-	430,520
שוויץ	-	1,280	-	-	-	-	375,360	376,640	-	376,640
שווקים מתעוררים	-	-	-	-	-	-	66,400	66,400	-	66,400
אחרים	-	71,827	12,874	432,684	247,857	-	1,055,672	1,820,914	-	1,820,914
סך הכל	19,096,902	2,925,756	1,367,797	1,000,742	348,924	1,212,109	10,878,157	36,830,387	116,160	36,946,547

	ליום 31 בדצמבר 2016									
באלפי ש"ח	אגרות חוב ממשלתיות	אגרות חוב קונצרניות	מניות	תעודות סל	קרנות נאמנות	נדל"ן להשקעה	השקעות אחרות	סה"כ חשיפה מאזנית	נגזרים במונחי דלתא	סה"כ
ישראל	18,703,714	2,707,883	1,085,455	93,209	-	832,922	6,871,328	30,294,511	19,407	30,313,918
ארה"ב	-	134,588	46,868	341,255	97,534	201,305	984,342	1,805,892	(430)	1,805,462
בריטניה	-	8,025	1,921	-	25,995	151,680	668,724	856,345	-	856,345
גרמניה	-	-	-	-	-	-	260,702	260,702	-	260,702
שוויץ	-	-	-	-	-	-	329,009	329,009	-	329,009
שווקים מתעוררים	-	-	-	3,470	-	-	41,418	44,888	-	44,888
אחרים	-	46,903	4,785	245,167	225,682	-	908,899	1,431,436	133	1,431,569
סך הכל	18,703,714	2,897,399	1,139,029	683,101	349,211	1,185,907	10,064,422	35,022,783	19,110	35,041,893

ביאור 38: צדדים קשורים ובעלי עניין

א. חברה אם, בעל שליטה וחברות בנות

(1) בהמשך לאמור בביאור 1, בדבר מינויו של מר טרי כנאמן למניות השליטה של אי די בי פתוח ביום 21 באוגוסט 2013, ומכתבי המפקחת על הביטוח לעניין העדר יכולתה של אי די בי פתוח לכוון את פעילות כלל החזקות , מר טרי ולמען הזהירות בלבד אף אי די בי פתוח ובעל השליטה בה, נחשבים, כבעלי שליטה בקבוצה. למידע נוסף בדבר חברת האם, אי די בי פתוח ומי שנחשב בעל השליטה בקבוצה, ראה ביאור 1 לעיל.
בנק הפועלים בע"מ (להלן: "**בנק הפועלים**") הינו בעל עניין בקבוצה.

(2) באשר לחברות מוחזקות, ראה ביאור 9.

(3) במהלך העסקים הרגיל שלה, הקבוצה מבצעת עסקאות עם מי שנחשבים בעלי השליטה או שלמי שנחשבים בעלי השליטה יש בהן עניין אישי (להלן: "**עסקאות בעל עניין**") לרבות עסקאות עם חברות שבעלי השליטה בחברה הינם בעלי עניין בהן, וכן התחייבויות לביצוע עסקאות שהינן בתנאים מסחריים רגילים, במסגרת הספקת שרותי הקבוצה לבעלי השליטה ולחברות המוחזקות על ידם (כגון: ביטוחים, שירותי תיווך בביטוח, שירותי ניהול קופות גמל ו/או קרנות פנסיה ושירותים פיננסיים שונים) ו/או במסגרת רכישת שירותים ומוצרים מבעלי השליטה ו/או מחברות המוחזקות על ידם (כגון: שירותי תקשורת וטלפוניה, תווי קניה, שירותי תיירות וכיוצא באלה) ו/או במסגרת ההשקעות של הקבוצה (לרבות השקעות בניירות ערך, אשראי, נדל"ן וקרנות). ככל שעסקאות אלו מהוות עסקאות זניחות שאינן חריגות בהתאם לנוהל שאימצה החברה כקבוע בתקנה 41(א3)(1) לתקנות ניירות ערך (דוחות כספיים שנתיים), התש"ע-2010, הרי שאינן מתוארות בנפרד בדוחות אלה.

לעניין התקשרות בעסקאות עם גורמים מקבוצת אי די בי ו/או עם אחרים שלאי די בי ו/או לנאמן יש בהם עניין אישי ואשר אינן מנויות בסעיף 270(4) לחוק החברות ואינן זניחות, ראה סעיף ה להלן.

ביאור 38: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ב. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (לרבות דירקטורים)

יושב ראש הדירקטוריון של החברה, המנכ"ל והמנהלים הבכירים בקבוצה זכאים, בנוסף לשכר, להטבות שלא במזומן (כגון רכב, וכדומה). כמו כן, הקבוצה מפקידה עבורם כספים במסגרת תוכנית הטבה מוגדרת ותוכנית הפקדה מוגדרת לאחר סיום העסקה.

מנהלים בכירים משתתפים גם בתוכנית כתבי האופציה למניות של החברה האם (ראה ביאור 39).

1. הטבות בגין העסקת אנשי מפתח ניהוליים (לרבות יו"ר הדירקטוריון) כוללות[1]:

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר					
	2017		2016		2015	
	מס' אנשים	אלפי ש"ח	מס' אנשים	אלפי ש"ח	מס' אנשים	אלפי ש"ח
הטבות לעובדים לטווח קצר	**11**	**24,365**	12	20,223	15	31,254
הטבות לאחר סיום העסקה	**11**	**740**	12	107	15	1,166
תשלומים מבוססי מניות [2]	**10**	**1,210**	11	1,911	14	5,542
		26,315		22,241		37,962
יתרות לסוף השנה של הלוואות לאנשי מפתח ניהוליים בעיקרן בביטחון משכנתאות	**-**	**-**	-*)	-*)	1	880

*) סווג מחדש.

1) ההטבות כוללות הטבות לאנשי מפתח ניהוליים עד לסיום העסקתם, והטבות בגין אנשי מפתח ניהוליים החל מיום מינויים.

2) הסכום נקבע על בסיס שווי כתבי האופציה ליום הענקתן, באופן שהשווי ההוגן של כל מנה נפרס על פני תקופת הבשלתה.

2. הטבות בגין העסקת אנשי מפתח ניהוליים אשר הינם דירקטורים שלא מועסקים בחברה [1]:

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר					
	2017		2016		2015	
באלפי ש"ח	מס' אנשים	אלפי ש"ח	מס' אנשים	אלפי ש"ח	מס' אנשים	אלפי ש"ח
שכר דירקטורים	**8**	**2,470**	6	2,339	7	2,241

1) הגמול הניתן לדירקטורים בחברה, למעט יו"ר הדירקטוריון, הינו בהתאם לדרגת החברה ומהווה את הגמול המרבי ביחס לדירקטורים שאינם בעלי מומחיות חשבונאית פיננסית (הגמול הינו בלא התחשבות במיומנות כלשהי), בהתאם לתקנות החברות (כללים בדבר גמול והוצאות לדירקטור חיצוני), תש"ס-2000. יצויין כי כלל ביטוח נושאת ב-80% מהתגמול לדירקטורים משותפים. הסכום האמור הינו לאחר השתתפות כלל ביטוח. ביחס לתנאי התגמול ליו"ר הדירקטוריון ראה סעיף 4 להלן.

3. החברה רוכשת (עבורה ועבור חברות הקבוצה) ביטוח דירקטורים ונושאי משרה, ראה סעיף 6 להלן הסכום ששולם עבור החברה ועבור חברות הקבוצה:

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
באלפי ש"ח	2017	2016	2015
עבור ביטוח דירקטורים ונושאי משרה	**781**	742	678

ביאור 38: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ב. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (לרבות דירקטורים) (המשך)

4. יו"ר הדירקטוריון

מר דני נוה (להלן: "**מר נוה**") מכהן כיו"ר דירקטוריון כלל החזקות והחברה ב- 85% משרה מיום 5 ביוני 2013.

בהמשך לאישור ועדת התגמול ודירקטוריון החברה, ביום 14 ביולי 2013 אישרה האסיפה הכללית של החברה את הסכם כהונתו של מר נוה לתקופה של שלוש שנים, עד ליום 5 ביוני 2016 (להלן: " **ההסכם הישן**"). ההסכם אושר לפני אישור מדיניות התגמול הקודמת של החברה, ותנאי הכהונה שלו אושרו על ידי ועדת הביקורת, הדירקטוריון והאסיפה הכללית.

בימים 17 ו- 18 באפריל 2016 אישרו ועדת התגמול של החברה ודירקטוריון החברה, בהתאמה, את התקשרותה של החברה בהסכם חדש עם מר נוה החל מיום 5 ביוני 2016 לתקופה שאינה קצובה (להלן: "**ההסכם החדש**") לצורך המשך כהונתו כיו"ר דירקטוריון פעיל של החברה ושל כלל ביטוח ב- 85% משרה, כפי שיפורט להלן. ההסכם אושר באסיפה הכללית, למען הזהירות ברוב מיוחד, ביום 26 במאי 2016.

ההסכם אושר בהתאם לחוק תגמול לנושאי משרה בתאגידים פיננסיים (אישור מיוחד ואי התרת הוצאה לצורכי מס בשל תגמול חריג), התשע"ו – 2016 (להלן: "**חוק תגמול בכירים**"), שפורסם ביום 12 באפריל 2016, בהתאם להוראות הממונה מחודש אוקטובר 2015 לעניין תגמול יו"ר דירקטוריון בגופים מוסדיים במסגרת תיקון לחוזר תגמול גופים מוסדיים מאפריל 2014 (להלן: "**התיקון לחוזר התגמול**"), וכן בהתאם למדיניות התגמול של החברה ושל כלל ביטוח.

במהלך תקופת ההסכם, יו"ר הדירקטוריון רשאי לעסוק בין כעובד ובין כנותן שירותים בתפקיד/ים אחר/ים, בכפוף להיקף המשרה האמור לעיל שיוקדש לחברות מקבוצת החברות שבבעלות החברה, בכפוף למגבלות בדבר הימנעות מניגוד עניינים ו/או תחרות בעסקי החברה ו/או הוראות הממונה, כפי שהוסכמו בין הצדדים במועד מינויו לראשונה.

בהתאם להסכם, משכורתו החודשית של מר נוה כיו"ר הדירקטוריון תעמוד על סך של 131,750 ש"ח, צמוד למדד חודש יוני 2016, בהתאם להגדרת "הצמדה למדד" במדיניות התגמול של החברה. עלות שכרו השנתי של מר נוה צפויה לעמוד על כ- 2.37 מיליוני ש"ח כולל הפרשות לרכיב פיצויים, תגמולים, קרן השתלמות, ביטוח אובדן כושר עבודה, ביטוח לאומי וימי חופשה. מר נוה לא יהיה זכאי לרכיב משתנה כלשהו (במזומן או הוני) או למשכורת 13. עלות השכר האמורה (מתורגמת למונחי משרה מלאה) לא תעלה על יחס של 35 מעלות העסקתו הנמוכה ביותר של עובד בחברה (לרבות עובד קבלן המועסק ישירות על ידי החברה, או המועסק על ידי נותן שירות המועסק על ידי החברה), במישרין או בעקיפין.

במסגרת התיקון לחוזר התגמול נקבע, בין היתר, כי תגמול של יו"ר הדירקטוריון יקבע כמקדם הכפלה ביחס לתגמול דח"צ כהגדרתו להלן, בהתאם לתקנות החברות (כללים בדבר גמול והוצאות לדירקטור חיצוני), תש"ס- 2000 ולחוזר גופים מוסדיים 2009-9-4 (להלן: "**יחס הכפלה**"), באופן שהתגמול המירבי שישולם ליו"ר הדירקטוריון לא יעלה על התוצאה של הכפלת תגמול דח"צ ביחס ההכפלה. ועדת התגמול ודירקטוריון כלל ביטוח קבעו כי יחס ההכפלה כאמור, עבור משרה מלאה, לא יעלה על 12.5 מתגמול דח"צ המחושב לעניין זה על פי המספר המזערי של ישיבות דירקטוריון וועדותיו המחויב בכלל ביטוח בשנה (להלן: "**תגמול דח"צ**"). תנאי כהונתו של יו"ר הדירקטוריון עומדים ביחס ההכפלה שנקבע כאמור. יחס ההכפלה בפועל, בהתאם לשכר יו"ר הדירקטוריון בהתאם להסכם ההעסקה ולהיקף משרתו, הינו כ-10.4[2] ויחס ההכפלה בהתאם לשכר יו"ר הדירקטוריון בהתאם להסכם ההעסקה במונחי משרה מלאה הינו כ-12.2.

בנוסף, זכאי מר נוה להחזר הוצאות בקשר עם מילוי תפקידו כמקובל בחברה, לטלפון נייד ולרכב אשר ישמשו את מר נוה במהלך כל תקופת ההסכם וכן תישא החברה בכל ההוצאות הכרוכות באחזקת הרכב, לרבות גילום שווי זקיפת ההטבה בגין הרכב והטלפון לצרכי מס.

בהסכם נקבעו הוראות שונות ביחס לזכאות לחופשה שנתית, קצובת הבראה, חופשת מחלה והפרשות סוציאליות כמקובל בחברה. במקרה של הפסקת יחסי עובד מעביד, למעט בנסיבות חריגות, מר נוה יהיה זכאי לשחרור ו/או העברה לבעלותו של כל הכספים שנצברו לזכותו בביטוח המנהלים ובקרן ההשתלמות, על רווחיהם. בנוסף, אם וככל שהסכום שנצבר ברכיב הפיצויים בביטוח המנהלים לא יגיע לסכום פיצויי הפיטורים לו היה מר נוה זכאי על-פי דין לו היה מפוטר, תשלים החברה את ההפרש שיגיע למר נוה.

[2] היחס האמור כולל את עלות השכר בהתאם להסכם ההעסקה החדש עבור משרה בהיקף של 85% וללא הרכיבים החד פעמיים כמפורט להלן מכוח ההסכם הקודם: מענק שנתי ומענק נדחה, מענק הסתגלות ואופציות.

ביאור 38: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ב. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (לרבות דירקטורים) (המשך)

4. יו"ר הדירקטוריון (המשך)

בהסכם נקבע כי ביטול ההתקשרות יעשה בהודעה של שישה חודשים מראש, אשר החברה תהיה רשאית לקצרם בכפוף לתשלום מלוא הזכויות עד תום תקופת ההודעה המוקדמת.

בהסכם נקבעו הגבלות אי תחרות בתקופת ההסכם. ההגבלות האמורות יחולו על מר נוה במשך תקופה של שישה חודשים מתום תקופת ההודעה המוקדמת.

יצויין כי בעת אישור ההסכם, הובהר כי זכויות קיימות שנצברו מכוח ההסכם הקודם לא ייפגעו, לרבות אופציות, מענק שנתי יחסי ומענק משתנה נדחה בגין התקופה בה היה בתוקף ההסכם הקודם, השלמה בגין זכאות לפיצויי פיטורין לפי משכורת אחרונה, ומענק הסתגלות כמפורט להלן:

מענק הסתגלות - מר נוה זכאי לחופשת הסתגלות בת שישה (6) חודשים מתום תקופת ההודעה המוקדמת, במסגרתה ישולמו למר נוה מלוא המשכורת החודשית הצמודה וכן שווים של מלוא התנאים הסוציאליים והתנאים הנלווים על פי הסכם זה (למעט רכב וטלפון נייד) וזאת מבלי שמר נוה יידרש להתייצב לעבודתו.

אופציות - ביום 5 ביוני 2013, אישר דירקטוריון החברה, בהמשך לאישור ועדת התגמול של החברה, הצעה פרטית מהותית למר נוה של 175,000 כתבי אופציה (לא רשומות למסחר) (להלן ביחד: "**כתבי האופציה**"), הניתנות למימוש למניות רגילות של החברה, בהתאם לשווי ההטבה הגלום בכתבי אופציה (להלן: "**ההקצאה הפרטית**"). ההקצאה הפרטית נערכה בהתאם לתנאי תוכנית 2013, כמפורט בביאור 39(א)(2), בכפוף למספר חריגים והתאמות, אשר העיקריים שבהם מפורטים להלן: במסגרת ההסכם הישן הוקצו למר נוה כתבי האופציה ללא תמורה. מחיר המימוש נקבע ביום 9 ביולי 2013 לסך של 72.5 ש"ח לכל כתב אופציה עבור כתבי האופציה הכלולות במנה הראשונה, 75 ש"ח לכל כתב אופציה עבור כתבי האופציה הכלולות במנה השנייה ו-77.5 ש"ח לכל כתב אופציה עבור כתבי האופציה הכלולות במנה השלישית. כמו כן, נקבעה תקרה למחיר המנייה בעת המימוש בסך של 137 ש"ח לכל מנייה של החברה. השווי ההוגן של כתבי האופציה ליום 9 ביולי 2013, הינו 13.03 ש"ח בממוצע לכל כתב אופציה, המשקף שווי הוגן כולל של כ- 2.3 מיליוני ש"ח בגין כל כתבי האופציה בעת הענקתם.

במסגרת אישור האסיפה את ההסכם, נקבע כי תנאי התגמול האמורים הינם בהתאם למדיניות התגמול (דאז) של החברה, וועדת התגמול והדירקטוריון רשאים להגדילם בשיעור של עד 5% (דהיינו תוספת של עד כ- 6.5 אלפי ש"ח לשכר החודשי), ובלבד שבכל מקרה לא תעלה עלות השכר הכוללת על 2.5 מיליוני ש"ח או על סכום העולה על 85% ממכפלת עלות העסקתו של עובד או עובד קבלן בעל השכר הנמוך בחברה ב- 35, לפי הנמוך מבין השניים, וזאת ככל שניתן יהיה להגדילה במקרה של העלאת התקרה לתשלום, כתוצאה מעלית השכר לעובד בעל השכר הנמוך ביותר או כתוצאה מפרשנות שתתקבל להוראות חוק תגמול בכירים בקשר עם אופן חישוב עלות השכר (להלן: "**מגבלת העדכון**").

ביום 7 בנובמבר 2016 אישרו ועדת התגמול ודירקטוריון החברה לשנות ולהתאים את מגבלת עדכון התגמול של מר נוה, בהתאם למדיניות התגמול החדשה של החברה, ולהבהרות שנתקבלו בקשר לפרשנותו של חוק תגמול בכירים באופן שסך עלות השכר של יו"ר הדירקטוריון לא תעלה על 85% מ-2.5 מיליוני ש"ח בתוספת הפרשות לפיצויים ולתגמולים על פי דין (להלן וביחד: "**המגבלות המעודכנות**"). העדכון אושר באסיפה הכללית, למען הזהירות ברוב מיוחד, ביום 18 בדצמבר 2016. בעקבות התיקון האמור, בשלב זה, לא יחול שינוי בשכרו של יו"ר הדירקטוריון, אולם בהתאם לאישור האסיפה, וועדת התגמול ודירקטוריון החברה יהיו רשאים לאשר העלאה של עד 5% בשכר האמור (דהיינו תוספת של עד כ- 6.5 אלפי ש"ח לשכר החודשי), בהתאם למגבלות המעודכנות. נכון למועד זה לא חל שינוי בשכרו

יצויין כי כלל ביטוח השקיעה בשתי קרנות שמר נוה היה שותף ומנהל בהן עוד טרם מינויו ליו"ר הדירקטוריון של החברה. במסגרת הליכי מינויו של מר נוה, הוסכם, בין היתר, כי מר נוה לא יקבל כל תקבול על חשבון כספי עמיתים שהושקעו בקרן אגיית ר.מ השקעות וטכנולוגיות רפואיות בע"מ (להלן: "**הקרן הראשונה**") וכי ימכור את חלקו בקרן השנייה בתוך תקופה קצובה. נכון למועד הדוח, חלקו של מר נוה בשותף הכללי ובשותף המנהל של הקרן הראשונה עומד על 100% (ומוחזק באמצעות נאמן). בשנת הדוח שילמה כלל ביטוח לקרן הראשונה (בגין חלק הנוסטרו) סך של כ- 214 אלפי דולר כדמי ניהול.

ביאור 38: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ב. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (לרבות דירקטורים) (המשך)

4. יו"ר הדירקטוריון (המשך)

תקופת ההשקעה של הקרן הראשונה, לרבות תקופות הארכה, בהתאם להסכם השותפות, הסתיימה ביום 26 באוגוסט 2017. החל ממועד זה לא גבתה הקרן דמי ניהול מהשותפים בקרן לרבות כלל ביטוח. בסמוך לסיום תקופת ההשקעה של הקרן הראשונה, פנה השותף הכללי של הקרן למשקיעים ואפשר למשקיעים לבחור באחת מן האפשרויות: פירוק והנזלת הקרן על ידי השותף הכללי או חלוקה בעין של חברות הפורטפוליו. כלל ביטוח החליטה על חלוקה בעין של חברות הפורטפוליו ונמצאת בהליכי יישום של החלטה זו.

5. הסכם העסקת המנכ"ל

מר איזי כהן מכהן כמנכ"ל החברה וכלל ביטוח מיום 1 בנובמבר 2012. ביום 7 במרס 2018 הודיע מנכ"ל החברה, מר כהן על כוונתו לסיים את כהונתו כמנכ"ל החברה וכלל ביטוח. כהונתו צפויה להסתיים במהלך חודש יוני 2018. יובהר כי עם סיום כהונתו של המנכ"ל הוא אינו זכאי לתשלומים נוספים מעבר לאמור בהסכם העסקתו.

הדירקטוריון החליט ביום 11 במרס 2018 על מינויה של ועדה לאיתור והמלצה על מנכ"ל חדש לחברה, בראשות יו"ר הדירקטוריון דני נוה, בה חברים דירקטורים בחברה ובכלל ביטוח ("ועדת האיתור"). ועדת האיתור תקבע את סדרי עבודתה ואת הקריטריונים לבחירת המועמדים לכהונה כמנכ"ל, תראיין מועמדים לכהונה, תבחן את התאמתם ותגיש את המלצותיה לדירקטוריון.

להלן יפורטו עיקרי הסכם העסקתו של מר כהן:

א. הסכם ההעסקה הישן

בחודש נובמבר 2012 אישר דירקטוריון החברה התקשרות בהסכם העסקה (להלן: "**ההסכם הישן** ") עם מנכ"ל החברה מר איזי כהן (להלן: "**מר כהן**") במסגרת ההסכם שתוקפו לחמש שנים מיום 1 בנובמבר 2012 ועד חודש אוקטובר 2017.

ביום 9 באוקטובר 2016, בעקבות כניסתו לתוקף של חוק תגמול בכירים, הודיעה החברה למנכ"ל החברה (ולנושאי משרה נוספים בה שהינם כפופים למנכ"ל) כי החל ממועד כניסתו לתוקף של חוק תגמול בכירים, ביום 12 באוקטובר 2016, מופחת התגמול לו הוא זכאי באופן שיתאם להוראות חוק תגמול בכירים וכי עד לתום תקופת ההסכם הקצוב עמו, תנאי התגמול שלו יותאמו להוראות חוק תגמול בכירים באופן שבו החל מיום 12 לאוקטובר 2016, ישולם לו תגמול קבוע בלבד, שיוגבל באופן על פיו לא יהיה זכאי לתגמול שההוצאה השנתית החזויה בשלו בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים, תעלה על 2.5 מיליוני ש"ח בתוספת הפרשה לפיצויים ותגמולים על פי דין. למען הסר ספק לא יהיה בשינוי התנאים כאמור כדי לפגוע בזכויות שנצברו קודם למועד זה. ביום 7 בנובמבר 2016 הודיע מנכ"ל החברה ליו"ר הדירקטוריון כי הוא מקבל את מכתב החברה, תוך שמירה על זכויותיו על פי הדין וההסכם.

ב. עיקרי הסכם ההעסקה החדש

ביום 29 ביולי 2017, הודיע המנכ"ל ליו"ר הדירקטוריון, מר דני נוה, על החלטתו בדבר נכונותו להאריך את כהונתו כמנכ"ל החברה בשנתיים נוספות. ביום 29 באוגוסט 2017 ו- 10 בספטמבר 2017, אישרו ועדת התגמול ודירקטוריון החברה, בהתאמה, את הארכת כהונתו של מנכ"ל החברה וההתקשרות עימו בהסכם העסקה חדש וזאת החל מיום 1 בנובמבר 2017 לתקופה קצובה של שנתיים, קרי עד ליום 31 באוקטובר 2019, עם אפשרות להארכה מצד החברה (ובכפוף להסכמת המנכ"ל) באותם תנאים, בשנה נוספת, בהודעה של 3 חודשים מראש והכל כמפורט להלן: ("**תנאי ההסכם החדש**", "**תקופת ההסכם**" ו-"**תקופת ההארכה**", בהתאמה). הארכת כהונתו של המנכ"ל אושרה ביום 23 באוקטובר 2017 על ידי האסיפה הכללית של החברה וכלל ביטוח. כאמור לעיל, כהונתו של מר כהן צפויה להסתיים במהלך חודש יוני 2018.

תנאי ההסכם החדש אושרו בהתאם לחוק תגמול בכירים, בהתאם להוראות הממונה לעניין תגמול בגופים מוסדיים וכן בהתאם למדיניות התגמול של החברה ושל כלל ביטוח, הכל כמפורט להלן.

ביאור 38: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ב. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (לרבות דירקטורים) (המשך)

5. הסכם העסקת המנכ"ל (המשך)

ב. עיקרי הסכם ההעסקה החדש (המשך)

סך התגמול של המנכ"ל הינו שני מיליון וחצי שקלים (2.5 מיליוני ש"ח) בשנה[3] בהתאם לאמור להלן.

השכר וסך התגמול יותאמו בתחילת כל שנה קלאנדרית[4] להוראות חוק תגמול בכירים, באופן שההוצאה החזויה בגין התגמול למנכ"ל לפי העלות הכוללת של רכיבי התגמול, לשנה, בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים, תהיה בהתאם לסעיף 2 לחוק תגמול בכירים[5] על פי הגבוה מבין (להלן: "**מגבלת התגמול**")[6] :

(1) שני מיליון וחצי שקלים (2.5 מיליוני ש"ח) בשנה[7] (להלן: "**מגבלת הסכום**"); או

(2) מכפלת ההוצאה בשל התגמול הנמוך ביותר, לפי עלות היקף משרה מלאה בשיעור של 100%, ששילמה החברה לעובד, במישרין או בעקיפין (לרבות לעובד קבלן המועסק ישירות ע"י החברה, או לעובד המועסק ע"י נותן שירות המועסק ע"י החברה), ב-35[8] (להלן ובהתאמה: "**השכר המינימלי**" ו- "**מגבלת השכר המינימלי**").

בנוסף, השכר וסך התגמול עשויים להשתנות בהתאם ובכפוף להחלטת ועדת התגמול והדירקטוריון במקרה בו יתברר כי רכיבים נוספים (מעבר להפרשה לתגמולים[9] והפרשה לפיצויים על פי דין) אינם נכללים במגבלת התגמול.

סך התגמול כמפורט לעיל יהווה בסיס להפרשות לניכויים ולתנאים סוציאליים

המנכ"ל יהיה זכאי להמיר רכיבי תגמול נלווים שמעבר למתחייב על פי חוק (כגון הטבת רכב חברה או גילומה) לתוספת שכר ובלבד שהמרה כאמור לא תגדיל את עלות ההעסקה השנתית של המנכ"ל, מעבר למגבלת התגמול.

על אף כל האמור לעיל, מובהר כי סך התגמול, כהגדרתו בחוק תגמול בכירים, למנכ"ל לא יעלה בכל מקרה על שלושה וחצי מיליון ש"ח (3.5 מיליוני ש"ח) בשנה.

המנכ"ל לא יהיה זכאי למשכורת 13.

במהלך תקופת כהונתו, עשוי המנכ"ל להתבקש על ידי החברה לכהן כדירקטור בחברות שונות בקבוצת החברה וזאת ללא תשלום תמורה נוספת כלשהי מעבר לתמורה המשתלמת לו מכוח ובהתאם להוראות ההסכם החדש.

הפרשות סוציאליות - המנכ"ל יהיה זכאי להפרשות חודשיות של החברה בשיעור של 7.5% מהשכר לתגמולים ולאבדן כושר עבודה, 8.3% לפיצויים ו- 7.5% לקרן השתלמות.

במקרה של הפסקת יחסי עובד מעביד מכל סיבה שהיא (למעט נסיבות חריגות בהן לא יהיה זכאי המנכ"ל לפיצויים בהתאם להוראות הדין בגין תקופת עבודתו עבור החברה), המנכ"ל יהיה זכאי לשחרור ו/או העברה לבעלותו של כל הכספים שנצברו לזכותו בביטוח המנהלים ובקרן ההשתלמות, על רווחיהם. בנוסף, אם וככל שהסכום שנצבר ברכיב הפיצויים בביטוח המנהלים לא יגיע לסכום פיצויי פיטורים מלאים לו יהיה המנכ"ל זכאי על-פי דין לו היה מפוטר, תשלים החברה את ההפרש שיגיע למנכ"ל וזאת בין בפיטורים ובין בהתפטרות.

על אף כל האמור לעיל, במקרה בו תסתיים עבודתו של המנכ"ל בנסיבות בהן לא יהיה זכאי לפיצויי פיטורים ו/או להודעה מוקדמת על-פי דין, תהיה החברה רשאית להביא את ההסכם לסיומו לאלתר. כמו כן, במקרה בו יסתיימו יחסי העבודה בנסיבות כאמור, תהיה החברה רשאית לשלול מהמנכ"ל את זכאותו לפיצויי פיטורים שנצברו במהלך התקשרותו עם החברה ו/או לדמי הסתגלות ו/או לתקופת הודעה מוקדמת ו/או לתשלומים ו/או תנאים בתקופת ההודעה המוקדמת.

החזר הוצאות - המנכ"ל יהיה זכאי להחזר הוצאות בקשר עם מילוי התפקיד, וכן יהיה זכאי לטלפון נייד, עיתון וכיוצ"ב לרבות גילום שווי זקיפת ההטבה לצרכי מס וכן תנאים נלווים נוספים כקבוע במדיניות התגמול של החברה, והכל בכפוף למגבלת התגמול.

---

[3] צמוד למדד מיום פרסומו של חוק תגמול בכירים (12 לאפריל 2016). לצורך חישוב סך התגמול כאמור לא ילקחו בחשבון הפרשה לתגמולים לרבות אובדן כושר עבודה והפרשה לפיצויים על פי דין אותם ניתן יהיה להפריש על סך רכיבי התגמול (שכר יסוד) והכל בכפוף ובהתאם למדיניות התגמול של החברה.

[4] וידווח מדי שנה כאמור לוועדת התגמול והדירקטוריון.

[5] מובהר כי לצורך חישוב סך התגמול כאמור לא יילקחו בחשבון תגמול שההוצאה בגינו אינה חזויה בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים.

[6] ההוצאה תחושב בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים, כמפורט בחוק תגמול בכירים, כפי שיהיו מעת לעת

[7] ראה ה"ש 22.

[8] בשנה שקדמה למועד ההתקשרות.

[9] לרבות אובדן כושר עבודה.

ביאור 38: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ב. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (לרבות דירקטורים) (המשך)

5. הסכם העסקת המנכ"ל (המשך)

ב. עיקרי הסכם ההעסקה החדש (המשך)

במידה שהמנכ"ל יבחר לקבל רכב - החברה תעמיד לרשות המנכ"ל רכב הולם אשר ישמש את המנכ"ל במהלך תקופת ההסכם (בכפוף להחלפת הרכב אחת לתקופה כמקובל בחברה) וכן ישולמו לו ההוצאות הכרוכות באחזקת רכב, והכל במסגרת ובכפוף למגבלת התגמול.

חופשה, מחלה והבראה - המנכ"ל יהיה זכאי למכסת חופשה שנתית של 25 ימים, חופשת מחלה והבראה של 12 ימים, הכל לפי נהלי החברה. יובהר כי ככל שעד תום תקופת ההסכם לא ינוצלו ימי החופשה הם יהיו ניתנים לפדיון, וזאת בכפוף למגבלת התגמול. ככל שעקב ניצול מגבלת התגמול, לא תתאפשר צבירתם של ימי חופשה, ימי חופשה שיצברו מעבר למגבלת התגמול ימחקו.

הודעה מוקדמת - בכל מקרה של סיום יחסי עובד מעביד מכל סיבה שהיא במהלך תקופת ההעסקה מצידו של המנכ"ל, ייתן המנכ"ל לחברה הודעה מוקדמת בת 90 יום.

בכל מקרה של סיום יחסי עובד מעביד מכל סיבה שהיא[10] במהלך תקופת העסקה מצידה של החברה או במקרה של סיום ההסכם בתום תקופת ההסכם מבלי שהוארך או בתום תקופת ההארכה מבלי שהוארכה, תיתן החברה למנכ"ל הודעה מוקדמת בת 180 יום.

במהלך תקופת ההודעה המוקדמת יקבל המנכ"ל את מלוא המשכורת החודשית וכן את מלוא התנאים הסוציאליים והתנאים הנלווים. החברה תהיה רשאית לוותר על עבודת המנכ"ל בפועל בתקופה זו וזאת מבלי שיגרעו זכויותיו לתנאים האמורים.

במקרה בו החברה היא זו שתודיע למנכ"ל על סיום יחסי העבודה במהלך ששת החודשים האחרונים לתקופת ההסכם או לתקופת ההארכה, יהיה זכאי המנכ"ל להודעה מוקדמת, לפי התקופה הארוכה יותר מבין: (1) 180 יום כאמור לעיל, או (2) תקופת הודעה מוקדמת אשר תסתיים בתום שלושה חודשים לאחר סיום תקופת ההסכם או סיום תקופת ההארכה, דהיינו ב- 31 בינואר 2020 או 31 בינואר 2021, לפי המקרה.

פיטורים במהלך תקופת ההסכם או עזיבה תוך 12 חודשים ממועד העברת שליטה (כהגדרתה במדיניות התגמול של החברה)[11] בחברה ובטרם הסתיים ההסכם – במקרה כאמור, המנכ"ל יהיה זכאי לשכר חודשי עד תום התקופה, בכפוף למגבלת התגמול על פי חוק תגמול בכירים. על אף האמור לעיל, במקרה בו יסתיימו יחסי עובד מעביד בנסיבות כאמור, והמנכ"ל יחל לעבוד לפני תום תקופת העסקה בתאגיד בתחומי הביטוח, הפנסיה והגמל או להעניק שירותים לתאגיד כאמור, אזי לא יהיה זכאי או במקרה שקיבל, ישיב לחברה, את החלק היחסי בגין התקופה החל ממועד תחילת עבודתו ועד לתום תקופת העסקה. בכל מקרה של הארכת ההסכם, האמור יחול ביחס לתקופת הארכה, למעט ביחס למקרה של העברת שליטה נוספת, במקרה בו העברת שליטה ארעה כבר בתקופת ההסכם.

אי תחרות – בהסכם נקבעו כי כל עוד נמשכים יחסי העבודה בין המנכ"ל לבין החברה, לרבות בתקופת ההודעה המוקדמת ולרבות בתקופה בה או בגינה הוא מקבל פיצוי פיטורין כאמור לעיל, המנכ"ל מתחייב לא להתחרות בחברה, ו/או במיזמים, ו/או בפעילות כלשהי שבהם החברה שותפה, בין במישרין בין בעקיפין, בין בעצמו בין באמצעות מי מטעמו, בין כעובד, יועץ, שותף, קבלן, מפיץ, בעל מניות, בין ביוזמתו ובין ביוזמת אדם אחר, ובין בכל דרך אחרת בלא שקיבל את הסכמת החברה לכך מראש ובכתב.

תגמול הוני – ככל שהמנכ"ל יבקש בעתיד להמיר חלק משכרו העתידי בתגמול הוני שווה ערך, האסיפה הכללית הסמיכה את ועדת התגמול והדירקטוריון לאשר את ההקצאה ותנאיה, בכפוף להוראות הדין והוראות מדיניות התגמול של החברה באותה עת.

פטור ביטוח ושיפוי - על המנכ"ל ימשיכו לחול הסדרי הביטוח, פטור ושיפוי הקיימים ביחס לדירקטורים ונושאי משרה בחברה[12].

מענק הסתגלות - יצויין כי בהתאם להסכם הקיים למנכ"ל זכות ל- 6 חודשי עבודה בתוספת תנאים סוציאליים ותנאים נלווים לשכר, אשר התשלום בגינם, בסך של כ- 1.43 מיליוני ש"ח, הופרש במלואו בספרי החברה בעבר. המענק ישולם למנכ"ל בהתאם להסכם הקיים, עם תום תקופת כהונתו בחברה.

---

[10] למעט במקרה בו תסתיים עבודתו של המנכ"ל בנסיבות בהן לא יהיה זכאי לפיצויי פיטורים.

[11] העברת שליטה –משמעה עסקה לפיה הנאמן ו/או כל אחד אחר המחזיק במניות השליטה בחברה יעביר את השליטה בחברה, ו/או החברה תעביר את השליטה בכלל ביטוח, לצד ג'. האמור יכלול כל העברה של שליטה, כהגדרתה להלן, לרבות העברה על ידי נאמן ופעולה שבעקבותיה החברה תהפוך מחברה ללא בעל שליטה לחברה עם בעל שליטה, ולמעט העברת שליטה שבעקבותיה החברה תהיה חברה ללא בעל שליטה. "שליטה" לעניין זה כמשמעותה בחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968.

[12] המנכ"ל קיבל מהחברה כתב פטור וכתב שיפוי, בדומה לדירקטורים ונושאי המשרה בחברה.

ביאור 38: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ב. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (לרבות דירקטורים) (המשך)

5. הסכם העסקת המנכ"ל (המשך)

ב. עיקרי הסכם ההעסקה החדש (המשך)

תשלום צבירת ימי חופשה מתקופת ההסכם הקיים - בהתאם להחלטת ועדת התגמול והדירקטוריון מחודש אוקטובר 2016 ניתנה למנכ"ל ארכה לניצול שעות חופשה אותן צבר מעבר לשעות החופשה אותן ניתן היה לצבור על פי המכסה האפשרית לפי נהלי החברה, וזאת עד לתום תקופת ההסכם הקיים. בגין שווי כל שעות החופשה בוצעה הפרשה חשבונאית בסך של כ- 800 אלפי ש"ח. בהתאם להחלטה האמורה, פדה המנכ"ל את שעות החופשה שנותרו לו בתום תקופת ההסכם הקיים.

ג. כתבי אופציה

ביום 6 בדצמבר 2012, אישר דירקטוריון החברה, בהמשך לאישור ועדת הביקורת של החברה, הצעה פרטית מהותית למר כהן של 600,000 כתבי אופציה (לא רשומות למסחר) (להלן ביחד: "**כתבי האופציה**"), הניתנות למימוש למניות רגילות של החברה, בהתאם לשווי ההטבה הגלום בכתבי האופציה (להלן: "**ההקצאה הפרטית**"). ההקצאה הפרטית נערכת בהתאם לתנאי תוכנית 2013, כמפורט בביאור 39(א)(2), בכפוף למספר חריגים, אשר העיקריים שבהם מפורטים להלן.

כתבי האופציה הוצעו ללא תמורה. מחיר המימוש נקבע לסך של 55 ש"ח לכל אופציה עבור כתבי האופציה הכלולות במנה הראשונה, 57.5 ש"ח לכל אופציה עבור כתבי האופציה הכלולות במנה השנייה ו-60 ש"ח לכל אופציה עבור כתבי האופציה הכלולות במנה השלישית. כמו כן, נקבעה תקרה למחיר המנייה בעת המימוש (כמפורט בביאור 39(א)(2)) בסך של 135 ש"ח לכל מנייה של החברה.

תקופות ההבשלה של כתבי האופציה הנן:

- 200,000 כתבי האופציה (להלן: "**המנה הראשונה**") היו ניתנות למימוש החל מתום שנה ממועד הקצאתן לנאמן ביום 26 בפברואר 2013 (להלן: "**מועד ההקצאה**").
- 200,000 כתבי האופציה (להלן: "**המנה השנייה**") היו ניתנות למימוש החל מתום שנתיים ממועד ההקצאה.
- 200,000 כתבי האופציה (להלן: "**המנה השלישית**") היו ניתנות למימוש החל מתום שלוש שנים ממועד ההקצאה.

כל כתבי האופציה היו ניתנות למימוש על ידי הניצע החל ממועד הבשלתן ועד לתום חמש שנים ממועד ההקצאה לנאמן (למעט חריג לעניין העברת שליטה בחברה, כמפורט להלן, וכן למעט חריגים נוספים לעניין הפסקת יחסי עובד מעביד), קרי עד ליום 26 בפברואר 2018.

בהתאם לתנאי ההקצאה במקרה של העברת שליטה בחברה, זכאותו של מר כהן לממש את כל כתבי האופציה הכלולות במנות הבאות שטרם הבשילו עד לאותו מועד תואץ ומר כהן יהיה זכאי לממש את כל כתבי האופציה שהוקצו לנאמן בעדו ממועד העברת השליטה ועד לתום חמש שנים ממועד הקצאת כתבי האופציה לנאמן (להלן: "**תקופת האופציה**"), או במקרה של סיום יחסי עובד מעביד בין החברה או חברה קשורה של החברה ובין מר כהן לאחר העברת השליטה, עד לתום 24 חודשים ממועד סיום יחסי העבודה האמורים, לפי המוקדם. לעניין זה "העברת שליטה" משמעה עסקה לפיה אי די בי חברה לאחזקות בע"מ תעביר את השליטה באי די בי חברה לפתוח בע"מ ו/או אי די בי חברה לפתוח בע"מ תעביר את השליטה בחברה, ו/או החברה תעביר את השליטה בכלל ביטוח, לצד ג'. למען הסר ספק יובהר, כי העברת שליטה במי מהחברות האמורות לחברה בשליטת אי די בי חברה לאחזקות בע"מ, במישרין ו/או בעקיפין, לא תיחשב כ"העברת שליטה". "שליטה" לעניין זה כמשמעותה בחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968. מובהר, כי מינוי בעל תפקיד מטעם בית משפט למי מבין החברות האמורות ו/או מינוי נאמן בהתאם לתיקון להיתר השליטה בכלל ביטוח שנכנס לתוקף ביום 31 באוגוסט 2012 לא יהווה שינוי שליטה.

ביאור 38: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ב. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (לרבות דירקטורים) (המשך)

5. הסכם העסקת המנכ"ל (המשך)

ג. כתבי אופציה (המשך)

בהמשך לאמור בביאור 1(א) לעיל, וכפי שאושר בחודש אוגוסט 2014, על ידי דירקטוריון החברה, בהמלצת ועדת התגמול, ביום 8 במאי 2014, עם כניסתו לתוקף של הסדר הנושים באי די בי פתוח, התקיים התנאי של "העברת שליטה" ובעקבותיו זכאי היה מר כהן לממש את כל כתבי האופציה עד לתום חמש שנים ממועד הקצאת כתבי האופציה לנאמן. לאמור לא הייתה השפעה מהותית על הדוחות הכספיים של החברה.

השווי ההוגן של כתבי האופציה, ליום 6 בדצמבר 2012, הינו 18.29 ש"ח לכל אופציה, המשקף שווי הוגן כולל של כ-11 מיליוני ש"ח בגין כל כתבי האופציה באותו מועד. לפרטים נוספים, ראה ביאור 39(ג).

בימים 23 באוקטובר 2017 ו- 13 בדצמבר 2017 מימש מר כהן את כל כתבי האופציה ונכון למועד זה אינו מחזיק בניירות ערך של החברה.

6. פטור, ביטוח או התחייבות לשיפוי, לנושאי משרה, שבתוקף לתום תקופת הדיווח

א. להלן תיאור ההסדר החל בגין ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה בחברה:

(1) החל מיום 1 בדצמבר 2014 רוכשת החברה פוליסות ביטוח אחריות נושאי משרה לתקופה של שנה אחת, כל אחת מהפוליסות האמורות הינה משותפת לחברה ולחברות מקבוצת החברה לרבות כלל פיננסים. כלל ביטוח אינה המבטחת בפוליסות האמורות.

(2) יצויין כי במהלך השנים 2005–2014, רכשו חברות הנמנות על קבוצת אי די בי, לרבות החברה (להלן: "**חברות מקבוצת אי די בי**") פוליסות ביטוח בסיסיות עבור כל חטיבה בקבוצה, בנפרד (להלן: "**הפוליסה הבסיסית**"). גבולות האחריות של הפוליסה הבסיסית בשנים אלו היו בין 20 ל- 50 מיליוני דולר לתקופת הביטוח על פי הפוליסה הרלבנטית. בנוסף, רכשו חברות מקבוצת אי די בי באותן שנים, פוליסות ביטוח קבוצתיות משותפות לחברות הקבוצה (להלן: "**הפוליסה הקבוצתית**"). הפוליסה הקבוצתית חלה (כפוף לתנאיה) רק מעבר לגבולות האחריות מכוחהפוליסה הבסיסית של כל חטיבה בקבוצה. הסך המרבי של גבולות אחריות המבטח במסגרת כל פוליסה קבוצתית כאמור היה 90 מיליוני דולר (להלן: "**סכום גבול האחריות המקורי**"), לתקופת הביטוח על-פי הפוליסה הרלבנטית. בנוסף, החל מאוגוסט 2010, כלל הכיסוי הביטוחי של חברות הקבוצה רובד ביטוחי נוסף, במסגרתו הוקנה כיסוי ביטוחי, שהשלים את סכום גבול האחריות על-פי הפוליסה הקבוצתית עד לסכום גבול האחריות המקורי, במקרה בו גבול האחריות על-פי הפוליסה הקבוצתית קטן או מוצה עקב תביעה או תביעות, ככל שהוגשו על-פי הפוליסה הקבוצתית על-ידי מי מחברות הקבוצה שהשתתפו בה, ובלבד שסכום ההשלמה כאמור לא עלה במצטבר על סכום השווה לגבול האחריות המקורי של הפוליסה הקבוצתית (להלן: "**הרובד הביטוחי הנוסף**"). יובהר כי הרובד הביטוח הנוסף חל על תביעות חדשות, אשר אינן קשורות לתביעה או תביעות אשר גרמו להפחתה או למיצוי סכום גבול האחריות המקורי. למרות האמור לעיל, החל מאוגוסט 2012, הרובד הביטוחי הנוסף לא חל על חטיבת אי די בי (הכוללת את אי די בי אחזקות, אי די בי פתוח וחברות פרטיות בשליטתן).

(3) עוד יצויין כי במהלך השנים האחרונות הוגשו כנגד חברות בקבוצת אי די בי וכנגד נושאי משרה בחברות בקבוצת אי די בי תביעות שונות וכן התראות בגין תביעות נוספות כנגדם בסך כולל של מיליארדי ש"ח. התביעות וההתראות האמורות מתייחסות לשנות חיתום שונות שבכל אחת מהן היה כיסוי בפוליסות נפרדות כאמור. חלק מסכומי התביעות והדרישות הינם מעבר לגבולות האחריות בפוליסות. נכון למועד הדוח מתנהלות בבתי המשפט תביעות המתייחסות לשנות חיתום שונות (שחלקן חורג מסכום גבול האחריות בפוליסה) בסכום נטען של כ-3.9 מיליארדי ש"ח[13].

החברה מכוסה בפוליסות אלו בביטוח משנה 100%, כאשר מבטחי המשנה בפוליסות הינם מבטחי משנה בינלאומיים שדירוגם הבינלאומי הינו A- לפחות. לעניין החשיפה למבטחי משנה ראה ביאור 37(ו)(8).

יובהר כי, אי עמידה בהתחייבויות של מבטחי המשנה כלפי החברה אינה משחררות את החברה מהתחייבויותיה כלפי המבוטחים על פי פוליסות הביטוח. מבטח משנה, אשר לא יעמוד בהתחייבויותיו על פי חוזי ביטוח המשנה, עלול לגרום לחברה הפסדים.

[13] הסכום האמור כולל בקשה לתובענה ייצוגית שמתנהלים בגינה הליכים משפטיים בקשר עם הגשת תביעה מתוקנת ואשר יתכן וסכומה ישתנה בעתיד.

ביאור 38: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ב. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (לרבות דירקטורים) (המשך)

6. פטור, ביטוח או התחייבות לשיפוי, לנושאי משרה, שבתוקף לתום תקופת הדיווח (המשך)

(4) ביום 18 בדצמבר 2016 אישרה האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה מדיניות תגמול הכוללת סעיף פטור, שיפוי וביטוח לנושאי משרה. במסגרת מדיניות התגמול נקבע כי החברה תהיה רשאית לרכוש לנושאי המשרה בקבוצה ביטוח אחריות נושאי משרה וזאת, בסכומי ביטוח שלא יעלו על 400 מיליוני דולר ובתמורה לפרמיה שנתית שלא תעלה על 1 מיליון דולר וכן כי החברה תהיה רשאית לרכוש ביטוח נושאי משרה מסוג Run Off במקרה של העברת שליטה בחברה ו/או בחברה בת.

בהתאם להחלטה האמורה התקשרה החברה בפוליסת ביטוח שהנפיק מבטח שאינו צד קשור לתקופה שמיום 1 לדצמבר 2016 ועד ליום 30 בנובמבר 2017 ולאחר מכן מיום 1 בדצמבר 2017 ועד ליום 30 בנובמבר 2018 ("**הפוליסות לשנת 2017 ו- 2018**"), במסגרתן רכשה החברה כיסוי ביטוח עבור נושאי משרה בחברה ולחברות המוחזקות על ידה, לרבות חברת כלל פיננסים בע"מ והחברות המוחזקות על ידה. גבול האחריות הכוללת של כל אחת מפוליסות הביטוח לשנת 2017 ו- 2018 הינו עד 200 מיליוני דולר (ארה"ב) בגין תביעה אחת או במצטבר, סך הפרמיה השנתית הינו במסגרת הסכום שאושר בהחלטת האסיפה הכללית.

ב. להלן תיאור ההסדר החל בגין שיפוי לדירקטורים ונושאי משרה בחברה:

(1) ביום 10 באוקטובר 2002, אישרה האסיפה הכללית של החברה התחייבות לשיפוי לדירקטורים, לנושאי משרה בחברה ובחברות נוספות בקבוצה עד לשיעור של 25% מהונה העצמי של החברה במועד השיפוי. בהתאם, מעניקה החברה לנושאי משרה בחברה ובחברות בנות מסוימות כתבי שיפוי.
(2) ביום 16 באפריל 2008, אישרו ועדת הביקורת והדירקטוריון של החברה הענקת כתבי שיפוי מעודכנים לנושאי משרה בחברות מסוימות בקבוצה, לרבות החברה, הדומים במהותם לכתבי השיפוי שאושרו כאמור.
(3) ביום 3 במאי 2012, אישרה האסיפה הכללית של החברה הענקת כתבי שיפוי חדשים על ידי החברה, לדירקטורים ולנושאי משרה בחברה ו/או בחברות נוספות בקבוצה (להלן: "**כתב השיפוי החדש**") עד לשיעור של 25% מההון המיוחס לבעלי המניות של החברה במועד השיפוי. בהתאם, מעניקה החברה לנושאי משרה בחברה ובחברות בנות מסוימות כתבי שיפוי.

הוראות כתב השיפוי החדש גוברות על כל התחייבות או הסכמה קודמות (טרם שנחתם כתב השיפוי החדש), בין בכתב ובין בעל פה, בין החברה לבין נושא המשרה בעניינים האמורים בכתב השיפוי החדש, וזאת, גם ביחס לאירועים שאירעו טרם חתימת כתב השיפוי החדש. האמור כפוף לכך, שכתב שיפוי קודם שניתן לנושא המשרה, אם ניתן, יוסיף לחול ולהיות תקף ביחס לכל אירוע שאירע טרם חתימת כתב השיפוי החדש (אף אם הליך בגינו הוגש כנגד נושא המשרה לאחר חתימת כתב השיפוי החדש), אם תנאיו של כתב השיפוי החדש מרעים את תנאי השיפוי עבור נושא המשרה ביחס לאירוע כאמור, כפוף לכל דין.
ביום 28 ביולי 2013 אישרה האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה תיקון להשמטות שנעשו בהגדרות של "הליך מנהלי" ו"תשלום לנפגע הפרה" בכתב השיפוי החדש, שלא בהתאם להגדרות כפי שאלה מופיעות בתקנון החברה. בהתאם, הותאמו הגדרות "הליך מנהלי" ו"תשלום לנפגע הפרה" בכתב השיפוי החדש להגדרות המופיעות בתקנון החברה.
(4) ביום 18 בדצמבר 2016 אישרה האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה מדיניות תגמול הכוללת כאמור סעיף פטור, שיפוי וביטוח לנושאי משרה.

במסגרת מדיניות התגמול של החברה לשנת 2016 נקבע כי החברה תהיה רשאית להעניק כתבי שיפוי בנוסח שיוחלט על ידה ואושר ו/או יאושר על ידי האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה. ככל שהחברה תבקש לערוך שינוי בכתבי השיפוי, מכל סיבה שהיא, תביא החברה את כתבי השיפוי המתוקנים לאישור בפני האורגנים המוסמכים בהתאם להוראות הדין.

ג. להלן תיאור ההסדר החל בגין פטור לדירקטורים ונושאי משרה בחברה:

ביום 9 באוקטובר 2016 אישרו ועדת התגמול ודירקטוריון החברה מתן פטור מאחריות לנושאי המשרה בחברה, בכפוף לקבלת האישורים הנדרשים להענקת הפטור לפי הדין. פטור כאמור לא יחול על החלטה או עסקה שבה לבעל השליטה או לנושא משרה כלשהו בחברה (גם נושא משרה אחר מזה שעבורו מוענק כתב הפטור) יש בה עניין אישי.

במדיניות התגמול שאושרה בדצמבר 2016 נקבע כי החברה תהיה רשאית להעניק פטור מאחריות לנושאי המשרה בחברה. פטור כאמור לא יחול על החלטה או עסקה שבה לבעל השליטה או לנושא משרה כלשהו בחברה (גם נושא משרה אחר מזה שעבורו מוענק כתב הפטור) יש בה עניין אישי.

בהתאם העניקה החברה כתבי פטור לדירקטורים ונושאי המשרה בחברה.

ביאור 38: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ג. יתרות של צדדים קשורים ובעלי עניין

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2017				ליום 31 בדצמבר 2016			
	צד קשור/בעל עניין							
	צדדים קשורים אחרים [2]	קבוצת בנק הפועלים [3]	קבוצת כלל החזקות	חברות כלולות ואחרים	צדדים קשורים אחרים [2]	קבוצת בנק הפועלים [3]	קבוצת כלל החזקות	חברות כלולות ואחרים
השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה	**750,274**	**1,760,052**	**-**	**47,653**	746,220	2,093,511	-	75,415
השקעות פיננסיות אחרות:								
נכסי חוב סחירים	**75,239**	**231,962**	**-**	**-**	116,659	422,453	-	-
נכסי חוב שאינם סחירים	**-**	**295,515**	**-**	**77,778**	-	302,548	-	-
מניות	**117,438**	**57,841**	**-**	**-**	77,656	60,752	-	-
הלוואות לחברות מוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני [1]	**-**	**-**	**-**	**34,126**	-	-	-	54,100
חייבים ויתרות חובה	**1,340**	**1,720**	**3,163**	**-**	438	9,659	3,077	-
פרמיות לגבייה	**11,088**	**1,321**	**3,811**	**-**	27,081	1,334	397	-
מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה	**-**	**514,955**	**-**	**-**	-	236,188	-	-
מזומנים ושווי מזומנים אחרים	**-**	**568,550**	**-**	**-**	-	731,213	-	-
זכאים ויתרות זכות	**56**	**160**	**14,774**	**15,701**	61	682	10,238	15,432
התחייבות פיננסיות *)	**-**	**111,938**	**-**	**-**	-	111,938	-	-

*) ראה ביאור 25(א).
1) כלול בסעיף השקעות בחברות מוחזקות.
2) יתרת נכסי חוב הגבוהה ביותר במשך שנת 2017 של קבוצת אי די בי עמדה על סך של 121,407 אלפי ש"ח (2016: 135,557 אלפי ש"ח).
3) יתרת נכסי חוב הגבוהה ביותר במשך שנת 2017 של בנק הפועלים עמדה על סך של 2,636,197 אלפי ש"ח (2016: 2,636,197 אלפי ש"ח).

ביאור 38: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ד. סכומים שנכללו בדוח רווח והפסד בגין עסקאות עם צדדים קשורים ובעלי עניין ותיאורי עסקאות

	ליום 31 בדצמבר 2017					ליום 31 בדצמבר 2016					ליום 31 בדצמבר 2015				
	צד קשור/בעל עניין														
באלפי ש"ח	אי די בי פיתוח ואי די בי אחזקות	צדדים קשורים אחרים	קבוצת בנק הפועלים	קבוצת כלל החזקות	חברות כלולות	אי די בי פיתוח ואי די בי אחזקות	צדדים קשורים אחרים	קבוצת בנק הפועלים	קבוצת כלל החזקות	חברות כלולות	אי די בי פיתוח ואי די בי אחזקות	צדדים קשורים אחרים	קבוצת בנק הפועלים	קבוצת כלל החזקות	חברות כלולות
פרמיות ברוטו	**4,033**	**52,737**	**21,406**	**50,015**	**-**	1,351	78,892	33,695	47,720	-	4,351	73,793	59,177	28,138	-
רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון	**-**	**66,866**	**265,415**	**366**	**5,039**	-	75,438	139,504	420	(14,049)	-	8,756	64,611	439	7,798
הכנסות מדמי ניהול ומניהול תיקים	**-**	**-**	**20,246**	**96**	**-**	-	-	145,483	-	-	-	-	102,305	-	-
תשלומים בגין חוזי ביטוח	**1,706**	**41,240**	**10,330**	**268**	**-**	7,189	40,213	17,712	1,763	-	25,848	26,803	7,800	857	-
עמלות ביטוח	**-**	**813**	**1**	**61,555**	**-**	-	2,673	2	62,072	-	-	1,181	(44)	62,072	-
הוצאות הנהלה וכלליות	**-**	**4,744**	**4,909**	**34,634**	**-**	-	4,667	7,490	183,484	-	-	4,378	6,515	191,273	-
הוצאות אחרות	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	-	-	-	1,336	-	-	-	-	3,450	
הוצאות מימון	**-**	**-**	**3,295**	**-**	**469**	-	-	2,689	-	459	-	-	5,191	15	539

ביאור 38: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ה. עסקאות אחרות

(1) ביום 21 באוגוסט 2006, קודם לחילופי השליטה באי די בי פיתוח כמפורט בביאור 1 לדוחות הכספיים אישרה האסיפה הכללית של החברה, לאחר שהתקבל אישור וועדת הביקורת והדירקטוריון לכך, מסגרת קבועה לתרומת החברה, במישרין ו/או באמצעות חברות בנות שלה, לקרן אי די בי למען הקהילה (ע.ר.) (להלן: "**הקרן**"), הקרן הינה עמותה רשומה המרכזת תרומות לפרויקטים גדולים ומתמשכים בתחומי הסעד, החינוך, התרבות, הצלת חיים וסיוע לקהילה. באסיפה הכללית הנ"ל הוחלט כי תרומת החברה לקרן בכל שנה קלנדרית תהיה בגובה של עד 75% מתקציב התרומות הכולל של החברה באותה שנה ולא יותר מאשר 0.75% מהרווח הנקי השנתי של החברה לפי דוחותיה הכספיים המאוחדים והמבוקרים לשנה הקודמת. בעקבות תיקון מס' 16 לחוק החברות, התשנ"ט-1999, ביום 18 במרס 2012 ועדת הביקורת החליטה לקצוב את משכה של החלטת האסיפה הכללית מיום 21 באוגוסט 2006 וזאת לתקופה שממועד האסיפה הכללית האמורה ועד ליום 15 במאי 2018, היינו כשש שנים נוספות מיום קבלת החלטת ועדת הביקורת. בשנים 2012 ואילך לא העניקה החברה תרומות לקרן.

(2) בשנת 2010 נחתם בין גופים מקבוצת כלל ביטוח לבין כור תעשיות בע"מ, חברה מקבוצת אי די בי (להלן: "**כור**"), הסכם להסדרת זכויותיהם וחובותיהם ההדדיות (להלן: "**ההסכם**") בקרן Credit Suisse Emerging Markets Opportunity Fund L.P. (להלן: "**אמקו**"). אמקו הינה קרן השקעות פרטית שמנוהלת על-ידי תאגידים מקבוצת הבנק השוויצרי Credit Suisse (להלן: "**קרדיט סוויס**") ואשר מטרתה ביצוע השקעות בשווקים מתעוררים, בעיקר באמצעות מוצרי חוב. מתוקף ההסכם, לכלל ביטוח השפעה מהותית באמקו מאחר שיש לה הכוחלקחת חלק בהחלטות משמעותיות מסוימות של אמקו, כגון השקעה, באמצעות הנציג המשותף של קבוצת כלל ביטוח ושל כור. במסגרת הסכמי ההשקעה באמקו התחייבו קבוצת כלל ביטוח וכור להשקיע באמקו סך של 250 מיליוני דולר (כאשר חלקה של קבוצת כלל ביטוח הינו 125 מיליוני דולר, מתוכם, סך של כ-33 מיליוני דולר מכספים שכנגד התחייבויות שאינן תלויות תשואה והיתרה מכספי עמיתים, היינו, כספים שכנגד התחייבויות תלויות תשואה, קופות גמל וקרנות פנסיה) מתוך היקף השקעה כולל באמקו של כ-1 מיליארד דולר. ביום 8 במאי 2013 הודיע מנהל אמקו כי הפחית את יתרת ההתחייבות של המשקיעים באמקו ל-2.5% מסכום ההתחייבות המקורי לאמקו, שיימשך רק בגין דמי ניהול, השקעות המשך והתחייבות לשיפוי.

בהתאם להסכם עם מנהל הקרן מפברואר 2016 נכון למועד הדוח אין יתרת התחייבויות של המשקיעים בקרן, למעט אפשרות לקיזוז דמי ניהול בסכומים זניחים מחלוקות עתידיות. היקף ההשקעות המצטבר של קבוצת כלל ביטוח באמקו עומד על סך של כ- 45 מיליוני דולר.

יתרת ההשקעה של קבוצת כלל ביטוח למועד הדוח בניכוי החזרים בסך של כ-35.5 מיליוני דולר שהתקבלו, הינה כ-8.9 מיליוני דולר.

יצויין כי בהתאם לחוות דעת משפטית שקיבלה החברה, שאושרה בוועדת הביקורת ודירקטוריון החברה ביום 27 בינואר 2016, אי די בי פתוח אינה נחשבת בעלת שליטה בחברה לעניין פרק עסקאות בעלי עניין בחוק החברות. עם זאת, למען הזהירות בלבד, החליטה החברה כי תמשיך לראות בעסקאות עם אי די בי פתוח כעסקאות עם בעלת שליטה וכן תראה בעסקאות עם צד שלישי שלאי די בי פתוח יש עניין אישי בהן כעסקאות שלבעל השליטה יש בהן עניין אישי, וזאת למעט ביחס להתקשרות בעסקאות עם מי שעשוי להיחשב נושה מהותי של אי די בי פתוח או של בעלי השליטה בה, לרבות תאגידים בנקאיים, שאז לא תראה בהן כעסקאות שלבעלי השליטה בחברה יש בהן עניין אישי, הטעונות אישורים בהתאם לסעיפים 270(4) ו- 275 לחוק החברות.

ביאור 39: תשלום מבוסס מניות

א. פירוט תוכניות להקצאת כתבי אופציה למניות כלל החזקות

1. <u>תוכנית 2007</u>

ביום 11 במרס 2007, אימץ דירקטוריון כלל החזקות תוכנית תגמול לעובדים ונושאי משרה לשנת 2007 (להלן: "**תוכנית 2007**"), לפיה תהא כלל החזקות רשאית להעניק לעובדים ונושאי משרה בקבוצה עד 2,000,000 כתבי אופציה.

כתבי האופציה ניתנים למימוש, כל אחד, למניה רגילה בת 1 ש"ח ערך נקוב, בהתאם לשווי ההטבה הכספי הגלום בכתבי האופציה במועד המימוש ובכפוף להתאמות ולתנאים שנקבעו במהלך השנים 2014, 2015 ו- 2016 לא אושרו הקצאות כתבי אופציה מתוכנית 2007. ביום 22 ביוני 2015 החליט דירקטוריון כלל החזקות שלא להקצות לעובדים, בהתאם לתוכנית האמורה, את כל יתרת האופציות הלא רשומות שהוחזקו במאגר האופציות (470,000 כתבי אופציה) ולמוחקם ממרשם ניירות הערך של כלל החזקות.

בסוף שנת 2017 פקעה יתרת כתבי האופציות מתוכנית 2007 שהוקצתה לנושא משרה בחברה ונכון למועד זה אין עוד כתבי אופציה מתוכנית זו.

לפרטים נוספים, ראה סעיפים ב' ו-ג' להלן.

2. <u>תוכנית 2013</u>

ביום 6 בדצמבר 2012, החליט דירקטוריון כלל החזקות על אימוץ תוכנית כתבי האופציות לעובדים ונושאי משרה (להלן: "**תוכנית 2013**"), לפיה תהא כלל החזקות רשאית להעניק לעובדים ונושאי משרה בה ובחברות קשורות עד 2,400,000 כתבי אופציה . כתבי האופציה ניתנים למימוש למניות רגילות בנות 1 ש"ח ערך נקוב כל אחת, בהתאם לשווי ההטבה הכספי הגלום בכתבי האופציה במועד המימוש ובכפוף להתאמות ולתנאים, אשר העיקריים שבהם מפורטים להלן. בשנת 2015 החליט דירקטוריון כלל החזקות שלא להקצות בהתאם לתוכנית האמורה, 35,000 אופציות לא רשומות מתוך אלו המוחזקות במאגר האופציות ולמוחקם ממרשם ניירות הערך של כלל החזקות.

מחיר המימוש של כתבי האופציה יהיה כפוף להתאמות בגין האירועים הבאים: חלוקת מניות הטבה; הסדר חילוף מניות (כגון: עסקת מיזוג או ארגון מחדש); הנפקת זכויות; תשלום דיבידנד במזומן; וכן פיצול, או איחוד, הון המניות של כלל החזקות, או כל אירוע הוני תאגידי בעל אופי דומה באופן מהותי. ההתאמות יבוצעו באופן שנקבע בתוכנית 2013. תוכנית 2013 אושרה במסלול מיסוי הוני, לפי סעיף 102 לפקודת מס הכנסה.

מועדי ההבשלה של כתבי האופציה הינם:

- מנה ראשונה - מתום שנתיים ממועד ההענקה.
- מנה שנייה - מתום שלוש שנים ממועד ההענקה.
- מנה שלישית - מתום ארבע שנים ממועד ההענקה.

כל מנה כאמור תפקע לאחר שנתיים מהמועד שבו הבשילה (למעט חריג לעניין הפסקת יחסי עובד מעביד לאחר העברת שליטה בכלל החזקות, כמפורט להלן, וכן למעט חריגים נוספים לעניין הפסקת יחסי עובד מעביד, כמפורט בתוכנית 2013).

יצויין כי בפברואר 2017, אישר דירקטוריון החברה, להאריך במספר ימים את תקופת מימוש האופציות מהמנה הראשונה שהוענקו למספר ניצעים שטרם מימשו אותן, ואשר המועד האחרון למימושן חל במהלך תקופה אשר נקבעה על ידי החברה כתקופת חסימה בשל קיומו או פוטנציאל לקיומו של מידע פנים. תוספת העלות בגין הארכת התקופה זניחה. הדירקטוריון עשוי לאשר הארכה כאמור מעת לעת. יצויין כי בתוכנית האופציות לשנת 2015 נקבעה הוראה דומה, כמפורט להלן.

מנהל התוכנית רשאי לקבוע בעת הקצאת כתבי האופציה כי במקרה שלאחר הבשלת מנת כתבי אופציה כלשהי ולפני פקיעתה יגיע מחיר המניה בבורסה בסגירת יום מסחר כלשהו למחיר מסוים כלשהו שייקבע על ידו (כשמחיר זה כפוף להתאמות המפורטות לעיל, בשינויים המחויבים) ימומשו כל כתבי האופציה מאותה מנה באופן אוטומטי. (להלן: "**מחיר תקרה**"), יצויין כי ביחס לכל כתבי האופציה שהוקצו בהתאם לתוכנית 2013, נקבע מחיר תקרה כאמור.

ביאור 39: תשלום מבוסס מניות (המשך)

א. פירוט תוכניות להקצאת כתבי אופציה למניות כלל החזקות (המשך)

2. <u>תוכנית 2013</u> (המשך)

במקרה של סיום יחסי עובד מעביד בין הניצע לבין כלל החזקות ו/או חברה קשורה של כלל החזקות (לפי העניין) כתוצאה מהתפטרות או פיטורין (אך למעט במקרה של סיום העסקה בנסיבות מסוימות המפורטות בתוכנית 2013) במהלך 12 חודשים לאחר העברת שליטה בכלל החזקות, זכאותו של הניצע לממש את המנה הבאה הקרובה בלבד של כתבי האופציה שעתידה להתגבש (ככל שתהא) לאחר סיום יחסי עובד מעביד כאמור תואץ והניצע יהיה זכאי לממש את כתבי האופציה הכלולים במנה זו כאמור במהלך התקופה של 90 יום מיום סיום יחסי העבודה, או עד תום תקופת כתב האופציה, לפי המוקדם. זכאות הניצע ליתר כתבי האופציה שהוקצו לטובת הניצע תפקע במועד סיום יחסי העבודה.

לעניין זה נקבע בתוכנית כי "העברת שליטה" משמעה עסקה לפיה אי די בי אחזקות תעביר את השליטה באי די בי פתוח ו/או אי די בי פתוח תעביר את השליטה לעניין זה "העברת שליטה" משמעה עסקה לפיה אי די בי אחזקות תעביר את השליטה באי די בי פתוח ו/או אי די בי פתוח תעביר את השליטה בכלל החזקות, ו/או כלל החזקות תעביר את השליטה בחברה, לצד ג'. למען הסר ספק יובהר, כי העברת שליטה במי מהחברות האמורות לחברה בשליטת אי די בי חברה לאחזקות בע"מ, במישרין ו/או בעקיפין, לא תיחשב כ"העברת שליטה". "שליטה" לעניין זה כמשמעותה בחוק ניירות ערך, התשכ"ח- 1968. מובהר, כי מינוי בעל תפקיד מטעם בית משפט למי מבין החברות האמורות ו/או מינוי נאמן בהתאם לתיקון להיתר השליטה בחברה שנכנס לתוקף ביום 31 באוגוסט 2012 לא יהווה שינוי שליטה.

בשנת 2015 אישר דירקטוריון כלל החזקות את הארכת המתאר על פיו הוקצו אופציות לפי תוכנית 2013 ואת פרסומו, ללא כל שינוי בתנאיו, על מנת שהחברה תוכל לבצע הקצאות עתידיות לעובדים שאינם בעלי תפקיד מרכזי, של כתבי אופציה מכוח תוכנית 2013, אשר חזרו ויחזרו בעתיד (אם וככל שיחזרו) למאגר כתבי האופציה.

לפרטים נוספים, ראה סעיפים ב' ו-ג' להלן.

3. <u>תוכנית 2015</u>

בהמשך למדיניות התגמול של החברה מחודש יוני 2014, אימץ ביום 24 למרס 2015, דירקטוריון כלל החזקות תוכנית תגמול הוני מותנית ביצועים לשנת 2015 (להלן: "**תוכנית 2015**"), לפיה תהא כלל החזקות רשאית להעניק לעובדים שהינם בעלי תפקיד מרכזי בקבוצה (כהגדרת מונח זה בחוזר התגמול[14]) כתבי אופציה.

כתבי האופציה ניתנים למימוש, כל אחד, למניה רגילה בת 1 ש"ח ערך נקוב של כלל החזקות, בהתאם לשווי ההטבה הכספי הגלום בכתבי האופציה במועד המימוש ובכפוף להתאמות ולתנאים, אשר העיקריים שבהם מפורטים להלן, בשלוש מנות שנתיות שוות.

מחיר המימוש של כתבי האופציה יהיה כפוף להתאמות בגין האירועים הבאים: חלוקת מניות הטבה; הסדר חילוף מניות (כגון: עסקת מיזוג או ארגון מחדש); הנפקת זכויות; תשלום דיבידנד במזומן; וכן פיצול, או איחוד, הון המניות של כלל החזקות, או כל אירוע הוני תאגידי בעל אופי דומה באופן מהותי. ההתאמות יבוצעו באופן שנקבע בתוכנית 2015. תוכנית 2015 אושרה במסלול מיסוי הוני, לפי סעיף 102 לפקודת מס הכנסה.

זכאותו של ניצע לאופציות ולמימושן תותנה בכפוף לעמידה בתנאי הסף לגיבוש הזכאות, לעמידה ביעד הרווח, כהגדרתו להלן, ולתנאי ההבשלה שהינם יעדים כמותיים ניתנים למדידה.

תנאי גיבוש הזכאות יהיו תנאי סף של (א) עמידת החברה ביחס כושר הפירעון המינימלי בגין אותה שנת מענק, כהגדרתו במדיניות התגמול של החברה או במדד אחר שיקבע במקרה של שינוי רגולטורי במשטר ההון ("**יחס כושר פירעון מינימלי**"); (ב) עמידת כלל החזקות ביעד שיעור התשואה על ההון בשיעור של 5% לפחות, בגין אותה שנה. בנוסף, כתנאי לגיבוש הזכאות על כלל החזקות לעמוד ביעד של 70% לפחות מיעד מטרה שיקבע לעניין יעד הרווח ואשר יקבע בטווח שבין 250 מיליוני ש"ח לבין 600 מיליוני ש"ח, בגין כל שנת מענק ("**יעד הרווח**"). תנאי לזכאות לאופציות בגין שנת זכאות, הוא קיומם של תנאי הסף וכן עמידה ביעד הרווח (להלן: "**תנאי הזכאות**"). לא התקיים תנאי מתנאי הזכאות בשנת מענק מסוימת, הניצע לא יהיה זכאי לכל האופציות שהוקצו לו בגין אותה שנת מענק ואופציות אלה תחזורנה למאגר האופציות וניתן יהיה להקצותן מחדש לניצע כלשהו.

[14] "בעל תפקיד מרכזי" הינו (i) נושאי משרה; (ii) מי שאינו נושא משרה ומתקיים לגביו אחד מאלה: (א) סך התגמול שקיבל בגין כל אחת מהשנתיים שחלפו, עולה על 1.5 מיליוני ש"ח, או (ב) הוא עוסק בניהול השקעות של החברה ושל כספי חוסכים באמצעותה; (iii) כל מי שמועסק על ידי החברה, במישרין או בעקיפין, ולפעילותו עשויה להיות השפעה משמעותית על פרופיל הסיכון של החברה או של כספי חוסכים באמצעותה, בין אם מתקיימים יחסי עובד מעביד בינו לבין החברה ובין אם לאו, וכן מי שנכלל בקבוצה של עובדים, הכפופה לאותם הסדרי תגמול לפי מדיניות התגמול של החברה, ואשר הרכיב המשתנה בתגמולם עשוי, במצטבר, לחשוף את החברה או את כספי חוסכים באמצעותה לסיכון מהותי. בכפוף להוראות חוזר התגמול, בחינת היקף התחולה של מדיניות התגמול עשוי להשתנות מעת לעת. נכון למועד זה, נמצא כי מנהלי ערוצי ההפצה בחברה יכללו במסגרת הגדרה זו.

ביאור 39: תשלום מבוסס מניות (המשך)

א. פירוט תוכניות להקצאת כתבי אופציה למניות החברה (המשך)

3. תוכנית 2015 (המשך)

התגבשות תנאי הזכאות ביחס לשנה מסוימת תבחן בסמוך למועד פרסום הדוח התקופתי ביחס לשנה הנבדקת ("**מועד התגבשות הזכאות**"). כתבי האופציה יבשילו בשלוש מנות. מועד ההבשלה הראשון של כתבי האופציה יהיה ביום 1 באפריל שיחול בסמוך לחלוף שנה, שנתיים ושלוש שנים ממועד ההתגבשות. תנאי להבשלה הינו עמידה ביחס כושר פירעון מינימלי בתום השנה הקודמת למועד ההבשלה. כל מנה תפקע לאחר שנתיים ממועד הבשלתה ("**מועד הפקיעה**").

על אף האמור לעיל, אם תקופת האופציה של מנה כלשהי תסתיים במהלך תקופה אשר נקבעה על ידי כלל החזקות כתקופת חסימה בשל קיומו או פוטנציאל לקיומו של מידע פנים, אזי בכפוף לתנאי התוכנית, תקופת האופציה תוארך באופן אוטומטי, למשך תקופה נוספת במספר ימים השווה למספר הימים הכלולים בתקופת החסימה.

מנהל התוכנית רשאי לקבוע בעת הקצאת כתבי אופציה מחיר תקרה כהגדרתו לעיל, יצויין כי ביחס לכל כתבי האופציה שהוקצו בהתאם לתוכנית 2015, נקבע מחיר תקרה כאמור.

במקרה של סיום יחסי עובד מעביד בין הניצע לבין כלל החזקות ו/או חברה אחרת בקבוצה (לפי העניין) לפני מועד התגבשות הזכאות בגין שנת זכאות מסוימת, אך למעט במקרה של סיום העסקה במהלך 6 חודשים לאחר העברת שליטה בכלל החזקות, תפקע זכאותו של הניצע לכל האופציות שהוקצו לו על פי התוכנית עם סיום יחסי העבודה כאמור. על אף האמור, מנהל התוכנית יהיה רשאי, להחליט כי הניצע יהיה זכאי לחלק יחסי (בהתאם לתקופת עבודתו של הניצע בקבוצה בשנת המענק) מהאופציות שהוקצו לניצע בגין שנת המענק הרלוונטית בכפוף לעמידה בתנאי גיבוש הזכאות ולהתקיימות התנאי להבשלה. במקרה של סיום יחסי עבודה בין הניצע לבין כלל החזקות ו/או חברה אחרת בקבוצה לאחר מועד התגבשות הזכאות בגין שנת זכאות מסוימת, יפקעו האופציות בתום תקופת המימוש או אם ימומשו קודם לכן (כלומר לא יפקעו כתוצאה מסיום יחסי העבודה).

לעניין זה נקבע בתוכנית כי "העברת שליטה" משמעה עסקה לפיה בעלי השליטה באי די בי פתוח יעבירו את השליטה באי די בי פתוח ו/או אי די בי פתוח תעביר את השליטה בכלל החזקות, ו/או כלל החזקות תעביר את השליטה בחברה, לצד ג'. למען הסר ספק יובהר, כי העברת שליטה במי מהחברות האמורות לחברה בשליטת בעל השליטה באי די בי פתוח, במישרין ו/או בעקיפין, לא תיחשב כ"העברת שליטה". "שליטה" לעניין זה כמשמעותה בחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968. מובהר, כי מינוי בעל תפקיד מטעם בית משפט למי מבין החברות האמורות ו/או העברת מניות השליטה בכלל החזקות מידי הנאמן (מר משה טרי או כל נאמן שימונה במקומו) לידי אי די בי פתוח לא יהווה שינוי שליטה.

בשנת 2015 החליט דירקטוריון כלל החזקות לפרסם מתאר המתייחס להקצאת עד 470,000 כתבי אופציה אשר יוצעו מכוחו, בהתאם לתוכנית, לעובדים ולנושאי משרה. כל כתבי האופציה לפי המתאר האמור הוקצו.

לפרטים נוספים, ראה סעיפים ב' ו-ג' להלן.

לעניין הענקת כתבי אופציה ליו"ר דירקטוריון ולמנכ"ל החברה, ראה ביאור 38(ב)(4) ו-(5), בהתאמה.

ביאור 39: תשלום מבוסס מניות (המשך)

ב. התנועה בכתבי האופציה ופרטים נוספים

	מח"מ* בשנים	ממוצע משוקלל של תוספת המימוש בש"ח [1]	מספר אופציות
יתרה ליום 1 בינואר 2015	3.24	61.40	2,833,334
הוקצו במהלך השנה		63.26	646,000
חולטו במהלך השנה		63.41	(181,666)
פקעו במהלך השנה		66.01	(61,334)
מומשו במהלך השנה [2]		54.71	(338,332)
סך הכל אופציות שקיימות במחזור ליום 31 בדצמבר 2015	3.01	62.37	2,898,002
חולטו במהלך השנה		67.75	(223,334)
פקעו במהלך השנה		66.43	(58,000)
סך הכל אופציות שקיימות במחזור ליום 31 בדצמבר 2016	1.89	63.12	2,616,668
חולטו במהלך השנה		**68.91**	**(8,667)**
פקעו במהלך השנה		**66.26**	**(281,999)**
מומשו במהלך השנה [2]		**55.46**	**(1,101,667)**
סך הכל אופציות שקיימות במחזור ליום 31 בדצמבר 2017	**1.80**	**69.24**	**1,224,335**
מזה אופציות שקיימות במחזור ליום 31 בדצמבר 2017			
בתוכנית 2013	1.33	68.42	794,335
בתוכנית 2015	3.25	68.73	313,333
בתוכנית ליו"ר	1.08	76.25	116,667

סך הכל אופציות שניתנות למימוש		
בסוף שנת 2017	**68.82**	**793,561**
בסוף שנת 2016	59.99	1,535,666
בסוף שנת 2015	58.55	1,018,000

*) ממוצע משוקלל של יתרת משך החיים החוזיים עד לפקיעה.

1) הממוצע המשוקלל של תוספת המימוש בגין החילוטים והפקיעות, חושב על פי ערך תוספת המימוש לסוף כל שנה.
מחיר המימוש של כתבי האופציה במחזור לימים 31 בדצמבר 2017, 2016 ו- 2015 הינו 52.83-77.50 ש"ח.

2) הממוצע המשוקלל של מחיר המניה במועד מימוש כתבי האופציה, בגין כתבי אופציה שמומשו בשנת 2017 היה 55.46 ובשנת 2015 64.31 ש"ח. בשנת 2016 לא היו מימושים.

3) בהנחה תאורטית מקסימלית של מימוש כל כתבי האופציה מתוכנית 2013 ומתוכנית 2015 כשמחיר מניית החברה בבורסה יגיע למחיר שבו, על פי תנאי תוכנית כתבי האופציה, מתבצע מימוש אוטומטי ובכפוף להתאמות, כמפורט בתוכנית 2013 ובתוכנית 2015, יקנו כתבי האופציה שבמחזור למקבליהם, לימים 31 בדצמבר 2017, 2016 ו-2015, כ-1.14%, כ-2.56% וכ-2.83%, בהתאמה, מהון המניות המונפק והנפרע של החברה האם לאחר ההקצאה.
הנחה זו בדבר מימוש מלא של כתבי האופציה היא תיאורטית בלבד, לניצעים שיממשו את כתבי האופציה לא יוקצו מלוא המניות הנובעות מהם, אלא רק מניות בכמות המשקפת את סכום ההטבה הכספית הגלום בכתבי האופציה וזאת בהתאם לסכום ההטבה כפי שיהיה בפועל במועד המימוש, דהיינו ההפרש שבין השער של מניה רגילה של החברה האם, במועד המימוש לבין מחיר המימוש של האופציה.

ביאור 39: תשלום מבוסס מניות (המשך)

ג. פרטים בדבר מדידת השווי ההוגן של תוכניות כתבי האופציה

השווי ההוגן של כתבי האופציה נאמד תוך יישום מודל בלק ושולס (Black & Scholes) בהתייחס לכתבי אופציה שהוקצו לניצעים במסגרת תוכנית 2007 ובאמצעות מודל בינומי בהתייחס לכתבי האופציה שהוקצו למנכ"ל החברה, ליו"ר הדירקטוריון ולניצעים במסגרת תוכנית 2013 ותוכנית 2015.

ההנחות העיקריות של המודלים כוללות את שיעור הסגירה של המניה למועד המדידה, מחיר המימוש של המכשיר, התנודתיות הצפויה (על בסיס הממוצע של התנודתיות ההיסטורית במניות כלל החזקות, על פני אורך החיים הצפוי של כתבי האופציה), אורך החיים הצפוי של המכשירים (על בסיס ניסיון העבר וההתנהגות הכללית של המחזיקים בכתב האופציה. ושיעור ריבית חסרת סיכון בהתאם לאורך החיים של כתבי האופציה (על בסיס עקום ריביות). תנאי שירות ותנאי ביצוע שאינם תנאי שוק אינם נלקחים בחשבון בעת קביעת השווי ההוגן.

להלן מפורטים הפרמטרים אשר שימשו ביישום המודלים והשווי ההוגן במועד ההענקה.

	תוכנית 2007 [1]	יו"ר הדירקטוריון	מנכ"ל החברה	תוכנית 2013 [1]	תוכנית 2015 [1]
מספר כתבי האופציות שהוענקו בניכוי חילוטים עד לתאריך המאזן	1,357,000	175,000	600,000	1,962,000	313,333
ממוצע משוקלל של מחיר מניה (בש"ח)	93.14	59.31	54.00	59.38	61.70
ממוצע משוקלל של תוספת המימוש במועד ההקצאה (בש"ח)	100.82	75.00	57.50	63.02	68.73
ממוצע משוקלל של התנודתיות הצפויה [2]	30.70%	42.26%	46.41%	42.31%	34.06%
משך חיים ממוצע לכתבי האופציה (בשנים) [3]	4.05	6.00	5.00	4.91	5.75
ממוצע משוקלל של שיעור ריבית חסרת הסיכון [4]	2.94%	2.54%	2.80%	2.44%	1.49%
מחיר תקרה	-	137	135	135-151	139-146
שווי הוגן במועד ההענקה של סך כתבי האופציה שהוקצו על ידי החברה (באלפי ש"ח) [5]	30,825	2,281	10,972	33,076	4,550

1) הנתונים המובאים הינם ממוצע משוקלל של ההקצאות במועדים השונים, לפי מנות, בניכוי חילוטים והחלפות ניצעים.
2) התנודתיות הצפויה של מחיר המניה על פני אורך החיים הצפוי של כתבי האופציה נקבעה על בסיס תנודתיות היסטורית של מחירי המניה של החברה האם והינה תחת ההנחה שהתנודתיות ההיסטורית של מחיר המניה מהווה אינדיקציה טובה למגמה הצפויה בעתיד.
3) משך החיים הממוצע החזוי לכתבי האופציה נקבע על בסיס ניסיון העבר וההתנהגות הכללית של המחזיקים בכתב האופציה, אשר לא בהכרח מייצגים את דפוס המימוש העתידי של האופציות למניות. בהתאם הונח שמימוש כתבי האופציה ייעשה במועד הפקיעה, למעט בגין תוכנית 2007 בה הונח כי מימוש כתבי האופציה יתבצע באמצע התקופה שבין מועד ההבשלה לבין מועד הפקיעה.
4) שיעורי הריבית חסרת הסיכון נקבעו על ידי חברה המספקת ציטוטים של שיעורי ריבית (לפרטים נוספים, ראה ביאור 14(ו)(4)), כאשר תקופות שיעורי הריבית תואמים את אורך החיים הצפוי של כתבי האופציה (על בסיס עקום ריביות).
5) השווי ההוגן המצטבר של כל ההענקות בכל אחת מתוכניות כתבי האופציה.

ד. הוצאות שכר בגין תשלומים מבוססי מניות

	תוכנית 2007	יו"ר הדירקטוריון	מנכ"ל החברה [1]	תוכנית 2013	תוכנית 2015	סך הכל
בשנת 2016	**-**	**107**	**-**	**1,470**	**954**	**2,531**
בשנת 2015	-	333	-	3,392	224	3,949
בשנת 2014	124	631	-	6,371	3,388	10,514

1) בעקבות שינויים חזויים בשליטה, כמפורט בסעיף א(2) לעיל, הואצה תקופת רישום ההוצאה.

ביאור 40 : התחייבויות תלויות ותביעות[15]

להלן פרטים בדבר תובענות שאינן במהלך העסקים הרגיל, כדלקמן: תובענות מהותיות[16] שהגשתן כתובענה ייצוגית אושרה; בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות; תובענות ייצוגיות מהותיות ושאינן מהותיות שהסתיימו במהלך תקופת הדוח ועד לחתימתו, תביעות מהותיות אחרות ותביעות נגזרות כנגד חברות הקבוצה.

סכומי התביעות שלהלן מוצגים בסכומים נכונים למועד הגשתן, כפי שצוינו על ידי התובעים, אלא אם צויין אחרת.

א. תובענות ייצוגיות

בשנים האחרונות, כחלק ממגמה כללית בשווקים בהם פועלת הקבוצה, ניכר גידול משמעותי בהיקף הבקשות לאישור תובענות ייצוגיות המוגשות כנגד חברות הקבוצה וכן בכמות התובענות כלפי חברות הקבוצה שבתי המשפט מכירים בהן כתובענות ייצוגיות. המגמה האמורה, אשר נובעת בין היתר, מחקיקתו של חוק תובענות ייצוגיות, תשס"ו - 2006 (להלן: **"החוק"**), מריבוי תובענות ומגישת בתי המשפט, מגדילה באופן מהותי את פוטנציאל החשיפה של החברה להפסדים בגין פסיקה לרעת חברות הקבוצה בתובענות ייצוגיות המוגשות כנגדן.

תובענה ייצוגית, כהגדרתה בחוק הינה תובענה המנוהלת בשם קבוצה אנונימית של בני אדם, שלא ייפו מראש את כוחו של התובע המייצג לכך, ואשר מעוררת שאלות מהותיות של עובדה או משפט המשותפות לכלל חברי הקבוצה.

ראשיתו של ההליך, בבקשה בכתב שמגיש התובע היחיד לבית המשפט אליו מוגשת תביעתו האישית, ובבקשה זו הוא מבקש לאשר את תביעתו האישית כתובענה ייצוגית. רק במידה שתתקבל הבקשה לאישור התובענה כייצוגית תוגדר התובענה כ"תובענה ייצוגית", והתובע יהפוך ל"תובע מייצג".

תובענה ייצוגית ניתן להגיש רק בתביעה כמפורט בחוק או בעניין שנקבע בהוראת חוק מפורשת כי ניתן להגיש בגינו תובענה ייצוגית. יצויין כי החל משנת 2006, ההגדרה של תביעה שניתן להגיש במסגרתה בקשה לאישור תביעה ייצוגית כלפי חברות הקבוצה, הינה הגדרה רחבה וכוללת כל עניין שבין חברה לבין לקוח, בין אם התקשרו בעסקה ובין אם לאו.

על מנת שתובענה תאושר כייצוגית צריך התובע להוכיח, בין היתר: (1) קיומה של "עילת תביעה אישית" לתובע הספציפי; (2) כי העילה מבוססת כדי כך שיש לו "עילת תביעה לכאורה". כאן בודק בית המשפט אם יש לתובע סיכוי לכאורה לזכות בסוף המשפט בתביעתו; (3) כי עילת התביעה מעוררת שאלות מהותיות של עובדה או משפט המשותפות לקבוצה מסוימת; (4) קיימת אפשרות סבירה שהשאלות המשותפות תוכרענה בתובענה לטובת הקבוצה; (5) התובענה הייצוגית היא הדרך היעילה וההוגנת להכרעה במחלוקת מושא התובענה, בנסיבות העניין; (6) התאמת התובע להיות התובע המייצג והתאמת עורכי דינו לייצג בתובענה.

ככלל, הליך בירור תובענה כייצוגית יכול שיכלול 4 שלבים: שלב א- הגשת הבקשה להכרה בתובענה כייצוגית בערכאה ראשונה; שלב ב- ערעור ברשות לערכאה גבוהה על החלטת הערכאה הראשונה; שלב ג- בירור התובענה לגופה בפני הערכאה הראשונה (בדרך כלל בפני אותו שופט שדן בבקשה בערכאה הראשונה); שלב ד- ערעור לערכאה גבוהה על ההחלטה לגופה.

יצויין כי היקפו ותוכנו של הדיון בתובענה הייצוגית לגופה, מושפע מן ההחלטה בדבר אישורה של התובענה כייצוגית. החלטה המאשרת תובענה כייצוגית, מתייחסת, בדרך כלל, לעילות תביעה שאושרו ולכאלה שלא אושרו; לסעדים שאושרו ולכאלה שלא אושרו; ועוד כיו"ב.

במסגרת החוק נקבעו תהליך ומגבלות בכל הנוגע להסדרי פשרה בתובענות ייצוגיות, שמקשות על כינון הסדרי פשרה בתובענות ייצוגיות. בכלל זה, נקבעה חובת גילוי נאות לבית המשפט ביחס לכל הפרטים המהותיים הנוגעים להסדר הפשרה, נקבעה זכות ליועץ המשפטי לממשלה ולגורמים נוספים המנויים בחוק להגיש התנגדות להסדר הפשרה המוצע וכן נקבעה חובת מינוי בודק ביחס להסדר הפשרה.

הבקשות לאישור תובענות כייצוגיות המפורטות להלן, מצויות בשלבים שונים של הבירור הדיוני, חלקם אושרו וחלקם מצוי בהליכי ערעור.

---

[15] ביום 19 במרס 2013 מוזגה כלל בריאות אל תוך החברה, באופן שבו החברה באה בנעלי כלל בריאות לכל דבר ועניין. לפיכך תביעות שהוגשו כנגד כלל בריאות יראו אותם כתביעות שהוגשו כנגד החברה.

[16] יצויין כי ככלל בביאור זה תביעה תיחשב כמהותית ותתואר בהתאם להערכה שהחברה מבצעת במועד קבלת התביעה ככל שסכום החשיפה בפועל, נטו ממס, בהנחה שהתביעה תמצא כמוצדקת ומבלי להיכנס לסיכויי התביעה או לסכום הנקוב בה לגופם, חוצה את רף המהותיות של הקבוצה לעניין רווח על פי תחשיב ההפסד הכולל החזוי חלקי הרווח הכולל או ההפסד הכולל השנתי הממוצע בשלוש השנים האחרונות, מחושב על בסיס 12 הרבעונים האחרונים שפורסמו לגביהם דוחות כספיים סקורים או מבוקרים; מובהר, כי הרווח/הפסד המשויך לאירוע והרווח/הפסד בכל רבעון מחושבים בערכם המוחלט.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א1. תובענות מהותיות שהגשתן כתביעה ייצוגית אושרה

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
1.	4/2008 בי"ד אזורי לעבודה ירושלים	החברה וחברות ביטוח נוספות	לטענת התובעת, הנתבעות קבעו בפוליסה מסוג "ביטוח מנהלים" כי מקדם הגמלה לפיו ישולמו לנשים מבוטחות תגמולי ביטוח, בעת הגיען לגיל פרישה, יהא נמוך יותר מזה של גברים מבוטחים, בשל תוחלת החיים הארוכה של הנשים. ואולם מנגד הנתבעות גבו וגובות מהנשים המבוטחות פרמיית ריסק זהה לזו שהיא גובה מגברים, חרף העובדה כי שיעורי התמותה של הנשים נמוכים בהרבה מאלו של הגברים. לטענת התובעת בשנת 2001 או בסמוך לכך, תיקנו הנתבעות את הפוליסות ואולם זאת לגבי פוליסות חדשות בלבד.	להורות כי: א. ההפליה בה נוהגת הנתבעת מנוגדת לדין וכל הוראה בפוליסה ו/או כל פעולה מכוחה של הפליה זו בטלות ומבוטלות. ב. לאפשר לחברי הקבוצה לבחור בין: (1) להשוות את מקדמי הגמלה למבוטחת אישה ולמבוטח גבר ובמקרה של תשלום חד פעמי במקום גמלה, להגדילו. (2) להפחית, רטרואקטיבית ופרוספקטיבית, את סכומי פרמיית הריסק שנגבו כאשר הסכומים שיופחתו יצורפו לסכומי הצבירה לחיסכון.	כל הנשים שרכשו מאת הנתבעת פוליסות מסוג "ביטוח מנהלים" בהן נעשית הבחנה בין נשים לגברים לעניין תשלום הגמלה, אך לא נעשתה הבחנה בין המינים לעניין פרמיית הריסק.	בחודש אוגוסט 2014 קיבל בית הדין האזורי לעבודה בירושלים את הבקשה לאישור התובענה כייצוגית, תוך שנקבע כי מתקיימים היסודות הדרושים לקבלת הבקשה בשלב מקדמי זה של הדיון. בית הדין הדגיש, כי אינו דן בשלב זה בתובענה לגופה, וכי די מבחינתו שאין מדובר "בתביעת סרק" כדי לאשר את הבקשה. בחודש אפריל 2015 העניק בית הדין הארצי לעבודה רשות ערעור על ההחלטה לאשר את התובענה כייצוגית והיא נקבעה לדיון בפני מותב. בחודש פברואר 2016 נערך דיון בבית הדין הארצי במסגרתו נאמר על ידי בית הדין שבנסיבות המקרה מתעוררות שאלות שלא נבחנו לעומקן על ידי בית הדין קמא ושאפשר שיש להן השלכה הן לגבי עילת התביעה ואישורה, הן לגבי הסיכוי הסביר לזכות בתביעה והן לגבי הדרך היעילה וההוגנת לניהול תביעה ייצוגית. בחודש דצמבר 2016 הוגשה עמדת היועץ המשפטי לממשלה, עליה הוא חזר גם בדיון שהתקיים בבית המשפט בחודש אפריל 2017, אשר כלל תומכת בעמדת הנתבעות, וקובעת, בין היתר, כי תובענה ייצוגית אינה הדרך היעילה וההוגנת להכרעה במחלוקת בנסיבות העניין וכי סיכויי ההליך הם כאלה שאין אפשרות סבירה כי השאלה המתעוררת תוכרע לטובת הקבוצה, משאין מדובר באפליה פסולה. הצדדים ממתינים לפסק הדין.	התובעת אינה מציינת את סכום הנזק שנגרם לה ובהעדר נתונים הדרושים להערכת ההיקף הכספי המדויק, היא מעריכה את סכום הנזק הכולל שנגרם לחברות הקבוצה במאות מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א1. תובענות מהותיות שהגשתן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
.2	3/2010 מחוזי- מרכז	החברה	לטענת התובע, החברה ניצלה שלא כדין ובאופן פסול את חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל), התשס"ח-2008 ("תיקון מס' 3") שקבע כי כספים שיופקדו בקופות גמל החל משנת 2008, יהיו ניתנים למשיכה כקיצבה בלבד ולא כמשיכה הונית (משיכה בסכום חד פעמי). לטענת התובע, בעת המרת הפוליסות ההוניות שהיו בבעלות מבוטח, קודם לתיקון מס' 3, לפוליסות לא משלמות לקיצבה, היה על החברה להצמיד לפוליסה את מקדם הקיצבה שהובטח למבוטח בפוליסה הקיצבתית שבבעלותו, בעוד שבפועל בחרה החברה להצמיד לפוליסה ההונית שהומרה מקדם קיצבה חדש, בהתאם לתוחלת החיים כפי שהייתה בשנת 2009.	להורות לחברה להצמיד לפוליסה ההונית של מבוטחיה אותו מקדם קיצבה שהיה קיים להם בפוליסה הקיצבתית קודם לתיקון מס' 3. לחילופין, לחייב את החברה ויתר חברי הקבוצה להפריש את מלוא כספי החיסכון הפנסיוני, באופן רטרואקטיבי החל ממועד כניסתו של תיקון מס' 3 (ינואר 2008) לתוקף וכן מעתה ואילך, לפוליסה הקיצבתית בעלת מקדם הקיצבה העדיף. לחילופין, לחייב את החברה לפצות את התובע ואת יתר חברי הקבוצה בגובה הנזק שגרמה.	כל מי שהייתה בבעלותו קודם לכניסתו של תיקון מס' 3 לתוקף, הן פוליסה הונית של החברה והן פוליסה קיצבתית (בין אם של החברה ובין אם של חברת ביטוח אחרת), ואשר בעקבות התיקון הנ"ל לחוק לא הובטח לו מקדם קיצבה[17] בפוליסה ההונית או שהובטח לו בפוליסה ההונית מקדם קיצבה גרוע ממקדם הקיצבה הקבוע בפוליסה הקיצבתית שלו.	בחודש יוני 2011 הוגשה עמדת הממונה, באמצעות היועץ המשפטי לממשלה, לפיה חברת ביטוח אינה נדרשת ליתן מקדמי קיצבה שנקבעו בעבר או להעביר כספי מבוטחים לפוליסה הקיצבתית שהייתה להם בעבר. עוד צויין כי ביחס לשאלה האם ניתן לשנות את הסכום שממנו מחושבות הפקדות עד לגובה המשכורת, נקבע כי הדבר תלוי בתנאים המסוימים של כל פוליסה וכי בפוליסה של התובע אין הוראה המחייבת את החברה לשנות את סכום ההפקדות או את שיעורי ההפקדות. בחודש ספטמבר 2015 החליט בית המשפט המחוזי לקבל את בקשת האישור כנגד החברה, במסגרתה נקבע כי חברי הקבוצה הזכאים הם כל מבוטח שהיו בבעלותו קודם לתיקון מס' 3 האמור הן פוליסה הונית והן פוליסה קיצבתית (בין אם של החברה ובין אם של חברת ביטוח אחרת), ואשר בעקבות התיקון הנ"ל לא קיבל מקדם קיצבה בפוליסה ההונית או שקיבל בה מקדם קיצבה גרוע מהמקדם בפוליסה הקיצבתית שלו, ובלבד שהפוליסה ההונית נוהלה על ידי החברה. הצדדים הגישו כתבי טענות במסגרת ניהול התביעה ומונה בודק בתיק אשר הגיש את חוות דעתו בחודש יולי 2017. ההליך מצוי בשלב ניהול התביעה.	התובע מעריך את מספר חברי הקבוצה ב- 37,752 חברים ובהתאם הפיצוי הכספי לחברי הקבוצה מוערך ב-107 מיליוני ש"ח, בכל שנה.

[17] מקדם קיצבה הינו המקדם המגלם תוחלת חיים ומשמש את המבטח בגיל פרישה לצורך המרת סכום החיסכון אותו צבר המבוטח לקיצבה חודשית.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א1. תובענות מהותיות שהגשתן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
.3	4/2010 מחוזי- מרכז	החברה וחברות ביטוח נוספות	לטענת התובעים, במקרה של הפסקת הביטוח במהלך החודש, לאחר שפרמיית הביטוח בגין חודש זה נגבתה על ידי הנתבעות מראש, הנתבעות נמנעות מלהחזיר למבוטחים את החלק היחסי העודף של פרמיית הביטוח בגין אותו חודש, או לחילופין הן משיבות את פרמיית הביטוח בערכים נומינליים בלבד.	החזר סכומי הפרמיות העודפות שנגבו מאת חברי הקבוצה שלא כדין ו/או החזר של הפרשי שיערוך שלא כדין. בצירוף הפרשי הצמדה וריבית כדין, וכן צו עשה המורה לנתבעות לשנות את הדרך בה הן נוהגות.	כל מי שהוא ו/או היה מבוטח של אחת או יותר מן הנתבעות בפוליסת ביטוח כלשהי, למעט פוליסת ביטוח רכוש, או יורשו של מבוטח כזה ופוליסת הביטוח הופסקה מסיבה כלשהי, בין אם עקב ביטולה על ידי המבוטח ובין אם עקב קרות מקרה הביטוח.	בחודש יוני 2015 התקבלה החלטת בית המשפט לדחות את בקשת האישור כנגד כל הנתבעות ביחס לעיקר הטענות וביניהן: (א) כי יש לבצע החזר פרמיה יחסי במקרה של קרות מקרה הביטוח; (ב) כי יש לבצע החזר פרמיה יחסי במקרה של ביטול הפוליסה, כאשר נוסח הפוליסה אינו מתנה על סעיף 10 לחוק חוזה הביטוח, התשמ"א-1981, כנוסחו, בתקופה הרלבנטית לתביעה (ג) כי יש להצמיד את דמי הביטוח המושבים רק למדד חיובי ולא שלילי; (ד) כי יש להשיב את דמי הביטוח בצירוף ריבית מיוחדת; בנוסף נדחתה כנגד החברה בלבד, בקשת האישור ביחס לטענה לאי-תשלום דמי ביטוח יחסיים בפוליסות ביטוח בהן יש התניה על סעיף 10 לחוק חוזה ביטוח ואשר נקבע בהן כי ביטול פוליסה יכנס לתוקף באופן מיידי, וזאת בהעדר תשתית ראייתית(להלן: "**טענת ההחזר היחסי**"). הבקשה לאישור התביעה כייצוגית התקבלה כנגד כל הנתבעות, ביחס לכל מי שהוא או שהיה מבוטח בפוליסת ביטוח, למעט פוליסת ביטוח רכוש, אשר ביטל חוזה ביטוח, או אשר פוליסת הביטוח שלו התבטלה עקב קרות מקרה הביטוח, מחודש אפריל 2003 ועד ליום 14 במרס 2012, ואשר ניגבו ממנו דמי ביטוח בגין החודשים שלאחר חודש הביטול, והוחזרו לו בערכם הנומינלי ללא הפרשי הצמדה וריבית על פי חוק חוזה ביטוח (להלן: "**טענת ההחזר הנומינלי**"). בחודש ספטמבר 2016 הוגש לבית המשפט המחוזי הסדר פשרה ("הסדר הפשרה"), אשר בהתאם לו מתחייבות הנתבעות לתרום למטרות ציבוריות סכומים שנגבו ביתר מכוח טענת ההחזר היחסי וסכומים נוספים מכוח טענת ההחזר הנומינאלי, וזאת בשיעורים חלקיים שנקבעו בהסכם הפשרה ובהתאם לקביעתו של בודק אשר ימונה על ידי בית משפט במסגרת הסכם הפשרה. בחודש פברואר 2017 ובחודש מרס 2017 התקבלו עמדות מאת המועצה לצרכנות והיועץ המשפטי לממשלה, בהתאמה, אשר אינם מתנגדים להסדר הפשרה בכללותו אלא מציעים תיקונים בהסדר הפשרה, בין היתר ביחס לאופן ביצוע ההחזר הכספי לקבוצה וביחס לסוג הפוליסות שההסדר יחול לגביהן. בחודש יוני 2017 מינה בית המשפט בודק בתיק לבחינת הסדר הפשרה. הסדר הפשרה כפוף לאישור בית המשפט, אשר אין ודאות שיתקבל.	הסכום הנתבע על ידי כל התובעים כנגד כל הנתבעות בתובענה הוא 225 מיליוני ש"ח, ביחס לתקופה של עשר שנים. התובעים אינם מציינים מהו הסכום הנתבע מהחברה בלבד ואם התובענה תאושר כייצוגית.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א1. תובענות מהותיות שהגשתן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
4.	6/2011 מחוזי - מרכז	החברה, כנגד חברה מאוחדת של החברה-כלל בריאות וכנגד 8 חברות ביטוח נוספות	לטענת התובעים, במקרה של פקיעת עיקול, המוטל לבקשת צד שלישי, על תגמולי ביטוח או פיצויים המגיעים למבוטח או לניזוק, נוהגות הנתבעות לשלם למבוטחים את תגמולי הביטוח, בערכים נומינליים וללא שיערוך כלשהו, או במקרים מסוימים בצירוף הפרשי הצמדה בלבד. עוד טוענים התובעים כי הנתבעות, לכאורה, מעכבות בחלק מן המקרים תשלום מתוך סברה מוטעית כאילו קיימת מניעה כלשהי לשלמם.	לחייב את הנתבעות להשיב לחברי הקבוצה את כל הפירות שהפיקו מכוח החזקתן בתגמולי הביטוח המעוכבים (או כספים אחרים) או את הפרשי הריבית וההצמדה בגין החזקת הכספים לאורך כל תקופת עיכוב הכספים, לפי השיעור הגבוה מבין השניים, וזאת בצירוף הפרשי הצמדה וריבית; לחייב את הנתבעות בתשלום פיצוי מיוחד אחר לפי שיקול דעתו של בית המשפט; להצהיר שהנתבעות חייבות בתשלום תגמולי ביטוח או פיצויים לניזוקים, כשהם משוערכים כדין ליום התשלום בפועל, כאשר תגמולים אלו שולמו לאחר המועד שנקבע לכך, בין אם העיכוב היה כדין ובין שהיה שלא כדין; להורות לנתבעות לקבוע נהלים פנימיים בכל הקשור לאישור עיקולים או אישור "הודעות למחזיק", על מנת להבטיח שכספים של מבוטחים או זכאים אחרים לא יעוכבו בידי מבטחות שלא כדין.	מבוטחי הנתבעות וניזוקים שתבעו אותן מכוח סעיף 68 לחוק חוזה הביטוח, התשמ"א-1981, אשר תגמולי ביטוח או כספים שהיו זכאים לקבלם, שולמו בערכם הנומינלי בלבד או בצירוף הפרשי הצמדה בלבד ללא ריבית, לאחר שעוכבו מחמת עיקולים או צווי כינוס או זכויות כלשהן של אנשים שלישיים או מחמת סברה מוטעית של הנתבעות כאילו הייתה קיימת מניעה, כאמור לביצוע התשלום.	בחודש דצמבר 2012 ניתנה החלטת בית המשפט המאשרת את ניהול התובענה כייצוגית. בחודש מאי, 2013 הגישו הצדדים בקשה מוסכמת לפיה כל בקשות רשות הערעור, ככל שתוגשנה, תוגשנה על פסק הדין בתובענה. בית המשפט העליון קיבל את הבקשה. בחודש יוני 2013, אישר בית המשפט, במסגרת דיון מקדמי, את תיקון כתב התביעה באופן שהתובענה יכולה להתייחס גם לטענה לפיה בפוליסות "משתתפות ברווחים" לא מועברת מלוא טובת ההנאה המופקת מעיכוב הכספים לידי חברי הקבוצה. בחודש אוקטובר 2016 הגישו הצדדים לבית המשפט בקשה לאישור הסדר פשרה אשר נוקב בסכום פיצוי כולל עבור כל נתבעת, המבטא השבה מלאה על בסיס מוערך, שישולם בתוספת הפרשי הצמדה וריבית, לתובעים שיפנו ואשר תשלום תגמולי הביטוח שלהם עוכב בשל מניעה חוקית לשלמו. סכומים שיוותרו ולא ידרשו יועברו לתרומה. בנוסף, הוסדרו במסגרת הסדר הפשרה מנגנונים עתידיים לשערוך תגמולי ביטוח שהעברתם תעוכב עקב עיקולים. בחודש אפריל 2017 הגיש היועץ המשפטי לממשלה התנגדות להסדר הפשרה. בחודש יולי 2017 ניתנה החלטה על ידי בית המשפט לפיה הוא נוטה לדעה כי יש מקום למינוי בודק אשר יבחן את האפשרות לבצע השבה פרטנית ובחודש ספטמבר 2017 מונה בודק כאמור אשר הגיש את חוו"ד בחודש דצמבר 2017 לפיה הדבר דורש בדיקה ידנית. בחודש פברואר 2018 הגיש היועמ"ש את עמדתו ביחס לדוח הבודק והודיע כי משאיר את המלצות הבודק לשיקול דעת בית המשפט. תוקפו של הסדר הפשרה מותנה בקבלת אישור בית המשפט אשר אין ודאות כי יתקבל.	סכום הנזק הכולל כנגד החברה הוערך על ידי מומחה מטעם התובעים בכ-69 מיליוני ש"ח וכנגד כלל בריאות הוערך בכ-7 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א1. תובענות מהותיות שהגשתן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
.5	5/2013 מחוזי – ת"א	החברה וחברות ביטוח נוספות	לטענת התובע הנתבעות מפרה את חובתן לצרף ריבית צמודה וכן הפרשי הצמדה כדין בגין תגמולי ביטוח המשולמים על ידן. על פי הטענה, המועד ממנו יש לחשב ריבית והפרשי הצמדה הינו החל ממועד קרות מקרה הביטוח ועד למועד התשלום בפועל. לחילופין יש לשלם הפרשי הצמדה ממועד קרות מקרה הביטוח ועד למועד התשלום בפועל וריבית החל מתום 30 ימים ממועד מסירת התביעה ועד למועד תשלום תגמולי הביטוח בפועל. .	לחייב את הנתבעות לשלם לחברי הקבוצה הפרשי הצמדה וריבית בגין תשלום החסר שבוצע. בנוסף ו/או לחילופין מתבקש בית המשפט להורות על מתן פיצוי לטובת הציבור כפי שיימצא לנכון.	כל מי שקיבל במהלך 7 השנים שקדמו להגשת התובענה ו/או יקבל עד מתן פסק הדין בתובענה, תגמולי ביטוח מהנתבעות, מבלי שצורפה לתגמולי הביטוח ריבית כדין ("**הקבוצה הראשונה**") והצמדה כדין ("**הקבוצה השניה**)".	בחודש אוגוסט 2015, התקבלה החלטת בית המשפט המחוזי לדחות את בקשת האישור כנגד הנתבעות ביחס לטענת אי תשלום הפרשי הצמדה ולקבל את בקשת האישור כנגד הנתבעות ביחס לטענה בדבר תשלום ריבית בחסר על תגמולי ביטוח ונקבע כי חברי הקבוצה הזכאים הם כל מבוטח, מוטב או צד שלישי, שבמהלך תקופה שתחילתה שלוש שנים קודם להגשת התובענה וסיומה ביום אישורה של התובענה כייצוגית, קיבל מן הנתבעות, שלא על פי פסק דין שניתן ביניהם, תגמולי ביטוח מבלי שצורפה להם ריבית כדין וזאת בתוך 30 יום מיום מסירת התביעה למבטח (ולא מיום מסירת המסמך האחרון הדרוש למבטח לשם בירור החבות) ועד מועד התשלום בפועל. בחודש אוגוסט 2016 מחקו הנתבעות באישור בית המשפט העליון בקשת רשות ערעור שהוגשה על ידן, בחודש אוקטובר 2015 שעיקרה השגה על קביעתו של בית המשפט המחוזי, לפיה הסדר פשרה קודם שכרתה החברה בשאלה דומה, אינו מקים מעשה בית דין החוסם את הגשת בקשת האישור ואינו מקנה לנתבעות הגנה, תוך שהצדדים שומרים את מלוא טענותיהם להליך ההליך מצוי בשלב ניהול תביעה.	התובע מעריך את הסכום המצטבר לקבוצה הראשונה בסך של 518 מיליוני ש"ח (היה וייפסק כי יש לחשב את הריבית החל ממועד קרות מקרה הביטוח), ובסכום של 210 מיליוני ש"ח (היה וייפסק כי יש לחשב את הריבית החל מ-30 יום מיום מסירת התביעה לחברת הביטוח). התובע מעריך את הסכום המצטבר לקבוצה השניה, בגין הפרשי הצמדה, בסכום נוסף של 490 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א1. תובענות מהותיות שהגשתן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
6.	1/2008 מחוזי – ת"א	החברה וחברות ביטוח נוספות	לטענת התובע, הנתבעות גובות תשלום תת שנתיות, תשלום הנגבה בפוליסות לביטוח חיים בהן תעריף הביטוח נקבע בסכום שנתי אך התשלום מבוצע במספר תשלומים (להלן: "**תת שנתיות**"), בסכום החורג מן הסכום המותר, וזאת לטענתו במספר דרכים: גביית תת שנתיות ביחס ל"גורם הפוליסה", גביית תת שנתיות בשיעור הגבוה מן השיעור המותר לפי חוזרי הפיקוח על הביטוח, גביית תת שנתיות ביחס לרכיב החיסכון בפוליסות לביטוח חיים וגביית תת שנתיות ביחס לפוליסות שאינן ביטוח חיים.	החזר כל הסכומים שגבו הנתבעות שלא כדין, וכן צו עשה המורה לנתבעות לשנות את דרך פעולתן ביחס לעניינים המפורטים בתביעה.	כל מי שהתקשר עם הנתבעות או מי מהן בחוזה ביטוח ושנגבה ממנו תשלום בגין מרכיב תת שנתיות בנסיבות או בסכום החורגים מהמותר.	הממונה הגיש את עמדתו בתיק, במסגרתה הוא קיבל את עמדת חברות הביטוח. בחודש פברואר 2014 הורה בית המשפט למבקשים להודיע בתוך שלושים ימים האם בכוונתם להסתלק מהבקשה. בחודש אפריל 2014 הודיעו המבקשים כי הם אינם מסתלקים מבקשת האישור. בחודש יולי 2016 אישר בית המשפט את התביעה כייצוגית. הקבוצה שאושרה הינה כל מי שהתקשר עם הנתבעות או מי מהן בחוזה ביטוח ונגבה ממנו תשלום תת שנתיות ביחס לרכיבים הבאים: ביחס לרכיב ה חיסכון בביטוחי חיים מסוג "מעורב" שנמכרו על ידי החברה בעבר, ביחס ל"גורם פוליסה" שהינו סכום חודשי קבוע המתווסף לפרמיה שמטרתו כיסוי הוצאות, וביחס לפוליסות בריאות, נכות, מחלות קשות, אובדן כושר עבודה וסיעוד ("רכיבי הגביה"). החלטת בית המשפט ניתנה על אף עמדת המפקח על הביטוח שניתנה לבקשת בית המשפט כאמור. עילת התביעה שבגינה אושרה התובענה כייצוגית היא גביה שלא כדין של תשלום תת שנתיות בגין רכיבי הגביה. הסעד המבוקש הוא החזר הסכומים שנגבו שלא כדין בשבע השנים שקדמו להגשת התובענה ואילך, דהיינו מינואר 2001 וצו עשה המורה לנתבעות לתקן את התנהלותן. בחודש דצמבר 2016 הגישו הנתבעות בקשת רשות ערעור על ההחלטה לאשר את התביעה כייצוגית ("בר"ע"). הדיון בתיק עוכב עד להכרעה בבר"ע, שטרם ניתנה.	בחודש פברואר 2010 הגיעו הצדדים להסדר דיוני לפיו יימחקו מהבקשה ומהתובענה טענות התובע לפיהן החברה גבתה שיעור תת שנתיות גבוה מן המותר בקשר לפוליסות ביטוח שהונפקו לפני שנת 1992, וכי החברה גבתה שיעור תת שנתיות מקסימאלי גם כאשר מספר התשלומים היה נמוך משנים עשר תשלומים. בהתאם לכך, תוקן הסכום הנתבע מהחברה והועמד על כ-398.2 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א1. תובענות מהותיות שהגשתן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
7.	5/2011 מחוזי-מרכז	החברה וחברות ביטוח נוספות	לטענת התובע, בביטוח חיים, הנתבעות גובות ממבוטחים, ללא כל עיגון בפוליסות ובלא הסכמה, סכומי כסף העולים לעיתים כדי שיעור נכבד מן הפרמיה המשולמת על ידי המבוטחים והמכונים "גורם פוליסה" ו/או "דמי ניהול אחרים" (להלן: "**גורם פוליסה**") שלא כדין ובהעדר הוראה חוזית מתאימה וזאת על אף שעקרונית הותר לנתבעות במסגרת חוזרי הממונה לגבות בפוליסות ביטוח חיים גורם פוליסה. התובעים מציינים כי בחודש אפריל 2011, בו הוגשה התובענה הנוכחית, אישר בית המשפט בקשה להכיר בתביעה כנגד חברת ביטוח אחרת (להלן: "**הבקשה האחרת**"), הזהה לתביעה זו, כתביעה ייצוגית. יצויין כי בעקבות בקשת רשות ערעור שהוגשה על ידי חברת הביטוח האחרת לבית המשפט העליון, הדיון בבקשת האישור האחרת הושב לבית המשפט המחוזי לשם דיון מחודש.	תשלום סכום הפיצוי/השבה השווה לסכום גורם הפוליסה שנגבה מחברי הקבוצה בפועל, בצירוף התשואה שנמנעה מהם ביחס לסכום זה בשל כך שהסכום שנוכה מן הפרמיה עבור גורם הפוליסה לא הושקע עבורם ושינוי דרך הפעולה לעניין גביית גורם פוליסה.	כל מי שהוא ו/או שהיה מבוטח של הנתבעות או של מי מהן ושנגבה ממנו סכום כלשהו כגורם פוליסה.	בחודש יוני 2015 הוגשו לבית המשפט הסדר פשרה ובקשה לאישורו, אשר לפיו אמורות היו הנתבעות לשלם סך של 100 מיליוני ש"ח בגין העבר (כאשר חלקה של החברה מתוכו הינו כ-26.5 מיליוני ש"ח) וכן ליתן הנחה של 25% מהגביה העתידית בפועל של גורם הפוליסה. בחודש נובמבר 2016 החליט בית המשפט לדחות את הבקשה לאישור הסדר הפשרה, באשר לדעתו הוא אינו מהווה הסדר ראוי, הוגן וסביר בהתחשב בעניינם של חברי הקבוצה. בנוסף, החליט בית המשפט לאשר, באופן חלקי, את ניהול התובענה כייצוגית, וזאת רק ביחס לפוליסות ביטוח חיים משולבות חיסכון שנערכו בין השנים 1982 עד 2003 (ביחס לחברה בפוליסות מסוג "עדיף", "מיטב" ו"פרופיל"), אשר החיסכון שנצבר לטובת המבוטחים בפוליסות אלו נפגע בשל גביית גורם פוליסה וזאת בעילה של הפרת פוליסת הביטוח, בשל גביה של גורם הפוליסה, באופן שפגע בחיסכון שנצבר לטובת המבוטחים וזאת בגין התקופה, שתחילתה שבע שנים קודם למועד הגשת התובענה, בחודש אפריל 2011. התביעה לא אושרה ביחס לסוגי פוליסות אחרות (להלן וביחד: "**ההחלטה**"). הסעדים הנתבעים, כפי שהוגדרו בהחלטת בית המשפט, הינם תיקון ההפרה על דרך של עדכון החיסכון הצבור לטובת המבוטחים בסכום החיסכון הנוסף שהיה נצבר לטובתם אילו לא היה נגבה גורם פוליסה או פיצוי המבוטחים בסכום האמור, וכן הפסקת גביית גורם הפוליסה מכאן ואילך. כן נפסק תשלום שכר טרחה לבאי כוח המייצגים וכן למתנגדים להסדר הפשרה ולבאי כוחם בסכומים שאינם מהותיים. ככל שתאושר התובענה לגופה, פוטנציאל התביעה הכולל ביחס לרכיב החיסכון בפוליסות הרלבנטיות, מוערך בסך של כ-700 מיליוני ש"ח עבור ארבע מן הנתבעות שהתקשרו בהסדר הפשרה (לרבות החברה), בגין התקופה שמשנת 2004 עד שנת 2012 (כולל) וזאת בהסתמך על אומדן המתבסס על הערכת בית המשפט שניתנה בהסתמך על חוות דעת הבודק שמונה מטעמו. סכום זה אינו כולל את התקופה שעד מועד קבלת ההחלטה וכן את סכומי הגביה בגין גורם פוליסה, אשר אמורים להתקבל בעתיד . בחודש מאי 2017 הגישו הנתבעות בקשת רשות ערעור על החלטת בית המשפט הן ביחס לאי אישור הסדר הפשרה והן ביחס לאישור החלקי של התובענה כייצוגית.	תביעתם של התובעים היא בגין גורם הפוליסה שנגבה מהם משנת 2004. על פי הערכות והנחות שונות שביצעו התובעים ביחס לגביית גורם פוליסה בשבע השנים שקדמו למועד התביעה על ידי הנתבעות והתשואות השנתיות הרלבנטיות, סכום התביעה לחברי הקבוצה, כנגד כל הנתבעות, הוערך על ידי התובעים בסכום נומינלי של כ-2,325 מיליוני ש"ח. מתוך סכום זה מיוחס לחברה, על פי חלקה הנטען בשוק, סך של כ-661.9 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א1. תובענות מהותיות שהגשתן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
8.	7/2014 מחוזי - מרכז	החברה	לטענת התובע, החברה גובה דמי ביטוח ביתר, בפוליסות חובה ו/או צד ג' ו/או מקיף מסוג "נהג נקוב" (להלן: "**הפוליסה**"), במקרים בהם הנהג הצעיר ביותר הצפוי להשתמש ברכב דרך קבע (להלן: "**הנהג**"), עתיד להגיע במהלך תקופת הביטוח לגיל ו/או לוותק נהיגה שהחל ממנו גובה החברה דמי ביטוח מופחתים (להלן בהתאמה: "**גיל מזכה**" ו- "**וותק מזכה**"). לטענת התובע, על החברה לחשב את דמי הביטוח בדרך אחרת, וזאת גם במקרה של חידוש הפוליסה לאחר תקופת ביטוח קודמת, וכן יש לחייב את החברה לגלות למבוטח, באופן יזום, פרטי מידע שונים.	להצהיר ולקבוע כי על החברה לחשב את דמי הביטוח בגין הפוליסות כמפורט בבקשה; לחייב את החברה בגילוי יזום של פרטי מידע שונים כמפורט בבקשה; לאסור על החברה לגבות מן המבוטח הוצאות מינהל או כל תשלום אחר בגין הנפקת תעודת ביטוח חובה חדשה, מקום בו ההנפקה החדשה נדרשת שלא באשמת המבוטח; לחייב את החברה לפצות את חברי הקבוצות בגין הנזקים שנגרמו להם, בתוספת הפרשי הצמדה וריבית כדין ממועד גביית היתר ועד למועד הפיצוי ו/או ההשבה בפועל; לחייב את החברה להשיב לחברי הקבוצה את מלוא התעשרותה של החברה על חשבון חברי הקבוצות. להורות על מתן כל סעד אחר לטובת הקבוצות או פיצוי לציבור, כפי שימצא בית המשפט לנכון בנסיבות העניין.	כל מי שרכש ו/או חידש ו/או ירכוש ו/או יחדש את הפוליסה אצל התובעת במהלך שבע השנים שקדמו להגשת התובענה ועד למועד מתן פסק דין סופי ואשר במהלך תקופת הביטוח הגיע ו/או יגיע הנהג הצעיר ביותר הצפוי להשתמש ברכב למדרגת גיל ו/או לוותק נהיגה שהחל מהם הוא זכאי להפחתת דמי הביטוח, כאשר בפועל לא קיבל את מלוא ההפחתה לה היה זכאי וכן מי שנמנה על הקבוצה האמורה לעיל וביטוח המקיף ו/או צד ג' שלו הינו מסוג של "כל נהג".	בחודש ינואר 2017 ניתנה החלטה על ידי בית המשפט הדוחה את טענות התובע, למעט ביחס לטענה בדבר קיומה של פרקטיקה נוהגת בדבר עדכון פוליסות והשבת דמי ביטוח עודפים, אשר ביחס אליה אושרה הבקשה לניהול התביעה כייצוגית. חברי הקבוצה כפי שנקבעו בהחלטה הינם: "מבוטחי המשיבה בביטוח רכב חובה, מקיף וצד ג' בשבע השנים האחרונות, אשר הגיעו במהלך תקופת הביטוח למדרגת הגיל ו/או וותק הנהיגה, המזכה בהפחתת דמי הביטוח, ואשר המשיבה נמנעה מלנהוג כלפיהם על פי הפרקטיקה הנוהגת, ואשר כתוצאה מכך לא קיבלו את ההפחתה." ההליך מצוי בשלב ניהול התביעה.	סכום התביעה הכולל בתביעה הוערך על ידי התובע בסך של כ-26 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א1. תובענות מהותיות שהגשתן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
.9	6/2013 מחוזי-ת"א	החברה	לטענת התובע, מבוטח במסגרת ביטוח סיעודי קבוצתי באמצעות קרן פנסיה מקפת, אשר הוכר כבעל צורך סיעודי, החברה משלמת למבוטחיה תגמולי ביטוח מופחתים וחסרים באופן שאינם כוללים תוספת הפרשי הצמדה וריבית.	בקשה לפסק דין הצהרתי וצו להשבה, לתשלום הפרשי הצמדה וריבית כדין מיום קרות מקרה הביטוח ועד ליום התשלום בפועל, בהתאם לסעיף 28 לחוק חוזה הביטוח, התשמ"א-1981; ותיקון המחדל מכאן ואילך.	כל מי שקיבל במהלך 7 השנים שקדמו להגשת תובענה זו ו/או יקבל עד למתן פסק הדין בתובענה זו, תגמולי ביטוח מהחברה, מבלי שצורפו לתגמולי הביטוח הפרשי ריבית והצמדה כדין.	בחודש פברואר 2017 אישר בית המשפט את התביעה כייצוגית. הקבוצה שאושרה הינה כל המוטבים בפוליסת הביטוח הקבוצתית המקורית והמחודשת של מבוטחי מקפת, שקיבלו מהמשיבה, במהלך 7 השנים שקדמו להגשת בקשת האישור, תגמולי ביטוח ללא תוספת הפרשי הצמדה. הסעד המבוקש הוא תשלום מלוא הפרשי ההצמדה להם זכאים חברי הקבוצה. החלטת בית המשפט ניתנה על אף עמדת המפקחת על הביטוח שהוגשה בתיק, לבקשת בית המשפט, התומכת בעמדת החברה בסוגיה האמורה. ההליך מצוי בשלב ניהול התביעה. הצדדים מנהלים ביניהם הליכי גישור.	הנזק הנטען הכולל לכלל חברי הקבוצה מהחברה מסתכם להערכת התובע בסכום של כ-473.8 מיליוני ש"ח.
.10	2/2014 מחוזי – ת"א	החברה	לטענת התובע, החברה מנצלת את העובדה שהמבוטח אינו משלם במשך זמן מה את רכיב החיסכון בפוליסת ביטוח חיים, הכוללת רכיב חיסכון ורכיב ריסק, ומפרה באופן יסודי ובוטה את תנאי הפוליסה על ידי ביצוע שינויים בפוליסה באופן חד צדדי (קיצור תקופת הפוליסה, הזזת מועד תחילת הביטוח והעלאת גיל המבוטח בתחילת הביטוח), וכפועל יוצא מעלה את מחיר הפרמיה הריאלית בניגוד לדין, על אף שהפרמיה עבור רכיב הריסק בפוליסה שולמה במלואה. בכך, לטענת התובע, גורמת החברה למבוטחים נזקים בסכומים משמעותיים.	לחייב את החברה לשלם את דמי הפרמיה העודפים שגבתה עקב הזזת תחילת הביטוח עד למועד אישור התובענה כייצוגית בתוספת הפרשי הצמדה וריבית חוקית מקסימלית. לקבל צו האוסר על החברה להמשיך ולגבות פרמיות בשיעורים העולים על השיעור הנקוב בפוליסה. לחילופין, לחייב את החברה בתשלום סכום ראוי והולם לטובת הציבור בכללותו בסכום השווה לדמי גביה שנגבו ולא הושבו למשלם בצירוף הפרשי הצמדה וריבית חוקית.	כל מי שהתקשרו ו/או היו מבוטחים בפוליסת ביטוח חיים ואשר לא שילמו את רכיב החיסכון בפוליסה זו במלואו ממועד עריכת הפוליסה ועד למועד הזכאות לגמלה חודשית לפי הפוליסה ואשר נגבו מהם פרמיות עודפות שלא כדין עקב הזזת תחילת הביטוח.	בחודש דצמבר 2017 אישר בית המשפט את התביעה כייצוגית. הקבוצה שאושרה הינה כל מי שהתקשרו ו/או היו מבוטחים בפוליסת ביטוח חיים הכוללת רכיב חיסכון ורכיב ריסק, ואשר לא שילמו את אחד הרכיבים בפוליסה במלואה ממועד עריכת הפוליסה ועד למועד הזכאות לגמלה חודשית על פי הפוליסה או עד לסילוקה או עד לפריעת הפוליסה, שלגביהם, המשיבה "הזיזה" קדימה את מועד תחילת הביטוח. התביעה אושרה בעילות של הפרת חוזה, הטעיה ועשית עושר שלא במשפט. הסעדים הנתבעים הינם השבה של סכומי פרמיה עודפת שגבתה כלל ביטוח, לגישת התובעים, מעבר לסכומים הנקובים בפוליסה, וכן צו האוסר על החברה להמשיך ולגבות פרמיות שהשיעורים העולים על השיעור הנקוב בפוליסה.	הנזק הנטען הכולל לכלל חברי הקבוצה מהחברה מסתכם להערכת התובע בסכום של כ-20 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
1.	11/2012 מחוזי- ת"א	החברה	לטענת התובע, החברה נוהגת לשנות את תנאי פוליסת ביטוח החיים בעת מעבר של מבוטח שכיר ממעסיק למעסיק בדרך של שינוי רכיב המכונה "תת שנתיות", אשר לטענת התובע נגבה בגין הריבית, לה זכאית לכאורה חברת הביטוח בנסיבות בהן הפרמיה משולמת לשיעורים, במהלך השנה, ולא במלואה בתחילתה (להלן: "**תת שנתיות**"). לטענת התובעים שינוי זה נעשה על ידי החברה באופן חד צדדי וללא עיגון חוזי כלשהו ולפיכך הדבר מהווה הפרה של תנאי הפוליסה.	השבת גביית היתר של רכיב תת שנתיות שבוצעה עד ליום האישור של התובענה כייצוגית, וכן הפסקת גביית היתר של רכיב זה בעתיד.	כל לקוחות החברה, מעסיקים ו/או עובדים, אשר נגבו מהם תשלומי תת שנתיות בפוליסה לביטוח חיים, אשר היו גבוהים יותר מאשר השיעורים שסוכמו בפוליסה, וזאת בעקבות שינוי בעלות על הפוליסה. על פי הערכת המבקשים מדובר ב-10,000 מבוטחים ב-30 השנים האחרונות.	בחודש מאי 2015 הוגשה לבית המשפט בקשה לאשר הסכם פשרה בתביעה (להלן: "**הסכם הפשרה**"). במסגרת הסכם הפשרה התבקש בית המשפט להורות על תיקון בקשת האישור לעניין הגדרת הקבוצה והרחבתה לכל המבוטחים ששיעור רכיב התת שנתיות הנגבה מהם עלה בלא הסכמה. בהתאם להסכם הפשרה תשיב החברה סכומים לחברי הקבוצה שיכללו בהסכם הפשרה, בשיעורים שונים מסכום התוספת שנגבה מהם בגין העלאת תת שנתיות, בהתאם לנסיבות בהן בוצעה העלאת תשלום תת השנתיות ובהתייחס לתקופות שונות שהוגדרו בהסכם הפשרה; בנוסף תשלח החברה הודעה לגורם המשלם, במסגרתה תאפשר החברה לגורם המשלם בחירה בנוגע לתנאי תשלום הפרמיה בעתיד והעלות הנלווית לכך מכאן ואילך. בחודש מאי 2015 נתן בית המשפט החלטה במסגרתה הורה על תיקון בקשת האישור בהתאם להסכם הפשרה לעניין הגדרת הקבוצה. בחודש נובמבר 2015 הוגשה עמדת היועץ המשפטי לממשלה בנוגע להסכם הפשרה, לפיה אינו מתנגד להסכם הפשרה, בכפוף למספר הערות. בחודש ספטמבר 2016 הגישו הצדדים בקשה משותפת לתוספת להסכם פשרה והוספת קבוצה שלישית הכוללת את כל מבוטחי המשיבה בפוליסות ביטוחי החיים הכוללות רכיב תת שנתיות ואשר הן מסוג "ביטוח פרט" ו"ריסק טהור", לרבות "תגמולים לעצמאיים", וכן כל מבוטחי המשיבה המבוטחים בפוליסות ביטוחי הבריאות והסיעוד הכוללות רכיב של תת שנתיות, אשר עד למועד הקובע המשיבה העלתה את שיעור התת שנתיות בפוליסה שלהם. בחודש דצמבר 2015 מינה בית המשפט בודק להסכם הפשרה אשר הגיש את חוות דעתו הן להסכם הפשרה והן לתוספת להסכם הפשרה כאמור. הסכם הפשרה והתוספת כאמור כפופים לאישור בית המשפט אשר אין ודאות כי יתקבלו ולהתקיימות התנאים המתלים הקבועים בו.	הנזק הנטען הכולל לכלל חברי הקבוצה מהחברה מסתכם להערכת התובע בסכום של 120 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
.2	4/2013 מחוזי – ת"א	החברה	לטענת התובע, אשר רעייתו המנוחה ("**המבוטחת**") הייתה מבוטחת בפוליסה הסיעודית לחברי מכבי שירותי בריאות, למרות שמבוטח בפוליסה לביטוח סיעודי זכאי להתחיל לקבל פיצוי החל מן היום בו הוא הפך לסיעודי, הרי שלשיטת החברה הזכאות לפיצוי מתחילה במועד שבו ביקרה אחות בבית המבוטח, בדקה אותו וקבעה שהוא אכן חולה סיעודי. כמו כן, לטענת התובע, קיימת זכאות לקבלת תגמולי סיעוד גם במהלך תקופת ההמתנה.	לחייב את החברה לשאול את המבוטח החל ממתי הפך לחולה סיעודי; לשלם לחברי הקבוצה תגמולי ביטוח בעד כל התקופה שבה היו חולים סיעודיים ולא קיבלו פיצוי; להשיב לחברי הקבוצה כל פרמיה חודשית ששולמה על ידם החל מהמועד בו הפכו לחולים סיעודיים ועד למועד בו החלו לקבל פיצוי, לרבות (אך לא רק) כל פרמיה ששולמה בתקופת ההמתנה; ליתן כל סעד נוסף ו/או אחר שיראה לבית המשפט לנכון ולמתאים בנסיבות העניין.	מבוטחי החברה בביטוח סיעודי ב-7 השנים האחרונות אשר בעניינם ארע מקרה ביטוח, ואשר החלו לקבל פיצוי במועד מאוחר ליום בו הפכו לסיעודיים ו/או מבוטחי החברה, לרבות בביטוח סיעודי, אשר שילמו פרמיה חודשית לאחר קרות אירוע ביטוח, לרבות אך לא רק, במהלך תקופת ההמתנה.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	סכום התביעה הייצוגית, הנטען על ידי התובע, הוא 215.3 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
.3	7/2014	כלל פנסיה וגמל בע"מ וכן כנגד ארבע חברות מנהלות נוספות של קרנות פנסיה	לטענת התובעות, שתי עמותות הטוענות כי מטרתן היא סיוע לאוכלוסייה המבוגרת, הנתבעות העלו את דמי ניהול הנגבים מפנסיונרים של קרנות הפנסיה המנוהלות על ידן בשלב קבלת הקיצבה לדמי הניהול המרביים המותרים לגביה על פי הדין (0.5% מהיתרה הצבורה), תוך ניצול היותם של הפנסיונרים "קהל שבוי" , וזאת בשעה שעמיתים פעילים משלמים בממוצע דמי ניהול נמוכים משמעותית. עוד נטען, כי הנתבעות אינן מגלות לעמיתיהן, כי מיד לכשיהפכו לפנסיונרים יועלו דמי הניהול שהם ישלמו לנתבעות לדמי הניהול המרביים.	לחייב את הנתבעות להשיב את דמי הניהול העודפים שנגבו מחברי הקבוצה שלא כדין בצירוף ריבית והצמדה; לחייב את הנתבעות להפחית את דמי הניהול הנגבים מן הפנסיונרים, כך שלא יעלו על דמי הניהול שנגבו טרם יציאתו של כל אחד מהם לפנסיה; לאסור על הנתבעות להעלות את דמי הניהול לעמיתים בסמוך לפני יציאתם לפנסיה.	כל מי שהוא עמית בקרן פנסיה חדשה מקיפה, המנוהלת על ידי אחת מהנתבעות, וזכאי לקבל פנסיית זקנה ו/או יהיה זכאי לקבל בעתיד פנסיית זקנה.	בחודש ספטמבר 2015 הגישו התובעות תשובה לתגובת הנתבעות לבקשת האישור ("תשובת התובעות") במסגרתה הועלתה, בין היתר, טענה חדשה, לפיה הנתבעות לא שלחו לעמיתיהן הודעה מוקדמת על העלאת דמי ניהול כנדרש בהתאם להוראות הדין. בחודש ינואר 2017 ניתנה החלטה על ידי בית המשפט לפיה על הממונה לתת תשובות לשאלות אשר נוסחו על ידי בית המשפט ובחודש ספטמבר 2017 ניתנו תשובות הממונה כמבוקש אשר קובעת, בין היתר, כי ניתן היה לגבות בתקופת קבלת הקיצבה דמי ניהול בשיעור הנמוך מ- 0.5% וכי לנתבעות לא הייתה חובת מתן הודעה על שינוי בדמי הניהול עם הגיע העמיתים לגיל פרישה מכוח חוזר דמי ניהול במכשירי החיסכון הפנסיוני.	להערכת התובעות, דמי הניהול שנגבו על ידי הנתבעות שלא כדין מפנסיונרים קיימים נאמדים על סך של 48 מיליוני ש"ח, דמי ניהול שיגבו בעתיד על ידי הנתבעות שלא כדין מפנסיונרים קיימים נאמדים בסך של 152 מיליוני ש"ח, ודמי ניהול שיגבו בעתיד על ידי הנתבעות שלא כדין מפנסיונרים עתידיים בגין צבירה שנעשתה עד היום נאמדים בסך של 2,800 מיליוני ש"ח. הסכומים האמורים נטענים ביחס לכלל הנתבעות.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
4.	11/2014 מחוזי - מרכז	החברה, תמורה סוכנות לביטוח (1987) בע"מ (להלן: "**תמורה**") וכנגד חברת ביטוח נוספת וסוכנות ביטוח נוספת	לטענת התובעים, אשר מחזיקים בכרטיסי אשראי של ישראכרט וחברת כרטיסי אשראי לישראל ("כאל"), והתקשרו על מנת להפעיל את הפוליסה הבסיסית של כרטיסי האשראי, המוענקת בחינם, במהלך השיחה, נמכר להם מוצר שאינו הרחבה, תוספת או הגדלה של הפוליסות הבסיסית, אלא פוליסה רגילה שנמכרו במחיר מלא, כך שאותו אדם מבוטח פעמיים, מהשקל הראשון בכל הנוגע לכיסויים החופפים בשתי הפוליסות.	לחייב את הנתבעות להשיב לחברי הקבוצה את הפרמיות העודפות ששולמו על ידי חברי הקבוצה במהלך שבע השנים שקדמו להגשת התובענה; ליתן צו המורה לנתבעות להביא בחשבון במסגרת מכירת הפוליסות את השווי הכלכלי של הפוליסות הבסיסיות ולגבות פרמיות אשר יביאו בחשבון שווי זה; ליתן גילוי מלא ונאות למתקשרים למוקדים הטלפונים; לאפשר למחזיקי כרטיסי האשראי של ישראכרט וכאל להפעיל את הפוליסות הבסיסית לא רק באמצעות מוקד טלפוני; לחילופין, להורות על כל סעד אחר לטובת הקבוצה, לרבות מתן הוראות בדבר פיקוח על ביצוע פסק הדין.	מחזיקי כרטיסי אשראי של ישראכרט וכאל אשר היו זכאים לקבלת ביטוח נסיעות לחו"ל ללא צורך בתשלום נוסף, ואשר רכשו בשבע השנים האחרונות ביטוחי נסיעות לחו"ל מהנתבעים דרך המוקדים הטלפונים שהפעילו הנתבעות.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית ולבקשת התובעים ניתן צו גילוי מסמכים . הצדדים מנהלים ביניהם הליכי גישור.	הנזק הנטען לכלל חברי הקבוצה מהחברה מסתכם להערכת התובע בסכום של כ-70 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
.5	3/2015 מחוזי- ירושלים	כלל פנסיה וגמל	לטענת התובע, עמית בקופת הגמל "כלל תמר" (להלן: "**קופת הגמל**") שבניהול כלל פנסיה וגמל, כלל פנסיה וגמל העלתה את דמי הניהול הנגבים בחשבונותיה בקופת הגמל מבלי לשלוח אליו הודעה מראש כדין, וכן כי העלאת דמי הניהול בוצעה טרם חלוף חודשיים ממועד משלוח ההודעה, כנדרש.	להצהיר שדמי הניהול שנגבו ביתר הם חלק מנכסי העמית, להורות לנתבעת לשלם פיצוי בגובה הסכומים שנגבו על ידה ביתר, בתוספת ריבית והצמדה כדין; להורות לנתבעת לשלם לכל אחד מחברי הקבוצות פיצוי בסך 100 ש"ח לחבר בגין פגיעה באוטונומיה של הרצון.	כל מי שהנתבעת העלתה את דמי הניהול בחשבונו: (1) מבלי לשלוח אליו הודעה מוקדמת כדין ו/או (2) מבלי שנשלחה הודעה לכתובתו הנכונה או לכתובתו המעודכנת במרשם האוכלוסין ו/או (3) בטרם חלוף חודשיים ממועד משלוח הודעה מוקדמת.	הצדדים מנהלים מגעים לפשרה.	להערכת התובע, מספרם של חברי הקבוצות הוא עשרות אלפים, ולכן, שווי הנזק המצרפי שנגרם לכלל חברי הקבוצות הוא מיליוני ש"ח. שווי הסעד המבוקש בכתב תביעה הועמד, על בסיס הערכה, על 50 מיליוני ש"ח.
.6	5/2015 מחוזי- ירושלים	החברה וחברת ביטוח נוספת	לטענת התובע, לאחר שנים בהן אמו המנוחה הייתה מבוטחת בפוליסת ביטוח חיים קבוצתי, שמכרה החברה לעמותת גמלאי קרן הפנסיה "נתיב" – דרום ומרכז (להלן: "**העמותה**" ו"**הפוליסה**", בהתאמה), ושילמה פרמיות כסדרן, ביטלה החברה באופן חד צדדי ושלא כדין את הפוליסה, בשל היות הפוליסה הפסדית, ונמנעה מלהחזיר את הפרמיות שגבתה. בנוסף, לטענת התובע, גבתה החברה באופן בלתי חוקי פרמיות מהמבוטחים בגין חודש יוני 2014, לאחר המועד בו הפוליסה בוטלה.	לחייב את החברה לשלם לכל אחד מחברי הקבוצה, אשר לא נהנו מפירות הפוליסה, את מלוא הפרמיות שנגבו מהם בגין הפוליסה במשך השנים בהן היו מבוטחים, בתוספת ריבית והצמדה כחוק.	כל מי שבוטח אצל החברה בפוליסה, אשר בוטלה ביום 2 למרס 2014, וכן כל המבוטחים במסגרת הפוליסה אשר החברה גבתה מהם פרמיה בחודש יוני 2014.	בחודש אוקטובר 2016 הוגשו תובענה מתוקנת ובקשה מתוקנת לאישור התובענה ("הבקשה המתוקנת") במסגרתן נוספה כנתבעת נוספת הראל חברה לביטוח בע"מ. בבקשה המתוקנת מועלות טענות כנגד הראל בקשר עם חובתה לגבות את הפרמיות עבור הפוליסה. טענות התובע בדבר גביית פרמיות בגין מועדים שלאחר ביטול הפוליסה, אשר נכללו בבקשה המקורית לאישור התובענה כייצוגית, אינן נכללות בבקשה המתוקנת. ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	הנזק הנטען הכולל לכלל חברי הקבוצה מהחברה מסתכם להערכת התובע בסכום של כ-90 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
.7	6/2015 מחוזי- מרכז	החברה וחברה נוספת	לטענת התובע, החברה, גובה פרמיות ביטוח הכוללות "תוספת סיכון" או "תוספת מקצועית" או אחרת שעניינה סיכון הנובע מאופי עבודתם של המבוטחים (להלן: "**תוספת סיכון**"), גם בתקופות בהן המבוטחים אינם עובדים.	להורות לחברה להשיב לחברי הקבוצה את הפרשי הפרמיה שנגבו ביתר בתוספת הפרשי הצמדה וריבית וכן להורות לה להימנע מגביה עתידית של תוספת סיכון.	כל מי ששילם לנתבעות, בשבע השנים שקדמו למועד הגשת בקשת האישור ועד למועד אישורה כייצוגית, פרמיות בגין כיסוים ביטוחים (לרבות, אך לא רק, אובדן כושר עבודה וביטוח חיים ו/או ריסק) בגין תקופה בה המבוטח לא עבד בפועל, והחברה גבתה ממנו פרמיה הכוללת תוספת סיכון.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	סכום התביעה האישי של התובע כנגד החברה עומד על סך של 1,067 ש"ח. התובע מעריך את הנזק לכלל חברי הקבוצה במיליוני ש"ח רבים.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
.8	7/2015 מחוזי – ת"א	החברה	לטענת התובע, החברה מחשבת את הזכויות לתשלום גמלה ו/או היוון גמלה המגיעים למבוטחים, המקפיאים את תשלום דמי הביטוח (במלואם או באופן חלקי) באופן זמני לתקופה מסויימת ו/או לא משלמים את דמי הביטוח במשך מספר חודשים, בניגוד להוראות הדין, בניגוד להוראות הפוליסה ולנוסחה המחייבת לחישוב הגמלה הכלולה בפוליסה (להלן: "**הנוסחה המחייבת**"), כן נטען שהחברה מסרבת למסור למבוטחים מידעים.	לחייב את החברה לחשב את הגמלה החודשית ו/או היוון הגמלה בהתאם להוראות הנוסחה המחייבת ולחייב את החברה לשלם לחברי הקבוצה שכבר ניזוקו את הפרשי הגמלה או את הפרשי היוון הגמלה שמגיעים להם בתוספת הפרשי הצמדה וריבית כחוק. לחילופין, עותר התובע ליתן פסק דין הצהרתי, לפיו החברה מפרה את הוראות הפוליסות.	לעניין הסעדים הלא כספיים - כל מבוטחי החברה, בעלי פוליסות דומות לפוליסות של התובע ("**המבוטחים**"), אשר בתקופה או תקופות מסוימות לא שילמו, באופן זמני, את דמי הביטוח על פי הפוליסה. לעניין הסעדים הכספיים: כל המבוטחים שהחלו לקבל מהחברה גמלה חודשית הנמוכה מהגמלה החודשית שהייתה משולמת בהתאם לנוסחה המחייבת וכן מבוטחים אשר בחרו בהיוון גמלה ואשר חישוב היוון הגמלה שלהם נמוך מהיוון הגמלה שהיה משולם בהתאם לנוסחה המחייבת.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית. בחודש יוני 2016 אושרה בקשתם המוסכמת של הצדדים להעברת הדיון למותב שדן בתביעה נוספת של התובע, המתוארת בסעיף 40(א)(א1)(10) לעיל בנושא חישוב הזכויות בפוליסות ביטוח חיים, כאשר המבוטח אינו משלם את מלוא דמי הביטוח.	הנזק הנטען הכולל לכלל חברי הקבוצה מסתכם להערכת התובע בסכום שאינו פחות מ-25 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
9.	8/2015 מחוזי- ת"א	החברה	לטענת התובע לצורך קביעת קיומו של מקרה ביטוח סיעודי, החברה מיישמת שיטת בדיקה המפצלת את פעולות היומיום הידועות גם בראשי התיבות ADL אשר כלולות בהגדרת מקרה הביטוח בביטוח סיעודי על פי הפוליסה, ואשר איכות עשייתן משמשת להערכת מצבו התפקודי של אדם, לתתי פעולות, באופן המרוקן מתוכן כמעט כליל את הוראות המפקח על הביטוח בעניין זה ובניגוד לעמדת הממונה בנושא הגדרת מקרה הביטוח בביטוח סיעודי שפורסמה בחודש ינואר 2015.	להורות לחברה לחדול מפיצול בדיקות פעולות ה-ADL, לחייב את החברה בתשלום פיצוי כספי ובסעדים, בשיעור כפי שיקבע, לכל אחד מחברי הקבוצה שהוכחה זכאותו לפיצוי או סעד כאמור ולהורות על מתן כל סעד אחר לטובת הקבוצה, כולה או חלקה, או לטובת הציבור, כפי שימצא לנכון בנסיבות העניין.	קבוצת מבוטחיה של החברה בביטוח בכיסוי למצב סיעודי.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית ולבקשת התובע ניתן צו גילוי מסמכים. הצדדים הסכימו על ניהול הליכי גישור.	הנזק הנגרם לטענת התובעת, לחברי הקבוצה, נאמד בסכום של 75.6 מיליוני ש"ח שמחציתו כולל נזק תגמולי ביטוח ב- 3 שנים ומחציתו נזק עוגמת נפש ב- 7 שנים.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
.10	9/2015 מחוזי - מרכז	החברה וארבע חברות ביטוח אחרות	לטענת התובעים, כאשר הנתבעות נותנת ניקוד בגין פעולת "השליטה על סוגרים" במסגרת בחינת תביעה לתגמולי ביטוח בפוליסות סיעוד, הן אימצו פרשנות לפיה על מנת שתוכר תביעת מבוטח בגין "אי השליטה על הסוגרים" היא צריכה להיות תוצאה של מחלה או ליקוי אורולוגיים או גסטרואנטרולוגיים בלבד במקום לנקד את הפעולה גם כאשר מקור המצב הרפואי והתפקודי הירוד של המבוטח אשר בגינו הוא "לא שולט על סוגריו", יכול להיות מחלה, תאונה או ליקוי בריאותי שאינם מתחום האורולוגיה והגסטרולוגיה.	לחייב את הנתבעות לפצות את חברי הקבוצה במלוא הנזקים שנגרמו להם בשל הפרותיהן, לכאורה, את ההסכם ולקיים את ההסכם מכאן ואילך ולחלופין להורות על מתן כל סעד אחר כפי שבית המשפט ימצא לנכון בנסיבות העניין.	כל מי שהיה מבוטח בביטוח סיעודי שנמכר על ידי הנתבעות (או יורשיו, לפי העניין), וסבל ממצב בריאות ותפקוד ירוד כתוצאה ממחלה או תאונה או ליקוי בריאותי, אשר בגינו הוא לא שלט על סוגריו ו/או עשה שימוש קבוע בסטומה או בקטטר בשלפוחית השתן, או בחיתולים או בסופגנים למיניהם, ועל אף האמור לא קיבל מהנתבעות (לפי העניין) ניקוד בגין רכיב "השליטה על סוגרים" באופן שהביא לפגיעה בזכויותיו.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	לטענת התובעים הנזק אינו ניתן להערכה בשלב זה אך הם מעריכים אותו בעשרות ואף במאות מיליוני שקלים. הנזק האישי של התובע מהחברה, לטענתו, מסתכם בסך של כ-32,500 ש"ח (ללא הפרשי הצמדה וריבית).

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
.11	9/2015 מחוזי – ת"א	כלל פנסיה וגמל וכן כנגד ארבע חברות נוספות שהינן מנהלות של קרנות פנסיה	לטענת התובעים, עמיתים בקרנות הפנסיה שבניהול הנתבעות, מנגנון תגמול סוכנים ומתווכים בעמלות, בשיעור מתוך דמי הניהול הנגבים מהעמיתים, כפי שנהוג אצל הנתבעות, מהווה הפרה של חובת הנאמנות כלפי העמיתים בקופות הגמל שבניהול הנתבעות, ומביא לגביית דמי ניהול גבוהים מהראוי על ידי הנתבעות.	לחייב את הנתבעות לשנות את מנגנון תגמול הסוכנים ולהשיב לעמיתים את דמי הניהול שנגבו ביתר.	עמיתי קופות גמל שבניהול הנתבעות, שנגבו מהם דמי ניהול תוך מתן עמלה לסוכנים הנגזרת מגובה דמי הניהול.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	התובעים מעריכים את הנזק לכלל חברי הקבוצה בסכום של כ-2 מיליארדי ש"ח, המשקף נזק בשיעור של כ-300 מיליוני ש"ח לשנה מאז שנת 2008.
.12	10/2015 מחוזי- מרכז	החברה	התובע מעלה טענות כנגד הגדרת "הנכות" בפוליסות נכות מתאונה אשר לטענתו יוצרת אי בהירות, וכן כנגד תנאי הפוליסה הדורשים קבלת הוכחה סבירה תוך שנה מתאריך התאונה ובהקשר זה נטען כי למרות שהחברה קיבלה "הוכחה סבירה" בדבר נכותם הצמיתה של מבוטחים כתוצאה מתאונות שאירעו החל מחודש יוני 2009, היא שילמה להם תגמולי ביטוח מופחתים או שדחתה את תביעתם לתגמולי ביטוח בגין הנכות. עוד כוללת התובענה טענות בעניין שקלול שיעורי נכויות בתשלום תגמולי הביטוח במקרה ולמבוטח יש יותר מאשר נכות אחת וכן טענות בעניין שיערוך תגמולי הביטוח ביחס להפרשי הצמדה וריבית.	לחייב את החברה לשלם לחברי הקבוצה תגמולי ביטוח בגין נכות צמיתה כתוצאה מתאונה, לפי תנאי הפוליסה, וכן להורות לה לחדול מהתנהלותה המפרה	כל מי שבוטח על-ידי החברה בפוליסות נכות מתאונה אשר למרות שהחברה קיבלה "הוכחה סבירה" בדבר נכותו הצמיתה כתוצאה מתאונה שארעה החל מיוני 2009, היא שילמה לו תגמולי ביטוח מופחתים בגין נכותו או דחתה את תביעתו לתגמולי ביטוח בגין נכותו מחמת הסיבות המנויות בתובענה כולן או מקצתן.	בחודש יולי 2016, בעקבות הודעת התובע הייצוגי שהסכים לסילוק התביעה על הסף וחזר בו, סילק בית המשפט את התביעה על הסף. בחודש ספטמבר 2016, הוגש לבית המשפט העליון ערעור מטעם התובע הייצוגי כנגד פסק הדין אשר סילק את התובענה על הסף. בחודש נובמבר 2017 ביטל בית המשפט העליון את פסק הדין ככל שהדבר נוגע לסילוק התביעה על הסף והורה לתובע להגיש לבית המשפט המחוזי הודעת הבהרה בשאלה מהן העילות שבעטיין מתבקש ניהול התובענה; מהן העילות שמן הראוי לדון בהן במסגרת של תובענה ייצוגית; ואיזו מטענותיו של התובע מקיימת את דרישת העילה האישית.	המבקש מעריך את נזקה של הקבוצה על סך של 90 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
.13	12/2015 מחוזי – ת"א	החברה	עניינה של התובענה בטענה, כי החברה מפחיתה, כביכול, מסכומי הנזק הנתבעים על-ידי צד שלישי עקב רשלנותו של מבוטח, סכומים שונים באופן שרירותי, בנימוק כללי של "רשלנות תורמת" של הצד השלישי ללא הנמקה, כנדרש בהוראות הדין.	הסעדים העיקריים להם עותר התובע הינם: ליתן צו הצהרתי המורה כי החברה הפרה את הוראות הדין, וכן להוציא צו עשה המורה לחברה להימנע בעתיד מהמשך הפרתו ולפסוק פיצוי כספי לטובת הקבוצה.	הקבוצה אותה מבקש התובע לייצג, כמפורט בבקשה, הינה, כל צד ג' אשר פנה לחברה לקבלת פיצוי בגין אירוע ביטוחי (בשל רשלנות המבוטח), מקום בו הופחתו מדרישת התשלום סכומים כלשהם, בגין רשלנות תורמת, ללא שניתנה הנמקה מספקת להפחתת הסכומים.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	התובע מעריך כי גובה הנזק שנפסק לחברי הקבוצה אותה הוא מבקש לייצג עולה על 3 מיליוני ש"ח.
.14	12/2015 מחוזי – ת"א	החברה וחברת ביטוח נוספת	לטענת התובעים הנתבעות גובות, ממבוטחים בפוליסות ביטוח חיים שהונפקו החל מ – 1 באוגוסט 1982 ושבמסגרתן נגבה רכיב תת שנתיות, כאשר הפרמיה משולמת לשיעורים במהלך השנה (להלן: "**תת שנתיות**"), שיעור ריבית אפקטיבית, הגבוה משיעור הריבית המירבי, שהתיר המפקח על הביטוח לחברות הביטוח לגבות בגין רכיב תת שנתיות. לטענת התובעים גביה כאמור הינה בניגוד לדין, לנוהל ולמקובל בתחום הפיננסים ותוך התעלמות ממועדי תשלום הפרמיות החודשיות ומכך שהפרמיה השנתית הולכת ופוחתת במשך השנה.	להורות לנתבעות לשנות את שיטת חישוב רכיב התת שנתיות, כך שיחושב בשים לב למועדי תשלום הפרמיות בפועל ובשים לב להפחתת הפרמיה השנתית מדי תשלום ותשלום. להשיב לחברי הקבוצה את סכומי רכיב התת שנתיות, שנגבו מהם ביתר החל מהמועד בו חויבו המבוטחים ברכיב התת שנתיות ועד למועד מתן פסק דין בתובענה, ולחילופין בשבע השנים שקדמו לתביעת התובע ועד למתן פסק דין בתובענה. לחילופין, עותר התובע ליתן פסק דין הצהרתי, לפיו שיטת חישוב רכיב התת שנתיות הנהוגה על ידי החברה אינה חוקית או פסק דין הצהרתי אחר הנראה לבית המשפט נכון וצודק בנסיבות העניין.	מבוטחים בפוליסות ביטוח חיים שהונפקו החל מ – 1 באוגוסט 1982 ושבמסגרתן נגבה רכיב תת שנתיות, כאשר הפרמיה משולמת לשיעורים במהלך השנה.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	הנזק הנטען הכולל לכלל חברי הקבוצה מסתכם להערכת התובעים בסכום שאינו פחות מ- 50 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
.15	1/2016 בית הדין האזורי – ת"א	כלל פנסיה וגמל ושלוש חברות נוספות המנהלות קרנות פנסיה וגמל	לטענת התובעים הנתבעות השקיעו באגרות חוב בדירוג אשראי נמוך, תוך חריגות משיעור ההשקעה שהיה מותר באותו הזמן על פי תקנה 41ד2 לתקנות מס הכנסה (כללים לאישור ולניהול קופות גמל), תשכ"ד-1964, וכן כי על אף חריגות אלה הנתבעות גבו מהתובעות דמי ניהול, וזאת בניגוד להוראות הדין.	הסעדים המבוקשים על ידי התובעות הינם, בין היתר, השבה של דמי הניהול שנגבו על ידי הנתבעות במקרים של חריגה ממגבלות ההשקעה, פיצוי חברי הקבוצה בגין הנזק הנוסף שנגרם להם כאמור עקב החריגה ממגבלות ההשקעה וכן כל סעד אחר לטובת הקבוצה, כולה או חלקה, או לטובת הציבור, הנראה לבית המשפט נכון וצודק בנסיבות העניין.	מי שהיו עמיתי קרנות הפנסיה וקופות הגמל המנוהלות על ידי הנתבעות בתקופה שמיום 1 בינואר 2009 ועד ליום 4 ביולי 2012.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	לטענת התובעת, הנזק הישיר שנגרם לה עומד על סך של 76 ש"ח (כאשר נזקן של כלל התובעות בגין גביית דמי ניהול עומד, לטענתן, על סך של 563 ש"ח), והכל בתוספת הפרשי הצמדה וריבית. בתובענה צויין כי סכום התביעה עבור כלל חברי הקבוצה אינו ניתן להערכה[18].
.16	2/2016 מחוזי -מרכז בלוד	כלל פנסיה וגמל וארבע חברות מנהלות נוספות של קרנות פנסיה	לטענת התובעת, עמותה הטוענת כי מטרתה לפעול עבור אוכלוסיות חלשות ואנשים בעלי צרכים מיוחדים, הנתבעות גובות ממקבלי קיצבאות נכות ושאירים דמי ניהול בשיעור המירבי המותר על פי דין, תוך ניצול העובדה שאינם רשאים לנייד את כספיהם לקרן אחרת.	לחייב את הנתבעות להשיב לכל אחד ממקבלי קיצבאות הנכות ו/או השאירים את כל דמי הניהול שנגבו ו/או שייגבו מהם שלא כדין, בצירוף ריבית והצמדה, או לחילופין – להשיב לקרן הפנסיה את דמי הניהול שנגבו ו/או שייגבו שלא כדין ממקבלי קיצבאות הנכות ו/או השאירים ולבצע חלוקה צודקת והוגנת של הכספים.	כל מי שמקבל ו/או בעל זכות לקבל קצבת נכות וכן כל מי שמקבל ו/או בעל זכות לקבל קצבת שאירים וכן כל מי שהוא עמית בקרן פנסיה המנוהלת על ידי הנתבעות והיא ניזוק כתוצאה מגביית דמי הניהול בקשר עם קיצבאות הנכות והשאירים.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	סכום התביעה הייצוגית לא כומת במסגרת כתב התביעה, אולם, בהתאם לחוות דעת אקטוארית שצורפה לבקשה, הועמד הנזק שנגרם לחברי הקבוצה, על בסיס אומדן ראשוני, על סך של כ-1 מיליארד ש"ח, כנגד כלל הנתבעות.

[18] כן צויין בתובענה כי לתובעת נגרם נזק נוסף, בסכום שאינו מפורט, עקב החריגה מההשקעה, וזאת בהתייחס לאגרות חוב של חברות שנקלעו למצב של חדלות פירעון.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
.17	2/2016 מחוזי – ת"א	החברה	עניינה של התביעה באופן בו החברה מעניקה ניקוד בגין פעולת (ADL) "השליטה על סוגרים" ופעולת (ADL) "הניידות" בעת יישוב תביעות בביטוח סיעודי. לטענת התובע, לצורך קביעת זכאות לתגמולי סיעוד, קבעה החברה באופן חד צדדי, ללא אישור המפקח על הביטוח ובניגוד להנחיותיו, לעניין פעולת "השליטה על סוגרים", כי מבוטח אשר אינו שולט בסוגריו בתדירות של פעם ביומיים ומטה, נחשב כבעל יכולת עצמאית לשליטה בסוגרים, וכי רק מבוטח הסובל מדליפת שתן או צואה בתדירות יום יומית וזקוק לעזרה מלאה בטיפול בהפרשות הינו זכאי לעזרה סיעודית. בנוסף, לעניין פעולת "הניידות", טוען התובע, כי החברה קבעה באופן חד צדדי לצורך קביעת זכאות לתגמולי ביטוח סיעודי, כי מבוטח אשר מסוגל לעבור מחדר לחדר בביתו נחשב כביכול כאדם בעל יכולת עצמאית לנוע ממקום למקום, וזאת חרף העובדה, לטענת התובע, שאינו מסוגל לצאת בגפו לפעילות מחוץ לביתו.	לחייב את החברה בתשלום מלוא תגמולי הביטוח, בתוספת ריבית והצמדה כדין.	כל מבוטחי החברה אשר במהלך 7 השנים שקדמו למועד הגשת הבקשה הגישו בקשת זכאות לתגמולי ביטוח סיעודי, על בסיס טענה לאי יכולת לביצוע לפחות 3 פעולות (ADL) לפי פוליסת הביטוח, ונדחו על ידי החברה עקב קביעת נוסח פסול לאיזו מהגדרות הפעולות האמורות, כאשר אלמלא אותן הגדרות היו זכאים לתגמולי ביטוח.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	הנזק הנטען לחברי הקבוצה נאמד על ידי התובע בסך של כ-36 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
18.	6/2016 מחוזי – ת"א	החברה, משרד האוצר אגף שוק ההון ושלוש חברות ביטוח אחרות	עניינה של התובענה במכירת ביטוחים סיעודיים קולקטיבים על ידי חברות הביטוח הנתבעות באופן אשר, לטענת התובעים, גרם למבוטחים להאמין כי ביטוח זה ימשיך ויעמוד להם לעת זקנה. לטענת התובעים העובדה כי חברות הביטוח הנתבעות קבעו בפוליסות האמורות תנאי המאפשר להן לסיים באופן חד צדדי את הפוליסה ולא לחדשה, לאחר תקופה מוגבלת, ללא אזהרת המבוטח מראש באופן ראוי ובמפורש, מצביעה על סטייה מהותית מסטנדרט צרכני בסיסי ויש לראות בה הטעיית צרכנים. לטענת התובעים, לו היה עומד לרשותם של המבוטחים לשעבר כל המידע הרלבנטי, לא היו בוחרים להתקשר בפוליסות נשוא התובענה.	ליתן הוראה לחברות הביטוח הנתבעות להשיב את הכספים אשר נגבו שלא כדין תוך הטעייה צרכנית, להשיב כספים שנאלצו חברי הקבוצה להוציא בגין ביטוחים חלופיים, למצוא פתרון חירום ביטוחי ו/או מימוני למבוטחים לשעבר אשר נקלעו למצב סיעודי לאחר שהופסקה פוליסת הביטוח שלהם, ליתן הוראה לפיה יורשו המבוטחים לשעבר לרכוש ביטוחים באמצעות קופות החולים בתנאים להם היו זכאים לו הצטרפו במועד בו הצטרפו לביטוחים שבוטלו ובכלל זה סכומי הפרמיה החודשית והכיסוי הביטוחי, ליתן הוראה לאוצר המדינה בדבר מתן פיצוי הולם והבטחת זכויות המבוטחים לשעבר, להורות לנתבעים לממן את ההפרש בין סכומי הפרמיות ששילמו התובעים בעת התקיים ההסדר הביטוחי לבין סכומי הפרמיות אותם הם נדרשים לשלם היום עבור אותו מוצר ביטוחי.	כל לקוח של חברות הביטוח שהחזיק פוליסת ביטוח סיעודי – קולקטיבי, שבוטלה ו/או ששונו תנאיה באופן קיצוני ואשר הוטעה ו/או לא הוזהר ו/או לא יודע כי פוליסה זו אינה צוברת לזכותו כל סכום, וכי לא תעמוד לזכותו בימי זקנתו, וזאת לתקופה של 7 השנים שקדמו להגשת התובענה לכל הפחות ו/או מיום ההפקדה הראשונה שערך הלקוח.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	התובעים מעריכים את הנזק הכולל הנטען לכלל חברי הקבוצה בהערכה גסה בסך של 7,000 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
19.	8/2016 בית הדין האזורי – ת"א (1) 10/2016 בית הדין האזורי לעבודה בירושלים (2) 11/2016 בית הדין האזורי בירושלים (3) 12/2016 בית הדין האזורי – ת"א (4)	כלל פנסיה וגמל החברה	עניינן של ארבעת התובענות בטענה כי הנתבעות גובות מעמיתים בקרנות הפנסיה, בקופות הגמל תמר, בקרן ההשתלמות שבניהולה ובביטוחי מנהלים, נוסף על דמי הניהול, "הוצאות ניהול השקעות" (להלן: "**הוצאות ישירות**"), וזאת בהעדר הוראה חוזית המאפשרת להן לגבות הוצאות אלה ובניגוד לתקנון הקרן.	התובעים בארבעת התובענות מבקשים לחייב את הנתבעת להשיב את סכומי ניהול ההשקעות שנגבו מהם ביתר. בנוסף, חלק מהתובעים מבקשים לחייב את הנתבעת בתוספת הפרשי התשואה שהיו מניבים הסכומים שנגבו ביתר אילו הושקעו בקרן הפנסיה וחלקם מבקשים לחייב את הנתבעת בהפרשי ריבית שקלית כחוק מיום גביית היתר ועד התשלום בפועל.	העמיתים בקרנות הפנסיה, בקרן ההשתלמות, בקופת הגמל "כלל תמר" שבניהולה של הנתבעת והמבוטחים בביטוחי מנהלים אשר נגבו מהם הוצאות ניהול השקעות בשבע השנים שקדמו להגשתה של התובענה הרלבנטית.	ההליכים מצויים בבירור הבקשות לאישור התובענות כייצוגיות ונשלחה פניה לקבלת עמדת הממונה במסגרת אחד ההליכים.	בתובענה 1 המתייחסת לקרנות הפנסיה, סכום התביעה הייצוגית הועמד על סך של כ 341 מיליוני ש"ח בגין השנים 2009-2015 בתוספת הוצאות ניהול ההשקעות שגבתה הנתבעת מחברי הקבוצה בשנת 2016 ובתוספת התשואה שהיו משיגים הכספים שנוכו כהוצאות ניהול ההשקעות. בתובענה 2, המתייחסת לקרן ההשתלמות, סכום התביעה הייצוגית הועמד, על בסיס הערכה, על סך של כ 53 מיליוני ש"ח. בתובענה 3, המתייחסת לקופת הגמל תמר, סכום התביעה הייצוגית הועמד, על בסיס הערכה, על סך של כ 181 מיליוני ש"ח. בתובענה 4, המתייחסת לביטוחי מנהלים, סכום התביעה הייצוגית הועמד, על בסיס הערכה, על סך של כ 404 מיליוני ש"ח בתוספת הוצאות ניהול ההשקעות שחייבה הנתבעת את חברי הקבוצה בשנת 2016 וכן ריבית והצמדה.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
.20	9/2016 מחוזי – ת"א	החברה ושלוש חברות ביטוח אחרות	עניינה של התובענה בטענה כי הנתבעות גבו וגובות, לכאורה, מן המבוטחים בפוליסות ביטוחי בריאות, פרמיות בגין כיסויים מיותרים שהמבוטחים אינם זקוקים להם וכי המשיבות מכרו למבוטחים, כביכול, במודע ובמכוון, פוליסות ביטוח בריאות הכוללות כיסויים אשר למבוטחים אין כל צורך בהם שכן הם מחזיקים בביטוח בריאות משלים מטעם קופת החולים אליה הם משתייכים, ואף התנו שירות בשירות, בהעדר אפשרות לרכוש פוליסה מצומצמת שתכלול רק כיסויים שאינם כלולים בביטוחי הבריאות המשלימים של קופות החולים, ובכך נוצר "כפל ביטוח".	החזר של סכומי הפרמיות העודפים שנגבו שלא כדין לכאורה, צו עשה המורה לנתבעות לשנות את דרך פעולתן כפי המתואר בתובענה וכן כל סעד נוסף אחר ככל שימצא בית המשפט לנכון בנסיבות העניין.	כל מי שמבוטח או שהיה מבוטח על ידי הנתבעות או מי מהן בפוליסות ביטוח בריאות אשר כוללת כיסויים חופפים, באופן מלא או חלקי, לכיסויים הכלולים בביטוחי הבריאות המשלימים של קופות החולים.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	סכום התביעה הייצוגית נגד הנתבעות הועמד על סך נומינלי כולל של 4.45 מיליארדי ש"ח, כאשר החלק של החברה מתוך סך זה, כפי שחושב על ידי התובעים, הינו 995 מיליוני ש"ח.
.21	9/2016 בית הדין האזורי לעבודה בת"א	החברה והממונה על שוק ההון, ביטוח וחיסכון במשרד האוצר	עניינה של התובענה בטענה כי החברה מתנה את שחרור רכיב הפיצויים שנצבר בפוליסות ביטוח מנהלים (להלן: "**הפוליסות**") מכוח צו ההרחבה לפנסיית חובה (להלן: "**צו ההרחבה**") בהסכמת מעסיק. בכך משתפת החברה פעולה עם המעסיק, מאפשרת למעסיק לטעון לאורך שנים כנגד העברת צבירת הפיצויים לידי העובדים ובמהלך זמן זה ממשיכה לגבות דמי ניהול מהכספים הנשארים צבורים בפוליסות.	סעד הצהרתי שעיקרו קביעה כי חברי הקבוצה זכאים לקבל את צבירת הפיצויים שהמעסיק הפקיד להסדר הפנסיוני על שמם מכוח צו ההרחבה, ללא תנאי או מגבלה. כן עותרת התובעת להורות לחברה להודיע לחברי הקבוצה על זכותם למשוך את רכיב הפיצויים ללא תנאי ולקבוע את הדרך בה תימסר ההודעה לחברי קבוצה.	כל המבוטחים בביטוח פנסיוני בחברה, שלזכותם נצברו פיצויים בהסדר הפנסיוני החל מיום 1 בינואר 2008, מועד כניסתו לתוקף של צו ההרחבה, שסיימו עבודתם ושלא ניתן אישור מעסיקם לשחרור צבירת הפיצויים הרשומה על שמם. התובעת מעריכה, כי מספר חברי הקבוצה הינו 70,500 מבוטחים.	בחודש פברואר 2017 נמחקה הממונה כמשיבה בתובענה הייצוגית, לאחר בקשה משותפת של המבקש והממונה בעניין זה. בחודש מאי 2017 בעקבות החלטת בית המשפט, מסרה הממונה את עמדתה בתיק ולפיה הואיל ומדובר בסוגיה מתחום יחסי העבודה, אין לה עמדה בסוגיות הנדונות. בחודש דצמבר 2017 ניתנה החלטת בית המשפט לפיה היועץ המשפטי לממשלה, ההסתדרות ולשכת התיאום של הארגונים הכלכליים וכן הממונה על שוק ההון ימסרו לבית המשפט את עמדתם בתיק.	סכום התביעה הייצוגית נגד הנתבעת הועמד על סך של כ- 479 מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
22.	9/2016 מחוזי מרכז - לוד	החברה	עניינה של התובענה בטענה כי החברה נוהגת, לכאורה, בפרקטיקה מסחרית פסולה בגביית דמי ביטוח בגין פוליסות לביטוח שנוצרו שלא בידיעת הלקוחות, המפורשת או המשתמעת, וזאת על ידי יצירת טופס הצעה להתקשרות בפוליסת ביטוח המאפשר מחד לבצע את שיחת המכירה באמצעות טלפון ומאידך אינו מחייב, לכאורה וכמוגדר בו, להקליט ו/או לשמור את ההקלטה של השיחה.	לחייב את החברה לפצות את חברי הקבוצה וליתן כל הוראה אחרת או נוספת לפי שיקול דעתו של בית המשפט.	כל מי שנרשמה על שמו/ה פוליסת ביטוח, במישרין מהחברה ו/או באמצעות אחרים המורשים מטעמה, לרבות באמצעות סוכני ביטוח, בשבע השנים שקדמו למועד הגשת התובענה, ללא הסכמתו/ה המפורשת – בכתב או בשיחת טלפון מוקלטת כדבעי – וממילא ללא ידיעתו/ה ו/או שנגבו ממנו דמי ביטוח (פרמיות) בגין פוליסות כאמור, בתקופה הנ"ל.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	הנזק הממוני האישי הנטען על ידי התובעת הינו בסך של 2,192.53 ש"ח. היקף הנזק הממוני לכל חברי הקבוצה מוערך בשלב זה על ידי התובעת בסכום של מיליוני ש"ח ועד עשרות מיליוני ש"ח. עוד טוענת התובעת לנזק בלתי ממוני, לה ולחברי הקבוצה, בגין פגיעה בזכות לאוטונומיה של הרצון ובגין עגמת נפש.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
23.	11/2016 מחוזי– ת"א (1) 09/2016 מחוזי ת"א (2)	החברה וחברת ביטוח נוספת	עניינה של התובענות בטענה, כי עקב "חוסר ידיעה" בשל אי המצאתה ופרסומה של פוליסה לביטוח תאונות אישיות לתלמידים ("הפוליסה") למבוטחים ובני משפחותיהם, נמנעים המבוטחים מלממש את זכותם לפיצוי מכוח הפוליסה.	התובעים בתובענה (1) מבקשים מתן צווים נגד הנתבעות והמפקחת על הביטוח ובין היתר, מבקשים מינוי ועדה בהשתתפות נציגים חיצוניים שתוסמך לדון ולהכריע בכל התביעות והעברת נטלי ההוכחה למבטח. התובעים בתובענה (2) מבקשים בין היתר, צווי עשה לחיוב בפיצוי בגין טרחה ועלות הדפסה בסכום כולל של 1.5 ש"ח לכל חבר קבוצה וכן להארכת תקופת ההתיישנות, לרבות קביעה כי מירוץ ההתיישנות קפא בספטמבר 2006.	התובע בתובענה (1) מסווג את התובעים למספר קבוצות, בגין תלמידים, שנולדו אחרי 25 לאוקטובר 1995, ואשר בין גיל 3 לגיל 19 (תקופת לימודיהם בישראל החל מגן חובה ועד סיום לימודיהם בכתה י"ב או י"ג) עברו מקרה תאונה, וכתוצאה ממנה סבלו היזק גופני, ולא קיבלו תגמולי ביטוח על פי הפוליסה, כדלקמן: (1) קבוצת "שבר שן" (2) קבוצת "הוצאות רפואיות". (3) קבוצת בעלי "נכות" (4) קבוצת "מקרי מוות". כן מבקש התובע לקבוע תת קבוצה נוספת לכל אחת מקבוצות התובעים הנזכרות לעיל, שחבריה הם אנשים ו/או הוריהם ו/או יורשיהם שנולדו ו/או למדו בישראל בין השנים 1974 ל-1995 ואשר נפצעו לאחר שנת 1992 ושלא תבעו כי לא ידעו על היקף הפוליסה, וכן בשם קבוצת כל המבוטחים – כל התלמידים והוריהם מאז ספטמבר 1992 ועד עכשיו – שנפגעו. התובע בתובענה (2) מבקש לייצג את כל התלמידים בבית ספר או בגן במדינת ישראל אשר בוטחו בפוליסה ולא קיבלו אותה לביתם החל משנת הלימודים שהתחילה בספטמבר 2006 ו/או כל תלמיד שעילת תביעתו נגד חברת הביטוח התיישנה החל מספטמבר 2006.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	לטענת התובעים בתובענה (1), נזקם האישי הנטען נע בין 150 ל-6,260 ש"ח. התובעים מעריכים את הנזק הנטען לחברי קבוצת "שבר שן", "הוצאות רפואיות", וקבוצת "כל הנתבעים" יחדיו בסכום של כ 1.439 מיליארדי ש"ח. התובעים אינם מפרטים הערכת נזק לייתר הקבוצות. לטענת התובעים בתובענה (2) הנזק הנטען לכלל חברי הקבוצה הינו בסכום של כ-23 מיליוני ש"ח בתוספת ריבית והצמדה החל משנת הלימודים של ספטמבר 2006.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
24.	4/2017 מחוזי - מרכז	החברה	עניינה של התביעה בטענה כי החברה מבצעת תחשיב שגוי, לכאורה, של דמי ביטוח בכל הקשור לחיוב / לזיכוי המבוטח בדמי ביטוח בעת החלפת רכב במהלך תקופת הפוליסה. לטענת התובע, בעת ביצוע ההחלפה יש לבצע חישוב של דמי הביטוח בגין הרכב החליפי ולהפחית מהם את דמי הביטוח היחסים ליתרת תקופת הביטוח של הרכב המוחלף והכל בהתאם לתעריפים התקפים ביום ההחלפה.	להורות לחברה לבצע חישוב נכון של דמי הביטוח ולשלם את ההפרש בין דמי הביטוח בהם זוכה בגין הרכב לבין דמי הביטוח בהם אמור היה להיות מזוכה בעת ביצוע החלפת הרכב בפוליסה, וכן לקבוע כי תקופת ההתיישנות הינה החל ממועד פרסום הפוליסה התקנית ב- 21 בספטמבר 1986.	כל בעלי הפוליסות ו/או המבוטחים שבוטחו על ידי החברה בפוליסות ביטוח רכב רכוש, ביצעו החלפת רכב בפוליסה במהלך תקופת הביטוח וזוכו בדמי ביטוח מופחתים מאלו שהיו אמורים להיות מזוכים בהם בגין הרכב המוחלף. כך שבפועל, בגין החלפת הרכב שילמו סכומים ביתר או קיבלו החזר כספי בחסר.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	סכום התביעה האישית של התובע הייצוגי הינה 178.67 ש"ח. התובע הייצוגי אינו מעריך במסגרת כתב התביעה את אומדן סכום התובענה הייצוגית.
25.	4/2017 מחוזי – ת"א	תמורה סוכנות לביטוח (1987) בע"מ (להלן: "**תמורה**"), חברה נכדה של החברה, שהינה סוכנות ביטוח המנהלת הסדרים פנסיוניים, וכן כנגד שלוש סוכנויות ביטוח נוספות.	לטענת התובעים, הנתבעות סיפקו שירותים לעניין הסדרת ההפרשות הסוציאליות/פנסיוניות הן למעסיקים והן לעובדיהם, אולם גבו את התמורה מהעובדים בלבד בלא ידיעתם או הסכמתם, ובניגוד לחובות החלות עליהן מכוח הדין.	לחייב את הנתבעות לפצות את חברי הקבוצה על הנזקים שנגרמו להם (כל אחת את חברי הקבוצה הרלוונטיים לה), או לחילופין ליתן כל סעד אחר לטובת הקבוצה.	כל מי שנמנה על מצבת לקוחות הנתבעות בזמן שהנתבעות סיפקו למעסיקו שירותי ניהול הסדר פנסיוני, במשך תקופה שתחילתה שבע שנים קודם למועד הגשת הבקשה החדשה ועד למועד בו החל המעסיק לשאת מאמצעיו בעלויות תפעול ההסדר הפנסיוני של העובד.	בחודש נובמבר 2016 אישר בית המשפט בקשת הסתלקות מתביעה דומה שהוגשה על ידי עמותת צדק פיננסי בחודש פברואר 2016 וזאת בין היתר בין היתר נוכח אי עמידתה בתנאי חוק תובענות ייצוגיות. ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	סכום התביעה בגין הנזק שנגרם לכל חברי הקבוצה, הינו בסך כולל של כ- 357 מיליוני ש"ח כנגד כלל הנתבעות, ומתוך סכום זה כ- 88 מיליוני ש"ח יוחסו לתמורה.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
.26	7/2017 מחוזי – ת"א	החברה	לטענת התובעים החברה ביצעה שינויים חד צדדיים בפוליסות ביטוח מנהלים מסוג "עדיף" (להלן: "**הפוליסות**") באמצעות הקטנת רכיב החיסכון והגדלת רכיב הריסק אגב העברת בעלות בפוליסה למעסיק חדש, בתום תקופת "ריסק זמני", ובכך גרמה נזק למבוטחים חברי הקבוצה.	לחייב את החברה להשלים את החיסכון עד לסכום שהיה נצבר בפוליסות אלמלא השינוי החד צדדי כאמור וכן לאסור על עליה לשנות בעתיד את תנאי הפוליסות באופן חד צדדי. לחלופין, לשלם לחברי הקבוצה פיצוי בשל הנזק שנגרם בשיעור ההפרש בין סכומי החיסכון שהיו נצברים בפוליסות אלמלא השינויים החד צדדיים לבין סכומי החיסכון שנצברו בפוליסות בפועל או לחייב את כלל ביטוח בתשלום סכום ראוי והולם לטובת הציבור.	כל המבוטחים בפוליסות מסוג "עדיף" להם הקטינה החברה באופן חד צדדי את רכיב החיסכון והגדילה את רכיב הריסק אגב העברת בעלות בפוליסה למעסיק חדש בתום תקופת "ריסק זמני".	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית	התובעים מעריכים, על סמך הנחות שונות שביצעו, כי הנזק שנגרם לחברי הקבוצה עומד על כ – 343 מילוני ש"ח.
.27	9/2017 מחוזי - ירושלים	החברה וחברות ביטוח נוספות	לטענת התובעים, הנתבעות אינן מיישמות כנדרש את סעיף 5(ב) לחוק פסיקת ריבית והצמדה התשכ"א - 1961 (להלן: "**חוק פסיקת ריבית והצמדה**") ואינן משלמות, כעניין של מדיניות, ריבית והצמדה הנדרשים על פי אותו חוק ביחס לכל חוב שנפסק נגדן על ידי רשות שיפוטית ואשר לא שולם על ידן במועד שנקבע לתשלומו.	סעד הצהרה ביחס להפרת הוראות הדין, פיצוי חברי הקבוצה בגין הנזקים, הנטענים, שנגרמו להם וחיוב הנתבעות לתקן את מדיניותן מכאן ואילך.	כל מי ששולמו לו על ידי הנתבעות סכומי כסף שנפסקו לזכותו על ידי רשות שיפוטית מבלי שהתווספו לתשלום הסכום הפסוק הפרשי הצמדה וריבית ו/או ריבית ו/או ריבית צמודה.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	סכום הנזק האישי הנטען של התובעת כנגד החברה הינו בסך של 56.47 ש"ח. התובעים, בהעדר נתונים מדויקים בנוגע לנזק המצרפי של הקבוצה, מעריכים את הנזק בעשרות מיליוני שקלים לפחות אם לא יותר מכך.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א2. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
28.	10/2017 מחוזי – ת"א	החברה	לטענת התובעים החברה נוהגת שלא כדין שעה שהיא ממשיכה לגבות פרמיה ממבוטח גם לאחר שהודיע על ביטול הפוליסה ומבטלת את הפוליסה רק ב – 1 לחודש הקלנדרי העוקב ליום קבלת הודעת הביטול וכן בכך שהיא מטעה מבוטחים שכן אינה מציינת בפניהם מהן דרכי הביטול לפני ההתקשרות.	לחייב את החברה לפצות את חברי הקבוצה בגובה הנזקים הממוניים שנגרמו להם, בגין נזק לא ממוני שנגרם כתוצאה מחוסר נוחות ופגיעה באוטונומיה ולחייבה בהשבה של תוספת העושר שנצברה בידי החברה כתוצאה מפעולותיה ו/או מחדליה מנשוא התובענה.	כל המבוטחים אשר חויבו בתשלום עבור הפוליסות גם לאחר שמסרו הודעה על בקשתם לביטול הפוליסות ב - 7 השנים שקדמו להגשת התובענה ועד למתן פסק דין בה.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	התובעים מעריכים, באופן שמרני, כי סך הנזק שנגרם לחברי הקבוצה עומד על 30 מיליוני ש"ח.
29.	1/2018 מחוזי - ירושלים	החברה, שתי חברות ביטוח נוספות, שירותי בריאות כללית ומכבי שירותי בריאות.	לטענת התובעים הנתבעות מסרבות, כביכול, לבטח בביטוח סיעודי אנשים המצויים על הספקטרום האוטיסטי, או שקובעות תנאים בלתי אפשריים ובלתי סבירים עבורם ללא כל מתן הסבר או הצדקה להתנהלותן.	מתן צו הצהרתי כי הנתבעות הפרו בהתנהלותן את סימן ח' לחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, התשנ"ח-1998, מתקנות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות (הודעת מבטח בדבר מתן יחס שונה לאדם או בדבר סירוב לבטחו), (תשע"ו - 2016)("**חוק השוויון**") וחיקוקים נוספים, מתן צו עשה לנתבעות להפסיק להפלות את חברי הקבוצה ולקבוע נהלי עבודה ברורים באשר לטיפול יחידני ושוויוני ללא משוא פנים בבעלי מוגבלויות, מתן צו עשה שיורה לנתבעות לבטח באופן רטרואקטיבי את חברי הקבוצה, אשר ימצאו כשירים לקבלת ביטוח סיעודי לאחר הליך חיתום שוויוני בהתאם לנהלים כאמור לעיל.	אנשים עם מוגבלות מסוג אוטיזם אשר ביקשו להיות מבוטחים בביטוח סיעודי אצל מי מהנתבעות וקבלו מהנתבעות יחס שונה ומפלה שלא כדין בשל היותם אנשים עם מוגבלות מבלי שההחלטה התבססה על נתונים סטטיסטיים, אקטואריים ורפואיים אמינים ורלבנטיים לסיכון הביטוחי המסוים ו/או לא ניתן להם כל נימוק על כך כמתחייב מחוק השוויון והוראות דין נוספות בנושא וזאת בשבע השנים שקדמו להגשת בקשת האישור.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	התובעים אינם מכמתים את הנזק לכלל חברי הקבוצה, ואת הנזק האישי לתובעים הם מעריכים בעשרות אלפי שקלים לכל תובע.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
30.	1/2018 מחוזי - מרכז	החברה וחמש חברות ביטוח נוספות.	לטענת התובעת, אמון הציבור, חברה לתועלת הציבור, הנתבעות נמנעות, שלא כדין, מלשלם למבוטחיהן ו/או לצדדים שלישיים את רכיב המע"מ החל על עלות הנזקים כאשר הנזקים לא תוקנו בפועל.	לחייב את הנתבעות לשלם את רכיב המע"מ בשיעור החל על סכום הנזק לחברי הקבוצה; לקבוע ולהצהיר כי הימנעות הנתבעות מלשלם תגמולי ביטוח ו/או שיפוי בגין רכיב המע"מ החל על התיקון במקרים שבהם הנזק לא תוקן בפועל נעשית בניגוד לדין; ליתן צו עשה המורה לנתבעות מעתה ואילך לכלול בתגמולי הביטוח שהן משלמות גם את המע"מ החל על עלות התיקון, וזאת גם אם הנזק לא תוקן בפועל, וכתוצאה מכך, גם במקרה שבו מקבל מבוטח או צד ג' תגמולי ביטוח ב"ערך שיפוי" ולא ב"ערך כינון", לחייב את הנתבעות לשלם לו תגמולי ביטוח בגין מלוא הנזק לרבות המע"מ.	כל מבוטח ו/או מוטב ו/או צד ג', בכל סוג ביטוח שהוא, אשר במועד הגשת תביעת הביטוח לא תיקן את הנזק שתבע בגינו, ואשר קיבל מחברת הביטוח תגמולי ביטוח ו/או שיפוי בגין הנזק מבלי שתגמולי הביטוח כללו את רכיב המע"מ החל על התיקון.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית. יצויין כי תביעה ובקשה לאישורה כתביעה ייצוגית, באותה עילה, הוגשו נגד החברה וייתר הנתבעות ונמחקו מטעמים דיוניים.	התובעת מעריכה שהפיצוי המגיע לחברי הקבוצה מהחברה בגין כל שנה הינו בסך 17,732,580 ₪. התובעת עותרת לקבלת הפיצוי למשך התקופה שמאז 4 ליוני 2001 או לחילופין למשך תקופה של 7 שנים מאז מועד הגשת התביעה הקודמת או לחילופי חילופין למשך תקופה של 7 שנים ממועד הגשת התובענה דנן.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א.3 תובענות ייצוגיות מהותיות ובקשות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות אשר הסתיימו במהלך תקופת הדוח ועד לחתימתו[19] [20]–

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
1.	7/2011 מחוזי-מרכז	כלל ביטוח	עניינה של התביעה הינה בטענה לגביית יתר, שלא כדין, של דמי אשראי על ידי המשיבה ממבוטחיה, ולהפרה של הוראות הדין ותוך הטעיה של ציבור המבוטחים.	להורות למשיבה להשיב לתובע וכן לכל תובע הנמנה על הקבוצה המיוצגת את הכספים שעל פי הטענה נגבו מהם ביתר שלא כדין, בתוספת הפרשי הצמדה למדד המחירים לצרכן ובתוספת ריבית כדין, וכן בתוספת ריבית מיוחדת כמשמעותה בחוק חוזה הביטוח, ממועד כל תשלום ועד למועד השבת הסכומים בפועל, לפסוק פיצוי לקבוצה או לציבור, בגין הפירות שנצברו על הכספים שנגבו כביכול ביתר, להורות למשיבה לחדול מחיובי יתר של מבוטחיה.	כל בעלי הפוליסות ו/או המוטבים שבוטחו על ידי המשיבה בפוליסות ביטוח בענפי הביטוח הכללי, ואשר שילמו למשיבה דמי אשראי ו/או דמי גביה ו/או דמי הסדר תשלומים ביתר, תוך חריגה מהוראות הדין ו/או תוך חריגה משיעורי הריבית אשר הוצגו למבוטחים בפוליסות, החל מיום 1 במאי 1984.	בחודש יולי 2014 ניתן פסק דינו של בית המשפט המאשר את הסכם הפשרה וקובע הנחיות ליישומו. הסכם הפשרה קובע, בין היתר, כי כלל ביטוח תעניק לציבור הזכאים כהגדרתם בהסכם הפשרה ("ציבור הזכאים"), הנחה בשיעור מוסכם מדמי האשראי שבהם יחויבו, בגין פוליסה בביטוח כללי שירכשו בכלל ביטוח. במסגרת ממצאי בדיקת יישום הסדר הפשרה הוגשה על ידי הצדדים, בחודש יולי 2017, בקשה מתוקנת, במסגרתה יוגדל סכום ההטבה שניתן למבוטחים הזכאים, כהגדרתם בהסכם הפשרה, בסכומים שאינם מהותיים לחברה. בחודש אוגוסט 2017 קבע בית המשפט כי אין מניעה לאישור הבקשה בכפוף לתנאים שקבע וביניהם תנאים הנוגעים להגדרת הקבוצה. בחודש נובמבר 2017 התקבלה החלטת בית המשפט כי הוא מקבל את הבקשה לתיקון הסדר הפשרה והורה לכלל ביטוח לעדכן את בית המשפט בדבר השלמת ביצוע הסדר הפשרה עד ליום 1 בינואר 2018.	סכום התביעה הכולל בתובענה הייצוגית הוערך על ידי התובע בסך של כ-882.2 מיליוני ש"ח.

[19] האמור מתייחס לתביעות שבהם התקבלה החלטה לסלק את התביעה, או שהתקבל פסק דין, לרבות פסק דין המאשר הסדר פשרה. האמור אינו מתייחס למעקב ביצוע אחר יישום הסדרים (לרבות שינויים שחלים במסגרתם) שנקבעו במסגרת ההחלטות הנ"ל ואשר יכול וימשכו על פני זמן.

[20] למעט ביחס לתביעה מספר 1, אשר פסק הדין בה ניתן בחודש יולי 2014, ובחודש יולי 2017, במסגרת ממצאי בדיקת יישום ההסכם, הוגשה בקשה מתוקנת להגדלת סכום ההטבה לקבוצה.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א3. תובענות ייצוגיות מהותיות ובקשות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות אשר הסתיימו במהלך תקופת הדוח ועד לחתימתו (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
2.	9/2015 בי"ד אזורי לעבודה – ת"א	כלל ביטוח	לטענת התובע בבקשה לאישור התביעה כייצוגית ובתגובה לתשובת הנתבעת, כלל ביטוח ביצעה חישוב שגוי, מוטעה וחסר של הריבית וההצמדה על הסכומים העומדים לזכותו ולזכות חברי הקבוצה בפוליסות ביטוחי חיים מבטיחות תשואה, באופן המנוגד לתנאי הפוליסות ותוך הפרת חובות הגילוי ואי פירוט הריבית המדויקת החלה על הסכומים בפוליסה.	לחייב את כלל ביטוח לבצע חישוב מחדש של הריבית וההצמדה על הסכומים בפוליסות בהתאם לשיעורי הריבית כפי שנקבעו בפוליסות, לזכות את חברי הקבוצה, לרבות מי שמשך בעבר סכומים מהפוליסות, בהפרשים האמורים, בתוספת הפרשי הצמדה וריבית, לרבות ריבית מיוחדת, ולנהוג כך גם ביחס לתשלומים עתידיים.	כל המבוטחים בהווה או שהיו מבוטחים בעבר בכלל ביטוח בפוליסות ביטוח מבטיחות תשואה ואשר כלל ביטוח ביצעה לגביהם חישוב שגוי וחסר של הריבית וההצמדה בפוליסות אלה.	בחודש אפריל 2017 הגישו הצדדים לבית הדין הסדר פשרה ובקשה לאישורו (להלן: "**הסדר הפשרה**"), אשר בהתאם להם מתחייבת כלל ביטוח להשיב למבוטחים חברי הקבוצה שהוגדרו בהסדר הפשרה, סכומים בשיעורים שנקבעו בהסדר הפשרה. ההשבה כאמור תבוצע בפיקוחו של בודק אשר ימונה על ידי בית משפט במסגרת הסדר הפשרה. כמו כן הסדר הפשרה כולל הוראות ביחס לחברי הקבוצה שפוליסות הביטוח שלהם עודן מתנהלות בכלל ביטוח. בחודש ספטמבר 2017, משלא הוגשה עמדת היועץ המשפטי, אישר בית הדין האזורי לעבודה בתל אביב את הסדר הפשרה בין הצדדים.	לטענת התובע, הנזק אינו ניתן להערכה בשלב זה. סכום התביעה האישי של התובע עומד בגין שתי פוליסות על סך של 93,586 ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א3. תובענות ייצוגיות מהותיות ובקשות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות אשר הסתיימו במהלך תקופת הדוח ועד לחתימתו (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
3.	6/2014 מחוזי-ירושלים	החברה וחברות ביטוח נוספות[21]	לטענת התובעת, מבוטחת בפוליסת ביטוח חיים המופקת לצרכי ביטוח משכנתא ("**הפוליסה**"), סכומי הביטוח המבוטחים במסגרת הפוליסות גבוהים מיתרות ההלוואה בבנק המלווה וכפועל יוצא מכך נאלצים המבוטחים לשלם סכומי פרמיה חודשיים גבוהים מאלו שהיו משלמים, לו סכום הביטוח היה מותאם ליתרת הלוואת המשכנתא הרשומה באותה עת בספרי הבנק.	(א) להשיב לחברי הקבוצה את הפרשי הפרמיות בין הפרמיות אותן היו אמורים לשלם בהתאם ליתרות ההלוואה הנכונות בבנקים המלווים לבין הפרמיות אותן שילמו בפועל, בתוספת פיצוי בגין עוגמת נפש; (ב) לשנות את אופן פעולתן כך שהנתבעות ייחשבו מיוזמתן את סכום הביטוח, וכנגזרת את סכום הפרמיה, בהתבסס על הנתונים המדויקים של הלוואת המשכנתא מדי חודש ולכל הפחות מדי חצי שנה, בהתאם לתנאי ההלוואות. (ג) למסור למבוטחים מידע מפורט בדבר אופן חישוב סכום הביטוח והפרמיה.	כלל לקוחות הנתבעות אשר היו מבוטחים של אחת או יותר מהנתבעות ב- 7 השנים האחרונות (כולן או מקצתן) שקדמו להגשת הבקשה, אשר רכשו ממנה פוליסת ביטוח חיים לצורך ביטוח הלוואת משכנתא אותה נטלו באחד מהבנקים למשכנתאות בישראל, ואשר סכום הביטוח ממנו נגזרות פרמיות הביטוח שנדרשו לשלם, ב-7 השנים האחרונות, עלה על יתרת ההלוואה בבנק.	בחודש מרס 2016 הוגשה עמדת היועץ המשפטי לממשלה אשר ככלל תומכת בעמדת הנתבעות. בחודש ספטמבר 2017 אישר בית המשפט בקשה להסתלקות התובעת מהתביעה הייצוגית, ולפיה התובעת תסתלק מהתביעה, כנגד התחייבות הנתבעות כי בתקופת הביניים, עד פרסום הוראות רלבנטיות מאת הממונה, הנתבעות תפעלנה על מנת להביא לידיעת המבוטחים, קודם להתקשרות בפוליסה לביטוח אגב הלוואה לדיור, את שיעורי הריבית וכן את האפשרות כי יתקיים פער בין סכום הביטוח בפוליסה לבין יתרת סכום ההלוואה.	הנזק הנטען הכולל לכלל חברי הקבוצה מכלל ביטוח מסתכם הערכת התובעת בסכום של כ-97 מיליוני ש"ח.

[21] בחודש נובמבר 2014 הוגשה כנגד כלל מימון משכנתאות בע"מ, (חברה שאינה קיימת) בקשה לאישור תביעה ייצוגית נוספת באותו עניין בסכום שאינו מהותי אשר עדיין תלויה ועומדת. התביעה הוגשה בגין ביטוח חיים לנוטלי משכנתאות, שניתן על ידי כלל ביטוח. בחודש יוני 2016 הועברה התביעה הנוספת לבית המשפט הדן בתביעה המתוארת בביאור 40(א)(א3)(3) בדוחות הכספיים.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א3. תובענות ייצוגיות מהותיות ובקשות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות אשר הסתיימו במהלך תקופת הדוח ועד לחתימתו (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
4.	5/2015 מחוזי-מרכז	החברה וחברות ביטוח נוספות	לטענת התובע החברה נמנעת, שלא כדין, מלשלם למבוטחיה ו/או לצדדים שלישיים את רכיב המע"מ החל על עלות הנזקים כאשר הנזקים לא תוקנו בפועל.	לחייב את הנתבעות לשלם את רכיב המע"מ, בשיעור החל על סכום הנזק לחברי הקבוצה שתביעות הביטוח בעניינם הוגשו בשבע השנים שלפני מועד הגשת התביעה ועד למועד מתן פסק דין סופי בתובענה, בתוספת הצמדה וריבית כדין; ליתן צו עשה עתידי בעניין זה.	כל מבוטח ו/או מוטב ו/או צד ג', בכל סוג ביטוח שהוא, אשר במועד הגשת תביעת הביטוח לא תיקן את הנזק שתבע בגינו, ואשר קיבל מחברת הביטוח תגמולי ביטוח ו/או שיפוי בגין הנזק מבלי שתגמולי הביטוח כללו את רכיב המע"מ החל על התיקון.	בחודש פברואר 2017 ניתן פסק דין של בית המשפט במסגרתו הורה בית המשפט על מחיקת התביעה נגד החברה ונגד ארבע חברות ביטוח נוספות. ערעור שהוגש על ידי התובע בעניינזה, נדחה על ידי בית המשפט העליון בחודש ינואר 2018, לאחר שבהמלצת בית המשפט המערערים משכו את ערעורם, תוך שמירת זכותם להגיש תובענה ייצוגית חדשה[22].	הנזק הנגרם לטענת התובעים, לחברי הקבוצה, עקב הפעולות הנטענות של החברה נאמד בסכום של 124 מיליוני ש"ח.

22 לתביעה ייצוגית חדשה שהוגשה בנושא ראה ביאור 40(א)(א2)(30).

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א4. להלן פרטים בדבר חשיפה לתובענות ייצוגיות שאינן מהותיות או שטרם הוגשו ולהוצאות נוספות

1. בנוסף לתובענות הייצוגיות המהותיות, המתוארות בביאור 40(א)(א1), לבקשות התלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות, המתוארות בביאור 40(א)(א2) ולבקשות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות שסולקו במהלך תקופת הדוח, המתוארות בביאור 40(א)(א3), תלויות ועומדות כנגד החברה ו/או חברות בנות שלה בקשות לאישורן כתביעות ייצוגיות אשר להערכת החברה הן אינן מהותיות ולפיכך לא נכלל לגביהן תיאור מפורט בדוחות הכספיים. נכון למועד הדוח, מתנהלות כנגד החברה ו/או חברות בנות שלה 17 תביעות כאמור ואשר הסכום הכולל המצויין על ידי התובעים בתביעות האמורות הינו בסך של כ- 482 מיליוני ש"ח[23].

2. בנוסף להליכים המשפטיים הנזכרים לעיל, מעת לעת קיימות חשיפות פוטנציאליות אשר בשלב זה לא ניתן להעריכן או לכמתן, בגין התראות בדבר כוונה להגיש תובענות ייצוגיות בעניינים מסוימים, או הליכים משפטיים ופניות ספציפיות שיכול ויבשילו בעתיד לתביעות ייצוגיות או להודעות צד שלישי כנגד החברות בקבוצה וכן קיימת גם חשיפה פוטנציאלית, אשר בשלב זה לא ניתן להעריכה או לכמתה, להגשת תובענות ייצוגיות נוספות כנגד חברות הקבוצה בשל מורכבותם של מוצרי הביטוח של החברות, ביחד עם מורכבותה של הרגולציה החלה על פעילות החברות בקבוצה, העשויים להביא לכך שתתעורר מחלוקת בדבר פרשנותה של הוראת דין או הסכם, או בדבר אופן היישום של הוראות דין או הסכם, או אופן יישוב התביעה על פי ההסכם, החלים על מערכת היחסים שבין החברות בקבוצה לבין הלקוח.

חשיפה זו מוגברת במיוחד בתחומי חיסכון ארוך טווח וביטוחי הבריאות ארוכי הטווח בהם פועלת החברה, בין היתר, לאור העובדה שבתחומים אלו הפוליסות הופקו בחלקן לפני עשרות שנים, ואילו כיום, לאחר שינויים מהותיים ברגולציה ועל רקע התפתחות פסיקת בתי המשפט ועמדת הממונה, עשויה להינתן לאותן פוליסות פרשנות שונה בדיעבד ולהחיל ביחס אליהן סטנדרטיים פרשניים שונים מאלו אשר היו נהוגים במועד כריתתם. זאת ועוד, בתחומים האמורים, הפוליסות תקפות למשך עשרות שנים, ועל כן קיימת חשיפה שבאותם מקרים בהם תתקבל טענת לקוח ותינתן פרשנות חדשה לאמור בפוליסה, תושפע גם הרווחיות העתידית של אותה חברה בגין תיק הפוליסות הקיים. זאת, בנוסף לפיצוי שיכול להינתן ללקוחות בגין פעילות העבר.

תיקון לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981 משנת 2015, המשקף רפורמה משמעותית בתחום אישור תוכניות הביטוח והסדרים משלימים שפורסמו לו קובעים הוראות ומגבלות שונות ביחס להוראות שיש או אין לכלול אותן בתוכנית ביטוח וכן מתייחסות לצמצום החריגים אותם ניתן לכלול בפוליסות (להלן וביחד: "**רפורמת תוכנית ביטוח**"). רפורמת תוכנית ביטוח מאפשרת למכור מוצרי ביטוח לאחר משלוחם מראש לממונה וללא צורך באישור מפורש וכמו כן, מאפשרת לממונה, בתנאים מסוימים, להורות למבטח להפסיק להנהיג תוכנית ביטוח או להורות למבטח להנהיג שינוי בתוכנית ביטוח וזאת גם ביחס לפוליסות שכבר שווקו על ידי המבטח. לא ניתן לצפות מראש ובאיזו מידה חשופים המבטחים לטענות בקשר עם הוראות הפוליסה, לאופן יישום סמכויות הממונה בהתאם לרפורמת תוכניות הביטוח, ולהשלכותיה, אשר אפשר ויועלו, בין היתר, באמצעות המנגנון הדיוני הקבוע בחוק תובענות ייצוגיות.

כמו כן, קיימת חשיפה, אשר בשלב זה לא ניתן להעריכה או לכמתה, לתקלות באופן תפעול המוצרים בתחום החיסכון ארוך הטווח ובתחום הבריאות. לא ניתן לצפות מראש את מלוא סוגי הטענות שיועלו בהקשר זה ו/או את החשיפה הנובעת מהן אשר יכול ויועלו, בין היתר, באמצעות המנגנון הדיוני של תובענות ייצוגיות ו/או הכרעות רוחביות של הממונה.

חשיפה כאמור נובעת, בין היתר, ממורכבותם של המוצרים האמורים, המאופיינים באורך חיים ממושך מאוד, וכפופים לשינויים מהותיים, מורכבים ותכופים, לרבות שינויים בהוראות רגולציה ומיסוי.

[23] כולל תביעה אחת בה כלל ביטוח הינה נתבעת פורמאלית ולא מתבקשים סעדים כנגדה וכן שתי תביעות בהן הסכום אינו מיוחס לחברה בלבד. למידע נוסף בדבר כל התביעות הייצוגיות ראה ביאור 40(ג) להלן.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א4. להלן פרטים בדבר חשיפה לתובענות ייצוגיות שאינן מהותיות או שטרם הוגשו ולהוצאות נוספות (המשך)

2. (המשך)

מורכבות ושינויים אלו נוגעים, בין היתר, להיקפי ההפקדות ולשיעורן, לרכיבים השונים של המוצר, לאופן שיוך הכספים לעובדים (לרבות בשל אי התאמות בין דיווחי המעסיק לנתוני הפוליסות), למוצרים ולרכיביהם, למועד זקיפתם, לזיהוי פיגורים בהפקדות ולטיפול בהם, למעמד התעסוקתי, האישי והחיתומי של הלקוחות ומשליכים על המידע הנמסר להם. מורכבות זו מתעצמת לאור ריבוי הצדדים הפועלים מול החברות בקבוצה בניהול המוצרים ותפעולם, הכוללים בין היתר גורמים מפיצים, מעסיקים, לקוחות ומבטחי משנה, לרבות לעניין הממשק השוטף מולם והנחיות סותרות שעלולות להתקבל מצידם או מצד הבאים מכוחם. הגופים המוסדיים בקבוצה, עוסקים באופן שוטף בלימוד, איתור וטיפול בסוגיות אשר עלולות לנבוע מהמורכבויות האמורות, הן ביחס למקרים פרטניים והן ביחס לסוגי לקוחות ו/או מוצרים.
כניסתן לתוקף של תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (תשלומים לקופות גמל) התשע"ד-2014, שהוחלפו בחוזר אופן הפקדת תשלומים לקופות גמל (תקנות התשלומים), מחדדים ומעצימים, בטווח הקצר, את המורכבות האמורה, ואף הביאו לעיכוב בהליכי קליטת כספים, אם כי בטווח הארוך, הם צפויים למתן אותה.

כמו כן, בהמשך להוראת חוזר הממונה מחודש נובמבר 2012 בעניין נתוני זכויות עמיתים (חוזר גופים מוסדיים 2014-9-13), ("**החוזר**"), אשר מחייב את הגוף המוסדי לטייב את הנתונים המקנים זכויות לעמיתים כדי להבטיח שרישום זכויות העמיתים במערכות המידע, יהיה מהימן, שלם, זמין וניתן לאחזור ככל הניתן, עד למחצית שנת 2016, הגופים המוסדיים בקבוצה בצעו לאחר פרסום החוזר, בשנת 2013, סקר פערים ביחס לעמיתים ומבוטחים שמנהלים פוליסות ו/או חשבונות בגופים המוסדיים בקבוצה ("**משימות טיוב**") והם פעלו גם בתקופת הדוח לביצוע הליך מקיף של טיוב נתונים במערכות בתחום החיסכון ארוך הטווח. ככלל, נכון למועד פרסום הדוח הושלמו משימות טיוב היתרות הצבורות של המבוטחים. הגופים המוסדיים בקבוצה ממשיכים בפעולות לטיוב נתוני עמיתים ומבוטחים, לרבות בהתייחס לפערים נוספים המתגלים מעת לעת ולרבות כפועל יוצא מפעילות תחקור יזומות, ואולם בשלב זה, הם אינם יכולים להעריך את היקפם, עלויותיהם, ומלוא השלכותיהם של הפעולות האמורות, בין היתר לאור מורכבות המוצרים, היותם מוצרים ארוכי טווח ונוכח ריבוי מערכות המיכון בתחום ומגבלותיהן. הגופים המוסדיים בקבוצה עדכנו את זכויות העמיתים בהתאם לצורך וכתוצאה מכך, ההתחייבויות הביטוחיות גדלו בתקופת הדוח בסך של כ- 53 מיליוני ש"ח.

כמו כן קיימת חשיפה, אשר בשלב זה לא ניתן להעריכה או לכמתה ,לשינויים ולהתערבות רגולטורית משמעותית, בתחומי הביטוח והחיסכון השונים, בין היתר, כאלו המכוונות להפחתה ישירה או עקיפה של דמי ביטוח ודמי ניהול, בהתערבות בהליכי מכירה, תוך עשיית שימוש שונה בכלים רגולטורים מגוונים, אשר יכול ותשליך על תנאי ההתקשרות, מבנה ההתקשרות ויחסי הגומלין שבין גופים מוסדיים, סוכנים, מעסיקים ולקוחות, באופן שיכול וישפיע על העומס וההוצאות התפעוליות, על הרווחיות, ולרבות ביחס למודל העסקי של הענף ולתיק המוצרים הקיים.

החשיפה לתובענות שטרם הוגשו כנגד חברות בקבוצה, מובאת לידיעת החברות במספר דרכים. זאת, בין היתר, באמצעות פניות של לקוחות, עובדים, ספקים, עמותות או מי מטעמם אל גורמים בחברות ובמיוחד אל הממונה על פניות הציבור בחברות בקבוצה, באמצעות תלונות של לקוחות ליחידה לפניות הציבור במשרד הממונה, ובאמצעות תביעות (שאינן ייצוגיות) המוגשות לבית המשפט ובאמצעות ניירות עמדה של הממונה.

יצויין כי ככל שמדובר בתלונת לקוח המוגשת ליחידה לפניות הציבור במשרד הממונה, הרי שבנוסף על הסיכון שהלקוח יבחר להעלות את טענותיו גם במסגרת תובענה ייצוגית, חשופות החברות בקבוצה אף לסיכון שהממונה יכריע בתלונה בדרך של הכרעת רוחב אשר תחול על קבוצה רחבה של לקוחות. בשנים האחרונות, חל גידול בחשיפה לסיכון האמור וזאת בשל המעורבות הגוברת שמגלה הממונה בתלונות של לקוחות המגיעות לפתחה ובנטייתה של הממונה לקבוע עמדה עקרונית בדרך של הכרעות רוחב וכן בשל ניירות עמדה ואף טיוטות של ניירות עמדה, שהממונה מפרסמת. לפרטים נוספים בדבר הכרעות רוחב וניירות עמדה ראה סעיף ד' להלן.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א4. להלן פרטים בדבר חשיפה לתובענות ייצוגיות שאינן מהותיות או שטרם הוגשו ולהוצאות נוספות (המשך)

2. (המשך)

לעניין זה יצויין כי בחודש נובמבר 2016 פורסם תיקון לחוזר בירור ויישוב תביעות וטיפול בפניות ציבור, ולפיה במקרים בהם פניית ציבור מצביעה על ליקוי מהותי, מערכתי, שעשוי לחזור על עצמו בהתנהלות הגוף המוסדי, על הגוף המוסדי לפעול לאיתור מקרים דומים שבהם אירע ליקוי דומה, וככל שנמצאו מקרים דומים – לבצע הפקת לקחים, לתקנם תוך פרק זמן סביר ולדווח אחת לשנה לממונה. תיקון זה עלול להרחיב את חשיפת הקבוצה להשלכות רוחביות בגין ליקויים כאמור ויכולה להיות בעלת השלכה מהותית, שבשלב זה לא ניתן עדין להעריכה.

החברות בקבוצה אינן יכולות לצפות מראש האם טענה של לקוח אשר הובאה לידיעת החברות, תוביל בסופו של דבר להגשת תובענה ייצוגית, או שתוביל להכרעה רוחבית או תהיה בעלת השלכות רוחביות זאת אף באותם מקרים בהם הלקוח מאיים לעשות כן, ובנוסף אין החברות בקבוצה יכולות להעריך מהי החשיפה הפוטנציאלית שעלולה להיווצר בגין טענות כאמור, ככל שאלו יתבררו וימצאו כמוצדקות על ידי רשות מוסמכת.

ב. תביעות מהותיות ותביעות נגזרות

ב1. תובענות מהותיות קיימות או שהסתיימו שאינן במהלך העסקים הרגיל או חשיפה לתביעות כאמור

החברה התקשרה בין ינואר 2004 ועד יוני 2013 עם ההסתדרות המדיצינית הדסה (להלן: "**הדסה**") בהסכם שנתי מתחדש לביטוח אחריות מקצועית ברובד שני, המעניק כיסוי ביטוחי לתביעות בסכום העולה על סכום הביטוח העצמי, שניתן על ידי הדסה (להלן: "**הרובד הראשון**"). גבול האחריות שניתן על ידי החברה, במסגרת הרובד השני, השתנה במהלך שנות הביטוח, כאשר האחריות הביטוחית בתקופת הביטוח האחרונה, שתחילתה בחודש ינואר 2012 וסיומה בחודש יוני 2013, הייתה לתביעה שסכומה, עולה על כ-8.8 מיליוני ש"ח ועד לסכום של כ-18 מיליוני ש"ח למקרה וכ-36 מיליוני ש"ח לכל המבוטחים לאותה תקופת ביטוח (הסכומים האמורים צמודים למדד המחירים לצרכן מיום 1 בינואר 2012). בחודש פברואר 2014 הגישה הדסה לבית המשפט המחוזי בירושלים בקשה למתן צו הקפאת הליכים ולמינוי נאמן לצורך גיבוש תוכנית הבראה והסדר נושים בהתאם לסעיפים 350ב(ד)(1) ו-350(ד) לחוק החברות (להלן: "**הבקשה**"). אגב ההליכים שהתנהלו במסגרת הבקשה נשמעו טענות לפיהן, חברות הביטוח אשר ביטחו את הדסה בביטוח אחריות מקצועית, וביניהן החברה, אמורות לשאת בעלויות הכספיות שיכול ויושתו ברובד הראשון, מעבר לסכום הפיקדון הייעודי שהדסה הפקידה לצורך כך, וזאת במקרה בו הדסה לא תשלם את התביעות בעצמה. החברה הבהירה לנאמן כי עמדתה שונה וכי היא אחראית לרובד השני בלבד. בחודש מאי 2014, הוגשה לבית המשפט בקשה לאישור תוכנית הבראה, הכוללת סיוע חד פעמי של המדינה להדסה בסכום של 140 מיליוני ש"ח, וכן תמיכה שוטפת, אשר יחד אמורים להשלים את היעודה הצבורה בהדסה לגובה ההתחייבויות האקטואריות של הדסה בגין תביעות תלויות ברובד הראשון, לתקופה שעד ליום 31 בדצמבר 2013. למיטב ידיעת החברה, ביום 22 במאי 2014, אושרה תוכנית ההבראה על ידי בית המשפט ובוטלה הקפאת ההליכים.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

ב. תביעות מהותיות ותביעות נגזרות (המשך)

ב2. תביעות נגזרות מהותיות

תביעה נגזרת היא תובענה שמוגשת בהתאם להוראות חוק החברות, התשנ"ט -1999 (להלן: "**חוק החברות**"), בשם בעל מניות או דירקטור בחברה ובנסיבות מסוימות בשם נושה של החברה. התביעה מוגשת בשם החברה, בשל עילת תביעה של החברה, לאחר שבקשת התובע מן החברה למצות את זכויותיה, נדחתה או לא נענתה באופן שמקים לו זכות להגיש תביעה נגזרת, בהתאם להוראות חוק החברות; תביעה נגזרת טעונה אישור בית המשפט והוא יאשרה אם שוכנע כי לכאורה התביעה וניהולה הן לטובת החברה וכי התובע אינו פועל בחוסר תום לב. בהתאם להוראות חוק החברות, תובע לא יסתלק מתביעה נגזרת, ולא יעשה הסדר או פשרה עם נתבע, אלא באישור בית המשפט; בבקשה לאישור ההסדר או הפשרה, יפורטו כל פרטיהם, לרבות כל תמורה המוצעת לתובע.

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
1.	2/2014 מחוזי-המחלקה הכלכלית בת"א	החברה, ארבע חברות ביטוח נוספות ונגד שירותי בריאות כללית (להלן: "**הכללית**")[24]	לטענת התובעים קופות החולים אינן ממצות וממשמשות את זכות ההשתתפות העומדת להן, לכאורה, מכוח דין כלפי חברות הביטוח בגין הוצאות שהוציאו במסגרת תוכניות שירותי הבריאות הנוספים (להלן: "**השב"ן**") ביחס לאותם מקרים בהם קיימת, כביכול, חפיפת חבויות בין השב"ן לבין פוליסות ביטוחי בריאות מסחריות הנמכרות על ידי חברות הביטוח. עוד נטען כי חברות הביטוח מעודדות, לכאורה, את מבוטחיהם להפעיל את תוכניות השב"ן בקופות החולים ולהימנע מלהפעיל את פוליסת הביטוח המסחרי, באמצעות גמול כספי למבוטחים וזאת במטרה להימנע מלספוג בעצמן את התממשות הסיכון בגין אירוע הביטוח, תוך גלגול הסיכון לעברן של קופות החולים ובכך, כביכול, מתעשרות שלא כדין. הבקשה הוגשה לאחר שקופות החולים דחו את פניית המבקש לדרישה למיצוי זכות ההשתתפות כאמור לעיל כלפי חברות הביטוח בנימוק כי מבחינת הוראות הדין ומטעמים נוספים אין עילה לדרישה כאמור וזאת כל עוד לא שונו הוראות הדין הקיימות לרבות נקיטת צעדים מנהליים.	מימוש זכות ההשתתפות של קופות החולים כלפי חברות הביטוח תוך חיוב כל אחת מחברות הביטוח לשלם לקופות החולים לפחות מחצית מהתשלומים שנשאו בהן קופות החולים לצורך כיסוי ההוצאות ששולמו על ידן בתוכניות השב"ן, הן ברכיב הניתוחים ובחירת המנתח בישראל והן ברכיב הייעוץ הרפואי, וזאת בשבע השנים שקדמו להגשת הבקשה, ובמקרים בהם למבוטחי קופות החולים קיים ביטוח בריאות מסחרי, המעניק כיסוי ביטוחי בגין רכיבים אלו.	בחודש יולי 2015, בעקבות החלטת בית המשפט כי חבר באגודה עותמנית רשאי להגיש בקשה לאישור תביעה נגזרת בשם האגודה, הגישו קופות החולים מכבי וכללית בקשת רשות ערעור על ההחלטה לבית המשפט העליון (להלן: "**הבר"ע**") ובחודש אוקטובר 2015 הצטרפה החברה וחברות הביטוח לבקשת רשות הערעור. בהתאם להחלטת בית המשפט, הגיש היועמ"ש, בחודש מרס 2016, לבית המשפט, עמדה בנוגע לסוגיות עקרוניות שנידונו בתביעה, התומכת בעמדת הנתבעות. בחודש יולי 2017 ניתנה הרשות לערער ובחודש אוקטובר 2017, ניתן פסק דינו של בית המשפט העליון בערעור לפיו דין ערעוריהן של קופות החולים להתקבל, ועל כן קיבל את בקשת קופות החולים לסלק את הבקשות לאישור תביעה נגזרת על הסף.	לעניין תביעת הכללית, התובעים מעריכים את סכום התביעה כנגד כלל חברות הביטוח בסך של כ – 3.5 מיליארדי ש"ח בצירוף ריבית והצמדה. התובעים אינם מייחדים חלק מסכום תביעתם לחברה ואולם מציינים כי על פי נתוני אגף שוק ההון הביטוח והחיסכון במשרד האוצר, לסוף שנת 2011, נתח השוק של החברה הוא 14% מתוך נתח השוק הכולל של חברות הביטוח בענף, כאשר נתח השוק הכולל של חברות הביטוח הנתבעות הינו 98%. לעניין תביעת מכבי, התובעים מעריכים את סכום התביעה כנגד כלל חברות הביטוח בסך של כ-1.7 מיליארדי ש"ח בצירוף ריבית והצמדה. התובעים אינם מייחדים חלק מסכום תביעתם לחברה ואולם מציינים כי על פי נתוני אגף שוק ההון הביטוח והחיסכון במשרד האוצר, נכון לשנים 2011 ו-2012, נתח השוק של החברה הוא 14% מתוך נתח השוק הכולל של חברות הביטוח בענף, כאשר נתח השוק הכולל של חברות הביטוח הנתבעות הינו 98%.
2.	3/2014 מחוזי-המחלקה הכלכלית בת"א	החברה, ארבע חברות ביטוח נוספות ונגד מכבי שירותי בריאות (להלן: "**מכבי**")[25]				

[24] בחודש אפריל ואוקטובר 2014 ניתנו החלטות על ידי בית משפט המורות על איחוד התיקים של הכללית ומכבי והגשת כתב טענות מאוחד בבקשות ובתביעות.
[25] ראה הערה 10 לעיל.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

ג. פרטים מסכמים בדבר חשיפה לתביעות

להלן פירוט של סכום התביעות הכולל בתובענות ייצוגיות, מהותיות ושאינן מהותיות, אשר הגשתן כתביעה ייצוגית אושרה, בבקשות תלויות לאישור תובענות כייצוגיות, בבקשות תלויות לאישור תביעות נגזרות ותביעות מהותיות אחרות, כפי שצויין על ידי התובעים בתביעתם (נומינלית) במסגרת כתבי הטענות שהוגשו כנגד חברות הקבוצה. יצויין כי במרבית המקרים מציינים התובעים כי הסכום הנתבע על ידם ננקב כהערכה בלבד, וכי הסכום המדויק יתברר במדויק במסגרת ההליך המשפטי. עוד יצויין כי הסכום האמור אינו כולל תביעות שהתובע המייצג לא ציין את סכומן. כמו כן, מובהר כי הסכום הנתבע אינו מהווה בהכרח כימות של סכום החשיפה בפועל של החברה, אשר יכול להיות לבסוף נמוך יותר או גבוה יותר[26].

סוג התביעה		כמות התביעות	הסכום הנתבע במיליוני ש"ח
א.	**תובענות שאושרו כתובענות ייצוגיות**		
1.	צויין סכום המתייחס לחברה	7	2,664
2.	התביעה הוגשה כנגד מספר גורמים ולא יוחס סכום ספציפי לחברה	1	225
3.	לא צויין סכום התביעה[27]	1	-
4.	צויין סכום שנתי (ובהתאם הסכום הכולל הינו תלוי תקופה)	1	107[28]
ב.	**בקשות תלויות לאישור תובענות כייצוגיות**		
1.	צויין סכום המתייחס לחברה	35	4,495
2.	התביעה הוגשה כנגד מספר גורמים ולא יוחס סכום ספציפי לחברה	9[29]	11,526
3.	לא צויין סכום התביעה[30]	7	-
ד.	**תביעות נגזרות**		
1.	צויין סכום המתייחס לחברה	-	-
2.	התביעה הוגשה כנגד מספר גורמים ולא יוחס סכום ספציפי לחברה	-	-
3.	לא צויין סכום התביעה	-	-

בנוסף למפורט בביאור 40(א) ו- 40(ב) לעיל, החברה ו/או החברות המאוחדות הינן צד להליכים משפטיים נוספים, שאינם במהלך עסקים רגיל ושאינם תביעות מהותיות, שנקטו לקוחות, לקוחות בעבר, וכן צדדים שלישיים שונים, בסכום כולל של כ- 50 מיליוני ש"ח. עילות התביעה כנגד החברה ו/או החברות המאוחדות במסגרת הליכים אלה רבות ושונות.

ד. חשיפה בשל הוראות רגולטוריות וניירות עמדה

כמו כן ובאופן כללי, בנוסף לחשיפה הכללית הקיימת לגופים המוסדיים מקבוצת כלל החזקות, בגין תובענות עתידיות, כמפורט בביאור 40(א)(א4)(2) לעיל, הרי שמעת לעת, לרבות בעקבות תלונות מבוטחים, ביקורות ובקשות לקבלת מידע, קיימת גם חשיפה בגין התראות בדבר כוונת הממונה להטיל על גופים אלו עיצומים כספיים ו/או הוראות הממונה בדבר תיקון ו/או השבה ו/או ביצוע פעולות מסוימות ביחס לפעולות שבוצעו על ידי גופים מוסדיים בקבוצה בעבר וזאת ביחס למבוטח או קבוצה של מבוטחים ו/או חשיפה בגין הכרעות רוחביות, במסגרתן יכולה הממונה אף להורות על ביצוע השבה ללקוחות או על סעדים אחרים בגין הליקויים אליהן מתייחסות ההתראות או ההכרעות ו/או ניירות עמדה המתפרסמים על ידי גופים מפקחים ואשר מעמדן ומידת השפעתן אינם ודאיים. כמו כן, הגופים המוסדיים מצויים מעת לעת בהליכי שימוע ו/או דיון עם הפיקוח על הביטוח ביחס להתראות ו/או הכרעות ולעיתים מופעלות כנגדם סמכויות אכיפה, במסגרתם מוטלים עיצומים כספיים.

הגופים המוסדיים בקבוצה, בוחנים את הצורך בביצוע הפרשות בדוחות הכספיים בקשר לתהליכים האמורים וזאת בהתבסס על חוות דעת יועציהם המשפטיים ו/או מצויים בהליכי לימוד של המשמעויות של הליכים כאמור, וזאת בהתאם לצורך ולעניין. להלן פרטים בדבר עמדות או טיוטות עמדות ממונה או הכרעות עקרוניות שיש להן או עשויה להיות להן השפעה על הקבוצה, כאמור:

---

[26] עוד יצויין, כי הסכומים המפורטים אינם כוללים סכומים שנדרשו על ידי התובעים בגין גמול לתובע הייצוגי ושכר טרחה לבא כוחו.
[27] במסגרת הבקשה התובע לא נקב בסכום תביעה ואולם העריך אותו במאות מיליוני ש"ח.
[28] "הסכום המצויין מתייחס להערכת התביעה בגין שנה אחת בלבד". יצויין כי התביעה הוגשה בחודש מרס 2010 , בגין תיקון חקיקה משנת 2008.
[29] כולל תביעה אחת בה כלל ביטוח הינה נתבעת פורמאלית ולא מתבקשים סעדים כנגדה.
[30] במסגרת בקשות אלו קיימות שלוש בקשות בהן, בקשה אחת בה התובע לא נקב בסכום תביעה ואולם העריך אותו במיליוני ש"ח רבים, בקשה שניה שהוערכה במאות מיליונים ובקשה שלישית שהוערכה בעשרות מיליוני ש"ח.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

ד. חשיפה בשל הוראות רגולטוריות וניירות עמדה (המשך)

1. בחודש אפריל 2016 פורסמה הכרעה עקרונית רוחבית בעניין אופן שיווק פוליסות תאונות אישיות (להלן: "**ההכרעה**"). ההכרעה התייחסה למבוטחים בפוליסות תאונות אישיות פרטיות לתקופה העולה על שנה, אשר הצטרפו לביטוח תאונות אישיות אצל מבטחים, לאחר שהייתה להם פוליסת ביטוח בריאות קודמת אצל אותו מבטח, וזאת החל מחודש ינואר 2014 ובהתאם לתנאים שנקבעו בהכרעה (להלן ובהתאמה: "**הביטוח**" ו"**המבוטחים**" או "**המבוטח**"). על פי ההכרעה היה על חברת הביטוח לערוך בחינה במסגרתה תבדוק את אופן שיווק הביטוח ובהתאם לתוצאותיה לפנות למבוטחים הרלבנטיים טלפונית ולקבל את הסכמתם המפורשת על מנת להמשיך להיות מבוטחים בביטוח האמור ולבטל את הכיסוי הביטוחי ולהשיב את דמי הביטוח ששולמו בצירוף הפרשי הצמדה וריבית כדין במידה והמבוטח לא אישר זאת ("חובת וידוא הסכמה"). החברה ביצעה בדיקה כאמור והגישה את תוצאותיה לממונה שביקש אף הוא נתונים . בחודש נובמבר 2017 התקבלה בחברה הכרעה סופית בנושא (להלן: "**ההכרעה**"), אשר מיישמת ביחס לחברה חובת וידוא הסכמה וזאת ביחס לחלק מהמבוטחים שנמכר להם ביטוח תאונות אישיות (אף אם לא היה בידיהם מוצר בריאות קודם). על פי ההכרעה ובכפוף לחריגים שנקבעו בה, נדרשת החברה ליצור קשר עם מבוטחים שצורפו לביטוח תאונות אישיות החל מיום 1 בינואר 2014 ועד ליום פרסום ההכרעה באמצעות מוקדי שיווק מסוימים שפורטו בה, ולוודא כי אותם מבוטחים מודעים לקיומו של ביטוח תאונות אישיות. ככל שמבוטח יודיע כי אינו מודע לביטוח כאמור, על החברה לאפשר לו לבטל את הביטוח ולקבל החזר בגין הפרמיה ששילם ממועד הצירוף בצירוף הפרשי הצמדה וריבית כדין. יישום ההכרעה כפוף לאישור הממונה את מתווה הפעולה שהחברה מתכוונת ליישם, לרבות לעניין האפשרות שניתנה לה, במסגרת זו, להחריג אוכלוסיות נוספות ולביצוע פניה דיגיטלית. **בשלב זה החברה נערכת ליישום המתווה, והיא אינה יכולה להעריך את מלוא השלכותיו.**

2. החברה ניהלה דיונים מול הממונה בקשר עם טיוטת הכרעה שעניינה, בהפקדות חד פעמיות של מבוטחים בפוליסות המבטיחות תשואה (להלן: "**הפוליסות**"). בהתאם לטיוטה מחויבת החברה לנקוט פעולות מסוימות ביחס למבוטחים שתשואת ההפקדות החד פעמיות בפועל, שנשאו את תשואת תיק המשתתף ברווחים, הייתה שווה או עלתה על התשואה המובטחת בפוליסות ופעולות מסוימות ביחס למבוטחים שתשואת ההפקדות החד פעמיות בפועל הייתה נמוכה מהתשואה המובטחת. לפיכך, בשלב זה, לאור העובדה שלא ידוע מה יהיה נוסחה הסופי של ההכרעה, אם וככל שתתקבל, אין באפשרות החברה להעריך את השלכותיה ומידת השפעתה על החברה, אם וככל שתפורסם.

3. בחודש פברואר 2017 פורסמה עמדת ממונה המתייחסת להוראות מסוימות בעניין בדיקה מחודשת של זכאות שנקבעו בחוזר יישוב תביעות ("**נייר העמדה**"). בנייר העמדה נקבע, בין היתר, כי במקרה שחברת ביטוח אישרה תביעה לתגמולי ביטוח עיתיים לתקופה קצרה מתקופת הזכאות המירבית בכפוף להוראות הפוליסה ("**התקופה המאושרת לתשלום**") עליה ליזום לפני תום התקופה המאושרת לתשלום בדיקה מחודשת של זכאות שבמסגרתה תברר האם התובע עודנו זכאי לתגמולי ביטוח. עוד הובהר בנייד העמדה, כי בהודעה לתובע על חברת הביטוח להבהיר כי המשך תשלום תגמולי הביטוח לאחר תום התקופה המאושרת לתשלום מותנה בביצוע בבדיקה מחודשת של זכאות.

4. בחודש דצמבר 2017 פרסם משרד האוצר **טיוטת תיקון לתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (הוצאות ישירות כנגד ביצוע עסקאות), התשע"ח-2017** ("**התקנות**"). התקנות מסדירות את סוגי ההוצאות הישירות אותן יהיה רשאי הגוף המוסדי לגבות מחשבונות העמיתים, נוסף על דמי הניהול שנגבים מהם, ותחת אילו מגבלות. טיוטת התיקון כוללת את התיקונים העיקריים הבאים: (א) הפיכת הוראת השעה שנקבעה בתקנות, אשר תוקפה פג בסוף שנת 2017, להוראת קבע (להלן: "**הוראת השעה**"). בהוראת השעה, שאמורה להפוך להוראת קבע עם תחולה רטרואקטיבית החל מיום 1 בינואר 2018, נקבע כי ניתן לגבות מחשבונות העמיתים הוצאות בשיעור של עד 0.25% מסך כל השווי המשוערך של נכסי הקופה הרלבנטית, בעיקר בגין עמלות ניהול חיצוני (עמלות המשולמות למנהלים חיצוניים כמו מנהלי קרנות השקעה וקרנות נאמנות); (ב) כמו כן, במסגרת התיקון בוטלה האפשרות לחייב העמיתים בדמי ניהול בשיעור של 0.1% בגין השקעה במספר תעודות סל על מדדים בארץ; וכן (ג) בוטלה, האפשרות לחייב העמיתים בהוצאות בגין העמדת משכנתאות המשולמות לצד קשור. נכון למועד פרסום הדוח טרם פורסמו התקנות והן נמצאות בהליכי חקיקה. אי אישור התקנות כאמור לעיל או אישורן במתכונת שונה מהמתכונת המוצעת יכול ויגרום להשפעה מהותית, החל מהדוחות הכספיים לשנת 2018, בכל הנוגע להוראת השקעה שפקעה.

ביאור 40: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

ה. בגין העלויות העשויות לנבוע מהתביעות והחשיפות המתוארות בביאור 40(א), (ב), (ג) ו-(ד) לעיל מבוצעות הפרשות בדוחותיהן הכספיים של החברות המאוחדות הרלוונטיות, רק אם יותר סביר מאשר לא (more likely than not - דהיינו, ההסתברות עולה על 50%) שתיווצר חבות לתשלום הנובעת מאירועי עבר, ושסכום החבות ניתן לכימות או להערכה בטווח סביר. סכומי ההפרשות שבוצעו מבוססים על הערכת מידת הסיכון בכל אחת מהתביעות נכון למועד הסמוך למועד פרסום דוח זה (למעט חלק מהתביעות שהוגשו במהלך שני הרבעונים האחרונים, אשר בשל השלב המקדמי של הטיפול בהן לא ניתן להעריך את סיכויי ההצלחה בהן) לעניין זה יצויין כי אירועים המתרחשים במהלך ההתדיינות המשפטית עשויים לחייב ביצוע של הערכה מחודשת של סיכון זה. ככל שלחברה זכות לשיפוי מצד שלישי, החברה מכירה בזכות זו, אם וודאי למעשה (Virtually Certain) שהשיפוי יתקבל אם החברה תסלק את המחויבות.

הערכות החברה והחברות המאוחדות בדבר הערכת הסיכון בתביעות המתנהלות מתבססות על חוות דעת יועציהן המשפטיים ו/או על האומדן של החברות הרלוונטיות לרבות בדבר הסכומים של הסדרי הפשרה, שהנהלות החברה והחברות המאוחדות צופות, שיותר סביר מאשר לא, שישולמו על ידן.

יודגש כי בחוות דעת עורכי הדין ביחס למרבית הבקשות לאישור תובענות כייצוגיות שבהן לא בוצעה הפרשה, מתייחסת ההערכה של עורך הדין לסיכויי הבקשה לאישור התביעה כייצוגית ואינה מתייחסת לסיכויי התביעה לגופה, אם תאושר כייצוגית. זאת, בין היתר, מהסיבה שהיקפו ותוכנו של הדיון בתביעה לגופה, לאחר שתאושר כתובענה ייצוגית יושפע מהחלטת בית המשפט בדבר אישור הבקשה להכיר בתביעה כתובענה ייצוגית, אשר מתייחסת בדרך כלל, לעילות התביעה שאושרו ולכאלה שלא אושרו, לסעדים שאושרו ולכאלה שלא אושרו ועוד כיוצ"ב.

לא ניתן בשלב ראשוני זה להעריך את סיכויי הבקשות לאישור התובענות כייצוגיות המפורטות בביאורים 40(א)(2)(26), 40(א)(2)(27), 40(א)(2)(28), 40(א)(2)(29) ו-40(א)(2)(30) לעיל ולפיכך לא נכללה בדוחות הכספיים הפרשה בגין בקשות אלו.

ההפרשה הנכללת בדוחות הכספיים, ליום 31 בדצמבר 2017 בגין כלל התביעות המשפטיות והחשיפות האמורות בביאור 40(א), 40(ב), 40(ג) ו-40(ד) לעיל הינה בסך של כ-108 מיליוני ש"ח.

ביאור 41: אירועים נוספים בתקופת הדוח ולאחריה

א. שינויים באומדנים אקטואריים

1. <u>חיזוק עתודות הביטוח לאור סביבת הריבית הנמוכה והשפעתה על שיעורי ההיוון בביטוח חיים</u>

במהלך תקופת הדוח, חלה ירידה נוספת בעקום ריבית חסרת הסיכון ובשיעור התשואה המוערכת בתיק הנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות הביטוח. לפרטים נוספים ראה ביאורים 37(ה)(ה1)(ד)(1).

2. <u>שינוי אומדנים בחישוב תביעות תלויות בביטוח כללי</u>

ראה ביאור 37(ה)(ה1)(ב)(2) לפרטים בדבר עדכון של לוחות התמותה ושל שיעורי ההיוון לצורך חישוב קצבאות ביטוח לאומי, אשר לפיהם, יעמוד שיעור הריבית לצורך היוון קיצבה שנתית על 2% במקום 3% שהיו קבועים בתקנות ההיוון ערב תיקונן. בהתאם לאומדן, החברה הגדילה את ההתחייבויות הביטוחיות, בשנת 2017, בענפי רכב חובה וחבויות בסך של כ-78 מיליוני ש"ח וזאת בהמשך לסך של כ-141 מיליוני ש"ח בשייר לפני מס (סך של כ-90 מיליוני ש"ח לאחר מס) בשנת 2016.

ב. התקשרויות לקבלת שירותי תפעול שוטף של קופות גמל

כל נכסי קופות הגמל המנוהלות על ידי כלל פנסיה וגמל, מתופעלים על ידי גורמים חיצוניים, כמפורט להלן. החלפה של ספק שירותי תפעול ללא תקופת הערכות מוקדמת, עלולה לפגוע, באופן זמני, במתן השירותים בקופות המתופעלות על ידו, עד למציאת ספק חלופי. נכון ליום 1 בינואר 2018 הנכסים מתופעלים על ידי בנק לאומי .

(1) התקשרות עם מלם תפעול גמל בע"מ

במסגרתה תפעל מלם עבור כלל פנסיה וגמל, בשנה שקדמה לשנת הדוח, שבע קופות גמל, תמורת דמי תפעול בסכום חודשי קבוע. בחודש ינואר 2017 קופות הגמל שתופעלו על ידי מלם הועברו לתפעול בנק לאומי, כמפורט להלן. מלם ממשיך לספק לכלל פנסיה וגמל שירותי תפעול נוספים.

(2) התקשרות עם בנק הפועלים בע"מ

בהתאם להסכמי תפעול מחודש יולי 2007 ומחודש מרס 2015 בין כלל פנסיה וגמל ובין בנק הפועלים בע"מ סיפק בנק הפועלים לכלל פנסיה וגמל שירותי תפעול עבור קופות הגמל שבניהולה, לרבות קופות גמל שתופעלו קודם לכן על ידי בנק דיסקונט ועל ידי דב סיני. בחודש ינואר 2017 קופות הגמל שתופעלו על ידי בנק הפועלים הועברו לתפעול בנק לאומי, למעט קופת הגמל "בר קרן גמולים" אשר הועברה לתפעול בנק לאומי בחודש ינואר 2018. החל מאותו מועד חדל בנק הפועלים להעניק לכלל פנסיה וגמל שירותי תפעול קופות גמל.

(3) התקשרות עם בנק לאומי לישראל בע"מ

בחודש יוני 2016 התקשרה כלל פנסיה וגמל בהסכם תפעול עם בנק לאומי לישראל בע"מ ולאומי שירותי שוק ההון בע"מ (להלן ביחד: "**בנק לאומי**"), לפיו יספק בנק לאומי לכלל פנסיה וגמל שירותי תפעול עבור קופות הגמל שבניהולה. בהתאם להסכם, עבור תפעול קופות הגמל תשולם לבנק לאומי תמורה בשיעור שנתי מנכסי הקופות, ובגין תפעול קרן ההשתלמות תשולם לבנק לאומי תמורה בסכום חודשי קבוע. מועד תחילת התפעול על ידי בנק לאומי נקבע ליום 1 בינואר 2017, למעט קופת הגמל "בר" אשר מועד תחילת תפעולה נקבע ליום 1 בינואר 2018. תקופת ההסכם תעמוד על 5 שנים, כאשר לכלל פנסיה וגמל תהיה זכות לסיים את ההסכם בהודעה בת 6 חודשים מראש ולבנק לאומי תהיה זכות לסיים את ההסכם בהודעה בת 12 חודשים מראש. בהתאם לכך, בחודש ינואר 2017 עברו לתפעול בנק לאומי קופות הגמל שתופעלו קודם לכן על ידי בנק הפועלים ועל ידי מלם, למעט קופת הגמל "בר" אשר עברה לתפעול בנק לאומי בחודש ינואר 2018. החל מינואר 2018 מתפעל בנק לאומי את כלל קופות הגמל שבניהול החברה.

ביאור 41: אירועים נוספים בתקופת הדוח ולאחריה (המשך)

ג. הוראות רגולטוריות בפעילות הפנסיה והגמל

1. **חוזר "הוראות לעניין בחירת קופת גמל" והליך קביעת קרנות ברירת מחדל נבחרות**

בחודש יולי 2016 פורסם חוזר בעניין "הוראות לעניין בחירת קופת גמל - תיקון" אשר מטרתו לקבוע הוראות לעניין בחירת קופת גמל לעובד שלא בחר קופת גמל על אף שניתנה לו הזדמנות ולעניין התנאים הנדרשים מקופת גמל כאמור (להלן: "**החוזר**"). במסגרת החוזר נקבע כי חברה מנהלת של קופת גמל לא תאפשר הפקדת תשלומים של מעסיק בשל עובד שלא מילא טופס הצטרפות ולא תאפשר צירוף של עובד כאמור לקופת גמל, אלא בהתקיים אחד משני אלה:

(1) קופת הגמל היא אחת משתי קרנות פנסיה, שכל אחת מהן תהווה קרן ברירת מחדל נבחרת שתיבחר על ידי הממונה בהליך תחרותי (להלן: "**קרן ברירת מחדל נבחרת**") על פי תנאים וקריטריונים שיקבעו על ידה, לרבות בקשר עם דמי הניהול המרביים שיגבו בה ושיעור זה יהיה בתוקף ל- 10 שנים לפחות ממועד הצטרפות העמית לקופה. בבחירת קרנות הפנסיה תינתן העדפה לקרנות פנסיה שנתח השוק שלהן קטן מ- 5%.

(2) קופת גמל היא קופת גמל לקצבה או קרן השתלמות מחדל שתבחר באמצעות הליך תחרותי שיערוך המעסיק (להלן: "**קופת ברירת מחדל מעסיק**"), על פי קריטריונים שנקבעו בחוזר. בחוזר קופת ברירת מחדל נקבע שהסכם ברירת מחדל שהינו בתוקף למועד פרסום החוזר יוותר בתוקף עד תום תקופת ההסכם או עד ליום 31 למרס 2019, לפי המוקדם. בחודש דצמבר 2017 פורסם תיקון לחוזר קופת ברירת מחדל, במסגרתו נקבע כי הסכם ברירת מחדל שהיה בתוקף למועד פרסום החוזר, אשר שיעור דמי הניהול שנקבעו בו עומדים על השיעור המקסימלי של דמי הניהול הקבוע בדין, יוותר בתוקף עד תום תקופת ההסכם או עד ליום 31 למרס 2018, לפי המוקדם (במקום עד חודש מרס 2019) (להלן: "**תיקון חוזר קופת ברירת מחדל**"). במהלך שנת הדוח, החברה הפסיקה קבלת עמיתים חדשים שנגבים מהם דמי ניהול בשיעור מקסימלי כאשר הסכמי ברירת המחדל אינם בידה.

בחודש אוגוסט 2016 נבחרו שתי קרנות פנסיה לשמש קרנות ברירת מחדל נבחרות ודמי הניהול שיגבו על ידן הינם בשיעור של 1.31% מההפקדות ו-0.01% מהצבירה בקרן אחת, ובשיעור של 1.49% מההפקדות ו-0.001% מהצבירה בקרן האחרת.

הוראות החוזר, לרבות בקשר עם קביעת דמי הניהול כקריטריון מרכזי, הביאו לירידה בדמי הניהול הממוצעים הנגבים בקרנות הפנסיה, בקופות הגמל ובקרנות ההשתלמות, לשינוי במודל העסקי של חברות מנהלות, לפגיעה ברווחיותן, ובהתאמה יכול ויביאו לשינוי בנתחי השוק של המתחרים הקיימים.

2. **תיקון לחוזר "משיכת כספים מחשבונות קטנים בקופת גמל"**

בחודש מרס 2018 פורסם תיקון לחוזר "משיכת כספים מחשבונות קטנים בקופת גמל", במסגרתו נקבע כי חברות מנהלות יחויבו לשלוח לעמיתים בעלי חשבון קטן עם יתרה צבורה הגבוהה מ-50 ש"ח ונמוכה מ-1,350 ש"ח המחאה בדואר וכן לקבוע הוראות לעניין מתן הודעות לעמיתים בנושא, וזאת, לפי התיקון, נוכח ההיענות הנמוכה של הציבור למשוך את כספו מחשובות קטנים ולאור העובדה שמשמעות גביית דמי ניהול מינימאליים הינה איפוס היתרות בחשבונות הקטנים במשך הזמן. התיקון האמור צפויה להביא להפחתה בהכנסות החברה מדמי ניהול.

לפרטים בדבר ירידת ערך מוניטין פעילות הגמל שרשמה החברה בתקופת הדוח ראה ביאור 6(ב)(1).

ד. מערכות המיכון בתחום חיסכון ארוך טווח

1. **התקשרות לרכישת מערכות מיכון לניהול פעילות הפנסיה**

החל מינואר 2015 כלל פנסיה וגמל החלה לתפעל את פעילות הפנסיה באמצעות מערכת ניסן וכן עלה לאוויר גם מודול מערכת לתשלום עמלות אשר נרכש מסאפיינס. כלל פנסיה וגמל, באמצעות ספייאנס וכללביט מערכות, מצויה בתהליך הדרגתי להטמעה ושיפור של מערכת ניסן. בנוסף מעניקה סאפיינס שירותי תחזוקה למערכת.

2. **הסכם לאפיון, התאמה ופיתוח של רכיבים במערכות הליבה**

בחודש ינואר 2015 התקשרה כלל ביטוח עם חברת א.ר.מ.ל. קליין טכנולוגיות 2012 בע"מ (להלן: "**ארמל**") בהסכם לאפיון, התאמה ופיתוח של רכיבים במערכות ביטוח חיים, ה-MSS וה-ALIS, לשם התאמתן לדרישות פרויקט עיבוי מערכות הליבה, הנדרש גם לצורך עמידה בפרויקט טיוב זכויות העמיתים. במהלך תקופת הפרויקט ישולם לארמל תשלום שוטף של עלויותיה בפועל, ללא רווח. הרווח של ארמל בעסקה ישולם באמצעות תשלום נוסף, אשר סכומו המקסימלי יהיה 10 מיליוני ש"ח כתלות בעמידה ביעדים בלוחות זמנים שהוגדרו. בגין שנת 2017 שילמה כלל ביטוח לארמל על פי הסכם זה, סך של כ-35 מיליוני ש"ח (בגין שנת 2016 סך של כ-35 מיליוני ש"ח).

ביאור 41: אירועים נוספים בתקופת הדוח ולאחריה (המשך)

ד. (המשך)

3. שדרוג מערכות המיכון בתחום ביטוח חיים

בתקופת הדוח, ובמסגרת אסטרטגיית החברה בשנים האחרונות לשדרוג מערכות חיסכון ארוך טווח, אישרו דירקטוריון החברה ודירקטוריון כלל ביטוח החלטה עקרונית להמשיך ולהרחיב את הליך שדרוג מערכות המיכון, בתחום ביטוח החיים בכלל ביטוח, וזאת בהמשך להתאמות ושיפורים משמעותיים שנערכו בשנים האחרונות לצורך שדרוג וטיפול במערכות הליבה בביטוח חיים, במסגרת פרויקט "מפת הדרכים". במסגרת זו הוחלט לבצע בדיקת היתכנות להסבת מערכת ALIS לתוך מערכת בריאנט המשמשת את תחום ביטוחי הבריאות, תוך ביצוע ההתאמות הנדרשות. הליך שדרוג המערכות כאמור כרוך בהשקעה מהותית אשר מתפרסת על מספר שנים, וזאת בהמשך להשקעות המהותיות שביצעה כבר החברה בתחום מיכון מערכות חיסכון ארוך טווח בשנים האחרונות.

ה. שינויים מבניים

1. חטיבת חיסכון ארוך טווח
החל מיום 1 מינואר 2017 פיצלה החברה את חטיבת חיסכון ארוך טווח לשתיים: חטיבה לביטוח חיים, בראשות מר ירון שמאי, וחטיבה לפנסיה, גמל ומוצרים פיננסיים, בראשות מר אבי רוזנבאום, וזאת לצורך מתן מיקוד עסקי נפרד לכל אחד מהתחומים, לאור השינויים הרגולטוריים המהותיים שהתחוללו בשנים האחרונות.

2. חטיבת לקוחות
החל מינואר 2018 הוקם מערך הלקוחות בראשותו של מר דניאל כהן, שהמשיך במקביל לנהל את חטיבת הבריאות. המערך הוקם במטרה להעצים את פעילות המכירות הישירות, בין היתר לאור הוראות רגולטוריות

המערך ירכז תחת קורת גג אחת את הפעילות הישירה שקיימת בקבוצה מול הלקוחות עבור החטיבות העסקיות, ביטוח כללי, בריאות, ביטוח חיים ופנסיה וגמל וזאת החל מינואר 2018.

ו. עלויות הנהלה וכלליות

החל מחודש ינואר 2017 מיישמת החברה עדכונים למודל הקצאת עלויות הנהלה וכלליות. השפעת יישום העדכונים כאמור על הדוחות אינה מהותית.

ז. טיוב

ראה ביאור 40(א)(א4)(2) לפרטים בדבר הליך מקיף של טיוב נתונים במערכות בתחום החיסכון ארוך הטווח. אשר בגינו הגופים המוסדיים בקבוצה ביצעו בדוחותיהם הכספיים הפרשות בהתאם לצורך ועל פי הערכותיהם למועד זה ובתקופת הדוח בסך של כ-53 מיליוני ש"ח ובסך של כ-103 מיליוני ש"ח בשנת 2016.

ח. הסכם בין אי די בי וועד העובדים למענק לעובדי הקבוצה

בהמשך לאמור בביאור 1(ב)(3) ו-(4), בקשר עם מתווה מכירת השליטה ומכירת החזקות אי די בי פיתוח בחברה ובדבר הליך מכירת השליטה בחברה, ובהמשך לאמור בביאור 24(ד) בעניין חתימת ההסכם הקיבוצי בקבוצת כלל, ביום 26 לפברואר 2018, חתמו אי די בי פתוח, ההסתדרות וועד העובדים בחברה על הסכם ("ההסכם"), שעל פיו ישולם מענק לעובדי קבוצת החברה, וזאת בהתקיימות אחד מהמקרים הבאים: (א) ייחתם ויושלם ביצועו (באופן בלתי חוזר) של הסכם למכירת השליטה בחברה על ידי אי די בי פתוח, על דרך מכירת מלוא החזקותיה הנוכחיות של אי די בי פתוח (כ- 39.8% בהון המונפק) בחברה, כמקשה אחת; או (ב) יינתן למר אדוארדו אלשטיין, בעל השליטה באי די בי פתוח, על ידי הממונה היתר שליטה קבוע ובלתי מותנה ביחס לכל החזקותיה הנוכחיות של אי די בי פתוח בחברה, כאשר אי די בי פתוח מחזיקה בכל החזקותיה הנוכחיות בחברה ("היתר השליטה"). ההסכם יפקע במועד בו יפחת שיעור החזקותיה של אי די בי פתוח בחברה משיעור החזקותיה הנוכחיות בחברה כאמור.

בהתאם להסכם, המענק ישולם על ידי אי די בי פתוח או על ידי החברה (ככל שתשלום המענק יאושר על ידי האורגנים והמוסדות המוסמכים בחברה). על פי תנאי ההסכם, גובה התשלום שבו תישא אי די בי פתוח בקשר עם תשלום המענק לא יעלה, בכל מקרה, על 80 מיליוני ש"ח (בתוספת סכום מיסי מעסיק, ככל שיחולו, על סכום זה) וככל שסכום המענק ישולם על ידי החברה, גובה התשלום לא יעלה על סכום של 120 מיליוני ש"ח, בתוספת סכום מיסי מעסיק החל על סכום זה.

ביאור 41: אירועים נוספים בתקופת הדוח ולאחריה (המשך)

ח. הסכם בין אי די בי ווועד העובדים למענק לעובדי הקבוצה (המשך)

ביום 28 בפברואר 2018 דיווחה אי די בי פתוח כי דירקטוריון אי די בי פתוח אישר את ההסכם. אין וודאות בהתקיימות איזה מהתנאים לתשלום המענק, כפי שפורטו להסכם וכמצויין לעיל.

החברה אינה צד להסכם האמור ולא הייתה מעורבת בהכנתו, ובשלב זה אינה יכולה להעריך את השפעותיו עליה ואלה תלויות, בין היתר, בהתקיימות התנאים המתלים לביצוע ההסכם, ובהשלכות שיכול ויהיו לכך על הקבוצה ועל יחסי העבודה בה.

לפרטים בדבר הסכם קיבוצי חדש בקבוצת כלל ראה ביאור 24 לעיל.

ט. התפתחויות בשוק ההון לאחר תאריך הדוח

לאחר תאריך הדיווח חלה ירידה בעקום הריבית חסרת הסיכון בטווח הארוך. בהמשך לאמור בביאור 37(ה)(ה1) ו-(ה2), ירידה בשיעורי הריבית עשויה לגרום לגידול בהתחייבויות הביטוח בביטוח כללי בענפים חובה, חבויות ותאונות אישיות, גידול בהתחייבויות ביטוח חיים וסיעוד בגין התחייבות להשלמה לעתודות לקיצבה ובהתחייבויות לגמלאות בתשלום בביטוח חיים וכן כחלק מבדיקת נאותות העתודה (LAT) ושינוי פקטור K.

בשלב זה, לא ניתן להעריך את ההשלכות של הירידה בעקום הריבית חסרת סיכון בתקופה זו על תוצאות הרבעון הראשון לשנת 2018, וזאת בין היתר, לנוכח אי הודאות ביחס להשפעת ההתפתחויות האמורות על הערכת ההתחייבויות הביטוחיות של החברה, בהתייחס להשפעת הירידה בעקום הריבית על שווים ההוגן של נכסי חוב ובהתייחס להמשך ההתפתחויות בשווקים הפיננסים עד לסוף הרבעון הראשון לשנת 2018, ואין באמור כדי להוות כל הערכה לגבי תוצאותיה הכספיות הצפויות של החברה לרבעון הראשון לשנת 2018.

לפרטים בדבר מבחני רגישות הנוגעים לסיכוני שוק ראה ביאור 37(ג)(2).

י. ביום 7 במרס 2018 הודיע מנכ"ל החברה, מר כהן על כוונתו לסיים את כהונתו כמנכ"ל החברה וכלל החזקות. לפרטים נוספים ראה ביאור 38(ב)(5).

ביאור 42: חכירות

א. חכירות בהן הקבוצה היא החוכרת

הקבוצה קשורה בהסכם חכירה תפעולי של נדל"ן, אשר משמש כמשרדי הקבוצה. חכירה זו לא ניתנת לביטול והינה עד לשנת 2030, עם אופציה להארכת תקופת חכירה ב-8 שנים נוספות.

לחברות הקבוצה הסכמי התקשרות לחכירה תפעולית שלא ניתנת לביטול של צי הרכב שלהן, לתקופה ממוצעת של כ-3 שנים.

לתום תקופת הדיווח, דמי החכירה המינימאליים העתידיים להיות משולמים בגין חוזי חכירה תפעולית שאינם ניתנים לביטול הינם כדלקמן *):

באלפי ש"ח	2017	2016
עד שנה	46,176	42,109
משנה ועד חמש שנים	101,238	107,256
מעל חמש שנים	215,282	235,501
	362,696	384,866

להלן תשלומי חכירה והכנסות בגין חכירת משנה שנזקפו לדוח רווח והפסד*):

	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
באלפי ש"ח	2017	2016	2015
תשלומי חכירה מינימאליים שהוכרו כהוצאה	47,963	43,762	53,612
הכנסות בגין חכירת משנה	(6,429)	(6,252)	(1,616)
	41,534	37,510	51,996

*) לעניין חוזה מכביד, ראה ביאור 35.

ב. חכירות בהן הקבוצה היא המחכירה

הקבוצה מחכירה מספר מבנים מסחריים ובנייני משרדים (נכסי נדל"ן להשקעה) לגופים חיצוניים. הסכמי החכירה הם לתקופות שונות (עד כ-38 שנים), שאינן ניתנות לביטול בהתחשב באופציות של החוכרים לחידוש החוזים בתום התקופה.

להלן דמי החכירה המינימאליים העתידיים להתקבל בגין חוזי חכירה לרבות בגין תקופות האופציה אשר במועד ההתקשרויות סביר שתמומשנה:

באלפי ש"ח	2017	2016
עד שנה	**247,994**	235,407
משנה ועד חמש שנים	**874,225**	818,703
מעל חמש שנים	**1,944,774**	1,885,313
	3,066,994	2,939,423
מתוכם דמי חכירה מינימאליים העתידים להתקבל והמתייחסים לנכסים בהם החברה הינה חוכר בחכירה מימונית	**725,340**	591,050

לפרטים נוספים בדבר הסכמי החכרת נדל"ן להשקעה, ראה ביאור 10.

כלל חברה לביטוח בע"מ

נספח א

תמצית נתונים המתייחסים בדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו")

נספח ב

פירוט השקעות פיננסיות אחרות

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") לצורך חישוב דרישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח

סומך חייקין
מגדל המילניום KPMG
רחוב הארבעה 17, תא דואר 609
תל אביב 6100601
03 684 8000

קוסט פורר גבאי את קסירר
רח' מנחם בגין 144א',
תל-אביב, 6492102
טל. 972 3 623 2525+
פקס 972 3 562 2555+
ey.com

לכבוד
בעלי המניות של כלל חברה לביטוח בע"מ

א.ג.נ.,

הנדון: דוח מיוחד של רואי החשבון המבקרים על מידע כספי נפרד לפי דרישת הממונה על שוק ההון, ביטוח וחסכון בהתאם לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981

ביקרנו את המידע הכספי הנפרד, המובא לפי דרישת הממונה על שוק ההון, ביטוח וחסכון בהתאם לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981 של כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "**החברה**") לימים 31 בדצמבר 2017 ו-2016 ולכל אחת משלוש השנים שהאחרונה שבהן הסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017 ואשר נכלל בנספח א' לדוחות הכספיים של החברה. המידע הכספי הנפרד הינו באחריות הדירקטוריון וההנהלה של החברה. אחריותנו היא לחוות דעה על המידע הכספי הנפרד בהתבסס על ביקורתנו.

לא ביקרנו את הדוחות הכספיים של חברות כלולות, המטופלות לפי שיטת השווי המאזני, אשר ההשקעה בהן הינה כ-63 מיליוני ש"ח וכ-15 מיליוני ש"ח לימים 31 בדצמבר, 2017 ו-2016 בהתאמה, וחלקה של החברה ברווחיהן הינו כ-4,659 אלפי ש"ח, כ-170 אלפי ש"ח וכ-316 אלפי ש"ח לשנים שהסתיימו בימים 31 בדצמבר, 2017, 2016 ו-2015, בהתאמה. הדוחות הכספיים של אותן חברות בוקרו על ידי רואי חשבון אחרים שדוחותיהם הומצאו לנו וחוות דעתנו, ככל שהיא מתייחסת לסכומים שנכללו בגין אותן חברות, מבוססת על דוחות רואי החשבון האחרים.

ערכנו את ביקורתנו בהתאם לתקני ביקורת מקובלים בישראל. על פי תקנים אלה נדרש מאיתנו לתכנן את הביקורת ולבצעה במטרה להשיג מידה סבירה של ביטחון שאין במידע הכספי הנפרד הצגה מוטעית מהותית. ביקורת כוללת בדיקה מדגמית של ראיות התומכות בסכומים ובפרטים הכלולים במידע הכספי הנפרד. ביקורת כוללת גם בחינה של הכללים החשבונאיים שיושמו בעריכת המידע הכספי הנפרד ושל האומדנים המשמעותיים שנעשו על ידי הדירקטוריון וההנהלה של החברה וכן הערכת נאותות ההצגה של המידע הכספי הנפרד. אנו סבורים שביקורתנו ודוחות רואי החשבון האחרים מספקים בסיס נאות לחוות דעתנו.

לדעתנו, בהתבסס על ביקורתנו ועל הדוחות של רואי חשבון אחרים, המידע הכספי הנפרד ערוך, מכל הבחינות המהותיות, בהתאם לדרישות שנקבעו על ידי הממונה על שוק ההון, ביטוח וחסכון בחוזר ביטוח 4-1-2010, על עדכוניו.

תל-אביב, 22 במרס, 2018	סומך חייקין רואי חשבון	קוסט פורר גבאי את קסירר רואי חשבון
	מבקרים משותפים	

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") לצורך חישוב דרישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח (המשך)

להלן נתונים כספיים תמציתיים על בסיס הדוחות הכספיים הנפרדים של החברה (להלן: "**דוחות הסולו**"), הערוכים לפי תקני דיווח כספי בינלאומיים (IFRS), למעט העניינים הבאים:

המדיניות החשבונאית שפורטה בביאור 3, בדבר עיקרי המדיניות החשבונאית, יושמה בהכנת דוחות הסולו, למעט המפורט להלן:

א. מדידת ההשקעות בחברות מוחזקות על בסיס אקוויטי.
ב. זכויות במקרקעין כוללות גם זכויות במקרקעין המוחזקות באמצעות חברה מוחזקת שהחזקת זכויות אלה הוא עיסוקה היחיד.

דוחות על המצב הכספי

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2017	ליום 31 בדצמבר 2016
נכסים		
נכסים בלתי מוחשיים	**993,298**	1,117,801
הוצאות רכישה נדחות	**1,639,159**	1,627,343
רכוש קבוע	**211,634**	229,428
השקעות בחברות מוחזקות	**1,274,155**	1,242,274
נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה	**2,869,967**	2,742,180
נדל"ן להשקעה - אחר	**1,212,109**	1,185,907
נכסי ביטוח משנה	**2,759,029**	2,174,577
נכסי מיסים שוטפים	**158,806**	108,298
חייבים ויתרות חובה	**488,885**	266,921
פרמיות לגבייה	**879,064**	845,373
השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה	**56,248,125**	52,211,648
השקעות פיננסיות אחרות:		
נכסי חוב סחירים	**5,199,073**	5,256,036
נכסי חוב שאינם סחירים	**19,524,342**	18,930,368
מניות	**1,367,797**	1,139,029
אחרות	**2,613,883**	2,240,439
סך הכל השקעות פיננסיות אחרות	**28,705,095**	27,565,872
מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה	**4,512,282**	2,936,081
מזומנים ושווי מזומנים אחרים	**1,143,959**	1,165,116
סך כל הנכסים	**103,095,567**	95,418,819
סך כל הנכסים עבור חוזים תלויי תשואה	**64,310,320**	58,395,620

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") לצורך חישוב דרישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח (המשך)

דוחות על המצב הכספי (המשך)

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר	
	2017	2016
הון		
הון מניות	**146,094**	146,094
פרמיה על מניות	**671,325**	671,325
קרנות הון	**525,397**	359,428
עודפים	**3,526,952**	3,336,613
סך כל ההון המיוחס לבעלי המניות של החברה	**4,869,768**	4,513,460
התחייבויות		
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה	**27,771,864**	27,345,757
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	**63,359,183**	57,287,405
התחייבויות מיסים נדחים	**503,710**	422,176
התחייבויות בשל הטבות לעובדים, נטו	**47,841**	43,224
זכאים ויתרות זכות	**3,130,147**	2,244,891
התחייבות פיננסיות	**3,413,054**	3,561,906
סך כל ההתחייבויות	**98,225,799**	90,905,359
סך כל ההון וההתחייבויות	**103,095,567**	95,418,819

תאריך אישור הדוחות הכספיים	דני נוה יו"ר דירקטוריון	איזי כהן מנהל כללי	ענת לוין משנה למנכ"ל מנהלת חטיבת השקעות, מימון ופיננסים	טל כהן סמנכ"ל בכיר, מנהל אגף חשבונאות ראשית
22 במרס 2018				

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") לצורך חישוב דרישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח (המשך)

דוחות רווח והפסד

באלפי ש"ח	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2017	2016	2015
פרמיות שהורווחו ברוטו	**9,620,369**	9,004,580	8,953,415
פרמיות שהורווחו על ידי מבטחי משנה	**1,135,783**	989,450	1,008,023
פרמיות שהורווחו בשייר	**8,484,586**	8,015,130	7,945,392
רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון	**6,091,478**	2,485,285	2,886,732
הכנסות מדמי ניהול	**907,067**	643,752	726,786
הכנסות מעמלות	**190,034**	159,526	169,141
הכנסות אחרות	**308**	-	265
סך כל ההכנסות	**15,673,473**	11,303,693	11,728,316
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ברוטו	**13,853,362**	9,520,436	9,317,871
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי התחייבויות בגין חוזי ביטוח	**(1,090,295)**	(633,998)	(646,704)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	**12,763,067**	8,886,438	8,671,167
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	**1,786,235**	1,655,009	1,660,016
הוצאות הנהלה וכלליות	**631,711**	593,906	584,949
ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים	**121,629**	29,434	3,018
הוצאות אחרות	**22,420**	5,156	25,788
הוצאות מימון	**137,516**	159,984	135,479
סך כל ההוצאות	**15,462,578**	11,329,927	11,080,417
חלק בתוצאות חברות מוחזקות, נטו	**40,198**	74,463	61,391
רווח (הפסד) לפני מיסים על ההכנסה	**251,093**	48,229	709,290
מיסים על הכנסה	**61,882**	(37,928)	244,426
רווח (הפסד) לתקופה	**189,211**	86,157	464,864

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") לצורך חישוב דרישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח (המשך)

דוחות על הרווח הכולל

באלפי ש"ח	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
	2017	2016	2015
רווח לתקופה	**189,211**	86,157	464,864
רווח כולל אחר			
פריטי רווח כולל אחר שלאחר ההכרה לראשונה במסגרת הרווח הכולל הועברו או יועברו לרווח והפסד :			
הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילות חוץ שנזקפו לקרנות הון	**(31,982)**	(22,006)	(6,024)
הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילויות חוץ שנזקפו לרווח והפסד	**-**	(553)	-
שינוי, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה, שנזקף לקרנות הון	**510,820**	196,159	100,893
שינוי, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה, שהועבר לדוח רווח והפסד	**(244,040)**	(232,535)	(447,288)
הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים זמינים למכירה, שהועברו לדוח רווח והפסד	**14,173**	73,142	38,318
חלק הקבוצה ברווח (הפסד) כולל אחר של חברות מוחזקות המטופלות לפי שיטת השווי המאזני שהועבר או יועבר לרווח והפסד, נטו ממס	**5,888**	(140)	(2,947)
מיסים בגין מרכיבים אחרים של רווח (הפסד) כולל שהועברו או יועברו לרווח והפסד	**88,890**	(9,844)	(118,399)
רווח כולל אחר לתקופה שלאחר ההכרה לראשונה במסגרת הרווח הכולל הועבר או יועבר לרווח והפסד, נטו ממס	**165,969**	23,911	(198,649)
פריטי רווח כולל אחר שלא יועברו לרווח והפסד			
רווחים (הפסדים) אקטואריים מתוכנית הטבה מוגדרת	**2,337**	2,428	4,625
רווח בגין הערכה מחדש של רכוש קבוע שסווג לנדל"ן להשקעה	**-**	-	-
חלק הקבוצה ברווח (הפסד) כולל אחר של חברות מוחזקות המטופלות לפי שיטת השווי המאזני, נטו ממס	**(402)**	(189)	277
מיסים (הטבת מס) בגין מרכיבים אחרים של רווח (הפסד) כולל	**807**	779	1,717
רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה שלא יועבר לרווח והפסד, נטו ממס	**1,128**	1,460	3,185
סך הכל רווח כולל לתקופה	**356,308**	111,528	269,400

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") לצורך חישוב דרישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח (המשך)

דוחות על השינויים בהון העצמי

	מיוחס לבעלי המניות של החברה						
באלפי ש"ח	הון מניות	פרמיה על מניות	קרן תרגום	קרן הון בגין נכסים זמינים למכירה	קרן הון	יתרת עודפים	סך הכל
יתרה ליום 1 בינואר 2017	146,094	671,325	384	329,530	29,514	3,336,613	4,513,460
רווח לתקופה	-	-	-	-	-	189,211	189,211
רכיבים של רווח כולל אחר							
הפרשי תרגום מטבע חוץ שנזקפו לקרנות הון	-	-	(31,982)	-	-	-	(31,982)
שינוי, נטו, בשווי ההוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שנזקף לקרנות הון	-	-	-	520,622	-	-	520,622
שינוי, נטו, בשווי ההוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד	-	-	-	(244,974)	-	-	(244,974)
הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד	-	-	-	14,250	-	-	14,250
רווחים (הפסדים) אקטואריים מתוכנית הטבה מוגדרת	-	-	-	-	-	1,865	1,865
מיסים בגין מרכיבים אחרים של רווח כולל	-	-	7,169	(99,116)	-	(737)	(92,684)
רווח כולל אחר לתקופה, נטו ממס	-	-	(24,813)	190,782	-	1,128	167,097
סך הכל רווח כולל לתקופה	-	-	(24,813)	190,782	-	190,339	356,308
יתרה ליום 31 בדצמבר 2017	146,094	671,325	(24,429)	520,312	29,514	3,526,952	4,869,768

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") לצורך חישוב דרישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח (המשך)

דוחות על השינויים בהון העצמי (המשך)

	מיוחס לבעלי המניות של החברה						
באלפי ש"ח	הון מניות	פרמיה על מניות	קרן תרגום	קרן הון בגין נכסים זמינים למכירה	קרן הון	יתרת עודפים	סך הכל
יתרה ליום 1 בינואר 2016	146,094	671,325	16,233	289,770	29,514	3,248,996	4,401,932
רווח לתקופה	-	-	-	-	-	86,157	86,157
רכיבים של רווח כולל אחר							
פרשי תרגום מטבע חוץ שנזקפו לקרנות הון	-	-	(22,006)	-	-	-	(22,006)
הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילויות חוץ שנזקפו לרווח והפסד	-	-	(553)	-	-	-	(553)
שינוי, נטו, בשווי ההוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שנזקף לקרנות הון	-	-	-	197,175	-	-	197,175
שינוי, נטו, בשווי ההוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד	-	-	-	(234,361)	-	-	(234,361)
הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד	-	-	-	73,713	-	-	73,713
רווחים (הפסדים) אקטואריים מתוכנית הטבה מוגדרת	-	-	-	-	-	2,172	2,172
מיסים בגין מרכיבים אחרים של רווח כולל	-	-	6,710	3,233	-	(712)	9,231
רווח כולל אחר לתקופה, נטו ממס	-	-	(15,849)	39,760	-	1,460	25,371
סך הכל רווח כולל לתקופה	-	-	(15,849)	39,760	-	87,617	111,528
יתרה ליום 31 בדצמבר 2016	146,094	671,325	384	329,530	29,514	3,336,613	4,513,460

נספח א : תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") לצורך חישוב רישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח (המשך)

דוחות על השינויים בהון העצמי (המשך)

	מיוחס לבעלי המניות של החברה						
באלפי ש"ח	הון מניות	פרמיה על מניות	קרן תרגום	קרן הון בגין נכסים זמינים למכירה	קרן הון	יתרת עודפים	סך הכל
יתרה ליום 1 בינואר 2015	146,094	671,325	20,650	484,002	29,514	2,795,728	4,147,313
רווח לתקופה	-	-	-	-	-	464,864	464,864
רכיבים של רווח כולל אחר							
פרשי תרגום מטבע חוץ שנזקפו לקרנות הון	-	-	(6,024)	-	-	-	(6,024)
שינוי, נטו, בשווי ההוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שנזקף לקרנות הון	-	-	-	99,838	-	-	99,838
שינוי, נטו, בשווי ההוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד	-	-	-	(450,929)	-	-	(450,929)
הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד	-	-	-	38,318	-	-	38,318
רווח בגין הערכה מחדש של רכוש קבוע שסווג לנדל"ן להשקעה	-	-	-	-	-	-	-
רווחים (הפסדים) אקטואריים מתוכנית הטבה מוגדרת	-	-	-	-	-	5,019	5,019
מיסים בגין מרכיבים אחרים של רווח כולל	-	-	1,607	118,541	-	(1,834)	118,314
רווח כולל אחר לתקופה, נטו ממס	-	-	(4,417)	(194,232)	-	3,185	(195,464)
סך הכל רווח כולל לתקופה	-	-	(4,417)	(194,232)	-	468,049	269,400
השפעה מצטברת ליום 31 בדצמבר 2015 של ביטול רישום הצבירה ויישום לראשונה של הנוהג המיטבי בביטוח כללי (ראה ביאור 3(ד)(2)(ב)(5))	-	-	-	-	-	(14,905)	(14,905)
השקעות, חלוקות ועסקאות עם בעלי המניות, שנזקפו ישירות להון							
תשלומים מבוססי מניות	-	-	-	-	-	124	124
יתרה ליום 31 בדצמבר 2015	146,094	671,325	16,233	289,770	29,514	3,248,996	4,401,932

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") לצורך חישוב דרישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח (המשך)

מגזרי פעילות

א. דיווח על מגזרי הפעילות (המשך)

	חיסכון ארוך טווח			בריאות			כללי		
באלפי ש"ח	2017	2016	2015	2017	2016	2015	2017	2016	2015
פרמיות שהורווחו ברוטו	**5,534,579**	4,998,993	4,860,632	**1,917,218**	1,798,776	1,674,136	**2,169,350**	2,207,558	2,419,519
פרמיות שהורווחו על ידי מבטחי משנה	**168,245**	168,386	163,571	**262,060**	212,416	186,941	**705,478**	608,648	657,511
פרמיות בהורווחו בשייר	**5,366,334**	4,830,607	4,697,061	**1,655,158**	1,586,360	1,487,195	**1,463,872**	1,598,910	1,762,008
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	**5,421,010**	2,134,685	2,350,597	**359,955**	101,165	116,238	**116,999**	137,730	199,676
הכנסות מדמי ניהול	**907,067**	643,752	726,786	**-**	-	-	**-**	-	-
הכנסות מעמלות	**43,050**	38,029	26,939	**(7,647)**	4,461	18,425	**154,631**	117,036	123,777
הכנסות אחרות	**-**	-	**-**	**-**	-	-	**-**	-	-
סך כל ההכנסות	**11,737,461**	7,647,073	7,801,383	**2,007,466**	1,691,986	1,621,858	**1,735,502**	1,853,676	2,085,461
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, ברוטו	**10,351,365**	6,729,656	6,710,204	**1,654,538**	1,227,856	1,153,321	**1,848,590**	1,563,812	1,456,384
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח	**(106,515)**	(109,637)	(147,652)	**(293,904)**	(189,484)	(159,246)	**(689,876)**	(334,877)	(339,806)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	**10,244,850**	6,620,019	6,562,552	**1,360,634**	1,038,372	994,075	**1,158,714**	1,228,935	1,116,578
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	**761,807**	680,034	685,221	**449,263**	395,825	372,821	**575,165**	579,150	601,974
הוצאות הנהלה וכלליות	**436,792**	431,461	415,212	**66,646**	56,071	53,368	**42,825**	51,784	50,887
ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים	**118,593**	27,185	3,018	**-**	-	-	**-**	1,249	-
הוצאות אחרות	**19,491**	5,384	7,630	**-**	-	116	**-**	-	7,033
הוצאות מימון	**10,382**	3,819	1,562	**6,147**	5,263	4,382	**(4,055)**	653	307
סך כל ההוצאות	**11,591,915**	7,767,902	7,675,195	**1,882,690**	1,495,531	1,424,762	**1,772,649**	1,861,771	1,776,779
חלק בתוצאות חברות מוחזקות, נטו	**(160)**	30,436	26,364	**4,331**	6,163	843	**34,192**	12,721	12,616
רווח (הפסד) לפני מיסים על הכנסה	**145,386**	(90,393)	152,552	**129,107**	202,618	197,939	**(2,955)**	4,626	321,298
רווח (הפסד) כולל אחר לפני מיסים על הכנסה	**34,247**	19,078	(125,333)	**54,640**	13,473	(20,423)	**45,547**	(29,241)	(63,519)
סך כל הרווח (ההפסד) הכולל לפני מיסים על הכנסה	**179,633**	(71,315)	27,219	**183,747**	216,091	177,516	**42,592**	(24,615)	257,779

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") לצורך חישוב דרישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח (המשך)

מגזרי פעילות (המשך)

א. דיווח על מגזרי הפעילות (המשך)

	לא מוקצה למגזרים			התאמות וקיזוזים			סה"כ		
באלפי ש"ח	2017	2016	2015	2017	2016	2015	2017	2016	2015
פרמיות שהורווחו ברוטו	-	-	-	**(778)**	(747)	(872)	**9,620,369**	9,004,580	8,953,415
פרמיות שהורווחו על ידי מבטחי משנה	-	-	-	-	-	-	**1,135,783**	989,450	1,008,023
פרמיות בשייר	-	-	-	**(778)**	(747)	(872)	**8,484,586**	8,015,130	7,945,392
				-	-	-			
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	**193,514**	111,705	220,221		-	-	**6,091,478**	2,485,285	2,886,732
הכנסות מדמי ניהול	-	-	-	-	-	-	**907,067**	643,752	726,786
הכנסות מעמלות	-	-	-	-	-	-	**190,034**	159,526	169,141
הכנסות אחרות	**308**	-	265	-	-	-	**308**	-	265
סך כל ההכנסות	**193,822**	111,705	220,486	**(778)**	(747)	(872)	**15,673,473**	11,303,693	11,728,316
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, ברוטו	-	-	-	**(1,131)**	(888)	(2,038)	**13,853,362**	9,520,436	9,317,871
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח	-	-	-	-	-	-	**(1,090,295)**	(633,998)	(646,704)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	-	-	-	**(1,131)**	(888)	(2,038)	**12,763,067**	8,886,438	8,671,167
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	-	-	-	-	-	-	**1,786,235**	1,655,009	1,660,016
הוצאות הנהלה וכלליות	**85,224**	53,805	64,307	**224**	785	1,175	**631,711**	593,906	584,949
ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים	**3,036**	1,000	-	-	-	-	**121,629**	29,434	3,018
הוצאות אחרות	**2,929**	(228)	11,009	-	-	-	**22,420**	5,156	25,788
הוצאות מימון	**125,042**	150,250	129,228	-	(1)	-	**137,516**	159,984	135,479
סך כל ההוצאות	**216,231**	204,827	204,544	**(907)**	(104)	(863)	**15,462,578**	11,329,927	11,080,417
חלק בתוצאות חברות מוחזקות, נטו	**1,835**	25,143	21,568	-	-	-	**40,198**	74,463	61,391
רווח (הפסד) לפני מיסים על הכנסה	**(20,574)**	(67,979)	37,510	**129**	(643)	(9)	**251,093**	48,229	709,290
רווח (הפסד) כולל אחר לפני מיסים על הכנסה	**122,360**	12,996	(102,871)	-	-	-	**256,794**	16,306	(312,146)
סך כל הרווח (ההפסד) הכולל לפני מיסים על הכנסה	**101,786**	(54,983)	(65,361)	**129**	(643)	(9)	**507,887**	64,535	397,144

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") לצורך חישוב דרישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח (המשך)

נתונים נוספים לגבי מגזר ביטוח כללי – סולו

	רכב חובה			רכב רכוש			ענפי רכוש ואחרים [1]			ענפי חבויות אחרים [2]			סך הכל ביטוח כללי		
באלפי ש"ח	2017	2016	2015	2017	2016	2015	2017	2016	2015	2017	2016	2015	2017	2016	2015
פרמיות ברוטו	**472,546**	438,306	454,704	**726,840**	634,508	639,097	**665,546**	742,580	872,976	**323,847**	310,259	325,391	**2,188,779**	2,125,653	2,292,168
פרמיות ביטוח משנה	**220,271**	15,572	17,389	**2,416**	2,756	4,446	**471,783**	477,295	495,004	**112,356**	97,292	98,739	**806,826**	592,915	615,578
פרמיות בשייר	**252,275**	422,734	437,315	**724,424**	631,752	634,651	**193,763**	265,285	377,972	**211,491**	212,967	226,652	**1,381,953**	1,532,738	1,676,590
שינוי ביתרת פרמיה שטרם הורווחה, בשייר	**80,566**	27	40,123	**(33,245)**	(7,631)	45,527	**29,397**	69,477	(4,817)	**5,201**	4,299	4,585	**81,919**	66,172	85,418
פרמיות שהורווחו בשייר	**332,841**	422,761	477,438	**691,179**	624,121	680,178	**223,160**	334,762	373,155	**216,692**	217,266	231,237	**1,463,872**	1,598,910	1,762,008
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	**56,056**	69,798	99,809	**11,250**	10,901	19,242	**11,434**	14,204	21,455	**38,259**	42,827	59,170	**116,999**	137,730	199,676
הכנסות מעמלות	**29,790**	-	-	**6**	26	(10)	**112,590**	103,756	113,756	**12,245**	13,254	10,031	**154,631**	117,036	123,777
סך כל ההכנסות	**418,687**	492,559	577,247	**702,435**	635,048	699,410	**347,184**	452,722	508,366	**267,196**	273,347	300,438	**1,735,502**	1,853,676	2,085,461
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, ברוטו	**523,463**	352,883	230,109	**487,288**	437,796	546,742	**482,028**	346,834	518,910	**355,811**	426,299	160,623	**1,848,590**	1,563,812	1,456,384
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח	**(167,692)**	(33,614)	(735)	**(94)**	582	(8,274)	**(366,283)**	(110,367)	(307,582)	**(155,807)**	(191,478)	(23,215)	**(689,876)**	(334,877)	(339,806)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	**355,771**	319,269	229,374	**487,194**	438,378	538,468	**115,745**	236,467	211,328	**200,004**	234,821	137,408	**1,158,714**	1,228,935	1,116,578
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	**80,967**	75,411	76,018	**181,150**	163,595	172,760	**213,277**	241,248	257,407	**99,771**	98,896	95,789	**575,165**	579,150	601,974
הוצאות הנהלה וכלליות	**8,126**	9,813	9,257	**12,498**	14,207	13,011	**16,631**	20,818	21,995	**5,570**	6,946	6,624	**42,825**	51,784	50,887
ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים	**-**	-	-	**-**	-	7,033	**-**	464	-	**-**	143	-	**-**		7,033
הוצאות אחרות	**-**	-	-	**-**	642	-	**-**	-	-	**-**	-	-	**-**	1,249	-
הכנסות מימון	**419**	-	-	**(210)**	(249)	(216)	**(3,635)**	728	593	**(629)**	174	(70)	**(4,055)**	653	307
סך כל ההוצאות	**445,283**	404,493	314,649	**680,632**	616,573	731,056	**342,018**	499,725	491,323	**304,716**	340,980	239,751	**1,772,649**	1,861,771	1,776,779
חלק ברווחי חברות מוחזקות, נטו המטופלות לפי שיטת השווי המאזני (נטו ממס)	**7,602**	-	-	**1,425**	-	-	**20,097**	12,721	12,616	**5,068**	-	-	**34,192**	12,721	12,616
רווח (הפסד) לפני מיסים על הכנסה	**(18,994)**	88,066	262,598	**23,228**	18,475	(31,646)	**25,263**	(34,282)	29,659	**(32,452)**	(67,633)	60,687	**(2,955)**	4,626	321,298
רווח כולל אחר לפני מיסים על הכנסה	**20,265**	(14,730)	(31,857)	**4,219**	(2,350)	(4,304)	**7,277**	(3,130)	(8,517)	**13,786**	(9,031)	(18,841)	**45,547**	(29,241)	(63,519)
סך כל הרווח (הפסד) הכולל לפני מיסים על הכנסה	**1,271**	73,336	230,741	**27,447**	16,125	(35,950)	**32,540**	(37,412)	21,142	**(18,666)**	(76,664)	41,846	**42,592**	(24,615)	257,779
התחייבויות בגין חוזי ביטוח ליום 31 בדצמבר															
ברוטו	**2,345,355**	2,380,386	2,566,840	**517,043**	483,164	505,939	**1,039,333**	1,037,179	1,270,097	**2,538,361**	2,490,718	2,419,866	**6,440,092**	6,391,447	6,762,741
משנה	**356,485**	119,659	103,484	**683**	894	8,323	**625,467**	489,129	666,086	**1,085,830**	974,912	873,100	**2,068,465**	1,584,594	1,650,993
שייר	**1,988,870**	2,260,727	2,463,355	**516,360**	482,270	497,616	**413,866**	548,050	604,011	**1,452,531**	1,515,806	1,546,766	**4,371,627**	4,806,853	5,111,748

1) ענפי רכוש ואחרים כוללים בעיקר תוצאות מענפי ביטוח רכוש עסקיים ודירות אשר הפעילות בגינם מהווה 74% מסך הפרמיות בענפים אלו (בשנת 2016 73% ובשנת 2015 65%).

2) ענפי חבויות אחרים כוללים בעיקר תוצאות מענפי ביטוח חבות צד שלישי וחבות מעבידים אשר הפעילות בגינם מהווה 66% מסך הפרמיות בענפים אלו. (בשנת 2016 68% ובשנת 2015 66%).

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") (המשך)

פירוט השקעות פיננסיות אחרות

א. נכסי חוב סחירים - הרכב

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2017	ליום 31 בדצמבר 2016
אגרות חוב ממשלתיות		
זמינות למכירה	**3,104,820**	**3,170,200**
נכסי חוב אחרים		
שאינם ניתנים להמרה		
מוצגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד		
שיועדו בעת ההכרה לראשונה	108,226	49,497
זמינים למכירה	1,986,027	2,036,202
סך הכל נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה	2,094,253	2,085,699
ניתנים להמרה		
מוצגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד		
שיועדו בעת ההכרה לראשונה	-	137
סך הכל נכסי חוב סחירים	5,199,073	5,256,036
ירידות ערך שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)	-	2,916

ב. נכסי חוב שאינם סחירים - הרכב

	ליום 31 בדצמבר 2017				ליום 31 בדצמבר 2016			
	שווי הוגן[1]				שווי הוגן[1]			
באלפי ש"ח	**ערך בספרים**	**סה"כ**	**רמה 2**	**רמה 3**	**ערך בספרים**	**סה"כ**	**רמה 2**	**רמה 3**
אגרות חוב ממשלתיות								
מטופלות כהלוואות וחייבים								
אג"ח מיועדות	**13,698,819**	**20,794,148**	**-**	**20,794,148**	**13,212,370**	19,665,159	-	19,665,159
סך הכל אגרות חוב ממשלתיות	**13,698,819**	**20,794,148**	**-**	**20,794,148**	13,212,370	19,665,159	-	19,665,159
נכסי חוב אחרים								
שאינם ניתנים להמרה								
מוצגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד:								
שיועדו בעת ההכרה לראשונה	**5,292**	**5,292**	**5,292**	**-**	8,290	8,290	8,290	-
מוצגים כהלוואות וחייבים למעט פיקדונות בבנקים	**5,144,422**	**5,838,553**	**5,267,778**	**570,775**	4,957,760	5,375,095	[2] 4,861,947	[2] 513,148
פיקדונות בבנקים	**675,809**	**781,212**	**781,212**	**-**	751,948	849,820	849,820	-
סך הכל נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה	**5,825,523**	**6,625,057**	**6,054,282**	**570,775**	5,717,998	6,233,205	5,720,057	513,148
סך הכל נכסי חוב שאינם סחירים	**19,524,342**	**27,419,205**	**6,054,282**	**21,364,923**	18,930,368	25,898,364	5,720,057	20,178,307
ירידות ערך שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)	**85,902**				103,167			

1) בהמשך לביאור 3(ד)(1)(ד) בבדיקת נאותות ההתחייבויות(LAT) החברה מתחשבת בעודף שווי הוגן על הערך בספרים של נכסי חוב לא סחירים.
2) בהמשך לביאור 2(ה)(3) החברה משתמשת בטכניקות הערכה שהן מתאימות לנסיבות ושקיימים עבורם מספיק נתונים הניתנים להשגה כדי למדוד שווי הוגן. בתקופת הדוח עדכנה החברה את טכניקת הערכת שווי ההוגן של תיק הלוואות המהווה שינוי אומדן. כמו כן, סווגה מחדש את מספרי ההשוואה לשנת 2016.

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") (המשך)

פירוט השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ב. נכסי חוב שאינם סחירים – הרכב (המשך)

שיעורי הריבית ששימשו בקביעת השווי ההוגן עבור נכסי חוב שאינם סחירים לפי דירוג

שיעור הריבית עבור נכסי חוב שאינם סחירים - בארץ, לפי דירוג מקומי [1]:

באחוזים	ליום 31 בדצמבר	
	2017	2016
AA ומעלה	**0.32**	0.96
BBB עד A	**2.08**	2.49
נמוך מ BBB	**0.00**	16.99
לא מדורג	**3.33**	4.80

שיעור הריבית עבור נכסי חוב שאינם סחירים - בחו"ל, לפי דירוג בינלאומי [2]:

באחוזים	ליום 31 בדצמבר	
	2017	2016
A ומעלה	**0.00**	2.03
נמוך מ BBB	**0.00**	5.73
לא מדורג	**5.06**	5.36

1) המקורות לרמת הדירוג בישראל הינם מעלות, מידרוג ודירוג פנימי. נתוני חברת מידרוג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.

2) כל נכסי חוב המדורגים בחו"ל דורגו על ידי סוכנויות דירוג מוכרות בחו"ל. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל -A ועד +A.

ג. פרטים בדבר ריבית והצמדה בגין נכסי חוב

באחוזים	ליום 31 בדצמבר	
	2017	2016
נכסי חוב סחירים		
צמוד למדד המחירים לצרכן	**0.39**	1.01
שקלי	**1.89**	2.13
צמוד מט"ח	**4.98**	4.87
נכסי חוב שאינם סחירים		
צמוד למדד המחירים לצרכן	**4.67**	4.64
שקלי	**1.73**	1.76
צמוד מט"ח	**4.39**	3.71

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") (המשך)

פירוט השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ד. מניות

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2017	2016
סחירות		
זמינות למכירה	1,114,256	1,062,027
סך הכל מניות סחירות	1,114,256	1,062,027
שאינן סחירות		
זמינות למכירה	253,541	77,002
סך הכל מניות שאינן סחירות	253,541	77,002
סך הכל מניות	1,367,797	1,139,029
ירידות ערך שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)	144,854	171,000

*) ראה ביאור 14(ו).

ה. השקעות פיננסיות אחרות

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר 2017	2016
סחירות		
מוצגות בשווי הוגן דרך רווח והפסד		
שיועדו בעת ההכרה לראשונה	**139,636**	148,713
זמינות למכירה	1,144,838	849,535
מכשירים נגזרים[1]	6,165	1,673
סך הכל השקעות פיננסיות סחירות	1,290,639	999,921
שאינן סחירות		
מוצגות בשווי הוגן דרך רווח והפסד		
שיועדו בעת ההכרה לראשונה	18,859	16,566
זמינות למכירה	1,244,598	1,186,481
מכשירים נגזרים[1]	59,787	37,471
סך הכל השקעות פיננסיות שאינן סחירות	1,323,244	1,240,518
סך הכל השקעות פיננסיות אחרות	2,613,883	2,240,439
ירידות ערך שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)	69,363	64,464

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") (המשך)

פירוט השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ו. שווי הוגן של נכסים פיננסים בחלוקה לרמות

הטבלה להלן מציגה את הנכסים הפיננסים הנמדדים בשווי הוגן על בסיס עתי, תוך שימוש בשיטת הערכה בהתאם לרמות השווי ההוגן. להגדרת הרמות בהיררכיה, ראה ביאור 2(ה)(3) לדוחות הכספיים. לפרטים נוספים בדבר מדידות שווי הוגן ראה ביאור 14(ו) לדוחות הכספיים.

	ליום 31 בדצמבר 2017			
באלפי ש"ח	רמה 1	רמה 2	רמה 3	סה"כ
השקעות פיננסיות				
נכסי חוב סחירים	**4,894,547**	**304,526**	**-**	**5,199,073**
נכסי חוב שאינם סחירים	**-**	**5,291**	**-**	**5,291**
מניות	**1,114,258**	**-**	**253,539**	**1,367,797**
השקעות פיננסיות אחרות *)	**1,264,668**	**87,137**	**1,262,078**	**2,613,883**
סך הכל השקעות פיננסיות	**7,273,473**	**396,954**	**1,515,617**	**9,186,044**
*) מזה בגין נגזרים	**6,165**	**58,741**	**1,044**	**65,950**

	ליום 31 בדצמבר 2016			
באלפי ש"ח	רמה 1	רמה 2	רמה 3	סה"כ
השקעות פיננסיות				
נכסי חוב סחירים	4,971,652	284,384	-	5,256,036
נכסי חוב שאינם סחירים	-	8,290	-	8,290
מניות	1,062,027	-	77,002	1,139,029
השקעות פיננסיות אחרות *)	935,671	103,806	1,200,962	2,240,439
סך הכל השקעות פיננסיות	6,969,350	396,480	1,277,964	8,643,794
*) מזה בגין נגזרים	1,673	37,472	-	39,145

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") (המשך)

פירוט השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ז. התנועה בנכסים הנמדדים בשווי הוגן ברמה 3

	מדידת שווי הוגן במועד הדיווח		
	נכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד ונכסים פיננסים זמינים למכירה		
באלפי ש"ח	מניות	השקעות פיננסיות אחרות	סה"כ
יתרה ליום 1 בינואר 2017	**77,002**	**1,200,962**	**1,277,964**
סך הרווחים שהוכרו			
ברווח והפסד	**3,017**	**77,105**	**80,122**
ברווח כולל אחר	**(2,265)**	**4,302**	**2,037**
רכישות	**179,785**	**346,513**	**526,298**
מכירות	**(600)**	**(363,227)**	**(363,827)**
פידיונות	**-**	**(2,713)**	**(2,713)**
דיבידנד שהתקבל	**(3,400)**	**(864)**	**(4,264)**
יתרה ליום 31 בדצמבר 2017	**253,539**	**1,262,078**	**1,515,617**
סך הרווחים לתקופה שנכללו ברווח והפסד בגין נכסים פיננסיים המוחזקים נכון ליום 31 בדצמבר 2017	**3,024**	**78,190**	**81,214**

	מדידת שווי הוגן במועד הדיווח		
	נכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד ונכסים פיננסים זמינים למכירה		
באלפי ש"ח	מניות	השקעות פיננסיות אחרות	סה"כ
יתרה ליום 1 בינואר 2016	80,883	926,862	1,007,745
סך הרווחים שהוכרו			
ברווח והפסד	40	21,856	21,896
ברווח כולל אחר	(1,905)	75,357	73,452
רכישות	-	338,964	338,964
מכירות	-	(157,856)	(157,856)
דיבידנד שהתקבל	(2,016)	(4,221)	(6,237)
יתרה ליום 31 בדצמבר 2016	77,002	1,200,962	1,277,964
סך הרווחים לתקופה שנכללו ברווח והפסד בגין נכסים פיננסיים המוחזקים נכון ליום 31 בדצמבר 2016	40	21,149	21,189

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") לצורך חישוב דרישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח (המשך)

קשרים, התקשרויות ועסקאות מהותיות עם חברות מוחזקות

א. כללי

במהלך העסקים הרגיל שלה, מבצעת החברה עסקאות עם החברות המוחזקות, במסגרת הספקת שרותי החברה ו/או במסגרת רכישת שירותים מהחברות המוחזקות (כגון: ביטוחים ושירותי תיווך בביטוח).

ב. כלל פנסיה וגמל בע"מ (להלן: "**כלל פנסיה וגמל**")

כלל פנסיה וגמל התקשרה עם החברה בהסכמים למתן שירותי מטה, תפעול ושיווק, לרבות תשלומים לסוכנים עמם התקשרה כלל פנסיה וגמל ושהינם סוכנים משותפים לחברה ולכלל פנסיה וגמל. בתמורה לשירותי התפעול והשיווק משלמת כלל פנסיה וגמל לחברה חלק מדמי הניהול שהיא גובה, וכן התחשבנות בגין העמלות המשולמות על ידי החברה לסוכנים בגין מכירות פנסיה. עבור שירותי המטה משלמת כלל פנסיה וגמל על פי הוצאות הניהול שיקבעו אחת לשנה והוצאות התקורה בהן נושאת החברה בפועל עבור שירותיה לכלל פנסיה וגמל; ההסכם ניתן לביטול על ידי כל אחד מהצדדים בהודעה מוקדמת של 60 יום.

בנוסף, בעקבות רכישת קופות הגמל של בנק דיסקונט, בנק הפועלים וקובץ על ידי החברה, מקבלת החברה מאת כלל פנסיה וגמל את כל השירותים והפעולות אשר יוחדו לחברה מנהלת בהתאם להוראות ההסדר התחיקתי. כלל פנסיה וגמל גובה מאת עמיתי קופות הגמל מידי חודש בחודשו את דמי הניהול שנקבעו בתקנון ובהסכמים הרלוונטיים עם העמיתים וזאת בנאמנות עבור החברה. בהתאם להוראות ההסכם, מועברים דמי הניהול הנגבים לחברה מיד עם קבלתם. בהתאם להסכם להעמדת השירותים לחברה, כלל פנסיה וגמל זכאית לקבל החזר הוצאות וכן תמורה בשיעור 3% מההפרש שבין הכנסות דמי הניהול של החברה ובין ההוצאות של החברה בגין מתן השירותים לקופות הגמל הנמכרות. בהתאם להסכם, רשאית החברה להעביר את ניהול הקופות לניהולה של חברה מנהלת אחרת לפי בחירתה ובאישור המפקח.

ג. עתודות הוותיקה

<u>הסכם עם בעלי המניות בגין דמי טיפול</u>

עתודות הוותיקה, חברה בשליטה משותפת של החברה, התקשרה עם בעלי מניותיה בהסכם לתשלום עמלות ודמי טיפול בגין שירותי שיווק וטיפול בלקוחות, בקרן הפנסיה עתודות. עתודות הוותיקה משלמת לכל אחד מבעלי מניותיה עמלות בשיעור זהה כלהלן:

1. מתוך סך כל הנכסים הצבורים של קרן הפנסיה, בכל עת, זכאיות בעלות המניות בעתודות הוותיקה, אחת לשנה, לעמלה בשיעור של 0.2%, בחלקים שווים ביניהן.

2. מתוך סך כל הפקדות העמיתים בקרן הפנסיה, זכאיות בעלות המניות בעתודות הוותיקה, אחת לשנה, לעמלה בשיעור של 3%, בחלקים שווים ביניהן.

<u>התקשרות עם בעלי המניות בגין דמי ניהול</u>

בגין שירותי ניהול, יעוץ והכוונה שמעמידים בעלי המניות לעתודות הוותיקה, כל אחד במסגרת מומחיותו, לרבות בגין כהונת הדירקטורים מטעם בעלי המניות בדירקטוריון עתודות הוותיקה ובוועדותיו (ולמעט בגין גמול ליו"ר הדירקטוריון), התחייבה עתודות הוותיקה לשלם לכל אחד מבעלי מניותיה דמי ניהול בסך של 65 אלפי ש"ח לחודש (הסכום צמוד למדד הידוע במועד חתימת ההסכם).

ד. <u>בר א' קרן גמולים בע"מ</u> (להלן: "**בר א'**")

לעניין הערבות לבר א', ראה ביאור 9(ג).

ה. <u>עלויות הנהלה וכלליות</u>

לפרטים בדבר עדכון מודל ההקצאות ראה ביאור 41(ו).

נספח א: תמצית נתונים המתייחסים לדוחות הכספיים הנפרדים של החברה ("סולו") לצורך חישוב דרישות ההון בהתאם להנחיות המפקח על הביטוח (המשך)

קשרים, התקשרויות ועסקאות מהותיות עם חברות מוחזקות (המשך)

ו. כללביט מימון

כללביט מימון התאגדה בחודש נובמבר 2005 ותחום פעילותה היחיד הינו גיוס מקורות בישראל עבור החברה באמצעות הנפקות של אגרות חוב ותעודות התחייבות.

החברה התחייבה כלפי הנאמנים למלא אחר תנאי התשלום של הריבית והקרן של תעודות ההתחייבות, אשר הונפקו על ידי כללביט מימון. התחייבותה של החברה אינה ניתנת לביטול או לשינוי מאחר שתלויות בה זכויות צד שלישי, דהיינו: מחזיקי תעודות ההתחייבות. בכל מקרה בו ייפדו תעודות ההתחייבות, כולן או מקצתן, בפידיון מוקדם, יהיו כללביט מימון ו/או הנאמן רשאים לדרוש מהחברה פירעון מוקדם של סכום מקביל ויחסי של הקרן, הפרשי הצמדה וריבית, מתוך הפיקדונות שהופקדו על ידי כללביט מימון בידי החברה, כאמור לעיל.

תמורת הנפקתן של תעודות ההתחייבות הופקדה החברה כפיקדון נדחה בתנאי פירעון וריבית זהים לתנאי תעודות ההתחייבות. הפיקדון האמור הינו בדרגה שווה לכתבי ההתחייבות הנדחים שהנפיקה ו/או תנפיק החברה ובעל מעמד נדחה לעומת שאר התחייבויותיה של החברה כלפי נושיה.

במסגרת הסכם עם כללביט מימון, התחייבה החברה כלפי כללביט מימון, לשאת בכל הוצאותיה של כללביט מימון, לרבות: (א) הוצאות הנפקה של תעודות ההתחייבות; וכן (ב) כל הוצאות התפעול השוטף של כללביט מימון, לרבות הוצאות הביטוח של כללביט מימון (כולל הוצאות בגין ביטוח דירקטורים ונושאי משרה של כללביט מימון) וכן החזר הוצאות שיפוי לדירקטורים, אם וככל שתהיינה כאלה, בהתאם לכתבי שיפוי שהוצאו לדירקטורים ונושאי משרה של כללביט מימון, בסכום של עד 1,000,000 ש"ח.

לפרטים נוספים בדבר הנפקות תעודות ההתחייבות על ידי כללביט מימון, ראה ביאור 25.

נספח ב: מידע נוסף עבור השקעות פיננסיות אחרות

1. נכסי חוב סחירים

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר			
	2017		2016	
	הערך בספרים	עלות[1] מופחתת	הערך בספרים	עלות[1] מופחתת
אגרות חוב ממשלתיות				
זמינות למכירה	**3,329,044**	**3,239,066**	3,374,599	3,373,925
סך הכל אגרות חוב ממשלתיות	**3,329,044**	**3,239,066**	3,374,599	3,373,925
נכסי חוב אחרים				
שאינם ניתנים להמרה				
מוצגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד:				
שיועדו בעת ההכרה לראשונה	**108,231**	**100,529**	49,503	48,855
זמינים למכירה	**2,067,467**	**2,011,295**	2,104,796	2,097,745
סך הכל נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה	**2,175,698**	**2,111,824**	2,154,299	2,146,600
ניתנים להמרה				
מוצגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד שיועדו בעת ההכרה לראשונה	**-**	**-**	137	564
סך הכל נכסי חוב סחירים	**5,504,742**	**5,350,890**	5,529,035	5,521,089
ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)	**-**	**-**	2,916	-

1) עלות מופחתת - עלות בניכוי תשלומי קרן בתוספת (בניכוי) ההפחתה המצטברת על פי שיטת הריבית האפקטיבית של הפרש כלשהו בין העלות לבין סכום הפירעון ובניכוי הפחתה בגין ירידת ערך שנזקפה לרווח והפסד.

נספח ב: מידע נוסף עבור השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

2. מניות

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר			
	2017		2016	
	הערך בספרים	עלות	הערך בספרים	עלות
סחירות				
זמינות למכירה	**1,114,256**	**992,993**	1,062,027	1,058,551
סך הכל מניות סחירות	**1,114,256**	**992,993**	1,062,027	1,058,551
שאינן סחירות				
זמינות למכירה	**253,541**	**286,668**	77,002	107,493
סך הכל מניות שאינן סחירות	**253,541**	**286,668**	77,002	107,493
סך הכל מניות	**1,367,797**	**1,279,661**	1,139,029	1,166,044
ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)	**144,854**	**-**	171,000	-

3. השקעות פיננסיות אחרות

באלפי ש"ח	ליום 31 בדצמבר			
	2017		2016	
	הערך בספרים	עלות	הערך בספרים	עלות
סחירות				
מוצגות בשווי הוגן דרך רווח או הפסד:				
שיועדו בעת ההכרה לראשונה	**139,636**	**140,781**	148,713	150,708
זמינים למכירה	**1,210,031**	**1,122,361**	883,599	859,345
מכשירים נגזרים	**6,165**	**5,274**	1,673	2,681
סך הכל השקעות פיננסיות סחירות	**1,355,832**	**1,268,416**	1,033,985	1,012,734
שאינן סחירות				
מוצגות בשווי הוגן דרך רווח או הפסד:				
שיועדו בעת ההכרה לראשונה	**18,859**	**26,684**	16,566	28,033
זמינים למכירה	**1,289,126**	**1,040,768**	1,255,459	1,002,201
מכשירים נגזרים	**59,787**	**1,560**	37,471	-
סך הכל השקעות פיננסיות שאינן סחירות	**1,367,772**	**1,069,012**	1,309,496	1,030,234
סך הכל השקעות פיננסיות אחרות	**2,723,604**	**2,337,428**	2,343,481	2,042,968
ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)	**72,627**	**-**	69,699	-

הצהרות האקטואר

הצהרת אקטואר לעסקי ביטוח חיים לדצמבר 2017 — כלל חברה לביטוח בע"מ

יש לקרוא הצהרה זו על כל חלקיה כמיקשה אחת. תשומת לב מיוחדת מופנה לחלק ד' של ההצהרה לגבי הערות והבהרות.

פרק א' - זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי כלל חברה לביטוח להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב להלן בביטוח חיים עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן: "**ההפרשות**") כלל חברה לביטוח בע"מ ליום 31.12.2017, כפי שמפורט להלן.

אני עובד שכיר של כלל חברה לביטוח בע"מ. אני מוניתי לתפקיד, בענפי ביטוח חיים המפורטים, מיום נובמבר 2000. איננני בעל עניין במבטח או בן משפחה של בעל עניין במבטח.

פרק ב' - היקף חוות הדעת האקטוארית

1. חוות הדעת האקטוארית

א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.

ב. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.

ג. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוטי המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.

ד. לצורך חישוב השייר ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.

ה. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:

ההפרשה שחושבה עבור ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטח מוביל התבססה על חישוב שבוצע על ידי האקטואר של המבטחים המובילים של הביטוחים המשותפים, ובכלל זה תיק ביטוח החיים של הסנה החברה הישראלית לביטוח, שנרכשה במשותף ע"י המבטח וע"י מגדל חברה לביטוח, בגין הפוליסות המנוהלות בידי מגדל חברה לביטוח.

2. נתונים המצורפים לפסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

א. פרוט סכומי ההפרשות ברמת הברוטו והנטו

בנספחים א' ו-ב' להלן, מפורטים סכומי ההפרשות באלפי ש"ח הן ברמת הברוטו והן ברמת השייר כדלהלן:

1. הפרשה לתביעות תלויות (תביעות שאירעו אך טרם שולמו במלואן, בין אם אושרו ובין אם לאו, למעט תביעות המשולמות כקצבאות כגון: אכ"ע והכנסה למשפחה) וההוצאות הישירות והעקיפות הנובעות מהן (כולל הפרשה לתביעות שעליהן המבטח טרם קיבל דיווח) -

Reserve for Unpaid Losses (Incurred but Unpaid Claims) and Unpaid Allocated and Unallocated Loss Adjustment Expenses (Including IBNR)

2. הפרשה (עתודה) הנובעת מתנאי חוזה הביטוח בביטוח חיים בנפרד, לרבות -

א. עתודה לתוכנית עם צבירה;

ב. הפרשה הנדרשת כאשר חלק מהפרמיה הנגבית בשנים המוקדמות של החוזה מיועדת למתן כיסוי עתידי במועד מאוחר יותר, כגון: הפרשה בגין פרמיה קבועה, ברות ביטוח והמשכיות;

3. חלק העתודה בגין תביעות בתשלום, לרבות תביעות המשולמות כקצבאות כגון: אכ"ע והכנסה למשפחה.

4. הפרשה בגין השתתפות ברווחים.

5. השלמה הנובעת מבדיקת נאותות העתודה - בבדיקה שנערכה לגבי נאותות העתודה נמצא כי ניתן היה להקטין את יתרת ההפרשה בסך של כ-86 מל"ש. סך ההפרשה ליום הדוח עומדת על 220 מל"ש.

6. אחר - הפרשות נוספות לפי הוראות המפקח, כגון: הפרשה בגין עתודה להשלמה (DAC), השלמת העתודה לפוליסות גמלא.

7. הפרשה בגין עתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - הפרשה זו בוטלה וסווגה ברבעון הראשון של 2007 כחלק מההון העצמי של החברה.

ב. השפעת שינויים/עדכונים על ההפרשות

השפעת השינויים המפורטים להלן על ההפרשות, באלפי ש"ח, הן ברמת הברוטו והן ברמת השייר:

1. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לאחר תום תקופת הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע מההבדלים בין הנחות בסיס הפרמיה לבין הנחות בסיס ההפרשה - לא נדרשה התאמה מסוג זה בתקופת הדו"ח.
2. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לפני הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע משינויים בהנחות, בשיטות או ברמת הפרמיה הצפויה להיגבות, ומתיקונים אחרים - הופרש סכום כולל בגובה של כ-327 מל"ש בברוטו ובשייר, שנובע בעיקרו מהתאמת הנחות לפוליסות קיצבה נדחות.

פרק ג' - חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בענף ביטוח חיים:

1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' לעיל בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי:
   - א. הוראות חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) התשמ"א-1981 והתקנות לפיו;
   - ב. הוראות והנחיות המפקח על הביטוח;
   - ג. כללים אקטואריים מקובלים.
2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב' לעיל, הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.
3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.
4. ההפרשות המפורטות בפרק ב' לעיל, מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין חבותו הנובעת מחוזי ביטוח חיים, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד' - הערות הבהרות ושינויים מהותיים

1. הערות והבהרות

א. סוגי העתודות וההנחות

פרטים אודות סוגי העתודות, שיעורי ריבית וכו', נכללים בבאור 39 לדוחות הכספיים של כלל החזקות עסקי ביטוח.

ב. אי-וודאות סטטיסטית ואקטוארית

בחלקן, העתודות המחושבות בגין הכיסויים הביטוחיים מבוססות על הנחות שיעורי תמותה, שיעורי תחלואה המשקפים את נסיון החברה בפועל או המתבססים על נסיון מבטחי המשנה. החישובים והמודלים, כולל הנחות העבודה, פותחו על פי הבנתי את הסביבה העיסקית העכשווית של החברה ועל פי הערכתי להתפתחות הסביבה העיסקית של החברה והתנהגות בעלי הפוליסות בעתיד. לכן, יש להכיר בכך כי התוצאות העיסקיות העתידיות בסבירות גבוהה יהיו שונות מאלו שחוזו על פי המודלים האקטוארים לחישוב העתודות.

ג. חשיפה להתפתחויות ולשינויים עתידיים

בעתיד יתכנו שינויים והתפתחויות בכל הקשור לתנאי שוק ביטוח החיים בישראל, עקב שינוי רגולציה, החלטות בתי דין, התפתחויות טכנולוגיות ושינויים בתנאים חברתיים וסביבתיים. גורמים אלו לא ניתנים לחיזוי מראש ועשויים להשפיע על העלות הסופית של התביעות ולכן על ההערכה האקטוארית להפרשות.

ד. התאמת נתוני הנספחים לדוחות הכספים

הטבלאות בנספחים להלן נערכו עפ"י הנחיות המפקח על הביטוח, והרכב הנתונים בהם אינו בהכרח תואם להרכב הנתונים המופיע בדוחות הכספיים ובביאורים של החברה.

2. התאמות ושינויים מהותיים

א. בחינת נאותות העתודה (LAT)

במהלך שנת הדוח חלה ירידה נוספת של עקום הריבית חסר הסיכון אשר גרמה לעדכון ריביות ההיוון ולגידול בהפרשת ה-LAT, אשר קוזז מהשפעת גידול בשווי הנכסים ומהשפעת עדכון הריבית בשל הקצאת אג"ח המיועדות על הפרשת קיצבאות בתשלום (לפרטים ראה ביאור 39 לדוחות הכספיים). ההשפעה הכוללת על בחינת נאותות העתודה בביטוח חיים גרמה לקיטון בהפרשות בסך של 86 מל"ש. סך ההפרשה לבחינת נאותות העתודה (LAT) לתאריך המאזן היא 220 מל"ש (306 מל"ש אשתקד).

ב. התאמות בגין עתודות לתשלום קיצבה

מדי תקופה בוחנת החברה את הנחות העבודה לחישוב העתודות לתשלום קיצבה בהתאם להוראות חוזר הפיקוח שפורסם במרץ 2013 בנושא חישוב עתודות לתשלום קיצבה בפוליסות ביטוח חיים.

מעת לעת עורכת החברה מחקרים בהם היא בוחנת את שיעור המבוטחים הצפויים לממש את זכאותם לקבל קיצבה, את תמהיל מסלולי הקצבאות שבוחרים המבוטחים הפורשים לקבל, אשר בהתאם להם נקבע משך הזמן שבו תשולם הקצבה וכן פרמטרים אחרים הרלוונטיים להערכת ההפרשה. שיעורי המימוש ומסלולי הקצבאות מותאמים לתוכניות הביטוח וסוגי החיסכון השונים.

בתקופת הדוח עדכנה החברה את אומדן שיעורי הפדיונות של המבוטחים, את שיעורי הריבית להיוון העתודות לתשלום קיצבה, ואת פקטור ה K אשר אותו, נכון לתאריך הדוח הכספי, החברה הותירה עבור פוליסות מבטיחות התשואה על שיעור של 0.0% (0% אשתקד) ועבור פוליסות תלויות תשואה עדכנה לשיעור של 0.88% (0.96% אשתקד). ההשפעה הכוללת של עדכונים אלו גרמה לעליה בהפרשה לקצבאות בתשלום וקצבאות נדחות בסך של כ-327 מל"ש. לפרטים נוספים ראה ביאור 40.ה.1ה בדוחות הכספיים.

עבור קיצבה נדחית, סכום ההפרשה שנצבר בספרים במשך השנים עד ליום 31 בדצמבר 2017, הכולל את העדכונים לעיל, הסתכם לסך של כ-2,600 מיליוני ש"ח (לעומת כ-2,076 מיליוני ש"ח אשתקד). יתרת ההפרשות בגובה הסכום המוערך ליום 31 בדצמבר 2017 בסך של כ-1,913 מיליוני ש"ח (לעומת כ-1,798 מיליוני ש"ח אשתקד) תיזקף לאורך חיי הפוליסה הנותרים עד גיל הפרישה, על פי נוסחה גיאומטרית המתחשבת, בין היתר, בפקטורי ריבית ההיוון - K, כמפורט לעיל.

העלות הכוללת (הנובעות מהתארכות תוחלת החיים) של תשלומי הקצבה בגין קיצבה נדחית, הצפויים להיות משולמים לאורך השנים בעתיד, בגין הכספים שנצברו בפוליסות לתום תקופת הדיווח, עומדת על סך של כ-4,513 מיליוני ש"ח (לעומת כ-3,874 מיליוני ש"ח אשתקד).

אומדן העלות הכוללת של העלייה בתוחלת החיים עשוי להשתנות עקב מספר גורמים, הכוללים, בין היתר, שינויים בתוחלת החיים ובשיעור המבוטחים המממשים את זכאותם לקצבה, שינוי בטעם המבוטחים בבחירת מסלולי הקצבה בעת הפרישה, גידול בצבירות החיסכון של המבוטחים עקב תשלומי פרמיות עתידיות ו/או גידול בהכנסות מהשקעות וכן שינויים בהנחות שיעורי ריבית ההיוון והנחות אחרות.

תאריך	תפקיד	שם האקטואר	חתימה
22.3.2018	משנה למנכ"ל ואקטואר ראשי	עופר ברנדט F.I.A, F.IL.A.A	

מצ"ב

טופס 12 א: תביעות תלויות, עתודה ועתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - ברוטו

טופס 12 ב: תביעות תלויות, עתודה ועתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - בשייר

נספח א - טופס 12א

תביעות תלויות, עתודה ועתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - **ברוטו**

שם החברה: **כלל חברה לביטוח בע"מ**

נתונים ברוטו

			31/12/17							
			באלפי ש"ח							
				חסכון וסיכון מוות (קלאסי, מסורתי)		חסכון טהור או מרכיב החיסכון בפוליסות (עדיף, מסלול)		סיכון מוות טהור או מרכיב סיכון מוות בפוליסה		
								סיעודי		כיסויים אחרים [1]
			סה"כ	מבטיח תשואה	משתתף	מבטיח תשואה	משתתף	פרט	קבוצתי	אכ"ע	פרט	קבוצתי	
				א1	ב1	א2	ב2	א3	ב3	4	א5	ב5	6
1	תביעות תלויות		**150,852**	44,126	4,746	21,085	6,342	52,238	10,611	577	0	0	11,128
2	עתודה (סה"כ שורות 2א1 עד 6)		**78,384,489**	**5,150,080**	**1,166,159**	**12,534,546**	**57,241,332**	**151,747**	**78,982**	**1,943,895**	**0**	**0**	**117,749**
2א1	פוליסות הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה:	פוליסות שהונפקו עד שנת 1990	**15,863,267**	4,814,787	0	10,764,827	254,695	3,071	0	19,657	0	0	6,230
2א2		פוליסות שהונפקו בין השנים 1991-2003	**38,017,776**	0	1,150,984	0	36,719,266	28,045	0	92,480	0	0	27,001
2א3		פוליסות שהונפקו לאחר שנת 2004	**19,651,929**	0	0	98,553	19,468,089	5,286	0	78,807	0	0	1,193
2א4		סה"כ (2א1 עד 2א3)	**73,532,972**	**4,814,787**	**1,150,984**	**10,863,381**	**56,442,050**	**36,403**	**0**	**190,945**	**0**	**0**	**34,423**
2ב	פוליסות שאינן כוללות מרכיב חסכון		**320,813**	0	0	0	0	99,101	64,251	74,136	0	0	83,326
3	חלק העתודה בגין תביעות בתשלום		**1,676,950**	0	0	0	0	0	0	1,676,950	0	0	0
4	השתתפות ברווחים		**32,839**	0	0	0	0	16,243	14,731	1,865	0	0	0
5	השלמה הנובעת מבדיקת נאותות העתודה		**219,891**	46,333	0	173,558	0	0	0	0	0	0	0
6	אחר		**2,601,023**	288,960	15,175	1,497,607	799,282	0	0	0	0	0	0
7	עתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל		**0**	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1)	**כיסויים אחרים, לרבות: נכויות, כפל תאונה וכד'**												
8א	השפעת התאמת ההפרשות בגין עסקים חדשים		**0**										
8ב1		שינויים בהנחות	**327,181**	33,438	(9,931)	126,946	176,727	0	0	0	0	0	0
8ב2	השפעת התאמת ההפרשות בגין עסקים קיימים	שינויים בשיטות	**0**										
8ב3		הבדלים בגובה הפרמיה	**0**										
8ב4		שינויים אחרים	**0**										

טופס 12ב'

תביעות תלויות, עתודה ועתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - **בשייר**

שם החברה : **כלל חברה לביטוח בע"מ**

נתונים ברוטו

			31/12/17										
			באלפי ש"ח										
				חסכון וסיכון מוות (קלאסי, מסורתי)		חסכון טהור או מרכיב החיסכון בפוליסות (עדיף, מסלול)		סיכון מוות טהור או מרכיב סיכון מוות בפוליסה			סיעודי		
			סה"כ	מבטיח תשואה	משתתף	מבטיח תשואה	משתתף	פרט	קבוצתי	אכ"ע	פרט	קבוצתי	כיסויים אחרים [1]
				1א	1ב	2א	2ב	3א	3ב	4	5א	5ב	6
1	תביעות תלויות		**142,182**	43,914	4,635	21,084	6,342	46,649	10,161	577	0	0	8,820
2	עתודה (סה"כ שורות 2א1 עד 6)		**78,165,991**	**5,150,080**	**1,166,159**	**12,534,546**	**57,241,332**	**139,388**	**78,760**	**1,737,977**	**0**	**0**	**117,749**
2א1	פוליסות הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה:	פוליסות שהונפקו עד שנת 1990	**15,857,262**	4,814,787	0	10,764,827	254,695	3,071	0	13,652	0	0	6,230
2א2		פוליסות שהונפקו בין השנים 1991-2003	**38,013,772**	0	1,150,984	0	36,719,266	28,045	0	88,476	0	0	27,001
2א3		פוליסות שהונפקו לאחר שנת 2004	**19,651,929**	0	0	98,553	19,468,089	5,286	0	78,807	0	0	1,193
2א4		סה"כ (2א1 עד 2א3)	**73,522,963**	**4,814,787**	**1,150,984**	**10,863,381**	**56,442,050**	**36,403**	**0**	**180,935**	**0**	**0**	**34,423**
2ב	פוליסות שאינן כוללות מרכיב חסכון		**305,675**	0	0	0	0	86,742	64,029	71,577	0	0	83,326
3	חלק העתודה בגין תביעות בתשלום		**1,483,599**	0	0	0	0	0	0	1,483,599	0	0	0
4	השתתפות ברווחים		**32,839**	0	0	0	0	16,243	14,731	1,865	0	0	0
5	השלמה הנובעת מבדיקת נאותות העתודה		**219,891**	46,333	0	173,558	0	0	0	0	0	0	0
6	אחר		**2,601,023**	288,960	15,175	1,497,607	799,282	0	0	0	0	0	0
7	עתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל		**0**	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1)	**כיסויים אחרים, לרבות: נכויות, כפל תאונה וכד'**												
8א	השפעת התאמת ההפרשות בגין עסקים חדשים		**0**										
8ב1	השפעת התאמת ההפרשות בגין עסקים קיימים	שינויים בהנחות	**327,181**	33,438	(9,931)	126,946	176,727	0	0	0	0	0	0
8ב2		שינויים בשיטות	**0**										
8ב3		הבדלים בגובה הפרמיה	**0**										
8ב4		שינויים אחרים	**0**										

הצהרת אקטואר לעסקי ביטוח בריאות - חיים — כלל חברה לביטוח בע"מ

פרק א' - זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי כלל חברה לביטוח להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בביטוח בריאות - עסקים מדווחים בביטוח חיים עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן: "**ההפרשות**") כלל חברה לביטוח בע"מ ליום 31.12.2017, כפי שמפורט להלן.

אני עובד שכיר של כלל חברה לביטוח בע"מ. מוניתי לתפקיד בנובמבר 2000. אינני בעל עניין במבטח או בן משפחה של בעל עניין במבטח.

פרק ב' - היקף חוות הדעת האקטוארית

1. חוות הדעת האקטוארית

א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.

ב. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.

ג. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוטי המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.

ד. לצורך חישוב השייר ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.

ה. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:

1. ההפרשה שחושבה בגין עסקים נכנסים. לעניין זה, "**עסקים נכנסים**" כהגדרתם בתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (דרכי חישוב הפרשות לתביעות עתידיות בביטוח כללי), התשמ"ה-1984 - אין לחברה עסקים מסוג זה.
2. ההפרשה שחושבה עבור ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטח - אין לחברה עסקים מסוג זה.

2. נתוני הערכה לסכום העתודות

א. פירוט סכומי ההפרשות

להלן פירוט סכום ההפרשות המדווחות בדוח ביטוח חיים ברמת הברוטו וברמת השייר.

תאור (באלפי ש"ח)	ביטוחי בריאות - חיים עסקי פרט
ברוטו	
תביעות תלויות	3,853
IBNR	9,892
תנאי חוזה ביטוח	0
סה"כ ברוטו	13,745
שייר	
תביעות תלויות	2,324
IBNR	9,892
תנאי חוזה ביטוח	0
סה"כ בשייר	12,216

ב. השפעת השינויים על ההפרשות

להלן השפעת שינויים ברמת הברוטו והנטו עבור:

1. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לאחר תום תקופת הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובעים מההבדלים בין הנחות בסיס הפרמיה לבין הנחות בסיס ההפרשה - לא נדרשה התאמה מסוג זה בתקופת הדוח.
2. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לפני הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע משינויים בהנחות, בשיטות או ברמת הפרמיה הצפויה להיגבות, ומתיקונים אחרים - לא נדרשה התאמה מסוג זה בתקופת הדוח.

פרק ג' - חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בתת ענף ביטוח הבריאות של מחלות קשות:

1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי:
   א. הוראות חוק הפיקוח על עסקי ביטוח, התשמ"א-1981 והתקנות לפיו;
   ב. הוראות והנחיות המפקח על הביטוח;
   ג. כללים אקטוארים מקובלים.
2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.
3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.
4. ההפרשות המפורטות בפרק ב', מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין חבותו הנובעת מחוזי ביטוח בריאות השייכים לתתי ענפי ביטוח הבריאות שפורטו לעיל, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד' - הערות והבהרות

1. פרטים אודות סוגי העתודות, שיעורי ריבית וכו' נכללים בביאור 37 לדוחות הכספיים.
2. **אי-וודאות סטטיסטית ואקטוארית**

התוצאות המוצגות בדוח זה מסתמכות, בין השאר, על חישוב של תביעות תלויות ושל חישוב תביעות IBNR המתבסס על מודל סטטיסטי עבור תשלומי תביעות עתידיות, הנשען על נסיון התביעות ששולמו בפועל בעבר, הן מבחינת קצב תשלומן והן מבחינת גובה הסכומים ששולמו.

מודלים אלו והנחות העבודה פותחו על פי הבנתי את הסביבה העיסקית הנוכחית של החברה ועל פי הערכתי להתפתחות הסביבה העיסקית של החברה בעתיד. לכן, יש להכיר בכך כי התוצאות העיסקיות העתידיות בסבירות גבוהה יהיו שונות מאלו שחוזו על פי המודלים האקטוארים לחישוב העתודות.

3. **חשיפה להתפתחויות ולשינויים עתידיים**

בעתיד יתכנו שינויים והתפתחויות בכל הקשור לתנאי שוק הביטוח בישראל, עקב שינויי רגולציה, החלטות בתי דין, התפתחויות טכנולוגיות ושינויים בתנאים חברתיים וסביבתיים. גורמים אלו לא ניתנים לחיזוי מראש ועשויים להשפיע על העלות הסופית של התביעות ולכן על ההערכה האקטוארית להפרשות.

פרק ה' - שינויים מהותיים

לא היו שינויים מהותיים בתקופת הדוח.

תאריך	תפקיד	שם האקטואר	חתימה
22.3.2018	משנה למנכ"ל ואקטואר ראשי	עופר ברנדט F.I.A, F.IL.A.A	

הצהרת האקטואר בענפי ביטוח כללי — כלל חברה לביטוח בע"מ

פרק א' - זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי כלל חברה לביטוח בע"מ להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בענפי ביטוח כללי עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן: "**ההפרשות**") כלל חברה לביטוח בע"מ ליום 31.12.2017, כפי שמפורט להלן.

אני עובד שכיר של כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "**המבטח**").

התמניתי לתפקיד ביום 09.09.2013

פרק ב' - היקף חוות הדעת האקטוארית

1. היקף חוות הדעת האקטוארית

א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות, לצורכי הדוחות הכספיים.

בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.

ב. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.

ג. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות בסעיף 2 להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוטי המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.

ד. לצורך חישוב השייר, ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח, מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.

ה. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:

1. ההפרשה שחושבה בגין הסדר ביטוח שיורי ("הפול") התבססה על חישוב שבוצע על ידי הפול.
2. ההפרשה שחושבה עבור ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטח מוביל התבססה על חישוב שבוצע על ידי.
3. לא הופחתה עתודה עבור העדר מתאם בין הענפים השונים לצורך הפחתת סך ההפרשה הכוללת עבור כל הענפים הכלולים בהערכתי.

2. נתונים המצורפים לפסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

להלן הערכת סכום העתודות:

		ליום 31 בדצמבר 2017 באלפי ש"ח	
		ברוטו	שייר
	תביעות תלויות [1]		
1)א)	ענפים שאינם מקובצים:		
	רכב חובה	2,123,427	1,850,318
	חבות צד ג'	810,918	591,234
	חבות מקצועית	615,924	258,805
	חבות מעבידים	427,494	408,999
	רכב רכוש	194,127	193,774
	אחריות המוצר	72,651	58,875
	מקיף דירות	44,899	20,921
	משכנתאות	10,772	1,185
	סה"כ ענפים שאינם מקובצים	4,300,212	3,384,111
1)ב)	סה"כ ענפים שאינם מקובצים ומקובצים [2]	5,077,356	3,430,980
2)	הוצאות עקיפות	75,554	75,554
3)	פרמיה בחסר		
	רכב חובה	אין חובת דיווח	אין פרמיה בחסר
	רכב רכוש	אין חובת דיווח	13,223
	מקיף דירות	אין חובת דיווח	אין פרמיה בחסר
	סה"כ התחייבויות ביטוחיות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי המחושבות לפי הערכה אקטוארית	5,166,133	3,519,757

1. בענפי חבויות המוערכים על בסיס שנת חיתום: תביעות תלויות והפרשה לפרמיה בחסר.
2. אובדן רכוש (כולל בתי עסק וביטוח חקלאי, יהלומים וטרור), ביטוח הנדסי, כל הסיכונים, דמי מחלה ואחריות מנהלים.

פרק ג' - חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בענפים הבאים, כהגדרתם בהודעת הפיקוח על עסקי ביטוח (ענפי ביטוח), התשמ"ה-1985:

א. ביטוח מפני אחריות מעבידים - סעיף 1(א)(7)

ב. ביטוח לפי דרישות פקודת ביטוח רכב מנועי [נוסח חדש], התש"ל-1970 - סעיף 1(א)(8)

ג. ביטוח רכב מנועי - רכוש (עצמי וצד שלישי) - סעיף 1(א)(9)

ד. ביטוח מקיף לדירות ובתי עסק - סעיף 1(א)(12)

ה. ביטוח מפני אחריות כלפי צד שלישי - סעיף 1(א)(14)

ו. ביטוח מפני אבדן רכוש - סעיף 1(א)(15)

ז. ביטוח חקלאי, למעט ביטוח מפני נזקי טבע בחקלאות - סעיף 1(א)(17)

ח. ביטוח הנדסי - סעיף 1(א)(18)

ט. ביטוח מפני אחריות למוצרים פגומים - סעיף 1(א)(22)

י. ביטוח מפני סיכונים אחרים - סעיף 1(א)(25)

1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי:

א. הוראות חוק הפיקוח על עסקי ביטוח, התשמ"א-1981 והתקנות לפיו;

ב. הוראות והנחיות המפקח על הביטוח;

ג. עמדת המפקח בנושא חישוב עתודות בביטוח כללי;

ד. כללים אקטוארים מקובלים.

2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק א', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.

3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.

4. ההפרשות המפורטות בפרק א' סעיף 1.2)א), בגין הענפים שאינם מקובצים - רכב חובה, אחריות כלפי צד שלישי (ללא אחריות מנהלים), אחריות מעבידים, אחריות מקצועית, רכב רכוש, אחריות המוצר, דירות ובנקים למשכנתאות - מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין התביעות התלויות, המוגדרות לעיל, בכל ענף שפורט בנפרד, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

5. סך ההפרשות המפורט בפרק א' סעיף 1.2)ב), מהווה לפי מיטב ידיעתי והערכתי עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין התביעות התלויות בענפים המקובצים ושאינם מקובצים בכללותם, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

6. ההפרשה המפורטת בפרק א' סעיף 2.2), מהווה לפי מיטב ידיעתי והערכתי עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין הוצאות עקיפות ליישוב התביעות, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

7. ההפרשות המפורטות בפרק א' סעיף 3.2), מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין הפער בין הסיכונים שטרם חלפו והפרמיה שטרם הורווחה ברמת השייר (ככל שקיים) בענפים שפורטו, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד' - הערות והבהרות

1. העתודה הנקובה נגזרה מנתוני תביעות ומהערכה אקטוארית, שבהם אי הודאות הסטטיסטית מהוה חלק בלתי נפרד בהערכת עלות סך התביעות. בנוסף, יתכנו שינויים בסיכונים, בגורמים סביבתיים, בפסיקות ותקדימים בבתי משפט אשר לא ניתן לחזותם מראש. עלות התביעות בפועל יכולה להיות גבוהה או נמוכה יותר. לכן, הערכה זו יכולה לעלות או לרדת במשך הזמן.

2. במספר תביעות גדולות בעלות אופי לא סטטיסטי, העתודה נקבעה (בברוטו ובשייר) על סמך חוות דעת מומחי החברה, ובהתאם להמלצות יועציהם המשפטיים. כל שינוי או התפתחות בהערכת מומחי החברה עלולה להשפיע על עלות התביעות.

3. העתודה לענף רכב חובה (לרבות תביעות תלויות המדווחות על ידי הפול), ענפי החבויות וקבלנים הוונה בשיעור של 1.3% צמוד למדד.

4. הערכת ההתחייבויות לענף רכב חובה ולענפי החבויות כוללת תוספת מרווח בטחון המחושבת על בסיס סטית התקן במודל האקטוארי.

5. עבור ענפים מקובצים מפאת רמת אי-הוודאות הגבוהה, ניתנת חוות דעת אקטוארית על סך ההפרשות בגין כל הענפים (שאינם מקובצים ומקובצים) במקובץ, לפי הוראות חוזר המפקח (חוזר 1-1-2015).

6. בענפים הבאים, ביטוח מטענים בהובלה, ביטוח כלי טיס לרבות אחריות כלפי צד שלישי, ביטוח כלי שיט לרבות אחריות כלפי צד שלישי, מתן ערבויות ועסקים נכנסים לא נעשתה הערכה אקטוארית בגלל אופי הכיסוי ומיעוט הנתונים. כמו כן, העתודה עבור עסקאות מיוחדות בתחום רשלנות רפואית, המסווגות תחת ענף אחריות מקצועית, חושבה, בהתאם לפוליסת הביטוח, לסכום התביעות מעל לסכום ההתחייבות לתשלום של המוסד הרפואי. עבור מוסדות אלה, לא נלקחה עתודה לסכום התביעות מתחת לסכום זה שבגינו יש התחייבות של המוסד הרפואי לשאת בעלות התביעות.

7. החל מדצמבר 2015, החברה מיישמת את עמדת הממונה בקשר לנוהג המיטבי לחישוב העתודות, אשר מהווה בסיס לקביעת סכום מינימלי לעתודות הנדרשות. לפי העמדה, לגבי העתודה שחושבה על ידי אקטואר, הפירוש של "עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח" הוא

כי קיים סיכוי סביר למדי ("fairly likely") כי ההתחייבות הביטוחית שנקבעה תספיק לכיסוי התחייבויות המבטח. על האקטואר להתחשב בסיכונים רנדומליים (סיכון של סטייה רנדומלית מתוצאות המודל) וכן בסיכונים סיסטמיים (סיכונים שלא כלולים בתוך המודל, לדוגמא, סיכון של שימוש במודל לא מתאים). בחינה זו כוללת התייחסות לאופן שיערוך הנכסים בדוחות הכספיים העומדים כנגד ההתחייבויות.

הממונה ציין שבמידה וישנן מגבלות בניתוח הסטטיסטי של גורמי הסיכון והמרווח הנדרש, יפעיל האקטואר שיקול דעת וייתכן שימוש בשיטות אקטואריות מקובלות. הממונה אף ציין כי קיימת מגבלה לנתח את הסיכון הסיסטמי באופן סטטיסטי.

בהיעדר מודלים סטטיסטים מתאימים, חישוב הסיכון הסיסטמי דורש רמה גבוהה של שיקול דעת בהתייחס לרמת ההשפעה הפוטנציאלית של גורמים שונים העלולים להתרחש ולהשפיע בעתיד על גובה ההתחייבות. קיימת דרגה גבוהה של סובייקטיביות בהערכת השפעות אלה ולפיכך, אקטוארים שונים הפועלים תחת אותן הנסיבות, עשויים להגיע לאומדנים שונים.

יצוין כי החברה תמשיך לבחון דרכים לשיפור ההערכות של רכיבי המודל, בהתייחס, בין השאר, לפרקטיקות שיתגבשו בשוק ולידע והניסיון שיצברו בשנים הקרובות.

8. בחודש יוני 2014, מונתה ועדה בין משרדית בראשות השופט (בדימוס) ד"ר אליהו וינוגרד ז"ל לבחינת תיקון טבלאות תוחלת חיים ושיעור הריבית המשמשת לצורך היוון גמלאות על פי תקנות הביטוח הלאומי (היוון) התשל"ח-1978 (להלן: "**תקנות ההיוון**"). בחודש יוני 2016 פורסם תיקון לתקנות (להלן: "**התיקון**") הכולל, בין היתר, עדכון של לוחות התמותה ושל שיעורי ההיוון לצורך חישוב הקצבאות האמורות.

תקנות ההיוון מסדירות, בין היתר, את ריבית ההיוון המשמשת לחישוב תביעות שיבוב אותן מגיש הביטוח הלאומי כלפי צדדים שלישיים, בהתאם לזכות המוקנית לו על פי חוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב) התשנ"ה-1995, במקרים בהם האירוע משמש עילה לחיוב הצד שלישי לפי פקודת הנזיקין או לפי חוק הפלת"ד.

בהתאם לתיקון, יעמוד שיעור הריבית לצורך היוון קיצבה שנתית על 2% במקום 3% שהיו קבועים בתקנות ההיוון ערב תיקונן. כמו כן, קובע התיקון כי לוחות התמותה ושיעורי היוון הקצבאות יעודכנו שוב ב-1 בינואר 2020 ובכל ארבע שנים שלאחר מועד זה. התיקון לתקנות ההיוון נכנס לתוקף בחודש אוקטובר 2017.

החברה אמדה את ההשפעה האפשרית הכוללת בגין האמור, לרבות סכומים שיכול והחברה תידרש לשלם בתביעות נכות ומוות אחרות, תוך מתן משקל לאי הוודאות ביחס לעצם ההשפעה ולאופן התרחשותה. אומדן ההשפעה על ההתחייבויות, שקלל תרחיש של השפעה מלאה של המלצות ועדת וינוגרד על שיעורי ההיוון ותרחיש לפיו שיעורי ההיוון שייקבעו ישקפו תשואות של מכשירי השקעה רלבנטיים בעלי סיכון נמוך, זאת בהתבסס על חוות דעת משפטית.

בהתאם לכך הגדילה החברה את ההתחייבויות הביטוחיות, לשנת 2017, בענפי רכב חובה וחבויות בסך של כ-219 מיליוני ש"ח בשייר.

22.03.2018
תאריך

יעקב מאוזר .F.I.A., F.IL.A.A
אקטואר ממונה ביטוח כללי

הצהרת האקטואר בביטוח בריאות — כלל חברה לביטוח בע"מ

פרק א' - זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי כלל חברה לביטוח בע"מ להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בענפי ביטוח בריאות עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן: "**ההפרשות**") כלל חברה לביטוח בע"מ ליום 31.12.2017, כפי שמפורט להלן.

אני עובד שכיר של כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "**המבטח**").

התמניתי לתפקיד ביום 09.09.2013

פרק ב' - היקף חוות הדעת האקטוארית

1. חוות הדעת האקטוארית

א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים.

בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.

ב. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.

ג. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוטי המקצועי וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.

ד. לצורך חישוב השייר, ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח, מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.

ה. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:

1. ההפרשה שחושבה בגין עסקים נכנסים- אין עסקים נכנסים.
2. ההפרשה שחושבה עבור ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטח מוביל התבססה על חישוב שבוצע על ידי.

2. נתונים המצורפים לפסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

להלן הערכת סכום העתודות:

		ליום 31 בדצמבר 2017 באלפי ש"ח	
		ברוטו	שייר
	תביעות תלויות		
1)א)	ענפים שאינם מקובצים:		
	תאונות אישיות [1]	226,883	226,182
	סה"כ ענפים שאינם מקובצים	226,883	226,182
1)ב)	סה"כ ענפים שאינם מקובצים ומקובצים	226,883	226,182
2)	הוצאות עקיפות	7,386	7,386
3)	הפרשה הנובעת מתנאי חוזה הביטוח	אין	
4)	הפרשה בגין השתתפות ברווחים	אין	
	סה"כ התחייבויות ביטוחיות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי המחושבות לפי הערכה אקטוארית	234,269	233,568

א. השפעת השינויים על ההפרשות

להלן השפעת שינויים ברמת הברוטו והשייר:

1. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לאחר תום תקופת הדוח הכספי השנתי האחרון לא נדרשה ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע מהבדלים בין הנחות בסיס הפרמיה לבין הנחות בסיס ההפרשה.
2. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לפני הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע משינויים בהנחות, בשיטות או ברמת הפרמיה הצפויה להיגבות ומתיקונים אחרים - ראה סעיף קטן 4 בהערות והבהרות להלן.

1. כולל ענפי תאונות אישיות ותאונות אישיות תלמידים למעלה מ-90% משויך לפוליסות מסוג קולקטיב.

פרק ג' - חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בתת ענפי ביטוח הבריאות הבאים כהגדרתם בהודעת הפיקוח על עסקי ביטוח (ענפי ביטוח), התשמ"ה-1985:

א. ביטוח מפני תאונות אישיות סעיף 1(א)(5)

1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי:
   א. הוראות חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981 והתקנות לפיו;
   ב. הוראות והנחיות המפקח על הביטוח;
   ג. כללים אקטוארים מקובלים.
2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.
3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.

ההפרשות המפורטות בפרק ב', מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין חבותו הנובעת מחוזי ביטוח בריאות השייכים לתתי ענפי ביטוח הבריאות שפורטו לעיל, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד' - הערות והבהרות

1. העתודה הנקובה נגזרה מנתוני תביעות ומהערכה אקטוארית, שבהם אי ודאות סטטיסטית מובנית לעלות סך התביעות. בנוסף, יתכנו שינויים בסיכונים, בגורמים סביבתיים, בפסיקות ותקדימים בבתי משפט אשר לא ניתן לחזותם מראש. עלות התביעות בפועל יכולה להיות גבוהה או נמוכה יותר. לכן, הערכה זו יכולה לעלות או לרדת במשך הזמן.
2. העתודה לתת ענף תאונות אישיות תלמידים הוונה בשיעור של 1.3% צמוד למדד.
3. הערכת ההתחייבויות לתת ענף תאונות אישיות תלמידים כוללת תוספת מרווח בטחון המחושבת על בסיס סטיית התקן במודל האקטוארי.
4. בשנת הדוח יש התפתחות (גידול) בתביעות התלויות בסך של כ-22 מיליון ש"ח בברוטו וכ-21 מיליון ש"ח בשייר הנובעת בעיקרה מגידול בהפרשה לתביעות התלויות בענף תאונות אישיות תלמידים.

22.03.2018
תאריך

יעקב מאוזר .F.I.A., F.IL.A.A
אקטואר ממונה ביטוח כללי

הצהרת אקטואר ביטוח סיעודי דצמבר 2017 — כלל חברה לביטוח בע"מ

פרק א' - זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "**המבטח**") להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בביטוח סיעודי עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן: "**ההפרשות**") כלל חברה לביטוח בע"מ ליום, 31/12/2017 כפי שמפורט להלן.

אני עובד שכיר של המבטח. אינני בעל עניין בחברה או בחברה קשורה למבטח. התמנתי לתפקיד אקטואר ממונה באוגוסט 2013.

פרק ב' - היקף חוות הדעת האקטוארית

1. היקף חוות הדעת האקטוארית

א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.

ב. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.

ג. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוטי המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.

ד. לצורך חישוב השייר ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.

ה. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:

1. הפרשה שחושבה בגין עסקים נכנסים - אין לחברה עסקים נכנסים בתחום הסיעוד.
2. ההפרשה שחושבה עבור ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטח מוביל התבססה על חישוב שבוצע על ידי המבטחים המובילים של הביטוחים המשותפים.

2. נתונים המצורפים לפסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

א. פרוט סכומי ההפרשות:

בנספחים א' ו ב' להלן, מפורטים סכומי ההפרשות באלפי ש"ח הן ברמת הברוטו והן ברמת השייר כדלהלן:

1. הפרשה לתביעות תלויות (תביעות שאירעו אך טרם שולמו במלואן, בין אם אושרו ובין אם לאו, למעט תביעות המשולמות כקצבאות כגון: סיעודי, אכ"ע והכנסה למשפחה) וההוצאות הישירות והעקיפות הנובעות מהן (כולל הפרשה לתביעות שעליהן המבטח טרם קיבל דיווח).
2. הפרשה (עתודה) הנובעת מתנאי חוזה הביטוח בביטוח חיים בנפרד, לרבות -
   א. עתודה לתוכנית עם צבירה;
   ב. הפרשה הנדרשת כאשר חלק מהפרמיה הנגבית בשנים המוקדמות של החוזה מיועדת למתן כיסוי עתידי במועד מאוחר יותר, כגון: הפרשה בגין פרמיה קבועה, ברות ביטוח והמשכיות;
3. חלק העתודה בגין תביעות בתשלום, לרבות תביעות המשולמות כקצבאות כגון: סיעודי, אכ"ע והכנסה למשפחה.
4. הפרשה בגין השתתפות ברווחים.
5. השלמה הנובעת מבדיקת נאותות העתודה - בבדיקה שנערכה לגבי נאותות העתודה לא נמצא צורך להשלמה נוספת של העתודה.
6. אחר - הפרשות נוספות לפי הוראות המפקח, כגון: הפרשה בגין עתודה להשלמה (DAC), השלמת העתודה לפוליסות גמלא - לא נמצא צורך בהפרשה נוספת.
7. הפרשה בגין עתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - הפרשה זו בוטלה וסווגה כחלק מההון העצמי של החברה.

ב. השפעת השינויים על ההפרשות

להלן השפעת שינויים ברמת הברוטו והנטו עבור:

1. פוליסות שנכנסו לתוקף לאחר תום תקופת הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע מההבדלים בין הנחות בסיס הפרמיה לבין הנחות בסיס ההפרשה: לא נדרשה התאמה מסוג זה בתקופת הדוח.
2. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לפני הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע מההבדלים משינויים בהנחות, בשיטות או ברמת הפרמיה הצפויה להיגבות, ומתיקונים אחרים: לא נדרשה התאמה מסוג זה בתקופת הדוח.

פרק ג' - חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בענף ביטוח סיעודי:

1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי:
   א. חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981 והתקנות לפיו;
   ב. הוראות והנחיות המפקח על הביטוח;
   ג. כללים אקטוארים מקובלים.
2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.
3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.
4. ההפרשות המפורטות בפרק ב', מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין חבותו הנובעת מחוזי ביטוח סיעודי, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד' - הערות והבהרות

1. הערות, הבהרות והסברים

א. פרטים אודות סוגי העתודות, שיעורי ריבית וכו' נכללים בבאור 37 לדוחות הכספיים של כלל ביטוח.

ב. תיק הביטוח הסיעודי חשוף לשינויים רגולטורים וכן התפתחויות בתנאי השוק, כגון עידכון תוכניות הסיעוד הנמכרות על ידי השב"ן בקופות החולים. העתודה מבוססת על הנחות תחלואה, תמותה ומשך תשלום התביעה. הנחות אלה נתונות לשינויים דמוגרפיים וכלכליים אשר לא ניתן לצפותם מראש.

2. התאמות ושינויים מהותיים

לא בוצעו השנה התאמות ושינויים מהותיים באופן החישוב.

3. עסקים בהם לא ניתן לבצע הערכה אקטוארית

הנתונים כוללים הפרשות בגין עסקים משותפים בהם החברה אינה מובילה וההערכה האקטוארית נמסרה ע"י אקטואר החברה המובילה.

22.03.2018	מרק ראבייב F.IL.A.A	
תאריך	שם האקטואר הממונה	חתימה

נספח א - טופס 12א

נספח ב - טופס 12ב

נספח א - טופס 12א'

תביעות תלויות, עתודה ועתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - ברוטו

שם החברה :כלל חברה לביטוח בע"מ

31/12/2017

			נתונים ברוטו באלפי ש"ח			
			סה"כ	סיעודי		כיסויים אחרים [1]
				פרט	קבוצתי	
				5א	5ב	6
1	תביעות תלויות		0		0	0
2	עתודה (סה"כ שורות 1א2 עד 6)		**5,790,972**	**1,479,960**	**4,311,012**	**0**
1א2	פוליסות הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה:	פוליסות שהונפקו עד שנת 1990	**0**	0	0	0
2א2		פוליסות שהונפקו בין השנים 1991-2003	0	0	0	0
3א2		פוליסות שהונפקו לאחר שנת 2004	0	0	0	0
4א2		סה"כ (1א2 עד 3א2)	**0**	**0**	**0**	**0**
2ב	פוליסות שאינן כוללות מרכיב חסכון		4,634,137	1,350,492	3,283,645	0
3	חלק העתודה בגין תביעות בתשלום		1,156,835	129,468	1,027,367	0
4	השתתפות ברווחים		0	0	0	0
5	השלמה הנובעת מבדיקת נאותות העתודה		0	0	0	0
6	אחר		0	0	0	0
7	עתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל		0	0	0	0
	1) כיסויים אחרים, לרבות: נכויות, כפל תאונה וכד'					
8א	השפעת התאמת ההפרשות בגין עסקים חדשים		0	0	0	0
1ב8	השפעת התאמת ההפרשות בגין עסקים קיימים	שינויים בהנחות	**0**	0	0	0
2ב8		שינויים בשיטות	0	0	0	0
3ב8		הבדלים בגובה הפרמיה	0	0	0	0
4ב8		שינויים אחרים	0	0	0	0

נספח ב - טופס 12ב'

תביעות תלויות, עתודה ועתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - **בשייר**

שם החברה :**כלל חברה לביטוח בע"מ**

31/12/2017

			נתונים ברוטו באלפי ש"ח			
			סה"כ	סיעודי		כיסויים אחרים [1]
				פרט	קבוצתי	
				5א	5ב	6
1	תביעות תלויות		0	0	0	0
2	עתודה (סה"כ שורות 1א2 עד 6)		**5,350,313**	**1,456,942**	**3,893,371**	**0**
1א2	פוליסות הכוללות מרכיב חסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה:	פוליסות שהונפקו עד שנת 1990	**0**	0	0	0
2א2		פוליסות שהונפקו בין השנים 1991-2003	0	0	0	0
3א2		פוליסות שהונפקו לאחר שנת 2004	0	0	0	0
4א2		סה"כ (1א2 עד 3א2)	**0**	**0**	**0**	**0**
2ב	פוליסות שאינן כוללות מרכיב חסכון		4,634,137	1,350,492	3,283,645	0
3	חלק העתודה בגין תביעות בתשלום		716,176	106,450	609,726	0
4	השתתפות ברווחים		0	0	0	0
5	השלמה הנובעת מבדיקת נאותות העתודה		0	0	0	0
6	אחר		0	0	0	0
7	עתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל		0	0	0	0
	1) כיסויים אחרים, לרבות: נכויות, כפל תאונה וכד'					
8א	השפעת התאמת ההפרשות בגין עסקים חדשים		0	0	0	0
1ב8	השפעת התאמת ההפרשות בגין עסקים קיימים	שינויים בהנחות	**0**	0	0	0
2ב8		שינויים בשיטות	0	0	0	0
3ב8		הבדלים בגובה הפרמיה	0	0	0	0
4ב8		שינויים אחרים	0	0	0	0

הצהרת אקטואר ביטוח בריאות דצמבר 2017 — כלל חברה לביטוח בע"מ

פרק א' - זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "**המבטח**") להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בביטוח בריאות עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן: "**ההפרשות**") כלל חברה לביטוח בע"מ ליום, 31/12/2017 כפי שמפורט להלן.

אני עובד שכיר של המבטח. אינני בעל עניין בחברה או בחברה קשורה למבטח. התמנתי לתפקיד אקטואר ממונה באוגוסט 2013.

פרק ב' - היקף חוות הדעת האקטוארית

1. חוות הדעת האקטוארית

א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.

ב. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.

ג. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוטי המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.

ד. לצורך חישוב השייר ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.

ה. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:

1. הפרשה שחושבה בגין עסקים נכנסים - ההפרשה נרשמת על פי חישוב שבוצע על ידי חברת הביטוח המוסרת.
2. ההפרשה שחושבה עבור ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטח מוביל - אין לחברה בתחום ההבריאות ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטח מוביל.

2. נתוני הערכה לסכום העתודות

א. להלן פירוט סכומי ההפרשות באלפי ש"ח

להלן פירוט סכום ההפרשות המדווחות בדוח ביטוח כללי ברמת הברוטו וברמת השייר.

תיאור (באלפי ש" ח)	פרט	קבוצתי	סה"כ
ברוטו			
תביעות תלויות	112,222	62,732	**174,954**
הוצאות עקיפות	1,562	2,033	**3,595**
תנאי חוזה ביטוח	200,426	26,680	**227,106**
השתתפות ברווחים	0	4,265	**4,265**
סה"כ ברוטו	**314,210**	**95,709**	**409,920**
שייר			
תביעות תלויות	99,834	62,479	**162,313**
הוצאות עקיפות	1,562	2,033	**3,595**
תנאי חוזה ביטוח	190,331	26,680	**217,012**
השתתפות ברווחים	0	4,265	**4,265**
סה"כ בשייר	**291,727**	**95,457**	**387,184**

בנוסף להפרשות לעיל, קיימת הפרשה בענף אוכלוסיות זרות (פרמיה מראש בגובה של 1 אלפי ש"ח) אשר לא בוצעה על ידי אקטואר החברה. ראה פרק ד' סעיף 4.

ב. השפעת השינויים על ההפרשות

להלן השפעת השינויים ברמת הברוטו והשייר באלפי ש"ח עבור:

פוליסות שנכנסו לתוקף לאחר תום תקופת הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובעים מההבדלים בין הנחות בסיס הפרמיה לבין הנחות בסיס ההפרשה:

מרכיב עתודה	סה"כ הפרשות
הפרשות בגין פוליסות חדשות ברוטו	**2,346**
הפרשות בגין פוליסות חדשות בשייר	**2,125**

פוליסות שנכנסו לתוקף לפני הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע משינויים בהנחות, בשיטות או ברמת הפרמיה הצפויה להיגבות, ומתיקונים אחרים ברוטו ושייר:

סכום ההתאמה לעתודות בברוטו	**15,605**
סכום ההתאמה לעתודות בשייר	**15,377**

פרק ג' - חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בתת ענפי ביטוח הבריאות הבאים:

- הוצאות רפואיות
- מחלות קשות
- תאונות אישיות
- נסיעות לחו"ל
- שיניים

1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי:
   א. חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981 והתקנות לפיו.
   ב. הוראות והנחיות המפקח על הביטוח.
   ג. כללים אקטוארים מקובלים.
2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.
3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.
4. ההפרשות המפורטות בפרק ב', מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי, רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין חבותו הנובעת מחוזי ביטוח בריאות השייכים לתת ענפי ביטוח הבריאות שפורטו לעיל, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד' - הערות והבהרות

1. **הערות, הבהרות והסברים**
   א. פרטים אודות סוגי העתודות, שיעורי ריבית וכו' נכללים בבאור 37 לדוחות הכספיים של כלל ביטוח.
   ב. חישוב העתודות הנובעות מתנאי החוזה נקבעו על בסיס מודל אקטוארי של תזרים מזומנים עתידי, המבוסס על הנחות דמוגראפיות וכלכליות והנחות עבודה אחרות אשר עלולות להשתנות בעתיד ויכולות להשפיע על הערכת העתודה לעיל.
   ג. חישוב ההפרשות לתביעות תלויות ו-IBNR נקבע על בסיס מודל תחזית סטטיסטי לקביעת תשלומי התביעות העתידיים על בסיס נסיון העבר.
   ד. המודלים והנחות לקביעת ההפרשות פותחו על פי הבנתי את הסביבה העיסקית הנוכחית ועל פי הערכתי להתפתחות עתידית. ענף הוצאות רפואיות חשוף לאינפלציה רפואית עתידית כתוצאה מהתפתחויות רפואיות וטכנולוגיות. בנוסף, יש להכיר בכך כי המודלים חשופים לתנודות אקראיות וסטטיסטיות וקיימת סבירות שהתוצאות העתידיות יהיו שונות מההפרשות שנקבעו על פי המודלים.
2. **שינויים בהנחות ובשיטות אקטואריות**

במהלך שנת הדוח החברה עדכנה את בסיס ההנחות העיקריות, המשמש לחישוב ההפרשות בגין פוליסות הבריאות פרט. הנחות אלו נקבעות מידי שנה על פי בדיקות, ניסיון העבר ומחקרים רלוונטיים עדכניים (השפעת העדכון ראה בפרק ב' סעיף 2.ב').

3. **שינויים מהותיים בהפרשות לעומת שנה אשתקד**

לא היו שינויים מהותיים בתקופת הדוח.

4. עסקים בהם לא ניתן לבצע הערכה אקטוארית

א. אוכלוסיות זרות - עסקים אלה אינם כוללים סיכון ביטוחי ומבוססים על הסכמים עם נותני שירותים.

ב. בתת ענף נסיעות לחו"ל וקולקטיבים קיימת הפרשה עבור פרמיה שטרם הורווחה. החישוב מתבצע ע"י מחלקת כספים.

ג. הנתונים בפרק ב' לעיל כוללים הפרשות בגין עסקים נכנסים, ההפרשות אלו נרשמו על פי חישוב שבוצע על ידי חברת הביטוח המוסרת.

22.3.2018	מרק ראבייב F.IL.A.A	
תאריך	שם האקטואר הממונה	חתימה

חלק ד
פרטים נוספים על עסקי התאגיד

פרטים נוספים על התאגיד

שם החברה	: כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: **"החברה"**).
מס' חברה ברשם	: 52-002464-7
כתובת	: ראול וולנברג 36, קרית עתידים, מגדל 8, תל אביב 6136902
כתובת דואר אלקטרוני	: Talc@clal-ins.co
טלפון	: 03-6387504
פקסימיליה	: 03-7965678
תאריך המאזן	: 31 בדצמבר 2017
תאריך הדו"ח	: 22 במרס 2018

1. תמצית דוחות על הרווח הכולל הרבעוניים

(תקנה 10 א)

באלפי ש"ח	רבעון א	רבעון ב	רבעון ג	רבעון ד	סה"כ
פרמיות שהורווחו ברוטו	2,444,302	2,445,462	2,416,982	2,423,053	9,729,799
פרמיות שהורווחו על ידי מבטחי משנה	262,242	297,115	310,550	320,374	1,190,281
פרמיות שהורווחו בשייר	2,182,060	2,148,347	2,106,432	2,102,679	8,539,518
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	1,168,774	1,548,983	1,477,904	2,034,262	6,229,923
הכנסות מדמי ניהול ומניהול תיקים	291,053	247,485	348,573	339,372	1,226,483
הכנסות מעמלות	43,291	47,494	54,036	60,817	205,638
הכנסות אחרות	9	6	43	311	369
סך כל ההכנסות	3,685,187	3,992,315	3,986,988	4,537,441	16,201,931
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ברוטו	3,042,495	3,359,068	3,736,650	3,871,468	14,009,681
חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים	(288,883)	(261,069)	(279,204)	(274,798)	(1,103,954)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	2,753,612	3,097,999	3,457,446	3,596,670	12,905,727
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	458,244	458,507	496,274	510,809	1,923,834
הוצאות הנהלה וכלליות	201,801	198,284	220,049	235,584	855,718
ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים	-	81,000	10,715	29,914	121,629
הוצאות אחרות	2,401	16,189	4,057	546	23,193
הוצאות מימון	25,979	44,714	27,850	34,758	133,301
סך כל ההוצאות	3,442,037	3,896,693	4,216,391	4,408,281	15,963,402
חלק בתוצאות חברות כלולות, נטו	3,509	2,957	645	18,396	25,507
רווח לפני מסים על הכנסה	246,659	98,579	(228,758)	147,556	264,036
מסים על הכנסה	84,250	22,260	(81,827)	45,552	70,235
רווח (הפסד) לתקופה	162,409	76,319	(146,931)	102,004	193,801
מיוחס ל:					
בעלי המניות של החברה	161,589	74,913	(148,015)	100,724	189,211
זכויות מיעוט	820	1,406	1,084	1,280	4,590
רווח (הפסד) לתקופה	162,409	76,319	(146,931)	102,004	193,801
רווח (הפסד) למניה המיוחס לבעלי המניות של החברה (בש"ח)	1.36	0.63	(1.25)	0.85	1.6
מספר המניות ששימשו לחישוב הרווח (הפסד) למניה (בש"ח)	118,517	118,517	118,517	118,517	118,517

1. תמצית דוחות על הרווח הכולל הרבעוניים (המשך)

(תקנה 10 א)

באלפי ש"ח	רבעון א	רבעון ב	רבעון ג	רבעון ד	סה"כ
רווח (הפסד) לתקופה	162,409	76,319	(146,931)	102,004	193,801
רכיבים של רווח כולל אחר					
הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילות חוץ	(21,291)	(10,633)	5,928	(5,986)	(31,982)
שינוי נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שנזקף לקרנות הון	27,371	49,103	225,340	220,097	521,911
שינוי נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד	(44,878)	(54,585)	(46,246)	(99,481)	(245,190)
הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד	6,288	-	1,667	6,322	14,277
רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה לפני מיסים על הכנסה	(32,510)	(16,115)	186,689	120,952	259,016
הטבת מס (מיסים) בגין מרכיבים אחרים של רווח (הפסד) כולל	(8,627)	(4,246)	63,137	42,059	92,323
רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה שלאחר ההכרה לראשונה במסגרת הרווח הכולל הועבר או יועבר לרווח והפסד, נטו ממס	(23,883)	(11,869)	123,552	78,893	166,693
פריטי רווח כולל אחר שלא יועברו לרווח והפסד					
רווחים (הפסדים) אקטואריים מתכנית הטבה מוגדרת	(1,015)	1,305	2,157	(4,315)	(1,868)
מסים (הטבת מס) בגין מרכיבים אחרים של רווח כולל שלא יועברו לרווח והפסד	(349)	382	663	(1,434)	(738)
רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה שלא יועבר לרווח והפסד, נטו ממס	(666)	923	1,494	(2,881)	(1,130)
רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה	(24,549)	(10,946)	125,046	76,012	165,563
סך הכל רווח (הפסד) כולל לתקופה	139,192	63,527	(24,873)	183,778	361,624
מיוחס ל:					
בעלי המניות של החברה	138,286	62,026	(26,184)	182,180	356,308
זכויות מיעוט	906	1,501	1,311	1,598	5,316
סך הכל רווח (הפסד) כולל לתקופה	139,192	63,527	(24,873)	183,778	361,624

2. שימוש בתמורת ניירות ערך

(תקנה 10 ג)

א ' ן.

3. השקעות והלוואות – חברות בנות וחברות קשורות שהינן פעילות לתאריך הדוח על המצב הכספי

(תקנה 11)

3.1. השקעות בחברות בנות וחברות קשורות לתאריך הדוח על המצב הכספי

שם החברה	מספר המניה בבורסה	סוג מניה וע.נ.	מספר המניות	סה"כ ערך נקוב ש"ח	ערך בדוח הכספי הנפרד כמשמעותו בתקנה 9ג באלפי ש"ח	שעורי ההחזקה ב-%			שער הבורסה לתאריך הדוח הכספי על המצב הכספי בש"ח למניה	מדינת התאגדות שונה מישראל
						בהון	בהצבעה	בזכות למנות דירקטורים		
חברות בנות וקשורות של החברה										
כלל ביטוח אשראי בע"מ ("כלל אשראי") [1]		רגילה בת 1 ש"ח	8,537,280	8,537,280	177,006	80.00	80.00	80.00		
החזקות עד"ך בע"מ [2]		רגילה בת 1 ש"ח	500	500	15,753	33.00	33.00	33.00		
נכסי כלל חברה לביטוח בע"מ [3]		רגילה בת 0.0001 ש"ח	100	0.1	115,325	100.00	100.00	100.00		
כלל פנסיה וגמל בע"מ ("כלל פנסיה וגמל") [4]		רגילה בת 1 ש"ח	124,638	124,638	715,460	100.00	100.00	100.00		
הכלל הראשון בע"מ		רגילה בת 1 ש"ח	101	101	2,346	100.00	100.00	100.00		
כלליביט מימון בע"מ		רגילה בת 1 ש"ח	1,000	1,000	-	100.00	100.00	100.00		
נכסי חברות כלל בע"מ [5]		רגילה בת 1 ש"ח	100	100	27,643	100.00	100.00	100.00		

[1] לעניין התחייבות של החברה להשלמת הונה העצמי של כלל ביטוח אשראי ותקפותה, ראה באור 16(ה)(6) לדוחות הכספיים.

[2] לשעבר שגריר שרותי גרירה בע"מ.

[3] כולל החזקה של 1 מניה רגילה באמצעות כנף – כלל ניהול פיננסים בע"מ.

[4] לעניין התחייבות של כלל החזקות להשלמת הונה העצמי של כלל פנסיה וגמל ותקפותה, ראה באור 16(ה)(7) לדוחות הכספיים.

[5] כולל החזקה ישירה של 1 מניה רגילה באמצעות כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ ("כלל החזקות").

3. השקעות והלוואות – חברות בנות וחברות קשורות שהינן פעילות לתאריך הדוח על המצב הכספי (תקנה 11)

3.1. השקעות בחברות בנות וחברות קשורות לתאריך הדוח על המצב הכספי

שם החברה	מספר המניה בבורסה	סוג מניה וע.נ.	מספר המניות	סה"כ ערך נקוב ש"ח	ערך בדוח הכספי הנפרד כמשמעותו בתקנה 9ג באלפי ש"ח	שעורי ההחזקה ב-% בהון	בהצבעה	בזכות למנות דירקטורים	שער הבורסה לתאריך הדוח הכספי על המצב הכספי בש"ח למניה	מדינת התאגדות שונה מישראל
עתודות קרן פנסיה לשכירים ועצמאיים בע"מ		רגילה בת 1 ש"ח	4,000,000	4,000,000	45,170	50.00	50.00	50.00		
כנף כלל ניהול פיננסים בע"מ ("כנף")		רגילה בת 1 ש"ח	1,000	1,000	4,833	100.00	100.00	100.00		
קינגסווי 22 בע"מ ("קינגסווי 22")		רגילה בת 0.1 ש"ח	10	1	31,127	50.00	50.00	50.00		

3. השקעות והלוואות – חברות בנות וחברות קשורות שהינן פעילות לתאריך הדוח על המצב הכספי (המשך)

(תקנה 11)

3.1. השקעות בחברות בנות וחברות קשורות לתאריך הדוח על המצב הכספי (המשך)

שם החברה	מספר המניה בבורסה	סוג מניה וע.נ.	מספר המניות	סה"כ ערך נקוב ש"ח	ערך בדוח הכספי הנפרד כמשמעותו בתקנה 9ג באלפי ש"ח	שעורי ההחזקה ב-%			שער הבורסה לתאריך הדוח הכספי על המצב הכספי בש"ח למניה	מדינת התאגדות שונה מישראל
						בזכות למנות דירקטורים	בהצבעה	בהון		
בית אייבקס בע"מ		רגילה בת 0.1 ש"ח	500	50	40,672	50.00	50.00	50.00		
Clal (US) Management Inc		NO PAR VALUE	200	-	-	100.00	100.00	100.00		ארה"ב
<u>חברות בנות וקשורות של בית אייבקס בע"מ</u>										
Ibex London limited [6]		רגילה בת 0.01 ליש"ט	196,000	(ליש"ט) 1,960	148,432	49.00	49.00	49.00		ג'רזי

[6] כולל החזקה של 47,040 מניות רגילות באמצעות כלל פנסיה וגמל.

3. השקעות והלוואות – חברות בנות וחברות קשורות שהינן פעילות לתאריך הדוח על המצב הכספי (המשך)

(תקנה 11)

3.2. הלוואות ושטרי הון לחברות בנות וקשורות של החברה

נותן ההלוואה	מקבל ההלוואה	יתרת ההלוואות ושטרי הון, (כולל ריבית צבורה) באלפי ש"ח	שיעור הריבית %	סוג הצמדה	שנות הפרעון
החברה	כלל סוכנויות	5,703	4.00%	מדד המחירים לצרכן	עשרה תשלומי קרן שווים החל מיום 1/12/2010
החברה	עילית נדל"ן א.פ. בע"מ [7]	19,028	-	שטר ההון אינו צמוד	לא נקבע

[7] לא פעילה

4. שינויים בהשקעות והלוואות בחברות-בת ובחברות קשורות בתקופת הדו"ח

(תקנה 12)

4.1. שינויים בהשקעות - אין

4.2. שינויים בהלוואות

החברה (המלווה)	תאריך	שם החברה המוחזקת (הלווה)	מהות השינוי	סכומים במיליוני ש"ח
החברה	דצמבר 2017	כלל סוכנויות	פירעון שוטף של הלוואה	3

5. רווחים והפסדים של חברות בנות וחברות קשורות והכנסות (במישרין ועקיפין) מהן לשנה שנסתיימה ביום 31.12.2017

(תקנה 13)

	רווח (הפסד) לשנה		רווח (הפסד) כולל אחר לשנה		סך רווח (הפסד) כולל לשנה	הכנסות			
	מיוחס לבעלים של החברה	מיוחס לזכויות שאינן מקנות שליטה	מיוחס לבעלים של החברה	מיוחס לזכויות שאינן מקנות שליטה	מיוחס לבעלים של החברה	מיוחס לזכויות שאינן מקנות שליטה	דיבידנד	ריבית	דמי ניהול ושכר דירקטורים
	אלפי ש"ח								
כלל ביטוח אשראי בע"מ	18,355	4,590	2,903	726	21,258	5,316	-	-	-
החזקות עד"ך בע"מ	363	-	-	-	363	-	-	-	-
כלל פנסיה וגמל בע"מ	(5,147)	-	2,882	-	(2,265)	-	-	-	-
הכלל הראשון בע"מ	690	-	(419)	-	271	-	-	-	-
עתודות קרן פנסיה לשכירים ועצמאיים בע"מ	(1,515)	-	331	-	(1,184)	-	-	-	14,075
כנף כלל ניהול פיננסים בע"מ	791	-	(211)	-	580	-	-	-	-

6. רשימת קבוצות של יתרות הלוואות שניתנו לתאריך הדוח על המצב הכספי

(תקנה 14)

לא רלבנטי.

7. מסחר בבורסה - נ"ע שנרשמו למסחר - מועדי וסיבות הפסקת מסחר

(תקנה 20)

לא רלבנטי.

8. תגמולים לבעלי עניין ולנושאי משרה בכירה

(תקנה 21)

להלן פרוט התגמולים שניתנו בשנת 2017 (באלפי ש"ח) כפי שהוכרו בדוחות הכספיים לשנת 2017:

1. לכל אחד מחמשת בעלי התגמולים הגבוהים ביותר מבין נושאי המשרה הבכירה בחברה או בחברות בשליטתה, אם התגמולים ניתנו בקשר עם כהונתו בחברה או בחברות בשליטתה ובין אם התגמולים ניתנו לו על ידי החברה או על ידי חברות בשליטתה;

2. לכל אחד משלושת נושאי המשרה הבכירה בעלי התגמולים הגבוהים ביותר בחברה שהתגמולים ניתנו לו בקשר עם כהונתו בחברה עצמה ושלא נמנה בסעיף 1 לעיל;

3. כל בעל עניין בחברה, שלא נמנה בסעיפים 1 ו- 2 לעיל למעט חברה בת של החברה, אם התגמולים ניתנו לו על ידי החברה או על ידי תאגיד שבשליטתה בקשר עם שירותים שנתן כבעל תפקיד בתאגיד או בתאגיד בשליטתו, בין אם מתקיימים יחסי עובד מעביד ובין אם לאו ואף אם בעל העניין אינו נושא משרה בכירה.

פרטי מקבל התגמולים				תגמולים בעבור שירותים							תגמולים אחרים			סה"כ
שם	מין	תפקיד	היקף משרה	שיעור ההחזקה בהון התאגיד	שכר [1]	מענק [2]	תשלום מבוסס מניות [3]	דמי ניהול	דמי ייעוץ	עמלה	אחר	ריבית	דמי שכירות	אחר	
איזי כהן [4]	זכר	מנכ"ל החברה	100%	-	[8]2,925	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2,925
ענת לוין [5][6]	נקבה	מנהלת חטיבת השקעות, מימון ופיננסים ומנכ"ל כנף	100%	-	[9]1,707	793	286	-	-	-	-	-	-	-	2,786
דניאל כהן [5][7]	זכר	מנהל חטיבת הבריאות ומערך הלקוחות	100%	-	1,441	839	182	-	-	-	-	-	-	-	2,462
יורם נוה [5][8]	זכר	מנהל חטיבת משאבים	100%	-	1,411	894	153	-	-	-	-	-	-	-	2,458
דני נוה [9]	זכר	יו"ר הדירקטוריון	85%	-	2,312	-	107	-	-	-	-	-	-	-	2,419

יובהר כי פרוט התגמולים שניתנו בשנת 2017 בטבלה לעיל הינו כפי שהוכרו בדוחות הכספיים לשנת 2017 ואינו זהה בהכרח לחישוב שמבוצע לצורך בחינת עמידת תגמול נושאי המשרה במדיניות התגמול של החברה, המצורפת כנספח לדוח התקופתי לשנת 2017.

[8] יצוין כי שכרו של מר כהן ללא הפרשות לתגמולים לרבות אובדן כושר עבודה והפרשה לפיצויים על פי דין הינו כ- 2.4 מש"ח.

[9] יצוין כי שכרה של גב' לוין ללא הפרשות לתגמולים לרבות אובדן כושר עבודה והפרשה לפיצויים על פי דין הינו כ- 1.3 מש"ח.

8. תגמולים לבעלי עניין ולנושאי משרה בכירה (המשך)

הערות לנתונים שבטבלה:

1. שכר צמוד למדד המחירים לצרכן, כהגדרת הצמדה למדד במדיניות התגמול של החברה (ראה סעיף 1 למדיניות התגמול) ("צמוד למדד"), למעט ביחס למנכ"ל וליו"ר אשר שכרם הוגבל בשנת הדוח, במגבלת התגמול הקבועה בסעיף 2(א) לחוק תגמול לנושאי משרה בתאגידים פיננסים ("אישור מיוחד ואי התרת הוצאה לצרכי מס בשל תגמול חריג), תשע"ו 2016 (בסעיף זה: "**חוק תגמול בכירים**" ו"**מגבלת התגמול**") והוא צמוד למדד, בהתאם למנגנון הקבוע בו. הסכום המצוין בטבלה כולל הפרשות לתגמולים לרבות אובדן כושר עבודה והפרשה לפיצויים על פי דין על סך רכיבי התגמול (שאינן כלולות בחישוב מגבלת התגמול), הפרשות בגין סיום העסקה, חופשה שנתית, דמי הבראה והטבות אחרות לרבות גילום בגין הוצאות רכב וטלפון נייד. על פי המנגנון הקבוע בחוק שכר בכירים, עלות שכרו של עובד בתאגיד פיננסי שתעלה על מגבלת התגמול , לא תותר בניכוי לצרכי מס לחברה בהתאם למנגנון הקבוע בחוק שכר בכירים. יצוין כי בהתאם למדיניות התגמול, החברה עשויה לשאת בהוצאה נוספת בגין עודף עלות שכר, ככל שנדרש, בגין רכיבים ששולמו החורגים מעלות זו.

2. ככלל, הסכום המצוין בטבלה לעיל מתייחס למלוא המענק המשתנה, המשולם במזומן, לו זכאי נושא המשרה בגין שנת הדוח, בהתעלם מהסדרי הפריסה של המענק הנדחה. סכומי התגמול המשתנה, אם וככל שמשולמים, המתקבלים בפועל נמוכים יותר, באופן שביחס לנושאי משרה ובעלי תפקיד מרכזי שיעור של 50% מהמענק בגין השנה, משולם במזומן ואילו 50% נדחה וישולם כשהוא צמוד למדד, על פני 3 שנים, ותשלומו מותנה בעמידה ביעדים המפורטים במדיניות התגמול בהתאם. אין ודאות כי סכום תגמול שנדחה, ישולם. בסמוך לאחר אישור הדוחות הכספיים ישוחררו מענקים נדחים שנרשמו בדוחות בשנים 2014 ו-2015 וטרם שולמו.

3. למעט אם צוין אחרת, סכום התשלום מבוסס מניות הינו על בסיס הערכת האופציות במועד הענקתן כאשר השווי ההוגן של כל מנה נפרס על פני תקופת ההבשלה. לפרטים נוספים בדבר תשלום מבוסס מניות, ראה באור 41 לדוחות הכספיים של החברה.

4. לפרטים בדבר תנאי העסקתו של מר איזי כהן ראה באור 38(ב)(5) לדוחות הכספיים של החברה. לפרטים בדבר כתבי אופציות שהוקצו למנכ"ל החברה בפברואר 2013 ומומשו ונמכרו במהלך שנת 2017, ראו באור 39(א) לדוחות הכספיים.

5. תנאי העסקתם של נושאי המשרה בחברה (שאינם המנכ"ל או היו"ר), לרבות אלו המפורטים בטבלה לעיל (להלן בסעיף זה: "**נושאי המשרה**"), נקבעו בהסכם העסקה אישי המגדיר את משכורת הבסיס וכן תנאים סוציאליים ופנסיוניים כמקובל לנושאי משרה בקבוצת כלל, לרבות הפרשות לביטוח פנסיוני למרכיב הפיצויים והתגמולים, ימי חופשה והבראה. בהתאם לתנאי הסכם ההעסקה של נושאי המשרה, במקרה של פיטורין או התפטרות, ייתן הצד שמפסיק את ההתקשרות הודעה מוקדמת של בין חודשיים לארבעה חודשים מראש לצד השני. ככלל, במקרה של הפסקת עבודה כאמור יהיו זכאים נושאי המשרה בנוסף לפיצויי הפיטורים, למענק חד פעמי בגובה 6 משכורות חודשיות (שכר יסוד) ללא תנאים סוציאליים וללא רכב, ובלבד שסיום יחסי העבודה לא נבע מהתפטרותו של נושא המשרה במהלך שנתיים ממועד תחילת ההעסקה (אך למעט אם ההתפטרות אירעה בתוך 12 חודשים ממועד העברת שליטה בחברה) והכל בכפוף לעמידה בתנאי מדיניות התגמול ובהתייחס להוראות המעבר כפי שנקבעו בחוזר התגמול, ככל שהן רלבנטיות ("מענק הפרישה"). נושאי המשרה זכאים לתשלום פיצויי הפיטורין בין בהתפטרות ובין בפיטורין, למעט בנסיבות שאינן מזכות על פי דין בתשלום פיצויי פיטורין. כחלק מתנאי העסקתם, זכאים נושאי המשרה לרכב שהחברה מעמידה לרשותם והחברה נושאת בגילום המס אשר חל עליהם בגין כך. בנוסף, זכאים נושאי המשרה למענק שנתי בהתאם לקריטריונים הנהוגים בקבוצה באשר למנהלים בדרגתם ובהתאם למדיניות התגמול של החברה (המפורסמת במסגרת הדוח התקופתי של החברה) כאשר בונוס המטרה של נושאי המשרה הבכירים עמד בשנת הדוח על שיעור מקסימלי של 0.266% מהרווח הכולל, וזכאותם לבונוס הינה בהתאם לעמידת החברה בתנאי הסף לקבלת מענק שנתי בהתאם למדיניות התגמול ולעמידתם של נושאי המשרה ביעדים (המתייחסים לביצועיהם האישיים ו/או לביצועי היחידה עליהם מופקדים ו/או לביצועי החברה, כאשר היעדים יכולים להיות כמותיים או איכותיים, מדידים או נתונים לשיקול דעת). היעדים יקבעו לנושאי המשרה מדי שנה, למעט ביחס לרכיב שהינו בשיקול דעת. בכל מקרה, נושאי המשרה הבכירה לא יהיו זכאים למענק שנתי העולה על 1 מיליון ש"ח. לפרטים נוספים, ראו נספח לדוח התקופתי.

8. תגמולים לבעלי עניין ולנושאי משרה בכירה (המשך)

הערות לנתונים שבטבלה: (המשך)

5. (המשך)

יצוין כי אין במדיניות התגמול כדי לפגוע בזכויות שנצברו ו/או שיצברו בגין תקופות הקודמות למועד זה וכן בהתקשרויות ו/או בזכויות אחרות של העובדים בקשר עם כהונתם והעסקתם בחברה, הקיימות קודם לכניסת חוזר התגמול ו/או התיקון לחוזר התגמול לתוקף ולפרסומם וקודם לפרסום מדיניות התגמול או בגין תקופות לגביהן חלים הסכמים שקדמו להם ("**הוראת המעבר**"). עוד יצוין כי בתום 2016 ו- 2017 פקעו הוראות מעבר של חוזר התגמול והתיקון לו, בהתאמה, ובהתאם הותאמו הסכמי ההעסקה של נושאי המשרה להוראות מדיניות התגמול, חוזר התגמול והתיקון לחוזר התגמול. ביום 9 באוקטובר 2016, בעקבות כניסתו לתוקף של חוק תגמול בכירים, הודיעה החברה לנושאי משרה בה כי החל ממועד כניסתו לתוקף של חוק תגמול בכירים, ביום 12 באוקטובר 2016, מותאם התגמול לו הם זכאים להוראות חוק תגמול בכירים.

ככלל, עד לשנת 2015 (כולל) היה נהוג להקצות אופציות של כלל החזקות לנושאי המשרה בחברה. לפרטים, ראו כמפורט ביחס לכל אחד מהם.

החברה רוכשת עבור נושאי המשרה בקבוצה ביטוח נושאי משרה ולכל אחד מנושאי המשרה בחברה הוענקו כתבי פטור וכתבי שיפוי מהחברה.

6. ענת לוין, משנה למנכ"ל, מכהנת כמנהלת חטיבת השקעות, מימון ופיננסים וכמנכ"לית כנ"ף, החל מחודש פברואר 2015 (עד לחודש מאי 2016 כיהנה כמנהלת חטיבת פיננסים, השקעות ואשראי ומנכ"לית כנף). תנאי העסקתה נקבעו בהסכם העסקה אישי, המקביל להסכם ההעסקה המפורט בס"ק 5 לעיל. באוגוסט 2015 הוקצו לענת לוין 140,000 כתבי אופציה מתוכנית 2015, בגין כל אחת מהשנים 2015-2017. כל אחת מבין ההקצאות כאמור, תהיה ניתנת למימוש למניות על פי 3 שנים, במחיר מימוש מדורג של 66.12 ש"ח עד 69.70 למנות בגין 2015, 67.70 ש"ח עד 70.85 ש"ח למנות בגין 2016 ו- 69.27 ש"ח עד 72.42 ש"ח למנות בגין 2017. בהתאם לתכנית האופציות משנת 2015, שהינה תכנית מותנית ביצועים, זכאותה של ענת לוין לאופציות שניתנו לה בגין כל שנה, תותנה בעמידה בתנאי הסף לגיבוש הזכאות. בנוסף, הבשלת אופציות על פני השנים, תותנה בקיומם של תנאי ההבשלה. התנאים האמורים, מותנים בהתקיימותם של יעדים כמותיים ניתנים למדידה. התגבשות תנאי הזכאות לאופציות שהוענקו בגין שנה מסוימת, תבחן בסמוך למועד פרסום הדוח התקופתי ביחס לשנה הנבדקת ("**מועד התגבשות הזכאות**"). הקצאה שהתקימה לגביה הזכאות, תבשיל על פני שלוש שנים, בשלוש מנות, על פי מחיר מימוש מדורג (כפוף להתאמה, בין היתר, בגין חלוקת דיבידנד). מועד ההבשלה הראשון של כתבי האופציה יהיה ביום 1 באפריל שיחול בסמוך לחלוף שנה, שנתיים ושלוש שנים ממועד התגבשות הזכאות. כל מנה תפקע לאחר שנתיים ממועד הבשלתה ("**מועד הפקיעה**"). ענת לוין לא היתה זכאית לאופציות שהוקצו לה בגין שנת 2016 מאחר שהחברה לא עמדה בתנאי הסף לגיבוש הזכאות ולפיכך אופציות אלה חזרו למאגר האופציות.

על מנת לעמוד במגבלת התגמול ויתרה ענת לוין על חלק מהמענק. בנוסף, ביחס לאופציות שניתנו בגין שנת 2017- בשל מדיניות התגמול וחוק שכר בכירים, בשנת הדוח ויתרה ענת לוין על 28,655 כתבי אופציה, מתוך 46,666 כתבי אופציות שניתנו בגין שנה זו, והיא לא תהיה זכאית לכתבי אופציות אלה, באופן שסך התגמול שיתקבל בידה לא יעלה על 2.5 מליון ש"ח. יצוין כי למרות הויתור, ההוצאה החשבונאית בגין כתבי אופציות אלה נרשמה במלואה בדוחותיה הכספיים של החברה לשנת הדוח.
בהתאם, נכון למועד זה נותרו בידה 46,667 אופציות שניתנות למימוש בגין שנת 2015 ו- 18,011 אופציות בגין שנת 2017 אשר הבשלתן מותנית בעמידה בתנאי ההבשלה לפי תכנית 2015.

7. דניאל כהן, משנה למנכ"ל, מכהן כמנהל חטיבת הבריאות החל מינואר 2013, ובנוסף כמנהל מערך הלקוחות החל מינואר 2018. תנאי העסקתו נקבעו בהסכם העסקה אישי, המקביל להסכם ההעסקה המפורט בס"ק 5 לעיל. המענק כאמור לעיל כולל רכיב מענק מיוחד בהתאם למדיניות התגמול של החברה. בהתאם לתכנית האופציות משנת 2013 בפברואר 2013 הוקצו לדניאל כהן 70,000 כתבי אופציה המחולקים לשלש מנות, הניתנות למימוש למניות על פי מחיר מימוש מדורג של 55 ש"ח למניה (למנה הראשונה), 57.5 ש"ח למניה (למנה השניה) ו- 60 ש"ח למניה (למנה השלישית) (כפוף להתאמה, בין היתר, בגין חלוקת דיבידנד). מר כהן מימש במהלך שנת הדוח ולאחריה אופציות אלו. בהתאם לתכנית האופציות משנת 2013, באוקטובר 2014 הוקצו לדניאל כהן 35,000 כתבי אופציה, מתכנית 2013, המחולקים לשלש מנות, הניתנות למימוש למניות על פי מחיר מימוש מדורג של 68.5 ש"ח למניה (למנה הראשונה), 70.1 ש"ח למניה (למנה השניה) ו- 71.72 ש"ח למניה (למנה השלישית) (כפוף להתאמה, בין היתר, בגין חלוקת דיבידנד).

8. תגמולים לבעלי עניין ולנושאי משרה בכירה (המשך)

<u>הערות לנתונים שבטבלה: (המשך)</u>

7. (המשך)

המנות ניתנות למימוש למשך שנתיים לאחר תקופת הבשלה מדורגת של שנתיים (מנה ראשונה), שלש שנים (מנה שניה) וארבע שנים (מנה שלישית) נכון למועד דוח זה, המנה הראשונה והמנה השניה הבשילו.

כמו כן, באוגוסט 2015 הוקצו לדניאל כהן 35,000 כתבי אופציה מתוכנית 2015, בגין השנים 2015-2017, הניתנים למימוש למניות על פי מחיר מימוש מדורג של 66.12 ש"ח עד 69.70 למנות בגין 2015, 67.70 ש"ח עד 70.85 ש"ח למנות בגין 2016 ו- 69.27 ש"ח עד 72.42 ש"ח למנות בגין 2017. בהתאם לתכנית האופציות משנת 2015, שהינה תכנית מותנית ביצועים, זכאותו של דניאל כהן לאופציות שניתנו לו בגין כל שנה, תותנה בעמידה בתנאי הסף לגיבוש הזכאות. בנוסף, הבשלת אופציות על פני השנים, תותנה בקיומם של תנאי ההבשלה. התנאים האמורים, מותנים בהתקיימותם של יעדים כמותיים ניתנים למדידה. התגבשות תנאי הזכאות לאופציות שהוענקו בגין שנה מסוימת, תבחן בסמוך למועד פרסום הדוח התקופתי ביחס לשנה הנבדקת ("מועד התגבשות הזכאות"). הקצאה שהתקימה לגביה הזכאות, תבשיל על פני שלוש שנים, בשלוש מנות, על פי מחיר מימוש מדורג (כפוף להתאמה, בין היתר, בגין חלוקת דיבידנד). מועד ההבשלה הראשון של כתבי האופציה יהיה ביום 1 באפריל שיחול בסמוך לחלוף שנה, שנתיים ושלוש שנים ממועד התגבשות הזכאות. כל מנה תפקע לאחר שנתיים ממועד הבשלתה ("מועד הפקיעה"). דניאל כהן לא היה זכאית לאופציות שהוקצו לו בגין שנת 2016 מאחר שהחברה לא עמדה בתנאי הסף לגיבוש הזכאות ולפיכך אופציות אלה חזרו למאגר האופציות.

בהתאם, נכון למועד זה נותרו בידו 11,667 אופציות שניתנות למימוש בגין שנת 2015 ו- 11,666 אופציות שניתנות למימוש בגין שנת 2017 והן מותנות בעמידה בתנאי ההבשלה לפי תכנית 2015.

8. יורם נוה, משנה למנכ"ל, מכהן כמנהל חטיבת משאבים בחברה החל מינואר 2014, קודם לכן כיהן כמנכ"ל כלל פיננסים וכלל פיננסים בטוחה החל מדצמבר 2011. תנאי העסקתו נקבעו בהסכם העסקה אישי, המקביל להסכם ההעסקה המפורט בס"ק 5 לעיל. בהתאם לתכנית האופציות משנת 2007, הקצתה כלל החזקות בשנת 2012 למר נוה 75,000 כתבי אופציה במחיר מימוש של 75 ש"ח לכל כתב אופציה (צמוד למדד המחירים לצרכן בגין חודש נובמבר 2011), נכון למועד זה פקעו כל כתבי האופציה האמורים ולא מומשו. בהתאם לתכנית האופציות משנת 2013 בפברואר 2014 הוקצו ליורם נוה 90,000 כתבי אופציה המחולקים לשלש מנות, הניתנות למימוש למניות על פי מחיר מימוש מדורג של 71 ש"ח למניה (למנה הראשונה), 72.75 ש"ח למניה (למנה השניה) ו- 74.5 ש"ח למניה (למנה השלישית) (כפוף להתאמה, בין היתר, בגין חלוקת דיבידנד). המנות ניתנות למימוש למשך שנתיים לאחר תקופת הבשלה מדורגת של שנתיים (מנה ראשונה), שלש שנים (מנה שניה) וארבע שנים (מנה שלישית). נכון למועד זה פקעו בלי שמומשו כתבי האופציה של המנה הראשונה וכתבי האופציה של המנה השניה הבשילו וטרם מומשו.

9. לפרטים בדבר תנאי העסקתו של מר דני נוה ראה באור 38(ב)(4) לדוחות הכספיים של החברה. לפרטים בדבר כתבי אופציות שהוקצו ליו"ר הדירקטוריון ראו באור 39(א) לדוחות הכספיים.

8. תגמולים לבעלי עניין ולנושאי משרה בכירה (המשך)

א. **תוכניות תגמול -** לפרטים נוספים ביחס לתוכניות תגמול הוני, ראו באור 39(א) לדוחות הכספיים. למדיניות התגמול של החברה, בהתאם לחוזרי האוצר בעניין מדיניות תגמול בגופים מוסדיים, ראו נספח "מדיניות תגמול" בחלק א' לדוח התקופתי.

ב. **גמול לדירקטורים** - תשלומי החברה בכל אחת מהשנים 2017 ו- 2016 לדירקטורים של החברה בגין כהונתם בדירקטוריון החברה (למעט תשלומים ליו"ר דירקטוריון החברה) עמדו על סך כולל של כ- 2,470 אלפי ש"ח וכ- 2,339 אלפי ש"ח, בהתאמה., הגמול הניתן לדירקטורים בחברה הינו הגמול המרבי בהתאם לדרגתה של החברה לדירקטורים שאינם בעלי מומחיות (הגמול הינו בלא התחשבות במיומנות כלשהי), והכל בהתאם לחוזר האוצר ולתקנות החברות (כללים בדבר גמול והוצאות לדירקטור חיצוני) תש"ס-2000.

החברה משתתפת ב-80% מעלות שכר הדירקטורים המשותפים, המכהנים הן בחברה והן בכלל החזקות (לא כולל שכרו של יו"ר הדירקטוריון שמשולם בנפרד ע"י החברה). הסכומים האמורים לעיל, הינם לאחר השתתפות כלל החזקות ב- 20% מהשכר כאמור. הסכומים האמורים לעיל, הינם לאחר השתתפות כלל החזקות כאמור.

לעניין שכר יו"ר דירקטוריון החברה, שאינו כלול בסך האמור לעיל, ראו באור 38(ב)(4) לדוחות הכספיים של החברה.

ג. **דמי ניהול לבעלי עניין** – לפרטים בדבר דמי ניהול המשולמים מחברות בקבוצת כלל החזקות, ראו סעיף 10ג(3) להלן.

9. בעל השליטה בתאגיד (תקנה 21א)

כלל החזקות, חברה אשר ניירות ערך שלה רשומים למסחר בבורסה לניירות ערך בתל אביב בע"מ ואשר מידע לגביה מתפרסם לציבור, מחזיקה כ-99.98% מזכויות ההצבעה בחברה.

כ-34.8% מהון המניות המונפק של כלל החזקות ומזכויות ההצבעה בה מוחזקים עבור אי די בי חברה לפתוח בע"מ (להלן: "**אי די בי פתוח**") באמצעות הנאמן, מר משה טרי (להלן: "**הנאמן למניות השליטה**"), אשר מונה כנאמן למניות וזכויות ההצבעה האמורות (ראה באור 1(ב)(2) לדוחות הכספיים של החברה). נוסף על ההחזקה באמצעות הנאמן למניות השליטה, מחזיקה אי די בי פתוח במישרין כ-5% מההון המונפק של כלל החזקות, ובסך הכל כ-39.8% מההון המונפק של כלל החזקות[10] (כ-39.4% בדילול מלא).

למען הזהירות, מתייחסת החברה לאי די בי פתוח כבעלת השליטה בחברה לעניין תקנה 21א[11].

למיטב ידיעת החברה, אי די בי פתוח, הינה חברה פרטית אשר אגרות החוב שלה רשומות למסחר בבורסה לניירות ערך בתל אביב בע"מ וככזו הינה תאגיד מדווח על פי חוק ניירות ערך. לפרטים אודות מינוי הנאמן למניות השליטה בכלל החזקות ומכתבי הממונה בדבר הפעלת הזכויות הנלוות לאמצעי השליטה האמורים ראו באור 1 לדוחות הכספיים.

לפרטים נוספים בדבר שינויים צפויים בשליטה בחברה, לרבות לעניין דרישה למכירת החזקות של אי די בי פתוח בכלל החזקות והליכים משפטיים שמתנהלים בענין, ראו מכתבי הממונה והכל כמפורט בבאור 1 לדוחות הכספיים

לעניין הסכם בין אי די בי פתוח לבנק הפועלים בע"מ (להלן: "**בנק הפועלים**") מחודש מרץ 1999 ביחס לכלל החזקות (להלן: "**הסכם בעלי המניות**") יצוין כי למיטב ידיעתה של החברה, בחודש מאי 2009 הודיע בנק הפועלים לאי די בי פתוח (באמצעות באי כוחה) כי הוא איננו מבקש למנות דירקטורים כלשהם מטעמו לדירקטוריון כלל החזקות, וזאת כל עוד הוא לא יודיע לאי די בי פתוח אחרת. למיטב ידיעת החברה, בעקבות התקשרות אי די בי פתוח בהסכם למכירת מניות כלל החזקות, בחודש אוגוסט 2013 (התקשרות שפקעה מבלי שהושלמה בחודש מאי 2014) וכן בעקבות מגעים להתקשרות בהסכם למכירת מניות החברה בחודש דצמבר 2015, פנה בנק הפועלים לאי די בי פתוח בעניין זה והציג עמדה ראשונית לפיה, בהתאם להוראות הסכם בעלי המניות בקשר עם צירוף משקיע אסטרטגי לחברה, דרושה הסכמתו של בנק הפועלים לזהות המשקיע וכן לבנק הפועלים קיימת זכות הצטרפות פרו-ראטה למכירות האמורות בהתאם לשיעור החזקותיו בחברה. לעמדת אי די בי פתוח אשר נמסרה לבנק הפועלים בקשר עם אותן עסקאות, אין להוראות הסכם בעלי המניות הנוגעות לצירוף משקיע אסטרטגי תחולה במכלול נסיבות העניין והעסקה.

[10] ביום 22 במרס 2017, דיווחה אי די בי פתוח כי שיעבדה כ-4.99% (4.87% בדילול מלא, המהוות נכון למועד זה כ- 4.98% וכ- 4.92% בדילול מלא) ממניות כלל החזקות המוחזקות על ידי אי די בי פתוח לטובת הנאמן למחזיקי אגרות החוב (סדרה יא') של אי די בי פתוח. לפרטים אודות הנפקת אגרות החוב (סדרה יא') של אי די בי פתוח, ראו סעיף 4(ב) להלן.

[11] ראה חוות דעת משפטית שקיבלה החברה שעניינה שליטה לצורך פרק עסקאות בעלי עניין בחוק החברות כמפורט בסעיף 13 (ב) להלן.

10. עסקאות עם בעל שליטה[12]

(תקנה 22)

כאמור, החברה מתייחסת לאי די בי פתוח ולבעלי השליטה בה כבעלי שליטה בכלל החזקות וזאת למען הזהירות בלבד, ובהתאמה מתייחסת גם לעסקאות עם חברות שהגורמים האמורים הינם בעלי עניין בהן ("**הגורמים מקבוצת אי די בי**") כעסקאות שלבעל השליטה בחברה יש בהן עניין אישי.

יצוין כי בהתאם לחוות דעת משפטית שקיבלה החברה, שאושרה בוועדת הביקורת ודירקטוריון החברה ביום 27 בינואר 2016, אי די בי פתוח אינה נחשבת בעלת שליטה בכלל החזקות לעניין פרק עסקאות בעלי עניין בחוק החברות. עם זאת, למען הזהירות בלבד, החליטה החברה כי תמשיך לראות בעסקאות עם אי די בי פתוח כעסקאות עם בעלת שליטה וכן תראה בעסקאות עם צד שלישי שלאי די בי פתוח יש עניין אישי בהן כעסקאות שלבעל השליטה יש בהן עניין אישי, וזאת למעט ביחס להתקשרות בעסקאות עם מי שעשוי להיחשב נושה מהותי של אי די בי פתוח או של בעלי השליטה בה, לרבות תאגידים בנקאיים[13], שאז לא תראה בהן כעסקאות שלבעלי השליטה בחברה יש בהן עניין אישי, הטעונות אישורים בהתאם לסעיפים 270(4) ו- 275 לחוק החברות.

א. עסקאות זניחות

ביום 18 ו- 22 במרס 2018, החליטו ועדת הביקורת ודירקטוריון החברה, בהתאמה, לעדכן קווים מנחים וכללים לסיווגה של עסקה של החברה או חברה מאוחדת שלה עם בעל עניין בה כעסקה זניחה כקבוע בתקנה 41(א3)(א)(1) לתקנות ניירות ערך (דוחות כספיים שנתיים), התש"ע -2010 ("**תקנות דוחות כספיים**"). כללים וקווים מנחים אלו ישמשו גם לבחינת היקף הגילוי בדוח התקופתי ובתשקיף (לרבות בדוחות הצעת מדף) לגבי עסקה של החברה, תאגיד בשליטתה וחברה קשורה שלה עם בעל שליטה או שלבעל השליטה יש באישורה עניין אישי כקבוע בתקנה 22 לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומיידיים), התש"ל-1970 ("**תקנות דוחות תקופתיים**") ובתקנה 54 לתקנות ניירות ערך (פרטי התשקיף וטיוטת התשקיף – מבנה וצורה), התשכ"ט-1969 ("**תקנות פרטי תשקיף**" שהיתה בתוקף עד ליום 15 בינואר 2016 (סוגי העסקאות הקבועים בתקנות דוחות כספיים, בתקנות דוחות תקופתיים ובתקנות פרטי תשקיף הנזכרים לעיל, (להלן: "**עסקאות בעל עניין**"). יצויין כי הקווים המנחים והכללים כאמור משמשים גם לצרכי סיווג עסקאות בהתאם להוראות סעיף 117(2א) לחוק החברות. לפרטים נוספים בדבר נוהל עסקאות בעלי ענין, לרבות קווים מנחים לסיווגה של עסקה כעסקה זניחה, ולפרטים נוספים בדבר נוהל בחינת המהותיות לענין החובה להגיש דיווח מיידי עליו מכח תקנה 36 לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומיידיים), התש"ל-1970, וכן לצורך סיווג עסקאות כאמור בסעיף 270(1), (4) ו-(4א) לחוק החברות, ראה להלן.

במהלך העסקים הרגיל שלהן, החברה וחברות מאוחדות וקשורות שלה, מבצעות או עשויות לבצע עסקאות בעל עניין, וכן יש להן או עשויות להיות להן התחייבויות לביצוע עסקאות כאמור, לרבות עסקאות מן הסוגים ובעלות מאפיינים כמפורט להלן:

1. <u>עסקאות רכישת שירותים ו/או מוצרים ו/או השקעות:</u>

(**א**) עסקאות עם תאגידים בנקאיים ומוסדות פיננסיים, לרבות פקדונות ושירותי בנקאות נלווים, הסכמי אשראי ומסגרות אשראי; (**ב**) עסקאות רכישה של מוצרים ושירותים (כגון: מוצרי ושרותי תקשורת וטלפוניה, מוצרי מזון, מוצרי חשמל, צרכי משרד וריהוט, מוצרי נייר, ביגוד, מוצרי היגיינה ומוצרים משלימים לניקיון ולמטבח); (**ג**) רכישת ו/או מתן סבסוד לרכישת תווי קניה; (**ד**) עסקאות לרכישת שירותי נסיעות ותיירות; (**ה**) שירותי הפקת אירועים; (**ו**) ניהול ושירותים לנכסי נדל"ן מניב; (**ז**) השקעות פיננסיות במסגרת קונסורציום ו/או רכישת ניירות ערך במסגרת הנפקות לציבור ו/או הנפקות פרטיות לגופים מוסדיים ו/או עסקאות פרטיות; (**ח**) השקעה בקרנות ו/או רכישת זכויות בקרנות; (**ט**) ייעוץ מחשובי וארגוני; (**י**) שירותי דירוג חברות או הנפקות וחיתום הפצת ני"ע, תיווך בני"ע וברוקראז'; (**יא**) שירותי תיווך בעסקי ביטוח, פנסיה וגמל על ידי סוכנויות ביטוח; (**יב**) שכירות ניהול והשכרת נכסים; (**יג**) רכישה ומכירה של נכסים ביחד עם בעלי עניין; (**יד**) שירותי ניהול השקעות/אשראי, לרבות דירוג אשראי; (**טו**) רכישת שירותים פיננסים ו/או כלכליים לרבות, ייעוץ כלכלי ועסקי, שירותי חבר בורסה, שירותי חיתום ובנקאות השקעות; (**טז**) שרותי מחשוב ותוכנה.

12 יצוין כי לאור האמור בסעיף 9 לעיל, העסקאות המתוארות בסעיף זה כוללות, בין היתר, עסקאות שנעשו בשנת הדוח ו/או היו בתוקף במהלך שנת הדוח, עם מי שבמועד ההתקשרות, נחשבו למען הזהירות כבעלי שליטה או עסקאות שלמי שנחשבו למען הזהירות בעלי שליטה היה בהן, בעת ההתקשרות, עניין אישי. בנוסף, לאור האמור בסעיף 9 לעיל לענין הסדר הנושים באי די בי אחזקות ולענין מינוי הנאמן, החברה הפסיקה לראות בהתקשרויות עם ה"ה נוחי דנקנר, שלי ברגמן, אברהם לבנת ויצחק ורות מנור, או התקשרויות שיש למי מהם עניין אישי בהן, כעסקאות עם בעלי שליטה, ותמשיך לראות לעת עתה בנאמן למניות השליטה ולמען הזהירות בלבד גם באידיבי פתוח כבעלי שליטה, לצורך אישור וסיווג עסקאות עם בעלי שליטה. להתפתחויות בקשר עם שינויי השליטה הצפויים בכלל החזקות ו/או בבעלת השליטה בכלל החזקות, ראו באור 1 לדוחות הכספיים.

13 במרס 2013, במסגרת דיווחיה של החברה, התפרסמה עמדה של רשות ניירות ערך, הקובעת, בין היתר, כי עסקה של חברה ציבורית עם נושה מהותי של בעל השליטה, שעה שבעל השליטה מצוי במצוקה תזרימית והחלטותיו של אותו נושה מהותי עשויות להשפיע על עתידו, מקימה לבעל השליטה עניין אישי (להלן: "**עמדת הרשות**").

10. עסקאות עם בעל שליטה

(תקנה 22)

2. <u>עסקאות מכירות שירותים ו/או מוצרים</u>

(א) מכירת פוליסות ביטוח שהוצאו על ידי המבטחים בקבוצת כלל החזקות בכל ענפי הביטוח לבעלי העניין בחברה ו/או לאחרים כאשר לבעלי העניין יש עניין אישי בהתקשרות ו/או לעובדי גופים כנ"ל, לרבות פוליסות המשותפות לחברה ו/או לאי די בי ולחברות נוספות בקבוצת החברה ו/או בקבוצת אי די בי (לרבות ביטוח נאמנות עובדים, ביטוחי נכסים רכוש וחבויות, ביטוחי מנהלים, ביטוחי אחריות מקצועית וכו'); **(ב)** מתן שירותי תיווך בעסקי ביטוח על ידי סוכנויות ביטוח; **((ג)** מתן שירותי ניהול קופות גמל ו/או קרנות פנסיה לתאגידים ו/או לעובדיהם; **(ד)** הענקת שירותים בנקאיים, פיננסים ו/או כלכליים לרבות, פקטורינג, מימון ומשכנתאות; **(ה)** השכרת נכסים.

יצוין כי הליך אישור תביעות של צד קרוב, לקבלת תגמולי ביטוח, אף שמהווה יישום של תנאי הפוליסה, אושר למען הזהירות על ידי ועדת הביקורת במסגרת נוהל נפרד בו אושרו מראש הליכי אישור של תביעות אלו.

בחינת שאלת זניחות העסקה תבוצע על פי הקריטריונים הרלוונטיים מתוך אלה המפורטים להלן. בחינת מהותיות העסקה תבוצע על פי הקריטריונים הקבועים בנוהל המהותיות של החברה.

במקרה של עסקה עם בעל השליטה או שלבעל השליטה בקבוצה יש בה עניין אישי - תיבחן שאלת הזניחות לגבי פעילותה ותוצאותיה של כלל החזקות.

במקרה של עסקה עם נושא משרה שלבעל השליטה אין בה עניין אישי - תיבחן שאלת הזניחות לגבי פעילותה ותוצאותיה של החברה המתקשרת בעסקה.

כל מקרה ייבדק לגופו ותיערך בחינה כמותית ובחינה איכותית ביחס לאירוע הרלוונטי, זאת על בסיס מכלול האינפורמציה, הנתונים, עובדות המקרה וההערכות תחת מכלול הנסיבות הרלוונטיות בחברה.

10. עסקאות עם בעל שליטה (המשך)

(תקנה 22)

ב. עסקאות שאינן מנויות בסעיף 270 (4) לחוק החברות ואינן זניחות

במהלך שנת הדוח, לא התקשרו החברה וחברות הקבוצה בעסקאות עם גורמים מקבוצת אי די בי ו/או עם אחרים שלאי די בי ו/או לנאמן יש בהם ענין אישי ואשר אינן מנויות בסעיף 270(4) לחוק החברות ואינן זניחות וכן לא היו עסקאות כאמור בתוקף, למועד הדוח.

ג. עסקאות המנויות בסעיף 270 (4) לחוק החברות

להלן פרטים, לפי מיטב ידיעת החברה, בדבר עסקאות חריגות של הקבוצה עם בעלי השליטה בחברה או עסקאות חריגות של הקבוצה עם צדדים שלישיים אשר לבעלי השליטה בחברה ענין אישי בהן, אשר ההתקשרות בעסקאות כאמור בוצעה במהלך השנה שקדמה למועד דוח זה, או אשר הינן בתוקף במועד דוח זה:

(1) הסכם הלוואה לכלל סוכנויות

במהלך השנים העמידה החברה לכלל החזקות סוכנויות (1998) בע"מ (להלן: "**כלל סוכנויות**"), חברת בת של כלל החזקות, הלוואות לצורך פעילותה השוטפת. נכון ליום 31 בדצמבר 2017, לכלל סוכנויות יתרת הלוואות בסך 5,703 אלפי ש"ח. יתרת ההלוואות תסולק על ידי כלל סוכנויות באמצעות שני (2) תשלומים, שישולמו בין השנים 2018 ועד 2019. ההלוואות צמודות למדד ונושאת ריבית שנתית בשיעור של 4%.

(2) תשלום לכלל ביט מערכות

החברה וכן חברות בשליטתה מקבלות שירותי מחשב מסוגים שונים לרבות פיתוח ותמיכה במערכות מידע, מחברת כללביט מערכות בע"מ (להלן: "**כללביט**"), חברה בבעלותה המלאה של כלל החזקות, בעלת השליטה בחברה. התמורה בגין שירותים שניתנים על ידי עובדי כללביט, משולמת בהתאם לעלויות בפועל בתוספת 1%. ככל שניתן שירות ייעודי או מפותח מוצר ספציפי לחברה ע"י כלל ביט מערכות, החברה נושאת במלוא העלויות הכרוכות בשירות או המוצר בהתאמה, כאמור לעיל. ככל שניתנים על ידי כלל ביט מערכות שירותים כלליים לכל או חלק מחברות קבוצת כלל החזקות, החברה משלמת את חלקה היחסי בעלויות האמורות על פי היחס בין מספר עמדות המחשב של החברה לעומת סך עמדות המחשב של החברות הרלבנטיות. תמורת שירותי המחשב האמורים, שילמו החברות האמורות לכללביט בשנת הדוח סך של כ-161מיליוני ש"ח.

(3) מתן שירותי ניהול

החברה מעניקה שירותי מטה שונים, בעצמה ובאמצעות צדדים שלישים, ובעיקר: ביקורת פנים, יעוץ משפטי, חשבות, מיכון, מיסים ומשאבי אנוש לחברות מקבוצת כלל החזקות. בתמורה מקבלת החברה החזר הוצאות מאותן החברות בסכום שנקבע על פי מודל העמסת עלויות. סך ההחזר שקיבלה החברה בשנת הדוח מחברות בקבוצת כלל החזקות (לא כולל חברות בבעלותה המלאה של החברה) עמד על סך של 1,157 אלפי ש"ח.

(4) התחייבות כלל החזקות ואי די בי אחזקות כלפי המפקח על הביטוח

להתחייבות כלל החזקות כלפי המפקח להשלמת הון בחברה, להתחייבות החברה להשלמת הון בכלל ביטוח אשראי ובכלל פנסיה וגמל ולהתחייבות אי די בי אחזקות כלפי המפקח על הביטוח להשלמת הון, בחברה, בכלל ביטוח אשראי ובכלל פנסיה וגמל ולהודעת המפקח מיום 8 במאי 2014 לענין ביטול היתרי השליטה של אידיבי אחזקות ראה באור 16(ה)(5) בדוחותיה הכספיים של החברה.

10. עסקאות עם בעל שליטה (המשך)

(תקנה 22)

ג. עסקאות המנויות בסעיף 270 (4) לחוק החברות (המשך)

(5) השקעה בקרן שווקים מתעוררים Emerging Markets Credit Opportunity Fund (EMCO)

ביום 11 באוגוסט 2010 אישרו ועדת הביקורת ודירקטוריון החברה את התקשרותה בעסקה במסגרתה גופים מקבוצת כלל החזקות עסקי ביטוח (להלן: "קבוצת כלל ביטוח") וכור תעשיות בע"מ, חברה מקבוצת אי די בי, (להלן: "כור") יתחייבו להשקיע סך כולל של 250 מילוני דולר – 125 מילוני דולר על-ידי קבוצת כלל ביטוח ו-125 מילוני דולר על-ידי כור - בקרן Credit Suisse Emerging Markets Opportunity Fund L.P. (להלן: "הקרן"), שהינה קרן השקעות פרטית שתנוהל על-ידי תאגידים מקבוצת הבנק השוויצרי Credit Suisse ("קרדיט סוויס") ואשר מטרתה ביצוע השקעות בשווקים מתעוררים, בעיקר באמצעות מוצרי חוב. בין חברות קבוצת כלל ביטוח לבין כור נחתם הסכם להסדרת זכויותיהם וחובותיהם ההדדיות בקרן. עוד אושר כי בהתאם לתקנה 1(4) לתקנות החברות (הקלות בעסקאות עם בעלי עניין), תש"ס-2000, תנאי ההשקעה המשותפת בקרן לגבי קבוצת כלל ביטוח אינם שונים באופן מהותי מתנאיה לגבי כור, בשים לב לחלקן היחסי בהשקעה המשותפת. ביום 22 בנובמבר 2010 נחתמו הסכמי ההשקעה בקרן על פיהם התחייבו קבוצת כלל ביטוח וכור להשקיע בקרן סך של 250 מליון דולר (125 מליון דולר על ידי קבוצת כלל ביטוח, מתוכם, סך של כ-33 מילוני דולר מכספים שכנגד התחייבויות שאינן תלויות תשואה והיתרה מכספי עמיתים (כספים שכנגד התחייבויות תלויות תשואה, קופות גמל וקרנות פנסיה ו- 125 מליוני דולר על ידי כור), מתוך היקף השקעה כולל בקרן של כ-1 מיליארד דולר. ביום 8 במאי 2013 הודיע מנהל הקרן כי הפחית את יתרת ההתחייבות של המשקיעים בקרן ל 2.5% מסכום ההתחייבות המקורי לקרן, שיימשך רק בגין דמי ניהול, השקעות המשך והתחייבות לשיפוי. בהתאם להסכם עם מנהל הקרן מפברואר 2016 נכון למועד הדוח אין יתרת התחייבויות של המשקיעים בקרן, למעט אפשרות לקיזוז דמי ניהול בסכומים זניחים מחלוקות עתידיות. היקף ההשקעות המצטבר של קבוצת כלל ביטוח באמקו עומד על סך של כ- 45 מיליוני דולר.
יתרת ההשקעה של קבוצת כלל ביטוח למועד הדוח בניכוי החזרים בסך של כ-35.5 מיליוני דולר שהתקבלו, הינה כ-8.9 מיליוני דולר.

העניין האישי של בעל השליטה בעסקה - למיטב ידיעת החברה, מי שעשויים להיחשב למען הזהירות, כבעלי עניין אישי בהתקשרות (למעט עניין אישי הנובע מעניינה של החברה ו/או חברות בשליטתה), בשנת הדוח, הינם אי די בי פתוח ובעל השליטה בה, כאמור בסעיף 12 לעיל. הענין האישי נובע מכך שכור הינה חברה בשליטת אי די בי פתוח ובשל העובדה שהמשקיעים בקרן (לרבות כור) הינם או היו גופים קשורים לקרדיט סוויס, או נמנים על בעלי המניות העיקריים שלה או גופים קשורים אליהם. בהקשר זה יצוין כי לפי דיווחיה של כור במהלך מחצית השניה של שנת 2013 ועד וכולל חודש ינואר 2014 מימשה כור את מלוא החזקתה במניות קרדיט סוויס ולמועד פרסום הדוח היא אינה מחזיקה עוד במניות קרדיט סוויס.

(6) שירותי ייזום, ניהול ותפעול של פעילות אשראי מגובה משכנתאות

החברה מקבלת מכלל אשראי ומימון בע"מ, חברה בת של כלל החזקות, שירותי ייזום, ניהול ותפעול של פעילות אשראי מגובה משכנתאות מכספי החברה (נוסטרו ומשתתף). בתמורה משלמת החברה לכלל אשראי ומימון בע"מ סכומים לכיסוי של הוצאות יחידת המשכנתאות. סך הסכומים ששילמה החברה לכלל אשראי ומימון בע"מ בשנת הדוח בגין השירותים האמורים עומד על סך של כ- 5,974 אלפי ש"ח.

(7) שכר דירקטורים

החברה משתתפת ב-80% משכר הדירקטורים, המכהנים הן בכלל החזקות והן בחברה (לא כולל שכרו של יו"ר הדירקטוריון שמשולם בנפרד ע"י החברה). סך התשלומים ששילמה החברה בשנת הדוח לכלל החזקות בגין השתתפותה כאמור עומד על כ- 384 אלפי ש"ח.

(8) ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה

לפרטים בדבר התקשרויות החברה בפוליסות לביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה, לרבות לעניין חשיפת החברה בגין תביעות מכח פוליסות אלו, ראו סעיף 17(ד)(1) להלן ובאור 38(ב)(6)(א) לדוחות הכספיים. ראה גם סעיף קטן 11 להלן.

10. עסקאות עם בעל שליטה (המשך)

(תקנה 22)

ג. עסקאות המנויות בסעיף 270 (4) לחוק החברות (המשך)

הענין האישי של בעל השליטה בעסקה – למיטב ידיעת החברה, מי שעשויים להיחשב כבעלי עניין אישי בעסקה, הינם כלל החזקות, ולמען הזהירות גם אי די בי פתוח, ובעל השליטה באי די בי פתוח, כאמור בסעיף 9 לעיל, בשל כך שהחברות או חברות בשליטתן עשויות להיות מוטבים על-פי פוליסות הביטוח, וכן בשל כהונתם של בעלי השליטה ו/או כהונת קרוביהם (כהגדרת המונח "קרוב" בחוק החברות) כדירקטורים בחברה ו/או בחברות אחרות המשתתפות בפוליסות הביטוח אשר יהיו ו/או עשויים להיות מוטבים על פי פוליסות הביטוח.

יצוין כי במהלך השנים האחרונות הוגשו כנגד חברות בקבוצת אי די בי וכנגד נושאי משרה בחברות בקבוצת אי די בי שרכשו ביטוח מהחברה כאמור כמפורט לעיל ובעסקאות דומות שקדמו לה, תביעות שונות וכן התראות בגין תביעות נוספות כנגדם בסך כולל של מיליארדי ש"ח. התביעות וההתראות האמורות מתייחסות לשנות חיתום שונות שבכל אחת מהן היה כיסוי בפוליסות נפרדות כאמור. חלק מסכומי התביעות והדרישות הינם מעבר לגבולות האחריות בפוליסות.
לאחר שנת הדוח הסתיימו בפשרה שתי תביעות שהסכום הנטען בהן היה כ- 1 מיליארד ש"ח בסכום של כ- 275 מילוני ש"ח, כאשר סך של כ- 231 מילוני ש"ח מתוכם שולם על ידי מבטחי משנה והיתרה שולמה על ידי המבוטחים.
נכון למועד פרסום הדוח מתנהלות בבתי המשפט שתי תביעות המתייחסות לשנות חיתום שונות וחורגות מסכום גבול האחריות בפוליסה, בסכום נטען של כ- 1.94 מיליארדי ש"ח.

החברה מכוסה בפוליסות אלו בביטוח משנה 100%, כאשר מבטחי המשנה בפוליסות הינם מבטחי משנה בינלאומיים שדירוגם הבינלאומי הינו A- לפחות. לעניין החשיפה למבטחי משנה ראה באור 37(ו)(8).

יובהר כי, אי עמידה בהתחייבויות של מבטחי המשנה כלפי החברה אינה משחררות את החברה מהתחייבויותיה כלפי המבוטחים על פי פוליסות הביטוח. מבטח משנה, אשר לא יעמוד בהתחייבויותיו על פי חוזי ביטוח המשנה, עלול לגרום לחברה הפסדים.

(9) הענקת אופציות לנושאי משרה ועובדים בחברה ובחברות בנות
כלל החזקות הקצתה בשנים 2013 - 2015 כתבי אופציות למנכ"ל, יו"ר, נושאי משרה ועובדים בחברה ו/או בחברות בנות שלה בהתאם לתכנית תגמול הונית לעובדים ונושאי משרה בקבוצה. החברה ו/או חברות הבנות שלה, לפי העניין, משפות את כלל החזקות במלוא עלות הטבה זו לעובדיהן בהתאם לשווי ההטבה הכספי שנרשם בספרי כלל החזקות, לפי העניין, בהתאם לכללי החשבונאות. סכום ההטבה נקבע על בסיס שווי כתבי האופציה בסמוך למועד אישור הענקתם, באופן שהשווי ההוגן של כל מנה נפרס על פני תקופת הבשלתה. שווי ההטבה הכולל בו נשאו החברה וחברות בנות שלה בשנת 2017 עמד על סך של כ- 2.6 מיליוני ש"ח. לפרטים נוספים ראו באור 39(א) לדוחות הכספיים.

הענין האישי של בעל השליטה בעסקה - למיטב ידיעת החברה, מי שעשויים להיחשב כבעלי עניין אישי בעסקה, הינם כלל החזקות, ולמען הזהירות גם אי די בי פתוח ובעל השליטה באי די בי פתוח, כאמור בסעיף 9 לעיל, בשל כך שכלל החזקות הינה בעלת השליטה הישירה בחברה והינה מוטבת על פי העסקה האמורה.

(10) שירותי דירוג אשראי לא סחיר
החברה וגופים בשליטתה מקבלים מכלל מימון אשראי עסקי בע"מ, שירותי דירוג אשראי לא סחיר, המועמד מכספי הנוסטרו ומהכספים שכנגד התחייבויות תלויות תשואה, המנוהלים על ידי החברה והגופים המוסדיים שבשליטתה. בתמורה לשירותי הדירוג האמורים, שילמו החברה והגופים שבשליטתה בשנת הדוח לכלל מימון אשראי עסקי בע"מ עמלות בגין שמירת דירוג האשראי לאורך תקופת האשראי, הנקבעות כשיעור מתוך יתרת התיק. סך העמלות ששילמה החברה, חלק הנוסטרו, לכלל מימון אשראי עסקי בע"מ בשנת הדוח בגין השירותים האמורים עומד על סך של כ- 234 אלפי ש"ח. לצורך מתן השירותים האמורים כלל מימון אשראי עסקי בע"מ, מקבלת שירותים מכנ"ף. בגין השירותים האמורים שילמה כלל מימון אשראי עסקי בע"מ לכנף, סך 50 אלפי ש"ח בשנת הדוח.

10. עסקאות עם בעל שליטה (המשך)

(תקנה 22)

ג. עסקאות המנויות בסעיף 270 (4) לחוק החברות (המשך)

(11) ביטוחים קבוצתיים

פעילות החברות בקבוצה מבוטחת במסגרת מערך ביטוחים כולל, המתחדש מעת לעת. לרוב, הפרמיה עבור כל אחת מהפוליסות נקבעת מול החברה במרוכז, עבור כל חברות הקבוצה המכוסות באותה פוליסה ומשולמת בתשלום שנתי אחד. מעת לעת נבחנת התאמת מערך ביטוחי הקבוצה הקיים לצרכי הקבוצה, ובכלל זה נבחן גם גובה הפרמיות המשולמות. ייחוס הפרמיה לכל אחת מחברות הקבוצה המשתתפות ברכישת הכיסוי הביטוחי, מתבצע לפי מפתח חלוקה בהתאם לפרמטרים הרלבנטיים לסוג הפוליסה/הכיסוי. קביעת הפרמטרים הרלוונטיים הינה בהתאם למהות הסיכון לפי אמות מידה מוכרות בשוק הביטוח המשפיעות על סיכויי התממשותו.

(12) שכירות משרדי הקבוצה

החברה וחברות הקבוצה שבשליטתה שוכרות את משרדי החברה בקרית עתידים מחברות בנות של כלל החזקות. השתתפות חברות הקבוצה בחלקן היחסי בדמי השכירות של משרדיהן אשר הושכרו להן בשכירות משנה הינו בהתאם לתחשיב שיופק על ידי המשכירות שייגזר מחלקה היחסי של כל חברה בקבוצת כלל בשכירות משנה בבניין עתידים מתוך סך השטח המושכר לקבוצת כלל בבניין עתידים. בשנת הדוח שולם לכלל החזקות סכום של 12 מיליוני ש"ח.

(13) קבלת שירותי תיווך בביטוח, גמל ופנסיה

החברה מקבלת שירותי תיווך בביטוח, גמל ופנסיה מחברות בקבוצת כלל החזקות. העמלות ששילמה החברה וחברות בנות שלה בשנת הדוח לסוכנויות ביטוח מקבוצת כלל החזקות הינם בסכום של 62 מיליוני ש"ח ומהוות כ-4% מסך הוצאות עמלות בשנת הדוח.

ד. נוהל איתור ואישור עסקאות עם בעלי עניין

חוק החברות התשנ"ט-1999 ("**חוק החברות**") קובע כי עסקאות מסוימות של חברה אשר לנושאי משרה בחברה יש בהן עניין אישי ועסקאות של חברה ציבורית עם בעל שליטה (לרבות כאלו אשר לבעל שליטה יש בהן עניין אישי) (להלן ביחד: "**עסקאות עם בעלי עניין**"), טעונות קבלת אישורים מיוחדים, בהתאם לצד לעסקה, לסוג העסקה לתנאיה. יודגש, כי לפי הפרשנות הנוהגת לחוק החברות, עסקה של חברה פרטית שבשליטת החברה, עם בעל שליטה או שלבעל השליטה יש בה עניין אישי, עשויה להיחשב כאילו היא עסקה של החברה, כחברה ציבורית (הגם שהחברה הציבורית אינה צד לה), ולדרוש קבלת אישורים בחברה.

ביום 10 בינואר 2014 נכנס לתוקף תיקון לחוק החברות, לפיו ועדת הביקורת נדרשת, בין היתר: (1) לקבוע לגבי עסקאות עם בעל שליטה כאמור בסעיף 270(4) או 270(4א) לחוק החברות, אף אם אינן עסקאות חריגות, כי יקוים הליך תחרותי בפיקוחה של וועדת הביקורת או מי שתקבע לעניין זה ולפי אמות מידה שתקבע, או לקבוע כי יקוימו הליכים אחרים שתקבע ועדת הביקורת, בטרם התקשרות בעסקאות כאמור, והכל בהתאם לסוג העסקה; (2) לקבוע את אופן האישור של עסקאות שאינן זניחות, ובכלל זה לקבוע סוגי עסקאות כאמור שיהיו טעונות את אישורה של ועדת הביקורת.

בהתאם להחלטת ועדת הביקורת בישיבותיה מהימים 23 בנובמבר 2014, 11 במרס 2015, 10- במרס 2016 ו- 16 במרס 2017 ו- 18 במרס 2018 אימצה ועדת הביקורת נוהל קבוע[14] המסדיר, בין היתר, את אופן ביצוע הליך תחרותי והליכים חלופיים ופרוצדורות להליכי סיווג ואישור של עסקאות כאמור[15]. להלן פירוט עיקרי הנוהל.

הליכי האישור של עסקאות חריגות יהיו על פי הוראות חוק החברות.

[14] בהתאם להחלטת ועדת הביקורת מיום 14 בינואר ו-16 בפברואר 2014, שנתקבלו בעקבות תיקון סעיף 117(2א) לחוק החברות, אושר נוהל זמני ליישום התיקון לחוק החברות האמור עד לגיבוש הנוהל הקבוע.

[15] למען הסר ספק, הוראות הנוהל יחולו הן במעמד אישור העסקה והן במעמד חידושה.

10. עסקאות עם בעל שליטה (המשך)

(תקנה 22)

ד. נוהל איתור ואישור עסקאות עם בעלי עניין (המשך)

- **עסקה עם נושא משרה או שלנושא משרה יש בה עניין אישי**[16]
  - **עסקה חריגה –** תובא לאישור ועדת ביקורת והדירקטוריון.
  - **עסקה שאינה חריגה ואינה זניחה**[17] – תובא לאישור ועדת הביקורת או הדירקטוריון.
  - **עסקה שאינה חריגה והיא זניחה** - ביום 17 בפברואר 2009 אישר דירקטוריון החברה תיקון לתקנון החברה במסגרתו נקבע כי עסקה עם נושא משרה, או עסקה שלנושא משרה יש בה עניין אישי, תאושר על ידי נושא משרה אחר ובלבד שהיא אינה עסקה חריגה (למעט עסקה בנוגע לתנאי כהונה והעסקה). דירקטוריון החברה קבע באותו מועד כי הבחינה האם מדובר בעסקה זניחה תבוצע על ידי נושא משרה רלבנטי בהתאם לנוהל חברה פנימי בנושא איתור ואישור עסקאות עם בעלי עניין כפי שמאושר על ידי ועדת הביקורת והדירקטוריון מידי שנה.
- **עסקה עם בעל שליטה או שלבעל השליטה יש בה עניין אישי**[18]
  - **עסקה חריגה –** תאושר בהתאם להוראות חוק החברות.
  - **עסקה שאינה חריגה ואינה זניחה** - תובא לאישור של ועדת ביקורת לסיווג העסקה ולאישור עצם העסקה.
  - **עסקה שאינה חריגה והיא זניחה** - אושרה מראש ובלבד שתבוצע בהתאם להוראות הנוהל. הבחינה של עסקאות כאמור תבוצע על ידי נושא המשרה האחראי על התחום הרלוונטי בקבוצה (וככל שיש לו עניין אישי בביצוע העסקה – על ידי הממונה עליו).
- **עסקה קמעונאית שאינה חריגה והיא זניחה ביותר -** אושר מראש ביצוע עסקאות "קמעונאיות", במסגרתן החברות בקבוצה מוכרות פוליסות ביטוח לגורמים פרטיים ועסקים קטנים, לרבות פוליסות ביטוח כללי, בריאות וחיים, קרנות פנסיה וקופות גמל ושירותים נלווים להם, המסופקים לעמיתים ולמעבידים קטנים. עסקאות אלה מאושרות ככל שסכום הפרמיה או דמי הניהול בגין העסקה, לפי העניין, לפי תעריפון החברה אינם עולים על 50,000 ש"ח לשנה, למעט ככל שמדובר בהפקדות למוצר פנסיוני, ובלבד שהן מבוצעות בהתאם לתעריפונים הכוללים מחירים ומדרגי הנחות שנקבעו מראש (להלן: "**עסקה שוטפת זניחה ביותר**").

<u>קריטריונים לסיווג העסקה</u>

חוק החברות קובע כי "עסקה חריגה" הינה עסקה שעומדת באחד משלושת הקריטריונים הבאים:

(א) עסקה שאינה במהלך העסקים הרגיל של החברה (ב) עסקה שאינה בתנאי שוק (ג) עסקה העשויה להשפיע באופן מהותי על רווחיות החברה, רכושה או התחייבויותיה.

נושא המשרה הרלוונטי או האורגן הרלוונטי כאמור לעיל, יבחן את העסקה הנבדקת וייקבע האם העסקה מקיימת את שלושת הקריטריונים **להיותה של העסקה חריגה**.

- לצורך בחינת חריגות, עסקה תחשב כעסקה **במהלך העסקים הרגיל** של החברה לאחר בחינה עובדתית על רקע פעילותה הכללית השגרתית של החברה המתקשרת בעסקה, באופן שסוג המוצר או השירות הנרכשים או ההתחייבויות שנלקחות הינו במהלך העסקים הרגיל של החברה, בתחומי עיסוקה או נדרשים לשם עיסוקה השוטף.
- לצורך בחינת החריגות כאמור, עסקה תסווג **כעסקה מהותית** בהתאם לנוהל מהותיות שאומץ על ידי החברה, כמפורט בחלק (iii) להלן. עסקה תסווג **כעסקה זניחה** בהתאם לנוהל הזניחות שאומץ על ידי החברה, כמפורט בחלק (ii) להלן.

[16] בעסקאות השקעה על עסקאות בתחום ההשקעות, עם צד קרוב, יחולו גם ההוראות הקיימות בהתאם לדין לרבות חוזר גופים מוסדיים 2013-9-13 "כללי השקעה החלים על גופים מוסדיים" ולרבות תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (דירקטוריון וועדותיו), התש"ז-2007, ולפיכך עסקאות מכספי עמיתים או מכספי פוליסות משתתפות ברווחים, יובאו לאישור של ועדת ההשקעות הרלבנטית בנוסף או במקום אישור האורגנים האמורים ועסקאות השקעה מכספי נוסטרו יובאו לאישור ועדת ביקורת, בנוסף או במקום אישור האורגנים האמורים.

[17] לעניין תיאור נוהל זה, "**עסקה זניחה**"- בהתאם לנוהל הזניחות של החברה (ראה סעיף ה להלן).

[18] ראה הערת שוליים 2.

10. עסקאות עם בעל שליטה (המשך)

(תקנה 22)

ד. נוהל איתור ואישור עסקאות עם בעלי עניין (המשך)

- לצורך בחינת החריגות כאמור - בחינת **תנאי שוק** תבוצע על סמך אינדיקציה חיצונית אובייקטיבית לתנאי השוק של העסקה, ולפיכך יש לאתר עסקאות דומות לאלו הנערכות עם בעל השליטה או עם נושא המשרה, אשר נערכו עם צדדים שאינם קשורים, ולהשוות בין העסקאות. ההשוואה תבוצע במידת האפשר, אל מול עסקאות דומות מבחינת תחום הפעילות, סוג המוצר או השירות וכן מבחינת היקפה הכספי של ההתקשרות, שאינן עם צד קשור, למעט במקרים מיוחדים ומטעמים שיפורטו. במסגרת זו, ייעשה מאמץ לבחון גם עסקאות דומות אשר בוצעו בשוק שלא על ידי החברה.

בנוסף, בעסקה עם בעל שליטה או שלבעל השליטה יש בה עניין אישי נדרש קיומו של הליך תחרותי או הליך אחר שנקבע על ידי הועדה. במקרים מסוימים או במקרים בהם לא ניתן לבצע הליך תחרותי קבעה הועדה אמות מידה אחרות אותן יש לבצע כחלופה להליך תחרותי, כדוגמת עסקאות מקבילות שבוצעו על ידי החברה עם צדדים שאינם קשורים במהלך 3 השנים האחרונות, השתתפות של צד נוסף בעסקה, שאינו צד קשור, קבלת אישור מאת צד שלישי, בעל מומחיות בתחום ביחס לקיומם של תנאי שוק, קבלת אישור מאת הצד השני לעסקה ביחס לתנאי עסקאות מקבילות שביצע עם מי שאינו צד קשור.

בהתאם להוראות הנוהל, ככל שנדרש קיומו של **הליך תחרותי**, יחולו ההוראות הבאות: (א) ההליך התחרותי יבוצע בפיקוח של גורם מפקח, אשר יפקח על הליך בחינת העסקה ואישורה; (ב) תקויים היוועצות עם גורמים רלבנטים טרם אישור ההתקשרות; (ג) ההליך התחרותי יכלול פניה לשלושה מציעים בעלי מוצר או שירות תחליפי או זהה (וכאשר פנייה כאמור לא תהא רלבנטית, הדבר ידווח לועדת הביקורת של החברה); (ד) אמת המידה להליך התחרותי תהיינה, ככלל, עלות כוללת לחברה. בהתאם למהות ולנסיבות, תוכל החברה לקבוע מראש אמות מידה נוספות ומשקלות להם וביניהן: עמידה בדרישות טכניות, עמידה בדרישות רגולטוריות, איכות, נסיון בתחום, שירות, נסיון קודם מול החברה, זמינות ולוחות זמנים.(ה) במקרה בו נדרש הליך תחרותי ואולם מדובר בעסקה המבוצעת בתנאים זהים לעסקה שבוצע לגביה הליך תחרותי וטרם חלפה שנה מיום ההתקשרות בעסקה המקורית ולהערכת הגורם המפקח לא חלו שינויים משמעותיים בתנאי השוק - החברה תוכל להתקשר באותם תנאים או בתנאים מיטיבים מבלי לקיים הליך תחרותי בשנית. (ו) לא יידרש הליך תחרותי או אחר ככל שאין בעסקה אלא כדי לזכות את החברה או שמדובר בהתקשרות בסכום שאינו עולה על 50,000 ש"ח במצטבר בשנה קלנדרית אחת.

<u>הכנת רשימת צדדים קרובים פוטנציאליים</u>
על מנת לאתר ניגודי עניינים פוטנציאליים וליצור בחברה רשימה של גופים שעשויים להיחשב כגופים קרובים לבעלי עניין, יישלח לדירקטורים, לנושאי המשרה ולבעלי השליטה בחברה ובחברות הבנות, שאלון, אשר יכלול בקשה לפרטים בקשר לאינטרסים והחזקות כבעלי עניין של אותם תאגידים ובני אדם בתאגידים שונים, לרבות כהונה כדירקטורים וכנושאי משרה. על פי תשובות שתתקבלנה תורכב רשימת גופים העשויים להיחשב גופים בעלי פוטנציאל לעסקאות בעלי עניין ("**רשימת בעלי העניין**").

רשימת בעלי העניין תעודכן בעת תחלופה פרסונלית של בעלי העניין ו/או נושאי המשרה בחברה, וכן בעת שיחול שינוי באינטרסים והחזקות כבעלי עניין של אותם תאגידים ובני אדם בתאגידים שונים (ככל שידווחו לחברה).

החברה תבצע בקרה לצורך בדיקת נאותות סיווג עסקאות בפועל על ידי ההנהלה בהתאם לאמות המידה שנקבעו:

- יחידות הבקרה הרלבנטיות יקיימו בקרה תקופתית ביחס לעסקאות צדדים קרובים.
- המבקר הפנימי יערוך ביקורת פנימית אודות קיום הוראות הנוהל מדי שנה קלנדרית.
- ועדת הביקורת תקיים דיון בדבר אמות המידה הקבועות בנוהל זה מדי שנה קלנדרית, במסגרתו תקבל דיווח אודות דוח הביקורת ומצאי בקרה מהותיים כאמור.

10. עסקאות עם בעל שליטה (המשך)

(תקנה 22)

ה. נוהל זניחות

מבלי לגרוע מכלליות האמור לעיל ייערכו הבחינה הכמותית והבחינה האיכותית באופן המתואר להלן:

1. <u>בחינה כמותית</u>

א. <u>עסקת ביטוח</u>
בהיעדר שיקולים איכותיים מיוחדים העולים מכלל נסיבות העניין, עסקה כאמור המבוצעת בתנאי שוק, במהלך העסקים הרגיל ואשר אין לה השפעה מהותית על החברה, תיחשב כעסקה זניחה אם היקפה נמוך מ- 15 מיליוני ש"ח. למען הסר ספק, מובהר כי היקף העסקה ייבחן בהתאם לסך ההכנסות מהעסקה בשנה קלנדרית ובעסקאות ביטוחי חיים ומוצרי חיסכון ארוך טווח היקף העסקה ייבחן בהתאם לסך דמי הניהול בגין העסקה בשנה קלנדרית.

ב. <u>עסקת רכש של מוצרים ו/או שירותים</u>
בהיעדר שיקולים איכותיים מיוחדים העולים מכלל נסיבות העניין, עסקה כאמור המבוצעת בתנאי שוק, במהלך העסקים הרגיל ואשר אין לה השפעה מהותית על החברה, תיחשב כעסקה זניחה אם היקפה בשנה קלנדרית נמוך מ- 10 מיליוני ש"ח והיא אינה עוסקת בקבלת שירותים מבעל השליטה (הסכם ניהול) לפי סעיף 270(4) לחוק החברות.

ג. <u>עסקת השקעה / רכישת או מכירת נכס קבוע (נכס שאינו שוטף) / קבלת התחייבות כספית</u>
בהיעדר שיקולים איכותיים מיוחדים העולים מכלל נסיבות העניין עסקה כאמור המבוצעת בתנאי שוק, במהלך העסקים הרגיל ואשר אין לה השפעה מהותית על החברה, תיחשב כעסקה זניחה אם כל אמות המידה המפורטות להלן הינן בשיעור של פחות מעשירית האחוז (0.1%).

יצוין כי הנתונים שיבדקו יהיו על בסיס הדוחות הכספיים המאוחדים, הסקורים או המבוקרים (האחרונים שפורסמו טרם ביצוע העסקה) של החברה.

ד. <u>עסקת השקעה/רכישת או מכירת נכס קבוע (נכס שאינו שוטף)</u>
שני מבחנים מצטברים:
- בעסקה מנכסי הנוסטרו ו/או המשתתף - היקף הנכסים נשוא העסקה מהמקורות האמורים חלקי סך כל הנכסים במאזן המאוחד של החברה.
- בעסקה מנכסי קופות הגמל ו/או קרנות הפנסיה - היקף הנכסים נשוא העסקה מהמקורות האמורים חלקי סך כל נכסי העמיתים בקופות הגמל וקרנות הפנסיה המנוהלות על ידי הקבוצה.
- בעסקת מכירה מנכסי הנוסטרו - הרווח/ההפסד השנתי המיוחס לבעלי המניות של החברה, נטו לאחר מס, במונחי רווח והפסד או רווח כולל, בפועל או החזוי, המשויך לעסקה, לפי המחמיר, חלקי הרווח או ההפסד המיוחס לבעלי המניות של החברה, נטו לאחר מס, במונחי רווח והפסד או רווח כולל השנתי של החברה (קרי לארבעה רבעונים) הממוצע בשלוש השנים האחרונות, מחושב על בסיס 12 הרבעונים האחרונים שקדמו לביצוע העסקה ואשר פורסמו לגביהם דוחות כספיים סקורים או מבוקרים. מובהר כי הרווח/ההפסד בכל רבעון מחושבים בערכם המוחלט.

ה. <u>קבלת התחייבות פיננסית כספית</u>
היקף ההתחייבות נשוא העסקה חלקי סך כל הנכסים במאזן המאוחד של החברה.

במידה שמדובר בעסקה הנוגעת לחברה בת או חברה כלולה של החברה ("**חברה מוחזקת**"), יש לבחון את השפעת העסקה על חלקה היחסי של החברה, דהיינו ביחס לשיעור החזקתה של החברה בחברה המוחזקת, תוך הפעלת מבחני הזניחות הנזכרים לעיל.

10. עסקאות עם בעל שליטה (המשך)

(תקנה 22)

ה. נוהל זניחות (המשך)

2. <u>בחינה איכותית</u>

בחינת השיקולים האיכותיים של עסקת בעל העניין עשויה להוביל לכך שעסקה תיקבע ככזו שאינה זניחה אף שעל פי הבחינה הכמותית לפי סעיף 1 לעיל, היא נמצאה כעסקה זניחה. כך למשל, ולשם הדוגמאות בלבד, עסקה לא תיחשב בדרך כלל כזניחה אם היא נתפסת על ידי הנהלת החברה, כאירוע משמעותי מאוד, אף כי אינו מהותי בהתאם לקריטריונים הכמותיים הנזכרים לעיל, כגון במקרים בהם כרוכים בעסקה סיכויים או סיכונים וחשיפות משמעותיים מאוד, או אם במסגרת העסקה נכנסים לתחום פעילות חדש ומשמעותי, או יוצאים מתחום פעילות קיים ומשמעותי. יובהר כי ביחס לעסקאות אשר במסגרתן מועברת פעילותו של תאגיד, כולו או עיקרו (לרבות בדרך של העברת ניירות ערך) יובאו בחשבון המבחנים הקבועים בתקנה 6(ב) לתקנות ניירות ערך(עסקה בין חברה לבין בעל שליטה בה), תשס"א 2001.

עסקאות נפרדות אשר מתקיימת ביניהן תלות, כך שבפועל הינן חלק מאותה התקשרות (לדוגמא ניהול משא ומתן מרוכז לגבי מכלול העסקאות), ייבחנו כעסקה אחת.

עסקה שיש לסווגה כעסקה זניחה על-ידי חברה מוחזקת תיחשב כעסקה זניחה גם ברמת החברה המחזיקה. עסקה של חברה מוחזקת אשר יש לסווגה כעסקה לא זניחה בחברה מוחזקת עשויה להיות מסווגת כעסקה זניחה על פי אמות המידה הרלוונטיות ברמת החברה המחזיקה.

ו. נוהל בחינת מהותיות

לעניין בחינת מהותיות אימצה החברה נוהל שאושר על ידי דירקטוריון החברה ביום 20 באוגוסט 2008 (שהובהר ועודכן על ידי דירקטוריון החברה ביום 17 במרס 2010 ופעם נוספת ביום 24 במרס 2015), בו קבעה החברה לעצמה קווים מנחים וכללים לבחינה האם אירוע או עניין מסוים של החברה ו/או של חברה המוחזקת על-ידיה ("**האירוע**") הינו מהותי לחברה לעניין החובה להגיש דיווח מיידי עליו מכוח תקנה 36 לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומיידיים), התש"ל-1970, וכן לצורך סיווג עסקאות כאמור בסעיף 270(1), (4) ו-(4א) לחוק החברות. עיקרי הנוהל הינם כדלהלן:

עקרונית, ייבדק כל מקרה לגופו ותיערך בחינה כמותית ובחינה איכותית ביחס לאירוע הרלוונטי, זאת - על בסיס מכלול האינפורמציה, הנתונים, עובדות המקרה וההערכות תחת מכלול הנסיבות הרלוונטיות בחברה. מבלי לגרוע מכלליות האמור לעיל ייערכו הבחינה הכמותית והבחינה האיכותית באופן המתואר להלן.

1. <u>בחינה כמותית</u>

א. לכל אירוע העומד לבחינת מהותיות יחושבו כל המדדים הרלבנטיים בהתאם לעניין מבין המדדים הבאים, בהתייחס ועל בסיס הדוחות הכספיים המאוחדים הסקורים או המבוקרים, האחרונים שפורסמו של החברה והנתונים בהם: (א) יחס נכסים – היקף הנכסים נשוא האירוע (הנכסים הנרכשים או נמכרים) חלקי סך הנכסים[19]; (ב) יחס רווחים – הרווחים הכוללים או ההפסדים הכוללים בפועל או החזויים המשוייכים לאירוע חלקי הרווח הכולל או ההפסד הכולל השנתי (קרי, לארבעה רבעונים) הממוצע בשלוש השנים האחרונות, מחושב על בסיס 12 הרבעונים האחרונים שפורסמו לגביהם דוחות כספיים סקורים או מבוקרים; מובהר, כי הרווח/הפסד המשויך לאירוע והרווח/הפסד בכל רבעון מחושבים בערכם המוחלט. (ג) יחס הון עצמי – הגידול או הקיטון בהון העצמי חלקי ההון העצמי טרם האירוע; (ד) יחס התחייבויות – ההתחייבות פיננסיות נשוא האירוע חלקי סך הנכסים של החברה במאזן המאוחד טרם האירוע.

[19] בעסקה מנכסי הנוסטרו ו/או המשתתף יבחן יחס הנכסים ביחס לסך כל הנכסים במאזן המאוחד של החברה. בעסקה מנכסי קופות הגמל ו/או קרנות הפנסיה יבחן יחס הנכסים ביחס לסך כל נכסי העמיתים בקופות הגמל וקרנות הפנסיה המנוהלות על ידי הקבוצה.

10. עסקאות עם בעל שליטה (המשך)

(תקנה 22)

ו. נוהל בחינת מהותיות (המשך)

ב. מבלי לפגוע בצורך להעריך עבור כל אירוע שמהותיותו נבחנת איזה מהמדדים הקבועים בסעיף 1(א) לעיל הינם רלבנטיים, ייחשבו המדדים הבאים כרלבנטיים לעסקאות המפורטות להלן:

- רכישת נכס – יחס נכסים
- מכירת נכס – יחס רווחים, יחס נכסים
- לקיחת הלוואה – יחס נכסים
- עסקה מתן שירותים, לרבות עסקת ביטוח – יחס הכנסות, יחס רווחים (בהתאם לרווח הצפוי מהעסקה).
- בהיעדר שיקולים איכותיים מיוחדים העולים מכלל נסיבות העניין, אירוע ייחשב כמהותי אם אחד מהמדדים הרלבנטיים המחושבים בגינו כאמור בסעיף 1(א) לעיל עולה על 10%.
- בהיעדר שיקולים איכותיים מיוחדים העולים מכלל נסיבות העניין, אירוע ייחשב כלא מהותי בהתקיים שכל המדדים הרלבנטיים המחושבים עבורו כאמור בסעיף 1(א) לעיל נמוכים מ-5%.
- אירועים אשר אינם מסווגים לסעיפים 1 ו-2 לעיל עשויים להיחשב כמהותיים ויש לבצע לגביהם בחינה של שיקולים איכותיים המתחשבים במכלול האינפורמציה ובמכלול הנסיבות הרלבנטיות.

1. בבחינת מהותיותו של אירוע אשר אמור להתרחש בעתיד יש לבחון את מידת הסבירות להתממשותו של האירוע וכן את החשיבות וההשפעה הצפויה של האירוע אם יתממש.
2. במידה שמדובר באירוע הנוגע לחברה בת או חברה כלולה של החברה ("**חברה מוחזקת**"), יש לבחון את השפעת האירוע על חלקה היחסי של החברה באירוע, דהיינו ביחס לשיעור החזקתה של החברה בחברה המוחזקת, תוך הפעלת מבחני המהותיות הנזכרים לעיל.
3. באירוע שאינו השקעה בניירות ערך של תאגיד כלשהו, כגון התקשרות בהסכמי קבלת שירותים וכיוצ"ב, יש לבחון את השלכות האירוע הרלוונטי על החברה גם ביחס לסעיפים חשבונאים רלוונטיים נוספים הנוגעים לאופיו של האירוע הנדון.

2. <u>בחינה איכותית</u>

מהותיות האירוע תיבחן כאמור גם בהיבט האיכותי. הבחינה האיכותית עשויה להוביל לסתירת החזקות הנובעות מהבחינה הכמותית בדבר מהותיות או אי מהותיות האירוע. במסגרת הבחינה האיכותית של מהותיות האירוע עשויות להישקל משמעויותיו והשלכותיו לגבי החברה באחד או יותר מההיבטים הבאים:

א. כרוכים בו סיכויים או סיכונים וחשיפות משמעותיים. בבדיקת היבט זה יישקל האם ובאיזו מידה הסיכונים הכרוכים באירוע מבטאים גורמי סיכון להם חשופה החברה ושנכללו בדיווחים קודמים שלה. כן יישקל האם האירוע הינו התממשות של גורם סיכון שדווח לציבור המשקיעים עוד טרם קרות האירוע;
ב. במסגרתו נכנסים לתחום פעילות חדש ומשמעותי, או יוצאים מתחום פעילות קיים משמעותי;
ג. גילויו עשוי להביא, בוודאות סבירה ובהתבסס על ניסיון העבר, ובהתייחס למודלים של הערכה והתייחסות הנהוגים אצל משקיעים ואנליסטים, לשינוי משמעותי במחיר ניירות הערך של החברה;
ד. עשויה להיות לו השפעה מיוחדת על הדוחות הכספיים של החברה (כגון – על סיווג מחדש של רכיבים מסוימים, על באור המגזרים וכיוצ"ב), או על רכיב עסקי אחר של החברה שיש לו תפקיד חשוב בכל הנוגע לניתוח הפעילות העסקית והרווחיות שלה;
ה. הוא עשוי להשפיע על עמידת החברה בדרישות רגולטוריות משמעותיות, באמות מידה פיננסיות משמעותיות, העשויות להקשות באופן מהותי על החברה, או בדרישות חוזיות משמעותיות אחרות;
ו. הוא עשוי להשפיע באופן משמעותי על אנליסטים ו/או משקיעים בבואם לנתח את פעילות החברה ותוצאותיה.
ז. הוא נתפס כאירוע משמעותי על ידי הנהלת החברה ומשמש כבסיס לקבלת החלטות ניהוליות. אירועים שאינם מקבלים תשומת לב ניהולית מיוחדת ועל אחת כמה וכמה כאלה שאף לא מובאים לידיעת הנהלת החברה ייחשבו בדרך כלל כאירועים שמבחינה איכותית אינם מהותיים.

10. עסקאות עם בעל שליטה (המשך)

(תקנה 22)

ו. נוהל בחינת מהותיות (המשך)

3. <u>תביעות משפטיות (לרבות תובענות ייצוגיות)</u>

מבלי לגרוע מכלליות האמור לעיל, באירוע שעניינו הגשת תביעה, לרבות תובענה ייצוגית, כנגד החברה או חברה מוחזקת שלה, תיבחן מהותיות האירוע כדלקמן: (1) בחינה כמותית – תיערך על בסיס סכום התביעה (או התובענה הייצוגית) כשהוא מוכפל בשיעור ההחזקה של החברה בחברה הנתבעת אם מדובר בחברה מוחזקת, בין אם כלולה ובין אם מאוחדת. אם ישנה הערכה בדבר סיכויי הצלחת התביעה בשלב בחינת המהותיות, ישוקללו סיכויים אלה ותחושב תוחלת התביעה מבחינת החברה. המדד הכמותי הרלבנטי לבחינת מהותיותן של תביעות יהיה יחס רווחים. דהיינו, סכום התביעה המשוקלל שיתקבל מביצוע החישובים כאמור יחולק ברווח הכולל או ההפסד הכולל השנתי הממוצע בשלוש השנים האחרונות, מחושב על בסיס 12 הרבעונים האחרונים שפורסמו לגביהם דוחות כספיים סקורים או מבוקרים. היחס שיתקבל מביצוע החישוב ייבחן לאור נוהלי הבחינה הכמותית הרגילים המפורטים בסעיף א לעיל. (2) בחינה איכותית – תיבחן השאלה האם הגשת התביעה או האיום בהגשתה משפיעים באופן משמעותי על מכלול האינפורמציה המשמש כבסיס להחלטות השקעה של ציבור המשקיעים בניירות הערך של החברה. בכלל זה, יילקחו בחשבון אחד או יותר משיקולים רלוונטיים, כגון: זהות התובע; קבוצת התובעים; קבוצת הנתבעים; ההשפעות הצפויות במקרה שהתביעה תאושר כתובענה ייצוגית ובמקרה שתתקבל על-ידי הערכאה השיפוטית; קיומן של תביעות דומות כנגד החברה העוסקות במטריה דומה ומידת השפעתה של התביעה הנוספת על מכלול האינפורמציה שבידי המשקיעים; ההתייחסות לתביעה הייצוגית בדוחות הכספיים של החברה.

על אף האמור, בנוגע לאירוע שעניינו תביעה ביטוחית תיערך הבחינה הכמותית כאמור להלן:

אירוע שעניינו תביעה ביטוחית ייחשב כמהותי מבחינה כמותית, אם מתקיימים לגביו שני התנאים הבאים במצטבר:

- הסכום הנתבע בניכוי ביטוח משנה (שייר), ריבית והוצאות עולה על 1% מההון העצמי.
- הסכום הנתבע (ברוטו) עולה על 5% מההון העצמי של החברה.

בנוסף, אירוע שעניינו תביעה ביטוחית ייחשב כמהותי מבחינה כמותית, אם הסכום הנתבע ברוטו עולה על 20% מההון העצמי של החברה.

4. <u>ביחס להליכים מנהליים או פליליים</u> - באירוע שעניינו חקירה פלילית המתנהלת כנגד החברה בנושא משמעותי על ידי רשויות האכיפה, רשות ניירות ערך או רשות רגולטורית אחרת, וכן באירועים שעניינם הליך פלילי או מנהלי נגד החברה בנושא משמעותי, יינתן משקל יתר לבחינה האיכותית של מהותיות האירוע ובפרט יושם דגש על האופן שבו עשוי האירוע להשפיע על משקיעים ו/או אנליסטים בבואם לנתח את פעילות החברה ותוצאותיה ועל התייחסותם של המשקיעים לאופן התנהלות החברה בעסקיה.

11. מניות וניירות ערך אחרים המוחזקים על ידי בעל עניין בתאגיד ו/או בחברה מוחזקת שפעילותה מהותית לפעילות התאגיד

(תקנה 24)

א. מניות וניירות ערך אחרים המוחזקים ע"י בעל עניין בתאגיד

1. החזקה במניות רגילות של החברה

שם בעל העניין	מס' ת.ז./ מס' חברה	מניות רגילות 0.1 ש"ח ע.נ.	% בהון	% בהצבעה
כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ	52-003612-0	118,490,455	99.98	99.98

2. החזקה בכתבי אופציה של החברה: אין

3. החזקה בתעודות התחייבות של החברה נכון למועד פרסום הדוח: אין

ב. מניות וניירות ערך אחרים המוחזקים על ידי בעל עניין בחברה מוחזקת שפעילותה מהותית לפעילות תאגיד ליום 5 בפברואר 2018*

שם בעל העניין	מס' חברה	שם הנייר	מס' נייר ערך בבורסה	כמות	% מסך אגרות חוב שבמחזור
אפסילון ניהול קרנות נאמנות (1991) בע"מ **	511576209	כלליביט מימון בע"מ-אג"ח (סדרה ז')	1132950	135,860	0.04%
		כלליביט מימון בע"מ-אג"ח (סדרה ט')	1136050	158,919	0.04%

* לעניין אחזקות של החברה בחברות בנות, ראה תקנה 11 לעיל.

** חברה בבעלות מלאה של אפסילון בית השקעות בע"מ, שהינה חברה בת של כור תעשיות בע"מ, חברה בת בבעלות מלאה של חברת השקעות דיסקונט בע"מ, חברה ציבורית בשליטה, במישרין ובעקיפין, של מר אדוארדו אלשטיין, ושהינה חברה אחות של אי די בי פתוח, הנחשבת למען הזהירות בעלת השליטה בחברה.

ג. מרשם בעלי המניות*

(תקנה 24ב)

שם בעל המניות	ת.ז/ח.פ.	כתובת	מספר המניות
יורשי דוד אלבק ז"ל			25
ASTRO ASSURANCE	951111111	צרפת	26,563
כלל אשראי ומימון בע"מ	513162925	ראול וולנברג 36 תל אביב - יפו	1
כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ	520036120	ראול וולנברג36 תל אביב - יפו	118,490,455

*) למיטב ידיעת התאגיד, נכון למועד פרסום הדוח

12. הדירקטורים של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2017

(תקנה 26)

שם: **דני נוה, יו"ר**	ת.ז. 056480049
יליד:	1960
מען להמצאת כתבי בי דין:	השקמה 55 סביון
נתינות:	ישראלית
חברות בועדות דירקטוריון:	ועדת ניהול סיכונים וטכנולוגיות מידע, ועדת מאזן וועדת תובענות ייצוגיות
דירקטור חיצוני:	לא
האם הוא עובד של התאגיד, חברת בת, חברה קשורה או של בעל עניין:	כן[20], יו"ר דירקטוריון פעיל של כלל החזקות
מכהן כדירקטור מיום:	5.6.2013
השכלה:	בוגר תואר ראשון במשפטים מטעם האוניברסיטה העברית בירושלים.
התעסקות בחמש השנים האחרונות ותאגידים בהם משמש כדירקטור:	שימש כמנכ"ל ויו"ר ועדת השקעות ב- Agate Medical Investment Group; כיהן כדירקטור בחברות אילקס מדיקל בע"מ מדטכניקה בע"מ, הסכמה מד בע"מ ו-סי בריבוע שירותים לקהילה בע"מ. מכהן כדירקטור בחברות הפרטיות א.ע.י מרדכי בע"מ, קאן פרמצבטיקה בע"מ, אגיית נ.מ בע"מ, אגיית מ.י.ר בע"מ ו- מייסד Agatejt healthcare GP LTD
האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחר בתאגיד למיטב ידיעתו ולמיטב ידיעת התאגיד:	לא
האם הוא מוגדר כדירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית:	בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית
האם הוא בעל מומחיות מוכחת ומובהקת בתחום הביטוח:	לא

שם: **עמוס ערן**	ת.ז. 5198395
יליד:	1936
מען להמצאת כתבי בי דין:	שלווה 63, הרצליה פיתוח
נתינות:	ישראלית
חברות בועדות דירקטוריון:	ועדת ביקורת, ועדת תגמול וועדת מאזן.
דירקטור חיצוני:	לא
האם הוא עובד של התאגיד, חברת בת, חברה קשורה או של בעל עניין:	לא
מכהן כדירקטור משנת:	1997
השכלה:	בוגר במדעי הרוח (BA) מהאוניברסיטה האמריקנית בוושינגטון די.סי., מוסמך במדעי הרוח (M.A) מאוניברסיטת תל אביב, דיפלומה מביה"ס למנהל עסקים, אוניברסיטת הרווארד ארה"ב, דיפלומה מביה"ס למנהל עסקים, אוניברסיטת וורטון, פנסילבניה, ארה"ב.
התעסקות בחמש השנים האחרונות ותאגידים בהם משמש כדירקטור:	כיהן כיו"ר דירקטוריון ביו לייט בע"מ וכדירקטור בהרודס מלונות ספא ונופש בע"מ, ו- Celsus Therapeutics (לשעבר מוריה פרמצבטיקה בע"מ) בכלל החזקות ובדלק קידוחים בע"מ.
האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחר בתאגיד למיטב ידיעתו ולמיטב ידיעת התאגיד:	לא
האם הוא מוגדר כדירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית:	בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית
האם הוא בעל מומחיות מוכחת ומובהקת בתחום הביטוח:	כן

[20] למען הזהירות יצויין כי החברה וחברות בנות של החברה השקיעו בקרנות שמר נוה היה שותף ומנהל בהן. ראו גם באור 38(ב)(4) לדוחות הכספיים.

12. הדירקטורים של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2017 (תקנה 26)

שם: **אמנון שדה**[21]	ת.ז. 1299759
יליד:	1936
מען להמצאת כתבי בי דין:	מסקין 3, תל אביב
נתינות:	ישראלית
חברות בועדות דירקטוריון:	ועדת מאזן, ועדת ניהול סיכונים וטכנולוגיות מידע
דירקטור חיצוני:	לא
האם הוא עובד של התאגיד, חברת בת, חברה קשורה או של בעל עניין:	לא
מכהן כדירקטור משנת:	2000
השכלה:	בוגר בכלכלה ומדעי המדינה מהאוניברסיטה העברית בירושלים
התעסקות בחמש השנים האחרונות ותאגידים בהם משמש כדירקטור:	כיהן כדירקטור בכלל החזקות, בגדות מיכליות ומאגרים לכימיקלים בע"מ ובפז חברת הנפט בע"מ. מכהן כדירקטור בא. שדה השקעות 1999 בע"מ (חברה פרטית).
האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחר בתאגיד למיטב ידיעתו ולמיטב ידיעת התאגיד:	לא
האם הוא מוגדר כדירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית:	בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית
האם הוא בעל מומחיות מוכחת ומובהקת בתחום הביטוח:	כן

[21] סיים את כהונתו ביום 31 בדצמבר 2017.

12. הדירקטורים של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2017 (המשך)

(תקנה 26)

שם: **ליאורה קצנשטיין**[22]	ת.ז 053911822
יליד:	1955
מען להמצאת כתבי בי דין:	רח' דרזנר 19, תל אביב
נתינות:	ישראלית
חברות בועדות דירקטוריון:	ועדת ניהול סיכונים וטכנולוגיות מידע ,ועדת ביקורת, וועדת תגמול
דירקטור חיצוני:	לא
האם הוא עובד של התאגיד, חברת בת, חברה קשורה או של בעל עניין:	לא
מכהן כדירקטור משנת:	2006
השכלה:	בוגרת בכלכלה ומשפט בינ"ל מאוניברסיטת ז'נבה, שוויץ, מוסמכת במשפטים ודיפלומטיה מאוניברסיטת טאפט'ס, בוסטון, ארה"ב, עמיתת פוסט דוקטורט ועמיתת הוראה מביה"ס למנהל עסקים אוניברסיטת הרווארד, בוסטון, ארה"ב, דוקטורט בלימודים בינלאומיים התמחות בכלכלה בינלאומית (PhD) מאוניברסיטת ז'נבה, שוויץ, פרופסור למנהל עסקים ב Swinburne University of Technology – Melbourne, Australia
התעסקות בחמש השנים האחרונות ותאגידים בהם משמש כדירקטור:	מכהנת כנשיאת מכללת ISEMI – יזום, ניהול וחדשנות בע"מ, מנהלת ודירקטורית בפורום אינטרנשיונל - יזמות ופיתוח עסקים בע"מ, , ביונודקס בע"מ, סינרג'י בע"מ וליטו גרופ בע"מ. כיהנה כדירקטור בחברות RIT Inc Radvision Inc, OTI Inc, Radware Inc, פוליס ק בע"מ תכלית – חברה ליעוץ ולניהול השקעות של בנק דיסקונט בע"מ, כלל תעשיות והשקעות בע"מ, אמנת בע"מ, להבה – קרן ההשתלמות של להב – ארגון העצמאים, דגם מערכות בע"מ; חברת דירקטוריון ועדת ביקורת ותגמול בגמול חברה להשקעות בע"מ
האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחר בתאגיד למיטב ידיעתו ולמיטב ידיעת התאגיד:	לא
האם הוא מוגדר כדירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית:	בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית
האם הוא בעל מומחיות מוכחת ומובהקת בתחום הביטוח:	כן

[22] סיימה את כהונתה ביום 31 בדצמבר 2017.

12. הדירקטורים של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2017 (המשך)

(תקנה 26)

שם: **יוסף יגיל**	ת.ז. 042419911
יליד:	1947
מען להמצאת כתבי בי דין:	רחוב גרינברג 14, חיפה
נתינות:	ישראלית, קנדית
חברות בועדות דירקטוריון:	ועדת ביקורת, ועדת מאזן, ועדת ניהול סיכונים וטכנולוגיות מידע, ועדת השקעות נוסטרו, ועדת תגמול
דירקטור חיצוני:	כן
האם הוא עובד של התאגיד, חברת בת, חברה	לא
קשורה או של בעל עניין:	
מכהן כדירקטור משנת:	2012
השכלה:	B.A בכלכלה ו-M.B.A עם התמחות במימון מהאוניברסיטה העברית בירושלים; דוקטור למימון מאוניברסיטת טורונטו; פרופסור למימון מאוניברסיטת חיפה.
התעסקות בחמש השנים האחרונות ותאגידים בהם משמש כדירקטור:	כיהן כדיקן הפקולטה לניהול, ראש תחום מימון וראש תכנית MBA באנגלית באוניברסיטת חיפה. מכהן כנשיא מרכז האקדמי כרמל.
האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחר בתאגיד למיטב ידיעתו ולמיטב ידיעת החברה:	לא
האם הוא מוגדר כדירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית:	בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית
האם הוא בעל מומחיות מוכחת ומובהקת בתחום הביטוח	כן

12. הדירקטורים של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2017 (המשך)

(תקנה 26)

שם: **רחל אדטו**	ת.ז. 06627004
יליד:	1947
מען להמצאת כתבי בי דין:	רחוב הנביאים 26, תל אביב
נתינות:	ישראלית
חברות בועדות דירקטוריון:	ועדת ביקורת וועדת תגמול
דירקטור חיצוני:	כן
האם הוא עובד של התאגיד, חברת בת, חברה	לא
קשורה או של בעל עניין:	
מכהן כדירקטור משנת:	2017
השכלה:	M.D לרפואה מהאוניברסיטה העברית והדסה בירושלים; התמחות וקבלת תואר מומחית במיילדות וגינקולוגיה; מוסמכת במנהל עסקים (MBA), התמחות במימון מאוניברסיטה העיברית בירושלים- התמחות משנית ביחסי עבודה ושווק; עו"ד, בוגרת תואר במשפטים (LLB) מהקרייה האקדמית אונו ובוגרת קורס גישור בסיסי
התעסקות בחמש השנים האחרונות ותאגידים בהם משמש כדירקטור:	רופאה עצמאית; חברת הנהלה אגודת הידידים של ארגון נכי צה"ל; חברת הנהלה עמותת שערים (התחדשות יהודית); דירקטורית חיצונית, חברת ועדת מאזן, ועדת ביקורת וועדת תגמול בחברות ביו- לייט בע"מ וגולדבונד בע"מ כיהנה כיועצת בתחום הבריאות במגדל חברה לביטוח בע"מ וכחברת כנסת מטעם מפלגת קדימה;
האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחר בתאגיד למיטב ידיעתו ולמיטב ידיעת החברה:	לא
האם הוא מוגדר כדירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית:	בעל כשירות מקצועית
האם הוא בעל מומחיות מוכחת ומובהקת בתחום הביטוח	לא

שם: **אורלי שדה**	ת.ז. 024214504
יליד:	1969
מען להמצאת כתבי בי דין:	רמת חן , רמת גן
נתינות:	ישראלית
חברות בועדות דירקטוריון:	ועדת מאזן, וועדת תגמול וועדת השקעות נוסטרו.
דירקטור חיצוני:	כן
האם הוא עובד של התאגיד, חברת בת, חברה	לא
קשורה או של בעל עניין:	
מכהן כדירקטור משנת:	2017
השכלה:	B.A בניהול כלכלה ו-M.B.A במנהל עסקים מאוניברסיטת תל אביב; PhD למנהל עסקים מימון מאוניברסיטת יוטה.
התעסקות בחמש השנים האחרונות ותאגידים בהם משמש כדירקטור:	פרופסור למימון, חברת סגל בכיר עם קביעות בבית הספר למנהל עסקים, האוניברסיטה העברית ירושלים; פרופסור אורח למימון אוניברסיטת ניו יורק; כיהנה כחברת מליאה ברשות ניירות ערך, כיהנה כחברת ועדה מייעצת באגף שוק ההון במשרד האוצר ועמיתה במכון מילקן;
האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחר בתאגיד למיטב ידיעתו ולמיטב ידיעת החברה:	לא
האם הוא מוגדר כדירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית:	בעלת מומחיות חשבונאית ופיננסית
האם הוא בעל מומחיות מוכחת ומובהקת בתחום הביטוח	כן

12. הדירקטורים של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2017 (המשך)

(תקנה 26)

שם: **גד ארבל**	ת.ז. 007943319
יליד:	1948
מען להמצאת כתבי בי דין:	השלום 96, מבשרת ציון
נתינות:	ישראלית
חברות בועדות דירקטוריון:	וועדת ביקורת, וועדת מאזן, ועדת תגמול וועדת ניהול סיכונים וניהול טכנולוגיות מידע, וועדת תובענות ייצוגיות
דירקטור חיצוני:	כן
האם הוא עובד של התאגיד, חברת בת, חברה קשורה או של בעל עניין:	לא
מכהן כדירקטור משנת:	2017
השכלה:	בוגר תואר במדעי החברה מהאוניברסיטה העברית בירושלים ו-מוסמך במדעי החברה מהאוניברסיטה העברית בירושלים.
התעסקות בחמש השנים האחרונות ותאגידים בהם משמש כדירקטור:	מכהן כחבר ועדת מנהלה של קרנות הפנסיה הוותיקות שבהסדר, יו"ר ועדת ביקורת קרן בוקסנבאום נטע וחבר ועדת ביקורת ביה"ס סם שפיגל. כיהן בעבר כדירקטור בתאגיד המנהל של המאגר לביטוח רכב חובה, דירקטור חיצוני בפסגות קרנות נאמנות בע"מ ואלרון תעשיות בע"מ.
האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחר בתאגיד למיטב ידיעתו ולמיטב ידיעת החברה:	לא
האם הוא מוגדר כדירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית:	בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית
האם הוא בעל מומחיות מוכחת ומובהקת בתחום הביטוח	כן

שם: **אליהו שמש**	ת.ז. 060395787
יליד:	1953
מען להמצאת כתבי בי דין:	יחזקאל שטרייכמן 2 א' תל אביב
נתינות:	ישראלית
חברות בועדות דירקטוריון:	אין
דירקטור חיצוני:	לא
האם הוא עובד של התאגיד, חברת בת, חברה קשורה או של בעל עניין:	לא
מכהן כדירקטור משנת:	2018
השכלה:	B.A בכלכלה וחטיבה מוגברת בסטטיסטיקה ו-M.B.A במנהל עסקים התמחות במימון וחשבונאות מאוניברסיטת תל אביב.
התעסקות בחמש השנים האחרונות ותאגידים בהם משמש כדירקטור:	ראש חטיבת הבריאות, משנה למנכ"ל איילון חברה לביטוח בע"מ;
האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחר בתאגיד למיטב ידיעתו ולמיטב ידיעת החברה:	לא
האם הוא מוגדר כדירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית:	בעלת מומחיות חשבונאית ופיננסית
האם הוא בעל מומחיות מוכחת ומובהקת בתחום הביטוח	כן

13. נושאי משרה בכירה של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2017

(תקנה 26א)

בינואר 2013, החברה בחנה מחדש את הסיווג של מנהליה כ"נושאי משרה" על פי הוראות חוק החברות (להלן: "**נושא משרה**") ובהסתמך על חוות דעת משפטיות בנושא, הדירקטוריון החליט כי כנושאי משרה בחברה יחשבו רק מנהלים, אשר כפופים במישרין למנכ"ל או מנהלים, אשר תפקידם הוא מסוג התפקידים אשר מקובל ומצופה באופן סביר, על בסיס הנהוג בחברות כדוגמת החברה, כי יבוצע על ידי מי שכפוף למנכ"ל. בהתאם, בעלי תפקידים בחברה אשר נושאים בתואר סמנכ"ל או סמנכ"ל בכיר , אך אינם ממלאים אחר אחד מבין התנאים המפורטים לעיל, אינם נכללים עוד בגדר מי שהחברה רואה בו "נושא משרה" על פי חוק החברות. כפועל יוצא, מההחלטה האמורה צומצמה רשימת בעלי התפקידים אשר החברה רואה בהם כנושאי משרה.

שם: **איזי כהן**[23]	ת.ז. 012306320
יליד:	1951
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	מנכ"ל
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	מנכ"ל כלל החזקות ומכהן כיו"ר דירקטוריון ו/או דירקטור בחברות מקבוצת כלל החזקות לרבות יו"ר דירקטוריון כלל פנסיה וגמל בע"מ וכללביט מימון.
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	כן
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	תואר ראשון בסטטיסטיקה מטעם האוניברסיטה העברית.
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	מנכ"ל החברה וכלל החזקות.
השנה שבה החלה כהונתו:	2012

שם: **משה ארנסט**[24]	ת.ז. 24416604
יליד:	1969
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, מנהל חטיבת המטה
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	מכהן כיו"ר דירקטוריון וכדירקטור בחברות בנות מקבוצת כלל החזקות
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	בוגר במשפטים (LLB) מאוניברסיטת בר אילן, מוסמך במנהל עסקים (MBA) בהתמחות מימון, מאוניברסיטת בר אילן
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	מנהל חטיבת המטה בחברה. מכהן כיו"ר דירקטוריון וכדירקטור בחברות בנות מקבוצת כלל החזקות וכיהן כמנכ"ל כללביט מימון בע"מ.
השנה שבה החלה כהונתו:	2013

[23] מסיים את כהונתו במהלך חודש יוני 2018.

[24] מסיים את כהונתו במהלך שנת 2018.

13. נושאי משרה בכירה של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2017 (המשך)

(תקנה 26א)

שם: **ערן שחף**	ת.ז. 027985894
יליד:	1971
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, המבקר הפנימי
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	המבקר הפנימי בחברה ובגופים מוסדיים נוספים מקבוצת כלל החזקות
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	עורך דין, בוגר במשפטים (LLB), בוגר בלוגיסטיקה וכלכלה (BA) ומוסמך במנהל עסקים (MBA) מאוניברסיטת בר אילן, מוסמך במשפטים מאוניברסיטת תל אביב (LLM).
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	המבקר הפנימי של החברה ושל חברות מקבוצת כלל החזקות; חבר דירקטוריון איגוד המבקרים הפנימיים (IIA ישראל) ויו"ר ועדת המבקרים הפנימיים של הגופים המוסדיים באיגוד; סגן המבקר הפנימי בחברה ובחברות מקבוצת כלל החזקות.
השנה שבה החלה כהונתו:	2014

שם: **הדר ברין - וייס**	ת.ז. 27788421
יליד:	1970
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, יועצת משפטית ראשית ומנהלת אגף יעוץ משפטי ורגולציה
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	יועצת משפטית ראשית ומנהלת אגף יעוץ משפטי ורגולציה בכלל החזקות ובחברות אחרות מקבוצת כלל החזקות
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	בוגרת ומוסמכת במשפטים מאוניברסיטת תל אביב
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	יועצת משפטית ראשית ומנהלת אגף יעוץ משפטי ורגולציה בקבוצת כלל החזקות.
השנה שבה החלה כהונתו:	2013

13. נושאי משרה בכירה של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2017 (המשך)

(תקנה 26א)

שם: **הילה קונפורטי**	ת.ז. 058368408
יליד:	1963
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, מנהלת סיכונים ראשית
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	מנהלת אגף ניהול סיכונים בקרה ואכיפה של החברה ושל הגופים המוסדיים בקבוצת כלל החזקות
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	בוגר בכלכלה ויחסים בינ"ל מהאוניברסיטה העברית בירושלים ומוסמך בכלכלת עסקים (MA) מאוניברסיטת בר אילן
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	מנהלת אגף ניהול סיכונים בקרה ואכיפה של החברה ושל הגופים המוסדיים בקבוצת כלל החזקות
השנה שבה החלה כהונתו:	2007

שם: **עלית כספי**	ת.ז. 59169730
יליד:	1964
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, מנהלת חטיבת ביטוח כללי
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	מכהנת כיו"ר דירקטוריון בטח -תורן ודירקטור בחברות בנות מקבוצת כלל החזקות
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	בוגרת תואר ראשון בהנדסת תעשיה וניהול (BSC), מאוניברסיטת בן גוריון; מוסמכת תואר שני במנהל עסקים (M.S.M) מאוניברסיטת בוסטון באנגליה.
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	מנהלת חטיבת ביטוח כללי בחברה, מנהלת מערך ביטוח כללי בחטיבת הלקוחות ומנהלת מרחב עסקים גדולים במגדל חברה לביטוח בע"מ.
השנה שבה החלה כהונתו:	2013

שם: **ענת לוין**	ת.ז. 069420867
יליד:	1963
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, מנהלת חטיבת השקעות מימון ופיננסים בחברה ומנכ"ל כנף
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	מכהנת כיו"ר דירקטוריון כלל ביטוח אשראי ודירקטור בחברות בנות מקבוצת כלל החזקות ומנכ"ל כללביט מימון
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	תואר ראשון בכלכלה ובמנהל עסקים (BA) מהאוניברסיטה העברית, תואר שני במנהל עסקים (MBA), התמחות בשיווק וחקר ביצועים מהאוניברסיטה העברית
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	מנהלת חטיבת השקעות מימון ופיננסים בחברה ומנכ"ל כנף מנכ"ל מגדל אחזקות ביטוח ופיננסים בע"מ ויו"ר דירקטוריון מגדל חברה לביטוח בע"מ; משנה למנכ"ל וממונה על חטיבת שווקים פיננסיים בנק הפועלים בע"מ; יו"ר פועלים שוקי הון; משנה למנכ"ל וראש תחום השקעות ואשראי במגדל חברה לביטוח בע"מ.
השנה שבה החלה כהונתו:	2015

13. נושאי משרה בכירה של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2017 (המשך)

(תקנה 26א)

שם: **דניאל כהן**	ת.ז. 029589751
יליד:	1972
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, ראש חטיבת הבריאות בחברה ומערך הלקוחות ויו"ר דירקטוריון הכלל הראשון בע"מ
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	אין
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	בוגר במדעי ההתנהגות, ניהול וכלכלה מאוניברסיטת בן גוריון ומוסמך במנהל עסקים (MBA) מאוניברסיטת בן גוריון.
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	ראש חטיבת הבריאות ומערך הלקוחות בחברה, מנכ"ל כלל בריאות חברה לביטוח בע"מ.
השנה שבה החלה כהונתו:	2013

שם: **יעקב (צ'יקו) זכריה**	ת.ז. 053323564
יליד:	1955
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, מנהל מערך העסקים בחברה ודירקטור בחברות בקבוצת כלל החזקות
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	אין
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	בוגר תואר ראשון בהנדסה (MSC), מהטכניון בחיפה; מוסמך במנהל עסקים (MBA) מאוניברסיטת תל אביב.
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	מנהל מערך העסקים בחברה ודירקטור בחברות בקבוצת כלל החזקות
השנה שבה החלה כהונתו:	2013

שם: **דרור זסלר**	ת.ז. 054307145
יליד:	1956
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, מנהל מערך התביעות בחברה
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	אין
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	בוגר תואר ראשון במדעי המדינה מאוניברסיטת חיפה מוסמך במדיניות ציבורית מאוניברסיטת חיפה
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	סגן מנהל מערך התביעות בחברה, יו"ר דירקטוריון בחברות בנות מטעם קבוצת מגדל, משנה למנכ"ל מגדל אחזקות וניהול סוכנויות ביטוח בע"מ, סמנכ"ל ומנהל מרחב במגדל חברה לביטוח בע"מ.
השנה שבה החלה כהונתו:	2015

13. נושאי משרה בכירה של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2017 (המשך)

(תקנה 26א)

שם: **עופר ברנדט**	ת.ז. 57342206
יליד:	1962
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, אקטואר ראשי ומנהל אגף אקטואריה בחברה
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	אין
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	בוגר במדעים (Bsc) מאוניברסיטת תל אביב, תעודת דיפלומה באקטואריה (DipAct) מאוניברסיטת סיטי בלונדון, חבר מלא באגודה הבריטית לאקטוארים (FIA), חבר מלא באגודה הישראלית לאקטוארים (F.IL.A.A), מוסמך במנהל עסקים (MBA) קלוג-רקאנטי, מאוניברסיטת תל אביב ואוניברסיטת נורט'ווסטרן שיקגו, בעל הסמכה בניהול סיכונים תאגידי (CERA) מטעם האגודה האמריקאית לאקטוארים
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	אקטואר ראשי ומנהל אגף אקטואריה בחברה .
השנה שבה החלה כהונתו:	2000

שם: **שלומי תמן**	ת.ז. 54141767
יליד:	1957
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	אין
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	סמנכ"ל בכיר, מנהל מרחב מרכז ומשנה למנהל מערך העסקים
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	בוגר תואר רב תחומי באוניברסיטת חיפה, מוסמך במשפטים מאוניברסיטת בר-אילן.
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	מנהל מרחב מרכז ומשנה למנהל מערך העסקים בחברה, מנהל מרחב מרכז בחברה ומנהל מרחב תל אביב בחברה.
השנה שבה החלה כהונתו:	2015

שם: **בנימין גורביץ**[25]	ת.ז. 056231384
יליד:	1960
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	אין
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	מנכ"ל כלליביט מערכות בע"מ וממונה על מערכות מידע בחברה ובכלל פנסיה וגמל
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	בוגר תואר במתמטיקה ומדעי המחשב מאוניברסיטת תל אביב ומוסמך במדעי הניהול מאוניברסיטת תל אביב.
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	מנכ"ל כלליביט מערכות בע"מ וממונה על מערכות מידע בחברה ובכלל פנסיה וגמל, ראש מערך מערכות מידע בבנק אגוד לישראל בע"מ
השנה שבה החלה כהונתו:	2015

[25] מסיים את כהונתו ביום 30 באפריל 2018

13. נושאי משרה בכירה של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2017 (המשך)

(תקנה 26א)

שם: **גלי שבד**	ת.ז. 22387260
יליד:	1967
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	סמנכ"ל בכיר, מנהלת אגף שיווק, אסטרטגיה ודוברות
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	אין
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	תואר ראשון במדעי המזון מטעם האוניברסיטה העברית בירושלים, תואר שני במנהל עסקים מטעם אוניברסיטת UK Heriot Watt
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	מנהלת אגף שיווק, אסטרטגיה ודוברות בחברה, סמנכ"ל שיווק ואסטרטגיה בחברה.
השנה שבה החלה כהונתו:	2013

שם: **יורם נוה**	ת.ז. 028865301
יליד:	1971
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל , מנהל חטיבת משאבים
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	מנכ"ל ודירקטור בכלל פיננסים
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	תואר ראשון (בוגר) במשפטים וכלכלה מאוניברסיטת חיפה, תואר שני (מוסמך) במשפטים וכלכלה מ-Erasmus University of Rotterdam
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	מנהל חטיבת משאבים בחברה, מנכ"ל ודירקטור כלל פיננסים.
השנה שבה החלה כהונתו:	2014

שם: **אבי רוזנבאום**	ת.ז. 033769001
יליד:	1978
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, מנהל חטיבת פנסיה, גמל
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	מנכ"ל כלל פנסיה וגמל ויו"ר ועדת השקעות נוסטרו. מכהן כיו"ר דירקטוריון תמורה ודירקטור בחברות בקבוצת כלל החזקות.
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	בוגר כלכלה ומנהל עסקים מטעם אוניברסיטת בר אילן
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	מנהל חטיבת פנסיה, גמל ומוצרים פיננסים, מנהל משותף בחטיבה לחסכון ארוך טווח בחברה, מנכ"ל כלל פנסיה וגמל, מנהל אגף מטה חטיבה לחסכון ארוך טווח בחברה, מנהל מטה מקצועי במבטח סיימון סוכנות לביטוח בע"מ כיהן כדירקטור בעתודות קרן פנסיה לשכירים ועצמאיים.
השנה שבה החלה כהונתו:	2015

13. נושאי משרה בכירה של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2017 (המשך)

(תקנה 26א)

שם: **ירון שמאי**	ת.ז. 033638693
יליד:	1977
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, מנהל חטיבת ביטוח חיים
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	אין
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	בוגר מנהל עסקים ומערכות מידע מהמרכז האקדמי רופין, מוסמך מנהל עסקים מהמרכז האקדמי רופין
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	מנהל חטיבת ביטוח חיים בחברה, מנהל משותף בחטיבה לחסכון ארוך טווח בחברה, מנהל תפעול ארצי בחברה, מנכ"ל תמורה סוכנות לביטוח (1987) בע"מ. כיהן כדירקטור בעתודות קרן פנסיה לשכירים ועצמאיים.
השנה שבה החלה כהונתו:	2015

שם: **שמעון קלמן**	ת.ז. 53592424
יליד:	1955
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, עוזר אישי למנכ"ל לעניינים מיוחדים
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	רו"ח מוסמך, בוגר כלכלה מגמת חשבונאות מאוניברסיטת בר אילן, מוסמך במנהל עסקים מאוניברסיטת בר-אילן.
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	עוזר אישי למנכ"ל החברה לעניינים מיוחדים; משנה בכיר למנכ"ל, מנהל חטיבת המטה והפיננסים, בחברת הפניקס אחזקות בע"מ והפניקס חברה לביטוח בע"מ וכן דירקטור באקסלנס השקעות ובחברות שונות בקבוצת הפניקס.
השנה שבה החלה כהונתו:	2016

14. מורשה חתימה של התאגיד

(תקנה 26ב)

לחברה אין מורשי חתימה עצמאיים.

15. רואי החשבון של החברה

(תקנה 27)

קוסט פורר, גבאי את קסירר רואי חשבון: מנחם בגין 144, תל אביב.

סומך חייקין רואי חשבון: הארבעה 17 תל-אביב.

16. שינוי בתזכיר או בתקנות

(תקנה 28)

אין

17. החלטות והמלצות הדירקטוריון

(תקנה 29)

(א) המלצות הדירקטוריון בפני האסיפה הכללית והחלטות הדירקטוריון שאינן טעונות אישור אסיפה כללית

1. **תשלום דיבידנד או ביצוע חלוקה בדרך אחרת או חלוקת מניות הטבה:** אין
2. **שינוי ההון הרשום או המונפק של התאגיד:** אין
3. **שינוי תזכיר או תקנון התאגיד:** אין
4. **פדיון מניות:** אין
5. **פדיון מוקדם של אגרות חוב:** אין
6. **עסקה שלא בהתאם לתנאי השוק בין התאגיד ובעל ענין בו:** אין

(ב) החלטות אסיפה כללית שנתקבלו שלא בהתאם להמלצות המנהלים: אין

(ג) החלטות אסיפה כללית מיוחדת:

1. באסיפה כללית מיוחדת של החברה שהתכנסה ביום 12 בפברואר 2017 הוחלט על מינויין של גב' אורלי שדה בן עמי והגב' רחל אדטו כדירקטוריות חיצוניות בחברה, במקום מר אורי אוסטרו שסיים 9 שנות כהונה.
2. באסיפה כללית מיוחדת של החברה שהתכנסה ביום 17 במאי 2017 הוחלט על מינוי מר גד ארבל כדירקטור חיצוני בחברה, במקום מר רון לונדון שסיים 9 שנות כהונה.
3. באסיפה כללית מיוחדת של החברה שהתכנסה ביום 23 באוקטובר 2017 הוחלט על אישור תנאי כהונתו והעסקתו של מר איזי כהן, מנכ"ל החברה המכהן גם כמנכ"ל כלל החזקות, בהתאם למדיניות התגמול של החברה ולהוראות הדין.
4. אסיפה כללית שנתית ומיוחדת של החברה שהתכנסה ביום 31 בדצמבר 2017 אישור התקשרות בפוליסה לביטוח אחריות נושאי משרה בחברה והשתתפות של החברה בתשלום יחסי של דמי ביטוח, כאמור בסעיף 18ד' להלן.

18. החלטות החברה

(תקנה 29 א)

(א) אישור פעולות לפי סעיף 255 לחוק החברות: אין

(ב) פעולה לפי סעיף 254 (א) לחוק החברות אשר לא אושרה: אין

(ג) עסקאות הטעונות אישורים מיוחדים לפי סעיף 270(1) לחוק החברות, ובלבד שמדובר בעסקה חריגה: אין

(ד) פטור, ביטוח או התחייבות לשיפוי, לנושא משרה, שבתוקף בתאריך הדו"ח:

1. להלן תיאור ההסדר החל בגין ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה בחברה:

1.1. לתיאור ההסדר החל בגין ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי המשרה בחברה ראו באור 38(ב)6(א) בדוחות הכספיים[26]

1.2. ביום 18 בדצמבר 2016 אישרה האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה מדיניות תגמול הכוללת סעיף פטור, שיפוי וביטוח לנושאי משרה (להלן: ההסדרים"). במסגרת מדיניות התגמול נקבע כי החברה תהיה רשאית לרכוש לנושאי המשרה בקבוצה ביטוח אחריות נושאי משרה וזאת, בסכומי ביטוח שלא יעלו על 400 מילוני דולר ובתמורה לפרמיה שנתית שלא תעלה על 1 מילוני דולר וכן כי החברה תהיה רשאית לרכוש ביטוח נושאי משרה מסוג Run Off במקרה של העברת שליטה בחברה ו/או בחברה בת.

[26] לפרטים נוספים אודות פוליסת ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי המשרה בחברה שהיתה בתוקף עד ליום 31 ליולי 2016 ותביעה שהוגשה על פיה ראה ביאור 38(ב)(6)(א) וביאור 40 לדוחות הכספיים

18. החלטות החברה (המשך)

(תקנה 29 א)

1.3. בהתאם להחלטה האמורה התקשרה החברה בפוליסת ביטוח שהנפיק מבטח שאינו צד קשור לתקופה שמיום 1 לדצמבר 2016 ועד ליום 30 בנובמבר 2017 ("הפוליסה לשנת 2017"), ובהמשך התקשרה בפוליסת ביטוח שהנפיק מבטח שאינו צד קשור לתקופה שמיום 1 לדצמבר 2017 ועד ליום 30 בנובמבר 2018 ("הפוליסה לשנת 2018"), במסגרתן רכשה החברה כיסוי ביטוח עבור נושאי משרה בחברה ולחברות המוחזקות על ידה, לרבות חברת כלל פיננסים בע"מ והחברות המוחזקות על ידה. גבול האחריות הכוללת של כל אחת מפוליסות הביטוח לשנת 2017 ו- 2018 הינו עד 200 מילוני דולר (ארה"ב) בגין תביעה אחת או במצטבר.

1.4. בהתאם למדיניות התגמול כאמור, סך הפרמיה השנתית ששולמה על-ידי החברה עבור ביטוח אחריות נושאי משרה, לא עולה על 1 מיליון דולר ארה"ב.

2. להלן תיאור ההסדר החל שיפוי לדירקטורים ונושאי משרה בחברה:

2.1. ביום 10 באוקטובר 2002 אישרה האסיפה הכללית של כלל החזקות התחייבות לשיפוי לנושאי משרה בחברה ובחברות נוספות בקבוצה עד לשעור של 25% מהונה העצמי של כלל החזקות במועד השיפוי. בהתאם, מעניקה החברה האם לנושאי משרה בחברה ובחברות בנות מסוימות כתבי שיפוי.

2.2. ביום 16 באפריל 2008 אישרו ועדת הביקורת והדירקטוריון של כלל החזקות הענקת כתבי שיפוי מעודכנים לנושאי משרה בחברות מסוימות מקבוצת כלל החזקות לרבות החברה הדומים במהותם לכתבי השיפוי שאושרו כאמור.

2.3. ביום 3 במאי 2012 אישרה האסיפה הכללית של כלל החזקות כתבי שיפוי חדשים ומתוקנים לנושאי משרה בחברה ו/או בחברות נוספות בקבוצה, לאור תיקון 16 לחוק החברות, וכן בהתאם להוראות חוק ייעול הליכי אכיפה ברשות ניירות ערך (תיקוני חקיקה), התשע"א-2011 וחוק הגברת האכיפה בשוק ההון (תיקוני חקיקה), התשע"א-2011.

2.4. ביום 28 ביולי 2013 אישרה האסיפה הכללית של כלל החזקות ביצוע תיקון להשמטות בהגדרות של "הליך מנהלי" ו"תשלום לנפגע הפרה" בכתבי השיפוי שאושרו באסיפה הכללית של כלל החזקות מיום 3 במאי 2012.

2.5. הוראות כתב השיפוי החדש גוברות על כל התחייבות או הסכמה קודמות (טרם שנחתם כתב השיפוי החדש), בין בכתב ובין בעל פה, בין החברה לבין נושא המשרה בעניינים האמורים בכתב השיפוי החדש, וזאת, גם ביחס לאירועים שאירעו טרם חתימת כתב השיפוי החדש. האמור כפוף לכך, שכתב שיפוי קודם שניתן לנושא המשרה, אם ניתן, יוסיף לחול ולהיות תקף ביחס לכל אירוע שאירע טרם חתימת כתב השיפוי החדש (אף אם הליך בגינו הוגש כנגד נושא המשרה לאחר חתימת כתב השיפוי החדש), אם תנאיו של כתב השיפוי החדש מרעים את תנאי השיפוי עבור נושא המשרה ביחס לאירוע כאמור, כפוף לכל דין.

2.6. כלל החזקות מעניקה מעת לעת כתבי שיפוי לדירקטורים ו/או נושאי משרה בכלל החזקות ו/או בחברות בנות כאמור, בהתאם להחלטות דלעיל.

2.7. בחלק מהחברות הבנות בקבוצה הוענקו כתבי שיפוי לנושאי המשרה בהן מאותן החברות באופן שסכום השיפוי בהם אינו עולה על 25% מההון העצמי של אותן חברות או על 1 מיליון ש"ח.

2.8 ביום 18 בדצמבר 2016 אישרה האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה מדיניות תגמול הכוללת סעיף פטור, שיפוי וביטוח לנושאי משרה. במסגרת מדיניות התגמול נקבע כי החברה תהיה רשאית להעניק כתבי שיפוי בנוסח שיוחלט על ידה ואושר ו/או יאושר על ידי האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה. ככל שהחברה תבקש לערוך שינוי בכתבי השיפוי, מכל סיבה שהיא, תביא החברה את כתבי השיפוי המתוקנים לאישור בפני האורגנים המוסמכים בהתאם להוראות הדין.

18. החלטות החברה (המשך)

(תקנה 29 א)

3. להלן תיאור ההסדר החל בגין ושיפוי לדירקטורים ונושאי משרה בחברה: (המשך)

3.1 ביום 9 באוקטובר 2016 אישרו ועדת התגמול ודירקטוריון החברה מתן פטור מאחריות לנושאי המשרה בחברה, בכפוף לקבלת האישורים הנדרשים להענקת הפטור לפי הדין. פטור כאמור לא יחול על החלטה או עסקה שבה לבעל השליטה או לנושא משרה כלשהו בחברה (גם נושא משרה אחר מזה שעבורו מוענק כתב הפטור) יש בה עניין אישי.

3.2 ביום 18 בדצמבר 2016 אישרה האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה מדיניות תגמול, במסגרתה נקבע כי החברה תהיה רשאית להעניק פטור מאחריות לנושאי המשרה בחברה. פטור כאמור לא יחול על החלטה או עסקה שבה לבעל השליטה או לנושא משרה כלשהו בחברה (גם נושא משרה אחר מזה שעבורו מוענק כתב הפטור) יש בה עניין אישי.בהתאם העניקה החברה כתבי פטור לדירקטורים ונושאי המשרה בחברה.

כלל חברה לביטוח בע"מ

דני נוה
יו"ר דירקטוריון

איזי כהן
מנהל כללי

22 במרס 2018